

**TELEKI LÁSZLÓ
ALAPÍTVÁNY**

A STÁTUSZTÖRVÉNY

DOKUMENTUMOK, TANULMÁNYOK, PUBLICISZTIKA

**Szerkesztette:
Kántor Zoltán**

A STÁTUSTÖRVÉNY

DOKUMENTUMOK, TANULMÁNYOK, PUBLICISZTIKA

A STÁTUSTÖRVÉNY

DOKUMENTUMOK, TANULMÁNYOK, PUBLICISZTIKA

szerkesztette:

KÁNTOR ZOLTÁN

TELEKI LÁSZLÓ ALAPÍTVÁNY
Budapest, 2002

Ez a kötet a Teleki László Intézetben készült.

A kiadvány megjelenését
az OM NKFP „Kulturális külpolitika és nemzeti identitás”
és „A Kárpát-medencei kisebbségek településszintű integrált adatbázisa” alprogramjai,
valamint a Határon Túli Magyarok Hivatala – Kisebbségi Koordinációs Keret
támogatták.

Lektorálta:
Bárdi Nándor

A bibliográfiát készítette:
Varannai Zoltán
Hunyadi Attila
Kántor Zoltán

Olvasószerkesztők:
Györgyjakab Izabella
Fedinec Csilla

A kronológiát összeállította:
Kántor Zoltán

© Teleki László Alapítvány, 2002

ISBN 963 85774 8 7

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	11
2001. évi LXII. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról	15

I. TERVEZETEK , ÁLLÁSPONTOK, ÉRTELMEZÉSEK

A szomszédos államokban élő magyarokat megillető egyes kedvezményekről szóló törvény koncepciója (2000. június)	31
Tervezet a külhoni magyar állampolgárság jogintézményének alkotmányos létrehozására (2000. augusztus)	38
Szabó Tibor: Az anyaország és a határon túli magyar közösségek közötti jogviszony kiépítésének első lépése (2000. november 22.)	45
Törvényjavaslat a szomszédos államokban élő magyarokról (2001. március)	53
A határon túli magyarokról szóló törvényjavaslat parlamenti vitája (2001. április 19.)	74
Tabajdi Csaba: Tájékoztató a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény tervezetéről (2001. június)	121
Tabajdi Csaba: A kedvezménytörvény értékelése (2001. június)	126
A Velencei Bizottság jelentése a nemzeti kisebbségek számára az anyaállamok által biztosított kedvezményes bánásmódról (2001. október 22.)	130
A Magyar Köztársaság Kormányának és Románia Kormányának egyetértési nyilatkozata (2001. december 22.)	153

II. A MAGYAR ÁLLANDÓ ÉRTEKEZLET DOKUMENTUMAI

1. A Magyar-Magyar Csúcstalálkozó Közös Nyilatkozata (1996. július 5.)	159
2. A pápai magyar-magyar konzultáció közleménye (1996. szeptember 4.)	162
3. „Magyarország és a határon túli magyarság – 1999” konferencia nyilatkozata (1999. február 20.)	163

4. A Magyar Állandó Értekezlet második ülésének Zárónyilatkozata (1999. november 12.)	166
5. A Magyar Állandó Értekezlet harmadik ülésének Zárónyilatkozata (2000. december 14.)	170
6. A Magyar Állandó Értekezlet negyedik ülésének Zárónyilatkozata (2001. október 26.)	175
7. A Magyar Állandó Értekezlet a Romániában, a Szlovák Köztársaságban, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban, az Ukrán Köztársaságban, a Horvát Köztársaságban és a Szlovén Köztársaságban parlament, illetve tartományi képvisellel rendelkező tagszervezetei képviselőinek nyilatkozata (2002. január 9.)	178
8. A határon túli magyar politikai vezetők nyilatkozata a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény hatályba lépése alkalmából (2002. január 9.)	180

III. TANULMÁNYOK

<i>Lőrincz Csaba</i> : Nemzeti érdekek érvényesítése Magyarország csatlakozása során az euro-atlanti államok közösségéhez	185
<i>Korhecz Tamás</i> : Otthon legyen magyar	207
<i>Öllös László</i> : Hova tartozhatunk?	212
<i>Varga Attila</i> : A jogállástól a kedvezményekig	222
<i>Borbély Imre</i> : Külhoni állampolgárság vagy státustörvény	227
<i>Kovács Péter</i> : A státustörvény mint köztes megoldás?	238
<i>Tóth Judit</i> : Státusmagyarság	250
<i>Bakk Miklós</i> : Egy törvény és jövőképei	259
<i>Gabriel Andreescu</i> : A határon túli magyarokról szóló törvény	262
<i>Borbély Zsolt Attila</i> : A státustörvény mint a magyar (re)integráció eszköze	266
<i>Molnár Gusztáv</i> : A státustörvény és az erdélyi kontextus	271
<i>Varga Attila</i> : Státustörvény vagy vándorbot	276
<i>Bíró Béla</i> : Diszkrimináció és diszkrimináció	284
<i>Kántor Zoltán</i> : A magyar nemzetpolitika és a státustörvény	291
<i>Pap András László</i> : Státus és identitás	308
<i>Renate Weber</i> : Törvény a határon túli magyarokról	313
<i>Gál Gábor – Jarábik Balázs – Adriana Lamacková</i> : A magyar és a szlovák	

státustörvény összehasonlító jogi elemzése: Státushatár	315
<i>Csapó József</i> : Észrevételek a státustörvényről	327
<i>Salat Levente</i> : Erdély státusa	331
<i>Szilágyi N. Sándor</i> : Módosító javaslat a státustörvényhez	336
<i>Renate Weber</i> : A kisebbségek védelme az európai normák szempontjából	343
<i>Kántor Zoltán</i> : A státustörvény és a Velencei Bizottság: reflexiók a kisebbségvédelemre	349
<i>Végel László</i> : Bizalomerősítő válságtörvény	355
<i>Nagy Boldizsár</i> : A szándék-buborék	364
<i>Magyar Nándor László</i> : Státusmagyarkodók: (Egy) erdélyi szempont a státustörvényről	370
<i>Kis János</i> : Státustörvény. Magyarország válaszára	376

IV. PUBLICISZTIKA

<i>Ara-Kovács Attila</i> : Státusigények és lehetőségek	401
<i>Németh Zsolt</i> : Mi nem szégyelljük a határon túli magyarságot	403
<i>Szarka László</i> : Szerződéses nemzet	407
<i>Neumann Ottó</i> : Ki a magyar, és mennyit ér, ha az?	409
<i>Hódi Sándor</i> : Állampolgárság vagy státustörvény?	412
<i>Törzsök Erika</i> : Státus	415
<i>Aczél Endre</i> : Örvény	420
<i>Neumann Ottó</i> : Magyarságot igazoló hivatal	422
<i>Magyar Bálint</i> : Európai és nemzeti integráció	424
<i>Kincses Előd</i> : A külföldi állampolgárságról	427
<i>Szimeonov Todor</i> : A státus és a magyarok	429
<i>Duray Miklós</i> : Státustörvény, kettős állampolgárság vagy külföldi állampolgárság	431
<i>Csurka István</i> : Magyar szemmel	436
<i>Máthé Éva</i> : Ki a magyar?	440
<i>Dobrovits Mihály</i> : Létszámmellenőrzés a magyarelosztóban: Státustörvény és nemzeteszmé	441
<i>Németh Zsolt</i> : Bontsuk le a nemzetet megosztó korlátokat	445

<i>Bíró Béla: Itt-hon vagy ott-hon?</i>	449
<i>Bauer Tamás: A hazátlanság tartósítása</i>	453
<i>Farkas János László: A politikai nemzet és az állam</i>	458
<i>Surján László: Hazátlanság helyett két hazát</i>	461
<i>Ungváry Rudolf: A hibás érvelés tartósítása</i>	463
<i>Bauer Tamás: Puha irredentizmus vagy kisebbségi jogok?</i>	466
<i>Ungváry Rudolf: A státustörvény homálya</i>	469
<i>Bauer Tamás: Magyar állam – magyar kisebbségek</i>	471
<i>Tibori Szabó Zoltán: Státus – egyik magyarországi választási kampánytól a másikig</i>	476
<i>Harrach Gábor: A román buletin és a magyar igazolvány</i>	481
<i>Csapody Miklós: A minimális csomag</i>	484
<i>Duray Miklós: Sosemvolt törvényünk lesz!</i>	487
<i>Surányi Zoltán: Ki a magyar most?</i>	490
<i>Tóth Mihály: Magyarságvizsga</i>	493
<i>Popély Gyula: Státustörvényre várva</i>	495
<i>Bodó Barna: Státustól státusig</i>	496
<i>Fey László: Politikai nemzet és kultúrnemzet</i>	500
<i>Eörsi Máttyás: Egy érzés béklyójában</i>	502
<i>Tibori Szabó Zoltán: Státusmentés</i>	507
<i>Balló Áron: A román külpolitika várható kudarca</i>	509
<i>Tamás Gáspár Miklós: A magyar külpolitika csődje</i>	510
<i>Bakk Miklós: Két nemzetkoncepció európai versenye zajlik</i>	514
<i>Asztalos Lajos: Az összetartozás elvtelen és erkölcstelen?</i>	517
<i>Tőkéczki László: Mitől vitatott a státustörvény?</i>	521
<i>Szilágyi Mihály: A liberális modell és a román nacionalizmus</i>	523
<i>Löffler Tibor: A liberális doktrínák perben állnak a valósággal</i>	525
<i>Bucur Ildikó: Néhány gondolat a státustörvényről</i>	528
<i>Tamás Pál: Státuscsont</i>	532
<i>Harrach Gábor: Státustörvény: hogy megérje magyarnak lenni</i>	534
<i>Bucur Ildikó: Nekem mindenképpen megéri</i>	537
<i>Sólyom László a Velence Bizottság jelentéséről: Kiállta a próbát a státustörvény</i>	541
<i>Mircea Geoană: Túl a státustörvényen</i>	545

<i>Duray Miklós: Egy törvény vesszőfutása</i>	547
<i>Márványi Péter: A remény rabjai</i>	552
<i>Dobrovits Mihály: Magyarfelvétel igényeseknek</i>	559
<i>Tamás Gáspár Miklós: A „státustörvény” bukása</i>	563
<i>Csepeli György: Képzelt magyarság</i>	566
<i>Matúš Petrik: Semmit sem sért a státustörvény</i>	568

V. A TÖRVÉNY LÉTREJÖTTÉNEK KRONOLÓGIÁJA

1999	573
2000	575
2001	584
2002	633
Rövidítések	656

VI. IRODALOM	661

A KÖTETBEN MEGJELENT ÍRÁSOK SZERZŐI	681

Előszó

A státustörvény – hivatalos nevén a 2001. évi LXII. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról – és a körülötte kibontakozott vita az egyik meghatározó politikai kérdéssé vált Magyarországon, valamint a szomszédos országokban az 1999–2002-es időszakban. A státustörvény egyfajta válasz a magyar külpolitika állandóan aktuális kérdésére: Magyarország és a határon túli magyarok viszonyára. Az 1999-ben elkezdődött folyamat eredményeként, 2001. június 19-én a Magyar Országgyűlés megszavazta a törvényt, amely 2002. január 1-jén lépett hatályba. Megszületését egy körülbelül két éves vita előzte meg. A törvény elfogadását követően Magyarország és néhány szomszédja – Románia és Szlovákia – között diplomáciai feszültség alakult ki, amelynek hullámai a mai napig nem szűntek meg. Romániával 2001. decemberében sikerült megállapodni, Szlovákiával viszont a 2002-es áprilisi választásokig ez nem történt meg.

A kötet összeállításában arra törekedtünk, hogy egybegyűjtsük a státustörvényre vonatkozó legfontosabb dokumentumokat, tanulmányokat, publicisztikát. A szöveggyűjteményt kronológia és bibliográfia egészíti ki.

Az első közreadott dokumentumcsoport a végleges törvénnyel kezdődik. Ugyanitt kaptak helyet a különböző törvénytervezetek, többek közt a külhoni állampolgárságra vonatkozó, valamint a különböző indoklások, értelmezések, hozzászólások, azzal a megfontolással, hogy lehetőleg minden magyarországi párt véleménye megjelenjen. Ugyancsak itt szerepel a Velencei Bizottság jelentése és a magyar-román egyetértési nyilatkozat.

A következő fejezetben a Magyar Állandó Értekezletre (MÁÉRT) vonatkozó legfontosabb dokumentumokat közöljük. Ezt azért tartottuk szükségesnek mert a MÁÉRT az az intézmény, amely a státustörvény létrejöttében kulcsszerepet játszott, de szimbolikus jelentősége sem elhanyagolható. Formálisan a MÁÉRT kérte föl a magyar kormányt, hogy alkossa meg a törvényt és biztosította azt a jogi keretet, amelyben a magyarországi pártok és a szomszédos államok magyar pártjainak képviselői egyazon politikai testületben alakíthatták ki álláspontjukat. A MÁÉRT így az a legitim politikai testület – hisz csupán azok a politikai szervezetek képviselői vesznek benne részt, amelyek az illető államban parlamenti vagy tartományi képvisellel rendelkeznek –, amely javaslatokat fogalmaz meg a Kárpát-medencei magyarságról a magyar kormány számára. A folyamat valószínűleg jobban követhető volna, ha a dokumentumok időrendi sorrendben szerepelnek, viszont a MÁÉRT-nek a magyar-magyar kapcsolatokban betöltött történelmi szerepe miatt külön fejezetbe kerültek. A MÁÉRT-re vonatkozó dokumentumok között szerepel az a nyilatkozat is, amelyet nem a MÁÉRT-et alkotó összes párt írt alá, hanem csak a határon túli magyar érdekképviseltek.

Terjedelmi korlátok miatt csupán a legfontosabb dokumentumok kerültek a kötetbe. Ezzel magyarázható az, hogy például a végrehajtási utasítások is kimaradtak. A törvényre illetve a végrehajtására vonatkozó további dokumentumok megtalálhatók a HTMH honlapján.

Publicisztika már az 1999-es év második felétől, tanulmányok viszont csak a 2000-es év második felétől jelent meg a témában. Egy tematikus rendezés is elképzelhető lett volna, viszont a tanulmányok és publicisztikák egy része több kérdést is érint, ezért nehezen csoportosíthatók. A tanulmányok átfogóbban, tudományos apparátusra támaszkodva vetik fel a kérdést, míg a publicisztika általában a kérdés egy-egy vetületét érintik és polemikusabb jellegűek. Helyenként így is vitatható lehet egy-egy írás besorolása. Az időrendi, és nem tematikus elrendezés mellett szólt az az érv, hogy a szerkesztő véletlenül sem akarta saját szubjektív értelmezése szerint csoportosítani az írásokat. A szelekcióban a szerkesztő szempontjai – szándékai szerint – csak abban érvényesültek, hogy az elméleti írások kaptak nagyobb hangsúlyt az aktuálpolitikai írásokkal szemben.

Szelekciós szempontként figyelembe vettük, hogy a törvény létrejöttének különböző szakaszairól szóló írások szerepeljenek. Ezeket a szakaszok: a státustörvény megszületésének gondolata, az első tervezetet követő viták, a státustörvény-tervezet egyeztetésének időszaka a MÁÉRT-en és a kormányban, valamint a parlamenti vita. Ezzel párhuzamosan fogalmazódnak meg a különböző, szomszédos országokból kifogások. Ez az időszak a román fél által a Velencei Bizottsághoz benyújtott indítvánnyal záródik. Külön szakasznak tekinthetjük a Velencei Bizottság jelentését követő időszakot, amely a román-magyar egyetértési nyilatkozattal zárul. A szlovák féllel a kérdés nyitott a kötet megjelenésének időpontjáig. A közölt dokumentumok által felölelt utolsó szakasz a státustörvény életbe lépését követő időszak. Új periódus a kormányváltást követő időszak, viszont az erre vonatkozó dokumentumok, publicisztika egy következő kötet anyaga lehet.

A tanulmányok és publicisztika fejezeteknél fontos szempont volt, hogy a releváns vitakérdések szerepeljenek benne. Így a törvény koncepciójáról, a törvény várható hatásairól, a nemzetközi visszhangjáról, a magyar-magyar viszonyról, valamint a magyarországi koncepcionális ellentétekről találhatók itt írások. Központi jelentőséget tulajdonítottunk azoknak az írásoknak, amelyek a nemzetfogalom problémáit járják körbe a jogalany meghatározása szemszögéből. Ugyancsak fontos szerepük van azoknak az írásoknak, amelyek a státustörvényt jogi szempontból elemzik. Ezek közül kulcsprobléma a diszkrimináció és a területen kívüli hatály kérdése.

A publicisztika és a tanulmányok esetében csupán a magyar nyelven megjelent írások közül válogattam. Bizonyára emelte volna a kötet reprezentativitását, ha külföldi (nyugati és szomszédos országbeli) nem magyar nyelvű folyóiratokból válogatott írások is szerepeltek volna. Erre a fordítás költséges volta miatt nem volt lehetőség.

Először a *Fundamentum* közölt egy státustörvény-blokkot, később pedig a *Provincia* kétnyelvű (magyar és román) havilap. A kisebbségekkel foglalkozó folyóiratok közül a *Pro Minoritate* közöl több írást a kérdésről, a 2001-es év végén pedig az *Élet és Irodalom* indít egy vitát a státustörvényről. 2001-ben a *Beszélő* foglalkozott még a kérdéssel. Ezen kívül említésre méltó a szlovákiai *OS* 2001. szeptemberi száma, amely elsősorban már korábban magyar nyelven megjelent tanulmányoknak adott helyt. Röviddel jelen kötet megjelenése előtt a *Magyar Kisebbség* szentelt tematikus számot a státustörvénynek¹, illetve

1 *Magyar Kisebbség*, 2002. 1. sz.

vele szinte egyidőben jelent meg a Teleki László Intézetben 2001. novemberében tartott konferencia előadásait tartalmazó kötet.² Az utóbbiak egyrészt terjedelmi korlátok, másrészt pedig az időbeni közelség miatt nem vettem át anyagokat.

A státustörvényről szóló ismertető jellegű írások kimaradtak a kötetből.³ Terjedelmi korlátok miatt és koncepcionális okokból (a magyar státustörvényre való összpontosítás) nem kerültek be a kötetbe azok az igen alapos tanulmányok⁴, amelyek a státustörvényhez hasonló külföldi jogszabályokat elemzik.

A szerkesztő számára legnagyobb kihívást a publicisztika kiválogatása jelentette. Több száz cikk között kellett megtalálni azokat, amelyek alapján a státustörvényre vonatkozó álláspontok egy minél teljesebb spektrumát foghatjuk át. Fő szempont volt, hogy a kötetben szereplő publicisztikák vessenek fel vagy érintsenek elméleti relevanciával rendelkező kérdést, vagy markánsan képviseljenek egy politikai, ideológiai, világnézeti álláspontot. Ugyanakkor, a tanulmányok kiválogatáshoz hasonlóan, a cél az volt, hogy magyarországi és határon túli vélemények is reprezentálva legyenek. Több, színvonalas cikk, írás azonban kimaradt, elsősorban azok, amelyek csupán aktuálpolitikai kérdést érintenek. A kötetben szerepelnek azok az anyagok is, amelyek egy-egy vita részének tekinthetők, így például azok, amelyeket Bauer Tamás és a Tamás Gáspár Miklós gondolatai indukáltak. Az *Élet és Irodalomban* Salat Levente által elindított vitából csak szemezgettünk, mivel – néhány kivételtől eltekintve – a szerzők nem reflektáltak sem a vitaindítóra, sem egymásra. Viszont több önmagában igen értékes írás született – ezek közül egyesek a tanulmányok, mások a publicisztika fejezetbe kerültek.

A tanulmányokat és publicisztikát eredeti formájukban közöltük, csupán néhány helyen tettünk megjegyzést, hogy az utalások egyértelműek legyenek, valamint az apró elírásokat javítottuk.

Mivel a dokumentumok, a tanulmányok és a publicisztika alapján nem követhető a státustörvény folyamata – ehhez csak egyes tanulmányok szolgálnak némi támponttal –, a hiányt a kronológia összeállításával pótoltuk, amely a státustörvény két és fél évének legfontosabb eseményeit foglalja össze (1999. február 20. – 2002. április 7.). A kronológiában az egyes szócikkek tartalmazzák a politikusok legfontosabb kijelentéseit, a nyilatkozatok szövegének lényegbevágó részleteit, és a felek érdemi érveit.

A kötetet záró bibliográfia segítséget kíván nyújtani mindazoknak, akik a törvénnyel mélyebben szeretnének foglalkozni. A bibliográfiában elsősorban azok a cikkek, tanulmányok kaptak helyet, amelyek véleményt fogalmaznak meg a státustörvényről. Nem szerepelnek a törvény folyamatára vonatkozó információkat tartalmazó írások.

2 Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény – előzmények és következmények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002.

3 Csuday Balázs: A státus- avagy kedvezménytörvény: a törvény koncepciójának létrejötté. *Pro Minoritate*, 2000. Ősz-tél, 44-52. Halász Iván, Majtényi Balázs: A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény. *Prágai Tükör*, 2001. 2. sz., 62-70. Klein András: Gondolatok a státustörvényről. *Pro Minoritate*, 2001. Tavasz, 94-99.

4 Halász Iván, Majtényi Balázs: A magyar és a szomszédos államok „státustörvényei”. *Kisebbségkutatás*, 2001. 3. sz., 470-479. és Grúber Károly: Pozitív, nemzeti alapú intézkedések a kisebbségek és határon túli nemzetpolgárok identitásának megőrzésére Európában. *Pro Minoritate*, 2001. Ősz, 52-65.

A szerkesztési munka során felmerült az a kérdés, hogy mikor záruljon a szelekció és a kronológia. Véleményünk szerint, a 2002-es parlamenti választások az a dátum, amikor ebben a folyamatban lezárult egy szakasz.

A választások első fordulója utáni események, publicisztikák, tanulmányok valószínűleg egy néhány év múlva kiadásra kerülő kötetben kapnak majd helyet, mert megítélés szerint ez a kérdés továbbra is érdemben foglalkoztatja Magyarország és a szomszédos államok politikusait és közvéleményét. Szlovákia még mindig fenntartásokat fogalmaz meg a státustörvénnyel kapcsolatban, a Romániával kötött egyetértési nyilatkozat pedig a törvény újratárgyalásának kötelezettségét tartalmazza, valamint az Európa Tanács is napirendjére tűzi a státustörvényt. Emellett Magyarországon is újabb viták várhatók a kormányváltás következményeképpen. A végrehajtás úgyszintén további, elméleti szempontból is releváns kérdéseket vet fel (a kisebbségi társadalomszervezésre gondolok első sorban).

A kötet célja nem a mérlegkészítés. A státustörvény hatása minden valószínűség szerint csupán évek múlva értékelhető. Jelen kötet célja az, hogy bemutassa a státustörvényhez kapcsolódó legfontosabb dokumentumokat és a státustörvény körüli nyilvános vitát. Mivel a státustörvény a politika és a nyilvánosság érdeklődésének központjába került, a legtöbb státustörvénnyel foglalkozó írás óhatatlanul tükrözi a szerzők világnézetét, politikai preferenciáját, a határon túli magyarsághoz fűződő viszonyát. Habár az elsődleges szelekciós szempontok között nem szerepelt, kifejezett szándékom volt, hogy a kötetben a különböző tudományos megközelítések mellett a politikaiak is megjelenjenek, és ezek között valamilyen egyensúlyt találjak. Ez a törekvés nem volt teljesen megvalósítható. Így a dokumentum résznél – természetesen – a hivatalos kormányálláspont szerepel nagyobb hangsúllyal, és ugyancsak – természetesen – a publicisztikánál a státustörvényt kifogásoló vélemények kaptak helyet nagyobb számban.

Köszönettel tartozom Varannai Zoltánnak, aki a bibliográfia törzsanyagát készítette, valamint Hunyadi Attilának, aki azt kiegészítette. Hasonlóan köszönöm Györgyjakab Izabella és Fedinec Csilla olvasószerkesztői munkáját. További segítségemre voltak: Bárdi Nándor, Bakk Miklós, Brigid Fowler, Fischer Fülöp Ildikó, Gál Kinga, Grüber Károly, Hadnagy Miklós, Jarábik Balázs, Udvarvölgyi Zsolt, Vékás János, Zákonyi Botond.

Végül, de nem utolsó sorban, a Teleki László Intézet mellett, köszönet illeti meg a Határon Túli Magyarok Hivatalát, az MTA Kisebbségkutató Intézetét, amelyek anyagiilag támogatták a kötet megjelenését.

Kántor Zoltán

2001. évi LXII. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról

Az Országgyűlés

- a Magyar Köztársaságnak az Alkotmány 6. § (3) bekezdésében foglalt, a határon kívül élő magyarokért viselt felelősségének érvényesítése érdekében, Magyarországgal való sokoldalú kapcsolataik ápolásának és fejlesztésének előmozdítása céljából,

- figyelemmel a Magyar Köztársaság európai integrációs törekvéseire, továbbá a nemzetközi szervezeteknek, különösen az Európa Tanácsnak, valamint az Európai Uniónak az emberi jogok tiszteletben tartásával, a kisebbségi jogok védelmével kapcsolatos alapelveire,

- tekintettel a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályaira és a Magyar Köztársaság által vállalt nemzetközi jogi kötelezettségekre,

- tekintettel a közép-európai térségen belüli két- és sokoldalú jószomszédi viszony, a regionális együttműködés fejlesztésére, Magyarország stabilizáló szerepének erősítésére,

- a szomszédos államokban élő magyaroknak az egységes magyar nemzethez való tartozása, szülőföldjükön való boldogulása, valamint nemzeti azonosságtudata biztosítása végett,

- a Magyar Állandó Értekezlet – mint a szomszédos államokban élő magyar közösségek nemzeti önazonosság-tudatának megőrzése és erősítése érdekében működő egyeztető testület – kezdeményezésére és javaslatai alapján,

- a világ más részein a határon kívül élő magyar nemzetiségű személyek számára jogszabályban biztosított kedvezmények és támogatások érintése nélkül

a következő törvényt alkotja:

I. fejezet

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

A törvény hatálya

1. §

(1) A törvény hatálya arra a Horvát Köztársaságban, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban, a Romániában, a Szlovén Köztársaságban, a Szlovák Köztársaságban, vagy Ukrajnában lakóhellyel rendelkező nem magyar állampolgárságú, magát magyar nemzetiiségűnek valló személyre terjed ki, aki

- a) magyar állampolgárságát nem önkéntes lemondással veszítette el, továbbá
- b) nem rendelkezik állandó magyarországi tartózkodásra jogosító engedéllyel.

(2) E törvény hatálya abban az esetben is kiterjed az (1) bekezdésben meghatározott személy együttélő házastársára és a közös háztartásukban nevelt kiskorú gyermekre, ha egyébként nem magyar nemzetiségűek.

(3) E törvény hatálya kiterjed továbbá a 13., a 17., a 18., valamint a 25. §-okban meghatározott szervezetekkel való együttműködésre, illetve azok támogatására is.

2. §

(1) A törvény hatálya alá tartozó személy a Magyar Köztársaság területén, illetőleg a szomszédos államokban lévő lakóhelyén az e törvényben meghatározott feltételek mellett, a 19. §-ban meghatározott igazolvány alapján kedvezményekben és támogatásokban részesül.

(2) E törvény rendelkezéseit a Magyar Köztársaság nemzetközi szerződéseiben vállalt kötelezettségeinek sérelme nélkül kell alkalmazni.

(3) Az e törvényben foglalt kedvezmények és igényelhető támogatások nem érintik a hatályos jogszabályok által a világ bármely más részén élő, magyar állampolgársággal nem rendelkező magyar nemzetiségű személyeknek jelenleg is biztosított kedvezményeket és elnyerhető támogatásokat.

3. §

A Magyar Köztársaság

- a) a folyamatos kapcsolattartás biztosítása,
- b) az e törvényben foglalt kedvezmények és támogatások igénybevételének lehetővé tétele,
- c) a kulturális, gazdasági és családi kapcsolatok zavartalansága,
- d) a személyek és eszmék szabad áramlásának érvényesítése

érdekében a területére történő beutazás és ott-tartózkodás tekintetében az e törvény hatálya alá tartozó személyek számára a nemzetközi jogi kötelezettségek figyelembe vételével az adott helyzetben legkedvezőbb elbánást biztosítja.

II. fejezet

A TÖRVÉNY HATÁLYA ALÁ TARTOZÓ SZEMÉLYEK ÁLTAL IGÉNYBE VEHETŐ KEDVEZMÉNYEK ÉS TÁMOGATÁSOK

Művelődés, kultúra, tudomány

4. §

(1) Az e törvény hatálya alá tartozó személyeket a kultúra területén Magyarországon a magyar állampolgárokkal azonos jogok illetik meg. Ennek megfelelően a Magyar Köztársaság biztosítja számukra különösen

- a) a közművelődési intézmények használatának jogát és ezen intézmények szolgáltatásai igénybevételének lehetőségét,
- b) a kulturális javak hozzáférhetővé tételét a nyilvánosság és a kutatás számára,
- c) a műemléki értékek és a rájuk vonatkozó dokumentumok hozzáférhetővé tételét,
- d) a védett személyes adatot tartalmazó levéltári anyagok tudományos célból történő kutatását, amennyiben a határon túli magyar személy állandó lakóhelye szerinti szomszédos állam részese a személyes adatok védelméről szóló nemzetközi egyezmények.*

(2) Az e törvény hatálya alá tartozó személy jogosult bármely állami fenntartású nyilvános könyvtár szolgáltatásainak igénybevételére, és ingyenesen illetik meg a következő alapszolgáltatások:

- a) a könyvtárlátogatás,
- b) a könyvtár által kijelölt gyűjteményrészek helyben használata,
- c) az állományfeltárási eszközök használata,
- d) információk a könyvtár és a könyvtári rendszer szolgáltatásairól,
- e) beiratkozás esetén a nyomtatott könyvtári dokumentumok kölcsönzése a könyvtár használati szabályzatában meghatározott feltételek szerint.

(3) Az állami fenntartású muzeális és közművelődési intézmények szolgáltatásainak igénybevételével kapcsolatos, e törvény hatálya alá tartozó személyeket megillető további kedvezményeket külön jogszabály tartalmazza.

5. §

A törvény hatálya alá tartozó magyar tudósok a Magyar Tudományos Akadémia külső, illetőleg köztestületi tagjai lehetnek.

Kitüntetés, ösztöndíj

6. §

(1) A Magyar Köztársaság biztosítja annak lehetőségét, hogy a magyarság szolgálatában, a magyar és az egyetemes emberi értékek gyarapításában kifejtett kimagasló, példamutató tevékenységük elismeréséül a törvény hatálya alá tartozó személyek a Magyar Köztársaság állami kitüntetéseiben, illetőleg a miniszterek által alapított kitüntető címekben, díjakban, oklevelekben részesüljenek.

(2) Az állami ösztöndíjak feltételeinek megállapításakor a törvény hatálya alá tartozó személyek számára biztosítani kell az ösztöndíjak odaítélésének a lehetőségét.

* Az egyének védelméről a személyes adatok gépi feldolgozása után, Strasbourgban, 1981. január 28. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1998. évi VI. törvény.

Társadalombiztosítási ellátás és egészségügyi szolgáltatás**7. §**

(1) A 15. §-ban foglaltak alapján foglalkoztatásra irányuló jogviszony keretében a Magyar Köztársaság területén munkát végző, e törvény hatálya alá tartozó személyek – ha nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik – a magyar társadalombiztosítási szabályokban meghatározott egészségbiztosítási- és nyugdíjbiztosítási járuléknak megfelelő összeget kötelesek fizetni a külön jogszabály által erre kijelölt szervnek. E befizetés alapján a munkavállaló a külön jogszabályban meghatározott körű egészségügyi- és nyugdíjellátásra szerez jogosultságot.

(2) Az egészségbiztosítási- és nyugdíjjárulék fizetésére az (1) bekezdés szerint nem kötelezett, e törvény hatálya alá tartozó személy az általa Magyarországon – saját költségért – igénybe vehető egészségügyi szolgáltatás költségeinek megtérítését – a szolgáltatás igénybevételét megelőzően – az e célból létrehozott közhasznú szervezettől pályázat útján igényelheti.

(3) Az e törvény hatálya alá tartozó személy Magyarországon az azonnali egészségügyi ellátást igénylő esetekben a kétoldalú szociális biztonsági (szociálpolitikai) egyezmények rendelkezései szerinti feltételekkel jogosult az ellátásra.

Utazási kedvezmények**8. §**

(1) A törvény hatálya alá tartozó személy Magyarországon a belföldi helyi és helyközi menetrend szerinti tömegközlekedési eszközökön – vasúti utazás esetén annak 2. kocsiosztályán – utazási kedvezményekben részesül.

(2) Korlátlan számú díjmentes utazásra jogosult

- a) a 6. életévét be nem töltött gyermek,
- b) a 65. életévét betöltött személy.

(3) 90 %-os utazási kedvezményre jogosult a belföldi helyközi tömegközlekedési eszközön

- a) az (1) bekezdésben meghatározott személy évente négy alkalommal,
- b) csoportos utazás esetén a 18 éven aluli, a törvény hatálya alá tartozó személyek legalább tíz főből álló csoportja, és a velük utazó két nagykorú kísérő évente egy alkalommal.

(4) Az utazási kedvezmények részletes szabályait külön jogszabály tartalmazza.

Oktatás**9. §**

(1) Az e törvény hatálya alá tartozó személyek – a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény magyar állampolgárokra vonatkozó rendelkezései szerint, az e §-ban meghatározott feltételek mellett – jogosultak a Magyar Köztársaság felsőoktatási intézményeiben

- a) egyetemi, főiskolai szintű alapképzésben,
- b) kiegészítő alapképzésben,
- c) részképzésben,
- d) doktori (PhD) és mesterképzésben (DLA),
- e) általános, illetőleg szakirányú továbbképzésben,
- f) akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzésben

részt venni.

(2) Az államilag finanszírozott (1) bekezdésben meghatározott képzésben nappali tagozaton résztvevő hallgató a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvényben meghatározott hallgatói normatívára, a hallgatói előirányzat másik részét képező pénzbeni és természetbeni juttatásokra, illetve a tételes egészségügyi hozzájárulás megtérítésére jogosult. E támogatások részletes feltételeit és a további támogatások körét az oktatási miniszter külön jogszabályban határozza meg.

(3) Az e törvény hatálya alá tartozó személyek államilag finanszírozott képzés keretében az oktatási miniszter által évente meghatározott számban folytathatnak tanulmányokat a Magyar Köztársaság felsőoktatási intézményeiben.

(4) Nem államilag finanszírozott képzésben részt vevő határon túli hallgatók magyarországi tartózkodásukkal és tanulmányaikkal kapcsolatos költségeik részben vagy egészben történő megtérítését az e célból létrehozott közhasznú szervezettől pályázat útján igényelhetik.

Diákkedvezmények

10. §

(1) A szomszédos állam közoktatási intézményében tanulói jogviszonyban álló, magyar tannyelven tanuló, vagy bármely felsőoktatási intézményben hallgatói jogviszonyban álló, e törvény hatálya alá tartozó személy jogosult a magyar állampolgárok által a vonatkozó jogszabályok keretei között diákigazolvánnyal igénybe vehető kedvezményekre.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott kedvezményekre való jogosultságot az igazolvány (19. §) e célra rendszeresített melléklete igazolja. A kedvezmények igénybevételével összefüggő részletes szabályokat külön jogszabály tartalmazza.

A határon túli magyar pedagógusok továbbképzése

11. §

(1) Az e törvény hatálya alá tartozó, a szomszédos államban magyar tannyelven oktató határon túli magyar pedagógus (a továbbiakban: határon túli magyar pedagógus) jogosult – az oktatási miniszter által meghatározott éves keretszámban – magyarországi rendszeres továbbképzésben részt venni, és a (2) bekezdésben meghatározott kedvezményeket igénybe venni.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott személy a továbbképzést végző magyar oktatási intézménytől a továbbképzésben való részvétele tartamára a külön jogszabályban meghatározott mértékben

- a) a szállásköltségének megtérítését,
- b) az útiköltségének megtérítését, továbbá
- c) a beiratkozási költségeihez történő hozzájárulást

igényelheti.

(3) A határon túli magyar pedagógusok továbbképzésére vonatkozó részletes szabályokat külön jogszabály tartalmazza.

12. §

(1) Az e törvény hatálya alá tartozó határon túli magyar pedagógusok, valamint a szomszédos állam felsőoktatási intézményeiben oktatók (a továbbiakban: határon túli magyar oktatók) külön kedvezményben részesülnek.

(2) A határon túli magyar pedagógusok és oktatók által igénybe vehető kedvezmények megegyeznek a jogszabályban a magyar állampolgárságú pedagógusok részére kiadott pedagógusigazolvánnyal igénybe vehető kedvezményekkel.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott külön kedvezményekre való jogosultságot a „Magyar igazolvány” e célra rendszeresített melléklete igazolja. A kedvezmények igénybe vételére vonatkozó részletes szabályokat külön jogszabály tartalmazza.

Határon túli kihelyezett képzés

13. §

(1) A Magyar Köztársaság a határon túli magyarság anyanyelvének, kultúrájának, nemzeti azonosságtudatának megőrzését azzal is elősegíti, hogy támogatja az akkreditált magyar felsőoktatási intézmények tagozatának a szomszédos államokba történő kihelyezését, szervezését és működését.

Az ezek megvalósításához biztosítható pénzügyi támogatás összegét a Magyar Köztársaság költségvetése célelőirányzatként határozza meg. A támogatásra rendelkezésre álló keret felhasználásáról az oktatási miniszter dönt a külön jogszabályban foglaltak szerint.

(2) A Magyar Köztársaság támogatja a szomszédos államokban magyar nyelvű képzést folytató, az adott államban akkreditációt vállaló felsőoktatási intézmények (tagozat, szak stb.) létesítését, működését, fejlesztését. A megvalósításhoz szükséges pénzügyi forrás az e célból létrehozott közhasznú szervezettől pályázat útján igényelhető.

A szülőföldön nyújtható oktatási támogatás

14. §

(1) Nevelési-oktatási támogatásban részesülhet az a jelen törvény hatálya alá tartozó szülő, aki saját háztartásában legalább két kiskorú gyermeket nevel, minden olyan gyermeke után, aki

- a) az életkorának megfelelő nevelési vagy oktatási intézménybe jár, és abban magyar nyelvű nevelésben vagy oktatásban részesül, továbbá
- b) az a) pontban említett nevelési, oktatási intézmény a szülő lakóhelye szerinti szomszédos állam területén működik.

(2) Tankönyvtámogatásban és taneszköz-támogatásban (a továbbiakban: taneszköz-támogatás) részesülhet az e törvény hatálya alá tartozó szülő, aki saját háztartásában nevelt kiskorú gyermekének taníttatásáról a lakóhelye szerinti szomszédos állam területén működő oktatási intézményben magyar nyelven gondoskodik.

(3) A nevelési-oktatási támogatás, illetőleg a taneszköz-támogatás iránt az e célból létrehozott közhasznú szervezethez lehet kérelmet benyújtani. A kérelem elbírálása során a közhasznú szervezet kikéri az adott szomszédos államban működő ajánló szervezetnek (20. §) a magyar oktatási miniszter egyetértésével kialakított állásfoglalását arról, hogy az adott nevelési vagy oktatási intézményben biztosított-e a magyar nyelven folyó nevelés, oktatás.

(4) Az e törvény hatálya alá tartozó személy az adott szomszédos állam felsőfokú oktatási intézményében folytatott tanulmányaihoz támogatás iránti pályázatot nyújthat be az e célból létrehozott közhasznú szervezethez.

Munkavállalás

15. §

Az e törvény hatálya alá tartozó személy a Magyar Köztársaság területén engedély alapján foglalkoztatható. Az engedélyezési eljárás során a külföldiek magyarországi foglalkoztatásának engedélyezésére vonatkozó általános szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy az engedély naptári évenként összesen három hónap időtartamra a munkaerő-piaci helyzet vizsgálata nélkül adható ki. Külön jogszabály hosszabb időtartamra szóló engedély kiadását is lehetővé teheti ugyanilyen módon.

16. §

(1) A munkavállalás jogszabályi feltételeinek megteremtésével kapcsolatos kiadások, így különösen az ahhoz szükséges iskolai végzettség, szakképesítés, a munkaegészségügyi alkalmasság előzetes igazolásához szükséges eljárás költségeinek megtérítését az érintettek az e célból létrehozott közhasznú szervezettől pályázat útján kérelmezhetik.

(2) Az engedélyezési eljárás, továbbá a nyilvántartás részletes szabályait külön jogszabály tartalmazza.

A közszolgálati hírközlő szervek feladatai

17. §

(1) A magyarországi közszolgálati hírközlő szervek rendszeresen gondoskodnak a határon túli magyarokról szóló információk összegyűjtéséről és továbbításáról, valamint

a határon túli magyarok számára a Magyarországról és a magyarságról szóló információk eljuttatásáról.

Ezek az információk szolgálják

- a) a magyar és az egyetemes szellemi és kulturális értékek közvetítését,
- b) a tárgyilagos kép kialakítását a világról, Magyarországról és a magyarságról,
- c) a kisebbségben élő magyar nemzeti közösségek azonosságtudatának, anyanyelvének, kultúrájának megőrzését.

(2) A Magyar Köztársaság a határon túli magyarság számára közszolgálati televízió-műsor készítését és sugárzását az e célt szolgáló szervezet létrehozásával és működtetésével biztosítja. Az ehhez szükséges pénzügyi forrásokat a központi költségvetés fedezi.

Határon túli szervezetek támogatása

18. §

(1) A Magyar Köztársaság támogatja a szomszédos államokban élő magyar nemzeti közösségek céljait elősegítő – valamely szomszédos államban működő – szervezeteket.

(2) A támogatások elnyerése érdekében az e célból létrehozott jogszerűen működő közhasznú szervezethez pályázatot nyújthat be az (1) bekezdésben meghatározott szervezet, amelynek célja különösen

- a) a magyar nemzeti hagyományok megőrzése, támogatása, kutatása,
- b) a magyar nyelv, irodalom, kultúra, népművészet megőrzése, ápolása,
- c) a határon túli magyar felsőoktatás támogatása oly módon, hogy elősegíti magyarországi oktatók vendégtanárként történő fogadását,
- d) a magyar kultúrkincs körébe tartozó műemlék helyreállítása, fenntartása,
- e) a határon túli magyar nemzeti közösség által lakott területen a hátrányos helyzetű települések népesség-megtartó erejének javítása, a falusi turizmus fejlesztése,
- f) a Magyar Köztársasággal való kapcsolattartás infrastrukturális feltételeinek megteremtése, fejlesztése,
- g) egyéb, az (1) bekezdésben foglalt célokat elősegítő tevékenység.

III. fejezet

A KEDVEZMÉNYEK ÉS TÁMOGATÁSOK IGÉNYBEVÉTELÉNEK ELJÁRÁSI RENDJE A „MAGYAR IGAZOLVÁNY” ÉS A „MAGYAR HOZZÁTARTOZÓI IGAZOLVÁNY”

19. §

(1) Az e törvényben meghatározott kedvezmények és támogatások igénybevételére a „Magyar igazolvány”, illetőleg a „Magyar hozzátartozói igazolvány” szolgál, amelyet

a 20. §-ban meghatározott feltételek mellett magyar és nem magyar nemzetiségű személyek kaphatnak saját kérelmükre.

(2) A Magyar Köztársaság Kormánya által erre kijelölt magyar központi közigazgatási szervtől (a továbbiakban: elbíráló hatóság)

- a) arcképes „Magyar igazolvány” kiállítását kérheti a jelen törvény hatálya alá tartozó magyar nemzetiségű személy,
- b) arcképes „Magyar hozzátartozói igazolvány” kiállítását kérheti az a) pontban meghatározott személlyel együtt élő nem magyar nemzetiségű házastárs, továbbá a közös háztartásukban nevelt kiskorú gyermek,

amennyiben megfelel az 1. § (1) bekezdés a)-b) pontjában meghatározott követelményeknek és a 20. §-ban meghatározott ajánló szervezet az ajánlást kiadta, továbbá akivel szemben az illetékes magyar hatóság beutazási és tartózkodási tilalmat, illetőleg kiutasítást nem rendelt el a vonatkozó külön törvényben meghatározott okok miatt, illetőleg vele szemben Magyarországon szándékos bűncselekmény miatt büntetőeljárás nincs folyamatban.

(3) A „Magyar hozzátartozói igazolvány” kiadásának a (2) bekezdésben foglaltakon túlmenően az is feltétele, hogy az a magyar nemzetiségű személy, akivel fennálló családi kapcsolat a hozzátartozót feljogosítja az igazolvány kiállításának kérelmezésére, már rendelkezzen „Magyar igazolvány”-nyal vagy arra egyébként jogosult legyen. A „Magyar igazolvány” visszavonása esetén a „Magyar hozzátartozói igazolvány”-t is vissza kell vonni.

20. §

(1) Az elbíráló hatóság a „Magyar igazolvány”-t akkor állítja ki, ha a kérelmező személy olyan ajánlással rendelkezik, amelyet a szomszédos államokban élő magyar nemzeti közösségek képviselőiben az adott államban eljáró, a Magyar Köztársaság Kormánya által ajánló szervezetként elfogadott szervezet állított ki, továbbá amely

- a) tanúsítja a kérelmező magyar nemzetiségét az általa (kiskorú kérelmező esetén törvényes képviselője által) tett nyilatkozata alapján,
- b) tanúsítja aláírásának hitelességét, valamint
- c) tartalmazza
 - ca) az ügyfél kérelmét, arcképét és lakcímét;
 - cb) az igazolványban feltüntetésre kerülő személyes adatokat (21. §);
 - cc) az ajánló szervezet nevét, hivatalos bélyegző-lenyomatát, a nevében eljáró személy nevét és aláírását;
 - cd) az ajánlás kiállításának helyét, idejét.

(2) A „Magyar hozzátartozói igazolvány” kiállításához szükséges ajánlás az (1) bekezdés a) pontjában foglaltak helyett a kérelmezőnek az e törvény hatálya alá tartozó magyar nemzetiségű személlyel fennálló családi kapcsolatát tanúsítja.

(3) A Magyar Köztársaság Kormánya azt a szomszédos államok valamelyikében élő magyar nemzeti közösség képviselőiben az adott államban eljáró szervezetet fogadja el ajánló szervezetként, amely képes

- a) képviselni az adott államban élő magyar nemzeti közösség egészét;

- b) gondoskodni az ajánlások iránti kérelmek fogadásának és elbírálásának szervezeti és személyi feltételeiről.

21. §

- (1) Az igazolvány érvényességi ideje
 - a) kiskorú személy esetén a 18. életév betöltésének napjáig;
 - b) a 18.-60. életév közötti személy esetén öt év;
 - c) a 60. év feletti személy esetén határidő nélküli.
- (2) Amennyiben az igazolvány érvényességi ideje lejár, a 19-20.§-okban meghatározott eljárást – kérelemre – ismételten le kell folytatni.
- (3) Az elbíráló hatóság az igazolványt visszavonja, ha
 - a) az ajánló szervezet az ajánlását visszavonta azért, mert az igazolvány tulajdonosa valótlan adatokat közölt az ajánlás igénylése során;
 - b) annak tulajdonosa bevándorlási vagy letelepedési engedélyt kapott;
 - c) annak tulajdonosa magyar állampolgárságot szerzett;
 - d) annak tulajdonosát a menekültügyi hatóság menekültként vagy menedékesként elismerte;
 - e) annak tulajdonosát a Magyar Köztársaság területéről kiutasították, vele szemben beutazási és tartózkodási tilalmat rendeltek el;
 - f) tulajdonosával szemben Magyarországon büntető eljárás van folyamatban, illetőleg
 - g) az igazolványt jogosulatlanul használták fel, vagy meghamisították;
 - h) a hozzátartozói igazolvány használatára jogosító családi kapcsolat megszűnt;
 - i) az igazolvány tulajdonosa ezt maga kéri.
- (4) Az igazolvány visszavonását elrendelő jogerős határozatról az ajánló szervezetet is értesíteni kell.
- (5) Az igazolvány tartalmazza a jogosult
 - a) családi és utónevét (nőknél a leánykori családi és utónevet is), a lakóhelye szerinti szomszédos államban hivatalosan (latin betűs írásmóddal) használt módon, magyar nemzetiségű személy esetén magyarul is;
 - b) születési helyének a szomszédos államban hivatalosan használt és magyar megnevezését;
 - c) születési idejét, nemét;
 - d) anyja nevét a lakóhelye szerinti szomszédos államban hivatalosan (latin betűs írásmóddal) használt módon, magyar nemzetiségű személy esetén magyarul is;
 - e) arcképét, állampolgárságát, hontalanságát;
 - f) sajátkezü aláírását, továbbá
 - g) az igazolvány kiadásának és érvényességének idejét, valamint az okmányszámot.
- (6) A kedvezmények és támogatások igénybevételéhez előírt bejegyzéseket és igazolásokat az igazolvány melléklete tartalmazza.

(7) Az igazolvány hitelességének biztosítása, valamint a kedvezmények folyósításának ellenőrzése céljából az elbíráló hatóság (e rendelkezések alkalmazásában: adatkezelő szerv) nyilvántartást vezet az igazolványok adatairól és az igazolvány mellékletének okmányazonosítójáról, az igazolvány tulajdonosának külföldi lakóhelyéről, az igazolványra jogosító családi kapcsolatról, illetőleg a tartózkodásra jogosító engedélye számáról és érvényességi idejéről, továbbá a (3) bekezdésben meghatározott adatokról. Az adatkezelő szerv a nyilvántartásban tárolt adatokat az igazolvány visszavonásig, illetőleg érvényességi idejének lejártáig kezelheti. A nyilvántartásban kezelt adatokból adat továbbítható statisztikai célra a Központi Statisztikai Hivatal részére, valamint a jogosultság ellenőrzésére és a visszaélések megakadályozása céljából a kedvezményt, támogatást nyújtó szerv, a kedvezményeket és támogatásokat nyilvántartó szerv, továbbá a büntetőügyben eljáró bíróság, a bűnüldöző szervek és a nemzetbiztonsági szolgálatok, illetőleg az idegenrendészeti hatóság részére.

(8) Az elbíráló hatóság a kérelem elbírálásához, illetőleg a visszavonási ok fennállásának vizsgálatához a következő szervektől igényelhet adatokat:

- a) a központi idegenrendészeti nyilvántartásból arról, hogy a kérelmező idegenrendészeti eljárás alatt áll-e, továbbá a kiutasításról, illetőleg a beutazási és tartózkodási tilalom fennállásáról, valamint a magyarországi tartózkodásra jogosító engedély adatairól;
- b) az állampolgársági ügyben eljáró szervtől a magyar állampolgárság megszerzése tekintetében;
- c) a központi menekültügyi nyilvántartásból a menekültkénti, vagy menedékeskénti elismerésről;
- d) a bűnügyi nyilvántartásból a folyamatban lévő büntetőeljárásról.

22. §

(1) Az elbíráló hatóság eljárására az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény rendelkezései az irányadók. Az államigazgatási eljárás költségeit az állam viseli.

(2) A kérelmező az elbíráló hatóságnak az igazolvány kiállításával, illetőleg visszavonásával kapcsolatos első fokú határozata ellen benyújtott fellebbezés nyomán meghozott jogerős közigazgatási határozatával szemben a bírósághoz fordulhat. A bíróság a közigazgatási határozatot megváltoztathatja, eljárására a Pp. rendelkezései az irányadók.

(3) Az elbíráló hatóság eljárásának részletes szabályairól, valamint a kiállított igazolványok nyilvántartásának rendjéről, továbbá az igazolvány adattartalmáról és formájáról külön jogszabály rendelkezik.

A kedvezmények igénybevétele a Magyar Köztársaság területén

23. §

(1) A határon túli magyar személy a 4. §-ban, a 7. § (1) bekezdésében, a 8. §-ban, a 10. §-ban, a 11. § (2) bekezdésében, a 12. §-ban foglalt kedvezményeket – az azokban

meghatározott feltételek mellett – igazolványának (19. §) bemutatása mellett, Magyarországon való jogszerű tartózkodása esetén, alanyi jogon veheti igénybe.

(2) Az (1) bekezdés szerinti kedvezményeket nyújtó állami fenntartású szervezetek és intézmények, valamint az utazási kedvezményeket nyújtó gazdálkodó szervezetek számára a kedvezmények igénybevételéhez szükséges pénzügyi fedezetet a központi költségvetés biztosítja.

A Magyar Köztársaságban igénybe vehető támogatások igénylésének rendje

24. §

(1) Az e törvény hatálya alá tartozó személy (szervezet) által pályázat útján igényelhető támogatások elbírálására és folyósítására a Kormány közhasznú szervezetet (szervezeteket) hoz létre.

(2) A közhasznú szervezet tevékenységének célját, az általa elbírálendő pályázatok körét, döntéshozatalra feljogosított vezető szervét – a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény rendelkezéseinek figyelembevételével – a létesítő okirata tartalmazza.

(3) Az e törvény alapján igényelhető támogatás iránti – nyilvánosan meghirdetett – pályázatot az annak tárgyköre szerint illetékes közhasznú szervezethez lehet benyújtani.

(4) A pályázathoz csatolni kell az abban meghirdetett, a közhasznú szervezet által igényelt adatokat és dokumentumokat.

(5) Kedvező döntés esetén a kérelmező és a közhasznú szervezet polgári jogi szerződést köt, amely tartalmazza a támogatás teljesítésének feltételeit és összegét, meghatározva a felhasználás célját és az arról való elszámolás rendjét.

(6) A közhasznú szervezet (szervezetek) számára a tevékenységükhöz szükséges pénzügyi fedezetet a központi költségvetés évenkénti bontásban külön előirányzat-csoportban biztosítja.

A szomszédos államokban igénybe vehető támogatások igénylésének rendje

25. §

(1) Az e törvényben foglalt támogatások iránti kérelmet (pályázatot) az e törvény hatálya alá tartozó személy (szervezet) az állandó lakóhelye (telephelye) szerinti szomszédos államban e célból létrehozott, jogszerűen működő, nem nyereségérdekelt szervezethez (a továbbiakban: külföldi közhasznú szervezet) nyújthatja be.

(2) A támogatások elbírálása és folyósítása céljából a Magyarországon létrehozott közhasznú szervezet és a külföldi közhasznú szervezet között megkötött polgári jogi szerződés tartalmazza a pályázat elbírálásához szükséges – okirattal, nyilatkozattal, tervdokumentációval stb. alátámasztott – adatok körét.

(3) A Magyarországon működő közhasznú szervezet a pályázatot a (2) bekezdésben meghatározott polgári jogi szerződésben foglalt adatok és a külföldi közhasznú szervezet véleménye alapján elbírálja.

(4) Az elnyert támogatást a magyar közhasznú szervezet polgári jogi szerződés alapján folyósítja a kérelmezőnek. E szerződés tartalmazza a támogatás feltételeit és összegét, meghatározva a felhasználás célját és az arról való elszámolás rendjét.

A támogatások központi nyilvántartása

26. §

(1) A támogatási rendszer egészének koordinálása céljából a támogatás iránt benyújtott pályázatokról és az azok elbírálása céljából létrehozott közhasznú szervezetek ezzel kapcsolatos döntéseiről központi nyilvántartást kell létrehozni.

(2) A nyilvántartást kezelő központi közigazgatási szervet a Kormány jelöli ki.

(3) A nyilvántartást kezelő szerv a következő adatokat kezeli:

- a) a támogatás iránti pályázat benyújtójának neve, állandó lakóhelye (telephelye), igazolványának száma,
- b) az igényelt támogatás fajtája,
- c) az odaítélt támogatás összege.

(4) A (3) bekezdésben foglalt adatokat a kezelő szerv a támogatás odaítélésétől számított 10 évig kezelheti.

(5) A nyilvántartásból adatot vehetnek át a támogatások elbírálása céljából Magyarországon és a szomszédos államokban létrehozott közhasznú szervezetek, továbbá a támogatások anyagi fedezetének biztosítása érdekében érintett magyar központi közigazgatási szervek.

IV. fejezet

ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

27. §

(1) Ez a törvény 2002. január 1-jén lép hatályba.

(2) A Magyar Köztársaságnak az Európai Unióhoz történő csatlakozása időpontjától e törvény rendelkezéseit a csatlakozási szerződéssel és az Európai Közösségek jogával összhangban kell alkalmazni.

28. §

(1) A Kormány felhatalmazást kap arra, hogy rendeletben szabályozza

- a) az igazolvány kiállítására, visszavonására, illetőleg nyilvántartására jogosult központi közigazgatási szerv, valamint annak felettes szerve kijelöléséről, hatáskörének meghatározásáról, továbbá az igazolvány kiadásának, cseréjének, visszavonásának és nyilvántartásának eljárási szabályairól szóló előírásokat;
- b) az e törvény hatálya alá tartozó személyek utazási kedvezményeinek részletes szabályait;
- c) az e törvény 10. § (1) bekezdésében meghatározott személyek részére biztosítandó diákkedvezményekkel és azok igénybevételével kapcsolatos részletes szabályokat.

(2) A Kormány gondoskodik az e törvény által kérelmezhető támogatások elbírálását és folyósítását végző magyar közhasznú szervezet(ek) létrehozásáról, illetőleg az ilyen céllal már működő közhasznú szervezetek tevékenységének összehangolásáról, azok létesítő okiratának megfelelő módosításáról, továbbá ennek keretében a támogatások átcsoportosításáról.

29. §

(1) A belügyminiszter a külügyminiszterrel együttes rendeletben – az oktatási kedvezményekre vonatkozóan az oktatási miniszterrel egyetértésben – határozza meg az igazolvány tartalmi és formai követelményeire vonatkozó részletes szabályokat.

(2) A gazdasági miniszter

- a) a külügyminiszterrel együttes rendeletben határozza meg a határon túli magyarok munkavállalásának engedélyezéséhez szükséges nyilvántartás és eljárás szabályait, továbbá az e feladatok ellátásáért felelős közigazgatási szervezetet,
- b) felhatalmazást kap arra, hogy a törvény hatálya alá tartozó munkavállalókra, vagy azok meghatározott körére az e törvény 15. §-ában meghatározott időtartamnál hosszabb időre szóló munkavállalási engedély kiadásának feltételeit – a hivatásos sportolókat érintő kérdésekben az ifjúsági és sportminiszterrel egyetértésben – rendeletben szabályozza.

(3) A külügyminiszter felhatalmazást kap arra, hogy az e törvény 20. §-ában meghatározott ajánlást a 19. §-ban megjelölt elbíráló hatóság eljárása során rendkívüli méltánylást érdemlő esetben, továbbá a 20. § (1) bekezdésében meghatározott eljárás lefolytatásának akadályozottsága esetén az ügyek folyamatos intézésének biztosítása érdekében nyilatkozatával pótolja.

(4) A nemzeti kulturális örökség minisztere rendeletben határozza meg a határon túli magyarokat a muzeális és közművelődési intézmények szolgáltatásainak igénybevétele során megillető kedvezmények részletes szabályait.

(5) Az oktatási miniszter – a külügyminiszter egyetértésével – rendeletben határozza meg a határon túli magyar pedagógusok továbbképzésére, továbbá az e törvény 9., 11., és 12. §-ában, a 13. § (1) bekezdésében, és 14. §-ában foglalt kedvezményekre vonatkozó részletes szabályokat, ide értve az egyes támogatások mértékét is.

Forrás: *Magyar Közlöny* 2001. 77. szám, 5637–5644. Kihirdetve: 2001. július 7.,
www.htmh.hu/trv.htm

I.
TERVEZETEK ÉS KOMMENTÁROK

A szomszédos államokban élő magyarokat megillető egyes kedvezményekről szóló törvény koncepciója

A Külügyminisztérium Stratégiai Tervezési Főosztálya
és a HTMH előterjesztése, 2000. június

A Magyar Köztársaság és a határain kívül élő magyarság együttműködéséről, a határon túli magyarok jogállásáról szóló törvényjavaslat előkészítésével kapcsolatos feladatokról szóló 2041/2000. (III. 8.) Korm. határozat 1. pontja szerint 2000. június 30. határidővel el kell készíteni a törvényjavaslat koncepcióját és szakmai tervezetét. Ennek végrehajtására a Külügyminisztérium és a Határon Túli Magyarok Hivatala (a továbbiakban HTMH) az alábbi, az Igazságügy minisztériummal és a Belügyminisztériummal egyeztetett koncepciót terjeszti elő.

A koncepció kidolgozásának az az indoka, hogy a hatályos magyar szabályozásban nincsen olyan átfogó és általános törvény, amely rendezné a határon túli magyarok helyzetének a kérdését. Az átfogó törvényi szabályozást indokolja továbbá, hogy egy nemrégiben elkészült tanulmány szerint a határon túli magyarokat érintő különböző szintű jogszabályok száma jelenleg megközelíti a 150-et.

A Kormány programja szerint meg kell teremteni a határon túli magyarság és Magyarország kapcsolatának átfogó szervezeti és jogi kereteit. A magyar állam és a határon túli magyar szervezetek közötti rendszeres és intézményes párbeszéd kialakítására és fenntartására jött létre a Magyar Állandó Értekezlet (a továbbiakban MÁÉRT).

A MÁÉRT megalakulásával megteremtődtek az alapvető szervezeti feltételei a szomszédos államokban élő magyarokat megillető egyes kedvezményekről szóló törvény (a továbbiakban a Törvény) megalkotásának. A MÁÉRT résztvevői között szerepelnek a megalkotandó Törvény személyi hatálya által érintett szomszédos országokban élő magyarok szervezeteinek, pártjainak továbbá a magyarországi Parlament pártjainak és a magyar Kormánynak a képviselői is. A MÁÉRT szervezeti keretén belül a MÁÉRT szakbizottságai elkészítették előzetes javaslataikat, amelyeket a jelen koncepció kidolgozásánál figyelembe vettünk.

1) A koncepció szerint a Törvény célja, hogy elősegítse a szomszédos országokban élő magyar kisebbségek nemzeti identitásának megőrzését, szellemi és anyagi gyarapodását, összhangban a Magyar Köztársaság alkotmányos kötelezettségével. Ezt a célt a Törvény úgy kívánja szolgálni, hogy egyben elősegíti a szomszédos államokban élő magyarok szülőföldön maradását is.

2) A koncepció elvi alapjai összhangban állnak a Magyar Köztársaság Alkotmánya 6. § (3) bekezdésében foglalt alapelvvel, amely deklarálja a Magyar Köztársaság felelősségviselését és kötelezettségvállalását a határon túli magyarokért. E felelősség körében,

valamint meghatározott személyi körben a Törvény bizonyos kedvezményeket nyújtana, amelyeket meghatározott feltételekkel lehetne igénybe venni. Az egyes kedvezményeket az alábbi koncepció röviden ismerteti, a részleteket az egyes tárcák dolgozzák ki az alábbiak alapján.

3) A koncepcióban megfogalmazott célok a szomszédos országokban élő magyaroknak juttatott egyes kedvezmények meghatározása mellett általánosabb érvényű célt is szolgálnak: hozzájárulnak Magyarország közvetlen környezete politikai és gazdasági stabilitásának megszilárdításához, s így módon elősegítik Magyarország csatlakozását az Európai Unióhoz, valamint az egész közép- és kelet-európai térség közeledését az euroatlanti szervezetekhez.

4) A megalkotandó Törvény a Magyar Köztársaság sajátos helyzetéből adódóan és összhangban az Alkotmány 6. § (3) bekezdésében megfogalmazott alapelvvel, meghatározott személyi körben és feltételekkel, jogszabályban rögzített kedvezményeket nyújtana Magyarországon olyan személyeknek, akik nem magyar állampolgárok, és állandó lakhelyük sem Magyarországon van.

5) A megalkotandó Törvény jellegét tekintve kerettörvény, amelyben a témával kapcsolatos alapvető, elvi jellegű szabályok kapnának helyet. A Törvény előkészítésével párhuzamosan át kell tekintetni mindazokat a jogszabályokat, amelyek a Törvényben rögzítettek végrehajtását biztosítják, és el kell végezni a szükséges jogszabály-rendezési (deregulációs) feladatokat. A Törvény a fenti áttekintés alapján határozná meg és adná meg a megfelelő felhatalmazásokat a Kormánynak és az egyes minisztériumoknak.

6) A Törvény egyik sarkalatos pontja a személyi hatály meghatározása. A Törvény a Romániában, a Szlovák Köztársaságban, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban, az Ukrajnában, a Horvát Köztársaságban, a Szlovén Köztársaságban és az Osztrák Köztársaságban állandó lakhellyel rendelkező nem magyar állampolgárságú magyarokra terjedne ki. A koncepció világosan különbséget tesz a határon túli magyarok, mint azonos szabályozási körbe tartozó jogalanyok között aszerint, hogy az illető személy a szomszédos országokban élő nemzeti kisebbségi magyarok vagy a világban más földrajzi térségben élő magyarok (a diaszpóra) csoportjába tartozik. A megkülönböztetés alapjául a következő indokok szolgálnak: a szomszédos országokban jelenleg élő magyarság, illetve a jelenleg ott élő magyarok felmenői a párizsi békeszerződések folytán akaratukon kívül kerültek kisebbségi sorba; a magyarság az ún. utódállamokban él nagy számban és földrajzilag pontosan meghatározható területen. A koncepció figyelemmel van arra a speciális helyzetre, ami az Ausztriában élő magyarokra jellemző.

A koncepció általános elvéből kiindulva olyan megoldásokat kellene alkalmazni, melyek a jogalanyok szülőföldjükön maradását szorgalmazzák, és nem támogatják Magyarországra történő áttelepülésüket. Ezért e jogok gyakorlásából ki kell zárni azokat, akik már magyar állampolgárok, vagy akik magyarországi bevándorlásukat kezdeményezték. A koncepció tehát a szomszédos országokban élő magyarok között is további megkülönböztetést tesz aszerint, hogy kezdeményezik-e Magyarországra történő bevándorlásukat, vagy sem. A szabályozás szempontjából ebben az esetben is azonos csoportnak minősülő személyi körrel van szó.

A megkülönböztetés indoka ebben az esetben a következő az Alkotmány 6. § (3) bekezdése alapján az állami felelősség azokkal a magyarokkal kapcsolatban áll fenn, akik a határainkon kívül élnek. A határon túli magyarok körébe a formális megközelítés alapján sem illeszthető be az, aki a bevándorlását kezdeményezi, hiszen ennek feltétele az, hogy az illető már Magyarországon éljen. A vonatkozó kérelem benyújtása azon az egyéni döntésen alapul, hogy az illető a továbbiakban a Magyar Köztársaságban képzei el a jövőjét. A bevándorlást vagy a honosítást kezdeményezők feltétlenül elkülöníthető csoportot képeznek. A megkülönböztetés abban a függő jogi helyzetben is indokolt, amikor a kérelem elbírálása még nem történt meg.

(A változat) A bevándorlás korlátozásának egyik módja lehet, ha a kedvezményeket igénybe vevő a kedvezmények fejében nyilatkozik arról, hogy pl. meghatározott ideig ne kérmezzei bevándorlásának engedélyezését. Ez a megoldás a hatályos törvényi szabályozás keretei között a végrehajtási rendeletek módosításával megvalósítható.

(B változat) A másik lehetséges megoldás, ha a külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és bevándorlásukról szóló 1993. évi LXXXVI. tv. (a továbbiakban Idtv.) kizárja a bevándorlási engedély benyújtásának a lehetőségét olyan kérelmezők esetében, akik a Törvény alapján biztosított kedvezményeket igénybe vették. E javaslat melletti döntés esetén az erre vonatkozó rendelkezések az Idtv.-be építhetők be, tekintettel az Idtv.-nek a közösségi normákkal való teljes jogharmonizációja megteremtését célzó jelenleg folyó kodifikációs munkára.

Az érintettek azonban, a jogosultság alapján kedvezményes tartózkodási jog illetné meg Magyarországon. Ennek hiányában ugyanis, figyelemmel az uniós követelmények szerint folyamatosan szigorodó idegenrendészeti szabályokra az érintettek, bár a Törvény szerint jogosultak lennének, nem vehetnék igénybe a kedvezményeket, mert az idegenrendészeti követelményeket nem tudnák teljesíteni. A kedvezményes tartózkodási jogra vonatkozó rendelkezéseket az Idtv. végrehajtási jogszabályaiba kell beépíteni.

7) Annak eldöntésében, hogy ki „magyar”, tehát ki számít jogosultnak, nem a magyar állam, hanem az a határon túli magyar közösség az illetékes, amelyben a kérdéses identitású személy él. A kedvezményekre való jogosultság feltételét az képeznék, hogy aki a kedvezményeket igénybe kívánja venni, rendelkezze a szomszédos államokban működő, törvényesen bejegyzett társadalmi szervezet ajánlásával. A társadalmi szervezet az ajánlást a kérelmező személy magyarsághoz való tartozása alapján állítja ki, egyéb szempontokat nem vizsgálhat, a társadalmi szervezetek az ajánlás kiadására vonatkozó rendelkezéseket maguk állapítják meg. Az ajánlást a társadalmi szervezet megküldi a jelen törvény által kijelölt magyarországi hatóságnak, amely igazoló okiratot állít ki. A társadalmi szervezet ajánlását, amennyiben azt a meghatározott formában nyújtják be, az arra kijelölt magyarországi hatóság mérlegelési jog nélkül elfogadná.

8) A koncepció szerint a MÁÉRT fogalmazná meg ajánlás formájában azokat a szempontokat, amelyek elősegítik, hogy a jogosultság feltételeit egységes elvek szerint állapítsák meg. A MÁÉRT ajánlásokat fogalmazna meg továbbá arra nézve is, hogy egységes feltételek és eljárási szabályok határozzák meg a szomszédos országokban bejegyzett társadalmi szervezetekbe való belépés feltételeit (az adott országok vonatkozó jogi szabályozá-

sának figyelembe vételével). Az ajánlások közé fel kellene venni, hogy a társadalmi szervezetek tagjai lehetnek egyének és önálló tagsággal rendelkező szerveződések (például egyesületek, köztestületek). Fontos, hogy a MÁÉRT ajánlásai között szerepeljen, hogy a társadalmi szervezetek tagságukról egyénekre lebontott nyilvántartás vezessenek. A Törvény kimondaná, hogy a határon túli magyarokat más törvények és egyéb jogszabályok alapján megillető jelenlegi kedvezmények nem csorbulnak.

9) A megalkotandó Törvény az alábbi területeken biztosítana különleges jogokat Magyarországon a határon túli magyarok számára:

a) a kultúra és a tudomány területén a Törvény nevesítené a határon túli magyarok kulturális és tudományos jogait és támogatásuk formáit. Ennek keretében ki kellene terjeszteni a határon túli magyarság számára a művészeti díjak adományozásának és művelődési ösztöndíjak biztosításának, valamint az akadémiai köztestületi tagságnak a lehetőségét, továbbá a könyvtári szolgáltatások igénybevételének lehetőségét;

b) az oktatás területén a megalkotandó Törvény szabályozná a felsőoktatási részképzés biztosítását, a köz- és felsőoktatásban a diákigazolvány igénybevételét, egyfajta közalkalmazotti igazolvány (pedagógusigazolvány) kiterjesztésének lehetőségét, a könyvtárak, levéltárak használatának a lehetőségét, a diplomahonosítás ingyenességét, a beiskolázási támogatást, a pedagógus-továbbképzés lehetőségét, a szaktárgyi versenyeken való részvétellel biztosítását. A koncepció alapszabályként fogalmazza meg, hogy a megszerzett tudást a szomszédos országokban élő magyarok lehetőség szerint szülőföldjükön hasznosítsák;

c) a munkavállalás területén a Törvény rendelkezése a külföldiek magyarországi foglalkoztatásának engedélyezéséről szóló 8/1999. (XI. 10.) SzCsM. rendelet (e pont alatt a továbbiakban a rendelet) módosításával hajtható végre.

A koncepció azt a hazai politikai, gazdasági és társadalmi szempontból is pozitív célt veszi figyelembe, hogy a probléma megfelelő kezelésével el lehet érni a fekete gazdaság részleges „kifehéritését”, a határon túli munkavállalók kiszolgáltatottságának visszaszorítását. Mindezekből következően egy teljes körű számbavételt, statisztikai megfigyelést biztosító, a rendszer kikerülésére nem készítő automatikus engedélyezést vagy regisztrációt indokolt előtérbe helyezni. A fentiekre tekintettel a Törvény általánosságban rögzítené, hogy egy külön jogszabály a személyi hatálya alá tartozó személyeknek ideiglenes munkavégzésük esetén a külföldiek munkavállalásától eltérő, kedvezőbb szabályokat állapít meg. A rendeletben kellene szabályozni a Törvény személyi hatálya alá tartozó személyek évente egyszeri, három hónapot meg nem haladó munkavállalását automatikus engedélyezési eljárás vagy regisztrálás mellett. Alapfeltételként lehetne továbbá rögzíteni, hogy a társadalombiztosítási hozzájárulást a munkáltató vagy maga a munkavállaló fizesse meg.

A szomszédos országokban élő magyarok munkavállalási célzatú itt-tartózkodásának a nyomon követése alapulhat regisztráción vagy automatikus engedélyezési eljáráson (a regisztráció valamilyen formája ugyanis elengedhetetlen). A regisztráció vagy az engedélyeztetés betartása érdekében a regisztráció vagy az automatikus engedélyezési eljárás elmulasztása esetén, vagy ha az illető személy három hónapot meghaladóan dolgozik itt, illetve ha nem kerül befizetésre a társadalombiztosítási hozzájárulás, további munkavállalását meg kell tiltani.

A munkavállalás terén a határon túli magyarok számára Magyarországon további kedvezményeket lehetne nyújtani: a diploma és szakképesítés-igazolási költségek, valamint az orvosi vizsgálati költségek átvállalását; az orvosi vizsgálatról szóló papírok haladékkal való benyújtásának lehetőségét; az ajánlást kiállító társadalmi szervezet révén biztosítható garanciát.

Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy a munkavállalásra vonatkozó kedvezmények rendszere valószínűleg Magyarország EU-tagdá válása után már nem lesz fenntartható. Ezen időpont után a szomszédos országokban élő magyarok magyarországi munkavállalása természetesen függ attól is, hogy az adott szomszédos országnak van-e esélye az EU-tagságra (Ukrajna), és amennyiben igen, mikortól (Románia, Szlovákia). Jelen pont nem taglalja a más törvények alapján előírt és érvényesített eszközök esetleges módosításának lehetőségeit (pl. idegenrendészeti kérdések);

d) az egészségügyi és szociális ellátás területén a szabályozás lehetővé tenné, hogy a Magyarországon nyújtandó egészségügyi szolgáltatások meghatározott körét a szomszédos országokban élő magyarok igénybe vehessék. A megalkotandó Törvény megvizsgálná a határon túli magyarok esetében a családtámogatás egyes formáinak szabályozását. A Törvény továbbá a hadigondozottak esetében megszüntetné a hátrányos megkülönböztetést.

A Kormány ügyrendjéről szóló 1088/1994. (IX. 20.) Korm. határozat 10. pontjára figyelemmel, az egyes kedvezmények körének kidolgozásakor részletes hatáselemzések készülnek az érintett tárcák bevonásával. Ezek a gazdasági, költségvetési és jogi szempontokra terjednek ki.

10) Az előző pontban foglalt jogosultságok és kedvezmények megadására közszolgáltatások, szerződéseken alapuló szolgáltatások és segélyek révén kerülne sor. A Törvény az alábbi típusú közszolgáltatások, szolgáltatások és segélyek szabályozását tartalmazná:

- a) Magyarországon igénybe vehető (köz-)szolgáltatások,
- b) határon átnyúló szolgáltatások,
- c) olyan szolgáltatások, amelyeket a magyar kisebbségek lakhelyükön, a környező országokban vesznek igénybe, és amely szolgáltatásokhoz kiegészítő jellegű segélyben részesülhetnek.

A Törvény e tárgykörben is csak a jogi kereteket határozná meg, a részletszabályok kormány-, illetve miniszteri rendeleti szinten kerülnének meghatározásra. A Törvényben ki kellene mondani, hogy a Magyarországon igénybe vehető kedvezmények gyakorlása csak az idegenrendészeti jogszabályokban foglalt beutazási és tartózkodási feltételek mellett lehetséges.

11) A (köz-)szolgáltatásokat a szomszédos országokban élő magyarok a társadalmi szervezetek közbeiktatásával vehetnék igénybe. A közszolgáltatásokra vonatkozóan egyrészt a magyar állami szerv által alapított közhasznú szervezet (pl. közalapítvány), másrészt a szomszédos országok mindegyikében bejegyzett társadalmi szervezetek köthetnének szerződést.

12) A kedvezmények közszolgáltatási szerződésen keresztül történő igénybevétele alapvető jelentőséggel bír tekintettel arra, hogy Magyarország EU-csatlakozását követően további állami szubvencióról a határon túli magyarok által Magyarországon államilag

támogatott szolgáltatások területén akkor lehet szó, ha a jogalkotó kijelenti, hogy eleget tesz a közszolgáltatásokra vonatkozó formai és tartalmi közösségi jogi, európai uniós szabályoknak, és törvényben rögzíti, hogy a megfogalmazott szolgáltatások speciális közszolgáltatásoknak minősülnek. A kedvezmények alapján nyújtott szolgáltatások és közszolgáltatások igénybevételének az lenne a feltétele, hogy az érintettek rendelkezzenek az adott szomszédos országban bejegyzett társadalmi szervezet ajánlása alapján kiállított igazoló okirattal.

13) A koncepció a Törvény anyagi hátterének megteremtésekor bővülő magyarországi forrásokat feltételez. A megalkotandó Törvényben biztosított közszolgáltatások és szolgáltatások finanszírozása alapvetően a magyar költségvetésből történne. A Törvény működésének finanszírozását egyéb forrásokkal ki lehet egészíteni.

A jogosulti kör nagyságára figyelemmel a kedvezmények körét kizárólag a Magyar Köztársaság teherbíró képességéhez mérten lehet meghatározni, oly módon, hogy az a magyar állampolgárokat megillető jogosultságok igénybevételét és forrásait ne veszélyeztesse.

A Törvény kedvezményezettjei csak ritkán kapnának normatív jellegű támogatást (normatív lehet például adott kedvezményes utazási lehetőség vagy a határon átnyúló közszolgálati TV oktatási, művelődési programja). A finanszírozás rendszerének kidolgozása során különleges figyelmet kell majd fordítani a szolgáltatást nyújtó gazdasági társaságok támogatására.

14) A Törvényben foglaltak finanszírozásától el kell választani a határon túli magyarok jelenleg is működő támogatási rendszerét. Utóbbi támogatási rendszer alapjait meg kell hagyni, nagyságrendjén nem célszerű változtatni, de a rendszer áttekinthetőbbé tétele időszerű. A reform azért is szükséges, hogy ne maradjanak párhuzamosságok a meglévő támogatási formák és a Törvény finanszírozásának rendszerében. Mindkét területen abból a tényből kell kiindulni, hogy a tízmilliós magyarországi magyar társadalom sem rövid, sem hosszabb távon nem képes támogatások révén eltartani a környező országokban élő három és fél millió magyart. Ezért alapelv, hogy minden, a szomszédos országokban élő magyarokat megillető támogatásnak e közösségek önszerveződését, öngazgatási intézményeinek erősítését, önálló gazdasági szerepvállalását kell elősegítenie.

15) A magyarországi közhasznú szervezet és a társadalmi szervezetek közötti szerződés tartalmazná a tárgyi hatály által érintett jogok, valamint szolgáltatási és közszolgáltatási típusok finanszírozásához szükséges anyagi források megosztásának arányát a szerződő felek között. A szomszédos országokban élő magyar közösségek maguk is hozzájárulnának e közösségek által létrehozott társadalmi szervezetekhez tartozó személyeknek a Törvényben megjelölt, valamint egyéb jellegű oktatásának, egészségügyi és szociális ellátásának finanszírozásához.

16) Egyes kedvezmények igénybevétele érdekében a magyar állam által alapított közhasznú szervezet szerződést köt külön-külön mindegyik, a szomszédos országokban élő magyar közösségek által létrehozott társadalmi szervezettel. (Ez a szerződéses nemzet-koncepció sarkalatos pontja.)

17) A Törvényben szabályozni kellene a társadalmi szervezetek ajánlása alapján a jogosultságot megállapító hatáskörrel rendelkező szerv működésének rendjét, az eljárás rendjét, a kiállított igazoló okmány formáját, az eljárás következtében keletkező adatbázis kezelésének a rendjét és az adatvédelmi előírásokat. A Törvény személyi hatálya által érintettek nem tartoznak a polgárok személyi adat- és lakcímnnyilvántartásáról szóló 1993. évi LXVI. törvény hatálya alá, ezért az eljárás rendjét és a nyilvántartás működését érintő előírásokat a Törvényben szükséges szabályozni. A Törvény rendelkezne az adatkapcsolatokról abban az esetben, ha a társadalmi szervezet által kiadott ajánlás alapján egy közbenső szervezet (pl. a magyar külképviselet vagy a HTMH) rendelkezésére kerül sor a BM Központi Adatfeldolgozó, Nyilvántartó és Választási Hivatal által az igazolvány kiállítására.

Készítette a Külügyminisztérium Stratégiai Tervezési Főosztálya és a Határon Túli Magyarok Hivatala

Forrás: www.htmh.hu/dokumentumok/koncept.htm. (A tervezet egy későbbi változata: *Magyarország a változó világban*. Hazánk külkapcsolatai és nemzetközi környezete az ezredfordulón. Külügyminisztérium, Stratégiai Tervezési Főosztály, Budapest, 2002 április, 32–40.)

TERVEZET

a külhoni magyar állampolgárság jogintézményének alkotmányos létrehozására

**Patrubány Miklós, a Magyarok Világszövetsége elnökének ajánlása,
2000. augusztus 20.**

Az Alkotmány 6. §-a a következőképpen módosul:

A 6. § (3) bekezdésében az „érez” kifejezés helyébe a „visel” kifejezés lép.

A 6. § a következő (4) bekezdéssel egészül ki:

(4) A Magyar Köztársaság ettől a felelősségtől indítatva létrehozza a külhoni magyar állampolgárság jogintézményét. Ennek részletes szabályait külön törvény állapítja meg.

Törvénytervezet

a külhoni magyar állampolgárságról

Preambulum

A Magyar Köztársaság Országgyűlése a határon túli magyarságért érzett felelősségétől indítatva fontosnak tartja az egész magyar nemzet, a történelmileg létrejött és a közös múlt és kultúra által összeforrott lelki- és sorsközösség tagjai számára az együvé tartozás keretének létrehozását.

Arra való tekintettel, hogy:

- az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 15. cikke szerint minden egyénnek joga van az állampolgársághoz, senkit sem lehet önkényesen megfosztani állampolgárságától és állampolgársága megváltoztatásának jogától;
- az Európa Tanács Állampolgárságról szóló, 1997. május 14-i egyezményének 3. cikke szerint minden állam saját joga határozza meg, hogy kik az ő állampolgárai, hogy ilyen törvényt más államok kötelesek elfogadni mindaddig, amíg ez összhangban áll a nemzetközi joggal;
- a Magyarország határain kívül élő magyar nemzeti közösségek tagjai nemzeti önazonosságuk megválasztásához és az anyaországhoz fűződő kapcsolatokhoz való, nemzetközi jogon, különösen Koppenhágai Nyilatkozat 32. pontján és az Európa Tanács Keretegyezménye 3. és 17 cikkén alapuló jogukat külhoni magyar állampolgárság választásával akarják kifejezni az Országgyűlés az alábbi törvényt alkotja:

1. §

(1) Aki e törvény alapján külhoni magyar állampolgárságot szerez, vagy aki e törvény erejénél fogva külhoni magyar állampolgárrá válik, amíg külhoni magyar állampolgársága nem szűnik meg, külhoni magyar állampolgárnak tekintendő.

(2) E törvény hatálya azokra a személyekre terjed ki, akik a törvényben meghatározott feltételeknek megfelelnek és külhoni magyar állampolgárságuk elismerését kérik.

Alapelvek

2. §

(1) Ez a törvény

- elismeri és biztosítja a szabad utazás és tartózkodás jogát;
- intézményesen előmozdítja a gazdasági, szociális, kulturális politikai jogok lehetőség szerint minél teljesebb gyakorlását;
- fokozott figyelemmel alkalmazza a magyar állampolgársági jog hagyományos elveit és a nemzetközi jog előírásait.

(2) E törvény nem értelmezhető és nem alkalmazható oly módon, hogy az közvetlenül vagy közvetve előmozdítsa az állandó lakóhely (külhoni szülőföld) elhagyását, a Magyarországra vagy más országba való áttelepülést.

(3) A külhoni magyar állampolgárság szabályait annak figyelembevételével kell alkalmazni, hogy azok értelmezése és alkalmazása a magyar közrendbe, a jó erkölcsbe vagy az európai emberi jogi egyezmények által kifejezett, európai nemzetközi közrendbe nem ütközhet.

A külhoni magyar állampolgárság megszerzésének feltételei

3. §

A külhoni magyar állampolgárság az arra jogosult nagykorú személy által a hatáskörrel rendelkező és illetékes magyar hatóságnál előterjesztett kérelem alapján nyerhető el.

4. §

Külhoni magyar állampolgárságra jogosult a magyar állampolgárság megszerzéséhez szükséges feltételekkel egyébként nem rendelkező, nem magyar állampolgár, ha megfelel a következő feltételeknek:

- a) ha magát magyar nemzetiségűnek vallja;
- b) a magyar nyelvet ismeri;
- c) a kérelem előterjesztésekor nincsen ellene folyamatban büntetőeljárás magyar bíróság előtt;
- d) felmenője valamikor bármilyen jogcímen magyar állampolgárságot szerzett, ha a kérelmező jelenleg Ausztria, Csehország, Horvátország, Jugoszlávia, Románia, Szlovákia, Szlovénia vagy Ukrajna területén él.

5. §

(1) A 4. § (1) bekezdés d) pont alkalmazásában bizonyítási nehézség (okirat hiánya, vagy más ok) esetén az előírt feltételt meglévőnek kell tekinteni, ha a kérelmező egyértelműen kifejezte a magyar nemzethez kötődését, különösen

- a magyar nyelvnek, a családi és lehetőség szerint, közéleti (társadalmi, szervezeti stb.) használatával és az utódok magyar nyelvű iskolában taníttatásával;
- keresztlevéllal, iskolai bizonyítvánnyal, katonai igazolvánnyal vagy más alkalmas dokumentummal, beleértve az állandó lakhely szerinti állam által kiállított, nemzetiségre vagy származásra utaló iratot is;
- múltbeli magyar állampolgárságot vagy a felmenők állampolgárságát igazoló dokumentummal;
- magyar szervezeti tagsággal, illetőleg a magyar közösséggel vállalt kötődést kifejező magatartás igazolásával.

(2) A kérelemhez lehetőség szerint csatolni kell a valamely történelmi magyar egyház helyi vagy legközelebbi magyar érdekvédelmi, kulturális, szervezetnek az (1) bekezdésben foglaltak figyelembevételével kiállított támogató nyilatkozatát. A nyilatkozat tartalma nem kötelező az eljáró hatóságra, amely nyilatkozat nélkül is eljárhat.

A külhoni magyar állampolgárság keletkezése

6. §

(1) Születésénél fogva külhoni magyar állampolgárrá válik a külhoni magyar állampolgár gyermeke.

(2) A külhoni magyar állampolgársággal nem rendelkező szülő gyermekének külhoni magyar állampolgársága a születés napjára visszaható hatállyal keletkezik, ha másik szülője – teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat, utólagos házasságkötés, továbbá az apaság vagy anyaság bírói megállapítása alapján – külhoni magyar állampolgár.

(3) A külhoni magyar állampolgár által örökbefogadott személy szintén külhoni magyar állampolgárrá válik.

7. §

(1) A külhoni magyar állampolgárság megléte eleve nem akadályozza a magyar állampolgárság megszerzésének, de nem is lehet a magyar állampolgárság megszerzésének eszköze.

(2) Ha azonban a külhoni magyar állampolgár magyar állampolgárságot szerez, vagy magyar állampolgárrá válik, elveszti külhoni magyar állampolgárságát.

(3) Magyar állampolgárságnak külhoni magyar állampolgár által való megszerzésének feltételeit törvényben kell meghatározni.

8. §

(1) A külhoni magyar állampolgárságot a belügyminiszter határozata alapján kiadott magyar útlevél vagy külhoni magyar személyi igazolvány tanúsítja.

Az útlevel azonos a mindenkori magyar útlevellel.

(2) A külhoni magyar állampolgár az illetékes külhoni magyar konzul előtt tesz esküt vagy fogalmat.

(3) A külhoni magyar állampolgár útlevelének és személyi igazolványának részletes szabályait törvényben kell meghatározni.

9. §

(1) A külhoni magyar állampolgárság megszerzéséért, újraserzéséért vagy az igazolásához szükséges irat kiadásáért ésszerű mértékben díjat (illetéket) kell fizetni, amelynek mértéke az adminisztrációs költségekhez és az érintett nemzetrészek átlagjövedelméhez igazodik.

(2) A díj (illeték) mértékét törvény határozza meg.

A külhoni magyar állampolgár jogai és kötelességei

10. §

Külhoni magyar állampolgárt Magyarországon megillető, illetőleg terhelő jogokra és kötelezettségekre a Magyar Köztársaság Alkotmányának „Alapvető jogok és kötelezettségek” című XII. fejezetében foglaltak irányadóak a következő bekezdésekben foglalt eltérésekkel:

(1) Az Alkotmánynak a diplomáciai védelemről szóló 69. § (3) bekezdésének

– a választójogról szóló 70. §-ának,

– a társadalombiztosításról szóló 70/E §-ának és

– a művelődéshez való jogról szóló 70/F §-ának ezen alkotmányos jogszabályok alapján eddig kiadott és a jövőben kiadandó más jogszabályok értelmezésénél és alkalmazásánál a külhoni magyar állampolgárságot nem lehet figyelembe venni, a külhoni magyar állampolgárokra külhoni állandó lakóhelyük szerinti állampolgárságuk joga irányadó.

(2) Az (1) bekezdésben felsorolt alkotmányos jogoknak a külhoni magyar állampolgárokra való alkalmazásának kérdéseit külön törvény szabályozza.

(3) Az anyáknak szülés előtt és után nyújtott támogatásról és védelemről szóló, az Alkotmány 66. § (2) bekezdésében megfogalmazott szabályának, a gyermekek számára nyújtandó védelemről és gondoskodásról szóló 67. § (1) bekezdésében foglalt szabályának, továbbá a családok és az ifjúság helyzetéről és védelméről szóló 67. § (3) bekezdésének, a munkához való jogról szóló 70/B §-ának, az egészséghez való jogról szóló 70/D §-ának értelmezéséről és alkalmazásáról, valamint ezen alkotmányos szabályok alapján kiadott más jogszabályok értelmezése és alkalmazása kérdésében – a külhoni magyar állampolgárságra tekintettel – külön törvény rendelkezik.

11. §

(1) Az Alkotmánynak a honvédelmi kötelezettségről szóló 70/H § alkalmazásánál a külhoni magyar állampolgárságot nem lehet figyelembe venni.

(2) A külhoni magyar állampolgár kötelező katonai szolgálatát külhoni állandó lakóhelye szerinti államban teljesíti.

12. §

(1) Az Alkotmánynak a közteherviselésről szóló 70/I §-ánál a külhoni magyar állampolgárságot nem lehet figyelembe venni.

(2) E rendelkezés végrehajtásáról – a külhoni magyar állampolgárságra tekintettel – külön törvény rendelkezik.

13. §

A külhoni magyar állampolgár erkölcsi kötelessége különösen:

- a magyar anyanyelv és kultúra ápolása és erősítése;
- a magyar nyelven való oktatásban való részvétellel, a leszármazottak magyar nyelvű iskoláztatásával vagy más módon;
- a magyar nemzet összetartozásának és megbecsülésének előmozdítása.

Nemzetközi szerződések

14. §

A külhoni magyar állampolgárságot magyar bíróság és más hatóság nem veszi figyelembe, azon kétoldalú nemzetközi egyezményeknek az értelmezésénél és alkalmazásánál, amelyek azokkal az államokkal jöttek létre és vannak hatályban, ahol a külhoni magyar állampolgár állandó lakóhelye van.

15. §

Magyar bíróság vagy más hatóság a külhoni magyar állampolgárságot magyar állampolgárságként veszi figyelembe azoknak a többoldalú nemzetközi egyezményeknek az értelmezésénél és alkalmazásánál, amelyek ez ideig az Európai Közösségekkel, az Európai Unióval és az Európa Tanáccsal létrejöttek és Magyarországon is hatályban vannak, valamint a jövőben létrejönnek és Magyarországon is hatályba lépnek.

E rendelkezés hatálya kiterjed az európai jog minden jogforrására is, ideértve az Európai Közösségek és az Európai Unió tagállamai között eddig létrejött és Magyarországon is hatályba lépő, többoldalú hagyományos nemzetközi szerződéseket, valamint a jövőben létrejövő és Magyarországon is hatályba lépő ilyen egyezményeket is.

16. §

A külhoni magyar állampolgárságot magyar bíróság és más hatóság nem veszi figyelembe a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. számú tv. értelmezésénél és alkalmazásánál azoknak az államoknak a viszonylatában, ahol a külhoni magyar állampolgároknak állandó lakhelye van.

Külhoni Magyar Állampolgársági Közalapítvány

17. §

A külhoni magyar állampolgárok egészségügyi, oktatási, munkavállalási, vállalkozási és jogállásukkal összefüggő jogainak és jogos érdekeinek képviselőjére, a számukra létrehozandó adóalap, egészségügyi és oktatási alap kezelésére, a jogalkotás és jogalkalmazás tapasztalatainak állandó figyelemmel kísérésére és elemzésére, jogalkotási javaslatok megtételére megfelelő költségvetési megalapozottságú és a külhoni magyar állampolgárok befizetéseit fogadó Külhoni Magyar Állampolgársági Közalapítvány néven közalapítványt kell létesíteni.

18. §

A külhoni magyar állampolgároknak e törvényben nem szabályozott jogai és kötelességei tekintetében a határon túli magyarok magyarországi jogállásáról szóló törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.

A külhoni magyar állampolgárság megszűnése

19.§

- (1) A külhoni magyar állampolgárság megszűnik:
 - a) a külhoni magyar állampolgár halálával,
 - b) a külhoni magyar állampolgárság visszavonásával.
- (2) A külhoni magyar állampolgárság visszavonható:
 - a) ha a külhoni magyar állampolgárságot a jogszabályok megszegésével, adatok vagy tények elhallgatásával, illetőleg valótlan adatok közlésével szerezte meg, feltéve, hogy a külhoni állampolgárság megszerzésétől számítva még tíz év nem telt el;
 - b) ha harmadik ország területére költözik.

Záró rendelkezések

20. §

(1) Az e törvényben nem szabályozott állampolgársági és eljárási kérdésekben a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény és a végrehajtása tárgyában kibocsátott 125/1993. (IX. 22.) sz. kormányrendelet rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell.

- (2) Felhatalmazást kap a Kormány arra, hogy:
 - a) a törvény rendelkezéseiből következő további jogalkotás (beleértve a szükséges jogszabály-módosítások) programját megállapítsa és gondoskodjék a szükséges jogszabályok megalkotásáról és hatálybalépéséről;
 - b) törvényjavaslatot terjesszen az Országgyűlés elé a törvény 7. § (3), 8. § (3), 9. § (2), 10. § (2)-(3) és 12. § (2) bekezdésének végrehajtására;

- c) az 1993. évi LV. törvényt és a végrehajtása tárgyában kibocsátott 125/1993. (IX. 22.) sz. kormányrendeletet módosítsa e törvény figyelembevételével az (1) bekezdésben foglalt rendelkezése végrehajtása érdekében;
- d) a „Külhoni Magyar Állampolgársági Közalapítvány” létrehozásának, feladatainak, hatáskörének, működése költségvetési-pénzügyi megalapozásának részletes szabályait tartalmazó kormányrendelet tartalmát megállapítsa és gondoskodjék annak hatálybalépéséről;
- e) a belügyminiszter és a kormány illetékes tagjai e törvényből következő feladatainak részletes szabályait megállapítsa.

Hatálybalépés: Ez a törvény a kihirdetést követő 120. napon lép hatályba.

Szerkesztők: Dr. Zétényi Zsolt, Dr. Váradi Vilmos, Dr. Gehér József, Borbély Imre

A tervezetet 2000. augusztus 20-ra a Magyar Köztársaság legfőbb közjogi méltóságai kapták kézhez: *Dr. Mádl Ferenc köztársasági elnök, Dr. Orbán Viktor miniszterelnök, Dr. Áder János, az Országgyűlés elnöke.*

Forrás: www.mvsz.hu

Az anyaország és a határon túli magyar közösségek közötti jogviszony kiépítésének első lépése

Tisztelt Elnök Úr, Hölgyeim és Uraim!

Az Önökhöz eljuttatott koncepció tartalmaz minden fontos alapelvet, amelyre a kedvezménytörvény, pontosabban – ahogyan most a törvénytervezetet nevezzük – a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény épül. A koncepcióhoz csatolt rövid bevezető anyag tájékoztatja Önöket a törvénytervezet közigazgatási elfogadottságának jelenlegi állapotáról. Az én feladatom az, hogy mintegy háttérmagyarázatul kitérjek a tervezett törvény politikai kontextusára, elhelyezésére a politikai koordinátarendszerben.

Törvény-előkészítő munka a politika erőterében

Háttérmagyarázatot említettem, de valójában e törvénytervezet esetében a politikai dimenzió teljességgel meghatározónak mondható. A törvény-előkészítő munka rendkívül erős politikai erőterben zajlott és zajlik jelenleg is. Az érdeklődés a készülő törvény iránt, amelynek megalkotásáról a Magyar Állandó Értekezlet határozott, rendkívüli, tartós és széles körű; nemcsak a magyarországi politikai szereplők, hanem a határon túli magyar pártok és szervezetek, a nem kormányzati szervezetek és ugyanilyen mértékben a nemzetközi közösség is tájékoztatást vár a törvényalkotói feladat koordinálásával megbízottaktól, a magyar kormány képviselőitől.

Ennek a tájékoztatási feladatnak, kötelezettségnek mi, a kormány képviselői meggyőződésemmel szerint mindvégig eleget tettünk, és a jövőben is eleget fogunk tenni. Számtalan nyilatkozatban, interjúban, nyílt vitában ismertettük álláspontunkat, elképzeléseinket az elmúlt egy év során, nem is szólva a diplomáciai testületek és a határon túli magyar érdekképviseleti szervezetek számára nyújtott informális tájékoztatások soráról. Mindennek az volt az eredménye, hogy nemcsak az alapelvekben, hanem a részletkérdésekben is fokozatosan kikristályosodott egy olyan megoldás, amely mindenki számára elfogadhatónak tűnik, a legkisebb közös többszörös, vagy ha úgy tetszik, a legnagyobb közös osztó mentén.

Az elsők, akik az elkészült koncepcióval egyetértettek és támogatásukról biztosították az elképzelést, a határon túli magyarok legitim szervezetei voltak; ez év nyarán írásban rögzítették támogató véleményüket. Nem meglepő ez, hiszen a Magyar Állandó Értekezlet szakbizottságaiban több alkalommal is lehetőségük volt elképzelésük kifejtésére, szándékaik érvényesítésére. A koncepció valójában az ezekben a szakbizottságokban elhangzott javaslatokból épül fel.

A koncepció normaszöveggé való átültetése

A határon túli magyarok támogatását is bírva hozzákezdhattunk a koncepciónak a normaszöveg nyelvére való lefordításához. Örömmel adhatok számot arról, hogy a normaszöveg szakértői változata elkészítésének végéhez közeledünk, s ezt a szöveget szándékaink szerint a Magyar Állandó Értekezlet decemberre tervezett ülése fogja megvitatni.

Engedjék meg, hogy néhány fontos kizáró jellegű feltételt említsek meg, amely feltételekhez mind a koncepció, mind a normaszöveg elkészítése során ragaszkodtunk és ragaszkodni fogunk a jövőben is. E feltételek érvényesülését folyamatosan vizsgáltuk és vizsgáljuk.

1. A törvény semmilyen ponton, semmilyen mozzanatában nem kerülhet ellentétbe az Európai Unió jogrendjének szellemével és betűjével. Olyan megoldásokat kerestünk és találtunk, amelyek illeszkednek szerződésben is vállalt jogharmonizációs kötelezettségeinkhez.

2. Alkotmányos aggályok felmerülése esetén – vagyis minden olyan esetben, amikor alkotmányos szempontból kérdésessé vált egy-egy megoldás – az elképzelést elvetettük. Megtaláltuk a módját annak, hogy ezt a szempontot különös körülménnyel érvényesítsük.

3. A törvény működése nem léphet túl egy szűk pénzügyi keretben. Nem szeretném az Önök előtt fekvő koncepcióban foglaltakat megismételni, csak arra utalnék, hogy nem egy segélytörvényről van szó; az alapvető cél nem a határon túli magyarok anyagi segítése, hanem önfinanszírozásuk intézményes feltételeinek megteremtése és önszerveződésük elősegítése. Ez a szemlélet a meghatározó, a megoldások e szemlélethez igazodnak.

A törvény költségvetési vonzatai

Valamennyi érintett tárcánál szakértői anyagok készültek arra vonatkozóan, hogy az egyes kedvezmények milyen költségvetési vonzattal járnak. Eszerint az oktatási kedvezmények köre 639 millió forintot igényel, a szociális és munkavállalási kedvezmények összesített adata 348 millió forint, az egészségügyi ellátásé pedig 320 millió forint; ez utóbbihoz járul még az egészségügyi továbbképzés, illetve fejlesztési támogatás, amivel együtt összességében 520 millió forint adódik. Mindezt összegezve, a belügyi eljárási költségekkel együtt nagyságrendileg mintegy 5 milliárd forintba kerülne magának a törvénynek a működtetése, elindítása, ami összevethető azzal az összeggel, amelyet jelenleg a határon túli magyarság támogatására elkülönít a magyar költségvetés.

Fontos körülmény ezzel kapcsolatban, hogy az elvégzett számítások szerint – amennyiben a magyarországi munkavállalást a koncepcióban kilátásba helyezett három hónapos időtartamban tesszük lehetővé a határon túli magyarok számára, és mintegy 100 ezer munkavállalóval számolunk – a magyar költségvetésbe általuk befizetett összeg bőven fedezi ezt az 5 milliárdos keretet.

A fenti költségbecslés azon a közvélemény-kutatáson alapszik, amelyben azt tudakoltuk, hogy a határon túliak közül mennyien vennének igénybe és milyen jellegű szolgáltatást. Ez a költségvetési vonzat nyilvánosan csak kisebb lehet annál, mint ami a szociológiai

felmérés alapján valószínűsíthető, hiszen a gyakorlatban egyfajta bürokratikus eljárást igényel az e szolgáltatásokhoz való hozzáférés.

További együttgondolkodásra van szükség

Önök teljes joggal állíthatják, hogy a felsoroltak teljesen természetes törekvések egy magyar kormány részéről. Így igaz. Most azt kérem, vegyék számba a számtalan bíráló megjegyzést, amely e törvény kapcsán az utóbbi évek során az írott és az elektronikus médiában határon innen és túl napvilágot látott. Mi számba vettük, és határozottan állíthatom, hogy döntő többségük vagy az Európai Unió jogrendjével összeegyeztethetetlen, vagy alkotmányértő, vagy a magyar költségvetést tekintve finanszírozhatatlan elképzeléseket tartalmaz — ha tartalmaz egyáltalán valamilyen pozitív elképzelést.

Megfogalmazódtak ugyanakkor olyan megszívlelendő és figyelembe veendő javaslatok, amelyek az egyes részterületeken további együttgondolkodást tesznek szükségessé. Úgy gondolom, mód lesz erre: egyrészt a határon túli magyar szervezetekkel tervezünk e tekintetben egyeztetést, másrészt a hazai ellenzéki és kormánypártok is természetesen megfelelő információt kapnak a normaszövegről még a Magyar Állandó Értekezlet ülése előtt, így lehetőségük lesz ezzel kapcsolatban előzetesen véleményt nyilvánítani. A törvény szövegének kidolgozásakor meg fogjuk keresni mindazokat a képviselőket, akik megfogalmazták e javaslatokat és felvetéseket, és konkrét formában kikérjük a véleményüket.

A kormány nem gerjesztett túlzott várakozásokat

Reagálni szeretnék egyúttal arra a kritikára is, amely szerint a kormány túlzott várakozást ébresztett a határon túli magyarokban, amelyet a törvényben nem tud teljesíteni. Valóban érzékelhetők eltúlzott várakozások, ezeket azonban nem a kormány gerjesztette. Alapvetően a Trianon után létrejött helyzet és az anyaországhoz fűződő természetesnek mondható várakozások váltották ki őket. Kormányzati körökből sohasem ígérte senki, hogy ez a törvény radikálisan megold minden fennálló problémát.

A törvény az anyaország és a határon túli magyar közösségek közötti jogviszony kiépítésének első nagy lépése, amelyet továbbiaknak kell követniük. Ennyiben a fokozatoság elvét valljuk. A törvény keretjellegeből következik, hogy számos generálisan eldöntött kérdésben később meghozandó jogszabályok révén konkretizáljuk a megoldás gyakorlati lépéseit. További részletjogszabályokat különböző szinteken még meg kell alkotnunk. Szükségessé válik több törvény módosítása is. A második és harmadik lépést azonban csak az első után lehet megtenni.

Ha a Magyar Állandó Értekezlet legutóbbi ülésén született megállapodásnak megfelelően egyetértünk azzal, hogy egy, a határon túli magyarokról szóló törvény megalkotása szükséges, és ugyanakkor egyetértünk nem több-ben, mint néhány kizáró feltételben, megítélésem szerint ez már megfelelő alap ahhoz, hogy egy minden érintett politikai szereplő által elfogadható törvényt alkossunk. Nem lesz könnyű, de én személy szerint bizakodó vagyok.

Nem kapcsolódik közvetlenül a határon túli magyarokról szóló törvényhez a Magyar Állandó Értekezlet összetételére vonatkozóan a mai vita során is felvetődött kérdés, illetve javaslat. Emlékeztetem a Képviselő Hölgyeket és Urakat arra, hogy ebben nem a kormány hiva-

tott dönteni, hiszen a Magyar Állandó Értekezlet az alakuló ülésén határozta meg, milyen feltételekkel lehetnek tagjai azok a határon túli magyar érdekvédelmi szervezetek és pártok, amelyek parlamenti képvisellel – a parlamenti képviselő vagy országos szintet, vagy tartományi szintet jelent – rendelkeznek. Erről maga a Magyar Állandó Értekezlet döntött.

Amennyiben másképp határoz, az új helyzetet teremti, de a kormánynak nincs hatásköre arra, hogy ebben döntsön.

A szakértői bizottságokban megfogalmazott elvek és a törvény koncepciója

Engedjék meg, tisztelt Képviselő Hölgyek és Urak, hogy röviden tájékoztassam Önöket arról: a szakértői bizottságokban megfogalmazott állásfoglalások alapján mit tartalmaz a törvény koncepciója, és milyen elvek mentén fogalmazódott meg.

Hat szakértői bizottság alakított ki álláspontot a tartalomra vonatkozóan. Röviden ismertetném az általuk elfogadottakat. Először a kulturális bizottságról szólnék. A *kulturális bizottság* ülésén a jelenlévők egyetértettek abban, hogy a törvénynek az erre a területre vonatkozó legfontosabb funkciója a határon túli magyarok kulturális jogainak megfogalmazása, az ehhez szükséges támogatási formák meghatározása legyen. Egyetértés mutatkozott abban, hogy ki kell terjeszteni a határon túli magyarság számára a művészeti díjak adományozásának és a művelődési ösztöndíjak biztosításának lehetőségét, továbbá meg kell teremteni számukra a könyvtári szolgáltatások ingyenes igénybevételének feltételeit.

Az *oktatási bizottság* ülésein a határon túli magyarok magyarországi jogállását szabályozó törvény oktatási fejezetére vonatkozóan az alábbi területeken határozták meg a jogi szabályozás szükségességét: részképzés biztosítása a felsőoktatásban; a köz- és felsőoktatásban diákigazolványok és a vele járó jogosultságok, pedagógusigazolvány és az ahhoz kapcsolódó jogosultságok biztosítása; könyvtár- és levéltárhasználat; a magyarországi egyetemek, felsőoktatási intézmények kihelyezett tagozatain és a magyar költségvetés terhére működő intézményekben, a határon túl működő egyetemeken – ilyen az Erdélyi Egyetem, a Kárpátaljai Tanárképző Főiskola és az esetleges Felvidéki Egyetem – való tanulás lehetősége a diploma-elismeréssel együtt; beiskolázási támogatás; iskolakezdésnél tankönyv- és taneszköz-vásárlási támogatás; a diplomahonosítás ingyenessége; a pedagógus-továbbképzésnél három-hat évente egy hónap biztosítása és a szaktárgyi versenyeken való részvétel. A bizottság tagjai egyetértettek abban, hogy a jogosultságot igénybe vevők körét, valamint a támogatás mértékét, továbbá mindezek prioritási sorrendjét a mindenkorai költségvetés lehetőségei alapján kell meghatározni.

Az *Európai Unió integrációs bizottság* szerint a megalkotandó törvény személyi hatálya nem terjedhet ki az úgynevezett nyugati magyarságra, hanem csak azokra, illetve azok leszármazottaira, akiket a Párizsi Békeszerződés alapján fosztottak meg magyar állampolgárságuktól. Ugyanakkor azt is meg kell mondani, aggályosnak találták, hogy a hatály nem terjed ki a közelmúltban létrejött, de ma már velünk nem határos államok – például Csehszlovákia esetében Csehország – lakóira. Javaslatként hangzott el, hogy a határon túli magyar igazolványt csak olyan személy kapja meg, aki vizsgát tesz magyar nyelvi és kulturális ismereteiről. Ez azonban túlságosan bürokratikussá, nehézkessé tenné az eljárást, ezért célszerű arra a határon túli magyar szervezetre bízni a döntést, ahol az

igénylőt helyi szinten megfelelően ismerik. Többféle javaslat fogalmazódott meg arról, hogy milyen szervezet adhat ajánlást a kérelmezőnek, illetve hogy szükség van-e egyáltalán ajánlásra. Az előbbieken említett indokok alapján végül is a többség a jelenlegi tervezetnek megfelelő álláspontot fogadta el.

A bizottság álláspontja szerint az Európai Közösségek nem támasztanak akadályt a magánszférába tartozó oktatási, kulturális és egészségügyi területen alkalmazandó támogatásokkal szemben, ugyanakkor a munkavállalási engedélyekkel kapcsolatosan számos uniós korlát merülhet fel.

A gazdasági bizottság részéről a határon túli magyarokat megillető egyes kedvezményekről szóló törvény által szabályozandók tekintetében az alábbi felvetések fogalmazódtak meg: munkavállalás biztosítása Magyarországon; lakóhelyen szerzett szakmai képesítés elismerése; méltányos elbírálás a munkavállalási engedélyek megadásánál; vállalkozások támogatása; a magyar állampolgárokéval azonos mértékű illetérendszer kialakítása; a hitelfelvételi lehetőségek növelése; az áfa-visszaigénylés lehetővé tétele a határon túli magyar egyéni vállalkozók és vállalataik számára. Meg kell jegyezni, hogy a gazdasági bizottságban felmerült javaslatok, ötletek nem mindegyike került be a koncepcióba, tekintettel arra, hogy egyes javaslatokkal kapcsolatban jogi szakértői aggályok merültek fel.

Kiemelném, hogy a munkavállalással kapcsolatban a Gazdasági Minisztérium által elkészített normaszöveg-tervezet – részletekbe menő szakértői véleményezés alapján, az Európai Unió elvárásokkal összevetve – úgy fogalmaz, hogy bizonyos feltételekkel mód van a három hónapos munkavállalásra. Ez azt jelenti, hogy egy adott pillanatban, megfelelő körülményekkel és megfelelő kiegészítő jogszabály segítségével biztosítható az ilyen jellegű munkavállalás, amelynek tartama miniszteri hatáskörben adott esetben csökkenthető vagy növelhető, így ez természetesen a végrehajtási utasítás egyik része.

Az egészségügyi és szociális bizottság ülésén olyan tartalmú ajánlást fogalmaztak meg a tagok, amely szerint a határon túli magyarok számára a Magyarországon nyújtandó egészségügyi ellátások meghatározott körét a törvény alapján jogosult személyek alanyi jogon vehetik igénybe a kötelező egészségbiztosítási rendszeren kívüli alapítványi struktúra keretében. Emellett a bizottság javasolja, hogy az oktatási, illetve a gazdasági bizottság ajánlásaival összhangban olyan továbbképzési formákat és támogatási módszereket kell kialakítani a későbbiekben, amelyek révén a határon túli magyarok lakóhelyükön juthatnak magasabb színvonalú ellátási lehetőségekhez. Ide tartozik többek között az egészségügyi együttműködés kialakítása, a magyar nyelvű képzés és továbbképzés.

A bizottság véleménye szerint a határon túli magyar munkavállalók számára évente három hónapra meghatározott keretek között munkavállalási jogot kell biztosítani. Felvetődött a családtámogatás egyes formáinak olyan kiterjesztése is, amely szerint a 3–4 gyermekes határon túli magyar családok egyedi szociális támogatásban részesülhetnek. Természetesen az ilyen jellegű támogatások is közalapítványokon keresztül történhetnek.

A szociális és egészségügyi ellátással kapcsolatban gyakran felmerülő kérdés, hogy finanszírozható-e vagy nem. Erre véleményem szerint nagyon egyszerű választ lehet adni, hiszen a koncepció szerint mindez közalapítványokon keresztül történik, s nem rászorultsági

elven, tehát nem automatikusan, hanem pályázati rendszerben, és addig terjed a szolgáltatások köre, amíg pénz van az adott közalapítványban. Ily módon a mindenkori költségvetés fedezetének ismeretében lehet támogatásokat nyújtani.

Végül az állampolgársági és önkormányzati bizottság a törvény személyi hatályát tekintve, a „határon túli magyar” jogi fogalmát illetően egy több elemből álló kritériumrendszer kidolgozását tartotta indokoltnak. Vita alakult ki arról, hogy melyek legyenek ezek az elemek, ám a többség szerint indokolt széles értelemben véve meghatározni ezeket, így alakult a tervezetben szereplő körük: a magyar nemzethez tartozás – értelemszerűen önbevallás alapján –, a magyar nyelv ismerete, a felmenők között magyar állampolgár léte, a magyar állampolgárság hiánya. Az eddig elkészült szakértői anyagok és egyeztetés alapján az rajzolódik ki, hogy döntően a szabad identitásválasztásnak kell az alapot jelentenie – tehát az egyén önmagára tett kijelentésének, miszerint szeretne e törvény alanyává válni –, és emellett fogalmazódhatnak meg még egyéb kritériumai, feltételei vagy ismérvei annak, hogy ki lehet ez az egyén.

Arra természetesen a Magyar Állandó Értekezlet már említett, december közepén megtartandó ülése lesz hivatott, hogy erre a kritériumrendszerre vonatkozóan a határon túli magyar szervezetek egyetértésével és az ő ajánlási jogkörükre vonatkozóan ajánlást fogadjon el.

A bizottság tagjai között vita bontakozott ki abban a kérdésben, hogy a törvény az egész világon élő magyarokra, vagy csak a Kárpát-medencei magyarokra terjedjen ki. Végül a többségi álláspont a Kárpát-medencei magyarság kedvezményeiről szóló változatot fogadta el.

Többször is felmerült az úgynevezett kettős állampolgársággal kapcsolatos problémakör, illetve ehhez kapcsolódóan a határátlépés és a vízumkénsyszer kérdése. Végül konszenzus született abban, hogy ezek a témakörök nem tartoznak e törvény szabályozási tárgykörébe. Egyetértés mutatkozott abban is, hogy a határon túli magyar igazolványt csak olyan személyek igényelhetik, akik nem vándorolnak be Magyarországra, illetve nem kérnek állampolgárságot.

A többség által elfogadott szabályozás

A törvény tervezete – amint az előzőekből is kitűnik – minden lényeges elemében a bizottságok által kidolgozott, megvitatott és többségük által elfogadott szabályozást tartalmaz. Természetesen nem állíthatjuk és nem is állítjuk azt, hogy a tervezettel minden bizottság minden tagja – legyen szó akár kormánypárti, akár ellenzéki delegáltokról – minden tekintetben egyetértett volna. Ugyanez vonatkozik a határon túli magyarok képviselőinek véleményére is. A törvény szövegezése során bizonyosan lesznek még olyan részterületek, részkérdések, amelyek miatt kisebb változásokat kell végrehajtani, ám bizonyosak vagyunk abban, hogy koncepcióális kérdésekben az Önök előtt lévő anyagot tekinthetjük véglegesnek.

E helyen is szeretném megköszönni mindazoknak a képviselőknek, szakértőknek, akik a bizottságok munkájában részt vettek – kormánypárti és ellenzéki oldalról egyaránt –, hogy hozzájárultak ennek a koncepciónak a kidolgozásához, és együttműködésükkel, közreműködésükkel sikerült elkészítenünk a konszenzust tartalmazó tervezetet. Külön is szeretnék köszönetet mondani a határon túli magyar szervezetek jelenlévő vezetőinek azért a munká-

ért, amelyet az adott szervezetek szakértői az előkészítés során elvégeztek. Számunkra, a közigazgatásban dolgozók számára ez a munka jelentette azt a garanciát, hogy valóban olyan kedvezmények kerülnek be a törvénykoncepcióba, amelyek élvezik a határon túli magyarság bizalmát, és egyben megfelelnek az igényeinek is. Ebben az értelemben úgy értékelem, hogy nincs sem valamiféle „túlkínálat”, sem pedig túlfokozott várakozás a határon túli magyarság körében, hiszen ezt a várakozást a legitim szervezetek közvetítik a törvény előkészítői felé, és ugyanők közvetítenek visszafelé is. Így a mai vita során sem hallottam olyan véleményt a határon túli magyar szervezetek képviselői részéről, hogy lett volna olyan várakozás a körükben, amelyet ez a törvénytervezet ne tartalmazna.

Kedvezmények és különleges jogállás

Nagyon gyakran felmerülő kérdés, hogy miként nevezzük ezt a törvényt, státustörvénynek-e, vagy kedvezménytörvénynek. A jelenlegi koncepció és a folyamatban lévő kodifikációs eljárás szerint a törvényt a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvényként szeretnénk majd benyújtani, nevezzük tehát – akár munkanévként – határon túli magyar törvénynek. Ez tartalmazza mind a kedvezményeket, mind a sajátos jogállást abban az értelemben, hogy első alkalommal jelenik meg a határon túli személy mint jogalany. Ebben az értelemben úgy gondolom, továbbra is beszélhetünk egyfajta státusról, hiszen eddig egy elvont fogalommal éltünk, amikor a határon túli magyarokról szoltunk, most pedig konkrét személyekről lesz szó, akik e minőségükben egy igazolványon és ezen a törvényen keresztül kapcsolódnak a magyar államhoz. Ilyen értelemben tehát nem vetettük el a státus kifejezést sem, csak konkretizálódott, hogy ez mit jelent pontosan.

A törvény és a szülőföldön maradás esélyei

Szeretném felhívni a Képviselő Hölgyek és Urak figyelmét egy szociológiai felmérésre, amelyet a határon túli magyarság körében és Magyarországon végzett a Balázs Ferenc Intézet, és a holnapi nap folyamán sajtótájékoztató keretében is bemutat. Az Intézet hozzájárulásával néhány adatot idéznék ebből a közvélemény-kutatásból. A határon túli magyar státust kérelmezni szándékozók részaránya Kárpátalján 86,5 százalék, Erdélyben 80 százalék, a Vajdaságban 80 százalék; a felvidéki igények ennél mérsékeltebbnek mondhatók: 64,8 százalék, noha a többség ebben a régióban is kezdeményezné a különleges státus megszerzését. Ami érdekes, az a korcsoportok szerinti megoszlás: elmondható, hogy a fiatalok – tehát a 18–35 év közöttiek – a regionális átlagnál 3–5 százalékkal többen igényelnék a különleges státust.

A különleges státussal, jogállással kapcsolatos egyik legfontosabb kérdés annak tisztázása, hogy milyen hatással járna bevezetése a határon túl élő magyarság elvándorlási szándékai és szülőföldjén való maradása szempontjából. A regisztrált adatok valamennyi vizsgált régióban egyértelműen azt jelzik, hogy nagyobb mérvű elvándorlás abban az esetben következne be, ha az érintetteket az anyaországtól való elszakadás fenyegetné; következképpen a különleges státus megteremtése kétséget kizáróan a szülőföldön való megmaradást ösztönözné. Az adatok tükrében mindez oly módon jelenik meg, hogy azok részaránya, akik számára elfogadhatatlan lenne, hogy ne a jelenlegi vagy még intenzívebb szín-

ten tartsák a személyes kapcsolatot az anyaországgal, és ennek okán kérnék magyarországi letelepedésüket, a Vajdaságban 25 százalék, Kárpátalján 33 százalék, Erdélyben 21 százalék, a Felvidéken pedig 16 százalék. A különleges státus megteremtése ehhez képest számottevő mértékben növelné a szülőföldön maradás esélyeit. Ez esetben az elvándorlók részaránya radikálisan csökkenne: a legnagyobb mértékben a vajdaságiaknál, 25 százalékról 8,9 százalékra, Kárpátalján pedig 33 százalékról 15 százalékra. Az elszigetelődés esetén az elvándorlást választók részaránya a különleges státus megszerzése következtében tehát mindkét régióban kevesebb mint a felére csökkenne. A különleges státus elnyerésének lehetősége mellett a szülőföld elhagyását Erdélyben 16,6 százalék, a Felvidéken 11 százalék, vagyis ugyancsak jelentősen kevesebb személy választaná.

Az anyaországi közvélemény nyitottsága

Szeretnék egy további statisztikai adatot bemutatni az anyaországnak a határon túli magyarokról szóló törvényre vonatkozó reakciójáról. Az anyaországi relatív nyitottságot bizonyítja az is, hogy amíg a státustörvény megalkotását támogatók részaránya 60,7 százalék, addig az elutasítóké körülbelül 30 százalék. Az egyes független változók szerint első sorban a fiatalok bizonyultak státustörvény-pártinak 65 százalékkal, az érettségizettek 63 százalékkal, a felsőfokú végzettségűek 70 százalékkal, a falvak, községek lakói pedig 65 százalékkal.

Engedjenek meg még egy statisztikai adatot arra a konkrét részterületre vonatkozóan, hogy miként viszonyulnak a magyarországi állampolgárok a határon túliak munkavállalásához. Ez az egyik legérzékenyebb terület, éppen ezért tekinthető meglepőnek, hogy azok vannak a legtöbben, akik egyetértenek a három hónapos időkorlát megfelelőnek minősítésével; többen vannak, mint akik a magyarországi munkavállalást elutasítanak.

Jó irányban haladunk

Úgy gondolom, a mai bizottsági vita kulcsmondatát Tabajdi Csaba képviselő úr fogalmazta meg, és remélem, hogy ezt a mondatát idézni is fogja a sajtó, én mindenesetre szívesen megteszem. Azt mondta a képviselő úr, hogy nincs sok gond a kedvezménytörvénnyel. Megítélésem szerint erre lehet építeni. Én a magam részéről a közigazgatási egyeztetés során mindenesetre ebből a megfogalmazásból fogok kiindulni. Ez nem jelenti azt, hogy nincs szükség további munkára, de azt igen, hogy jó irányba haladunk.

Tisztelt Elnök Úr, Bizottsági Tagok! Köszönöm szépen figyelmüket, és köszönöm, hogy meghallgattak.

Az Országgyűlés külügyi bizottságának 2000. november 22-i ülésén, a szomszédos államokban élő magyarokat illető egyes kedvezményekről szóló törvény tervezetének vitájában elhangzott felszólalás szerkesztett változata. Az előadó, Szabó Tibor, a HTMH elnöke.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KORMÁNYA

T/4070.

törvényjavaslat a szomszédos államokban élő magyarokról

Előadó: Dr. Martonyi János
külgügyminiszter

Budapest, 2001. március

Az Országgyűlés

- a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 6. § (3) bekezdésében foglalt, a határon kívül élő magyarokért viselt felelősségének érvényesítése érdekében,
- Magyarországgal való kapcsolataik ápolásának előmozdítása céljából,
- tekintettel a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályaira és a Magyar Köztársaság által vállalt nemzetközi jogi kötelezettségekre,
- figyelemmel a Magyar Köztársaság európai integrációs törekvéseire, továbbá az Európai Unió jogának az emberi jogok tiszteletére, a kisebbségi jogok védelmére vonatkozó alapelveire, valamint a jogállamiság követelményeire,
- tekintettel a közép-európai térségen belüli regionális kapcsolatok fejlesztésére,
- a szomszédos államokban élő magyaroknak az egységes magyar nemzethez való tartozása, szülőföldjükön való boldogulása, valamint nemzeti azonosságtudata biztosítása végett,
- a világ más részein a határon kívül élő magyar nemzetiségű személyek számára jogszabályban biztosított kedvezmények és támogatások érintése nélkül

a következő törvényt alkotja:

I. fejezet
ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

A törvény hatálya

1. §

(1) A törvény hatálya arra a Horvát Köztársaságban, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban, az Osztrák Köztársaságban, a Romániában, a Szlovén Köztársaságban, a Szlovák Köztársaságban, vagy Ukrajnában lakóhellyel rendelkező nem magyar állampolgárságú magyar nemzetiségű személyre terjed ki, aki

- a) magyar állampolgárságát nem önkéntes lemondással veszítette el, továbbá
- b) nem rendelkezik állandó magyarországi tartózkodásra jogosító engedéllyel, valamint
- c) rendelkezik a 20. §-ban meghatározott igazolvánnyal.

(2) E törvény hatálya abban az esetben is kiterjed az (1) bekezdésben meghatározott személy együttélő házastársára és a közös háztartásukban nevelt kiskorú gyermekeire, ha egyébként nem magyar nemzetiségűek.

(3) E törvény hatálya kiterjed továbbá az 5, a 18, valamint a 19. §-okban meghatározott szervezetekre is az azokban foglaltak tekintetében.

2. §

(1) A törvény hatálya alá tartozó személy a Magyar Köztársaság területén, illetőleg a szomszédos államokban lévő állandó lakóhelyén az e törvényben meghatározott feltételek mellett jogosult egyes kedvezmények alanyi jogon történő igénybevételére, illetve egyes támogatások igénylésére.

(2) A törvénynek az egyes kedvezményekre, továbbá az egyes támogatások igényelhetőségére vonatkozó rendelkezéseit a nemzetközi szerződésekben foglaltakkal összhangban kell alkalmazni.

(3) Az e törvényben foglalt kedvezmények és igényelhető támogatások nem érintik a hatályos jogszabályok által a világ bármely más részén élő, magyar állampolgársággal nem rendelkező magyar nemzetiségű személyeknek jelenleg is biztosított kedvezményeket és elnyerhető támogatásokat.

3. §

A Magyar Köztársaság

- a) a folyamatos kapcsolattartás biztosítása,
- b) az e törvényben foglalt kedvezmények és támogatások igénybevételének lehetővé tétele,
- c) a kulturális, gazdasági és családi kapcsolatok zavartalansága,
- d) a személyek és eszmék szabad áramlásának érvényesítése

érdekében a területére történő beutazás és ott-tartózkodás tekintetében az e törvény hatálya alá tartozó személyek számára a nemzetközi jogi kötelezettségek figyelembe vételével az adott helyzetben legkedvezőbb elbánást biztosítja.

II. fejezet

A TÖRVÉNY HATÁLYA ALÁ TARTOZÓ SZEMÉLYEK ÁLTAL IGÉNYBE VEHETŐ
KEDVEZMÉNYEK ÉS TÁMOGATÁSOK

Művelődés, kultúra, tudomány

4. §

(1) Az e törvény hatálya alá tartozó személyeket a kultúra területén Magyarországon a magyar állampolgárokkal azonos jogok illetik meg. Ennek megfelelően a Magyar Köztársaság biztosítja számukra különösen

- a) a közművelődési intézmények használatának jogát és ezen intézmények szolgáltatásai igénybevételének lehetőségét,
- b) a kulturális javak hozzáférhetővé tételét a nyilvánosság és a kutatás számára,
- c) a műemléki értékek és a rájuk vonatkozó dokumentumok hozzáférhetővé tételét,
- d) a védett személyes adatot tartalmazó levéltári anyagok tudományos célból történő kutatását, amennyiben a határon túli magyar személy állandó lakóhelye szerinti szomszédos állam részese a személyes adatok védelméről szóló nemzetközi egyezmények¹.

(2) Az e törvény hatálya alá tartozó személy jogosult bármely állami fenntartású nyilvános könyvtár szolgáltatásainak igénybevételére, és ingyenesen illetik meg a következő alapszolgáltatások:

- a) a könyvtárlátogatás,
- b) a könyvtár által kijelölt gyűjteményrészek helyben használata,
- c) az állományfeltáró eszközök használata,
- d) információk a könyvtár és a könyvtári rendszer szolgáltatásairól,
- e) beiratkozás esetén a nyomtatott könyvtári dokumentumok kölcsönzése a könyvtár használati szabályzatában meghatározott feltételek szerint.

(3) Az állami fenntartású muzeális és közművelődési intézmények szolgáltatásainak igénybevételével kapcsolatos, e törvény hatálya alá tartozó személyeket megillető további kedvezményeket külön jogszabály tartalmazza.

5. §

Az a szomszédos államban jogszerűen működő nem nyereségérdekelt szervezet, amelynek tevékenysége

- a) a magyar nyelv, irodalom, kultúra, népművészet ápolása és fejlesztése,
- b) a magyar nemzeti hagyományok megőrzése, támogatása, kutatása vagy
- c) más, a nemzeti azonosságtudat megőrzése szempontjából hasznos művelődési, kulturális és tudományos tevékenység

pályázat útján kérelmezheti tevékenységének támogatását az e célból létrehozott közhasznú szervezettől. A támogatás iránti igény elbírálásával kapcsolatos szabályokat a 26. § tartalmazza.

¹ Az egyének védelméről a személyes adatok gépi feldolgozása során, Strasbourgban, 1981. január 28. napján

6. §

A törvény hatálya alá tartozó magyar tudósok a Magyar Tudományos Akadémia külső, illetőleg köztestületi tagjai lehetnek.

Kitüntetés, ösztöndíj

7. §

(1) A Magyar Köztársaság biztosítja annak lehetőségét, hogy a magyarság szolgálatában, a magyar és az egyetemes emberi értékek gyarapításában kifejtett kimagasló, példamutató tevékenységük elismeréséül a törvény hatálya alá tartozó személyek a Magyar Köztársaság állami kitüntetéseiben, illetőleg a miniszterek által alapított kitüntető címekben, díjakban, oklevelekben részesüljenek.

(2) Az állami ösztöndíjak feltételeinek megállapításakor a törvény hatálya alá tartozó személyek számára biztosítani kell az ösztöndíjak odaítélésének a lehetőségét.

Társadalombiztosítási ellátás és egészségügyi szolgáltatás

8. §

(1) A 16. §-ban foglaltak alapján foglalkoztatásra irányuló jogviszony keretében a Magyar Köztársaság területén munkát végző, e törvény hatálya alá tartozó személyek – ha nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik – a magyar társadalombiztosítási szabályokban meghatározott egészségbiztosítási- és nyugdíjbiztosítási járuléknak megfelelő összeget kötelesek fizetni a külön jogszabály által erre kijelölt szervnek. E befizetés alapján a munkavállaló a külön jogszabályban meghatározott körű egészségügyi- és nyugdíjellátásra szerez jogosultságot.

(2) Az egészségbiztosítási- és nyugdíjjárulék fizetésére az (1) bekezdés szerint nem kötelezett, e törvény hatálya alá tartozó személy az általa Magyarországon – saját költségterítés mellett – igénybe vehető egészségügyi szolgáltatás költségeinek megtérítését – a szolgáltatás igénybevételét megelőzően – az e célból létrehozott közhasznú szervezettől pályázat útján igényelheti.

(3) Az e törvény hatálya alá tartozó személy Magyarországon az azonnali egészségügyi ellátást igénylő esetekben a kétoldalú szociális biztonsági (szociálpolitikai) egyezmények rendelkezései szerinti feltételekkel jogosult az ellátásra.

Utazási kedvezmények

9. §

(1) A törvény hatálya alá tartozó személy Magyarországon a belföldi helyi és helyközi menetrend szerinti tömegközlekedési eszközökön – vasúti utazás esetén annak 2. kocsiosztályán – utazási kedvezményekre jogosult.

- (2) Korlátlan számú díjmentes utazásra jogosult
 - a) a 6. életévét be nem töltött gyermek,
 - b) a 65. életévét betöltött személy.
- (3) 90%-os utazási kedvezményre jogosult a belföldi helyközi tömegközlekedési eszközön
 - a) az (1) bekezdésben meghatározott személy évente négy alkalommal,
 - b) csoportos utazás esetén a 18 éven aluli, a törvény hatálya alá tartozó személyek legalább tíz főből álló csoportja, és a velük utazó két nagykorú kísérő évente egy alkalommal.
- (4) Az utazási kedvezmény csak egy jogcímen vehető igénybe.
- (5) Az utazási kedvezmények részletes szabályait külön jogszabály tartalmazza.

Oktatás

10. §

- (1) Az e törvény hatálya alá tartozó személyek – az e paragrafusban meghatározott feltételek mellett – jogosultak a Magyar Köztársaság felsőoktatási intézményeiben
- a) egyetemi, főiskolai szintű alapképzésben, kiegészítő alapképzésben, vagy részképzésben,
 - b) doktori (PhD) és mesterképzésben (DLA),
 - c) általános, illetőleg szakirányú továbbképzésben,
 - d) akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzésben
- részt venni.
- (2) Az államilag finanszírozott képzésben nappali tagozaton részt vevő hallgató a felsőoktatási törvény szerinti hallgatói normatívára, a hallgatói előirányzat részét képező pénzbeli és természetbeni juttatásokra, illetve a tételes egészségügyi hozzájárulás megtérítésére jogosult. A további támogatások körét az oktatási miniszter külön jogszabályban határozza meg.
- (3) Államilag finanszírozott képzés keretében az oktatási miniszter által évente meghatározott számú hallgató folytathat tanulmányokat a Magyar Köztársaság felsőoktatási intézményeiben.

Diákigazolvány

11. §

- (1) A szomszédos állam közoktatási intézményében tanulói jogviszonyban álló, magyar tannyelven tanuló, vagy bármely felsőoktatási intézményében hallgatói jogviszonyban álló, e törvény hatálya alá tartozó személy diákigazolványra jogosult. A diákigazolvánnyal igénybe vehető kedvezményeket külön jogszabály tartalmazza.
- (2) A szomszédos államban fennálló tanulói, vagy hallgatói jogviszony fennállását a „Magyar igazolvány” e célra rendszeresített részébe tett bejegyzés igazolja.

A határon túli magyar pedagógus továbbképzése

12. §

(1) A szomszédos államban magyar tannyelven oktató határon túli magyar pedagógus (a továbbiakban: határon túli magyar pedagógus) jogosult – az oktatási miniszter által meghatározott éves keretszámban – magyarországi rendszeres továbbképzésben részt venni, és a (2) bekezdésben meghatározott kedvezményeket igénybe venni.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott személy jogosult a továbbképzést végző magyar oktatási intézménytől a továbbképzésben való részvétele tartamára

- a) a szállásköltségének megtérítését,
 - b) az útiköltségének megtérítését, továbbá
 - c) a beiratkozási költségeihez történő hozzájárulást
- igényelni a külön jogszabályban meghatározott mértékben.

(3) A határon túli magyar pedagógusok továbbképzésére vonatkozó részletes szabályokat külön jogszabály tartalmazza.

13. §

(1) Az e törvény hatálya alá tartozó pedagógusok határon túli magyar pedagógusigazolványra (a továbbiakban: pedagógusigazolvány), a szomszédos állam felsőoktatási intézményeiben magyar nyelven oktatók (a továbbiakban: határon túli magyar oktatók) oktatói kártyára jogosultak.

(2) A pedagógusigazolványhoz, illetőleg az oktatói kártyához kapcsolódó, a határon túli magyar pedagógus és oktató által igénybe vehető kedvezmények megegyeznek a jogszabályban a magyar állampolgárságú pedagógusok részére kiadott pedagógusigazolvány által igénybe vehető kedvezményekkel.

(3) A pedagógusigazolvány és az oktatói kártya tartalmára, kiállításának és nyilvántartásának módjára vonatkozó részletes szabályokat külön jogszabály tartalmazza.

Határon túli kihelyezett képzés

14. §

(1) A Magyar Köztársaság a határon túli magyarság anyanyelvének, kultúrájának, nemzeti azonosságtudatának megőrzését azzal is elősegíti, hogy támogatja az akkreditált magyar felsőoktatási intézmények tagozatának a szomszédos államokba történő kihelyezését, szervezését és működését.

Az ezek megvalósításához biztosítható pénzügyi támogatás összegét a Magyar Köztársaság költségvetése célelőirányzatként határozza meg. A támogatásra rendelkezésre álló keret felhasználásáról az oktatási miniszter dönt a külön jogszabályban foglaltak szerint.

(2) A Magyar Köztársaság támogatja a szomszédos államokban magyar nyelvű képzést folytató, az adott államban akkreditációt vállaló felsőoktatási intézmények (tagozat, szak, stb.) létesítését, működését, fejlesztését. A megvalósításhoz szükséges pénzügyi forrás az e célból létrehozott közhasznú szervezettől pályázat útján igényelhető.

A szülőföldön nyújtható oktatási támogatás

15. §

(1) Az e törvény hatálya alá tartozó személy nevelési-oktatási támogatás iránti pályázatot nyújthat be az e célból létrehozott közhasznú szervezethez, amennyiben legalább két, saját háztartásában élő kiskorú gyermekének neveltetéséről, taníttatásáról az állandó lakóhelye szerinti szomszédos állam területén működő magyar nyelvű óvodában, illetőleg magyar nyelvű oktatási intézményben gondoskodik.

(2) Az e törvény hatálya alá tartozó személy tankönyv- és taneszköz-támogatás iránt pályázatot nyújthat be az e célból létrehozott közhasznú szervezethez, amennyiben saját háztartásában nevelt kiskorú gyermekének taníttatásáról az állandó lakhelye szerinti szomszédos állam területén működő oktatási intézményben magyar tannyelven gondoskodik.

(3) A pályázati kérelem elbírálása során az az óvoda, illetőleg az az oktatási intézmény minősül magyar tannyelvűnek, amelyet az oktatási miniszter ilyenként ismer el.

Munkavállalás

16. §

(1) Az e törvény hatálya alá tartozó személy a Magyar Köztársaság területén engedély alapján foglalkoztatható. Az engedélyezési eljárás során a külföldiek magyarországi foglalkoztatásának engedélyezésére vonatkozó általános szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy az engedély a munkaerő-piaci helyzet vizsgálata nélkül adható ki.

(2) Az engedély naptári évenként összesen három hónap időtartamra adható meg. Külön jogszabály hosszabb időtartamra szóló engedély kiadását is lehetővé teheti.

17. §

(1) A munkavállalás jogszabályi feltételeinek megteremtésével kapcsolatos kiadások, így különösen az ahhoz szükséges iskolai végzettség, szakképesítés, a munkaegészségügyi alkalmasság előzetes igazolásához szükséges eljárás költségeinek megtérítését az érintettek az e célból létrehozott közhasznú szervezettől pályázat útján kérelmezhetik.

(2) Az engedélyezési eljárás, továbbá a nyilvántartás részletes szabályait külön jogszabály tartalmazza.

A közszolgálati hírközlő szervek feladatai

18. §

(1) A magyarországi közszolgálati hírközlő szervek rendszeresen gondoskodnak a határon túli magyarokról szóló információk összegyűjtéséről és továbbításáról, valamint a határon túli magyarok számára a Magyarországról és a magyarságról szóló információk eljuttatásáról.

Ezek az információk szolgálják

- a) a magyar és az egyetemes szellemi és kulturális értékek közvetítését,
- b) a tárgyilagos kép kialakítását Magyarországról és a magyarságról,
- c) a kisebbségben élő magyar nemzeti közösségek azonosságtudatának, anyanyelvének, kultúrájának megőrzését.

(2) A Magyar Köztársaság a határon túli magyarság számára közszolgálati televízióműsor készítését és sugárzását az e célra létrehozott közhasznú szervezet létrehozásával és működtetésével biztosítja. Az ehhez szükséges pénzügyi forrásokat a központi költségvetés fedezi.

Nyereségérdekelt gazdálkodó szervezetek támogatása

19. §

(1) A Magyar Köztársaság támogatja a szomszédos államokban élő magyar nemzeti közösségek céljait elősegítő – valamely szomszédos államban működő – nyereségérdekelt gazdálkodó szervezetek létrehozását, illetőleg működését.

(2) A támogatások elnyerése érdekében az e célból létrehozott jogszerűen működő közhasznú szervezethez pályázatot nyújthat be az (1) bekezdésben meghatározott gazdálkodó szervezet, amelynek célja különösen

- a) a határon túli magyar nemzeti közösség által lakott területen a hátrányos helyzetű települések népesség-megtartó erejének javítása, a falusi turizmus fejlesztése,
- b) a magyar nyelv, irodalom, kultúra, népművészet megőrzése, ápolása (pl. könyvkiadás, újság, folyóirat megjelentetése, a népművészeti ipar fejlesztése),
- c) a Magyar Köztársasággal való kapcsolattartás infrastrukturális feltételeinek megteremtése, fejlesztése (Internet-kapcsolat, híradástechnikai feltételek, stb.),
- d) a magyar kultúrkincs körébe tartozó műemlék helyreállítása, hasznosítása (üzemeltetése),
- e) egyéb, az (1) bekezdésben foglalt célokat elősegítő gazdasági vállalkozás.

III. fejezet

A KEDVEZMÉNYEK ÉS TÁMOGATÁSOK IGÉNYBEVÉTELÉNEK ELJÁRÁSI RENDJE

Magyar igazolvány

20. §

(1) Az e törvényben meghatározott kedvezményeket és támogatásokat igénybe venni kívánó személy a Magyar Köztársaság Kormánya által erre kijelölt magyar központi közigazgatási szervtől (a továbbiakban: elbíráló hatóság) a (2) bekezdésben meghatározott igazolvány kiállítását kérheti.

(2) Az elbíráló hatóság a kérelmező számára arcképes „Magyar igazolvány”-t, vele együttélő nem magyar nemzetiségű házastársa, illetőleg közös háztartásában nevelt kiskorú gyermeke számára „Magyar hozzátartozói igazolvány”-t (a továbbiakban együtt: igazolvány) állít ki, amennyiben

a) a kérelmező megfelel az 1.§ (1) bekezdés a)–b) pontjában meghatározott követelményeknek,

b) a 21. §-ban meghatározott ajánló szervezet az ajánlást kiadta,

c) akivel szemben az illetékes magyar hatóság beutazási és tartózkodási tilalmat, illetőleg kiutasítást nem rendelt el a vonatkozó külön törvényben meghatározott okok miatt, illetőleg vele szemben Magyarországon büntetőeljárás nincs folyamatban.

21. §

(1) Az elbíráló hatóság az igazolványt akkor állítja ki, ha

a) a kérelmező személy olyan ajánlással rendelkezik, amelyet a szomszédos államokban élő magyar nemzeti közösségek képviselőiben az adott államban eljáró, a Magyar Köztársaság Kormánya által ajánló szervezetként elfogadott szervezet állított ki, továbbá

b) az ajánlás tanúsítja a kérelmező magyar nemzetiséghez tartozását, és tartalmazza:

ba) az ügyfél kérelmét;

bb) a kérelmező nevét, születési helyét és idejét, állandó lakóhelyét, anyja nevét;

bc) az ajánló szervezet nevét, hivatalos bélyegző lenyomatát, a nevében eljáró személy aláírását;

bd) az ajánlás kiállításának helyét, idejét.

(2) A törvény hatálya alá tartozó személy nem magyar nemzetiségű házastársa, illetőleg kiskorú gyermeke (1. § (2) bekezdés) számára kibocsátott ajánlás kizárólag a kérelmezőnek a határon túli magyar személlyel fennálló családi kapcsolatát tanúsítja.

(3) A Magyar Köztársaság Kormánya azt a szomszédos államok valamelyikében élő magyar nemzeti közösség képviselőiben az adott államban eljáró szervezetet fogadja el ajánló szervezetként, amely képes

a) képviselni az adott államban élő magyar nemzeti közösség egészét,

b) gondoskodni az ajánlások iránti kérelmek fogadásának és elbírálásának szervezeti és személyi feltételeiről.

22. §

(1) Az igazolvány olyan közokirat, amely az e törvényben meghatározott kedvezmények igénybevételére, illetőleg támogatások iránti kérelem (pályázat) előterjesztésére jogosít.

(2) Az igazolvány érvényességi ideje

a) kiskorú személy esetén a 18. életév betöltésének napja;

b) a 18-60 életév közötti személy esetén 5 év;

c) a 60 év feletti személy esetén határidő nélküli.

(3) Amennyiben az igazolvány érvényességi ideje lejár, a 20–21. §-okban meghatározott eljárást – kérelemre – ismételten le kell folytatni.

(4) Az elbíráló hatóság az igazolványt visszavonja, ha

- a) az ajánló szervezet az ajánlását visszavonta azért, mert az igazolvány tulajdonosa valótlan adatokat közölt az ajánlás igénylése során,
- b) annak tulajdonosa állandó magyarországi tartózkodásra jogosító engedélyt kapott, vagy magyar állampolgárságot szerzett,
- c) annak tulajdonosát a Magyar Köztársaság területéről kiutasították, vele szemben beutazási és tartózkodási tilalmat rendeltek el,
- d) vele szemben Magyarországon büntetőeljárás van folyamatban, illetőleg
- e) az igazolvány tulajdonosa azt maga kéri.

(5) Az igazolvány visszavonását elrendelő jogerős határozatról annak tulajdonosát, továbbá az ajánló szervezetet az elbíráló hatóság értesíteni köteles.

23. §

(1) Az elbíráló hatóság eljárására az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény rendelkezései az irányadók.

(2) A kérelmező az elbíráló hatóságnak az igazolvány kiállításával, illetőleg visszavonásával kapcsolatos első fokú határozata ellen benyújtott fellebbezés nyomán meghozott jogerős államigazgatási határozatával szemben a bírósághoz fordulhat.

(3) Az elbíráló hatóság eljárásának részletes szabályairól, valamint a kiállított igazolványok nyilvántartásának rendjéről, továbbá az igazolvány adattartalmáról és formájáról külön jogszabály rendelkezik.

A kedvezmények igénybevétele a Magyar Köztársaság területén

24. §

(1) A határon túli magyar személy a 4. §-ban, a 8. § (1) bekezdésében, a 9. §-ban, a 11. §-ban, a 12. § (2) bekezdésében, a 13. §-ban foglalt kedvezményeket – az azokban meghatározott feltételek mellett – igazolványának (20. §) bemutatása mellett, Magyarországon való jogszerű tartózkodása esetén, alanyi jogon veheti igénybe.

(2) Az (1) bekezdés szerinti kedvezményeket nyújtó állami fenntartású szervezetek és intézmények, valamint az utazási kedvezményeket nyújtó gazdálkodó szervezetek számára a kedvezmények igénybevételéhez szükséges pénzügyi fedezetet a központi költségvetés biztosítja.

A Magyar Köztársaságban igénybe vehető támogatások igénylésének rendje

25. §

(1) Az e törvény hatálya alá tartozó személy (szervezet) által pályázat útján igényelhető támogatások elbírálására és folyósítására a Kormány közhasznú szervezetet (szervezeteket) hoz létre.

(2) A közhasznú szervezet tevékenységének célját, az általa elbírálendő pályázatok körét, döntéshozatalra feljogosított vezető szervét – a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény rendelkezéseinek figyelembevételével – a létesítő okirata tartalmazza.

(3) Az e törvény alapján igényelhető támogatás iránti – nyilvánosan meghirdetett – pályázatot az annak tárgyköre szerint illetékes közhasznú szervezethez lehet benyújtani.

(4) A pályázathoz csatolni kell az abban meghirdetett, a közhasznú szervezet által igényelt adatokat és dokumentumokat.

(5) Kedvező döntés esetén a kérelmező és a közhasznú szervezet polgári jogi szerződést köt, amely tartalmazza a támogatás teljesítésének feltételeit és összegét, meghatározva a felhasználás célját és az arról való elszámolás rendjét.

(6) A közhasznú szervezet (szervezetek) számára a tevékenységükhöz szükséges pénzügyi fedezetet a központi költségvetés évenkénti bontásban külön előirányzat-csoportban biztosítja.

A szomszédos államokban igénybe vehető támogatások igénylésének rendje

26. §

(1) Az e törvényben foglalt támogatások iránti kérelmet (pályázatot) az e törvény hatálya alá tartozó személy (szervezet) az állandó lakóhelye (telephelye) szerinti szomszédos államban e célból létrehozott, jogszerűen működő, nem nyereségérdekelt szervezethez (a továbbiakban: külföldi közhasznú szervezet) nyújthatja be.

(2) A támogatások elbírálása és folyósítása céljából a Magyarországon létrehozott közhasznú szervezet és a külföldi közhasznú szervezet között megkötött polgári jogi szerződés tartalmazza a pályázat elbírálásához szükséges – okirattal, nyilatkozattal, tervdokumentációval, stb. alátámasztott – adatok körét.

(3) A Magyarországon működő közhasznú szervezet a pályázatot a (2) bekezdésben meghatározott polgári jogi szerződésben foglalt adatok és a külföldi közhasznú szervezet véleménye alapján elbírálja.

(4) Az elnyert támogatást a magyar közhasznú szervezet polgári jogi szerződés alapján folyósítja a kérelmezőnek. E szerződés tartalmazza a támogatás feltételeit és összegét, meghatározva a felhasználás célját és az arról való elszámolás rendjét.

IV. fejezet

ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

27. §

(1) Ez a törvény 2002. január 1-jén lép hatályba.

(2) A Magyar Köztársaságnak az Európai Unióhoz történő csatlakozása időpontjától a törvény jogosultságot, kedvezményt, illetőleg támogatást biztosító rendelkezéseit az Európai Unió bármely tagállamának állampolgárságával rendelkező személyre a csatlakozási szerződéssel összhangban kell alkalmazni.

28. §

- (1) A Kormány felhatalmazást kap arra, hogy rendeletben szabályozza
- a) az igazolvány kiállítására, visszavonására, illetőleg nyilvántartására jogosult központi közigazgatási szerv, valamint annak felettes szerve kijelöléséről, hatáskörének meghatározásáról szóló előírásokat,
 - b) az e törvény hatálya alá tartozó személyek utazási kedvezményeinek részletes szabályait,
 - c) az e törvény 11. § (1) bekezdésében meghatározott személyek részére kibocsátandó diákigazolvánnyal kapcsolatos részletes szabályokat.

(2) A Kormány gondoskodik az e törvény által kérelmezhető támogatások elbírálását és folyósítását végző magyar közhasznú szervezet(ek) létrehozásáról, illetőleg az ilyen céllal már működő közhasznú szervezetek tevékenységének összehangolásáról, azok létesítő okiratának megfelelő módosításáról, továbbá ennek keretében a támogatások átcsoportosításáról.

29. §

(1) A belügyminiszter a külügyminiszterrel együttes rendeletben határozza meg az igazolvány kiállítására, visszavonására, nyilvántartására, valamint tartalmi és formai követelményeire vonatkozó részletes szabályokat.

(2) A gazdasági miniszter

- a) a külügyminiszterrel együttes rendeletben határozza meg a határon túli magyarok munkavállalásának engedélyezéséhez szükséges nyilvántartás és eljárás szabályait, továbbá az e feladatok ellátásáért felelős közigazgatási szervezetet,
- b) felhatalmazást kap arra, hogy a törvény hatálya alá tartozó munkavállalókra, vagy azok meghatározott körére az e törvény 16. §-ában meghatározott időtartamnál hosszabb időre szóló munkavállalási engedély kiadásának feltételeit – a hivatásos sportolókat érintő kérdésekben az ifjúsági és sportminiszterrel egyetértésben – rendeletben szabályozza.

(3) A külügyminiszter felhatalmazást kap arra, hogy az e törvény 20. §-ban meghatározott ajánlást a 21. §-ban megjelölt elbíráló hatóság eljárása során rendkívüli méltánylást érdemlő esetben, továbbá a 21. § (1) bekezdésében meghatározott eljárás lefolytatásának akadályozottsága esetén az ügyek folyamatos intézésének biztosítása érdekében nyilatkozatával pótolja.

(4) A nemzeti kulturális örökség minisztere rendeletben határozza meg a határon túli magyarokat az állami fenntartású nyilvános könyvtárak, a muzeális és közművelődési intézmények szolgáltatásainak igénybevétele során megillető kedvezmények részletes szabályait.

(5) Az oktatási miniszter – a külügyminiszter egyetértésével – rendeletben határozza meg a határon túli magyar pedagógusok továbbképzésére, továbbá az e törvény 10, 12. és 13. §-aiban, 14. § (1) bekezdésében és 15. §-ában foglalt kedvezményekre vonatkozó részletes szabályokat, ide értve az egyes támogatások mértékét is.

Indoklás a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényjavaslathoz

Általános indoklás

A Magyar Köztársaság Alkotmánya 6. § (3) bekezdése szerint a Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.

A hatályos magyar jogban mintegy 150 olyan jogi norma található, amely a határon túli magyarokkal részben vagy egészben kapcsolatos, átfogó törvényi szintű jogszabály megalkotására azonban ezidáig nem került sor.

A Kormány 2041/2000. (III. 8.) Korm. sz. határozatában úgy döntött, hogy ki kell dolgozni a Magyar Köztársaság és a határain kívül élő magyarság együttműködéséről, a határon túli magyarok magyarországi jogállásáról szóló törvényjavaslatot.

A törvényjavaslat ennek megfelelően átfogóan, keretjelleggel foglalja össze a határon túli magyarokra vonatkozó szabályokat. Hatálya a Magyar Köztársasággal közvetlenül szomszédos hét államban élő magyar nemzetiségű nem magyar állampolgárookra terjed ki. A határon kívül élő magyarság e csoportjának az a jellemzője, hogy e személyek, illetőleg felmenőik a párizsi békeszerződések folytán akaratukon kívül kerültek kisebbségi sorba, és az úgynevezett utódállamokban nagy számban, többségükben földrajzilag pontosan meghatározott területen élnek. Családi, kulturális, gazdasági kötelekeik a Magyar Köztársasággal, illetőleg annak állampolgáraival igen szorosak, magyar nemzeti azonosságtudatuk erős.

A Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) megalakulásával megteremtődtek az alapvető szervezeti feltételei a Kormány és a határon túli magyar nemzeti közösségek közötti rendszeres és intézményes kapcsolatoknak. Ez lehetővé teszi, hogy a javaslatban foglalt kedvezményeket és támogatásokat igénybe vevő személyek kiválasztásában, a támogatások odaítélését lehetővé tevő szervezeti feltételek kialakításában és működtetésében a határon túli magyarok képviselői szervei jelentős szerepet vállaljanak.

A javaslat a törvény hatálya alá tartozó személyeknek biztosított kedvezmények és támogatások szabályozása során kettős célt kívánt megvalósítani: úgy szolgálni a határon túli magyar közösségek megmaradását, tagjaik nemzeti azonosságtudatának megőrzését, hogy egyúttal a szülőföldjükön való megmaradásra ösztönözzön. Ezt szolgálják a javaslatban foglalt azon támogatások, amelyek felhasználására kizárólag a szülőföldön kerülhet sor (5. §, 14. §, 15. §, 19. §).

Nem terjed ki a javaslat hatálya azokra a határon kívül élő magyarokra, akik nem a Magyar Köztársasággal határos államokban élnek. A javaslat rögzíti, hogy az e személyeknek más jogszabály által jelenleg is biztosított kedvezményeket és támogatásokat a törvényjavaslat nem érinti (2. § (3) bekezdés).

A határon túli magyarság egészére kiterjedő átfogó törvény megalkotása távlati jogalkotási célként jelölhető meg.

A javaslatban foglaltak Magyarország európai integrációs törekvéseinek a figyelembevételével kerültek meghatározásra. Ezt szolgálják pl. a határon túli magyarok Magyarország-ra történő beutazására (3. §), vagy a támogatások jelentős részének közvetlen állami szubvenció helyett közhasznú szervezetek útján, polgári jogi szerződés keretében történő nyújtására (25–26. §-ok) vonatkozó szabályok. Az Európai Unióhoz történő csatlakozással bekövetkező helyzet jogkövetkezményeire a 2. § (2) és a 27. § (2) tartalmaznak rendelkezéseket.

Részletes indokolás

az 1. §-hoz:

A javaslat 1. §-a meghatározza a törvény hatályát, amely szerint az a Magyar Köztársasággal szomszédos államokban állandó lakóhellyel rendelkező, nem magyar állampolgárságú magyar nemzetiségű személyekre terjed ki. A Magyarországgal közvetlenül szomszédos állam, mint fő csoportképző tényező következetes alkalmazása nem teszi lehetővé azt, hogy a javaslat hatálya azokra a magyar nemzetiségű személyekre is kiterjedjen, akik ugyancsak a párizsi békeszerződés döntései nyomán váltak az utódállamok állampolgáraivá, azonban az időközben bekövetkezett változások miatt ezek az államok (Cseh Köztársaság, a Szovjetunió Ukrajnán kívüli utódállamai, Bosznia-Hercegovina) már közvetlenül nem határosak a Magyar Köztársasággal.

A javaslat személyi hatálya az 1. §-ban és a 20. § (2) bekezdésében foglaltak együttes figyelembevételével állapítható meg. Azzal ugyanis, hogy a javaslat 1. § (1) bekezdés c) pontja a „Magyar igazolvány”-nyal való rendelkezést is a személyi hatály alá tartozás feltételévé teszi, az igazolvány kibocsátásának kritériumait is beemeli a személyi hatály meghatározásának fogalomkörébe. Ennek megfelelően a magyar nemzetiséghez tartozás elbírálását a szomszédos államokban élő magyar nemzeti közösségek képviselőiben az adott államban eljáró szervezetre bízva, amelynek ezzel kapcsolatos döntése az ajánlás (21. §) kibocsátásában ölt testet. A 20. § (2) bekezdése pedig azokra az idegenrendészeti és nemzetbiztonsági kritériumokra utal, amelyeket a külföldi állampolgárok beutazásáról és magyarországi tartózkodásáról szóló jogszabály (jelenleg az 1993. évi LXXXVI. törvény) tartalmaz.

A törvény személyi hatályának fenti módon történő meghatározását az indokolja, hogy a párizsi békeszerződések óta eltelt 80 év alatt az utódállamokban kisebbségbe került magyar nemzetiségű személyek és utódaik áttekinthetetlenül sokféle élethelyzetbe kerültek, amelyek hatással voltak magyar nyelvismeretük szintjére, kultúrájukra, azonosság tudukra, lakóhelyükre, és nem ritkán még családi nevükre is. Ez a helyzet lehetetlenné teszi olyan zárt jogi definíció megalkotását, amely minden határon túli magyar személyre alkalmazható anélkül, hogy adott esetben súlyos méltánytalansághoz ne vezetne.

Ugyanezen okok miatt került sor a törvény személyi hatályának hasonló módon történő megállapítására – zárt jogi definíció helyett – a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvényben is, amikor annak 1. §-ában úgy rendelkezett a jogalkotó, hogy a törvény hatálya kiterjed a Magyar Köztársaság területén élő mindazon magyar állampolgárságú személyekre, akik magukat valamely nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozónak tekintik, valamint e személyek közösségeire.

A témakör kapcsán megemlítendő még, hogy a javaslat 20. § (1) bekezdése szerint a törvény hatálya alá csak az a határon túli magyar személy kerül, aki ezt maga kéri. Ezen túlmenően a törvény hatálya alá kerülés egyik feltételét jelentő „Magyar igazolvány” kiadásának a magyar nemzetiséghez tartozáson túlmenően számos egyéb feltétele is van (20. § (2) bekezdés). Erre tekintettel önmagában a törvény hatálya alá tartozás, vagy annak hiánya nem tekinthető olyan státusnak, amely az adott személynek a magyar nemzethez tartozását minősíti.

Az 1. § (2) bekezdése a törvény hatályát arra a nem magyar nemzetiségű személyre is kiterjeszti, aki a javaslat hatálya alá tartozó magyar nemzetiségű személy együttélő házastársa, vagy közös háztartásukban nevelt kiskorú gyermeke. E rendelkezés célja, hogy a szomszédos államokban magyar és nem magyar nemzetiségű személyek között jelentős számban megkötött házasságban élő házastársak közötti, a törvényjavaslat által magyar nemzetiségi hovatartozáshoz kötött kedvezmények miatti esetleges feszültségeket eleve kiiktassa. A törvényjavaslat által nyújtott kedvezmények igénybevételével jobban megismerhetővé válik a magyar kultúra, a magyar állampolgárokkal létrejött személyes ismeretség révén a különböző nemzetiséghez tartozó személyek egymás iránti megbecsülését, megértését kívánja elősegíteni.

a 2. §-hoz:

A 2. § (1) bekezdése egyértelműen megkülönbözteti a határon túli magyaroknak biztosított „kedvezmények” és „támogatások” fogalmát. A kedvezmény a javaslat szóhasználatában mindig olyan juttatást jelent, amelyet a határon túli magyar alanyi jogon, tehát külön mérlegelés nélkül élvezhet. Ezzel szemben a támogatás kifejezés alatt említett juttatások soha nem járnak automatikusan, azok iránt mindig pályázat útján egyedi kérelmet kell benyújtania az érintettnek. Ez a megoldás biztosítja azt, hogy az erre feljogosított személyek által kért támogatásokat az ország teherbíró képességének figyelembevételével rangsorolni, illetőleg differenciáltan kielégíteni lehessen.

A 2. § (3) bekezdésében foglaltak rögzítése – az általános indokolásban már érintettek szerint – azért szükséges, mert a javaslat területi hatálya kizárólag a Magyar Köztársasággal szomszédos államokban állandó lakóhellyel rendelkező határon túli magyarokra terjed ki.

a 3. §-hoz:

A Magyar Köztársaság fontos érdeke, hogy állampolgárai és a szomszédos államokban élő magyar nemzetiségű személyek zavartalan személyes kapcsolatban állhassanak egymással, továbbá, hogy a határon túli magyarok hazánkba való beutazása a lehető legzökkenőmentesebb legyen. Ez egyben alapvető feltétele annak is, hogy a javaslat által számukra Magyarországon igénybe vehető kedvezményekkel élni tudjanak.

Ezzel egyidejűleg a Magyar Köztársaság eleget kíván tenni azoknak az előírásoknak, amelyek európai integrációs törekvéseink megvalósulásával hazánkat várhatóan kötelezik. E két szempont összehangolásának elvi szintű lehetőségét fogalmazza meg ez a szakasz.

a II. fejezethez:

A II. fejezet tartalmazza a törvény hatálya alá tartozók által alanyi jogon igénybe vehető kedvezmények (24. § (1) bekezdés) és a csak pályázat útján igényelhető támogatások egyes fajtáit. Az e fejezetbe foglalt §-ok – az 5. a 15. és a 19. § kivételével – a Magyarországon területén igénybe vehető kedvezményeket és támogatásokat tartalmazzák. Megjegyzendő, hogy az érintettek szülőföldjükön kizárólag támogatásokat igényelhetnek, alanyi jogon járó kedvezményt a javaslat számukra ott nem biztosít.

a 4. §-hoz:

A 4. § a hatályos jogszabályokban szétszórta megtalálható kedvezmények és szervezeti megoldások összefoglalóját tartalmazza. A rendelkezések célja, hogy a határon túli magyar személyek számára a kultúra területén a Magyarországon élő magyar állampolgárokkal azonos jogokat biztosítson. Az ezt meghaladó, további kedvezmények biztosításának lehetőségét a 4. § (3) bekezdése teremti meg.

az 5. §-hoz:

A javaslat külön §-ban rendelkezik azoknak a szomszédos államokban működő non-profit (5. §), illetőleg nyereségérdekelte szervezeteknek (19. §) nyújtható támogatásokról, amelyek a magyar nemzetpolitika szempontjából hasznos tevékenységet folytatnak. Az 5. §-ban meghatározott kulturális jellegű tevékenységet folytató szervezetek kizárólag non-profit jelleggel működhetnek.

a 6. §-hoz:

A hatályos jogi szabályozás szerint a Magyar Tudományos Akadémia Alapszabálya jelenleg sem zárja ki azt, hogy határon túli magyar tudós akadémiai köztestületi tag lehessen, azonban ezt tételesen nem is mondja ki.

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény 9. §-a említi a „külső tag” fogalmát, annak tartalmi meghatározása azonban csak a Magyar Tudományos Akadémia Alapszabályában található. Erre tekintettel indokoltnak látszik a 6. §-ban foglaltak törvényi szintű szabályozása.

a 7. §-hoz:

A Magyar Köztársaság kitüntetéseiről szóló 1991. évi XXXI. törvény általában lehetővé teszi azok adományozását külföldi állampolgárok – köztük értelemszerűen a határon túli magyar személyek – számára is, esetükben csupán azt a többlétszabályt tartalmazza, hogy a kitüntetésre a külügyminiszter tesz javaslatot a miniszterelnöknek az előterjesztésre.

Az ezen törvényjavaslat 7. §-ában foglalt felhatalmazás alapján alapított miniszteri kitüntető címek, díjak esetében azonban a kép igen változatos abban a tekintetben, hogy az adott miniszteri elismerés külföldi állampolgároknak adományozható-e vagy sem.

A javaslat 7. § (1) bekezdése általános érvennyel biztosítja a törvény hatálya alá tartozó személyek számára, hogy a magyar állami kitüntetésekben és a különböző miniszteri

elismerésekben részesülhessenek. Ez az érintett hatályos magyar jogszabályok felülvizsgálatát és – szükség esetén – módosítását igényli.

a 8. §-hoz:

Amennyiben a javaslat hatálya alá tartozó személy Magyarországon a 16. § alapján munkát végez, egészségbiztosítási- és nyugdíjjárulékot köteles fizetni. Ezzel saját személyében – a többi magyar biztosítottal azonos módon – a vonatkozó társadalombiztosítási szabályokban meghatározott egészségügyi- és nyugellátásra szerez jogosultságot. Ezen túlmenően esetükben figyelembe kell venni azokat a kétoldalú nemzetközi szerződésekben foglalt előírásokat is, amelyeket Magyarország a szomszédos államokkal kötött.

Amennyiben a törvény hatálya alá tartozó személy – egészségbiztosítási és nyugdíjjárulék fizetése hiányában – nem a társadalombiztosítás keretében kíván egészségügyi ellátást igénybe venni Magyarországon, ezt csak saját költségére teheti meg, az érintett egészségügyi intézménnyel történt megállapodás alapján. Az ezzel kapcsolatos anyagi terhek enyhítése céljából a javaslat lehetővé teszi számukra, hogy a költségek részbeni vagy teljes fedezése érdekében pályázatot nyújtsanak be az e célból létrehozott közhasznú szervezethez.

a 9. §-hoz:

A határon túli magyarok számára a magyar állampolgárokkal való személyes kapcsolattartás, a javaslatban foglalt kedvezmények Magyarországon történő igénybevétele szempontjából alapvető fontosságúak a számukra biztosított utazási feltételek. Erre figyelemmel a javaslat a magyar állampolgárokat megillető utazási kedvezményeket jelentős mértékben kiterjeszti, illetőleg azokon felüli kedvezményeket biztosít a törvény hatálya alá tartozó személyeknek. A 9. § (3) bekezdés b) pontjában foglalt kedvezmény kifejezetten az iskoláskorú határon túli fiatalok szervezett magyarországi utazásának elősegítését szolgálja. Meghatározott utazási kedvezményeket tartalmaz a diákigazolványokról szóló 11. § is.

a 10–15. §-okhoz:

A határon túli magyar nemzeti közösségek anyanyelvének, kultúrájának nemzeti azonosságtudatának megőrzése szempontjából kulcsfontosságú a magyar tannyelvű oktatás támogatása. A javaslat erre figyelemmel a támogatás számos formáját tartalmazza, egységes rendbe foglalva és egyben kibővítve a hatályos jogszabályokban jelenleg is megtalálható kedvezményeket és szervezeti megoldásokat.

A javaslat 10–13. §-aiban foglaltak Magyarországon, míg a 14–15. §-okban meghatározott támogatási formák a szülőföldön vehetők igénybe.

Jelentős új elem a 15. §-ban foglalt oktatási és tankönyvvásárlási támogatás, amelyet pályázat útján azok a határon túli magyar családok igényelhetnek, amelyek szülőföldjükön járatták gyermekeiket magyar tannyelvű oktatási intézménybe.

Az oktatás témakörében a kedvezmények finanszírozása vegyes jellegű: a 10–14. §-ok (1) bekezdésében foglaltak fedezetéről a központi költségvetés gondoskodik, a 14. § (2) bekezdésében, továbbá a 15. §-ban meghatározott támogatások iránt pályázatot lehet benyújtani az e célból létrehozott közhasznú szervezethez.

A javaslat 11. § (1) bekezdése a Magyarországon, (2)–(3) bekezdése a szülőföldjén magyar anyanyelvű oktatásban részt vevő határon túli magyar fiatal számára diákigazolványt biztosít, ezzel lehetővé téve számára mindazoknak a kedvezményeknek az igénybevételét, amelyeket a diákigazolványról szóló 30/1999. (II. 15.) Korm. rendelet tartalmaz.

a 16–17. §-okhoz:

A javaslat hatálya alá tartozó személy Magyarországon engedéllyel foglalkoztatható. A munkavállalás feltételeit esetükben is a külföldiek magyarországi foglalkoztatásának engedélyezéséről szóló 8/1999. (XI. 10.) SzCsM rendelet tartalmazza, azzal a könnyítéssel, hogy az engedély számukra a munkaerő-piaci helyzet vizsgálata nélkül adható ki. Az e kedvezmény igénybevételével kért engedély évente összesen 3 hónap időtartamra adható meg. Értelemszerűen az említett kedvezmény igénybevétele nélkül – tehát az általános szabályok megtartásával – kért munkavállalási engedély az általános szabályok által lehetővé tett időtartamban (jelenleg 1 év, amely meghosszabbítható) adható ki a határon túli magyar személyek számára is.

A javaslat 16. § (2) bekezdése és 29. § (2) bekezdése b) pontja lehetővé teszi, hogy a gazdasági miniszter e három hónapos időtartamot az érintettek, vagy azok meghatározott köre számára rendeletben hosszabb időtartamban határozza meg.

A hatályos jogszabályok a foglalkoztatásra irányuló jogviszony létesítését számos esetben meghatározott végzettség, szakképzettség igazolásához, illetőleg orvosi munkaegészségügyi alkalmassági vizsgálatához (33/1998. (VI. 24.) NM rendelet) kötik. Az ezzel kapcsolatos anyagi terhek könnyítése érdekében a javaslat lehetővé teszi, hogy a hatálya alá tartozó személyek e költségek részben vagy egészben történő megtérítése iránt pályázatot nyújtsanak be az illetékes közhasznú szervezethez.

a 18. §-hoz:

A javaslat 18. §-a a magyar közszolgálati hírközlő szervezetek feladatait foglalja össze a határon túli magyarság tájékoztatásával kapcsolatban.

A 18. § (3) bekezdése tekintetében megemlítendő, hogy a határon túli magyarság számára televízió műsor sugárzását jelenleg is közhasznú szervezet, a Hungária Televízió Alapítvány biztosítja, amelyet a Kormány az 1075/1992. (X. 9.) határozatával létesített.

a 19. §-hoz:

A javaslat ezen rendelkezése a szomszédos államokban működő azon nyereségérdekelt vállalkozások támogatását teszi lehetővé, amelyek a magyar nemzetpolitika szempontjából hasznos tevékenységet folytatnak. A (2) bekezdésben foglalt felsorolás nem taxatív, hanem példálózó jellegű. A támogatások pályázat útján nyerhetők el, a javaslat 26. §-ában meghatározott mechanizmus igénybevételével.

a 20–21. §-okhoz:

A javaslat a szomszédos államokban élő magyar nemzeti közösségek képviselőit az adott államban eljáró szervezetet hatalmazza fel arra, hogy az ott élő magyar nemzetisé-

gű személy, illetőleg annak házastársa és kiskorú gyermeke részére – kérelmére – ajánlást bocsásson ki. A javaslat, mint magyar jogszabály, nem határozhatja meg, hogy a szomszédos szuverén államokban melyik szervezet legyen az, amelyik az említett ajánlás kibocsátására felhatalmazást kap a helyi magyar közösségtől, továbbá azt sem, hogy e szervezet milyen összetételű legyen, illetőleg hogy jogi személyként milyen formában működjön. A törvényjavaslat végrehajthatóságának garanciáját az jelenti, hogy csak a Magyar Köztársaság Kormánya által ajánló szervezetként elfogadott szervezet ajánlása teremti meg a kérelmező számára a „Magyar igazolvány” megszerzésének lehetőségét (21. § (1)–(2) bekezdés).

Az ajánlás tanúsítja a kérelmező magyar nemzetiséghez tartozását, a nem magyar nemzetiségű házastárs, illetőleg kiskorú gyermek esetében pedig kizárólag a magyar nemzetiségű személlyel fennálló családi kapcsolatot (21. § (1) bekezdés c)). A nem magyar nemzetiségű házastárs és a kiskorú gyermek igénye az ajánlás kiadása iránt származékos jellegű jog, tehát függvénye annak, hogy a határon túli magyar nemzetiségű személy az ajánlás kiadását kérelmezte-e, illetőleg részére a „Magyar igazolvány” kiadásra került-e.

A javaslat nem ad zárt definíciót arról, hogy ki tekintendő magyar nemzetiségű személynek. Ennek okait a javaslat 1. §-ához rendelt indokolás már részletesen kifejtette. Tekintettel erre, az ajánlást kibocsátó szervezet határozza meg azt a szempontrendszert, amelynek alapján dönt az ajánlás kiadásáról. Az egyes szomszédos államokban létrehozandó ajánló szervezetek ezirányú egységes gyakorlatának kialakítását a MÁÉRT segíti elő.

Az ajánlás tartalmának részletes törvényi szintű meghatározását (21. § (1) bekezdés b) a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvényben foglaltak indokolják.

a 22–23. §-okhoz:

A szomszédos államokban élő magyar nemzeti közösségek képviselőiben az adott államban eljáró szervezet által kiállított ajánlás alapján a Magyar Kormány által erre kijelölt központi közigazgatási szerv a „Magyar igazolvány”, illetőleg a „Magyar hozzátartozói igazolvány” kibocsátásáról államigazgatási eljárás keretében dönt. Az illetékes közigazgatási szerv kijelölésére a javaslat 28. § (1) bekezdés a) pontja a Kormányt, az igazolvány kiállítására, visszavonására, adattartalmára, nyilvántartására vonatkozó részletes szabályok meghatározására a javaslat 29. § (1) bekezdése a belügyminisztert a külügyminiszterrel együttesen hatalmazza fel.

Az igazolvány kibocsátásának feltételeit a javaslat 20. § (2) bekezdése határozza meg. E bekezdés az ajánlás meglétén túlmenően számos más feltétel fennállásának vizsgálatát is kötelezővé teszi a magyar közigazgatási szerv számára. Így a 20. § (2) bekezdés c) pontjában foglalt követelményeket jelenleg a külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és bevándorlásáról szóló 1993. évi LXXXVI. törvény tartalmazza.

Összefoglalóan tehát: önmagában az ajánlás megléte szükséges, de nem elégséges feltétele az igazolvány kiadásának. Az igazolvány visszavonásának eseteit tartalmazó 22. § (4) bekezdésében foglalt egyes követelmények is az 1993. évi LXXXVI. törvény rendelkezésein alapulnak.

a 24–26. §-okhoz:

A javaslat szóhasználatában is megkülönbözteti a törvény hatálya alá tartozó személyek számára alanyi jogon járó kedvezményeket és a pályázat alapján elnyerhető támogatásokat. A 24. § (1) bekezdése összefoglalóan tartalmazza az alanyi jogon járó kedvezményeket, amelyek kizárólag Magyarország területén vehetők igénybe.

A javaslat a pályázat útján elnyerhető támogatások elbírálását és folyósítását – függetlenül attól, hogy azok a Magyar Köztársaság vagy a szomszédos államok területén vehetők igénybe – közhasznú szervezetek útján kívánja biztosítani. Ezzel a támogatások nyújtását polgári jogi szerződéses alapra helyezi. Ennek megvalósulási formája az, hogy a támogatásra szánt pénzt a magyar állam nem közvetlenül nyújtja az igénylőknek, hanem az e célra létrehozott közhasznú szervezetek közbeiktatásával, polgári jogi szerződés keretei között.

A közhasznú szervezet fogalmát az 1997. évi CLVI. törvény határozza meg. A javaslat szándékosan nem határozza meg a létrehozandó közhasznú szervezetek fajtáját, ezt a célszerűségi szempontok figyelembevételével a Kormány, a szomszédos államokban pedig az adott állam vonatkozó jogi előírásai szem előtt tartásával az alapítók számára teszi lehetővé.

A közhasznú szervezetek által folyósítandó támogatási rendszer előnye, hogy

- megfelel az állam által történő szubvencionálásra vonatkozó európai uniós szabályoknak;

- lehetővé teszi a rendelkezésre álló pénz rugalmas, differenciált szempontok szerinti elosztását;

- az általuk kötendő polgári jogi szerződések a folyósítás feltételeit rugalmasan, a változó pénzügyi lehetőségekhez igazodva, a szerződésben foglalt ellenőrzését, a hibás teljesítés szankcionálását – közhatalmi elemek helyett – a polgári jog szabályai szerint teszi lehetővé.

A támogatási rendszer fenti módon történő működtetése – a pályázatok elbírálása, folyósítása, és a polgári jogi szerződésben foglalt teljesítési feltételek ellenőrzése – közhasznú szervezetek rendszerének kialakítását feltételezi Magyarországon és a szomszédos államokban egyaránt.

Hazánkban a kisebbségi politikai célokat szolgáló alapítványok létesítéséről szóló 1068/1990. (IV. 12.) MT. határozat nyomán a Kormány már számos alapítványt hozott létre. Ilyenek pl. a Hungária Televízió Alapítvány (1057/1992. (X. 9.) Korm.h.), az „Új Kézfogás” „Egzsiztencia Teremtő és Gazdaságélénkítő Alapítvány (1021/1995. (III. 8.) Korm.h.), a Határon Túli Magyar Oktatásért Apáczai Közalapítvány (1162/1998. (XII. 17.) Korm.h.), valamint az Illyés Alapítvány (1103/1997. (X. 3.) Korm.h.).

Az említett alapítványok létrehozásával a határon túli magyarok támogatását szolgáló közhasznú szervezetek rendszere bizonyos fókig már létrejött. Erre tekintettel a javaslatban említett közhasznú szervezetek részben már működnek. Szükséges azonban tevékenységi körüknek és – a fentiekkel összefüggésben – a létrehozásukról rendelkező okiratoknak az áttekintése, és a szükséges módosítások elvégzése. Erre a Kormányt a 28. § (2) bekezdése kötelezi.

A támogatási rendszer működéséhez az szükséges, hogy a szomszédos államokban is megalakuljanak azok a közhasznú szervezetek, amelyek a hasonló céllal létrehozott magyar közhasznú szervezetekkel együttműködve biztosítani tudják a támogatások elbírálásával, folyósításával és felhasználásuk ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat. Figyelemmel arra, hogy e szervezetek szuverén államokban, az azokban érvényesülő jogi szabályozásnak megfelelően kerülhetnek megalakításra, a javaslat ezek létezését csak feltételezi, de szabályokat tekintetükben nem állapít meg (26. §). A szomszédos államokban a magyar nemzeti közösségek aktív közreműködése a közhasznú társaságok megalapításával kapcsolatban okkal feltételezhető, hiszen az általuk képviselt határon túli magyarok eminens érdeke, hogy a javaslat által igényelhető támogatásokhoz szülőföldjükön is hozzájuthassanak, ennek pedig szervezeti feltétele az e célra létrehozott külföldi közhasznú társaságok működése.

A javaslat 25. §-a a Magyarországon, míg a 26. §-a szomszédos államokban igénybe vehető támogatások igénylésének rendjét állapítja meg. A két eljárás közötti alapvető különbség az, hogy míg a hazánkban igénybe vehető támogatás ügyében egyedül a magyar közhasznú szervezet jár el, addig a szomszédos államban igénybe vehető támogatás esetén a magyar és az érintett külföldi közhasznú szervezet együttműködése szükséges. Ez értelemszerűen nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy a külföldi közhasznú szervezet az arra jogosult személy támogatási igényének továbbításában, a szükséges iratok becsatolásában stb. akkor is közreműködjön, ha a támogatás igénybevételére Magyarországon kerül sor.

a 27–29. §-okhoz:

A javaslat a törvényjavaslat rendelkezéseinek hatálybalépését 2002. január 1-jére javasolja. E dátum meghatározásakor figyelembe kell venni a javaslat 28–29. §-aiban előírányzott jogalkotási feladatokat, a Kormány által erre kijelölt illetékes magyar közigazgatási szerv felkészüléséhez szükséges időt, valamint a magyar és a külföldi közhasznú szervezetek létrehozásának és felkészülésének időigényességét.

Forrás: www.mkogy.hu/irom36/4070/4070.htm

A határom túli magyarokról szóló törvényjavaslat parlamenti vitája

2001. április 19.

Tisztelt Országgyűlés, soron következik a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényjavaslat általános vitájának megkezdése. Az előterjesztést T/4070. számon, a bizottságok ajánlását pedig T/4070/1. és 4–13. számokon kapták kézhez.

Mielőtt a miniszteri expozéra sor kerülne, kérem, engedjék meg, hogy tisztelettel köszöntsem a határon túli magyar pártok és szervezetek tisztségviselőit és képviselőit, valamint a megjelent egyházi személyeket és kíséretük tagjait, akik figyelemmel kísérik a mai általános vitában elhangzottakat és az előterjesztés mai vitáját.

Most pedig megadom a szót Martonyi János külügyminiszter úrnak, a napirendi ajánlás szerinti 30 perces időtartamban.

DR. MARTONYI JÁNOS külügyminiszter, a napirendi pont előadója: Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! Nagy jelentőségű törvényjavaslat fekszik most a magyar törvényhozás előtt. Ezt a törvényjavaslatot az előkészítés során különböző elnevezésekkel illettük, végül is a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényjavaslat elnevezést kapta. Ez egy szakmailag pontos, semleges megjelölés, de mindannyian tudjuk azt, hogy e mögött a törvény mögött sokkal több van. A legrövidebben kifejezve, én azt hiszem, hogy ez a törvény nem más, mint a nemzeti összetartozás törvénye. Nagyon sokszor idéztük az elmúlt tíz esztendőben a Magyar Köztársaság alkotmányának 6. (3) bekezdését, amely szerint a Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.

Sokszor idéztük, de talán nem mindig gondoltuk végig, hogy mit is jelent ez a felelősség, mi ennek a felelősségnek a lényege, milyen természetű ez a felelősség. Jogi, erkölcsi, politikai, netán történelmi? Én azt hiszem, hogy ami ezt a felelősséget illeti, a leglényegesebb az, hogy ezt a felelősséget nemcsak megértenünk kell, hanem meg is kell éreznünk. Hiszem és tudom, hogy ezt a felelősséget így vagy úgy, de valamennyien érezzük.

Az első kérdés, amire válaszolnom kell, talán az, hogy miért ez a törvény, és miért most ez a törvény. Ennek több oka van. Mindenekelőtt az, hogy létrejött és kiteljesedett a magyar külpolitika három fő célkitűzése: az euroatlanti politika, a regionális vagy szomszédpolitika, a magyarság- vagy nemzetpolitika közötti szerves egység. És nemcsak létrejött és kiteljesedett ez a szerves egység, hanem ugyanez világossá vált, egyértelművé vált az összmagyarság számára.

Beérték tehát tíz év magyar külpolitikájának a gyümölcsei, és ennek talán a legfontosabb oka az, hogy a lényegi kérdésekben egyetértés állott és egyetértés áll fenn. Mert a lényegi kérdésekben továbbra is egyetértünk, legyen szó az euroatlanti beilleszkedés politikájáról, a szomszédos országokkal fennálló kapcsolatok erősítésének a politikájáról és

a határon túli magyarság támogatásának a politikájáról, amely támogatásnak a legfőbb célja az, hogy a magyarság megőrizze a nyelvét, megőrizze a kultúráját, megőrizze a nemzeti önazonosságát, otthon legyen ebben a világban a szülőföldjén.

Igen, a részletek, a módszerek, az eszközök lehetnek vitások, de a lényeget illetően egyetértés van. És ennek eredménye az, tisztelt Országgyűlés, hogy a Magyar Köztársaság tagja lett az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének, elérhető közelségbe került az európai uniós tagsághoz, mind a felkészülés előrehaladása, mind pedig a tárgyalások menete alapján, hogy valamennyi szomszédunkkal baráti, jó kapcsolatba kerültünk, amely kapcsolat a kölcsönös megértésen és tiszteleten épül.

Én azt hiszem, tisztelt Országgyűlés, ez egy történelmi jelentőségű körülmény. Gondoljunk vissza a magyar történelemre, mikor volt az utoljára, hogy Magyarország valamennyi – ismétlem, valamennyi –, tehát mind a hét szomszédjával baráti kapcsolatban állott.

Ennek köszönhető az is, hogy a magyar kisebbségek, a magyar közösségek politikai szervezetei a demokrácia fontos, meghatározó tényezőivé váltak abban az országban, ahol élnek. Mindenütt a jó oldalon állnak, mindenütt a jogállamiságért, az alapvető értékek, az emberi jogok, a kisebbségi jogok érvényesítése oldalán állnak.

Mindezekért az eredményekért köszönet illet sokakat. Köszönet illet mindenekelőtt az e kormányt megelőző két kormány politikáját, köszönet illeti mind a két megelőző kormány ellenzékét, és köszönet illeti a jelenlegi kormány ellenzékét is. Végül, és a legkevésbé sem utolsósorban, köszönet illeti a határon túli magyarok politikai szervezeteit, e szervezetek vezetőit, akiknek a képviselői, mint hallottuk, jelen vannak, és akiket én most nagyon nagy tisztelettel, szeretettel és barátsággal köszöntök. Köszönet illet minden egyes magyart a határon belül és a határon kívül.

Ami a körülmények alakulását illeti, szólni kell röviden a külső, a nemzetközi feltételek alakulásáról is, hiszen az elmúlt egy évtizedben sok minden változott az államok egymás közötti kapcsolatában is, változóban vannak a fő elvek, változóban vannak a fő normák, változóban van maga a nemzetközi jog. Itt csak egy-két körülményre utalnék, olyanokra, mint például az univerzális értékek, az emberi jogok és a kisebbségi jogok előtérbe kerülése, az abszolút állami szuverenitás és az abszolút területiség elvének a lassú oldódása, a több közösséghez való tartozás lehetőségének és jogának fokozatos elismerése és elfogadása.

Összességében véve tehát mind a belső, mind a külső feltételek úgy alakultak, hogy ma már lehetőség és szükség is van arra, hogy a kormány egy ilyen törvényjavaslatot terjesszen az Országgyűlés elé.

Tisztelt Országgyűlés! A kormány arra törekszik, hogy a törvényjavaslat elfogadása a parlamenti pártok lehető legszélesebb konszenzusán alapuljon. Ennek érdekében mi nyitottak vagyunk a vitában elhangzó valamennyi, jobbító szándékú és megvalósítható javaslat érdemi megvitatására és a javaslatba történő beépítésére.

A beterjesztett törvényjavaslat egy több mint tíz évvel ezelőtt elindított folyamat eredménye. Az előzményekre is építve fogalmazta meg a kormány a programjában: „Olyan módon kell rendezni a határon túli magyarság Magyarországhoz fűződő kapcsolatát

a jogalkotás keretében, hogy az Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozása után is biztosítsa a magyar közösségek szerves kapcsolódását az anyaországhoz.”

Az előkészítés kiemelkedően fontos mozzanata volt a Magyar Állandó Értekezlet megalakulása, amelynek tagjai az országgyűlési pártok és a határon túli magyarok képviseletében eljáró szervezetek képviselői. A MÁÉRT, miután teljes egyetértéssel döntött a most előterjesztett javaslat megalkotásának szükségességéről, szakbizottságokat hozott létre az egyes témacsoportok kidolgozására. Ily módon a szakbizottságok munkájában részt vevők – ideértve természetesen az ellenzéki pártok képviselőit is – az előkészítés során mindvégig tevőlegesen alakították a törvényjavaslat tartalmát. A szakbizottságok javaslataik megtétele során egyetértésre jutottak a lényegi kérdésekben.

Tisztelt Országgyűlés! A törvényjavaslat minden szempontból összhangban van a nemzetközi jog előírásaival. A nemzetközi kisebbségvédelmi dokumentumok, mindenekelőtt az Európa Tanács keretegyezménye a nemzeti kisebbségek védelméről, amelyet Magyarország és valamennyi szomszédja ratifikált, rögzíti: „A részes felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy megfelelő intézkedéseket hoznak a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek és a többség közötti teljes és hatékony egyenlőség előmozdítása érdekében, és ezen intézkedéseket nem lehet hátrányos megkülönböztetésként értékelni.”

Ugyanezt az elvet tartalmazza az Európa Tanács által kibocsátott, a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája, továbbá az Egyesült Nemzetek Szervezetének nyilatkozata a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól.

A törvényjavaslat összhangban áll azokkal a kétoldalú nemzetközi szerződésekkel is, amelyeket a Magyar Köztársaság Ukrajnával, Szlovéniával, Horvátországgal, Romániával és a Szlovák Köztársasággal kötött.

Nagy figyelmet fordított a kormány a törvényjavaslat rendelkezései és az Európai Megállapodásban foglalt magyar kötelezettségek összhangjának biztosítására. A hazánkba történő beutazás és itt-tartózkodás szabályait a törvényjavaslat 3. §-a oly módon szabályozza, hogy annak feltételeit a nemzetközi jogi kötelezettségek figyelembevételével, az adott helyzetben legkedvezőbb elbánás biztosításával rendeli meghatározni.

A javaslat által a határon túli magyarok számára rendszeresítendő magyar igazolvány nem útlevél, s így nem jogosít fel a Magyarországra történő beutazásra. A munkavállalást illetően a törvényjavaslat a hatálya alá tartozó személyek számára azt a kedvezményt biztosítja, hogy az évenként három hónapot meg nem haladó időtartamú munkavállalási engedély kiadását számukra a munkaerő-piaci helyzet vizsgálata nélkül teszi lehetővé.

A Magyar Köztársaságnak az Európai Unióhoz történő csatlakozása után a közösségi jogi szabályozással való összhangot e témakörben is a javaslat 2. § (2) bekezdése biztosítja, amely szerint a törvénynek az egyes kedvezményekre, továbbá az egyes támogatások igényelhetőségére vonatkozó rendelkezéseit a nemzetközi szerződésekben foglaltakkal összhangban kell alkalmazni.

Ebben az összefüggésben említendő még a törvényjavaslat 27. §-a, amely az Unióhoz való csatlakozásunk után, az uniós állampolgárok közötti virtuális megkülönböztetést kívánja kiküszöbölni azzal a rendelkezésével, hogy a törvénynek jogosultságot, kedvezményt, illetve támogatást biztosító rendelkezéseit az Európai Unió bármely tagállama

állampolgárságával rendelkező személyre, a csatlakozási szerződéssel összhangban kell alkalmazni.

Tisztelt Országgyűlés! A hatályos jogban ma mintegy 150 különböző szintű jogszabály található, amely a határon túli magyarokkal kapcsolatos, átfogó jellegű törvény megalkotására azonban ez ideig nem került sor. A törvényjavaslat arra vállalkozik, hogy a heterogén jogszabálytömeget egységes logikai rendbe foglalja, értékállódnak bizonyult rendelkezéseiket beemelve a törvény szövegébe, ugyanakkor lényeges új elemekkel bővítse azokat.

A törvény elfogadásának célzott hatása az, hogy a szomszédos államokban élő, magyarokra vonatkozó joganyag törvényi szinten váljék a magyar jogrendszer integráns részévé, ezzel biztosítva a témakör koherens szabályozását az alacsonyabb szintű jogforrásokban is.

Ennek következtében a javaslat lényegében kerettörvény, és a részletszabályok kidolgozása a kormányra, illetve a szakminiszterekre hárul. A végrehajtási jogszabályok megalkotására a törvényjavaslat 28. és 29. §-a kötelezi az érintetteket. A részletszabályok végrehajtási rendeletekbe foglalását indokolja továbbá a törvények stabilitásához fűződő jogalkotói érdek is. A gyorsan változó tételek, például az egyes kedvezmények értékhatára, törvénybe foglalása akadályozná az indokolt változások gyors bevezetését, és ez a törvénytömeg indokolatlanul gyakori módosításához vezetne.

A törvényjavaslat hatálya a hazánkkal szomszédos államokban, tehát a Horvát Köztársaságban, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban, az Osztrák Köztársaságban, a Romániában, a Szlovén Köztársaságban, a Szlovák Köztársaságban és az Ukrajnában lakóhellyel rendelkező, nem magyar állampolgárságú, magyar nemzetiségű személyekre terjed ki. A javaslat hatálya nem terjed ki azokra a határon kívül élő magyarokra, akik nem a Magyar Köztársasággal határos államokban élnek. A javaslat azonban rögzíti, hogy az e személyeknek más jogszabály által jelenleg is biztosított kedvezményeket a törvény nem érinti. Tudjuk jól, hogy ezek a magyarok más történelmi körülmények között kerültek külföldre, egyszerűen szólva úgy mondhatjuk, hogy méltányolható, érthető okból, de ők változtatták a helyüket, míg a szomszédos országokban élő magyarok esetében a határ változtatta a helyét.

A törvényjavaslat személyi hatálya alá tartozik, aki magyar nemzetiségű, nem magyar állampolgár, és magyar állampolgárságát nem önkéntes lemondással veszítette el, nem rendelkezik állandó magyarországi tartózkodási engedéllyel, és rendelkezik a magyar igazolvánnyal. Magyar nemzetiségű pedig az, aki annak vallja magát, és a nyilatkozatát az állandó lakóhelye szerinti államban élő magyar nemzeti közösség képviseletében eljáró ajánló szervezet az ajánlásával megerősítette. Ez a megoldás megfelel a hazánk által is aláírt, a nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményben foglalt szabad identitásválasztás elvének, és egyben megoldást kínál a szomszédos államokban élő magyar nemzetiiségű személyek helyzetéből adódó nehézségekre.

Az 1. § (2) bekezdése a törvényjavaslat hatályát arra a nem magyar nemzetiségű személyre is kiterjeszti, aki a javaslat hatálya alá tartozó magyar nemzetiségű személlyel együtt élő házastárs vagy közös háztartásukban nevelt kiskorú gyermek. E rendelkezés megfelel annak a Szent István óta élő nemes hagyománynak, amelynek a lényege:

a magyarság befogadó jellegű nép. A törvényjavaslat e rendelkezése a vegyes házasságban élő családok minden tagja számára azonos kedvezményeket biztosít, nemzetiségi hovatarozástól függetlenül.

A törvényjavaslat kedvezményeket és támogatásokat nyújt. E két kör között világos különbséget kell tenni. A kedvezmény a javaslat szóhasználatában mindig olyan juttatást jelent, amelyet az arra jogosult mintegy alanyi jogon, tehát külön mérlegelés nélkül élvezhet. Ilyen például az utazási kedvezmény, vagy a diákigazolvánnyal és a pedagógusigazolvánnyal járó kedvezmény. A kedvezmények fedezetét a költségvetés közvetlenül biztosítja az azt nyújtó szervezetnek. A kedvezmény igénybevételét a javaslat csak Magyarország területén teszi lehetővé. Ezzel szemben a támogatásjellegű juttatás soha nem jár automatikusan, iránta, pályázat útján, egyedi kérelmet kell benyújtania az érintettnek. Ez a megoldás biztosítja, hogy az igényelt támogatásokat az ország teherbíró képességének a figyelembevételével rangsorolni lehessen, illetve differenciáltan lehessen kielégíteni.

Támogatás iránti pályázatot benyújthatnak a szomszédos államban működő, az ott élő magyar nemzeti közösségek céljait elősegítő szervezetek vagy a nevelési, oktatási támogatás iránt a szülőföldön magyar tannyelvű iskolába járó gyermekek szülei. A támogatási kérelmet tartalmazó pályázatokat az e célra létrehozott alapítványok, vagy más, e célra alkalmas civil szervezetek bírálják el, a számukra biztosított pénzügyi keret felhasználásával. E pénzügyi keretek meghatározása a költségvetésben történik, amely lehetővé teszi, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képessége figyelembevételre kerülhessen.

Tisztelt Országgyűlés! A kormánynak a jelen törvényjavaslatban is megtestesülő alapvető célja, hogy úgy szolgálja a határon túli magyar közösségek megmaradását, hogy egyúttal a szülőföldjükön való maradásra is ösztönözzön. Nemcsak arról van tehát szó, hogy a támogatások jelentős részét a szülőföldön kívánjuk nyújtani, hanem arról is, hogy a javaslatban foglaltak megkönnyítik a határon túl élő magyarok számára, hogy itthon érezhessék magukat Magyarországon, és pedig anélkül, hogy magyar állampolgárrá válnának vagy állandó tartózkodási engedélyt kérnének. A magyar állampolgárság vagy az állandó magyarországi tartózkodási engedély megszerzése ugyanis az érintettek számára a kedvezmények és a támogatások automatikus megszűnését eredményezi.

E gondolat sor helyességét támasztja alá az a felmérés is, amelyet a Balázs Ferenc Intézet végzett a határon túli magyarok körében. A megállapításuk szerint a megkérdezettek 25 százaléka gondolkodik az áttelepülésen, azonban ha megszületne egy olyan törvény, amely az átlagos külföldi turistához képest számukra többletjogokat biztosítana az anyaországban, s ezen túlmenően olyan támogatást is nyújtana a szülőföldjükön, amely a magyarságuk megőrzését segíti, akkor az áttelepülést fontolórába tevők aránya 50 százalékkal csökkenne.

A juttatások jelentős része a művelődés, a kultúra és az oktatás ügyét kívánja szolgálni. E körbe tartozik az a kedvezménycsokor, amely a közművelődési intézmények használatát, a könyvtárak és a múzeumok látogatását könnyíti meg Magyarországon. A törvényjavaslat rendelkezik a határon túli magyar fiatalok tanulási lehetőségeiről a magyar felsőoktatási intézményekben, valamint a pedagógusok itthoni továbbképzéséről is.

A Magyar Köztársaság a határon túli magyarság anyanyelvének, kultúrájának, nemzeti azonosságtudatának megőrzését azzal is elő kívánja segíteni, hogy támogatja a magyar

felsőoktatási intézmények tagozatainak a szomszédos államokba történő kihelyezését, szervezését és működését. E témakörhöz kapcsolódik a javaslat egyik fontos intézménye, a szülőföldön nyújtandó nevelési, oktatási támogatás. Ez azokat a családokat illeti meg, amelyek legalább két, saját háztartásukban élő kiskorú gyermekük neveltetéséről, taníttatásáról gondoskodnak a szülőföldjükön magyar nyelvű óvodában, illetve iskolában.

Ami a határon túli magyarok magyarországi munkavállalási kedvezményeit illeti, e javaslat szerint ezek a személyek itthon engedély alapján foglalkoztathatók. Az engedélyezési eljárás során azonban számukra az engedély, szemben az általános szabályokkal, a munkaerő-piaci helyzet vizsgálata nélkül adható ki, naptári évenként összesen három hónap időtartamra. A törvényjavaslat felhatalmazza a gazdasági minisztert arra, hogy rendeletben ettől az időtartamtól hosszabb magyarországi munkavállalás engedélyezését is lehetővé tegye.

A javaslatnak ez a része élénk érdeklődést váltott ki már az előkészítés során is. Az ezzel kapcsolatos véleményekkel összefüggésben röviden utalok arra, hogy hazánkban a munkanélküliség és a munkaerőhiány jelei már egy időben tapasztalhatóak; arányait tekintve egyenlőtlenül az egyes régiókban, illetve az egyes foglalkozási csoportokban. Az e tárgyban készült felmérések, prognózisok pedig a munkaerőhiány erősödésével számolnak. Ettől részben független kérdés, hogy a szomszédos államok magyar nemzetiségű munkavállalói most is jelen vannak Magyarországon, a legális munkavállalás adminisztratív korlátai miatt azonban jelentős számban illegálisan dolgoznak.

A javaslat lehetővé teszi e kör számára a legális munkavállalást az említett időbeli korlátokon belül, és az ennek révén szerezhető előnyök, például a társadalombiztosítási ellátásra való jogosultság megszerzése, anyagilag is érdekeltté teszik e személyeket a jogszerű feltételek melletti munkavégzésben.

A törvényjavaslat szerint a hazánkban munkavállalási engedély birtokában munkát végző, és ennek révén egészségbiztosítási és nyugdíjjárulékot fizető határon túli magyarok személyükben egészségügyi és nyugdíjellátásra szereznek jogosultságot. A Magyarországon legálisan munkát nem végző, és így egészségbiztosítási járulékot sem fizető határon túli magyar egészségügyi szolgáltatást csak saját költségére vehet igénybe, amennyiben erről valamely egészségügyi intézménnyel előzetesen szerződést kötött. E körbe tartoznak a munkavállalási engedéllyel hazánkban dolgozó határon túli magyarok hozzátartozói is, ha hasonló feltételek mellett munkát nem végeznek, és csak kísérőként vagy turistaként tartózkodnak Magyarországon.

A társadalombiztosítási ellátások biztosítása az említett járulékok ellentételező hatása mellett is természetesen többetkiadásokat okoz az Országos Egészségbiztosítási Pénztárnak, továbbá kapacitásokat köt le az egészségügyi intézményekben. Ezért döntött a kormány egy olyan új, magánbiztosítási alapú biztosítási rendszer kiépítéséről, amely üzleti alapon, állami tehervállalás nélkül oldaná meg a hazánkban legálisan munkát vállaló határon túli magyarok egészségbiztosításának a kérdését.

Tisztelt Országgyűlés! A törvényjavaslatban foglalt kedvezmények és támogatások nyújtásának várható költségei az átlagosnál nehezebben becsülhetők meg. A statisztikai adatok és a szociológiai felmérések alapján a törvényjavaslat végrehajtása kapcsán a követ-

kezőkkel számolhatunk. Várhatóan mintegy 7-800 ezer határon túli magyar veszi igénybe a kedvezmények, támogatások valamelyikét az elkövetkezendő évek során. Értelem szerint az arra jogosultak a kedvezmények csak bizonyos körét vehetik, illetve veszik majd igénybe. Például az oktatási jellegű kedvezményeket csak a tanulók, a pedagóguskedvezményeket csak az érintettek, a kulturális jellegűeket elsősorban az ez iránt érdeklődők.

A költségek kialakulásának a számításánál nem elhanyagolható tényező az igénybevétel időbeli alakulása sem. Mivel a juttatások igénybevételének feltétele a magyar igazolvány birtoklása, annak várható kiadási üteme meghatározza a kiadások alakulását is. 2002-ben 150-200 ezer, az ezt követő két évben pedig évente 250-300 ezer igazolvány kiállításával számolhatunk. A kiadásoknak az igénybe vevők számától közvetlenül nem függő csoportját alkotják az infrastrukturális beruházások. Költségeik részben már 2001-ben jelentkeznek. Összetevői a magyar igazolvány előállítását biztosító technikai háttér, valamint a szomszédos államokban felállítandó ajánlóirodák műszaki felszerelésének költségei. Mindezeket 2001-2002-ben nagyságrendileg 2 milliárd forintra becsüljük. Az alanyi jogon igénybe vehető kedvezmények: utazási kedvezmények, diákigazolvány s a többi fedezetére 2002-ben várhatóan ugyancsak 2 milliárd forint szükséges.

A pályázat útján elnyerhető, alapítványok által biztosítandó támogatások forrásigényét 2002-ben 4 milliárd 600 millió forintra prognosztizáljuk. Ez mindösszesen azt jelenti, hogy a törvényjavaslat végrehajtásával kapcsolatos összes új költség 2001-2002-ben várhatóan közel 9 milliárd forintot tesz majd ki.

A kép teljességéhez hozzátartozik, hogy a jelenleg hatályos társadalombiztosítási szabályok szerint évi 50-60 ezer legális munkavállaló átlagosan – háromhavi munkavállalási idő és 40 ezer forintos minimálbér mellett – több mint 2 milliárd forint járulékot, munkaadók pedig több mint 3 milliárd forint társadalombiztosítási járulékot, egészségügyi hozzájárulást és szakképzési hozzájárulást fizetnek. Összességében ez több mint 5 milliárd forint bevételt jelent.

Tisztelt Országgyűlés! Bevezetőmben jeleztem, hogy ez a törvény nem más, mint a nemzeti összetartozás törvénye. Ez a törvény mindenekelőtt arról szól, hogy tartozunk valahová. Tartozunk egy közösséghez, és otthon érezzük magunkat ebben a közösségben. Vállaljuk ezt az összetartozást, és vállaljuk a felelősséget egymásért. Nemcsak megmaradni akarunk a határon belül alig több vagy alig tízmilliőn, határon kívül pedig a szomszédos országokban mintegy hárommilliónyian, nos nemcsak megmaradni akarunk, hanem együtt is akarunk maradni. Nekem meggyőződésem, hogy ez a törvényjavaslat, elfogadása esetén ennek a megmaradásnak és ennek az együttmaradásnak a kedvezőbb feltételeit teremti meg. Élünk ezzel a lehetőséggel, fogjuk meg egymás kezét, és érezzük át az egymással szembeni felelősséget!

E gondolatok jegyében kérem a tisztelt Országgyűlést, hogy a határon túli magyarokról szóló törvényjavaslatot tárgyalja meg, majd ezt követően fogadja el.

Köszönöm szépen. *(Hosszan tartó taps.)*

DR. PÓSÁN LÁSZLÓ, a külügyi bizottság előadója: Köszönöm a szót. Tisztelt Országgyűlés! A parlament külügyi bizottsága megtárgyalta a szomszédos államokban élő magyarokat megillető egyes kedvezményekről szóló T/4070. számú törvényjavaslatot, és 20 igen, illetve az SZDSZ 2 nem szavazatával általános vitára alkalmasnak találta.

A bizottság többsége egyetértett azzal, hogy a törvénytervezet összhangban áll a nemzetközi jog elveivel és szabályaival, nemzetközi jogi kötelezettséget nem sért. A szabad identitásválasztás elvére épül, az Alkotmánybíróság állásfoglalása szerint pedig nem diszkriminatív.

Nem egyedi a törvénytervezet, hiszen sok ország rendelkezik a határon túli kisebbségekre vonatkozó hasonló jellegű törvénnyel, mind a szűkebb környezetünkben, mind pedig az Európai Unió országai között is lehet olyanokat találni, amelyek hasonló tartalmú törvényekkel és eljárásokkal élnek.

A törvénytervezet elfogadásával a bizottság többségének állásfoglalása szerint 80 év óta először kerülnének rendezett viszonyba a határon túli magyarok az anyaországgal. Ez azt is jelenti, hogy állami közfeladattá minősülnek azok az alkotmányban rögzített felelősségi elvek, amelyeket mindeddig konkrét tartalmakkal sok esetben csak eseti jelleggel tudunk megtölteni.

Elhangzott a bizottsági viták során az a felvetés az SZDSZ képviselői részéről, hogy elvándorlásra ösztönöz. Miniszter úr előterjesztésében már volt utalás arra a felmérésre, amely pontosan ennek az ellenkezőjét bizonyítja. A törvénytervezet egyértelműen az otthonmaradást segíti.

A bizottsági vita során néhány ellenzéki képviselő felvetette azt a kérdést, amely az anyaország és a határon túli magyarok közötti ellentét lehetőségét fogalmazza meg. A többségi álláspont szerint ilyen riogatózás határozottan ártalmas, kedvezőtlen tendenciákat erősít, és ráadásul a törvénytervezet erre okot nem is ad.

A kedvezmények és támogatások révén azt reméljük, hogy a nemzetiségi arányok a szomszédos országokban javulni fognak az elkövetkezendőkben, és kíváncsian várjuk, hogy mind az idei, mind a jövő évi népszámlálások vajon e tekintetben már éreztetni fogják-e hatásukat – statisztikailag kimutatható hatásukat.

A törvénytervezet azt célozza, hogy a XXI. században érdemes legyen magyarnak lenni a környező országokban, és ezzel meg lehessen állítani az asszimilációt. Ennek különösen fontos eszközeként értékeljük a magyar nyelvű iskolába járó gyermekek után járó támogatások körét, ami egyúttal lehetőséget teremt arra is, hogy a magyar oktatási intézményeket a határon túl megerősítsük, illetőleg ily módon az identitás megmaradásának, fenntartásának fontos átörökítő intézményeit fenntartsuk.

Elhangzott a miniszteri expozéban, és a bizottsági vitában is szóba került, hogy Magyarországnak már most szüksége van a határon túli magyarok munkavállalására, vélhetően ez a tendencia a jövőben erősödni fog, és ilyen értelemben a törvénytervezet fő célja az illegális foglalkoztatottság visszaszorítása, és ezzel együtt a feketemunkának a részarányát igyekszik mérsékelni. A határon túli magyarság szülőföldön maradása hozzájárul a szomszédos országokkal fenntartott gazdasági kapcsolatok bővítéséhez, amely Magyarország egésze és a nemzet egésze számára is megtérülő gazdasági befektetés. A jelenleg hatályos európai közösségi

jog alapján a kedvezménytörvény Magyarország európai csatlakozása után is tudja biztosítani a határon túli magyarok zavartalan határátlépését. A törvényjavaslat elfogadását az is indokolja, hogy az érintett határon túli magyarok a trinanoni és a párizsi békeszerződések folytán akarataikon kívül kerültek kisebbségi sorba, másrészt pedig családi, gazdasági kötelezések és kulturális kapcsolataik igen szorosan az anyaországgal.

A határon túli magyarokra vonatkozó törvény Magyarország szuverén döntése, így ebből adódóan tájékoztatási kötelezettsége van csak, amit megtett mind az európai uniós országok, mind az Európai Unió nagykövete, mind pedig a szomszédos országok felé. Fontos megjegyezni, hogy ezt a törvénytervezetet a határon túli magyar szervezetek egyöntetűen támogatják, és a bizottsági vita, valamint a MÁÉRT állásfoglalásai is azt bizonyítják, hogy a hazai politikai erők túlnyomó többsége ugyancsak így vélekedik.

Felmerült a bizottsági vita során egy olyan kérdés, hogy gerjeszthet-e feszültségeket ez a törvénytervezet a szomszédos országokkal; ez ellenzéki oldalról vetődött fel. A bizottsági többségi vélemény szerint nem, a stabilitást erősíti, és ilyen értelemben illeszkedik Magyarország külpolitikai programjához, külpolitikai elképzeléséhez, amit 1998 óta a kormány konzekvensen folytat. Köszönöm a figyelmet. *(Taps a kormánypártok soraiban.)*

POTÁPI ÁRPÁD, az emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság előadója:

Köszönöm a szót. Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Képviselőtársaim! Ma Magyarországon mintegy 2,5-3 millióra tehető azoknak a száma, akiknek szülei, nagyszülei vagy ők maguk nem a jelenlegi országhatárokon belül születtek, vagy rokonaik, ismerőseik, barátaik élnek a határokon túl. Ők ezer szállal kötődnek közvetlenül is a határon túli magyarsághoz; leginkább természetesen azok, akiknek szülőföldjük és hazájuk ma már nem ugyanazt a területet jelenti.

Számomra Katharina Schmidt, akit a Dunántúlról telepítettek ki Németországba, fogalmazza meg legszebben azok érzését, akiknek el kellett hagyniuk szülőföldjüket: „A hazám Magyarországon van. Ha hazautazom, haza utazom. Nekem nemcsak a porta az, vagy a kunyhó a faluszélen, nem a mező, a termékeny földek azok, hanem az, ami több ennél. Rejtetten és halhatatlanul él tovább bennünk, a szívünkben. Semmi nem rombolhatja szét, és soha nem vehetik el tőlünk. Ebbe a hazába, ahonnan senkit nem lehet elűzni, térünk vissza élénk és fájdalmas gondolatainkban.”

Ma Európában százmillióra tehető a nemzeti kisebbségekhez tartozók száma. Több európai jogszabály született védelmükben, de az anyaországok egy része is megalkotta a más államok területén élő nemzettársaik érdekében törvényét; csak a térségből például Lengyelország, Szlovákia, Románia, Szlovénia és Horvátország. A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvénytervezet tehát szervesen illeszkedik az európai, közép-európai országok jogrendszerébe. Egy ilyen típusú törvény megalkotása épp nekünk kellene hogy fontos legyen, hiszen a magyarság nemzetrészei, az oroszokat nem számítva, élnek a legnagyobb számban az ország határain túl.

A törvénytervezet elfogadása egy történelmi adósság törlesztése, hiszen 80 év óta először kerülnének rendezett viszonyba a határon túli magyarok az anyaországgal. A törvény egyik legfontosabb eleme, hogy segítséget nyújt a kisebbségi sorsban élő magyarság szülő-

földjén való megmaradásához. Magyarország külpolitikai törekvéseinek egyik sarokpillére a régió stabilitásának erősítése és a jószomszédi viszony ápolása. Ebből eredően a határon túl élő magyar kisebbség szülőföldön maradását és boldogulását minden lehetséges eszközzel elő kívánja segíteni.

Az emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 2001. április 11-i ülésén tárgyalta a T/4070. számon benyújtott törvénytervezetet. Az indítvánnyal kapcsolatban a következő kérdések fogalmazódtak meg a bizottsági ülésen. Hogyan képzei el az előterjesztő az egészségügyi szolgáltatást és ellátást a törvény hatálya alá eső, Magyarországon munkát vállaló személyek esetében? Melyik ország oktatási minisztere mondja meg, hogy melyik intézmény tekinthető magyar nyelvűnek? A törvény elfogadása nem növeli-e a határon túli magyarok körében a szülőföldjük elhagyását? Tájékoztatta-e a kormány az Európai Unió és a környező országok hivatalos szerveit a készülő törvénytervezetről?

A kérdésekre és a képviselői hozzászólásokra dr. Gál Kinga, a Határon Túli Magyarok Hivatalának új általános elnökhelyettese adott választ.

A törvény a magyarországi munkavállalás legalizálására törekszik, a feketemunka visszaszorítására, a határon túli munkavállalók jogbiztonságának megeremtésére. A tervezet kidolgozásakor folyamatosan konzultált a Külügyminisztérium az európai uniós tagállamok és a szomszédos országok képviselőivel. A külügyminiszter tájékoztatta az elkészült törvénytervezetről az uniós tagállamok budapesti nagyköveteit. A közvélemény-kutatás szerint a törvény életbelépésével 50 százalékkal csökkenne az áttelepülni szándékozók aránya.

Végezetül, engedjek meg, hogy elmondjam, az emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság az SZDSZ-es tartózkodás mellett egyhangúlag a törvénytervezetet az általános vitára alkalmasnak találta.

Köszönöm szépen, hogy meghallgattak. *(Taps a kormánypartok soraiban.)*

DR. KÖKÉNY MIHÁLY, az egészségügyi és szociális bizottság elnöke, a bizottság előadója: Köszönöm a szót. Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! Bizottsági előadóként én egy tárgyyszerű összefoglalót igyekszem adni a törvényjavaslat bizottsági megbeszéléséről, kerülve a patetikus hangvételt. Bizottságunk túlnyomó többsége, egy ellenszavazatot és egy tartózkodást leszámítva, zöldre állította a szemafor a törvényjavaslat előtt, nem kérdőjelezve meg a határon túl élő magyarokért viselt felelősség törvényi formába öntésének a szükségességét. A tartalmas és konstruktív vitában azonban megfogalmazódtak aggályok és fenntartások is, elsősorban a bizottság kompetenciájába tartozó szociális, társadalombiztosítási és egészségügyi ellátásokkal összefüggésben. Ezekből szeretnék kiemelni néhány kérdést.

A bizottság tagjai hiányoltak háttér tanulmányokat és költségszámításokat, hatásvizsgálatokat, még annak ismeretében is, ahogy erről a miniszter úr az előbb beszélt, hogy lehetetlen azt megjósolni, hányan kívánják az egyes juttatásokat, kedvezményeket majd igénybe venni. Ugyanakkor azonban a közhasznú szervezetek felállításának, a törvényben elképzelt intézményrendszer működtetésének a költségei jól becsülhetők, és, gondolom, a képviselők joggal várják el, hogy ennek a nagyságrendjéről fontos információkat kapjanak az előterjesztőtől.

Az is elhangzott, hogy a törvényjavaslatban vannak bizonytalansági és kockázati tényezők, a vázolt szakmapolitikai megoldások alkalmazhatóságát és fogadtatását tekintve. Így szóba került, hogy a tervezet ugyan szükséztől bánik a családtámogatási, az egészségügyi szolgáltatások témakörével, már létező vagy még meg sem született jogszabályokra utal, de a képviselők számára ma még ismeretlen építmények, így egy sajátos egészségügyi magánbiztosítási intézmény már kibontakozóban van, azonban ennek a létrehozását még bizonytalan időpontban, bizonytalan mértékű tőkejuttatással tervezi a kormány. Azt fogalmaztuk meg, hogy nem lenne szerencsés, ha ennek a magánbiztosítási elképzelésnek a szabályozása elkerülné az Országgyűlést.

FILLÓ PÁL, a foglalkoztatási és munkaügyi bizottság elnöke, a bizottság előadója: Köszönöm szépen, elnök úr. Igen tisztelt Ház! Kedves Képviselőtársaim! Tisztelt Vendégeink! Az Országgyűlés foglalkoztatási és munkaügyi bizottsága április 10-i ülésén tárgyalta meg a törvénytervezetet, és azt egyhangúlag általános vitára alkalmasnak találta. Ugyanakkor nagyon sok olyan konkrét vélemény és problémafelvetés hangzott el a bizottság ülésén, amelyet itt, a Házban szeretnék tolmácsolni képviselőtársaimnak.

Természetesen a mi bizottságunk elsősorban a munkaerőpiacra gyakorolt hatását, az új intézkedéseknek a munkaerőpiacra gyakorolt hatását, a munkavállalók, a magyarországi munkavállalók helyzetét érintő kérdéseket tárgyalta meg elsősorban. A bizottságunk ülésén felmerült az a probléma, amelyet a miniszter úr is említett a beszédében, hogy a határon kívül élő magyarok igen nagy számban dolgoznak Magyarországon, de ez a munkavállalás az esetek döntő többségében nem legális, hanem illegális. Az is elhangzott, hogy egész iparágak álltak fel Magyarországon, amelyek ezeknek a nehéz sorsú embereknek a meghatározott időnkénti kiutaztatásával foglalkoznak, hogy az újabb pecsét megszerzésével ezek a magyarok tovább tudjanak dolgozni Magyarországon, kisbuszokkal szállítják ki őket az országból, megalázó körülmények között, és csak azért, hogy tovább tudjanak dolgozni, el kell hagyniuk Magyarország területét.

Ezzel a méltatlan helyzettel, úgy gondolom, mindenképpen szakítanunk kell. Ezért nagyon örülünk annak, hogy a törvény megteremti a legális munkavégzés feltételeit. Ez egy nagyon fontos dolog, hiszen az országnak is érdeke és a Magyarországon dolgozó, de nem Magyarországon élő magyaroknak is alapvető érdeke, hogy legális feltételek között, tisztességes, rendezett körülmények között tudjanak Magyarországon dolgozni.

Ami leginkább kritikaként vagy problémaként merült fel, tulajdonképpen az, hogy a legtöbb ágazatban, a legtöbb szakmában ezek a munkavállalók – mivel a környező országok döntő többségében az életszínvonal és a bér lényegesen elmarad a magyarországi helyzethez képest – nagyon sokszor alulkínálják a magyar munkavállalók ajánlatait, tehát egyfajta bérletörő szerepet is játszanak sajnálatos módon. Ez egy nagyon súlyos probléma, amellyel szembe kell néznünk. A bizottságunk ülésén is megfogalmazódott, hogy mindenképpen garanciákat kell beépíteni a törvénybe a tekintetben, hogy a határon kívül élő magyarok legalább olyan bért kapjanak egy-egy ágazatban, egy-egy szakmában, mint ami itt, Magyarországon általános. Tehát ne az legyen, mint ami most van, a jelenlegi gyakor-

lat, hogy az adott szakmák tekintetében lényegesen alacsonyabb bérért vannak foglalkoztatva ezek az emberek.

Ezt a garanciát meg tudjuk teremteni; úgy gondolom, hogy a többi kérdés már valóban versenykategória, hiszen a képzettség, a munkavégzés színvonala dönti el azt, hogy egy-egy munkavállaló milyen jövedelmet, milyen állást tud megszerezni Magyarországon.

Igen tisztelt Képviselőtársaim! Felmerült az a probléma is a bizottságunk ülésén, hogy az európai uniós csatlakozás után nem áll-e fenn az a veszély, hogy ha magyarországi munkavégzést biztosítunk a határon kívül élő magyaroknak, akkor ők valóban magyar területen fognak ezzel élni. Miután az Unióban az a gyakorlat, hogy a határok meglehetősen nyitottak, nagyon nehéz lesz kontrollálni, hogy ezek a munkavállalók ne hagyják el Magyarországot területét, esetleg a még jobb vagy még magasabb bér érdekében. Azt hiszem, hogy ezzel a kérdéssel is majd még részleteiben kell foglalkozni.

Mindenesetre megfogalmaztuk a bizottság ülésén, és ezzel a jelen lévő előterjesztők is egyetértettek, hogy nagyon fontos lenne legalább azt a garanciát beépíteni a törvénybe, hogy a határon kívül élő magyarok vonatkozásában is a minimálbér mint alapvető kategória kerüljön megerősítésre, ez alatt ne lehessen őket foglalkoztatni teljes munkaidőben. Úgy gondolom, hogy ez tisztességes és elfogadható megoldás lenne.

Igen tisztelt Képviselőtársaim! A bizottságunk örül annak, hogy ez a törvénytervezet vitára került, és bízunk abban, hogy ha az Országgyűlés elfogadja, akkor végül a határon kívül élő magyar testvéreink tisztességes, kulturált és a magyar állampolgárokhoz hasonló elbánásban fognak részesülni a munka világában is. Mi igyekszünk ennek érdekében mindent megtenni.

Köszönöm a figyelmüket. *(Taps az MSZP és az SZDSZ padsoraiban.)*

UGHY ATTILA, a kulturális és sajtóbizottság előadója: Elnök Úr! Tisztelt Ház! Miniszter Úr! Kedves Vendégeink! A kulturális és sajtóbizottság április 11-én tárgyalta a T/4070. számú, a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényjavaslatot, és ellenszavazat nélkül, 1 tartózkodás mellett általános vitára alkalmasnak találta.

A bizottság ülésén sok kérdés elhangzott, sok vélemény is elhangzott. Ezeknek megpróbálom egy rövid, tárgyyszerű összegzését adni. A bizottság kormánypárti képviselői kiemelték a törvényjavaslattal kapcsolatban, hogy ennek a javaslatnak a benyújtása és remélhetőleg a majdani elfogadása egy olyan történelmi adósságot törleszt, amely hosszú évtizedek óta már Magyarországon a határon túli magyarokkal kapcsolatban létezik. Ez a történelmi adósság arról szól, hogy először kerülnének olyan jogi kapcsolatba a határon túl élő magyarok az anyaországgal, azok a határon túl élő magyarok, akik önhibájukon kívül kerültek Magyarországon kívülre, a szomszédos államokba, és magukat magyar identitásúnak vallják, ami korábban, az előző hatvan évben nem fordult elő.

Nagyon fontos – ezt mind a kormánypárti, mind az ellenzéki képviselőtársaim kiemelték a törvényjavaslattal kapcsolatban –, hogy ez a törvény a Magyarországra való települést, az anyaországba való áramlást próbálja egy picit lassítani, megállítani vagy megfordítani; az otthon maradást, a szülőföldön maradást és a szülőföldön való boldogulás lehetőségét próbálja előteremteni ez a törvényjavaslat.

Ennek alátámasztására a bizottság ülésén több képviselő előhozta a Balázs Ferenc Intézet által készített tanulmányt, amit már a miniszter úr is idézett az expozéjában. Ez arról szól, hogy a határon túl élő magyarok negyedrésze, 25 százaléka valamilyen formában – elsősorban a fiatalabb korosztály – azon töri a fejét, hogy szeretne áttelepülni az anyaországba, és Magyarországon szeretne élni. De abban az esetben, ha egy olyan törvényjavaslat vagy egy olyan törvény születik Magyarországon, amely számukra az anyaországban egészségügyi, kulturális, társadalmi vagy gazdasági többletjogokat vagy oktatási többletjogokat biztosít, ebben az esetben a 25 százalék rögtön 12,5 százalékra csökken, tehát a 25 százalék a felére csökkenne.

RÉVÉSZ MÁRIUSZ, az oktatási és tudományos bizottság alelnöke, a bizottság előadója: Köszönöm a szót, elnök úr. Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Miniszter Úr! Tisztelt határon túlról érkezett Vendégeink! Az oktatási bizottság 18 igen szavazattal, tartózkodás és ellenszavazat nélkül, egyhangúlag általános vitára javasolta a törvénytervezetet. Természetesen voltak észrevételek és voltak vitatott pontok. Többen elmondták azonban: fontos, hogy a pártok közös álláspontot tudjanak kialakítani. Fontos, mert a politikai konszenzus a társadalmi közvéleményt is befolyásolja, és fontos azért is, mert erősíti a magyarok érdekérvényesítő képességét a határon túl is.

Felvetődött azonban néhány vitatott pont is. Felvetődött például az, hogy túlzott várakozások fogalmazódtak meg az elmúlt időszakban a határon túl. A bizottsági ülésen azonban elhangzott, hogy a törvény előkészítése során a kedvezmények köre nem szűkült, hanem bővült. Hónapról hónapra több kedvezmény szerepelt a törvénytervezetben, mint azt megelőzően. Példaként hadd említsem a tankönyv- és taneszköz-vásárlást, amely februárban került be a törvénybe vagy a családtámogatási rendszerre vonatkozó szabályozást, amely csak az utolsó változatban szerepel.

Többen megfogalmazták a bizottsági tagok közül, hogy nem elég konkrét néhány támogatás megfogalmazása. Többen kifogásolták, hogy a határon túl bizonyos támogatásokhoz csak pályázati úton lehet hozzájutni. Ugyanakkor a vitában a bizottság tagjai tudomásul vették, hogy a Magyarországra szóló kedvezmények alanyi jogon járnak, a határon túli támogatásokra pedig pályázni kell. Ez azért fontos, mert külföldről teljesen támadhatatlan megoldás.

A bizottság tagjai ugyanakkor szükségesnek látják, hogy a pályázatok elbírálása normatív alapon kell hogy megtörténjen. Erre vonatkozóan felvetődött, hogy talán módosító javaslatok is szükségesek lesznek, mindenki szeretné azt látni, hogy nem egyedi elbírálás, hanem normatív elbírálás alapján fog megtörténni a családi támogatás, tankönyv-, taneszköz-támogatás és még sok minden egyéb.

Az is szóba került a bizottsági ülésen, hogy a törvényjavaslat összefogja azokat a határon túlról irányuló támogatásokat, amelyek már jelenleg is működnek. Itt némi vita bontakozott ki abban a tekintetben, hogy minden benne van-e ebben a törvényben, vagy vannak olyan, jelenleg is működő támogatások, amelyek ebben a törvényben nem szerepelnek. Felvetődött az oktatási bizottságban is az, hogy mennyire eurokonform ez a törvény. Elhangzott számos európai ország példája, elhangzott számos európai ország gyakorlata. Vannak

kedvezmények a határokon túl élő németek, írek, spanyol ajkúak számára, úgyhogy Európában nem lesz egyedi a magyar gyakorlat.

A bizottság több tagja megállapította, hogy a törvényjavaslat nem old meg minden problémát, de jelentős lépés lesz. Az oktatási bizottsági vitában úgy tűnt, hogy megfelelő egyeztetések, módosítások után a törvény konszenzus közeli többséggel elfogadható.

Köszönöm szépen. *(Taps.)*

DR. HARGITAI JÁNOS, a költségvetési és pénzügyi bizottság előadója: Köszönöm a szót, elnök úr. Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Miniszter Úr! A költségvetési bizottság ülésén három kérdéskör vetődött fel, illetve három kérdéskört vizsgáltak a kormánypárti felszólalók. Én a mondandóm során csak ezekre térek ki, az ellenzéki képviselők álláspontját nem ismertetem, mert az ellenzék többszólamú volt a költségvetési bizottságban, és a kisebbségben maradtak úgy döntöttek, hogy a plénumon önálló képviselővel fognak megjelenni.

A három kérdéskör, amit a többség képviselői érintettek, a következő volt. Először az alkotmány felelősségi klauzuláját elemeztük, és ebből vontunk le következtetéseket. Egy második kérdéskör kapcsán arra kerestük a választ, hogy miért kell ezt a törvényt megalkotni, miért lehet most megalkotni, és miért éppen most alkotunk egy ilyen típusú törvényt. Egy harmadik kérdéskör kapcsán pedig azt vizsgáltuk, hogy mi lesz ennek a törvénynek a következménye, illetve mi lenne annak a következménye, ha most nem alkotnánk meg ezt a törvényt.

Először a felelősségi klauzuláról. Miniszter úr az expozéjában is érintette az alkotmány 6. § (3) bekezdését. Mindannyiunk által ismert, ez így szól: „A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határon kívüli magyarok sorsáért, és előmozdítja Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.” Jól tudjuk, hogy ez a felelősségi klauzula, illetve ennek a normatív tartalma lehetett vitatott, mi azt gondoljuk azonban, hogy az a gyakorlat, ahogy eddig kezelte az Országgyűlés ezt a normatív tartalmat, nem volt kielégítő. Mi azt gondoljuk, hogy a Magyar Köztársaságnak egy más típusú felelőssége van a határon túli magyarok iránt, mint amit eddig érvényesíteni tudott. Ugyanakkor elfogadom miniszter úrnak azt az érvelését, hogy az, amit itt ma teszünk, egy tízéves fejlődéssor betetőzése. Tehát nem az előző kormányok politikájának kritikája kapcsán mondom azt, amit itt éppen mondtam.

Annak a kérdéskörnek a vizsgálata kapcsán, hogy miért kell egy ilyen típusú törvényt alkotni, az érünk az volt, hogy 150 jogszabály foglalkozik gyakorlatilag ezzel a kérdéskörrel, egy jogszabályi dzsungel veszi körül az egészet, kellően áttekinthetetlen, ezért szükséges egy ilyen típusú kerettörvény megalkotása.

Hogy miért lehet megalkotni most ezt a törvényt? Azt gondoljuk, hogy a magyar gazdaság az elmúlt tíz év alatt megteremtette azokat a forrásokat – és ezek a források a költségvetésben rendelkezésre állnak –, amely forrásokkal fedezetet is tudunk teremteni egy ilyen más típusú felelősségnek, mint amit mi érvényesíteni akarunk. Miért éppen most? Mert fontosnak gondoljuk azt, hogy az európai uniós csatlakozásunk előtt megszülessen ez a törvény, és eloszlassuk azokat a félelmeket, amelyek szemmel láthatóan érezhetők a határon túli magyarok között. Joggal gondolják az ott élő magyarok azt, hogy egy más típusú, egy

új típusú vasfüggöny helyezkedhet el pár év múlva az Unió határán, Magyarország belül lesz az Unión, és sajnos, a szomszédos országok jó része még átmeneti ideig távol marad, távol maradni kényszerül az Uniótól.

A harmadik kérdéskör: mi lesz a következménye ennek a törvénynek? A mi érvelésünk az volt, hogy ez a törvény segíteni fogja azt, hogy a határon túli magyarok jó szívvel éljenek ott, ahová születtek, azaz a jelenlegi szülőföldjükön, és nem fogja ösztönözni azt, hogy az anyaországba, a majdani Európai Unió területére vonuljanak, és itt keressenek életlehetőséget.

Érvelésünket azzal a vizsgálattal is alátámasztottuk, amit itt is ismertetni szeretnék: ha egy százas skálán helyeznénk el azokat az értékeket, amelyeket ez a törvény majd juttat a határon túli magyaroknak, akkor ebből 59 százaléknyi az olyan forrás, amit a határon túli magyarok ott, a szülőföldjükön vehetnek igénybe, és csak 10 százaléknyi az a forrás, amit itt, az anyaországban vesznek igénybe. Tehát nem igazak azok az érvek, hogy költségvetési forrásokkal is azt ösztönözzük, hogy bejöjjenek az anyaországba.

Ha nem alkotnánk meg ezt a törvényt, nagy valószínűséggel – és itt az intézet felmérése is hivatkozik – az lenne a következménye, hogy nagyobb számmal gondolnák azt, hogy a boldogulásukat az anyaországban kell keresniük, ami a határon túli magyar közösségeknek sem érdeke.

Az utolsó gondolatköröm kapcsán szeretném még elmondani önöknek azt, hogy mi fontosnak tartjuk, hogy létrejöjjön egy új típusú közjogi kapcsolat is a Magyar Köztársaság és a határon túli magyarok között, azaz az állampolgár és a külföldi jogállása között létrejöjjön ez a speciális, ez a sui generis jogállás, ami a határon túli magyarokat fogja ezután érinteni itt a Magyar Köztársaságban.

Az ellenzék többszólamúságát azért említettem meg, mert a MIÉP-es képviselők támogatták ezt a törvényjavaslatot, az SZDSZ ellenezte és általános vitára alkalmatlannak tartotta, a szocialista képviselők pedig tartózkodtak a költségvetési bizottságban az általános vitára való alkalmasság kérdésköre kapcsán.

Köszönöm a figyelmüket. *(Taps a kormánypártok és a MIÉP soraiból.)*

ELNÖK: Ebben a bizottságban kisebbségi vélemény is megfogalmazódott, azonban Keller László, akit előterjesztőként jeleztek, nincs a teremben. Kérdezem, hogy elmondja-e a bizottság kisebbségi véleményét valaki más. (Nem érkezik jelzés.) Tehát a költségvetési bizottság kisebbségi véleményét akkor most nem fogjuk megismerni.

Ez esetben megadom a szót Básthly Tamásnak, az önkormányzati bizottság előadójának.

BÁSTHY TAMÁS, az önkormányzati és rendészeti bizottság előadója: Elnök úr, köszönöm a szót. Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Miniszter Úr! Az Országgyűlés önkormányzati és rendészeti bizottsága megvitatta a szomszédos államokban élő magyarokról szóló T/4070. számú törvényjavaslatot. Előljáróban meg kell állapítani, hogy egy régóta várt, hosszú előkészítő munka során kialakult törvénytervezet fekszik előttünk, amely egyáltalán nem szokványos, hanem sajtáságosan sok-sok tapintatot és körültekintő munkát igénylő tervezet.

Olyan törvényről van szó, amelynek megalkotása során különösen fontos a nemzet és a parlamenti pártok egyetértése. Olyan törvény, amely 80 évet váratott magára, amely kifejezi és segíti a magyarság összetartozását és összetartását, amely megpróbálja visszahelyezni a határainkon túl élő magyarokat is a magyar nemzet európai közösségébe. Éppen ezért általános és egyetemleges nemzeti ügyként tekinti a tervezet a magyarság kérdését, konszenzus keresésére törekszik a pártok között, s a minél szélesebb támogatottság érdekében nyitott a további jobbító szándékú módosítások felé is.

Rendkívül nehéz feladat elé állította a törvény-előkészítőket a tervezet, hiszen más, szuverén államokban élő magyar honfitársaink számára kíván lehetőségeket teremteni anélkül, hogy ezen államok jogos érzékenységét ezzel sértené. Ezért különös figyelmet kellett fordítani a nemzetközi jogi megfontolásokra, az európai uniós előírásokra és az érintett kormányok és országok véleményére, érzékenységére. Ennek érdekében intenzív diplomáciai háttértevékenység folyt az érintettek képviselőivel, szakértőivel, amelynek során többek között Martonyi János külügyminiszter úr is személyesen találkozott április 5-én az összes európai uniós tagállam és a szomszédos államok nagyköveteivel, ismertette és átadta tanulmányozásra a törvényjavaslatot, és részletesen válaszolt a felmerült kérdésekre. Ezt megelőzően is intenzív előkészítő megbeszélések folytak, többek között Michael Lake európai uniós nagykövet úrral is, aki részletesen kifejtette véleményét szóban és írásban is, amelyet figyelembe véve készült el a törvénytervezet végleges megfogalmazása.

Mindezek figyelembevételével kívánja a törvény biztosítani, hogy a határokon kívül élő magyarok itthon érezhessék, érezzék magukat Magyarországon, ugyanakkor ösztönözön is a törvény a szülőföldön maradásra, arra, hogy a magyarság vállalásáért ne kelljen elhagyniuk szülőföldjüket, s e vállalásuk teljesítésében az anyaország is kellő együttérzéssel és elvárható szolidaritással támogassa határainkon túl élő honfitársainkat.

Ennek érdekében támogatni kívánja a tervezet a határainkon túli magyar nonprofit szervezeteket, azok működését, a kihelyezett felsőoktatási intézmények tagozatainak tevékenységét és fenntartását, és az ezt lehetővé tevő, legalább kétgyermekes családok gyermekeinek anyanyelvi iskolába járatását, óvodai ellátását. Tankönyvek és taneszközök juttatásával segíti a szülőföldön történő anyanyelvi oktatás sikeres megvalósítását.

További, Magyarországon igénybe vehető lehetőségeket kínál a tervezet a művelődés, a tanulás terén, könyvtárak, múzeumok látogatására, diákigazolványokkal kedvezményes utazásokra, és a könnyebb megélhetést biztosító és célzó munkavállalási engedélyek megszerzésére és a társadalombiztosítási ellátás igénybevételére egyaránt lehetőségeket biztosít.

A munkavállalást a tervezet két lépcsőben kívánja lehetővé tenni, amelynek értelmében a három hónap minimumon túl a gazdasági miniszter hatalmazza fel további engedélyezésre a munkavállalót.

Ezek a csupán leglényegesebb törekvések tették lehetővé azt, hogy az önkormányzati és rendészeti bizottság egyhangúlag általános vitára alkalmasnak minősítette a törvénytervezetet.

Köszönöm figyelmüket. *(Taps a kormánypártok soraiból. – Csurka István tapsol.)*

ELNÖK: Ebben a bizottságban is volt kisebbségi vélemény, amelynek előterjesztője Pozsgai Balázs képviselő úr.

POZSGAI BALÁZS, az önkormányzati és rendészeti bizottság kisebbségi véleményének ismertetője: Köszönöm a szót, elnök úr. Tisztelt Képviselőtársaim! Kedves Vendégek! Az önkormányzati és rendészeti bizottságban elhangzott kisebbségi vélemény megfogalmazása ellenére a Szocialista Párt képviselői e törvény támogatását ígérik, a beterjesztett javaslatot általános vitára alkalmasnak tartják.

Mégis, mitől óvnak a kisebbségi vélemények megfogalmazói? Elsőként attól, hogy e törvény kifejezetten politikai jellegű, s a saját pártérdekeiket tekinthetik egyesek elsődlegesnek, és ezzel háttérbe szoríthatják a szomszédos országban élő magyarság ügyét.

Másodikként: e törvény még nem ismert végrehajtási rendeleteiben lehetnek olyan megoldások, amelyek ma nem képezik az általános vita tárgyát, így később okozhatnak ellentmondásokat, vitákat.

Harmadikként: e törvény szuverén döntésünk, de nem csak hazai belügyünk, hatása van, lesz az Európai Unióra, valamint különböző mértékben a szomszédos országok és Magyarország kapcsolatára.

Negyedikként: Magyarországon még beláthatatlanok e törvény következményei, nem tudjuk, hogy fog működni a gyakorlatban, és mi lesz a tényleges költségvonzata.

Ötödikként: e törvényben nem szervezeteket, hanem személyeket támogatunk, ami egyrészt leértékelheti a kinti magyar szervezetek tevékenységét, másrészt a törvény alkalmazásában nem lehet figyelembe venni az egyének rászorultságát. Ezen túlmenően a képviselők felvetették továbbá, hogy e törvény tömeges legitimizált bevándorlást indíthat el, ami a magyar lakóhelyek gyors erózióját jelentheti, a helyi kultúra elvesztésével együtt.

A munkavállalás tekintetében: a három hónapos kedvezmény csak az időnymunkáknál kedvező, különösen az alacsonyabb munkabér-lehetőségek miatt, és ennek hatása negatív lehet a magyar bérigények tekintetében. Mellékmondatként hangzott el, hogy hosszabb távú munkaerő- és bevándorlás-politikára lenne szüksége Magyarországnak, nem az átcsábítás törvényére.

Elhangzott az is, hogy csalódás annyiban e törvény, hogy 80 százalékban már ma is alkalmazott lehetőségeket, 20 százalékában új elemeket tartalmaz.

Kormányoldalról többet ígértek, de kevesebbet kaptak a külföldi magyarok. Problémát látnak egyes képviselőink az ajánló szervezetek törvényi megfogalmazásában és majdani működésében.

Összefoglalva: a törvénytervezet pontatlanságai módosítókkal kiküszöbölhetők. Ezért, a külföldi magyarok kérését is figyelembe véve, a nemzeti összetartozás törvénytervezetének támogatásáról biztosítottuk az előterjesztőt.

Köszönöm figyelmüket. *(Taps az MSZP padsoraiban.)*

DR. HÖRCSIK RICHÁRD, az európai integrációs ügyek bizottságának alelnöke, a bizottság előadója: Tisztelt Elnök Úr! Miniszter Úr! Tisztelt Ház! Köszöntöm a határon túli magyarok képviselőit.

Az európai integrációs ügyek bizottsága a múlt heti ülésén megtárgyalta a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényjavaslatot, amit bizottságunk ellenszavazat

nélkül, 16 igen és 2 tartózkodással általános vitára alkalmasnak tartott. Mivel ülésünkön az SZDSZ különvéleményt fogalmazott meg, amit Lotz Károly képviselőtársam mond majd el, ezért én a bizottság többségi álláspontját kívánom előterjeszteni.

Tisztelt Elnök Úr! Szeretném előrebocsátani, hogy bizottságunknak kompetenciáját tekintve az volt a feladata, hogy az európai integráció szemszögéből nézze át az előttünk fekvő törvényjavaslatot. Így bizottsági ülésünkön négy kérdéskört emeltünk ki. Először is: mi volt az oka és milyen előzmények vezettek ahhoz, hogy ezt a kérdést szabályozni kellett? Másodszor – mintegy ebből is következően –: mi valójában a törvényjavaslat célja? Harmadszor: hogyan néz ki a tervezet a nemzetközi jog tükrében? És végül: mennyiben felel meg az európai integrációban való részvételünknek, hogyan illeszkedik a csatlakozási folyamathoz?

Tisztelt Képviselőtársaim! Közismert a Kárpát-medence országaiban a kilencvenes években elkezdődött robbanásszerű átalakulás, ami azóta egy sor fejlettségbeli különbséget hozott felszínre. Mindez egyébként jól tükröződik az európai integrációért tett erőfeszítéseik ütemében is. Ebből adódóan is megnövekedett az úgynevezett integrációs hajlam, és ez nemcsak a kisebbségi lét következménye, ami egy sor társadalmi és gazdasági kihívást jelent Magyarországra számára.

A törvénytervezet célja éppen ezért mindenki számára egyértelmű és világos. Alkotmányos kötelezettségünk az, hogy minden eszközzel segítsük elő a magyar kisebbség szülőföldön való maradását és boldogulását. A Magyar Köztársaságnak felelőssége van a határon túl élő magyarokért.

E törvénytervezet lehetőséget teremt arra, hogy az eddigiektől eltérő új, minőségi kapcsolatot jöjjön létre a kisebbségi sorban élő magyarok és az anyaországban élő nemzettársaik között. És mindezt úgy teszi a tervezet, hogy nem sérti, hanem hangsúlyozottan figyelembe veszi Magyarország nemzetközi kötelezettségeit, a szomszédos országokkal kötött szerződéseket és az Európai Unióhoz történő csatlakozás alapelveit.

Ez a törvénytervezet tehát egy fontos eszköze annak a magyar külpolitikai prioritásnak, amit egyébként az Európai Unió többször elismert, hogy a közép-európai régió stabilizálása állandósuljon.

Tisztelt Elnök Úr! Bizottságunk fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy a tervezet jól illeszkedik a nemzetközi joghoz. Alaptalanok tehát az ezzel ellentétes vélemények. Örömmel konstatáltuk, hogy a Külügyminisztérium a törvénytervezet kidolgozása során folyamatosan konzultált az EU-s tagállamok és a szomszédos országok képviselőivel. Nem igaz tehát a hír, hogy ez majd feszültségeket kelt a Kárpát-medence országai között. A törvényalkotó maximálisan figyelembe vette az Európai Unióhoz történő közeli csatlakozásból eredő követelményeket, hiszen ez a második fontos prioritása a magyar külpolitikának.

Tisztelt Elnök Úr! Végül bizottságunk megállapította, hogy a törvénytervezet alkalmazása két ponton érintkezik az uniós hatáskörökkel. Az egyik az idegenrendészet, más néven a schengeni elvek, a másik pedig a munkavállalás kérdésköre. Mindkét pontról rengeteg téves információ terjedt el. Szeretném hangsúlyozni, hogy a tervezettel nem sérülnek a schengeni elvek. E törvény alapján kiadott magyar igazolvány nem helyettesíti az útlevélet. A támogatások és a kedvezmények rendszere tehát nem érinti a magyar vízümpolitikát.

A munkavállalást illetően pedig éppen a sok társadalmi feszültséget okozó, úgynevezett feketemunka-vállalást igyekszik visszaszorítani.

Bizottságunk reméli, hogy a tervezetet a parlament nagy többséggel, konszenzusos alapon fogja elfogadni. Köszönöm türelmüket. *(Taps.)*

ELNÖK: A bizottságban megfogalmazódott kisebbségi vélemény előterjesztője Lotz Károly képviselő úr.

DR. LOTZ KÁROLY, az európai integrációs ügyek bizottsága kisebbségi véleményének ismertetője: Elnök Úr! Miniszter Úr! Tisztelt Ház! Kedves Vendégeink! A kisebbségi vélemény megfogalmazói messzemenően egyetértének és egyetértettek a határon túli magyarság támogatásával, tehát nem az elvvel, hanem ennek a törvénynek a gyakorlatával van problémánk. Súlyos aggályokat látunk néhány tekintetben. Bár a 27. § megpróbálja reparálni ezt a kérdést, ami utólag belekerült, mégis változatlanul nem látjuk eléggé tisztázottnak az Európai Unió ama alapelvének követését, amely szerint más tagországokban az etnikai alapon való megkülönböztetés lehetetlen dolog az Európai Unió tekintetében. Miután jelölt országok vannak, sőt olyanok vannak, akik akár az első körben tagok lehetnek, mi úgy látjuk, hogy éppen a már említett Michael Lake úrnak többször hangsúlyozott aggályai és általában az európai uniós tisztségviselők bizonyos aggályai, amelyek itt írásban, szóban megfogalmazódtak, nem eléggé világosan vannak követve ebben a törvényben.

Abban a tekintetben is aggályokat látunk, hogy ez a megkülönböztetés, ez az igazolvánnyal történő megkülönböztetés nem éppen erősíteni fogja-e az anyaország részéről a megkülönböztetést ezekben az országokban és a megkülönböztetésnek akár a kirekesztési formáját is. Tehát ezt az aggályt ez a törvénytervezet nem oszlatja el.

A második aggály a kerettörvény jellegéből adódik. A miniszter úr is említette, talán nem szó szerint, de tartalmát illetően azt mondta, hogy ennek a valóságos tartalma a kormányra és a kormányzati szervekre tartozik, ők fogják kialakítani. Vagyis ez azt jelenti, hogy a magyar parlament olyanhoz kívánja adni a felhatalmazást biankó csekként, amelyről, amelynek tartalmáról legfeljebb sejtése van, érdemi tudomása nincs; ez a későbbiekben fog kialakulni. Ennyire szuper kerettörvény, ennyire üres törvény nemigen került még a magyar parlament képviselői elé, amit majd csak utólag fognak igazából megtudni.

A harmadik problémánk a magyar parlamentnek az a tudatlansága, ami több alkalommal felmerült ezzel kapcsolatban: nincs érdemi információnk a juttatások, kedvezmények költségkihatásairól, semmiféle számításról, hatásvizsgálatról nincs tudomásunk, egyelőre inkább csak félrevezető keretszámok jelentek meg ezzel kapcsolatban.

Itt már többen megfogalmazták azt a negyedik problémát, hogy megítélésük szerint ez a törvénytervezet nem a szülőföldön maradást segíti elő, szemben többek fejtegetésével, hiszen a kedvezmények túlnyomó többségét – egészségügy, társadalombiztosítás, oktatás, képzés, utazás, munkavállalás – Magyarországon nyújtja ez a törvényjavaslat. Megítélésünk szerint inkább ösztönöz a Magyarországra való áttelepülésre, mint – szándékával ellentétben – a helyben maradásra. Ilyen szempontból, azt hiszem, az aggályok jogosak. Megjegyzem,

hogy az SZDSZ Szent-Iványi frakcióvezető úr előterjesztésében beterjesztett egy olyan törvényjavaslatot, amelyet nem vett napirendre a parlament, amely a határon túli magyarok kedvezményeit, igen jelentős és széles kedvezményeit a szülőföldön kívánna biztosítani.

Végül tisztázatlan és bennünk súlyos hiányérzetet, illetve bizonytalanságot kelt a magyar igazolvány kiadásának feltételeiben mutatkozó bizonytalanság.

Ennek a semlegessége, az úgynevezett határon túli ajánló szervezeteknek a meghatározása, kiválasztása teljesen tisztázatlan, megítélésünk szerint ez a körülmény sem nagyon biztató az igazolványok kiadásának körülményeit illetően.

Ezt az öt lényeges problémát vetette fel a kisebbségi megfogalmazó, megítélésünk szerint ennek mindenképpen további tisztázása szükséges a törvényjavaslatban.

Köszönöm szépen. *(Taps az SZDSZ és az MSZP padsoraiban.)*

DR. LATORCAI JÁNOS, a gazdasági bizottság elnöke, a bizottság előadója:

Köszönöm a szót, elnök úr. Tisztelt Képviselőtársaim! Tisztelt Miniszter Úr! Kedves határon túli magyar Vendégeink! A gazdasági bizottság április 10-i ülésén tárgyalta meg a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényjavaslatot. A vitában egyértelművé vált, hogy régóta, immár több mint 80 éve óhajtott törvénytervezet került a parlament napirendjére, egy olyan javaslat, ami a szomszédos országokban élő, magukat magyarnak vallók magyarországi különleges státusát fogalmazza meg, s ami az irántuk való történelmi felelősségünkéből fakad.

Megállapíthattuk, hogy a magyar hatóságok által majd kiállított, közokiratnak minősülő okmánnyal rendelkező, szomszédos országokban élő magyarok számára a státustörvényben fontos kedvezményeket biztosít magyarságuk, magyar nyelvünk megőrzése, az utazás, a kultúra, az oktatás és a tudományos munka területén. A kedvezmények körébe bekerült a családtámogatás is, ami gazdasági szempontból is rendkívül fontos.

A vitában valamennyien megbizonyosodhattunk, és miniszter úr expozéjában is erről hallhattunk, hogy a törvényjavaslat előkészítése során a végrehajtáshoz szükséges anyagi forrásokról költségbecslés készült. Nyilvánvaló, hogy a kedvezményeket és támogatásokat majd igénybe vevők számának olyan pontosságú meghatározására, mint ha magyar állampolgárokról lenne szó, nincs mód. Ennek következtében a kiadások várható összege is csak becsülhető. Ugyanakkor az is természetes, hogy az egyes kedvezményeket egyidejűleg csak töredékszámban veszik majd igénybe, így például az oktatási, az egészségügyi és a családi kedvezményeket csak az életkor, az egészségügyi állapot és a családi háttér alapján erre szóba jöhetnek, míg a kulturális támogatásokat pedig csak az e szektorban tevékenykedők vehetik majd igénybe, és azt sem azonnal, hanem ahogyan hallhattuk is, 2-3 éves felfutási idő után. Azok a várható kiadások, amelyek az infrastruktúra megteremtését biztosítják, mint például az igazolványok kiállításához szükséges technikai háttér, az ajánló szervezetek felállításának, működésük személyi és anyagi feltételeinek a létrehozása, már az idén jelentkeznek a törvény elfogadása esetén.

A vitában elhangzott az is, hogy ezeket a költségeket a költségvetés biztosítaná, de hogy egy adott évben a költségvetés milyen nagyságrendben lesz képes támogatást adni, azt majd a nemzetgazdaság akkor aktuális teherbíró képessége határozza meg. A törvényja-

vaslat végrehajtásához szükséges várható költségek egy tételben való megjelenítése így rendkívül nehézkes, könnyen félreérthető is lenne, mivel önmagában az összeg nem tükrözné a mögötte húzódó állami szerepvállalás mértékét és jellegét, annak kötelezően jelentkező, illetve mérlegelés tárgyát képező voltát.

A bizottsági vita egyik súlyponti része a különleges státusú, határon túli magyarok magyarországi egészségügyi ellátásáról folyt. A törvényjavaslat szerint a Magyarországon legálisan munkát vállaló határon túli magyarok a magyar állampolgárokkal megegyező módon egészségügyi és nyugdíjjáradékot, illetve munkaadói járulékot, továbbá szakképzési hozzájárulást is fizetnek. E járulékfizetési kötelezettség teljesítése alapján a határon túli magyar munkavállalók saját személyükben, családtagjaik nélkül, egészségügyi és nyugdíj-szolgáltatásra szereznek jogosultságot. A határon túli magyar munkavállalók tényleges számától függően e jogosultság vitathatatlanul megemeli majd a magyar egészségügy által ellátandó személyek számát, az ezzel kapcsolatos kérdés reálisan azonban úgy vethető föl, hogy az említettek és munkáltatóik által befizetett járulékok összege milyen mértékben fedezi majd a felmerülő egészségügyi kiadásokat. A becslések szerint a befizetett összeg, beleszámítva az érintettek által esetenként fizetendő személyi jövedelemadó összegét is, éves szinten megközelítően fedezheti a többletellátás költségeit, illetve nagyban mérsékli majd az e területen szükséges állami szerepvállalást, így ennek költségfedezetére a gazdaság teljesítménye garanciát nyújt.

A vitában feltett kérdések, az azokra kapott válaszok alapján, és figyelemmel arra, hogy a státusrendezés a feketemunka visszaszorításában is jelentős lépés lehet, a gazdasági bizottság egyhangú szavazással támogatta a törvényjavaslat általános vitára való alkalmasságát, ajánlva a tisztelt Háznak annak elfogadását.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket. *(Taps.)*

NÉMETH ZSOLT, a Fidesz képviselőcsoportja részéről: Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Miniszter Úr! Tisztelt Ház! Főtiszteletű és főtisztelendő Püspök Urak! Tisztelt Magyar Állandó Értekezlet! Határon inneni és túli Vendégeink, Tévénézők! A határon túli magyarokról szóló törvény, amelyet a Fidesz-Magyar Polgári Párt elfogadásra javasol a parlamentnek, mérföldkő. Mérföldkő a magyar nemzetpolitikában, a szomszédsági kapcsolatokban, és talán nem túlozunk, ha azt mondjuk, hogy térségünk nemzetiségi viszonyainak alakulásában is.

A magyar nemzetpolitika nagy utat tett meg ama nyolcvanas évek végi kijelentés óta, miszerint a határon túli magyarok a magyar nemzet részét képezik, de még inkább Antall József emlékezetes vallomása óta, amikor is lélekben és érzésben 15 millió magyar miniszterelnökként szólt a rendszerváltozás győzelmét ünneplő hallgatóságához.

A mai nap jelentősége, talán nem túlzás, ehhez a pillanathoz mérhető. Amit az elmúlt több mint tíz évben sikerült elérni, az nem kevés. Mindenekelőtt elértük azt, hogy a határon túli magyar törekvéseknek pozitív megítélése van mind Magyarországon, mind a környező országok többségi nemzeteinek, mind a nemzetközi közösségnek a szemében. Erre a pozitív megítélésre alapozva sikerült e törekvések egyes elemeit mára el is fogadtatni a környező országok többségi nemzeteivel és a nemzetközi közösség képviselőivel.

Ha kevés eredmény is van, de ma már vannak látványos eredmények. A magyarországi közvélemény pedig a határon túli magyarokra immáron nem úgy tekint, mint akik elvonnak, hanem úgy, mint akik hozzáadnak Magyarország erejéhez. Magyarok lenni a környező országok többségi nemzeteinek szemében ma már egyre kevésbé szégyen és egyre inkább érdem. A nemzetközi közösség pedig úgy tekint a határon túli magyarokra, mint a demokrácia és a politikai stabilitás zászlóvivőire azokban az államokban, amelyekben élnek.

A státustörvény sikere – nagy a tét – kiteljesítheti a határon túli magyar törekvések általános pozitív megítélését.

Tíz-egynéhány év alatt elértük azt is, hogy a magyar nemzetpolitika sikeressé vált. A határon túli magyarok ma már bíznak abban, hogy a magyar állam hatékony, hogy a magyar kormány képes és kész meghirdetett nemzetpolitikai programjának következetes végrehajtására. Nemcsak vágy, hanem valóság, hogy Magyarország hatékonyan járul hozzá a magyar kisebbségi közösségek identitásának megtartásához, életkörülményeik javításához szülőföldjükön, azokban az országokban, amelyekben élnek.

A környező országok meghatározó politikai erőinek pedig egyre inkább csökken a gyanakvása nemzetpolitikánk céljai iránt, hiszen nincsen semmi takargatnivalónk. Ez a politika nyílt és áttekinthető, éppen azért, mert a még kétségkívül meglévő problémákat takargatás nélkül tárjuk szomszédos partnereink elé. A státustörvény a magyar nemzetpolitika hitelét igazolja minden érintett szemében, legyenek azok határon túli magyarok, a nemzetközi élet szereplői vagy a szomszédos országok vezetői.

De hitelesek maguk a határon túli magyar közösségek is. Hosszú időbe telt, amíg megfelelőképpen tudatosítottuk, hogy a nemzetpolitika főszereplői nem a nemzetközi közösség, nem a nagyhatalmak, de még csak nem is a magyar állam, hanem pontosan a határon túli magyar közösségek. Ővük a legfőbb érdem az elért eredményekért, és ugyanúgy ővük a fő felelősség most és az elkövetkezendő időszakokban is.

Mindenkinek, tisztelt Hölgyeim és Uraim, saját kezében van sorsának alakítása. Nem más, hanem a magyar kisebbségi közösségek döntöttek politikájuk alapelveit illetően, és mivel ezek az elvek többnyire helyesnek bizonyultak, a magyar kormány támogatta, támogatja, és a jövőben is támogatni fogja ezeket a célkitűzéseket. A határon túli magyarok ugyanis döntöttek afelől:

1. Hagyományosan békés eszközökkel, jogi úton, államaik belső jogára és a nemzetközi jogra támaszkodva szereznek érvényt politikai akaratuknak. Ezáltal bizonyították ország és világ előtt, hogy az etnikai feszültségeket erőszakmentesen, jogi úton is fel lehet oldani, és ezáltal egy messze ható példát adnak a térség számára, és szolgálják a térség stabilitását.

2. Tevékenységük nemcsak a szűken vett kisebbségvédelem területére korlátozódik, hanem a nemzetiégi korlátokon túllépve részt vállalnak államaik belpolitikai stabilitásának a megteremtésében, erősítésében, gazdaságának fejlesztésében és külpolitikai törekvéseik sikerre vitelében is.

3. Politikai szervezeteik a többségi nemzet pártjainak kiszámítható partnerei, megbízható szövetségesei. A kisebbségi léthelyzetből adódóan a választásokon mindig lehet számítani e szervezetek stabil szavazótáborára. Ezek a kvalitások a magyar kisebbségi politikai szervezeteket államaik bel- és külpolitikájának stabilizáló elemeivé emelik. S mivel

a határon túli magyarok egzisztenciálisan demokraták, mindig a jó oldalra állnak, vagyis államaik azon politikai erőivel ápolják a legszorosabb kapcsolatokat, kormánykoalícióban vagy ellenzékben, már ha tehetik, melyek a leginkább elkötelezettjei a demokratikus intézmények kiépítésének és országaik euroatlanti integrációjának.

A magyar kisebbségi szervezetek felismerték és tudatosították, hogy nemzeti törekvések csak akkor vihetők sikerre, ha azon államokban, amelyekben élnek, biztosítottak a kisebbségi közösségi jogok gyakorlásának elemi demokratikus és gazdasági feltételei. Ezért ezekért az elemi demokratikus és gazdasági feltételekért is intenzíven tevékenykednek.

5. Mi jellemzi ezeket a határon túli magyar közösségeket, a nemzeti kisebbségi kérdés átfogó rendezésének legelfogadhatóbb intézményes formáját? Megítélésük szerint a közösségi autonómia, melynek a sajátos helyzethez igazított formái szerepelnek e közösségek mindegyikének – hangsúlyozom: mindegyikének – a programjaiban.

A határon túli magyar szervezetek mindezen jellemzőivel összhangban áll, illetve mindezen politikai célkitűzések eredményességét közvetlenül segítheti a státustörvény sikeres megvalósítása.

Az 1998-ban hivatalba lépett polgári kormány, egyaránt támaszkodva az előző kormányok pozitív és negatív tapasztalataira, a nemzetpolitika fő adottságát úgy határozta meg, hogy a magyar nemzet és a magyar állam határai nem esnek egybe. Nemzetpolitikánk alapkérdése tehát az lett, sikerül-e megvalósítani a határokat átvéelő nemzeti integrációt.

A státustörvényt a Fidesz-Magyar Polgári Párt részéről válasznak szánjuk erre a kérdésre. A törvénytervezet, melyet a magyar kormány és a Fidesz-Magyar Polgári Párt most elfogadásra ajánl, részben a múlt megoldatlan problémáira is választ kínál. A határon túli magyarok sorsának perspektivikus rendezése, aminek e törvény elfogadása az egyik legfontosabb állomása, jelentős mértékben hozzájárul nemzetünk 80 éves Trianon-traumájának oldásához, a kiút megelégséhez, a hosszú ideig kilátástalannak ítélt helyzetből történő kilábaláshoz.

A rendszerváltozás egész folyamata szemlélhető úgy is, mint felépülés a XX. század történelmi betegségei és balesetei után. A XX. század tragédiáit, a két világháborút, polgárháborúink deportálását és meggyilkolását, az ország kétszeri idegen megszállását, a magyar nemzet feldarabolását, a málenkij robotot, a különféle át-, ki- és betelepítéseket nem tudtuk, nem tudjuk meg nem történné tenni, de a bennük gyökerező, máig nyomasztó gondokkal szembe kell néznünk, hogy a jövő nemzedék életét ne tegyék terhessé. A státustörvény nem maga a szembenézés a XX. század örökségével, de a státustörvény nélkül nem lenne valóságos és teljes ez a szembenézés.

A státustörvényt a kormány a Ház elé terjesztve azzal a XX. századi örökséggel nézünk szembe, hogy ma államhatárok osztják meg az egykor egy testet alkotó magyarságot. A határokat nem változtathatjuk meg, de felülemelkedhetünk, átvélhetünk a megosztottságon.

A státustörvény szembenézés azzal, hogy az államhatárok egy időben és még ma is részlegesen, lelki határokká is váltak. Az anyaország jelentős része félt közösséget vállalni a határon túli nemzetrészekkel. És ahol félelem van, ott nincs szabadság. A Fidesz-Magyar Polgári Párt meggyőződése, hogy mi, magyarok, Magyarországon és a határon túl immá-

ron szabadok vagyunk, szabadon vállalhatjuk az együttműködést azokkal, akik velünk összetartozónak vallják magukat. A végeken élő magyar közösségek határon túliak maradnak, de a nemzeti szolidaritásnak immáron nem lehetnek határai.

A törvénytervezet, melyet a magyar kormány most elfogadásra ajánl, nemcsak a múlt-ról szól. Ernest Renan, francia történész mondta, hogy a nemzet közös emlék a múltból, de közös terv is a jövőre.

A státustörvény a jövő számára készült. Olyan felfogásrendszerbe illeszkedik, amelynek alapján Nyugat-Európa szerencsésebb nemzetei a gyakorlatban is sikeresen rendezték a határon túli magyarokéhoz hasonló nemzeti kisebbségi problémáikat. A kulcsszó: a kisebbségi közösségek többirányú integrációja, az őket megillető egyéni és közösségi jogok biztosítása és bővítése által.

A határmódosítás nélküli és a határokat átívelő nemzeti integrációt segítik elő egyfelől a törvény által a határon túli magyarok számára Magyarországon biztosított kedvezmények, valamint a határon túlra szánt pályázati rendszerben hozzáférhető támogatások. Ugyanakkor hozzájárulnak a magyar közösségek integrálódásához és beilleszkedéséhez is azokba az államokba, amelyekben élnek, s mindezt nemzeti identitásuk erősödése és az egyre nagyobb európai értékkel bíró kultúrájuk megőrzése mellett.

A státustörvény tehát mérföldkő abban a folyamatban is, amelyben a magyar nemzetpolitika az egységesülő Európában is egyre jelentéktelenebbé váló határokról a hangsúlyokat a személyekre és azok közösségeire helyezi át. Mátyás királynak tulajdonítják a mondat: nem falakért, hanem emberekért harcolunk. S mivel válaszolt az európai történelem a XX. század terhes örökségére? Az integrációval. Az integráció se meg nem szüntette, se arrább nem tolta, de légiesítette a határokat, az európai polgárokat egymástól elválasztó állami és lelki határokat egyaránt. A magyarság Európa útját járja, saját gondjaira az integrációban látja a megoldást, az egymást kiegészítő, egymást segítő európai és nemzeti integrációban, amelyek nem változtatják meg, de elviselhetővé teszik ezek a határokat.

A státustörvény nem azonos a nemzeti integrációval, de a státustörvény nélkül üres ígéret lenne ez az integráció. A nemzeti integráció olyan kötelék, amely számos szálból fonódik össze. A státustörvény ezeket a szálakat hivatott erősíteni. Az egyik szál a lelki integráció, amelynek az alapja a félelem megszűnése, a szolidaritás kialakulása a különböző országokban élő magyar közösségek között. Ez a szál mára örömdetesen megerősödött. Ki gondolta volna például a »80-as évek közepén, hogy 15 év múltán a magyarországi lakosság nagy többsége elvárja majd a magyar kormánytól a határon túli magyarság kifejezett támogatását? A közvélemény-kutatások tanulsága szerint ma a döntő többség elvárja ezt a magyar kormánytól.

Az integráció másik szála a politikai integráció. Amióta a magyar kormány és a Magyar Országgyűlés pártjai állandó közös tanácsban, a Magyar Állandó Értekezletben vesznek részt, a határon túli magyarság demokratikus legitimitással rendelkező szervezeteivel közös döntéseket hoznak, s már ezt a törvénytervezetet is ezen keretek között készítették el. A politikai integráció tehát nem a jövő zenéje, hanem kész tény. A magyarság ma már nem csupán kulturális nemzet ilyen értelemben, hanem olyan közösség, amelynek politikai teste is van. A Magyar Állandó Értekezlet politikai téren képviseli, megjeleníti

a 15 milliós magyar nemzetet. Ehhez a politikai testhez nemcsak a politikai szervezetek tartoznak, nemcsak a politikai elit integrációja jelenti a politikai integrációt, hanem a státustörvénnyel immáron a közember számára is hétköznapi valósággá válik mindez. S a státustörvény politikai feladatát is ad a jövőben a Magyar Állandó Értekezletnek, illetőleg szakbizottságainak.

Az önök elé terjesztett törvénytervezet jogi integrációt is jelent, arcképes igazolványt ad a határon túli magyarok kezébe. A határon túli magyarok jogviszonyba kerülnek a magyar állammal. Az igazolvány személyre szóló hitellel a magyar állam részéről, az évtizedek óta áhított szolidaritás hitellevele, a személyre szóló közösségvállalás hitellevele.

A személyre szóló szolidaritás, amelyet a magyar állam vállal a határon túli magyarokkal, ez a nemzeti integráció jogi szála, amely nem létezett idáig, és amelyet megteremt a státustörvény. A kedvezmények, amelyeket az anyaországban lehet igénybe venni, ennek a szolidaritásnak szolgáltatnak keretet. Természetesen nem a kedvezmények tartalma, hanem a célja a lényeg: a határon túli magyarok személyre szóló státusa a magyar jogrendben; a státus, amelynek alapján otthon lakva, itthon érezhetik magukat az anyaországban is.

Előttünk áll még, a következő kormányzati ciklus rendkívül kiemelt feladatáént, a gazdasági integráció erősítése, de már a státustörvény is számos elemet kilátásba helyez. Végül, de nem utolsósorban, a magyarság határokon átvéelő egységének fő szála az európai integráció kiteljesedése lesz.

A státustörvény megerősíti, átláthatóvá teszi és törvényesíti a magyar-magyar kapcsolatokat. Magyarország uniós csatlakozása után a magyar-magyar kapcsolatok részben Unióból belüli kötélekké válnak, részben az EU és szomszédai közötti kapcsolatok lesznek. Minden határon átnyúló kapcsolat, a határok feletti közszolgáltatások, amelyek az Unióból belül vannak és erősítik Európa belső integrációját, érdekünkben állnak. Ilyen értelemben minden társadalmi kapcsolat az érdekünkben áll.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Magyarországtól azt várja el a nemzetközi közösség, hogy hídfőállást képezzen a nyugati értékek és szabályok terjedése érdekében. A státustörvény a maga eszközeivel ezt a célkitűzést szolgálja.

Köszönöm a megtisztelő figyelmüket. *(Taps a kormányzó pártok, valamint a MIÉP padsoraiban.)*

DR. TABAJDI CSABA, az MSZP képviselőcsoportja részéről: Elnök Úr! Kedves hazai és határon túli Honfitársaim! Tisztelt jelen lévő, határon túli Vezetők, Püspök Urak! A magyar szocialisták a nemzetépítés egyik fontos lépésének tekintik, hogy minél szélesebb parlamenti egyetértéssel szülessen meg egy átfogó törvény a határon túli magyarokról, a szomszéd országokban élő magyarságról. A nemzetépítés sorában ez az állomás egy olyan állomás, amely több mint egy évtizedes folyamat része. Hogy ez mennyire lesz történelmi, azt majd megmutatja később a történelem, de mindenképpen fontos állomás abban a 13 éves folyamatban, amely 1988-ban indult el a kisebbségi rendszerváltozással. S ami ennél is lényegesebb, hogy a határon túl a határon túli magyarság a jogfosztott, másodrangú állampolgár állapotából mára politikai erővé, kormányzati erővé, megkerülhetetlen európai tényezővé vált.

Kedves Barátaim! Ez az a folyamat, amelybe beilleszkedik ez a mostani törvény, amely egy szempontból fordulatot jelenthet, bár a fordulatot 1988-ban Szűrös Mátyás kijelentése jelentette, amellyel leszámolt a Kádár-korszak bűnös hallgatásával; kijelentette, hogy a Kárpát-medencében egységes magyar nemzet van. Ezt erősítette meg Antall József – Isten nyugosztalja! – Magyarország miniszterelnökeként. Bár voltak viták a kijelentése körül, de mára kiderült és egyértelmű, hogy egyetlen magyar felelős politikai erő sem kerülheti meg a határon túli magyarság ügyét mint alapvető kérdést.

Tisztelt Jelenlévők! A leglényegesebb és legfontosabb, hogy a határon túli magyarság az elmúlt évtizedben nagyon fontos változásokon ment keresztül.

Nem mondhatjuk még el, hogy áttörés történt volna életünkben, de összehasonlíthatatlan a mostani állapot az '89-90 előttivel. Ha még nem is mondhatjuk el, hogy a határon túli magyarság közösségei, a határon túli magyar közösségek teljesen egyenjogú, egyenrangú állampolgárai lennének az adott társadalmaknak, hogy megtörtént volna a megfelelő társadalmi integrációjuk az adott társadalomba, és meglenne teljes körű, európai normákkal egybehangzó autonómiájuk, de mégiscsak ki kell mondjuk, hogy ez az autonómia mára félig készen van, hiszen ezt az autonómiát építette az RMDSZ sikeres kormányzati tevékenysége, a Magyar Koalíció Pártjának küzdelmes, de eredményes tevékenysége és a vajdasági magyarság kormányzati szerepe. Ezek mind nehéz és küzdelmes szerepvállalások, de végül is bebizonyították Európának nemcsak azt, hogy Trianon óta mi vagyunk Európa legbékésebb nemzeti kisebbsége, mármint a határon túli magyarság, azon határon túli magyarság, amely mindenkor csak az alkotmányosság sáncain belül lépett fel jogai védelméért, de bebizonyította az RMDSZ, az MKP és a VMSZ, hogy a határon túli magyarság képes az adott ország problémáinak egészében, komplexitásában gondolkodni, és a határon túli magyarság a legelkötelezettebb híve az európai integrálódásnak.

Ki kell mondanunk, hogy a határon túli magyar legitim szervezetek mára megkerülhetetlenek lettek a többségi elitek számára, ha be akarnak kerülni Európába. Megfogalmazhatjuk úgy is, hogy az európai integrációban kritérium lett, hogy milyen a kisebbségi kérdés, és még egyszer mondom: RMDSZ, MKP, VMSZ és más határon túli magyar szervezetek nélkül, a kisebbségi kérdés megnyugtató rendezése nélkül nincs esélye szomszédainknak az integrálódásra. Ez egy rendkívül fontos tétel, mint ahogy nagyon fontos az is, hogy Budapest és Magyarország is megkerülhetetlenné vált. Tulajdonképpen ez egy olyan helyzet, amelyre oly régóta vágytunk.

Gion Nándortól, amikor még a Vajdaságban élt, jeles vajdasági írótól megkérdezték még azokban az időkben, amikor nem volt oly nyomorúságos a vajdasági magyarság helyzete, hogy mit tehet Magyarország a határon túliak érdekében; akkor Gion Nándornak volt egy mondata: legyetek valakik! És ma kimondhatjuk ebben a parlamentben, hogy Magyarország lett valaki. Tagja a NATO-nak, ott állunk az Európai Unió küszöbén a legfelkészültebbek sorában, mi vagyunk Közép-Európa regionális stabilitásának a tényezője, és mindez nagyon komoly háttér a határon túli magyarság számára. Ezzel együtt, ennek ellenére még nagyon sok erőfeszítésre van szükség, hogy azt mondhassuk, hogy a határon túli magyarságnak megvan az őt megillető helyi, önkormányzati, kulturális, regionális és területi autonómiája, hogy meglegyen a maga intézményrendszere, hogy teljesen integrálva

legyen az adott társadalomba. Ettől még messze vagyunk, és ehhez nagyon sok erőfeszítésre van szükség.

Ez a mostani törvény megítélésünk szerint ehhez hozzájárul, bár nem a megoldás. Nem a megoldás, mert a kisebbségi kérdésben nincs megoldás. A kisebbségi kérdést kezelni lehet, megoldani nem lehet. És sajnos, amit mi magyarok gordiuszi csomóként kaptunk, Trianont, ezt nem lehet egyetlen suhintással megoldani. Ennek a gordiuszi csomónak a kibogozásához rengeteg erőfeszítésre van még szükség.

Amellett, hogy a magyar szocialisták támogatják ezt a törvényt, mégis szeretném felhívni a figyelmet, hogy melyek azok a mi dilemmáink, melyek azok a problémáink, amelyek azt mutatják, hogy ez a törvény nem fogja még magát a fordulatot jelenteni. Miben jelenthet fordulatot? Abban egyetértek az előttem szóló Fidesz vezérszónokkal, Németh Zsolt úrral, hogy lélektanilag ez egy fordulatot jelenthet. Tehát a magyar igazolványt a Szocialista Párt, a magyar szocialisták lélektani jelzésnek, gesztusnak tartják, hogy mi magyarok, határon innen, határon túl összetartozunk. S ha ez az igazolvány ezzel a jelképes erővel segít az otthonmaradásban, akkor ez ennek a törvénynek az egyik legfontosabb eleme.

A másik, hogy összefoglalja azokat a kedvezményeket, amelyek eddig voltak, s kibővíti azokat. De még egyszer szeretném felhívni arra a figyelmet, s itt van koncepcionális véleménykülönbség a magyar szocialisták és a kormánypárt között: nem hisszük, hogy magyar-magyar párbeszéddel megoldható lenne a határon túli magyarság helyzete, döntőnek mi az autonómiát tartjuk, azt, hogy a többségi elit belássa, hogy a kisebbségi kérdés tartós megoldása csak autonómiával oldható meg. A második helyen azt tartjuk mi, szocialisták, hogy a határokon átnyúló együttműködés, a határ menti együttműködés, a határokon átvívelő kapcsolatrendszer magyarok és magyarok, magyarok és szomszédai között legalább annyira fontos, sőt fontosabb, mint a magyarországi jogállás, mert mi, Magyarország, ha bekerülünk az Európai Unióba, nem tudjuk magunkkal vinni sajnálatos módon a határon túli magyarokat, szomszédainkat, de magunkkal vihetjük azt az összes kapcsolatrendszert, amit az európai uniós csatlakozásig magyar-magyar, magyar-román, magyar-szlovák – nem sorolom tovább – szomszédsági kapcsolatrendszerben kiépítettük; mert az Európai Unió is támogatja, mert ez eurokonform, és ez a térség stabilitását erősíti.

Ebben véleménykülönbségünk van, és tulajdonképpen azt kell mondjam ebben a mai korrekt vitában, hogy mi nem állítjuk azt, hogy a kormány és a Fidesz számára ne lenne fontos a szomszédsági kapcsolatrendszer, sőt tulajdonképpen az alapszerződések körüli bizonytalanságot kivéve igen intenzív kapcsolatrendszert épít ki az Orbán-kormány nagyon helyesen, csak nekünk a kedvezménytörvény egész vitájával az a gondunk, hogy a fő figyelmet a magyarországi jogállásra helyezte, bár sokat módosult a határon túli támogatások irányába, de mégiscsak az érdemi kérdés az ottani működő autonómia, az ottani működő kisebbségi intézményrendszer és a kétoldalú kapcsolatrendszer. Ez hangsúlykülönbség, ez koncepcióbeli különbség, nem áthidalhatatlan. De ha olyan viszonyok lennének Magyarországon a magyar parlamentben, ami ritkán van, hogy nem a ki kit győz le

elve, hanem a ki kit győz meg párbeszéde folya, akkor nemzetpolitikai, nemzetstratégiai kérdésekben azért ezekre a dilemmákra érdemes rávilágítani.

Kedves Barátaim! Európának is érdeke, hogy rendeződjön a magyar-magyar, magyar-szomszédsági viszony. Európának is érdeke, mert amennyiben az Európai Unió úgy ítéli meg, hogy Magyarországnak pozitív szerepe, stabilizáló szerepe van, mi csak akkor tudjuk ezt a stabilizáló szerepet a jövőben betölteni, ha az eltérő integrációs dinamika következtében nem lesz még nagyobb különbség Magyarország és szomszédai között. És, hogy ez ne következzen be, ez nem csak Magyarország érdeke, ezt nem csak Budapestnek kell kezelni, ezt Brüsszelnak is kezelnie kell, és azért tartanám fontosnak, hogy az Európai Unió felé és a szomszédok felé megjelenítjük azt, hogy „most szerepe van” – mind a szomszédok, mind pedig az Európai Unió irányába.

Sajnos, ez az érvelés és az Európai Unióval való kellő konzultáció megítélésünk szerint nem történt meg. Hiszen a törvénynek a fordítása is nemrégiben készült el, és a szomszédokkal is több érdemi konzultációt kellett volna folytatni. Reméljük, hogy eme konzultációk hiányában vagy nem megfelelő voltából nem fog fakadni később sem a kétoldalú kapcsolatokban, sem pedig az Európai Unió vonatkozásában félreértés.

Tisztelt Ház! Sokszor felvetették, hogy miért most hozza meg a magyar törvényhozás ezt a lépést. Pontosán látni kell, hogy alapszerződések nélkül, NATO-tagság nélkül, az RMDSZ, az MKP, a VMSZ kormányzati szerepvállalása nélkül, az 1996-os magyar-magyar csúcs nélkül, a szomszédok ilyen irányú törvényeinek elfogadása nélkül, a MÁÉRT intézményesítése nélkül nehezen lett volna közép-európai feszültségkeltés nélkül elfogadható egy ilyen törvény. Nagyon fontos látni, hogy most jutottunk el ide, ebbe a fázisba, s ez jelzi, hogy a szomszédok részéről és az Európai Unió részéről nem volt különösebb homlokráncolás, reméljük, hogy ez nem is fog bekövetkezni, hogy a nacionalista erők nem fogják ezt a kérdést előtérbe tenni.

Tisztelt Ház! A magyar szocialisták a nemzetépítést és a társadalomépítést csak együtt tudják elképzelni. Vonatkozik ez a kisebbségi kérdésre is: nem elég kisebbségi jogokért harcolni, ha nem történik mellette társadalomépítés is. És ha azt mondtam az előbb, hogy az autonómia félig kiépült határon túl, akkor abban benne van az az oktatási törvény, amelyet az RMDSZ elért, benne van a közbirtokosság, benne van az a helyi autonómiaépítés, amit döntően katolikus, református, evangélikus és unitárius papok, lelkészek végeznek, az autonómiaszigetek, Kató Bélától Bőjte Csabán, Gergely atyán át, sorolhatnám a száz autonómiaszigetet itt a Kárpát-medencében. Ugyanis ha helyi szinten nem lesz a határon túli magyaroknak élhető élet, ha nincs a helyi közösség megszervezve, akkor enélkül semmiféle központi autonómia nem lesz működőképes. Márpedig ahhoz, hogy a határon túli magyarságot szülőföldjén meg tudjuk tartani – mert ez a cél – egzisztenciális, normális megélhetésre van szükség, helyi közösségre, működő magyar intézményrendszerre, magyar középiskolákra van szükség.

A XX. század végén a magyar szocialisták két nagy kihívást látnak, két nagy szétfejlődést. Az egyik ilyen szétfejlődés idehaza van, a szegények és a gazdagok kettészakadása, szétválása, mert ahol a szegények, szűkölködők és hátrányos helyzetű térségek nem látnak esélyt az előrelépésre, a megkapaszkodásra, ott minden nemzeti egység virtuális, képzelt egy-

ség. Vagyis amikor mi azt mondjuk, hogy nemzetépítés és társadalomépítés összekötődik, akkor azt mondjuk, hogy a rendszerváltozást nem lehet befejezni, szociális rendszerváltozásra van szükség; és még egy dologra, tisztelt képviselőtársaim: az a nemzeti egység, amelyet hangoztatnak kormányoldalról, mindaddig egy képzelt, virtuális nemzeti egység marad, amíg mi és ők vannak, polgárok és nem polgárok, polgárok és szocialisták Magyarországa, amikor rétegeket szembeállítanak. A nemzeti egységhez hozzátartozna a nemzeti párbeszéd minimuma, a megosztás és a kirekesztés elkerülése, mert amikor nemzeti újraegyesítésről beszélnek kormányoldalon, akkor először is idehaza kellene nemzeti újraegyesítést tenni.

A másik elemről részben szóltam. A másik szétfejlődés az, és ez nem Schengen, ez ennél szélesebb kérdéskör, hogy nyílik az olló Magyarország és a szomszédai között, nyílik az olló Ausztriát és Szlovéniát kivéve, és a következő évtized nemzetstratégiailag legfontosabb problémája éppen ez lesz, hogy ezt a szétfejlődést tudja-e Magyarország ellensúlyozni, ellenpontosítani. Ezért kell a határon túli egzisztenciateremtés, a magyar tőke kivitele, a magyar intézményrendszer működtetése, hogy a magyar házakban lehessen fizetett alkalmazott, és ehhez a magyar államnak igenis hozzá kell járulnia, hogy a határon túli magyar pedagógusok kapjanak pluszpénzt, hogy tanítani tudhassanak, legyen magyar középiskola, a Vajdaságban erősödjön, máshol erősödjének a magyar középiskolák, tehát a szülőföldön kell erősíteni ezt az intézményrendszert. Enélkül az elszivárgás, az elvándorlás megállíthatatlan. Ez pedig számunkra kulcskérdés lenne, hogy a Kárpát-medencében ma a mérvadó számítások szerint lévő 2 millió 700 ezer magyar demográfiai helyzete ne romoljon tovább.

Tisztelt Ház! Ami a törvényt illeti, a törvényhez pontosításokat szeretnénk, szeretnénk az adatvédelemben védeni a határon túli magyarok biztonságát, szeretnénk a szülőföldön nyújtott támogatásukat erősíteni, és fontosnak tartanánk, hogy legyen egy országgyűlési biztos, aki ellenőrzi a törvény végrehajtását.

Tisztelt Ház! A nemzet újjáépítése minden politikai erő feladata. Itt most közjogi viszony létesül a Magyar Köztársaság és a határon túli magyarok között. Mi, szocialisták, azt mondjuk, ezt a folyamatot folytatni kell; folytatni kell, mert közösségi szinten is meg kell kötni egy megállapodást Magyarország és a határon túli társnemzetek, nemzetrészek között, ez a jövő feladata, hogy nemcsak egyénenként, hanem közösségekként, hiszen az egységes magyar nemzet nem más, mint társnemzetek szövetsége, és ez a nemzetstratégia következő feladata lesz. *(Az elnök jelzi az idő leteltét.)* A szocialisták ezen gondolatok mentén támogatják, pontosításokkal elfogadásra ajánlják a tisztelt Háznak.

Köszönöm a figyelmet. *(Taps az MSZP és az SZDSZ soraiban.)*

DR. SZENTGYÖRGYVÖLGYI PÉTER, az FKGP képviselőcsoportja részéről:

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt határon kívül élő magyar Testvéreink! Püspök Urak! Elnök Urak! Igen tisztelt Országgyűlés! Ha ránézünk Európa hegy- és vízrajzi térképére, Európa közepén, mondhatni, Európa szívében egy nagyon jól körülfatartott terület látható, a Kárpátok koszorújában, a Duna, Tisza, Dráva, Száva és mellékfolyóinak vízgyűjtő területe, egy szóval a Kárpát-medence, amely területen legalább 1100 éve él egy nép, legendák népe, amely azonos nyelvet beszél, azonos a kultúrája és az azonosságtudata is.

Ez a földrajzilag nagyon jól körülhatárolt terület 80 éve darabokra hullott, és nagyobbik része, kétharmada más országok területe ma már, ahol nem vitásan más nemzetek is élnek, amelyeknek más a nyelve, más a kultúrája, más az azonosságtudata, és ezt tiszteletben is kell tartani. Az azonban kétségtelen, hogy ezen a területen az elcsatolás idején is több mint hárommillió magyar ember élt, mégpedig úgy számítva, hogy például az Erdélyben élő, magukat magyarnak valló zsidóságot nem tekintették magyarnak, és nem tekintették magyarnak a magyar származású, nemzetiségű, de görög katolikus vallású magyarokat sem.

Ugyanakkor például a Szerbiához csatolt Délvidéken több magyar élt ebben az időben, mint szerb. Az arányok természetesen változtak az évtizedek során, maga a népesség azonban körülbelül most is annyi, több mint 3 millió.

Így e 3 millióval és az úgynevezett nyugati magyarsággal, amelynek lélekszáma körülbelül 2 millió, 15 millió magyar él szerte a világban, amelynek így egyharmada nem a Magyar Köztársaság területén él. Ezzel az aránnyal a vezető helyek egyikén állunk Európában. A vezető helyen az írek állnak, akiknek csak 10 százaléka lakik az anyaországban. A legnagyobb részük az Észak-Amerikai Egyesült Államokban él, ahol egyébként az 1985-ös népszámlálás során 1 millió 800 ezer amerikai állampolgár vallotta magát magyarnak, holott jöllehet, ezek nagy része már nem beszéli nyelvünket, harmadik, negyedik generációs magyarok, de megvan a magyar azonosságtudatuk. Amerikában körülbelül 700 ezer ténylegesen magyar él, Kanadában 140 ezer, Ausztriában, Brazíliában 70 ezer, és 50–20 ezres nagyobb csoportok élnek Ausztráliában és a világ különböző részein.

Ez az úgynevezett nyugati magyarság azonban egészen másként éli meg magyarságát, mint az a 3 millió, akiről beszélünk, akik a szomszéd országokban élnek, mert más körülmények között váltak más ország állampolgáraivá. Még ha kényszer hatására is, de a nyugati magyarság mégis önként került más ország állampolgárává, míg a szomszédos országokban élő magyarok saját akaratukon kívül váltak azzá, amik jelenleg is, tehát idegen országok állampolgáraivá.

Három nagy kivándorlás volt Nyugatra. Az első, tudjuk, kivándorolt Amerikába másfélmillió emberünk, a másik a két háború között politikai és gazdasági célokkal, a harmadik pedig '56-ban, több mint 200 ezer magyar ember ment ki. Maga az amerikai közvélemény is elismeri, hogy talán ez volt Amerika történetében a legnagyobb, a legjobb minőségű emigráció, tehát önként mentek oda, míg a szomszédos országokban élő magyaroknál a határ változott. Ismert történet a rahói vasutas története, aki még a monarchia idején – Rahó egy nagy vasúti csomópont, jelenleg Ukrajnához tartozik – Magyarországon területén volt, ott született ez a bizonyos vasutas magyar állampolgárnak, magyarnak, majd aztán lett belőle csehszlovák állampolgár '45-től, illetve egy ideig újra magyar, majd szovjet állampolgár, végül ukrán, holott, soha egyetlen pillanatig nem hagyta el Rahó városát.

Tehát ezekről az emberekről, erről a 3 millió emberről szól ez a törvényjavaslat. Ez a 3 millió ember, tulajdonképpen ez a tömeg nyelvükben, kultúrájukban, azonosságtudatukban azonos az anyaországával, ám ott szeretnének lakni, függetlenül attól, hogy jelenleg azt a területet, ahol apáik, nagyapáik éltek, milyen országnak hívják.

A törvénytervezet hosszú előéletet élt. Az Országgyűlési Könyvtár kiadott egy komoly kétkötetes munkát erről; izgalmas és érdekes olvasmány. Amikor már a törvény szövegének a szövegezése folyt, be voltak vonva a különböző szakmai munkákba a határon túli magyar szervezetek, nélkülük ez a munka igazán el sem lett volna végezhető, köszönet érte nekik.

Maga a cím is vitára adott okot. A legtöbben ezt a bizonyos státustörvény kifejezést használják, nem kifejezetten szerencsés kifejezés, már csak azért sem, mert hisz a magyar nyelv védelméről is szól ez a törvény, és rögtön az első szó nem magyar szó. De valóban ez ment át a legjobban a köztudatba. Volt aztán olyan felvetés, amely a nemzetpolgár fogalmat akarta meghonosítani, nem vitás, ez egy kicsit művi, csinált szó, ráadásul az alanya ennek nemcsak a szomszédos országokban élő magyarság, hanem akik Ausztráliában és Új-Zélandon is élnek, tehát nem igazán kifejező. Szerintem nyugodtan lehetett volna akár „az elcsatolt területen élő magyarok” is a cím, még akkor is, ha túlzott szemérmességből ezt a kifejezést nemigen tudjuk vagy nemigen szeretjük használni. Lehetett volna a cím a Kárpátokon belül élő vagy a Kárpát-medencében élő magyarság helyzetéről szóló törvény is. Ez azonban kicsit túlmutatott volna a törvényen, mert hisz ebbe akkor benne foglaltatott volna az a magyar is, aki Csehországban él, vagy Boszniában él, amely ma nem határos Magyarországgal, de kétségtelenül magyarokról van szó, és a Kárpát-medencében élő magyarokról van szó.

A jelen 4070. számú előterjesztés címe: a szomszéd államokban élő magyarokról szóló törvénytervezet; maga a cím rendkívül találó, mert önmagában véve már utal arra is, hogy ki tekinthető a törvény alanyának, tehát a személyi hatályára is utal. Pontosan meghatározza a törvénytervezet, hogy ki is tekintendő az alanyának, a személyi hatálya alá tartozik mindaz, aki a hét szomszédos országban él, aki nem mondott le önként magyar állampolgárságáról, és aki magyar igazolvánnyal rendelkezik. Ez a harmadik pont egy lényeges pont, ugyanis rámutat arra, hogy senki nem válik automatikusan, nem lesz a személyi hatálya alá tartozó ennek a törvénynek, csak és kizárólag a szabad akaratából.

Itt rögtön ugranunk kell, mert a 20. § határozza meg azt, hogy milyen feltételek között és hogyan lehet ehhez a magyar igazolványhoz jutni. Ennek is három feltétele van; az, hogy itt lakjon, ebben a hét országban; az, hogy a határon túli magyar szervezetek ajánlásával rendelkezzen. Ez egy nagyon lényeges pont, mert a 21. § azt bízta a határon túli magyar szervezetekre, amivel tulajdonképpen kikerüli a törvénytervezet azt, hogy neki kelljen meghatározni, ki is a magyar, ami kétségtelenül egy rendkívül izgalmas téma, ugyancsak túlzott szemérmességből erről nemigen szoktunk beszélni.

Illyés Gyulának van egy megfogalmazása, mely szerint az a magyar, aki annak vallja magát, és itt van is egy kis párhuzam a kettő között, mert ha egyszer valaki folyamodik azért, hogy magyar igazolványa legyen, akkor magyarnak vallja magát. Itt valóban meg-egyezik Illyés Gyula megfogalmazásával, ám a törvény gyakorlatának egy kicsit mégis ellentmond, mert ugyanakkor azt mondja a törvénytervezet, hogy nem lehet az, nem kérhet magyar igazolványt az, aki lemondott magyar állampolgárságáról. Pedig kétségtelenül ez is magyar, bár megtagadta magyarságát.

Én talán a sorsközösség kifejezést tartanám a legjobbnak, hogy az a magyar, aki vállalja a sorsközösséget. Erre számtalan szép példánk van a történelemből. Talán a legszebb

az aradi tizenhárom vértanú esete, akik között – tudjuk – voltak örmények, szerbek, németek és osztrákok, de vállalták a sorsközösséget. Bár nincs kimondva ebben a törvénytervezetben, de mégis egy paragrafusában nyomon követhető ez a sorsközösség-vállalás, amikor is kiterjeszti a személyi hatályt arra az egyébként nem magyarra, nem magyar házastársra vagy gyermekre, akinek a házastársa vagy szülője viszont magyar igazolvánnyal rendelkezik és magyarnak tekintendő. Tehát ez igenis önmagában véve egy ilyen vegyes házasság is, egy sorsközösség-vállalás, másrészt pedig rendkívül praktikus oka is van, mert ez is kifejezi az együvé tartozást, együtt tudnak jönni Magyarországra, igénybe venni mindazt a támogatást, kedvezményt, amit maga a törvény biztosít.

Mert mi a célja az egésznek? A célja az, hogy a nyelvben, a kultúrában és az azonosságtudatban tovább fejlődjön a határon túli magyar, és hogy meg tudja őrizni ebbéli jártasságát.

Miután meghatároztuk a személyi hatályt, meghatároztuk azt, hogy van ez a bizonyos magyar igazolvány; nem kaphat magyar igazolványt az, aki a 21. § szerinti szervezettől nem tudta ezt beszerezni, vagyis rájuk hárul az a feladat, hogy meghatározzák, ki kap majd ilyen, vagy kinek adnak ilyen ajánlást. Végül is akkor mit ad, milyen kedvezményeket, támogatásokat ez a törvény? Elhangzott a miniszteri expozében is, hogy különbséget kell eközött tennünk, már csak azért is, mert a kedvezmények itt, a Magyar Köztársaság területén vehetők igénybe, míg a támogatások a határon túl is.

Oszályozhatjuk úgy is ezeket a kedvezményeket, támogatásokat, mint amit maga a törvény is megcélóz, hogy a nyelv, a kultúra és az azonosságtudat fejlesztése. Tehát ha csak a nyelvet vesszük, ennek egy általános és konkrét része is lehetséges. Általános maga tulajdonképpen mindaz, ami azt szolgálja, hogy idejőjjön, kedvezményesen utazhasson, igénybe vehesse a különböző kulturális intézményeket, tehát nyelvbéli jártasságának ezzel is gyakorlatot szerezhessen. De konkrét viszont az, amikor kimondja, hogy azok a kint élő pedagógusok, akik magyar nyelvet tanítanak, utazási kedvezményben, sőt ingyenes utazásban, szállásköltségben részesülhetnek, ha továbbképzésen vesznek részt Magyarországon. Ennek persze külföldi példája is van, a német nyelvterületen. Amikor Ausztria nem volt az Európai Unió tagja, ott erősen alkalmazták ezt Svájcban és Németországban az osztrák némettanárok, úgyhogy ismert példa ez Európában. Konkrét kedvezmény a magyar nyelv tanárait illeti meg: az is, hogy a továbbképzés költségeit is viseli a magyar állam, és e körbe tartozik az is, amikor a hazai akkreditált intézmények szomszédos országokban kihelyezett tagozatainak működését segíti elő a magyar állam. Ez azért is érdekes, mert ilyen már korábban is volt. Tehát működött például a Károly Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Karának levelező tagozata Marosvásárhelyen, amelyet természetesen eddig nem tudtak megfelelő módon támogatni. Ez arra is lehetőséget fog adni.

A kultúra támogatása rendkívül széles körű, taxatív felsorolja a törvény, hogy mi tartozik ide. Én egyet nem értek ugyan teljesen világosan, amikor a könyvtárlátogatással kezdi; nem értem, miért kedvezmény az. Könyvtárat a legjobb tudomásom szerint bárki látogathat, bármilyen külföldi, feltéve, ha be is iratkozott. Külön rendelkezések szólnak a munkavállalásról és az ehhez kapcsolódó társadalmi és egészségbiztosításról. Volt erről már szó. Többen keveslik a három hónapot, ám gondolnunk kell arra, hogy itt főleg időnyomunkáról van szó, és

véleményünk szerint hosszabb tartózkodási idő egyébként is az otthoni, tehát a határon túli életvitelt megszakítja, megkérdőjelezi, vagyis pontosan egy hosszabb idő eredményezhetné azt a nem létező vádat, hogy ez a törvény pontosan azt segíti elő, hogy áttelepedjenek, és ne átjárjanak. Ugyanakkor lehetőség van arra is a törvény szerint, mivel kerettörvényről van szó, hogy majd miniszteri rendelet ezt adott esetben meghosszabbíthassa.

A kedvezmények körébe tartozik a diákigazolvány bevezetése, amely egyrészt a szomszédos országokban a magyar nyelven tanuló alsó tagozatosokat és középiskolásokat illeti meg, másrészt pedig minden tekintetben a felsőfokú tanintézetbe járókat. Külön kell szólni arról az utazási kedvezményről, amely lehetővé teszi a hat évet be nem töltött és a 65. évet betöltött személyek, törvény hatálya alá tartozó személyek jogosultságát a tömegközlekedési eszközök ingyenes igénybevételére. Magam is tagja vagyok egy olyan szervezetnek, amelynek nagy többsége idősebb ember és határon túl lakik, személyesen tudom, hogy micsoda óriási megterhelést jelentett eddig ezeknek az embereknek annak a kis útiköltségnek is az összeszedése. Ez mentesíteni fogja őket ez alól.

Külön szólni kell arról is, hogy a szomszédos országok területén működő nyereségértékelte gazdasági szervezetek is kaphatnak támogatást, feltéve, ha ezzel elősegítik a települések népességmegtartó erejét. Tehát ismét egy olyan paragrafus, amely ellene szól azoknak a vádaknak, amelyek az áttelepülésre vonatkoznak. Külön szervezeteket jelöl meg a törvény, amelyek majd a támogatásokra benyújtott pályázatokat elbírálják. Örömmel hallottam miniszter úr expozéjában, hogy ezek esetleg meglévő szervezetek is lehetnek, társadalmi vagy civil szervezetek. Ez nem tűnik ki világosan a törvény tervezetéből, magam ajánlottam volna, hogy esetleg már működő szervezeteket meg lehetne ezzel bízni, nem kellene újakat létrehozni, mert hisz vannak ilyen, főleg karitatív szervezetek, amelyekkel a magyar állam, a magyar kormány jelenleg is kapcsolatot tart fenn, például az árvízkarosultak megsegítésénél.

Szó volt már többször arról, hogy bizonyos vádak illetik ezt a törvényt, és azt célozzák ezek a vádak, miszerint valami olyan burkolt célja lenne, vagy nem tökéletesen szolgálja azt a célt, hogy a határon túl maradjanak a határon túl élők, és hogy ezek a kedvezmények éppen azt szolgálják majd, hogy átjöjjenek. Nem, én ezt a vádat ki nem olvasom a törvény szövegéből, nem is értem, hogy ez honnan származhat. Kétségtelen, hogy maga a törvénytervezet azt a társadalmi viszonyt, amelyet rendezni kíván, vagyis a határon túli magyarság nyelvén, kultúrájának és azonosságtudatának megtartását, ápolását jól szolgálja, ugyanakkor összhangban áll a nemzetközi előírásokkal is, a magyar alkotmánnyal is, így a Független Kisgazdapárt véleménye szerint nemhogy általános vitára alkalmas a törvénytervezet, de majd annak idején a részletes vita után elfogadásra is.

Köszönöm a figyelmüket. *(Taps a kormánypártok soraiban.)*

DR. SZENT-IVÁNYI ISTVÁN, az SZDSZ képviselőcsoportja részéről: Köszönöm a szót, elnök úr. Tisztelt Ház! Tisztelt Miniszter Úr! Tisztelt határon túli politikai és szellemi Vezetők! Tisztelettel köszöntöm önöket is, akik e vitát követik. Tisztelt Ház! Az elmúlt kicsit több mint két és fél órában nagyon sok emelkedett, veretes gondolat hangzott el itt, erről az emelvénnyről a nemzetpolitika szükségességéről, egy új nemzetstratégia

kidolgozásának fontosságáról, a nemzeti összetartozásról, nagyon sok mindenről, amivel ebben a teremben mindannyian egyetértünk. Különösen gondolok itt külügyminiszter úr expozéjára, egy európai hangvétellű expozé volt, de sok értékes gondolatot találhattunk erre vonatkozóan Németh Zsolt államtitkár úr megszólalásában és Tabajdi Csaba képviselőtársam megszólalásában is.

Az én problémám az, hogy sajnos ez a törvénytervezet nem erről szól. S ez a legfontosabb probléma. Mert lehetett volna egy olyan törvénytervezet, olyan törvényt alkotni közösen, valóban a hat párt közös hozzájárulásával, amely egy új nemzetstratégiai koncepciót vesz figyelembe és alapoz meg. Mi szikár és kemény szavakat használtunk ezzel a törvényjavaslattal kapcsolatban, nem bántó szándékkal, hanem azért, mert ez a véleményünk.

Ez a törvénytervezet sajnos nem a nemzeti összetartozás törvénytervezete, hanem a becsapás törvénytervezete, a szemfényvesztés törvénytervezete. *(Felzúdulás a Fidesz soraiban.)* Nem sérteni akarjuk önöket. Miről van szó? Arról van szó, hogy a törvényalkotás egész folyamatában olyan várakozásokat keltett határon túl elsősorban és határon innen, amelyet meggyőződésem szerint első pillanattól kezdve nem állt szándékában megvalósítani vagy teljesíteni.

Nem mondom, hogy állították, de egy törvénytervezethez kapcsolódóan sokan a határon túliak számára az állampolgárság odaigérését várták, a teljes egészségügyi ellátást, a korlátlan munkavállalási lehetőségeket és nagyon sok mindent.

Az államtitkár úr – Németh Zsolt államtitkár úrra gondolok – egy nagy ívű beszédet tartott a MÁÉRT egyik értekezletén, ahol úgy foglalta össze a törvényjavaslat végső célkitűzését, hogy ez a mozaiknemzetből szerződéses nemzetet fog létrehozni, egyfajta új szövetség a határon belüli és a határon túli magyarok között; ez valamiféle státust fog adni a határon túl élő magyarok számára.

Ma, amikor látjuk ezt a törvénytervezetet, pontosan tudjuk, hogy ezekből a várakozásokból, amelyeknek egy részét tételesen, más részét közvetve, de a kormányzat igenis keltette, ezekből semmi nem valósult meg – ez a törvénytervezet egyáltalán nem is erről szól.

Melyek ezek a fontos problémák, amelyek miatt a szabad demokraták nem tudják támogatni ezt a törvénytervezetet?

Elsősorban és legfőképpen ezek koncepcionális természetűek. Koncepcionális természetűek abban a tekintetben, hogy kezdettől azon az állásponton voltunk – és amikor elfogadtuk egy ilyen törvény megalkotását, akkor ezzel a szándékkal és feltevessel fogadtuk el –, hogy ennek a törvénytervezetnek alapvetően és elsőrendűen a határon túl élő magyarok ottani boldogulását, ottani életfeltételeinek javulását, ottani körülményeinek megerősítését kell szolgálni. Tehát olyan törvénytervezetben gondolkodtunk, amely határozottan, egyértelműen ezeket a célokat tűzi ki. Ennek érdekében a Szabad Demokraták Szövetségének három képviselője, Magyar Bálint, Eörsi Máttyás és jómagam egy országgyűlési határozati javaslatot is benyújtottunk az elmúlt évben ide a tisztelt Házhoz.

Tisztelt képviselőtársaim emlékezhettek erre a határozati javaslatra és arra a nem túl dicső vitára, amely övezte ezt. Ez a határozati javaslat világosan kijelölte ezeket a prioritásokat, megfogalmazta, hogy a támogatások súlypontja az oktatási intézményeken kell hogy legyen, hiszen a magyar identitás, a magyar nyelv, a magyar kötődés fenntartásában

ezek a kulcsfontosságú intézmények, de ezek a jövő intézményei is egyúttal, tehát nem csupán a magyar kultúra fenntartói, de a versenyképes tudásnak is a közvetítői. Ezért szorgalmaztuk azt, hogy ezekbe az intézetekbe a leghamarabb juttassuk el a korszerű számítástechnikát, az internetkapcsolódásokat és a legkorszerűbb ismereteket; szorgalmaztuk, hogy erősítsük meg a kulturális intézményeket, a magyar színházakat a határon túl, a magyar könyvkiadókat, a magyar folyóiratokat; és különös tekintettel szorgalmaztuk a magyar nyelvű média támogatását, hiszen enélkül nincs magyar nyelvű közélet, enélkül nincs magyar világ a határon túli magyarok számára. Úgy gondoljuk, hogy ez lett volna az elsődleges, ez lett volna a fontos, ezzel kellett volna foglalkozni ennek a törvénytervezetnek.

Sajnos nem ez történt. A törvénytervezet nagyon másképp fogta fel ezt a dolgot. Elsősorban az idelátogatóknak kívánt – legalábbis az első közelítésben, de a mostani megközelítésben is – bizonyos kedvezményeket adni, ugyanakkor ezek a kedvezmények se nem hasznosak, se nem fontosak, se nem lényegesek. De ezekre majd ki fogok térni, azt hiszem, lesz erre időm.

Fontos problémának tartjuk azt is, hogy kit tekintünk jogalanynak, ki lehet a jogalanya ennek a törvénytervezetnek. A számunkra csak egyetlen elfogadható megközelítés létezik: az, aki magát magyarnak vallja, magyarnak tekinti, azt állítja magáról – minden más megoldás valamiféle kirekesztést sejtet. Ezért nem értjük azt, hogy mi szükség van a jelölő testületek, jelölő szervezetek felállítására. Nem csak azért nem, mert ez egyfajta bürokráciát feltételez és nehezíti is a dolgot, de azt sem tisztázza, ha valaki ezektől a jelölő testületektől nem kapja meg a javaslatot, a jelölést a magyar igazolvány befogadására, akkor mi fog történni, hova tud fordulni; egyáltalán miért van erre szükség, miért kell kétlépcsőssé tenni a folyamatot; ha valakinek adni akarunk, az miért nem jelentkezhethet itt, és ugyanezt megteve, amit a jelölő testületek előtt megtesz, elmondja, hogy ő magyarnak tekinti magát, és ezért kéri az igazolvány kiadását.

Tehát a mi szempontunkból minden más eljárás, amely lehetővé teszi bármiféle módon annak mások által történő eldöntését, hogy ki tartozik a magyar nemzeti közösséghez, az elfogadhatatlan.

Tudom, a vitában gyakran mondták azt, hogy ez nem is fog megtörténni, mert a jelölő testületek automatikusan fogják kiadni a jelöléseket és a javaslatokat. Akkor pedig az a kérdés, hogy ha automatikusan adják ki, akkor miért van szükség az ő működtetésükre, hiszen utána egy magyar hatóság ezt úgyis ellenőrizni fogja, legalábbis a törvénytervezet szerint bizonyos nemzetbiztonsági kockázatok szerint, amivel egyet is értek – de akkor miért nem itt kezdődik a folyamat? Ez bizony jelent, mindenesetre jelenthet valamiféle kirekesztést, jelenthet valamiféle korlátozást, amit mi nehezen tudunk elfogadni.

Itt már a felszólalók közül volt, aki érintette azt a problémát, amelyre nem könnyű megoldást találni. A szomszédos országok közül több ország valamikor egy nagyobb ország része volt, elsősorban gondolok itt a volt Csehszlovákiára, a volt Szovjetunióra és a volt Jugoszláviára. A szomszédságban élő magyar közösség tagjai közül az akkori, korábbi nagyobb országban sokan más területre települtek át, például jelentős számban élnek magyarok Csehországban, amely ma nem szomszédos ország, de igen jelentős magyar közösségek vannak például a balti államokban – furcsa módon –, akik a Kárpátaljáról települtek ki az elmúlt 40-50 évben és ott élnek, de hasonló dolog történt az egykori Jugoszlá-

via területén is, akár Macedóniában, akár Boszniában is élnek magyarok, nem jobb körülmények között, ezt mondhatom, mint a szomszédos országokat érintően. Mégis, rájuk semmilyen tekintetben ez a törvény nem vonatkozik.

Érdemes lenne elgondolkodni azon, ha valóban az egykori Kárpát-medencei nemzeti közösségnek azokat a tagjait szeretné segíteni ez a törvény, akik nem önszántukból kerültek ma már más országokba, nem kivándoroltak, hanem az egykori azonos országon belül kerestek máshol lakóhelyet, őket milyen módon, hogyan lehetne bevonni ebbe a törvénytervezetbe.

Felvetődik persze az a kérdés is, és ez is átfogóbb elemzést igényel az egyes kedvezmények kapcsán, hogy nem arra van-e inkább szükség, hogy az egyes nemzeti közösségek egyes sajátos igényeinek megfelelő támogatásokat és kedvezményeket biztosítsunk. Hiszen nyilvánvaló, aki ismeri a környező országokban élő magyarok helyzetét, hogy nem azonos körülmények között élnek a szlovéniai magyarok és a kárpátaljai magyarok, nem azonos körülmények között élnek akár a szlovákiaiak vagy a vajdaságiak. Nem azonosak a szükségleteik, nem azonosak az igényeik. Ez a törvénytervezetben sehol nem jelenik meg, nincs differenciált megközelítés, nem teszi nyilvánvalóvá, hogy mindenkin úgy kell segíteni, ahogy számára a legjobb, és nem úgy, ahogy mi elképzeljük, hogy a legjobb lenne.

Az egyes magyarországi kedvezmények kapcsán én gyakran éltem azzal a fordulattal – az államtitkár úr minduntalan cáfolt is engem ebben, televízióban, bizottság előtt és máshol is –, hogy a Magyarországon igénybe vehető új kedvezmények közül tulajdonképpen két olyat látok, amelyek valóban könnyen, egyéb feltételek teljesítése nélkül, mondhatni, automatikusan igénybe vehetők, és ezek az utazási kedvezmények, illetve a kulturális kedvezmények, ami a múzeumtól a közkönyvtárig terjed. Természetesen van munkavállalási engedély is, de mint tudjuk, ehhez már folyamodni kell, és a munkavállalási engedély megkapása maga még egyáltalán nem biztosítja, hogy az illető munkához is fog jutni vagy legalis munkához fog jutni.

Eljutottunk egy nagyon fontos problémához, a munkavállalás problémájához. Nagyon fontos, hogy ne csapjuk be magunkat, tisztelt képviselőtársaim! A magyarországi foglalkoztatók, akik feketén foglalkoztatnak határon túli magyarokat és nem magyarokat is, ők elsősorban nem azért teszik ezt, mert ezeknek az embereknek nincs munkavállalási engedélyük, hanem azért teszik, mert el akarják kerülni az ehhez kapcsolódó járulékokat, adókat és társadalombiztosítási járulékokat, illetőleg olcsóbb munkaerőt szeretnének kapni. Ez a munkaerő részben azért olcsóbb, mert nem kapcsolódnak hozzá ezek a járulékok. Tehát ne áltassuk magunkat azzal, hogy egyetlen munkahellyel több lesz attól, hogy munkavállalási engedélyek lesznek!

Bizonyos tekintetben ez bizonyos problémákat persze orvosolhat. Nem mondom, hogy ez önmagában rossz dolog, de az a beállítás, ami itt elhangzott, és különösen azok a számítások, hogy ebből hány milliárd forint fog majd bejönni a magyar államkasszába, teljes mértékben megalapozatlanok. Tehát nem erről van szó. A munkavállalási engedélyek ezt a problémát nem fogják megoldani, és nem fogják orvosolni, tisztelt képviselőtársaim.

Ráadásul itt bizonyos egyéb problémák is felmerülnek, ez azt mondja, hogy 3 hónapra adja meg a munkavállalási engedélyt, amely újabb 3 hónappal meghosszabbítható. Ebben a Házban most tárgyaljuk az idegenrendészeti törvénycsomagot. Ennek egyik pont-

ja azt mondja ki, hogy 6 hónapon belül 90 napnál tovább senki sem tartózkodhat vízum nélkül Magyarországon. Tehát itt hiába van valakinek 6 hónapos munkavállalása – 3 hónapos, illetve ezt újabb 3 hónappal meghosszabbított munkavállalása –, ha a tartózkodása csak különleges vízummal lehetséges, és erre nem tért ki ez a tervezet; mint ahogy meg kell mondanom, vízumügyekben meglehetősen szűkszavú a hivatkozás.

Itt az egészségügyi ellátás. Mint utaltam rá, volt egy olyan várakozás ezzel kapcsolatban, hogy ez majd mindenki számára biztosított lesz. Ezt helyesen nem tette, hiszen ezt a magyar egészségügy teherbíró képessége nem tette volna lehetővé; azt hiszem, ezzel mindannyian tisztában vagyunk. Kár volt kelteni is ezt a várakozást.

De hogyan is fog ez működni? Egyik részét világosan látom, tehát akik itt munkavállalási engedéllyel dolgoznak és befizetnek, azok, illetve családtagjaik is egy társadalombiztosítási alapon részesülni is fognak ezekből a szolgáltatásokból, ezzel önmagában semmilyen probléma nincs. A probléma azokkal van, akik nem tartoznak ennek hatálya alá, és akiknek egy közhasznú szervezethez kell előzetesen pályázat útján fordulniuk az egészségügyi ellátásért. És innentől kezdve a dolog rendkívül veszélyessé, zavarossá válik. Sajnos attól tartok, hogy a jelenleg folyó gyakorlatnak valamiféle meghosszabbításáról vagy kiterjesztéséről lesz szó, arról a gyakorlatról, amikor gyakorlatilag átláthatatlan módon – sajnos ki kell mondanom –, személyes összefonódásokon és kapcsolatokon keresztül intéződnek ezek az ügyek. Senki nem látja át tisztán, hogy ki és miért és mire jogosult, és ki és mit kap. És ez ebből a törvénytervezetből sem derül ki. Ez ennek a törvénytervezetnek elég komoly problémája.

Tehát ez valószínűleg nem jelent egészségügyi ellátást, még csak könnyítést sem. Azt sem tudjuk, hogy milyen mértékben jelenti a problémák enyhítését, azt sem tudjuk, hogy a döntéshozatal hogyan fog történni, és nem látjuk át azt sem, hogy milyen ellenőrzési mechanizmusok fognak ezzel kapcsolatban működni. Azt hiszem, hogy így támogatni valamit igencsak nehéz.

Ami a határon túli támogatásokat illeti, azt mondtam, tisztelt képviselőtársaim, hogy ezt tartjuk a törvény igazából egyetlen értékes és bővebben kifejtendő részének. Ez egy jó irány; tehát a határon túli oktatási, kulturális szervezetek támogatásának kérdése, a nem nyereségérdekelt gazdasági szervezetek támogatásának kérdése, amelyeket ez a törvény említ, de nem bont ki, pedig pontosan erről kellene beszélni. És itt a fő probléma az, hogy megint nem tudjuk: a jelenlegi gyakorlatnak valamiféle meghosszabbításáról van szó – most nézzék el nekem, hogy nem megyek bele, és nem taglalom a jelenlegi gyakorlat visszasságait –, vagy pedig valóban valamiféle áttekinthető transzparens rendszer megteremtéséről van szó, demokratikus kontrollal, világos hozzáférhetőségekkel, világos szabályokkal – mert csak akkor van értelme. De ennek a résznek lenne értelme, ezt mi is tudnánk támogatni, mert úgy érezzük, hogy itt van a problémák kulcsa, és erről van szó.

Ami az oktatási, nevelési támogatást illeti, ma már mindenki egy bizonyos húszezer forintos összegről beszél. Ez a törvényben nincs benne. Ezt a miniszterelnök úr mondta el néhány alkalommal, és utána mások is, nem tudom pontosan, hogy milyen jogforrásra hivatkozva, de feltételezem, hogy nem megalapozatlanul tették ezt a kijelentést, tehát ez a szándék. Egyébként megjegyzem, ma már olyan híreket hallani RMDSZ-es barátainktól,

hogy bizony már kopogtatnak az emberek az ajtón, kérik a húszezer forintos támogatásokat; egyelőre még nem nagyon lehet tudni, hogy mi újság van velük.

Ami a húszezer forintot illeti, ez úgy hangzik, hogy akinek kettő vagy több gyermeke magyar iskolába, magyar óvodába jár, arra vonatkozik. Önmagában a célkitűzést lehet érteni, nem önmagában rossz, hiszen azt akarja előmozdítani, szorgalmazni, hogy a gyerekek magyar iskolákba járjanak. De hogyan kezeli a szórványmagyarság problémáját? És kedves barátaim, tisztelt képviselőtársaim, lássuk be, a határon túli magyarság igen jelentős része szórványban él. Nem olyan egyszerű magyar iskolába küldeni a gyerekeket ott, ahol 50-100 kilométeres körzetben nincs magyar iskola. Az ő támogatásuk miért kevésbé fontos, miért kevésbé értékesen támogatandók ők, mint azok, akik magyar iskolába járatják a gyermekeiket?

Nem szoktunk beszélni – és eddig sem beszélt róla az államtitkár úr sem, de erről a vitában is kevés szó esett – az egész törvénytervezet működtetéséhez szükséges bürokrácia felállításáról, méreteiről és költségeiről. És rögtön egy megjegyzést is szeretnék hozzáfűzni: általában a költségekről nem beszélünk, mert nem tudunk beszélni. Kezdetben 6 milliárdos összeget hallottunk, aztán 8-9 milliárdos összeget, ma már van, aki 10 milliárdot emleget, de én még egyetlenegy tételes számítást nem láttam. Az államtitkár úr a legutóbbi külügyi bizottsági ülésünkön ígérte, hogy hamarosan el fogja juttatni, ez a mai napig nem érkezett meg a külügyi bizottság címére, tehát nem láttuk.

Azt hiszem, egyetlen képviselőtársunk sincs abban a helyzetben, hogy pontosan látná, milyen tervezett költségek, milyen becslések állnak rendelkezésre. Mindannyian tudjuk, hogy pontos számításokat még nem lehet elvégezni, mert ahhoz még nagyon sok mindent tudni kéne, de legalább becslések álljanak rendelkezésre, hogy tudjuk, egyáltalán milyen nagyságrendről beszélünk. Mennyibe fog kerülni a bürokrácia, amelyik üzemelteti, ez hol fog működni, egy közhasznú társaság lesz, több közhasznú társaság lesz, hogyan fog működni az a hatóság, amely kiadja az igazolványokat? Ezer kérdés!

És miután nagyon az időm végén járok, most már csak egy kérdést szeretnék érinteni: milyen hatással lesz ez Magyarország és a szomszédos országok kapcsolatára, és ami még sokkal fontosabb számunkra, a magyarság és a vele együtt élő többség kapcsolatára?

Az elmúlt két hétben két olyan élmény érte a külügyi bizottság tagjait – részben Geoană úrral való találkozót, részben Szvilanovics úrral folytatott találkozót –, amikor nem ellenségesen, de felmerült ez a kérdés partnereink részéről, méghozzá úgy, hogy ők nem tartották kielégítőnek a tájékoztatást, a konzultációt. Hadd hívjam fel a figyelmet arra, hogy a legvégzetesebb dolog lenne, ha ebben az ügyben mi szándékosan konfliktust akarnánk kelteni akár szomszédainkkal, akár a magyarok és a többség között. Erre nincs szükség. Nekünk természetesen nem kell engedélyt kérnünk ahhoz, hogy ezt a törvényt megalkossuk, de célszerű tájékoztatni őket, célszerű bevonni őket, célszerű a félreértéseket eloszlatni, mert a félreértéseken senki nem fog nyerni.

Ez nemcsak a külügyi bizottság feladata, amelyik egyébként ezt megtette, amennyire megtehetette, hanem ez valóban a magyar diplomácia feladata is, és ugyanez vonatkozik Magyarországra és az Európai Unió kapcsolatára is, mert igaz ugyan, hogy tételesen európai

uniós jogszabályokat nem érint vagy nem sért, de ezeknek a jogszabályoknak a szellemét, az etnikai diszkrimináció tilalmát igenis sértheti, és ez magyarázatot kíván.

Tisztelt Képviselőtársaim! Időm lejártával, azt hiszem, elég érvet soroltam fel arra vonatkozóan, hogy a szabad demokraták miért nem tudják ezt a törvénytervezetet támogatni. Ugyanakkor kifejezzük a készségünket arra, hogy mindazokat a törekvéseket, amelyek egy valódi konszenzuson alapuló magyar és határon túli magyar politika kialakítását szolgálják, azt mi teljes szívvel, tiszta szívvel támogatni tudjuk.

Köszönöm szépen, hogy meghallgattak. *(Taps az SZDSZ soraiban.)*

DR. KELEMEN ANDRÁS, az MDF képviselőcsoportja részéről: Köszönöm a szót, elnök úr. Tisztelt Ház! Kedves magyar Testvéreink! A Magyar Demokrata Fórum vezérszónokaként engedjék meg nekem, hogy ebben a számunkra ünnepélyes pillanatban, amikor először indítunk útra az országunk határaink túl élő magyarokra vonatkozó törvényt, felidézzem az ide vezető út legfőbb állomásait. Az MDF politikájának, amely a lakitelki sátorban a magyarság esélyei megjelöléssel vette kezdetét, a szomszédságban élő magyarok közösségeinek sorsával való törődés szerves részét képezte és képezi.

Az első lépés a határainkon kívül rekedt nemzetrészek elismerése és magunkhoz ölelése útján – mint már mások is említették – rendszerváltoztató miniszterelnökünké, Antall Józsefé volt, aki akkor még a támadások ösztüzében vállalta, hogy a 15 millió magyar közösségében gondolkodik. Ennek jegyében született meg a Határon Túli Magyarok Hivatala, mely létevel is jelezte, hogy Magyarország politikája csak az összmagyarság bevonásával lehet valóban magyar politika.

Egy olyan kicsinnyé szabott és nyitott országnak, mint amilyen hazánk, azonban nem elég, ha megfogalmazza saját álláspontját az adott kérdésről, meg kell kísérelnie elfogadtatni törekvéseit a nagyvilágban. Az a magyar siker, amely országunknak először a térségből Európa tanácsbeli felvételében megnyilvánult, lehetőséget adott arra, hogy az európai politikai és emberi jogi gondolkodás fő műhelyében nagy hangsúlyt kapjon a nemzeti kisebbségek mint közösségek kérdése.

E területen mindnyájunk számára legismertebb a híres 1201-es ajánlás 1993-ból, amely az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez csatolható teljes körű kisebbségvédelmi kiegészítő jegyzőkönyvtervezet szövegét terjesztette be a miniszteri bizottság elé, mely idén az Európa Tanácsban egy újabb jelentéssel kiegészülve erőteljes támogatást kapott, megfogalmazva egyúttal a végrehajtás ellenőrzésének hatékonyabbá tételét is.

Következő lépésnek tekinthető az a törekvés, amely meg kívánta formálni a magyarországi, és a szomszédságbeli magyar politikai erők közös tanácskozó testületét, majd ennek ülését rendszeressé kívánta tenni. A szomszédsági viszonyok megromlását előrehugogó álfélelmek, és a nyilvánvalóan szűkkeblű hazai megfontolások okozta gátak ellenére ez a testület megszületett, és kikövetelte helyét a nap alatt. Ezért készítettem el még az előző kormány idején a „Politikai nyilatkozat az egyetemes magyar nemzetről” című, P/5574. számmal jegyzett indítványomat, amelyben többek közt az Országgyűlés kifejezi akaratát, idézem: „hogy az anyaország az államszervezet részét képező, a magyar állam nemzetközi szerződéseivel összhangban álló, alkotmányos kapcsolattartó szerve-

zetet működtessen”. Ugyanakkor mindnyájan emlékezhetünk még arra az időre, amikor a nemzeti oldal közös – Németh Zsolt jelenlegi államtitkár, Pallag László és a magam nevével –, hárompárti országgyűlési határozati javaslatot nyújtott be arra vonatkozólag, hogy ezeket, a határon inneni és túli szervezetek közös tanácskozásait rendszeressé tegyük. Ebből az akaratból fakadóan született meg a magyar csúcsból – immár a jelenlegi koalíciós helyzetben – 1999. február 20-án a Magyar Állandó Értekezlet. Ezzel eldőlt az a belvita is, hogy veszélyes-e az összmagyarság tanácskozásait intézményesíteni, és az is, hogy nemcsak hogy nem sodort ez minket veszélybe, hanem megteremtette alapját az együttes döntéshozatalnak.

A Magyar Állandó Értekezlet, a MÁÉRT már az 1999 novemberében megtartott második ülésén felkérte a magyar kormányt a határon túli magyarokról szóló törvény megalkotására. Ezt a munkát véleményem szerint az tette lehetővé, elvégezhetővé, hogy a polgári kormány már 1998-ban történt hivatalba lépésétől kezdve törekedett arra, hogy minden érintett tárca felelősen foglalkozzék a határon túli magyarok érdekeivel, ahogy ezt a miniszteri munkaköri leírások és több minisztérium erre specializált részlegei is jól jelzik. Ily módon a Határon Túli Magyarok Hivatala megkapta a többirányú ágazati segítséget ahhoz, hogy összehangoló munkájával elkészüljön ez a törvénytervezet, és itt szembe kell nézni azzal a ténnyel, hogy miről szól a szomszédsági magyarok hosszú, keserves története. Véleményem szerint arról, hogy mit tehet egy emberközösség, egy nemzet, amelyet külső erő megfosztott egységétől, és a külhatalom olyan viszonyokat teremtett, amelyben a szétszakítottság megszüntetésének minden megnyilvánulása önmagában is sokirányú, fenyegető reakciókhoz vezethetett, vezethet. Hogyan óvhatja meg egy nemzet azon részeit, amelyek egy, vagy gyakran inkább számos ellenséges szándékú politika áldozatai lettek, hogyan akadályozhatja meg elsorvadásukat?

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Számunkra Trianon nemzeti szerencsétlenség, de nem csak az – történelmi mértékű kihívás is. A kérdés az, hogyan tudjuk meghaladni, és tudunk-e egyáltalán valamit kezdeni vele. A békediktátum után természetes, hogy az első visszahatás irredenta volt. Történészek túl gyakran elítélően szólnak erről, pedig természetes reakció: sajog az amputált végtag. Vak vágyaink követése azonban nem hozott megoldást, nem kerülhettük el a világegést sem, mely tömegsírjainkhoz vezetett.

Ma pedig, fájdalmas történelmi tapasztalatok birtokában más utakat keresünk. Megkíséreljük Európa békés fejlődésébe bekapcsolni mindazokat a területeket, ahol magyar él. Ebben segíthet nekünk az a fejlődés, amely Európa 2000 éves birodalmi politikája helyett – főként a második világháború, de mindkét világháború tapasztalatainak okulva –, a nemzetek együttműködésén alapuló világrész képét alkotta meg. Megkíséreljük megelégni ebben a keretben a megoldást a magyar nemzet életképességének feltámasztására, úgy, hogy ezt ne érezhessék szomszédaink súlyos fenyegetésnek. Persze kihívásnak érezhetik, hiszen az emberek és a nemzetek közti versengés természetes dolog, a fejlődés rugója.

Tisztelt Ház! Örömmel veszem kézbe ezt a törvényjavaslatot, amelyben benne van többéves munkánk, közös munkánk. Amikor még kilátás sem volt ilyen törvényre, akkor előbb módosító indítványokkal bombáztam az 1993. évi LXXX. számú közoktatási törvényünket, majd pedig elkészítettem e tárgykörben a T/779. számú önálló indítványomat,

„A határon túli magyarok anyanyelvi oktatásának támogatása” címmel. Tettem ezt azért, mert bár magam nem az oktatásügyben dolgoztam, de felfogtam, hogy a magyar anyanyelvi oktatás megerősítése a legfontosabb eszköz a határainkon túli magyar közösségek túléléséhez.

Akkor a javaslatomban – melyet határon túli legitim, magyar szervezetek oktatási szakembereinek véleményét igénybe véve alakítottam ki – háromféle módon törekedtem támogatni a magyar nyelv és műveltség oktatását: egyrészt kedvezmények biztosításával a határon túli magyar pedagógusoknak; másrészt a térségi együttműködés kiépítésével, a határon túlnyúló intézmények jogrendünkbe emelésével, a pedagógiai döntéshozatal szerveiben való határon túli pedagógus részvétel törvénybe iktatásával, az ottani szülői és diák-szervezetek véleményének becsatlakoztatásával döntési rendszerünkbe, vagyis e területen is előrelépve abban a tekintetben, hogy országos intézményeink nemzeti intézményekké tudjanak válni; harmadrészt pedig a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény kiegészítésével oly módon, hogy iskolai, elsősorban tankönyvtámogatást kapjon minden tanulmányait magyar anyanyelvén folytató gyermek.

Egy megjegyzést tennék ez utóbbihoz, vagyis a határon túli tankönyvsegély gondolatához. Amikor később meghallottam, hogy a magyar kormány minden első osztályba lépő gyermeknek Millenniumi olvasó- és daloskönyvet ajándékozott, rögtön írtam a miniszterelnöknek, kérve, hogy az anyagi lehetőségek függvényében terjessze ki ezt az akciót a határon túlra is. Nagy örömmel olvastam azután az Ungváron kiadott Kárpáti Igaz Szó január 13-i számában, hogy megindult a könyv eljuttatása a kárpátaljai iskolákba, a Kárpátaljai Pedagógusok Szövetségének terjesztésével.

Így megvalósul elképzelésemnek az a lényege, hogy Magyarország megszólítja a nemzet tagjait a határainkon innen és túl is. Amikor a parlament oktatásügyi bizottsága nem fogadta el a csomagba foglalt törvénymódosítást, a legfőbb érv az volt, hogy rövidesen meg fogunk alkotni egy olyan törvényt, amely átfogóan rendezi a határon túli magyarokra vonatkozó egész kérdéskört. Ez volt az ok, amiért bele tudtam törődni az azonnali segélynyújtás elhúzódnásába.

Hölgyeim és Uraim! Az anyag íme elkészült, amely a MÁÉRT plénumán és bizottságaiban folyó munka során folyamatosan alakult. Most is hogy maga után számos kívánnivalót, de ez a törvény szabályozta terület újszerűsége miatt van. Azt hiszem, szokva vagyunk ahhoz, hogy a rendszerváltozással összefüggő törvényeknél bizony sokszor nagyon nehéz előre kiszámítani különösen a gazdasági, pénzügyi következményeket. Éppen ezért ez nem riaszthat el a feladattól. A visszajelzések révén majd tovább tökéletesíthető a törvény, és nem utolsósorban kialakul egy olyan ügyintézői kar, amely elkezd térségi méretekben, az egész magyarságban gondolkodni. Azonban ma még ettől eléggé távol vagyunk.

Ennek a törvénynek nincs előzménye sem a magyar jog, sem a magyar politika történetében. Először kísérel meg előrelépni egy jogilag megalapozott megoldás felé abban a súlyos kérdésben, amit egyfelől a nemzettagok tömegeinek jogfosztása, másfelől másodrendű állampolgárrá való lefokozása együttesen jelent, ugyanakkor azonban beilleszkedik egy általános megoldáskeresésbe is. Hiszen már hallottuk másoktól, Európában több helyen, de szomszédainknál is, hogy megszülettek, vagy születőben vannak olyan törvények, amelyek a határaikon túl élő nemzettagokra vonatkoznak.

Ha ők érzik ennek szükségességét, mennyivel inkább érezhetjük át mi magunk, akik számára az országhatárt úgy állapították meg, hogy nemhogy nemzeti kisebbség ne maradjon országunkban, de inkább nagy tömegeink kerüljenek más államok fő hatalma alá? Ezért is érzem álságosnak, amikor egyesek a nálunk élő kisebbségek helyzetét kölcsönösségi alapon igyekeznek szemrevételezni, hiszen a határok a magyar nemzettest megcsonkításával lettek megállapítva, és ahol még maradt nemzeti kisebbség jelentősebb számban, ott újra működésbe lépett a második világháború után a türelmetlenség, amikor a szlovákok esetében még lakosságcsere, a németek esetében kitelepítés foszlatta tovább országunk többszínű voltát.

A mai Magyarország nemzetiségének egy része kicsiny és szórványban él. Ebből fakadóan első megközelítésben kedvezőnek látszott számukra a nemzetiségi hovatartozás érzékeny adatként kezelése. Ebből persze az az ellentmondás fakad, hogy a többségi lakosság szavazata is alakítja választott testületeit, és ebből már volt zavar például a román kisebbség esetében, de a cigányok között is gyakran felmerül ez a kérdés. Ezért a jelen törvénytervezet a határon túli magyartól elvárja azonosságát felfedését, amennyiben jogalánya kíván lenni ennek a törvénynek, hiszen különben ez nem volna megállapítható, mármint a jogalanyisága.

A törvényjavaslat alapja tehát a hovatartozás szabad megvallása. Ezen alapelv segítségével határozza meg azok körét, akikre vonatkozik. Felmerült már többször a vitákban, hogy vajon megfelelő alap-e ez a jogalanyok megállapítására. Véleményem szerint igen. Hiszen a legmodernebb emberi jogi okmány – hogy mást hangoztassak, mint ahol eddig a hangsúlyok voltak –, a Nizzában kihirdetett Alapvető Jogok Chartája is kimondja a gondolat, a lelkiismeret szabadságát, valamint a szabadság gyakorlásának a jogát. Erről pedig fogalmilag sem lehet lemetélni a hovatartozás, az identitás szabad megválasztásának és megvallásának jogát. Ezért említettem előbb a magyarországi nemzetiségek példáját, ahol gondot okoz, hogy a személyes azonosságvállalásnak nem biztosítottunk szerepet.

Van, aki bizonytalankodik abban, hogy ez az anyag nem tartalmaz-e hátrányos megkülönböztetést a szomszédos országok nem magyar lakosai számára. Az a véleményem, hogy már a kérdés ilyen megközelítése is a trianoni görcsöt jelzi. Hiszen ha például egy rokkanatnak vagy egy idős embernek könnyebbiséget nyújtunk, azt józan ésszel csakis olyan előnyadásnak tekinthetjük, amelyik éppen a charta harmadik fejezetében foglalt egyenlőségi elv átültetése a valóság viszonyai közé, a gyakorlatba. Ha egy több mint 80 éve hátrányos helyzetbe szorított nemzeti közösség és annak kultúrája érdekében nyitunk lehetőségeket, akkor az valójában éppen az esélyegyenlőség felé tett lépés. Csak nem akarjuk elfogadni a nyúl és a teknősbéka futóversenyét, mint az egyenlő esélyek példáját?

Szándékunk egyértelmű: jogsértés nélküli jogkiteljesítés, mégpedig a magyar közösség minden tagja számára, mely más államba került és ott kisebbségben van; nehéz helyzetű társadalmi csoportnak tekinthető, és ezért az Európa Tanács által szorgalmazott kisebbségvédelmi keretegyezmény, úgy vélem, épp erre a léhelyzetre vonatkozik. Ugyanakkor a törvénytervezet jogkiterjesztő is, mivel a kedvezményeket biztosítani kívánja nem magyar személyeknek is, azok családi kapcsolatai alapján. Ha ezen a téren hiányosságot látunk, úgy ez inkább abban mutatkozik, hogy nem kizárólag a szomszédos országokban

élnek olyan magyarok, akikre a törvény hatálya véleményünk szerint kiterjesztendő, de erre még visszatérhetünk a vita folyamán.

Tisztelt Ház! A szomszédságban élő magyarokról alkotott törvénytervezet mindenké előtt üzenet. Osztom Duray Miklós véleményét, aki úgy tartja, hogy ha jelentősebb előnyöket nem is tartalmazna a határon túliak számára, akkor is a törvény meghozatalának ténye önmagában megtartó erő volna a tőlünk elszakítottan élőknek, úgy, ahogyan ilyen ereje volt annak idején Antall József kijelentésének az összetartozásunkról.

Azonban ez a törvénytervezet szakmailag sem üres. Már elgondolásakor megfogalmazódott az az általános érvényű cél, hogy Magyarország a szomszéd államokban élő magyaroknak nyújtott jogosultságokkal erősítse a nemzet összetartozását, de ugyanakkor hozzájáruljon az őt körülvevő térség politikai és gazdasági megszilárdulásához és fejlődéséhez.

A törvénytervezet által felölelt terület kiterjedt és sokágú volta eleve megszabta jellegét, ami nemigen lehet más, mint kerettörvény, amelyben az alapvető, elvi jellegű rendelkezések kapnak helyet, megszabván a fő csapásirányokat a rendezendő területek dzsungelében.

A végrehajtási rendeleteket a szaktárcák hivatottak kidolgozni és a folyamatos tapasztalatok alapján szükség szerint újraszabályozni. Így elérhető, hogy a való életviszonyok sokrétűségéhez folyamatosan alkalmazkodhasson nemzetpolitikánknak a határon túli része is, anélkül, hogy minden kisebb módosításhoz a törvényhozás teljes gépezetét kellenne belendítenünk.

A választóvizet a törvényjavaslat egészének megítélésében a Magyar Demokrata Fórum számára – de kimondhatom nyíltan: a számomra is – az jelentette, hogyan tudjuk a megmaradás erőit fenntartani ott, ahol a jogalanyok élnek, vagyis szülőföldjükön.

A már említett törvény módosító javaslatomban igen fontosnak tartottam, hogy mindazon családok és tanítók, akik az elmúlt hosszú évtizedek barátságtalan közege ellenére is magyar oktatási intézményeket tartanak fenn, és odajaratják gyermekeiket, kapjanak jelzést arról, hogy a magyar nemzet szuverén, szabad része számon tartja őket, és elismeri erőfeszítésüket magyarságuk megtartásáért. Ez pedig nem oldható meg pályázati alapon, mint egyébként a határon túlra szóló támogatások többsége. Ez személyi válogatás nélkül kell szóljon azoknak, akikben a mostoha körülmények között is tovább él a nemzet.

Az intézmények támogatása más dolog, ott helye van a pályáztatásnak. Ezért a törvénytervezet támogató megítélésében részemről nagy szerepet játszik miniszterelnökünknek a családtámogatási rendszerre vonatkozó bejelentése, mely máris beépült a törvénytervezet szövegébe. Ez ugyanis közel áll ahhoz, amit álláspontunkként épp most vázoltam.

Tisztelt Ház! Végezetül hadd jegyezzem meg: ez lesz az első olyan magyar törvény, amely a nemzetünk határon túli tagjaira végre nem idegenként, hanem hozzánk tartozóként tekint. Bízunk abban, hogy a húsvéti héttel kezdődően a mi határokat átívelő közösségünk is közelebb kerül a feltámadáshoz. Úgy legyen!

Köszönöm a figyelmüket. *(Taps.)*

CSURKA ISTVÁN, a MIÉP képviselőcsoportja részéről: Elnök Úr! Tisztelt Ház! Tisztelt határon túli egyházi Méltóságok! Tisztelt MÁÉRT-vezetők!

A Magyar Igazság és Élet Pártja, amikor ennek a törvénynek az elfogadásáról, támogatásáról vagy esetleges elutasításáról döntött, akkor elsősorban is azt vizsgálta meg, hogy vajon nem pótszelektív-e ez a törvény. Alaposan megvizsgálva arra a megállapításra jutottunk, hogy noha számos olyan kitétele, megfogalmazása van, amelyek erre utal, egészében véve nem az; magyar érdekeket szolgál, tehát támogatjuk. Ma, amikor ennek a törvénynek az elfogadásáról, illetve általános vitája keretében támogatásáról és ellenzéséről vitatkozunk, a magyarságot illetően a nemzetközi helyzet a következő:

A kezemben van az MTI jelentése Bukarestből, a román kormány egy bizottságot hozott létre; a külügyminisztérium, a belügyminisztérium, az igazságügyi minisztérium, a közigazgatási minisztérium és a tájékoztatási minisztérium képviselői foglalnak benne helyet, és együttesen vizsgálják ennek a még meg sem hozott magyar törvénynek a jelentőségét, a részleteit, és tárgyalni akarnak róla a magyar kormánnyal. Ez ellen nem lehet kifogásunk, azonban látnunk kell, hogy ez egy jelzőrakéta: azt üzeni a román kormány, hogy figyelünk – hát figyeljenek!

A másik, amit szintén hírügynökségi jelentésekből kell tudomásul vennünk, hogy az emberek befogadása s nemzeti hovatartozásuk megítélése szempontjából Európában valami pokoli zűrzavar van. A mai jelentések arról tudósítanak, hogy két újabb roma családot, összesen talán húsz főt fogadtak be Franciaországban, menedékjogot kaptak. Hogy az az illető köztük van-e, aki csak három kereszttel tudja aláírni a nevét, azt nem tudom, de hogy kint van, az biztos. Hogy a szerencsétlennek milyen esélye van arra, hogy beilleszkedjen a francia társadalomba, egyáltalán tudja-e, hol van, mégis menekültstátust kap, esetleg majd küzdhet ott a megélhetéséért, amikor az Európai Unió felelős vezetője, a Bizottság elnöke azt jelenti ki, hogy a magyar munkavállalóknak, a magyar társadalomnak bele kell nyugodnia ebbe, még ha rövidesen, 2004-ig be is kerül az Unióba, a munkaerő szabad vándorlásában egy ideig nem vehet részt, mert ezt az európai társadalmak nem viselik el – ezeket együttesen kell számba vennünk, amikor ezt az úgynevezett státustörvényt minősítjük itt.

Vagyis látnunk kell, hogy egy rendkívüli módon ellentmondásos helyzetben él ez az egész földrész, és az egyik kéz nem tudja, hogy mit csinál a másik. Azt sem tudják, hogy lesz-e bővítés, és ha lesz, hogyan lesz. Mindezt azért hozom ide, tisztelt Ház, mert kétségkívül, hogy ennek a törvénynek a megszületését a lelkesedés és a határokon kívül pedig kétségbeesés is okozta – nem csak ez, de elsősorban ezek egyszerre –, hogy tudniillik Magyarország rövid időn belül bekerül, és kénytelen lesz tartani a schengeni egyezményben ráírt határok biztonságát; s akkor az erdélyi, a felvidéki, a délvidéki magyar testvéreink el lesznek zárva az anyaországtól.

Ez volt az a helyzet, ami elsősorban megszülte a gondolatot, hogy ez ellen hogyan tudunk védekezni, hogyan tudjuk megadni az embereknek, a magyaroknak azt a jogot, hogy ők azért legalább idáig eljussanak. Most már, hogy továbbjussanak... – ők persze sokan úgy gondolják, ha ide eljutottak, akkor majd velünk együtt, ugyanúgy mint mi, kimehetnek Európába is dolgozni. De most már az van, hogy pillanatnyilag mi se vagyunk abban a helyzetben,

hogy szabadon munkát vállalhassunk Európában. Hogy aztán ennek mi lesz a végső megoldása, azt nem tudom – remélem, a kormányunk majd keményen tárgyal.

Mindezeket figyelembe véve: a törvény hasznos, és pontosan azok a vonatkozásai nagyon fontosak, amelyeket itt az SZDSZ oldaláról nagyon keményen bíráltak, hogy tudni illik igenis igazolvánnyal, önkéntes tanúsítással akarja valakinek a magyarságát igazolni. Ez új, ez nagyon fontos, még ha ebben a kérdésben lehetnek is – majd lesznek is – különféle súrlódások, nehézségek azért, mert esetleg majd olyanok is magyarnak vallják magukat, akik csak az anyagi haszonszerzés érdekében teszik ezt – akkor is. Mert ez az igazi magyar győzelem, amit mi ebben a trianoni, leszorított helyzetben elértünk, hogy elkövetkezhet az életben egy olyan pillanat, amikor valaki, aki egyébként nem magyar, odamegy egy magyar bizottság elé és azt kéri: engedjétek meg, hogy magyar legyek. Azt hiszem, meg fogjuk ezt engedni, és helyesen tesszük, mert éppen erre van szüksége a Trianonban lesújtott, tönkrevért, széttrancsírozott magyarságnak. Éppen erre, hogy valahogy méltányolva legyen az a küzdelem, az az életben maradásért folytatott szívós küzdelem, amelyet persze a legtöbbször saját kormányainkkal, saját körülményeinkkel szemben kellett megvívniunk, és mégis megmaradtunk.

Most már tehát az a kérdés, hogy ha itt van ez a törvény, és egyelőre csak ilyen szerény előnyöket tud nyújtani a határokon kívüli magyaroknak, akkor megálljunk-e itt. Nem, mi úgy gondoljuk, itt nem szabad megállni, de ezt a lépést mindenképpen meg kell tenni, még akkor is, ha a részleteiben sok kifogás emelhető magával a törvénnyel szemben. Ebben a törvényben igenis az a nagyszerű, hogy a magyar mivolta rá kérdez. Itt kell egy kicsit felhőkölnünk, vagy talán, finomabban fogalmazva, felemelnünk a fejünket, mert ilyen nem volt 1945 óta. S ha meg akarunk maradni, kell hogy legyen, sőt ennél inkább még erősebb, pontosabban fogalmazó törvény és magatartás is kell.

A gondok most is – az említett külpolitikai gondokon kívül – itt, belül vannak, mert ennek a törvénynek a megvalósulásához valóban anyagi eszközökre, társadalmi együttműködésre, jóindulatra és igenis belső, nemzeti magatartásra van szükség. Akiket ideengedünk dolgozni, a magyarság nem nézheti – akármilyen sajtó által felusztítva – görbe szemmel, irigykedő tekintettel, hogy „ez mit akar itt, tőlünk veszi el a kenyeret!” Ezt a szellemet kell kiirtani ebből az országból, aki így mer érvelni ez ellen a törvény ellen, s azt meri kérdezni, hogy ez mennyibe kerül – kost, was kost, mondom jó magyarsággal. Ez az eset az, amikor nem szabad, hogy ez számítson, mert erre elő kell teremteni a pénzt, annál is inkább, hiszen fogytokozunk, és nagyon nehezen élünk mi is.

Sokan beszéltek arról, hogy ennek a törvénynek a majdani megvalósulása vajon nem okozza-e a szomszédos országokból a magyarság kivándorlását, élőhelyének az elhagyását, s hogy ez nem lehet a célja ennek a törvénynek. Azt kell mondanom, hogy ez a kérdés-feltevés sajnos nem a legjobb.

Mert a magyarság kivándorlását nem segítik elő sehol ezekben az államokban, nem ösztönzik a magyarságot arra, hogy mint állampolgár vándoroljon ki. Eltűrik, nem arról van szó; mást csinálnak: a magyarság feladására akarják őket kényszeríteni. Maradhat ott, még karriert is csinálhat, ha a magyarságát feladja – akár politikailag, akár más tekintetben. Na már most mi lehet a mi elsődleges célunk, még azon az áron is esetleg... – és ezt nagyon

félénken mondom, de mégis nagyon határozottan –, melyik a fontosabb cél: a helyben maradás a nemzetiség esetleges feladása árán, a magyarság feladása árán, vagy a magyar-nak megmaradás, esetleg itt? Akkor viszont azt is meg kell vizsgálni – ez nem e törvény és e vita keretébe tartozik, egy szót azonban nem árt erre vesztegetni –, hogy itt most megvan-e minden feltétele annak, hogy a szegény ember megmaradjon magyarnak. Nincs. Sokat javult a helyzet, nem akarok politikai vitába bonyolódni, mégis ki kell jelentenem: e tekintetben többet kell tennünk, a magyarországi belső viszonyokat olyanokká formálnunk, hogy ha idejön, ne rombolja le teljes mértékben a „csigatévé” az ő magyarságát. *(Derűltség.)* Ez nagyon fontos.

Tisztelt Ház! Ezeknek a törvényeknek és majdani megvalósításának sok akadályozója lesz ott is, itt is. Elsősorban azonban nekünk itt bent arra van lehetőségünk és arra kell törekednünk mindenáron, hogy ami ránk van bízva a mi belső viszonyainkban, a belső gazdasági, kulturális, tájékozási viszonyainkban, megteremtjük a lehetőségét annak, hogy itt mindenki megmaradhasson magyarnak és élhessen.

Szoros összefüggése van ennek a törvénynek, tisztelt Ház – erről itt még nem esett szó –, a földtörvénnyel, a föld helyzetével. Ha Magyarországon eladóvá válik a föld, ha a magyar földet idegenek vásárolják fel, idegenek döntenek el, hogy kit alkalmaznak a birtokukba került földön, akkor hiába van ez a magyar lelki nagy gyógyfürdő törvény, mert nem fogják alkalmazni őket. Tehát olyan feltételeit is meg kell teremteni ennek a törvénynek, hogy a magyar föld ne kerülhessen bármi áron is idegen tulajdonba, mert hiába adunk kedvezményeket magyaroknak, ha itt a magunk számára sem tudjuk ezeket megnyugtatóan elrendezni, illetve a földünket megvédelmezni. Ez persze vonatkozik nemcsak a földre, hanem a privatizációs viszonyokra, a privatizáció esetleges felülvizsgálatára – amit mi ugyan követelünk, de nagyon vontatottan halad –, mert a munka, a munkalehetőség odaadása a tőketulajdon, a tőke függvénye. Hát mondjuk azt most a Győri Kecs- és Ostyagárnak, hogy alkalmazzon erdélyi munkásokat, amikor a győrieiktől is elveszi? – hogy ismét csak egy aktuális példát mondjak. Nyilvánvalóan nem lep meg senkit és nem nagy újság, hogy minden mindennel összefügg, mégis kénytelen vagyok mindezekre felhívni a figyelmet ezzel az elsősorban kulturális jellegű, egészségügyi és egyéb szolgáltatásokat nyújtó törvénnyel kapcsolatban is, mert különben üres szó is lehet belőle.

Mi tehát mindezekkel együtt és ezeknek a súlyos szavaknak a kimondásával együtt támogatjuk ezt a törvényt. Valóban előrelépésnek tartjuk, valóban örülünk annak, hogy idáig már eljutottunk, és arra is felhívjuk a figyelmet, hogy valóban nagyon össze kell fogunk ahhoz, hogy még ezt a kicsit is adni tudjuk, mert ahogy a beszédem elején mondtam, ez a fellőtt jelzőrakéta már fel van löve, de történhet még más is. Nem akarom sötét szavakkal ecsetelni ezeket. A magyarság egységére van szükség, hogy ezt a kis előrelépést megvédelmezzük, és ne engedjünk innen hátralépést. Igen, lehet, hogy arra is szükség lesz – kérem, ne rökönödjének meg –, hogy itthon, bent, itt is állítsunk ki magyar igazolványt, mert nem mindenkinek jár. Sajnos itt tartunk, ki kell mondani: nem mindenkinek jár! *(Dr. Kóródi Mária: Hát ez jó lesz! – Márai Péter: Ez aztán kiváló gondolat! – Dr. Géczi József Alajos: Ki fogja megmondani, hogy kinek kell kiadni?)* Találunk olyanokat, akik megmondják. *(Dr. Kóródi Mária: Ilyen már volt!)*

A nemzet közös vállalkozás, s akik mindig meg akarják fűzni ezt a közös vállalkozást, azok ugyan mi címen akarnak mindenképpen a nemzetbe tartozni, időszakonként ide, időszakonként máshova. Hát ez nem megy! Ez az egyik tanulsága ennek a törvénynek, ezt így kell végiggondolni, és ebből születhet meg az, amit valamennyien áhítunk, akarunk, és amiért tulajdonképpen itt vagyunk.

Köszönöm szépen. (*Taps a MIÉP padsoraiban.*)

Forrás: *Országgyűlési Napló*, 2001 április 19., www.mkogy.hu

Tájékoztató a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény tervezetéről

A törvénytervezet helye a magyar belpolitikában

A Fidesz kormányzati tevékenységében kiemelt jelentőséget tulajdonít a „nemzetpolitikának”, a határon túli magyarság ügyének, a „magyar nemzeti integrációnak”. 1995–96 óta, a magyar–szlovák és a magyar–román alapszerződés vitájától kezdve a Fidesz folyamatosan a politikai közbeszéd, a belpolitikai ütközések, az MSZP elleni küzdelem középontjába emelte a kérdéskört. Erre azért volt nagy szüksége, hogy elhitesse a konzervatív beállítottságú állampolgárokkal „őszinte nemzeti elkötelezettségét”, és össze tudja kövacsolni a jobboldali szavazótábor. 1998 óta is ezt a célt szolgálják a felfűtött nemzeti, időnként nacionalista retorika, a határon túli magyarok anyagi, politikai és erkölcsi támogatás számottevő növelése, a szimbolikus kormányzati gesztusok sorozata, többek között a Millennium ünneplése, a Magyar Állandó Értekezlet megalapítása és más hasonló lépések.

A Fidesz kedveli a bombasztikus „nemzetpolitikai” megfogalmazásokat, az előkészítés nélküli hatásvadász ötleteket. Ilyen volt Orbán Viktor miniszterelnök 1999. október 31-i bejelentése a státustörvény kidolgozásáról, amely meglepte mind a hazai ellenzék, mind a határon túli magyar vezetőket. Ezt a fogását ismételte meg a MÁÉRT legutóbbi 2000. decemberi ülésén, amikor bármiféle előzetes szakmai mérlegelés nélkül bejelentette a határon túli magyarok családtámogatását.

A státustörvény bejelentésével a Fidesz megpróbálta kész helyzet elé állítani az MSZP-t. Amennyiben az MSZP kategorikusan elutasította volna a határon túli magyarok rendezetlen hazai jogállásának törvényi szabályozását, akkor a jobboldal rászűthette volna a határon túli magyarok ügye iránti érzéketlenség, a „nemzetietlenség” bélyegét. Ugyanakkor *nem hagyhattuk szó nélkül azokat a nyilatkozatokat, a MÁÉRT szakbizottságainak anyagaiban megfogalmazott irreális törekvéseket, amelyek megvalósulása sértette volna a magyar munkavállalók érdekeit, túlzottan megterhelte volna a magyar költségvetést, vagy nehezítette volna az ország EU-integrációját.* Az MSZP folyamatosan reagált ezekre az ötletekre. Az Elnökség 2000. július 11-i ülésén kezdeményező lépéseket is tett például a határon túli magyarok országgyűlési biztosának javaslatával. A *határon túli magyarok országgyűlési biztosa* az eddigi parlamenti, kormányzati, közalapítványi intézményrendszert kiegészítve nyújtana jogorvoslati lehetőséget a határon túli magyar személyek és szervezetek számára a magyar hatóságok eljárásaival kapcsolatban. Az önálló képviselői indítványt a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény betervezésekor kívánjuk benyújtani.

A törvénytervezet módosulásai

Az elmúlt több mint egy év vitái bizonyították, hogy a státustörvény ötletének bejelentésekor megfogalmazott szakmai és politikai érveink megalapozottak voltak, ma is helytállóak. *Bebizonyosodott, hogy nem lehetséges hárommillió kárpát-medencei magyarnak alanyi jogon egészségügyi ellátást, korlátozás nélküli munkavállalási engedélyt, oktatást biztosítani.* Több minisztérium álláspontja is ezt a felfogást erősítette meg. Ezért is változtatta meg a Kormány a törvénytervezet nevét, először „kedvezményekről szóló” törvényre. Később elfogadták javaslatunkat és a normaszöveg tervezete átfogó elnevezést kapott.

Az MSZP koncepciója kezdetől fogva az volt, hogy ne csak a hazai jogállást, hanem elsősorban a szülőföldön való megélhetést szolgáló eszközöket is foglalja magába a törvény. Így a törvény hivatkozzon a megkötött alapszerződésekre, a kisebbségvédelmi egyezményekre, a magyar állam által a szülőföldön nyújtott támogatási formákra, így az Illyés, az Új Kézfogás, az Apáczai Csere János Közalapítványokra, a Segítő Jobb és a Mocsáry Lajos Alapítványokra.

A jelenlegi törvénytervezet

A törvénytervezet lényegében összegzi az eddigi támogatási formákat, illetve azokat néhány új elemmel bővíti:

- 3 hónapos munkavállalási kvóta
- pedagógusigazolvány a határon túli pedagógusoknak
- diákigazolvány a határon túli főiskolai és egyetemi hallgatóknak
- utazási kedvezmények évente négyszer 90%-os kedvezménnyel, illetve ingyenes utazás a határon túli nyugdíjasoknak

A törvénytervezet kritikus elemei

1. Szakmailag továbbra sem kellően kidolgozott a javasolt három hónapos foglalkoztatási kvóta. Ez megfelelő pontosítások nélkül feszültségek forrása lehet a magyar munkaerőpiacon, főként a határmenti megyékben. Többszöri felszólításunk ellenére a kormány nem mérte fel, hogy a határon túli magyaroknak milyen munkaerő-kínálata van: milyen szakmákban, milyen területi megosztásban, milyen mennyiségben kívánnak munkát vállalni, s ez mennyire felel meg a magyar munkaerőpiac keresletének? Ilyen elemzést az Orbán-kormány eddig nem készített. A határon túliak magyarországi feketemunka vállalásainak legális keretekbe való terelése az MSZP számára is üdvözlendő cél. Kétséges, hogy a három hónapos kvóta kiszürkíti, kifehériti-e a fekete munkát, hiszen a vállalkozóknak nem lesz érdekében a legális foglalkoztatás. Nyilvánvalóvá kell tenni a határon túli magyarok számára, hogy ez a kedvezményes rendszer Magyarországnak az Európai Unióba való felvétele után már nem tartható fenn. Egyértelműnek tűnik az is, hogy a három hónapos kvóta az állandó munkahellyel rendelkező határon túliaknak nem jelent érdemi segítséget, hiszen nem fogják feladni állandó munkájukat, hogy élhessenek ezzel a jogosítvánnyal.

Komoly veszélye van viszont annak, hogy a három hónapos legális munkavállalás a Magyarországra való áttelepülés előkészítését fogja elsősorban megkönnyíteni.

2. *A jelenlegi koncepció elfogadhatatlan része, hogy nem tartalmazza a törvény jog-alanyát, vagyis a kedvezményre jogosultak körét.* Tulajdonképpen nem tartalmi vélemény-különbségről van szó. A kedvezményezett definíciójában a legutóbbi MÁÉRT ülésén ugyanis megegyeztünk, de azt az MSZP szerint be kell venni a normaszövegbe. A MÁÉRT-értekezlet záródokumentumában az MSZP különvéleményeként megfogalmazta, hogy a kedvezményre jogosultak személyi körét a törvénynek kell tartalmaznia. A Kormány elképzelése szerint viszont a zárónyilatkozat mellékletét képező állásfoglalásnak kell tartalmaznia azt a szempontrendszert, amely alapján a szomszédos országokban létrejövő ún. ajánlószervezetek eldönthetik a kedvezményekre jogosultak körét. A kormány kompromisszumkészsége esetén ez a probléma könnyen áthidalható.

Az MSZP korábbi elnökségi ülése állást foglalt a szabad identitásválasztás elvének törvényi érvényesítése mellett. Fontos, hogy ezt sikerült a jogalany meghatározásakor elfogadtatnunk.

3. Az MSZP szerint is lehet javaslattevő jogosítványa a határon túli magyar érdekvédelmi szervezeteknek, felekezeteknek a törvény jogalanyára vonatkozóan. A Magyar Köztársaság területén igénybeveendő kedvezményekről azonban az érdemi döntést a Belügyminisztériumnak kell meghoznia. *Számunkra azért problematikus új „ajánlószervezetek” létrehozása, mivel azok megoszthatják a határon túli magyar közösségeket, továbbá a Fidesz klientúra-építését szolgálják.* Az MSZP álláspontja szerint az ajánlás feladatát el tudják látni a már meglévő, tényleges politikai súllyal bíró, legitim határon túli szervezetek, pártok, civil szervezetek és egyházak. Álláspontunk szerint a javaslatételben illetékes határon túli pártok, civil-, érdekvédelmi-, és szakmai szervezetek, illetve egyházi felekezetek listáját vagy a törvény melléklete, vagy külön országgyűlési határozat tartalmazná.

4. Politikai és jogtechnikai szempontból gondot jelent, hogy a 32§-ból álló normaszöveg több mint tíz esetben hivatkozik külön jogszabályra, amelyek ma még nem ismertek. A törvénytervezet ezért is rendkívül széleskörű felhatalmazást ad a kormánynak. Sok esetben ilyen módon nem lehet felmérni, mit is jelent egy-egy kedvezmény konkrétan az érintetteknek, illetve a magyar költségvetés számára. Az MSZP három esetben ragaszkodik a külön jogszabályok párhuzamos kidolgozásához, nevezetesen a munkavállalás, a társadalombiztosítás, az egészségügyi ellátás esetében.

Költségvetési vonzatok

A Kormány a 2001–2002-es költségvetésben nem különített el forrásokat erre a célra. A Külügyminisztérium vezetői arra hivatkoznak, hogy el nem fogadott törvényt nem lehetett betervezni a költségvetésbe. A MÁÉRT ülésén jelezték, hogy a költségvetési tartalék-ból minimálisan 5 milliárd forintot szánnak a törvény végrehajtására. A kedvezményezett-ek ún. „Magyar igazolványt”-t kapnak, amelynek igen magas költségvetési vonzata van. Szakértői számítások szerint ezen igazolványok elkészítése önmagában 3-4 milliárd forintot igényel.

A kompromisszum esélyei

A törvény elfogadásához elegendő az egyszerű parlamenti többség. Az MSZP is érdekelt abban, hogy törvény részletezze az Alkotmányban rögzített felelősséget, a mindenkori magyar kormány kötelezettségeit. A törvénynek már most láthatóak olyan pozitív hozadéakai, amelyek a határon túli magyarok számára fontos előrelépést jelenthetnek: pl. diákigazolvány, pedagógusigazolvány, utazási kedvezmények adása az érintett határon túliak számára. Ezek olyan lépések, amelyek nem rendítik meg a magyar költségvetést, de fontos közérzetjavító hatásuk lesz a határokon túl.

Az MSZP a döntő álláspontot egyrészt a végső normaszöveg birtokában, másrészt érdemi módosító javaslatainak fogadtatása esetén tudja kialakítani. A legutóbbi MÁÉRT során nyilvánvalóvá vált, hogy az illetékes kormányzati személyiségek többsége szeretné, ha az MSZP támogatná a törvényt.

Látni kell azt is, hogy a határon túli magyarság részéről felfokozott, túlzott elvárás, számos illúzió fűződik a törvény elfogadásához. Az RMDSZ radikális szárnya, az MVSZ elindított egy licitálást is, az un. külhoni állampolgárság irreális követelésével. Több tízezer aláírást gyűjtöttek össze, ezáltal kereszteztek, kvázi leértékelték a Fidesz-kormány törvénytervezetében foglalt kedvezményeket.

Összefoglalás

1. Fontosnak tartjuk, hogy a Magyar Köztársaságnak a határon túli magyarok iránt viselt alkotmányos felelősségét törvény rendezze, a kedvezmények és a támogatások rendszerét részletesen szabályozza. A törvénynek alapvetően a határon túli magyarok szülőföldön való megélhetését, önazonosságának megőrzését kell szolgálnia. Az MSZP a törvénynek ilyen irányú továbbfejlesztését szorgalmazza.

2. Az MSZP szerint a törvény úgy legyen kedvező a határon túli magyarok számára, hogy az ne sértse a magyar lakosság érdekeit. A törvény legyen összhangban az ország teherbíró képességével, a költségvetés lehetőségeivel. Feleljen meg európai uniós csatlakozásunk, tagságunk követelményrendszerének, a nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségeinknek.

3. A tervezet kidolgozása során a kormány számos felvetett javaslatunkat, észrevételünket elfogadta. Ennek következtében a normaszöveg, a magyar lakosság érdekeivel jobban összhangba került és elfogadhatóbbá vált. Ugyanakkor sürgetjük a kormányt, hogy egyértelműen tisztázza a közvélemény számára, milyen költségvetési kiadásokkal jár a törvény elfogadása.

4. Elengedhetetlennek tartjuk, hogy a társadalombiztosításra, az egészségügyi ellátásra és a munkavállalásra vonatkozó külön jogszabályokat a kormány a törvénytervezettel együtt nyújtsa be az Országgyűlésnek. Ily módon lehet csak felmérni, hogy a törvény milyen kedvezményeket ad valójában, s azok mennyibe kerülnek. Ezeket a kormány mindaddig nem tisztázta, így illúziókat ébresztett a határon túli magyarokban és félrevezette

a magyar közvéleményt. A törvénytervezet kidolgozatlan kérdéseiben hatpárti egyeztetést javasolunk.

5. Javasoljuk, hogy a kormány folytasson konzultációt a törvénytervezetről az Európai Unió illetékes szerveivel, és ennek eredményeiről adjon tájékoztatást az Országgyűlés és a közvélemény számára.

6. További biztosítékokat kérünk a törvény elfogadásához:

A törvény tartalmazza a MÁÉRT-on elfogadott személyi hatályra vonatkozó meghatározást.

Az ajánlószervezetek problémáit külön országgyűlési határozat rendezze.

A Parlament illetékes bizottságai folyamatosan kövessék nyomon, ellenőrizték, hogy a törvény rendelkezései az eredeti célt, a határon túli magyaroknak a szülőföldön való méltó megélhetését szolgálják-e valójában.

A Parlament Foglalkoztatási és Munkaügyi Bizottsága folyamatosan ellenőrizze a munkavállalási kvótarendszernek a magyar munkaerőpiacra gyakorolt hatását. Feszültség esetén a Parlamentnek és a Kormánynak korrigálnia kell az érintett jogszabályokat.

7. A határon túli magyarok országgyűlési biztosa az eddigi parlamenti, kormányzati, közalapítványi intézményrendszert kiegészítve nyújtana jogorvoslati lehetőséget a határon túli magyar személyek és szervezetek számára a magyar hatóságok eljárásaival kapcsolatosan. A MÁÉRT legutóbbi ülésén az MSZP küldöttsége átadta a tervezetet a parlamenti pártok és a határon túli magyar szervezetek képviselőinek. Az önálló képviselői indítványt a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény beterveztésekor kívánjuk benyújtani.

Forrás: MSZP Országgyűlési Képviselői Csoportja Hírlevele, 2001. június 14.

A kedvezménytörvény értékelése

1) A MÁÉRT 1999. október 31-i ülésén meghirdetett „státustörvény” az elmúlt másfél év egyik legtöbb vitát kiváltó Fidesz-ötlet volt. A magyar közvélemény és a magyar politikai elit erősen megosztott. Még a mérsékelt kormánypárti szakértők is zárt körben számos aggályt, kételyt fogalmaznak meg a mai napig.

2) A törvénytervezet – éppen az MSZP folyamatos szakmai, politikai kritikai észrevételei és javaslatai nyomán – a kezdettől fogva nagyon sokat változott.

a) A „státustörvény” meghirdetésekor kizárólag a magyarországi jogállást kívánta rendezni, szó sem volt a szülőföldön való boldogulásról. *Az MSZP kritikája, javaslatai nyomán mára egyre inkább a szülőföldön való megélhetés és önazonosság-őrzés törvényévé vált.*

b) Bár a Fidesz kommunikációs és politikai okokból ragaszkodik a státustörvény elnevezéséhez, ma már nem ez a törvény neve. Közben még a kedvezménytörvény nevet is viselte, ami a jelenleginél is pontosabb elnevezés volt. A jelenlegi „szomszédmagyar” törvény *nem ad különleges jogállást, státust.*

Bebizonyosodott az MSZP szakmai-politikai érvelése, hogy nem lehet alanyi jogon a 2,7 millió kárpát-medencei magyarnak sem egészségügyi ellátást, sem oktatást, sem folyamatos munkavállalást biztosítani. „A státus”-ból, az alanyi jogból mindössze a 3 hónapos munkavállalás, a 4x90%-os kedvezményes utazás maradt. Sem a pedagógusigazolvány, sem a diákigazolvány, sem az iskolakezdési 20 ezer forint nem tekinthető alanyi jogú juttatásnak (hiszen csak a két – és annál többgyermekes családokat illeti meg, csak ott adható, ahol egyáltalán van magyar nyelvű oktatás, így a szórványterületek többsége kiesik). A „státus” általános érvényességét a legutóbbi időben az ausztriai magyaroknak a törvényből való kivételével tovább szűkítették.

c) Irreális, túlzott költségvetési teher helyett a törvény e téren is megszélidült. *Bár még ma sem tudjuk pontosan a törvény költségvetési vonzatát, az kijelenthető, hogy az ország teherbíró képességével összhangban van, vagyis nem rendíti meg a magyar költségvetést.* Az eddigi 7milliárd forintos évi határon túli költségvetési tételhez e törvény további 10, maximum 15 milliárdot tesz hozzá.

d) A „ki a magyar?” kérdése is kezd helyére kerülni a „ki a kedvezményezett” pontos fogalmazásával. *Egyértelmű MSZP siker, hogy a törvénybe bekerült a szabad identitásválasztás elve.* Ugyanakkor a MÁÉRT-on egyetértéssel elfogadott kritériumrendszer – módosító javaslatai ellenére – nem került be a törvénybe. Ennek gyakorlati jelentősége lett volna: szűkítette volna a szubjektivitás terét az ajánlástételben, ezáltal csökkentette volna a vitás esetek számát. A Fidesz elutasítás leleplezi aényt, hogy a MÁÉRT kommunikációra jó, de érdemi hatáskört nem kíván neki adni.

e) Az irreális vágyálmok, fantáziák helyett kezd kialakulni *egy működőképesebb szerkezet.* A járatlan út és a racionális szocialista módosítók egy részének elutasítása foly-

tán nincs azonban garancia, hogy a törvény végrehajtása nem jár majd kisebb-nagyobb zavarokkal.

f) Bár a Fidesz-propaganda mindenre alkalmas csodaszernek, Trianon óta rendezetlen kérdések „megoldásának” állítja be a törvényt, a határon túliak kezdenek rádöbbsenni, hogy a törvénynek nagyobb a füstje, mint a lángja. Ezzel is magyarázható, hogy újra előjöttek a kettős állampolgárság miazmái Orbán Viktor, Németh Zsolt részéről, holott mind Romániában, mind Szlovákiában a kettős állampolgárság elzárna a társadalmi mobilitás csatornáit a magyarok elől. A magyar kormány részéről egyedül a Vajdaság esetében lehet komolyan mérlegelni e lehetőség hasznosságát.

Reálisabb, megvalósíthatóbb, és működőképesebb törvény született, mint induláskor várható volt, bár a javasolt mechanizmusnak még mindig számos buktatója, ellentmondása maradt. A magyar igazolvány szimbolikus értéke viszont vitathatatlan, hiszen a határon túliak számára a magyar nemzethez tartozásnak lesz bizonyítéka.

A közvélemény-kutatás legutóbbi adatai

A Socio-Balance közvélemény-kutató 2001. április 2-4. között, 1000 fős mintán végzett felmérésének főbb adatai:

A megkérdezettek 61%-a inkább egyetért, 20%-a inkább nem, 17% pedig nem tudja megítélni a törvénytervezetet. A Fidesz hívek 74%-a, az MSZP támogatók 52%-a támogatja a törvényt. Az SZDSZ-nél is 49:46 a támogatók és az elvetők aránya. A Fidesz-támogatók 10%-a, az MSZP-hívek 24%-a egyáltalán nem támogatja.

Az idősebb korosztály nagyobb fenntartással fogadja a törvényt, mint a fiatalok.

A magyar nyelvű taníttatáshoz gyermekenként nyújtandó havi 20 ezer forintos támogatást a Fidesz-pártiak 76%-a, az MSZP-sek 60%-a támogatja.

„Az otthonmaradás célját szolgálja-e a törvény?” című kérdésekre adott szocialista válasz alacsonyabb, csak 47% válaszolt igennel, 38%-uk bizonytalan, míg a Fideszeseknek is csak 60%-a adott igenlő választ.

A Fidesz-pártiak 72%-a tartja a törvényt hasznosnak, míg az MSZP-seknek 50%-a.

Az MSZP mérlege

Az MSZP elérte, hogy

- 1) a szülőföldön való boldogulás elve, az ott nyújtott támogatások bekerüljenek a törvénybe, annak gerincét képezzék;
- 2) a szabad identitásválasztás elve, a személyes vállalás döntse el a magyarsághoz való tartozást, itthon és határainkon túl egyaránt;
- 3) a döntéshozatal alapvetően Magyarországon történjen, bár az ajánlattétel joga – helyesen – megmaradt a határokon túli szervezeteknél;
- 4) a MÁÉRT működésére utaljon a törvény;
- 5) a törvény életszerűbb, megvalósíthatóbb, vagyis működőképes legyen.

Az MSZP nem érte el, hogy

- 1) a 3 hónapos munkavállalási kvótát 6 hónapra emeljék;
- 2) a határainkon túl nyújtott, már meglévő kedvezmények konkretizálását, illetve új ottani támogatási formák megfogalmazását;
- 3) az adatvédelem széleskörű garantálását;
- 4) az országgyűlési biztos intézményének elfogadtatását;
- 5) a MÁÉRT működésének törvényi szintre emelését.

Az MSZP támogatásának érvei:

- 1) A magyar szocialisták számára elv és érték a valódi nemzeti egység határon innen és túl, az egységes magyar nemzet, a magyar-magyar integráció újrateremtése.
- 2) Az MSZP nemzeti párt. A határainkon túl élő magyarok ügye távlatosan fontosabb, mint a konkrét törvény fogyatékságai, hibái.
- 3) A határon túli magyar szervezetek a konzultációk során jelezték: számukra nagyon fontos az MSZP támogatása, igenlő szavazata.
- 4) A magyar szocialisták kormányon is ígéretet tettek, hogy lépéseket tesznek a magyar-magyar integráció érdekében az EU-csatlakozás során, a schengeni rendszer bevezetése előtt. A magyar szocialisták betartják ígéreteiket.
- 5) Az MSZP megteremtette, hogy többet lehet elosztani határon innen és túl. A magyar szocialisták megteremtették a fedezetét, hogy többet kaphassanak a határon túliak is.
- 6) Az MSZP felvetései, javaslatai alapján a törvény pozitív irányba változott.
- 7) Az MSZP kormányra kerülve most benyújtott módosító javaslatai alapján kiigazítja, pontosítja a törvényt.

Fennmaradt kockázatok, hibák

1) Két szomszéd, főként Románia részéről vannak fenntartások. Szlovák részről semmi konkrétumot nem fogalmaztak meg. A román aggályok alapvetően az ún. státusirodák működésével kapcsolatosak. A román és szlovák fenntartások részben a megsértett hiúságból fakadnak: az MSZP többszöri felszólítása, bírálata ellenére az Orbán-kormány csak a legutóbbi időben kezdte meg az érdemi konzultációt a szomszédokkal, a másik ok a román belpolitikából fakad. A román tiltakozás hangnemének alakulásából azonban nem feltétlenül következik egy elhúzódó magyar–román vita: részben függvénye a román belpolitika alakulásának, másrészt függ a magyar rugalmasságtól, vagy annak hiányától, a Fidesz arroganciájától.

2) *A vegyes lakosságú területeken* a 3 hónapos munkavállalási lehetőség, és a 20 ezer forintos iskolakezdési támogatás *válthat ki feszültségeket*. A közvélemény-kutatások szerint ettől a határon túli magyarok 3/4-e is tart.

3) Ma még nem lehet előrejelezni, hogy a törvény egésze inkább a szülőföldön való maradást, vagy inkább az áttelepülést, az *átcsábítást erősíti-e?*

4) *Az ajánlószervezetek működése, kijelölése feszültségforrás már most. Az ajánló-szervezet összeállítása közvetlen beavatkozási lehetőség a Fidesz-kormány számára. A státusirodák pedig a Fidesz-klientúra további építését szolgálják.*

5) *Ma még megoldatlan a személyi adatok védelme, tárolása.*

6) *Nincs igazi ellenőrző mechanizmus a végrehajtás során, de nincs megfelelő politikai akarat sem a jelentkező zavarok időbeli elhárítására. Ezért nagyon fontos lenne az MSZP-javaslat elfogadása a határon túli magyarok országgyűlési biztosának intézményéről.*

7) *Nem ismeretes a kapcsolódó külön jogszabályok tartalma. A magyar szocialisták támogatása jogalapot nyújt arra, hogy a végrehajtás ellenőrzésében is érdemi módon részt vehessenek.*

Forrás: MSZP Országgyűlési Képviselői Csoportja Hírlevele, 2001. június 14.

A Velencei Bizottság jelentése a nemzeti kisebbségek számára az anyaállamok által biztosított kedvezményes bánásmódról

Strasbourg, 2001. október 22.

CDL-INF (2001) 19

Joggal a Demokráciáért Európai Bizottsága (Velencei Bizottság)

Jóváhagyta a Velencei Bizottság 48. Plenáris Ülése
(Velence, 2001. október 19–20.)

Bevezetés

2001. június 21-én Románia miniszterelnöke, Adrian Năstase úr azzal a kéréssel fordult a Velencei Bizottsághoz, hogy az vizsgálja meg a Magyar Köztársaság Országgyűlése által 2001. június 19-én elfogadott, a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvénynek az európai normákkal, valamint korunk nemzetközi jogi normáival és elveivel való összeegyeztethetőségét.

2001. július 2-án a Magyar Köztársaság külügyminisztere, Martonyi János úr felkérte a Velencei Bizottságot, hogy végezze el a nemzeti kisebbségekhez tartozó és az állampolgárság szerinti állam határain kívül élő személyek számára biztosított kedvezményes elbánásra vonatkozó európai jogalkotás legutóbbi tendenciáinak összehasonlító elemzését.

A Velencei Bizottság a 2001. július 6–7. között megtartott plenáris ülésén úgy határozott, hogy az Európa Tanács egyes tagállamai vonatkozó jogszabályai és gyakorlata alapján tanulmányozza az államok által a határokon kívül élő nemzeti kisebbségeknek biztosított kedvezményes elbánás gyakorlatát. E vizsgálatnak a célkitűzése annak megállapítása, hogy a kérdéses kedvezményes elbánás összeegyeztethető-e az Európa Tanács normáival és a nemzetközi jog elveivel.

Ezt követően sor került egy munkacsoport életre hívására, amelynek tagjai voltak Franz Matscher, Francois Luchaire, Giorgio Malinverni és Peter Van Dijk urak. Találkoztukra 2001. szeptember 18-án Párizsban került sor. A jelentést tevők megbeszélést folytattak a magyar és a román kormány képviselőivel az érintett felek által a Velencei Bizottság kérésére augusztusban átadott információk tisztázása érdekében.

A Jelentés a Matscher, Luchaire, Malinverni és Van Dijk urak megállapításai alapján készült, azt a Kisebbségvédelmi Albizottság 2001. október 18-án megvitatta és ezt követően a Velencei Bizottság 2001. október 19–20. között Velencében megtartott plenáris ülése elfogadta.

A. Történelmi háttér¹

Az „anyaállamok” által a más országok állampolgárainak számító és külföldön élő (a továbbiakban: „lakóhely szerinti állam”), a nemzeti közösséghez tartozó személyek (a továbbiakban: „határain kívül élő kisebbségek”) iránt érzett felelősség nem új jelenség a nemzetközi jogban.²

A nemzetközi szokásjog néhány általános elvén túlmenően a vonatkozó nemzetközi egyezmények az állampolgárság szerinti országokra ruházzák azt a feladatot, hogy határon belül élő valamennyi személy számára biztosítsák az alapvető emberi jogok, ideértve a kisebbségi jogok gyakorlását. Ezen egyezmények értelmében az egész nemzetközi közösségre hárul az a szerep, hogy ellenőrizze a vállalt kötelezettségeknek a lakóhely szerinti államok által történő betartását.³ Az anyaállamok azonban kinyilvánították azon kívánságukat, hogy – párhuzamosan a vonatkozó nemzetközi együttműködés keretei között életre hívott fórumokkal⁴ – aktívabban és közvetlenebb módon szeretnének beavatkozni a nemzeti kisebbségek érdekében.

A nemzeti kisebbségek védelmével kapcsolatos két- és többoldalú egyezmények megkötése az érintett állampolgárság szerinti államokkal az anyaállamok rendelkezésére álló legfontosabb eszköz e tekintetben.

A kisebbségvédelemmel kapcsolatos, kétoldalú egyezményekre alapozó megközelítéssel első ízben az Orosz, az Osztrák–Magyar és Ottomán Birodalom összeomlását követően próbálkoztak a Népszövetség égisze alatt.⁵ Ezt a megközelítést alkalmazták a második világháborút követően is. Dél-Tirol esete kimondottan érdekes ebből a szempontból. A Saint-Germain-en-Laye-i békeszerződést (1919) követően Dél-Tirolt Olaszországhoz csatolták a helyi lakosság (néhány ezer olasz és 280 ezer – olasz állampolgárságot szerző – dél-tiroliai) akarata ellenére. A fasizmus éveiben a szóban forgó kisebbség nem részesedett védelemben. 1945-ben a dél-tiroliaiak deklarálták az önrendelkezéshez való jogukat. Ennek ellensúlyozására a Szövetségesek arra ösztönözték Olaszországot és Ausztriát, hogy kétoldalú egyezmény keretében rendezzék a kérdést, amely végül is 1946. szeptember 4-én megkötött (Gruber-de Gasperi Egyezmény néven, mely később a Szövetséges Hatalmak és

1 Bővebb leírásért lásd: J. Marko, E. Lantscher and R. Medda, *Protection of National Minorities through Bilateral Agreements in South-Eastern Europe*, 2001.

2 A továbbiakban vizsgálandó jogszabályokban a „nemzetiség” szó helyenként az „állampolgársággal” azonos tartalommal szerepel. Jelen tanulmány esetében azonban a „nemzetiség” szó jogi köteleket jelent az egyén és az állam között, és nem utal az egyén nemzeti származására (lásd a Nemzetiségekről szóló Európai Konvenció 2. cikkelyét).

3 Lásd a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény (a továbbiakban: „Keretegyezmény”) 1. cikkelyét.

4 Európában számos procedura létezik a kisebbségek védelmével kapcsolatban. Itt elsősorban az Emberi Jogok Európai Konvenciója által meghatározott mechanizmusról (annak egyéni és államközi alkalmazásairól), továbbá a Keretegyezmény keretében az Európa Tanács Miniszteri Tanácsa és Tanácsadó Bizottsága által az érintett országok jelentése alapján végzett megfigyelői tevékenységről van szó. Az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosának és az ENSZ Kisebbségi Munkacsoportjának tevékenységére szintén utalni kell.

5 Míg az Åland-szigetek körül kialakult vita rendezése 1920-ban sikeres volt, a háborút követő békeszerződésekből eredő fő kisebbségügyi problémák megoldatlanok maradtak.

Olaszország között 1947. február 10-én aláírt békeszerződés része lett). Az egyezmény értelmében a régió korlátozott autonómiára tett szert. Az Ausztria teljes függetlenségét helyreállító 1955. május 15-i Bécsi Szerződés után Ausztria az egyezmény teljesebb megvalósítására törekedett, ezért további kétoldalú tárgyalásokat kezdeményezett Olaszországgal, amiktől ez utóbbi az 1958–61 közötti időszakban elzárkózott. 1959-ben Ausztria az ENSZ Közgyűlése elé vitte a kérdést, amely két, 1960-ban és 1961-ben elfogadott határozatban sürgette Olaszországot és Ausztriát a tárgyalások megkezdésére. Ezzel az ENSZ Közgyűlése implicite elismerte Ausztria azon jogát, hogy a Párizsi Békeszerződés értelmében felelősséggel viseltessék a dél-tiroliak sorsa iránt. A konfliktus eszkalálódása terrorista támadásokat eredményezett. 1969-ben születtek meg a dél-tiroli kisebbségnek kedvezményeket biztosító „csomag-megállapodások” („pacchetto”). 1992 nyarán az osztrák kormány nyilatkozatot tett közzé arról, hogy Olaszország maradéktalanul eleget tett a megállapodásoknak. 1996-ben Ausztria és Olaszország értesítette az ENSZ-et, hogy kölcsönösen elfogadható megállapodás született a kérdésben. Ausztria továbbra is ellenőrzi a „csomagok” megvalósítását és Olaszország, a két ország között meglévő jó kapcsolatok fényében, nem vitatja Ausztria ezen jogát.

1990-ben, a hidegháború lezárulását és a kommunista rendszerek bukását követően a kisebbségek védelme kiemelt kérdés lett, és még nyilvánvalóbbá vált Kelet- és Közép-Európa országainak azon vágya, hogy meghatározó szerepet játsszanak a határaikon kívül élő kisebbségeik védelmében.⁶

A kérdéses években elfogadott alkotmányok közül több is tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek értelmében az anyaállamok felelősséggel tartoznak a határaikon kívül élő kisebbségeikért, továbbá elősegítik és erősítik azok kapcsolatát az anyaállammal.

A Magyar Köztársaság Alkotmányának (módosítva 1989-ben) 6. cikkelye például leszögezi, hogy:

„A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.”

A Román Köztársaság Alkotmányának (1991) 7. cikkelye szerint:

„Az állam elősegíti a külföldön élő románokkal való kapcsolatokat erősítését, és ennek megfelelően cselekszik a nemzeti, kulturális, nyelvi és vallási identitásuk megőrzése, fejlesztése és kifejezése érdekében, összhangban a nekik otthont adó országok jogszabályaival.”

A Szlovén Köztársaság Alkotmányának (1991) 5. cikkelye értelmében többek között:

„Szlovénia felelősséget érez a szomszédos országokban élő őshonos szlovén nemzeti kisebbségek iránt és előmozdítja a szülőfölddel való kapcsolatukat. (...) A nem szlovén állampolgárságú szlovének különleges jogokat és kedvezményeket (előjogokat) élveznek Szlovéniában.

6 A Jelentés elsősorban a kelet- és közép-európai kisebbségvédelem elmúlt egy évtizedével foglalkozik elsősorban. Ugyanakkor számos más, a következtetések szempontjából releváns példa is van (az ausztriai szlovén és horvát kisebbségek védelme az 1955-ös Osztrák Államszerződés 7. cikkelye szerint).

Ezen jogok és kedvezmények (előjogok) mibenlétét és terjedelmét külön törvényben kell szabályozni.”

A Macedón Köztársaság Alkotmányának (1991) 49. cikkelye leszögezi, hogy:

„A Köztársaság felelőséget érez a szomszédos országokban élő, a macedón néphez tartozó személyek helyzete és jogai iránt (...) segíti kulturális fejlődésüket és előmozdítja a velük való kapcsolatokat.”

A Horvát Köztársaság Alkotmányának (1991) 10. cikkelye szerint:

– „A Horvát Köztársaság különleges felelősséget érez a horvát nemzet más országokban élő részei iránt, és különleges védelmet biztosít számukra.”

Az Ukrán Köztársaság Alkotmányának (1996) 12. cikkelye hasonlóképpen rögzíti:

– „Ukrajna támogatja az állam határain kívül élő ukránok nemzeti, kulturális és nyelvi szükségleteinek megvalósulását.”

A Lengyel Köztársaság Alkotmányának (1997) 6. cikkelye szerint:

– „A Lengyel Köztársaság elősegíti a határon kívül élő lengyeleknek a nemzeti kulturális örökséggel fennálló kapcsolatát.”

A Szlovák Köztársaság Alkotmányának (módosítva 2001-ben) 7a cikkelye szerint:

– „A Szlovák Köztársaság elősegíti a határokon kívül élő szlovákok nemzeti öntudatának és kulturális identitásának fejlődését, az e célok elérésére hivatott intézményeit és a szülőföldjükkel való kapcsolatukat.”

Ugyanebben az időszakban a kisebbségvédelem egyezményes kereteken keresztül történő kezelése ismételtelen előtérbe került — méghozzá igen széles körben. Németország a határai biztosítása és a második világháborút követően a közép- és kelet-európai országok fennhatósága alá került német kisebbségek jogai védelme érdekében barátsági, együttműködési és partnerségi megállapodásokat kötött Lengyelországgal, Bulgáriával, Magyarországgal és Romániával.⁷ Magyarország hasonló egyezményeket kötött három szomszédos országgal: Ukrajnával, Horvátországgal és Szlovéniával.⁸

7 Egyezmény a Német Szövetségi Köztársaság és a Lengyel Köztársaság között a Jószomszédi Kapcsolatokról és Barátsági Együttműködésről (1991. június 17.); Egyezmény a Német Szövetségi Köztársaság és Bulgária között a Baráti Kapcsolatokról és Európai Partnerségről (1991. október 9.); Egyezmény a Német Szövetségi Köztársaság és a Magyar Köztársaság között a Baráti Együttműködésről és Európai Partnerségről (1992. február 6.); Egyezmény a Német Szövetségi Köztársaság és Románia között a Baráti Együttműködésről és Európai Partnerségről (1992. április 21.).

8 Egyezmény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a Jószomszédi Kapcsolatok és Együttműködés Alapjairól (1991. december 6.); Egyezmény a Magyar Köztársaság és Szlovénia között a Barátságról és Együttműködésről (1992. december 1.); Egyezmény a Magyar Köztársaság és Horvátország között a Baráti Kapcsolatokról és Együttműködésről (1992. december 16.).

A fenti kétoldalú egyezmények alkalmasak voltak arra, hogy számottevően enyhítsék az anyaállamok és a lakóhely szerinti államok közötti feszültségeket, annyira, hogy elvezethettek kötelezettségek vállalásához kényes kérdésekben, míg a többoldalú egyezmények csak az adott kérdések közvetett megközelítésére alkalmasak.⁹ Mindezekon túlmenően ezek az egyezmények lehetővé teszik az egyes nemzeti kisebbségek egyedi jellegzetességeinek és szükségleteinek, valamint a sajátos történelmi, politikai és társadalmi környezetnek a közvetlen figyelembe vételét.

Ennek következtében az Európai Unió vonzó eszköznek tartotta a kétoldalú egyezményeket Közép- és Kelet-Európa stabilitásának szavatolására. 1993-ban az Európai Unió elfogadott és elindított egy francia kezdeményezést („Balladur-kezdeményezés”), amely a Stabilitási Paktum aláírásáig vezetett. Ennek célkitűzése a „stabilitás megteremtése a jószomszédi kapcsolatok előmozdítása révén, beleértve a határok, kisebbségek ügyét, a regionális együttműködést és a demokratikus intézmények megszilárdítását együttműködési programok révén minden olyan területen, amely hozzájárulhat a célok eléréséhez.”¹⁰ Az 1995-ben elfogadott és 52 ország által aláírt Stabilitási Paktum vonatkozott Bulgáriára, a Cseh Köztársaságra, Észtországra, Magyarországra, Lettországra, Litvániára, Lengyelországra, Romániára és Szlovákiára, amelyek közül mindegyik ország jelezte az Európai Unióhoz történő csatlakozási szándékát. A fenti államokat a Stabilitási Paktum felszólította „a jószomszédi kapcsolatok erősítésére valamennyi területen, ideértve a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogait”. A kapcsolatok elmélyítése megkövetelte a szuverén egyenlőség elvének hatékony alkalmazását, a szuverenitásból eredő jogok tiszteletben tartását, az erővel való fenyegetés és az erő alkalmazásának mellőzését, a határok sérthetetlen-ségét, a viták békés rendezését, az egymás belügyeibe való be nem avatkozást, az emberi jogok, ideértve a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek jogainak tiszteletben tartását, az alapvető szabadságjogok, így a gondolat- és vallásszabadság, a népek egyenlőségének és önrendelkezési szabadságának tiszteletben tartását, az államok közötti együttműködését és a nemzetközi jogból eredő kötelezettségek jóhiszemű teljesítését.¹¹

Mintegy száz már létező és új kétoldalú és regionális, többek között a kisebbségvédelemre vonatkozó együttműködési megállapodás vált a Stabilitási Paktum részévé.

A Stabilitási Paktumban részes államok kötelezettséget vállaltak a Zárónyilatkozatban az EBESZ által megfogalmazott elvek tiszteletben tartására. Amennyiben gondok merülnének fel az egyezmények tiszteletben tartásával kapcsolatban, úgy az EBESZ meg-

9 A kisebbségvédelmi egyezmények megkötése a „tolerancia, prosperitás, stabilitás és béke előmozdítása érdekében” (lásd a Keretegyezmény Magyarázó Jelentését) benne foglaltatik a Keretegyezmény 18. cikkelyének 1. §-ban. Ennek értelmében az államok „igyekeznek, amennyiben szükséges, két- és többoldalú egyezményeket kötni más államokkal, különösen a szomszédos államokkal az érintett nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek védelme érdekében”. Ugyanezt szorgalmazza a Délkelet-Európai Stabilitási Paktum (1999) is. Az ENSZ ugyancsak ösztönzi a két- és többoldalú egyezmények megkötését: lásd az Emberi Jogi Bizottság 1995. február 22-i határozatát, UN Doc. E/CN.4/1995 L. 32.

10 Lásd az „Európai Stabilitási Paktum Nyitó Konferenciájának Zárónyilatkozatát” a 94/367/CFSP: Tanácsi Határozat (1994. június 14.) a Tanács által elfogadott közös fellépés folytatásáról a Maastrichti Szerződés J.3. cikkelye és a Stabilitási Paktum Nyitó Konferenciája alapján.

11 Lásd a Stabilitási Paktum Zárónyilatkozatának 6. és 7. §-át.

lévő intézményeire és procedúráira hagyatkozhatnak a konfliktus megelőzése és a viták békés rendezése érdekében. Ezek között a procedúrák között található a Nemzeti Kisebbség Főbiztosával folytatandó konzultáció (A Zárónyilatkozat 15. cikkelye) éppúgy, mint az egyezmények értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos vitáknak a Nemzetközi Békétető és Döntőbírótság elé történő utalása (a Zárónyilatkozat 16. cikkelye).

A Stabilitási Paktumhoz kapcsolódóan két további kétoldalú egyezmény megkötésére került sor Magyarország és Szlovákia (1995), valamint Magyarország és Románia (1996) között.¹²

B. A kisebbségvédelem kétoldalú megközelítése

Amint az köztudott, nincs stabilitás és béke a nemzeti kisebbségek részére biztosított megfelelő védelem nélkül. Ennek megfelelően valamennyi kérdéses kétoldalú egyezmény a baráti kapcsolatokról tartalmaz az érintett kisebbségekre vonatkozó rendelkezéseket.¹³ E kétoldalú egyezmények keretén belül az anyaállamok igyekeznek magas fokú védelmet kieszközölni és biztosítani a határaikon túl élő kisebbségeik számára, míg a lakóhely szerinti állam a határaikon belül élő kisebbségekkel szembeni egyenlő bánásmódra és azok integrálására törekszik, így megőrizve határai integritását.

Néhány esetben a barátsági egyezmények utalnak a már meglévő, kimondottan a kisebbségekre vonatkozó megállapodásokra (például a magyar–szlovén együttműködési egyezmény a Magyar Köztársaságban élő szlovén kisebbség és a Szlovén Köztársaságban élő magyar kisebbség számára biztosítandó különleges jogokról szóló, 1992. november 6-án aláírt konvenciót követi, akárcsak az Egyezmény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a Jósomszédi Kapcsolatok és Együttműködés alapjairól, amely a Magyar Köztársaság és a Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság közötti, a nemzeti kisebbségek jogai biztosítása terén történő együttműködés elveiről szóló, 1991. május 31-én aláírt deklarációra utal.)

Más esetekben egy a kisebbségekkel foglalkozó specifikus egyezmény időben követi a kétoldalú megállapodásokat. Például a Magyar Köztársaság és Horvátország közötti Baráti Kapcsolatokról és Együttműködésről szóló Egyezményt később egészítette ki a Horvátországi magyar kisebbség és a magyarországi horvát kisebbség védelméről szóló konvenció (1995. április 5.). A Magyar Köztársaság és az Orosz Föderáció közötti, a nemzeti kisebbségek jogai biztosítása terén történő együttműködés elveiről szóló, 1992. november 11-én elfogadott deklaráció szintén időben követi és utal a Magyar Köztársaság és az

12 Egyezmény a Magyar Köztársaság és Szlovákia között a Jósomszédi Kapcsolatokról és a Baráti Együttműködésről (1995. március 19.); Egyezmény a Magyar Köztársaság és Románia között az Egyetértésről, Együttműködésről és Jósomszédi Kapcsolatokról (1996. szeptember 16.).

13 Általánosan elterjedt gyakorlat az államok körében, hogy olyan kétoldalú kulturális együttműködési egyezményt kötnék, amelyek rendelkezései közül néhány kifejezetten a nemzeti kisebbségek képzésében részt vevő tanárok képzéséről vagy más módon való támogatásáról szól. Ezeket az egyezményeket rendszerint minisztériumok közötti együttműködés keretében hajtják végre, illetve egészítik ki.

Orosz Szovjet Szövetségi Szocialista Köztársaság közötti Baráti Kapcsolatokról és Együttműködésről szóló 1991. december 6-i Egyezményre.

Ezek az egyezmények és konvenciók rendszerint kölcsönös kötelezettség-vállalást tartalmaznak a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos nemzetközi normák és elvek tiszteletben tartására. Nem egy esetben kötelező erővel egyébként nem bíró jogi rendelkezéseket is tartalmaznak, mint például az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201 (1993) számú ajánlása és az EBEÉ koppenhágai nyilatkozata (1990), ami által ezek a rendelkezések is kötelező érvényűvé válnak az adott országok közötti kapcsolatokban.

A kérdéses egyezmények tartalmának részletes összehasonlító elemzése messze túlmutat e Jelentés célkitűzésén. Éppen ezért itt elég rámutatni arra, hogy a kérdéses egyezmények egyfajta „klasszikus” alapjogokat biztosítanak (az identitásválasztás joga, nyelvi, kulturális és oktatási jogok, a médiák használatával kapcsolatos jogok, szólás- és gyülekezési szabadság, vallásszabadság, a döntéshozatali folyamatban való részvétel joga). Néha, bár ez ritkábban fordul elő, az egyezmények jogokat fogalmaznak meg a határ menti kapcsolatokkal és az építészeti örökség védelmével összefüggésben. Némely egyezmény kollektív jogokat, vagy bizonyos fokú autonómiát biztosít, míg némely egyezmény elsősorban a kisebbségekhez tartozó személyeknek a lakóhely szerinti állammal szemben fennálló kötelezettségeire helyezi a hangsúlyt.

Ezek az egyezmények többé-kevésbé keretegyezmények: a gyakorlatba való átültetésükhöz külön jogszabályokra, vagy adott kérdésekre vonatkozó kormányközi megállapodásokra van szükség.

Az egyezmények alkalmazása két eltérő kérdést vet fel: egyrészt a szerződő feleknek tiszteletben kell tartaniuk a kölcsönösen vállalt kötelezettségeiket, másrészt kétoldalú tárgyalásokat kell folytatniuk az egyezmények tárgyául szolgáló kérdésekről azzal a szándékkal, hogy további, vagy más kötelezettségeket vállalhassanak. Az egyezmények hatékony és helyes alkalmazására ugyanakkor általában nem vonatkozik semmiféle jogi szabályozás: tény, hogy a fenti egyezmények egyike sem határoz meg bírósági, vagy jogi ellenőrző mechanizmusokat.¹⁴ Az alkalmazással összefüggő kérdéseket inkább kormányközi vegyes bizottságokra bízák (a kisebbségek képviselői rendszerint ott vannak a kormányzati küldöttségekben, de nem rendelkeznek vétőjoggal). E bizottságok összehívására rendszeres időközönként, vagy szükség szerint kerül sor és általában felhatalmazásuk van arra, hogy javaslatot tegyenek kormányuknak az egyezmények végrehajtásával, vagy akár a módosításával kapcsolatban.

Nincsenek meghatározott szankciók arra az esetre, ha valamely szerződő fél nem teljesítené az egyezményt.

Mivel ezen egyezmények többsége a Stabilitási Paktum részévé vált, bármely állam kérhetné a Nemzetközi Békéltető és Döntőbírástól valamely vitás kérdés megoldását,

¹⁴ Lásd ugyanakkor az Ausztria és Olaszország között 1971. július 17-én kötött egyezményt (amelyet az 1969-es műveleti terv – „calendario operativo” – szerint kötöttek) az 1947-es Gruber-de Gasperi egyezménnyel kapcsolatos vitáknak az 1957. április 29-i, a vitás kérdések békés rendezéséről szóló európai konvenció biztosította mechanizmusok révén történő rendezéséről.

vagy valamely szóban forgó kétoldalú egyezmény rendelkezésének értelmezését. A gyakorlatban azonban erre sosem került sor. Továbbá, az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosának segítsége is igénybe vehető a Stabilitási Paktum Zárónyilatkozata 15. cikkelyének értelmében, de erre sem volt eddig példa.

A fentiekben túlmenően, amennyire a kérdéses egyezmények megtestesítik a Keret-egyezmény rendelkezéseit, az egyezmények alkalmazása, ha csak indirekten is, de az illetékes tanácsadó bizottság, illetve az Európa Tanács Miniszteri Tanácsának hatáskörébe tartozik. Ha csak áttételesen is, de az államok valóban rendelkezésre bocsátottak ezekkel a kérdésekkel kapcsolatos részletes információkat a jelentéseikben.

Ami az államokon belüli jogorvoslati lehetőségeket illeti, azokban az államokban, amelyekben az alkotmány rendelkezései lehetővé teszik a (nemzetközi) egyezmények rendelkezéseinek közvetlen alkalmazását (a hazai jogrendbe történő átültetés nélkül), még nem éltek azzal az elméleti lehetőséggel, hogy hazai bíróság elé vigyék egy automatikusan alkalmazást nyerő egyezmény megsértésének ügyét (és kicsi a valószínűsége annak, hogy erre a későbbiekben sor kerül, elsősorban a jogalkalmazók e lehetőséggel kapcsolatos tájékoztatatlansága miatt).

Ebből következik, hogy a dolgok mai állása szerint ha valamelyik szerződő fél elzárkózik az egyezmény alkalmazásával kapcsolatos kétoldalú tárgyalásoktól, úgy csak másik szerződő fél, vagy a nemzetközi közösség politikai nyomásgyakorlása veheti rá erre.

A tárgyalásoktól való elzárkózás nem csak az egyezményben vállalt, a kérdéses egyezmény alkalmazásához szükséges intézkedésekről szóló tárgyalásokra vonatkozó konkrét kötelezettséggel (a pacta sunt servanda elvével) lenne ellentét, hanem a nemzetközi jog azon általános elvével is, amely szerint „az egymással fennálló kapcsolataikban az államoknak a jószomszédi viszony elve és szabályai szerint kell eljárniuk, amelyeknek meg kell határozniuk cselekedeteiket a nemzetközi kapcsolatokban, különösen a helyi és regionális viszonyok között”.¹⁵

C. A nemzeti kisebbségek védelmével kapcsolatos hazai szabályozás: elemzés¹⁶

A kétoldalú egyezményeken és az azokat a gyakorlatba átültető hazai jogszabályokon és egyéb szabályokon túlmenően számos európai állam külön jogszabályokat vagy rendelkezéseket alkotott, amelyek különleges kedvezményeket, így kedvezményes elbánást biztosítanak a határaikon túl élő kisebbségeikhez tartozó személyek számára.¹⁷

¹⁵ Lásd Joggal a Demokráciáért Európai Bizottsága. Jog és külpolitika, „Science and technique of democracy”, No. 24, p. 14. Lásd a Keretegyezmény 2. cikkelyét.

¹⁶ Az elemzés a Bizottság Titkársága figyelmébe ajánlott anyagokon alapul.

¹⁷ Néha a kétoldalú egyezmények által nem szabályozott kérdéseket, például egészségügyi és más kérdéseket, az anya-állam és a lakóhely szerinti állam regionális szervei közötti informális (magánjogi) egyezmények szabályoznak. A kedvezményes elbánás kedvezményezettjei nem feltétlenül tartoznak a kisebbséghez, de valamennyien a kisebbségek lakta térségben élnek (lásd például a Tirol és Dél-Tirol közötti kapcsolatokat).

Az alábbi törvényeket érdemes megjegyezni a kérdéssel kapcsolatban:

- A dél-tiroli és osztrák állampolgárok egyes igazgatási kérdésekben való egyenlőségéről szóló törvény, 1979. január 25. (Ausztria) (a továbbiakban: „az osztrák törvény”, vagy OT)¹⁸

- A külhoni szlovákokról és egyes törvények módosításáról, kiegészítéséről szóló, 1997. február 14-i, 70. számú törvény (Szlovákia) (a továbbiakban: „a szlovák törvény”, vagy SZT)

- A világ bármely részén élő románoknak biztosított támogatásról szóló törvény, 1998. július 15., (Románia) (a továbbiakban: „a román törvény”, vagy RT)

- Az Orosz Föderációnak a külföldön élő honfitársakkal kapcsolatos hivatalos politikájáról szóló szövetségi törvény, 1999. március, (Orosz Föderáció) (a továbbiakban: „az orosz törvény”, vagy OT)

- A Bolgár Köztársaság határain kívül élő bolgárokról szóló törvény, 2000. április 11., (Bulgária) (a továbbiakban: „a bolgár törvény”, vagy BT)

- A szlovéniai és horvátországi olasz kisebbség kedvezményeiről szóló 2001. március 21-i 73. Törvény (a Friuli–Venezia Giulia régió, Belluno tartomány és a vele szomszédos területek gazdasági tevékenységének és nemzetközi együttműködésének fejlesztéséről szóló 1991. január 9-i 19. jogszabály 14. cikkelyének 2. §-ának hatályát meghosszabbító rendelkezés.) (Olaszország) (a továbbiakban: „az olasz törvény”, vagy az OLT)

- A szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény, 2001. június 19. (2002. január 1-én válik hatályossá) (Magyarország) (a továbbiakban: „a magyar törvény”, vagy MT).

Ugyancsak említést érdemelnek az alábbi jogszabályok:

- A Szlovén Parlament határozata a szomszédos országokban élő szlovén kisebbségek helyzetéről és a Szlovén Köztársaság állami és egyéb szerveinek velük kapcsolatos teendőiről (1996. június 27.)

- A Belügyminiszter, a Védelmi Miniszter, a Külügyminiszter, a Munkaügyi Miniszter és a Közrendészeti Miniszter 4000/3/10e számú, 1998. április 15–29-i közös miniszteri határozata a görög származású albán állampolgárságú személyek részére kiállítandó különleges személyi igazolvány feltételeiről, érvényességéről és eljárási rendjéről (Görögország) (a továbbiakban: „a görög miniszteri határozat”, vagy GMH)

A jogszabályok személyi hatálya

A román és az olasz törvény a határaikon kívül élő „közösségeik” és „kisebbségeik” említésére szorítkozik. A többi vizsgált törvény ezzel szemben részletesen meghatározza azokat a kritériumokat, amelyeknek eleget kell tennie az egyénnek annak érdekében, hogy a törvény rá is alkalmazható legyen. Ezek a kritériumok az alábbiak:

¹⁸ A kérdéses törvényt módosította az osztrák Tudományügyi és Közlekedési miniszter egyik határozata (lásd Bundesgesetzblatt der Republik Österreich 1. August 1997, Teil I Manapság a tiroliak beiratkozhatnak az osztrák egyetemekre amennyiben német tannyelvű középiskolában végeztek és a német vagy latin nyelvi kisebbséghez tartoznak.

Külföldi állampolgárság

Ez a kritérium e törvények ugyan azon gondolatmenetéből ered és ennek következtében valamennyi vizsgált jogszabályban megtalálható (az orosz törvény részleges kivételével). Nincs minden esetben egyértelműen meghatározva (lásd a már említett román és olasz törvényeket, a bolgár törvény nem említi ezt mint kritériumot a 2. cikkelyben, de a második fejezetben már igen.) A magyar törvény leszögezi, hogy a magyar állampolgárságot nem önkéntes lemondás következtében kellett elveszíteni a múltban ahhoz, hogy az egyén a törvény hatálya alá essen.

Meghatározott nemzetiséghez tartozás

Míg az olasz és román törvény nem tartalmaz egyértelmű kritériumokat a nemzetiségre vonatkozóan, a többi vizsgált törvény, ha eltérő mértékben is, de igen.

A szlovák törvény értelmében a szlovák „nemzeti származás” akár „három generációval korábbi közvetlen előd” esetében is fennáll (SZT 2. cikkely 3. §). A bolgár törvény értelmében legalább egy bolgár származású felmenővel kell rendelkezni (BT 2. cikkely). A magyar törvény szerint magyar „nemzetiségű” az, aki annak vallja magát (MT 1. cikkely). Az oroszok esetében honfitársak azok, akik „azonos nyelven, vallásban, kultúrában, hagyományokban és szokásokban osztoznak, továbbá ezek közvetlen leszármazottai” (OT 1. cikkely).

A nemzetiséghez tartozás igazolására a szlovák törvény egy „igazoló okiratot” tesz szükségessé, amely lehet születési anyakönyvi kivonat, keresztlevel, a nyilvántartási hivatal ilyen értelmű nyilatkozata, „nemzetiséget bizonyító okirat”, vagy állandó tartózkodási engedély, ezek hiányában külföldön lévő szlovák honfitársi szervezet írásos tanúsítványa, vagy két szlovák kivándorolt társának nyilatkozata szükséges (SZT 2. cikkely 4. §). A bolgár törvény értelmében az igazolást külföldi hatóságnak, a külföldön élő bolgárok egyesületének, vagy a bolgár ortodox egyháznak kell kiállítania, ezek hiányában a bolgár származást bírói úton is igazolni lehet (BT 3. cikkely). Az egyén „szabad akaratán kívül” az orosz törvény a korábbi szovjet, vagy orosz állampolgárságot, vagy az Oroszország/SZU/OSZSZSZK területén való tartózkodást, vagy kivándoroltaktól való közvetlen származást tanúsító „igazoló okiratokat” ír elő (ORT 4. cikkely).

A magyar származás igazolása összetettebb folyamat. Míg a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény 1. cikkelyének 1. §-a úgy értelmezhető, hogy a magyar igazolványért folyamodó nyilatkozata elégséges, úgy tűnik, hogy a szomszédos országokban a magyar nemzeti közösségeket képviselő szervezeteknek vizsgálniuk kell a kérvényező magyar származását az előírt ajánlás kiállítása – vagy megtagadása – előtt. Ugyanakkor a törvény nem részletezi azt, hogy a kérdéses szervezetek milyen kritériumokat alkalmaznak ennek során.

Külföldön való tartós tartózkodás

A bolgár és az orosz törvény előírásai értelmében az érintett személynek egy idegen állam területén kell állandó lakhellyel rendelkeznie (a kérdéses törvények 2. illetve 1. cikkelyei). Hasonlóan rendelkezik a román törvény is (1. cikkely). A szomszédos országok-

ban élő magyarokról szóló törvény értelmében csak a valamely szomszédos országban (kivétel ez alól Ausztria) élők jogosultak a kérdéses kedvezmények igénybe vételére (1. cikkely 1. §). Az olasz törvény kizárólag a horvátországi és szlovéniai olasz kisebbségre vonatkozik.¹⁹

Az anyaállami állandó tartózkodási engedély hiánya

Ezt a követelményt a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény tartalmazza (1. cikkely 1. §). Tény, hogy a magyarországi állandó tartózkodási engedély megszerzése alapul szolgál a „Magyar Igazolvány” visszavonásához (21. cikkely 3 (b) §). Ezzel szemben a szlovák törvény arra ösztönzi a külhoni szlovákokat, hogy állandó szlovákiai tartózkodási engedélyért folyamodjanak (SZT 5. cikkely 3. §). A görög különleges személyi igazolvány egyben három éves tartózkodási engedély is (GMH 3. cikkely).

Nyelvtudás

A szlovák törvény értelmében a „kivándoroltnak” legalább passzív szlovák nyelvismerettel kell rendelkeznie, amit tevékenységének eredményeivel, a tartózkodási helye szerint illetékes szlovák szervezet írásos igazolásával, vagy legalább két szlovák kivándorolt nyilatkozatával tanúsíthat (SZT 2. cikkely 6. és 7. §-ok).

Kulturális öntudat

A szlovák törvény feltételezi a szlovák kultúra alapszintű ismeretét, amit a nyelvismerrrel azonos módon igazolható (lásd fent). A bolgár törvény „bolgár nemzeti öntudatot” vár el (BT 2. cikkely).

Házastársak és kiskorú gyermekek

A szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény értelmében a kérelmezővel együtt élő házastárs és kiskorú gyermekek jogosultak a törvény biztosította kedvezmények és támogatások igénybe vételére (1. cikkely 2. §). A görög miniszteri határozat kiterjeszti a görög származású albán állampolgárok számára biztosított kedvezményeket azok házastársára és leszármazottaira, amennyiben hitelt érdemlően, hivatalos dokumentumokkal tudják bizonyítani a vérségi kapcsolatot (GMH 1. cikkely 2. §). A szlovák törvény biztosította kedvezmények vonatkoznak a kivándoroltak 15 évnél fiatalabb és a Külhoni Igazolványában feltüntetett gyermekeire egyaránt (SZT 4. cikkely 1. §).

A törvény biztosította kedvezményekre való jogosultságot tanúsító okirat

A magyar, a szlovák és az orosz törvény a meghatározott kedvezményekre való jogosultságot adott okiratok birtoklásától teszi függővé. Így rendelkezik a görög miniszteri rendelet is.

¹⁹ E tekintetben említést érdemel, hogy a szlovén és macedón alkotmánynak a nemzeti kisebbségeik iránt felelősséget érző országokkal kapcsolatos rendelkezései a „szomszédos országokban” élő nemzeti kisebbségekre utalnak (lásd a szlovén és a macedón alkotmányok 5. illetve 49. cikkelyét).

A szóban forgó okiratok jellege nem minden esetben azonos.

A görög szabályozás értelmében ennek az okiratnak a megnevezése (a tulajdonos fényképét és ujjlenyomatát tartalmazó) személyi igazolvány, amely érvényességi ideje három év (meghosszabbítható). Ez az igazolvány tartózkodási és munkavállalási engedély is egyben (lásd a görög Körendészeti Minisztérium vonatkozó nyilatkozatát és körjegyzékét).

A szlovák „Külhoni Igazolvány”, amelyet meghatározatlan időre adnak ki, tartalmazza a tulajdonos személyi adatait, állandó lakhelyének címét (a kiskorú gyermekek adatait szintén fel lehet tüntetni az érintett személy kérésére amennyiben az összeegyeztethető a hatályos nemzetközi egyezményekkel). Ez az igazolvány önmagában nem tekinthető személyi igazolványnak, ugyanis csak a lakóhely szerinti állam által kiállított egyéb, a személyazonosság igazolására alkalmas igazolvánnyal együtt érvényes (SZT 4. cikkely 2. §). Az igazolvány tulajdonosa azonban bebocsátást nyer Szlovákiába írásos meghívás, vízum, vagy tartózkodási engedély nélkül is.

A „Magyar Igazolvány” – amely öt évig, vagy a tulajdonos 18. életévének eléréséig, illetve 60 év feletti személy esetében határozatlan ideig érvényes – tartalmazza a tulajdonos fényképét és valamennyi személyi adatát (21. cikkely 5. §).

Az orosz törvény értelmében a „honfitársakhoz” való tartozást – az orosz, vagy kettős állampolgárok számára kiadott útleveleken kívül – az Orosz Föderáció diplomáciai, vagy konzuli képviselői, illetve illetékes szervei által kiállított igazolással is tanúsítani lehet (ORT 3. cikkely). A tulajdonos fényképét nem tartalmazó igazolvány nem szolgál személyi igazolványként.

Ami a kérdéses igazolványok kiállításával kapcsolatos eljárást illeti, az igazolványokat az anyaállam hatóságai adják ki: „egy, a magyar kormány által erre a célra kijelölt központi közigazgatási szerv” (19. cikkely 2. §); a Szlovák Köztársaság Külügyminisztériuma (SZT 3. cikkely 1. §); az „illetékes hatóságok”, vagy külföldön lévő orosz diplomáciai, konzuli képviselők (ORT 3. cikkely); a külföldiekért felelős rendőrkapitányság (GMH 1. cikkely).

A lakóhely szerinti állam területén működő anyaállami konzulátusoknak és nagykövetségeknek is lehet szerepe az eljárásban. A szlovák törvény 1. cikkelye értelmében a Külhoni Igazolványt a szlovák missziókon és konzulátusokon is lehet kérvényezni, amelyek megküldik a kérelmeket az ügyben döntő Külügyminisztériumnak. Az orosz diplomáciai és konzuli képviselők kiadhatnak orosz származást tanúsító igazolást (ORT 3. cikkely). A görög konzuli hatóságoknak nincs és nem is lehet szerepük a folyamatban, mivel hogy a különleges görög személyi igazolvány csak a görög területen tartózkodóknak adható ki (GMH 1. cikkely 1. §).

A szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény nem ruház semmilyen feladatot a magyar konzulátusokra és missziókra, de érdemi szerepet ad a külföldön élő magyarok szervezeteinek a folyamatban. A Magyar Igazolványt ténylegesen a magyar hatóságok állítják ki, amennyiben a kérelmező rendelkezik az ilyen, a kérelmező magyar nemzethez való tartozásáról szóló nyilatkozatának ellenőrzését és aláírása hitelesítését elvégző, valamint többek között a fényképét és személyi adatait is továbbító szervezetek valamelyikének ajánlásával (20. cikkely 1. §). A szóban forgó ajánlás hiányában a Magyar

Igazolvány kiállítására nincs lehetőség, és nincsenek az ajánlás kiadását megtagadó szervezet döntésével szembeni jogorvoslati lehetőségek sem. Amint arra már az előbbiekben is utaltunk, az ajánló szervezetek által követendő kritériumok nem világosak.

Ez előbbiektől lényegesen eltérő szerep hárul az ilyen szervezetekre a szlovák törvény értelmében. A törvény 2. cikkely 5. §-a értelmében ezek a szervezetek tanúsíthatják az egyén szlovák kisebbséghez való tartozását, amennyiben az nem rendelkezik a 2. cikkely 4. §-ban meghatározott hivatalos dokumentumokkal. Ezzel kapcsolatban fontos arra emlékezni, hogy a szlovák törvény egyértelmű kritériumot fogalmaz meg a szlovák származás megállapítására. A bolgár törvény (3. cikkely) ugyancsak lehetővé teszi, hogy az egyén a külföldön élő bolgárok valamely szervezete által kiadott igazolással tanúsítsa bolgár származását, és rögzíti azt is, hogy mi szorul bizonyításra (azaz legyen legalább egy bolgár nemzetiségű felmenő ági rokona).

A kedvezmények jellege

Oktatási és kulturális kedvezmények

Az e téren biztosított kedvezmények rendszerint: az anyaállam oktatási intézményeire szóló hallgatói ösztöndíjak; kulturális és oktatási intézmények (múzeumok, könyvtárak és archívumok) csökkentett díj melletti, vagy ingyenes igénybevétele; támogatás a lakóhely szerinti államban az anyaállam nyelvén tanító oktatási intézményeknek (SZT 6. cikkely 1. §; ORT 17. cikkely, BT 9. és 10. cikkely; BT 7. cikkely; a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény 4. és 9–14. cikkelyei), a diplomák kölcsönös elismerése (lásd a tárgyban Ausztria és Olaszország között kötött számos egyezményt), egyetemi posztokhoz való hozzáférés biztosítása (OT 2. cikkely és 4. cikkely 2. §).

A fentiekon túlmenően a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény 10. cikkelyének 1. §-a rendelkezéseket tartalmaz a határokon túl élő kisebbséghez tartozó, a lakóhely szerinti államban bármilyen területen felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatóknak adható ösztöndíjakról, függetlenül a tanulmányok oktatási nyelvétől és tartalmától.

A szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény 18. cikkelye rögzíti azokat az eseteket, amelyekben Magyarország támogatást adhat a magyarok külföldön működő, a magyar kultúra, irodalom és kulturális örökség átörökítését és megőrzését végző szervezeteinek.

Társadalombiztosítási ellátás és egészségügyi szolgáltatás

A szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény 7. cikkelye értelmében a Magyar Igazolvánnyal rendelkező munkavállalók egészség- és társadalombiztosítási járulékot fizethetnek. A kétoldalú társadalombiztosítási egyezmények értelmében pedig az ilyen munkavállalók azonnali orvosi ellátásra jogosultak. A román törvény 2. cikkelye utal annak lehetőségére, hogy a román közösséghez tartozó személyek egyéni segítséget kaphassanak különleges egészségügyi esetekben. A külföldön élő szlovákok kérelmezhetik a társadalombiztosítási járulékfizetés alóli mentesítésüket külföldön amennyiben megfelel-

nek a vonatkozó törvény biztosította jogok szlovákiai igénybevételéhez előírt feltételeknek (6. cikkely 1 (d) §).

Utazási kedvezmények

E kedvezmények körébe tartoznak az anyaállamba, vagy annak területén utazók számára megállapított külön díjszabások (a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény 8. cikkelye; a szlovák törvény 6. cikkelyének 3. §-a külön díjszabásról rendelkezik a nyugalmazott, rokkant és idős kivándoroltak részére is).

Munkavállalási engedélyek

A szlovák törvény értelmében a szlovák Külhoni Igazolvánnyal rendelkező álláskeresőnek nem kell munkavállalási, vagy állandó szlovákiai tartózkodási engedélyért folyamodniuk (6 (b) cikkely). A szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény szerint kivételes esetekben három hónapot meg nem haladó érvényességű munkavállalási engedély adható a nemzeti kisebbséghez tartozó külföldi állampolgárságú személynek a munkaerő piaci helyzet előzetes vizsgálata nélkül (15. cikkely), továbbá az ilyen személyek kérhetik a munkavállalás jogi feltételei teljesítésével összefüggésben felmerült költségeik megtérítését (16. cikkely).

Mentesítés a vízum-kötelezettség alól

A szlovák törvény értelmében a Külhoni Igazolvánnyal rendelkező, Szlovákia területére belépni szándékozó személyeknek nem kell vízummal, vagy meghívólevéllel rendelkezniük amennyiben az összeegyeztethető a hatályos nemzetközi egyezményekkel (5. cikkely 1. §). Az osztrák törvény 5. cikkelye értelmében a törvény által meghatározott dél-tiroliaknak nincs szükségük vízumra az Ausztriában való tartózkodáshoz.

Felmentés a tartózkodási engedély megszerzése alól és a tartózkodással összefüggésben felmerül költségek megtérítése, illetve a költségek alól való mentesítés

A szlovák kivándoroltak hosszú időre nyernek bebocsátást Szlovákia területére a Külhoni Igazolvány alapján (5. cikkely 1. §). A görög különleges személyi igazolvány egyben tartózkodási engedély is annak az érvényességéig (három év, amely meghosszabbítható) (GMH 1. és 3. cikkelyei).

A bolgárok a tartózkodásukkal, vagy bolgár földön történő letelepedésükkel kapcsolatban külön költségek elszámolására jogosultak (6. cikkely 2. §). A román törvény lehetővé teszi a Romániában tanulmányokat folytatni szándékozó hallgatóknak, hogy ingyen szállást kaphassanak a diákszállókban a romániai tartózkodásuk időtartamára (a kormány egyéb támogatási formákat is biztosíthat) (9. cikkely).

Tulajdonszerzés

A szlovák törvény 6. cikkelyének 2. §-a értelmében a kivándoroltak birtokolhatnak és vásárolhatnak ingatlant (Szlovákiában). A bolgár törvény szerint a nemzeti kisebbséghez tartozó külföldiek részt vehetnek a privatizációban, visszaszerezhetik tulajdonukat és örökölhetnek ingatlant (8. cikkely).

Állampolgárság megszerzése

Az orosz törvény (11. cikkelye) értelmében a „honfitársak” egyszerű kérelmükre azonnal orosz állampolgárságot szerezhetnek. A szlovák törvény 6. cikkelyének 1 (c) §-a) értelmében a „kivándoroltak” kérvényezhetik a szlovák állampolgárságot, amennyiben kiemelkedő személyiségekről van szó.

A jogszabályok területi hatálya

A nemzeti kisebbséghez tartozó külföldiek rendszerint az anyaállam területén vehetik igénybe a vonatkozó törvények biztosította kedvezményeket.

A szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény értelmében egyes kedvezmények a lakóhely szerinti államban is igénybe vehetők (lásd 10. cikkely a lakóhely szerinti államban magyar nyelven oktató közoktatási, vagy „bármely felsőfokú oktatási intézményben” tanulmányokat folytató hallgatók számára biztosított kedvezményekről; 12. cikkely a külföldön élő magyar tanárok kedvezményeiről; 13. cikkely a kapcsolódó tanszékeken folytatott tanulmányokról; 14. cikkely a „Szülőföldön nyújtható oktatási támogatásról”; 18. cikkely a „Határon túli szervezetek támogatásáról”).

D. Értékelés a nemzeti kisebbségek számára kedvezményeket nyújtó, anyaállami belső jogszabályoknak az európai normákkal, valamint a nemzetközi jog normáival és elveivel való összeegyeztethetőségéről²⁰

A nemzeti kisebbségek megfelelő és hatékony védelme, mint az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelmének egyik aspektusa, továbbá az európai stabilitás, demokrácia, biztonság és béke előmozdításában betöltött kiemelkedő fontossága számos esetben megerősítésre és hangsúlyozásra került. A vonatkozó nemzetközi egyezmények maradéktalan teljesítése – elsősorban a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény, a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Kartája, továbbá, bár kevésbé specifikusan, az Emberi Jogok Európai Konvenciója – az Európa Tanács valamennyi tagállama számára prioritássá vált.

Ennek ellenére a kisebbségvédelem előtérbe kerülő új és eredeti formái, különösen az anyaállamok által alkalmazottak, kedvező trendet képviselnek, amennyiben hozzá tudnak járulni a kisebbségvédelem céljainak eléréséhez.

A kétoldalú barátsági együttműködési és kisebbségvédelmi egyezmények megkötésének gyakorlata máris élvezi a nemzetközi közösség ösztönzését és támogatását, de egyben alapos vizsgálódását is.

20 Az Európai Parlament 2001. szeptember 5-i (Magyarországnak az Európai Unióba történő felvételi kérelméről és a tárgyalások állásáról szóló) határozatát követően [COM(2000) 705–C5–0605/2000–1997/2175 (COS)] még jelenleg is folyamatban van ez Európai Bizottság vizsgálata a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyekre vonatkozó különleges anyaországi szabályozások és kedvezmények és a közösségi jog, valamint az EU tagállamai közötti jószomszédi kapcsolatok és együttműködés kompatibilitása tárgyában. Ennek következtében a kérdéses vizsgálat nem képezi tárgyát ennek a tanulmánynak.

Az utóbbi idők azon fejleménye, hogy az anyaállamok belső jogszabályok és egyéb szabályok révén különleges jogokat biztosítanak nemzeti kisebbségeiknek, egészen az utóbbi időkig nem keltett fel a figyelmet és minimális, vagy semmilyen érdeklődést sem váltott ki a nemzetközi közösségből. Eddig nem történtek kísérletek a szóban forgó jogszabályok és egyéb szabályok felülvizsgálatára és koordinálására. Ennek ellenére a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény elfogadását övező kampány azt mutatja, hogy szükség van az ilyen jogszabályok és egyéb szabályok, valamint a nemzetközi jog és a kisebbségvédelemmel kapcsolatos európai normák közötti kompatibilitás vizsgálatára.

A Bizottság véleménye szerint az államoknak lehetősége van egyoldalú intézkedések foganatosítására a nemzeti kisebbségeik védelme érdekében, függetlenül attól, hogy azok a szomszédos országokban, vagy máshol élnek; ez az alábbi elvek tiszteletben tartásától függ: (a) az államok területi szuverenitása; (b) *pacta sunt servanda* (kötelezettségek jóhiszemű teljesítése); (c) baráti kapcsolatok az államok között; (d) az emberi jogok és alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása, különösen a (negatív) diszkrimináció tilalma.

a) Az államok területi szuverenitásának elve

Az államok kizárólagos szuverenitással, ennél fogva joghatósággal rendelkeznek a nemzeti területük felett.²¹ Ez az elméletben azt jelenti, hogy joghatósággal rendelkeznek valamennyi, a területükön tartózkodó személy, ott található ingatlan és ott folytatott tevékenység vonatkozásában, akárcsak a belső vizeken, a felségvizeken és a területük feletti légtérben. Egyetlen más állam, vagy nemzetközi szervezet sem gyakorolhat joghatóságot egy másik állam területén az érintett állam beleegyezése nélkül. A nemzetközi közjog azonban különleges felhatalmazást ad az államoknak nagykövetségi épületeik, hajóik és állampolgáraik tekintetében.

A törvényhozói, adminisztratív (és bírói) cselekedetek mind ennek a szuverén joghatóságnak a kifejeződésai: ezen intézkedések természetes címzettjei az adott ország lakossága és az alkalmazás természetes helye az adott állam nemzeti területe.

Ezzel összefüggésben vetődik fel az első kérdés: lehet-e a területen kívüli hatállyal rendelkező jogszabályok elfogadásának pusztán tényét *per se* a másik érintett állam, vagy államok belügyeibe való beavatkozásnak és ebből adódóan az államok területi szuverenitása elvének megsértéseként értékelni?

A mindenre kiterjedő válasz megadása érdekében különbséget kell tenni – a területen kívüliség tartalma tekintetében – egy adott állam jogszabálya által egy másik államnak az utóbbi állam területén, vagy azon kívül tartózkodó állampolgárára gyakorolt hatása és az államhatalomnak az államhatárokon kívül történő gyakorlása között.

21 A nemzetközi jognak ezt az elvét kodifikálták, különösen a Keretegyezmény 21. cikkelyében.

I. Az állam külföldi állampolgárokra vonatkozó jogszabályainak hatása

A Bizottság megítélése szerint az a pusztán tény, hogy egy adott jogszabály címzettjei külföldi állampolgárok, nem jelenti a területi szuverenitás elvének megsértését. Valóban számos példa van olyan törvénykezési gyakorlatra, amely a külföldi állampolgárságot, nem egy adott országot, hanem általánosságban véve, „összekötő kapocsként” kezeli (ilyenek például a nemzetközi magánjognak az állam büntető joghatóságára vonatkozó rendelkezései). Ezek mind összhangban vannak a nemzetközi jog alapelveivel.

Az államok legitim módon hozhatnak olyan jogszabályokat és egyéb szabályokat, amelyeknek alanyai külföldi állampolgárok, ameddig az ilyen jogszabályok és egyéb szabályok csak az ország határain belüli érvényesülnek. Például az államok egyoldalúan dönthetnek úgy, hogy meghatározott számú ösztöndíjat adnak az arra érdemes, az ösztöndíjakat adó állam egyetemén tovább tanulni kívánó külföldi hallgatóknak.

Abban az esetben, amikor egy jogszabály kimondottan más államokban élő külföldi állampolgárokra irányul, a jogszabály legitimitása már nem olyan egyértelmű. Valójában nem várható el, hogy az érintett egyén állampolgárság szerinti országának ne legyen véleménye a kérdésről.

Néhány területen, így az oktatás és kultúra terén, bizonyos nyilvánvaló kulturális célokat követő, az államok által alkalmazott gyakorlatok alakultak ki az idők folyamán. A baráti kapcsolatokat ápoló országok között többnyire elfogadott, hogy az egyes államok ösztöndíjakat ítélnék oda nemzeti kisebbséghez tartozó külföldi hallgatóknak, hogy azok az anyaállam nyelvén tanulhassanak külföldi oktatási intézményekben. Ezeket az oktatási intézményeket másfelől gyakran az anyaállam finanszírozza. Szintén elfogadott az, hogy az államok külföldi hallgatóknak – nemzeti hovatartozásuktól függetlenül – biztosított ösztöndíj révén elősegítik az adományozó állam nyelvének és kultúrájának tanulmányozását.

A Konvenciót ratifikálta, többek között, Bulgária 1991. szeptember 2-án, Görögország 1962. január 10-én, Magyarország 1989. november 16-án, Olaszország 1957. május 15-én, Románia 1991. december 19-én, Oroszország 1991. február 21-én, Szlovákia 1990. május 10-én és Szlovénia 1992. július 2-án.

Ha létezik nemzetközi szokásjog a fent felsorolt területeken, úgy az állampolgárság szerinti ország egyetértése feltételezhető és az anyaállamok ennek fényében egyoldalú adminisztratív és törvényhozási intézkedéseket hozhatnak.²² Továbbá, ha az anyaállam egyoldalú intézkedéseket tesz az adott lakóhely szerinti államban élő nemzeti kisebbségével való kedvezményes bánásmód érdekében, az utóbbi állam később feltételezheti, hogy az anyaállam egyetért hasonló intézkedések megtételével az állampolgárai vonatkozásában.

Az egyezmények, vagy a nemzetközi szokásjog által le nem fedett területeken ezzel szemben az anyaállam intézkedései által érintett lakóhely szerinti állam egyetértésének explicitnek kell lennie. Példának okáért, ha egy állam egyoldalúan úgy dönt, hogy ösztöndíjakat ad a határain túl élő kisebbségéhez tartozók számára függetlenül az ilyen személyek tanulmányai és az anyaállam közötti kapcsolatoktól, azt az érintett lakóhely szerinti állam belügyeibe (például oktatási politikájába) való beavatkozásként lehet értékelni.

22 Ezek azonban gyakran kormányközi egyezmények részét képezik.

II. Az államhatalom nemzeti határokon kívüli gyakorlása

Ezzel ellentétés megengedő szabály hiányában – amely lehet nemzetközi szokásjog vagy egyezmény – egyetlen állam sem gyakorolhatja hatalmát semmilyen formában más államok területén.

Az államok által más országokban bejegyzett nem kormányzati egyesületeknek biztosított adminisztratív, kvázi-hivatalos kompetenciák az államhatalom indirekt megnyilvánulásának formái: mint ilyenek, nem megengedettek, hacsak erre külön engedély nincs.

Az ilyen kompetenciák biztosítása különösen problematikus azokban az esetekben, amikor a lakóhely szerinti állam joga a kérdéses kompetenciákat nem ismeri el és nem is szabályozza. Ilyen esetekben, a szóban forgó kompetenciák gyakorlása során az egyesületek felett nem lenne hatékony jogi kontrol: a lakóhely szerinti állam hatóságainak fennállna ugyan a joghatósága, de nem találnának alapot a cselekvéshez amiatt a fentebb már említett ok miatt, hogy nincsenek azokkal kapcsolatos rendelkezések a jogrendben. Az anyaállamok pedig, annak ellenére, hogy megteremtették a kérdéses jogszabályok meghozatalához szükséges alapokat, nem rendelkeznének a másik államban joghatósággal, tekintve, hogy az egyesületek külföldön lettek bejegyezve és ott fejtik ki tevékenységüket. Ez hatványozottan igaz akkor, amikor a kérdéses kompetenciák gyakorlásának feltételei és határai nem lettek egyértelműen rögzítve a kompetenciák forrásául szolgáló jogszabályban.

A Bizottság véleménye szerint, ha az anyaállam bármilyen tanúsítványt kér in situ, akkor a természetes közreműködők a konzuli hatóságok lehetnének: ezek, összhangban a nemzetközi joggal, megfelelő felhatalmazással rendelkeznek a lakóhely szerinti állam részéről annak érdekében, hogy a fogadó állam területén hivatalos cselekményeket fogantathassanak. Ezeknek a hivatalos cselekményeknek közönséges cselekményeknek kell lenniük, és a konzulátusokra nem szabad olyan feladatokat bízni, amelyek túlmennének az általánosan elfogadott és engedélyezett gyakorlaton.

Ez utóbbi tekintetében és utalva a számos vizsgált jogszabályban megfogalmazott követelményre, hogy a nemzeti kisebbségek számára biztosított kedvezmények igénybevételében érdekelt külföldiek nemzeti származását igazoló okiratokat kell beszerezni, a Bizottság úgy véli, hogy kívánatos (bár a nemzetközi jog nem rendelkezik erről), hogy a vonatkozó jogszabály pontosan határozza meg a nemzetiségi háttér értékelése során követhető kritériumokat. Ez megakadályozná, hogy a konzulátusok diszkrecionális és – formális és lényegi bírói felülvizsgálati lehetőség hiányában – várhatóan önkényessé váló kompetenciákat kapjanak. E tekintetben a Bizottság, mutatis mutandis, utalni szeretne a Keretegyezményre, amely amellett, hogy rögzíti az egyén szabad döntésének elvét a valamely kisebbséghez való tartozást illetően, nem akadályozza meg az államokat abban, hogy bizonyos kritériumok teljesítésétől tegyék függővé az adott kisebbséghez tartozó személyek számára biztosított kedvezmények igénybevételét. Más szóval, az egyén személyes választása szükséges elem, de nem elégséges a meghatározott kedvezmények igénybevételéhez való jogosultság fennállásához.

Hasonló megfontolások vonatkoznak a nemzeti kisebbségek határon túli szervezeteire is. A Bizottság nézete szerint az ilyen szervezeteknek lehet szerepük abban az esetben,

ha az az anyaállam által kért pontos, jogszabályokban meghatározott és egyéb bizonyító erejű okiratok hiánya miatt szükséges információk megadására szorítkozik vagy nem kötelező erejű informális ajánlást kell tenniük az anyaállam konzuli hatóságai számára. Például a hivatalos okiratok hiányában nyilatkozhatnak arról a körülményről, hogy egy adott személy nagyapja az anyaállam állampolgára volt.

b) A pacta sunt servanda elve

Az egyezményeket tiszteletben kell tartani és jóhiszeműen kell teljesíteni.²³ Amennyiben egy állam részese valamely, a kisebbségvédelemmel kapcsolatos, vagy azzal összefüggésben rendelkezéseket tartalmazó kétoldalú egyezménynek, köteles valamennyi, az egyezményben vállalt kötelezettségét teljesíteni, ideértve az egyezmény megvalósítását értékelni vagy az egyezmény által az érintett kisebbségnek biztosított jogok lehetséges bővítését, módosítását megvitatni hivatott kétoldalú tárgyalásokon való részvételt.

Amennyiben a fenti kétoldalú tárgyalások megtartásából esetlegesen származó nehézségek a beavatkozás alternatív és egyoldalú formáit eredményeznék az egyezmény által már felölelt kérdésekben, úgy az az egyezmények jóhiszemű teljesítése kötelezettségének megsértésével érne fel, hacsak a vitás kérdések rendezésére létező összes procedúrát (ideértve az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosa és a Nemzetközi Békéltető és Döntőbíró-ság beavatkozásának kérését) jóhiszeműen²⁴ igénybe nem vették, és azok nem vezettek eredményre.

A nemzeti kisebbségek számára kedvezményeket biztosító jogszabályoknak és egyéb szabályoknak nem szabad a már meglévő kétoldalú egyezmények által kimutathatóan érintett kérdésekre irányulniuk, kivéve ha konzultációt folytattak az érintett állampolgárság szerinti országgal, és az jóváhagyta vagy implicit – de egyértelmű – módon, kifogások nélkül elfogadta a tervezett intézkedéseket.

Hasonló megfontolások igazak a már meglévő egyezmények rendelkezései által nem érintett kérdésekre is.

c) A jószomszédi kapcsolatok elve

A Közép- és Kelet-Európa országai közti kapcsolatot biztosító kétoldalú egyezmények keretét a jószomszédi kapcsolatok elve biztosítja, amely egyben a kérdéses egyezmények fő célkitűzése is.

Az államoknak a baráti államközi kapcsolatok eléréséhez fűződő kötelezettsége egy, a fentinel általánosabb elvből ered. A Keretegyezmény 2. cikkelye megfogalmazza a jószomszédi viszony, az államok közötti baráti kapcsolatok és együttműködés elveit.

²³ Lásd a nemzetközi szerződések jogáról szóló 1969-es bécsi egyezmény 26. cikkelyét.

²⁴ Lásd a nemzetközi szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény 31. cikkelyét, amely értelmében „A szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni”.

Napjainkban a baráti államközi kapcsolatokat egyhangúlag az európai béke és stabilitás előfeltételének tekintik.

Ennek megfelelően az államoknak tartózkodniuk kell az egyoldalú intézkedésektől, amelyek kockára tehetik és veszélyeztethetik a más államokkal való együttműködés légkörét.

A vizsgált jogszabályok a fentebb elemzett okoknál fogva érzékeny kérdéseket érintenek. A jogszabályok egy meghatározott aspektusa olyan kérdéseket vet fel, amelyeket alaposabban is meg kell vizsgálni: az anyaállam által kibocsátott igazolványok, amelyek igazolják a tulajdonos nemzeti kisebbséghez tartozását, valamint különösen a kérdéses igazolványok kiadásának módozatai.

A kérdéses igazolvány és annak különböző formái (lásd fent) mellett kiálltak az ezeket bevezető országok, arra hivatkozva, hogy azok egyszerűsítik az egyén által követendő, a kérdéses jogszabályok által biztosított kedvezmények igénybevételéhez szükséges adminisztratív lépéseket.

Abban a mértékben, amennyire a kérdéses igazolványok megkönnyítik a szóban forgó kedvezmények igénybe vételét, a Bizottság elismeri, hogy az igazolványok hasznosak lehetnek. Ugyanakkor észrevételezi azt is, hogy több országban ezek az igazolványok rendelkeznek a személyi igazolványok jellemzőivel: tartalmazzák a tulajdonos fényképét, valamennyi személyi adatát és utalnak annak a származására. Nagyon valószínű, hogy ezeket az igazolványokat személyi igazolványként használják tulajdonosaik, legalábbis az anyaállam területén.

Ebben a formában az igazolványok politikai köteléket teremtenek az igazolványokat birtokló külföldiek és anyaállamuk között, ami érthető aggodalmat kelt a lakóhely szerinti államokban, amelyekkel a Bizottság véleménye szerint a kérdéses igazolványok megalkotására irányuló tevékenység előtt konzultálni kellett volna.

A Bizottság véleménye szerint ahhoz, hogy ezeket az igazolványokat csak mint az adminisztratív teendők leegyszerűsítésének eszközét alkalmazzák, az igazolványoknak csak a jogszabályok vagy egyéb szabályok által biztosított kedvezmények igénybevételére való jogosultságot kellene tanúsítaniuk. Az igazolványoknak nem kellene a tulajdonos és az anyaállam közötti politikai kötelék létrehozására irányulnia, és nem kellene helyettesítenie az állampolgárság szerinti ország által kibocsátott személyi igazolványokat.

d) Az emberi jogok és alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása.

A diszkrimináció tilalma

Az államok kötelesek tiszteletben tartani az emberi jogokkal kapcsolatos azon nemzetközi egyezményeket, amelyeknek részesei. Ennek megfelelően, hatalmuk gyakorlása során mindig tiszteletben kell tartaniuk az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat. Ezek közül a diszkrimináció tilalmáról rendelkezik, többek között, az ENSZ Alapokmánya, az Emberi Jogok Egyetemes Deklarációja, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és a Keretegyezmény.

Különösen az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok védelméről szóló Európai Egyezményben (a továbbiakban: „az Egyezmény”, vagy ECHR) részes államok kötelesek biztosítani

az Egyezményben foglalt jogok megkülönböztetéstől mentes gyakorlását valamennyi, a joghatóságuk alá tartozó személy részére.²⁵ Az állam felelősségét ugyancsak megfogalmazza az Egyezmény 1. cikkelye a területen kívüli hatályú intézkedésekért: valamennyi egyén, legyen az külföldi vagy saját állampolgár, az adott állam joghatósága alá kerülhet.

A jelen tanulmány tárgyául szolgáló jogszabályok és egyéb szabályok kedvezményeket kívánnak biztosítani bizonyos egyéneknek, azaz bizonyos nemzetiségű külföldi állampolgároknak. Ennek eredményeként eltérő bánásmódot eredményeznek (a kedvezményezett egyének és az anyaállam állampolgárai között, a kedvezményezett egyének és a lakóhely szerinti állam más állampolgárai között, a kedvezményezett egyének és a más nemzetségekhez tartozó külföldiek között), ami – alapvetően etnikai alapú – diszkriminációt jelent, megsértve ezzel a diszkrimináció-mentesség fent ismertetett kritériumát.

Diszkriminációra az Egyezmény által garantált jog tekintetében kell hivatkozni. A vizsgált jogszabály által biztosított kedvezmények közül nem mindegyik utal, legalábbis első ránézésre, az Egyezmény által elismert jogokra. Néhány, az Egyezmény által biztosított jog azonban odaillő lehet: elsősorban az I. Jegyzőkönyv 2. cikkelye, talán az Egyezmény 8. cikkelye és az 1. Jegyzőkönyv 1. cikkelye.

A strasbourg-i esetjog mutatja, hogy azonos helyzetű személyekkel szembeni eltérő bánásmód nem mindig tilos: azokban az esetekben nem az, amikor a bánásmódbeli különbséget objektíven és ésszerűségi kritériumok szerint indokolni lehet, figyelembe véve az alkalmazható méltányosság határait. Az indokot a követett (és szükségszerűen legitim) célokkal és az intézkedés hatásaival szembe állítva kell értékelni, tekintettel a demokratikus társadalmakban uralkodó általános elvekre (ésszerű arányosságnak kell fennállnia a követett legitim cél és az alkalmazott eszközök között).

A 14. cikkely tiltja az egyének megkülönböztetését helyzetük szerint, és egy bővíthető listát tartalmaz azokról az indokokról (nyelv, vallás és származás), amelyek alapján tilos megkülönböztetést alkalmazni. Ami a kérdéses jogszabályok és szabályok által biztosított megkülönböztetett bánásmód alapjait illeti, a Bizottság véleménye szerint az a körülmény, hogy a lakosság egy részének kevésbé előnyös bánásmódban van része csak azért, mert nem tartozik egy adott nemzeti csoporthoz, önmagában még nem diszkriminatív és nem is ellentétes a nemzetközi jog elveivel.²⁶ Etnikai alapon valóban gyakran kerül sor hasonló bánásmódbeli különbségekre, például az állampolgársági törvényekben.²⁷ Ennek a kritériumnak az elfogadhatósága természetesen a követett cél függvénye.

A fentiekre való tekintettel, a kérdéses jogszabály által biztosított kedvezmény jellegét illetően a Bizottság célszerűnek tekinti, hogy különbséget tegyenek az oktatás és kultúra területére, valamint a többi területre vonatkozó kedvezmények között.

25 Lásd az ECHR 1. és 14. cikkelyét. Ez utóbbi így szól: „A jelen Egyezményben meghatározott jogok és szabadságok élvezetét minden megkülönböztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani”. Mivel a 14. cikkely csak az Egyezményben máshol említett jogok és szabadságjogok tekintetében bünteti a megkülönböztetést, aláírásra 2000. november 4-én megnyitották a tizenkettedik Jegyzőkönyvet, amely egy általános záradékot tartalmaz a megkülönböztetés tilalmáról.

26 Lásd mindenekelőtt a Keretegyezmény 4. cikkelyének 3. bekezdését.

Ami az előbbieket illeti, az általuk megtestesített megkülönböztetett bánásmódot meg lehet indokolni az intézkedés által megcélzott népesség és az anyaállam lakossága közötti kulturális kapcsolatok elmélyítésének legitim célkitűzésével. Az elfogadhatóság érdekében a biztosított kedvezményeknek valóban kötődniük kell az állam kulturális életéhez, és azzal arányosnak kell lenniük. A Bizottság nézete szerint például az oktatási támogatásoknak a nemzetiségi kritériumok szerinti odaítélésének indoklása, az érintett egyén által folytatott tanulmányok jellegétől függetlenül nem állna biztos lábakon.

A Bizottság véleménye szerint az oktatási és kulturális területen kívül más területeken csak kivételes esetekben biztosítható kedvezményes bánásmód, akkor, ha az kimutathatóan az anyaállammal meglévő kapcsolatok fenntartására irányul és arányos az elérni kívánt céllal (például a kedvezményes bánásmód olyan kedvezmények igénybevételét segíti elő, amelyek az anyaállammal nem azonos nemzetiségű külföldi állampolgárok számára is elérhetőek).

e) Következtetések

A kisebbségek védelméért elsősorban a lakóhelyük szerinti állam tartozik felelősséggel. A Bizottság tudomásul veszi ugyanakkor, hogy az anyaállamok szintén szerepet játszanak kisebbségeik védelmében és megőrzésében, az őket összekötő nyelvi és kulturális kötelek szorosan tartásának céljával. Európa az egymásba fonódó nyelvi és kulturális hagyományok sokféleségén alapuló kulturális egységként fejlődött; a kulturális sokféleség gazdagságot jelent és e gazdagság elfogadása az európai béke és stabilitás előfeltétele.

A Bizottság ugyanakkor úgy véli, hogy a kisebbségvédelem jelenlegi kereteinek tiszteletben tartása elsőbbséget kell, hogy élvezzen. Európai kezdeményezések kereteiben e területen két- és többoldalú szerződések jöttek létre. A szerződéses megközelítés hatékonyságát aláaknázhajta, ha ezeket a szerződéseket nem jóhiszeműen és az államok közötti jószomszédi kapcsolatok alapelveinek fényében értelmeznék és hajtánák végre.

Az államok által elfogadott, a kisebbségeikhez tartozó személyek részére kedvezményeket megállapító egyoldalú intézkedések – aminek gyakorlata a Bizottság véleménye szerint még nem rendelkezik elégséges hagyománnyal (diuturnitas) ahhoz, hogy nemzetközi szokássá váljon – csak akkor jogszerűek, ha az államok területi szuverenitásának, a megkötött szerződések betartásának (pacta sunt servanda), az államok közötti baráti kapcsolatok, és az emberi jogok és alapvető szabadságok tisztelete, különösen a diszkrimináció tilalmának alapelveit tiszteletben tartják.

27 Lásd a német Grundgesetz 116. cikkelyét, amely leszögezi, hogy „Törvény ellentétes rendelkezése hiányában németnek számít az Alkotmány értelmében az a személy, aki német állampolgársággal rendelkezik, vagy aki német származású menekültként vagy kitelepítettként, illetve ilyen személyek házastársaként vagy leszármazottjaként bebocsátást nyert a Német Birodalom területére az 1937. december 31-én meglévő határokon belül. (2) A német állampolgárságtól 1933. január 30. és 1945. május 8. között politikai, faji vagy vallási okok miatt megfosztott korábbi német állampolgárok és leszármazottjaik kérelmükre ismételt német állampolgárságot kapnak. Amennyiben 1945. május 8-át követően Németországban telepedtek le, és nem nyilvánították ki ezzel ellentétes szándékukat, úgy tekintendők, mint ha nem veszítették volna el német állampolgárságukat”.

Ezeknek az alapelveknek a tiszteletben tartása azt igényelheti, hogy a szóban forgó intézkedések bizonyos sajátosságait figyelembe vegyék, így különösen:

Az állam kibocsáthat idegen állampolgárookra vonatkozó jogi aktusokat amennyiben ezek hatása határain belül érvényesül.

Amikor e jogi aktusok célja, hogy hatásukat idegen állampolgárokra nézve külföldön fejtsek ki, azokon a területeken, amelyek nincsenek lefedve az anyaországnak az érintett állampolgárság szerinti államok egyetértésének vélelmezését megengedő szerződésekkel vagy nemzetközi szokásokkal, az ilyen egyetértést bármely intézkedés végrehajtása előtt ki kell kérni.

Az állam nem ruházhat kvázi hivatalos feladatokat egy más államban bejegyzett nem kormányzati egyesületre. Bármilyen igazolás az állampolgárság szerinti államban (in situ) csak a konzuli hatóságok közbejöttével szerezhető meg, ez utóbbiak általánosan elfogadott rendeltetését is figyelembe véve. Előnyös, ha a vonatkozó törvények és rendeletek pontos kritériumok felsorolásával határozzák meg alkalmazási körüket. Az egyesületek tájékoztatással szolgálhatnak e kritériumok tekintetében, az azokat alátámasztó hivatalos dokumentumok hiánya esetén.

A kisebbségeknek nyújtott kedvezményes bánásmódot szabályzó egyoldalú intézkedések, a lakóhely szerinti állam azokba történő kifejezett beleegyezése, vagy azok hallgatólagos, de egyértelmű elfogadása nélkül nem érinthetnek olyan területeket, amelyeket kétoldalú szerződések már nyilvánvalóan szabályoznak. A kétoldalú szerződések végrehajtását, vagy értelmezését érintő viták esetén a rendelkezésre álló valamennyi vitarendezési eljárást jóhiszeműen igénybe kell venni, és egyoldalú intézkedések csak annyiban hozhatók az anyaország részéről, amennyiben ezek az eljárások nem bizonyultak eredményesnek.

Az anyaország által kibocsátott közigazgatási okmány csak tulajdonosának a vonatkozó törvények és rendeletek alapján járó kedvezményekre történő jogosultságát igazolhatja.

A kisebbségekhez tartozó személyeknek az oktatás és kultúra területén az anyaország annyiban biztosíthat kedvezményes bánásmódot, amennyiben ez a kulturális kapcsolatok erősítésének legitim célját követi és e célhoz mértén arányos.

Az oktatáson és kultúrán kívüli területeken kedvezményes bánásmód csak kivételes esetekben adható, amennyiben ez legitim célt követ és a célhoz mértén arányos.

Forrás: [http://www.venice.coe.int/docs/2001/CDL-INF\(2001\)019-e.html](http://www.venice.coe.int/docs/2001/CDL-INF(2001)019-e.html).
magyarul: www.htmh.hu

A Magyar Köztársaság Kormányának és Románia Kormányának egyetértési nyilatkozata

A Magyar Köztársaság és Románia kormányai között a Szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényről és a kétoldalú együttműködés egyéb kérdéseiről a Magyar Köztársaság Kormánya és Románia Kormánya, a továbbiakban mint „Felek” attól a közös erőfeszítéstől vezérelve, mely szerint kétoldalú kapcsolataikat a kölcsönös egyetértés és a jószomszédi együttműködés szellemében erősítik; szem előtt tartva a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak védelmével foglalkozó európai és nemzetközi dokumentumok rendelkezéseit; igazodva a Velencei Bizottságnak az anyaállamok részéről a nemzeti kisebbségeiknek nyújtott kedvezményes elbánásról szóló jelentéséhez, amely meghatározza azokat a feltételeket, melyek jogszerűvé teszik az anyaállamok szerepvállalását – nevezetesen a területi szuverenitás tiszteletben tartását, a szerződések tiszteletben tartását, a jószomszédság elvét, az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartását, különösen a diszkrimináció-mentesség elvét –; figyelembe véve az EBESZ nemzeti kisebbségi főbiztosának nyilatkozatát, valamint az Európai Bizottságnak a Szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvénnyel kapcsolatban kialakított álláspontját, amely felhívja az érintett államokat, hogy törekedjenek az érvényes európai normáknak megfelelő kétoldalú megegyezésre, összhangban a Magyar Köztársaság és Románia között kötött kölcsönös megértési, együttműködési és jószomszédsági szerződéssel, különösképpen annak a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogai védelmével foglalkozó rendelkezéseivel, s elismerve, hogy az országaikban élő nemzeti kisebbségek számára biztosított valódi egyenlőség biztosítása a jogok és lehetőségek terén, továbbá a szülőföldjükön való boldogulás feltételeinek megteremtése elengedhetetlen tartozéka a térség stabilitásának és a kulturális és nyelvi sokszínűség és tolerancia értékelvein alapuló „jövő Európája” létrehozásának, ismételten kinyilvánítva szilárd eltökéltségüket a kétoldalú gazdasági kapcsolatok fejlesztési ütemének fenntartására, és készen arra, hogy az államaik közti kereskedelmi kapcsolatok bővülését ösztönözzék; tekintettel a 2002-ben esedékes prágai csúcstalálkozóra, s üdvözölve Romániának a csatlakozási feltételek teljesítése terén elért haladását, a Magyar Köztársaság támogatja Románia elhatározását, hogy az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének tagjává váljon; ismételten leszögezve, hogy kölcsönös, folyamatos és hathatós támogatásban részesítik egymás Európai Unióba történő integrálódási szándékát; eltökélten arra, hogy valamennyi előttük álló nyitott kérdést megoldják, és előmozdítsák együttműködésüket; az alábbiakban egyeztek meg:

I. A Szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényt illetően:

1. Jelen nyilatkozat megállapítja a Szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvénynek a román állampolgárokat érintő végrehajtási feltételeit.

2. Minden román állampolgár, származására való tekintet nélkül, a Magyar Köztársaság területén érvényes munkavállalási engedély alapján ugyanazokat a munkavállalási feltételeket és elbánást élvezi.

A munkavállalási engedélyek a Magyarországon tartózkodó idegen állampolgárok munkavégzési engedélyeztetéséről hozott általános rendelkezések szerint kerülnek kibocsátásra.

A munkavállalási engedélyek egy naptári évben legfeljebb három hónapra szólnak, de lehetőség van azok meghosszabbítására, s a román állampolgárok számára a Magyar Köztársaság területén az alábbi könnyítések állnak rendelkezésre: A Magyar Köztársaság területén dolgozó román állampolgárokat bármilyen alkalmazási szerződés alapján megilleti az a jog, hogy az e célra alapított közhasznú szervezethez forduljanak az önfinanszírozó egészségügyi ellátás költségeinek előzetes megtérítéséért.

2002 januárjának első hetében a Felek levélváltás útján az idénymunkát érintő módosításokat csatolnak a Szezonális munkavállalók foglalkoztatásáról szóló egyezményhez.

Ezek a módosítások csak a három hónapra (és nem hat hónapra, amint az egyezmény előírásaiban áll) kibocsátott munkavállalási engedélyek esetére érvényes további kiegészítő, kölcsönösen biztosított előnyöket érintik.

Az egyezmény alkalmazása során az etnikai alapú különbségtétel kizárására vonatkozó kölcsönös kötelezettségvállalást is rögzíteni fogják.

3. A nem magyar identitású román állampolgárok nem kapnak igazolványt, és nem lesznek jogosultak olyan előnyökre, amelyeket a Szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény biztosít.

4. Az igazolványok kiállításának folyamata (a kérvények átvétele, az igazolványok kiadása, továbbítása) a Magyar Köztársaság területén fog elsősorban lezajlani a magyar hatóságok által felállított megyei közigazgatási hivatalokban, illetve a Belügyminisztérium Irodájában, valamint a magyar diplomáciai képviselőleteken.

5. A magyar ajánlószervezetek vagy egyéb szervezetek Románia területén nem adnak ki olyan ajánlást, amely az etnikai eredetre vagy egyéb feltételre vonatkozik.

Ezek a szervek illetve egyéb szervezetek Románia területén csak – egyéb hivatalosan igazoló iratok híján – jogilag nem kötelező erejű információt szolgáltathatnak.

6. A magyar hatóságok által az előnyök igénybevételére jogosító hivatalos igazolvány neve: Magyar igazolvány.

7. Az igazolvány csak a legszükségesebb személyes adatokat (vezetéknév, keresztnév, állampolgárság, lakóhely szerinti ország, stb.) és az előnyökre való jogosultságot tartalmazza, s nincs benne utalás a származásra vagy nemzeti identitásra.

8. Az igazolványok kiadásának kötelező feltételei az alábbiak:

– megfelelően beterjesztett kérelem,

- az állampolgársága szerinti államban lakó, magyar kisebbséghez tartozó személy szabadon tett, magyar identitásának vállalásán alapuló nyilatkozata,
- a magyar nyelv ismerete, vagy
- az állampolgárság szerinti állam nyilvántartása, amely a személyt magyarként jegyzi, vagy
- a személy egy magyar érdekképviselői szervezet tagja (különösen az RMDSZ-tagság), vagy egy magyar egyház bejegyzett tagja.

9. A Felek tárgyalásokat kezdenek a Magyar–Román Kormányközi Vegyes Bizottság Nemzeti Kisebbségi albizottságának keretében a Magyar Köztársaság területén élő román kisebbség és a Románia területén élő magyar kisebbség részére kivételezett elbánást biztosító megállapodás megkötéséről, annak érdekében, hogy megőrizték e kisebbségek kulturális önazonosságát, összhangban a nemzetközi dokumentumok előírásaival, a Velencei Bizottság jelentésével és az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosának útmutatásaival.

10. A Magyar Köztársaság nem nyújt támogatást a romániai magyar politikai szervezeteknek, kivéve a román hatóságok előzetes értesítésével és hozzájárulásával.

11. A Felek közös tapasztalatainak alapján a Magyar Köztársaság kormánya hat hónappal a jelen Egyetértési Nyilatkozat aláírását követően kezdeményezi a Szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény felülvizsgálatát és szükséges módosításait.

2002. január 1-ig a Magyar Köztársaság hatóságai meghozzák a szükséges intézkedéseket a jelen egyezmény előírásainak megvalósítása érdekében, végrehajtási jogszabályok formájában, s a továbbiakban is figyelembe veszik a Kisebbségi Bizottság ajánlásait, amely a jövőben vizsgálni fogja a Szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvénnyel kapcsolatos kérdéseket is.

II. A kétoldalú kapcsolataik kérdésében:

1. A Magyar Köztársaság és Románia közötti aktív partnerség 5. évfordulójának alkalmából a Felek összehívják a Kormányközi Vegyes Bizottság rendkívüli ülését.

A kétoldalú együttműködés terén teendő konkrét előrelépések kidolgozása érdekében a Felek az Aktív Együttműködési és Partnerségi Kormányközi Vegyes Bizottság szakbizottságaiban, illetve annak 2002 első negyedére tervezett plenáris ülésén áttekintik a kétoldalú kapcsolatok teljes spektrumát és javaslatokat tesznek a szükséges intézkedésekre.

2. A Magyar–Román Aktív Együttműködési és Partnerségi Kormányközi Vegyes Bizottság Kisebbségügyi Szakbizottságának 2001. október 19-i, budapesti 4. ülésén aláírt jegyzőkönyvben foglalt ajánlásokat a két kormány jóváhagyja, és megteszi a szükséges intézkedéseket a gyakorlati megvalósítás érdekében.

3. A Felek elsőseget biztosítanak a két országot összekötő vasúti és közúti hálózat fejlesztésének, valamint az ehhez kapcsolódó határátkelő infrastruktúra programnak.

4. A Felek megbeszéléseket kezdenek egy, a kis- és közepes vállalkozásaiknak a másik országába irányuló befektetéseit garantáló közös pénzügyi alap működési feltételeinek kidolgozása céljából.

5. A Felek megosztják egymással az euroatlanti integrációs folyamattal kapcsolatos tapasztalataikat.

6. A Felek kifejezésre juttatják, hogy érdekükben áll minden lehetséges intézkedést megtenni a kétoldalú kapcsolatok jogi kereteinek aktualizálása és fejlesztése céljából.

Kelt Budapesten, 2001. december 22-én két eredeti, angol nyelvű példányban.

Forrás: *Magyar Nemzet*, 2002. január 12.

Nem hivatalos fordítás angol nyelvről. <http://www.htmh.hu/egynyil.htm>.

II.
A MAGYAR ÁLLANDÓ ÉRTEKEZLET
DOKUMENTUMAI

1.

A Magyar-Magyar Csúcstalálkozó Közös Nyilatkozata

A Miniszterelnöki Hivatal és a Határon Túli Magyarok Hivatala szervezésében Budapesten, „A Magyarország és a határon túli magyarság” című rendezvény keretében 1996. július 4–5-én találkoztak a határon túli magyar közösségek érdekképviselői szervezetei, a magyar kormány, valamint a magyarországi parlamenti pártok képviselői. A konferencián megvitatták Magyarország és a határon túli magyar közösségek kapcsolatának politikai-stratégiai kérdéseit, megfogalmazva közös álláspontjukat.

A résztvevők

- a világ magyarságának nemzeti összetartozásából kiindulva,
- szem előtt tartva Magyarország és a határon túli magyar közösségek együttes érdekeit, azaz a magyar nemzet érdekeit,
- a határon túli magyar közösségek helyzetének minden érintett fél számára megnyugtató, tartós rendezésére törekedve,
- a Magyarország és a vele szomszédos államok közötti jó viszony előmozdításának és kialakításának szándékával,
- a térség biztonsága és stabilitása növelésének érdekében,
- Magyarország és a térség országainak euroatlanti integrációs folyamata elősegítésének szándékával

jelen nyilatkozatban megerősítik a következőket:

1. A határon túli magyar közösségek iránti felelősség elvének, amelyet a Magyar Köztársaság alkotmánya rögzít, maradéktalanul érvényesülnie kell a Magyarország és a szomszédos országokban élő magyar közösségek közötti viszony alakításában.
2. A kétoldalú államközi kapcsolatokban a nemzet érdekeinek hatékonyabb érvényesítéséhez szükséges a magyarországi politikai pártok, a magyar kormány, illetve a határon túli magyar közösségek politikai szervezetei közötti minél teljesebb politikai egyetértés kialakítása.
3. Megerősítik, hogy a határon túli magyarok identitása megőrzésének, közösségként való fennmaradásának és fejlődésének, valamint a szülőföldön való megmaradásának alapvető kérdése az önkormányzat, az autonómia létrehozása, összhangban a működő európai gyakorlattal és a nemzetközi normák szellemiségével. Összehangolt támogatásban részesítik a határon túli magyar közösségek ennek megfelelő autonómiatörekvéseit, mint helyzetük alkotmányos egyenjogúságon alapuló rendezésének eszközét. A magyar kormány ezzel kapcsolatos nemzetközi fellépésén túlmenően kiemelt jelentőséget tulajdonítanak a nemzetközi pártközi fórumokon és a nem kormányzati szervezetekben végzett ilyen jellegű munkának.

4. Egyetértenek azzal, hogy Magyarország és a magyar nemzet jövője szempontjából meghatározó fontosságú az euroatlanti integrációs szervezetekhez való mielőbbi csatlakozás. Ez a Kárpát-medence különböző országaiban élő valamennyi magyar érdeke, a magyarság egymásra találásának esélye. Megerősítik annak szükségességét, hogy a Magyar Köztársaság külpolitikájában az euroatlanti integrációs célok mellett egyidejűleg és azonos súllyal legyen képviselve a szomszédsági kapcsolatok fejlesztése. Ezen külpolitikai törekvések nem szoríthatják háttérbe a határon túli magyar nemzeti közösségek alapvető érdekeit.

5. Támogatják mindazon Magyarországgal szomszédos államoknak, melyek ezen szándékukat kinyilvánították, a NATO-hoz és az Európai Unióhoz történő csatlakozását abban a meggyőződésben, hogy a felvételi követelmények teljesítésével az érintett államokban a demokrácia és a piacgazdaság intézményeinek zavartalan működésén túl az ott élő magyar közösségek sajátos jogállásukkal kapcsolatos törekvései is érvényesülnek, összhangban az EU-tagállamok pozitív gyakorlatával.

6. A résztvevők elítélnék minden olyan politikát, amely szembeállítja Magyarországot és a határon túli magyar közösségek érdekeit.

7. A magyar kormány és a magyarországi politikai pártok partnernek tekintik a határon túli legitim magyar szervezeteket, és támogatják jelenlétüket a nemzetközi fórumokon.

8. A magyarországi politikai pártok szorgalmazzák a kapcsolatok elmélyítését a szomszédos országok demokratikus erőivel, a kölcsönös előnyökön alapuló együttműködést az ottani szervezetekkel és intézményekkel. Ez a törekvés megegyezik a határon túli magyar szervezetek szándékával. Ugyanakkor elengedhetetlen az érintett államok kormányai, valamint a kisebbségi közösségek legitim képviselőinek párbeszéde és megegyezése is.

9. A magyarországi parlamenti pártok vállalják, hogy törvényalkotó tevékenységük során konzultálnak a határon túli magyar szervezetekkel a közösségeket érintő kérdésekben.

10. A résztvevők egyetértenek azzal, hogy a határon túli közösségeket Magyarország mindenkor éves költségvetésének százalékban rögzített hányada illesse meg.

11. A Magyarország és a határon túli magyar szervezetek közötti jobb együttműködés érdekében a résztvevők szükségesnek tartják a folyamatos információáramlást, konzultációt és egyeztetést. A résztvevők elhatározták, hogy még az idén találkoznak és megvizsgálják a konzultáció intézményesítésének lehetséges formáit.

Budapest, 1996. július 5.

Aláírók :

A Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma

Miniszterelnöki Hivatal

Határon Túli Magyarok Hivatala

Magyarországi pártok:

Magyar Szocialista Párt, Szabad Demokraták Szövetsége, Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt, Kereszténydemokrata Néppárt, Fidesz – Magyar Polgári Párt, Magyar Demokrata Fórum, Magyar Demokrata Néppárt

Határon túli magyar szervezetek:

Romániai Magyar Demokrata Szövetség, Együttélés Politikai Mozgalom, Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom, Magyar Polgári Párt, Csemadok, Vajdasági Magyar Szövetség, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség, Muravidéki Magyar Nemzeti Önigazgatási Közösség, Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége, Horvátországi Magyarok Szövetsége

Forrás: *Szabadság*, 1996. július 6.

2.

A pápai magyar-magyar konzultáció közleménye

A magyar-magyar csúcstalálkozó résztvevői 1996. szeptember 4-én Pápán a Református Kollégiumban közös tanácskozást tartottak.

Az 1996. július 5-i I. Magyar-Magyar Csúcstalálkozón elfogadott Közös Nyilatkozat elveiből kiindulva elemezték az eltelt időszak eseményeit.

Az 1996. július 5-én aláírt Közös Nyilatkozat 11. pontja értelmében a résztvevők megerősítik azt a szándékukat, hogy még az idén találkoznak és a konzultáció intézményesítése céljából koordinációs munkabizottságokat hoznak létre.

A magyar-magyar csúcs bizottságot hoz létre, mely elemzést készít az eddig aláírt alapszerződések hatásáról. A vizsgálat kiterjed arra:

- hogyan alakult az adott országban a magyarság helyzete,
- miként változott az aláíró országok viszonya,
- milyen módon befolyásolta az a térség stabilitását.

A magyar-magyar csúcs az elemzés alapján ajánlásokat készít az esetleges szükséges teendőkről a nemzetközi pártszövetségek, a parlamentek és az érintett kormányok részére.

Továbbá szakértői munkacsoportot hoz létre, melynek feladata a határon túli magyar közösségek igényeinek az előremutató európai gyakorlatnak megfelelő autonómiakonceptiók egyeztetése. A kidolgozott elveket a magyar-magyar csúcs résztvevői összehangoltan képviselik.

Pápa, 1996. szeptember 4.

A részt vevő pártok, szervezetek nevében:

Magyarországi pártok: *Magyar Szocialista Párt, Szabad Demokraták Szövetsége, Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt, Kereszténydemokrata Néppárt, Fidesz – Magyar Polgári Párt, Magyar Demokrata Fórum, Magyar Demokrata Néppárt*

Határon túli magyar szervezetek: *Romániai Magyar Demokrata Szövetség, Együttélés Politikai Mozgalom, Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom, Magyar Polgári Párt (Szlovákia), Vajdasági Magyar Szövetség, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Muravidéki Magyar Nemzeti Öngazgatási Közösség, Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége, Horvátországi Magyarok Szövetsége*

Forrás: *Magyar Kissebbség*, 1999. 1. sz., 146–147.

3.

„Magyarország és a határon túli magyarság – 1999” konferencia nyilatkozata

A konferencia résztvevői, a Magyar Kormány, a magyarországi parlamenti pártok, a parlamenti, illetőleg tartományi képvisellel rendelkező határon túli magyar szervezetek, valamint a nyugati magyarság képviselői, az 1996. július 4–5-én Budapesten megrendezett I. Magyarország és a határon túli magyarság című konferencia nyilatkozatát alapul véve,

- tekintettel arra, hogy az egységes Európa létrehozása során a nyelvi, a kulturális örökség, a nemzeti önazonosság megőrzése és fejlesztése minden nemzetnek alapvető érdeke,
- maradéktalanul tiszteletben tartva az Egyesült Nemzetek Szervezete, az Európa Tanács, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó dokumentumait, összhangban azok szellemiségével

a következőkben állapodtak meg:

1. A határon túli magyar közösségek üdvözik Magyarország NATO-hoz való csatlakozását és támogatják az Európai Unióhoz történő csatlakozási törekvéseit. Érdekük, hogy Magyarország Európai Unióhoz és NATO-hoz való csatlakozásának előnyei kiterjedjenek a Magyarországgal szomszédos országokra is. Kíváncsún tartják, hogy a csatlakozás – különös tekintettel a schengeni egyezményre – ne érintse hátrányosan Magyarország és a határon túli magyarság, Magyarország és szomszédai kapcsolatait. A konferencia résztvevőinek meggyőződése, hogy Magyarország és a határon túli magyarok közötti intézményes párbeszéd hozzájárul a biztonság kiterjesztéséhez, a gazdasági fejlődéshez és új választóvonalak kialakulásának megelőzéséhez a térségben.

2. A határon túli magyarok különböző államok polgárai, ugyanakkor a közös anyanyelv, kultúra, történelem és az összetartozás tudata alapján részei a magyar nemzetnek. Magyarországnak és a határon túli magyar közösségeknek egyaránt érdeke a közép-európai térség biztonságának és stabilitásának erősítése.

3. A határon túli magyar kisebbségi közösségek szülőföldjükön való megmaradásához és polgárosodásához a Magyar Köztársaság politikai eszközök segítségével járul hozzá. A nemzeti közösségek tagjai szabad önazonosság-vállalásának a szilárd parlamentáris demokrácia és jogállamiság elengedhetetlen feltétele. A Magyar Köztársaság politikája a határon túli magyar közösségek megmaradása és fejlődése érdekében azon államok demokráciájának és piacgazdaságának erősítésére irányul, amelyekben e kisebbségi közösségek élnek.

4. A kisebbségi jogok sérelme, főleg ha szélsőséges nacionalizmus formáját ölti, az identitásvállalás szabadságának csorbulásához, egyidejűleg a határon túli magyarok beolvadásához és elvándorláshoz vezethet. Mindez politikai és szociális feszültségeket okozhat, és ily módon gátolhatja a térség országainak euroatlanti integrációját. Ezért Magyarország a határon túli magyar kisebbségi közösségek demokratikus politikai célkitűzéseivel összhangban kezdeményező politikát folytat a kisebbségben élő magyarok közösségi és egyéni jogainak biztosítása érdekében.

5. A magyar nemzetpolitika célja, hogy a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarok egyéni és közösségi jogait a nyugat-európai demokratikus országok eredményes gyakorlatának megfelelően biztosítsák. Ez a közép-európai térségben további hatékony törvényhozási és kormányzati intézkedéseket igényel, annak érdekében, hogy a kisebbségi közösségek a szubszidiaritás elve alapján maguk intézhessék ügyeiket.

6. E cél elérése érdekében a résztvevők fokozzák erőfeszítéseiket a közép-európai országok euroatlanti integrációjának támogatására. Az euroatlanti közösséghez való közeledés kedvező feltételeket teremt az államok demokrácia iránt elkötelezett politikai szereplői megerősödésének. A regionális, szubregionális és határokon átnyúló együttműködés különféle formái, beleértve a határ menti régiók önkormányzatainak együttműködését, – az egyes országokban élő magyarok tevékeny részvételével – elősegítik ezeket a folyamatokat.

7. A határon túli magyar közösségek – esetenként kormányzati pozícióból – jelentős mértékben befolyásolhatják azon államok bel- és külpolitikáját, melyekben élnek. A magyar nemzeti kisebbségek elősegítik a parlamentáris demokrácia és a piacgazdaság megszilárdulását, mert ez létérdekük. A külpolitika területén szerepet vállalnak ezen államok euroatlanti integrációs törekvéseinek támogatásában. E törekvések sikere magyar nemzeti érdek, azaz a közép-európai országokban élő magyar közösségek és Magyarország együttes érdeke. Ennek érvényesítése végett intenzívebb párbeszédre van szükség a Magyar Köztársaság és a határon túli magyarok szervezetei között, amely a kapcsolattartás intézményesítése révén valósítható meg. E párbeszéd formáit és intézményeit az államközi kapcsolatokra vonatkozó nemzetközi jogi szabályok szigorú tiszteletben tartásával és a Magyarországgal szomszédos államok demokratikus jogrendjével összhangban valósítják meg.

8. A fenti elvek gyakorlatba ültetésének elősegítése, a magyarországi és határon túli magyar kapcsolattartás folyamatosságának biztosítása érdekében a konferencia résztvevői állandósították a jelen konferenciát Magyar Állandó Értekezlet néven. Ez politikai konzultatív testületként működik. A Magyar Állandó Értekezletet a parlamenti, illetőleg tartományi képviselettel rendelkező határon túli magyar szervezetek, a magyarországi parlamenti pártok, a Magyar Kormány, valamint a nyugati magyarság képviselői alkotják, de minden esetben biztosítva a térség valamennyi magyar nemzeti közösségének részvételét. A Magyar Állandó Értekezlet évente legalább egy alkalommal a Magyar Köztársaság Miniszterelnöke meghívására ül össze. Munkarendjéről maga határoz.

A konferencia résztvevői egyidejűleg felkérlik a Magyar Kormányt, hogy a konferencia munkájának elősegítése érdekében a Magyar Állandó Értekezlet bevonásával hozzon létre határon túli magyar és magyarországi szakértőkből álló bizottságokat, melyek mindegyikének az oktatás, a gazdasági és szociális kapcsolatok, a jogi és önkormányzati együttműködés, a kultúra, valamint az európai uniós csatlakozással összefüggő kérdések (különös tekintettel a schengeni egyezmény következményeire) területén fejtik ki tevékenységüket.

Budapest, 1999. február 20.

Romániai Magyar Demokrata Szövetség, FIDESZ-Magyar Polgári Párt, Magyar Koalíció Pártja, Magyar Szocialista Párt, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt, Vajdasági Magyar Szövetség, Szabad Demokraták Szövetsége, Vajdasági Magyar Demokrata Párt, Magyar Igazság és Élet Pártja, Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége, Magyar Demokrata Fórum, Muravidéki Magyar Nemzeti Öngazgatási Közösség, Magyarok Világszövetsége, A Magyar Köztársaság Kormánya

Forrás: *Magyar Kisebbség*, 1999. 1. sz., 148–150.

4.

A Magyar Állandó Értekezlet második ülésének Zárónyilatkozata

A Magyar Állandó Értekezlet résztvevői megemlékeznek a Szent István-i államalapítás és a kereszténység felvételének ezeréves évfordulójáról. Első királyunk, István megkoronázásával a magyar nemzet a keresztény hitben egyesült Európa népeivel. Az ezredforduló közeledtén mind a magyarországi, mind a határon túli magyarság, élve a történelmi pillanat felemelő, ám ugyanennyire felelősségteljes lehetőségével, egyaránt tekint a múltba, hogy számvetést készítsen a magyar nemzet elmúlt ezer esztendejéről, s a jövőbe, hogy hagyományait, szellemi és tárgyi hagyatékát tovább örökítve felkészülhessen a következő évezredre. A határon túli magyarság üdvözlí, hogy a Magyar Országgyűlés törvényben kíván emléket állítani Szent István államalapító tevékenységének és a Szent Koronának.

A XX. század történelmi viharai több részre szakították a magyar nemzetet, amely azonban a szellemi régiókban végig egységes maradt. Az új évezredre készülő magyarság ma is sokat tanulhat Szent István életművéből. A magyar kormány mélyen átérzi és vállalja azt a felelősséget, amellyel a határokon kívül élő nemzetrészek sorsa iránt viseltet. Meggyőződése, hogy az egységesülő Európában közösen fogja megtalálni boldogulását Magyarország és szomszédai, a magyarországi és a határon túli magyarság és a velük élő többi nemzet.

A Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) résztvevői, a magyar kormány, a magyarországi parlamenti pártok, a parlamenti, illetőleg tartományi képvisellel rendelkező határon túli magyar politikai szervezetek és a nyugati magyarság képviselői,

- eleget téve az Alkotmány 6. paragrafus (3) bekezdéséből adódó kötelezettségeknek, valamint megerősítve a magyarországi rendszerváltozást követő időszakban a „Magyarország és a határon túli magyarság” címmel megrendezett konferencia- sorozat nyilatkozatait, továbbá alapul véve a MÁÉRT első ülésének Zárónyilatkozatát, és a Magyar Állandó Értekezlet létrejöttét üdvözlő 26/1999. (III. 26.) magyar országgyűlési határozatot;

- figyelembe véve a magyar kormány 1079/1999. (VII. 7.) határozata alapján a Magyar Állandó Értekezlet eredményes működésének elősegítése érdekében létrehozott oktatási, kulturális, gazdasági, egészségügyi és szociális, állampolgársági és önkormányzati, valamint az európai uniós integrációs szakértői bizottságok tevékenységét;

- tekintettel arra, hogy az egységes Európa létrehozása során a nyelvi, a kulturális örökség, a nemzeti önazonosság megőrzése és fejlesztése minden nemzet elidegeníthetetlen joga, és egyben a megújuló Európának is alapvető érdeke;

- szem előtt tartva, hogy a térség államai közötti jószomszédi viszony fejlesztése közös érdek, és a közöttük lévő feszültségek csökkentése a demokratikus rendszerek meg-

szilárdulását segíti elő; ez mind a Magyar Köztársaságnak, mind a határon túli magyar kisebbségi közösségeknek alapvető érdeke;

– célul tűzve ki a határon túl élő magyarok egyéni és közösségi jogainak lehető leg-szélesebb körű biztosítását, figyelembe véve a mérvadó európai példákat és a nemzeti sajátosságokból adódó reális szükségleteket;

a következőkben állapodtak meg:

1. Történelmi jelentőségű tény, hogy a Magyar Köztársaság 1999. március 12-én a Cseh Köztársasággal és a Lengyel Köztársasággal együtt az Észak-atlanti Védelmi Szövetség Szervezetének teljes jogú tagjává vált. Meggyőződésünk, hogy ez jelentősen hozzájárul Közép- és Kelet-Európa biztonságának és stabilitásának erősödéséhez, a térségben zajló politikai és gazdasági átalakulási folyamatok demokratikus úton történő sikeres véghezviteléhez.

2. Üdvözlük a határon túli magyarokkal kapcsolatos magyar kormányzati feladatok végrehajtását szolgáló szakértői bizottságok létrejöttét és egyetértünk a szakértői bizottságok alakuló ülésein megfogalmazott munkatervekkel. Felkérjük a magyar kormányt, hogy a szakértői bizottságok ajánlásait, döntései során, a legmesszemenőbb mértékben vegye figyelembe.

3. A különböző országokban élő nemzetrészek közötti kapcsolatok sokrétűsége felveti a magyarországi jogi szabályozás szükségességét. A résztvevők, tekintettel a határon túli magyarság ez irányú igényére, felkérjük a Magyar Köztársaság Kormányát, hogy Magyarország és a határon túli magyarság együttműködéséből fakadó előnyök érvényesülése érdekében, megerősítve a nemzeti összetartozás tudatát, Magyarország és a szomszédos országok közös integrációs törekvéssel összhangban vizsgálja meg a határon túli magyarok magyarországi jogállása törvényi szabályozásának megteremtését. Ennek elsődleges célja a szülőföldön maradás esélyeinek és lehetőségeinek erősítése.

4. Megállapítják, hogy a rendszerváltozás óta eltelt időben a határon túli magyarok helyzetének javulását lehetővé tévő körülmények alakultak ki. Üdvözlük a Magyarországgal szomszédos államok demokratikusan választott kormányainak azon törekvéseit, hogy a kisebbségi jogokat korlátozó korábbi intézkedéseket fokozatosan felszámolják. Nagy jelentőséget tulajdonítanak olyan lépéseknek, mint a párkányi híd újjáépítése, az aradi Szabadság-szobor kiszabadulása, a horvátországi magyar oktatási és művelődési központ létrehozása, valamint a kárpátaljai árvízkárosultak támogatásában és a szlovén-magyar közvetlen vasúti összeköttetés megteremtése érdekében hozott pozitív kormányzati intézkedések. Üdvözlük, hogy az alapszerződések végrehajtását ellenőrző mechanizmusok működése megkezdődött.

5. Ugyanakkor aggodalmukat fejezik ki amiatt, hogy mindezek ellenére, országonként eltérő mértékben ugyan, de továbbra is fennáll a határon túli magyar közösségek veszélyeztetettsége és meggyőződésük, hogy a hátrányos helyzetük enyhítését célzó első pozitív lépéseket továbbiaknak kell követniük. Aggodalomra adott okot a szlovákiai kisebbségi nyelvhasználati törvény, a leginkább érintett magyar nemzetiségű szlovákiai polgárok képviselőinek ellenzése dacára történt elfogadása, ami nem felel meg a „jó kormányzás” („good governance”) demokratikus alapelveinek. Nem hagyható figyelmen

kívül a romániai nacionalista erők fokozott aktivitása Erdélyben és a hatóságok gyenge, a helyzetnek nem mindig megfelelő fellépése sem. Aggodalomra ad okot a Magyar Köztársaság kolozsvári főkonzulátusát ért atrocitás sorozat, valamint az Agache-ügy és a körülötte kibontakozó hangulatkeltés. Elengedhetetlennek tartják, hogy a szomszédos országok eleget tegyenek az Európa Tanácsi felvételük során tett vállalásaiknak.

6. A Délkelet-Európai Stabilitási Egyezmény létrejötte komoly lépés a térség stabilizálódásának folyamatában. A résztvevők meggyőződése, hogy a Stabilitási Egyezményhez kapcsolódó munkaasztalok tevékenysége hozzájárul a megfelelő megoldási mechanizmusok kialakításához, a térség problémáinak megnyugtató rendezése érdekében. Reményünket fejezik ki, hogy a szegedi konferencia és annak szellemisége elősegíti azt, hogy Jugoszláviában mielőbb meginduljanak a demokratikus változások, ennek érdekében jött létre a szegedi Esély a Stabilitásra Közalapítvány, amelynek célja az önkormányzatok és a független média támogatása. Tekintettel a téli időszak közeledtére, felkéri a magyar polgárokat, gazdálkodó és társadalmi szervezeteket, hogy az elviselhető életkörülmények megteremtése érdekében fokozzák a humanitárius célú segítségnyújtást. Ugyanakkor a magyarországi humanitárius szervezeteknek azt javasolják, hogy szenteljenek nagyobb figyelmet mind a tömbben, mind a szórványban élő magyarságnak

7. Tekintettel arra, hogy Jugoszláviában a továbbra is uralmon lévő rezsim politikája nyomán a vajdasági magyarság a folyamatos fenyegetettség légkörében él, ami további elvándorláshoz vezet, támogatják az önkormányzatiság és szubszidiaritás európai elvei szellemében kidolgozott egységes vajdasági magyar autonómiatervezetet és az abban meghatározott intézményeket. Üdvözik a vajdasági magyar autonómiatervezetről a vajdasági magyar pártok és a szerb demokratikus ellenzék között megkezdett párbeszédet és annak eredményeit. Felszólítják a vajdasági magyar pártokat és szervezeteket, hogy a személyi és politikai ellentéteiket háttérbe szorítva törekedjenek a vajdasági magyar közösség és az összmagyarság általános érdekeinek képviseletére. Örömeiket fejezik ki, hogy az USA szenátusa november 4-én egyhangúan elfogadta azt a törvényjavaslatot, amelynek egyik cikkelye a vajdasági magyarok által kidolgozott autonómiakoncepció támogatására szólítja fel az amerikai kormányzatot.

8. A határon túli magyarság képviselői történelmi jelentőségűnek tartják az önálló erdélyi magyar egyetem létrehozását célzó magyarországi támogatás tervezését a 2000. évi költségvetési tervben. Egyetértenek abban, hogy a jelen helyzetben magyarországi támogatást egy relációra kell összpontosítani, ugyanakkor felhívják a figyelmet arra, hogy az anyanyelvű felsőoktatás intézményrendszerének megteremtését és színvonalának javítását más államok magyar közössége esetében is jelentős magyarországi segítséggel lehet biztosítani. Ugyanakkor fenntartják annak igényét, hogy országuk adófizető polgáraiként jogosultak a teljes körű, önálló, állami anyanyelvű oktatásra.

9. A határon átnyúló együttműködés fejlesztése és eurorégiók létrehozása, a gazdasági együttműködés ösztönzése a térségben nagy mértékben javíthatja a Kárpát-medence hagyományosan összetartozó, ám a történelmi események folytán perifériára szorult területek gazdasági fejlődését. A MÁÉRT fontosnak tartja, hogy az eurorégiók működőképességének feltételei megteremtődjenek. A határon túli magyarság képviselői a jövőben min-

dent megtesznek annak érdekében, hogy megfelelően kiaknázzák az ilyen formájú együttműködés lehetőségeit a magyarországi helyi és regionális önkormányzatok és a saját helyi és regionális szerveződések között.

10. A MÁÉRT résztvevői üdvözik, hogy az EU Bizottság országjelentése megerősítette Magyarország felkészültségét az EU-s csatlakozásra, valamint az Európai Unió Bizottságának javaslatát a csatlakozási tárgyalások kiterjesztéséről Szlovákiára és Romániára. Ezekben az országokban nagy létszámban élő magyarságnak alapvető érdeke, hogy országuk teljesítse a csatlakozás feltételeit, különösen a kisebbségi jogok biztosítása és a kapcsolódó kötelezettségvállalások területén. Románia, Szlovákia és természetesen Szlovénia mielőbbi csatlakozása, illetve a többi szomszédos ország közeledése az euroatlanti szervezetekhez pozitívan járulhat hozzá a kisebbségekben élő magyarság és Magyarország magasabb szintű integrációjához. Megállapítják, hogy az emberi és kisebbségi jogokkal kapcsolatos nemzetközi kötelezettségvállalások tartalmi, nem csupán formai megvalósítását tartják mérvadónak. Egyetértenek abban, hogy a zavartalan kapcsolattartás megőrzése Magyarország és a határon túli magyarok között közös érdek, Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozásáig és azt követően is.

Budapest, 1999. november 12.

Romániai Magyar Demokrata Szövetség, Magyar Koalíció Pártja, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Vajdasági Magyar Szövetség, Vajdasági Magyar Demokrata Párt, Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége, Muravidéki Magyar Önkormányzat, A Magyar Köztársaság Kormánya, FIDESZ-Magyar Polgári Párt, Magyar Szocialista Párt, Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt, Szabad Demokraták Szövetsége, Magyar Igazság és Élet Pártja, Magyar Demokrata Fórum, Magyarok Világszövetsége

Forrás: *Romániai Magyar Szó*, 1999. november 15.

5.

A Magyar Állandó Értekezlet harmadik ülésének Zárónyilatkozata

A Magyar Állandó Értekezlet 2000. december 13–14-i ülésének résztvevői

- megerősítve a MÁÉRT 1999. februári alakuló ülése és a novemberi második ülése, valamint az 1996-ban megrendezett „Magyarország és határon túli magyarság” c. konferencia zárónyilatkozatában foglaltakat,

- különös tekintettel Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozására,
- szem előtt tartva Magyarország és a határon túli magyarság közötti kapcsolatok intézményesítésének és a jogi feltételrendszer kialakításának szükségességét,

a következőkben állapodtak meg:

1. Megelégedésüket fejezik ki, hogy Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz elérhető közelségbe került. Meggyőződésük, hogy a csatlakozás előnyei kiterjednek a szomszédos államokra is. A határon túli magyarok képviselői nyomatékosan kérik, hogy a csatlakozási tárgyalások során Magyarország jelenítse meg érdekeiket a határok átjárhatósága ügyében, különös tekintettel a Schengeni Egyezményre.

2. Üdvözlük az EU nizzai csúcsertekezletének döntéseit. A találkozón azon határozatai, melyek szerint a tagjelölt országokkal szemben az egyéni elbírálás elvét alkalmazzák, és amelyek kilátásba helyezik, hogy az új tagállamok már részt vesznek a 2004-es európai parlamenti választásokon, megfelelnek az összmagyarság érdekeinek. A határon túli magyar legitim szervezetek a jövőben is országaik azon politikai erőivel működnek különösen együtt, melyek a legmegfelelőbb módon képesek felkészíteni hazájukat a mihamarabbi EU-csatlakozásra. Megerősítik, hogy a szomszédos országok európai uniós csatlakozása a magyar nemzet egységes érdeke.

A MÁÉRT megállapítja, hogy az elmúlt időszakban alapvetően nem javultak a térségben élő magyar kisebbségek létfeltételei.

- Romániában az RMDSZ kormánykoalícióban való részvételével, állami felelősségvállalásával beindult pozitív folyamatok eredményei korántsem tekinthetők az ott élő magyar nemzeti közösség helyzete megnyugtató és befejezett rendezésének. A nemrég lezajlott általános választások eredményeként aggasztó mértékben megerősödött a szélsőséges nacionalizmus jobboldali és baloldali tábor. Reményüket fejezik ki, hogy ennek ellenére Romániában nem állnak le a pozitív folyamatok – beleértve a magyar közösség helyzetének rendezését –, és az ország az euroatlanti csatlakozás útjáról nem tér le, és betartja az általa megkötött nemzetközi szerződéseket.

- Aggodalmuknak adnak hangot amiatt, hogy Szlovákiában lelassult a magyar kisebbséget is érintő, a kormányprogramban rögzített reformok megvalósítása. Reményüket fejezik ki, hogy megszilárdul a kormányt alkotó politikai erők összetartása, és ez lehető-

vé fogja tenni, hogy energiáikat a kormányprogramban foglalt társadalmi és gazdasági átalakítással összefüggő feladatok megvalósítására összpontosítsák. Bízunk abban, hogy Szlovákia EU-csatlakozásra történő felkészülése új lendületet ad a reformok ügyének, s ennek részeként sor kerül a szlovákiai magyar közösség jogos igényeinek kielégítésére is.

– Üdvözlük a Jugoszláviában bekövetkezett változásokat, és reményüket fejezik ki, hogy a december 23-i szerbiai választások tovább erősítik az országban zajló demokratizálási folyamatokat, melyek keretében mód nyílik a vajdasági magyar kisebbség helyzetében meglévő nyitott kérdések rendezésére, az emberi és kisebbségi jogok maradéktalan érvényesülésére.

– Üdvözlük a 2000 novemberében elfogadott külföldi segélyekről szóló amerikai költségvetési törvény azon szakaszát, amely a Szerbiának juttatandó 100 M dolláros segély folyósítását egyebek között a Szerbiában élő kisebbségek helyzetét javító intézkedésekhez köti.

– Ukrajna oktatási miniszterének legutóbbi nyilatkozata aggodalomra ad okot a kárpátaljai magyar oktatási rendszer jövőjét illetően.

4. Örömmel állapítják meg, hogy a millennium eszméje és az évforduló hozzájárult a magyarországi és a szomszédos államokban élő magyarok közötti szolidaritás erősítéséhez.

5. Aggodalmukat fejezik ki a Magyarok Világszövetségében kialakult helyzet miatt.

6. Üdvözlük, hogy a kormány a nyugati magyarsággal való kapcsolattartás intézményesítéseként létrehozta a Nyugati Magyar Tanácsot. Kérjük, hogy a Tanács tevékenységébe vonja be a nyugati magyarság legfontosabb közösségeit. Egyetértünk a magyar kormány azon szándékával, hogy kezdeményezően lép fel a kapcsolatépítés, az anyanyelv, a kultúra és a magyarságtudat megőrzése érdekében. Felkérjük a Nyugati Magyar Tanácsot, hogy működése során nemzetközi téren hatékonyan segítse elő Magyarország és az egész magyar nemzet érdekeinek érvényesülését.

7. Felhívják a határon túli magyarokat, hogy a jövőben esedékes népszámlálások során vallják magukat magyarnak. Ez egyik feltétele az identitás megőrzéséhez szükséges jogok biztosításának.

8. Elismerésüket fejezik ki a MÁÉRT munkáját segítő szakbizottságok elnökeinek és titkárainak, valamint tagjainak az eddigi munkáért, melynek során az 1999. novemberi ülés Zárónyilatkozatában foglaltak értelmében kidolgozták a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény koncepcióját. Megállapítják – az SZDSZ fenntartásai mellett –, hogy a koncepció alapján készült törvénytervezet fő elemeiben megfelel az abban lévő elveknek és törekvéseknek, és megfelelőképpen szolgálja a szülőföldön maradás esélyeinek és lehetőségeinek erősítését. Felkérjük a magyar kormányt, hogy a MÁÉRT-ülésen elhangzottakat figyelembe véve véglegesítse a törvénytervezetet és terjessze a parlament elé.

9. A tervezet véglegesítése során figyelembe veendő a következő szempontok:

Olyan törvényt kell alkotni, amely nyitott a változó feltételekhez alkalmazkodó pozitív módosítások irányában.

A törvény céljainak gyakorlati megvalósítása feltételezi a határon történő átkelés akadálytalan biztosítását a Magyarország uniós csatlakozását követő időszakban is. Szükségesnek tartjuk annak a törvényben való megjelenítését, hogy a határon túli magyarok

a határátkelés és Magyarországon való tartózkodás mindenkori legkedvezményesebb módját élvezhessék – összhangban Magyarország EU-tagságával – és hogy e kedvezmények megállapításánál figyelembe veszik sajátos érdekeiket. Szükséges továbbá, hogy a megfelelő szakbizottságok e kérdéskört 2001 folyamán tekintsék át és tegyenek javaslatot a megoldásra vonatkozóan.

A törvény jogalanyainak meghatározása során az értekezlet által – e zárónyilatkozat mellékleteként – elfogadott állásfoglalásban lefektetett elvek irányadóak.

A határon túli magyar közösségek képviselői köszönetüket fejezik ki a Magyar Országgyűlés pártjainak a törvény előkészítése során tanúsított konstruktív együttműködésért, és felkérik őket, hogy a törvény mielőbbi elfogadása érdekében továbbra is működjenek együtt és keressék az alapvető nemzeti célok megvalósulásához vezető közös utat.

Budapest, 2000. december 14.

Mellékletek:

1. A Magyar Szocialista Párt különvéleménye
2. Állásfoglalás a Magyar Köztársasággal szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény jogalanyának meghatározása tárgyában

A MÁÉRT 2000. december 13-14-i zárónyilatkozatának 1. sz. melléklete

**A Magyar Szocialista Párt különvéleménye
A Magyar Állandó Értekezlet 2000. december 13–14-i ülésének
Zárónyilatkozatához**

1. A Magyar Szocialista Párt támogatja, hogy a Magyar Köztársaság Alkotmányának 6. § 3. pontjában megfogalmazott, a határon túli magyarok iránti alkotmányos felelősség tartalmát törvény szabályozza. A törvénynek összhangot kell teremtenie a magyarországi társadalom és a határon túli magyarok érdekei között, ugyanakkor meg kell felelnie az érvényben lévő nemzetközi szerződéseknek, az európai uniós csatlakozás, a jövőbeni tagság és a szomszédokhoz fűződő kapcsolataink követelményeinek.

2. A Magyar Szocialista párt egyetért a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény jogalanyának a MÁÉRT 2000. december 13–14-i ülésén megfogalmazott követelményrendszerével. A törvénynek minden tekintetben tiszteletben kell tartania azt az alapelvet, hogy az egyén elidegeníthetetlen emberi joga önmagát valamely nemzethez, nemzeti kisebbséghez tartozónak nyilvánítani.

3. Az MSZP álláspontja az, hogy a magyarországi jogrendnek megfelelően a határon túli magyarokról szóló törvénynek kell tartalmaznia a kedvezményekre jogosultak személyi körét.

4. Az MSZP nem ért egyet új, ún. ajánló szervezetek létrehozásával. Az ajánlás feladatát el tudják látni a tényleges politikai súllyal bíró, legitim határon túli szervezetek, pártok, mérvadó civil szervezetek és egyházak. Új szervezet létrehozása helyett az MSZP javasolja, hogy az ajánlás kiadására jogosult szervezeteket a törvény országonként tartalmazza.

Budapest, 2000. december 14.

A MÁÉRT 2000. december 13-14-i zárónyilatkozatának 2. sz. melléklete.

Állásfoglalás a Magyar Köztársasággal szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény jogalanának meghatározása tárgyában

A Magyar Állandó Értekezlet 2000. december 13–14-i ülésen megvitatta a Magyar Köztársasággal szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvénytervezet jogalanyai meghatározásának témáját, és az alábbi javaslatokat teszi a Magyar Köztársaság kormányának és az érintett államokban létrehozandó, a „Magyar igazolvány” kiadásához szükséges ajánlás megtételére jogosult szervezeteknek:

1. Az ajánló szervezetekben a megfelelő magyar közösségen belül kapjanak szerepet a MÁÉRT-ban résztvevő határon túli magyar szervezetek mellett a mérvadó civil szervezetek és az egyházak képviselői.
2. A magyar kormány az ajánló szervezetek partnerként történő elfogadása során a fenti szempontot és a Magyarországon, illetve a szomszédos államban érvényben lévő adatkezelési előírásokat vegye figyelembe.
3. Az ajánlás kiadására jogosult szervezetek érdemben vizsgálják meg, hogy az ajánlást igénylő nyilatkozata hiteles-e, és az általa közölt adatok tartalma megfelel-e a valóságnak.
4. Az elbírálás során e szervezetek tartsák szem előtt a szabad identitásválasztás elvét és a magyar nemzet befogadó voltának történelmi hagyományait.
5. Az ajánlás kiadásához a magyar nemzethez való tartozás írásban történő kinyilvánítása és az ajánlás igénylése, valamint a magyar nyelv ismerete szükséges.

Az ajánló szervezet különleges méltánylást kívánó körülmények esetén eltekinthet a magyar nyelvtudástól, ha a kérelmező személy eleget tesz az alábbi feltételek egyikének:

- a. az állampolgársága szerinti állam magyarként tartja nyilván;
- b. szülei közül az egyik magyar nemzetiségű;
- c. házastársa rendelkezik magyar igazolvánnyal;
- d. valamely bejegyzett magyar szervezet nyilvántartott tagja;
- e. valamely egyházi nyilvántartásban magyarként tartják számon;

f. magyar oktatási nyelvű közoktatási intézménybe járt legalább négy évet, vagy gyermeke(i) magyar oktatási nyelvű közoktatási intézménybe jár(nak).

Ha a kérelmező a felsorolt feltételeket hitelesen igazolni tudja, az ajánlást származására, vallására, politikai hovatartozására tekintet nélkül meg kell adni.

6. A MÁÉRT felkéri az ajánlásokat elfogadó és az igazolványt kiadó magyar kormányzati szervet, hogy az ajánlások kiadására jogosult határon túli szervezetekkel történő megállapodás és együttműködés során a fenti szempontokat érvényesítse.

Budapest, 2000. december 14.

Forrás: *Romániai Magyar Szó*, 2000. december 16.

6.

A Magyar Állandó Értekezlet negyedik ülésének Zárónyilatkozata

I.

A Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) résztvevői: a Magyar Kormány, a magyarországi parlamenti pártok, a parlamenti, illetőleg tartományi képvisellel rendelkező határon túli magyar politikai szervezetek és a nyugati magyarság képviselői

– hangot adnak megrendülésüknek az Amerikai Egyesült Államokban 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrortámadások miatt, elítélik a szörnyű büntettet, mely minden emberi érték ellen irányult és felszámolandónak tartják a terrorizmus minden fajtáját;

– szükségesnek ítélik a NATO, az Európai Unió és más nemzetközi szervezetek további intenzív szerepvállalását a délkelet-európai térségben, hogy elejét vegyék az olyan fejleményeknek, melyek a nemzeti kisebbségek helyzetének rendezetlenségéből fakadóan kedvezőtlenül befolyásolhatják egész térségünk biztonságát és stabilitását;

– hangsúlyozzák, hogy a fentiek szellemében még inkább szükségessé vált egy működő nemzetközi és regionális kisebbségvédelmi rendszer, amely a jogaikért mindenkor békés eszközökkel küzdő nemzeti kisebbségeket, köztük a határon túli magyar közösségeket megfelelő védelemben részesíti. Támogatják a vajdasági magyarság autonómiatörekvéseit;

– kiemelkedő fontosságúnak tartják az erdélyi önálló magyar nyelvű felsőoktatás létrehozatalát. Az EMTE az erdélyi magyar egyházak kezdeményezésére, a tudományos szakma és az RMDSZ törekvései, a román kormány akkreditációs engedélye és a magyar állam hathatós pénzügyi támogatása révén jött létre. Az ilyen sikeres együttműködést példaértékűnek tekintik;

– kiemelten fontosnak tartják továbbá a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem székhelyen kívüli képzésének beindítását Révkomáromban, valamint a Beregszászi Magyar Tanítóképző Főiskola akkreditált működését, és ösztönzik hasonló intézmények létrehozását és fejlesztését;

– örömmel üdvözlük az Esztergomot Párkánnyal összekötő Mária Valéria híd újjáépítését és 2001. október 11-i felavatását. A híd a térség fejlesztésében betöltött szerepén túl szimbolikus jelentéssel bír, kifejezi a kapcsolatok újjáépítésének és fejlesztésének határokat átívelő szándékát;

– örömmel üdvözlük a határon túli magyar közösségek életében kiemelkedő fontosságú gyakorlati eredményeket, többek között Romániában a föld- és erdőtulajdon visszaszolgáltatásáról szóló, valamint a kisebbségi nyelvhasználatot biztosító közigazgatási törvény elfogadását, Jugoszláviában a közösség szempontjából fontos önkormányzati és kormányzati felelősségvállalást; a magyar nyelvű egyetemi felvételi vizsgák újbóli bevezetését az Újvidéki Egyetemen, illetve a hivatalos nyelvhasználatról szóló törvény módosítási indítványának kedvező fogadtatását a vajdasági és a szerbiai kormány részéről, és szorgalmazzák a megke-

dett folyamatok továbbvitelét. Ezek hozzájárulnak e közösségek önazonosságának megerősödéséhez és fejlődéséhez, s ez által stabilizáló szerepet játszanak a térségben;

– javasolják, hogy a magyar kormány illetékes szervei vizsgálják meg, miként könnyíthetők meg a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény által nem érintett magyarok állampolgársága meg-, illetve visszaszerzésének szabályai.

II.

A MÁÉRT résztvevői megállapodnak a következőkben:

– a határon túli magyarok által kezdeményezett, a MÁÉRT II. ülésének 1999. november 12-én kelt Zárónyilatkozatában szorgalmazott törvény (2001. évi LXII. sz. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról — a továbbiakban: Törvény) elfogadása a Magyar Országgyűlés által 93%-os parlamenti támogatással megteremtette az alapot a magyarországi és határon túli magyarok kapcsolatainak jelentős bővítéséhez. A 2002. január 1-jével hatályba lépő törvény megfelel azon elvárásnak, hogy jelentősen hozzájáruljon a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarok nemzeti önazonosságának megőrzéséhez, megmaradásához és gyarapodásához szülőföldjükön,

– megállapítják, hogy a törvény a kisebbségben élő magyar közösségek nyelvi és kulturális identitásának megőrzéséhez és erősítéséhez történő hozzájárulása révén előmozdítja a térség biztonságát és stabilitását, és Magyarország kapcsolatait a szomszédos államokkal. A törvény végrehajtása ugyanakkor olyan gyakorlatot honosít meg, amely a nemzeti kisebbségi kérdés rendezésének fontos eszköze lehet Közép- és Kelet-Európában;

– meglelégedéssel veszik tudomásul az Európa Tanács Joggal a Demokráciáért Bizottságának (Velencei Bizottság) 2001. október 19-én elfogadott 168/2001. sz. jelentését a nemzeti kisebbségek számára anyaországaik által nyújtott kedvezményekről. E dokumentum megerősíti, hogy a kisebbségekért elsősorban a lakóhelyük szerinti állam tartozik felelősséggel, és pozitív megítélés alá esik, ha valamely ország anyaországgként kedvezményeket és támogatást nyújt határon túli nemzeti kisebbségei számára. Ez igazolja a törvény alapeszméjét, amely szerint Magyarország támogatást nyújt a szomszédos országokban élő magyarok számára. A Bizottság jelentése ugyanakkor alátámasztja, hogy a törvény az európai értékekre építve összhangban áll az európai gondolkodással és gyakorlattal, továbbá a nemzetközi jog alapelveivel;

– a törvény összhangban van a Magyarország és szomszédai által kötött kétoldalú szerződésekkel és kisebbségvédelmi egyezményekkel. A résztvevők egyetértenek abban, hogy a kétoldalú szerződéseket és kisebbségvédelmi egyezményeket valamennyi szerződő félnek maradéktalanul végre kell hajtania;

– megállapítják, hogy a Velencei Bizottság jelentésének fényében a magyar törvény nem szorul módosításra. A végrehajtási jogszabályok is álljanak összhangban a jelentés megállapításaival, ugyanakkor a végrehajtás során a Bizottság egyes észrevételei hozzájárulhatnak a technikai jellegű kérdések gyakorlati kivitelezéséhez;

– a törvény végrehajtását és az érintett közösségek magyarországi jogvédelmét hatékonyan szolgálja a határon túli magyarok országgyűlési biztosának intézménye;

– üdvözlük, hogy a határon túli szervezetek létrehozták az ajánló szervezeteket, amelyek segítik a jogosultakat a kedvezmények és támogatások igénybevételében a MÁÉRT III., 2000. december 14-i Zárónyilatkozata Mellékletében foglaltaknak megfelelően, és elengedhetetlennek tartják, hogy ahol ezeket még nem alakították meg, a közreműködő szervezeteket mihamarább létrehozzák;

– szükségesnek tartják, hogy a határon túli magyar szervezetek továbbra is aktív, kezdeményező szerepet vállaljanak a törvény felfogásának és gyakorlati elemeinek elfogadtatásában állampolgárság szerinti államaik kormányaival és többségi nemzeteivel, és egyetértenek a konzultációk folytatásával a határon túli szervezetekkel, illetve a szomszédos országok kormányaival a törvény végrehajtásának részletszabályozásait illetően az érintett határon túli magyar szervezetek képviselőinek bevonásával. A nyugati magyarság aktívan hozzájárul a törvény elfogadtatásához nemzetközi szintén.

Budapest, 2001. október 26.

Melléklet

A Magyar Állandó Értekezlet 2001. október 25–26-i ülésén megvitatta a Szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény végrehajtásának kérdéseit, amelynek alapján szükségesnek ítéli, hogy a végrehajtási rendeletek megalkotása során a törvény jogalanyainak meghatározásában vegyék figyelembe az alábbi szempontokat:

– magyar igazolványt kaphat az a magát magyarnak valló személy, aki tud magyarul, illetve

- a) valamely bejegyzett magyar szervezet nyilvántartott tagja,
- b) valamely egyházi nyilvántartásban magyarként tartják számon,
- c) az állampolgársága szerinti állam magyarként tartja nyilván.

A MÁÉRT résztvevői fontosnak tartják, hogy a Határon Túli Magyarok Hivatalát bízzák meg a végrehajtás koordinálásával, továbbá hogy a törvény által biztosított támogatásokhoz való hozzáférés gyakorlati megvalósítására egységes elveken működő, központi koordinációt ellátó szervezeti háttér jöjjön létre.

Forrás: Romániai Magyar Szó, 2001. október 29.

7. **A Magyar Állandó Értekezlet a Romániában, a Szlovák Köztársaságban, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban, az Ukrán Köztársaságban, a Horvát Köztársaságban és a Szlovén Köztársaságban parlamenti, illetve tartományi képvisellel rendelkező tagszervezetei képviselőinek nyilatkozata**

A Magyar Állandó Értekezlet parlamenti, illetve tartományi képvisellel rendelkező tagszervezetei a Romániában, a Szlovák Köztársaságban, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban, az Ukrán Köztársaságban, a Horvát Köztársaságban és a Szlovén Köztársaságban képviselőik révén az alábbi nyilatkozatot teszik:

1. Üdvözlük a Magyar Köztársasággal szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényt, amelyet a Magyar Országgyűlés 2001. június 19-én 92%-os többséggel fogadott el.

Ez a törvény hozzájárul a Kárpát-medencei térség további stabilizálódásához, mivel a számbeli kisebbségben élő magyar közösségek eddigi hátrányos megkülönböztetését hivatott csökkenteni. A törvény ezen szándékával hozzájárul az egyes országokban élő magyarok szülőföldön maradásához és boldogulásához. A törvény – anélkül, hogy a hatálya alá tartozó személyekkel közjogi viszonyt teremtené – olyan szülőföldön igénybe vehető támogatások és magyarországi kedvezmények elnyerésére ad lehetőséget, amellyel segíti szülőföldjükön kulturális életük kibontakozását, oktatásügyük javulását. Elősegíti továbbá a közművelődési és oktatásügyi állapotuknak az adott országok színvonalára emelését és az európai színvonalhoz közelítését. A törvény ezzel hozzájárul az egész térség integrációs esélyeinek növeléséhez.

2. A Magyar Köztársasággal szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény a számbeli kisebbségben élő magyarok identitásának megőrzéséhez, elvándorlásuk megelőzéséhez járul hozzá. Egyúttal előmozdítja a nemzetközi kisebbségjogi normák, így az Európa Tanács kisebbségvédelmi keretegyezménye szellemének és céljainak teljesebb érvényesülését azáltal, hogy a kisebbségek esélyegyenlőségét kívánja elősegíteni.

3. A törvény előkészítését és elfogadását a számbeli kisebbségben élő egyes magyar közösségek szülőföldjének államaiban, és ennek következtében másutt is, félreértésekből származó vélemények kísérik. Ezen félreértések csökkentését és megszüntetését a már létező érdemi párbeszéd intézményesített formáinak igénybevételevel célszerű rendezni a kétoldali kapcsolatok keretében. Alapvető közös érdeknek tekintik az érdemi eszmecsere folytatását, valamint a meglévő kétoldali szerződéses kapcsolatok rendszerét, és annak bővítését, amelyek a jószomszédi viszony meghatározó elemei voltak, és kell, hogy maradjanak a jövőben is.

4. A nyilatkozat aláírói meggyőződéssel támogatják államaik euroatlanti integrációját, bízva abban, hogy kormányaik képviselik annak szellemiségét. Ezért is érdekük, hogy Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozásának és NATO-tagságának előnyei kiterjedjenek a Magyarországgal szomszédos országokra is. Meggyőződésük, hogy Magyarország és a számbeli kisebbségben élő magyar közösségek közötti intézményes párbeszéd hozzájárul a térség stabilitásához és gazdasági fejlődéshez. A számbeli kisebbségben élő magyar közösségek jogainak sérelme ugyanis az identitásvállalás szabadságának csorbulásához, beolvasztáshoz és elvándorláshoz vezethet, politikai-szociális feszültségeket okozva, amelyek gátolhatják a térség országainak euroatlanti integrációját, és új választóvonalakat hozhatnak létre. Egy ilyen helyzet kialakulása azonban ellentétes a térség állampolgárainak érdekeivel.

5. Jelen nyilatkozat aláírói megállapítják, hogy ezen törvény ugyan hozzájárul a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyarság állapotának javításához, mindazonáltal továbbra is az egyes érintett országok felelősségének tartják a határon túli magyar közösségek helyzetének megnyugtató rendezését.

Budapest, 2001. június 27.

Romániai Magyar Demokrata Szövetség, Magyar Koalíció Pártja, Vajdasági Magyar Szövetség, Vajdasági Magyar Demokrata Párt, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége, Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség

Forrás: www.htmh.hu/torveny.htm

8.

A határon túli magyar politikai vezetők nyilatkozata a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény hatályba lépése alkalmából

A határon túli magyar szervezetek nevében elégedettségünknek adunk hangot, hogy a szomszédos államokban élő magyarokról szóló, a Magyar Országgyűlésben 92%-os elsőprő többséggel – tehát össznemzeti konszenzussal – elfogadott 2001. évi LXII. sz. törvény 2002. január 1-jétől elképzeléseinknek megfelelően hatályba lépett. Meg vagyunk győződve arról, hogy a törvény jelentősen hozzá fog járulni a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyarok nemzeti önazonosságának megőrzéséhez, szülőföldjükön való megmaradásukhoz, boldogulásukhoz és gyarapodásukhoz, az asszimilációs folyamatok lefékeződéséhez.

Megerősítjük a MÁÉRT 2001. október 26-án kiadott nyilatkozatát, mely szerint a törvény a kisebbségben élő magyar közösségek nyelvi és kulturális identitásának megőrzéséhez és erősítéséhez történő hozzájárulása révén előmozdítja térségünk biztonságát és stabilitását. Külön üdvözljük a magyar és a román kormány között létrejött Egyetértési Nyilatkozatot, amely reményeink szerint előmozdítja a két ország között kívánatos együttműködést. A nyilatkozat a kedvezménytörvény zökkenőmentes alkalmazásával biztosítja valamennyi hazai politikai és gazdasági érdek, illetve a romániai és általában a szomszédos államokban élő magyarság érdekeinek együttes és egymást erősítő érvényesülését, a nemzetpolitikai és jószomszédi céloknak, az európai követelményeknek megfelelő egyidejű megvalósítását. Véleményünk szerint a magyar munkaerőpiac stabilitásának veszélyeztetését egyrészt az eddigi tények sem támasztják alá, másrészt a külföldi munkavállalást szabályozó magyar rendeletek a jövőben sem teszik azt lehetővé.

A nyilatkozat aláírása megerősít bennünket abbéli, a Velencei Bizottság jelentése által is alátámasztott meggyőződésünkben, hogy az anyaország legitim módon támogathatja határon túli nemzeti kisebbségeit, a törvény az európai értékekre építve összhangban áll az Európai Unió elvárásaival, valamint a nemzetközi jog alapelveivel. Reméljük, hogy ezen európai értékek és nemzetközi jogi alapelvek mentén sikerül Szlovákiával is megtalálni az összhangot.

Fentiekkel együtt alapvető fontosságot tulajdonítunk annak, hogy a magyar kisebbségek állampolgárság szerinti állama alkotmányos kötelezettségeinek megfelelően maradéktalanul biztosítsa a vonatkozó nemzetközi normák és az adott kisebbségi közösségek szükségletei szerint ezen közösségek valós jog- és esélyegyenlőségét.

A törvény akadálymentes hatálybaléptét és a magyar–román megegyezést sikerként értékeljük. Véleményünk szerint a továbbiakban is ez a politikai gyakorlat vezethet el az anyaország, a határon túl élő magyarok és a szomszédos államok kiegyensúlyozott viszonyához. Úgy gondoljuk, hogy a törvény végrehajtása olyan pozitív gyakorlatot fog meghonosítani térségünkben, amely hatékonyan szolgálhatja a nemzeti kisebbségek problémáinak általános rendezését. A határon túl élő magyarok számára a törvény szellemisége, az igényelt és megkapott magyar igazolvány erősíti a nemzeti összetartozás tudatát, és biztossítja, hogy Magyarország igyekszik enyhíteni gondjainkat a rendelkezésére álló eszközökkel. A szomszédos nemzetek pedig meggyőződhetnek arról, hogy a magyar kisebbségnek Magyarország által a nemzetközi jog normáival és elveivel összhangban nyújtott támogatás senkit sem diszkriminál, ellenkezőleg, pótlólagos eszközökkel is hozzájárul a nemzeti identitás ápolása terén szükséges tényleges esélyegyenlőség létrehozásához. Az ily módon nemzeti identitásukban megerősödő nemzeti közösségek elégedett és hasznos polgáraivá válhatnak állampolgárság szerinti államaiknak.

Budapest, 2002. január 9.

Markó Béla

Romániai Magyar Demokrata Szövetség

Duka Zólyomi Árpád

Duray Miklós

Magyar Koalíció Pártja

Kovács Miklós

Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség

Kasza József

Vajdasági Magyar Szövetség

Ágoston András

Vajdasági Magyar Demokrata Párt

Pasza Árpád

Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége

Tomka György

Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség

Forrás: www.htmh.hu/torveny.htm

III.

TANULMÁNYOK

Nemzeti érdekek érvényesítése Magyarország csatlakozása során az euro-atlanti államok közösségéhez

Bevezetés

1995 nyarán, az Egyesült Államok szerepvállalásával a Balkán térségében Magyarország geostratégiai pozíciói megváltoztak. Ettől az időponttól kezdődően Magyarország egy fokozatosan differenciálódó geopolitikai térbe került bele, s e tér erővonalainak egyre kontúrosabbá válása lehetővé teszi egyrészt külpolitikai mozgásterének pontosabb feltérképezését, másrészt – a kontrasztnak köszönhetően – értelmezhetővé válnak a 90-es évtized első felének Magyarországot (is) érintő külpolitikai történései. A „senki földje” állapot megszűnésével a magyar külpolitikának nem kell már a sötétben tapogatóznia, s a „próba-szerencse” játékot, melyet a rendszerváltást követő néhány évben volt kénytelen játszani felválthatja a lehetőségek kalkulálására és a rendszerváltó kormány által kijelölt, a minden számottevő (magyarországi és határon túli) magyar politikai erő által vállalt feladatok végrehajtásához szükséges eszközök konkrét meghatározására támaszkodó külpolitika.

A geostratégiai pozícióváltozás egyértelműen a magyar külpolitika mozgásterének kiszélesedésével járt együtt. Szabaddá vált az út az ország NATO-integrációja és EU-hoz történő csatlakozás előtt, de lehetőség nyílt a határon túli magyar kisebbségi kérdés reális viszonyokra támaszkodó, minden érintett felet kielégítő rendezésének megtervezésére, és e terv kivitelezésének megkezdésére is. A NATO-integráció és az EU-csatlakozás útján Magyarország előrehaladt. A magyar kisebbségi kérdés rendezésének lehetőségei azonban mindmáig nyitottak maradtak.

Az alábbiakban oly módon kísérem meg ez utóbbi, még nyitott lehetőségek realizálásának feltételrendszerét áttekinteni, hogy a – mind a magyarországi, mind a határon túli magyar politikai szereplők körében – továbbra is széles körű politikai támogatásban részesülő két célkitűzést, vagyis Magyarország NATO-hoz, illetve EU-hoz történő csatlakozásának kívánalmát állandónak tekintem. Ami átértelmezésre szorul, az Magyarországnak a határon túli magyar kisebbségek irányában folytatott politikája, szomszédsági politikája, valamint e két terület illesztése a NATO-, illetve az EU-csatlakozás (euro-atlanti integráció) kívánalmaihoz, e konszenzussal támogatott célkitűzésekhez.

A tanulmány címében szereplő *nemzeti érdek* fogalmának megközelítéséhez kívánatosnak tartom bevezetni a *nemzetpolitika* fogalmát. A magyar nemzetpolitika végső soron *a magyar állam és a magyar nemzet határainak meg nem feleléséből fakadó problémákra keres megoldásokat*. Célja a magyar állam és a magyar nemzet – esetleg eltérő – érdekei

nek összehangolása és ezen együttes érdekek képviselése. A nemzetpolitika magában foglalja a.) Magyarország és a határon túli magyarok viszonyának alakítását („magyar-magyar” kapcsolatok); b.) a magyar állammal szomszédos államok többségi nemzeteivel fennmaradt viszony alakítását azokban a kérdésekben, melyek az államaikban élő magyar kisebbségi közösségek helyzetével, sorsával, érdekeivel függenek össze; c.) a nemzeti érdekek – azaz a Magyar Köztársaság és a határon túli magyarok együttes érdekeinek – képviselését a külpolitikában, különösen Magyarország euro-atlanti csatlakozási folyamata során. A nemzetpolitika fogalma tehát felfogásom szerint az az általános keret, melyben értelmezhetővé válik a nemzeti érdek anélkül, hogy utóbbi konkrét meghatározására e fogalmi szinten sor kerülne.

I. Magyarország geostratégiai helyzete

Magyarország geostratégiai helyzetére e helyzet *változása* világít rá. Tanulságos tehát megvizsgálni a geostratégiai pozícióváltozás körülményeit, időbeli tagolódását, hogy számba vehessük a lehetőségeket, melyek e pozícióváltozásban rejlenek. Kitérnénk arra is, hogy mit tett és mit mulasztott a magyar külpolitika e lehetőségek kiaknázása terén.

Magyarország NATO-hoz való viszonyának alakulása az ország geostratégiai pozícióváltozásaként értelmezhető. E pozícióváltozás lényege, hogy *Magyarország NATO-csatlakozásának esélyei más szintre kerültek, mint szomszédai mindegyikének csatlakozási kilátásai*. 1997 júliusában Madridban Magyarországot felkérték a NATO-csatlakozási tárgyalások megkezdésére, míg a vele szomszédos államok közül egyet sem. Ezáltal geostratégiai pozíciói megerősödtek, s a szomszédos államokkal szemben külpolitikai előnyökre tett szert.

A pozícióváltozás azonban nem Madridban következett be. A fordulat váratlan volt ugyan, de nem 1997-ben történt, hanem korábban, 1995 tavaszán-nyarán, amikor döntés született arról, hogy az Egyesült Államok részt vállal a délszláv térség békéjének helyreállításában, továbbá szerepet vállal a Mediterrán-térségben¹ és e célok megvalósítása érdekében létrejön egy NATO-bázis Magyarországon. Ha meg akarjuk érteni helyzetünket és fel akarjuk térképezni külpolitikai lehetőségeink körét, feltétlenül figyelembe kell vennünk az Egyesült Államok eme szerepvállalásának tényét, valamint azt, hogy Madrid „csupán” az 1995-ös döntéssorozat következménye volt.

A pozícióváltozásban tehát az *elsődleges* szerepet nem a magyar kül- és belpolitikai teljesítmények vagy a gazdasági eredmények játszották, hanem „egyszerűen” Magyarország földrajzi elhelyezkedése. Lényegében nem másról van szó, mint hogy Magyarország olyan helyen terül el, ahonnan a (hadí)technika jelenlegi fejlettségi szintjén a Balkán térség jól kontrollálható. Természetesen szükség volt egy bizonyos fokú bel- és külpolitikai stabilitásra is, hogy a NATO és az Egyesült Államok számára Magyarország geopolitikai adottságai kiaknázhatóak legyenek. De az a szempont csak *másodszorban* jöhetett számításba.

1 Lásd ehhez Jacob Heilbrunn – Michael Lind: Third American Empire with Balkan Frontiers? című írását (*International Herald Tribune*, 1996. január 4.)

Minderre közvetett bizonyítékot nyerünk, ha egy gondolat kísérlet során levetkőzzük a magyar külpolitika hagyományosan hibás alapfelfogását, ha megváltoztatjuk az „alávetettségben való külpolitizálás” Magyarországra jó évszázada jellemző perspektíváját.² Optikai csalódás áldozatai vagyunk ugyanis, ha úgy képzeljük, hogy egy amerikai döntéshozó nem Washington, hanem Budapest szémszögéből fogja vizsgálni és megítélni Magyarországot és külpolitikai környezetét. Nem abból fog kiindulni, mint ahogy mi általában hibásan véljük, hogy mi a kedvezőbb a magyarok számára, hanem abból, hogy melyek az Egyesült Államok érdekei. (Egy második körben nyilván tekintetbe fogja venni a magyar érdekeket is, de elgondolásainak semmiképpen sem ezek állnak a középpontjában.) Ha pedig az Egyesült Államok érdekei nem szólnának egyértelműen Magyarországhoz NATO-csatlakozása mellett, az Egyesült Államok (és a NATO), illetve Magyarország erőviszonyainak nagyságrendi különbségeit figyelembe véve Magyarország jószerével semmit sem tudna tenni annak érdekében, hogy a NATO-hoz csatlakozzon.³ A szervezet kiterjesztése a NATO-tagországok, és első sorban az Egyesült Államok érdekei szerint alakul. S ez az, ami szilárdabban alapozza meg geostratégiai pozícióinkat bármiféle, a NATO és tagállamai részéről megnyilvánuló „altruizmusnál”.

Mindezt azért fontos kiemelni, hogy világossá váljon: *a geostratégiai pozícióváltozás „léptékei” jóval túlnőnek azon a dimenzió, melyen belül Magyarország saját erejéből előnyöket lenne képes kiharcolni magának.* Két dolog azonban nem következhet ebből a magyar külpolitika számára: a.) hogy túlvállalja magát, olyan célokat tűzven maga elé, melyek meghaladják az ország képességeit és erejét, és b.) hogy félreértelmezve geostratégiai pozícióváltozásának körülményeit, valamiféle hálával eltelve e változás „mozgatói” iránt nem használja ki az új pozíciójának megfelelő, e pozícióhoz mintegy hozzárendelt külpolitikai mozgásteret.

E mozgástér „letapogatása” végett érdemes áttekintenünk a magyar külpolitika 1995 nyarát követő releváns eseményeit:

1.) az 1994-es magyarországi kormányalakítást követő kezdeti habozás után a kormánykoalíció vezető pártja egyértelműen Magyarország NATO-csatlakozása mellett kötelezte el magát. Mindez a tőle megszokott túlbuzgósággal történt. (Hadügyminiszterünkről például az a benyomás alakulhatott ki a magyar közvéleményben, hogy ő a NATO-bővítés egyik frontembere, ellentétben Javier Solana NATO-főtitkárral, aki ifjú spanyol szocialistaként annak idején – mint megtudtuk – ellenezte Spanyolország csatlakozását ehhez a szervezethez.)

2 Az alávetettségben folytatott külpolitikai tevékenység hibás perspektívájáról lásd Sodródó magyar külpolitika c. cikkemet (*Magyar Hírlap*, 1997. december 10., 7.)

3 Lásd erre vonatkozóan többek között Andor László – egyébként több megkérdőjelezhető megállapítást is tartalmazó – írását: Milyen az ajándék ló fogja? Döntés utáni meditáció a NATO-tagság következményeiről. *Népszabadság*, 1997. dec. 8. 12. p. Andor szerint „rég észre kellett volna vennünk, hogy a NATO-bővítés nem a kis országok stabilizálásáról és fejlődéséről, hanem elsősorban a nagyhatalmak közötti erőviszonyokról szól. A NATO-bővítést övező hazai és nyugati retorika alig van köszönő viszonyban egymással.” Majd alább: „Az ‘Európa ránk figyel’ jelszó enyhén szólva félrevezető: a NATO-bővítés téje nem az, hogy Magyarország jelen lesz-e Európában, hanem az, hogy az Egyesült Államok milyen mértékben lesz jelen Kelet-Közép-Európában.”

2.) 1996. júliusában a magyar külpolitika kísérletet tett arra, hogy kihasználja a Magyarország geostratégiai pozícióváltásából adódó lehetőségeket. A teljes magyar parlamenti ellenzék és a határon túli magyar legitim szervezetek mindegyikének részvételével a kormány megrendezte a *Magyarország és a határon túli magyarság* című tanácskozást („magyar-magyar csúcs”). E tanácskozás olyan zárónyilatkozatot fogadott el, mely rögzítette a nemzetpolitikai legnagyobb közös osztót, s mely minden résztvevő (vagyis a teljes magyar politikai spektrum) – mint nem sokkal utóbb kiderült, pillanatnyi – érdekével és törekvésével találkozott. 1989-et követően ez volt az első olyan megállapodás, mely *nemzeti érdekek érvényesítésének szándékával határozta meg a magyar politikai szereplők feladatait*. E *közösen vállalt* feladatok: Magyarország NATO-csatlakozása; Magyarország csatlakozása az EU-hoz; a szomszédos országok euro-atlanti integrációjának előmozdítása; autonómia („önkormányzat”) létrehozása a határon túli magyar kisebbségi közösségek számára.

3.) 1996. szeptemberében a magyar kormány aláírta a román-magyar alapszerződést. Ez az aktus az 1995. márciusában aláírt szlovák-magyar alapszerződés kudarcos tapasztalatainak fényében csak úgy értelmezhető, mint a magyar kormány két hónappal korábbi, a határon túli magyarok irányában történt feladatvállalásainak visszavonása, vagy legalábbis időleges felfüggesztése. Amögött, hogy a magyar kormány a magyar állam (vélt) érdekeit a határon túli magyarok érdekei elé helyezte, vagy – legalábbis időlegesen – a magyar állam érdekeit a nemzeti érdekekkel azonosította, tetten érhető a bizonytalanság a geostratégiai pozícióváltás megítélését illetően. A román-magyar alapszerződés aláírásakor a magyar kormányt nyilvánvalóan az a szándék vezérelte, hogy a nemzeti érdekek képviselése által, ami ebben az esetben az alapszerződés *alá nem írását* jelentette volna, ne tegye kockára a magyar állam érdekeit. Holott ezt a kockázatot nem a nemzeti érdekek háttérbe szorításával – vagy időleges leszűkítésével –, hanem a pozícióváltásban rejlő lehetőségek felismerésével és kiaknázásával lehet a minimálisra csökkenteni.

* * *

Az 1997 őszi NATO-népszavazást nem lehet a külpolitikailag releváns események sorában említeni. Mivel NATO-csatlakozásunk túlnyomórészt rajtunk kívül álló, és általunk kevésbé befolyásolható körülmények függvénye, a referendum nem változtatott csatlakozásunk ütemén, sem a folyamat intenzitásán.⁴ A referendum viszont rávilágít a magyar politikai elit egy szeletének azon törekvésére, hogy Magyarország geostratégiai (végső soron *külső*) adottságait hatalmi (*belpolitikai*) célok elérése érdekében aknázza ki. A külpolitikai téren bekövetkező, az ország számára kedvező események konvertálásának szándéka belpolitikai tökére önmagában véve talán nem is lenne kifogásolható. De hogy ez lehetséges, az a magyar külpolitikai közvélemény tájékoztatlanságának „köszönhető”; annak, hogy a magyarországi közvélemény nem tudja helyesen megítélni egy-egy külpolitikai aktus helyét, szerepét és súlyát. A geostratégiai adottságok belpolitikai téren történő kiaknázása-

4 Lásd a német sajtó értékelését a referendumról.

nak szándéka, *a külpolitika közvetlen átfordítása belpolitikára* ilyen körülmények között *magában hordozza a veszélyt, hogy Magyarország a belpolitikában „éli fel” külpolitikai lehetőségeit.* E veszély elkerülése érdekében a magyar politikai elit politikai elkötelezettségének átrendeződése és a közvélemény alaposabb tájékoztatása egyaránt kívánatos lenne.

II. Magyarország közvetlen külpolitikai környezete

Két kérdést szükséges megvizsgálnunk a Magyarországgal határos államokkal kapcsolatban: a.) ezen államok geopolitikai helyzetét, és b.) belpolitikai helyzetüket, belső állapotaikat. E két tényező határolja be külpolitikai mozgásterüket, s noha lehetnek e tényezőket figyelmen kívül hagyó külpolitikai törekvéseik, viszonyuk Magyarországhoz közép- vagy hosszú távon nagy valószínűséggel e „kemény korlátok” terelésében alakul.

A vizsgálat fókuszában a magyar nemzeti érdekeket (vagyis a magyar állam és a határon túli magyarok együttes érdekeit) érintő, Magyarország euro-atlanti csatlakozása során felmerülő nagyobb horderejű (stratégiai) kérdések állnak. Ausztriával például, mivel ezzel az állammal kapcsolatban valószínűleg „csupán” „programozott” döntések meghozatala és technikai kérdések megoldása kerülhet napirendre csatlakozásunk során, nem kívánunk foglalkozni. A vizsgált államok belpolitikai helyzetét, az egyes társadalmak állapotát a *politikai legitimitás* fogalmi készletén keresztül fogjuk szemlélni. Ugyanis ez az a fogalom, melyhez kapcsolódva a legmegfelelőbb szempontrendszer áll rendelkezésünkre a posztkommunista államok kulcsproblémáinak megvilágításához.

Külön-külön kell számba vennünk Romániát, Szlovákiát, Szerbiát és Ukrajnát azért, mert geopolitikai helyzetük és/vagy belső állapotaik jelentősen eltérnek egymástól. De ez nem azt jelenti, hogy ezen államokkal kapcsolatos külpolitikai céljaink megfogalmazásakor az ők helyzetéből vagy állapotaikból kellene *kiindulnunk*; hanem azt, hogy nemzetpolitikai céljaink megvalósításának módját és eszközeinket ezekhez az adottságokhoz kell igazítanunk.

II. 1.) Románia

Románia (már) nincs abban a helyzetben, hogy rövid távon az euro-atlanti közösség tagjává válhasson. Hagyományos szövetségese – a román állam XIX. század közepén történt létrehozásának szorgalmazója –, Franciaország egyre távolabb kerül az euro-atlanti erőcentrumtól, mely Németország irányában tolódik el. A „francia kapcsolat” jelenleg inkább gyengíti, semmint erősíti Románia geostratégiai pozícióit – mint ahogy a „német kapcsolat” egyértelműen erősíti például a Horvátországiét. Ezen kívül Románia nem került ki Oroszország vonzásköréből sem; az euro-atlanti „érdekkonstelláció” nem volt kedvező egy érdekszféra-váltás számára, amikor ez – Oroszország átmeneti gyengesége folytán – a 90-es évek első felében esetleg lehetséges lett volna.

Ha 1997 nyarán Romániának sikerült volna bekerülnie a NATO-bővítés első körébe – aminek egyébként ekkor eleve kevés volt az esélye –, belső állapotai is alapvetően másként festenenek. A NATO-csatlakozás kilátásai, a „jó szövetség” reménye már elég volt ahhoz,

hogy átrendezze a román belpolitika szervező elveit. Az 1996. novemberi romániai választások kulcsmozzanata, hogy a román politikai elitnek egy olyan szegmense jutott döntéshozó pozícióba, mely Románia közeledésének érdekében az euro-atlanti államok közösségéhez, s ugyanakkor kiszakítása végett az orosz befolyási övezetből hajlandónak mutatkozott legalábbis bizonyos alapvető szinteken *felfüggeszteni a nemzetállami formációt*. Az euro-atlanti csatlakozási folyamat, ha eléggé intenzívvé válik, minden bizonnyal képes lett volna pótolni a nemzetállami törekvésekben rejlő integráló erőt. De Románia csatlakozásának kilátásai jó esetben is a távolabbi jövőbe tolódtak; *a román politikai rendszer pedig jelenleg a dezintegrálódás jeleit mutatja*.

A nemzetállami formáció, mely az 1996. őszi választásokig a román belpolitika homlokerében állt, átmenetileg képes volt fenntartani a liberális demokrácia alapvető intézményeit, és formális működésüket is biztosítani tudta.⁵ Mindemellett a politikai hatalom hibás, nem demokratikus legitimációjára épült. Mivel Románia ténylegesen nem egységes nemzetállam, hanem több nemzet által lakott állam, a nemzetállami formáció olyan hatalmi legitimációs mechanizmusokat tolt előtérbe, melyek meggátolták a parlamentáris forma eredeti tartalommal történő feltöltődését. (A választók a parlamenti demokrácia alapjait képező értékek helyett rendszeresen a nemzetre, ill. egy másik nemzet ellen szavaznak.) Ennek következtében a parlamenti demokratikus forma erodálódásra volt ítélve, s ez hosszabb távon mindenképpen dezintegrációs jelenségekhez, ill. diktatórikus eszközök alkalmazásához vezetett volna.

Az 1996. őszi formációváltás egyértelmű lépés volt a politikai hatalom eredendően demokratikus legitimációjának megteremtése felé. De mivel a remélt külső támogatás (Románia euro-atlanti integrációs folyamatának felgyorsulása és elmélyülése) elmaradt és a román társadalom belső tartalékai nem bizonyultak elégségesnek egy ilyen váltáshoz, azok a politikai szereplők, melyek az események „hordozói” voltak, egy év leforgása alatt ellehetetlenültek; háttérbe szorultak (például a miniszterelnök), vagy átértelmezték feladataikat (például az államelnök).

E másfél éves intermezzo után a visszatérésnek a nemzetállami formációhoz komoly akadályai vannak. Az RMDSZ kormányzati szerepvállalása és a magyar-román viszony „megenyhülése” jelentős mértékben csökkentette a nemzeti kizárólagosság ideológiájának (magyarellenességnek) a „hatékonyságát”. Egy ilyen ideológia „működése” nélkül viszont – számot vetve a romániai társadalom realitásaival – nehezen képzelhető el a parlamentáris demokrácia akár formális fenntartása is Romániában. Mindemellett határozott törekvések figyelhetők meg az 1996 előtti állapotokhoz való visszatérésre.

Ami a másik logikus fejleményt, a diktatúrát illeti: a román Legfelsőbb Honvédelmi Tanácsnak (CSAT) egyik nyilatkozata, mely szerint „*A Hadsereg és az Egyház ellen, melyek az állam alapjait képezik*, kompromittáló kampány folyik...” és Constantinescu elnök részvétele a Hegyi Antikommunista Partizánok Szövetségének – egy vasgárdista

5 Liberális demokrácia és nemzetállami törekvések összefüggésére két korábbi írásomban is kitértem (Az alapszerződések dilemmái. *Orient Expressz*, 1994. 43–45. (91–93.) sz., 6–7. és „Demokratikus biztonság” és a román-magyar viszony. *Pro Minoritate*, 1996. 1. sz., 9–12.).

csoportnak – az összejövételén is jelzi, hogy a román vezetés nem zárta ki teljesen annak lehetőségét, hogy esetleg diktatórikus eszközöket alkalmaz.⁶ A nemzetállami ideológián és/vagy valamiféle diktatórikus rendszer bevezetésén kívül – úgy tűnik – jelenleg semmi sincs, ami a román államot integrálhatná.

II. 2.) Szlovákia

Talán nem tévedünk, ha megállapítjuk, hogy 1989-et követően a román politikai elit maximálisan kiaknáztatta Románia külpolitikai adottságait. Eme adottságok viszont (mind Románia geopolitikai helyzete, mind a román társadalom állapota) a XX. század végén igen kedvezőtlenek voltak. Szlovákia esetében fordított a helyzet. Az „újonc” és gyakorlatlan szlovák politikai elit rendre elszalasztotta a kedvező adottságokkal rendelkező szlovák állam számára kínálgató lehetőségeket. Sorsát mindemellett jóval több optimizmussal szemlélhetjük, mint Romániáét. Szlovákia nem adottságai miatt, hanem adottságai ellenére nem állt rajtvonalhoz a NATO-kiterjesztés és az EU-bővítés első körében.

A szlovák állam földrajzi elhelyezkedése *nem kedvezőtlen* egy liberális demokratikus állami berendezkedés kiépítése és működtetése szempontjából. NATO-csatlakozása esetén biztosítva lenne a szárazföldi kapcsolat Magyarország és a többi NATO-tagállam között, mely kapcsolat hiánya a jelek szerint a NATO-nak gondot okoz.⁷ Ezen kívül Szlovákia lakosságával a „nyugati keresztény civilizációhoz” tartozik. Ami azóta, hogy Samuel P. Huntington elmélete alakítólag hat a nemzetközi kapcsolatokra és „zsinórmértékül” szolgál egy-egy állam (vagy régió) „besorolásakor”, semmiképpen sem elhanyagolható szempont.⁸ A szlovák politikai elit tudatában van a szlovák állam geopolitikai adottságainak. Hatalmon lévő szelete azonban ellenérdekelt a külpolitikai mozgáster kihasználásának, a jelenlegi ellenzéki csoportosulásoknak pedig ezt a mozgásteret eddig nem sikerült helyesen „bemérniük”.⁹ Végso soron a *kedvező adottságok szándékos ki nem használása*

6 Bányai Péternek köszönöm, hogy felhívta figyelmemet e két, a román sajtóban is nyilvánosságot kapott politikai eseményre.

7 Lásd Wesley Clark tábornok, SFOR-parancsnok nyilatkozatát ausztriai látogatása során, ahol a szárazföldi kontinuitás gondolatát fejtette ki ausztriai vendéglátói számára. (1998. március)

8 Samuel P. Huntington: The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, Summer 1993, 30. Térkép és térképmagyarázat. Talán nem volt még térkép, mely – tárgyi tévedései ellenére – ekkora hatást gyakorolt volna Köztes-Európa (a Baltikumtól Albániáig húzódó sáv) államai sorsának alakulására.

9 „Csendes háború folyik Szlovákiáért, mert mérhetetlenül értékes stratégiai térség, s elsüllyeszthetetlen repülőgép-anyahajó Európa közepén..., s aki Szlovákiát uralja, az az öreg kontinens jövőjét tartja a kezében” – szól egy, a szlovák politikai elit felfogásától valószínűleg nem túl távol álló értékelés. (Ziak, Milos: Nepotopitel’ ná naivita uprostred Európy – Elsüllyeszthetetlen naivítás Európa közepén. *Domino efekt*, 1994. február 18–24. 7. sz. Idézi Hamberger Judit: *Csehszlovákia szétválása. Egy föderációs kísérlet kudarca*. Budapest, 1997. TLA kiadása. 178.) Jellemző, hogy a jelenlegi hatalom számára alternatívát kínáló politikai csoportosulás vezéralakja, Ján Carnogursky külpolitikája is a 90-es évek elején „két fő geopolitikai elképzelésre épül: az egyik a [...] hid-szerep [Kelet és Nyugat között], a másik, hogy a közép-európai (és ezen keresztül az egész európai) térségben Szlovákia kulcsfontosságú stratégiai helyzetben van [...], így európai vagy közép-európai rendezés Szlovákia nélkül nem lehetséges...” (Hamberger, uo. 177–178.)

és ezek hibás értékelése együtt vezetett oda, hogy Szlovákia lesodródott az euro-atlanti integráció pályájáról.

A szlovák belpolitikai helyzetet úgy jellemezhetjük mint *autoritárius eszközökkel tartósított átmeneti állapotot*. A jelenlegi politikai hatalom legfőbb legitimációs forrása *a szlovák társadalom állami tudatának bizonytalansága*. A román társadalomtól eltérően, ahol a nemzeti kizárólagosság ideológiája 1996 ősze előtt a politikai hatalom legfőbb legitimációs bázisa volt, ez az ideológia Szlovákiában, az említett bizonytalanság-érzésből nyerhető támogatáshoz viszonyítva másodrendű szerepet játszik. A szlovákiai magyar kisebbség jogfosztottságban tartása, a szembehelyezkedés Magyarországgal a bős-nagymarosi vízlépcső ügyében (feltételezhetően a gazdasági racionalitás figyelmen kívül hagyásával és a környezetért érzett aggodalom elfojtásával), az „odamondogatás a hatalmasoknak” (az EU részéről megfogalmazott bírálatok visszautasítása) minden valószínűség szerint a szlovák társadalom *állami* emancipációs reflexeire játszó hatalmi legitimáció része, s a nemzeti kizárólagosság csupán ennek járulékos eleme. A tartósított átmeneti állapot azon – mára már realitásukat veszített – viszonyok egy részének a tudati fenntartását jelenti, melyek a cseh-szlovák szétválás, vagyis 1992–93 körül a cseh-szlovák, majd a szlovák államot jellemezték.

Szlovákia minden egyes megtett lépése az euro-atlanti integráció útján az állami lét bizonytalanságait oszlató mozzanatként is értékelhető. Az állam „lehorgonyzása” egy szilárd szövetségben azonban elvágna a jelenlegi politikai hatalmat legfőbb legitimációs forrásától; Meciar kormánya a NATO- és EU-csatlakozás folyamatának beindításával saját létjogát kérdőjelezné meg. Nem ennyire világos azonban a szlovák ellenzéki erők által követett hatalmi logika. Egy feltételezésen keresztül megvilágítva: ha a szlovák ellenzéknek sikerült volna levetnie Janus-arcát és tiszta euro-atlanti alternatívát jelenített volna meg, Szlovákia geopolitikai adottságait tekintetbe véve ez a tény nagy valószínűséggel már elég szilárd alapot szolgáltatott volna ahhoz, hogy Szlovákia komoly esélyekkel induljon a NATO-kiterjesztés első körében. Ez a maga során jelentősen megnövelte volna az ellenzék hatalomba kerülésének esélyeit. Az *euro-atlanti integráció és a politikai hatalom nem demokratikus legitimációjának felváltása*, e két összefüggő, és Szlovákia esetében realitással bíró fejlemény nyilvánvalóan az Oroszországgal fenntartott kapcsolatok lazulását vonja majd maga után. A kérdés csak az, hogy az „áttörés” az integráció vagy a legitimáció-váltás oldalán következik-e be.

II. 3.) Kis-Jugoszlávia

Szerbia éppen arra a szerepre van ítélve, melyet a szlovák politikai elit Szlovákiának szánt. A délszláv állam a nagyhatalmi érdekek ütközőpontján helyezkedik el¹⁰

10 Egészében véve [...] a délszláv válság is a nagyhatalmi vetélkedések színterévé vált. [...] 1991-es, nem éppen szerencsés rögtönzése után Washington egy időre Európára hagyta a délszláv ügyeket (‘bukjanak csak bele’), Moszkva különvéleményeivel reprezentálhatta (jelképes) szuperhatalmi súlyát, Bonn megmutathatta nagyhatalmi ambícióit, az angolok és a franciák viszont sokallták azokat (‘csak ne terjeszkedjenek a németek a Balkánon’) – így nem jöhetett létre nagyhatalmi egyetértés a beavatkozás politikai céljáról.” (Juhász József: *A délszláv háborúk*. Budapest, 1997. Napvilág Kiadó., 106–107.

(német–francia¹¹, euro-atlanti–orosz, Egyesült Államok–Németország). A szlovák értelmezéssel ellentétben¹² ez nem „abszolút központi” helyzet, hanem az „abszolút periféria”. A nagyhatalmi érdekek ütközése, ha egy kis ország területére koncentrálódik, felemésztí emez ország erejét. A nagyhatalmi jelenlétből az ország ilyen esetben nem fog tudni profitálni. Pontosan az ilyen helyzetek elkerülése végett első rendű érdeke egy kis országnak, hogy minél mélyebben beágyazódjék a nagyhatalmak valamely stabil szövetségébe. Szlovákia, úgy tűnik, még nem ismerte ezt fel, Szerbia viszont, ha felismerte is, ma már aligha tudja megtenni.

Az „abszolút periféria” külpolitikai mozgástere is „abszolút” korlátozott. Csak látszat az, hogy külpolitikája számára minden irányban nyitott az út. Hiszen bármilyen úton is indulna el, az ellenérdekelt fél, mivel jelen van, bármikor visszaránthatja; s így valójában nem orientálódhat semmilyen irányban sem.

A belpolitikai helyzetet Szerbiában a *szűkös erőforrásokkal való gazdálkodás kényszere határozza meg*. Az ilyen szituáció nem kedvez a liberális-demokratikus intézmények működésének. Annál inkább megfelel viszont a szerb volt kommunista politikai elitnek, mely hatalmát egyébként is csak erőszakos eszközökkel lenne képes biztosítani.

A szerb hatalom jelenleg a diktatúra szélén egyensúlyoz. A diktatúra egyik „olvasata” a hatalom legitimációjának „elfogyása”: az a szituáció, amikor a hatalom illegitim (a többség által nem támogatott) erőszak alkalmazásával tartja fenn önmagát. Jól megfigyelhető, hogy Milosevic és csapata, nem adva fel azon legfőbb törekvését, hogy a maga számára továbbra is biztosítsa a hatalmat jó ideje *mindent* megtesz, hogy a diktatúra partján innen maradjon. Látnunk kell, hogy a boszniai háború folytatása a fordulópont (1995. nyara) után, a szerb csapatok biztos vereségének tudatában már nem a szerb nemzeti célok megvalósításáról szólt. (A nemzeti célok megvalósítása egy másik típusú hatalmi legitimációs eljárásként fogható fel, mely „szervesen átfelldött”, mintegy átnőtt a jelenlegi eljárásba.¹³) Amint a koszovói erőszakcselekmények is arra szolgálnak, hogy igazolják annak a hatalomnak a létjogát (biztosítsák számára a többségi támogatást), mely immár végleg összeforrt az erőszakkal.

11 „A két ország kapcsolataiban még mindig meglévő történelmi tehertételek [...] megnyilvánulásával a jugoszláv háború kezdete szolgált, amikor a két kormány, de bizonyos mértékben a közvélemény is, spontán módon ellentétesen reagált. Nemcsak hogy a legmagasabb francia vezetők nem titkolták bizonyos rokonszenvüket a szerb ügy, ha nem is módszereik iránt, míg a németek a szlovéneket és a horvátokat támogatták, de a jugoszláviai háború még azt is megmutatta, hogy a Rajna két partján nem ugyanazt a koncepciót vallják a nemzetiségekről, a kisebbségi jogokról és az önrendelkezésről.” (Daniel Vernet: Franciaország és Németország. *Európai Szemle*, 1997. 2. sz., 53.)

12 Lásd fent, 9. sz. jegyzet.

13 Vesna Pesic, aki nem tartja „történelmi szükségszerűségnek” a volt jugoszláv állam megszűnését azzal magyarázza a felbomlást és a háborús helyzet kialakulását, hogy az Ante Markovic által bevezetett és sikeresnek bizonyult gazdasági reformok túlságosan is meggyengítették a szerb (volt) kommunista elit pozícióit. A nemzeti célok előtérbe helyezése, amit először a szerb (volt) kommunisták kezdeményeztek válaszként a szerb részükéről Ante Markovic reformtörekvéseire. A „nacionalizmus” ideológiája azt a célt szolgálta, hogy megvédje veszélyeztetett hatalmi pozícióikat, s a későbbiekben mindenki kezében „olyan fegyver, melyet a hatalom újraelosztása érdekében használnak a jugoszláv politikai tér lebontásának folyamatában.” (Vesna Pesic: *Serbian Nationalism and the Origins of the Yugoslav Crisis*. USIP Peacework series No. 8, April 1996., 3.)

Úgy tűnik, az „abszolút periféria” számára a hidegháború végét követően *ez az egyensúlyi helyzet*. Szerbia és Irak között szinte kísérteties a hasonlóság. Az iraki példát szem előtt tartva a jelenlegi szerb állapotok továbbélését jósolhatjuk.

II. 4.) *Ukrajna*

Ukrajna nem került, és belátható időn belül nem is kerül ki az orosz befolyási övezetből.¹⁴ Külpolitikája bizonyos – Magyarország számára valószínűleg kedvező – hangsúlyeltolódásokkal követni fogja Oroszország külpolitikai „vonalevezetését”. Ukrajna tulajdonképpen nem foglalt állást az Oroszország és az euro-atlanti közösség között a NATO-kiterjesztés kapcsán keletkezett vitában, s az EU bővítésének kérdésében az utóbbi időben megváltozott orosz álláspont¹⁵ megfelel a „Nyugat-barát” ukrán beállítódásnak. Az EU bővítését Ukrajna minden bizonnyal olyan eseményként fogja fel, mely nem ellentétes saját gazdasági érdekeivel. S ezen a felfogáson nem változtat egy esetleges ukrán „visszarendeződés” sem – amíg Oroszországban nem kerül sor ugyanezre.

Mindemellett Magyarországnak az „aktív jóindulat” politikáját kell folytatnia az ukrán állammal. A közös gazdasági érdekek nem jelentenek elég szilárd alapot a jószomszédi viszony számára – hiszen a magyar uralkodó felfogással ellentétben egy állam nem a gazdasági racionalitás mentén szerveződik. Kiszámíthatatlan akciókra és reakciókra főként azért számíthatunk Ukrajna részéről, mert – ellentétben Romániával, Szlovákiával és Szerbiával – nem kristályosodtak ki a politikai hatalom legitimációs mechanizmusai; az állam különböző területein a legitimáció különböző formái fordulnak elő. A jóléti ígéretek pedig, főként ha teljesítetlenül maradnak csak rövid, átmeneti időszakokra képesek biztosítani a hatalom szilárdságát s a bel- és külpolitika ebből adódó kiszámíthatóságát.

III. Az alapszerződések politikai megközelítésben

Az ukrán-magyar alapszerződés országgyűlési ratifikációs vitáját követően a szomszédsági kapcsolatok és a határon túli magyar kisebbségek problémái fokozatosan az alapszerződések, konkrétan a szlovák-magyar és a román-magyar alapszerződés kérdése köré koncentráálódtak. Az alapszerződés kérdése mágnesként vonzotta magához ezeket a problé-

14 „Oroszország – ha rám hallgat, nem fordítja le, és marad a Rosszija megnevezésnél – nem birodalom, hanem civilizáció. Vagyis felette áll az olyan fogalmaknak, mint Oroszországi Föderáció, Ukrán Köztársaság és a többi” – mondja Jevgenyij Morozov, az „expanzív-hazafias geopolitikai iskola” legmarkánsabb képviselője, a Frunzei Katonai Akadémia tanára, az Orosz Geopolitikai Szemle főszerkesztője. (Morozov ezredes Eurázsia-terve. M. Lengyel László interjúja. *Népszabadság*, 1998. március 5., 6.)

15 „Az államhatalom ‘magánosítását’ végrehajtó új orosz tulajdonosi csoportok nem új konfrontációt, hanem gazdasági mozgásteret akarnak. Nem véletlen, hogy ’96-tól mind nyíltabban fogalmazzák meg [...], hogy a valódi kompromisszum a NATO-bővítés kapcsán nem elsősorban katonai és biztonságpolitikai engedményekben fejeződhet ki [...], hanem Oroszország piaca engedésében, a fejlett technológiák piacának Moszkva mint vásárló előtti megnyitásában, a kommunikációs forradalom legújabb vívmányaiba történő bekapcsolódásban, az Európát behálózó nagy közlekedési és szállítási folyosók minél gyorsabb közös kiépítésében és más gazdasági természetű együttműködésekben.” (Sz. Bíró Zoltán: Kelet-Közép-Európa és Oroszország érdekei. A negyedik jelentés. *Külpolitika*, 1997. 2. sz., 113.)

mákat. Ma már akadémikusnak tűnne az a vita, mely arról szól, hogy helyes volt-e megköt-
ni ezeket a szerződéseket, avagy sem. Aláírásuk és ratifikálásuk után nem lehet úgy érvelni
sem mellettük, de főként ellenük nem, mintha eldöntésre váró kérdések előtt állnánk.
Ha nem erre az álláspontra helyezkednénk, vagyis ha nyitott kérdésekként kezelnénk őket,
ez azt feltételezné, hogy felülbírálandónak ítéljük e szerződéseket, ami egyrészt a Magyar-
ország iránti bizalom megrendüléséhez vezetne nemzetközi szinten, másrészt – mint
alább kitérek rá – önmagában sem lenne indokolt.

Célszerűnek látszik viszont annak vizsgálata, hogy ha már életbe léptek ezek a szerző-
dések, fel lehet-e használni őket, szomszédsági kapcsolataink stabilizálása és a magyar
kisebbségek helyzetének rendezése érdekében ki lehet-e hozni valamit belőlük és abból
a politikai és jogi környezetből, melynek alakulására kétségkívül jelentős hatást gyakorol-
tak. Egy ilyen vizsgálat annál is inkább célszerű, mivel az alapszerződés-kérdéskör a regio-
nális stabilitás kérdéskörén keresztül összekapcsolódik Magyarország és szomszédai
NATO-, illetve EU-integrációjának folyamatával.

Az alapszerződéseket mint kész tényeket kezelve, felülbírlásuk gondolatát elutasít-
va lenne kíváncsi tehát „előre tekinteni”. A dolog azonban nem ilyen egyszerű. Mégpedig
azért nem, mert a szlovák-magyar és a román-magyar alapszerződéseket következetesen
ellenző álláspontból más következhet, és nagy valószínűséggel más is következik arra
vonatkozóan, hogy hogyan lehet kiaknázni e szerződésekben és az általuk kialakított hely-
zetben rejlő lehetőségeket, mint abból az álláspontból, mely mindvégig *szorgalmazta*
e szerződések megkötését. Számba kell vennünk tehát azokat a megfontolásokat is,
melyek az alapszerződések ellen szóltak; hiszen ezek a megfontolások politikai helyzetérté-
kelésekre támaszkodtak, a szlovák, a román és a magyar politikai állapotok elemzésére, és
nyilván a tágabb külpolitikai környezet vizsgálatára is.

*Azok a reális viszonyok, melyek kedvező irányban történő megváltoztatását az alap-
szerződések megkötését szorgalmazó hazai és euro-atlanti politikai szereplők célul tűzték
ki, e szerződések életbe lépését követően alapvetően nem változtak.* Teljesen nyilvánvaló,
hogy a szlovák-magyar viszony az alapszerződés 1995. márciusi aláírását követően nem
a konszolidálódás irányában mozdult el. A szlovákiai magyar kisebbség helyzete sem vált
azóta kedvezőbbé. Az is nyilvánvaló, hogy a román-magyar viszony nem az alapszerződés
1996. szeptemberi aláírásának következtében mutatott javuló tendenciát; nem is beszélve
arról a Magyarországon széles körben elterjedt hibás vélekedésről, miszerint a román-ma-
gyar alapszerződés aláírása hatott volna oda, hogy 1996 novemberében a parlamenti- és
elnökválasztásokat az akkori ellenzék nyerte meg Romániában.

*Az alapszerződések megkötését követően változott viszont a szlovák-magyar és
a román-magyar viszony nemzetközi megítélése, mégpedig pozitív irányban.* És ezt a körü-
lményt érdemes alaposabban szemügyre vennünk. Nem másról van szó, mint hogy *a reális
viszonyok és e viszonyok nemzetközi megítélése között szakadék keletkezett.* A nemzetközi
közvélemény mindmáig kedvezőbb képpel rendelkezik e kapcsolatokról, mint amilyenek
valójában. Másként szólva tévedésben van e kapcsolatok minőségét illetően, hibásan ítéli
meg azokat.

Ennek a tévedésnek a maga során vannak pozitív, és vannak negatív következményei. Mindenek előtt két pozitív következményt emelhetünk ki:

- a.) a két szóban forgó alapszerződés valamelyest hozzájárult ahhoz, hogy Magyarország – de *csak* Magyarország – az első körben állhasson a NATO- és az EU-csatlakozás rajtvonalához.
- b.) a pozitív megítélésnek magának is, mint egyfajta önbeteljesítő próféciaának vagy „társadalmi varázslásnak”¹⁶ lehet olyan hatása, mely a reális viszonyok kedvezőbbé válását eredményezi.

Az elsőként említett pozitív következményhez máris hozzáfűzhetjük, hogy nem az alapszerződés lehetett volna az egyetlen eszköz, melynek segítségével Magyarország jó bizonyítványt tudott kiállítani magáról mint a térség stabilitását megszilárdítani szándékozó államról. A második pontban említettekhez kapcsolódva pedig megállapíthatjuk, hogy szlovák-magyar és román-magyar viszonylatban minden bizonnyal sokkal mélyebben fekvő, súlyosabb problémákról van szó, semmint hogy egy ilyen pozitív megítélés, még ha az egész nemzetközi közvélemény is tette azt magáévá, önmagában elég legyen e viszonyok konszolidálásához. Ha nagyon sarkítva akarunk fogalmazni, azt mondhatjuk, hogy a szlovák-magyar és a román-magyar viszony rendezése csak *intézményes megoldás* révén lehetséges, a *ráolvasás* kevés.

A tévedés negatív következményei jóval szerteágazóbbak. Már önmagában is negatív értékrendű az a tény, hogy az alapszerződések olyan szűrőket jelentenek, melyeken csak halványan sejlenek át a reális viszonyok; elfedik a valóságot nemcsak a nemzetközi közvélemény, hanem a magyar, a szlovák és a román közvélemény elől is. Szorgalmazói-nak azt az illúziót sikerült kelteni a közvéleményben, hogy e szerződések lényegében véve mindent megoldottak, s most nagyon sokan értetlenül állnak az előtt, hogy a régi problémák makacsul tovább élnek. Az alapszerződések és a körülöttük kialakult politikai környezet azzal, hogy gátolják a problémák érdemi megközelítését, akadályát képezik e problémák kezelésének, rendezésének is.

A fenti észrevételt egy konkrétabb szintre „átfordítva”: a szerződések megkötését követően az az illúzió keletkezett, hogy a magyar kisebbségek kérdése meg lett oldva Szlovákiában és Romániában, s hogy ez a probléma a szlovákiai és a romániai magyarok viszonylatában immáron nem létezik többé.¹⁷ Holott e területen, *melyen a kritikus kérdések túlnyomó többsége található*, az alapszerződések jószerével semmit sem oldottak meg. Azt a politikát pedig sem az euro-atlanti közösség államai, sem Magyarország, sem szomszédai nem folytathatják sokáig, mely a határon túli magyar kérdést nem létezőnek tekinti.

16 „A társadalmi varázslás aktusa, amely abban áll, hogy létrehozza a megnevezett dolgot: sikerülhet, ha az, aki ezt végrehajtja, képes elismertetni a szavának azt a hatalmát, amelyet átmenetileg vagy véglegesen bitorol, amivel kikényszerítheti a társadalmi világ új szemléletét (vízió) és új felosztását (divízió).” (Pierre Bourdieu: L'identité et la représentation. Éléments pour une réflexion critique sur l'identité de région. In uő: *Le sens pratique*. Paris, 1980, Éd. de Minuit. 13. Idézi Pokol Béla: *Szociológiaelmélet*. Budapest, 1997, Felsőoktatási Koordinációs Iroda, 441.)

17 Erre az illúzióra építi Molnár Gusztáv a román-magyar viszony rendezésére vonatkozó elképzeléseit. (Lásd Az erdélyi kérdés című tanulmányát – *Magyar Kisebbség*, 1997. 3–4. sz., 208–232. – és bírálatomat: Erdély a magasban? Megjegyzések Molnár Gusztáv: *Az erdélyi kérdés* c. tanulmányához – *Magyar Kisebbség*, 1998. 2. sz., 326–338.)

Hiszen e nem létezőnek tekintett kérdések előbb-utóbb mindenképpen a felszínre törnek és rendezést igényelnek.

Mára már a gyakorlatban is beigazolódott – ami alaposabb elemzéssel korábban is megállapítható volt –, hogy ezeket a nem létezőnek tekintett, ámde lépten-nyomon felszínre törő magyar kisebbségi kérdéseket az alapszerződésekben rögzített jogi megoldásokra támaszkodva nem lehet rendezni. A romániai magyar kisebbség jogainak óvatos bővítése során az 1996. novemberi romániai fordulatot követően az alapszerződés nem volt hivatkozási alap. Az RMDSZ és a többi kormánypárt közötti, a romániai magyarok jogainak biztosítását célzó megállapodások szemmel láthatóan figyelmen kívül hagyták a román-magyar alapszerződést; mintha mindenki megfeledezett volna róla. A szlovák-magyar alapszerződés viszont másként nem váltja be a hozzá fűzött reményeket: bárhányszor szóba kerül, mindig heves viták kereszttüzében áll.

Az alapszerződés-politika áttekintése néhány következtetés levonására ad alkalmat:

- a.) az a külpolitikai stratégia, mely a szlovák-magyar és a román-magyar alapszerződés megkötéséhez vezetett a két szomszédos ország viszonylatában hibásnak bizonyult: nem járult hozzá sem a szlovák-magyar, sem a román-magyar viszony, sem az ezen országokban élő magyar kisebbségek helyzetének rendezéséhez. Érdeemes tehát komolyabban fontolóra venni azt a külpolitikai stratégiát, mely ezen alapszerződések ellenzése kapcsán fogalmazódott meg;
- b.) másrészt kétséges, hogy az alapszerződések által keletkeztetett látszat Magyarország szomszédsági kapcsolatainak stabilitásáról Magyarország NATO- és EU-csatlakozásának minden fázisában pozitív következményekkel jár. E szomszédsági kapcsolatokat, mivel stabil voltuk továbbra is NATO-, illetve EU-csatlakozásunk feltételét képezi, célszerű lenne szilárd alapokra helyezni még akkor is, ha ez átmenetileg a stabilitás valamely mértékű csökkenésével járna együtt. Diplomáciai erőfeszítéseinket ez esetben nem a látszatkeltésre kellene összpontosítanunk, hanem arra, hogy euroatlanti partnereinkkel megismertessük a valós helyzetet, eljárásunk okait és menetét, várható következményeit és azt, hogy miként fogjuk kezelni az óhatatlanul felmerülő problémás helyzeteket. Ez az eljárás – előre megjósolható nehézségei ellenére – valószínűleg kevésbé kockázatos, mint a látszatkeltésre építő stratégia. Könnyen megeshet ugyanis, hogy a látszat egyik napról a másikra szétfoszlik, s akkor vele együtt omlik majd össze az egész, a mai magyar szomszédságpolitikát és kisebbségpolitikát meghatározó stratégia;
- c.) sem román, sem szlovák viszonylatban nem célszerű előtérbe tolni az alapszerződéseket. A vitás kérdések – amint az a román-magyar alapszerződés esetében nyilvánvalóvá vált – inkább a szerződésen kívül, azt mintegy „megkerülve” oldhatók meg. A szlovák-magyar viszonylatban felmerülő problémákat azért nem szerencsés a szerződéshez kapcsolni, mert a szerződés maga is vita tárgyává válik, s ezáltal megkettőződnek azok a síkok, melyeken a megoldásokat meg kell találni. Amennyiben a szerződésen kívüli megállapodások gyakorlata követhető – márpedig az eddigi tapasztalatok alapján ez az út járhatónak tűnik –, a szerződések felülbírálása nem indokolt.

IV. A regionális politika mint integrációs politika

Külpolitikai vonatkozásban Magyarország csatlakozása a NATO-hoz és az EU-hoz súlypontját tekintve nem atlanti-, sem nem Európa-politika, hanem regionális politika. Amennyiben nem mi választjuk a NATO-t és az EU-t, hanem emez integrációk választanak bennünket – mint ahogy azt a NATO összefüggésében Magyarország geostratégiai pozícióváltozása kapcsán fentebb részleteztük –, a mi feladatunk első sorban az, hogy ha csatlakozni szándékozunk az említett integrációkhoz, egy ilyen választást a magunk részéről ne lehetetlenítsünk el. Ez a veszély pedig, ha külpolitikáról beszélünk, akkor áll fenn, ha hibás szomszédsági politikát és kisebbségpolitikát folytatunk.

Nyilvánvalóan nem arról van szó, hogy az integrációs politika egésze a regionális- és kisebbségpolitikában merülne ki. Hiszen az EU-csatlakozás komoly *belpolitikai* feladatok is jelent Magyarország számára. De a *külpolitikai* feladatok közül nem az „euro-diplomáciai” tevékenység¹⁸, hanem a közvetlen külpolitikai környezetünkkel kapcsolatos ügyeink rendbe tétele a nagyságrendekkel fontosabb kérdés.

Geostratégiai pozícióváltozásunknak egyebek mellett az is következménye, hogy nagyjából lemérhetővé vált Magyarország „súlya”. A Magyarországgal szomszédos államok, melyek sorsának alakulására a magyar külpolitika bizonyos mértékig befolyással lehet, érzékelik ezt a súlyt. Ez pedig egyfajta elvárásrendszert keletkeztet ezekben az államokban Magyarország iránt. Ha pedig egy állam nem a súlyához mérten, az elvárásoknak megfelelően politizál, annak mindig *destabilizáló hatása* van. Más megvilágításba helyezve ezt a kérdést úgy is fogalmazhatnánk, hogy a nemzetközi közösség általában elvárja, hogy egy állam ereje és képességei szerint vállaljon kötelezettségeket a nemzetközi kapcsolatok alakításában.

Ha nem ez történik, egy első körben kommunikációs nehézségek keletkeznek: a nemzetközi közösség nem érti, hogy az illető állam miért tesz (vagy nem tesz) bizonyos dolgokat.¹⁹ S az érintett környező államok számára valószínűleg nem világos, Magyarország miért nem lép fel határozottabban a határon túli magyar kisebbségek védelmében.²⁰

Ezek az államok jelenleg „várakoznak” arra a pillanatra, amikor Magyarország „normális”, azaz az elvárásoknak megfelelő álláspontot képvisel majd a határon túli magyar kérdésben. Ez a várakozási periódus pedig számukra nem a megoldások keresésének időszaka, hanem sokkal inkább pozícióik erősítéséé a várható alkura tekintettel az érdemi, a politikai valóságban gyökerező kérdésekben. S így megmagyarázhatóvá válik az a tény is, hogy az általuk jelenleg követett kisebbségpolitikai logikának semmiféle „kifutása” nincs; s hogy semmiféle megoldás sem körvonalazódik annak a folyamatnak a végén, melynek a magyar kisebbségek, a többségi nemzetek és Magyarország jelenleg részesei

18 *A polgári Magyarország és Európa* című, 1998. ápr. 16-án a Batthyány Alapítvány és a Konrad Adenauer Stiftung által rendezett konferencián Orbán Viktor azt az álláspontot képviselte, hogy Magyarországnak EU-csatlakozása további fázisaiban nem „diplomáciai típusú”, hanem „üzleti típusú” tárgyalásokat kell folytatnia Brüsszelben. A tárgyalások sikere, tehetnének ehhez hozzá, EU-csatlakozásunk szempontjából első rendű fontosságú – csak hogy súlypontját tekintve nem külpolitikai kérdés.

a kisebbségpolitika területén.²¹ Ezek a lépések aligha értelmezhetők másként, mint a pozíciók erősítésére tett kísérletekként, s hiba azt várni tőlük, hogy érdemi kérdésekben bármiféle megoldást hozzanak.

A magyar külpolitikának *arányérzékre* van szüksége, hogy felismerje, meddig mehet el a *kisebbségi követelések* terén. Konkrétabban: ebben az összefüggésben valójában arról van szó, hogy sikerül-e olyan intézményes javaslatokat megfogalmaznia, melyek mindvégig a *megfelelő* elvárásszinten maradnak. A nemzeti érdekek érvényesítésének nem pusztán egy belső, „nemzeten belüli” igényt kell kielégítenie, hanem meg kell felelnie egy külső elvárásrendszernek is. *S ha Magyarország e külső elvárásrendszer „alá kínál”, annak ugyanolyan destabilizáló hatása van a térség külpolitikai viszonyainak alakulására, mint ha ezen elvárásokat meghaladó igényeket fogalmaz meg és kísérel meg kielégíteni.*

A nemzeti érdekek érvényesítésének elmaradása a belső, „nemzeten belüli” dimenzióban tovább mélyíti a magyar társadalom morális válságát. A határon túli magyar kisebbségi kérdés rendezésére irányuló kísérletek kudarca kétségeket ébreszt a magyar társadalomban az igazságosság és a méltányosság értékeinek érvényessége iránt. S ez a kétség rávetül annak a társadalmi rendszernek a megítélésére is, mely lehetővé teszi ezen értékek kérdésessé válását, mely nem képes arra, hogy ezeket az értékeket megvédelmezze. A liberális demokrácia alapján álló értékek ily módon történő megkérdőjeleződése gátolni fogja e Magyarországon még igencsak törekény rendszer megszilárdulását. Az Európához történő „felzárkózásnak” ilyen értelemben egy olyan külpolitikai gyakorlat – a határon túli magyarok érdekvédelmi szempontjainak háttérbe szorítása „cserében” Magyarország euro-atlanti integrációjáért – válik akadályává, melynek legfőbb célkitűzése éppen e felzárkózás sikerre vitele volt.

19 Az egyesült Németországgal kapcsolatos félelmek is főként abból adódnak, hogy Németországnak nem sikerült eldöntenie, mit is kezd megnövekedett „súlyával”, hogyan használja fel befolyását. Edouard Balladur bizonyára sokak véleményét fogalmazta meg: „Nem kell hozzá öt év – írja Balladur egy évvel francia kormányfői kinevezése előtt –, hogy az egyesült Németországra ráköszöntsön a jólét. Ez az ország dinamikus és kiegyensúlyozott lesz, a kontinens első gazdasági, pénzügyi és katonai hatalma. Lényegében Németországtól függ majd, hogy hogyan néz ki az európai építmény és hogy Európa kapcsolatai az amerikaiakkal és a japánokkal hogyan alakulnak. *Kohlnek túl éles esze van ahhoz, hogy ne tudná, az ütőkártyák kijátszásának ideje még nem jött el. De majd eljön...*” (Frankfurter Allgemeine Zeitung, 1993. március 31. Idézi Werner Link: Perspektiven der Europäischer Integration, in Karl Kaiser und Hanns W. Maul [Hrsg.]: Die Zukunft der Europäischen Integration: Folgerungen für die deutsche Politik. Arbeitspapiere zur Internationalen Politik Nr. 78., Bonn, 1993. Forschungsinstitut der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik, 14. kiemelés tőlem – L. Cs.)

20 Ez következtethető ki abból a történetből, melyről Borsi-Kálmán Béla tesz említést: Ion Iliescutól valamikor az 1990-es évből „... egyik bizalmas tanácsadója – így a történet – állítólag azt kérdezte [...], hogy ugyan ‘miért nem adnak valamit a magyaroknak?’ [...] mire ő – állítólag – azt felelte volna: ‘Azért nem adunk nekik most semmit, mert mit fogunk adni nekik akkor, amikor valóban kell (muszáj)?’, ..., a román vezetés 1990 elején tudatában volt a két nép között 1848–49 óta folyamatosan létező és változatlanul érvényben lévő alkuhelyzetnek, ám úgy ítélte meg, hogy az engedmények órája még nem érkezett el...” – teszi hozzá Borsi-Kálmán. (Megbékélés vagy beletörődés. Magyar Hírlap, 1996. szeptember 16., 7.)

21 Azazhogy logikus megoldásnak számít Meciar lakosságcsere-javaslat. Csakhogy ez a logika nem érvényesíthető. Ez a javaslat jól rávilágít a szóban forgó szomszédos országok kisebbségpolitikájának „zsákutcás” voltára.

A külpolitika dimenziójában, a szomszédos országokkal fenntartott kapcsolatok terén a magyar nemzeti érdekek érvényesítésének elmaradása az említett kommunikációs zavarokon túlmenően gátolja a környező államok demokratikus hatalmi legitimációjának kialakulását. Azzal, hogy Magyarország azt az illúziót kelti: a határon túli magyar kérdés rendezése kívül esik kompetenciáján, éppen azokban a szomszédos államokban tartja nyitva a nemzetállami legitimáció lehetőségét, melyekben számottevő a magyarok aránya, vagyis melyek a legkevésbé nemzetállamok. Hiszen így az állam nemzeti homogenizálása a magyar kisebbségi közösség arányaihoz mért, *erőteltjes* politikai programmá válhat, mely program képes kiszorítani a parlamentáris demokrácia alapértékeihez igazodó politikai programokat. A hatalom demokratikus legitimációja tehát ezekben az államokban Magyarország részéről nem úgy erősíthető, hogy a „magyar nacionalizmus” áldatlanságát hangsúlyozva Magyarország eltekint a magyar kisebbségek védelmétől, hanem úgy, hogy *szám-arányuk és fenyegetettségük mértékének megfelelő védelemben igyekszik részesíteni őket. S a nemzetállami legitimációt éppen olyan mértékben sikerül majd visszaszorítani, amilyen mértékben a kisebbségek védelme biztosított.*

Magyarország és szomszédai viszonyának rendezése jelen körülmények között nem mást jelent, mint az *autentikus parlamentáris demokrácia* működési feltételeinek megteremtését és biztosítását *minden* érintett államban – azaz Magyarországon is. Egy rendszer ilyen szempontból történő „lemérése” nem lesz lehetséges csak formális-technikai kritériumok alapján; úgy tűnik, e kérdésben a politikai hatalom legitimációjának vizsgálata nyújtja a legtöbb fogódzót. A legitimációs eljárásokat elemezve lehetünk ugyan szkeptikusok egy-egy állam kilátásait illetően az autentikus demokráciára, egy dolog azonban bizonyosnak látszik: amíg bármelyikben hiányzik az autentikus demokrácia, két állam kapcsolata nem lehet stabil.

E meglehetősen általános tételből több, a magyar (kül)politikát eligazítani képes konkrétabb következtetést vonhatunk le:

1.) nemzeti érdekeink érvényesítése során stratégiai célként a hatalmi legitimáció vizsgálata által megragadható autentikus demokrácia szempontját kell szem előtt tartanunk. Ez a szempont általános; vagyis e cél követése egyszerre szolgálja Magyarország euro-atlanti integrációját, szomszédosági kapcsolatainak konszolidálását és a határon túli magyar kisebbségek védelmét. A regionális politika ilyen megközelítésben tehát *egybe-esik* az integrációs politikával;

2.) a stratégiai céltól „elindulva” két szempontból is áttekinthetőbbé válik a szomszédosági politika és a kisebbségpolitika: a.) kiszűrhetők az időtényezőzt figyelmen kívül hagyó megoldási javaslatok (gondoljunk csak Iliescu volt román elnök katartikus hatást célzó, azonnali „történelmi megbékélési” javaslatára, melynek nem volt „demokrácia-fedezete”, a magyar diplomácia és a nemzetközi közvélemény ennek ellenére hitelt érdemlőnek ítélte); b.) beazonosíthatók a partnerek és az ellenfelek. A megítélés legfőbb kritériuma nem a kormánypárti vagy ellenzéki, nem a jobboldali vagy baloldali, nem a „dogmatikus” vagy „pragmatikus”, hanem a *legitim* vagy *legitimációdéficites* lesz, a legitimitást az „európai normák” alapján értelmezve – bármily plusz erőfeszítést is kíván ez a magyar külpolitikai tervezéstől.

V. A nemzeti érdekek érvényesítésének intézményes formái

A fenti megfontolások alapján állíthatjuk, hogy *a határon túli magyar kisebbségek közösségi autonómiája* az az intézményes forma, mely a jelenlegi külpolitikai környezetben a leginkább alkalmasnak tűnik a magyar nemzeti érdekek megjelenítésére. Az autonómia nem mint tökéletes jogintézmény, hanem mint a legtöbb feltételnek eleget tevő *politikai eszköz* jön számításba a nemzeti érdekérvényesítés során Magyarország euro-atlanti integrációs folyamatában. Meddők az olyan több éves, Magyarországon zajló viták, amilyen például az, mely arról szól, hogy jogtechnikailag megoldható-e a magyar nemzeti kisebbség védelme az autonómia segítségével. Természetesen megoldható; Európa számos államában a jogászoknak sikerült megbirkózniuk hasonló feladattal. A technikai kérdések mérlegelésének ideje azonban nálunk még nem jött el ...

Az autonómia elméleti és jogi vonatkozásainak vizsgálatát *megelőzően* kell arra a következtetésre jutnunk, hogy egy ilyen megoldás politikai szempontból kielégítő.²² Tekintsük át összefoglalólag azokat a fontosabb politikai érveket, melyek az autonómia mellett, illetve ellen szólnak:

1.) Magyarország a térségünkben mostanra kialakult geopolitikai helyzetben lépés-kényszerben van. A többségi politikai erők azokban a környező államokban, ahol a magyar kisebbség jelentős arányú, *számítanak arra*, mi több, *várakozással tekintenek az elé*, hogy Magyarország határozottabban lép fel a határon túli magyarok jogainak védelmében. A határozottabb fellépés nem lepné meg a nemzetközi politika formálóit sem. A várakozásoknak történő megfelelésnek stabilizáló, míg az ettől eltérő viselkedésnek destabilizáló hatása van Magyarország kapcsolataira;

22 A közösségi autonómia kérdésének kiterjedt nemzetközi és hazai elméleti irodalma van. Sem az elméleti kérdésekkel, sem a jogtechnikai megoldásokkal, sem a magyar kisebbségek különböző autonómia-tervezeteivel nem kívánok itt foglalkozni. Csupán egy széles körben elterjedt, korábban általam is elfogadott vélekedéssel kapcsolatban tennék egy megjegyzést. A közvélekedéssel ellentétben a kisebbségi autonómia jogi értelemben vett létrehozásának nem szükséges feltétele a többség beleegyezése. Megalapozható az a nézet, miszerint a kisebbségi autonómia intézménye jogszerűen jöhet létre akkor is, ha a (többségi) állam nem delegál hatalmat ennek az intézménynek, vagyis a (többségi) parlament támogató hozzájárulása nélkül is. Az érvelést lásd *H. L. A. Hart*-nál, aki a nemzetközi jog keletkezéséről szólván a következőket írja: „Az egyszerűbb esetben nem kérdezhetjük meg, hogy ‘az egymástól független szabályok a rendszer mely végső rendelkezéséből vezetnek le érvényességüket vagy ‘kötelező erejüket’. Hiszen nincs ilyen rendelkezés és nem is kell lennie. Ezért hiba azt feltételezni, hogy egy alapvető szabály vagy érvényességi szabály általánosan szükséges feltétele a kötelezettséget előíró, vagyis a ‘kötelező’ szabályok létének. E szabály nem alapszükséglet, hanem luxus...” (*H. L. A. Hart: A jog fogalma*. Budapest: Osiris, 1995., 270.) Az autonómia kérdése ezen a ponton is kapcsolatba kerül a nemzeti kisebbségek nemzetközi jogalanyiságának problémájával.

Az elméleti irodalomból lásd Bíró Gáspár: Az etnikai elvű csoportautonómia néhány elméleti kérdése. In uő: *Az identitásválasztás szabadsága*. Budapest: Osiris, 1995, 177–281. (további irodalommal), a magyar kisebbségek néhány korai autonómia-tervezetének szövegét tartalmazza a *Kisebbségi autonómiák – önkormányzati törekvések* c. dokumentumgyűjtemény (Magyarságkutató Tudományos Társaság kiadványa, Szabadka – Ada, 1992 március), ezek részletes elemzését lásd *A magyar nemzeti kisebbségek autonómiaformái- és koncepciói* c. írásomban (kézirat, 1996, további irodalommal).

2.) a kisebbségi autonómia a jelenlegi helyzetben az *arányos megoldással* egyenlő. A határmódosításhoz Magyarország geopolitikai pozíciója nem (sem) megfelelő²³, ahhoz pedig e pozíció túlságosan megerősödött, hogy a határon túli magyar kérdés „kikapcsolásával” rendezhessük viszonyunkat az érintett szomszédos államokkal;

3.) a kisebbségi autonómia megfelel a határon túli magyarok és a magyarországi többség elvárásainak.²⁴ Azáltal, hogy perspektívát nyújt a határon túli magyar kérdés kielégítő rendezésére hozzájárul a liberális demokrácia megszilárdulásához Magyarországon. A magyar társadalom jobban bízik egy olyan politikai rendszerben, mely képes megvédelmezni az igazságosság és a méltányosság értékeit;

4.) a nemzetállami formáció azokban az államokban, ahol jelentős számban élnek kisebbségek a kisebbségi autonómia segítségével bontható le. Ez az intézmény a kisebbség hatékony védelme révén elősegíti a liberális demokratikus rendszert erodáló nemzeti legitimáció felváltását demokratikus legitimációval.²⁵ Magyarország csak az ilyen államokkal képes konszolidálni kapcsolatait, s csak az ilyen államoknak van esélyük az euro-atlanti csatlakozásra;

5.) az EU tagállamaiban a nemzeti kisebbségi kérdést mindenütt a kisebbségi autonómia segítségével sikerült rendezni – egy kivételtől eltekintve.²⁶ A kisebbségi autonómia tehát az *Európa-konform intézmény*. A csatlakozni kívánó államok minden területen igyekeznek európai mintára átalakítani intézményeiket. Miért lenne kivétel a nemzeti kisebbségi kérdés területe?

Az autonómia ellen tulajdonképpen két komolyan veendő politikai érvet szokás felhozni: azt, hogy a.) egy lépés a kisebbség szecessziója irányában, és b.) destabilizálja annak az államnak a belpolitikáját, melyben erősek a kisebbség ilyen irányú követelései.

Az első érv valójában *nem az autonómia, hanem a szecesszió ellen* irányul. Figyelemre méltó, hogy ez az érvelés magában foglalja: a második világháborút lezáró békeszerződések, az ENSZ Alapokmánya, az EBEÉ 1975-ös Helsinki Záróokmánya és a Magyarországgal kötött alapszerződések nem nyújtanak kellő garanciát a magyar határmódosítási

23 A nemzetközi kapcsolatok jelenlegi állapotát figyelembe véve nem létezik olyan geopolitikai pozíció, mely lehetőséget nyújtana a külső határok megváltoztatására. A *status quo* az államok „területi állománya” tekintetében a nemzetközi kapcsolatok azon kevés *alapelveinek* sorába tartozik, melyek *érvényesek*. (Lásd erről részletesen Bibó István: A nemzetközi államközösség bénultsága és annak orvosságai. In uő: *Válogatott tanulmányok*. 4. köt. Budapest, 1990, Magvető. 307–312.)

24 1990–1993 között a magyarországi parlamenti pártok konszenzussal támogatták a határon túli magyarok autonómiatörekvéseit; a *Magyarország és a határon túli magyarság* c. rendezvény közös nyilatkozatát (1996. július 5.), melynek tanúsága szerint a felek megállapodtak a határon túli autonómiák támogatásában minden magyarországi parlamenti párt, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége kivételével minden határon túli magyar legitim szervezet és a magyar kormány képviselői is aláírták. Magyar részről a dokumentumot semmiféle bírálat sem érte.

25 E kérdést részletesebben kifejtem Erdély a magasban? Megjegyzések Molnár Gusztáv: *Az erdélyi kérdés* c. tanulmányához c. vitacikkem második részében. (Lásd fent, 17. sz. jegyzet.)

26 Az elzászi németekről van szó. De a háborús vesztes Németország és a 90-es évek második felének Magyarországa nem ugyanolyan geopolitikai pozícióból néz szembe határon túli kisebbségeinek problémájával. A német-francia megbékélés sajátos megoldás, melynek szerves része az is, hogy Németország az államhatáron belülre igyekszik telepíteni határon túli kisebbségeit. Magyarország már csak a határon túl, a vele szomszédos országokban élő magyarok számarányánál (a magyarság csaknem egyharmada) fogva sem gondolkozhat ilyen rendezésben.

törekvésekkel szemben. Tehát igen nagyfokú bizalmatlanságról tanúskodik Magyarország és a határon túli magyar szándékok iránt.

A bizalom úgy teremthető meg, ha Magyarország és a határon túli magyarok nyilvánvalóvá teszik: *az autonómiát a magyar kisebbségi kérdés végleges megoldásának tekintik.* Erre nem az érintett államokkal fenntartott kétoldalú kapcsolatok keretein belül nyílik lehetőség, hanem más, befolyásos államok vagy államcsoportok „jótállása” mellett. A kisebbségi problémák nyílt feltárása és az azok iránt megértést tanúsító befolyásos európai államok megkeresése, majd a velük való együttműködés intézményesítése (az EU keretében) elvezethet a bizalmatlanság elosztatásához.

A második ellenérv jogos. Az autonómia-kérdés merev kezelése magyar részről erősítheti a nemzetállami ideológiát a többségi nemzetek körében. Ily módon éppen azoknak a politikai erőknél gyengül a pozíciója, melyek a leginkább partnereink lehetnének egy elfogadható rendezés tető alá hozásában. Az etnikai feszültségek csökkentése érdekében fokozatosságra van szükség az autonómia bevezetése során, s kívánatos, hogy ez a folyamat nemzetközi ellenőrzés és támogatás mellett menjen végbe. Hosszú távra tervezett folyamatról van szó (tíz-tizenöt év), s taktikai szempontok – a „kisebbségbarát” többségi politikai erők térvesztésének megakadályozása végett – az „autonómia-terv” időleges felüggesztését is indokolhatják.

FÜGGELÉK

**A Schengeni megállapodás,
Magyarország és a határon túli magyarok**

Az autonómia működését egy konkrét kérdés, Magyarországnak a Schengeni Megállapodáshoz történő csatlakozási folyamata példáján szeretnénk szemléltetni. A megállapodáshoz való csatlakozásig még legkevesebb négy év van hátra, előkészítésével viszont már most szükségesnek látszik foglalkozni. Egy, az érintettek számára többé-kevésbé elfogadhatónak látszó és racionális érvekkel védhető elképzelés elejét venné mind az „indulati bázison” születő, mind a hibás külpolitikai kalkulációkra alapozó megoldáskísérleteknek.

javaslat a határon túli magyar nemzeti kisebbségi közösségekhez tartozó egyének vízummentes közlekedésére a Schengeni megállapodáshoz csatlakozott államok és azon államok között, melyeknek állampolgárai, ha utóbb említett államok nem csatlakoztak a schengeni megállapodáshoz

I. A javaslat lényege

1.) A határon túli magyarok bejegyeztetnek egy-egy szervezetet abban az államban, melynek állampolgárai. A szervezeti tagsági igazolvány, melyet ez a szervezet állít ki, egyenértékű a Magyarország által kiállított vízummal.

2.) Ennek feltétele, hogy az érvényes tagsági igazolványt

a.) a Magyar Köztársaság vízumként ismerje el;

b.) a schengeni megállapodáshoz csatlakozott államok a Magyar Köztársaság által kiállított vízumként ismerjék el.

II. A javaslat kivitelezése

1.) A Magyar Köztársaság külön-külön megállapodást köt a határon túli magyar szervezetekkel. E megállapodásoknak megfelelően kiállított tagsági igazolványt elismeri saját maga által kiállított vízumként.

E megállapodásokban a Magyar Köztársaság – esetenként akár különböző – feltételekhez is kötheti a tagsági igazolvány vízumként történő elismerését, mint például:

a.) a tagsági igazolvány formája (fénykép, többnyelvű, a schengeni államokban gyártott matrica alkalmazása stb.);

b.) a tagsági igazolvány érvényességének lejárati ideje (évenkénti vagy kétévenkénti megújítás);

c.) a határátkelésnél a Magyar Köztársaság határőrizeti szervei által alkalmazott bélyegzés.

2.) A schengeni megállapodáshoz történő csatlakozás során a Magyar Köztársaság külön-megállapodást köt a schengeni államokkal a határon túli magyar szervezetekkel

kötött megállapodások érvényességének elismeréséről (vagy beemeléséről a schengeni megállapodásba).

III. Politikai háttér és kommentár

Magyarország egy államból csak egy magyar szervezettel köt megállapodást. A szervezet kiválasztása során nemzetpolitikai célokat követ. A legátfogóbb magyar érdekvédelmi szervezetek jöhetnek számításba, mint pl. az RMDSZ vagy a szlovákiai Magyar Koalíció mint érdekvédelmi szervezet. E megállapodások következménye (minden bizonnyal):

a.) az ilyen szervezetek tagjainak száma megnövekszik;

b.) a tagság nyilvántartása és a nyilvántartás napirenden tartása elengedhetetlenné válik (egyebek mellett ezért szerepel a II. 1.) b.) pontban megfogalmazott feltétel a tagsági igazolvány érvényességének lejáratí idejéről);

c.) minden környező államban létrejön egy magyar integratív szervezeti keret. A Vajdaságban, Kárpátalján vagy Horvátországban is jól lehet majd érvelni egy politikamentes célra létrehozott integratív szervezet mellett.

d.) a fent említett tagsági nyilvántartás (kataszter) és az integratív szervezeti keret az autonómia fontos kellékei. Azzal, hogy e szervezeti kellékeket egy, a határon túli magyarok által elérni kívánt, vagy túlnyomó többségük által legalábbis támogatott cél (a szabad utazás) szolgálatába állítjuk, tulajdonképpen az autonómia ügyét mozdítjuk előre.

A határon túli magyarok vonatkozásában egy ilyen megoldással nem tettünk mást, mint (egy) célt találtunk az autonómiának. Ez húzóerőt jelent az autonómia továbbépítése szempontjából. És itt nem csak pszichológiai tényezőkről van szó. Elég csak arra utalnunk, hogy a létrejött kataszter és szervezeti keret egyéb, az autonómia kiépítése tekintetében fontos célok érdekében is felhasználható (például szervezetfinanszírozás a tagdíjbefizetések hozzákapcsolásával a nyilvántartáshoz, „választói névjegyzék” a belső választások lebonyolításához, magyar oktatási intézményekben tanuló támogatásra jogosultak, szociális és egészségügyi támogatásra jogosultak körének meghatározása és így tovább). Nemzetközi (jogi) vonatkozásban pedig, amennyiben a schengeni államokkal Magyarországnak sikerül megállapodnia, egy területen elismertette a határon túli magyar integratív szervezetek (autonómiák) kompetenciáját, s ez minden valószínűség szerint fontos lépés az autonómia nemzetközi elismertetése felé.

Célszerű lenne egy „magyar-magyar csúcs” napirendjére tűzni egy, a tárgyról részletebben kidolgozott javaslatot. Ugyanakkor kétoldalú háttértárgyalásokat kellene kezdeni a javaslatról kezdetben azokkal a schengeni államokkal, amelyek megértést mutatnak a határon túli magyar probléma iránt. Nem a javaslattal kellene Magyarországnak kezdetben előhozakodnia, hanem egy politikai érvrendszer kellene a schengeni államok elé tárnia, melynek talán Magyarország külpolitikai stabilitása biztosításának szempontjára kellene támaszkodnia. (A kiindulópont lehetne kevésbé általános is – de egy ilyen érvrendszer kidolgozása elsőrendű feladat.) A határon túli magyar szervezetekkel kötendő megállapodásokba eleve bele kellene építeni a schengeni államok háttértárgyalásokon megismert szempontjait. (Például nem biztos, hogy szükség van a II. 1.) c.) pontban említett bélyegzésre.)

Számos megoldatlan kérdés merül fel. A legfontosabb: milyen alapon döntsék el a határon túli magyar szervezetek, hogy valaki beléphet-e tagjaik sorába, avagy sem. Az egyik szélsőséges megoldás: a szabad identitásválasztás elvének alkalmazása. Másik megoldás: formális kritériumok alapján (például tagdíj befizetése), ismét másik, szélsőséges: „materiális” kritériumok alapján (például valamely felmenője magyar – de akkor meg kell határozni, hogy ez pontosan mit jelent). További fontos kérdés, hogy miként viszonyulnának a környező államok a schengeni probléma ily módon történő kezeléséhez. Állampolgáraik „megkülönböztetéséért”, amit biztosan nem néznének jó szemmel milyen más területen lehetne számukra előnyös megoldásokat biztosítani?

Ez a javaslat illeszkedik azokhoz az elképzelésekhez, melyeket a határon túli magyar kérdés rendezésére vonatkozóan fentebb megfogalmaztunk: a konkrét megoldások az ismertetett elvekből vezethetők le. A javaslat több pontja tisztázásra vár ugyan, de olyan komoly problémákat nem vet fel mint a *kettős állampolgárságról szóló elképzelés* vagy az az ötlet, hogy *Magyarország feltétel nélkül csatlakozzon a jelenlegi formában rögzített schengeni megállapodáshoz*. A javaslatunkban megfogalmazottak, ha politikai gyakorlat-tá kívánjuk formálni, előreláthatóan a kétoldalú kapcsolatok stabilitásának valamilyen mértékű csökkenéshez vezetnek ugyan, de ezek *a stabilitási problémák kalkulálhatóak lesznek*; ellentétben a két másik említett elképzeléssel, melyek kalkulálhatatlan folyamatokat indítanak be, s melyek esetében a stabilitással összefüggő problémákat valószínűleg nem lehet majd előre látni, következésképpen megfelelő módon „kézben tartani” sem.

Forrás: *Kézirat*, Teleki László Intézet könyvtára, 2379/98.

Otthon legyen magyar

A „határon túli magyarokkal kapcsolatos” kormányzati politika alapvető kihívásai

Ahhoz, hogy érdemben hozzájárulhassunk „A szomszédos államokban élő magyarokat megillető egyes kedvezményekről szóló törvény” vitájához, röviden ismertetnünk kell a magyar kormányzat(ok) nemzetpolitikájának körvonalait, főbb ellentmondásait és kihívásait.

A határon túli magyarokkal összefüggő politikában két alapvető elvi kérdésben úyszólván teljes az egyetértés a magyarországi politikai paletta teljes színskáláján. Az egyik, hogy – az alkotmány 6. §-nak (3) bekezdésével összhangban – a határon túli magyarokat az anyaországnak támogatni kell. A másik, hogy az anyaországi támogatás és gondoskodás a szülőföldön való maradást hivatott szolgálni, azaz Magyarország nem kívánja segíteni az anyaországba települést. Ebben a két kérdésben a politikai pártok hatalmas tömegtámogatottsággal rendelkeznek a magyarországi lakosság körében.

A „támogatunk benneteket, de ide ne gyertek!” elv azonban komoly nemtetszést váltott ki a határon túli magyarokból. Sokan hangoztatták, hogy nem beszélhetünk őszinte gondoskodásról és támogatásról akkor, ha a határon túli magyar Magyarország területén azonos elbírálásban részesül mondjuk egy tunéziai, vagy bolgár illetőségű személlyel. Ugyanakkor az EU állampolgárai a határon túli magyarokkal szemben számos előnyt élveznek. (Ezek a kedvezmények csupán a maroknyi őshonos ausztriai magyarságot érintik.)

A nemzetközi gyakorlatban a határon túli honfitársakról való gondoskodás legelterjedtebb formája az anyaországba való letelepedés és a honosítás/visszahonosítás jelentős megkönnyítése. Esetenként ehhez csupán egy formális kérvény szükséges. Németország, Olaszország, Izrael, Horvátország vagy Írország esetében ilyen vagy ehhez hasonló gyakorlattal találkozhatunk.

A mindenkor magyar kormányzat ezt az elterjedt és működő rendszert több okból sem akarta-akarja alkalmazni. Ennek legalább két fontos oka van. Az egyik Magyarország és a határon túli magyarok különleges helyzete és viszonyrendszere, a másik a magyar nemzetstratégia azon meghatározó alaptétele, amely a szülőföldi boldogulást preferálja.

Magyarország valóban egyedülálló helyzetben van, egyrészt azért, mert a környező országokban saját lakosságának harminc százalékát kitevő magyarság él (ez az említett példák többségében nem így van), másrészt mert a határon túli magyarok legalább hetven százaléka jóval a magyar átlag életszínvonal alatt él. Ezek ismeretében az efféle letelepedési és honosítási kedvezmények könnyen tömeges magyarországi bevándorlást eredményezhetnének. Ez a „veszély” a határon túli magyarok ugyancsak rendkívül aggasztó demográfiai mutatóinak ismeretében könnyen a magyarlakta területek elnéptelenedéséhez és további elöregedéséhez vezetne.

Ezzel el is érkeztünk a második tényezőhöz, nevezetesen ahhoz a szélesen támogatott alapelvhez, hogy a határon túli magyaroknak otthon kell boldogulniuk és magyarnak maradniuk.

A fentiek ismeretében feltehetjük a kérdést: van-e elfogadható és járható középút? Lehetséges-e olyan jogi kereteket létrehozni, melyek biztosítják a nem-állampolgár magyarok „több mint idegen” státusát Magyarország területén, ugyanakkor nem teszik lehetővé a huzamosabb magyarországi tartózkodást, a letelepedést, illetve a magyar állampolgárság megszerzését?

A „státustörvénnyel” a kormányzat éppen ezt a merész célt tűzte ki maga elé. A készülő törvény célja tehát nem más, mint hogy az otthonmaradást és boldogulást segítse elő úgy, hogy Magyarországon a határon túli magyarok az idegenektől különböző elbírálásban, különjogokban, kedvezményekben részesüljenek. Itt jegyezzük meg, hogy a magyar jogrend ma is ismer olyan kedvezményeket, amelyek megkülönböztetik a határon túli magyarokat a többi idegentől, ám ezek csak keveseket érintenek.¹

Tekintettel arra, hogy a készülő törvénynek csupán a „kerettervezete” ismert, a részletes elképzelések egyelőre nem publikusak, írásom ennek a dokumentumnak az elemzésére hagyatkozik. Pontosabban annak néhány sarkalatos pontját igyekszik megvitatni.

A „kerettervezet” csupán általánosságban határozza meg azokat a területeket, amelyeken a nem magyarországi magyarok az idegeneknél kedvezőbb elbírálásban részesülhetnek. Ezek az ideiglenes munkavállalás, egyes egészségügyi szolgáltatások, utazási kedvezmények, részképzés a magyarországi felsőoktatásban, pedagógus továbbképzés stb. A részletek ismeretének hiányában ezeket elemezni felesleges, hiszen a kedvezmények részletes meghatározása még várat magára. Az említett kedvezmények közül talán a leghatékonyabb az évi három hónapos, alanyi jogon járó munkavállalási lehetőség, ami valóban fontos kedvezmény, és ténylegesen hozzájárulhat mondjuk a kárpátaljai vagy délvidéki magyarok életkörülményeinek a javításához.

A kerettervezetből is láthatjuk, a felsorolt kedvezmények nem vonatkoznak a beutazási és tartózkodási szabályokra. Ennek oka elsősorban az, hogy az EU-csatlakozás ezen a téren nemigen hagyott mozgásteret a kormányzat számára. A határok átjárhatósága csupán a kettős állampolgársággal, vagy a szomszédok csatlakozásával lenne megnyugtatóan megoldható. Mindkettőre kevés esély van.

Amíg a kedvezmények rendszere csupán halvány körvonalalaiban ismert, addig a kedvezményezettnek körének meghatározását (a törvény személyi hatályát) világosan meghatározza a tervezet. Az alábbiakban ezt a kérdést járjuk körül.

¹ Ilyen kedvezmény az idegenrendészeti törvény által biztosított kedvezményes letelepedés. A magyar nemzetiségűek esetén a törvény lehetőséget biztosít az eljáró hatóság számára, hogy eltekintsen az általánosan érvényes folyamatos és jogszerű hároméves magyarországi tartózkodás követelményétől. A hatályos oktatásügyi jogszabályok lehetővé teszik, hogy a határon túli magyarok korlátozott számban állami ösztöndíjjal és tandíjmentesen tanuljanak magyarországi felsőoktatási intézményekben.

Ki a magyar? Ki részesülhet a kedvezményekben?

Alapvető és sarkalatos kérdése a „státustörvénynek”, hogy ki számít magyarnak a kedvezmények szempontjából? A kerettervezet 6. pontja ezt a kérdést úgy dönti el, hogy a törvény személyi hatálya kiterjed a szomszédos országokban élő azon személyekre, akiket egy helyi, kijelölt társadalmi szervezet a magyarsághoz tartozónak állapít meg. A tervezet szerint a magyarság megállapítását a civil szervezet saját szempontjai, valamint a MÁÉRT ajánlásai alapján végzi el. A határon túli civil szervezet ajánlása a formai követelmények tiszteletben tartása mellett a magyarországi hatóság számára kötelező, a hatóságnak mérlegelési joga nincs. Tehát egy, a magyar kormányzat által kijelölt, de a szomszédos országban bejegyzett civil szervezet (NGO) lesz hivatott nyilvántartani a „kedvezményezett magyarokat”. Formálisan ugyan a határon túli egyesület csupán javaslattevő, ám csupán az lehet magyar, akit a szervezet magyarnak nyilvánít.

Ez a megoldási javaslat két szempontból is aggályos. Először is mert egy külföldi civil szervezet, egyesület döntése nyomán magánszemélyek jogosítványokat nyerhetnek el Magyarországon, és ugyanezen döntés kötelezettségeket fakaszt magyar jogi személyek és hatóságok számára. Másodszor, mert a jogosultak ilyen meghatározása ellentétes azzal a törvényi rendelkezéssel, amely meghatározza a magyarországi nemzetiségi jogok alanyait.

Külföldi társadalmi szervezet belföldi hatósági jogkörrel?

Mindenképpen pozitív a kormányzat azon törekvése, amely a határon túli magyarok megkérdezése nélkül nem kíván az őket érintő kérdésekben döntést hozni, ugyanakkor többszörösen is ellentmondásos, hogy egy külföldi társadalmi szervezet, egyesület, párt stb. hatósági jogköröket gyakoroljon magyarországi jogkövetkezményekkel. Ezen az sem változtat, hogy az adott együletet a magyar állam jelöli ki, és hogy formálisan csupán javaslattevő szervről van szó. Hovatovább a helyzetet tovább bonyolítja, hogy Ukrajnában, Kis-Jugoszláviában, Horvátországban és Ausztriában nincs olyan politikai erő vagy magyar önkormányzati testület, amely legitímen képviselhetné az ottani magyarságot – és ezáltal legitimálhatná a kijelölendő civil szervezetet.

A fenti dilemmától teljesen függetlenül a jogbiztonság, a jogállamiság és a népfelség alkotmányosan védett elvével nehezen összeegyeztethető, hogy egy külföldi jogi személy, közhatalmi, hatósági jogkörökkel rendelkezzen belföldi jogi személyekkel kapcsolatban, döntésének közjogi következményei legyenek. Azzal, hogy az adott egyesület eldöntheti, ki a „státusmagyar” és ki nem, bizonyos többletjogok odaítéléséről, illetve megvonásáról dönt Magyarország területén.

Ki a kisebbségi, aki annak vallja magát?

A törvény biztosította kedvezményeket csupán azok a külföldi személyek vehetik igénybe, akiket az adott NGO magyarnak elismer. A törvény nem határozza meg azokat az objektív ismérveket, amelyek alapján valaki magyarnak számít. Ha lesznek is ilyenek,

mint mondjuk a magyar nyelv ismerete, akkor ezeket elsősorban a civil szervezet határozza meg.

A felvázolt megoldás nincs összhangban a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény (NEKT) alaprendelkezéseivel. Nevezetesen a NEKT kimondja, hogy törvényben biztosított kisebbségi különfogok alanyának azt a személyt ismeri el, aki magát valamely nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozónak tartja.² Magyarán a nemzeti és etnikai kisebbségeket megillető jogok minden korlátozás nélkül megilletik azt, aki valamely kisebbséghez tartozónak vallja magát. Az egyén teljes és korlátlan szabadsággal rendelkezik a magyar jogi szabályozás értelmében. Ez a megoldás álláspontom szerint igen aggályos, és nincs összhangban számos nemzetközi dokumentummal és egyezményrel, ugyanakkor kétségtelenül a magyar kisebbségvédelmi szabályozás alaptétele, hatályos jog.³ Ezzel a megoldással szemben a tervezet a többletjogokat nem elsősorban és kizárólagosan a kisebbséghez tartozó egyén önmeghatározásától teszi függővé, hanem a nevezett NGO ajánlásától. Ez a különbségtétel elsősorban politikailag lehet káros, hiszen bizonyos következetlenséget sugall. Ugyanis ha a nemzeti kisebbséghez való tartozás, az azzal járó különjogokkal együtt kizárólag az egyén akaratának a függvénye, akkor a határon túli magyar nemzeti kisebbségek tagjai esetében alkalmazott eltérés nehezen indokolható.

Tekintet nélkül a tervezet fent megvitatott ellentmondásos megoldásaira, elmondhatjuk, hogy a jogalkotó roppant nehéz feladat előtt áll. A „státustörvénynek” már-már összeegyeztethetetlen, sokszor egymással ellentétes követelmények sokaságának kell megfelelnie. Például egyértelmű, hogy a törvénytől mást vár a hazai, és mást a határon túli magyar közvélemény.

Ugyanakkor, az elmúlt tíz év tapasztalatait számbavéve, a „státustörvény” körüli vita talán alkalmat ad arra is, hogy újragondoljuk a magyar-magyar nemzetpolitika sarkalatos kérdéseit is.

Az elmúlt tíz év folyamán a mindenkori magyar kormányzat nem találta meg „a szülőföldön való megmaradás és boldogulás” hatékony támogatási formáit. A magyar kormány és határon túli magyar politikai elit minden törekvése ellenére, Szlovénián kívül a magyarság sehol sem rendelkezik autonómiával, ami megmaradásának alapvető követelménye. Ugyanakkor a költségvetésből, közalapítványokon keresztül határon túlra juttatott évi egy-két milliárd forint az egyének etnobizniszén túl érdemben keveset változtat a határon túli magyarok helyzetén.

Ezek ismeretében legalább részben felül kellene vizsgálni a „szülőföldön való boldogulás és megmaradás dogmáját. Abban az esetben, ha a szülőföldön való boldogulásnak még középtávon sincsenek meg a feltételei, talán „a területben gondolkodás” helyett foko-

2 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól, 1 § (1) „E törvény hatálya kiterjed a Magyar Köztársaság területén élő mindazon magyar állampolgárságú személyekre, akik magukat valamely nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozónak tekintik, valamint e személyek közösségeire.”

3 Az Európa Tanács Kisebbségvédelmi keretegyezménye (3. szakasz, 1. bekezdés), és az egyezményhez tartozó magyarázat (34. és 35. pont) egyértelműen leszögezi, hogy a nemzeti kisebbséghez való tartozás nem csupán az egyén akaratnyilatkozatától függ (annak objektív elemei is vannak), ugyanakkor tiszteltetben kell tartani az egyén azon jogát, hogy akaratát ellenére ne kezeljék egy nemzeti kisebbséghez tartozó egyénnek.

zatosan át kellene térni az egyénben való gondolkodásra. A határon túli régiók magyar mivoltának a megóvása helyett, talán az ott születettek magyarságának a megóvását is mérlegelni lehetne. Természetesen a helyzet nem egyformán aggasztó minden régióban, sőt a régiókon belül is roppant különbségek vannak a magyarok esélyei és életkörülményei között. Ugyanakkor ott, ahol az asszimiláció, az el- és bevándorlás miatt a magyarság végveszélyben van, talán az is siker lenne, ha a még meglévő magyarok magyarságát megőriznénk, esetleg még annak árán is, hogy elhagyják szülőföldjüket.

Forrás: *Fundamentum*, 2000. 3. sz. 106–108.

Hova tartozhatunk?

Szinte minden magyar egyetért abban, hogy a Magyarországgal szomszédos országok kisebbségben élő magyarjai segítségre szorulnak. E közösségek tagjai is szívesen vesznek minden segítő szándékot, így várakozással fogadták azokat a töredékes információkat, melyek szerint Magyarország különleges státussal felruházva őket, kedvezményeket biztosítana számukra, s ezt törvénybe kívánja foglalni.

Az első kérdésnek, amelyre a státustörvény koncepciójának (a továbbiakban koncepció) választ kell adnia, úgy kellene hangoznia, hogy mi a célja a készülő törvénynek? A koncepció ez év júliusi szövegében csak töredékes választ találunk e kérdésre. Az egyik válasz szerint a koncepcióban megfogalmazott célok „hozzájárulnak Magyarország közvetlen környezete politikai és gazdasági stabilitásának megszilárdításához, s így módon elősegítik Magyarország csatlakozását az Európai Unióhoz, valamint az egész közép- és kelet-európai térség közeledését az euroatlanti szervezetekhez”¹. A második utalás szerint „A koncepció általános elvéből kiindulva olyan megoldásokat kellene alkalmazni, melyek a jogalanyok szülőföldjükön maradását szorgalmazzák, és nem támogatják Magyarországra történő áttelepülésüket”². Ezt azzal kívánja elérni a koncepció, hogy az itt jogoknak nevezett kedvezményekből ki kívánja zárni azokat, „akik már magyar állampolgárok, vagy akik magyarországi bevándorlásukat kezdeményezték”³.

Ugyanakkor a koncepció szövegében nincs leszögezve az a cél, hogy a törvény jelentősen erősítse határon túli magyarok túlnyomó többségének nemzeti identitását, illetve nemzeti kötődését. Elvileg ennek kellene lennie az első számú célnak, jóllehet a koncepció nem ezt mondja ki. Nemcsak annak kellene lennie „a szomszédos államokban élő magyarokat megillető egyes kedvezmények”⁴ céljának, hogy javítsa Magyarország integrációs esélyeit, valamint, hogy csökkentse a határon túli magyarok kedvét a Magyarországra településre, hanem elsősorban azt kellene céljául kitűznie, hogy magyarként maradjanak meg szülőföldjükön. Tételezzük fel, hogy a koncepciónak, ha kimondatlanul is, de célja ez. Vizsgáljuk hát meg, mennyiben teljesíti a mostani koncepció ezt a célkitűzést.

Az első probléma, ami a koncepcióval kapcsolatban felmerül az említett perspektívából nézve, hogy minden egyes határon túli magyart megilletnek-e a felsorolt kedvezmények vagy sem. Tehát a határon túli magyarok egyéni jogairól van-e szó, amelyet a magyar állammal szemben érvényesíthet minden egyes határon túli magyar nemzetiségű egyén,

1 A szomszédos államokban élő magyarokat megillető egyes kedvezményekről szóló törvény koncepciójának súlyponti kérdései – 2000. júliusi változat. (lásd az I. fejezetet – a szerk.)

2 Uo.

3 Uo.

4 Uo.

vagy nem mindegyik. A szöveg ellentmondásos ebben a tekintetben. Egyrészt nem jogokról, hanem csak kedvezményekről beszél. Másrészt azonban a szomszédos államokban élő magyarokat „megillető” kedvezményeknek nevezi azokat. Tehát a kedvezményeknek elvileg minden olyan magyar nemzetiségű személyt meg kellene illetniük, aki valamelyik Magyarországgal szomszédos ország állampolgára.

Az ilyen megfogalmazás kialakulásában minden bizonnyal jelentős szerepet játszottak a koncepció megszületésének körülményei. Nevezetesen, az első kérdés nem úgy hangzott, hogy melyek azok a területek, amelyeken számottevően erősíthető a határon túli magyarok kötődése nemzetükhöz, s ezek közül melyeket volna előnyös, valamint lehetne az ország belső jogával, és nemzetközi szerződéseivel összhangban jogukká tenni. Hanem a mai koncepció létrejöttének folyamata a határon túli magyarok kettős állampolgárságának ígéretével indult. Majd miután kiderült, hogy az eredeti ígéret megvalósíthatatlan, megkezdődött fokozatos szűkítése. E folyamat mostani állomása ez a koncepció.

Egyik sajátossága, hogy nem magyarországi alkotmányos egyetértés eredményeképpen született, hanem belpolitikai vita eredményeképpen, a kettős állampolgárságot ígérők, és az azt megvalósíthatatlannak tartók, illetve ellenzők között.

A koncepció kialakulásának második sajátossága, hogy a törvénytervezetet a határon túli magyarok egy-egy aránylag szűk elitcsoportjával vitatták meg a tervezet annak magyarországi előkészítői. A szlovákiai magyarok körében például egyáltalán nem folyt szélesebb szakmai vita a tervezetről, a nyilvánosság pedig mit sem tudott a kérdés részleteiről. A sajtóban csak a koncepció megszületését követően jelentek meg töredékes, gyakran önellentmondó információk annak tartalmáról. Azaz a határon túli magyarok körében sem a közösségi egyetértés szabályainak és intézményeinek kialakításával s a lehető legszélesebb kör bevonásával kezdődött a folyamat. Hanem egy csoport bekapcsolásával az alkufolyamatba.

Ezek a sajátosságok többek között azzal a következménnyel jártak, hogy Magyarországon belpolitikai csatározások részévé vált a törvény alkotásának folyamata, s így félt, hogy a végrehajtását is nyilvános politikai viták kísérik majd. Másrészt, a nyilvános társadalmi vita elkerülésével a határon túliak vonatkozásában is fennáll annak a lehetősége, hogy a „törvény erejét” egy csoport kezébe teszik le, annak minden politikai és társadalmi következményével.

Azt a feszültséget ugyanis, amelyik a mindenkit megillető jogok és a kedvezmények közt húzódik, a koncepció a következő megoldással kívánja feloldani: „annak eldöntésében, hogy ki „magyar”, tehát ki számít jogosultnak, nem a magyar állam, hanem a határon túli magyar közösség az illetékes, amelyben a kérdéses identitású személy él.” Tehát „a kérdéses identitású személy” identitásáról, azaz arról, hogy magyar-e, nem saját maga, hanem a határon túli magyar közösség, pontosabban, amint az a koncepcióból kiderül, egy érdekesen felálló szerv dönt.

Mindenekelőtt azonban lássuk, hogy ez a koncepció mennyiben alkalmas az általunk megnevezett cél elérésére. Nevezetesen, hogy a szlovákiai magyarságot szorosabban kösse nemzetéhez. Ennek két feltétele van. Az egyik, hogy a jogosultságok és kedvezmények köre olyan tág legyen, hogy a határon túli magyarok minden jelentősebb társadalmi rétege

számára vonzó legyen. Elsősorban pedig azok számára, akik ingadoznak, tehát hajlamosak felcserélni nemzeti identitásukat illetve gyermekeikét a többségi nemzetére. A másik feltétel pedig, hogy a jogok és kedvezmények egyéneknek történő odaítélése olyan szempontok érvényesítésével és olyan mechanizmusokon keresztül történjen, amelyek igazságosak az érintettek szempontjából. Tehát nem váltanak ki társadalmi vitákat, valamint a státust igénylő személyek számára nem járnak negatív tapasztalatokkal.

Ha az első feltétel nem teljesül, akkor a határon túli magyaroknak csak kisebb hányada fog érdeklődni a törvény által nyújtott jogok és kedvezmények iránt.

Nézzük, mit kínál a koncepció az első feltétel szempontjából. Semmi nyoma annak, hogy a koncepció készítői ilyen jellegű vizsgálatokba kezdtek volna. Tehát friss kutatásokat végeztek volna, felmérve, hogy az egyes magyar kisebbségek mely rétegei milyen elvárásokkal fordulnának Magyarországra felé, kiváltképpen azok, akik nemzeti identitását elsősorban erősíteni kellene, az ingadozók. A kutatások eredményéből az is kiderült volna, melyek azok a területek, melyeket törvénnyel kell és lehet szabályozni, s melyek azok, amelyeket másként. Ez a helyzet minden bizonnyal annak a folyamatnak a következménye, amelyben a kettős állampolgárság koncepciójától hátráltak vissza az alkudozó magyarországi és határon túli tárgyalócsoporthoz.

A kínálat a következő: Kulturális és tudományos életük támogatása címén művészeti díjak adományozása, művelődési ösztöndíjak biztosítása, akadémiai köztestületi tagság lehetősége, valamint könyvtári szolgáltatások igénybevétele. Az oktatás területén közlebről meg nem határozottan felsőoktatási részképzés biztosítását, pedagógusigazolványt, könyvtárak és levéltárak ingyenes használatát, ingyenes diplomahonosítást, beiskolázási támogatást, pedagógus továbbképzést, részvételt a szaktárgyi versenyeken, évente egyszeri, három hónapot meg nem haladó munkavállalást, számukra az orvosi vizsgálati költségek átvállalását, az orvosi vizsgálatról szóló papírok haladékkal való benyújtásának lehetőségét, a diploma- és szakképesítés-igazolási költségeinek átvállalását, s mindezt Magyarország EU-tagságáig.

Igéri továbbá az egészségügyi szolgáltatások valamilyen, a koncepció által meg nem határozott körét, a hadigondozottak hátrányos megkülönböztetését, és egy még ködösebb mondatban a következő olvasható: „A megalkotandó Törvény megvizsgálja a határon túli magyarok esetében a családtámogatás egyes formáinak szabályozását”⁵.

Nézzük, mely rétegeket érintenének kedvezően a fentiek, amennyiben persze optimálisan érvényesülhetnének. A kutatóértelmiség egyes csoportjait, a magyar egyetemisták egy részét, a magyar pedagógusok legaktívabbjait, valamint a magyar iskolába járó, legjobban tanuló diákokat, azokat, akik részt vesznek tanulmányi versenyeken. Rajtuk kívül azokat, akik idénymunkát vállalhatnak, s találnak is ilyen állást Magyarországon. Továbbá egyes betegségektől szenvedőket, feltételezhetően olyan esetekről lehet szó, amelyek gyógyítása Magyarországon magasabb szintű, mint Szlovákiában. Valamint, egyelőre tisztázatlan módon és mértékben, valamiféle családtámogatásról is beszél a törvény. Ha ez alatt a sokgyermekes családokat értik a koncepció alkotói, akkor esetleg őket is ide sorolhatjuk.

5 Uo.

Persze, s ez fontos körülmény, a koncepcióból számos terület kapcsán nem derül ki, mekkora a kedvezmények mértéke.

A fentiekből világos, hogy legalábbis a szlovákiai magyarok nagyobbik részét nem érintik a felsorolt kedvezmények. Továbbá a koncepcióban nem jelenik meg a legfontosabb célcsoport: azok, akik identitásváltásra hajlamosak. A kedvezményekhez javarészen olyan területeken lehet jutni, amelyek a kisebbség legmagasabb szinten teljesítő tagjai számára érdekesek. S minden bizonnyal éppen ennek a rétegnek a legszorosabb a kötődése nemzeti kultúrájához, itt a legalacsonyabb az ingadozók aránya. Ebből a megállapításból persze nem következik, hogy e rétegeknek ne lenne szükségük kedvezményekre. Az azonban mindenképpen következik belőle, hogy a koncepció társadalmi perspektívája szűkebb a szükségesnél, és ezen belül éppen a legveszélyeztetettebb területekre irányul a legkevésbé.

Lehet persze, hogy a kettős állampolgárságtól való visszahátrálás alkufolyamatában a határon túliak tárgyalódelegációi akár tudatosan, akár öntudatlanul azon társadalmi rétegek érdekeit képviselték vehemensebben, azon rétegek érdekében voltak határozottabbak, ötletesebbek, amelyikéhez magukat is sorolják. Mindenesetre a társadalmi vita elmaradása az érintettek körében, valamint ennek részeként a szélesebb szakmai vita hiánya okán az érintett rétegeknek esélyük sem volt a korrekcióra.

A másik lehetséges probléma, a jogok és kedvezmények odaítélésének önkényes volta. Ebben az esetben feltételezhető, hogy a jogok és kedvezmények önkényes odaítélése, megtagadása, illetve megvonása konfliktusokhoz vezet az igénylők között, egyeseket szembefordítva másokkal valamint a törvény egyes számú céljával.

Ezzel kapcsolatban azt kell megvizsgálni, hogy ki és miképpen ítéli meg a fenti kedvezményeket? A válasz minden bizonnyal szintén a koncepció kialakulásának a már jellemzett folyamatából adódik. Ennek részeként a kettős állampolgárság joga „kedvezményekké” változott. A fogalomváltás megnyitja a kapukat e kedvezmények megítélésének a jogokénál sokkal lazább kezeléséhez. Pontosabban fogalmazva, lehetőséget nyújt a kérdés nem emberi jogi megközelítéséhez.

A kérdés tehát az, hogy jogok-e a fenti kedvezmények? Ha igen, akkor aligha vonható kétségbe, hogy mindenkit megilletnek, aki magyarnak vallja magát, s rendelkezik a magyar identitás minimális elemeivel. Azaz aligha kerülhető meg, hogy ezen identitáshoz kapcsolódó jogokat az egyénhez telepítsék. Ha azonban nem jogok, akkor lehetőség nyílik arra, hogy e kedvezmények vagy származás, vagy valamiféle nemzeti teljesítmény, esetleg mindkettő alapján ítéltessenek meg. Amihez persze szükség van a származás bizonyításának szempontjaira, valamiféle nemzeti teljesítménylistára, valamint a helyzet logikájából következően megítélőkre, akik értékelik a kérelmezők származását, nemzeti teljesítményét, igazolják, avagy cáfolják azt.

A származással, illetve nemzeti teljesítménnyel kapcsolatban mindeközéig nem tartalmaz pontos részleteket a koncepció. Annyit tartalmaz a szöveg, hogy „A társadalmi szervezet az ajánlást a kérelmező személy magyarsághoz való tartozása alapján állítja ki, egyéb szempontokat nem vizsgálhat”⁶. Ám, hogy melyek a magyarsághoz tartozás kritériumai,

azt a koncepció nem részletezi. Annyi mindenesetre magánbeszélgetések során hallható volt, hogy a kérelmezőnek egyfajta kérdőívet kellene kitöltenie. A kérdőív tartalmáról Szlovákiában különféle véleményekről lehet hallani (ebben az esetben sem a sajtóban láttak napvilágot). Ezekben megjelent a származás igazolása, aktív részvétel követelménye valamely nemzeti szervezeten, az anyanyelvi oktatás, a magyar kultúra ismerete, és bizonyára más szempontok is. És persze mindezek különféle értelmezése.

A kedvezményeket odaítélő intézményrendszerrel kapcsolatban azonban, ha szükséges, de állást foglal a koncepció. Leszögez néhány szempontot, mely révén egy csoportot felruház a törvény által biztosított előnyök odaítélésének és megvonásának hatalmával. „Egyes kedvezmények igénybevétele érdekében a magyar állam által alapított közhasznú szervezet szerződést köt külön-külön mindegyik, a szomszédos országokban élő magyar közösségek által létrehozott társadalmi szervezettel. (Ez a szerződéses nemzetkonceptió sarkalatos pontja.)” A koncepcióból nem derül ki, milyen szempontok alapján állna fel ez a magyar állam által alapítandó közhasznú szervezet, és mely kedvezmények tartoznának illetékességi körébe. Ám az igen, hogy a vele kötött szerződés feltétele volna annak, hogy az adott határon túli magyar közösség egy társadalmi szervezete érvényesíthesse az adott kedvezményt. Ez olyan helyzetben válhat fontossá, amikor az adott határon túli magyar kisebbség tagjai nem értenek egyet az adott társadalmi szervezet jellegében. Ebben az esetben az a társadalmi szervezet gyakorolja a kedvezmények megítélését, amelyikkel a magyarországi fél szerződést köt, ilyenkor tehát a magyarországi fél dönt.

A koncepció nagyon általánosan fogalmaz a határon túli magyar társadalmi szervezet létrehozásának módjával kapcsolatban is. A koncepció azt jelzi, hogy miután megalakult az említett szervezet, és bejegyezték, valamilyen közelebről meg nem határozott feltételek mellett más társadalmi szervezetek is tagjaivá válhatnának, sőt mi több egyének is. Tehát mind kollektív, mind pedig egyéni tagjai is lennének. Hogy pontosan milyen feltételek mellett és milyen jogosítványokkal rendelkeznenek a később belépők, az nem derül ki a koncepcióból. Annyi azonban igen, hogy ezek szerint lennének alapítók, azaz először létrejönne a társadalmi szervezet, és később a belépő szervezetek és egyének, akiket az alapítók vesznek fel valamilyen ma nem ismert feltételek alapján. Ám az alapítók kilétéről, és a társadalmi szervezet jellegéről, belső szerkezetéről semmit sem mond a koncepció.

E társadalmi szervezet jellegével kapcsolatban így többféle elképzelés fogalmazódott meg Szlovákiában, de nem csak ott. Az egyik szerint tulajdonképpen nem is volna ez társadalmi szervezet, ugyanis fő erejét az adott magyar kisebbség politikai pártja vagy egyik politikai pártja adná. A másik szerint a politikai párt, valamint egyes kiválasztott társadalmi szervezetek alapítanák. Persze elképzelhető az a megoldás is, hogy csak kiválasztott társadalmi szervezetek alapítsák és adják a fő erejét. Valamint az is, hogy minden társadalmi szervezet egyenlőségen alapuló szövetsége volna, ám ez utóbbi eddig komolyabban nem vetődött fel. Ugyanakkor még az utóbbi megoldásnál is fennáll a direkt pártbefolyás lehetősége. Ugyanis több társadalmi szervezet a valóságban politikai párthoz kötődő korporáció, vezetésének jelentős részét különféle rangú politikusok alkotják.

Egyszóval ezen elképzelés szerint a politikai pártok, korporációik, illetve a társadalmi szervezetek struktúrái, apparátusai alkotnák azt az intézményrendszert, amelyik vélemé-

nyezné a kérvényezőket. Továbbá e társadalmi szervezet álláspontja kötelező érvénnyel bírna a magyarországi fél számára. Ezt a mostani Koncepció is leszögezi kimondva, hogy: „A társadalmi szervezet ajánlását, amennyiben azt meghatározott formában nyújtják be, az arra kijelölt magyarországi hatóság mérlegelési jog nélkül elfogadná”⁷. Akit tehát ez a határon túli magyar szervezet ajánlana, az megkapná a státusigazolványt, akit nem ajánl, az nem kaphatná meg. Szlovákiában olyan vélemény is hallható volt, hogy a státusigazolványt csak bizonyos időszakra kapja meg a kérelmező, majd azt követően ismét vizsgálatnak kell alávetnie magát. A szervezet helyi, illetve regionális struktúráin keresztül véleményeztetné a kérelmező által kitöltött kérdőívet, majd a szervezet központi vezetése adná meg, vagy tagadná meg az ajánlást. Valamint a státusigazolvány kiállítása után ez a szervezet felülvizsgálná az adott személy magyarságteljesítményét, s meghosszabbítaná, avagy megvonná az illető státusigazolványát.

Egy ilyen rendszer működése jobb esetben több olyan elemet is megtűr, – rosszabb esetben pedig egyenesen erősít –, amelyek távol állnak a semlegesség követelményétől. Minden olyan területen, ahol a magyarságteljesítmény nem igazolható egyértelműen, ott a helyi, illetve a központi szervek megítélésétől függ az ajánlás megadása. Sőt ahol igazolható, ott sem biztos, hogy garanciát jelent. Egyszóval a most felvázolható rendszerbe bőven belefér az egyénnel szembeni önkényes eljárás.

Mértéke attól függ, milyen célokat fog szolgálni, s ennek függvényében miként áll fel a koncepcióban felvázolt intézményrendszer. Az egyik elképzelhető lehetőség, hogy az intézményrendszer célja az lenne, hogy minél több határon túli magyar igényeljen státusigazolványt, s kapja is meg. Egy efféle inkluzív stratégiában a nemzeti identitás igazolásának alapelemei esetében meg kellene adni a státusigazolványt. Ám ebben az esetben nem lenne szükség semmilyen határon túli kiterjedt szervezeti rendszerre, erre képesnek kellene lenniük a magyar állam hivatalainak.

Ha azonban nem, illetve nem csak erről van szó, akkor itt két egymással szembenálló cél kerül bele a törvénybe. Az egyik a már említett kötődés-erősítés, a másik pedig egyes határon túli szervezetek, politikai irányzatok befolyásának, hatalmának növelése. Ebben az esetben persze az a törvény eredményességének mértéke, hogy a kedvezmények odaítélése, illetve megvonása megerősíti-e egyes politikai irányzatok, illetve elitcsoportok befolyását másokkal szemben, kiterjeszti-e azt mások rovására. Ehhez persze olyan szerveket kell képezni, amelyek hatékonyan preferálják az egyik felet. Valamint olyan kedvezményeket kell biztosítani a törvénynek, amely eredményeképpen a kedvezményezettek bevonhatóak a hatalmi harc különböző szintjeibe. Figyelembe véve a mostani koncepció megszerkezhető kedvezményeinek jellegét, s azokat a társadalmi rétegeket, amelyek várhatóan érdeklődhetnek e kedvezmények iránt, ez a cél is belefér a koncepcióba.

A feszültség nyilvánvaló. Ha ugyanis többféleképpen értelmezhető kérdőívet akár helyi akár országos hatalmi érdekekkel bíró apparátus ellenőriz, s dönt a kedvezmények megadásáról, akkor az aligha történik majd visszaélések, korrupció, önkényes bánásmód nélkül. Még akkor is jócskán előfordulnak majd ilyen esetek, ha országos szinten közvet-

7 Uo.

len politikai összecsapásra éppen nem használják a rendszert. Hát még, ha igen. Az ilyen gyakorlat pedig aligha növeli a magyar nemzeti kötődésük számát. Sőt. Aki szembe találkozik egy ekképpen működő rendszerrel, vagy akár csak hírét hallja, annak magyar kötődése alighanem gyengülni fog.

Amennyiben egy bizottság által megítélt nemzeti teljesítmény alapján kapja meg, vagy sem, majd tarthatja meg, vagy veszíti el státusigazolványát, a koncepció egyik szlovákiai bírálójának szavaival szólva egy ilyen törvény „státusmagyarokra és magyarokra” osztaná a magyar kisebbségeket. Az első számú kérdés, amelyet fel kell tenni ezzel az állapottal kapcsolatban, hogy a nemzeti identitás, valamint az egyenlő méltósághoz való jog elválaszthatók-e egymástól? Adhatók-e kedvezmények olyan személyeknek, akiket politikai pártok, különféle korporációik, esetleg társadalmi szervezetek magasabb nemzeti teljesítményűnek ítélnék? S megtagadhatók-e ezek a kedvezmények azoktól, akiket ugyanezek a szervek által alacsonyabb nemzeti teljesítményűnek minősítenek? Első- és másodosztályú magyarokká tehetők-e a határon túli magyarok egy szerv döntése alapján? Sőt kétségbe vonható-e az adott személy magyarsága, hiszen az illetékes szerv a kérvényező magyarságát állapítja meg? Megtagadható-e a pozitív ajánlás attól a személytől, aki például a helyhatósági választások kampányidőszakában a magyar párt korrupt polgármesterjelöltje ellen kampányol, illetve egyszerűen valamely más okból, például a neki jobban tetsző program okán a másik jelölt mellett kampányol, kimondva, vagy ki nem mondva az okot, s ezzel kétségbe vonható-e, hogy magyar? A státustörvény most elemzett koncepciója ezt lehetővé teszi. Megtehető-e ugyanez egy olyan személlyel, akinek nincs gyermeke, nem tagja egyetlen társadalmi szervezetnek sem, nem politizál aktívan, szóval egy egyszerű magyar ember, de éppen nem tetszik valamely személyes okból a helyi ajánlást kiállítóknak? S megadható-e az ajánlás ugyanennek a személynek, ha az előbb említett korrupt, de a magyar párt színeiben induló polgármesterjelölt mellett kampányol? Jár-e a státusigazolvány gyermekeknek, hiszen nekik nincs, nem is lehet semmilyen nemzeti teljesítményük? Ha nem, akkor hogyan vehetnek rész a koncepcióban szereplő tanulmányi versenyeken? Ha igen, akkor milyen szempontok alapján? Ha pedig az adott gyermeknek nincsen státusigazolványa, de jól tanul, akkor nem versenyezhet ugyanolyan kedvezményezett körülmények közt, mint igazolvánnyal rendelkező társa? Tegyük még hozzá a lehetőséget, hogy a státusigazolvánnyal rendelkező személy esetleg még rosszabb tanuló is, és kevésbé készült fel a versenyre. S végül, ha egy gyermek nemzeti teljesítmény nélkül kaphat státusigazolványt, miért nem kaphat egy felnőtt? Ha pedig a gyermek nem kaphat, akkor milyen életkortól mérik nemzeti teljesítményét?

A státusigazolvány megadása összekapcsolódik a magyar mivolt elismerésével. Az kaphat státusigazolványt, akit magyarnak ismer el a politikai pártokból, korporációiból, esetleg társadalmi szervezetekből álló helyi és országos testületek sora. Fordítva tehát, akinek nem ítélik oda az igazolványt, azt magyarnak sem ismerik el. Arról egyben azt a döntést is meghozzák, hogy az illető nem magyar. S itt fel kell tenni a kérdést, összhangban van-e a koncepció a nemzeti identitás szabad megválasztásának jogával? A most elemzett változata aligha. Márpedig az identitásválasztás szabadságát számos nemzetközi dokumentum szögezi le, mint emberi jogot, s mint a nemzeti kisebbségek védelmének egyik

alapelvét. A Konceptió azt a kérdést veti fel, hogy élhet-e az ember ezzel a joggal saját nemzeti közösségén belül, vagy sem? Tartozhat-e az adott nemzeti kisebbséghez részben eltérő sajátosságai ellenére, azaz alkothat-e kisebbséget a kisebbségen belül?⁸ Más perspektívából vizsgálva a kérdést, megvonható-e tőle a jog, hogy tagja legyen egy olyan közösségnek, amelyben el tudja érni olyan céljait, melyeket közösségen kívül, egyénként nem képes elérni az ember?⁹

E jogok megtagadása az egyéntől, persze társadalmi következménnyel jár. Ha tehát a döntéshozó által elvárt politikai és társadalmi magatartás alapján döntenek el valakiről, hogy magyar-e vagy sem, akkor nem egy, és nem is két ember fogja dühösen elismerni a negatív döntést, lemondva magyarságáról. Egyszóval a mostani koncepcióban az a lehetőség is benne van, hogy asszimilatív hatása is lesz.

Foglaljuk össze az eddigieket. A koncepció nem az érintettek aktuális és részletes vizsgálatra épülő tervezet, hanem a kettős állampolgárság ígéretétől történő fokozatos visszahátrálás folyamatának eredménye. Kialakítását Magyarországon nem előzte meg a parlamenti pártok alkotmányos egyetértése, hanem éles viták zajlottak a kettős állampolgárságról. Ezzel a koncepció magyarországi belpolitikai csaták részévé vált. De például Szlovákiában az érintettek, a szlovákiai magyarok körében sem előzte meg széles társadalmi vita a koncepciót, sem a közvélemény, sem pedig a szakértők túlnyomó többsége nem kapcsolódott be előkészítésébe, tartalmának kialakításába. Sőt, szövegét, tehát pontos tartalmát a legtöbben ma sem ismerik, annak egyetlen változata sem került a nyilvánosság elé. Formálásában csak egy aránylag szűk tárgyalócsoporthoz vesz részt.

A koncepció biztosítja minden Magyarországgal szomszédos ország magyar állampolgára számára a státuszigazolvány elnyerését. Ezt a problémát úgy kívánja megoldani, hogy nem az egyén, hanem egy szervezet dönt az egyén nemzeti identitásáról. Ezért a koncepció nem jogokról, hanem kedvezményekről beszél. E kedvezmények ugyanakkor úgy mond a magyarokat illetik meg. Ám azt, hogy ki a magyar, a koncepció szerint a határon túli magyar közösségek állapítják meg. Később azonban kiderül, hogy a valóságban egy közelebből meg nem határozott, létrehozandó határon túli magyar szervezet dönti el ki magyar, s ki nem magyar. Egy ilyen rendszer teret nyit a kedvezmények megadásának, megtagadásának, megvonásának hatalmi célokra való felhasználására a magyar közösségek politikai életén belül, de korrupciónak, és egyéni viszálykodásnak is.

A koncepció által felsorolt kedvezmények köre a szlovákiai magyarok nagyobbik részét nem érinti. A legtöbb kedvezmény a kisebbségi magyarok legtevékenyebb rétegének jut. Ugyanakkor a koncepció nem tartalmaz részletes stratégiát az ingadozók, az asszimilációra hajlamosak különféle rétegeivel kapcsolatban. S végül a szociális kedvezményeknél nem derül ki azok tényleges nagysága, nem tudható, pontosan mire is vonatkoznak és mennyiben.

8 E jogot elemzi például Leslie Green: *Internal Minorities and their Rights* c. tanulmánya. In: Will Kymlicka: *The Rights of Minority Cultures*. Oxford University Press, 1995.

9 Ezzel a kérdéssel foglalkozik például Michael Walzer: *Membership* c. tanulmányában. In: Shlomo Avineri and Avner de-Shalit: *Communitarianism and Individualism*. Oxford University Press, 1994.

Maga a probléma persze sokkal mélyebb. Tulajdonképpen egészen addig az elképzelésig nyúlunk vissza, hogy az emberek helyes társadalmi viselkedése egy, a helyes viselkedést átlátó és hordozó vezetőréteg hatalommal való felruházásának függvénye. A határon túli magyar nemzeti kisebbségek, akkor válnak jobb magyarokká, ha egy csoport hatalmat kap a kezébe, amellyel erre vezetheti és kényszerítheti őket. Számos baj van ezzel az elképzeléssel, mint azt jól tudjuk. Az egyik, hogy egy ilyen vezetőréteg tagjai gyakran finoman fogalmazva sem a megadott közjó elérésére, hanem magánjavukra használják szerzett hatalmukat. Eközben pedig magánjavukat nyilvánítják közjóvá. Nemzeti kisebbségek tagjai számára pedig az efféle konfliktusokhoz nemcsak hatalomért folytatott politikai küzdelemmel, korrupcióval, avagy a támasztott feltételek teljesítésével, viszonyulhatnak, hanem a konfliktusos közegből való kilépéssel, azaz asszimilációval is.

A koncepció által említett „szerződéses nemzetkoncepció” elképzelésének ezért elsődlegesen a magyar egyének közti társadalmi szerződés elveire kellene épülnie. Míg a koncepció sokkal inkább a magyar állam és a határon túli kisebbségi „állam” hordozóinak, azaz politikai szervezetek, korporációik és esetleg más szervezetek által létrehozott felső szerv közti szerződését érti alatta, amelynek szabályoznia kell a kisebbségi egyén nemzeti magatartását, megadva neki, avagy megvonva tőle a magyarsághoz tartozást. Sőt, a koncepció kialakulásának folyamatát figyelve, még pontosabban Magyarország és a magyar kisebbségek nemzeti törvényhozóinak szerződését, azokét, akik a nemzeti ethosz hordozóiként jelennek meg. Az ehhez hasonló társadalomképekben rejlő feszültség régóta ismert. „Egy teljesen tudatosan-akaratlagosan választott társulás fogalma, melynek morálitását a csatlakozás szabadsága alkotja, valamint egy organikus közösség ideája, melynek fejlődése nem ismer tudatosságot, tervezést, s amelynek tagjai szentségtörésnek tekintik magát a gondolatot is, hogy a közösségi hagyományok elfogadása szabad választás tárgya lehet, nyilvánvalóan fundamentálisan eltérő logikai rendbe tartozik, melynek egyikét a konstruktivista racionalizmus, másikat pedig a historicista tradicionalizmus címkéjével szokás ellátni.”¹⁰

A népakarat felismerője nem a nép. „A közmegegyezés kizárva, hisz az csak a magánérdek konszenzusa lenne, a többségi határozat sem több mint a pillanatnyi többség különvéleménye.”¹¹ A nép is csak vak tömeg, amelyik, noha jót akar, ritkán tudja mi a jó neki. „...mert amit a nép valójában akar, az nem a valódi népakarat”. Ez utóbbi tudója a törvényhozó, aki mint isten a masinériából jelenik meg az empirikus emberek gyarló világában: „Istennek kellene lennie, aki törvényeket ad az embereknek.”¹² Jean-Jacques Rousseau útját a társadalmi szerződéstől a lengyel alkotmányig sokan bejárták már a történelemben, vigasztalan végeredménnyel. Nem szükséges, hogy nemzeti problémáink megoldásához mi is ezen meneteljünk.

10 Ludassy Mária: A nemzet kétféle fogalmáról. In: *„Sem vele, sem nélküle” – Változatok a szabadság témájára.* T-Twins Kiadó, 1996. 39.

11 Ludassy Mária: Kényszer és szabadság. In: *Téveszméink eredete.* Atlantisz, 1991. 21.

12 Uo.

A státustörvény előkészítésének mostani szakaszában is volna lehetőség a szükséges vizsgálatok elvégzésére mind a határon túli magyarok körében, mind pedig a törvény magyarországi és nemzetközi vonzataival kapcsolatban. De a törvény nyilvános vitáját is le lehetne még folytatni az érintettek körében. És persze világossá lehetne tenni, mit enged, s mit nem enged a nemzetközi jog, valamint ennek függvényében, mely problémák megoldását lehet törvénnyel segíteni, és melyekét más eszközökkel. Ebben a folyamatban pedig ki lehetne alakítani a lehető legszélesebb egyetértést mind a határon túli magyar emberek, mind pedig a magyarországi magyar emberek közt. Az ember jogaira építő szerződéses nemzetkonceptciónak olyannak kell lennie, amelyiknek az egyik fő célja, hogy a nemzet egymás emberi méltóságát tisztelő szabad emberek közös értékeit ápoló, s egymást segítő közössége legyen, másik célja pedig, hogy éppen ezért minél többen kívánjanak csatlakozni e közösséghez, s minél kevesebben forduljanak el tőle.

Forrás: *Fundamentum*, 2000. 3. sz. 97–102.

A jogállástól a kedvezményekig

Talán nem túlzó az a megállapítás, és nem is vall súlyosabb tájékozatlanságra, hogy azon jogalkotási próbálkozás, mely a „státustörvény” néven került be a köztudatba, egyedülálló, előzmények nélküli kísérlet a magyar törvényhozás részéről.

Való igaz, hogy jelenleg még a leendő törvény koncepciójának kidolgozási, véglegesítési szakaszában vagyunk, és a kodifikációra majd ezután kerül sor, így sok minden változhat, sok eddig vitatott vagy vitatható kérdés tisztázódhat.

Fontosnak tartjuk, hogy a koncepció szövege és szellemisége összecseng azzal az erdélyi magyarság által meghatározónak tartott alapelvvel, mely szerint olyan döntésekre, illetve normatív szabályozásra van szükség, amely a jó szándékon és a lehetőségek, kedvezmények biztosításán túlmenően a szülőföldön való megmaradást segíti elő, és nem a kívándorlást ösztönzi.

„A szomszédos államokban élő magyarokat megillető egyes kedvezményekről” szóló törvény koncepció-tervezetéhez elsősorban néhány megjegyzést, észrevételt, szeretnék megfogalmazni –néhol túllépve a szigorú jogi elemzés kereteit – a „státustörvény” fogalomhasználatáról, a jogszabály személyi hatályáról, a jogosítványokról, eljárásokról és néhány jogtechnikai kérdésről.

Fogalomzavar vagy tartalmi kidolgozatlanság

Bár korai lenne még a leendő jogszabály címéről vitatkozni, ugyanakkor megítélésem szerint elhibázott, pontatlan a státustörvény megfogalmazás, még akkor is, ha ezt nem elsősorban a szakértők használták, vagy ha valamilyen gyűjtőfogalomként kívánnánk értelmezni. Nézetem szerint már csak azért is téves az említett szóhasználat, mivel az a jelenlegi magyar kormányzat politikai szándéka szerint egyértelműen a szomszédos államokban élő magyarokat megillető egyes kedvezményekről szól. Az egyes kedvezmények, illetve a státus, a jogállás meglehetősen eltérő megítélés alá eső jogi fogalmak, hiszen míg a kedvezmények valamely létező jogosítványnak a megszabott feltételektől kedvezően eltérő körülmények közötti gyakorlását jelenti, addig a jogállás, a státus a jogosítványok valamely önálló rendszerét, ezen belül pedig egy szélesebb körű, „bensősegebb” viszonyt fejez ki a státussal rendelkező jogosult és a státust biztosító magyar állam között.

A jog gyakorlásának szempontjából pedig a státus keretében a jogok mint alanyi jogok jelennek meg, vagyis érvényesítésük különösebb hatósági mérlegelés nélkül, illetve az aktuálpolitikai célszerűségeken kívül valósíthatók meg.

A kedvezmények esetében természetesen az egyéni elbírálás, mérlegelés, vagy a politikai, gazdasági megítélés, opportunítás szempontjai alapján határozzák meg a konkrét alkalmazást. Tehát míg a státus a mi értelmezésünkben nagyobb jogi stabilitást biztosít bizonyos

jogi automatizmusok működése révén, addig a kedvezményeket a politikai, gazdasági konjunkturális állapotok, a politikai szándék és a hatóságok eseti elbírálása határozza meg.

Lehetséges, hogy mindez túlzottan spekulatív jogi okfejtés, de valós aggodalmakat tartalmaz, miközben kétségtelen, hogy a kérdés lényegét nem a megnevezések, hanem a jogosítványok tartalmi terjedelme fogja eldönteni

Mindezeken túlmenően és szigorúan a koncepciótervezet szövegére utalva általános megjegyzésként el kell mondani, hogy rendkívül jelentős lesz egy olyan átfogó kerettörvény elkészítése, elfogadása, amely megteremti a határon túli magyarság és Magyarország kapcsolatrendszerének szervezeti intézményes és jogi kereteit, a határon túli magyar nemzeti önazonosság megőrzésének, erősítésének, fejlesztésének feltételeit, illetve nem utolsósorban egyszerűsíti az e területen létező, meglehetősen nagyszámú rész-szabályozásokat, növeli a jogalkalmazás hatékonyságát.

A személyi hatályról

A majdani törvény személyi hatályának megállapítása egyik sarkalatos kérdése a jogalkotásnak. Megítélésem szerint a törvény nem arra a kérdésre kell választ adjon, hogy ki a magyar, vagy netán, hogy ki tartozik a magyar nemzethez, hanem arra, hogy kik azok a személyek, akik jogosultak lesznek bizonyos jogosítványokra, kedvezményekre.

A jog általában, illetve a jogszabályok nem alkalmasak arra, hogy meghatározzák bárkinek is a nemzeti hovatartozását. A jog csupán azt határozhatja meg, hogy ki adott esetben a magyar állampolgár, kik azok a személyek, akikre nézve a magyar állam főhatalmi jogosítványait gyakorolja.

Ez azonban nem zárja ki, hogy a magyar jogalkotó jogosítványokat, kedvezményeket, vagy éppen kötelezettségeket írjon elő más országok állampolgáira nézve, különösen ha azok Magyarországon tartózkodnak.

Végző soron mindez azt jelenti, hogy lehetnek olyan személyek, akik nem tudnak, vagy nem kívánnak az illető jogosítványokkal élni, de ez korántsem jelenti annak eldöntését, hogy ők magyarok vagy sem.

A személyi hatállyal kapcsolatban egyetértünk azzal, hogy a koncepció különbséget tesz a szomszédos országokban élő magyarok, illetve a „nyugati” magyarok között.

A különbségtétel indokolt, mivel a szomszédos országokban élő magyarok akaratuk és szándékuk ellenére, de legalábbis a véleménynyilvánítás lehetősége nélkül kerültek abba az országba, amelynek most az állampolgárai. A másik esetben a más földrajzi térségben élők akaratnyilvánításuk valamely formája révén kerültek „választott hazájukba”, az akaratkifejezés még akkor is létezett, ha a legtöbb esetben ezt az adott történelmi, gazdasági, politikai helyzet kényszerítő ereje befolyásolta.

Az sem elhanyagolható szempont, hogy a Magyarországgal szomszédos országokban élő határon túli magyarok hagyományos történelmi közegben élnek, magyar nyelvű kulturális és szellemi közösséget alkotnak, mely szerves részét képezi az egyetemes magyar kultúrának, és aminek megőrzése, fejlesztése mindenképpen szükséges.

Hasonlóan egyetértünk a koncepció azon megállapításával, mely szerint a törvény nem vonatkozik mindazokra a személyekre, akik magyarországi letelepedésüket kérték, hiszen ezzel egy olyan jogi folyamatot indítottak el, melynek a végső célja a magyar állampolgárság megszerzése.

A jogosítványokról

Ami a törvény tárgyi hatályát illeti, a jogosítványokról, kedvezményekről úgy véljük, hogy ez még nincsen kellően kidolgozva, hiszen politikai döntésre is szükség van ezen jogosítványok terjedelméről, hozzávetőleges információkra a leendő jogosultak számáról és a mindezekhez kapcsolódó költségekről, kiadásokról.

Teljesen természetes és magától értetődő az az alapelv, hogy a jogosítványok terjedelmének – összefüggésben a jogosultak létszámával – összhangban kell legyen Magyarország anyagi, költségvetési teherbíró-képességével.

A konkrét kedvezményekről szólva véleményünk szerint ezek egy része egységes szabályozást kell nyerjen, például az egészségügyi ellátásban való részesülés, vagy a közművelődési intézményekhez való előnyös hozzáférés tekintetében. Egységes szabályozást abban az értelemben, hogy a jogalkotó ne tegyen különbséget a különböző szomszédos országok jogosultjai között.

Más vonatkozásban azonban valószínűleg differenciáltabb szabályozásra van szükség, például az oktatás területén, hiszen elképzelhető, hogy miközben valamely jogosítvány egy szórvány-közösség számára életmentő lehet, egy másik országban élő közösségre nézve a létező intézményrendszer fokozatos elsorvadásához, hosszabb távon akár felszámolásához vezet.

Például amennyiben a délvidéki vagy akár a kárpátaljai magyarság egy részének szükséges lehet a magyarországi középiskolai oktatásban való tömeges részvétel, addig az erdélyi magyarság esetében – különösen, ahol léteznek megfelelő szintű és színvonalú középiskolák –, ez fokozatos kiürülésükhöz vezethetne, és fenntartásuk, működtetésük a hatóságok előtt nem volna igazolható. Arról nem is szólva, hogy azok a fiatalok, akik középiskolai tanulmányaikat Magyarországon végeznék, minden bizonnyal egyetemi tanulmányaikat is magyar főiskolákon szeretnék folytatni, ami lényegében azt jelenti, hogy a magyarországi életkörülményekhez alkalmazkodtak, a magyar társadalomba illeszkedtek be. Ezzel egyidejűleg elszakadnak szülőföldjük realitásaitól, addigi társadalmi, szellemi, kulturális, gazdasági környezetüktől (az eltérések Magyarország és szomszédainak többsége között vélhetően még elég hosszú ideig jelentősek lesznek), így valószínűleg igencsak kevesen választják majd a visszatérést, a hazatérést.

A munkavállalás terén, illetve bizonyos szociális jellegű jogosítványok esetében a konkrét tartalmi meghatározáson túl a legfőbb probléma az, hogy ezek olyan természetűek kell legyenek, hogy ne sértsék a magyar állampolgárok hasonló jogait vagy konkurenciális helyzet se álljon elő (például szociális segélyek biztosításánál). A munkavállalás esetében valószínűleg a kedvezményekről szóló törvény kereteit túllépő szabályozásra lesz szükség.

ség, mely világos, áttekinthető és érvényesíthető szabályokat tartalmaz az illegális munkavállalás visszaszorítására.

Meggyőződésem, hogy a jogszabály hiánya vagy joghézagok léte e területen hosszú távon elvándorlást eredményezhet, mivel a törvénytelenül munkát vállalók jelentős része valószínűleg az illegális állapot megszűnését, mintegy törvényessé tételét a magyarországi letelepedésben látja. Ezzel szemben a törvényes munkavállalás, melyet megfelelő jogi keret biztosít – éppen a szavatolt jogbiztonság miatt –, a szülőföldön való maradásra ösztönözhet.

Az eljárásokról

A törvény alkalmazására vonatkozó szabályok is a sokat vitatott és mindezideig még nem véglegesített kérdések közé tartoznak.

Tekintettel arra, hogy a törvény alkalmazása egy sor hatósági, közigazgatási eljárást tesz majd szükségessé, ezt mindenképpen megfelelő magyarországi hatóságok kell végezzék. Ez azonban nem zárja ki valamely – akár a törvény szövegében tételesen megnevezett – határon túli szervezettel való együttműködés lehetőségét, illetve utóbbiaknak bizonyos, a törvényben meghatározott hatósági feladatok elvégzését. Ezek a hatósági feladatok azonban adatgyűjtésből, iratkezelésből, adatfeldolgozásból, esetenként okiratok fordításából, hitelesítésből, valamint ajánlások megfogalmazásából állnának.

A jogosultságról való döntést azonban már a törvényben megjelölt magyar hatóság hozza meg, különösebb mérlegelési jog alkalmazása nélkül, de a végrehajtási normákban kidolgozott ellenőrzési mechanizmus érvényesítése mellett.

Ahogy a fentiekből is már kiderült, a jogosult és a jogosultság elismerésének eljárási rendje még egy sor részletszabályozást igényel, melynek jelentős része alacsonyabb szintű végrehajtási jogszabályban fog megjelenni.

Jogtechnikai észrevételek

A kerettörvény mint jogszabályi forma a legmegfelelőbb, mivel ez biztosítja az általános, átfogó kiterjedő szabályozást, és egy sor egyébként fontos részletkérdést végrehajtási jogszabály fog rendezni.

Ugyanakkor a jogszabály azon fejezeteit, melyek a jogosultak körét, illetve a jogosítványokat, kedvezményeket határozzák meg, pontos, részletes, az elvi, általános szintet meghaladó szabályozásban kellene megszövegezni, amelyeket nem utal át a törvénytől a végrehajtási szint normaalkotási hatáskörébe. A kedvezmény igénybevételének, gyakorlásának mechanizmusát, a jogosultság igazolásának módozatát, a finanszírozási kérdések részleteit valóban végrehajtási normáknak kell szabályozni.

Ami jogtechnikai szempontból talán a legnehezebb kihívás, hogy a törvénytől olyan rugalmasan, mégis konkrétan és világosan, pontosan, de esetenként megengedő módon, a szabály alóli kivételek tételes előírásával kellene fogalmazzon, hogy tekintetbe tudja venni a különböző régiókban élő határon túli magyarok eltérő helyzetét, eltérő életkörülményeiből és jövő-lehetőségeiből adódó eltérő igényeit.

Döntés előtt, a fentiek csupán vázlatos, és korántsem mindenre kiterjedő észrevételek, szempontok a leendő jogszabállyal kapcsolatosan. Ugyanakkor vitathatatlan tény, hogy olyan nagy horderejű nemzetstratégiai kérdés ez, mely így vagy úgy a magyar nemzet egészének jövő- és énképét érintheti.

A normaalkotási folyamat megelőzte a parlamenti vitát, de a koncepció, az elképzelés előkészítése, kidolgozása kezdetektől fogva a határon túli magyar szervezetek képviselőinek bevonásával történt. Ez mint jogalkotási gyakorlat szintén nem mondható szokványosnak.

Az elvárások, igények iránti fogadókészség mértékéről nem tisztem szólni, annál kevésbé, mivel az az elfogadott törvényszöveg alkalmazásából úgy is kiderül, hogy a meghozott döntés, a választott megoldások helyesek-e, alkalmazhatók-e, elégségesek-e. E szubjektív megjegyzést azért tartottam fontosnak leírni, mert a magyar törvényhozónak tudnia kell, hogy döntésével a „szomszédos államokban élő magyarokat megillető egyes kedvezményekről” szóló törvény a jogos, de felfokozott várakozások, a jogos vagy éppen indokolatlan félelmek, potenciálisan létező ellenszenvek, elutasító érzések hangulati elemei között feszül. Ezt a feszültséget feloldani korántsem könnyű feladat, miközben a felelősség sem kicsi. A döntés kizárólagos joga a magyar Országgyűlésé – melynek meghozatalához bölcsességet és nagy empátiát lehet csak kívánni –, a felelősség azonban közös a határon túli szervezetekkel.

Forrás: *Fundamentum*, 2000. 3. sz., 103–105.

Külhoni állampolgárság vagy státustörvény A leszakított nemzetrészek magyarországi jogállásának rendezési lehetőségei

A főcímben szereplő kérdés szándékosan félrevezető – mesterséges szembeállítást tartalmaz. Hiszen az a törvény, amely a külhoni állampolgárság intézményét életre hívna, státustörvény lenne. Viszont a Magyarok Világszövetségének Erdélyi Társasága az EBESZ októberi¹ bécsi értekezletén a külhoni állampolgárság intézményét ajánlotta az európai interetnikus feszültségek enyhítésére, a földrész stabilitásának növelésére. Másrészt, a Magyar Állandó Értekezlet záródokumentumának² harmadik cikkelyében „a résztvevők ... felkérlik a Magyar Köztársaság kormányát, hogy... vizsgálja meg a határon túli magyarok magyarországi jogállása törvényi szabályozásának megteremtését”.

A magyar nemzeti eszme honi ellenzői mindkét ötletet elvetik, és máris a tulajdonképpen konvergens elképzelések szembehelyezésén fáradoznak. Ennek a ténynek a felismerése motiválta jelen írásomat és címét. A MÁÉRT-on vitatott felvetés jelzi, hogy immáron a politikum számára is nyilvánvalóvá vált: megoldást kell találni azokra a problémákra, melyek belátható időn belül abból erednek majd, hogy Magyarország teljes jogú tagja lesz az Európai Uniónak, szomszédai – ahol a magyar nemzet számottevő része él – nem. Ezek a problémák kongruensek a trianoni békediktátum egyéb, már eddig is ható negatív folyamányaival. A megelőző időszakban széles társadalmi vita bontakozott ki e problémakomplexum helyzetalkotó megoldási elképzelései körül. A Magyarok Világszövetsége az 1997-ben közzétett indítványában a megoldást a teljes körű magyar állampolgárság alanyi jogának kiterjesztésében látta (és látja azóta is) az egész nemzetre, tehát a földön élő minden magyarra. Ebből az indítványból bontakozott ki a „kettős állampolgárság” vita. A VET ajánlása³ a megelőző vita eredményének tekinthető.

A vitából kitűnt: a „nemzetben gondolkodó” szemlélet szerint a központi probléma az, hogy Trianon megbontotta a nemzet politikai egységét, hogy az óta a nemzet egyharmada kívül esik a magyar állam kulturális, gazdasági és politikai védőernyőjén, és nem rendelkezik e védőernyőt részben pótló részleges szuverenitással – autonómiával. Ezt a logikát követve, a schengeni határ lehullásából eredő gondok mindössze e főproblémának egyik konkrét, új megjelenési formája. A nemzeti tábor megoldási elképzeléseinek közös jellemzője az, hogy a határon túli magyarok számára magyarországi közjogi státust hoznának létre.

1 Ld. 2000. október 20–21. (a szerk.)

2 A Magyar Állandó Értekezlet második ülésének Zárónyilatkozata, 1999. November 12. (a szerk.)

3 Állásfoglalás a külhoni magyarok jogállása ügyében, VET, 1999. November 19. (a szerk.)

Attól függően, hogy milyen szintű törvény rögzítené e jogállást, az elképzelt megoldások három kategóriára bonthatók:

1. az egyszerű törvény által létrehozott, bizonyos konkrét jogviszony alapjának szánt „célstátus”;
2. sarkalatos törvénnyel létrehozandó átfogóbb külön-státust. Ide sorolható például a „külföldi állampolgárság” státusa;
3. Alkotmánymódosítással minden magyarra kiterjesztett teljes körű magyar állampolgárság alanyi joga.

A társadalmi vita tanúsága szerint teljes körű magyar állampolgárság alanyi jogának kiterjesztését minden magyarra a mai magyar politikai kultúra nem teszi lehetővé. Az elkövetkezendőkben röviden ennek okát járom körül, majd rátérek a különstátus-megoldások komparatív felvázolására. Konklúzióm szerint a külföldi magyar állampolgárság intézményét olyan tartalommal (jogosultságokkal, jogviszonnal) lehetne feltölteni, amely a határon túli magyarok problémáinak megoldásában és közösségeik erősítése szempontjából a magyar állam által nyújtható, és a ma belpolitikailag elérhető pragmatikus maximumot képezné.

A teljes körű magyar állampolgárság kiterjesztésének jogossága, eurokonformitása, várható haszna és belpolitikai támadhatósága

Az állampolgárság kiterjesztésének jogossága több forrásból is fakad. Először, a földön élő minden magyar tagja a magyar nemzetnek. Ez nemzetté válásunk óta így él a kollektív tudatban, és így érzi ezt magára vonatkoztatva minden magyar. Minden nemzet definitórikus igénye, akarata az együvé tartozás, a közös ország és szuverén állam, politikum. Ezen közösséghez való tartozás jogi formája, jogalapja és e jogalaphoz kötött jogviszony az állampolgárság. A non-diszkrimináció elvéből következően a közösséghez való tartozás jogi formája a közösséghez tartozó minden tagot megillet. Másodszor, alanyi jogon az állampolgárság általában az államterületen való születés és örökletesség vagy vérség révén szerezhető. A csángókat és magyarrabokat leszámítva a ma élő magyarok vagy az államterületen születtek, vagy pedig (felmenően egy, két vagy három generációval) magyar állampolgároktól származnak – amiből viszont az állampolgársághoz való alanyi jog következik. A vérség jogi vonalán például Izrael az állampolgárságát alanyi jogon minden zsidó anyától született (és csak zsidó anyától született) embernek odaítéli. E példát követve is a teljes körű magyar állampolgárság alanyi joga lehetne minden magyarnak. Németország a határon túli németeknek vérség, kultúra, szellemiség és vállalkás alapján ítéli oda az állampolgárság alanyi jogát. Harmadszor, a modern magyar nemzet, valamint annak történelmi előzményeként a magyar nép, a törzsszövetségig visszamenően szervesen fejlődő sorsközösséget alkotott. A nemzet ma élő generációinak ősei egyformán járultak hozzá mai létükhöz, egyforma a pusztá fennmaradásért nemegyszer szükségesnek bizonyult véráldozat, egyforma hozzájárulás a közösnek érzékelt kultúrához, a tudástökéhez. A méltányosság elve szerint egyforma hozzájárulást egyforma haszon kell hogy kövessen. Az így felfogott történelmi jognak csak részét képezné az állampolgárság alanyi joga.

Negyedszer, a Kárpát-medencében élő külhoni magyarság akarata ellenére lett az országról leszakítva, és önszántukból soha nem mondtak le a magyar állampolgárságról. Rájuk érvényes kellene hogy legyen a jogfolytonosság elve.

Az elmúlt két év társadalmi vitájában az állampolgárság kiterjesztésének ellenzői, visszatérő motívumként felhozták a magyarság meghatározásának elvi és gyakorlati „lehetetlenségét”. Erre cáfol rá a Német Szövetségi Köztársaság törvényes rendezése. A német alaptörvény 116. (az állampolgárságról szóló) cikkelyének kiegészítő törvénye, a BVFG/1961.10.23 törvényes definíciója szerint a népi németiség (deutsche Volkszugehörigkeit) feltételezi a német származást, nyelvet, neveltetést, kultúrát, valamint azt, hogy az illető minden körülmények között, tehát a (nem német) szülőföldjén is vállalja és vállalta németiségét. Jobb híján a magyar rendezés ebből a demokratikus és több milliós esetben alkalmazott, kiforrott példán indulhatna el. A kiterjesztésnek tehát nincs elvi és technikai akadálya.

A magyar állampolgárság alanyi jogának kiterjesztése minden magyarra eurokonform döntés lenne. Ez következik az Európa Tanács 166/1997.09.06, az állampolgárságról szóló egyezményéből. Annak harmadik paragrafusa leszögezi, hogy az állampolgárság jogköre (továbbra is) az állami szuverenitás kizárólagos körébe tartozik, valamint azt, hogy az egyes államok által a saját állampolgárságra vonatkozó szabályozást a többi állam el kell, hogy ismerje amennyiben az nem sérti a nemzetközi konvenciókat, nemzetközi szokásjogot. Németország, amely az Európai Unió vitathatatlanul legnagyobb gazdasági hatalma és a lakosság számarányát tekintve is vezető tagállama az uniónak, az állampolgárságát a szövetségi állam megszületése óta kiterjesztette minden németre (Grundgesetz art. 116). Ezt eddig még senki sem sérelmezte. Elfogadást nyertek Izrael, Horvátország, Bulgária, Spanyolország és újabban Olaszország hasonló rendezései is. Úgy tűnik, hogy a határok légiesítése egyformán kedvez az unió tagországai egymás közti integrációjának, mint ahogyan serkenti az egyes szétszórt kultúrnemzetek belső, nemzeti integrációját is. Ez hovatovább jól kitapintható európai trend. A teljes körű magyar állampolgárság alanyi jogának kiterjesztése az egész nemzetre sok eleddig függőben levő problémára valóban gyökeres megoldás lenne, erős szimbolikus kisugárzással a nemzet és annak szűkebb vagy tágabb környezete felé. Az eurokonform (kultur-)nemzeti integráció alapját képezné. Hatása az élet megannyi területén érezhetővé válna. Nem pusztán a leszakított nemzetrészek látnák hasznát az állampolgárság kiterjesztésének, hanem az anyaország lakossága is. Az ország gazdasági jelenléte a szomszéd országokban megerősödhetne. Ez annál jelentősebb mennél jobban konszolidálódik az ország gazdasága. Közhely, hogy a jövőben a prosperitás, de az érdekérvényesítés hatalmi alapját mind inkább a tudás-eliték alkotják majd. A magyar tudás-elit képzése, az állampolgárság kiterjesztésével, mindenfajta jogi gáttól felszabadultan, az egész nemzet fiatal generációiból meríthetne – elsősorban az anyaország közvetlen hasznára. Miközben a magyar állampolgárság kifutást, perspektívát jelenthetne az esetleg létrejövő határon túli magyar autonómiák számára, hatását azok híján is kifejezheti. Az autonómiáktól eltérően a megvalósítás nem függene az utódállamok politikai akaratától. Mindazonáltal a teljes körű magyar állampolgárság kiterjesztése politikailag támadható.

A teljes körű állampolgárság megszüntetné az áttelepülés minden jogi gátját, ezért alkalmasint az áttelepülés serkentő hatásának bizonyulhatna. Ez ellentétes például a MÁÉRT zárónyilatkozatban⁴ megfogalmazott politikai céllal, mely szerint a határon túli magyarok anyaországi státusának „elsőleges célja a szülőföldön maradás esélyeinek és lehetőségeinek erősítése”. Ez azonban a jövőben még módosulhat. A demográfiai tendenciákat kivetítve könnyen kiszámítható, hogy (ha nem áll be drasztikus változás a magyar népesség szaporulatában) egy pár évtized alatt az anyaország (magyar etnikumú) lakosságának csökkenése kiegyenlíti a határon túli magyarok számát. Másrészt Magyarország népsűrűsége (például Németorszáéhoz képest) csekély, ráadásul domborzati adottságai miatt könnyen betelepíthető – így hát valószínűsíthető, hogy az EU-tagság elnyerése után sok nem magyar számára is cél-országgá válik. Ez a tendencia az ország életszínvonalával arányosan nőni fog. A svájci és osztrák választások mutatják, hogy a legrégebbi demokráciában és a művelt szomszédnál egyaránt sokan vannak, akik ragaszkodnak országuk etnikai-kulturális konzervációjában – így magyarázható az idegeneket el- vagy kiutasító szlogenek sikere. Elképzelhető, hogy a mi esetünkben sem elenyésző azok száma, akik bármikor szívesebben látják a magyarok betelepülését Magyarországra, mint például az indiai szubkontinensről, vagy Afrikából érkezett gazdasági menekülteket. Mindennek tetejében a határon túli magyarság teljes áttelepítése az anyaországba jelentősen csökkentené a régió etnokulturális feszültség szintjét: a Trianon óta fennálló magyar problémára lenne ez egy nonkonfrontatív, szomszédbarát és kooperatív feloldási módozat. A fejtegetés sajnos nem realitásidegen. Európának eme vihar- és nyomorsarkában, a drámai politikai fordulatoktól az egyes utódállamok csődjéig minden elképzelhető. Nem lenne mindegy, hogy az ilyen fordulatok a magyarságot milyen jogi és társadalomlélektani felkészültségben érnék.

De létezik az állampolgárság kiterjesztésének várható demográfiai hatásának a fent-hez képest homlokegyenest ellentétes feltételezése is. Eszerint az állampolgárság kiterjesztése erősítő és megkötő hatású lenne. Erre enged következtetni például a dél-bánáti horvát népcsoport viselkedési mintája. A kilencvenes évek elejéig a teljes elrománosodás felé tartó Krassó-völgyi közösség életébe az új horvát alkotmány értelmében nekik, (a már meglévő román állampolgárság mellé) odaítélt horvát állampolgárság drámai változást hozott. A hét faluban élő krasovének körében teljes a disszimiláció – miközben elenyésző a kitelepedések száma.

Személy szerint úgy gondolom, hogy az anyaországhoz viszonyított gazdasági és a többségi környezet által nagymértékben determinált lelki, szellemi életminőség, és talán leginkább a kilátások küszöbértékeinek eléggé megfoghatatlan együtthatójától függ, hogy melyik társadalomlélektani hatás válik dominánssá, és melyik viselkedési szcenárió jellemző: a konszolidáció vagy a migráció. Ez szinte mérhetetlen, előre meg nem mondható hatás. A romániai németek exodusa viszont arra tanít, ha egy népesség menni akar, az esetben még a totális diktatúra sem tud hatékony gátat képezni.

4 Id. 2. lábjegyzet

Függetlenül attól, hogy végeredményben milyen hatása is lenne az állampolgárság kiterjesztésének, tény, hogy a fenti érvelés egy részét politikailag ki lehet használni ezen alanyi jog megadása ellen. A másik ilyen érvrendszer az anyaország lakosságának adófizetői minőségéből eredeztethető. E szerint az adófizetésből, szerzett jogként, a választójog kizárólagossága következik. A teljes körű állampolgárt viszont megilletik a politikai jogok is – tekintet nélkül az adófizetésre. Ez az érv szembefordítható például a határon túli magyarság (fent már körülírt) örökletes történelmi jogával. A döntés végső soron értéktüggő. Az elmúlt tíz év tapasztalatából leszűrhető, hogy az esetleges politikai vita, valószínűleg patthelyezetbe vezetne.

Összegezve leszögezhető, hogy a teljes körű magyar állampolgárság alanyi jogának kiterjesztése minden magyarra legitim, eurokonform, technikailag kivitelezhető, nemzetileg sok szempontból hasznos, de inherens politikai támadhatósága miatt belpolitikailag egyelőre nem látszik keresztülvihetőnek.

Külhoni állampolgárság és státustörvény – fogalomtisztázás

A teljes körű magyar állampolgárság kiterjesztésének esélytelenségével szemben a határon túli magyarok magyarországi státusának törvényes rendezése keresztülvihetőbbnek mutatkozik. A teljes körű állampolgárság tartalma adott (zárt) lenne. A döntés-előkészítésben fellépő bizonytalanság ez esetben az ellentmondásos hatáskörök meg a belpolitikailag determinált realizálhatóság körül jelentkezne. A státustörvény viszont „tartalmi” szempontból (a státushoz kötött jogviszony, jogosultságok szempontjából) teljesen nyitott. Így hatásában is. Ahhoz, hogy közelebb kerüljünk a dolgozat címében megfogalmazott kérdés válaszához, célszerűnek tartom a kérdésfelvetést pontosítani, az itt használt fogalmakat tisztázni, majd a státustörvény és a külhoni állampolgárság intézményét, szélső eseteit, majd az elnevezésből eredő, „józan ész diktálta” legvalószínűbbnek tekintett „tartalmak” belátható hatásait összevetni.

A külhoni állampolgárság intézményének és a külhoni magyarok magyarországi jogalapját rendező státustörvénynek több a közös vonása, mint a különbözősége. Az állampolgárság a modern jogelmélet szerint státus és jogviszony. A státusnak önmagában csak lélektani hatása van. Az egyéb hatások a státushoz (jogalaphoz) csatolt jogosultságokból és jogviszonyból erednek. Tehát, a külhoni állampolgárság intézménye éppen úgy, mint a MÁÉRT által kérelmezett, eddig még névtelen „státust rendező törvény”, kiinduló (szülő-tő) állapotában nem több annak a törvénybe foglalt kijelentésénél, hogy egy megnevezett csoport (a külhoni magyarok) a magyar törvényes rendezés alanyaivá váltak és (külön) jogállásnak örvendenek. Ez a jogállás egyben jogalap is jövőendő jogosultságokra, valamint a jogviszony kiépítésére a magyar állammal, illetve annak szuverenitása alá tartozó jogi személyekkel.

Mindkét esetben (a külhoni állampolgárság és a névtelen státustörvény esetében) a törvénykezési folyamat itt megállhat, és a törvényhozó átutalhatja a konkrét jogosítványok, jogviszonyok kiépítését (az immáron létrehozott jogalapokra) az ügy szempontjából kedvezőbbnek remélt jövőre. Ha így történne, akkor a két hipotetikus törvény eredménye-

ként létrejött státus közötti különbség annyi lenne, hogy az egyik törvény szerint már nem beszélénk határon túli magyarokról, hanem külhoni magyar állampolgárokról. A különbség mind a társadalomlélektani hatás, mind pedig magyar diplomácia megnövekedett lehetőségei szempontjából jelentősnek tűnő.

A két státus (az egyelőre névtelen és külhoni állampolgár) maximalista kiépítése jogsultságokkal és jogviszonya, a nemzeten belüli non-diszkrimináció elvének maradéktalan keresztülvitele esetén, tartalmi szempontból a teljes körű magyar állampolgárság kiterjesztésével lenne egyenértékű minden magyarra. Azzal a különbséggel, hogy az egyik esetben arról beszélhetnénk, hogy a határon túli magyarok jogai és kötelezettségei egyenértékűek a magyar állampolgárokéval – a másik esetben pedig arról, hogy a külhoni magyar állampolgárok jogai és kötelezettségei megegyeznek a honiakéval. Ez sem mindegy.

Az ábrázolt szélső esetekben kedvezőbbnek ítéltető a külhoni állampolgárság a nevénincs státusnál. Léteznek viszont az egyes elnevezésekhez kötött tartalmi elvárások és fordítva. Emiatt elképzelhető, hogy egy bizonyos célra teremtett státus, annak a célnak a nevét fogja kapni. Ha nem a törvényhozótól, akkor folklórszerűen, a néptől, például „örökvízum-státus” (amely eléggé szegényes kisugárzású) vagy pedig „nemzettagsági státus” (erőteljesen nemzeti radikális sugallatú). Az elképzelhető nevek egyike sem éri el az „állampolgárság”-hoz kötődő, az emberi jogokat, demokráciát és jogállamiságot asszociáló, szimbolikus, legitimációs dimenziókat. Az interpolált közti esetekben, természetes módon azonos tartalom mellett a külhoni állampolgárság emiatt szimbolikus erejénél fogva, társadalomlélektani és politikai előnyben lesz. A felsorolt nevekhez, az „örökvízum státus”-hoz, a „nemzettagsági státus”-hoz valamint a „külhoni állampolgárság”-hoz kötődő tartalmi elvárásokat végiggondolva, a külhoni állampolgárság opció előnyösebbnek mutatkozik a többinél.

A minimális státus törvénye, célstátus, „örökvízum státus”

Eltekintve a deklaráció szintű státustörvénytől, a névtelen, minimális státustörvényt „a józan ész” a következő dimenziókhoz kötné: az érintettek (a magyarság) törvényerejű meghatározása, a nemzeti kataszter alapján kiadott „örökvízum”. Létrejönne tehát járulékos haszonként a nemzeti kataszter intézménye, ami például a világban ugyancsak szétzórót zsidók esetében már évtizedek óta működik.

Magyarnak minősülhetne, – német mintának megfelelően – aki például legalább 25%-ban magyar eredetű, beszéli a magyar nyelvet, és vállalja a magyarságát, magyar szellemiségű (ami esetleg a magyar nyelvű utódnevelésben ragadható meg).

A státustörvény „nemzettagsági státus” formája

Az elképzelés lényege a magyar nemzettséghez kötött külön státus. Ez is feltételezne egy nemzeti katasztert, valamint a nemzeti hovatartozás kézzelfogható és felmutatható jeleként esetleg egy nemzettagsági igazolványt. Az örökvízummal egyenértékű igazolvány további jogosultságok életbeléptetésének konkrét lebonyolítását is lehetővé tenné.

Elvi hiányossága az elképzelésnek a szimbolikus térben mutatkozik meg. Kemény nemzeti kisugárzása sokkal több (és hiábavaló) magyarázatba kerülne, mint a külhoni állampolgárság. A nemzeti integráció szempontjából, mivel ugyanazok a jogviszonyok és jogosultságok építhetők rá, a nemzettag státus a külhoni állampolgárság státussal egyenértékűnek tekinthető – ha nem számítjuk a valószínűleg több meggyőző munka árán.

Kimondottan káros és többrétűen veszélyesnek bizonyulna, ha a nemzettagsági igazolványt a határon túli nemzeti közösségek egy-egy „legitim” szervezet tagsági igazolványával azonosulna, vagy ha eme szervezeteket ruházná fel a magyar törvényhozó az igazolványok kiállításával. Ez abból a jóindulatú, de naiv meggondolásból is történhetne, hogy ezáltal úgy mond az önrendelkezés politikája társadalomlélektanilag megerősödjék. Ez látszólag logikus, de végiggondolva a következményeket világossá válik, hogy ez a fegyver visszafele sülné el, éppen ellentétes hatást idézne elő. A „vízumhatalom” behozhatatlan politikai előnyhöz juttatná a kiválasztott szervezetet, bármilyen létező, vagy potenciálisan létrejövő más szervezethez képest. Ez önmagában is feszültségkeltő: az ekként kiszorítottakat kilátástalanságba, esetleg éppenséggel a militáns radikalizmus felé terelhetné. Eddig ezt a veszélyt a magyar nemzeti közösségeknek sikerült elkerülni. A belső békéhez elengedhetetlenül szükséges a politikai életben résztvevők által érzékelt esélyesség, a minimális méltányosság. Elvileg ez a rendezési forma, csak abban az esetben lenne elképzelhető, ha a vízumhatalommal felruházott szervezet, valódi önkormányzati (állam-) struktúraként működne. Az eltelt tíz év gyakorlata viszont másról szólt, mint a nemzeti önkormányzati struktúrák (ön)tudatos és elhivatott kiépítéséről. A határon túli magyar szervezetek közül csak az RMDSZ-nek van ezen igényt megközelítő alapszabálya. Viszont a 1996-os kormányba lépés óta a szövetség nemcsak kifelé, a román parlamentben, kormányban, hanem (a legutóbbi kongresszusi és SZKT határozatok által is bizonyítottan) befelé is, mindinkább egy szűk hatalmi elit kizárólagos akaratát megtestesítő, központosított pártként szerveződik és működik. A pártszerű működéssel párhuzamban gőzerővel folyik a mai hivatalos RMDSZ-politika ellenzőinek a döntésbefolyásoló pozíciókból történő eltávolítása (a politikai Gleichschaltung). Mindez annak dacára, hogy a szervezet alapszabálya és programja megfelel a nemzeti önkormányzat megvalósításának. A többi határon túli szervezet eleve pártstruktúrákban szerveződött. De amennyiben létezne is „neutrális” államszerű határon túli szervezet, még akkor is fennállna a magyar állam által felelősségre nem vonható és utol nem érhető visszaélések lehetősége. Mindezeket tekintetbe véve reális megoldásnak csak a magyar állam által külön e célra létrehozott, azzal szerződéses munkaviszonyban álló, (esetleg felesküdt) személyzetből álló „regisztratúra”, (anyakönyvvezető testület) tekinthető. Ez az intézmény rendszeres magyarországi ellenőrzés alatt működne (esetleg a kulcspozíciók betöltésének rotációs rendszerével).

A státustörvény „külhoni állampolgárság” formája. Az intézmény józan ész diktálta formája és annak várható hatásai

A Magyarok Világszövetsége azon indítványa, hogy a magyar állampolgárság alanyi jogon illessen meg minden magyart, élénk és hosszan tartó vitát indított. Ebből leszűrhető, hogy a gondolat megvalósítását a mai magyar politikai kultúra szinte lehetetlenné teszi.

A politikai keresztülvihetőség szempontjából mellékes, hogy mennyire objektívek az ellenzők által felidézett veszélyek. Nem sokat vet a latba, hogy tudományosan mennyire értékelhetőek a fenntartások, és még kevesebbet az, hogy a Kasszandrák mennyire őszinték. Releváns az, hogy az anyaország lakosságát mennyire képesek a felhozott ellenérvek megmozgatni. Még egy felszínes sajtótükör, vagy a határon túli magyarok (egy tetszőleges anyaországi közvélemény-kutatás eredményein mért) szimpátia-indexe, bárkit gyorsan meggyőzhet arról, hogy a teljes körű magyar állampolgárság jogosultságának kiterjesztése, ellenzői által könnyűszerrel patt helyzetbe hozható. A komolyan vehető ellenvélemények két kérdés körül sűrűsödtek: – Van-e joguk a határon túliaknak az anyaország belpolitikájában szavazatukkal részt venni? – Nem következhet-e az állampolgárság kiterjesztéséből tömeges áttelepülés?

A határon túli magyarok státusát rendező törvény azon formája, amely a külhoni állampolgárság intézményéhez vezet, elegáns módon fenti ellenvetéseknek elejét veheti, miközben az érintetteknek a jelen optimumát nyújtva, a jövőbeli kiteljesedés lehetőségét is megteremti.

Az elképzelés szerint a törvény létre kellene hozza a külhoni magyar állampolgár státust, amelyre jogosult lenne minden magyar (nem honi állampolgár). A törvény továbbá tartalmazná a státussal járó alapvető jogosultságokat. Kiegészítő törvényekkel és apparátus felállításával létrejönne a külhoni állampolgárság intézménye. Ez messzesemenően beilleszthető az állampolgárság modern elméletébe. A mai nyugat-európai szakirodalom új irányzatai az állampolgárságot, önálló közjogi jellegének elismerése mellett olyan státusnak (jogi helyzetnek) tekintik, amely egyidejűleg jogi kapcsolatot is indukál az egyén és az állam között. A modern státuselmélet szerint tehát az állam és személy viszonyában az állampolgárság intézménye bipoláris kontinuumként fogható fel, amelynek egyik pólusa a jogi helyzet, jogállás, jogalap – a státus, a másik pólus pedig a jogviszony. Az elképzelt külhoni magyar állampolgárság elméleti szempontból a bipoláris kontinuum „státus” pólusa közelében helyezkedne el, míg a teljes körű állampolgárok a „jogviszony” környékén.

A külhoni állampolgárság intézménye, azáltal hogy „állampolgárság”, a nemzeti integráció mindazon dimenzióját megnyitja amelyet a teljes körű is. Ez utóbbival (a teljes körű állampolgársággal) szemben, a „külhoni” viszont rendelkezik azzal a taktikai előnnyel, hogy nem hozza be „kötött áruként” a teljes körűvel járó egész jogviszonyt, hanem külön, „helyzetre szabott” jogviszony építhető ki körülötte. Ez lehetővé teszi a társadalmilag kívánatos és a politikailag lehetséges között a pillanatnyilag optimális rendezés létrehozását, nyitva hagyva a későbbi optimalizálás lehetőségét. A törvényhozó kezébe olyan eszköz kerül, amely a valódi veszélyeket kikerülhetővé teszi, az álaggodalmaskodással álcázott nemzetellenes kerékkötést pedig leleplezhetővé.

A várható hatások attól függenek, hogy milyen jogviszonyt épít ki a törvényhozó erre a jogalapra.

Az alábbiakban a külhoni magyar állampolgárság státus nevéből józan ésszel következtethetően, személyes véleményként felvázolok olyan jogosultságokat, amelyeket a mai helyzetben és a belátható jövőben optimálisnak tartok. A külhoni állampolgár jogosult lehetne:

– Magyar útlevele. Véleményem szerint, a magyar útlevel jelenti azt a minimumot, amit a „józan ész” ehhez az állampolgársághoz kötne. A fentebb említett hipotetikus nemzeti tagsági igazolvánnyal szemben az útlevelnek pozitív nemzetközi és hazai konnotációja (lélektani társítása) van, továbbá nem feltételezi az Európai Unió tagországainak a külön elismerését. A külhoniság nem jelenne meg rajta, a honi állampolgárokéval megegyező lenne.

– A külhoniságot tartalmazó magyar személyi igazolvány lenne az a bizonyító okirat, amely az egyéb jogosultságok, jogviszony életbeléptetéséhez szükséges.

– A külhoni magyar jogosult lenne (korlátozható és ellenőrizhető körülmények között) munkavállalásra Magyarországon. Elképzelhetőnek tartom, hogy a külhoniak a nem-állampolgárokkal szemben preferenciális módon jutnának munkához.

– A magyar felsőoktatásban tanulni. Több szempont is ütközik a külhoniak felsőoktatásának rendezése körül, és többféle érdek. A méltányosság szempontjából nem elfogadható, hogy a külhoni magyar fiatalokat negatívan diszkriminálják – a kétféle magyar állampolgárságú tanulni vágyók egyforma eséllyel kell hogy részt tudjanak venni az anyaországi felsőoktatásban. A határon túli magyar egyetemek magyar állami támogatása, emellett lehetővé tenné az összmagyar egyetemi hálózatnak kölcsönös kiegészítő működését. A nemzeti utilitarizmus szempontjából elsődleges szempont a nemzet tudás-elit minél szélesebb alapokra helyezése, a rekrutációt az egész nemzetre kiszélesíteni. A kimagasló tehetségek ingyenes képzését, a magyar állampolgárság milyenségétől függetlenül kellene szavatolni.

– A külhoni magyar állampolgár a magyar betegbiztosítási rendszerben – fizetési alapon – részesül.

– A külhoni magyar állampolgárt elképzelésem szerint meg lehetne választani – politikai vagy önkormányzati funkciókba. A magyar választópolgár legyen abban a helyzetben, hogy – ha úgy akarja – akkor külhoni magyar állampolgárt is megválaszthasson. Ez a jogosultság kiteljesítené a nemzeti szuverenitást és segítené a nemzeti integrációt.

Az elképzelésem szerint, a külhoni magyar állampolgár nem lenne jogosult a magyarországi politikai életben választani. Mivel a külhoni állampolgár nem magyarországi adófizető, ne legyen lehetősége arra, hogy döntsön az adófizetők sorsalakítása felett. Nyitva marad a külhoniak számára a politikai integráció szubszidiáris formája. Ugyancsak nem lenne jogosult a külhoni magyar állampolgár, „minden további nélkül” véglegesen letelepedni, honosodni. Ez elejét venné azon félelmeknek, amelyek (őszintén, vagy nem) a külhoni állampolgárságot a tömeges áttelepülés megkönnyítése miatt elleneznék. A honosítás, (mint eddig is) a magyar állam érdeke szerint vagy (újdonságként) az adott kisközösség veszélyeztetettségének függvényében történik.

A külhoni állampolgárság intézménye hozzájárulhatna a történelmi dimenziójú politikai hibákból eredő feszültségek csökkentéséhez – a határon túli magyarok érzékenységet immáron nyolc évtizede folyamatosan sértő méltánytalanságok részbeni megszüntetése által. A szerzett anyaországi jogállás a szimbolikus térben, a vázolt járulékos jogosultságok a kulturális, gazdasági és politikai térben kompenzációt nyújt a kisebbségi létből fakadó, és e terekben megnyilvánuló frusztrációval szemben, ezáltal feszültség-enyhítő hatású. Az új

intézmény a magyar-magyar újra szerveződés, a nemzeti integráció, eddig nem létező társadalomlélektani, gazdasági, kulturális és politikai távlatait nyitja meg. Új minőséget képezne. Jótékony hatása mind a leszakított nemzetrészek, mind pedig az anyaországi részre rövid és hosszú távon is feltételezhető. Ez nemcsak addig érvényes, amíg az egyes magyar nemzetrészek közt az euroatlanti integráció lépéskülönbsége fennáll, hanem azon túl is.

A további várható hatásai is pozitívnak tekinthetők: megerősítené a határon túli magyar településeket és az általuk lakott régiókat a gazdasági integráció előtt megnyíló új lehetőségek által. Nem okoz gazdasági, kulturális vagy politikai kárt a többségi nemzeteknek. Ebből eredően a többségi államok nem fogalmazhatnak meg racionális ellenérveket – annál is inkább, hogy saját határon túli nemzettársaik felé hasonlóan járnak el. A külhoni magyar állampolgárság megerősítené ezen nemzetrészek hídszerepét, amely az eddigi szimbolikus és kulturális dimenzió túl, a gazdasági térben hatványozottan, valamint a nemzetközi jogi térben is betölthetővé válik. Az új státus és jogviszony nem lenne ellentétes a szóban forgó nemzeti közösségek autonómiatörekvésével, sőt, támogatja azt. Ugyanakkor nem feltételezi az autonómiát. Az autonómia messzemenően függ a többségi politikai akarattól. Megvalósítása annak függvénye, hogy az önállósodni akaró közösség belső erejének, a külföldi politikai nyomásnak és a belföldi hatalmi konjunktúrájának az eredője eléri-e a szükséges küszöbértéket, vagy nem. Mivel a külhoni állampolgárság jótékony hatása nem függ az érintettek autonómiájától, megvalósíthatósága még közvetve sem függ az utódállamok akaratától. Az új intézmény eurokonform lenne, mint egyébként a teljes körű állampolgárság jogosultságának kiterjesztése is az lenne – így hát a külhoni magyar állampolgárság megvalósítása pusztán magyar politikai akarat függvénye.

A Kárpát-medence nem-magyar népeinek lehetséges magyarországi státusa

A külhoni magyar állampolgárság részben rendezné a határon túli magyarok Trianon óta létező problémáit, és kielégítően azokat, amelyek a schengeni határ leereszkedésével lépne majd fel. Politikailag üdvös lenne, ha a magyar állam a magyarsággal együtt élő, a természetes életterét, a Kárpát-medencét vele több évszázada megosztó nem-magyarok felé is tenne eme második (schengeni) kérdéskörben segítő gesztusokat.

Az utódállamok többségi nemzeteivel a kooperatív, szimbiotikus kapcsolatokat szolgálná az a kiegészítő, külön törvény, amely elképzelésem szerint, a történelmi Magyarország területén élő nem-magyar lakosság magyarországi státusával foglalkozna. Ez kimondhatná, hogy (Horvátországot leszámítva) a kiegyezés (1867) utáni magyar határokon belül született és élő, nem-magyar lakosság, Magyarországon külön státust élvez, a földkerekség egyéb népeivel szemben. A külön státus ez esetben cél-státus lenne: a schengeni vízum gyorsított (és alanyi jogon történő) megszerzését szavatolná.

Vélhetően például az erdélyi románok, ily módon a magyarokban inkább láthatnának szövetségest, mint (kivételezett) vetélytársat. Ez a különstátus vélhetően megnövelné a magyarsághoz fűződő gyenge kötődések, „gyenge kötések” számát. Csizmadia Ervin, a gyenge kötések tárgykörének hazai szakértője, a Fidesz győzelmét is felhossa példának arra, hogy eme sokszor alábecsült kohéziós erők jelentőségére felhívja a figyelmet. Szerinte

a politikai izolációból való kijutáshoz az erős, szerződéses, baráti vagy elhivatottsági kötések nem elegendők. Szükség van az érdekeltségre, vagy a személyes haszon kilátására, reményére alapozó, gyenge kötések sokaságára is. Feltételezhető, hogy például Erdélyben az ottani románok magyarországi (vízumügyben) kivételezett státusa jelentősen megnöveli a magyar és román közösség között a gyenge kötések számát. Ugyancsak elképzelhető e törvény jótékony hatása az érintett lakosság devolúciós hajlandóságára.

Összefoglaló

Véleményem szerint a külhoni magyar állampolgárság intézménye az eurokonform magyar-magyar integráció, (újra szerveződés) eddig ilyenformán nem létező, gazdasági, kulturális, politikai és társadalomlélektani távlataival kecsegtet. Új minőséget képezne. Jótékony hatása mind a leszakított nemzetrészek, mind pedig az anyaország lakosságára nem csak addig lenne érvényes, amíg az egyes magyar nemzetrészek közt az euroatlanti integráció lépéskülönbsége fennáll, hanem azon túl is. A határon túli magyarságot attól függetlenül erősíti, hogy az a többségi állammal szembeni szuverenitás-átvállalás (autonómia-folyamat) megvalósításában hol tart. Ezzel szemben, a megvalósíthatóság szintjén, a külhoni állampolgárság intézménye azzal az előnnyel rendelkezik, hogy kizárólag magyar politikai akarattól függ.

Forrás: *Kapu*, 2000. 8. sz., 30–34.

A státustörvény mint köztes megoldás?

Nem kis részben a schengeni együttműködésnek a magyar-magyar kapcsolatok alakulását valóban érintő egyes negatív perspektívái miatti félelemre, illetve a tényleges nehézségeket túldimenzionáló schengeni mítoszokra válaszul jelent meg két gondolatkör: az egyik a kettős állampolgárság intézményének tömeges kiterjesztése a határon túli magyarságra, a másik pedig a határokon túli magyarok magyarországi jogi helyzetét biztosító és pontosító státustörvény.¹ E két gondolatkör szorosan kapcsolódik egymáshoz, s az utóbbi árnyaltabban fogalmaz meg olyan kérdéseket, amelyek indokoltsága nem volt vitatható a kettős állampolgárság gondolata mellett érvelők esetében sem. Tekintettel arra, hogy – mint arra mások mellett a jelen sorok írója egy korábbi tanulmányában maga is rámutatott – a kettős állampolgárság tömeges intézményesítése több gondot vet fel, mint amennyit megold, túl azon, hogy a magyar történelem sajátos alakulása miatt nehéz lenne olyan definíciót alkotni,² amely a történelmi Magyarország leszármazottai közül azokat fogná át, akiket közhasz-

1 A gondolat egyik felvetője, Csapody Miklós képviselő (MDF) szerint a cél az, hogy „intézményessé váljon a külső országokban élő magyarokkal való kapcsolattartás. (...) a környező országok is érdekelték a könnyített vámkezelés egyszerűsítésének és a nemzeti vízum bevezetésének szabályozásában, hiszen Magyarország európai uniós tagságával életbe lép a schengeni egyezmény is, amely lassíthatja a külföldiek beutazását hazánkba. Csapody szerint nem kollektív jogosítványokat adnának a határon túlínknak, hanem egyéni elbírálás alapján döntenék el a különleges státus odaítélését. A politikus szerint a törvénynek szólnia kell többek között arról, hogy a különleges státust elnyert személy élhet a korlátozottan vízummentes beutazás, a meghatározott mérvű vámkedvezmény és a külföldiekre vonatkozó munkavállalás jelentős könnyítésének lehetőségeivel csakúgy, mint a felsőfokú tanintézmények és az anyaországi egészségügyi ellátás meghatározott keretek közötti igénybevitelével. Csapody szerint a jogszabálynak nemcsak a Kárpát-medencei magyarságra kell vonatkoznia, hanem ki kell terjeszteni például a tengerentúli diaszpórákra is. Nem érinti a választójogot és a kettős állampolgárság kérdését.” *Magyar Nemzet*, 1999. november 3.

2 „A kettős állampolgárság tömeges felvételét a magam részéről nem tekintem járható útnak, mindenekelőtt azért nem, mivel jóval több kérdést vet fel, mint amennyit megold. Így például számolni kell azzal, hogy amint (az esetleges vízumkötelezettség bevezetését követően) a vízummentesség ismét helyreáll, az átmenetre tekintettel bevezetett kettős állampolgárság továbbra is fennmarad, és hosszú távon is hatást fejt ki. Azt is célszerű alaposan mérlegelni, hogy milyen jogi definícióval és milyen körben nyitnánk esetleg meg az alanyi jogként felvehető kettős állampolgárságot: a jogalkotói döntés az állam szuverenitásából fakadóan jogilag (sőt tulajdonképpen nemzetközi jogilag is) szabad ugyan, azonban a lehetséges fontosabb logikai variánsuk felsorolása magától értetődően mutatja a személyi hatály körülírásának megválasztásából fakadó dilemmákat:

A. saját kérésére bárki, aki magát magyarnak vallja,

B. saját kérésére bárki, aki magát magyarnak vallja, feltéve, hogy

- felmenője az 1920. június 4. előtti határokat figyelembe véve a Magyar Királyság területén született és magyar állampolgárságot szerzett,
- felmenője az 1920. június 4. előtti határokat figyelembe véve a Magyar Királyság (ide nem értve Horvátországot) területén született és magyar állampolgárságot szerzett,
- felmenője valamikor bármilyen címen magyar állampolgárságot szerzett, amennyiben a kérelmező jelenleg az alább felsorolt országok (...) valamelyikében él,

nálatú kifejezésként jelenleg a határokon túli magyarok elnevezéssel illetnek, a kérdés átfogalmazódott, s választ is kapott.

Az ún. Magyar Állandó Értekezlet második ülésének zárónyilatkozata³ ugyanis elvi döntést hozott a kérdésben: „(3) A különböző országokban élő nemzetrészek közötti kapcsolatok sokrétűsége felveti a magyarországi jogi szabályozás szükségességét. A résztvevők, tekintettel a határon túli magyarság ez irányú igényére, felkérlik a Magyar Köztársaság kormányát, hogy Magyarország és a határokon túli magyarság együttműködéséből fakadó előnyök érvényesülése érdekében, megerősítve a nemzeti összetartozás tudatát, Magyarország és a szomszédos országok közös integrációs törekvéssel összhangban vizsgálja meg a határokon túli magyarok jogállása törvényi szabályozásának megteremtését. Ennek elsődleges célja a szülőföldön maradás esélyeinek és lehetőségeinek erősítése.”

A kormánynak a parlament elé 2000 februárjában beterjesztett jelentése⁴ az alábbiakban összegzi az ezen a területen eddig történeteket és mindenekelőtt a státustörvénnyel összefüggő lépéseket:

„(...) Az Országgyűlés 26/1999 (III. 26) határozata üdvözölte a MÁÉRT megalakulását és felkérte a kormányt a MÁÉRT működési feltételeinek biztosítására, a feladatok megfogalmazására és a végrehajtás mechanizmusának kidolgozására. A kormány 1079/1999 (VII. 7.) határozatában intézkedett a feladatok végrehajtását szolgáló szakértői bizottságok létrehozásáról. Ennek nyomán hat szakértői bizottság alakult. A bizottságok

C. saját kérésére bárki, akinek

- felmenője az 1920. június 4. előtti határokat figyelembe véve a Magyar Királyság területén született és magyar állampolgárságot szerzett,
- felmenője az 1920. június 4. előtti határokat figyelembe véve a Magyar Királyság (ide nem értve Horvátországot) területén született és magyar állampolgárságot szerzett,
- felmenője valamikor bármilyen címen magyar állampolgárságot szerzett,
- amennyiben a kérelmező jelenleg az alább felsorolt országok (...) valamelyikében él.

Ennél még több logikai variáns is elképzelhető, hiszen nyilvánvalóan jelentős számban élnek olyanok Európában, akinek valahányadik ősük magyar állampolgárságot szerzett, de az állampolgárság Trianon idején már nem áll fenn. Így példának okáért a »feltéve, hogy a megszerzett állampolgárság 1920. június 4-ikén az alkotmányjog, illetve a nemzetközi jog szabályai szerint fennállt« formula a felsorolt esetekhez csatolva a személyi hatályt szűkíti. (Így ez a fordulat a csángókat viszont kizárja ebből a körből.)

Mivel az állampolgárság magyarországi szabályozása az ún. jus sanguinisen alapul, azaz leszármazás útján öröklődik, az állampolgárság bármilyen jogcímen történő megszerzése nemzedékekre kiható hatást is jelent és a kapcsolódó intézményektől utóbb visszalépni alkotmányossági szempontból is problematikus.

Ezzel azt szeretném hangsúlyozni, hogy olyan másodlagos hatások is vannak, amelyekkel eleve számolni kell és mindent be kell kalkulálni a pozitív és a negatív következmények közé. Egy ilyen következmény, hogy (figyelemmel arra, hogy a fenti B és C logikai sorozat annak alapján különbözik, hogy C nem tartalmazza az »aki magát magyarnak vallja fordulatot«), a C változat elfogadása esetén azok is igényelhetik, akik nem tartoznak az ún. határokon túli magyarok kategóriába, azaz nem magyarok. Amennyiben viszont a B változat kerülne elfogadásra, úgy a kérdés úgy merül fel, hogy megkövetelhető-e a »magát magyarnak valló« személytől ennek az érzésnek bármilyen valószínűsítése.

Mindezt annál is inkább előre át kell gondolni, mivel a leszármazási elv alapján a tényleges szám előre nem is becsülhető: vannak ugyanakkor olyan alkotmányos jogok és kötelezettségek, amelyek egyértelműen az állampolgársághoz kötődnek. A kettős állampolgárság körének kiszélesítése esetén ezen alkotmányos paragrafusok újrafogalmazásának igénye is okszerűen felmerül.” in Kovács Péter: Schengen és a határon túli magyarság.

3 1999. november 12. (a szerk.)

elnökei a területileg illetékes tárcák államtitkárai, helyettes államtitkárai, illetőleg az oktatási tárca esetében a miniszteri biztos. A titkársági munkát és egyben a tevékenység koordinálását a HTMH munkatársai végzik. A bizottságokat a kormány szakértői, a MÁÉRT-ben részt vevő határon túli magyar szervezetek és a magyarországi parlamenti pártok által delegált szakértők alkotják. 1999. szeptember és október folyamán a bizottságok megtartották alakuló üléseiket, meghatározták munkarendjüket és a legsürgősebbnek ítélt feladatokat. A szervezeti kérdéseken túl a bizottságuk többségében konkrét kérdéseket is megtárgyaltak, és megszülettek az első, tartalmilag is értékelhető eredmények.

Ezután került sor a MÁÉRT 1999. november 11–12-ei ülésére. Az ülésen a miniszterelnök, a külügyminiszter, a külügyi politikai államtitkár és a HTMH elnöke előadásait követően a szakbizottságok elnökei számoltak be az addig elvégzett munkáról.

Az EU-integrációs szakértői bizottság elnöke (a Külügyminisztérium Integrációs Államtitkárságának helyettes vezetője) arról adott tájékoztatást, hogy a bizottság állandó témájaként fogja vizsgálni a következő kérdésköröket: a kelet-közép-európai régió integrációs folyamatának általános helyzete, különös tekintettel az Európai Unióval folyó csatlakozási tárgyalásokra, illetőleg mindezek hatása a határon túli magyarokra; a külső határok ellenőrzése; vízümpolitika; regionális együttműködés. E témákon felül a bizottság – érintve más szakértői bizottságok kompetenciáit is – a következő kérdéseket tűzi még napirendjére: állampolgársági politika (ideértve a határokon túli magyarokra vonatkozó kérdéseket is), bevándorlás-politika és letelepedés, menekültügy, a határon túli magyarok magyarországi munkavállalásának kérdései.

Az állampolgársági és önkormányzati szakértői bizottság elnöke (a Belügyminisztérium politikai államtitkára) beszámolt arról, hogy az alakuló ülésen elkezdték a „határon túli magyar” jogi fogalmának körvonalazását. A „határon túli magyar” jogi fogalmának definiálása során a bizottsági tagok több fogalmi elemet javasoltak: így indítványozták a nyelvismeret, a származás, az egyházi nyilvántartás felvételét a definíció elemei közé.

A kettős állampolgárságról megoszlott a jelenlevők véleménye. Voltak olyan álláspontok, amelyek kívánatosnak tartották a magyar állampolgárság biztosítását a határon túli magyarok számára. A szakmai bizottság következő ülésén folytatni fogják a tanácskozást e kérdésekről, és meghívják a téma szakértőit is.

A gazdasági szakértői bizottság elnöke (a Gazdasági Minisztérium politikai államtitkára) beszélt a bizottság által kidolgozott ajánlásokról, melyeket a gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok intenzívebbé tétele céljából fogalmaztak meg a kormány számára.

Az alakuló ülésen áttekintették Magyarország kereskedelmi kapcsolatait közvetlen szomszédaival. Ezekkel a határon túl élő magyarok zömét magukba foglaló országokkal való gazdasági kapcsolatfejlesztés természetes és kiemelt célja a magyar kormány stratégiájának.

A szakértői bizottság résztvevői úgy ítélték meg, hogy a gazdasági kapcsolatok intenzívebb fejlesztése lehetőséget teremt a magyar nemzeti kisebbség gazdasági helyzetének javítására. A gazdasági együttműködés fejlesztésében különös hangsúlyt kap a határon

4 J/2204 sz. kormányjelentés „a határokon túli magyarokra vonatkozó politikai feladatok végrehajtásáról, különös tekintettel a Magyar Állandó Értekezlet ajánlásaira”.

átnyúló regionális együttműködés. E kapcsolatok fejlesztését erősítheti a magyar vállalkozók működőtőke-kivitelének fokozása.

Az oktatási szakértői bizottság elnöke (az Oktatási Minisztérium miniszteri biztosa) beszámolt arról, hogy az alakuló ülésen konkrét javaslatok születtek a határon túli magyar oktatásügy fejlesztéséhez kapcsolódó feladatokra vonatkozóan.

A határon túli magyar oktatási, kulturális, tudományos műhelyek az egyetemes magyar tudományosság részei, ezért célfeladat megmaradásuk, illetve fejlődésük elősegítése. A fenti cél érdekében a következő ajánlásokról született egyetértés a bizottság ülésén:

- a határokon túli magyar oktatást (tudományosságot) támogató magyarországi háttérintézmények, szervezetek működési hatékonyságának megvizsgálása,
- a határon túli magyar tudományos és oktatási intézményrendszer kataszter jellegű feltérképezése azzal a céllal, hogy egy olyan adatbázis álljon rendelkezésre, amely alkalmas az oktatási, tudományos intézmények, műhelyek térképének felrajzolására, és amely megoldja a folyamatos gondozás, frissítés problémáját,
- kutatási program indítása az emberi erőforrások helyzetének összehasonlító vizsgálatára a határon túli magyarság körében.

A kulturális szakértői bizottság elnöke (a Nemzeti és Kulturális Örökség Minisztériumának politikai államtitkára) tájékoztatott arról, hogy a bizottság átfogó, a határon túli irodalomra, művészetekre, közgyűjteményekre, közművelődésre, a műkedvelő mozgalmakra stb. kiterjedő elemzések elkészítését tűzte ki célul, amelynek alapján a bizottság pontosan megfogalmazza majd a magyar kultúra és annak intézményrendszere fejlesztésének fő, javasolt irányát. Ugyancsak elhatározták egy intézményi kataszter felállítását.

A szociális és egészségügyi szakértői bizottság elnöke (a Szociális és Családügyi Minisztérium politikai államtitkára) beszámolójában a határon túli magyarokat érintő munkajogi, foglalkoztatáspolitikai, egészségügyi és társadalombiztosítási vonatkozású mechanizmusok alapos előkészítésének szükségességét hangsúlyozta.

A bizottság egy egészségügyi és egy foglalkoztatáspolitikai munkacsoport megalakítását határozta el. Egyetértettek abban, hogy az egyik legaktuálisabb kérdés a határokon túli magyarok magyarországi gyógykezelésének a megoldása.

Megállapították, hogy minden konkrét intézkedésnél számolni kell a költségvetés teherbíró képességével és a magyar társadalom toleranciájának jelenlegi szintjével, valamint óvakodni kell a meggondolatlan lépésektől, túlzott várakozások felkeltésétől.

2000 első hónapjaiban a MÁÉRT munkaügyi,⁵ a kulturális⁶ és egyéb szakbizottságainak üléseiről, az előrehaladás üteméről⁷ viszonylag részletes információkat kapott az újság-olvasó.

Milyen tartalmú legyen ez a törvény, melyek azok a főbb elvárások, amelyeket készítőinek figyelembe kell venniük? Itt mindenekelőtt a határokon túli nemzetrészek igényei és érzései azok, amelyek a döntéshozatalban releváns tényezőt képeznek.

A határokon túli magyarság érzéseit tükrözik azok a megjegyzések, hogy „a státustörvény akkor tölti be szerepét, ha az asszimilációgátló hatáson túl az elvándorlási hajlandóságot is csökkentti”.⁸

A vajdasági Hódi Sándor szerint a szülőföldön maradás szándékát „nemzeti romantikával, hagyományápolással, az áldozatvállalás mítoszával nem lehet a határon túli magyarság körében fenntartani. A megmaradásért kemény harcot kell folytatni s ez így lesz mindaddig, amíg a nemzet, mint közös vállalkozás, az életvitel szempontjából előnyös, kedvező befektetéssé nem válik.”⁹

„A magyar államnak meg kell határoznia azon kedvezmények körét, amelyek már elegendőek ahhoz, hogy identitásának vállalásában, valamint szülőföldön való maradásában érdekeltté tegyék az egyént. (...) Azonban bármilyen kritériumokat is alkalmazna az anyaország a magyarsághoz való tartozás meghatározásakor, meg kell adni az esélyt a magyar származású, de már az asszimiláció peremére sodródott egyének számára, hogy visszatérhessenek gyökereikhez, amennyiben ők is így akarják. Másképp megfogalmazva, a magyarság körét inkább bővíteni, mint szűkíteni kellene egy ilyen jogi és adminisztrációs eljárás során.”¹⁰

Átgondolt, részletes koncepciót tükröz az erdélyi Borbély Imre tanulmánya:

„Eltelkintve a deklaráció szintű státustörvénytől, a névtelen, minimális státustörvényt a „józan ész” a következő dimenziókhöz kötne: az érintettek (a magyarság) törvényerejű meghatározása, a nemzeti kataszter alapján kiadott „örökvízum”. Létrejöhete tehát, járulékos haszonként, a nemzeti kataszter intézménye, ami például a világban ugyancsak szétszórt zsidók esetében már évtizedek óta működik. Magyarnek minősülne, pl. – német min-

5 A Szociális és Családügyi Minisztérium elképzelései szerint „elképzeltető, hogy - amennyiben a magyar parlament elfogadná a státustörvényt - meghatározott keretszámban a határokon túli magyarok is a hazai munkavállalókkal azonos feltételek mellett vállalkozhatnának munkát. A kvótán belül nem vizsgálnák, hogy magyar munkaerő híján valóban indokolt-e a külföldi alkalmazása. Egy évben azonban csak három-négy hónapos magyarországi munkáról lehetne szó, amellyel javíthatnák a maguk és családjuk megélhetési körülményeit. Öry (Csaba államtitkár) szerint ez a megoldás hasznos lehet az ország számára is, hiszen a külföldiek általában olyan idénymunkákra jelentkeznek, amelyre nálunk nem lehet embert találni. Problémát jelent, hogy az egyes országok társadalom-, egészség- és nyugdíjbiztosítási rendszerei eltérőek, de a vitás kérdések rendezésére már létrejöttek a szakbizottságok. A kormány tárgyal a szomszédos országokkal, hogy Magyarország meghatározott számban fogad külföldi munkavállalókat. Románia esetében évente 8000 személy magyarországi munkalehetőségéről lenne szó.” *Népszabadság*, 2000. március 13.)

6 „Kedvezményeket tervez a MÁÉRT – Átalakítás előtt a díjazási és az ösztöndíjrendszer?

A kulturális szakterület az, amelyben a törvények leginkább biztosítják a határokon túli magyarok számára a nemzeti örökséghez való hozzájutást – állapította meg a Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) kulturális bizottsága csütörtökön Budapesten tartott ülésén. A tanácskozásról Várhegyi Attila, a bizottság elnöke tájékoztatta az MTI-t. Várhegyi Attila elmondta: az ülésen többek között elhangzott, hogy olyan szabályozást kell megfontolni a jövőben, hogy a határokon túli magyarok kedvezményesen látogathassák a múzeumokat, a könyvtárakat, a 18 éven aluliaknak és a 65 éven felülieknek a magyar állampolgárokkal azonos jogosítványokat kell biztosítani. Részletjavaslattként hangzott el, hogy miniszteri rendeletekben, kormányrendeletekben kell megjeleníteni a kulturális szolgáltatáshoz való hozzáférési jogot a határon túli magyarok számára. A bizottsági tagok felvetették többek között azt is, hogy tekintsek át a művészeti, közművelődési és kulturális díjak adományozásának rendszerét, és az állampolgárság ne legyen kizáró feltétele az elismerés odaítélésének. A grémium tagjai hivatkoztak itt a Kossuth-díj adományozására, amelyben határon túli magyarok is részesülhetnek. Az ülésen elhangzott az is, hogy az ösztöndíjak rendszerét szintén úgy kellene átalakítani, hogy az ország határain túl élő magyarok is pályázhassanak arra, például a nemrégiben alapított Klebelsberg Kunó ösztöndíjra. A bizottság részéről általános érvényű elvárásként hangzott el, hogy a státustörvényben hangsúlyosan, taxatívén jelenjenek meg a kulturális szolgáltatáshoz való jogok. Várhegyi emlékeztetett arra, hogy a Külügyminisztériumnak és a HTMH-nak november 30-ig kell elkészítenie és benyújtania a státustörvény tervezetét a kormányhoz.” *Magyar Nemzet*, 2000. március 24.

ta szerint – aki legalább 25%-ban magyar eredetű, beszéli a magyar nyelvet és vállalja a magyarságát s kötődik a magyar kultúrához (ami esetleg a magyar szellemiségű utódnevelésben ragadható meg).

A státustörvény „nemzettsági státusz” formája: az elképzelés lényege a magyar nemzettséghez kötött külön státusz. Ez is feltételezne egy nemzeti katasztert, valamint a nemzeti hovatartozás kézzelfogható és felmutatható jeleként esetleg egy nemzettsági igazolványt. Az örökvízummal egyenértékű igazolvány további jogosultságok életbe léptetésének konkrét lebonyolítását is lehetővé tenné. (...) Kimondottan káros és többrétűen veszélyesnek bizonyulna, ha a nemzettsági igazolvány a határokon túli nemzeti közösségek egy-egy „legitim” szervezetének tagsági igazolványával azonosulna vagy eme szervezeteket ruházná fel a magyar törvényhozó az igazolványok kiállításával. (...) A „vízumhatalom” beláthatatlan előnyhöz juttatná a kiválasztott szervezetet (...) ez önmagában is feszültségekeltő. (...) Mindezeket tekintetbe véve, reális megoldásnak csak a magyar állam által külön erre a célra létrehozott, azzal szerződéses munkaviszonyban álló (esetleg felesküdt) személyzetből alkotott „regisztratúra” (anyakönyvvezető testület) tekinthető. Ez az intézmény rendszeres magyarországi ellenőrzés alatt működne (esetleg a kulcspozíciók rotációs rendszerével).

A státustörvény „külföldi állampolgárság formája” – az intézmény „józan ész” diktálta formája és annak várható hatásai:

Elképzeléseim szerint a külföldi magyar állampolgár jogosult lenne:

7 „Változatok a státustörvényre:

(...) A határon túli magyarok anyaországi különleges jogállását rögzítő törvényről tavaly novemberben született döntés a Kárpát-medencei magyarság budapesti egyeztető fórumán (MÁÉRT). A törvény több területen (köztük az oktatásban, a munkavállalásban, az egészségügyi és szociális ellátásban) különleges jogi státust kíván biztosítani az anyaországban. A tervezett jogszabály lényegét Orbán Viktor kormányfő úgy fogalmazta meg, hogy a »több mint turista, kevesebb, mint állampolgár« státusz jelentené a szomszédos országokban élő magyaroknak.

A státustörvény előkészítésével megbízott hat szakértői bizottság közül a kulturális, az oktatási, a gazdasági, az önkormányzati és az EU-integrációs ügyekkel foglalkozó testület már megfogalmazta javaslatát. A hatodik, a szociális és egészségügyi szakbizottság április 4-én tartja és ismerteti elképzeléseit. (A bizottságok munkájában hazai és határon túli szakértők vesznek részt.)

Értesüléseink szerint a törvény lehetővé tenné az évi, legfeljebb három-négy hónapig tartó legális munkavállalást Magyarországon. A munkavállaló - anyaországi társaihoz hasonlóan - köteles adót és társadalombiztosítási járulékot fizetni. A viszonylag rövid ideig tartó legális munkavállalás biztosításával a hatóságok szeretnék megakadályozni a tömeges átköltözést. Szakértők ugyanakkor arra figyelmeztetnek, hogy - a jó szándék ellenére - a sajátos magyar foglalkoztatáspolitikát az EU jogrendjébe ütköztethet.

A jelekből ítélve az oktatással és a kultúrával kapcsolatos rész nem ellenkezik az EU-normákkal.

A kulturális szakbizottság ajánlása szerint biztosítani kellene az anyaországi múzeumok, könyvtárak kedvezményes látogatását. A testület ugyanakkor elvárja, hogy kapjon külön hangsúlyt a kulturális szolgáltatásokhoz való jog. Az RMDSZ - amely elsőként foglalta írásba a szakbizottságoknak szánt javaslatait -, azt is indítványozza, hogy a magas állami kitüntetésekben (Kossuth-díj, Széchenyi-díj) határon túli magyarok is részesülhessenek. A gazdasági együttműködés területén az RMDSZ javasolja egy állandó magyarországi iroda megnyitását, amely tanácsadói feladatot töltene be.

-A szakértői bizottságok javaslatai alapján az illetékes szaktárcák a következő hetekben elkészítik saját tervezeteket. Ezek összegzése alapján készül el a törvény koncepciója - nyilatkozta lapunknak Szabó Tibor, a HTMH elnöke, aki úgy véli: a státustörvény alapfunkciója, hogy a magyar-magyar viszony rendezése mellett elősegítse a határon túli magyarság közösségként való megmaradását a szülőföldjén.

- magyar útlevele (...) a külhoniság nem jelenne meg ezen az iraton, mely a honi állampolgárokéval megegyező lenne,
- a külhoniságot igazoló magyar személyi igazolványra (...),
- a külhoni magyar jogosult lenne a munkavállalásra Magyarországon korlátozott és ellenőrzött körülmények között. Elképzelhetőnek tartom, hogy a külhoniak a nem állampolgárokkal szemben preferenciális módon jutnak munkához,
- a magyar felsőoktatásban tanulni (...),
- a magyar betegbiztosítási rendszerben részesülni fizetéses alapon,
- megválasztatni politikai vagy önkormányzati funkcióba.

Elképzeléseim szerint a külhoni magyar állampolgár nem lenne jogosult a magyarországi politikai életben választani. Mivel a külhoni állampolgár nem magyarországi adófizető, ne legyen lehetősége arra, hogy döntsön az adófizetők sorsalakítása felett. Nyitva marad a külhoniak számára a politikai integráció szubszidiárius formája. Ugyancsak nem lenne jogosult a külhoni magyar állampolgár „minden további nélkül” véglegesen letelepedni az anyaországban. Ez elejét venné azon félelmeknek, amelyek (őszintén vagy nem) a külhoni állampolgárságot a tömeges áttelepülés megkönnyítése miatt elleneznék. A honosítás (mint eddig is) a magyar állam érdeke szerint vagy (újdonságként) az adott kis-közösség veszélyeztetettségének függvényében történne.”¹¹

Legyen-e „igazolvány”, s ha igen, úgy ki állítsa ki?

Az igazolvány jellege, formája, kiállító hatósága, érvényessége stb. igen sok vitára adhat okot.

Jelen sorok írója úgy véli, hogy a költségvetési szempontból nem jelentős vonatkozású intézmények esetében a magyar nyelv használatának kell elsőbbséget biztosítani. Ha ez nem is eredményez tökéletes megoldást, de a név, az oktatási formákban stb. való részvétel, a vagy könnyen hamisítható, vagy könnyen illetéktelen kezekbe is kerülhető igazolványokkal szemben mindenesetre jobb, egyértelmű és egyszerűen értelmezhető megoldást jelent.

A jelentős költségvetési kihatást jelentő esetekben – kérdés persze, hogy melyek lesznek ezek, hiszen az egészségügyi szolgáltatásoknál a magán – vagy klíringelszámolású ott-honi társadalombiztosítási háttér esetében nem szükségképpen merül fel az állami teherválasztás – mihez kellene kötni az igénybevételt? A nyelvismeret központi helyre állítása itt is

A kormány döntése értelmében június 30-ig össze kell állítani a törvény koncepcióját, november 30-ig pedig a kabinet, majd az Országgyűlés elé kell terjeszteni a javaslatot. A HTMH elnöke szerint a törvénytervezet határidőre elkészül. Értesüléseink szerint még a parlamenti végszavazás előtt, várhatóan október végén vagy november elején összehívják a MÁÉRT ülését. A magyar-magyar csúcsparticipáció kisebb-nagyobb módosítási javaslatokat tehetnek.” *Népszabadság*, 2000. március 29.

8 Harrach Gábor: Státustörvény és megmaradás. *Erdélyi Magyarorság*, 40. sz. (1999. október-november-december) 8.

9 Idézi Harrach: i. m. 8.

10 Harrach: i. m. 9.

11 Borbély Imre: Külhoni állampolgárság vagy státustörvény? Az elszakított nemzetrészek magyarországi jogállásának rendezési lehetőségei. *Magyar Kisebbség*, 1999. 4. sz. – Internet-változat: <http://www.hhrf.org/magyarkisebbség/m990431.html>

praktikusnak tűnik, kérdés, hogy lehet-e, kell-e ezen túlmenő kritériumokat meghatározni. Ezek esetében egyébként nem kevés elméleti és technikai nehézség merülne fel.

A dolog természetéből fakadóan elvileg minél közjogibb jogosítványok kapcsolódnának a magyarság határokon túli részéhez tartozáshoz, annál „keményebb” követelményeket kellene támasztani. Így például ha a hatalmi-közjogi testületbe történő választás vagy választhatóság bármilyen formában felmerülne, a választójogi szakértők természetes reakciója a kiszámíthatóság, egyértelműség megkövetelése.

Érdekes módon azonban, amint Magyarország és valamelyik szomszédos ország egyaránt az Európai Unió tagja lesz, úgy nem az állampolgárság, hanem a „domicilium”, a tartós tartózkodás, letelepedés elvéhez kötődnek majd bizonyos választási jogosítványok, így például a maastrichti szabályok szerint nemcsak az Európai Parlamentbe, de a helyi önkormányzati testületekbe való választásokon is. Így tehát ekkor majd a Magyarországon dolgozó szlovák nyelvű szlovák állampolgár több jogot gyakorolhat, mint a mai magyarországi viszonyok tekintetében a Szlovákiában élő magyar kisebbségi. Az más kérdés, hogy a nyelvismeret miatt valószínűleg lényegesen több szlovákiai (és a még későbbiekben erdélyi) magyar fog a határokon átnyúló munkavállalás jogával élni, mint ahányan a nem magyar anyanyelvűek köréből. Mivel egy ilyen jellegű törvénynek hosszú távú szerepet fognak szánni megalkotói, célszerű szem előtt tartani, melyek azok a közjogi intézmények, amelyek érvényesítéséhez nem kell saját állampolgárnak lenni, sőt tulajdonképpen a jogok bizonyos közösségi jogi helyzetek tényállásához kötődnek. Árnyat vetne a státustörvény tekintélyére, ha egyre-másra kiderülne, hogy a Magyarországon megtelepedett francia, angol polgár bizonyos területeken lényegesen több jogosítvánnyal bír majd, mint a státustörvény hatálya alá eső magyar kisebbségi. Másrészt azonban a szabályokat oly módon kell megtervezni, hogy a közösségi jogi szabályok érvényesítését ne akadályozza.

Az igazolás és az igazolhatóság vitájában számos tényezőt elengedhetetlen figyelembe venni.

Vallási alapon nyilvánvaló kötődések vannak, a közismert példa szerint Erdélyben a római katolikusok, a reformátusok és az unitáriusok gyakorlatilag csak a magyar kisebbséghez tartozhatnak, anélkül hogy ez kizárólagosan lefedné az ottani magyarság egészét. A keresztlevelek megkövetelése azonban nemcsak hogy bonyolítaná a dolgot – hiszen Magyarországon sincs mindenki megkeresztelve –, hanem problémát is jelentene a vallási kötődés felfedése olyanok előtt, akiknek ehhez semmi közük, s akik a magyar jog szabályai szerint magyar állampolgároktól egyébként nem is követelhetnek meg ilyen típusú információszolgáltatást, tekintettel az ún. személyiségi jogok és adatvédelem területén kialakult alkotmányos, illetve ombudsmani gyakorlatra.

Egyébként akármilyen definíciót is találunk ki a határon túli magyarságra, vagy ha a jogalkotó mellőzi a definíciót, és mindössze a magyar nyelv ismerete lesz a feltétel, az bizonyos, hogy a történelmi helyzet sajátossága miatt az erdélyi és felvidéki cigány közösség egy jelentős része ennek hatálya alá fog esni. A II. József idején történt nagy névadási hullám idején felmenőik megkapták a magyarországi cigányság egy jelentős részét azóta is jelző „klasszikus” vezetékneveket. Eredeti nyelvük mellett vagy helyett, jelentős részük magyar anyanyelvűvé vált. Hogy a határon túli magyarságra kitalált státustörvény tényleges

hatásaiból a cigányság is részesül, illetve részesülhet, az persze nem a „rossz” vagy a „jó” kérdése, hanem tény, aminek számszerű kihatásaival is számolni kell, amelyek persze eltérőek.

A kulturális szolgáltatások (múzeumi belépő kedvezményei stb.) közül azokat, amelyeknek potenciális költségvetési kihatásai csekélyek, ez a „szélesebb személyi hatály” nem érinti, ráadásul a köznapi tapasztalatok szerint a potenciális érintettek nem is tömeges fogyasztói ezeknek a szolgáltatásoknak. Hasonlóképpen hosszú ideig nem kell számolni azzal, hogy a státustörvényhez esetleg kötődő magyarországi közép- és felsőfokú oktatási rendszerekben igénylőként megjelenjenek. Ezzel szemben az egészségügyi ellátás esetében esetleg már igen, a munkavállalás esetében talán és amennyiben bizonyos szociális ellátási intézmények is kötődnének a rendszerhez, úgy nagy valószínűséggel velük is leltetne számolni mint igénylőkkel. Ennek figyelembevételével kell tehát az intézményeket megtervezni.

Iskolai bizonyítvány valamilyen formájú figyelembevétele nyilvánvalóan a magyar nyelvű oktatási intézmények igénybevétele irányába hatna, de magától értetődően indokolatlanul sértené azokat, akik családi körülményeik vagy az oktatási struktúra okán többségi nyelvű intézményeket kényszerültek látogatni.

A politikai szervezeti tagság, illetve a szervezet ajánlása nyilvánvalóan hallatlanul megerősítené az adott szervezet tekintélyét és befolyását. Borbély Imre már említett cikkében ezt elutasítja. Jelen sorok írója a maga részéről az érintett közösség politikusi berkeiből ezzel ellentétes nézetet is hallott, szinte ugyanazon érvekkel alátámasztva. Egy azonban bizonyos: ahol több politikai szervezet egymással „választójogilag” is versengve képviseli a magyarságot, ott a választás a szervezetek között hallatlanul kényes feladat lenne: ugyanakkor a kiadásra jogosult szervezetek számának növekedését elfogadni számos politikai, jogi és technikai problémával jár.

Németh Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára egy interjúban az előkészítő munka állásáról úgy tájékoztatott, hogy „az számít magyarnak, aki annak vallja magát, és aki ezt alá is tudja támasztani. Mondjuk azzal, hogy beszél magyarul, vagy bármi más módon. Természetesen valamilyen szisztematikus formát is kellene találni a határon túli magyar státus elismeréséhez, illetve annak igazolásához. A szervezeti tagság tűnik a legmegfelelőbb formának. A kérdést kissé bonyolítja, hogy nemcsak egyéni, hanem kollektív szervezeti tagsággal is lehet számolni. Ami viszont elengedhetetlen, az a határon túl készülő, egyénekre lebontott szervezeti tagnyilvántartás.”¹²

Egyelőre még idő előtti lenne arról nyilatkozni, hogy a törvényhozó milyen formában tudja megvalósítani ezt az elképzelést, egyeztetve az országonként eltérő számú és befolyású szervezetek lehetőségeit, számot vetve azzal a ténnyel is, ha az adott országbeli képlékeny helyzet miatt esetleg hosszabb átmeneti időszak volna szükséges társadalmi szervezeti tagság vállalásához, ami ráadásul feltehetően a nagykorú személyek lehetősége lenne. Külön kérdés a családtagok részesítésének jogcíme, tekintettel a rokonsági fokra is.

Ennél a kulturális szervezeti tagság jobb megoldás lenne, ahhoz azonban fel kellene építeni egy olyan szervezetet, amely át tudná fogni a különböző helyi tevékenységi formákat.

¹² *Magyar Nemzet*, 2000. április 1. Státustörvény a kettős integráció érdekében.

Egyébként már középtávon igen hasznos lenne, ha a magyar nyelv, kultúra és történelem ápolására vonatkozó határokon átnyúló együttműködést olyan rendszerként (is) meg lehetne jeleníteni, mint amilyen például a frankofón együttműködés. Kérdés, hogy a jelenleg funkcionáló ilyen típusú intézmények (Magyarok Világszövetsége, Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia) perspektivikusan tudnának-e, akarnának-e ilyen irányba mozdulni, illetve elfogadottságuk megfelelő szintű-e egy ilyen feladat ellátásához.

A technikai és elvi nehézségeket persze mindig könnyebb felsorolni, mint a megoldást megtalálni. Láthatóan azonban az igazán biztos pont a nyelvismeret. Ez nem jelenthet nyelvvizsgáztatást, de a nyelv iránti elkötelezettség, használat igénylését igen. Ez az asszimiláció ellenében is hat és érvényesítése még mindig a legkevésbé bürokratikus. Ha bármi egyéb követelmény mellett döntene a jogalkotó (név, keresztnév jellege stb.), az nem fedi le a teljes magyarságot, átfog olyanokat, akik magukat valójában nem érzik magyarnak (ez a helyzet persze változhat!), azaz ezekben az esetekben is megjelenne a nyelvismeret kiegészítő elvként.

Ráadásul a nyelvismeret követelménye, az ahhoz fűzött preferencia elég jól védhető. Nem mintha Magyarországnak állandóan arra kellene ügyelnie, hogy mikor melyik lépését fogják félreérteni és félremagyarázni külföldön, illetve a szomszédos országokban (végső soron ha nem is mindegyiket, de azt, amelyiket akarják, akkor, amikor éppen valamilyen belpolitikai érdeknek megfelelően hasznot hozhat egy ilyen lépés), de az eleve egy adott nemzethez tartozás intézményét az európai országok egy részében saját történelmükből kiindulva hosszabb idő óta elutasítják, mesterkélt, ám a médiában tagadhatatlanul hatásos párhuzamot vonva e gondolat és a hitleri expanzió között.

Milyen tartalmat adjon a jogalkotó a státustörvénynek?

Elméletileg három út lehetséges:

1. A státustörvény tulajdonképpen semmi újat nem tartalmaz, hanem mintegy egy helyre gyűjti mindazokat a ma is élő jogszabályokat, amelyek a határon túli magyarok számára különböző jogokat, intézményeket, sajátos elbánást biztosítanak.

2. A státustörvény új szabályokat teremt abból kiindulva, hogy az eddigiek csekélyek, méltatlanok voltak, vagy voltaképpen nem is léteztek.

3. A kettő valamilyen vegyülete áll elő.

Ad 1: Önmagában nem elítélendő a legelső variáció sem, jóllehet nyilvánvalóan nem elégítené ki az elvárásokat, és talán a visszhangja sem lenne kedvező. Értelmét az adná, hogy – mint ahogyan az egyéb problémakomplexumokkal is gyakran előfordul – a ténylegesen létező, irányadó jogszabályok a jogrendszerben annyira szétszórtnak helyezkednek el, hogy nehezen tekinthetők át, s az egyén által nem kellő hatékonysággal alkalmazhatók. Ilyennek tekinthető – a példa kedvéért – az ifjúságra vonatkozó jogszabályrendszer, ahol a fiatalabb, ám már nem gyermekkorú korosztályt alkotmányos cikkek, bizonyos nemzetközi szerződések, az oktatási törvény, a rossz útra térteket a Btk. fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezései, a helyes úton haladókati a különböző lakásvásárlási hitelkonstrukciók, az első munkába állást elősegítő munkáltatói adópreferenciák is érintik. Egy ilyen új szabályokat nem tartalmazó, összefoglaló kódexnek nem annyira elméleti, mint inkább praktikus előnye van, hiszen megkönnyíti a tájékozódást, és elősegíti az igényérvényesítést a létező jog alapján.

Mindezt a határokon túli magyarokra vonatkoztatva felmerül a kérdés, hogy a felvetett igények jelentős része valójában nincs-e lefedve valamely létező jogszabállyal, ha nem is címe, de tényleges hatása alapján. Mindez értelemszerűen csak a jogrendszer egészének a felvetett igények alapján történő átvilágítása eredményeként pontosítható, mindazonáltal a MÁÉRT második ülésén heves vihart kiváltó „státustörvény és gazdasági teherbíró képesség” felvetés kapcsán emlékezhethetünk arra, hogy a rendszerváltozást megelőző évtizedekben olyan egészségügyi megállapodásuk voltak hatályban Magyarország és szomszédai között, amelyek eleve lehetővé tették az állampolgárokéval egyenértékű bánásmódot, azaz az ún. ingyenes gyógykezelést, amelynek a társadalombiztosításra háruló terheit az államok akkor még társadalombiztosítási költségvetéseik közötti klíring-elszámolásra emlékeztetően rendezni tudták.

Mennyiben vannak hatályban ezek az egyezmények, illetve valamilyen közismert nemzetközi utasbiztosítási konstrukció nem fedí-e le tartalmukat, a költségviselést bizonyos teljesíthető formai feltételekhez kötve? Az is biztos, hogy aki tanulási vagy regisztrált munkavállalási céllal tartózkodik az országban, annak egészségügyi biztosítottsága és bekapcsolása a magyar társadalombiztosítási rendszerbe szükségképpen létezik.

Jelen körülmények között a magyar egészségügy felszereltsége valószínűleg irigylésre méltóan elérhetetlen egy átlag ukrainai, erdélyi vagy éppen délvidéki kórház számára, de minden magyarországi polgárnak vannak ismeretei az egészségügyünket terhelő anomáliákról. Ezért is az egészségügyi téren megvalósuló elbánás esetében megvannak a megfelelő becslési lehetőségek arra, hogy nagyjából milyen betegforgalomról lehet szó, hiszen a betegek és (gondoljunk csak a látogatásra) a hozzátartozók közlekedése és útiköltségei külön figyelembe veendő és inkább a lehetőség igénybevétele ellen ható tényezőket jelentenek.

Hasonlóképpen az oktatási lehetőségeket, bizonyos ösztöndíjrendszereket a kétoldalú egyezmények, s főleg a ma is érvényesülő jogszabályok és tevékenykedő alapítványok is garantálnak.

Mindenekelőtt az egészségügyi ellátásra utaló példa kapcsán (de az oktatásügyi sem teljesen mentesül ettől) felvethető, hogy az nem kisebbség-specifikus, hanem az érintett állam összes lakosát érinti. Ez minden bizonnyal igaz, csak hogy leszámítva a baleseteket, vakbélgyulladást és egyéb sürgősségi beavatkozásokat, az átlagos beteg leginkább anyanyelvén szeret érintkezni az orvossal, és nem tolmács segítségével. Így azután az igénybe vevők java része annak idején is valójában magyar volt. Ugyanúgy igen valószínű, hogy elenyésző azon nem magyar származásúak aránya, akik a szomszédos országokból érkezve magyar nyelven akarnak jogot, közgazdaságtant és egyéb tárgyakat tanulni.

A határokon túli magyarok magyarországi munkavállalása közismerten kényes kérdés, és ráadásul ezen a területen a majdani EU-tagság már eredményezheti olyan közösségi szabályok érvényesülését, amelyek érvényesítése alól nem lehet kibújni. A munkaerő-kontingensek esetében a szakmai kihívás abban rejlik, hogyan lehet pontosítani azokat a foglalkozási ágakat, konkrét státusokat, amelyek esetében a magyar nyelv értése jogszerű feltétel.

Ad 2: Dönthet a jogalkotó úgy is, hogy a státustörvénybe új szabályokat kell felvenni, hiszen az eddigiek vagy nem voltak elégségesek, vagy éppen eleve érvényesülnek, s ezért

valami pluszt kell adni. Ez logikailag ugyanúgy hibátlan döntés, ebben az esetben azonban arra kell figyelemmel lenni, hogy

- tényleges tartalmat hordozzon s lehetőleg ne program jellegű norma legyen,
- eleve működőképes intézményeket teremtsünk (azaz ne legyen szükség számtalan más jogágra továbbutaló végrehajtási szabálycsomagra),
- a gazdasári háttér a saját erőnkől, államközi együttműködés alapján, a (persze ere-dendően profitorientált) magánszféra bekapcsolásával rendelkezésre álljon,
- legyen összhangban a magyar alkotmányos és jogrendszer egészével, ideértve min-denekelőtt az alkotmánybírószági gyakorlatot,
- vegye figyelembe, hogy az érintett országok is az irányadó EU-jogszabályok elfo-gadására kényszerülnek,
- az intézmény a magyar politikai elit egybehangzó, hosszú távú akaratát tükrözze,
- legyen realista, s ne a külvilág és az utókor számára akarjon emlékművet faragni nagyvonalúságáról.

E két utolsó megjegyzés talán fölösleges is lenne, ha nem lebegne szemünk előtt a kisebbségi törvény története és sorsa, ahol a magyarországi kisebbségek száma, illetve némileg ezzel összefüggésben parlamenti képviselője kérdésében olyan döntések szület-tek, amelyeket máig sem hajtottak végre, s ezzel az alapvetően működőképes rendszer egyes elemeit fölöslegesen tették támadhatóvá, nehezen magyarázhatóvá vagy éppen lesajnálhatóvá.

A menekültügyi, bevándorlási kérdésekben értelemszerűen a szokásosnál kedvezőbb bánásmódot, könnyebben, hamarabb megszerezhető státust lehetne rögzíteni – igaz, ez éppen hogy az otthonmaradás ellenében hatna...

A határokon túli magyar tudományos élet számára kidolgozott különböző intézmé-nyek – mint a Magyar Tudományos Akadémia „külső tagja”, a *Domus Hungarica* kereté-ben megvalósuló magyarországi kutatási lehetőségek, a felváltva Magyarországon és az állampolgárság szerinti országban folytatott kutatómunka, a Magyar Professzorok Világta-nácsa stb. – úgy próbálja a hazai tudományos életbe integrálni a határokon túli magyar kuta-tókat, hogy egyszersmind ne az agyelszívást segítse elő.

Ad 3: A két rendszer vegyítése is járható út, azaz létező, működő intézmények egybe-gyűjtése, kiegészítve új jogszabályokkal.

A három út közül akármelyikre is lép a jogalkotó, számot kell vetnie még egy tényező-vel, nevezetesen hogy annak egyaránt vonatkoznia kell a Magyarország európai integrációját megelőző évekre és az azt követő évtizedekre, az utóbbin belül olyan helyzetekre, amikor a határokon túli magyar olyan államban él, amely tagja az Európai Uniónak, illetve olyan-ban, amelyik nem. A helyzet akkor bonyolultabb, amikor az illető ország még nem EU-tag. Tagsága után ti. éppen az EU jog parancsa alapján kell polgára számára nemzeti elbánást adni, ha területünkön tartózkodik, hozhatja és repatriálhatja társadalombiztosítási és nyug-díjrendszeri szerzett jogait, s ekkor a maastrichti módosítások eredményeként helyi szinten választó és választható lesz, lehet számára külföldön védelmet nyújtani és így tovább.

Forrás: Kovács Péter: *A schengeni kérdés*. Osiris: Budapest, 2000, 69–85.

Státusmagyarság

Lehet-e a jog a politika foglya, vagy inkább a határokon kívül élő magyarok foglyai-e annak a belpolitikai versengésnek, hogy ki tud többet ígérni számukra? Mit kezdhet a jogkereső közönség a sajtóban csak „nemzetpolgár-igazolvánnyal” felszerelt státusmagyarok elvárásaival, vagy egyszerűbben és hivatalosan csak a határon túli magyarokról szóló törvény tervezetével? A lassan két éve a politikai félnyilvánosságból a parlament felé lopakodó jogalkotási ötlet többféle tanulság levonására is alkalmat ad. Például arra, hogyan csökkenthető még tovább a normatív rendszerekbe vetett amúgy is csekély közbizalom.

Külmagyar és belmagyar

Az 1989-es alkotmányreform (1989. évi XXXI. tv.) kétfelé választotta a magyarokat: határokon kívül és belül élőkre. Az alkotmány 6. § (3) bekezdésének ez az újítása korszakhatár lett, mert vitatható ugyan, hogy politikai programpontként vagy normatív tartalommal,¹ de bekerült az állami feladatok közé a „határokon kívül élő magyarokért érzett felelősség” és az anyaországgal való kapcsolat előmozdítása. A politikának ez a közjoggá transzformált eleme kissé pongyola megfogalmazású, de annál nagyobb hatást váltott ki a kormányprogramok formálása, az ellenzéki politizálás és a jogalkotás terén egyaránt.

Ha erőteljesen leegyszerűsítjük a politikai szándékot, nagyjából arról folyik a szó a nyolcvanas évek vége óta, hogy vajon milyen jellegű támogatást, mekkora költségvetési összegekben és melyik csatornákon kellene nyújtani a külföldön élő magyaroknak ahhoz, hogy az ne vigye, hanem hozza a szavazatokat. A retorika szintjén felmerült ugyan, hogy a külmagyarokkal is bővíteni lehetne a szavazótábor, de a szakértőkkel rendelkező pártok mindig világosan látták: a békeszerződések, határváltozások nyomán külföldivé vált magyarok véglegesen kikerültek a magyarországi választójog köréből. Így tehát a célközönség mindig is a magyarországi választópolgár volt és maradt.

E versengésben minden párt és koalíció a saját értékválasztása, vélt vagy valós társadalmi támogatottsága szerint foglalt állást. Mivel a szavazatokat adó hazai választók közönsége – sajátos ismerethiánya, előítéletessége és eltérő tapasztalatai szerint – megosztott, és mert a pártok (és szimpatizánsaik) egymás ellenében politizálnak, nem alakult ki konszenzus átfogó, legalább középtávú koncepció a „külmagyar politika” megteremtéséről. Így az aktuális kormányzat szerepfelfogása és politikai stílusa szerint – általában túlzott jelentősé-

1 Kukorelli István: A „felelősségi klauzula” (Alkotmány 6. § (3) bekezdés) értelmezési lehetőségei. In *Schengen – A magyar–magyar kapcsolatok az uniós vízumrendszer árnyékában*. Szerk.: Tóth Judit. Lucidus Kiadó, Budapest, 2000. (Kisebbségkutatás Könyvek) 175–179.

get tulajdonítva – szinte egyetlen és végső eszközként alkalmazta az állami irányítás és a jog eszközét a két választás között rendelkezésére álló időszakban.

A versengésben nem jutott energia például annak tisztázására, hogy a felelősséget elsősorban a külpolitika terén kellene-e érvényre juttatni (pl. az emberi jogokért síkraszál-ló, a stabilitást és jószomszédi kapcsolatokat szorgalmazó, regionális centrum szerepre pályázó államként), esetleg inkább a gazdasági expanzió (tőke kivitel, regionális piackere-sés, szakképzett vagy hiányzó munkaerő idevonzása) szolgálatába kellene-e állítani a hatá-ron túli politizálást, avagy maradjunk csak a jól bevált kultúrnemzet fogalmi körébe eső céloknál (szellemi és tárgyi kultúra megőrzése). Röviden, a középtávú politikai prioritáso-kat sem határozták meg a közéleti szereplők. Csupán abban van bizonyos folyamatosság, amit röviden a „külpolitika szentháromságának” nevezhetünk az első demokratikus választás óta. Eszerint a külpolitika hármas prioritásába tartozik Magyarország európai és északatlanti integrációjának elősegítése, a jószomszédi kapcsolatok erősítése és a határon túli magyarokkal kapcsolatos felelősség érvényesítése. Jóllehet logikai képtelenség egy-szerre három legelső célt kitűzni, a gyakorlati politizálás elemzése² azonban azt bizonyítja, hogy nincs lehetetlen a hatalom számára: az integráció egyre erősödő dominanciáját csak pillanatokra szakította meg egy-egy jószomszédi gesztus vagy kül(magyar)politikai nyilat-kozat. Jó példa erre az ukrán, a szlovák és a román alapszerződés vitája.³ Nyitott kérdés azonban, hogy az alárendelt külpolitikai prioritás mellett milyen egyéb céljai és eszközei vannak a határon kívül élő magyarokkal kapcsolatos politikának.

Az elemző további megállapítása, hogy a külmagyarok között éles különbséget alakí-tott ki a politika: kiemelte a Kárpát-medencében élőket a világ más tájaira került magyarok-hoz képest. Miközben a politikai szereplők nyíltan megvallják, hogy a szomszédos orszá-gokban élőkre kell irányítani a figyelmet, alig magyarázzák meg, miért másodosztályú magyarok az Urál mellé vagy éppen Amerikába került magyarok. Az elszórt megjegyzé-sekből a következő magyarázat fogalmazható meg. A Kárpát-medencében élők vétlenek abban, hogy elveszítették magyar állampolgárságukat, az államhatárok úgy lépték át őket, hogy ebben a nagypolitika segédkezett, tehát a Magyar Köztársaságnak azon kell lennie, hogy ezt a történelmi igazságtalanságot jóvátegye. Ráadásul ők politikailag is könnyebben kezelhetők, mert jól behatárolt területen élnek. Ezzel szemben a nyugati (és egyéb) magya-rok eleve gyanúsak, mert elmentek, elvándoroltak, kikerültek a magyar kényszerközösség-ből. Legyen csak nekik és elődeiknek lelkiismeret-furdalásuk, amiért elhagyták a szülőfö-l-det egy jobb (üldözéstől, háborútól, nélkülözéstől mentes) élet reményében. Egyébként is, szétszórtan élnek, nehéz velük kapcsolatba lépni, sokfélék, és ki tudja, hogyan, miért kerül-tek külföldre (elhurcolták, menekítették, kidobták, kitessékeltek ugyan sokukat, de az a generáció már nem aktív). Lehet, hogy már nem is igazi magyarok, asszimilálódtak, pol-

2 Tóth Judit: Az elmúlt évtized diaszpórapolitikája. In *Diskurzusok a vándorlásról*. Szerk.: Sik Endre – Tóth Judit. Nemzetközi Migrációs és Menekültügyi Kutatóközpont (MTA Politikatudományi Intézete), Budapest, 2000, 218–251.

3 Csigó Péter–Kovács Éva: Európai integráció vagy/és kisebbségpolitika? A román–magyar alapszerződés sajtóvitá-ja. In *Diskurzusok a vándorlásról*, 252–278.

gárosodtak, ezért nincs is szükségük az anyaország segítségére. Ugyanakkor nagy előnye a Kárpát-medencében élőknek, hogy lehet őket gyámolítani, gyengébbként pártfogolni (íránynítani), míg esetleg a nyugati magyarság minket akarna kitanítani arról, hogyan működik a demokrácia és a piacgazdaság. Mindebből következik, hogy a szavazatokért és társadalmi szimpátiáért folyó pártpolitikai küzdelemben biztosabb a siker, ha a szomszédságban élő magyarokat célozza meg a határokon kívül élőkért érzett felelősség.

További közös eleme a hol kisebbségi, hol nemzetpolitikának nevezett kül- (magyar)politikának, hogy nem szorgalmazza a magyarországi bevándorlást. Mivel ez a nyugati magyarság szempontjából nem valóságos veszély, és főként nem tömeges, a politikusok a szomszédos országokban élőkre utalva alkalmazzák a „szülőföld-politikát”. Eszerint az a cél, hogy a szülőföldjükön, azaz otthon keressék és találják meg a boldogulásukat a határokon kívül rekedt magyarok. Elvileg helyeselhető, hogy kerülni akarjuk a kényszerű elvándorlást, sürgetve az etnikai, kulturális, gazdasági és politikai szabadság minél teljesebbé tételét ott, ahová születtek. Ugyanakkor ebben szerepet játszik az a térségünkben sem ismeretlen elképzelés, miszerint az adott nemzetiség által lakott terület a megőrzendő, és nem az ott élő ember (lásd a Vereckei-emplémű esetét, ott élő magyarok hiányában). Másrészt nem nehéz felfedezni, hogy sokkal kényelmesebb számunkra, ha otthon maradnak. Onnan ugyanis nem szólhatnak bele közvetlenül a belpolitikába, nem igényelnek tömegesen részt a társadalmi újraelosztásból, és elfogadják (egyelőre) a segítő anyaország és a támogatott külmagyar szereposztást. Egyébként, ha jönnek, akkor sem kapnának automatikusan választójogot (az állampolgárság elnyerése hosszú éveket vesz igénybe), így egyazon cikluson belül nem várható tőlük kormánypárti szavazat, ami kétéssé teszi az effajta politikai befektetés értelmét.

A konszenzuális elemek száma tehát kevés, és az 1989 óta a határon kívül élő magyarokkal – de nem szükségképpen értük – folytatott politika sokkal inkább versengő. A külmagyarokkal kapcsolatos elképzelések a politikai szereplők közt újabb törésvonalakat hoztak létre. Ezzel párhuzamosan zajlott le a határon túli magyar közösségek politikai szerveződése, differenciálódása, amely fokozatosan kialakította az anyaországhoz fűződő viszonyok, elvárások tarka szötteését is, megteremtve egyúttal a velük kapcsolatos itteni politika hangsúlyait is.

Dadog a jog?

A határokon kívül élőkre 1989 óta direkt vagy indirekt módon alkotott jogszabályokat és az állami irányítás egyéb eszközeit elemezve (ilyen például az Országgyűlés, a kormány határozata)⁴ az embernek olyan érzése támad, mintha dadogna a jog. Bizonyos kérdéseket újra és újra szabályoz, folyamatosan változtatva a kormányzati hatásköröket, az intézményesítés elemeit, miközben számtalan fontos kérdésen átsiklik, a szabályozást elnagyolja. Ez összefügg a politika koncepciótlanságával éppúgy, mint a közigazgatással érintkező

4 Tóth Judit: A diaszpóra a jogszabályok tükrében. *Regio*, 1999. 3–4. sz., 46–92.

politikai hatalom szervezeti önértékével. A jog mentségére szolgál, hogy elég bonyolult a szabályozandó személyek és életviszonyaik köre.

A leegyszerűsített feladat a következő. Szabályozni kellene külföldön élő nem magyar állampolgároknak (határon túli magyarok) külföldön és Magyarországon nyújtandó egyes jogokat, támogatásokat. Csakhogy a magyar nemzethez tartozás jogi szempontból érdemben nem határozható meg, legfeljebb formálisan (például anyanyelve magyar, vagy – a szabad identitásválasztás alapján – az illető nyilatkozatot tehet magyar nemzetiségéről). Továbbá nem sérthetjük meg más állam jogalkotási, igazságszolgáltatási, kormányzati szuverenitását, hiszen a határon túli magyarok általában más államnak a polgárai. Végül a szabályozást nehezíti, hogy nincsenek adataink a jogalanyokról, akiknek eleve többféle az állampolgársága, lakóhelye, jogállása, személyes joga. Ebből már látható, hogy az egységes szabályozás csak nagyon absztrakt lehet, az „ahány határon túli kisebbség, annyiféle szabályozás” elve lenne csak használható. A szabályozás azonban makacsul az egységességre törekszik, kevés eredménnyel.

A közjog elválasztotta ugyan a külmagyart és a belmagyart, de meg sem kísérelte, hogy választ adjon arra, „ki a magyar”. Legtöbbször a már jól bevált jogi csoportosítást követte (magyar állampolgárokra és külföldiekre osztva a világ lakosságát), esetleg ezen belül megkülönböztette őket aszerint, hogy hol élnek, laknak (annak definiálása nélkül); ám bizonyos politikai nyomásnak engedve öletszerűen váltogatta a jogalanyok megnevezését. A jogszabályok elemzésének fontos következtetése, hogy a jogalkotók nem törekedtek a következetes, egyértelmű szóhasználatra. Néhány példát idézünk, jelezve, mennyire sokszínű a jogi szövegekben a külmagyar és a belmagyar: „külföldön élő magyar állampolgár”, „külföldi államokban letelepedett magyar állampolgár”,⁵ „Magyarország határain kívül élő magyarok”, „a világban élő magyarok”, „diaszpóra”⁶, „Magyar Köztársaság területén kívül élő magyarság”,⁷ „külföldről hazatérő magyar állampolgár”,⁸ „külföldi letelepedés szándékával az országot elhagyók”, „külföldön letelepedő polgár”, „a külföldről letelepedési céllal hazatérő”, „külföldön élő, de Magyarországon tartózkodási hellyel rendelkező”,⁹ míg a leggyakrabban a „határon túli magyarok”¹⁰ kifejezés szerepel a joganyagban. Ebből adódik a következtetés: a jogalkotó esetlegesen és szituatív módon reagál a szabályozási igényre.

Az elmúlt évtizedben született joganyag nemcsak heterogén, töredékes, de rébuszokban is beszél. Sok kitartás és külön szótár kell a tízezernél is nagyobb mennyiségű jogforrásból azon rendelkezéseknek a megelégséhez és dekódolásához, amelyek a határon kívül élő magyarok érdekében születtek. A mintegy 150 jogforrás és normatív állami irányítási eszköz zöme formálisan nem a határon kívül élő magyarokról szól, de valójában e kül(magyar)politika megvalósítását szolgálja, változatos módon. Például bizonyos nem-

5 119/1996. (XII. 21.) OGY határozat a Magyar Köztársaság alkotmányának szabályozási elveiről.

6 90/1992. (V. 29.) kormányrendelet a Határon Túli Magyarok Hivataláról.

7 161/1998. (IX. 30.) kormányrendelet a nemzeti kulturális örökség minisztere feladat- és hatásköréről.

8 147/1993. (X. 26.) kormányrendelet a személyi igazolvány kiadásának és nyilvántartásának átmeneti szabályairól.

9 1992. évi LXVI. tv. és a 146/1993. (X. 26.) kormányrendelet a személyi adat- és lakcímnnyilvántartásról.

10 Például 26/1999. (III. 26.) OGY határozat a Magyar Állandó Értekezlet megalakulásához kapcsolódó feladatokról.

zetközi egyezményekhez azért csatlakoztunk, vagy éppen azért mondtuk fel, netán azért nem mondtuk fel őket, hogy kifejezzük a határon kívül élő magyarokért érzett felelősségünket, elősegítsük az anyaországgal való kapcsolattartásukat, noha a szöveg csupán a másik szerződő ország állampolgárait, munkavállalóit, ösztöndíjasait vagy kutatóit említi, mindenféle etnikai hivatkozás nélkül. Az e célból született hazai jogszabályok túlnyomó többsége sem árulja el, inkább csak körülírja, rejtjelesen, hogy a határon kívül élőkre kell gondolni azok alkalmazása során. Akadnak persze kivételek, ha a „magát magyar nemzetiségűnek vallónak”¹¹ adnak kivételt, kötelezettség alól felmentést, kedvezményt az egyébként minden külföldre, vendégmunkásra, hallgatóra vonatkozó szabályok tengerében.

Nem csoda, ha emiatt a jogalkalmazóra nehezedik a jogalkotói (politikai) cél megfigyélése és érvényesítése. Ehhez járul, hogy alig találunk a joganyagban a határon kívül élőknek biztosított jogokat, ugyanis a kedvezmények és támogatások elsöprő többsége hatósági, kvázihatósági (közalapítványok, költségvetési szervek általi) mérlegelés körében eldöntött támogatásról, kedvezményről szól. Ezek „adhatók”, „kérelmezhetők” és persze „visszavonhatók”. Így a döntéshozatali rendet, a finanszírozást nagy tömegű alacsony szintű norma (pl. miniszteri rendeletek, kormányhatározatok) kiadásával kell vezérelni. Ez pedig elősegítette a határon kívül élőkkel kapcsolatos politikát végrehajtó közigazgatási egységek létesítését és a közbeiktatott kvázihatósági szervezetek gombamód való elszaporodását. A fő szabályként „ható, -hető” támogatási rendszer kitermelte a támogatásért igyekvők klientúrájának és a későn jövők vagy rosszul értesültek finom hálózatait, amelyek jogszerű és pénzügyi működését nem lehetett sem átlátni, sem ellenőrizni. A határon kívül élőkért született jog alkalmazásának ellentmondásossága mindezért már a szabályok megalkotásakor nagyjából előre látható volt.¹²

Schengen-pánik

További lökést ad a Kárpát-medencében élő külmagyarokra vonatkozó szabályozásnak Magyarország európai integrációja. Az Európai Unióban a közösségi vívmányokat ugyanis csak valamely tagállam polgára (európai állampolgár) és a közösségi jog alkalmazási körébe tartozó egyébként kedvezményezett személyek élvezhetik. Mire tagok leszünk, már éppen elkészülnek az új falak Európában, amelynek alapjait egy jelentéktelen kis luxemburgi településen, Schengenben rajzolták meg 1985 és 1990 között. Az akkor elkészült két egyezmény és az alkalmazásukat segítő normák mára egész kódexet alkotnak.¹³ Azt rögzítik, miként mozoghatnak, utazhatnak és tartózkodhatnak szabadon a belül lévő, és miként kell szigorúan ellenőrizni a nem EU-államok (harmadik államok) polgárait, ha belépnek (belépnének) a schengeni vízumrezsim területére. Ezt a vaskos szabálytöme-

11 1993. évi LV. tv. a magyar állampolgárságról.

12 Tóth Judit: Mozaikok a migráció hazai szabályozásához – az állampolgársági és az idegenrendészeti törvényről. *Magyar Jog*, 1994, XLI. évf. 4. sz. 213–222.

13 A téma részletes feldolgozását lásd *Egységes belbiztonsági és jogi térség Európában*. Szerk.: Masika Edit – Harmati Gergely. ISM, Miniszterelnöki Hivatal, Budapest, 1999.

get éppen most illesztik be a közösségi vívmányok közé, továbbfejlesztve a tagállamok között megszűnő belső államhatárok és a külső határokat ostromló, azokon bejutó harmadik állam polgárai miatt növekvő közrendi, közegészségügyi és biztonsági intézkedéseket. Ma még kül- és belmagyar egyaránt harmadik állam polgára az unió számára, bár a beutazásra, tartózkodásra vonatkozó eltérő mértékben kényelmetlen szabályokat alkalmaznak a magyarok egy-egy állampolgárság szerinti önálló csoportjára. A csatlakozás után azonban a külmagyarok zöme beleütközik a vízumok, a határőrök és a munkaügyi ellenőrök falába. A politika és a jog közös kérdése tehát: van-e mód e falak lebontására, például több évig érvényes beutazási vízummal, több konzulátussal, esetleg egyes államoknak a vízumlistáról való levakarásával. A politikusok hangosan, a jogászok csendesebben keresik a megoldást az 1989-től kissé slamposan alkalmazott vízummentességi, idegenrendészeti, munkavállalási, adózási, társadalombiztosítási szabályok „közösségiesítéséből” adódó hátrányok csökkentésére.

Az uniós tagság nyomán a határon kívül és belül élő magyarok kettőssége új értelmet nyer. Belmagyar lesz az, aki európai állampolgár (minden nyugat-európai magyar és a bővítéskor együtt felvett, környező országokban élő magyar), és harmadik állam polgárává válik a mai külmagyarok jelentős része. A „közösségiesített” vándorlási szabályok további hatása lesz, hogy a most csak töredezett szabályozást és migrációs politikát készen átadja számunkra, megtakarítva ezzel a nehézkes konszenzusok keresésével járó erőfeszítéseket, ám nem is lesz mód azok alapvető elveitől és jogi rendjétől való eltérésre. Ez a rend valószínűleg a külmagyaroknak a szülőföldön maradását fogja szolgálni, mert onnan elvándorolni, de még kiutazni is nehéz lesz, hacsak demográfiai, foglalkoztatási vagy geopolitikai okból alkalmanként fel nem nyitják a kapukat az előregedő, nővérek és számítástechnikusok hiányával küzdő unióban. Így a nemzet integrációja az államok integrációjához képest még várat magára.

Közhatalom háztájiban

A magyar–magyar kapcsolatok intézményesítése egyszerre köszönhető e külső kényszereknek és a szavazatokért folytatott versengésnek. A határon kívül élő magyarokkal kapcsolatos ügyekben meglehetősen tagolt érdekek egyeztetésére az Országgyűlés a Magyar Állandó Értekezletet (MÁÉRT) ismerte el,¹⁴ anélkül, hogy pontosan rögzítette volna összetételét és szerepét. Csupán annyit fogalmazott meg, hogy „ajánlásokat tesz”, de nem tudni azt sem, hogy a törvényhozásnak vagy a kormánynak, amelynek egyébként feladatkörébe tartozik például a munka világában, a jogszabályok előkészítésében az érdekegyeztetés, továbbá az együttműködés a társadalmi szervezetekkel.¹⁵ A MÁÉRT-ben különböző szakértői bizottságokat hoztak létre, és az államtitkárok, miniszteri biztosok mellett a kormány közreműködésre kérte fel a hazai parlamenti pártokat, a parlamenti vagy tartományi képviselőkkel rendelkező határon túli magyar politikai szervezeteket (hogy mely országokban,

14 26/1999. (III. 26.) OGY határozat 1. pontja.

15 1987. évi XI. tv., Mtv., Alkotmány 36. § értelmében.

azt nem jelölték meg), valamint a Magyarok Világszövetségét.¹⁶ E meglehetősen hibrid formáció működőképességének főpróbája a sajtóban máig státustörvénynek nevezett törvény kidolgozása volt. Az ennek kapcsán kirobbanó viták zaja elnyomta az értetlenkedők hangját. Például hogy a politikai, közigazgatási és érdekvédelmi szervezetek elsősorban vajon politikai vagy szakmai eszmecserét folytatnak-e. Kormányt, Országgyűlést a konszenzus miatt politikailag kötőerejű alkukat kötnek, esetleg véleményezik a kormányzati döntéseket, illetve terveket? Működésük nyilvános? Ki kaphat és milyen alapon részvételi lehetőséget, tagságot a MÁÉRT-ban? A tényleges párbeszéd és konszenzuskeresés célját nem lehet ezekből a határozatokból egyértelműen kiolvasni. Ha ez a cél a nemzetpolitikán alapul, akkor az érdekegyeztetésben részt venni kívánók önkényes kiválasztása sérti az egyenlő bánásmód elvét. Célszerű lenne ezért elismerni valamennyi jelentkező, a határokon belül és kívül élő magyarok jogszerűen működő társadalmi szervezeteinek, politikai tömörülésének a jogegyenlőségét. Erre többféle technika kínálkozik (pl. lobbilista vezetése, és az arra felkerült szervezetek közösen fogadnak el és alkalmaznak képviselőik megválasztására egy rendszert, vagy a listára felvett szervezetek rotációs elven kerülnének be a MÁÉRT-ba). Másik megoldás, ha megfontolják azt az ellenzéki javaslatot is, hogy az érintett, egyenlő bánásmódot élvező határon túli szervezetek válasszanak szószólót,¹⁷ aki bekapcsolódna az érdekegyeztetési mechanizmusba.

A vitatkozás helyett azonban megindult a törvény tervezetének kidolgozása. Eszmei állapot! A jogalkotással foglalkozók régi vágya, hogy ne a közigazgatási ügyintézők, hanem a politika vázolja fel a szabályozás célját, elveit – s már csak kodifikációs szakipari tudás kell a formába öntéshez. Lehetett volna így is, ha megfelelő mennyiségben adagolják a kodifikációs szakelemet, a hazai joganyagot ismerőket, és a MÁÉRT kompetenciája is tisztázva van. Ám a jogszabály szövegezését is politikusok végezték, és a munkálatokról a közigazgatás csak a bőven adagolt sajtónyilatkozatokból értesült. Mire kész lett az első normaszöveg-tervezet, már nem lehetett a közvélemény és a külföldi magyar közösség előtt visszakozni. Így a közigazgatásnak csak a helyesírási hibák kijavítása és az egyetértés lehetősége maradt meg. A közhatalom ilyesféle kitérítése, albérletbe adása persze nem új jelenség, régen ezt „társadalmiasításnak” nevezték (lásd például a szakszervezeteknek átadott, majd önkormányzatisított, végül államosított társadalombiztosítás esetét), vagy emlékezhetünk a „gebinbe adásra”. A „közös” és a „magán” zsebek, érdekek békés egymás mellett élésének példája a háztáji is.

A címében megszelídített törvény a hét szomszédos államban élő magyarokról rendelkezne. De nem annyira státusukról, hiszen ahhoz alanyi jogokat kellene számukra alkotni, amit érvényesíteni eleve csak Magyarországra beutazva lehetne, és különben is nagyon sokba kerülne. Ezért inkább kedvezményeket, támogatási lehetőségeket gyűjtöttek egy csokorba.

16 1079/1999. (VII. 17.) Kormányhatározat 3. pontja.

17 Tabajdi Csaba fogalmazta meg az MSZP javaslatát, mely szerint a szószóló tanácskozási joggal kapcsolódna be az országgyűlési munkába, hogy tolmácsolja a környező országokban élő magyarok igényeit. *Magyar Hírlap*, 2000. július 25.

A tervezet figyelemre méltó eleme a „magyar igazolvány”. Az e törvény által ígért – s a számtalan további jogszabályban részleteiben szabályozandó – összes kedvezményt csak az veheti igénybe, aki ilyen igazolvánnyal rendelkezik. Így újabb kategória szerint választható ketté a Kárpát-medencében élő külmagyarság: „igazolt” és „igazolatlan” magyarokra. Az igazolvány kiadásának több feltétele van. (1) Vizsgálni kell, hogyan vészítette el a határon túli személy a magyar állampolgárságát, hol van az állandó lakóhelye, van-e bevándorlási/letelepedési engedélye, nem áll-e beutazási és tartózkodási tilalom hatálya alatt. Ehhez többféle személyes adatra van szükség, amelyek megismerésére csak az jogosult, akit erre az adat tulajdonosa vagy a törvény feljogosít. Ezekről azonban a tervezet nagyobb részben hallgat. (2) A kormány által „ajánló szervezetként elismert” határon túli társadalmi szervezet bocsásson ki ajánlást, és az legyen valós. A tervezet hallgat az ajánlás kiadásának tartalmi és eljárási feltételeiről (az efféle kötetlen, teljesen szabad döntési jogosultságot nevezik diszkrecionalitásnak), azt áttestálja az ajánlást kibocsátó szervezetre, mindenféle biztosítékok nélkül. Mivel nincs más, alternatív mód az ajánlás megszerzésére vagy pótlására, ez közvetett módon ad közhatalmat az „ajánló szervezet” (párt, egyesület stb.) kezébe. Mindezt az igazolvány ilyen módon való kiadása sérti a jogállamiságot.

A tervezett szabályozás nem szolgálja egyértelműen a szülőföldön (meg)maradást, noha ebben a politikai szereplők között konszenzus van. Ugyanis a kedvezmények kisebbik része vehető igénybe a szülőföldön. Ilyen a nem nyereségérdekeltektől támogatása, a különleges tartalmú diákigazolvány, a határon túli magyarok képzése oktatási tagozatok kihelyezésével, kiskorú gyermek tanítási támogatása, a közszolgálati műsorok, valamint a határon túli gazdasági (kis)vállalkozások támogatása. A támogatások többsége, például a magyarországi tömegközlekedésben a kedvezményes utazás, az itteni diákigazolvány a migrációt közvetlenül inspirálja, illetve igényli, mert magyarországi belépés nélkül nem vehető igénybe. Ide kapcsolódik, hogy a kedvezményekből kizárnák az állandó magyarországi tartózkodásra jogosító (bevándorlási/letelepedési) engedéllyel rendelkezőket a szülőföld-politika jegyében. Ez a kizárás így meglehetősen önkényes, és nem illeszkedik a külföldiekre vonatkozó jogszabályok logikájába sem. Ugyanis a magyar állampolgárság honosítással való elnyerésének feltétele a bevándorlási/letelepedési engedély, amelynek megszerzését az Országgyűléshez benyújtott, a külföldiek magyarországi beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényjavaslat tovább szigorítja, azaz nehezíti a bevándorlást, letelepedést, például a letelepedési engedély megszerzésénél a tanulmányok miatt itt töltött évek nem vehetők figyelembe. Ez a közvetetten diszkriminatív rendelkezés az itt tanuló határon túli magyarokat célozza, bár nem mondja ki. Ugyanakkor az állampolgársági törvény a magyarok számára fenntartja a kedvezményes honosítást. Szóval a célok is homályosak.

Egyes támogatások nem vehetők igénybe, mert életszerűtlenek. Ilyen az egészségügyi és a nyugellátás, ha nem egyértelmű, hogy azt biztosítási vagy szolidaritási alapon fogják-e finanszírozni. Vagy az „igazolt magyarok” munkavállalása, mert külföldiekről lévén szó, az engedélyeztetés ideje, hatósági nyilvántartása és költségei (munkaerőigény meghirdetése, munkavállalási engedély, vízum, naptári évenként az esetleg különböző megyékben engedélyezett munkák idejének összeadása) azonosak lennének a célzott három hónapos munkavégzési idővel és szinte a keresettel. Ilyen feltételek mellett csak szakképzetlen,

alkalmi, szezonális munka jöhet szóba, amely alacsony jövedelmet nyújt, amelyre az említett eljárási, ügyintézési kiadások, közterhek is rárakódnak.

Reménykedjünk, hogy a további rendeleti jogalkotásra felhatalmazó kerettörvény helyett a jogállamiságnak megfelelő, a meglévő joganyagot összerendező vagy legalábbis kevesebb „támogatást, kiszolgáltatottságot és több jogot” szabályozó, átlátható rendszer jön létre a határokon kívül élő magyarok számára. Különben még tovább csökken az emberek bizalma a normatív rendszerekkel, különösen az alkotmány súlyával, szavahihetőségével szemben. Hogy ne legyen a határon kívül élő magyarokért való felelősség üres szólam. De miért a fanyalgás a státustörvény kapcsán? A politikai célt, azaz a szülőföldön maradást kezdetben nem segíti, mert a politikusok jól tudják, hogy a vándorlás tervezett nehezítése – miként az amerikai kvóták 1920-as években való bevezetése vagy a török vendégmunkás-programok nyugat-európai leállítása – fokozza a családok áttelepedési szándékát, mert már nem lehet könnyen ingázni. Ám ha a falak felépülnek, már úgysem jöhetnek, addigra tehát valóban a „szülőföld-politika” státusaivá válnak.

Forrás: *Mozgó Világ*, 2001. 4. sz., 12–19.

Egy törvény és jövőképei

Alighanem mind Közép-, mind Délkelet-Európában épp ezekben az években döbbenünk rá, hogy a politikai modernitás egyszerűsítő perspektívája mennyire nem elégséges ahhoz, hogy megértsük a nemzeti kérdés teljességét. A modernitás ugyanis megkettőzte a nemzethez mint jóval messzebbre nyúló gyökerekkel rendelkező közösséghez való értelmezői – s ebből következően: ideológiai – viszonyunkat. Két ideát állított egymással szembe: a teljesen tudatosan-akaratlagosan választott társulás fogalmát, melynek moralitását a csatlakozás szabadsága alkotja, és az organikus közösség eszméjét, melynek – Ludassy Máriát idézve – „fejlődése nem ismer tudatosságot, tervezést, s amelynek tagjai szentségtörésnek tekintik magát a gondolatot is, hogy a közösségi hagyományok elfogadása szabad választás tárgya lehet”.

A státustörvény, melynek magyar parlamenti vitája e hetekben zajlik, kétségtelenül e két, gyökeresen ellentétes eszméből fakadó nézetet ütközteti majd. A törvény 29. paragrafusa lényegében egy olyan sajátos jogviszonyt létesít a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyarokkal, amelyet a kedvezményezettek és a kedvezmények körének a törvényszövegbe foglalt meghatározása határol körül. A kedvezményezettek azok a magukat magyaroknak valló román, jugoszláv, horvát, szlovén, osztrák, szlovák és ukrán állampolgárok, akik erről egy határon túli, az ottani magyarság legitim képviselőjének tekintett szervezettől kapott ajánlás alapján az illetékes magyar hatóságtól megkapják az ún. magyar igazolványt. A magyar igazolvánnyal rendelkező személy „nem magyar nemzetiségű házastársa, illetőleg kiskorú gyermeke” hozzátartozói igazolványt kaphat (20. paragrafus 2. bekezdés).

E jogviszony egyrészt ténylegesen tartalmazza a szabad csatlakozás mozzanatát, de ugyanakkor jelen van benne (a tanúsítvány révén) az organikus közösség eszméje is. A kifogásokat a klasszikus liberalizmus talajáról máris megfogalmazták: a státustörvény – mondják magyarországi balliberális politikusok (elsősorban az SZDSZ képviselői) – atavisztikus „etnikai lojalításokat” kelt új életre, s miközben konfliktusokat generáló etnikai kapocssal a határon túli magyarokat az anyaországhoz láncolja, megakadályozza azt, hogy állampolgárságuk szerinti hazájukban a politikai közösség tagjaivá váljanak. Olyan érvrendszer ez, amelyre napjainkban a liberalizmuson belül is van már válasz: Will Kymlicka szerint a klasszikus liberalizmus téved, amikor a kultúrák kollektív jogainak eszméjét elméletileg inkoherensnek, gyakorlatilag pedig veszélyesnek tekinti.¹ Azonkívül e nézetek megfogalmazói azt a republikanizmust szorgalmazzák, amelyet Molnár Gusztáv *Búcsú egy elképzelt hazától* című esszéjében (*Provincia*, 2001. 4. sz.) „a magyar, a román és a többi politikai nemzet... anakronisztikus sémáinak” nevez. És amely mögött az alkotmányos patriotizmusnak az

1 Kymlicka, Will: *Liberalism, Community and Culture*. Oxford, Oxford University Press, 1989.

a meglehetősen utópikus gondolata rejlik, amelyet Gabriel Andreescu is megvalósíthatónak tekint, amint ez a státustörvényt elemző cikkéből (lásd a továbbiakban) kiderül.

Az alkotmányos patriotizmus ugyanis a „nacionalizmus megszelídítésének” ama aufklärista ideálja, amely – mint Caius Dobrescu is hangsúlyozza *A közös keresés útján* című írásában (*Provincia*, 2000. 2. sz.) – csupán egy történelmi pillanat kényszerűségeire adott válaszként született (a nácizmus emlékével küszködő háború utáni Németországban), de valójában eltekint a nemzeti lojalitások valóságos természetétől és kialakulásuk, valamint fennmaradásuk történeti folyamatától. Mert igaz ugyan – s ez a modernitás igazsága –, hogy a nemzet eszméje a ma ismert elvontságában a francia forradalom és az 1848-as európai forradalmak idején jelent meg s vált a minden ember egyenlő méltóságát meghirdető modern szabadságeszmével együtt tömegeket átható eszmévé, azonban az is igaz – s ez a történelem igazsága –, amit Bibó István állapított meg a nemzeti tudatról. „A politikai közösség birtoklására irányuló modern nemzeti tudat” – írja Bibó – sehol sem nélkülözi az egyéb közösségi és tudati előzményeket, azokat a korábbi lojalitásformákat, amelyek inkább meghatározzák az egyének a politikai közösséghez fűződő viszonyát, mint a szerződéselméletekkel rokon jogi fikciók.

E lojalitásokat térségünkben, ha nem az államot birtokló többség, illetve annak elitje lojalitásáról van szó, „etnikai lojalitásként” szokás megnevezni és premodernként megbélyegezni, még akkor is, ha mögöttük a modernitás törmelékeinek tekinthető politikai lojalitások rejlenek, csak éppen nem illenek bele a létező államnemzeti keretek igazolási érvkészletébe. Mindebben – mint Schöpflin György is rámutat *Közép-Európa: felemás modernitás?* című tanulmányában (*Provincia*, 2001. 4. sz.) – a Nyugat sem vétlen. Az üzenet ugyanis, amit Közép-Európa és Délkelet-Európa felé megfogalmazott, azt közvetítette, hogy miközben neki nincs „etnicitása”, a közép- és kelet-európaiak az „etnicitással” egyfajta „genetikai fogyatékoságukat” tolják az előtérbe. De mindez inkább a *Provincia* polgári nacionalizmusról szóló, befejezetlen vitájának a folytatása, még akkor is, ha a státustörvény e kérdést új megvilágításba helyezi.

A státustörvény igazi kérdése ugyanis nem az, hogy logikája a liberalizmuson belül igazolható-e, vagyis hogy elvi alapjait tekintve összeegyeztethető-e a liberális demokráciák működésével – mint láttuk: igen –, hanem az, hogy történelmi távlatban milyen hatással lesz a magyar és román nemzetállam viszonyára, s hogy miképp befolyásolja az erdélyi magyarok helyzetét és politikai szubjektumvoltát. E tekintetben viszont a státustörvény céljaként megjelölt nemzeti (re)integráció a mostani magyar gondolkodásban két jövőképnek is megfeleltethető.

Az egyiket Borbély Zsolt Attila fogalmazta meg talán a legvilágosabban, aki az *Összmagyarság és erdélyiség* című írásában (*Provincia*, 2000. december, 8. sz.) olyan magyar (re)integrációs stratégiát vázol fel, amelynek (egyetlen) centruma: Budapest. A Molnár Gusztávval folytatott vitájában Borbély ugyan amellet érvel, hogy e koncepció nem ellentétes az erdélyiségnak a *Provincia* hasábjain kibontakozó eszméjével, azonban egyértelmű, hogy olyan elgondolásról van szó, amely nem ad választ az erdélyi magyarság fennmaradásának politikai feltételeire.

Az összmagyarság-problémának ez az olvasata a XIX. századi nemzeti gondolat éthoszát egyesíti a XX. és XXI. század egyik fontos trendjével, amely az állampolgárság intézményét transzcendálja az intézményesülő európai térségben. Az eredmény: egy olyan nemzetkonceptió, amelyben nem válik szét a politikai és a kulturális dimenzió.

Ezzel szemben a határon túli magyarság létének paradoxona épp az, hogy a Magyarország határain túli történelmi szállásterületeken való fennmaradása és kulturális reprodukciója éppenséggel egyfajta politikai szétfejlődés révén válik lehetségessé. Olyan szétfejlődés révén, amely megőrzi a határon túli magyar nemzeti közösségek politikai szubjektivitását, de azt valamilyen, az illető állam közjogi struktúrájában is megjelenő politikai integráció felé tereli.

E másik jövőkép-olvasatban már világosan elválik a politikai és a kulturális dimenzió. A politikai dimenziót az egyes nemzeti közösségek politikai szubjektivitását nem feloldó közjogi formák kialakítása jelenti (ide tartozna – például – a Vajdaság autonómiája, az erdélyi konszociációs rendszer, a szlovákiai magyarlakta vidékeket egyesítő 13. megye vagy a csallóközi régió stb.), aminek – ezt világosan látnunk kell – nem a státustörvény az eszköze. A kulturális dimenziót viszont a helyi többségekkel közös politikai-közjogi keretekben élő magyar közösségek és Magyarország egyfajta „kulturális föderációja” jelenthetné. Ehhez jó kiindulópont lehet a státustörvény. Mivel a kialakult nemzeti kultúrák nem nélkülözhetik a normatív elemet, e „kulturális föderáció” sem lehet meg néhány centrális (akadémiai és minősítő szerepkört betöltő) intézmény nélkül, amelyeknek a helye természetszerűleg Magyarországon van. Azonban a „kulturális föderáció” alapján véve néhány olyan regionális centrum működésén alapulna, amelyek a magyar kultúrán belül egyszerre lennének egy regionális elit igazodási pontjai s a más regionális-nemzeti kultúrákkal való szerves kapcsolat színhelyei.

Mind a magyar, mind a román alkotmány előírja a határon túl élő magyarokért, illetve románokért viselt felelősségnek megfelelő politikát. Erre eddig mind román, mind magyar részről – eltérő eszközökkel és különböző erőforrások alapján ugyan, de – csak a kormányzati dimenzióban került sor. A státustörvénnyel a magyar állam túllép e dimenzión, a határokon átnyúló felelősség immár nem csupán magyar kormányzati szervek és néhány határon túli magyar szervezet között hoz létre (magánjogi jellegű) jogviszonyt, hanem egy jóval szélesebb skálán. A státustörvény a magyar állam és – elvben – minden határon túli magyar között teremt (közjogi) viszonyt. Hogy modellértékűvé válik-e e megoldás térségünkben – olyan kérdés ez, amely nem csupán a magyarokra tartozik.

Forrás: *Provincia*, 2001. 5. sz., 1.

A határon túli magyarokról szóló törvény

Már több éve szó van egy, a szomszédos országokban élő magyarokra vonatkozó törvényről. A vitát tulajdonképpen Csoóri Sándornak, a Magyarok Világszövetsége elnökének 1998-as javaslata indította el, mely kilátásba helyezte a határon túli magyaroknak adandó „kettős állampolgárságot”. Ez akkor abban a kontextusban fogalmazódott meg, hogy a schengeni határ Románia nyugati határai felé közeledik. Még ezt megelőzően, a tusnádi nyári egyetemen ugyanez a gondolat kiváltott némi vitát a jelenlevők között. A tusnádi vita azonban, amely csak néhány magyar vezető által „felvetett” ötlet nyomán alakult ki, nem volt spontán módon, „menet közben” lezárható. Így a véleménycsere egy bizonyos idő múltán egy tanulmányt eredményezett, amely Renate Weber aláírásával jelent meg a *Studii Internaționale* című folyóiratban¹. Idézem Renate Webert: „...úgy vélem, a kettős állampolgárság a legrosszabb a lehetséges megoldások közt”. Az okok? Az etnikai kritérium alkalmazása az állampolgárság megítélésében, negatív diszkrimináció bevezetése (és nem a pozitív), végül pedig: a román többség frusztrációja.

Nem sokkal ezután egy hasonló kérdést vizsgáltam, azt, hogy milyen hatása lehet a schengeni határ kiterjesztésének Románia keleti határáig.² A magyarországi törvénytervezet tehát nem egy analitikai előgyakorlatok nélküli terepen bukkant fel. Előttünk azonban nem a kettős állampolgárság terve áll – amely sok megoldhatatlan problémát okozna –, hanem egy másik, amelyet én „a magyar nemzet mobilizálása tervének” neveznék.

A jogszabály, amely e hónapokban végyszavazásra vár a budapesti törvényhozásban, a schengeni határ problematikáját is érinti. A törvény kedvezményezettjeinek „a beutazás és ott-tartózkodás tekintetében... az adott helyzetben legkedvezőbb elbánást biztosítja”. Mi értendő ez alatt? Az, hogy ha Magyarország a schengeni térség része lesz, akkor a „magyar igazolványok” birtokosai számára biztosított lesz a vízum nélküli belépés e térségbe, akárcsak az Európai Unió többi polgára számára, még akkor is, ha a románoknak továbbra is szükségük lesz rá.

De a tervbe vett törvény nem áll meg itt. Tekintsünk csak bele a tervezetbe. Preambulumában a határon kívül élő magyarokkal szembeni felelősség érvényesítésére (ez természetesen következik a szomszéd ország alkotmánya 6. § (3) bekezdéséből), az európai integrációs törekvésekre, a regionális kapcsolatokra, „az egységes magyar nemzethez” való tartozásra hivatkozik. A fejezetekre való felosztás a jogszabály logikáját tükrözi; a cél: biztosítani a szomszédos államban élő magyarok számára a magyarországi oktatás, kultúra és

1 *Studii Internaționale* 1998. 3. sz.: Relațiile româno–ungare în cadrul juridic al Acordurilor de la Schengen, 33–45.

2 Gabriel Andreescu: Die Beziehungen zu Moldova und Ukraine aus der Perspektive einer zukunftsigen Schengen-Grenze. In Iris Kempe, Wim van Meurs, Barbara von Ow (eds.): *The EU Accession States and Their Eastern Neighbours*, Verlag Bertelsmann Stiftung, 277–304.

tudomány, a szervezési erőforrások igénybevehetőségét, a társadalom- és egészségbiztosításban való részvételt. Hatálybalépése a közép- és kelet-európai államokban élő magyarok kulturális, társadalmi és potenciálisan gazdasági érdekeinek és viszonyainak Budapest felé irányításával egy sajátos lojalitásviszonyt alakít ki az anyaországgal.

Ami a törvény alanyait illeti, „a 20. §-ban meghatározott igazolvány” érdekel bennünket, amelyet egy olyan szervezet ajánlására adnak ki, amely „a szomszédos államokban élő magyar nemzeti közösségek képviselőjében az adott államban eljár”.

Itt két kérdés merül fel. Vajon létezik-e mindig egy, az egész közösséget képviselő szervezet az illető államban? Mit mondhatunk elismeréséről? Mi történik akkor, ha a szóban forgó állam által elismert szervezet nem azonos a magyar állam által elismert szervezettel?

Az első kérdésre elvileg könnyű válaszolni: nem létezik semmi, amely egy szervezet közösségi reprezentativitását biztosítaná. Az lehetséges, hogy a magyar státustörvény révén érintett államokban léteznek olyan szervezetek, amelyek a közösség nevében beszélnek. Egyes államokban a közösségi reprezentativitásnak politikai-jogi értelme is van. Romániában ezt az alkotmány szabályozza. Így a kisebbségi szervezetek két kollektív jog alapján is eljárnak: a parlamenti képviselet alapján és azoknak az anyagi erőforrásoknak a kezelésével, amelyet az állam identitásuk védelmében biztosít számukra.³ Tehát Románia esetében a magyar törvény nem jelentene problémát. De mi történik akkor, ha Magyarország egy olyan „reprezentatív” szervezettel dolgozna inkább, amelyet nem a romániai választási eljárások „szelektáltak”? A tervezetben semmi sincs, ami tiltana egy ilyen döntést. Az „egy adott államban élő magyar nemzeti közösség” képviseletének képessége meglehetősen relatív ismérv, miközben a román választási törvény olyan reprezentativitási kritériumot biztosít, amelyet többé-kevésbé objektívnek nevezhetnénk.

Véleményem szerint itt merül fel az első komoly probléma a magyar törvényjavaslat tal kapcsolatban. Mi történik, ha egy adott pillanatban egy jelentős frakció kiválik az RMDSZ-ből, és elismerik számára a magyar igazolvány kibocsátását biztosító javaslattevő jogot (mert inkább hű a budapesti rezsimhez)? Nem jelenti-e ennek az illetékességnek a biztosítása azt, hogy Budapest döntő módon beleszólt a Romániában létező szervezetek közötti viszony alakulásába?

A *Revista Română de Drepturile Omului* román emberjogi folyóirat hasábjain egy kis vitát folytattam a kolozsvári Tudor Drăganu professzorral, aki a kollektív jogokkal szembeni álláspontját azzal az érveléssel támasztotta alá, hogy létezik egy fenyegető német precedens. „A német etnikai csoport esetében alkalmazott személyi elvű autonómia eredményei igazolták az 1919–20-as évek kisebbségi szerződéseit megalkotók félelmeit”, mondta Drăganu professzor, s ezzel megtalálta a történelmi támaszt a fogalom cáfolatához⁴. Akkor úgy gondoltam, hogy Drăganu professzor példája nem éppen *fair*. Az a tény, hogy a kollektív jog lényegét tekintve egy védelmi s nem támadó jellegű eszköz, valamint az a tény, hogy egyenlő mértékben szolgálja a csoportot és annak tagjait, úgy hiszem, döntő érv

3 Az elosztást a Kisebbségek Nemzeti Tanácsa végzi.

4 *Revista Română de Drepturile Omului*, 2000. 18. sz., 45.

a kisebbségek kollektív jogai mellett. Semmilyen lehetőség nincs arra, hogy egy nem domináns etnikai csoport hosszabb távon visszaéljen kollektív jogával a többséggel szemben.

A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvénnyel azonban megváltozik a helyzet. Élve a „magyar nemzet”⁵ kollektív jogával, a magyar kormány hatékony eszközzel tesz szert a magyar kisebbségek opcióinak befolyásolásában, s ezzel az identitásból fakadó lojalitást politikai lojalitássá alakíthatja át. Lehetséges, hogy a tervezet szerzői és támogatói csupán egy „jótekonysági” perspektívát tartottak szem előtt, a következő gondolatmenet alapján: a jogszabály azokat a román állampolgárokat szolgálja, akik magyar eredetűek. És minél jobb nekik, annál jobb mindenkinek! Miért tekintünk úgy a Budapest iránti lojalításra, mint ami konfliktusba kerülhet a Bukarest iránti lojalitással?

A probléma lényege viszont: a romániai magyarság politikai életének alapvető destabilizálása, ami az egész ország politikai dinamikájára kihat. Az a rendkívüli kölcsönhatás, amely 1990 és 2000 között a román és magyar politikai osztály között kialakult, döntő hatással volt a román demokráciára, és ez nem lett volna lehetséges, ha a magyarok a valóságban – és nem szavakban – a magyar kormányt képviselték volna, vagy ha gondjaik zömére Magyarországon, nem pedig otthon találtak volna megoldást.

Hozzáadandó ehhez az a veszély, amelyet minden kollektív jog jelent, amikor nem korlátozza semmi, ha konfliktusba kerül az individuális joggal. A magyar igazolvány kezelése a magyar állam által elismert szervezet nyomásgyakorló – tehát, valószínűleg, beavatkozó – eszköze lesz a magyar közösség tagjai felett. Egyetlen részlet fölött időznék el, ez a vegyes családokra gyakorolt hatás kérdése. A „magyar hozzátartozói igazolvány” kiadását ajánló szervezet befolyásolhatja a családok életét. Ki akadályozza meg ezt a szervezetet abban, hogy – legalábbis egy időpontra – ne a gyerekek magyar identitását pártoló politikát folytasson? Nem jelent-e beleszólást a családi életbe, ha nyelvi standardokat érvényesítenek – még ha informálisan is – a család tagjaival szemben? Érthető a magyar közösség aggodása amiatt, hogy a vegyes családokban felnövő gyermekek többsége románul beszél (az apa/anya származásától függő arányokban). De a családi nevelés folyamatának kiszolgáltatása egy olyan kényszerlogikának, amely ellentmond az „élet logikájának” – drámai következményeket hozhat az etnikumközi kapcsolatokban. Pandora szelencéje ez, amelynek magyarosítási logikáját, sejtem, jól kigondolták a tervezet szerzői. De úgy vélem, nem gondolták végig a következményeit.

E két vonatkozás az alapkérdéssel kapcsolatos, a törvény szellemével, a magyar nemzet mobilizálásának tervével. A ma domináns fogalom – abban az értelemben, hogy ez vált uralkodóvá – az alkotmányos patriotizmus elvére épülő nemzeteké, a modern állam liberális és nondiszkriminatív értékei iránti lojalitása. Mivel a társadalmaknak az identitásból adódó különbségeket is kezelniük kell, mindebbe a multikulturalizmus változatai is beletartoznak. Ez pedig nem az alkotmányos patriotizmus ellenében, annak fittyet hányva törté-

5 Ha egy jellegzetes pozitív jogot igazoltnak látunk, valóban a magyarországi és szomszédos államok magyarjainak („a magyar nemzet”) követelése előtt állunk. Természetesen a nemzetközi közösség által elismert kollektív jogok sorában, mely a nemzetek önrendelkezési jogával kezdődik, és a békéhez, illetve az egészséges környezethez való jogokkal folytatódik, ilyen jog nem szerepel.

nik, mert az nem csupán politológiai elmélet, hanem a belső jog logikája, amely viszont az igazi demokráciák esetében a modern nemzetközi jog kifejeződése.

A nemzeti kisebbségek védelmének jelenlegi nemzetközi rendszerében jognak számít a szabad kapcsolat biztosítása a kisebbségi egyének és a velük azonos identitású államok között. Ezzel a modern nemzetközi jog politikai értékei egy etnikai dimenziót kapnak. Az identitásból fakadó lojalitás elismerése ez. Csakhogy a jelenlegi nemzetközi logika alapján egy állam kisebbségek iránt érzett felelőssége – a Magyarországé a határon túli magyarokért, Romániáé a határon túl élő románokért – nem értelmezhető másképp, csak mint az illető állam legitimitása arra vonatkozóan, hogy egy törékeny közösséget támogasson. Íme egy mechanizmus, amelynek révén biztosítható, hogy a nemzeti érzés az egyént, a kisebbség tagjait szolgálja, azt a csoportot, amelynek szüksége van védelemre. A nemzeti érzés szerepe itt az, hogy védelmezzon, és nem az, hogy mozgósítson. Az egyének segítségére siet, és nem azokat állítja a „nemzet” szolgálatába.

A magyar törvénytervezet egy egészen más víziót jelenít meg. A nemzeti érzés az egész közép-kelet-európai régió magyarságának mobilizálását szolgálja. A „magyar nemzetet” etnikai értelemben vezeti be a nemzetközi jogba. Következésképpen „szétzúzza” a környező országok alkotmányos patriotizmusának logikáját. A tervezet természetesen ellentmond a multikulturalizmus szellemének is, amely nem csupán a különbözőség iránti tiszteletet fejezi ki, hanem az együttélés érdekének elvét is. A multikulturalizmust egyrészt a kisebbségek nagyobb társadalmakba való integráltságának bizonyos foka iránti igényként értelmezhetjük, másrészt ahhoz való jogként, hogy a kisebbség bizonyos mértékig kiváljon, hogy meglegyen a saját „privát szférája” (ehhez meg kell találni a közösségi megfelelőt!). A társadalom egyensúlyát a két trend közötti helyes egyensúly adja. A magyar tervezet a kisebbség szeparálódását batorítja, s nem ellensúlyozza azt semmilyen, az integrálódás irányába mutató lépéssel.

Képtelenség volna azt kérni a romániai, szlovákiai, ukrainai és a többi szomszédos országban élő magyartól, hogy ne akarjon élni a magyar állam által kilátásba helyezett kedvezményekkel. Ezért a törvényért teljes mértékben a magyar állam viseli a felelősséget. 1990 után Magyarország kontinensünkön a kisebbségi jogok aktív támogatója lett. Nem az számít, hogy ezt lényegében a határain túli magyarokra való tekintettel tette. Ez természetes. Azonban Magyarország aktivizmusa a kontinens minden kisebbségét segítette. Nagy szolgálatot tett ezeknek a kisebbségeknek, és ezáltal – véleményem szerint – magának a nemzetközi közösségnek is. De jelenlegi terve, amellyel beviszi a nemzetközi életbe az etnikai nemzet logikáját, Magyarországot a nacionalizmus előmozdítójává teszi. E pillanattól törekvései se nem racionálisak, se nem nagylelkűek, hanem éppenséggel veszélyesek.

Fordította: Bakk Miklós

Forrás: *Provincia*, 2001. 5. sz., 4–5.

A státustörvény mint a magyar (re)integráció eszköze

Az első világháborút követően nemcsak a történelmi Magyarország veszítette el területének kétharmadát, de a magyar nemzet közel egyharmada is idegen államok uralma alá került. A magyar politikai elitnek szembe kellett néznie azzal a ténnyel, hogy a Deák Ferenc és Eötvös József által kidolgozott „politikai nemzet”-fogalom, mely alkalmasnak látszott arra, hogy a soknemzetiségű Magyarország egységét eszmeileg alátámassza, kijátszható immár a magyarság ellen (is). A magyar közgondolkodás szükségszerűen áttért a realitásoktól idegen *államnemzet*-centrikus megközelítésről¹ a *kultúrnemzet*-centrikus szemléletmódra, s a politikai elit ennek megfelelően a kulturálisan-etnikailag meghatározható magyar nemzet integrációjára törekedett. A két világháború között a magyar vezetés a *területi* revízió keretén keresztül látta megvalósíthatónak a magyar nemzet újraegyesítését, ám a második világháború küszöbén, illetve a háború alatt e téren elért sikerek rövid életűnek bizonyultak.

1946-ban, a párizsi békeszerződés előtt a magyar diplomácia még kísérletet tett egy igazságosabb (értsd: az etnikai szempontokat s az elcsatolandó magyar lakosság akarátát is valamennyire figyelembe vevő) határrendezés elérésére, amire a nyugati hatalmak mutatnak is némi hajlandóságot, de a Szovjetunió határozott ellenkezése miatt a magyar javaslatokat végül is nem vették figyelembe. A kommunista diktatúra 1948 utáni kiteljesedésével a magyar nemzeti (re)integráció problémája lekerült a napirendről. Sőt mi több, 1956 után, ellentétben a többi kommunista országgal, melyek vezetése eszközként használta a nemzet-propagandát saját hatalmának megszilárdítására, Magyarországon a Kádár–Aczél-rendszer igyekezett a nemzeti kérdést minél kevésbé exponálni.²

A nyolcvanas évek végén az anyaországi magyarság tulajdonképpen a politikai és nemzeti *emancipáció* időszakát élte át. Sokan akkor szembesültek először azzal, hogy magyarok milliói élnek Magyarország határain túl, olyan közösségek, melyek vélelmezhe-

1 Realitásidegennek nevezem az államnemzeti felfogást, mert nincs organikus kapcsolata a valósággal: a határok módosulásával például nem módosulnak automatikusan az elsődlegesen kulturális meghatározottságú *nemzeti* közösségek. A „politikai nemzet”, vagy ha úgy tetszik, „államnemzet” (egy adott állam polgárainak összessége), *konstruált* fogalom, mely nem veszi tekintetbe, hogy egy adott kultúrához való kötődés a legtöbb esetben erősebb az állampolgárinál. Sőt ha egy adott államban az etnikai többség az állami apparátust saját homogenizáló, etnodiszkriminatív politikájának eszközévé teszi, akkor a kisebbség vonatkozásában állampolgári *kötődésről* beszélni eufemizmus.

2 Ne feledjük: 1956 forradalom és *szabadságharc* volt egyszerre. Kádáréknak nem volt nehéz felismerni, hogy a nemzeti érzelmekre való rájátszás robbanásveszélyes lehet. Kényelmesebb és célravezetőbb volt számukra az egész nemzeti probléma-komplexumot zárójelbe tenni.

tő opciójuk ellenére kerültek idegen uralom alá. Úgy vélem, ez is nagyban közrejátszott abban, hogy a *nemzeti* érdekképviselő kérdését programjának középpontjába helyező Magyar Demokrata Fórum nyerte meg 1990-ben a választásokat. Antall József miniszterelnök már mandátuma legelején leszögezte: *lélekben tizenötmillió magyar miniszterelnök kíván lenni*. E paradigmatis kijelentést azonban nem sikerült kielégítő tartalommal feltölteni. Az Antall-kormány ugyan segítette anyagilag a kisebbségi magyar szervezeteket, kiállt legitim követeléseik mellett, megnyilatkozásaiban következetes maradt az össznemzeti programhoz, de intézményesen nem tett semmi meghatározót a magyar reintegráció érdekében.³

Így a Horn-kormányé lehetett az érdem, hogy először összehívja a határon túli magyar érdekképviselői szervezeteket egy magyar–magyar csúcstalálkozóra. Tény ugyanakkor, hogy pár hónpra rá, a csúcstalálkozó szellemével és betűjével ellentétesen, az RMDSZ egyértelműen elutasító álláspontját figyelmen kívül hagyva megkötötte a magyar–román alapszerződést.⁴ Az alapszerződés megkötését megelőző, s éppenséggel a szerződés megkötését megakadályozni hivatott pápai találkozó, melyen lényegében minden magyar szervezet az MSZP–SZDSZ kormány ellen foglalt állást, alighanem megpecsételte a Horn-kormány mandátumának idejére a további csúcstalálkozók sorsát.

Így az 1998-ban győztes, Fidesz vezette koalíció feladatává vált a Kárpát-medencei magyar politikai szervezetek egyeztető fórumának életre hívása. Ez meg is történt, sőt a Magyar Állandó Értekezlet üléseinek zárónyilatkozatait sikerült még a nemzeti problémák iránt nem különösebben érzékeny baloldali ellenzékkel is elfogadtatni. Tulajdonképpen *expressis verbis* az Orbán-kormány hirdette meg hivatalosan az Antall József-i összmagyar politika- és jövőszemléletből következő *határokon átnyúló magyar nemzeti integráció* programját.⁵ E programba illeszkedett bele a MÁÉRT létrehozása, valamint a következő lépés, a határon túli magyarság anyaországi státusának meghatározása.

3 Létrejött ugyan Antall idejében a Kelet-Európai Népcsoport Fórum a kisebbségi magyar szervezetek nemzeti autonómista irányzatainak kezdeményezésére, de nem kapott megfelelő súlyt a nemzetpolitika megfogalmazásában. (Duray Miklós a Felvidékről, Hódi Sándor a Délvidékről, Szócs Géza és Borbély Imre Erdélyből voltak a fórum eszmei megalapozói, illetve fő gyakorlati kivitelezői s képviselői). (Lásd ehhez Németh Tünde interjút az említettekkel. In A jéghegy magyar–magyar csúcsa. *Erdélyi Híradó*, Kolozsvár, 1997.)

4 Az alapszerződés vitájában a jelenlegi miniszterelnök, Orbán Viktor fején találta a szöveget, amikor rámutatott: az egyezmény választások előtti megkötése nem más, mint elvtársi segítségnyújtás Horn Gyula s az MSZP részéről a román testvérpártnak, a PDSR-nek.

5 „Hivatalosan”, mondom, mert az Interconfessio Társaság által szervezett, 1994-ben kezdődött s a magyar nemzeti paradigma problematikáját körbejáró konferenciasorozat következtetése is ebbe az irányba mutattak. E fórumokon egyöntetű elfogadást nyert a „szubszidiáris nemzetstruktúra” gondolata, mely az orbáni program egyértelmű előképe. E nemzetmodell előfeltételezte a külön-külön minél nagyobb önállóságra törekvő magyar nemzetrészek határon átvélő szerves együttműködését. (Lásd ehhez a konferenciasorozat fontosabb anyagait egybegyűjtő kötetet: Péntek–Borbély (szerk.): *Magyar jövőkép, Egy minőségi magyar paradigma*. Székesfehérvár, 1996, majd kiegészítve 1997.)

A határon túli magyarság és az anyaország

A határon kívül rekedt magyar nemzetrészek és a magyar állam közötti viszonyrendszer jogi szabályozására a kilencvenes évek második felében különböző koncepciók láttak napvilágot. A Magyarok Világszövetsége még a Fidesz 1998-as győzelme előtt programjába vette az ún. kettős állampolgárság intézményesítését.⁶ A *Magyar Kisebbség* című „nemzetpolitikai szemle” hasábjain lezajlott szakmai vitát követően a Világszövetség Erdélyi Társasága zászlajára tűzte a vita gyümölcsének is felfogható *külhoni* állampolgárság⁷ gondolatát, amit magáévá tett a Magyarok Világkongresszusa is 2000 májusában. Az MVSZ 2000 nyarán a Világkongresszus, valamint a Küldöttgyűlés akaratának eleget téve kidolgozta a külhoni magyar állampolgárságról szóló törvénytervezetet⁸. E tervezet egyesek megpróbálták úgy beállítani⁹, mintha az ellenkezne a státustörvénnyel, holott az útlevélkérdés rendezésére irányuló javaslatával éppenséggel kiegészíti azt¹⁰. A tervezet, melyet az MVSZ vezetői 2000. augusztus 20-án adtak át a magyar főméltóságoknak, végül nem került a parlament elé, habár a legnagyobb magyar határon túli szervezet, az RMDSZ fesztív módon mellállt, s egy operatív tanácsi határozattal elrendelte, hogy a helyi szervezetek gyűjtsenek aláírásokat a külhoni állampolgárság mellett.

Státustörvény

A parlament elé került viszont nemrégiben a kormány javaslataként az ún. státustörvény¹¹, s biztosra vehető, hogy a magyar törvényhozás érdemi módosítások nélkül meg is fogja azt szavazni. A státustörvény eszmei üzenetét tekintve nincs lényeges különbség a baloldali bírálók és a jobboldali támogatók között. Legfeljebb az üzenet értékelésében

6 A „kettős állampolgárság” néven elhíresült MVSZ-kezdeményezés tulajdonképpen azt jelenti, hogy a szervezet, miként azt az MVSZ Alapszabályzatának 2. §-a a feladatok között első helyen említi, befolyást igyekszik gyakorolni „*annak érdekében, hogy a magyar állampolgárság az azt igénylő minden magyart alanyi jogon illesse meg*”.

7 A „kettős állampolgárság” ellen felhozott legfőbb érv az volt, hogy kiüríti a jelenleg még magyarok által lakott területeket (ezt az érvelést használta Orbán Viktor is tavaly „Tusványoson”), annak dacára, hogy a horvát példa mást mutatott. (A krassó-szörényi horvát falvak új életre keltek, miután lakóik megkaphatták a horvát állampolgárságot. E falvak lakói még a horvát választásokon is részt vehettek, mi több, lakóhelyükön szavazhattak a horvát hivatalosságok jelenlétében.) A külhoni állampolgárság megfogalmazói elébe mentek ennek a kérdésnek, leszögezve, hogy a külhoni magyar állampolgárok nem telepedhetnek le automatikusan az anyaországban, és nem is szavazhatnak a magyar választásokon.

8 A törvénytervezet, valamint az azt alátámasztó, Zétényi Zsolt tollából született tanulmány az MVSZ honlapján olvasható (<http://www.mvsz.hu>).

9 Például Duray Miklós, a felvidéki Magyar Koalíció Pártjának ügyvezető elnöke a *Magyar Nemzet* hasábjain (2000. november 18, Státustörvény, kettős állampolgárság vagy külhoni állampolgárság) vagy Herényi Károly MDF-képviselő a *Demokrata* 2001. 8. számában (idézi Zsebők Csaba *Végül is mi a baj* című írásában).

10 A státustörvény nem ad konkrét megoldást arra az esetre, ha az EU majdani határa elválasztaná a külhoni magyarokat az anyaországtól. A 3. §-ban foglalt, a beutazással kapcsolatos „legkedvezőbb elbánás” ígérete igen kevés. A magyar állampolgárokkal azonos magyar útlevél viszont, melyet a külhoni állampolgárságról szóló törvényjavaslat tartalmaz, meggyőző és egyértelmű választ adna a felmerülő kétségekre, és megelőzhetné az akár kollektív pszichózisra is válható „kapuzási pánikot”, vagyis a tömeges kivándorlást.

különbözik Bauer Tamás (SZDSZ) vagy Surján László (Fidesz)¹² véleménye, akik között egyébként konszenzus van abban, hogy e törvény azt üzeni: *Magyarország hazája a határon kívül rekedt magyaroknak* is.

A törvény célja megítélésem szerint többes: részint a jog nyelvére fordítja, intézményi síkon is megjeleníti az eddig inkább csak retorikai szölamok szintjén megjelenő magyar sorsközösséget, üzenve ezzel a kisebbségbe szorult magyaroknak, a magyarországi közvéleménynek s a nagyvilágnak egyaránt. Emellett olyan helyzetet hoz létre, melyben az eddig magyarságuk vállalásában legfeljebb *értékszempontok* által motivált határon túli magyarok *érdekeltek* is lesznek nemzeti hovatartozásuk megvallásában. Vélhető ily módon, hogy a státustörvény *disszimilatív* hatással fog járni, hogy a Magyarországgal szomszédos államok többségi nemzeteinek asszimilációs politikája következtében a magyar érzelmi-kulturális-szolidaritási kollektívumból kiszakadtak egy része visszatál saját közösségéhez.

Személyi hatály

A státustörvény kapcsán az egyik legfontosabb és legvitatottabb kérdés a törvény hatálya alá tartozók körének megvonása. Elvileg kétféle megközelítés volt lehetséges, s e két megközelítés a legkülönbözőbb fórumokon artikulálódott is, a legvilágosabb formában talán az *Erdélyi Közélet* levelezőlistán¹³. Az egyik kiindulópont szerint – nevezzük ezt az *individualista, mindennapi moralitás* szempontjának – nincs szükség az „érdek-magyarokra”, azokra, akik most a kedvezmények reményében „fedezik fel” magukban a magyarsághoz tartozás érzését. Ennek megfelelően a törvénynek igen szigorú előírásokat kellene tartalmaznia, hogy minél pontosabban bemérje azok körét, akik „megérdemlik” a benne foglalt előnyöket.

A másik szempont szerint – nevezzük ezt *nemzetpolitikainak* – mindenkire szükség van, aki valamilyen szinten magyarnak vallja magát. E szempont nem egyes egyénekben, hanem makroszinten gondolkodik, s a törvény prognosztizálható disszimilatív hatásának erősítése végett az érintettek körét tágan kívánja megszabni. A státustörvény megfogalmazói ez utóbbi álláspontot tették magukévá.

11 Hivatalos neve: Törvény(javaslat) a szomszédos államokban élő magyarokról. Olvasható a Határon Túli Magyarok Hivatalának honlapján, <http://www.htmh.hu>. A vitát, hogy „konyhanyelven” *státustörvénynek* nevezzék-e inkább a jogszabályt, vagy *kedvezménytörvénynek*, tulajdonképpen Orbán Viktor döntötte el egy interjúban, letéve a garast a „státustörvény” megnevezés mellett. Jőmagam is ezt a megnevezést látom indokoltnak, mivel a törvény a határon túli magyarok anyaországi jogi *státusát* körvonalazza.

12 Lásd a *Népszabadság* hasábjain lezajlott vita keretében e két szerző által jegyzett szövegeket – Bauer Tamás: A hazátlanság tartósítása, 2001. január 10., továbbá Puha irredentizmus vagy kisebbségi jogok?, 2001. február 6., valamint Surján László: Hazátlanság helyett két hazát, 2001. január 31.

13 Feliratkozás: üres levél az ErdelyiKozelet-subscribe@egroups.com címre. A vita anyagainak archívuma a <http://www.egroups.com/archive/ErdelyiKozelet> internetcímen található.

Státustörvény és erdélyiség

A státustörvény elfogadása és gyakorlatba ültetése megítélésem szerint nem fogja jelentősen befolyásolni a transzszilvanizmus gondolatának az erdélyi magyarság általi percepcióját. Mint azt már volt alkalmam a *Provincia* hasábjain kifejezni¹⁴, az erdélyi magyarság körében az összmagyarságban gondolkodók között honosodott meg a „minél önállóbb” Erdély koncepciója, ők tűzték ezt a kérdést zászlójukra, és vitték be az RMDSZ hivatalos programjába.

Az erdélyiség programja elvi síkon mutat némi divergenciát az összmagyar törekvésekkel, de csak abban az esetben, ha mindkettőt a végsőig extrapoláljuk. Vagyis köntörfalazás-mentesen: Erdély magyarul lakta területei nem tartozhatnak egyszerre Magyarországhoz és a Románián belüli vagy abból kiszakadt autonóm Erdélyhez. De ez a probléma a gyakorlatban *fel sem vetődik*, mi több, elméleti síkon sem fogalmazódott meg eddig komolyan vehető forrásból. Az összmagyarság és az erdélyiség a gyakorlati politikában s az individualitás szintjén egyaránt kitűnően megfér egymással. Tőkés László és a Reform Tömörülés politikai programjának és politikai vonalvezetésének szerves része mind a transzszilvanizmus gondolata (Erdély regionális adminisztratív és gazdasági önállóságának igénye), mind pedig az összmagyar együttműködés.

Ami pedig az *individuális* szintet illeti: a XXI. század elején már nem jelenthet problémát az egyes egyént körülvevő *identitási erőter* árnyalt felfogása, s könnyen belátható, hogy az erdélyi magyar individuum érezheti magát egyszerre az egyetemes magyar nemzet részének s emellett erdélyinek is. (Ez egyébként ugyanígy áll Erdély más nemzetiségű polgáira is.) S ami ennél fontosabb: lehet törvénytisztelő polgára egy svájci mintára kantonizált autonóm Erdélynek, miközben kultúráján, történelmén s primér szolidaritási kötelekein keresztül kapcsolódhat a magyar nemzethez. *A státustörvény nem más, mint eme jelenleg is – politikai szándékoktól és törekvésektől függetlenül – fennálló kötelék megjelenítése a jogszabályok nyelvén.*

Forrás: *Provincia*, 2001. 5. sz., 5–6.

14 Összmagyarság és erdélyiség. *Provincia*, 2000. december, 8. sz.

A státustörvény és az erdélyi kontextus

A közéleti elkötelezettség Daniel Vighi által joggal igényelt decentralizálásának próbaköve lehet a *Provincia* ama kísérlete, hogy a státustörvényt az erdélyi kontextuson belül tematizálja és értékelje, hogy a vitát – mint Traian Ștef is utal rá – normális mederbe lehesen terelni, még mielőtt a jól bevált diverziós módszerekkel sikerülne felszítani a kedélyeket. Ezt a műveletet egyforma következetességgel és határozottsággal kell elvégezni mind Bukarest, mind Budapest irányában.

A dolgunkat megkönnyíti, hogy – legalábbis egyelőre – mindkét főváros irányából pragmatikus szelek fújnak. Kántor Zoltán pontosan leírja¹, hogyan vált a határon túli magyarok státusának eredetileg erősen ideologikus kérdése a magyar belpolitikában egyre világosabban körülhatárolható, gyakorlati, szakmai kérdéssé. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a Fidesz kezdettől fogva tisztában volt a kettős állampolgárság irrerealitásával. Közvetlenül az 1998-as választások előtt jelen voltam egy, a Fidesz által szervezett szakmai tanácskozáson, amelyen Borbély Zsolt Attila nyíltan feltette a kérdést Németh Zsolt-nak és Martonyi Jánosnak, a Fidesz akkori külpolitikai tanácsadójának, hogy támogatják-e a kettős állampolgárságot. A válasz nem kevésbé nyílt és egyenes volt: a kettős állampolgárság nem szerepel a Fidesz programjában. Figyelemre méltó, hogy a törvény parlamenti vitája is alapvetően az anyagiak körül forog. „Mennyibe fog ez a magyar adófizetőknek kerülni?” – ez a fő kérdés. Legfeljebb még az a – pillanatnyilag eldönthetetlen – kérdés foglalkoztatja a politikusokat és a szakértőket, hogy a törvény az otthonmaradást vagy az elvándorlást fogja-e inkább elősegíteni. Fontos – a státustörvény nemzetközi fogadtatását is befolyásoló – körülmény, hogy azt minden bizonnyal az MSZP, a legfontosabb ellenzéki párt, a következő választások egyik esélyese is megszavazza.

Bukarestnek sincs – az adott helyzetben – más választása, mint hogy igyekezzen minél kevésbé drámaian megközelíteni a kérdést. Geoană külügyminiszter, aki aggályait hangoztatja, siet hozzátenni, hogy „barátok és partnerek” közötti vitáról van szó, amelyet a két fél közötti közvetlen konzultációk révén remélhetőleg sikerül „európai szellemben” megoldani. Adrian Năstase pedig – valószínűleg a PDSR-n belüli zúgolódók megnyugtatósára – felvetette ugyan az előrehozott választások lehetőségét (ha az RMDSZ „a nemzeti érdekekkel ellentétes engedmények” megtételére kényszerítené őket), de nyilván ő maga is pontosan tudja, hogy egy ilyen lépés súlyosan veszélyeztetné Románia amúgy sem valami fényes euroatlanti integrációs esélyeit. A kormány szintű egyeztetéseken túl a kérdés megfelelő kezelésében nagy szerepet játszhat egyrészt az RMDSZ (amely az ajánlásokat – és nem, mint a zavarosban halászni akaró *Curentul* írja, az igazolványokat – kibocsátó irodákat megszervezve garantálhatja, hogy azok a román állam és a román nemzetiségű állam-

1 *Provincia*, 2001. 5. sz. (a szerk.)

polgárok sérelme nélkül működjenek), másrészt az MSZP, amely a PDSR fontos támogatója a Szocialista Internacionáléban oly régóta óhajtott tagság elnyerésében.

Még egy – rendkívül fontos – körülményre szeretném felhívni a figyelmet: a legnagyobb tekintélyű és példányszámát tekintve is élen járó román napilap, az *Adevărul* hozzáállására. A státustörvénnyel mind a lap főszerkesztője, mind annak vezető külpolitikai kommentátora teljesen korrekt módon foglalkozott. Ez új fejlemény, és a román közélet normalizálódásának kétségtelen jele. De talán egy mélyebb, következményeit tekintve kiemelkedő fontosságú fordulaté is. Ha jól emlékszem, Nicolae Stănișoară, a *Szabad Európa Rádió* (SZER) román adásának egykori vezetője volt az, aki nem sokkal a decemberi fordulat után egy rövid, de annál velősebb cikkben megírta, hogy a román „forradalom” egyik érdekes vetülete és következménye az lett, hogy az addig a párt rövid pórázán tartott titkosszolgálatok végre „felszabadultak” a szörnyű nyomás alól, és a pártokba, a formálódó civil társadalomba, a médiába vígan és fürgén beépülve egy új típusú rendszer kialakításán fáradoznak, amelynek lényege, hogy a fark csóválja a kutyát. Ennek az – Oroszországban tökélyre fejlesztett – titkosszolgálati uralomnak Romániában a „posztkommunisták” hatalomra kerülése, relatív, de meggyőző parlamenti többsége és széles körű társadalmi elfogadottsága vethet véget, egyszerűen azért, mert nekik megvan hozzá a hatalmuk és a szakértelmük. Hasonlóképpen a román napilapok legnagyobb részét anyagilag és/vagy a folyamatos információszivárogtatással ellenőrzése alatt tartó titkosszolgálati csatornák alóli felszabadulás jele lehet az *Adevărul* „önállósulása”.

Nem azt mondom, hogy ez a fordulat már bekövetkezett (igencsak szaporodnak az utóbbi időben a titkosszolgálati uralom elkeseredett utóvédharcára utaló jelek), de a tendencia világos, és a különbség máris érzékelhető az 1996–2000 közötti periódushoz viszonyítva, amikor a súlytalan miniszterelnökök lényegében nem számítottak, a politikailag és pszichikailag is gyenge elnök azt csinálta, amit a „szakértők” mondtak neki, és a sajtó is elsősorban azokkal a témákkal foglalkozott, amelyekkel ezek a „szakértők” akartak. (Gondoljunk csak a *Kolozsvári Nyilatkozat* tervezete körüli hisztériára.)

Ez az általánosságban kedvezőnek mondható budapesti és bukaresti politikai kontextus megkönnyíti a státustörvény megfelelő kezelését, mindenekelőtt azoknak a vitatható értelmezéseknek a kritikáját, amelyekkel összeállításunkban² is találkozhatunk. Ezek a szerintem problematikus értelmezések – mint a Gabriel Andreescué³ vagy a Borbély Zsolt Attiláé⁴ – mindamellett nagyon értékesek, mert lehetővé teszik számunkra, hogy a státustörvény közvetlenül Erdélyt érintő lehetséges elvi és gyakorlati (intézményi) implikációival is foglalkozzunk.

Gabriel Andreescunak a státustörvényt élesen elítélő, Magyarországot nacionalizmussal és a környező országok politikai stabilitásának veszélyeztetésével vádoló álláspontja az erdélyi helyzet teljes félreértésén alapul. Nyilván megtévesztette őt az erdélyi magyarság fegyelmezett jogkövető magatartása és az RMDSZ egy bizonyos határig hatékony poli-

² uo.

³ uo.

⁴ uo.

tikai taktikája. A magyarok alapvetően kooperatív magatartását úgy értelmezte, mint annak bizonyosságát, hogy törvénytisztelő állampolgárokként egyben szubjektíve is lojálisak, vagyis az „alkotmányos patriotizmus” alapján tulajdonképpen a román politikai nemzet részei. Szerinte a törvény valósággal kiszakítja az erdélyi magyarságot a román politikai nemzetből, és a kisebbség politikai életét „egész mélységében destabilizálja”, aminek súlyos következményei lehetnek a román demokrácia működőképessége szempontjából. Akár úgy, hogy a magyar állam a törvény alkalmazása során nem ugyanazt a szervezetet fogja partnerként elfogadni, mint amelyet a román választójogi törvény értelmében lehet reprezentatívnak tekinteni, akár úgy, hogy maga az RMDSZ lép a budapesti kényszerpályára. Az utóbbi változat mellett szól, Andreescunak a SZER április 13-i adásában elhangzott kommentárja szerint, az RMDSZ és a PDSR közötti „túlzásba vitt” együttműködés (ha te elfogadod a státustörvényt, én biztosítom neked a parlamenti többséget).

Gabriel Andreescu csalódottsága nagyon is érthető, ha meggondoljuk, hogy a státustörvény, illetve annak RMDSZ általi elfogadása és üdvözlése következtében egyszerre két alaptételének érvényessége is kérdésessé vált. Az egyik szerint Romániában létezik alkotmányos patriotizmus, és ennek hordozója a politikai értelemben egységes román nemzet, amelynek a romániai magyar kisebbség is szerves alkotórésze. A másik szerint a román és a romániai magyar politikai osztály 1990 és 2000 közötti, a „román demokrácia állapotára döntően kiható” együttműködése stratégiai természetű, a konszociáció sajátos formájának tekinthető. A státustörvény egyszerre ássa alá mindkét tézist: mivel képtelenség volna azt kérni az erdélyi magyaroktól, hogy ne éljenek azokkal a kedvezményekkel, amelyeket a magyar állam felkínál nekik, önzonossági lojalitásuk – Andreescu szerint – elkerülhetetlenül politikai lojalitássá is válik. Ebben a helyzetben az RMDSZ sem tehet mást – hacsak nem akarja, hogy kifusson a lába alól a talaj –, mint hogy Budapesttel is ugyanolyan szorosan együttműködjön, mint Bukaresttel. Miközben a magyarokat is magába ölelő egységes román politikai nemzet fikciónak bizonyul, az RMDSZ-ről kiderül, hogy ő sem jobb a többinél: nem a román demokrácia sorsa iránti elkötelezettség, hanem az alapvetően konjunkturális természetű érdekpolitizálás vezeti, ráadásul oly módon, hogy egyszerre két fővárosnak is felajánlkozik.

Gabriel Andreescu azonban nemcsak abban téved, hogy a román politikai nemzetet működő valóságnak tekinti, hanem abban is, hogy Budapestről feltételezi: képes lehet az erdélyi magyarok önzonossági lojalitását politikai lojalitássá változtatni. Mélyen jellemző erre a gondolkodásmódra, hogy csak vagy-vagyban tud gondolkodni. Ha nem vagy romániai politikai értelemben, akkor csak magyarországi lehetsz! Középút nincs. Érvelését közvetett módon alátámasztja Borbély Zsolt Attila felfogása, amely szerint a státustörvény a magyar nemzeti (re)integráció irányába tett fontos lépés.

Ha a státustörvénynek az „egységes magyar nemzetre” való hivatkozása megalapozott, a konzervatív magyar nemzetszemlélet híveinek (köztük Borbély Zsolt Attilának) a határokon átnyúló magyar nemzeti (re)integrációra vonatkozó tétele pedig igaz volna, Gabriel Andreescu félelmei valóban indokoltnak bizonyulnának. De akkor is csak abban az értelemben, hogy az ő korszerűbb hangszerezésű, de csak papíron létező román polgári-politikai nemzetét a kollektív történelmi személyiségnek tekintett, a „határokon kívül

rekedt nemzetrészeket” a magyar állam vagy éppenséggel a Szent Korona testébe magyaros lendülettel visszacsatoló rivális nemzet valósága érvényteleníténé, legalábbis az erdélyi magyarok, pontosabban az önmagukat Erdélyben magyarnak vallók vonatkozásában. Ilyen magyar nemzet azonban a valóságban nem létezik, így – erdélyi szemszögből tekintve – voltaképpen két nemzetfilozófiai vízió áll csupán szemben egymással.

Egységes magyar nemzetről legfeljebb a Kosztolányi Dezső-féle definíció értelmében lehet szó: eszerint a magyar nemzethez tartoznak mindazok, bárhol éljenek is a Földön, akik – mintegy összeesküvésszerűen – magyarul beszélnek. Vagyis – mondjuk az ötvenes években – a magyar nemzethez tartozott az amerikai hidrogénbomba előállításán munkálkodó csapatban – a CIA legnagyobb kétségbeesésére – egymás között magyarul beszélő Teller Edétől, Szilárd Leótól és Neumann Jánostól a középkori magyarra emlékeztető nyelven megszólaló szeret-völgyi csángókig mindenki. Ami engem illet, a nemzeti érzületet a modern kori emberi személyiség egyik meghatározó jegyének tartom, de a nemzetet mint főnevet nem ismerem. Ebből a „melléknévi nemzetből” sem hiányzik a kollektivitás élménye, a közös képzeletbeli, de – legalábbis az én felfogásom szerint – az az államtól élesen elválasztva jelenik meg.

Az állam az Másvalami. Lehet „idegen”, „zsarnoki”, lehet a „saját” államom, de akkor is, mindig: Másvalami. Pontosan ez a nemzethez viszonyított alteritás az érdekes benne. Ez többnyire frusztrációk forrása, de lehet óriási esély is. Az Európai Unióban például pontosan egy ilyen, a nemzetekhez képest Másvalami kezd kiépülni. És egy ugyanilyen Másvalamit akarunk mi is, itt Erdélyben, „provinciális” szinten.

Elismerem, hogy a státustörvénynek – ebben igaza van Borbély Zsoltnak – lehet bizonyos disszimilációs hatása. Nem fordul szembe az „élet logikájával”, mint Gabriel Andreescu mondja (és eléggé különösnek tartom, hogy éppen ő mondja ezt), hanem egy kicsit kiegyensúlyozza az esélyeket. Az egyik nemzetállam által nyújtott lehetőségeket kiegyenlíti (valamelyest!) a másik nemzetállam nyújtotta lehetőségekkel. De siralmasnak tartanám, ha „mi, erdélyiek” megelégednénk ezzel a provinciánkat két (azért nem éppenséggel egyforma) félpályára osztó szemlélettel.

Az alapkérdés a politikai integráció, egy olyan intézményrendszer megteremtése, amelyet nemcsak passzívan elfogadhat, hanem valóban a magáénak is érezhet egy adott térség minden lakója. E tekintetben – mint Bakk Miklós vezércikkében nagyon helyesen rámutat – a státustörvény nem jelenthet megoldást. Éppen úgy nem, mint ahogy a jelenleg érvényben lévő alkotmányon alapuló román politikai rendszer sem, amely mellel a román politikai elit többsége szerint is alapos reformra szorul. Megoldást jelenthet viszont egy olyan regionális szintű komplex intézményrendszer, amely nem a nemzeti alapú politikai integráción alapul (sem annak polgári, sem konzervatív formájában), hanem a polgári regionalizmus elvein és gyakorlatán⁵. A *Provincia* feladatát éppen ezért én nem abban látom, hogy pártpolitikai szinten fogalmazunk meg alternatívát (a transzietnikus párt körüli vita megfeneklése, illetve kifulladás nagyon jól rávilágít erre), hanem az intézményi alternatívában való gondolkodás előmozdításában. Ez lehet az a keret, amelyben

5 Vö.: Molnár G.: Polgári regionalizmus (1–2). *Provincia*, 2000. 2–3. sz..

a közéleti felelősségvállalás Daniel Vighi által felvázolt decentralizációja valóban működőképes lehet, és amelyben a pártpolitikai elképzelések is megkaphatják a maguk megfelelő perspektíváját.

Előfordulhat, hogy egy ilyen típusú intézményrendszer kialakulásának országos szinten nincsenek meg sem a történelmi és kulturális, sem a gazdasági előfeltételei. Nagyon is meglehetnek azonban lokálisan, azaz egy adott ország bizonyos tartományában vagy tartományaiban. A Spanyolországban és Nagy-Britanniában évek óta működő, valamint Olasz- és Franciaországban is hamarosan bevezetésre kerülő aszimmetrikus föderalizmust pontosan az ilyen helyzetekre találták ki. De van erre egy jóval közelebbi, Erdély és a Bánság szempontjából mérvadónak számító példa is: a Vajdaság. Aki figyelmesen elolvassa – és nagyon remélem, hogy nemcsak a mi hagyományos olvasóink, hanem az erdélyi politikusok is elolvassák! – a vajdasági tartományi parlament Belgrádnak címzett – először lapunkban megjelenő – autonómiaplatformját, az meggyőződhet róla, hogy Montenegró valószínű kiválása után Szerbia mint nemzetállam az aszimmetrikus föderalizmus állapotába kerül, ha a saját – helyi – parlamenttel és kormánnyal rendelkező Vajdaság *de facto* föderális egységgé válik egy máskülönben egységes államban (amelyhez Koszovót már nem számítjuk hozzá).

Vajdaság mai és Erdély, illetve a Bánság jövőbeli esélyeit illetően döntő jelentősége immár nem annak van, hogy mit gondol Belgrád, Bukarest vagy éppenséggel Budapest, hanem annak, hogy mit gondol a szóban forgó tartomány⁶. Ha ugyanis az ott lakók többsége, a legitim és meggyőző módon kifejezésre jutó, és ezáltal egyre inkább nemzetközi jogi védelmet élvező lokális többség politikai autonómiára törekszik, a központ immár nincs abban a helyzetben, hogy bevetesse az automatikusan illegitimé váló állami erőszak amúgy rendelkezésre álló eszközeit. Belgrádnak például (hiszen ez a kérdés egyelőre csupán Szerbia számára merül fel) a Vajdaságot illetően csupán azt áll módjában eldönteni, hogy a Djindjics-féle pragmatizmussal viszonyul-e a Vajdasági Platformban foglalt követelésekhez, ami mindkét fél számára előnyös kompromisszumhoz vezethet, vagy a Kostunica-féle intranszigenciával, ami csak elmérgesítheti a helyzetet.

Fontos tehát, hogy a budapesti, bukaresti és belgrádi kormányok és parlamentek milyen törvényeket hoznak, és milyen politikát követnek. De még fontosabb, hogy az erdélyi és bánsági románok, magyarok, cigányok, németek, hogy a vajdasági szerbek, magyarok, horvátok, románok, rutének *együtt* mit akarnak.

Forrás: *Provincia*, 2001. 5. sz., 8–9.

6 Figyelemre méltónak tartom, hogy míg pár évvel ezelőtt Gabriel Andreescu, ha nem is értett vele egyet, de legalább racionális vitaalapnak tekintette a devolúciós stratégia Erdélyre való alkalmazását, egy, az erdélyi kérdéstről szóló londoni konferencián nemrég már „veszélyes”-nek minősítette ugyanezt. (Vö. G. Andreescu: O conferință despre Transilvania. *Observatorul Cultural*, 2001. 34. sz.)

Státustörvény vagy vándorbot

A globalizáció világjelenségének szakértői, illetve az európai integráció hivatalnokai meglehetősen egybehangzón állítják, hogy az évszázad egyik meghatározó problémája lesz a személyek határokon átvélő vándorlása, migrációja. Ez természetesnek mondható következménye az európai integrációs folyamatnak, amely alapelveként fogadta el a személyek, áruk, szolgáltatások és a tőke szabad mozgását az unión belül.

Ugyanakkor az is legalább olyan természetes és érthető, hogy az unión kívül maradtak és különösen, akiknek sokrétű (nemzeti összetartozás tudata, közös nyelv, kultúra stb.) kapcsolatuk van az egyes tagállamokkal, az unióba való bevándorlás útját választják.

Tény, hogy Magyarországnak a belátható jövőben közelségbe kerülő uniós tagsága változásokat fog eredményezni a térségben, mind az államközi intézményes viszonyrendszerben, mind az emberek egymás közötti kapcsolataiban, mely feltételezi mind Magyarország geopolitikai, mind a környező szomszédos országokban élő magyarság közvetítő szerepét.

Természetesen ideális lenne Szekfü Gyulával mondani, hogy ne a történelem alakítsa a jellemeket, hanem a jellemek a történelmet, de mindenképpen optimális lenne, ha nem a történelmi helyzet alakítaná kizárólag szerepeinket, akár államról, akár egyénről legyen szó, hanem a helyzethez alkalmazkodva, de érdekeinket és értékeinket figyelembe véve, tudatosan mi magunk alakítsuk magatartásunkat.

Tény, hogy a közelgő EU-csatlakozás és a prognosztizálhatóan létező migrációs jelenség olyan össznemzeti kérdés, melyben a magyarországi politikai elit a határon túli magyar politikai elittel, a magyarországi civil társadalom a határon túli magyar civil társadalommal közösen, összehangoltan alakítaná ki azt, ami Magyarország szempontjából a bevándorlási politika stratégiáját jelenti, mely nyilván nemcsak Magyarország ügye, és azt, ami a határon túli magyarság szempontjából a szülőföldön maradás politikai és cselekvési stratégiáját jelenti, ami természetesen megintcsak nem kizárólag a határon túli magyarság ügye.

I. Értelmezési keret, lehetséges politikák

Mikor a migráció jelenségéről beszélünk, el kell különíteni három csoportot, kategóriát, mely természetesen más-más jogi megítélést és szabályozást igényel. Így beszélhetünk a kivándorlókról, a bevándorlókról, akik legálisan kérik letelepedésüket egy másik országban, annak minden következményével.

Másik csoport a külföldi munkavállalók, akik huzamosabb ideig egy külföldi országban dolgoznak anélkül, hogy végleges letelepedést kérnének. Ezek mintegy ingáznak a munkahelyük és otthonuk között, amely adott esetben két különböző – nem is biztos, hogy szomszédos – országban van. Ide tartozónak tekintem a külföldön tanuló diákokat is.

A harmadik csoport, akik kényszerből választják a hazájukból való eltávozást, elsősorban politikai okokból kifolyólag, menekültek, menekült státust kérnek és kapnak egy adott országban. Ez tarthat hosszabb ideig, de nem feltétlen következménye a végleges letelepedés, hiszen midőn megszűnnek azok az okok, melyek a „menekülést” kiváltották, a menekült státus is megszűnik, és a legtöbb esetben visszatérnek hazájukba.

Az államok politikai, jogi rendszerében beszélhetünk bevándorlási politikáról, illetve bevándorlási törvényről, menekültügyi politikáról, illetve menedékjogi szabályozásról, végül pedig ritkán kivándorlási politikáról, és a legritkább esetben ezen politikát legalizáló jogszabályokról.

Normális demokratikus jogállami keretek között kivándorlási politikáról nem beszélhetnénk, hiszen nem érdeke egyetlen államnak sem, hogy állampolgárai elhagyják az országot, és ezt egy külön politikai cselekvéssel, esetleg jogszabállyal elősegítsék. Mégis diktatúrákban találunk erre példát, elegendő, ha a '89 előtti Romániára gondolunk, ahol mintegy hallgatólagos vagy éppen cselekvő megegyezéssel hagyták a német és zsidó származású állampolgárok tömeges kitelepülését, és az állam fejpénzeket inkasszált a kitelepültekért a befogadó államtól.

Demokratikus jogállamban azonban szükség van bevándorlási politikára, stratégiára, ennek megfelelő jogi szabályozásra és szintűgy menekültügyi politikára és ennek keretét adó törvényi háttérre.

Túl azon, hogy egyes országok miként alakítják ki bevándorlási vagy menekültügyi politikájukat aszerint, hogy célországnak vagy tranzitországnak számítanak a bevándorlók, illetve esetenként a menekültek szempontjából, az Európai Unió is megpróbál olyan egységes, szabvány jellegű jogalkotást, normarendszert létrehozni, melyet valamennyi tagország elfogad és alkalmaz.

Természetesen tényként kell elfogadni azt, hogy az egyes országok eltérő módon vázolják bevándorlási politikájukat, eltérő hagyományaik, politikai helyzetük, fejlettségük, társadalmi berendezkedésük, demokratikus intézményrendszerük jellege függvényében.

Más a megítélése ennek a kérdésnek Nagy-Britanniában, Franciaországban, melyek korábban kiterjedt gyarmatbirodalmak voltak és más Németországban, ahol elsősorban foglalkoztatási szempontok vagy egyéb gazdasági megfontolások alapján kell kialakítani a bevándorlási politikát. Ugyanakkor megint csak más a helyzet a volt szocialista államokban, ahol nyilvánvalóan egymáshoz viszonyítva is nagy eltérések vannak.

Hiszen míg Magyarország a '70-es évekig elsősorban kibocsátó állam volt, tehát a magyar állampolgárok kivándorlása volt a jellemző, a bevándorlás pedig csak szigorú célirányos politikai döntés nyomán volt lehetséges (így a '60-as '70-es években nagyszámú görög bevándorlót fogadott be Magyarország), addig 1990 után célországgá vált, illetve megmaradt tranzitállamnak. Ez a változás, mely a fejlődés irányába mutat, jelzi a politikai rendszerben és a gazdasági helyzetben beállt lényeges változásokat.

Románia hangsúlyozottabban tranzitországgá vált, és rendkívül csekély, elhanyagolható mértékben vált célországgá, elsősorban Moldova Köztársaság román lakosai egy része számára.

A hangsúlyos tranzit jelzi, hogy a változások még nem olyan mérvűek-mélységűek, hogy bizalmat keltsenek idegen országok polgáraiban. Ugyanakkor, elsősorban az állandósult gazdasági válsághelyzetből kifolyólag, még mindig jelentős mértékben inkább kibocsátó államnak, mintsem befogadó államnak számít. Természetesen az előzőkhöz képest is teljesen más a helyzet Ukrajnában vagy Szlovákiában, esetleg Bulgáriában.

II. Bevándorlási politika az európai integráción innen és túl

Dilemmák 1.

Leggyakrabban kérdésként fogalmazzák meg Magyarországon, hogy létezik bevándorlási politika-stratégia, egységes politikai koncepció ebben a kérdésben annak ellenére, hogy létezik, hatályban van bevándorlási (idegenrendészeti), valamint a menedéjogról szóló törvény. Ezen jogszabályok léte azonban önmagában még nem elégséges ahhoz, hogy koncepcióról, stratégiáról beszélhessünk, állítja a magyarországi szakemberek többsége.

A kérdés, melyre sokrétű dilemmatikus válasz lehetséges, hogy milyen bevándorlási politikát alkalmazzon Magyarország európai uniós tagságáig, illetve mit tehet majd a teljes jogú tagság megszerzése után, mikor e kérdésben az európai normarendszer lesz érvényes és meghatározó, kevésbé a Magyarországon szándékozott, óhajtott szabályozás.

Előljáróban elmondható, hogy bármely bevándorlási politika alkalmazása, kialakítása során bizonyos érdekek, szempontok és motivációk fogalmazódnak meg, melyekhez igazodik az illető politikai gyakorlat és jogszabályalkotás.

Ilyen lehetséges szempontok, motivációk többek között kötelező módon az emberjogi értékek mentén kialakult szabályozók és esetenként az érintett ország lakosságának foglalkoztatási állapota, a kormányzat foglalkoztatási politikája, munkaerő-gazdálkodása, demográfiai helyzete, nemzetpolitikai szempontjai, érdekei.

Magyarország esetében a bevándorlók, letelepedést kérők körében két kategóriát lehet megkülönböztetni (igaz, nem jogi szempontból, illetve, hogy mennyire, milyen mértékben lehetséges rendkívül dilemmatikus kérdés), egyrészt, akik határon túlról érkezett magyarok, másrészt pedig azok, akik bárhonnan érkeztek és nem magyarok.

A felvetendő jogalkotási és jogelméleti probléma, hogy részesíthető-e jogszabályos úton pozitív diszkriminációban, előnyös megkülönböztetésben a határon túlról érkező magyar származású külföldi állampolgár?

A jelenlegi nyugat-európai országok java részében tapasztalható a diszkrimináció a bevándorlási politikában, mely természetesen különböző eredetű és indíttatású. De közismert, miszerint Németország előnyben részesíti a német származásúak bevándorlását, míg más országok hangsúlyosan tesznek különbséget az integráció különböző stádiumában vagy éppen azon kívül levő államok polgárai és az integráción belüli állampolgárok között.

Tény, hogy ha a feltett kérdésre igen a válasz, tehát alkalmazható a pozitív diszkrimináció, ezt a teljes jogú tagság megszerzéséig lehet megtenni, utána lényegesen nehezebb lesz vagy éppen lehetetlen.

A következő, dilemmaként felvetődő kérdés, hogy milyen mértékű és meddig terjedhet az előnyös megkülönböztetés magyar és nem magyar bevándorlók között. Ha el is fogadjuk a differenciált viszonyulás elvét, amelynek elsősorban gyors, korrekt ügyintézésben kell megnyilvánulnia, még mindig nagy problémát jelent annak a rendkívül kényes egyensúlynak a megtalálása és biztosítása, mely bár alkalmazza a fenti elvet, de nem vezet majd tömeges kivándorlási hullámhoz a határon túli magyarok körében.

Politikai szempontból pedig a legdilemmatikusabb kérdés, hogy miközben természetes törekvése, óhaja (feltehetően) a mindenkori magyar politikai vezetésnek, hogy csökkenő tendenciát mutató demográfiai állapotán elsősorban a határon túli magyarok révén javítson, legalább olyan magától értetődő elvárása, szándéka vagy éppen érdeke, hogy a határon túli magyar társadalmak megmaradjanak erős kultúrát, sajátos szellemiséget, hagyományokat, gazdasági érdekeket hordozó magyar közösségeknek.

Az uniós tagság után azonban a magyar bevándorlási politika nagy feladata, hogy az új intézményi és normatív rendszerben a mozgásterét felderítse, megtalálja. Ez esetben a kérdés az unión kívül maradó magyar kisebbségek ügyében, hogy lehet-e az etnikai-nemzeti összetartozás okán egy tagállamnak kivételt tennie egy unión kívüli országgal, vagy annak egy régiójával gazdasági, politikai kapcsolattartásban vagy az ország bizonyos polgáraival a személyforgalom (vízum), munkavállalás vagy bevándorlás vonatkozásában.

Tény, hogy az ember és ember közötti nemzeti, etnikai alapon történő megkülönböztetés jogilag nem elfogadott, de bizonyos közigazgatási intézkedésekkel talán feloldhatják, enyhíthetik a magyar nemzetnek még a kapcsolattartásban is megnyilvánuló szétválasztását, illetve megteremthetőek az akadálytalan kapcsolattartás intézményesített formái, eszközei.

Az Európai Unió szabályozása szempontjából is nagy fejlődésnek számít, egységesítő tendencia, hiszen mindmáig nincsen egységesen alkalmazott EU-s bevándorlási politika.

A törekvés ennek kialakítására korábbi időkre nyúlik vissza, és ennek főbb állomásai részben az 1975-ös római szerződés, az 1991-es maastrichti szerződés és az 1997-es amszterdami szerződés, mely végső soron az EU megalakulásának főbb jogi állomásai, a személyek, áruk, szolgáltatások és a tőke szabad mozgásának kereteit, feltételeit teremtték meg.

Az 1985-ös schengeni megállapodás, majd az 1990-es schengeni egyezmény továbblépve a közös vízumot, menekültügyi politikát és külső határellenőrzést vezette be. Ilyen módon megteremtődtek a feltételei a beutazási, idegenrendészeti, menekültügyi együttműködésnek.

Az egységes szabályozásra való törekvés nyilvánvaló jele, hogy az amszterdami szerződés előírja, miszerint a schengeni egyezmény által szabályozottak átkerülnek a bel- és igazságügy kormányközi együttműködésből a közösségi szabályozásba, melynek jogi ereje lényegesen nagyobb és magasabb szinten is valósul meg az EU intézményrendszerében.

Összegzőként elmondható, hogy a magyarországi bevándorlási politikának egyidejűleg két irányba kell hatnia, mely részint a párhuzamos stratégiában, másrészt a differenciált stratégiában nyilvánulhat meg egy rendkívül körütekintő egyensúly megteremtésének feltételei között. Értve a párhuzamos stratégia alatt a fokozatos felkészülést az EU-s normarendszer követelményeire és a differenciált stratégia alatt a magyar bevándorlók, letelepedést kérelmezők előnyös megkülönböztetését olyan mértékben, hogy ne legyen erőteljes elszívó hatása, hiszen a szülőföldről nézve a dolgokat, taszító, az ország elhagyására késztető tényezők bőven vannak.

III. A szülőföldön való maradás politikája

Dilemmák 2.

a. Szociológiai felmérés

Amennyiben igaznak és jogosnak fogadjuk el azon állítást, mely szerint Magyarország bevándorlási politikáját a határon túli magyarok érdekeinek figyelembe vételével, esetleg velük konzultálva kell kialakítania, úgy nem kevésbé igaz az, hogy a szülőföldön való maradás politikájának kidolgozása nem kizárólag a határon túli magyarok ügye. Olyan össznemzeti ügy ez, melyről együtt kell gondolkodni, és a megoldásokat megtalálni.

Mielőtt egy lehetséges politikáról, de legalábbis közösségi szándékról vagy igényről beszélnénk, hasznos lehet néhány adat, jelzésértékű információ. Magyarországi statisztikai hivatal felmérése szerint a Romániából kivándorlók aránya legnagyobb 1989–1990–1991-ben volt, miután zuhanásszerű visszaesés, csökkenés tapasztalható, de az elmúlt egy-két évben lassú növekvő tendencia mutatható ki az előző stagnáló évekhez képest.

Ez év márciusában átfogó szociológiai kérdőíves felmérés készült a romániai magyarság körében, mely többek között érintette a közösség kitelepülési szándékát is. Megvizsgálták, hogy mennyire foglalkoztatja a romániai magyarságot a végleges kitelepedés gondolata, majd sorra vették, hogy miként jelenik meg a kivándorlási szándék korcsoportonként, településtípusonként (város, falu vonatkozásában, illetve, hogy milyen a magyar népesség aránya az illető településeken), végül pedig, hogyan jelenik meg ez a szándék régióként.

A felmérés dinamikájában mutatja a jelenséget, amennyiben összehasonlítja az 1999-es és a 2000-es évet.

Ami a kitelepüléssel kapcsolatos általános viszonyulást illeti, a megkérdezettek 49,9%-a válaszolt úgy, hogy nem is gondolkozott azon, hogy elhagyja szülőföldjét, míg 21,5%, bár gondolkozott ezen, de valószínűleg nem tenné. Valójában az utóbbiak tekinthetők határozottaknak, elkötelezetteknek a szülőföldön maradás vonatkozásában.

Továbbá vannak a bizonytalanok, akikre a passzivitás különböző foka jellemző, így a bizonytalanabbak 14,9% és 9,7% azok aránya, akik komolyabban foglalkoznak a kitelepülés szándékával. Végül pedig 2,6%-nyian keresik a távozás lehetőségét, 1,3% már meg is találta, és csak idő kérdése a kitelepedés.

A korcsoportos felosztásból egyértelműen kiderül, hogy elsősorban a fiatal korosztály az, amely leginkább ki akar telepedni, aránya pedig növekvő tendenciát mutat. 1999-ben a 18–34 év közöttieknek 42%-a fogalmazott meg kivándorlási szándékot, 2000-ben ez felemelkedett 48,3%-ra (természetesen a megkérdezettekről van szó).

A településtípusok alapján kimutatható, hogy a városiak a falusiaknál lényegesen nagyobb arányban mutatnak kivándorlási szándékot, és itt enyhe növekvő tendencia észlelhető. Így pl. 2000-ben a falusiak 19,8%-a, míg a városiak 35,6%-a jelezte ezt a szándékot.

Ami a magyar népesség településenkénti arányát illeti, egyértelmű, hogy a legmagasabb a kitelepülési szándék a szórványvidékeken, illetve ott, ahol kisebbségben van a magyarság. Alacsonyabb a kivándorlási szándék ott, ahol a magyarság részaránya nő, egyenlő a többségiekével vagy valamivel nagyobb, és ott a legkisebb, ahol a magyarság

számszerű többségben van. Ugyanakkor tagadhatatlan, hogy még ezeken a helyeken is létezik kitelepedési szándék.

Végül, ami a régiókat illeti, jellemző sajátosság, hogy a határtól távolabb és nehezebb gazdasági helyzetben lévő Székelyföldön és Közép-Erdélyben alacsonyabb, 20,2%; 33,3%, míg a határhoz közelebb álló, és némileg fejlettebb Partiumban és Bánságban 36,5%; 43,9% a kivándorlási szándék aránya. Érezhető tehát a határ vonzereje.

Valamennyi esetben azonban növekvő tendencia tapasztalható.

b. Motivációs háttér

Mint a szociológiai felmérés adatai is jelzik, lassú növekvő tendencia tapasztalható a kivándorlási szándékot illetően.

Vizsgálva ennek a jelenségnek a motivációs hátterét, megállapítható, hogy rendkívül összetett és sokrétű tényezők befolyásolják az emberek döntését olyannyira, hogy valamennyire nincsen mód ezen írás keretében kitérni. Így csupán ezen összetett, bonyolult motivációrendszer néhány aspektusára utalnék.

Mindenekelőtt egy társadalomlélektani tényre, mely alapvetően befolyásolja, és sajátossá teszi az Erdélyből Magyarországra való áttelepülés jelenségét, nevezetesen, hogy ez esetben nemcsak arról van szó, hogy egy ország állampolgárai átköltöznek, áttelepülnek egy másik országba és annak állampolgáraivá válnak. Esetünkben többről van szó, hiszen egy kisebbségi létből a többségi létbe, egy jogtalan és igazságtalan (és ekként is megélt) döntés nyomán elszakított területről az anyaországba történő átköltözésről van szó. Tehát nem a hagyományos kivándorlás kísérőjelenségéről van szó, mikor többségi állampolgárok elhagyják országukat, vállalva a kisebbségi létet vagy még inkább, választott új hazájukban a beolvadást, új identitást. A mi esetünkben éppen fordított folyamatról van szó, mely olyan lélektani helyzetet teremt az egyének, családok szintjén, mely serkentheti a kitelepedési szándékot, hiszen a döntés egy adott helyzetre, állapotra történő megoldásként jelenik meg és kevésbé újabb problémák forrásaként vagy ha igen, azok más természetűek, de az általános vélelem, hogy bizonyos, a kisebbségi lét adta problémák megszűnnek.

Arra nincsen adatom, de valószínűsíthető, hogy a kitelepedtek bizonyos aránya magyarországi életét is kisebbségi létként éli meg.

A társadalomlélektani vonatkozásokon túl (és amelynek nyilvánvalóan még számos összetevője van a csalódottságtól a nyelvi gátlásokig, a különböző természetű frusztrációktól a beilleszkedési gondokig) talán a legjellemzőbb motivációja a romániai magyarság elvándorlási szándékának az általános és állandósult válsághelyzet. A kitelepedés végső soron erre az egyénileg is naponta megélt válsághelyzetre adott bonyolult válaszreakció.

A legkézenfekvőbb, mely a legtöbb embert érinti, a gazdasági válság, amely a mintegy tízéves átmenetiségében állandósulni látszik. Gyakorlatilag alig működőképes gazdasággal állunk szemben, melynek egyes részterületei, ágazatai valóságos csődhelyzetbe kerültek, így pl. a mezőgazdaság, nehézipar, bankrendszer, pénzügyi rendszer. Beszélhetünk az ideológia válságáról, mely megnyilvánul a pártok identitászavarában, programok hiányában a politikai kultúra rendkívül alacsony szintjében. A társadalmi válság még súlyosabban érinti az egyént, hiszen nincsen polgári értelemben vett középosztály, így ennek hiá-

nyában erős a társadalmi közéleti közöny, cselekvéshiány vagy cselekvésképtelenség, a civil társadalomra sok esetben a szervezeti formalizmus a jellemző. Mindezekhez társul az intézményi válság, melynek következménye a társadalom teljes bizalmatlansága az állami intézményrendszer egésze iránt.

Végül is ez magának a demokratikus, pontosabban a sajátos romániai demokratikus rendszerbe és működésébe, működéskéességébe vetett hit, bizalom megingása, megkérdőjelezése, mely immáron meglehetősen tartósan a sikertelenség érzésével társul. A magyarság vonatkozásában ez kiegészül az önálló hatáskörökkel, eszközökkel és döntési jogkörrel rendelkező sajátos kisebbségi intézményrendszer hiányával, a létező alacsony szervezetségi szintjével. Végül említhetjük az erkölcsi válságot, mely a követendő stabil értékrend hiányában és az önzonosság-tudat zavaraiiban nyilvánul meg.

A vázolt helyzetkép kialakítja az egyénben és közösségben a válság tudatát, ami természetesen elvezet az egyén szintjén a tudat válságához, az önmagunkról, környeztünkről, céljainkról és feladatainkról kialakult vagy kialakítandó tudatunk válságáig. Erre a válságtudatra két válaszreakció létezhet:

1. – e válsággal való együttélés – mint tradicionális attitűd, mely végső soron nem igyekszik megkeresni, felszámolni a kiváltó okokat: ezeket adottnak tekinti, ilyen értelemben mintegy konzerválja azokat, és csupán a túlélést biztosítva kíván vagy kell alkalmazkodnia hozzá; mindebben létezik egyfajta elhivatottság-érzés, mely a sorsszerűséget tükrözi az emberek tudatában;

2. – elvándorlás – a kisebbségi sors vállalt teherkétele párosul az általános romlás állapotával és ennek kísérőjelenségei különböző intenzitással és eltérő formákban, mértékben hatnak az egyének tűrő- és ellenálló-képességére, s végül a kitepedést választják.

c. Szülőföldön való maradás fogalmának színeváltozása

A magyar nemzet létének jelenlegi állapotában, mikor nemzetrészek, közösségek élnek Magyarország határain kívül, mégpedig igencsak eltérő viszonyok, körülmények között mind az anyaországhoz, mind egymáshoz viszonyítva, teljességgel indokolt, ha bevándorlási politikáról szölünk, mely nem kizárólag Magyarország ügye. Akkor a szülőföldön való maradás stratégiájáról is szölünk, mely megint nem csak a határon túli magyarok problémája.

Tény, hogy a szülőföldön való maradás fogalmának értelmezésében nincsen egységes álláspont, értelmezési kerete pedig nem mindig egyértelmű, következésképpen nincsen kidolgozott stratégia és elfogadott, alkalmazott politikai gyakorlat sem ebben a kérdésben.

Végső soron kinek mit jelent, illetve ki mit ért ez alatt a fogalom alatt?

Az egyén számára potenciálisan belső konfliktust okozó dilemmát, választási helyzetet és döntési kényszert jelenthet. A nemzeti közösség vagy mondhatnám, a nemzet egésze számára jelentheti a közösségi megmaradást biztosító stratégiai célt.

A politikai elit számára, értve alatta a mindenkor honi és határon túli politikai elitet, lehet egy nemzetpolitikai cselekvés célrendszerének kerete, vagy lehet egyszerű jelzésszerű, jelzésértékű retorikai eleme egy politikai diskurzusnak vagy értékrendnek, végül pedig

egész egyszerűen, lehet a cselekvésképtelenséget palástolni, esetleg a pótcselekvést igazolni szándékozó demagógia.

Ebből következően a legalapvetőbb eldöntendő kérdés egyrészt, hogy a szülőföldön való maradás megőrzendő érték, melyet hatékonyan támogatni kell ahhoz, hogy a feltételek megteremtődjenek érvényesítéséhez; másrészt, amennyiben nem ilyen érték, mivel perspektivikusan a határon túli magyarokat úgyis az asszimiláció, a közösségek fokozatos lemorzsolódása, lassú felszámolódása fenyegeti, akkor valószínűleg tudatos politikával a kivándorlás-bevándorlást kell serkenteni.

Megítélésem szerint ez utóbbi felelőtlen és járhatatlan politikai alternatíva, mely többet rombol, mint amennyit épít, a vélt haszna összehasonlíthatatlanul kisebb, mint az a mérhetetlen és pótolhatatlan veszteség, amit a határon túli magyar közösségek fokozatos lassú felszámolása jelenthet.

Demográfiai problémát nem lehet és nem szabad közösség-megszüntető (nem kedvelem a kifejezést, de szemléletes: „öncsonkító”) politikával megoldani. Ha pedig a szülőföldön való maradás nem retorikai fogás, üres demagógia, hanem nemzetpolitikai érték, nemzetstratégiai cél, akkor ezt egyértelműsíteni kell döntésekben, és cselekvőképes, alkalmazható, kivitelezhető, teljesíthető programot kell hozzáilleszteni.

Mínde az azt jelenti, hogy közösen olyan politikát és gyakorlatot kell kialakítani, mely artikulálni tudja a Kárpát-medencei magyarság egészének és részeinek sajátos problémáit, igényeit és ennek megfelelő megoldásokat kidolgozni.

Erre vonatkozólag azonban nemcsak a feladat, a munka, de a felelősség is közös.

Forrás: *Romániai Magyar Szó*, 2001. május 16., 17., 18.

Diszkrimináció és diszkrimináció

A magyar státustörvény kapcsán a leggyakoribb kifogás, hogy diszkriminatív: a környező államok többségi népességét hátrányosan megkülönbözteti a magyarral szemben. De hogy a „sérelem” valóban fennáll-e, s ha igen, miben is áll, azt a tétel megfogalmazói meg sem próbálják módszeresen (azaz a homályos utalásokon túlmenően) bizonyítani. Ami korántsem véletlen.

A diszkrimináció terminus ugyanis politológiai és jogi vonatkozásban egyaránt figyelemreméltóan tisztázatlan.

1.

Kezdjük azzal, hogy a diszkrimináció, azaz a megkülönböztetés elve (melyet nemrégén még a „szeparatizmus” fogalmával is szokás volt megbélyegezni) a társadalmi rendszer kiegyensúlyozott működésének sine qua non-ja. A *különbözés* és a *különbözőség* tényének tilalma nem a demokratikus, hanem a totalitarista rendszerek alapsajátossága. A demokratikusan működő gazdasági érdekcsoportok, társadalmi szervezetek, szakmai intézmények, kulturális irányzatok, politikai pártok stb. mindig világosan megkülönböztetik magukat az eltérő jellegű vagy hasonló csoportoktól, szervezetektől, intézményektől, irányzatoktól, pártoktól. A diszkrimináció tilalma – rájuk vagy tagjaikra alkalmazva – magának a demokratikus rendszernek a betiltásával volna egyenértékű.

De a diszkriminációra is érvényesnek kell lennie a liberális demokrácia alapszabályának: szabadsága csak addig terjedhet, amíg nem sérti mások hasonló szabadságát. Ez a feltevés pedig csak addig teljesül, amíg egy csoport tagjai a diszkriminációt önmagukra vonatkoztatják: amíg az a demokratikus versenyben való részvétel igényének bejelentésével egyenértékű. A diszkrimináció, következésképpen, csak abban az esetben elítélendő, ha valamely csoportot – annak megkülönböztető jegyei alapján – egy másik csoport (vagy csoportok) nyíltan vagy rejtetten megpróbál(nak) kirekeszteni a demokratikus versenyből.

Ennek a fajta kirekesztésnek ősrégi hagyományai vannak. A rabszolgákat már a görög demokrácia is kitiltotta a politikából. Más társadalmak az alsóbb társadalmi osztályok tagjait helyezték kívül az „alkotmány sáncain”. S a nők is csak a legújabb időkben válhattak a férfikkal egyenjogúvá.

A modern demokrácia azzal, hogy a társadalom minden tagjának törvény előtti egyenlőségét tette meg önnön alapelvül, a társadalmon belül elvileg felszámolta ennek a hátrányos-előnyös megkülönböztetésnek *minden* elvi alapját. (Nyilvánvaló: ami az egyik csoportra hátrányos, az más csoportokra nézve mindig előnyös is, hiszen a politikai közösséghez való tartozás előnyeinek preferenciális „elosztását” eredményezi.) A törvény előtt minden állampolgár egyenlővé vált, hiszen az állampolgár fogalmát ettől kezdve pusztán az adott állami közösséghez való tartozás definiálta, megalkotása során minden egyéb identi-

tásjegytől elvonatkoztattak. Így válhatott a („politikai közösségen” belüli) megkülönböztetés tilalma általában is a hátrányos-(előnyös) megkülönböztetés szinonimájává. (A két fogalom azonosítása, mint láttuk, nem magától értetődő.)

Ezzel azonban a diszkrimináció mint olyan korántsem szűnt meg. Csupán a diszkriminálható személyek köre „szűkült” *tovább*. A kirekesztő jellegű diszkrimináció ettől kezdve csupán az államhatáron túl élők „csoportjára”, az ún. idegenekre volt vonatkoztatható. A „nemzeti” törvénykezés az állampolgárság intézménye révén (az alapvető emberi jogok kivételével) továbbra is egyértelműen diszkriminálja (akárcsak korábban a rabszolgákat, az alacsonyabb osztályok tagjait, a nőket) az adott társadalomba belépő „idegeneket”. És a megkülönböztetés az idegenekre nézve egyértelműen hátrányos. Ez ellen a megkülönböztetés ellen azonban senki nem emel kifogást.

Abban az esetben, ha az állam neve és alkotmánya az állampolgárságot nem köti egyetlen kulturális közösséghez, s következésképpen egyetlen nyelv és kultúra kötelező ismeretéhez (mint a svájci vagy a belga például), ez az – állampolgárságra alapozott – megkülönböztetés nem is lenne sérelmes, mert célja valóban pusztán egy politikai közösség egységes embercsoportként való elhatárolása volna. De ha – mint a régi európai demokráciák és a kelet-közép-európai államok többségének esetében – az állam neve már eleve egy nyelvi-kulturális közösséghez kötődik, és ha az adott politikai közösséghez való tartozás az adott közösség kultúrájának és nyelvének elsajátítását is implicálja, az „idegenek” nem csak az államhatárokon kívül, hanem azokon belül is „felbukkanhatnak”.

Az ő esetükben azonban paradox módon a *diszkrimináció hiánya* az, ami jogsérelemmé válhat, hiszen a többség a diszkrimináció tilalmát akadálytalanul a kisebbségek beolvasztásának eszközeként használhatja fel. Ha a többség egy embercsoportot nem hajlandó tőle különbözőnek „elismerni” (lásd Görögországot, illetve Törökországot) vagy a szóban forgó csoportra – az állami identitás nevében – saját identitásjegyeit erőlteti rá (lásd Kelet-Közép-Európa és a Balkán), nyilvánvaló asszimilációs kényszerrel állunk szemben. Az adott nyelvi-kulturális közösség tagjai ugyanis csak abban az esetben válhatnak az állam egyenjogú polgáraivá, ha tökéletesen elsajátítják az adott állam nyelvét és kultúráját (értsd az ún. államalkotó többség nyelvét és kultúráját), a többség viszont nem kényszerül arra, hogy a vele együtt élő (szintén államalkotó) kisebbség nyelvével és kultúrájával – legalább nagyvonalakban – megismerkedjék. Ami nyilvánvalóan diszkrimináció.

Ha az állam ezt a lényegileg *antidemokratikus* (bár a ma demokratikusnak tekintett jogrendszerekben is általános) diszkriminációt nem tiltja, sőt maga írja elő, nyilvánvalóan az asszimilációt favorizálja.

Ez ellen a kisebbség úgy kényszerül védekezni, hogy önmagát diszkriminálja. A diszkriminációnak ez a formája, mint láttuk, alapvetően *demokratikus*, s a többségre nézve semmiféle valóságos hátránnyal nem jár. Az, hogy a kisebbségi a saját nyelvét akarja használni, a legkisebb mértékben sem akadályozza meg a többséget abban, hogy a maga rendjén ő is a saját nyelvét használja. Az anyanyelv nondiszkriminatív használatának joga persze csak akkor érvényesíthető, ha a nyilvánosság spontán módon alkalmazkodik a társadalom nyelvi sokszínűségéhez (ahogyan az a premodern társadalmakban történt), azaz a (szó legtágabb értelmében vett) közhivatalnokok a politikai közösségben beszélt összes

fontosabb nyelvet a gyakorlati igényeknek megfelelő szinten képesek használni. Ez azonban egyik félre nézve sem lehet sérelmes, hiszen teljességgel kölcsönös, azaz a többségiekre ugyanúgy érvényes, mint a kisebbségekre, és a másik nyelvet maguk is csupán hivatásuk gyakorlása során és csupán a másik nyelvi közösség tagjaival való érintkezésben használják, önnön nyelvi közösségük tagjaival természetesen saját nyelvükön értekeznek, és a magánéletben is szabadon választhatják meg a társalgás nyelvét. A két nyelvi közösség és azok tagjai így válhatnak ténylegesen egyenlővé. Odáig menően, hogy a kisebbségi közösség öndiszkriminációja már a többségiek kisebbségi közösségen belüli érvényesülésének esélyeit sem korlátozza. Ha egy román származású, de a magyar nyelvet és a kultúrát kitűnően ismerő értelmiségi egy magyar kulturális intézmény vezető állására pályázik, ugyanúgy meg kell azt kapnia, mint annak a magyarnak, aki a román nyelvet és kultúrát a román származásúaknál alaposabban ismeri, és egy román kulturális intézmény vezető állására pályázik.

Addig azonban, amíg a kisebbség minden tagjának kötelezően el kell sajátítania a többség nyelvét, de a kisebbség nyelvét még a többséghez tartozó közhivatalnokoknak sem kötelező elsajátítaniuk, a kisebbség evidensen hátrányos megkülönböztetés áldozata. Ez a megkülönböztetés a kisebbségi iskolák tanulóinak esetében a leginkább nyilvánvaló, akik átlagosan egy nappal több időt kénytelenek tanulásra fordítani, s az érettségien és a felvételen is eggyel több vizsgát kell tenniük, mint az azonos szakmát választó többségieknek. Ha pedig többségi tanintézményekben szeretnének továbbtanulni, a többségiekkel kell – nyelvilag hátrányos helyzetből – megmértezniük. A többletmegterhelés mindkét esetben annyira tetemes, hogy – főként a gyengébb képességű gyerekek esetében – nagyon erős a csábítás a többségi iskolák választására, s ezzel az eredeti identitás részleges vagy teljes feladására. Az ebből eredő permanens nyomás – a nyelvi-kulturális identitás etnikai komponensének (egyébként öröndetes) lazulásával párhuzamosan (ami világtendencia) – látványosan felgyorsíthatja e kisebbségek asszimilációjának folyamatát.

Az asszimiláció ugyanis tényleg „megoldhatja” a szóban forgó kérdést.

De ha a nyelvi-kulturális kisebbség ugyanúgy ragaszkodik a saját identitásához, mint a többség a magáéhoz (ami szintén világtendencia), ezt a jogot demokratikus érvekkel nem lehet megvonni tőle.

Ráadásul a kisebbségek öndiszkriminálása semmiben sem különbözik attól az önmegkülönböztetéstől, mellyel a többség, saját „nemzeti” államának létrehozásakor, önmagát a többi állam eltérő nemzetiségű polgáraitól megkülönböztette. Ha az öndiszkrimináció első formája „diszkrimináció” és „szeparatizmus”, akkor a másodikat is „diszkriminációnak” és „szeparatizmusnak” lehet minősíteni (esetleg visszamenőleg is).

Nem világos azonban, hogy a – minden esetben többé-kevésbé önkényesen meghúzott – államhatárt mi ruházza fel azzal a mágikus képességgel, hogy a *demokratikus* öndiszkriminációt („szeparatizmust”) – önnön keretein belül – egyszerre *antidemokratikus*-sá változtassa. Ha a határokon belül élők nem különböztethetnék meg önmagukat a többségtől, gyakorlatilag nem maradna más megoldás számukra, mint az asszimiláció vagy az államból való kiválás. Nyelvi-kulturális jogaik érvényesítését *csak* és *csak* az utóbbi tenné lehetővé. Az „állam szétDarabolása” tehát végső soron az államhatárok misztikussá ava-

tásából s a nyelvi-kulturális közösségek öndiszkriminációjának ezzel együtt járó „tilalmából” és nem magának az öndiszkriminációnak a tényéből fakad.

Az etnikai, nyelvi, vallási különbözőség természetes adottság. A konfliktusokat nem az önmegkülönböztetés, hanem a különbözőségnek mint objektív adottságnak az el nem ismerése generálja. Elég rápillantani a térképre. Egyetlen olyan államban sincsenek – véres összecsapásokkal fenyegető – konfliktusok, melyben a nyelvi-kulturális másságot legitimnek ismerik el. (Még az évtizedek óta a szétesés határán egyensúlyozó Kanadában sem!) És mindenütt vannak, ahol a másság kinyilvánítása akadályokba ütközik.

2.

Persze van a diszkriminációnak egy másik formája is, amikor a *többség* – veleszületett és „*asszimilálhatatlan*” vagy annak tekintett tulajdonságok, bőrszín, vérségi származás stb. alapján – diszkriminálja a kisebbséget. Ezekben az esetekben a többség és a kisebbség közt nem áll fenn számottevő nyelvi vagy kulturális különbség (legalábbis nem sokkal nagyobb, mint egy antropológiailag homogénnek tekintett nyelvi-kulturális közösségen belül), a faji vagy etnikai különbség azonban mindenki számára világosan érzékelhető testi vonásokban vagy viselkedésbeli sztereotípiákban nyilvánul meg. A többség a hozzá kulturálisan hasonló kisebbség tagjait – nagyon is kézzelfogható anyagi-egzisztenciális érdekek jegyében – megpróbálja kirekeszteni a politikai közösségből. Elvitatja bizonyos alapvető emberi és állampolgári jogait. A diszkrimináció tilalma ilyen esetben valóban kívánatos, ami abban is megnyilvánul, hogy a kisebbségek maguk követelik a hátrányos megkülönböztetés megszüntetését. A diszkrimináció ez esetben is a *közösség* ellen irányul, megszüntetése azonban az *egyén* szintjén is lehetséges, hiszen ahhoz, hogy a tilalom érvényesíthetővé váljék, az adott közösségnek nem kell önmagát – a fentebb leírt értelemben – diszkriminálnia. Megteszik ezt az antropológiai vonások, a bőrszín, a jellemző viselkedésjegyek.

A hátrányos megkülönböztetés a nyelvi-kulturális kisebbségek esetében sem az *egyént*, hanem a *közösséget* célozza. A közösséghez való tartozás azonban e közösségek esetében (főként a kétnyelvűség körülményei közt) nem annyira nyilvánvaló, és ami még fontosabb: *megváltoztatható*. Az egyén elvben anélkül cserélheti fel nyelvét és kultúráját, hogy előző identitásának érzékelhető nyoma maradjon. Ami a biológiailag kódolt identitásjegyek esetében nem áll fenn. A kelet-közép-európai „nemzeti” államok szeretik magukat alapvetően nyelvi-kulturális képződményekként bemutatni. Az idegengyűlölet itt nem az idegennek tekintett csoport kirekesztésére, hanem asszimilálására irányul. Ezek a társadalmak „befogadóak”. A kirekesztés is pusztán a „befogadás” eszköze. Ez az oka annak, hogy a *személyre* irányuló diszkrimináció tilalma ezekben a közösségekben nem szükségszerűen szünteti meg magát a hátrányos megkülönböztetést, sőt rendszerint még ki is teljesíti, hiszen a diszkrimináció célja itt éppen az asszimiláció kikényszerítése. Ha valaki csak akkor tölthet be bizonyos állásokat, ha a többséghez tartozik, formailag nem diszkrimináció, hiszen ez a kinevezéses rendszernek köszönhetően egyrészt nem kerül nyilvánosságra, másrészt ha az illető asszimilálódik a többségi kultúrába, az állás betöltésének többé semmi akadálya nem lesz. (Az ilyenfajta megkülönböztetés ellen a „diszkrimináció” ellenzői nem is igen tiltakoznak, bár – Romániában például – az ilyen példának se szeri, se száma).

A megkülönböztetés tehát – legalábbis az asszimilatív fázisban – tényleg nem az illető személye (vérségi értelemben vett „származása”), hanem nyelvi-kulturális közössége ellen irányul. A román vagy magyar nacionalistáknak, amint azt gyakran explicite ki is fejtik, semmi kifogásuk a magyarok vagy a románok ellen, ha „jó” románná, illetve „jó” magyarrá válnak, s a magyarokat, illetve a románokat megtanulják ugyanolyan „őszintén” utálni, mint ők maguk. Mivel ez a fajta román identitás főbb vonatkozásaiban a magyar tagadásán alapul (és megfordítva), a kettős identitás „elvileg” kizárt: vagy a magyarokat gyűlölöd, és a románokat szereted, vagy a románokat gyűlölöd, és a magyarokat szereted, köztes megoldás nincsen, ezt is és azt is „nem lehet” egyszerre.

Az asszimiláció azonban paradox dolog. Az „idegenek” befogadása a többség számára csak addig „fizetődik” ki, amíg az idegenek léte az állam „identitását” fenyegeti. Ha az asszimiláció bekövetkezett, a befogadást (a „berekasztést”) rögtön kirekesztésnek kell felváltania. Hiszen „kiderül”, hogy az asszimiláltak a rájuk erőltetett szerepeket (sajátos helyzetükből adódóan) sokkal jobban elsajátították, mint a közösségi magabiztosság fedezékében élő asszimilálók többsége, az előbbiek tehát a társadalmi élet kulcsfontosságú (vagy annak érzett) területein túlreprerzentálttá váltak, s következésként az utóbbiak elől szívják el a levegőt.

A nyelvi-kulturális konfrontációt ezen a ponton váltja fel az etnikai.

Meggyőződésem, hogy ha a romániai magyarság asszimilációja azzal a viharos gyorsasággal zajlott volna le, melyet a román nacionalisták elterveztek, a román társadalom ma már ugyanúgy a „rejtőzködő magyarok” azonosításával lenne elfoglalva, mint ahogyan a magyar a zsidókéval. Az asszimiláció időszakában ugyanis a román expanzió a magyar kulturális funkciók kiszajátítását, azaz a román értelmiség gyors és gyakorlatilag konkurenciamentes térhódítását jelentette volna (Ceașescu alatt jelentette is). A magyarok eközben kemény emberpróbáló konkurenciára kényszerültek volna, s az erősen felhígult, félművelt, elkényelmesedett román értelmiségiek elől mind több román értelmiségi funkciót hódíthattak volna el. „Jogtalanul”, ugyebár! Kezdődhetett volna tehát a boszorkányüldözés, melynek során maguk a magyar asszimilánsok is a kirekesztettek ellen fordultak volna, sőt megpróbáltak volna a „román románoknál” is hangosabbak lenni, hiszen a román társadalom a magyarok gyűlöletére szocializálta őket. Rövidesen azonban ki kellett volna derülnie, hogy bármikor ők következhetnek. És ekkor már nem maradt volna más kiútjuk, mint valamiféle „magyar szolidaritás”. Utálnák egymást és önmagukat, de az azonos helyzet elkerülhetetlenül „egy akolba terelné őket”, más szóval az ellenük irányuló támadások félreérthetetlen „közösségi reakciókat” váltanának ki belőlük. Ezek azonosítása annál könnyebb lenne, mert a korábbi kultúra számos nem tudatosított eleme a nyelv- és kultúracseré folyamatában is elkerülhetetlenül megőrződött volna. Fokozatosan a szó szoros értelmében szkizofrénné válnának, önmagukat továbbra sem definiálnák egy kisebbségi csoport tagjaiként, hiszen éppen a kisebbségi csoport elhagyása révén váltak románná, a magyarelles támadások mégis folytonosan „önleleplező” tiltakozásra kényszerítenék őket. A szónak ebben a sajátos értelmében tehát valóban asszimilálhatatlanná válnának. Pontosan azonosítható, „fajspecifikus” reakcióik ugyanúgy idegenekként azonosítanak őket, mint a bőrszín. Ez esetben a diszkrimináció tilalma elvileg már tényleg elég volna a hátrányos helyzet megszüntetésére. Ahhoz azonban,

hogy a diszkriminációt tiltani lehessen, azonosítani kell a diszkriminált csoportot. A csoportnak viszont tagadnia kell önnön létezését. Ezzel azonban a többség szemében éppen azt ismeri el, hogy létezik, sőt titokban a többség ellen „áskálódik”. (Amit bizonyos vonatkozásokban kénytelen is lesz megtenni.) A diszkrimináció tilalma ily módon csak kisebbségellenes érzület további erősödését eredményezhetné.

És ezzel már ki is alakult az a bűvös kör, amelyből a hasonló helyzetű zsidóság kivételével intelligenciája dacára sem képes – sehol a világon – kitörni.

A határon túli magyarság asszimilációja tehát valójában nem oldana meg semmit.

A nyelvi-kulturális kisebbségek esetében a bűvös kör szerencsére elkerülhető. A megkülönböztetés megszüntetésének ugyanis, látszatra paradox módon, *van lehetősége*: 1. a csoport öndiszkriminációja, majd ezt követően 2. a csoport egyéb csoportok általi diszkriminációjának tilalma. A második lépés a gyakorlatban azt jelenti, hogy a szóban forgó csoportot jogilag a társadalom más csoportjaival egyenlőnek ismerik el. Nézetem szerint ez az egyetlen méltányos, s ezért hosszú távon is megnyugtató megoldás.

3.

A diszkrimináció két formája, mint a fentiekből is látható, két jól megkülönböztethető szinten érvényesül. Alacsonyabb szinten, a nyelvi kulturális közösségek (a „kulturális nemzetek”, „nemzetiségek”) szintjén az állam elismeri az (ön)diszkriminációhoz való jogot, magasabb szinten, a politikai közösség (a „politikai nemzet”) szintjén viszont bevezeti a diszkrimináció tilalmát.

A kulturális közösség azonban lehet tágabb a politikai közösségnél (amikor egy meghatározott nyelvi-kulturális közösség több államban él), és lehet szűkebb annál (amikor egyetlen állam kisebbsége). Ha az állam határain túl élő kisebbségek a történelem folyamán hatékonyan hozzájárultak az adott állam fenntartásához és védelméhez, s kulturálisan továbbra is az államalkotó többség részét képezik, érthető, hogy az adott állam, melynek politikáját a többséget alkotó nyelvi-kulturális többség meghatározóan befolyásolja, úgy érzi, tartozik ezeknek a kisebbségi lét folytán hátrányos helyzetbe került közösségeknek. Míg más közösségekkel szemben nem érez hasonló kötelezettségeket.

Az alapvető kérdés tehát az, hogy amikor egy önmagát különbözőként definiáló csoport tagjai egymást preferenciálisan támogatják, diszkriminálják-e ezzel a csoporthoz nem tartozó személyeket, vagy sem? Azaz mi van akkor, ha az állam egy bizonyos – határain túl élő – nyelvi-kulturális csoport tagjaira kiterjeszti az államon belüli szolidaritást, konkrétan: a csoport tagjaira vonatkozóan megszünteti az idegenekre érvényes diszkrimináció bizonyos vonatkozásait. Míg egyéb nyelvi-kulturális csoportokra vonatkozóan fenntartja. Lehet-e a „hátrányos megkülönböztetés” értelmében vett diszkrimináció *megszüntetése* a „hátrányos megkülönböztetés” értelmében diszkriminatív? Emelhető-e ellene kifogás?

Azt hiszem, nem. Vagy ha igen, csak annyira, mint számos egyéb esetben. Az államnak megkérdőjelezhetetlen joga van ahhoz, hogy bizonyos idegenekre az állampolgársággal járó előnyöket vagy azok egy részét kiterjessze, vagy az állampolgároknak nem járó előnyökben részesítse őket (lásd: bevándorlási politika, idegenrendészeti szabályok, politikai menedékjog stb.) Mivel bizonyos államok esetében a kérelmezők száma meghaladja

a lehetőségeket, az állam arra kényszerül, hogy a kérelmezők közt különbséget tegyen. És ez a megkülönböztetés valakiket mindig előnyösen, másokat mindig hátrányosan érint. A kritériumoktól függ.

A határon túli magyarok különleges jogállására vonatkozó státustörvény elsősorban nyelvi-kulturális előnyöket biztosít olyan embereknek, akiket saját hazájukban nyelvi-kulturális hátrányok sújtanak, és nem nyújt olyanoknak, akiket ilyen hátrányok nem sújtanak. Miben különbözik ez – mondjuk – a politikai menedékjogra irányuló igények elbírálásától? Hol itt a hátrányos megkülönböztetés?

Más kérdés, hogy a világnak, ha csak nem akar komoly konfliktusokkal szembenézni, előbb-utóbb az állampolgársággal kapcsolatos diszkriminatív intézkedéseket is fel kell oldania. A világrendszernek már a következő évtizedekben az egységes világállam kialakításának irányában kell fejlődnie. A világrendszer globális problémái másként aligha lesznek kezelhetők. Ez azonban csupán fokozatosan következhet be. A nemzetközi jog radikális reformja tehát előbb-utóbb elkerülhetetlenné válik. A magyar státustörvény olyan kísérlet, mely e reform vonatkozásában is tanulságossá válhat.

Az Európai Unióban azonban a diszkrimináció feloldása már tényleg értelmét veszítené, hiszen itt a különböző államokban élő magyar közösségek egyazon állam keretei közé kerülnének. A kisebbségvédelem ilyen körülmények közt a helyi közösségek feladatává válna, s a kisebbségi törekvéseknek gátat szabható, végletekig központosított nemzeti államok hiányában a kisebbségi kérdések is spontán módon rendeződhetnek.

A törvényre azonban – addig is – szükség van. A törvény célja ugyanis nem a szomszédos országokban élő nyelvi-kulturális csoportok közti különbségek elmélyítése, ahogyan azt többen is állítják, hanem éppenséggel az asszimilációs nyomás mérséklése. A törvénnyel szembeni ellenállás arra utal, hogy ezeknek az államoknak az értelmisége még mindig nem adta fel a kisebbségek beolvasztásának álmát, csupán a korábbi durva és leplezetlen módszereket szeretné „civilizált” és „humánusabb” módszerekkel felcserélni. Az asszimilációt tényleg megfékező megoldásoktól továbbra is idegenkedik.

A hátrányos megkülönböztetés vádja tarthatatlan. A magyar állam a határain túl élő román, szerb, szlovák, ukrán nemzetiségű polgárokkal szemben nem állít fel diszkriminatív szabályokat, a magyarok esetében is pusztán az érvényben lévők egy (nem is különösen jelentékeny) részét szünteti meg, ezzel ellensúlyozva azt a diszkriminációs nyomást, melyet ezeknek a közösségeknek az adott államokban még mindig el kell szenvedniük.

De a törvény mindenképpen csak átmenetnek tekinthető, addig maradhat érvényben, amíg az érintett államok mindenike bekerül az Európai Unióba. S voltaképpen nem is egyéb, mint az alapszerződésekből Magyarországra eső kötelezettségek egyoldalú teljesítése. Ezeket a tényeket elfogadóinak föltétlenül ki is kellene emelniük. Ahogyan azt is, hogy a végső megoldás nyilvánvalóan nem a státustörvény, hanem a kisebbségi kérdés méltányos rendezése, melyre az uniós szabályozások távlatilag lehetőséget is teremtenek.

Forrás: *Provincia*, 2001. 6. sz., 5–6.

A magyar nemzetpolitika és a státustörvény

2001. június 19-én az Országgyűlés elfogadta a „A szomszédos államokban élő magyarok-ról” szóló törvényt. Ilyen módon 1918 után először alakult ki olyan politikai keret, amely a határon túli intézmények és a szomszédos országokban élő magyarok helyzetét egyszerre kezeli. A törvény kerettörvény és hatályba lépése után várható, hogy azt a döntéshozók igazi tartalommal töltik meg.

A probléma

A státustörvény kérdését módszertanilag a nemzetpolitika keretében célszerű elemezni. Felvállalva vagy nem, minden állam folytat valamilyen nemzetpolitikát. A huszadik századi nemzetállam, amely az etnikulturális semlegesség látszatát igyekszik fenntartani, a gyakorlatban valamelyik etnikum/nemzet – vélt vagy valós – érdekeit érvényesíti. A globalizáció, a modernizáció hatása megkérdőjelezi az állam szuverenitását, viszont ez csak egyes területekre igaz, s a minket érdeklő nemzetpolitikát érinti a legkevésbé.¹ Elég csak a régi-új német állampolgársági törvényre vagy a francia állam kultúratámogatási politikájára gondolnunk. A nemzetpolitikának két vetülete van, amelyek vizsgálatát módszertanilag külön kell választanunk. Az egyik a saját nemzetállamban érvényesül, amit nemzet-erősítő politikának (nacionalizmusnak) nevezhetünk, míg a másik az állam határain túl élőkre irányul, ezt anyaországi nacionalizmusnak definiálhatjuk (nacionalizmuson – értéksemlegesen – egyszerűen nemzeti elven alapuló politikát értve).² Ebben a tanulmányban ez utóbbi kérdéssel foglalkozunk. Elgondolásában a státustörvény nem egyedi: térségünkben Szlovákia, Horvátország és Románia is különleges elbánásban részesíti az etnikulturális nemzethez tartozókat.

1918 óta minden magyarországi kormány valamilyen módon kénytelen volt viszonyulni ahhoz a helyzethez, hogy a magyar nemzet és a magyar állam határai nem esnek egybe, s ez a magyarországi külpolitika egyik központi kérdésévé vált. Hosszú lenne vázolni a probléma történetét, ezért jelen tanulmányban csupán az 1989 utáni időszakra vonatkozóan foglalkozunk a magyar állam és a határon túli magyarok kérdésével. Jelenleg nem képezi vita tárgyát a határon túliak támogatásának elve, különbségek csak a koncepciókat illetően vannak.

- 1 Michael Mann: „Nation-States in Europe and Other Continents: Diversifying, Developing, Not Dying.,” *DAEDALUS*, 1993. 122. sz., Michael Mann: “Has globalization ended the rise and rise of the nation-state?” *Review of International Political Economy*, 1997. 3. sz.
- 2 Rogers Brubaker: *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question* in the New Europe. Cambridge University Press, 1996.

A jelenlegi helyzet úgy foglalható össze, hogy Magyarország politikailag, erkölcsileg és anyagilag – az erre a célra létrehozott közalapítványok, miniszteri keretek, befektetési alapok és minisztériumi főosztályok által – támogatja a határon túli magyar intézményeket és szervezeteket. Ez a támogatás nem tudja ellensúlyozni a környező országok gazdasági helyzetéből fakadó hátrányokat és a perspektívahiányt.³ Emiatt sokan választják a magyarországi letelepedést vagy a magyarországi (hivatalos vagy fekete) munkát. A magyarországi munkavállalást, letelepedést különböző törvények szabályozták, amelyek nem tesznek különbséget a nemzeti hovatartozás tekintetében. A letelepedésnél a magyar állampolgárságú felmenőkkel rendelkezők kedvező elbírálásban részesülnek, de egyetlen olyan kitétel sincs, amely nemzeti vagy etnikai alapon tenne különbséget a külföldiek között. Igaz, a magyar etnokulturális közösséghez tartozók magyar nyelvtudásuk és kapcsolataik révén könnyebben jutnak munkához, illetve a szükséges engedélyekhez, valamint nagyobb valószínűséggel rendelkeznek magyar állampolgárságú felmenőkkel.⁴ A határon túli magyarságra vonatkozó jogszabályokat és kedvezményeket mintegy 150 jogszabályban rögzítették,⁵ és a jelenlegi törvény, amely deklaráltan kerettörvény, ezeket kísérli meg összehangolni. Ezen túl pedig egy új nemzetpolitikai szándékot is kifejez. A már létező kedvezmények egyrészt formális jogszabályba rögzítettek, másrészt informálisak és a hivatalok belátására bízta az elbírálást. Jelenleg a kedvezményezettnek köre nincs meghatározva és alanyi jogon nem jár semmi. A kedvezményeket nyújtók mintegy feltételezik, hogy ezek a határon túli magyarokra érvényesek, de formálisan sehol sem rögzítették, hogy ki számít annak.

A törvénytervezet előkészítése

A határon túl élő magyarok kérdése a mindenkor magyar kormányok számára megoldandó problémát jelentett, mind a hozzájuk való viszonyulásban, mind a konkrét lépések területén. Magyarország és a határon túli magyarok viszonyát – legalábbis elméleti szinten – többféleképpen próbálták rendezni: az 1990-es évek végén a kettős állampolgárság körüli viták vetették fel e kérdést⁶, majd a FIDESZ választási kampánya során hangzott el ugyanez a gondolat. A törvénytervezet mint státustörvény vált ismertté, amely azután kedvezménytörvénnyé vált. A végső, hivatalos neve a törvénynek végül „A szomszédos államokban élő magyarokról” lett.

A törvénytervezet előkészítésében – a MÁÉRT⁷ keretében – a kormány és az ellenzéki pártok képviselői mellett részt vettek a határon túli magyar pártok és szervezetek küldöt-

3 Ebben a tanulmányban nincs helyünk kifejtetni a Magyarországgal szomszédos államok közötti különbségeket, viszont mindenki számára nyilvánvaló, hogy a magyarországi munkavállalás, letelepedés sokkal fontosabb például egy kárpátaljai, mint egy felvidéki magyar számára.

4 A törvény nem tesz különbséget az erdélyi magyar és erdélyi román között, amennyiben magyar állampolgár felmenőkkel rendelkeznek. Elvileg mindkettő ugyanazokkal a feltételekkel megszerezheti a letelepedést, illetve ezt követően az állampolgárságot.

5 Tóth Judit: A diaszpóra a jogszabályok tükrében. *Regio*, 1999. 3-4. sz., 51.

6 Lásd a *Magyar Kisebbség* folyóirat hasábjain folyó vitát az 1999/1. és 1999/2-3. számokban.

7 A Magyar Állandó Értekezlet 1999. márciusában alakult meg.

tei, tehát a Kárpát-medencében élő (összes) magyar politikai szervezet képviselői is. A MÁÉRT második, 1999. november 12-i ülésén a résztvevők felkérték a Magyar Köztársaság kormányát, hogy vizsgálja meg a határon túli magyarok magyarországi jogállása törvényi szabályozásának lehetőségét. A MÁÉRT, a kormány és a különböző szakbizottságok az első változatot 2000 júliusában készítették el, majd további egyeztetések – a MÁÉRT 2000. decemberi harmadik ülése – után 2001 márciusában a kormány véglegesítette a törvénytervezetet. Ezt a változatot 2001 áprilisában terjesztette a parlament elé.

A MÁÉRT

1999. februárjában a Magyarország és a határon túli konferencián megalakul a MÁÉRT:

„[A] magyarországi és határon túli magyar kapcsolattartás folyamatosságának biztosítása érdekében a konferencia résztvevői állandósították a jelen konferenciát Magyar Állandó Értekezlet néven. Ez politikai konzultatív testületként működik. A Magyar Állandó Értekezlet a parlamenti, illetőleg tartományi képviselettel rendelkező határon túli magyar szervezetek, a magyarországi parlamenti pártok, a Magyar Kormány, valamint a nyugati magyarság képviselői alkotják, de minden esetben biztosítja a térség valamennyi magyar nemzeti közösségének részvételét. A Magyar Állandó Értekezlet évente legalább egy alkalommal a Magyar Köztársaság Miniszterelnöke meghívására ül össze. Munkarendjéről maga határoz.”⁸

A paragrafus értelmében, a testületben a térségünk összes, magyarországi és határon túli magyar párt, szervezet képviselteti magát. Ezeket a pártok, szervezetek a saját országukban választások során jutottak be az illető állam vagy tartomány törvényhozó testületeibe. Mivel ezekre a pártokra, szervezetekre elsősorban magyarok szavaztak, a MÁÉRT-et egy olyan testületnek tekinthetjük, amely a különböző országokban, a magyarok által megválasztott magyar politikai szervezeteket egy testületbe tömöríti. A Külügyminisztérium politikai államtitkára, Németh Zsolt a politikai kapcsolatok intézményesítést emelte ki, amely a magyar államhoz legitim testületként folyamodott a törvény megalkotás érdekében:

„a Magyar Állandó Értekezlet létrehozása a politikai kapcsolatokat intézményesítette Magyarország és a határon túli magyar közösségek között. Ennek az intézményes politikai közösségnek a döntése nyomán mára elkészült egy olyan törvény tervezete, amely elsősorban a személyes kapcsolatépítést könnyíti meg.”⁹

Ennek szimbolikus jelentőségét pedig így magyarázta:

„A magyarság ma már nem csupán kulturális nemzet ilyen értelemben, hanem olyan közösség, amelynek politikai teste is van. A Magyar Állandó Értekezlet politikai téren képviseli, megjelenti a 15 milliós magyar nemzetet. Ehhez a politikai testhez nemcsak a politikai szervezetek tar-

8 „Magyarország és a határon túli magyarság – 1999” konferencia nyilatkozata. Budapest, 1999. február 20., 8. pont.

9 Németh Zsolt: Bontsuk le a nemzeteket megosztó korlátokat. *Magyar Nemzet*, 2001. január 4.

toznak, nemcsak a politikai elit integrációja jelenti a politikai integrációt, hanem a státustörvénnyel immáron a közember számára is hétköznapi valósággá válik mindez.”¹⁰

Mint ilyen összmagyar testület, a MÁÉRT szimbolikusan felkérte a magyar kormányt, hogy keressen megoldást a határon túli magyarok számára Magyarország közelgő EU csatlakozása utáni helyzetre:

„A konferencia résztvevői egyidejűleg felkérlik a Magyar Kormányt, hogy a konferencia munkájának elősegítése érdekében a Magyar Állandó Értekezlet bevonásával hozzon létre határon túli magyar és magyarországi szakértőkből álló bizottságokat, melyek mindenekelőtt az oktatás, a gazdasági és szociális kapcsolatok, a jogi és önkormányzati együttműködés, a kultúra, valamint az európai uniós csatlakozással összefüggő kérdések (különös tekintettel a schengeni egyezmény következményeire) területén fejtik ki tevékenységüket.”¹¹

A következő MÁÉRT ülésen már expliciten megfogalmazták ezt az igényüket:

„3. A különböző országokban élő nemzetrészek közötti kapcsolatok sokrétűsége felveti a magyarországi jogi szabályozás szükségességét. A résztvevők, tekintettel a határon túli magyarság ez irányú igényére, felkérlik a Magyar Köztársaság Kormányát, hogy Magyarország és a határon túli magyarság együttműködéséből fakadó előnyök érvényesülése érdekében, megerősítve a nemzeti összetartozás tudatát, Magyarország és a szomszédos országok közös integrációs törekvésével összhangban vizsgálja meg a határon túli magyarok magyarországi jogállása törvényi szabályozásának megteremtését. Ennek elsődleges célja a szülőföldön maradás esélyeinek és lehetőségeinek erősítése.”¹²

A 2000. decemberében megtartott MÁÉRT ülésen a résztvevők megköszönték a magyar kormányt a státustörvény előkészítése érdekében kifejtett munkáját:

„Elismerésüket fejezik ki a MÁÉRT munkáját segítő szakbizottságok elnökeinek és titkárainak, valamint tagjainak az eddigi munkáért, melynek során az 1999. novemberi ülés Zárónyilatkozatában foglaltak értelmében kidolgozták a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény koncepcióját. Megállapítják – az SZDSZ fenntartásai mellett –, hogy a koncepció alapján készült törvénytervezet fő elemeiben megfelel az abban lévő elveknek és törekvéseknek, és megfelelőképpen szolgálja a szülőföldön maradás esélyeinek és lehetőségeinek erősítését. Felkérlik a magyar kormányt, hogy a MÁÉRT-ülésen elhangzottakat figyelembe véve véglegesítse a törvénytervezetet és terjessze a parlament elé.”¹³

A MÁÉRT a magyar nemzet politikai egységét kifejezni szándékozó testület. Ebben az értelemben a pusztá megléte, szimbolikus volta sokkal fontosabb, mint a tényleges súlya.

10 Németh Zsolt felszólalása a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvényjavaslat általános vitájának megkezdésekor az Országgyűlés 2001. április 19-i ülésnapján.

11 „Magyarország és a határon túli magyarság – 1999” konferencia nyilatkozata, Budapest, 1999. február 20.

12 A Magyar Állandó Értekezlet második ülésének Zárónyilatkozata, Budapest, 1999. november 12.

13 A Magyar Állandó Értekezlet harmadik ülésének Zárónyilatkozata, Budapest, 2000. december 14., 8. paragrafus.

A státustörvény körüli viták néhány kulcskérdés körül forognak: 1. a koncepció; 2. a törvény hatására vonatkozó előfeltevések; 3. a törvény hatálya alá kerülő személyek köre; 4. az igazolást kiállító hatóság kérdése; 5. a lehetséges következmények.

A koncepció

Mielőtt a státustörvény koncepciója megszületett volna, a vita központjában a kettős állampolgárság kérdése állt. Miután ez utóbbi elfogadása több jogi és politikai akadályba ütközött, a státustörvény megalkotása mindenki számára elfogadható köztes megoldásnak ígérkezett. Bár a státustörvény elnevezés megmaradt, később kedvezményeket nyújtó törvénné alakult, míg a legvégső változat egyszerűen a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvényként került a parlament elé. A státustörvény első változata után a Magyarok Világszövetsége elkészítette a Külhoni Állampolgárságról szóló törvénytervezetét, amelyben központi szerepet kapott a magyar útlevel megadása a határon túli magyarok számára – mint a schengeni kérdésre adandó válasz.

A törvény egy potenciális jogi viszonyt ajánl a határon túli magyarság számára. Ahogy Borbély Zsolt Attila is megjegyzi, ez a magyar nemzet egységének jogi megjelenítése: „A státustörvény nem más, mint eme jelenleg is – politikai szándékoktól és törekvésektől függetlenül – fennálló kötelék megjelenítése a jogszabályok nyelvén.”¹⁴

A szomszédos államokban élő magyarok a többségi nemzetek tagjaihoz képest – kimondva vagy kimondatlanul – hátrányos helyzetben vannak. Habár jogilag az illető államok nem tesznek különbséget állampolgáraik között, ez a gyakorlatban nem így működik. Ebben az értelemben az anyaország állami támogatása, valamint a státustörvény egyfajta kompenzációként is felfogható. Nem lenne szükség státustörvényre és magyar állami támogatásra, ha igaz lenne az az állítás, hogy az illető országok, ha nem is pozitívan, de legalább etnikulturális értelemben semlegesen viszonyulnának a nemzeti kisebbségekhez. Szabó Tibor megfogalmazásában:

„A törvény nem titkolt célja, hogy – ellentétben az 50 év tendenciájával, amikor nagyon sok határon túli magyar úgy érezte, hogy nem igazán érdemes magyar lenni, magyarul tanulni, vállalnia magyarságot – hozzájáruljon e mentalitás megváltozásához, ahhoz, hogy valóban akár az érdek mentén is érdemesnek tartsa valaki a magyar nyelvet tanulni, magyar nyelven érettségizni, magyar nyelven jární egyetemre.”¹⁵

A törvény szándékát a legvilágosabban a törvénytervezet preambuluma fejezi ki, miszerint a magyar országgyűlés „a szomszédos államokban élő magyaroknak az egységes magyar nemzethez való tartozása, szülőföldjükön való boldogulása, valamint nemzeti azonosságtudata biztosítása” végett alkotta meg a törvényt.

14 Borbély Zsolt Attila: A státustörvény mint a magyar (re)integráció eszköze. *Provincia*, 2001. május, 5. sz.

15 Szabó Tibor: Szülőföldön magyar közösségben élni. *Családi kör*, 2001. július 12. (az Újvidéki Televízió „Napjaink” című magazinműsorában elhangzottakból készült válogatás)

A törvény hatására vonatkozó előfeltevések/feltételezések

1990 után felgyorsult a határon túli magyarok Magyarországra vándorlása/telepedése, ami komoly gondként fogalmazódott meg mind Magyarországon, mind a határon túli magyarok körében. A törvény megalkotói abból az előfeltevésből indultak ki, hogy a magyar nemzetpolitika szempontjából az lenne a legkedvezőbb, ha a határon túli magyarok szülőföldjükön maradnának, és ez lett a deklarált hivatalos álláspont:

„arra biztatjuk a határon túli magyarokat, hogy ne egzisztenciájuk áthelyezésével szerezzenek a magyar állampolgárokkal azonos jogokat, hanem ennek a törvénynek az igénybevételével részesüljenek a magyarországi fejlődés gyümölcseiből saját közösségeik és szülőföldjük javára.”¹⁶

Hozzá kell tennünk, hogy Magyarországon a népesség száma hosszabb ideje csökken, és az európai trendekhez hasonlóan, egyre nagyobb szükség van Magyarországon is szakképzett munkaerőre. Ebből a szempontból nem kerülhetjük meg azt a kérdést sem, hogy Magyarország – a határon túliak „helybetartása” mellett – a legolcsóbban és a legkisebb beilleszkedési gondokkal határon túli magyar szakemberekkel tölthetné fel a keletkezett és folyamatosan keletkező szakemberhiányt. Ezt a dilemmát fogalmazta meg Varga Attila:

„Politikai szempontból pedig a legdilemmatikusabb kérdés, hogy miközben természetes törekvése, óhaja (feltehetően) a mindenkori magyar politikai vezetésnek, hogy csökkenő tendenciát mutató demográfiai állapotán elsősorban a határon túli magyarok révén javítson, legalább olyan magától értetődő elvárása, szándéka vagy éppen érdeke, hogy a határon túli magyar társadalmak megmaradjanak erős kultúrát, sajátos szellemiséget, hagyományokat, gazdasági érdekeket hordozó magyar közösségeknek.”¹⁷

A jelen pillanatban nem lehet eldönteni, hogy vajon a törvény az elvándorlást vagy az otthonmaradást segíti-e elő.¹⁸ A magyarországi politikai diskurzusban mindkét érv felbukkan. A törvénytervezet úgy kívánja szolgálni a határon túli magyar közösségek megmaradását, tagjaik azonosságtudatának megőrzését, hogy egyúttal a szülőföldjükön való maradásra ösztönöz. Habár nem tartozik a tárgyunkhoz, a külhoni állampolgárságra vonatkozó törvénytervezet is hasonló célokat fogalmaz meg.

A törvényalkotók azt feltételezték, hogy amennyiben a határon túli magyarok különösebb korlátozások nélkül utazhatnak Magyarországra, illetve ott valamilyen kedvezményekben részesülnek, akkor kevesebben fognak dönteni szülőföldjük elhagyása mellett. A tervezettel csak részlegesen vagy egyáltalán egyet nem értők ezt másképp látják. Tabajdi Csaba szerint „elképzeltető, hogy a most beterjesztett törvénytervezet az átcsábítás törvénye lesz.”¹⁹ Ugyanezt állítja Szent-Iványi István: a kormányzat által formába öntött elkép-

16 Németh Zsolt: Bontsuk le a nemzeteket megosztó határokat. *Magyar Nemzet*, 2001. január 5.

17 Varga Attila: Státustörvény vagy vándorbot. *Romániai Magyar Szó*, 2001. május 16.-17.-18.

18 Habár több felmérés készült, nézetem szerint ezeket a kérdéseket nem lehet kérdőíves módszerrel megvizsgálni.

zelés „végül is nem az otthonmaradást, hanem az elvándorlást ösztönzi majd”²¹. Ezt a politikai dilemmát Varga Attila a következőképpen fogalmazta meg:

„Összegzőként elmondható, hogy a magyarországi bevándorlási politikának egyidejűleg két irányba kell hatnia, mely részint a párhuzamos stratégiában, másrészt a differenciált stratégiában nyilvánulhat meg egy rendkívül körütekintő egyensúly megteremtésének feltételei között. Értve a párhuzamos stratégia alatt a fokozatos felkészülést az EU-s normarendszer követelményeihez és a differenciált stratégia alatt a magyar bevándorlók, letelepedést kérelmezők előnyös megkülönböztetését olyan mértékben, hogy ne legyen erőteljes elszívó hatása, hiszen a szülőföldről nézve a dolgokat, taszító, az ország elhagyására készítő tényezők bőven vannak.”²²

Kérdéses, hogy a kivándorlásra befolyással lesz-e egyáltalán a státustörvény hatályba lépése. A magasabb kereseti lehetőségek, valamint a perspektívikusabb állások vonzó hatást gyakorolnak a határon túli magyarságra. Ráadásul sokan félnek attól, hogy Magyarország EU-csatlakozása után nehéz lesz Magyarországra utazni, munkát vállalni vagy letelepedni.

A korábbi – szervezeteket, intézményeket támogató politika – mellett, a státustörvény egy újfajta magyar állam – határon túli magyar egyén közötti – jogviszonyt létesít. Ez egy meghatározó külpolitikai fordulatnak kell minősíteni, amely feltehetően abból a felismerésből indult ki, hogy a kétoldalú megegyezések, amelyet az alapszerződések politikájának is nevezhetjük, nem vezettek eredményre. Ezt a váltást Bauer Tamás képviselő is érzékeli, aki támogatta az alapszerződések politikáját:

„Miben tér el ez a politika az alapszerződések politikájától? Először is abban, hogy a nyelvű kulturális intézményrendszernek a kisebbségi integrációjával egyidejű fejlesztése helyett személyre szóló közjogi kapcsolatot teremt a kisebbségi magyarok és a magyar állam között, s ebben a keretben a támogatást a határon túli magyar közösségi intézmények helyett az egyes személyekre, családokra szabja.”²³

Itt világosan kivehető két koncepció közötti különbség: az egyik arra helyezi a hangsúlyt, hogy a nemzeti kisebbségek ügyét az illető államban kell és lehet megoldani, a másik pedig szkeptikus ezzel a nézettel és az anyaország támogatására helyezi a hangsúlyt. Ha a politikumot nem vennénk figyelembe, akkor azt is mondhatnánk, hogy tulajdonképpen egy elméleti vita folyik arról, hogy milyen módon lehet a legjobban támogatni a határon túl élő nemzeti kisebbségeket.

A kisebbségi és a többségi társadalom, illetve a kisebbséghez, illetve a többséghez tartozó egyének közötti viszonyáról is eltérőek a vélekedések. Borbély Zsolt Attila a nemzetpolitikai szemponttal kapcsolatban kiemelte, hogy „a törvény nem egyes egyéneknél,

19 *Népszabadság*, 2001. április 10.

21 *Népszabadság*, 2001. április 10.

22 Varga Attila: Státustörvény vagy vándorbot. *Romániai Magyar Szó*, 2001. május 16.-17.-18.

23 Bauer Tamás: Magyar állam – magyar kisebbségek. *Népszabadság*, 2001. április 20.

hanem makroszinten gondolkodik, s a törvény prognosztizálható disszimilatív hatásának erősítése végett az érintettek körét tágra kívánja megszabni”. Nem a magyar állam és a határon túli magyar egyének közötti viszonyra helyezi a hangsúlyt, hanem a társadalmi változásokat helyezi a központba:

„Vélhető ... hogy a státustörvény *disszimilatív* hatással fog járni, hogy a Magyarországgal szomszédos államok többségi nemzeteinek asszimilációs politikája következtében a magyar érzelmi-kulturális-szolidaritási kollektívumból kiszakadtak egy része visszatál saját közösségéhez”²⁴

A disszimilációra vonatkozó hatásra utalt Duray Miklós, amikor az iskoláztatási támogatás igénybevételéről szolt. A probléma gyökere az, hogyan veheti igénybe az iskoláztatási támogatást az a család, amely szórványban él és nincs lehetősége magyar iskolába járattni a gyerekeit.

[A] törvénynek lehet olyan hatása, hogy aki megkapja a magyarigazolványt és élni akar azokkal a lehetőségekkel is, amelyekkel egyébként a helyzete miatt nem élhet, esetleg kereshet olyan életformát, amelyben kihasználhatja a törvény biztosította lehetőségeket.”²⁵

Az előbbi állításával ugyanakkor Borbély Zsolt Attila alátámasztotta e tanulmány szerzőjének azt a vélekedését, hogy a törvénynek egy kompenzatórikus jellege is van, ami abban nyilvánul meg, hogy amit a szomszédos államok nem nyújtanak a kisebbségi magyaroknak, azt a státustörvény némiképp ellensúlyozza. Egyben felértékeli a kisebbséghez és egyidejűleg a magyar nemzethez való tartozás értékét. Hasonlóan gondolkodik Duray Miklós is, aki a szomszédos államoknak a magyarok rovására történő nemzetépítő politikájára utalt:

„[M]indegyik szomszédos államban, a számbeli többségben élő nemzet tagjainak egy jelentős része, közösségként is, az ott élő magyarok rovására jutott többletjavakhoz a magyar adófizetők kárára, vagy úgy általában a magyarok számlájára azáltal, hogy szervezeten kizsorigították a magyarokat a közéletből, gazdasági életből, a hatalomból és mindenből. Ez folyik mintegy nyolcvan éve. A státustörvény teremtene először lehetőséget arra, hogy egy csöppnyi kárpótláshoz jussanak ezek a szerencsétlen, kisemmizett magyar tömegek, mintegy hárommilliónyi, önhibáján kívül külföldivé vált magyar. A törvényadta lehetőségeket számba véve, hatása inkább lélektani lesz, mintsem más.”²⁶

Egy másik lehetséges hatásra, mint a törvény szimbolikus vetületére, Bodó Barna hívta fel a figyelmet:

„Bizonyosra vehető, hogy a státustörvény hatására a határon túli kisebbségi nemzettárs a jövőben nem – vagy: kevésbé – fogadja el a társadalmi kiszolgáltatottságot, önnön életének sokkal

24 Borbély Zsolt Attila: A státustörvény mint a magyar (re)integráció eszköze. *Provincia*, 2001. május, 5. sz.

25 Duray Miklós a *Beszélő*, 2001. július-augusztusi számában megjelent interjúban, 72.

26 Duray Miklós: Sosemvolt törvényünk lesz! *Beszélő*, 2001. 5. sz.

inkább alakítója lesz, mint kisebbségiként eddig bármikor. Ez valós belpolitikai kérdés minden országban, ahol megszokták: a kisebbséginek parancsolni lehet.”²⁷

A törvénytervezet bizonyára hatással lesz a migrációs döntésekre, viszont más tényezők – például a gazdasági helyzet – ezeket a döntéseket inkább befolyásolják. A státustörvény csak Magyarország EU-csatlakozásáig nyújt kedvezményeket, bizonyos területeken azután is, viszont az igazán fontos kérdés – vízum nélkül Magyarországra utazni – nincs megoldva. Értelemszerűen, nem mindenki élhet majd a kedvezményekkel. Státustörvénnyel vagy anélkül Magyarország – a közeljövőben várható – csatlakozása a schengeni egyezményhez új helyzet elé állítja a határon túli magyarságot, ami a státustörvénynél erősebb döntésbefolyásoló tényezőnek bizonyulhat.

A törvény hatályba lépése és alkalmazása fog majd választ adni arra, hogy vajon a koncepció és annak megvalósulása mennyire volt reális és milyen mértékben értették meg a törvényhozók a szomszédos államokban végbemenő folyamatokat.

A törvény hatálya alá kerülő személyek köre. „Ki a magyar?”

A nemzet, valamint a nemzetállam jövőjéről különböző elképzelések léteznek és e kérdések különösen időszerűek a kelet-közép-európai térség politikai formációi számára az Európai Unió csatlakozás közelében.

A státustörvény körül kibontakozó vitában fontos helyet foglalt el a „ki a magyar” kérdése. A hozzászólók az egyik legaggályosabb kérdésnek a státustörvény hatálya alá eső személyek meghatározását látták. Ezt kivédendő a törvény szövegezői azt a megfogalmazást használták, hogy ki a jogalany, illetve személyi hatályról beszéltek. „A jogszabály bevalólt célja és kizárólagos értelme, hogy a kisebbségben élő magyarok számára olyan kedvezményeket teremtsen, amelyek megkülönböztetik őket a hazánkkal kapcsolatba kerülő más külföldi állampolgároktól. Tehát, amikor a törvény jogalanyait kijelölik, akkor elkerülhetetlenül a szomszédos országokban élő magyar nemzettag fogalmát töltik meg tartalommal”²⁸. Elméleti szempontból ez a törvénytervezet kulcskérdése. Azért csupán elméleti és nem jogi szempontból, mert a jog nem megfelelő eszköz a nemzethez való tartozás meghatározására. Varga Attila ezt a következőképpen fogalmazta meg: „A jog általában, illetve a jogszabályok nem alkalmasak arra, hogy meghatározzák bárkinek is a nemzeti hovatartozását. A jog csupán azt határozhatja meg, hogy adott esetben ki a magyar állampolgár, kik azok a személyek, akikre nézve a magyar állam főhatalmi jogosítványait gyakorolja. Ez azonban nem zárja ki, hogy a magyar jogalkotó jogosítványokat, kedvezményeket, vagy éppen kötelezettségeket írjon elő más országok állampolgáira nézve, különösen, ha azok Magyarországon tartózkodnak.”²⁹ Ezt így látta Tóth Judit is: „a magyar nemzethez tartozás jogi szempontból érdemben nem határozható meg, legfeljebb formálisan (például

27 Bodó Barna: Státustól státusig. *Krónika*, 2001. június 16.

28 Neumann Ottó: Magyarságot igazoló hivatal. *Magyar Hírlap*, 2000. július 11.

29 Varga Attila: A jogállástól a kedvezményekig. *Fundamentum*, 2000. 3. sz. 104.

anyanyelve magyar, vagy – a szabad identitásválasztás alapján – az illető nyilatkozatot tehet magyar nemzetiségéről)”³⁰.

A törvény hatálya alá kerülő személyek körének meghatározását végigkísérte az objektív és szubjektív kritériumok közötti vita. Az identitás szabadságának – szubjektív – elve ütközött itt a nyelvismeret, illetve a magyar intézményekhez (egyház, párt, szervezet) való tartozás – objektív – kritériumaival. A határon túli magyarok jogállása körülötti vita – elméleti síkon – lényegében a nemzet meghatározása körül forgott. Annak ellenére, hogy a „ki a magyar” kérdést a kedvezményekről szóló törvénytervezet nem érinti, lényegében arról van szó, hogy a határon túl élők közül ki tartozik a magyar nemzethez. A törvénytervezet úgy próbálja meghatározni a törvény hatálya alá kerülők körét, hogy csak a magyar etnikulturális nemzethez tartozók kerüljenek a hatálya alá.³¹

Mivel a törvénytervezet csak a szomszédos államokban élő magyarokra vonatkozik, arra hivatkozva, hogy az első világháborút lezáró békeszerződések következményeként kerültek más állam uralma alá, a tervezet koncepcióját nem tekinthetjük tisztán az etnikulturális nemzetdefiníció alapján állónak. Tóth Judit helyesen állapította meg, hogy „a külmagyarok között éles különbséget alakított ki a politika: kiemelte a Kárpát-medencében élőket a világ más tájaira került magyarokhoz képest”.³² Viszont az etnikulturális és a területi elvet összekapcsolva, a státustörvény egyfajta *etno-territoriális* nemzetmeghatározásra épül. Elméleti szempontból a törvénytervezet akkor lett volna koherens, ha a világon élő összes magyarra vonatkozik.³³ Ezek után, részben az eddigi gyakorlatnak megfelelően, de most már kodifikálva, háromféle magyarságról beszélhetünk: a magyarországi és a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyarságról, valamint a nyugati magyar emigrációról.

A különféle nemzetmeghatározások két csoportra oszthatók. Az egyik megközelítés a nemzetet a modern kor termékének tekinti, amely bizonyos társadalmi változások következményeképp és az államhoz kötötten jött létre. A másik megközelítés az etnikai magot hangsúlyozza, amely jóval a modern nemzetek megjelenése előtt is létezett. Ezek a megközelítések elsősorban a nyelvet és a kultúrát, valamint az etno-szimbólumokat hangsúlyozták. Az említett nemzetdefiníciók hivatkozási pontjai, előfeltételei különbözőek, esetenként egymást kizáróak. Viszont, amennyiben egy kicsit alaposabban megvizsgáljuk a helyzetet, észrevehetjük, hogy a különböző politikai csoportosulások politikai érdekeiknek, ideológiájuknak megfelelően használják a számukra leginkább kedvezőbbnek vélt meghatározást.³⁴

30 Tóth Judit: Státusmagyarság. *Mozgó Világ*, 2001. 4. sz. 14.

31 A törvénytervezet hasonló kedvezményeket biztosít a magyar igazolvánnyal rendelkező fél nem magyar családtagjainak is, úgy, hogy közben nem kényszeríti őket arra, hogy magyarnak vallják magukat.

32 Tóth Judit: i.m. 13.

33 Értelmezésében ennek hiánya elsősorban gazdasági okokkal magyarázható. Természetesen ehhez hozzájárul az is, hogy az EU-s tagállamok valószínűleg az EU-s állampolgárok közötti diszkriminációra hívták volna fel Magyarország figyelmét. Részben ezzel magyarázható az is, hogy Ausztria végül kikerült a végső változatból.

34 Nem állítom azt, hogy a politikai eliteknek elméletileg koherens nézeteket kell vallaniuk, és azok szerint cselekedniük, viszont társadalomtudományi szempontból nem kerülhetjük meg ezeket.

Elméleti szinten a kérdést a legkomolyabban Bauer Tamás vetette fel.³⁵ Szerinte a romániai magyarok a romániai politikai közösség tagjai azáltal, hogy a romániai magyarok román állampolgárok és részt vesznek a romániai politikai életben. De ettől a román politikai nemzet tagjai is egyben? Ehhez tisztáznunk kell a kulturális és politikai nemzet fogalmát: az előbbi etnokulturálisan határozza meg a nemzetet, és a közös nyelvre és kultúrára helyezi a hangsúlyt, az utóbbi pedig az egy államon belül élőket tekinti egy nemzet tagjainak. A politikai a jelző, az alany pedig a nemzet. A kulturális (más szóhasználatnál az etnokulturális) nemzet esetében a kulturális a jelző, az alany ugyancsak a nemzet. A hangsúly a nemzet fogalmán van. A kérdés ugyanúgy merül fel, mint a polgári, illetve etnikai nacionalizmus esetében.³⁶ A Bauer Tamás által használt értelemben a magyar politikai nemzet és a magyar állampolgárok egymást átfedő fogalmak. E logika mentén a romániai, szlovákiai stb. magyarok a román, szlovák stb. politikai nemzet tagjai. Amennyiben a politikai nemzetet azonosítjuk az állampolgársággal, ez így is van. Viszont ebben az esetben szinte felesleges a politikai nemzet fogalmát használni. Magyarországi szemszögből tekintve talán jogos ezzel a fogalommal élni, lévén, hogy a magyarországi kisebbségek részesei voltak a 19. századi modern nemzet kialakulásnak és a nemzetépítési folyamatnak. A jelenleg a kisebbségekhez tartozókról pedig elmondható, hogy kettős nemzeti identitással (így magyarral is) rendelkeznek. A Magyarországgal szomszédos államok magyar kisebbségei esetében ez nincs így. A jelenlegi magyar kisebbségek nem vettek részt a szomszédos nemzetek kialakulásában, s az 1918 utáni nemzetépítési folyamatok részben e kisebbségek ellen irányultak³⁷. Kettős identitásról pedig nem beszélhetünk, legfeljebb a vegyesházasságok esetében.

Az, hogy a romániai magyarok, közvetlenül vagy szervezeteiken keresztül részt vesznek a romániai politikai életben, hogy Romániában, Szlovákiában és Jugoszláviában a kisebbségi pártok kormányzati szerepet töltenek/be, hogy a kisebbségek az illető ország állampolgárai és ezáltal az adott ország politikai közösségéhez tartoznak, még nem jelenti, hogy az illető állam politikai nemzetéhez is (!) tartoznának. A politikai értelemben vett nemzet és a kulturális értelemben vett nemzet elsősorban a különböző nemzetek kialakulására vonatkoznak, illetve az állam valamely nemzeti elven való szerveződését kifejező különböző politikák. Semmiképpen sem tényt kifejező állítások. Ez a gyakorlatban úgy jelenik meg, például Románia esetében, hogy a román állam az országban élő kisebbségek irányában a politikai nemzet elvére támaszkodó politikát folytat és a nemzet kulturális elvére támaszkodó politikát a Románia határain kívül – elsősorban a Moldvai Köztársaságban – élő románok irányában. Magyarország a politikai nemzet elvén alapuló politikát folytatott a Magyar Királyság területén 1867 és 1918 között, és ezt folytatta 1918 után Magyarország területén, párosítva ezt egy a kulturális nemzet elvén alapuló politikával a szomszédos országok magyarsá-

35 Bauer Tamás: A hazátlanság tartósítása. *Népszabadság*, 2001. január 10. Nem a Bauer Tamással való vita a célo, hanem az általa felvetett kérdések körüljárása.

36 Kántor Zoltán: Polgári nacionalizmus? *Provincia*, 2000. 7. sz.

37 Erre a különbségre Molnár Gusztáv hívta fel a figyelmet. - K. Z.

ga irányában. Ezekkel a példákkal csak azt akartam megmutatni, hogy mennyire helyzetfüggő valamelyik meghatározás kritikátlan használata.

Bauer Tamás, a státustörvényt radikálisan elutasító SZDSZ képviselője szerint e törvény tulajdonképpeni üzenete a következőképpen fogalmazható meg: „A ti voltaképpeni hazátok a magyar állam, és nem az, amelynek polgárai vagytok. ... a magyar állam szíve szerint megadná ... amit attól az államtól, amelynek fennhatósága alá Trianon rendelt titeket, hiába vártok. ... ne reméljete integrálódást annak az államnak a politikai közösségébe, amelynek polgárai vagytok ... továbbra is reménykedjete valami másban, holott az valójában sohasem valósulhat meg”.³⁸ Bauer szerint ez a törvény különösen azért ártalmas, mert már elindult egy olyan folyamat, amelynek végeredményeként a kisebbségi magyarok hazájuknak fogják tekinteni azt az államot, amelyben élnek. Ezt a folyamatot törné meg a státustörvény, amely szembe fogja állítani a kisebbségi magyarokat a többségi lakossággal, s ezáltal a szomszédos államokban élő magyarok hazátlanságát tartósítaná.

Bauer konkrét állításaival nem kívánok vitába szállni, de megjegyzem, hogy a mögötük rejlő szemléletmóddal szembe lehetne állítani egy másik, természetesen nem igazabb, hanem ugyanolyan relatív – és pont annyira vitatható – szemléletet. A szerző felfogásában a kisebbségi kérdés a megoldás felé halad, a határok „légiesítésével” közömbössé válik, hogy egy illető milyen nemzethez tartozik. Nézete szerint a kérdés addig kérdés, ameddig Magyarország és a szomszédos országok nem válnak az EU tagjaivá. Nem osztom ezt az optimista nézetet, mert az általam elfogadott – de elismerem: pont annyira vitatható – nézet szerint ezt nem támasztja alá sem a nemzetállam, sem a kisebbségi nemzetépítés logikája. Lehet azt gondolni, hogy a nemzeti elv meghatározó jellege megszűnik, viszont ennek egyelőre semmi jele nem mutatkozik, és a nemzeti versengés – nézetem szerint – továbbra is meghatározó marad. A morális jellegű elvárás a szociológiai folyamatokkal szembeállítva azt állítom, hogy a hazátlanság érzése nem szűnik meg, és valamilyen formában továbbra is fennmarad a többségi és kisebbségi lakosság szembenállása is.

Bauer Tamás szemléletével rokon Tamás Gáspár Miklós megközelítése. Tamás megfogalmazásában:

„A törvény – szemben alkotmányunk szellemével – újradefiniálja a „nemzet” fogalmát, etnicista módon, a szalonképtelen szélsőjobboldal újmutatását követve. Ebben a nemzetfogalomba a vérségi leszármazás és a kulturális hovatarozás függvényében tartoznak bele fizikai személyek, tekintet nélkül állampolgárságukra. Ez a magyarországi nemzeti/etnikai kisebbségekre nézve azt jelenti, hogy az egyenlő honpolgári méltóságot és jogigényt letromfolja az etnokulturális önazonosság, hogy a politikai közösség (a honpolgárok nemzete) elválik az etnokulturális közösségtől. Ez egyrészt visszaveszi – egyelőre jelképesen – a honpolgári emancipáció évszázados vívmányait, másrészt pedig kirekesztő, etnokulturális-vérségi jelentésaránnyal ruhazza föl a „magyarság” képzetét.”³⁹

³⁸ Bauer Tamás, uo.

³⁹ Tamás Gáspár Miklós: A magyar külpolitika csődje. *Népszabadság*, 2001. június 30.

Tamás Gáspár Miklós két igen fontos megállapítást tesz. Az egyik a nemzet etnicista újra-meghatározására, a másik a magyarországi kisebbségek másodrendűvé válására vonatkozik. Vegyük sorba mindkét állítást. Tamásnak teljes mértékben igaza van, amikor azt állítja, hogy a nemzet újradefiniálását implicálja a törvény. Viszont nem biztos, hogy ez a magyar alkotmány szellemével áll szemben. Tamás szövegéből az *eticista meghatározási mód*, valamint a *kirekesztő, etnokulturális-vérségi jelentésarány* azt a szemléletet tükrözi, amely élesen szembeállítja az úgynevezett politikai nemzet és kulturális nemzet felfogásokat.⁴⁰ Tamás a klasszikus keleti és nyugati⁴¹, illetve etnikai és polgári tipológiákból⁴² indul ki. Ezekben a tipológiákban a kulturális nemzet, az etnikai nemzet, valamint a keleti nemzet a származáshoz, vérséghez kötődnek, viszont a státustörvény nem köti származáshoz vagy vérséghez az igazolványra jogosultak körét. A törvényben egy szó sincs arról, hogy valaki olyan alapon kérheti az igazolványt, hogy szülei, felmenői magyarok. Mint ahogy Magyarország alkotmánya, amely szellemével Tamás állítása szerint ellentétes a státustörvény, nem etnikai, származási alapon határozza meg az állampolgárokat. Magyarország alkotmánya, több szomszédos állammal ellentétben, nem definiálja magát nemzeti államnak, viszont – a kisebbségi jogok elismerésével – jelzi, hogy etnokulturális értelemben nem homogén. Ennek értelmében biztosít jogokat a Magyarországon élő kisebbségeknek. A sokat idézett 6.3. paragrafus alapján viszont a törvényhozók jelezték, hogy a magyar állam különleges csoportként kezeli a határon túl élő magyarokat. Az alkotmány nem tér ki arra, hogy az a bizonyos felelősség mire terjed ki, de a speciális viszony jelzése az etnokulturális nemzetfelfogást sugallja. Tehát, a státustörvény nem ellentétes a magyar alkotmány szellemével és a státustörvény nem klasszikus etnicista szemléletű.

A második felvetett kérdés ennél súlyosabb, és igencsak meglepő, hogy ennek a kérdésnek milyen kevés figyelmet szenteltek. Annak ellenére, hogy a státustörvény kizárólag a határon túli magyarságra vonatkozik és semmilyen formában nem érinti a magyarországi kisebbségeket, a nemzet újrameghatározásával közvetlen módon mégiscsak kihatással van rájuk. Magyarország alkotmánya 68. paragrafusa 1. bekezdése szerint „A Magyar Köztársaságban élő nemzeti és etnikai kisebbségek részesei a nép hatalmának: államalkotó tényezők”. A státustörvény csak a határon túli magyarokat részesíti kedvezményekben és támogatásban.⁴³ Tehát a státustörvény jogilag semmilyen összefüggésben nincs a magyarországi kisebbségekkel, viszont két elméleti probléma merül fel. Először is, az etnokulturális meghatározás kiemeli, megerősíti azt a nemzetfelfogást, amely jelzi, hogy Magyarország elsősorban a magyar etnokulturális közösséghez tartozók állama. Ugyanis, amennyiben a Magyarországon élők is államalkotó tényezők, a státustörvényt úgy is megfogalmazhatták volna, hogy a többi állam-

40 Meinecke, Friedrich: *Cosmopolitanism and the Nation State*. Princeton University Press, 1970, 9–22.

41 Kohn, Hans: „Western and eastern Nationalism”. In Hutchinson, John és Smith, Anthony D. (szerk.): *Nationalism*. Oxford University Press, 1994, 162–165.

42 Plamenatz, John: „Two Types of Nationalism”. In Kamenka, Eugene (szerk.): *Nationalism: the nature and evolution of an idea*. Edward Arnold, 1973, 23–36.

43 A magyarországi kisebbségekre vonatkozó rendelkezéseket a „1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól” rögzítette.

alkotó kisebbség Magyarország határain túl élő etnikulturális csoportjaihoz tartozók is részesülhetnek a státustörvény által nyújtott kedvezményekben.

Mintegy Tamás Gáspár Miklós írására adott válaszként is értelmezhető Bakk Miklós írása. Az ő értelmezésében a „státustörvény eredetisége abban rejlik, hogy miközben deklaratív nemzetpolitikai és kisebbségvédelmi célokat fogalmaz meg, valójában azt az utat jelöli ki, amelyen térségünkben megkezdődik a területi állam – a vesztfáliai paradigma – leépülése. A státustörvény eredetisége – ebben az összefüggésben – az, hogy nem a területen belüli homogeneitás „kiteljesítésével” készül az európai integrációra, hanem a területen kívüli kulturális-szimbolikus terek szervezésével”.⁴⁴ Bakk Miklós a koncepció újszerűségére helyezi a hangsúlyt, és arra a hipotézisre épít – amellyel e tanulmány szerzője nem ért egyet – hogy egy újfajta politika van kialakulóban, amelynek egyik lényeges eleme a nemzetállam gyengülése. Ennek következményeképp az elavult nemzetállami politika helyét átveszi egy új, poszt-nemzetállami korszak, amelybe a státustörvény koncepciója tökéletesen beleillik. A „területen kívüli kulturális-szimbolikus terek szervezésével” Bíró Béla sem tudja megkerülni az etnikulturális nemzetfelfogást. Ezt a következő megállapítása is alátámasztja:

„A határon túli kisebbségek körében a nyugati értelemben vett állampolgári nemzet fogalma ki sem alakulhatott. Hiszen a magyar nyelvű és kultúrájú embert az adott államok másodrangú polgárnak tekintették. Számára a nemzethez való tartozás csakis a magyar kulturális nemzethez, s – a magyar kultúra letéteményesének tekintett – Magyarországhoz való (képzeletbeli) tartozás jelenthette.”⁴⁵

E rész összegzésekeképpen megállapítható, hogy két nemzetfelfogásra alapuló politika helyezkedik egymással szemben. Az egyik elsősorban államokat, a másik elsősorban nemzeteket lát, amikor a térség térképére tekint. A kettő közötti feszültség feloldhatatlan, és a szakirodalomban még nem is találtak rá megoldást⁴⁶. Az axiomatikus előfeltevésekből kiindulva értelmes vitát ezen kérdést illetően nem is lehet folytatni, csupán szemléletbeli, ideológiai álláspontokat szakmai érvekkel „alátámasztani”.

Ebben a tanulmányban nem térek ki részletesen a további, ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódó témákra, viszont röviden jelezni kívánom ezeket. Az első ilyen a törvény hatálya alá kerülő házastárs kérdése. Az igazolvánnyal rendelkező személy nem magyar nemzetiségű házastársa – amennyiben ezt kérvényezi – alanyi jogon megkapja a „Magyar hozzátartozói igazolvány”-t. Így a törvény nem zárja ki a kedvezményekből a nem magyar házastársat, de ugyanakkor nem kényszeríti arra, hogy – kedvezmények fejében – magyarnak nyilvánítsa magát. A második ilyen kérdéskör a határon túl élő, magukat magyarnak (is) valló németek, zsidók, cigányok stb. kérdése. Elvben minden további nélkül kérvényezhetik és megkaphatják a „Magyar igazolványt”, viszont kérdéses, főleg a cigányok esetében,

44 Bakk Miklós: Két nemzetkoncepció európai versenye zajlik. *Magyar Nemzet*, 2001. július 7.

45 Bíró Béla: Itt-hon vagy ott-hon? *Népszabadság*, 2001. január 6.

46 Tom Nairn: *Faces of Nationalism: Janus revisited*. Verso, London, 1997.

hogyan fognak viszonyulni az ajánlószervezetek tisztviselői a kérelmezőkhöz, illetve a kérelmek elbírálásához.

Az igazolást kiállító hatóság kérdése

A törvény szerint nem a magyar állam, hanem a majd később megalakuló határon túli magyar szervezetek által létrehozott testületek (irodák) illetékesek a jogosultságról határozni. Gyakorlatilag ezek a testületek döntenek el, hogy ki tartozik az illető nemzeti kisebbséghez, tehát, hogy ki a magyar. A státustörvény alapján a határon túli magyar testületek gyűjtenék össze az igényléseket, és ezt továbbítanák a magyar államhoz, amely kiállítaná a jogosultságot igazoló iratot. Az elbírálás mindenképpen tartalmazni fog szubjektív elemeket is, mint ahogy a magyarság meghatározásánál láttuk, viszont ez a kérdés elméletileg nem oldható meg, és csupán bízni lehet a testületek és az azokban dolgozó személyek elfogulatlanságában. „Akinak nem ítélik oda az igazolványt, azt magyarnak sem ismerik el” figyelmeztet, jogosan, a szlovákiai Öllös László, a lehetséges buktatókat szemügyre véve.⁴⁷

A magyar állam csupán kiállítja az igazolványt. Paradox helyzet alakulhat ki abból (és ennek fontos jogtechnikai vonatkozásai vannak), hogy a magyar állam nem működtethet közhivatalokat egy másik állam területén.⁴⁸ Éppen ezért a határon túli szervezetekből delegált testületek csupán ajánlást tehetnek arra vonatkozóan, hogy kit lehet magyarnak tekinteni, de magát a döntést a magyar állam hatóságai hozzák meg. Az etno-territoriális nemzetmeghatározás, valamint a kétlépcsős magyarság-meghatározás így végeredményben a határokon átnyúló magyar nemzet intézményesítéseként is felfogható.

Az ajánlószervezetek a státustörvény egyik leginkább vitatott rendelkezése. A Magyar Szocialista Párt egyáltalán nem ért egyet az ajánlószervezetek létrehozásával:

„Az MSZP nem ért egyet új, ún. ajánlószervezetek létrehozásával. Az ajánlás feladatát el tudják látni a tényleges politikai súllyal bíró, legitim határon túli szervezetek, pártok, mérvadó civil szervezetek és egyházak. Új szervezet létrehozása helyett az MSZP javasolja, hogy az ajánlások kiadására jogosult szervezeteket a törvény országunként tartalmazza.”⁴⁹

Nézetük szerint az ajánlószervezetek feladatait a jelenlegi szervezetek is meg tudják oldani. Ezzel szemben például mások megkérdőjelezzik, hogy létezik-e egy olyan legitim és reprezentatív szervezet, amely a feladatot el tudná látni:

„Azzal az előírással kapcsolatban, amely szerint ajánló szervezethez fogadhatson el amely képes képviselni az adott államban élő magyar közösség egészét” megállapítjuk, hogy ilyen

47 Öllös László: Hova tartozhatunk? *Fundamentum*, 2000. 3. sz. 101.

48 Leszámítva természetesen a nagykövetségeket és konzulátusokat, viszont ezeket sem gyakorlatilag, sem politikailag nem lett volna célszerű e feladat elvégzésével megbízni.

49 A Magyar Szocialista Párt különvéleménye a Magyar Állandó Értekezlet 2000. december 13-14-ei ülésének zárónyilatkozatáról. Budapest, 2000. december 14.

szervezet nincs. Még az olyan átfogó ernyőszervezet mint a mi RMDSZ-ünk sem tekinthető ilyennek.”⁵⁰

Mások pedig arra hívják fel a figyelmet, hogy az ajánlószervezetek, legyenek azok már létező vagy megalakítandó szervezetek, bizonyos hatalommal fognak rendelkezni és félő, hogy ezáltal talán nem kellő belső legitimitással fogják a rájuk ruházott feladatokat ellátni és döntéseket hozni.

„Az az alapkérdés, hogy a törvénytervezet a határon túli magyar intézményrendszer gyarapodását és gazdagodását, új ötletek, kezdeményezések segítségével célozza-e, avagy néhány olyan szervezet fogja uralni az adott területet, amelyeket felruháznak az egész magyar kisebbség képviselésének demonstratív jelzőjével.”⁵¹

Mindenféleképpen számolni kell azzal, hogy a magyarországi kormány által az ajánlószervezetek működtetéséhez nyújtott pénz, hatalmi pozícióba hozza az ajánlószervezetek fölötti ellenőrzéssel rendelkezőket.

A lehetséges következmények

Többen aggodalmaikat hangoztatták a törvénnyel, illetve annak lehetséges hatásaival kapcsolatban. A lehetséges problémák forrásai: a többségi lakosság viszonyulása, az EU-konformitás, a törvény anyagi vonzatai, az igazolványt kiállítók szubjektivitása, a kivándorlás elősegítése, a státustörvénnyel párhuzamosan folyó idegenrendészeti szabályok szigorodása, a más törvények által később szabályazandó kérdések, a belpolitikai, illetve a határon túli szervezetek közötti feszültségek. Meglátásom szerint két komoly, megoldásra váró gond van a törvénnyel kapcsolatban. Az egyik arra vonatkozik, hogy a törvénytervezet elsősorban a Magyarországon igénybevehető kedvezményekre összpontosít, és nem a határon túli szervezetek, intézmények megerősítésére. Igaz, hogy a törvény nem érinti az eddigi támogatási rendszert, viszont ez csak mellékesen jelenik meg a törvénytervezetben, és elképzelhető, hogy más forrásmegosztás jobban elősegítené a szülőföldön való maradást. A másik arra vonatkozik, hogy nincs válasz a Magyarország EU csatlakozása utáni helyzetre, ami tulajdonképpen a státustörvény megalkotásának talán legfőbb kiindulópontja volt.

A szomszédos államok kormányainak vélekedésével nem kívánok ebben a tanulmányban foglalkozni. Röviden csak annyit említenék meg, hogy általában igen elítélően viszonyultak a státustörvényhez, ami azt jelzi, hogy kisebbségi és szomszédügyi ügyekben ezeknek az államoknak a politikája, a látszat ellenére, nem sokat változott. Ennek magyarázatát abban látom, hogy a kisebbségekkel rendelkező, nemzetépítő vagy nemzetet erősítő politikát folytató államok a nemzeti kérdéseket csak mellékesen érintő kérdésekben viszo-

50 Bucur Ildikó: A státustörvény margójára. *Szabadság*, 2001. július 13.

51 Öllös László: Szomszédmagyarok. *HVG*, 2001. május 26.

nyulnak pozitívan a kisebbségi vagy anyaországi követelésekhez, illetve a kisebbségtámogató politikához.

A nemzetpolitikai értelmezés mellett, amelyet e sorok szerzője leginkább használható elméleti keretnek tekint, meg kell említeni azokat az értelmezéseket is, amelyek magyarországi belpolitikai ügyként is értelmezik a státustörvényt. Régóta vita tárgya, hogy milyen jellegű és mértékű támogatást nyújtson a magyar állam a határon túli magyaroknak, illetve a magyar szervezeteknek. Ezáltal a kérdés nem csupán külpolitikai ügy, hanem egyben belpolitikaivá is vált. Tóth Judit szerint a határon túli támogatások kérdésének a célközössége mindig is a magyarországi választópolgár volt, valamint minden párt és koalíció a saját értékválasztása, vélt vagy valós társadalmi támogatottsága szerint foglalt állást.⁵² Kérdéses, hogy a határon túli magyarság ügyének zászlóra tűzésével lehet-e nyerni, illetve annak ellenzésével lehet-e veszíteni szavazatokat. Hasonló gondolatot fejez ki Tamás Pál is:

„A státustörvény másként fontos, s nem véletlenül robbant ki körülötte szenvedélyes vita. Az összecsapásoknak igazán nem a kisebbséghez, hanem a magyarországi politikai elitnek önképéhez, jövővízióihoz van közük. A státustörvény magyarországi többségi teszt. A játékban természetesen valamennyi magyarországi elitcsoport részt vesz. A kezdeményezés kétségtelenül a konzervatívoké.

A parlamenti pártok a szabaddemokraták kivételével biztonsági játékra törekedtek. A közvéleményt kormányzati és ellenzéki oldalon egyaránt nemzetibbnek és hagyományörzőbbnek vélték, mint ahogyan az a kutatásokban megjelenik.”⁵³

A státustörvény úgy is értelmezhető, hogy a különböző kisebbségi nemzetépítések, valamint a magyarországi nemzetépítés helyett – amelyek szétfejlődő tendenciát mutatnak – egységes magyar nemzetépítés mellett teszi le a voksát. Ezt hivatott szimbolizálni a MÁÉRT, mint formális politikai testület és a státustörvény, mint a „nemzeti újraegyesítés törvénye”. Az természetesen a jövő kérdése, hogy a társadalmi változás, a kisebbségi nemzet- és társadalomépítés, valamint a magyarországi központú politika nemzetépítése milyen végkifejlethez vezet. Azt sem lehet elhallgatni, hogy ebben a viszonyban a közösségek nem azonos súllyal rendelkeznek. Egyértelmű, hogy a magyarországi fél, az állam támogatásával, óhatatlanul nagyobb szerephez jut. Nyitott kérdés, hogy egy vagy több nemzet(rész) lesz a magyarságból, és hogy milyen hatással lesz a törvény a különböző állami keretek között zajló folyamatokra. A társadalomtudományok erre természetesen nem tudnak választ adni, de a probléma az elkövetkező elemzések kulcskérdése lesz.

Forrás: *Politikai és nemzeti identitás Közép-Európában*. szerk. Bárdi Nándor – Lagzi Gábor Budapest: Teleki László Alapítvány, 2001, 57–77.

52 Tóth Judit: Státusmagyarság. *Mozgó Világ*, 2001. 4. sz. 12.

53 Tamás Pál: Státuscsonst. *Magyar Hírlap*, 2001. augusztus 15.

Státus és identitás

„Az e törvényben meghatározott kedvezményeket és támogatásokat igénybe venni kívánó személy a Magyar Köztársaság Kormánya által erre kijelölt magyar központi közigazgatási szervtől (...) meghatározott igazolvány kiállítását kérheti. (...) Az elbíráló hatóság az igazolványt akkor állítja ki, ha a kérelmező személy olyan ajánlással rendelkezik, amelyet a szomszédos államokban élő magyar nemzeti közösségek képviselőiben az adott államban eljáró, a Magyar Köztársaság Kormánya által ajánló szervezetként elfogadott szervezet állított ki, továbbá az ajánlás tanúsítja a kérelmező magyar nemzetiséghez tartozását. (...) A Magyar Köztársaság Kormánya azt a szomszédos államok valamelyikében élő magyar nemzeti közösség képviselőiben az adott államban eljáró szervezetet fogadja el ajánló szervezetként, amely képes a) képviselni az adott államban élő magyar nemzeti közösség egészét; b) gondoskodni az ajánlások iránti kérelmek fogadásának és elbírálásának szervezeti és személyi feltételeiről.” (Törvényjavaslat a szomszédos államokban élő magyarokról)

Több politikus és alkotmányjogi kommentátor hívta fel a figyelmet arra, hogy az újabb „kedvezménytörvénynek” aposztrofált, hivatalosan a „szomszédos államokban élő magyarokról” szóló törvényjavaslatot dogmatikailag mennyire is helytelen státus-, szében jogállástörvénynek hívni. A publicisztikai és közéleti tudatalatti azonban talán nem véletlenül ragaszkodik ehhez az elnevezéshez. Történetileg nézve azért nem, mert a kormány eredeti, a Magyarok Világszövetsége által például jelenleg is képviselt radikális elképzelései szerint a törvény a „nemzetpolgárság”, avagy a külhoni állampolgárság jogi keretrendszerét lett volna hivatott biztosítani. Tartalmi szempontból pedig azért nem, mert jöllehet a jogszabály több technikai feltétel megvalósulásához köti az egyes kedvezmények igénybevételét, magát a preferenciális elbánásra szóló jogosultságot deklarálta alanyi jogként biztosítja valamennyi határon túli magyar számára.

A nemzeti összetartozás jegyében és a kisebbségi magyar lét hathatós megélésének biztosítására a törvény tehát a magyarsághoz tartozás, azaz pusztán a megőrizni kívánt magyar identitás alapján speciális jogállást hoz létre, amelynek függvényében az anyaország meghatározott kedvezményeket biztosít. Amíg (bár ez elsősorban politikai ízlés és diplomáciai kifinomultság kérdése) jogosnak mondható a szlovák és román kormány érzékeny reakciója az előzetes egyeztetések elmaradását illetően, sem a határon túl élő kisebbségek számára biztosított belföldi kedvezmények rendszere, sem pedig az identitás jogi formát öltő elismerése nem szokatlan a nemzetközi és jogi gyakorlatban. A hazai státustörvény, és azon belül a magyarság jogi definiálása kapcsán felmerülő, alább bemutatott anomáliák tehát a kisebbségi jogok, illetve az identitás közjogi elismerésének általános, földrajzi és politikai helyzettől független kérdései.

A diszkrimináció és az etnikai konfliktusok Murphy-törvénye értelmében amíg a csoporthoz tartozás negatív elbírálást és kirekesztést eredményez, ritkán okoz problémát az inkriminált személyek meghatározása. A zsidótörvények megalkotásakor vagy a modern, kurziválásos politikai antiszemitizmus idején nem jelent gondot a „zsidó” fogalmi körülírása, mint ahogy a kiszolgálást megtagadó pincér számára sem problematikus a cigány vendég identifikálása. Hasonlóképp, az amerikai statisztikai hivatal többes faji eredetet elismerő bonyolult katasztere sem okoz különösebb fejtörést a feketéket kiemelt figyelemmel igazoltatni kívánó rendőrnek. Az identitásból következő, arra visszavezetett diszkrimináció esetében ugyanis mindig a kirekesztő többség definiálja a csoportot, illetőleg határozza meg a csoportaffiliáció feltételeit. Konkrét diszkriminációs kontextusban fel sem merül tehát a szabad identitásválasztás (azaz például az önkéntes asszimiláció) lehetősége. A faji, nemzeti, etnikai identitás kérdése akkor jelentkezik csak dogmatikai és eljárásjogi problémaként, amikor az említett identitás többletjogokat, azaz a többség adójából finanszírozott kedvezményes jogállást (így például pozitív diszkriminációs kvóták esetében a többség számára abszolút és relatív joghátrányt) eredményez. Akkor tehát, amikor a státus és az identitás anyagilag mérhető formában kapcsolódik össze. Érdekes módon az alapelvként vallott szabad identitásválasztás is csak az utóbbi kompenzatív intézkedések kapcsán merül fel.

Az alábbiakban kísérletet teszek az identitásszabadság elvének érvényre juttatása kapcsán felmerülő elméleti és a hazai jogszabályi diszkrepanciák kapcsán szemléltetett gyakorlati ellentmondások bemutatására.

Első kérdésként az identitásválasztás szabadságának elvét kell görcső alá vennünk. Mit is jelent hát ez a legtöbb modern alkotmányos rendszerben kétségbevonhatatlanul kinyilatkoztatott jogelv? Az első és kézzelfogható szemantikai megközelítés szerint nem sokat, hiszen az identitás, mint a politika terrénumán kívül álló kognitív, emocionális jelenség (hasonlóan a lelkiismereti és gondolatszabadsághoz) nem vethető közhatalmi, de még a privát szférából érkező külső korlátozás alá sem. Amint a legkeményebb diktatúra sem akadályozhatja meg a rendszerellenes gondolatok néma felmerülését, úgy még az illyési magyarság-meghatározás keretein is túlmenően érezheti magát valaki magyarnak, németnek, nem cigánynak, vagy akár inuit indiánnak. Ahogy azonban a gondolatszabadság is természetesen konkrét, az államon számon kérhető jogok formájában (de legalábbis az állami beavatkozás, például cenzúra tilalmaként) jelentkezik, az identitásszabadság is hordozza egyfajta állami védelmi kényszer igényét.

Megkülönböztetve a kisebbségvédelem pozitív kötelezettségeitől, tiszta formájában az identitásválasztás szabadsága azonban nem jelent egyebet egy negáció deklarációjánál: azaz annak az elvnek a kifejezésre juttatását, hogy az állam nem szólhat bele az egyén privát szférájába tartozó ilyenén identifikációs mechanizmusokba. Magyarán az állam nem hozhat létre közhatalmi klasszifikációkat, előírván, hogy ki számít (vagy számíthatja magát) magyarországi romának, németnek, szerbnek, vagy adott esetben határon túli magyarnak.

Abból indulván ki, hogy a kisebbségi származás egyrészt közvetlen összefüggésben van egyfajta hátrányos társadalmi pozícióval, másrészt pedig az ebbéli identitás a személyiség igen fontos eleme, így az emberi méltóság elidegeníthetetlen kelléke, a kisebbségek

védelmének elve pontosan az identitás és főleg annak kifejezésének védelméért, pozitív állami intézkedésekkel történő megerősítéséért kiált.

A különböző egyenlőségfilozófiák és jogpolitikai mozgalmak legfőbb, térben és időben változó kérdése éppen a védeni kívánt csoport és identitás, valamint az államilag biztosítandó védelem kiterjedésének meghatározása. A kérdés tehát az, hogy mitől más és érdekesebb védelemre a nemzeti kisebbségek csoportja, mint az ugyanúgy számszerű kisebbségben élő és adott esetben erős kohéziós identifikáció alapján csoportot képző bélyeggyűjtők, legfelsőbb bírósági bírók vagy elit jachtklubok tagjai. (Kevésbé extrém, de nem sokkal kevésbé ellentmondásos példaként hozható a fogyasztósság, szexuális preferencia vagy nem alapján meghatározott csoportok esete.) A diszkrimináció tilalmától a preferenciális elbánásig terjedő jogi védelem szintje és mélysége a kérdéses csoporttól függően változik. A bélyeggyűjtőknek és jachtklub-tagoknak, a diszkrimináció általános tilalmán túlmenően nyilván alig, a nőknek valamivel több, a nemzeti-etnikai kisebbségeknek még több védelmet, akár többletjogot biztosítván.

Egy kérdés azonban megkerülhetetlen: ha ilyen vagy olyan, említett módon térben és időben, a politikai akarat függvényében változó okból az identitás többletjogok forrásává válik, milyen tartalommal kell és lehet az identitásválasztás szabadságának deklarációját megtölteni? Más szóval, nem olyan csapda-e a hangzatos jogelv, amely – amellet, hogy a diszkriminatív szándék ellen védelmet nem nyújt – a rosszindulatú visszaélésekkel szemben kiszolgáltatottá és védtelenné teszi a kisebbségvédelem egész mechanizmusát?

Jogszabály-szerkesztési alapelv, hogy a norma megsértésének lehetősége nem jelenti a jogalkotás szükségeltenségét (lásd például a közlekedési szabályalkotás esetét), sőt elméletileg a szabad akarattól vezérelt individuum számára épphogy a racionális belátás alapján nyitva áll a jogkövetés és a normaszegés közötti választás lehetősége. Az identitásválasztás szabadságával történő visszaélésként jelentkező „etnokorrupció” elvi lehetősége tehát önmagában nem indokolhatja a különböző kisebbségvédelmi politikák strukturális át gondolását. A szisztematikus visszaélés azonban veszélyeztetheti a jogalkotó célját. Nehezen képzelhető el például, hogy mondjuk koszovói (de akár vajdasági vagy erdélyi) kontextusban tényleges kisebbségvédelmi funkciót tölthetne be egy olyan (a hazai modellt követő) kisebbségi önkormányzati választási rendszer, ahol a többség etnopolitikai kultúráján, azaz az etnikai feszültség függvényében a többségi szavazó szabad belátásán múlik, hogy kisebbségi (például magyar vagy szerb) színekben ne a saját jelöltjeit választassa meg.

Nem vagyok róla meggyőződve, hogy Magyarországon a belátó etnokulturális nagyvonalúság és nem a nehezen követhető jogszabálysöveg ismeretének hiánya miatt nem került még sor a teljes önkormányzati választójog összeomlásához vezető „etnikai csalásra”. Ugyanis dolózus, de választójogilag megengedett eszközökkel élve, kisebbségi színekben is indulva, pszeudo-kisebbségi szavazókkal és jelöltekkel a politikai pártok kijátszhatják és felboríthatják a választójog egész rendszerét. Hiszen az igen alacsony támogatottságot (kislista esetén az utolsó bejutott képviselő szavazatszámának felét, városokban pedig az úgynevezett kompenzációs listaszavazat negyedét) igénylő preferenciális kisebbségi képviselőválasztás szabályait pártpolitikai célokra használva adott esetben teljesen szétzilálható a választói akarat – például amikor az elismert kisebbségenként egy, azaz tizenhá-

rom ekképpen megválasztott pseudo-kisebbségi képviselővel kibővül az eladdig, mondjuk, hét fős képviselőtestület.

Ez esetben többről van szó, mint a joggal való visszaélés sajnálatos, de a liberális demokrácia áráként megfizetendő kockázatról: amellett, hogy a kisebbségvédelmi klauzulák redundánssá válnak, objektív veszély fenyegetheti a demokratikus intézményrendszert, és ráadásul nem valósul meg a kisebbségek védelme sem. A szlovén alkotmánybíróság például pontosan a kisebbségvédelem garanciáinak hiánya miatt helyezte hatályon kívül a szlovén kisebbségi és választójogi törvény azon, a magyar státustörvényéhez hasonlóan általános passzusát, amely eljárási és definitív szabályrendszer meghatározása nélkül a helyi magyar és olasz szervezetek hatáskörébe utalta (az egyébként például önálló kisebbségi parlamenti képviselő megválasztására jogosult) kisebbségi választói regiszter összeállítását.

A hathatós kisebbségvédelem veszélyeztetésén túlmenően egyéb gondot is jelenthet az identitásszabadság elve. A pozitív diszkriminációs tartalmú intézmények terjedésével ugyanis az etnokorrupció újfajta kihívás elé állítja a liberális demokrácia többségi adófizetőit és közvetve magát az államot. Bár sokan ezt nyilván a kisebbségi jogokat biztosító alkotmányos demokrácia szükséges kockázataként értékelik, ez az etnikai konfliktus eszká-lálódásához vezető visszatetszést is eredményezhet.

Különösen az állam és az egyén sajátosan posztkommunista viszonyában, ahol az elidegenedett közhatalom kijátszása nem okoz morális skrupulusokat (vö. például adócsalás). Nem keltett különösebb meglepetést (legfeljebb elismerő mosolygást) például a legutóbbi kisebbségi önkormányzati választások azon epizódja, amikor a törvényt figyelmesen olvasó, szemfüles polgármester összehívta a „magyar” falu lakosságát és tájékoztatta őket abbéli lehetőségükről, miszerint amennyiben németként kisebbségi önkormányzatot alakítanak, állami pénzen tanulhatnak a gyerekek németül. (A lehetőség, lévén elég hasznos, meg is hozta a gyümölcsét.) Hasonlóan nem sok, megint talán csak a jogszabály blikkfangos nyelvezete tarthatja távol mondjuk a francia kultúra magyar barátait, hogy államilag dotált oktatásra, kulturális központra vágyván, mindössze ezer aláírás megszerzésével kérjék a francia kisebbség bejegyzését.

És hát a névválasztás nagyobb szabadságát kívánván, miért is ne fordulhatna a Ladó-féle utónévkönyv kínálatával elégedetlen szülő az egyetlen elérhető jogi kiskapuhoz: amennyiben magát valamelyik (bármelyik) kisebbséghez tartozónak vallja, választhat bármilyen [sic!] keresztnévet. (A hatóság elvileg nem mérlegelheti, hogy például a Robert Redford vagy Britney Spears keresztnév szlovén-e.)

Az „etnokorrupció” sajátossága tehát az, hogy sem jogi, sem politikai de (a posztkommunista környezet szociológiai sajátosságai miatt) még morális értelemben sem követ el normasértést a joggal visszaélő személy. Mindez természetesen politikai kultúra és a helyben irányadó demokratikus játékszabályok kérdése. Közép-európai szemmel nehezen érthető például az amerikai pozitív diszkrimináció lényegében visszaélésmentes gyakorlata. Kevéssé tartom valószínűnek, hogy Magyarországon ne történnének tömeges visszaélések, ha mondjuk valaki a jogi kari felvételre, vagy egy jól fizető állásra előírt kvóta alapján jelentős előnyökhöz juthatna mindössze az alapján, hogy egy elvileg titkosan kezelt úrlapra beírja, hogy cigány (de főleg, hogy német vagy horvát) származású.

Zárógondolatként szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a preferenciális eljárások nemzetközi szabályozása sem mutat egységes képet. Számos intézmény az identitás említetten nagyvonalú, ám kockázatosan szabad deklarálásán alapul, sok esetben azonban kimerítő és értelemszerűen restriktív jogi feltételrendszert találunk. Az amerikai és kanadai indián kisebbség például a kedvezmények igen széles körére (adómentesség, komoly lakhatási támogatás) jogosult. Szemben a pozitív diszkriminációval egyenlő helyzetbe hozni kívánt egyéb etnikumokkal, a jogszabály azonban tételesen meghatározza és egy kimerítő regiszter útján ellenőrzi is, hogy a kedvezmények igénybevételének szempontjából ki és milyen származási feltételek alapján minősülhet indiánnak.

Amíg a kedvezmények körének meghatározása egyértelműen politikai és nem jogi kérdés, a státustörvény komoly jogdogmatikai hiányossága a „státusmagyarság” definíciójának hiánya. A törvényjavaslat indokolása szerint a határon túli magyarság nyelvi, hagyományápolási és identifikációs sokrétősége ugyanis lehetetlenné teszi egy zárt jogi definíció megalkotását. Így az előterjesztő egyrészt az egyéni identitásnyilatkozat felett lényegében majdan kontrollt gyakorló (hiszen egyébként mi szükség lenne rá?) „ajánló szervezet” felépítését, másrészt eljárási és főleg döntéshozatali szabályait nyitva hagyta – ezzel értékelésem szerint megengedhetetlen politikai és jogbizonytalanságot teremthet.

Értem a darázsfészek előtt álló jogalkotó félelmeit, azonban a kisebbségvédelem égisze alatt, ám ahelyett elkövetett jogkijátszás, valamint a jogi normák és jogelvek üres szlogené válásának elkerülése végett előbb vagy utóbb lépéskényszerbe kerül. Addig is: jogászként, magyar állampolgárként és az alkotmányosság híveként egyaránt osztanom kell Adrian Năstase román miniszterelnök abbéli félelmét, hogy Erdélyben egyszer csak hétmillió magyar bukkan fel.

Forrás: *Élet és Irodalom*, 2001. június 1., 5.

Törvény a határon túli magyarokról

Az első kérdés, amely a határon túli magyarokról szóló törvény – az ún. státustörvény – kapcsán felmerül: „európai” törvény-e ez? Olyan törvény-e, amely a nyugat-európai államok által elfogadott értékek érvényesülését segíti elő? Összhangban van-e az uniós közösségi joganyaggal?

Uniós szinten nincsenek olyan törvények, amelyek az egyes tagállamok és a más államokban élő kisebbségek közötti viszonyt szabályoznák. E kérdést más nemzetközi dokumentumok szabályozzák, és a helyzetek megoldásában, a megfelelő jogi és intézményi megoldás kialakításában – a szubszidiaritás elvének megfelelően – maguk a tagállamok az illetékesek, és nem az Unió. Egyetlen dolog tartozik az Unióra: a személyek szabad mozgásának biztosítása az Unió területén belül. De ez az EU-tagállamokra vonatkozik, Magyarországon azonban még nem tagja a szervezetnek. Ugyanakkor ne feledjük, hogy az uniós államok is folytatnak olyan – jöllehet: kevésbé zajos – politikát, amellyel támogatják a nyelv és kultúra fejlődését, sőt, még az olyan gazdasági tevékenységet is, amely a nemzeti kisebbségek helyi közösségeinek megerősödését szolgálja. Ilyen politikát folytat Franciaország a francia nyelv és kultúra támogatásával, és mindezt közpénzekből, s nem magánalapok felhasználásával teszi. Németország szintűgy. Mi több, Németország egy sor előjogot biztosít más államok német származású polgárainak, amelyek a kedvezményes vízumkibocsátástól (úgy, hogy ne kerüljön ellentétbe a Schengeni Egyezményvel; de olyan kedvezmények biztosításával, amelyeket például a nem német származású román állampolgárok nem kapnak meg) a német állampolgárság kedvezményes odaítéléséig terjednek.

Az a véleményem, hogy általában nem szerencsés, ha a nemzeti/etnikai tényező jelen van valamely politika kidolgozásánál. Néhány évvel ezelőtt, amikor felmerült a Romániában élő magyarok kettős állampolgárságának kérdése – mintegy megoldásként arra a problémára, amelyet Magyarország Romániához képest jóval korábbi EU-felvétele jelent (ez, mint tudjuk, a vízumkötelezettséget hozna magával) –, határozottan elleneztem azt. Akkor néhány alkotmányjogi megfontolás mellett azt hoztam fel ellene, hogy a románok többségét frusztrálná egy ilyen megoldás. Ma azt tapasztalom, hogy bizonyos román körök eltulozva reagálnak egy olyan javaslatra, amelynek következményei távolról sem olyan súlyúak, mint a kettős állampolgárságéi. Eltúlzott reakció ez ahhoz képest, amit e törvény ténylegesen jelent majd. Ráadásul azt is beismerik, hogy a német kisebbség esetében ilyen reakciókra nem kerülne – és nem is került – sor.

Számomra a budapesti kormány által kidolgozott tervezet azt sugallja, hogy a kezdeményezést eleve zajosnak szánták. Nagyon sok kedvezmény, amelyet a törvénytervezet a magyar nemzetiségű személyeknek biztosít, valójában ilyen törvény nélkül, csupán adminisztratív eszközökkel is biztosítható. Még az utazási, oktatási, sőt, munkavállalási és társadalombiztosítási kedvezmények is.

Befolyásolja-e ez a törvény a más állampolgársággal rendelkező magyarok és a magyar állam, valamint kormánya közötti viszonyt? Aligha. A mai világban alapvetően megváltozott az államok szerepe, amelyeknek a jólét biztosításával kell foglalkozniuk, nem pedig azzal, hogy a lojalitás kinyilvánítását követeljék meg egy embercsoporttól. Az emberek ma már nem az államok iránti lojalitás alapján cselekszenek.

Tulajdonképpen mi az, ami zavaró e törvénytervezetben? Mondják, magyarigazolványt kiállítani nevetséges dolog. Egyetértek. De ami nevetséges, az még nem illegitim.

A nemzetközi jog szerint valóban elfogadhatatlan és megengedhetetlen valakitől nemzeti hovatartozása bizonyítását követelni, amennyiben ennek alapján az illető személyt negatívan diszkriminálnák. Azonban egészen más a helyzet, ha a cél affirmative action-jellegű (azaz pozitív diszkriminációt a célja), tehát egy csoport identitásának a megerősítésére irányul.

Ami igazán problematikus e törvénytervezetben, az a magyar kormány azon jogosítványa, hogy más államok területén létező szervezeteket ajánló szervezetekként ismerhet el. Ez két kérdést vet fel.

Az egyik az, hogy jogviszony jön létre egy állam kormánya és egy másik állam magán- vagy közjogi szervezete között. Ez könnyen megoldható probléma, ha a magyar kormány és a környező – a törvénytervezet által érintett – államok kormányai közt egyezmények jönnek létre, amelyekben a felek megegyeznek abban, hogy milyen szervezeteket ruháznak fel a tervezetben előírt jogosítványokkal. Így a jogviszony a két kormány közt jön létre.

A másik probléma: a magyar közösség képviselte egy bizonyos szervezet által. Azt hiszem, e kérdés kevésbé érinti Romániát, ahol az RMDSZ magyarságot képviselő jellege megkérdőjelezhetetlen. Inkább olyan országokra vonatkozik, ahol a magyar közösségnek több politikai és nempolitikai szervezete van. Vagyis az ajánló jogosítvány elismerése nem lehet a magyar kormány önkényes döntése, hanem egy tágabb egyezmény részévé kell válnia.

Nekem személy szerint nem tetszik a tervezetbe foglalt „magyar hozzátartozó” – a jogosulttal együtt élő nem magyar nemzetiségű házastársra, illetőleg közös háztartásban nevelt kiskorú gyermek megnevezésére használt – kifejezés. Ha a törvény célja az, hogy támogassa a kultúrát, a nyelvhasználatot – beleértve az oktatás lehetőségét is –, akkor abszurdum az, hogy csak a 18 éves kor alatti gyermekek részesülhetnek a kedvezményekben, a nagykorúak pedig nem. Mert a kérdés, mely bennem megfogalmazódik az, hogy miért fektet a magyar állam csupán a 18. év alatti gyermekekbe, s miért nem a nagyobbakba? Nem azért-e, mert azt szeretné elérni, hogy a felnőtté váló gyermek a magyar identitást válassza? Ha a válasz pozitív – s nem látom okát, miért lenne más – akkor ez bizonyos értelemben perverz módja az identitásvállalásra való készítésnek, amelyre – más körülmények közt – nem került volna sor.

Egyébként a tervezet előírásaiban, a magyar kultúra támogatására vonatkozó rendelkezésekben nincs semmi kivetnivaló.

Fordította: Bakk Miklós

Forrás: *Beszélő*, 2001. július–augusztus, 76–77.

A magyar és a szlovák státustörvény összehasonlító jogi elemzése Státushatár

Közép-Európában jól bevált trend, hogy a nemzetközi joggal foglalkozó szakemberek helyett (párt)politikuskok hangoztatják véleményüket jogi kérdésekben. Még inkább szokássá vált ez a kisebbségi kérdésekben. Aligha volt meglepő, hogy politikai vihart kavart a magyar Országgyűlés által elfogadott „A szomszédos államokban élő magyarokról szóló” törvény (továbbiakban státustörvény). Rögtön több érv hangzott el a törvény diszkriminatív voltáról, nemzetközi jogokkal való ellentétéről és a román-magyar alapszerződést sértő passzusaiért.

Nem kétséges, hogy a magyar törvényhozás által elfogadott státustörvény Ausztriára nem vonatkozása újabb kétségeket ébreszt majd azokban, akik eddig is a státustörvénynek az EU-legiszlatívával való összeférhetetlenségével érveltek. Ennek tükrében kénytelenek vagyunk konstatálni, hogy, mint a kisebbségi kérdéseknél annyiszor a vita dimenziója ismét kétsíkú. Főleg azonban az egyik dominál: a törvény jogi kérdései, problémaköre mellett (helyett) elsősorban a történelmi-pszichikai vetülete a mérvadó mind Romániában, mind Szlovákiában. Márpedig egy jogi vitában illenék jogi kérdésekkel foglalkozni. Ezt hivatott erősíteni ez az írás a szlovák és a magyar státustörvénynek az alábbi tíz fejezetben tárgyalt jogi összehasonlításával.

I. Diszkrimináció

A Velencei Bizottság, az Európa Tanács ebben a kérdésben felkért, jogászokból álló konzultatív testülete jelentésében legitim elvként fogadta el: az anyaországok kedvezményeket adhatnak más államok területén élő nemzeti kisebbségeiknek. Ezt négy feltétel teljesítése esetén tehetik meg: a területi szuverenitás, a már megkötött egyezmények betartása, az államok közötti baráti kapcsolatok, illetve az emberi és alapvető szabadságjogok (különösen a diszkrimináció tilalma) figyelembevételével.²

A magyar törvény diszkriminatív bírálatával kapcsolatban elsősorban Magyarország Alkotmánybíróságának a döntését kell megemlíteni, mely kimondta, hogy a magyar állam a magyarországi jogosultságok terén, összhangban az érvényben levő nemzetközi kötelezettségeivel, pozitív diszkriminációt alkalmazhat. A pozitív diszkrimináció lényege, hogy a hátrányok leküzdésének reményében valamely csoporthoz tartozás alapján többlet-

1 A szerzők a Kalligram Alapítvány Jogi Elemző Központjának (CLA-Kalligram) munkatársai.

2 Mindkét fél sikerről beszél. *Népszabadság*, 2001. október 20.

jogokat vagy forrásokat ad némelyeknek. Feltétele, hogy nem tehet különbséget az adott pozitívan elbírált csoporton belül. Számos európai ország alkalmazza eme pozitív diszkriminációt a külföldön élő nemzettársaival szemben. Így a Szlovákia esetében a külföldi szlovákokról szóló 70/1997-es számú ún. szlovák státustörvény. Említésre méltó, hogy az Európa Unió egy évvel ezelőtt napvilágot látott két antidiszkriminációs rendelete (Race Directive 2000/43/EC, Employment Directive 2000/78/EC), amely az aquis communautaire része lett, vagyis a EU tagjelölteknek implementálniuk kell. A két rendelet megtiltja a diszkrimináció minden fajtáját, különös tekintettel a bőrszínre, etnikumra, vallásra, szexuális orientációra, nemre és korra való tekintettel. A rendeleteket a nemzeti legiszlátívákba kell beilleszteni, vagyis nem tér ki az országok közötti kapcsolatokra. A rendeletek támogatják a pozitív diszkriminációt (positive action), vagyis az arra rászoruló kisebbségi (hátrányos helyzetű) csoportok speciális támogatását. A rendeletek ebben az esetben akkor támogathatnák a pozitív diszkrimináció alkalmazását, ha a magyar kisebbségeket Magyarország területén érte volna hátrányos megkülönböztetés.

II. A törvények keretei

Még a szlovák és a magyar törvények összehasonlítása elején szögezzük le: a két törvény jogi normái ugyanazon nemzetközi jogi alapra épültek. A szlovák és a magyar törvények közötti eltérések csupán a különböző hazai jogi szabályozásokban és a célcsoportok (vagyis a kisebbségek) politikai helyzetében rejlenek. Talán meglepőnek fog hatni egy-két szlovák politikus számára, de összességben – főleg a gazdasági juttatások terén – a szlovák törvény jogi szabályozása erősebbnek minősül, mint a magyar szabályozás, habár §-okban mérve a magyar törvény majd háromszorosa a szlováknak. Az a törvényes rendelkezés, amely a 1997 óta rendezi a határokon túli szlovákok szlovákiai jogállását, minden magát szlováknak valló egyénre vonatkozik. A pozsonyi Külföldi Szlovákok Háza, illetve a Matica slovenská gondoskodik kulturális igényeik kielégítéséről. Szlovákiában a kedvezményezettek külön engedély és időbeli korlátozás nélkül vállalhatnak munkát. Ennek egyetlen feltétele a külföldi szlovák igazolvány megszerzése. Ebben a pontban a szlovák törvény a magyar törvélynél jóval kedvezőbb, hiszen a magyar igazolvány csupán időben korlátozott munkavállalást engedélyez. Mindkét törvény szerint az érintettek nem rendelkeznek aktív és passzív választójoggal.

Mindkét törvény kerettörvény, vagyis deklaratív jellegű törvény, alapvető, elvi rendelkezéseket tartalmaz. A magyar törvény céljait legjobban a Magyar Köztársaság Alkotmányának 6. § 3. bekezdésében foglaltak idézik: a Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.³ A magyar törvény által megszabott jogok és kötelességek a törvényben csak megfogalmazódtak, de a törvény betűjének végrehajtását, részleteit nem konkretizálják. Ezt nem is nagyon tehetné, mivel az iskolaügytől kezdve egészen a közlekedésig tárgyalja a kedvezmények egész sorát. Emiatt nagyon sok esetben a részletes szabályozást külön jog-

3 Magyar Köztársaság Alkotmánya, http://www.sztaki.hu/providers/torvenytar/jog_41/jog_4180.htm.

szabályra ruházza át. Ezek a jogszabályok a szaktárcák rendeletei lesznek⁴, miáltal a törvény alkalmazásában várhatóan nem lesznek fennakadások. Sőt a konkrét jogok és kötelesek alacsonyabb rendű rendelet általi szabályozásának előnye, hogy ezek módosítása sokkal egyszerűbb és gyorsabb lesz vagy lehet, mintha ez a lassúbb és sokkal formálisabb törvényhozási procedúrán keresztül történne. Így maga a törvény is kellően rugalmasan tud alkalmazkodni a jövő követelményeihez, de főleg a lehetőségeihez, mivel a szaktárcák egy idő után a rendeleteket újra tudják szabályozni. Vannak az említett szabályozásnak hátrányai is. A rendeletek túl „szükszavúra” is sikerülhetnek, ami által a deklarált kedvezmények csak papíron maradnak érvényesek. De a kívánnál szélesebb szabályozás is bonyolíthatja a törvény alkalmazását. Az sem elhanyagolható, hogy az egyes szaktárcáknak hogy sikerül majd átültetni a törvényt a gyakorlatba.

III. Alkotmányi vetület

A magyar törvényalkotóknak a törvény megalkotásánál elsőrendű pontként szerepelt, hogy a státustörvénynek ne legyen extraterritoriális hatása. Köznyelven: hatálya ne terjedjen ki más államok területére, polgáira. Bár ezt az utóbbit természetesen csak a kötelesek kirovására kell érteni, mivel a státustörvény rengeteg jogot – kedvezményt, támogatást – biztosít csakis a szomszéd országokban élő magyarok számára.

Egyes vélemények szerint a státustörvény szabályozása két dologban is ellenkezik a Szlovák Köztársaság Alkotmányával, mégpedig 12. cikkelyének 2. és 3. bekezdésével. A 2. bekezdés a diszkriminációt tiltja, míg a 3. bekezdés a nemzeti hovatartozás kérdését szabályozza.⁵

A Szlovák Alkotmány 12. cikkelyének 2. bekezdése a diszkrimináció tilalmáról szól, mely tilt mindennemű megkülönböztetést nemi, faji, bőrszín, nyelv, hit és vallás, személyes vagy politikai meggyőződés, nemzeti vagy szociális eredet, nemzeti kisebbséghez vagy etnikai csoporthoz való tartozás, vagyon vagy egyéb okok alapján. Ezen okokból nem lehet senkit hátrányba hozni, vagy előnyökben részesíteni. Kivétel azért akad, még az alkotmányban is. Például az alkotmány 38. cikkelye értelmében a nők, a fiatalok és az egészségkárosult személyek a munkáltatás terén külön elbánásban kell hogy részesüljenek.

A státustörvény célja a szomszédos országokban élő magyarok előnyökhöz juttatása. Tehát a szlovákiai magyarok előnyben részesülnének Szlovákia többi állampolgárához képest, látszólag ellentmondva így az alkotmány 12. cikkelyének. A kulcsszó a *látszólag*, mivel maga az alkotmány is előnyös megkülönböztetésről rendelkezik, sőt Szlovákia több olyan nemzetközi dokumentum aláírója⁶, mely bizonyos csoport előnyökben való részesíté-

4 Összesen tizenegy ún. végrehajtó rendelet létezik, amelyek a tanulmány írásakor még nem voltak ismertek.

5 Szlovák Köztársaság Alkotmánya, www.cla.sk.

6 Pozitív diszkrimináció alkalmazását teszi lehetővé az Európai Emberjogi Egyezmény 12. Kiegészítő Jegyzőkönyve, a Szlovákiát képviselő Csáky Pál 2000. december 10-én Rómában írta alá, vagy említhetjük az EU két irányelvét, a 2000-ben elfogadott Race Directive 2000/43/EC vagy 2001-ben elfogadott Employment Directive 2000/78/EC.

sét, esélyegyenlőségét (pozitív diszkrimináció) teszi lehetővé. Mint azt már feljebb tárgyaltuk, ennek feltétele, hogy nem tehet különbséget az adott pozitívan elbírált csoporton belül.

A Szlovák Köztársaság Alkotmányának 12. cikkelyének 3. bekezdése értelmében, mindenki szabadon dönthet nemzetiségéről.⁷ Tiltja eme döntés bármiféle befolyásolását, csakúgy, mint az elnemzetietlenítést. Vagyis mindenki olyan nemzetiségűnek vallja magát, amilyennek akarja. Személyes döntése ez minden állampolgárnak, és hivataloknak nincs más lehetőségük, mint feltétel nélkül elfogadni ezt. Személyes integritásunk e kérdésben szavatolva van. Aggályok merültek fel, hogy a státustörvény nyújtotta kedvezmények és támogatások miatt más nemzetiségűek is magyarnak vallhatják magukat. A magyar státus feltétele azonban az igazolvány, és az igazolványt csak meghatározott feltételek mellett lehet megkapni. Az ajánlószervezetek nem hivatottak eldönteni a kérvényező nemzetiségét, hanem a státusigazolványhoz megítéléséhez nyújtanak információt.

Az igazolvány odaítélésének a tekintetében az ajánlást megtevő szervezetek nem részei a magyar közigazgatásnak, sőt nem részei semmilyen közigazgatási eljárásnak sem, még azon államnak sem, melynek területén az adott ajánlószervezet működik. Döntésüket, magát az ajánlást, a magyar hatóságok a törvény rendelkezése szerint egy társadalmi szervezet véleményeként fogják kezelni, és így kell, hogy kezelje minden más állam is. Az ajánlószervezet nem egy közigazgatási eljárás szerint fogja kiadni az ajánlást. Az sem biztos, hogy az ajánlószervezet hoz egy általános eljárási sémát, mivel ez nem feltétlenül szükséges.

Az ajánlószervezet maga szabja meg feltételeit, mert a kérvényező egy társadalmi szervezetbe kíván belépni. A szlovák Alkotmány értelmében a kérvényező magyar nemzetiségűnek vallhatja magát, ám az ajánlószervezet kritériumait mégsem kell teljesítenie. Bár az esetleges elutasítási okok különbözőek lehetnek (például nem megfelelő magyar nyelvtudás, stb.), az elutasítás indoklása nem lehet az, hogy az illető nem magyar nemzetiségű. Ebben az esetben ugyanis az ajánlószervezet döntése sértené a kérvényező alkotmányos jogait.

Nem változtat ezen az Európa Tanács Velencei Bizottságának frissiben közzétett jogi véleménye sem. A jogászokból álló bizottság szerint ugyanis az igazolvány kiadását konzuli intézmény végezheti el.⁸ Ez azonban nem vonja kétségbe az ajánlószervezetek felállítást és ajánlattevő szerepét.

IV. A státustörvények hatálya

A szlovák státustörvény ötödik éve létezik.⁹ A törvény tartalmazza a külföldi szlovák jogait és kötelességeit a Szlovák Köztársaság területén belül, a külföldi szlovák státusának leírását, valamint az szlovák hivatalok hatáskörét a külföldi szlovákokkal szemben.

A két törvény közötti különbség egyike a törvények hatálya. Míg mindkét státustörvény célcsoportját külföldi nemzetiségek képezik, addig a törvények célja különböző. A magyar státustörvény célja a kisebbségi magyarok boldogulásának elősegítése szülőföld-

7 Szlovák Köztársaság Alkotmánya, www.cla.sk.

8 *Új Szó*, 2001. október 20.

jükön, vagyis a Magyar Köztársaság területén kívül, addig a szlovák státustörvény csak a Szlovák Köztársaság területén belül nyújt kedvezményeket.

A külföldi szlovák státusának megszerzését a törvény a következő feltételekhez köti:

- Nem rendelkezik a Szlovák Köztársaság állampolgárságával.
- A kérvényező szlovák nemzetiségű vagy szlovák származású, míg a szlovák származás a törvény szerint legfeljebb egyenes felmenői ágú harmadik leszármazott.
- Szlovák kulturális-nyelvi tudat, amelyen legalább a szlovák nyelv passzív ismerete és a szlovák kultúrában való alapszintű járatosság, vagy a szlovák etnikai közösségben való aktív szerep értendő.¹⁰

Az a személy, aki a külföldi szlovák státusért folyamodik, az a szlovák etnikumhoz való tartozást bizonyíthatja születési levéllel, halotti bizonyítvánnyal, bármilyen anyakönyvi kivonattal, de bármilyen más dokumentummal, amelynek közokmány jellege van, s amely az illető nemzetiségére nézve információt közöl. Amennyiben nincs a kérvényező birtokában semmilyen okmány, akkor a szlovák hatóságok a törvény szerint elfogadhatnak más jellegű bizonyítékokat is. Ilyen számba vehető bizonyíték például írásos tanúvallomás egy helybeli szlovák szervezettől, vagy legvégsőbb esetben két – bizonyítottan szlovák nemzetiségű – ugyanaz ország – állampolgárának tanúvallomása.

Ami a kulturális-nyelvi jellegű tudat bizonyítását illeti, az illető számot adhat eddigi tevékenységéért az illető országban működő szlovákokat tömörítő szervezetekben, vagy, amennyiben ilyen nincs, akkor két már szlovák státussal rendelkező személy tanúvallomása is elegendő.

A magyar törvény a törvényben szereplő támogatásokkal a szomszédos országokban élő magyarokat célozza meg (vagyis a Horvát Köztársaságban, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban, Romániában, a Szlovén Köztársaságban, a Szlovák Köztársaságban és Ukrajnában). Másrészt ugyanezen személyeknek nyújt kedvezményeket a Magyar Köztársaság területén belül.

A magyar törvény szerint támogatásban és kedvezményezésben részesülhet azon személy, aki:

- magyar állampolgárságát nem önkéntes lemondással veszítette el,
- nem rendelkezik állandó magyarországi tartózkodásra jogosító engedéllyel,
- rendelkezik a státusigazolvánnyal.¹¹

A feltételeket összehasonlítva a szlovák törvény nagyvonalúbban kezeli a nemzeti hovatartozás megállapítását. Aki nem tudja okmányokkal bizonyítani, annál a szlovák nyelv ismerete is elég, vagy ha ez sem megy, akkor elegendő, ha tanúsítani tudja a szlovák nemzethez, annak kultúrájához való kötődését, akár azzal, hogy három nemzedékre visszamenően bizonyítja valamelyik vérségi rokon szlovák mivoltát. Kivételes esetben elfogadják, ha már két (ilyen igazolvánnyal rendelkező) személy bizonyítja, hogy a kérelmező

9 Zákonom zahraničných Slovákov, www.cla.sk.

10 Zákonom zahraničných Slovákov, www.cla.sk.

11 A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény.

érdemesült a státus elnyerésére. Ezenfelül a kérelmező kérvényéhez köteles erkölcsi bizonyítványt és orvosi igazolást is csatolni.

V. Az igazolvány

A szlovák státus megszerzését a törvény alapján kiadott igazolvány teszi lehetővé, akárcsak a magyar törvény esetében. Az igazolvány teszi lehetővé, hogy a külföldi státussal rendelkező személy éljen azokkal az előnyökkel, támogatásokkal, amelyeket a törvény biztosít. A szlovák igazolvány 15 év feletti személynek adható ki, aki teljesíti a törvényben foglalt és általunk fentebb felsorolt feltételeket. A 15 év alatti gyermekeket a szülők igazolványába írják be, amennyiben ezt kívánja a kérvényező. Ezáltal a gyermek is élvezheti a törvény nyújtotta előnyöket. Az igazolvány érvényessége nincs időhöz kötve, vagyis korlátlan ideig érvényes. Az igazolvány csak a Szlovák Köztársaság területén érvényes, és nem helyettesít sem személyazonosságot igazoló, sem utazási okmányt.

Az igazolványt nem adják ki:

- 15 év alatti személynek,
- büntetett előéletű személynek, vagy aki ellen büntetőeljárás folyik.

A szlovák igazolvány tulajdonosa tetszőleges ideig, vízummentesen tartózkodhat Szlovákia területén. Munkavállalásához más külföldiekkel ellentétben nem szükséges különböző engedélyek megszerzése. Ilyen a munkavállalási engedély is, míg a magyar státussal rendelkezőknek ki kell váltani ezt az engedélyt. A hetvenévesnél idősebb szlovák állampolgárokhoz hasonlóan ingyen utazhat.

A szlovák igazolvány eddig egyelőre nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket: a két és fél millió, zömmel az emigráció okán külföldre került szlovák közül eddig még tízezen sem váltották ki az igazolványt. A szlovák státusnak a magyarral ellentétben földrajzi kötöttsége sincs, bármely ország polgára kérvényezheti, amennyiben teljesíti a feltételeket. Figyelembe kell venni, hogy a szlovák kisebbségek szórványkisebbségek, jelentős tömbökben Szlovákia körül sehol sem élnek, vagyis a szlovák törvény politikai hatása a szlovákságra messze nem olyan jelentős, mint a magyaré.

A magyar státus megszerzése szintén az igazolvány megszerzéséhez van kötve. Csak az részesülhet a törvény által nyújtott kedvezményben és támogatásokban, aki kiváltotta az igazolványát. Kivételt képeznek a támogatásért folyamodó szervezetek.

Mint ahogy már említettük, az igazolvány odaítélésének tekintetében az ajánlást megtevő szervezetek nem részei a magyar közigazgatásnak. Döntésüket, magát az ajánlást, a magyar hatóságok a törvény rendelkezése szerint egy társadalmi szervezet véleményeként fogják kezelni. Más kérdés, hogy az ajánlás döntő erővel bír-e az igazolvány kiadásakor, mivel az igazolvány kiadásának ez az egyik feltétele. Magát az igazolványt már az elbíráló hatóság a magyar államigazgatási eljárás rendelkezései alapján fogja kiadni. Az ajánlás odaítélése nem jogi eljáráson keresztül történik, erről az eljárásról a státustörvény szót sem ejt. Minden államban az ajánlószervezet saját eljárási módszert hozhat létre. Nincs továbbá meghatározva, hogyan kell eljárni az ajánlás odaítélésében, ugyanúgy, mint ahogy a törvény sem rendelkezik arról, hogy melyik államban, mely szervezet fogja betölteni az ajánlószervezet funkcióját. Mivel a határon túli

ajánlószervezetek eljárása nem része a magyar közigazgatási eljárásnak, nem lehet jogorvoslatért Magyarországhoz folyamodni. Az ajánlószervezetek számára nem kötelező kiépíteni felülvizsgáló (bíráló) intézményt sem. Példaként vázolhatjuk, ha egy szlovákiai magyar nem kapja meg az ajánlószervezet ajánlását az igazolványra, az illető nem fellebbezhet magyarországi közigazgatási szervekhez. Ha a szlovákiai ajánlószervezetnél lesz mód felülvizsgálatra, kérheti ezt. Nem fordulhat jogorvoslatért a szlovák állami szervekhez, bíróságokhoz, mivel az ügyet egy társadalmi szervezetbe való belépésként lehet/kell kezelni.

A Velencei Bizottság, az Európa Tanács konzultatív testülete megállapította „egy állam nem ruházhatja fel kvázi hivatalos szereppel a más államban bejegyzett nem kormányzati szervezeteket”¹². Az erre a kijelentésre reagáló Martonyi János külügyminiszter azt mondta: „szó sincs arról, hogy az ajánló szervezet adja majd ki az igazolást”¹³. Németh Zsolt magyar külügyi államtitkár ezt kiegészítve emlékeztetett arra, hogy a státustörvény végrehajtási rendeltervezete szerint az ún. magyar igazolványokat a hazai okmányirodák és a magyar külképviseletek – azaz állami hatóságok – adják majd ki.

A törvény alapján különbséget kell tenni a támogatás és a kedvezmény intézménye között:

- A támogatást az igénylő nem kapja meg automatikusan, nem jár alanyi jogon. A támogatásért pályázni kell az illetékes közhasznú társasághoz (KT), tehát a támogatás sem egyenesen a magyar államtól jön, hanem valamelyik KT-től. A támogatás keretszámoktól is függhet (bizonyos szám eléréséig nyújtható csak bizonyos támogatás), de függhet a támogatást nyújtó KT-k pénzügyi helyzetétől is.

- A kedvezmény alanyi jogon jár az igazolvány birtokosának. Juttatása nem függ sem keretszámtól, sem a pénzügyi helyzetétől.

További jelentős különbség a két törvény között az igazolványok (vagyis a kedvezmények) időtartama közti különbség. A magyar igazolvány ugyanis öt évente lejár, míg a szlovák a kiváltó személy élete végéig szól, amennyiben nem szegi meg az igazolvány megszerzésének szabályait.

VI. Jogok, kötelességek, támogatások

Mint már említettük a két törvény jelentős módon tér el a célcsoport támogatását illetően. Míg a szlovák törvény a külföldi státust élvező személyt a Szlovák Köztársaság területén részesíti különböző támogatásokban és előnyökben, addig a magyar státustörvény legfontosabb célja a kisebbségi magyarok szülőföldjükön való boldogulásának elősegítése támogatási alrendszereken keresztül. Míg Magyarország területén csak kedvezményben részesíti az igazolvány tulajdonosát. Ez a fajta különbség – többek között – a külföldön élő szlovákság és a magyar kisebbség közötti tipológiai különbségekben rejlik.

¹² A Velencei Bizottság jelentése, www.coe.int.

¹³ Mindkét fél sikerről beszél. *Népszabadság*, 2001. október 20.

VI.1. Vízumpolitika és tartózkodás

A külföldi szlovák státusával rendelkező szlovák korlátlan ideig tartózkodhat Szlovákia területén. Ehhez azonban – a többi idegen ország állampolgáraival ellentétben – nem szükséges külön engedélyt kérni.

Amint a kedvezményezett szlovák területre lép, ugyanazok a feltételek vonatkoznak rá, mint más, idegen állampolgárra. Ugyanakkor a letelepedési engedélyt Szlovákiában is kérhetik, míg igazolvánnyal nem rendelkező más országok állampolgárai ezt csak otthon, a Szlovák Nagykövetségekhez, vagy konzulátusokhoz fordulva tehetik meg.

VI.2. Oktatás

Bár a szlovák törvény deklarálja a külföldi szlovák hazai oktatási intézménybe való felvételi jogát, nem tartalmazza a szlovák állampolgárokkal egyenlő feltételeket a tanuláshoz. Ehhez a szlovák állampolgárságot kell megszereznie az illetőnek.

- A külföldi szlovák saját költségén tanulhat szlovák közép- és felsőoktatási intézményekben, a tandíjat és az egyéb kiadásokat az intézménnyel kötött szerződés rögzíti.

- Az állami középiskolában végzett tanulmányok ingyenesek, kivételt a művészeti középiskolák (konzervatórium) jelentenek.

- Az egészségügyi biztosítást maga a külföldi szlovák fizeti.

- A külföldi szlovák minden év március 31-ig kérvényezhet ösztöndíjat a Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériumánál (tzv. krajanske štipendium).

- Amennyiben az oktatási intézménybe felvételiző nem bírja a szlovák nyelvet, kérvényezheti felvételét a Komensky Egyetem egyéves nyelvi előkészítőjébe.

A magyar státus egyik legfontosabb pontja a szülőföldön nyújtható oktatási támogatás. A törvény hatálya alá tartozó személy nevelési-oktatási támogatás iránti pályázatot nyújthat be az e célból létrehozott közhasznú szervezethez, amennyiben legalább két, saját háztartásában élő kiskorú gyermekének neveltetéséről, taníttatásáról az állandó lakóhelye szerinti szomszédos állam területén működő magyar nyelvű óvodában, illetőleg magyar nyelvű oktatási intézményben gondoskodik. Ugyancsak pályázat nyújtható be tankönyv- és taneszköz-támogatás iránt.

A magyar kormány évek óta szorgalmazza a magyar kisebbség szülőföldi támogatását, amely csökkentené a Magyarország felé irányuló magyar bevándorlást. Ennek egyik legfontosabb pontja a kisebbségi oktatás támogatása, amelynek egyik eleme az anyanyelvi egyetemi oktatás biztosítása is. A törvény 13. paragrafusa kimondja, hogy Magyarország támogatja a szomszédos államokban magyar nyelvű képzést folytató, az adott államban akkreditációt vállaló felsőoktatási intézmények (tagozat, szak stb.) létesítését, működését, fejlesztését¹⁴. A megvalósításhoz szükséges pénzügyi forrás az e célból létrehozott közhasznú szervezettől pályázat útján igényelhető.

14 A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény.

VI.3. Munkavállalás

A munkavállalásról szóló törvény szerint¹⁵ a Szlovákiában regisztrált munkaadó szerződést köthet a külföldi szlovákkal, tekintet nélkül tartózkodási engedélyre vagy munkavállalási engedélyre. Ebben az esetben tulajdonképpen a külföldi szlovák státusa helyettesíti mindkettőt.

Ezzel szemben a magyar engedély évenként összesen három hónap időtartamra adható meg. Külön jogszabály hosszabb időtartamra szóló engedély kiadását is lehetővé teheti. A munkavállalás jogszabályi feltételeinek megteremtésével kapcsolatos kiadások, így különösen az ahhoz szükséges iskolai végzettség, szakképesítés, a munkaegészségügyi alkalmasság előzetes igazolásához szükséges eljárás költségeinek megtérítését az érintettek az e célból létrehozott közhasznú szervezettől pályázat útján kérelmezhetik.

Egyes sajtóvélemények szerint a törvény a 15. paragrafusában meghatározott három hónapos munkavállalási engedély nem jelent reális segítséget a határon túli munkavállalóknak. „Az mindenki számára egyértelmű, hogy a magyarországi vállalatok nem három hónapos, de még csak nem is féléves munkaszerződéssel fogják megoldani az esetleges szakemberhiányt. Ezt a kérdést évek óta sikeresen rendezik az államközi egyezmények. (...) A határon túlról érkezetteknek elsősorban az építkezések, az idény-munkák maradnak”¹⁶.

A törvény munkavállalási szabályozása azonban elsősorban a illegális munkavállalást szeretné törvényes keretek közé szorítani. A magyar állami szervek kötelesek a munkaerő-piaci helyzetet felmérni mielőtt munkavállalási engedélyt adnak ki. A magyar státus-igazolvány esetében nincs szükség munkaerő-piaci helyzetfelmérésre, így gyorsabban és könnyebben lehet munkavállalási engedélyhez jutni. A státustörvény említést tesz arról, hogy ugyanilyen módon hosszabb időtartamra szóló engedély kiadása is lehetséges.

VI.4. Az állampolgárság kérdésköre

Az állampolgárságról szóló törvény szerint a szlovák állampolgárság elnyerhető, amennyiben a kérvényező nagyban hozzájárult Szlovákia fejlődéséhez. Bár a külföldi szlovák státusa előnyt jelent a állampolgárságot kérvényező számára, nem jelent semmi jogi alapot az állampolgárság megszerzéséhez.

Hasonlóan a szlovák törvényhez a magyar státus szintén nem képez jogalapot a magyar állampolgárság megszerzéséhez. A magyar törvény deklarált célja éppen ellenkező: szülőföldjükön támogatni a külföldi magyarságot.

VI. 5. Egyéb támogatások

A szlovák törvény lehetőséget ad, hogy a külföldi szlovák a szociális juttatásokat – nyugdíjat – külföldön is megkaphassa. A juttatásokról és szolgáltatásokról szóló törvény

15 Zákon č. 387/1996 Z.z. o zamestnanosti, www.zbierka.sk.

16 Rudas Dóra, *Új Szó*.

szerint a szociális juttatás nem fizethető külföldre és nem igényelhető, ameddig a kérvényező külföldön tartózkodik, kivéve, ha nemzetközi szerződés másként rendelkezik¹⁷. A külföldi szlovákokról szóló törvény szerint azonban a külföldi szlovák kérvényezheti felmentését a juttatásokról és szolgáltatásokról szóló törvény 103. paragrafusa alól.

VII. A törvény menedzselése

Jelentős eltérés tapasztalható a két törvény között a törvényt felügyelő intézmények kapcsán. A szlovák státustörvényt a következő intézmények „menedzselik”:

Szlovák Köztársaság Minisztériuma:

- dönt a külföldi szlovák státusának odaítéléséről, ill. elvesztéséről;
- evidálja a külföldi szlovák igazolványokat;
- koordinálja a szlovák külpolitikát a külföldi szlovákok felé;
- hosszú távú koncepciót dolgoz ki a külföldi szlovákok felé.

Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma:

- koordinálja és bebiztosítja az állami és nem állami intézmények segítségét a törvény implementációjával kapcsolatban;
- koordinálja a külföldi szlovákokról szóló dokumentációt használva az állami információs rendszert.

A magyar törvény menedzselésére „a Magyar Köztársaság Kormánya által erre kijelölt magyar központi közigazgatási szerv”¹⁸ lesz hivatott. Az igazolvány kiadásához szükséges ajánlásra a szomszédos államokban élő magyar közösségek ún. ajánlószervezeteket hoznak létre. A törvényben foglalt támogatások iránti kérelmet (pályázatot) az e törvény hatálya alá tartozó személy (szervezet) az állandó lakóhelye (telephelye) szerinti szomszédos államban e célból létrehozott, jogszerűen működő, nem nyereségérdekelte szervezethez (a továbbiakban: külföldi közhasznú szervezet) nyújthatja be. A támogatások elbírálása és folyósítása céljából a Magyarországon létrehozott közhasznú szervezet és a külföldi közhasznú szervezet között polgári jogi szerződés tartalmazza majd a két szervezet közti viszonyt.

VIII. Schengen és Amszterdam

A magyar státustörvény rendelkezéseivel nem sérti a schengeni elveket, sem pedig az Amszterdami Szerződést. Az idegenrendészeti szűrés továbbra is állampolgári alapon fog történni. Az igazolvány nem helyettesíti az útlevélet, tulajdonosa nem lépheti át az államhatárt csak az igazolvány felmutatásával. A törvény nem érinti a magyar állam vízumpolitikáját, a beutazási feltételeket, ott-tartózkodást, idegenrendészetet. Am így a három hónapra biztosított munkavállalási lehetőség tartózkodásilag nincs megoldva. Az Unió az Amszter-

17 § 103 zákona č. 100/1988 Zb. na dávky a slu by, www.zbierka.sk.

18 A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény.

dami Szerződéssel csak a rövid távú (90 napot meg nem haladó) tartózkodásra vonatkozóan szabályozza a tagállamok vízumpolitikájának a közelítését. A 90 napot meghaladó, hosszú távú tartózkodást szabályozó vízumgyakorlat teljes mértékben a tagállamok hatáskörébe tartozik. Ha Magyarország előbb lesz az Európai Unió tagja, mint valamely szomszédos ország, a közös államhatár-szakaszra átköltöznek a schengeni határok. Ha ezzel az EU-s csatlakozásból kimaradt szomszédos országgal szemben az EU vízumkötelezettséget vezet be, bevett uniós szokás szerint Magyarország úgynevezett nemzeti vízum kiállításával orvosolhatja a problémát. A nemzeti vízum általi tartózkodás meghaladná a 90 napot és csak Magyarország területére való belépésre jogosítaná fel tulajdonosát.

Európai példaként említhetjük Portugália nemzeti vízumpolitikáját Brazília állampolgáraival szemben az Európai Unióba való beutazás és ott-tartózkodás terén. Brazília állampolgárai vízummentesen utazhatnak Portugáliába, és lényegében korlátlan ideig tartózkodhatnak ott. Németországban a dolog egyrészt kettős állampolgársággal van megoldva, másrészt az úgynevezett német jogállás odaitélésével, mely majdnem felér az állampolgársággal. Görögország még ezen is túlmegy. Az Albániában élő görög kisebbséghez tartozó egyének Görögországba szóló 6 hónapos vízumot kapnak. Ez a vízum csak Görögországban való tartózkodásra jogosítja fel a tulajdonosát, de a rendőrségen kérheti a görög nemzetiségű idegen állampolgárok számára rendszeresített személyi igazolványt, amely feljogosítja őket Görögországban való tartózkodásra, munkavállalásra, és egy külön EU-s megállapodás szerint, más EU tagországok meglátogatására.

Az utolsó előtti pillanatban kikerültek a törvény kedvezményezettjei köréből az ausztriai magyarok. Indoklásul sajátos helyzetüket hozták fel a magyar hivatalos szervek, illetve az EU-val kötött megállapodásokat. A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény elsősorban a kulturális identitást hivatott támogatni. Az ausztriai állampolgárok esetében a magas életszínvonal miatt a támogatásoknak és kedvezményeknek a gyakorlatban nincs nagy jelentőségük. Az ausztriai magyar kisebbség, becslések szerint, tizenötezer burgenlandiból és százezer disszidensből áll. S mivel a törvény hatálya csak azokra a személyekre terjed ki, akik a magyar állampolgárságukat nem önkéntes lemondással veszítették el, az ausztriai magyarok nagy része nem használhatja ki a törvény adta lehetőségeket. A diaszpórák helyzete sok más jogszabályon keresztül is szabályozva van. Elsősorban visszahonosítással visszakaphatják az állampolgárságukat, mely vámkedvezményekkel is jár. A fő indok mégis csak az volt, hogy Ausztria EU-s tagállam, s az EU-val kötött Európai Megállapodás¹⁹ alapján Magyarország nem preferálhatja valamely tagország állampolgárait, mivel ez ellentétes lenne az EU szabályokkal. Érdemes megemlíteni, hogy a státustörvény elfogadása előtt mintegy 150 különböző rendelkezés szabályozta Magyarország és a határon túl élő magyarok viszonyát. A státustörvény sokrétű és sokszintű jogszabályokat állít logikai rendbe, és törvényi szintre emeli ezeket, mivel több kedvezmény ez idáig alacsonyabb szintű jogforrások által volt szabályozva.

19 Európai Megállapodás.

IX. Konklúzió helyett

A Velencei Bizottság jelentésének egyik sarkalatos pontja, hogy a kisebbségek védelmének jogát semmilyen kormánytól elvitatni nem lehet.²⁰ A státustörvény immáron tény, így a két szomszédos ország együttműködése nélkül a törvény sem a magyar kisebbségeknek, sem a magyar kormány külföldi megítélésének nem használ. Az EU, és legutóbb az Európa Tanács Velencei Bizottságának álláspontja is világos a kérdésben: két EU-tagjelölt országnak kisebbségvédelmi kérdésben megegyezésre kell jutni. Ha ez nem így lesz, akkor az a felek (EU)-éretlenségét fogja jelezni.

Forrás: OS, 2001 szeptember. A magyar változat: www.cla.sk

20 Velencei Bizottság Jelentése, (lásd az első fejezetet).

Észrevételek a státustörvényről (A 2001/LXII. számú törvény a szomszédos államokban élő magyarokról)

Általános megjegyzések

A Magyar Országgyűlés által 2001. június 19-én elfogadott Törvény a szomszédos államokban élő magyarokról, rendkívüli jelentőségű a magyar nemzetiségűek együvé tartozásának – magyar nemzethez tartozásának – jogi kodifikációjában.

A Törvény méltányolható lépés, de nem a végleges megoldás!

Az Állampolgárságról szóló Európai Egyezmény 14., 16., 18. szakasza rendelkezései-nek megfelelően kellene eljárni: a törvény erejénél fogva, származás szerinti magyar állampolgárságot kellene elnyernie minden, magát önként magyar nemzetiségűnek, s a magyar nemzethez tartozónak valló személynek, illetve annak, aki állami jogutódlás következményeként, akarata ellenére veszítette el magyar állampolgárságát, vagy az új állami fennhatóság alatt, magyar nemzetiségűként, a törvény erejénél fogva kapott állampolgárságot.

A Magyar Köztársaság határain túl élő, nem magyar állampolgárságú, magyar nemzetiségű személy magyar nemzethez tartozásának megtestesítője ugyanis – a magyar állam és a polgár közötti *jogi kötelék: az állampolgárság*.

A Szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény azonban a Magyar Köztársasággal szomszédos országokban élő magyar nemzetiségű személyeket *alanyi jogon megillető kedvezményeiről rendelkezik*.

A törvény tehát nem a magyar nemzet egységét jelképező jogi kötelékről, hanem a magát magyar nemzetiségűnek valló személy Magyar Köztársaság törvényei által szavalt sajátos jogállásáról szól.

A magyar nemzethez tartozást, amelyet az állam és a polgár közötti jogi kötelék testésít meg, felváltja a magyar állam által más állam polgárának nyújtott kedvezmény és támogatás, amelyet „ajánló szervezet”, illetve „közhasznú szervezetek” határoznak meg.

Alapvető hiba: a magyar nemzeti önazonosságot magáénak valló polgár „a magyar nemzeti közösség képviselőjében adott államban eljáró szervezet” kiszolgáltatottja lesz! Az „ajánló szervezet” tanúsítja a magyar nemzetiséget, ajánlást küld az „elbíráló hatóságnak”, közvetve vagy közvetetten véleményezi a támogatásra benyújtott pályázatot.

Tehát, a Magyarországgal szomszédos államokban, de mondhatnánk, a világ bármely országában élő magyar nemzetiségű polgár, aki önként vállalja önazonosságát és a magyar nemzethez tartozását, a magyar állammal való jogi kötelék létrejöttékor, a *magyar állampolgárság* elnyerésekor válik majd a magyar nemzet teljes és tényleges egyenlőségű tagjává! Persze, ezen állampolgárság egy-két gazdasági és politikai jog tekintetében lehet korlátozott, illetve sajátos rendelkezésekkel szabályozott!

A Magyarország határain kívül élő magyarnak, anyaországa állampolgárságának elnyerésére vonatkozó feltételeit a magyarországi állampolgársági törvényben is lehetne rendezni, amiképpen pl. a romániai állampolgársági törvényben megoldották.

Részletes megjegyzések

A Törvény alapelvei között nagy jelentőségű megállapítás szerepel: a szomszédos államokban élő magyaroknak az egységes magyar nemzethez való tartozása, szülőföldjükön való boldogulása, valamint nemzeti azonosságtudata biztosítása végett fogadja el az Országgyűlés a kedvezményeket nyújtó jogi szabályozót – a magyar nemzethez tartozást igazoló „Magyar Igazolvány” alapján.

Figyelemre méltó a 4. § (1) bekezdése előírása: Az e törvény hatálya alá tartozó személyeket a kultúra területén Magyarországon a magyar állampolgárokkal azonos jogok illetik meg.

A 13. § (1) bekezdése már nem a személyt, hanem a közösséget tekinti jogalanyak: „A Magyar Köztársaság a határon túli *magyarság* anyanyelvének, kultúrájának, nemzeti azonosságtudatának megőrzését azzal is elősegíti, hogy támogatja az akkreditált magyar, felsőoktatási intézmények tagozatának a szomszédos államokba történő kihelyezését, szervezését és működését.” *Hasznos lett volna, ha e szöveg kiegészül azzal a tétellel, hogy „a határon túli magyar nemzetiségűek anyanyelvének, kultúrájának, nemzeti azonosságtudatának megőrzését” is elősegítik.*

A 13. § (2) bekezdésének rendelkezése szerint: „A Magyar Köztársaság támogatja a szomszédos államokban magyar nyelvű képzést folytató, az adott államban akkreditációt vállaló felsőoktatási intézmények (tagozat, szak stb.) létesítését, működését, fejlesztését. A megvalósításhoz szükséges pénzügyi forrás az e célból létrehozott közhasznú szervezetnél pályázat útján igényelhető.” *A megfogalmazás vonatkozik az állami oktatási intézményekre is. A Magyar Köztársasággal szomszédos országokban létrehozott magyar oktatási nyelvű egyházi-, illetve magán oktatási intézményeket kellene támogatnia!*

A 14. § (3) bekezdése előírásainak megfelelően: „A nevelési-oktatási támogatás, illetőleg a taneszköz-támogatás iránt az e célból létrehozott közhasznú szervezethez lehet kérelmet benyújtani. A kérelem elbírálása során a közhasznú szervezet kikéri az adott szomszédos államban működő ajánló szervezetnek (20. §) a magyar oktatási miniszter egyetértésével kialakított állásfoglalását arról, hogy az adott nevelési vagy oktatási intézményben biztosított-e a magyar nyelven folyó nevelés, oktatás.” *Kiszolgáltatóttá válik a személy az ajánló szervezetnek!*

A 14. § (4) bekezdése szerint: „Az e törvény hatálya alá tartozó személy az adott szomszédos állam felsőfokú oktatási intézményében folytatott tanulmányaihoz támogatás iránti pályázatot nyújthat be az e célból létrehozott közhasznú szervezethez.” *Tekintettel arra,*

hogy közhasznú szervezeteket a szomszéd államokban is létrehoznak, az egyén kiszolgáltatottsága nyilvánvaló.

A 15. § szerint „Az e törvény hatálya alá tartozó személy a Magyar Köztársaság területén engedély alapján foglalkoztatható. Az engedélyezési eljárás során a külföldiek magyarországi foglalkoztatásának engedélyezésére vonatkozó általános szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy az engedély naptári évenként összesen három hónap időtartamra a munkaerő-piaci helyzet vizsgálata nélkül adható ki. Külön jogszabály hosszabb időtartamra szóló engedély kiadását is lehetővé teheti ugyanilyen módon.” *A három hónap időtartam az eddigi lehetőséghez képest korlátozó. Enyhíti a külön jogszabályra hivatkozás.*

A 20. § (1) bekezdése értelmében: „Az elbíráló hatóság a »Magyar igazolvány«-t akkor állítja ki, ha a kérelmező személy olyan ajánlással rendelkezik, amelyet a szomszédos államokban élő magyar nemzeti közösségek képviselőiben az adott államban eljáró, a Magyar Köztársaság Kormánya által ajánló szervezetként elfogadott szervezet állított ki, továbbá amely

a) tanúsítja a kérelmező magyar nemzetiségét az általa (kiskorú kérelmező esetén törvényes képviselője által) tett nyilatkozata alapján;

b) tanúsítja aláírásának hitelességét.”

Tehát Romániában az ajánló szervezet az RMDSZ; tisztségviselői tanúsítják a kérelmező magyar nemzetiségét és aláírásának hitelességét! Az RMDSZ egyeduralmi helyzetbe kerül a romániai magyar felett! Mit tehet az az erdélyi magyar, aki nem ért egyet ezzel a függőséggel és kiszolgáltatottsággal?

A 20. § (3) bekezdése szerint: „A Magyar Köztársaság Kormánya azt a szomszédos államok valamelyikében élő magyar nemzeti közösség képviselőiben az adott államban eljáró szervezetet fogadja el ajánló szervezetként, amely képes

a) képviselni az adott államban élő magyar nemzeti közösség egészét;

b) gondoskodni az ajánlások iránti kérelmek fogadásának és elbírálásának szervezeti és személyi feltételeiről.”

A 25. § szerint „(1) Az e törvényben foglalt támogatások iránti kérelmet (pályázatot) az e törvény hatálya alá tartozó személy (szervezet) az állandó lakóhelye (telephelye) szerinti szomszédos államban e célból létrehozott, jogszerűen működő, nem nyereségérdekelt szervezethez (a továbbiakban külföldi közhasznú szervezet) nyújthatja be.

(2) A támogatások elbírálása és folyósítása céljából a Magyarországon létrehozott közhasznú szervezet és a külföldi közhasznú szervezet között megkötött polgári jogi szerződés tartalmazza a pályázat elbírálásához szükséges – okirattal, nyilatkozattal, tervdokumentációval stb. alátámasztott – adatok körét.

(3) A Magyarországon működő közhasznú szervezet a pályázatot a (2) bekezdésben meghatározott polgári jogi szerződésben foglalt adatok és a külföldi közhasznú szervezet véleménye alapján elbírálja.

(4) Az elnyert támogatást a magyar közhasznú szervezet polgári jogi szerződés alapján folyósítja a kérelmezőnek. E szerződés tartalmazza a támogatás feltételeit és összegét, meghatározva a felhasználás célját és az arról való elszámolás rendjét.”

Melyik az a romániai közhasznú szervezet (mert lehet az RMDSZ is, vagy ahhoz tartozó bármely non-profit szervezet!), amely polgári jogi szerződést köt a magyarországi közhasznú szervezettel, véleményt mondhat a pályázat elbírálásáról, és milyen jogon? Ismét a kiszolgáltatottság, ahelyett, hogy a kérelmező polgár és a magyarországi hatóság között közvetlen lenne a kapcsolat!

A 26. § (1) bekezdése előírja: „A támogatási rendszer egészének koordinálása céljából a támogatás iránt benyújtott pályázatokról és az azok elbírálása céljából létrehozott közhasznú szervezetek ezzel kapcsolatos döntéseiről központi nyilvántartást kell létrehozni. Az (5) bekezdésben: „A nyilvántartásból adatot vehetnek át a támogatások elbírálása céljából Magyarországon és a szomszédos államokban létrehozott közhasznú szervezetek, továbbá a támogatások anyagi fedezetének biztosítása érdekében érintett magyar központi közigazgatási szervek.”

E rendelkezés értelmében tehát a Romániában létrehozott közhasznú szervezet, amely lehet az RMDSZ vagy a hozzá tartozó bármely non-profit szervezet, hozzájuthat a pályázati központi nyilvántartás adataihoz?! Kell ennél nyilvánvalóbb kiszolgáltatottság?

A romániai magyar közösséghez tartozók nemzeti önazonosságának megőrzése, továbbadása s a magyar nemzethez tartozás kinyilvánítása érzelmi kötődés eredménye.

A magyar nemzethez tartozását vállaló polgár más állami fennhatóság alatt levő szülőföldjén való magmaradásának és nemzeti önazonossága megőrzésének feltétele a Magyar Köztársaság és a magyar nemzetiségű személy közötti jogi kötelék létrehozása: a magyar állampolgárság elnyerése.

Forrás: *Az Erdélyi Magyar Kezdeményezés 2001. november 21-iki közleményének melléklete* (www.nexus.hu/erdelyimagyarkezdemenyezés)

Erdély státusa

Úgy gondolom, elérkezett az idő, hogy a kulturális értelemben vett magyar nemzet állapotáról Erdélyben fogalmazott helyzetjelentést – a mérsékelt optimizmus regiszterében elhelyezkedő megállapításokkal lehessen indítani: odahaza, vagyis Erdélyben, kezdenek végre, lassan, helyükre kerülni a dolgok. Aki akar: elmegy, aki nem: marad.

Aki elmegy, fittyet hány a szabadságeszme moralizáló, kisebbségi koloncaira és szuverén egyéniségként rendezi be életét valahol az egyetlen, közös spácium délibábos ígértét hordozó világban.

Aki marad, nem a fanatizáló kitartás-ideológiák hatására dönt így, hanem azért, mert megtalálni véli számításait. A helyét egy, a közösségi görcs szorításából fokozatosan kibontakozó kisebbségi társadalomban, amely reményekre feljogosítóan kezdett el szétfejlődni az utóbbi időben a teljes értékű társas lét alapvető életfunkcióinak irányai mentén.

Beszélni lehet lassan az önértéküket fokozatosan fölfedező, és azt kamatoztatni képes, dinamikus helyi társadalmakról, amelyek kisugárzása minden maradásideológiánál hatékonyabban képes vonzóvá, értelemmel telítetté varázsolni a sok vihart megért erdélyi magyar egzisztenciát.

A politikai érdekképviselő is higgadt, bölcs erőként végzi a dolgát, jól-rosszul, ahogy ez már lenni szokott a politika világában, ahol – ezt is megtanuljuk lassan – lehetlenség minden igény-elvárás egyszerre teljesíteni, és ahol a prioritások kérdése, békeidőben, sokat próbált barátokból is képes mindenre kész ellenségeket fabrikálni.

A közösségi élet egyre több területén kezdenek érvényesülni a szakmaiság szempontjai, itt is, ott is megvillantják arcélüket az önkéntességi alapon szerveződő munkaközösségek, és – ha minden igaz – magyar tannyelvű egyetemünk is van, ráadásul, a körülmények sajátos összejátszásának eredményeként, olyan szabadságfokokat lehetővé tevő intézményes formák között, amelyek keretében nem lehet majd rajtunk kívül álló okokat, fölöttes hatalmakat hibáztatni az ott kialakuló állapotokért: kiderülhet végre, mire vagyunk képesek, mire futja emberi-szellemi tartalékainkból.

S noha gond és baj van bőséggel, hiszen az ország egészét sújtó, mély gyökerű válság és az önmagát a maga valóságában fölfogni, megérteni és értelmezni képtelen kisebbség szellemi helyzetének elbizonytalanító kilátástalansága továbbra is súlyos adottságként nehezedik mindennapjainkra, ennyit talán visszatetszés nélkül el lehet mondani, ha másért nem, önmagunk bátorítására legalább, hiszen az a kevés, ami történik, az uralkodó eszmék, az emberek lelkébe mélyen beivódott perspektívtalanság ellenében van, annak cáfolataként is felfogható.

A tündéri tájakon a normalitás lassan kibontakozó jelei fölött ráadásul szerencsés csillogzat látszik kirajzolódni. Az anyaországban joggal lehet az utódállamok magyarsága iránt felelősséget mutató, áldozatokra kész, a külpolitika színterén magamagát markánsan

artikuláló nemzeti kurzusról beszélni, Európában pedig, ahová több mint ezer éve tartozni szeretnénk, a társadalompolitikai innovációnak a lázas igyekezete tapasztalható, amelyre mintha az a fennhangon egyelőre megfogalmazhatatlan meggyőződés nyomná rá a bélyegét, hogy a társas lét eszményi formái iránt való elköteleződés nem az államok vagy államalakulatok mindenáron való, feltétlen fennmaradásában, hanem az emberek, emberi közösségek jólétében, harmonikus egzisztenciájában érdekelt mindenekelőtt.

Erdélyből, a titokzatos, a magyar szellemtörténetben maradéktalanul soha meg nem értett, megannyi ellentmondással terhes vidékből kitekintve úgy tűnik tehát: sok minden együtt van ahhoz, hogy a kulturális értelemben vett magyar nemzet rekonstrukciójának az esélyeiben középtávon bízni lehessen. Kérdés azonban, hogy az uralkodó diskurzus fennforgó fogalmaiban elgondolt nemzeti integráció mit tartogat az elszakadt nemzetrészek közösségei, tagjai számára. S noha az alkotó energiák jelentős részét végre célirányosan összefogó, szerencsésnek látszó körülmények jótékony hatását kétségbevonni minden bizonnyal a nemzeti közösség érdekei ellen való fellépés bűnével volna egyenértékű, megítélésem szerint nem kisebb vétek nem szembenézni azokkal az adottságokkal, amelyek a nemzet határok fölötti újraegyesítésének útjába gördíthetnek nehezen megkerülhető akadályokat, illetve amelyek, kellő körültekintés híján, a történelmi progresszió irányának a félreismerését eredményezhetik, rá gondolni is rossz, hogy hányadjára immár a történelmünk során.

A magyar és státusmagyar közötti különbség állami intézményesítésének az előestéjén, amikor az anyaország nevében eljáró magyar állam közjogi viszonyt készül létesíteni az azt igénylő kisebbségi sorban élő magyarokkal, nem minden kockázat nélkül való kísérlet megpróbálni lefűjni a port Hamvas Béla *Az öt géniusz* című magyar nemzetkarakterológiájáról. A „Magyarország szellemi földrajza”-ként is emlegetett írásmű természetesen tele van tetten érhető túlzásokkal és elfogultságokkal, amelyek kizárólag a hamvasi formáció belterjes világában realizálhatják maradéktalanul jelentéstartalmaikat. A mű egészének kritikai értékelése és eszméletörténeti elhelyezése ennek folytán bonyolult feladat, amely messze meghaladná ennek az alkalomnak mind célját, mind kereteit.

Léteznek azonban *Az öt géniusz*-ban olyan egyértelmű megfogalmazások is, amelyeket nem csupán a *Scientia sacra* korokon átívelő üzenetére való nyitottság és a lényeglátó beállítottság alaphelyzetéből lehet értelmezni, hanem amelyek elnyerik teljes jelentésüket a profán történetírás regisztereiben is.

Hamvas szerint a magyar nemzettestet az öt géniusz egyidejűsége adja, amelyeket legtömörebben a következőképpen határoz meg egy helyen a szerző: „Az öt géniusz ereje a derűs életeszmény (dél), a kultiváltság és a szociális egyensúly (nyugat), a természetközelség és érzékenység (észak), a szabadságvágy (kelet) és a szövevényes gazdagság (Erdély).” (Életünk könyvek, 1988, 61.) Dél géniusza Hamvas szerint Magyarországot Horvátországgal és Dalmáciával, Isztriával és Olaszország délibb részével, Görögországgal, Szerbia déli részével, Provence-szal, Spanyolország keleti részével és Kisázsia nyugati sávjával foglalja egységbe. Nyugat géniusza a „tulajdonképpen”, a Karoling-Európát foglalja magába, de kisugárzik Dél-Angliára, Dániára és Svédország déli részére is. Észak géniusza Szilézián, Csehországon, Lengyelországon és a balti államokon át Finnorszáig

és a skandináv államokig húzódik. Kelet géniusza a dél-orosz sztyeppevilág, Kelet-Ázsia és Szibéria. Erdély önmagába zárkózott, senkivel semmilyen kapcsolatba nem hozható génuszát Hamvas szerint az jellemzi mindenkifölött, hogy „Erdélyben minden egyszerre kettőt jelent. Kívül Nyugat, belül Bizánc...” (43.).

A történelmi magyar állameszme nem kevesebbre vállalkozott, mint ebből a rendkívüli gazdagságból egységet kovácsolni. Történeti hivatása értelemszerűen az lett volna, hogy az egységet belsőleg megteremtse, és azt a környező népek közösségébe minél harmonikusabban elhelyezze, érvényre juttassa: „magyarnak lenni annyit jelent, mint az öt géniusz világában egyensúlyt teremteni” – írja egy helyen Hamvas (61.).

Mint tudjuk, nem ez történt azonban. Az öt géniusz szerzője szerint „...a magyar földön az egymáshoz tartozó öt elem, amely az egységet itt egyedül megteremti és megteremtheti, az évszázadok folyamán nem vált egységgé. A géniuszok, amelyek egymáshoz tartoztak és tartoznak, egymástól független életet élnek, egymást nem felismerve, egymással szemben ellenségesen, mindig egymástól elválasztva és külön. Magyar földön nem volt egység” – hangzik a kíméletlen hamvasi szentencia (72.). A lehető legsúlyosabb következtetés pedig: „Délnyugat részben délszláv és vend, Nyugat részben német, Észak részben szlovák, Erdély részben román lakosságából az ember arra következtethetne, hogy hasztalan erőfeszítés ennyire különmű tájak és emberek között egységet teremteni. Történeti tévedés és mindig is az volt, hogy ezt a földet egyetlen országnak tartották” (40.).

A hamvasi értelmezés szerint a magyar állameszme nem csupán a nyers erők egyensúlyának, termékeny egységének a megteremtésére irányuló igyekezetében vallott kudarcot. A nemzetnek a többi nemzet sorába való harmonikus beilleszkedése terén sem volt képes fölemelkedni történelmi hivatásának magaslatára. „A nemzeti öntudat – írja Hamvas – az a képesség, amellyel a nép önmagát a többi nemzetek rangsorában el tudja helyezni és történeti feladatait fel tudja ismerni” (79.). A magyar állameszme ezeréves európai jelenlétének szomorú mérlege Hamvas szerint, hogy „az itt élő ember legelső ösztönszerű mozdulata a magyarral szemben az elutasítás és a negatívum és a nem” (73.).

Hamvas által a nemzettesten – mintegy önmagán – elvégzett viviszekciónak a lát-leletével természetesen lehet nem egyetérteni, az abból leszűrt keserű következtetésekkel szemben megannyi ellentétes megállapítást, cáfolatot, látványos és meggyőző ellenpéldát felhozni. Attól azonban aligha lehet eltekinteni, hogy a történeti magyar állameszme közép-európai teljesítményének a hivatalos értékeléséből ez az álláspont szinte teljességgel hiányzik. (Ellenpéldaként említhető Romsics Ignác *Helyünk és sorunk a Duna-medencében* című munkája [Osiris Kiadó, 1996], különös tekintettel a Nemzeti traumánk: Trianon, és a Közép- és kelet-európai perspektívák című írásokra.) A higgadt, kíméletlen önvizsgálat helyett olyan konokul tartunk ki a rosszul felfogott, teljesíthetetlen célok mellett, olyan magyaros következetességgel térünk vissza időről időre a megvalósíthatatlan célkitűzésekhez és ragaszkodunk az önmagunk ellen elkövetett vétkeinkhez, ahogyan csak a tulajdon természetüket felismerni képtelen, valakik által folyamatosan félrevezetett népek képesek. S ha a hamvasi figyelmeztetéseket különösebb következmények nélkül lehetett figyelmen kívül hagyni 1959-től napjainkig, a kulturális értelemben vett magyar nemzet szimbolikus egységét megteremte-

ni célzó lázas állami tevékenység évadján aligha engedhetjük meg magunknak ezt a nagyvonalúságot.

A Hamvas Béla által elkészített nemzetkarakterológiai látlelet történeti gyökereinek felkutatása igen messzire vezetne. Az okok, amelyek az öt génusz egygyé-ötvözésének feladatát teljesíthetetlené tették az idők folyamán, kiszálazhatatlanok a múlt sűrű szöveteiből, hiszen Mátyás király halálától számítva gyakorlatilag minden fontosabb történetst ugyanolyan joggal lehet oknak és okozatnak tekinteni. A legproblematisabb, mert legellentmondásosabb génusz, Erdély szempontjából legalábbis bizonyosra vehető ezzel szemben, hogy az utolsó kihagyott nagy esély Eötvös József nemzetiségpolitikai koncepciójának a kudarca volt.

Eötvös már 1851-ben, *A XIX. század uralkodó eszméinek a befolyása az államra* című állambölcseletei munkájában arra figyelmeztetett, hogy „a szabadság és egyenlőség fogalmai azon formában, melyben felállítottak, nem valósíthatók anélkül, hogy valamennyi létező állam fel ne bomolnék” (Magyar Helikon, 1988, I./127.). A liberális nemzet- és államépítés 1848-as kudarca több helyütt is a több etnikumot magába foglaló Közép-Európában arra indította Eötvöst, hogy elmélyült kutakodásba kezdjen azt illetően, hogy az etnikai szempontból mélyen megosztott társadalmakban miként lehet úgy berendezni az államot, hogy az képes legyen befogadni a különböző nemzeti folyamatokat és ambíciókat. S noha eredményeivel messze megelőzte korát, elveinek gyakorlatba ültetése tekintetében maga sem tudott megbirkózni kortársainak előítéleteivel.

A nemzeti dráma ezúttal is három felvonásos. Hiba csúszott mindenekelőtt Eötvös gondolatmenetébe, aki úgy utasította el az uralkodó etnikum által kisajátított „nemzeti állam” és a nemzetiségi alapú föderatív szerkezetű állam két alternatíváját, a harmadik, a „nemzetileg semleges állam” opciójának a javára, hogy nem vette észre: a gyakorlati realizáció tekintetében számolni kell azzal a veszéllyel, hogy az általa eszményinek tartott államszerkezet alig lesz megkülönböztethető az ugyancsak őáltala legrosszabbnak aposztrofált változattól: az államot kisajátító, uralkodó nemzetiség etnokratikus berendezkedéstől. A közügyek intézésében nélkülözhetetlen nyelv ugyanis, de további kulturális behatároltságok lehetetlenné teszik az állam maradéktalan semlegesítését a nemzeti jegyeiktől.

A dráma második felvonására 1868-ban került sor, amikor is az Eötvös által előkészített nemzetiségi törvény egy többlépcsős kompromisszumsorozat végén olyan változatban került megszavazásra, amely kilépett végül is az eötvösi nemzetiségpolitika kereteiből. Az 1868-as nemzetiségi törvény, noha elismeri a nemzetiségekhez tartozó személyek egyenjogúságát más állampolgárokkal, nem tartalmazza például az Eötvös által oly fontosnak ítélt nemzetiségi egyenjogúság kodifikációját, amely arra lett volna hivatott, hogy az államhoz való viszonyukban a nem magyar nemzetiségeket egyenlőként ismerje el a magyarral. Azzal a felismerésével, hogy a személyi szabadság és egyenlőség a többetnikumú társadalmakban csak akkor realizálódhatik maradéktalanul, ha a közösségek közötti egyenlőség is biztosítva van, Eötvös több évtizeddel előtte járt korának.

A dráma azzal teljesedett be, hogy a nemzetiségi törvény, noha az a dualizmus egész ideje alatt hatályos maradt, érdemben nem került alkalmazásra még ebben a felhígított, deáki változatában sem. Az „egy politikai nemzet” és az „államnyelv” fogalmaihoz ragaszkodó

adminisztráció a törvény szellemének érvényesülését korlátozta, az önkormányzati hatáskörök és a helyi közigazgatási szervek szintjén pedig, amelyeknek feladat lett volna a törvény kitételeinek gyakorlatba ültetése, erőteljes nacionalizmus érvényesült, már a törvény parlamenti vitájának idején. A 1870-es évekkel kezdődően pedig, mint köztudott, a magyarosítás programjától volt hangos a nagymagyarországi közélet.

Nem volna bölcs dolog találgatásokba bocsátkozni azt illetően, hogy miként alakult volna a Kárpát-medence és egész Közép-Európa sorsa, ha Eötvös elvei szervezesebben beépülnek a magyar állameszme XIX. századi történetébe. Tény azonban, hogy Erdély azóta a nemzeti állameszmék, pontosabban a nemzetállami felfogás béklyójában van arra kárhóztatva, hogy újra és újra igazat legyen kénytelen adni a hozzá hűtlen Makkai Sándornak: így, ezekben a fogalmakban, a fennforgó eszmék alapján kisebbségiként valóban „nem lehet”.

A történelem furcsa fintoraként is értelmezhető, hogy szinte ugyanazokat a mondatokat, amelyeket 1868 novemberében a budapesti Országházban a román és más kisebbségi képviselők fogalmaztak meg, 1994–95-ben, Bukarestben, a román tanügyi törvény vitájának az idején a magyar kisebbségi képviselők szájából lehetett visszahallani. A két esemény koreográfiájában is sok volt a közös elem: azonos hangvételű, arrogáns többségi közbekiáltások, a kisebbségi képviselők testületi kivonulásai tarkították mindkét eseményt több ízben is. Elmondható tehát, hogy Erdélyben a nemzetiségpolitika szempontjából az utóbbi százötven esztendő alatt semmi érdemleges nem történt: a kérdések és a megoldásra váró problémák ugyanazok, többé-kevésbé a szereplők is, csak a szereposztás változott.

Mi következik mindebből a kulturális értelemben vett magyar nemzet szimbolikus egységére nézvést? Megítélésem szerint számolni kell azzal, hogy – státus ide vagy oda – nem lesz béke a romániai magyar lelkekben mindaddig, amíg az erdélyi génusz tulajdon valóságában meg nem ismerzik. A normalitás tétova jelei Erdélyben anakronizmusoknak, az uralkodó fogalmakban értelmezhetetlen kuriózumoknak fognak tűnni mindaddig, amíg az erdélyi magyar társadalom föl nem ismeri tulajdonképpeni történelmi hivatását. A közösség ugyanis, amely tulajdon lényegét máshol véli megtalálni, mint ahol az valójában van, és amely arra van kényszerítve, hogy természet által adott környezetéből mesterségesen kiszigetelve magát nem létezőként kezelje mindazt, ami az együttélés kényszerű adottságával együtt jár, génuszától idegen eszmék és állameszmék eszközévé vagy kiszolgálójává válik, s mint ilyen, nem a saját jövőjének a lehetővé tételével van elfoglalva.

Forrás: *Élet és Irodalom*, 2001. november 16., 5.

Módosító javaslat a státustörvényhez

Kezdem azzal, hogy magam is fel tudom mérni, mennyi esélye lehet annak, hogy egy agyonvitatott és megszavazott törvényt az én javaslatomra újratárgyaljanak és módosítsanak: alig valamivel több, mint nulla. Ez nemcsak gyakorlati okok miatt (idő, procedúra stb.) ennyire valószínűtlen, hanem már csak azért is, mert politikust én még nem láttam olyat, aki egy nap azzal állt volna ki a választópolgárok elé, hogy: Bocsánat, tisztelt hölgyeim és uraim, tévedtünk, kezdjük előlről az egészet! (Lehet persze, hogy volt már ilyen a világtörténelemben, csak én nem figyeltem oda abban a ritka pillanatban.) A politikus illet akkor sem mer mondaní, mikor pedig maga is tudván tudja immár, hogy igazából ezt kellene tennie. Attól fél, hogy ez árthatna a tekintélyének, meg tán pártja választási esélyeit is rontaná. Márpedig akkor inkább úgy kell hagyni, még ha napnál világosabb is, hogy valami végzetesen el van benne rontva. A politikus nem tarthatja a maga dolgának az olyan bajok utólagos jóvátételét, amelyeknek gondos megtervezésében neki is szerepe volt. Az ő dolga ilyenkor a szerecsenmosdatás: addig kell magyaráznia és védenie körömszakadtáig az igazát, míg csak el nem hiszi maga is, hogy ami feketének látszik, az tulajdonképpen fehér.

A státustörvény alapján véve nem rossz törvény. Fontos is. Csak örülhetünk neki, hogy a magyar kormány megpróbál törleszteni valamit tartozásaiból. Örömrünk pedig még nagyobb is lehetne, ha egyszer eljuthatnánk oda, hogy erről az egész problémáról úgy kezdjenek végre beszélni, hogy a magyar adófizető a nekünk szánt kedvezményekben ne valami jótékony humanitárius segítségnyújtást lásson (az illet most Afganisztánba kell küldeni, nem nekünk), de ne is csak a nemzeti egység szimbolikus kifejezését és megélését (hiszen ezt így esetleg túl költséges mulatságnak találná), hanem értse meg világosan, hogy ezzel Magyarország tulajdonképpen visszatérít nekünk valamit, amit korábban mi adtunk neki (kollektíve érte persze, nem személy szerint). Mert gondoljuk csak meg, hogy csupán az utóbbi tizenöt évben hány szakembert kapott tőlünk készen Magyarország a szakképzett munkásoktól az orvosokig, mérnökökig és egyetemi tanárokig! Akik munkájukkal valamennyien Magyarországnak hajtottak és hajtanak hasznat, felnevelésük, taníttatásuk és szakképesítésük pedig egy fillérjébe se került a magyar államnak. Ha csak ezt adjuk is össze, hogy mennyibe került volna, és egyébről nem beszélünk, már az is tetemes összeget tesz ki. Szerintem legfőbb ideje, hogy ezt egyfajta visszatérítendő kölcsönként fogjuk fel (ha már így beleéltük magunkat a piacgazdaságba).

A törvény tehát alapjaiban nem rossz. De vannak olyan részletei, amelyekről már most látni lehet, hogy a végrehajtás során nemcsak az emberek kerülhetnek nagyon kellemtelen helyzetbe miattuk, hanem egyenesen világraszóló botrányokra lehet számítani. (Nem túlzás, a világraszólót is szó szerint tessék érteni!)

Kezdem a kisebbikkel. A szöveg szerint a törvény hatálya kiterjed – jól figyeljük meg! – a törvényben felsorolt, Magyarországgal szomszédos államokban élő minden „nem

magyar állampolgárságú, magát magyar nemzetiségűnek valló személyre”, aki „a) magyar állampolgárságát nem önkéntes lemondással veszítette el, továbbá b) nem rendelkezik állandó magyarországi tartózkodásra jogosító engedéllyel”. Jobban szerettem volna, ha inkább a határon túli „magát magyar nemzetiségűnek valló vagy nem magyar nemzetiségű, de magyar anyanyelvű” személyekre vonatkozna. Nálunk, Romániában például az 1992-es népszámlálás során 1 624 959 személyt írtak össze bevallás alapján magyar nemzetiségűként, ebből azonban csak 1 590 290 magyar anyanyelvű is egyben (ez 34 669 nem magyar anyanyelvű, de magát attól még meggyőződéssel magyarnak tartó embert jelent), magyar anyanyelvű személyt viszont összesen 1 639 135-öt találtak, ami azt jelenti, hogy 48 845 ember nem magyar nemzetiségű, de magyar anyanyelvű. A magyar nemzetiségű és/vagy magyar anyanyelvűek száma tehát összesen 1 673 804. Nem értem, hogy ezt a majd 50 000 embert miért kellene eleve kirekeszteni a törvény biztosította kedvezményekből, mikor pedig mindegyikük a magyar anyanyelvűek táborát szaporítja eggyel. Márpedig a magyar nyelvről úgy tudjuk, hogy nemzeti létünk egyik (sokak szerint a legfontosabb) alapja. Ha ezek az emberek mind „jól jönnek” nekünk olyankor például, mikor magyar gyerekeink számára a szükséges osztálylétszámot kell biztosítani, akkor bizony nem illő dolog, hogy mikor viszont ők is nyerhetnének valamit, örölk megfelelkezünk. De különben is: vannak itt Erdélyben például olyan magyar anyanyelvű örömeink, akik a magyar kultúráért és tudományosságért jóval többet tettek, mint sok magyar. Miért ne részesülhetnének ők is a kedvezményekben, illetve pontosabban: miért kell nekik más nemzetiségűnek vallaniuk magukat, mint aminek esetleg egyébként vallanák, ahhoz, hogy élvezhessék a törvényben felsorolt kedvezményeket?

A nagyobb baj azonban ott kezdődik, mikor esetenként el kell dönteni, hogy ki is hát az, akit a törvényben felsorolt kedvezmények megilletnek. De konkrétan ám, nem általában, mert úgy könnyű. Az ördög ugyanis a részletekben lakik, meg a konkrétumokban, és hogy mennyire ott lakik, az akkor fog majd kiderülni, mikor valakinek hivatalos ajánlással, aláírásával, pecsétjével kell majd igazolnia, hogy konkrétan Pista vagy Mariska magyar-e csakugyan, vagy csak úgy mondja. A magyar Országgyűlés nem tudta megmondani (alighanem szerencsénkre!), mik lehetnek ennek a kritériumai (illetve a lényegét megmondta világosan – „magát magyar nemzetiségűnek valló” –, de mintha nem bízna egészen benne, hogy ez elég, és további feltételeket is szükségesnek tartana), és az egészet úgy vélte megoldhatónak, hogy belefoglalta a jogszabályba az ajánló szervezeteket is. Hadd viaskodjanak ők az ördöggel. Így ennek a hálátlan feladatnak minden felelőssége rájuk van áthárítva. Nem tudom, hogy a magyar honatyák miből gondolták, hogy ezek ezt könnyebben el tudják majd dönteni.

Az ajánló szervezetek miatt már eddig is nagy kellemetlenségek támadtak. Románia esetében még azt sem lehet tudni, kiknek az ajánlásait fogják majd a magyar hatóságok mérvadónak tartani. Az RMDSZ és az egyházak nagy versengésben vannak egymással, mindegyik magának szeretné megszerezni ezt a jogot. Ahogy elnézem ezt a kiábrándító, tekintélyromboló küzdelmet, egyre inkább az az érzésem, hogy ezeknek a jámboroknak fogalmuk sincs, miért harcolnak olyan hevesen. Hiszen ha volna, akkor nem ezért nem lenne még mindig eldöntve, melyik legyen a hiteles ajánló szervezet, hanem azért, mert

semennyiért sem akarná senki elvállalni. Most alighanem mindkét fél inkább csak azt az oldalát nézi a dolognak, amelynek alapján az a régi elv áll, miszerint Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen. Ilyen ügyek érdekében nagy pénzeket lehet megmozgatni, nem mind-egy tehát, hogy ki nyeri el ezt a megrendelést.

Az ajánló szervezet létének viszont egyedül az adhat értelmet, ha megszűri az igénylőket. Hogy megdolgozott a pénzéért, azt minden ajánló szervezet csak egyféleképpen igazolhatja: úgy, hogy csakugyan szűr. Egyes kérelmezőknek ad ajánlást, másokat meg elutasít. Ha senkit sem utasít el, akkor a rengeteg pénzt kidobtuk az ablakon. Pontosabban: odaadtuk valakinek, aki azt nulla hatékonysággal költi el. Muszáj tehát szűrni, muszáj lesz bizonyos embereket elutasítani, különben a megrendelő másra bízta a feladatot.

És itt kezd győzelmesen vigyorgni az ördög. A dolog eddig, míg csak elméletileg kellett róla beszélni, azért tűnt olyan egyszerűnek, mert mindig úgy tették fel a kérdést: hogyan lehet azt eldönteni, hogy kinek kell ajánlást adni? A válasz pedig mindig valami elképesztő naivságra vallott, bárhonnan jött is: hát ezt nem nehéz megállapítani, hiszen ha az illető tud magyarul, ha tagja valamelyik történelmi egyháznak, ha... Sancta simplicitas! (Avagy itt inkább: Sánta szimplicitás!) Próbáljuk már meg másképp tenni fel a kérdést! Kérdezzünk úgy: milyen „objektív kritériumok” alapján állapítjuk meg azt, hogy kit kell elutasítani? És itt ne érjük be azzal, hogy hát az látszik – mert nem látszik. Márpedig ezeket a kritériumokat világosan meg kell fogalmazni még az alkalmazás előtt, hiszen ezek nélkül neki sem lehet fogni semminek.

Tegyük fel, hogy jelentkezik valaki, és előadja, hogy ő magyarságát igazoló ajánlást szeretne kapni a magyarigazolvány megszerzéséhez, mert ő magyar, és ehhez neki mint romániai magyarnak a törvény szerint joga van. Rámeredünk csodálkozva: de miért beszél akkor románul? Mert magyarul nem tud, román az anyanyelve. Megkérdezzük, hová valósi. Vrancea megyei. Tehát nem is erdélyi. Hát a felekezete? Ortodox. Azt hiszem, a várható folytatás itt az, hogy az egyházi vagy RMDSZ-alkalmazott gondosan feljegyzi ezt az esetet a külön listára, hogy alkalomadtán bemutathassa, hogy azért nem hiába veszi ő fel a fizetését, utasított ő el szép számban embereket. Mint például ezt is. Hiszen ha nem is erdélyi, magyarul se tud, ráadásul még ortodox is, akkor világos, hogy ő nem magyar, ő csak hiszi azt, hogy magyar. De mi tudjuk, hogy nem az, hiába hisz ő akármit magáról.

Persze elég kicsi annak a valószínűsége, hogy ilyen kérelmező jelentkezzen. De elvileg nincs kizárva. Vrancea megyében ugyanis az 1992-es népszámlálás során igenis összeírtak százötvenhárom magyart, közülük ötven román anyanyelvűnek, negyvenkettő ortodox vallásúnak mondta magát. Kívülről nézve könnyen azt hinné az ember, hogyha valaki román anyanyelvű és ortodox, akkor a magyarsága sem lehet igazi. De gondoljuk már meg jobban! Ha egy ilyen ember Vrancea megyében a népszámláláskor egy olyan kisebbséghez tartozónak vallja magát, amelyet a saját anyanyelvén írott lapokban inkább folyton szidnak, semmint dicsérnek, amelybe bárki bármikor büntetlenül beletörölheti a lábát, amelyről tehát maga is jól tudja, hogy ahhoz tartozni inkább hátrányt jelent, mint előnyt, akkor vajon van-e a földkerekségen olyan ember (vagy olyan RMDSZ vagy egyház), akinek joga lenne ezt a bevallott odatartozást megkérdőjelezni? A 92-es romániai népszámlálásnak nem tartozott az alapelvei közé az, hogy ahol lehet, a nem románok számát növelje, sőt

a gyakorlatban inkább fordítva volt, de azt még a népszámlálási biztos sem merte megtenni (az ajánló szervezet hivatalnokának viszont ez előírás szerinti kötelessége lesz!), hogy ezt az embert a „nyilvánvaló objektív kritériumok” alapján megpróbálja lebeszélni magyarságáról! Mert azt még ő is tudta, hogy az ember nemzetisége szerint az, aminek hiszi magát. Ezt pedig egyes-egyedül tőle lehet megtudni. Az illető ebben nem tévedhet, hiszen nemcsak arról van itt szó, hogy azok vagyunk, aminek hisszük magunkat, hanem arról is, hogy mindnyájan attól vagyunk azok, amik vagyunk, hogy annak hisszük magunkat. Olyan tehát sem elvileg, sem gyakorlatilag nem lehetséges, mert fából vaskarika lenne, hogy valaki csak higgye magáról, hogy magyar, pedig igazából nem az.

Az ajánló szervezetnek tehát nincs is más lehetősége, csak az, hogy kivétel nélkül mindenkinek adjon ajánlást, aki magyar nemzetiségűnek vallja magát. Erre különben a törvény szövege is kötelezi. Nézzük csak meg újra: „nem magyar állampolgárságú, magát magyar nemzetiségűnek valló személy”! Itt semmi egyéb feltétel nincs megszabva a két fentebb idézett, teljesen más jellegűn kívül! (Ezek után enyhén szólva feltűnő, hogy a Magyar Állandó Értekezlet – amint ez a 2001. október 26-i zárónyilatkozat mellékletéből kiderül – máris „szükségesnek ítéli, hogy a végrehajtási rendeletek megalkotása során a törvény jogalanyainak meghatározásában vegyék figyelembe az alábbi szempontokat: magyarigazolványt kaphat az a magát magyarnak valló személy, aki tud magyarul, illetve a) valamely bejegyzett magyar szervezet nyilvántartott tagja, b) valamely egyházi nyilvántartásban magyarként tartják számon, c) az állampolgársága szerinti állam magyarként tartja nyilván”. Amit kiemeltem, az már többlet a jogszabályhoz képest, így az a különös helyzet állhat elő, hogy addig keresik az alkalmazáshoz az „objektív kritériumokat”, míg a végén a végrehajtási rendeletek tulajdonképpen más jogalanyokat határoznak majd meg, mint a jogszabály!)

Ha az ajánló szervezet bárkit is elutasít, az világraszóló botrány. Ha például én lennék az a vranceai ember, én bizony meg sem állnék a Helsinki Bizottságig, Strasbourgig, Hágáig, és mindenütt elpanaszolnám, hogy valaki felül akarja bírálni azt, amit én a saját nemzeti-ségi hovatartozásomról állítottam. És mindenütt százszázalékosan nekem adnának igazat. Ha jól meggondoljuk, már az is bőven elég világraszóló botránynak, hogy egy európai parlament (amelyben egyébként minden párt elfogadja, és fennen hangoztatja a szabad identitásválasztás jogát!) olyan törvényt szavaz meg, mégpedig elsőprő, 93 százalékos többséggel, amelynek értelmében az ember ilyen opcióját másvalakinek kell igazolnia. Mert ha igazolhatja, akkor felül is bírálhatja. Márpedig ennek az elvnek az elfogadása (akár ha implicit formában is) a történelem olyan sötét korszakait idézi emlékezetébe az embernek, amilyenre nem hiszem, hogy igazából vágnánk. Jusson csak eszünkbe a két világháború közötti Romániában gyakorolt névelemzés, amikor ha egy magyar embernek román eredetű vagy annak (is) nézhető családneve volt, minden tiltakozása ellenére románnak nyilvánították, és megtiltották neki, hogy gyerekeit magyar iskolába írassa. Ők ugyanis jobban tudták, milyen nemzetiségű az illető, mint maga a szenvedő alany. Vagy gondoljunk arra, hogyan hurcolták el 1942-ben a bőzödújfalusi székelyeket az auschwitzi gázkamrákba egy „objektív kritérium”, a szombatos vallás alapján: hiába mondták szegények, hogy ők székely magyarok, mert a csendőr jobban tudta, hogy ők zsidók.

Ha viszont az ajánló szervezet senkit sem utasíthat el, aki egyszer magyarnak vallja magát, ha tehát nem szűrheti az igénylőket (mert jaj neki, ha megpróbálja), akkor meg mi szükség van rá egyáltalán? Miért nem lehet ezt sokkal egyszerűbben úgy megoldani, ha én magyarigazolványt szeretnék kapni, akkor elmegyek szépen egy ezzel foglalkozó magyarországi irodába (egy ilyen működhet a magyar konzulátuson is), ahol ünnepélyesen kijelentem, hogy én magyar nemzetiségű vagyok, alá írom, átadom a szükséges iratokat, és ezek alapján ott helyben kiállítják nekem a magyarigazolványt? Miért kellene ehhez még egy ajánló szervezet igazolása is? Miért nem hiheti el nekem ezt a nyilatkozatomat egy magyarországi iroda ugyanúgy, ahogy az ajánló szervezet kénytelen elhinni. Hiszen az sem vehet figyelembe más kritériumot, csak azt az egyet, hogy én mit mondtam erről! Mitől hitelesebb az ajánló szervezet véleménye az én nemzetiségi hovatartozásomról, mint az én véleményem? (Szó ami szó, azon pecsét is van, ami meg az én számon jön ki, azon sajnos nincs.)

Hogy esetleg hátha csak hazudok, mert nagyon kecsegtet engem a kedvezmény, és ezért magyarnak mondom magam akkor is, ha egyébként nem úgy gondolom, és nem is aszerint élek a világon. Bizony megtörténhet. Nyilván az ilyenek kiszűrésére találták ki elsősorban az ajánló szervezeteket. De hogyan tudhatná ezt egy ajánló szervezet megállapítani? Hazugságotektort szereltet fel az irodáiba? Lehallgató-készüléket a gyanús személyek lakásába, hogy kifütleje, mit mondanak erről egymásnak? Hogy lesz ez?

Azt hiszem, sehogy. Számolni kell vele, hogy igenis lesznek ilyen esetek, ha nem is olyan nagy számban, mint egyesek gondolják. Ezt egyszerűen nem lehet elkerülni. Nem kívánt velejárója egy jó szándékú intézkedésnek. Collateral damage – ahogy a politikus urak mondják mostanában. Az ilyenek kiszűrésére azonban az ajánló szervezeteknél sokkal hatékonyabb ellenőrzést is lehetne alkalmazni, éspedig olyat, amely nem aláz meg senkit, nem is etnikai alapú, és nem is diszkriminál. A nem magyarok számára a legnagyobb csábítást nyilván a magyarországi munkavállalás lehetősége fogja jelenteni, ez lesz az, amiért egyesek esetleg még arra is képesek lesznek, hogy hazugságra vetemedjenek. (Mert azt nehezen hiszem, hogy valaki csak azért hazudná, hogy ő magyar, hogy ingyen olvashasson az Országos Széchényi Könyvtárban.) A munkavállalást viszont simán hozzá lehetne kötni a nyelvtudás feltételéhez. (Ha rajtam állna, én ezt a kérdést mindenestül el is hagynám a stábstörvényből, hiszen ez egy másik jogszabályra tartozik, mégpedig a külföldiek magyarországi munkavállalásáról szólóra, amely viszont igenis tartalmazhatná, hogy a munkaadó feltételként szabhatja meg a magyar nyelv ismeretét – és ugyanakkor határozottan megtiltana az etnikai hovatartozás szerinti diszkriminatív szelekciót.) Hiszen ahhoz, hogy valaki megfelelően tudjon dolgozni valahol, először is értenie kell pontosan, mi a feladata, kell tudnia beszélni a munkaadóval és munkatársaival. Aki nem tud magyarul, annak – a különleges esetek kivételével – el lehet utasítani a pályázatát. (Ebben az esetben tehát a magyarul nem tudó vranceai magyar ember is kaphatna magyarigazolványt, de munkát Magyarországon csak akkor, ha találna egy olyan munkaadót, akit a nyelvtudás nem érdekel.) Azt pedig, hogy tud-e magyarul, vagy sem (az ehhez szükséges szinten), nem nehéz megállapítani. Ettől az alapszabálytól csak különleges esetekben kellene eltérni, például ha a munkaadó (esetleg maga is nyugati cégtulajdonos) azt mondja, hogy az ő magyarországi alkalm-

zottai tudnak németül, tehát az ő németországi embere akkor is jöhet Magyarországra dolgozni, ha nem tud magyarul.

És ez ellen senkinek nem is lehetne semmi kifogása, hiszen egyrészt bevett nemzetközi gyakorlat, hogy a külföldi munkaerő-toborzás során a munkáltató feltételként szabja meg a nyelvtudást, másrészt ezt sokkal nehezebb lenne diszkriminatív intézkedésnek minősíteni, mint az etnikai hovatartozás szerinti szelekciót, hiszen egy nyelv megtanulására elvileg bárkinek megvan a lehetősége. Azt hiszem, ha ez lenne a szabály, akkor a státustörvény kedvezményeit jogtalanul igénybe venni szándékozók száma rögtön elhanyagolható mennyiségre apadna magától. (Ha pedig mégis lenne egy pár nem jogszerűen kedvezményezett, az ilyenekre fordított költségek messze nem tennének ki annyit, amennyibe az ajánló szervezetek működtetése kerül.) Így nem valami rossz ízű rendelkezés által, hanem úgyszólván magától oldódna meg, hogy például az erdélyi munkavállalók legnagyobb része magyar legyen, hiszen jelenleg a magyarul tudó románok meglehetősen kevesen vannak, és azok sem mind akarnak Magyarországon dolgozni.

De lenne ennek további kedvező hatása is. Ha ugyanis így működne a dolog, akkor a Magyarországon dolgozni óhajtó románnak nem az lenne az első kérdése, hogy az ajánló szervezetek melyik irodájában kell kevesebb csúszópénzt adnia egy ajánlásért, hanem az, hogy hol lehet olcsón, könnyen és gyorsan megtanulni magyarul. A maganyelv-tudás iránti érdeklődés növekedése egyben általában is emelné a magyar nyelv presztízisét Magyarországhatárain túl, ami viszont az ott élő magyarok körében is kedvezően befolyásolhatná például az anyanyelvű iskola választását. (Én nyelvész vagyok, mégis – vagy tehát? – ki kell ábrándítanom azokat, akik azt hiszik, hogy egy nyelv presztízse olyasmiken múlik, mint például hogy vannak-e annak ezeréves nyelvmélei vagy gazdag költészete. Ez is számíthat valamit, de az emberek nagyon is praktikusán inkább azt nézik, mi hasznuk lesz nekik abból, ha ezt a nyelvet is ismerik. És annak lesz nagyobb a presztízse, amelyiket inkább megéri ismerni.) Ha arra gondolunk, hogy az angolt valamivel többen beszélik szerte a világon, mint a magyart, s a British Council mégis hatalmas összegekkel ösztönzi az angoltanulást a világ minden sarkában, akkor talán könnyebben megértjük, hogy bizony az ilyesmi is lehet nemzeti érdek, amibe érdemes befektetni, esetünkben annál is inkább, mert a Magyarországgal szomszédos államokban a magyar nyelv presztízisének növekedése az ott élő magyarok nyelvi asszimilálódásának megállításában is nagyon fontos tényező lenne.

Ezek után, gondolom, világos, mi lenne a módosító javaslatom: vegyék elő még egyszer ezt a törvényt, gondolják át újra, javítsanak rajta ott, ahol szükségesnek látszik, és okvetlenül hagyják ki belőle mindenestül az ajánló szervezeteket. Sokkal egyszerűbb lesz az eljárás, a költségek is lényegesen lecsökkennek, és a törvény is sokkal kevesebb vitára adhat alkalmat a nemzetközi politikában is. Hogy akkor viszont nekem Magyarországra kell érte mennem, ha meg akarom kapni a magyarigazolványomat, míg az ajánló szervezettől ezt itthon is beszerezhetném? De hiszen ahhoz, hogy a kedvezményeket igénybe vegyem, nekem mindenképpen oda kell mennem! És melyik egyszerűbb? Egyik változat: beadom kérelmemet az ajánló szervezethez, megvárom, míg elég ilyen összegyűl, mikor is az egészet elviszik Budapestre és átadják az elbíráló hatóságnak, ahol azt a töménytelen mennyiségű kérelmet egyenként elbírálják, utána kiállítják a magyarigazolványomat,

visszaküldik az ajánló szervezetnek, amely aztán értesít engem, hogy átvehetem, hacsak el nem felejtí. Ez minimum fél év. Másik változat: nekem holnapután olvasnom kellene valamit Debrecenben az egyetemi könyvtárban, jól fogna, ha már lenne magyarigazolványom. Tehát ma elviszem a szükséges iratokat, holnap a debreceni irodában kiállítják nekem az igazolványt, és holnapután már használhatom is. Ennyi.

És még valami, ami tán szintén számít, bár efelől nem vagyok egészen meggyőződve. Mert a politikában az ilyesmi nemigen szokott számítani. Ha az illetékesek megfogadnák ezt a javaslatomat, nem kellene annyi embert méltatlan, kínos és megalázó helyzetbe hozni. Én több mint ötven esztendeje járok-kelek a világ ilyen szempontból nem is akármilyen részén, és ezalatt még egyszer sem fordult velem elő, hogy valaki ne hitte volna el egyetlen szavamra, hogy én magyar vagyok, ha azt mondtam. Rémálmomban se gondoltam volna soha, hogy egyszer megeshet rajtam az a gyalázat, ha erről nem viszek mástól igazoló ajánlást, ezt valaki ne akarja nekem elhinni. Mégpedig Magyarországon. Az anyaországban, ugye...

Forrás: *Élet és Irodalom*, 2001. november 23., 5–6.

A kisebbségek védelme az európai normák szempontjából

A nemzeti kisebbségek számára az anyaállamok által biztosított kedvezményes bánásmódról készült jelentésében a Velencei Bizottság megállapította: „A legutóbbi időkhöz az anyaországok azon törekvése, hogy kisebbségeiknek sajátos jogokat biztosítsanak törvények vagy adminisztratív döntések útján, nem kapott különleges figyelmet, s csak kismértékben vagy egyáltalán nem keltette fel a nemzetközi közösség érdeklődését. E törvényeknek eddig semmilyen felügyeletét vagy koordinálását nem kérték.” Az alábbiakban a magyar kedvezménytörvény és az európai kisebbségvédelmi normák közötti viszonyt vizsgálom néhány vitatott kérdés kapcsán.

1. A diszkrimináció kérdése

Mind a kormány, mind az ellenzék azt állítja, hogy a törvény diszkriminálja a nem magyar nemzeti kisebbséghez tartozó román állampolgárokat, mivel az előbbieket kedvezményes bánásmódban részesülnek Magyarország részéről. De lehetséges egyáltalán, hogy e helyzet valóban diszkriminatívnak minősüljön? Határozottan nem. Jelenleg két meghatározása van a diszkriminációnak. Az első a *Faji megkülönböztetés minden formájának tilalmáról szóló nemzetközi egyezmény* első cikkelyében találjuk: „Faji megkülönböztetés minden olyan különbségtétel, kizárás, megfosztás vagy előnyben részesítés, amelynek alapja a faj, a szín, a leszármazás, a nemzetiségi vagy etnikai származás, és *amelynek célja vagy eredménye az emberi jogok és alapvető szabadságjogok elismerésének vagy egyenrangú élvezetének megsemmisítése vagy akadályozása* a politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális életben vagy a közélet bármely más területén” (*kiemelés tőlem – a szerző*). Vagyis: egy bánásmód akkor diszkriminatív, ha megfosztja a személyt az őt megillető emberi jogok gyakorlásától. Ez azt jelenti, hogy az a bánásmód, amely egy embercsoportnak többletjogokat biztosít nemzetiségi származás vagy más alapján, nem tekinthető más személyeket diszkrimináló eljárásnak, mivel ez utóbbiak továbbra is minden akadályoztatástól vagy korlátozástól mentesen élvezhetik emberi jogait.

Az Európai Unió 2001. június 20-án elfogadta *Az érintett személyek faji vagy etnikai eredetétől független, egyenlő bánásmód elvének alkalmazására vonatkozó irányelvet*. A diszkriminációellenes irányelv 2. cikkelye leszögezi, hogy „közvetlen diszkriminációra akkor kerül sor, ha egy személyt faji vagy etnikai alapon kevésbé kedvező bánásmódban részesítenek, mint egy másikat, ha összehasonlíthatóan hasonló helyzetben vannak” (*kiemelés tőlem – a szerző*). *Hasonló módon határozzák meg a közvetett diszkriminációt is. A kevésbé kedvező bánásmód itt is szükséges ahhoz, hogy egy törvényről vagy magatartás-*

ról megállapítható legyen diszkriminatív volta. Nyilvánvaló, hogy a kedvezménytörvény alkalmazása során az egyetlen diszkriminatív bánásmód épp a törvény kedvezményezettjeit érheti, a magyar kisebbséghez tartozó személyeket, és semmiképp sem a többségi lakosságot vagy más kisebbségeket. A román hatóságok egyetlen állásfoglalása sem tükrözött olyasmit, hogy aggódnának egy ilyen megkülönböztetés lehetősége miatt – mintha e személyek magyar eredete felmentené a kormányt az egyes román állampolgárok oltalmának kötelezettsége alól.

2. Ugyanazok a kisebbségek, különböző védelem

Különbséget kell tennünk a nemzeti kisebbségek védelmének kötelezettsége és a kisebbségeknek az anyaország által kedvezményeket nyújtó bánásmód között. Az előbbi esetben azon államok kötelezettségéről van szó, amelyeknek területén kisebbségek élnek, és amelyeknek e kisebbségek állampolgáraik. E kötelezettség a nemzetközi jog és a nemzetközi kapcsolatok tárgya, ezért megjelenik a nemzetközi és európai jog és politika sokrétű eszköztárában, amelyen belül jelenleg az Európa Tanács által elfogadott, a *Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény* a legátfogóbb dokumentum. Ami az anyaországok által a határon túli kisebbségeknek biztosított kedvezményező bánásmódot illeti, az nem szerepel egyetlen politikai vagy jogi dokumentumban sem; ez csupán az anyaországok politikai akaratának kérdése. Egy ilyen védelmi intézkedés – önmagában véve – hasznos, s a Velencei Bizottság jelentése határozottan meg is fogalmazza ezt az állásponthoz: „*A nemzeti kisebbségek megfelelő és hatékony védelme, mint az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelmének egyik aspektusa, továbbá az európai stabilitás, demokrácia, biztonság és béke előmozdításában betöltött kiemelkedő fontossága számos esetben megerősítésre és hangsúlyozásra került. A vonatkozó nemzetközi egyezmények maradéktalan teljesítése – elsősorban a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény, a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Chartája, továbbá, bár kevésbé specifikusan, az Emberi Jogok Európai Konvenciója – az Európa Tanács valamennyi tagállama számára prioritássá vált. Ennek ellenére a kisebbségvédelem előtérbe kerülő új és eredeti formái, különösen az anyaállamok által alkalmazottak, kedvező trendet képviselnek, ha hozzá tudnak járulni a kisebbségvédelem céljainak eléréséhez.*”

Ez azt jelenti, hogy az anyaországok által a határon túli kisebbségeknek nyújtott kedvezményes bánásmód kérdésében nem beszélhetünk európai vagy nemzetközi normákról, az egyedüli normák, amelyekre hivatkozhatunk az emberi és kisebbségi jogok védelme, a nemzetközi jog általános elvei s főleg azok, amelyek az államok közti baráti kapcsolatokra vonatkoznak.

3. Néhány vitatottnak tekintett kérdés

a) A nemzetiségi származásra vonatkozó nyilatkozat

Néhány kérdést tisztáznunk kell annak érdekében, hogy megértsük, mi megengedett, és mi tiltott. Először is: ki kell mondani, hogy elfogadhatatlan egy személytől azt kérni,

hogy vállalja nemzetiségi hovatartozását és kinyilatkoztassa azt, ha e nyilatkozat alapján diszkriminálják. De a nemzetiségi hovatartozás vállalása és szabad kinyilatkoztatása nem elfogadhatatlan dolog. Ellenkezőleg, amennyiben léteznek olyan nemzetközi dokumentumok, amelyek a kisebbségekhez tartozó egyének mint jogalanyok számára jogokat fogalmaznak meg, illetve amelyek különleges intézkedéseket írnak elő a nemzeti identitás megőrzése és támogatása érdekében, nyilvánvaló, hogy ezek gyakorlati alkalmazására nem kerülhet sor anélkül, hogy ne tudjuk, kikre vonatkoznak, s ez feltételezi az identitás vállalását és kinyilatkoztatását.

Másodszor: le kell szögeznünk, hogy egy személy nem kötelezhető nemzetiségi hovatartozása vállalására és kinyilatkoztatására, valamint az identitásából eredő jogai gyakorlására még abban az esetben sem, amikor sajátos intézkedések (pozitív diszkrimináció, affirmative action) gyakorlatba ültetéséről van szó. Ez mindig szigorúan személyes döntés eredménye, s a normák nagyon is világosak, elegendő, ha itt a *Keretegyezmény* 3 (1). cikkelyét idézzük: „A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van dönteni abban, hogy ekként kezeljék-e őket, vagy sem, és semmilyen hátrányuk nem származhat e döntésből vagy abból, hogy gyakorolják a döntésükből fakadó jogukat.”

A harmadik vonatkozása e kérdésnek az, hogy csupán maguk a személyek nyilatkozhatnak nemzetiségi hovatartozásukról, és egyetlen szervezetnek vagy állami hatóságnak sincs joga eldönteni ezt. A Velencei Bizottság külön is figyelmeztetett azokra a kockázatokra, amelyek e kérdéssel kapcsolatosak: „habár a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény 1. cikkelyének 1. paragrafusa úgy értelmezhető, hogy az igazolványért folyamodó nyilatkozata elégséges, úgy tűnik, hogy a szomszédos országokban a magyar nemzeti közösséget képviselő szervezeteknek meg kell vizsgálniuk a kérvényező magyar származását az előírt ajánlás kiállítása – vagy megtagadása – előtt. Ugyanakkor a törvény nem részletezi azt, hogy a kérdéses szervezetek milyen kritériumokat alkalmaznak ennek során.” Ez is probléma, mert megtörténhet, hogy egyes személyeknek megtagadják az ajánlás kibocsátását, és a törvény nem tartalmaz semmilyen jogorvoslati lehetőséget erre az elutasításra. Ami azt jelenti, hogy az alkalmazás folyamatában egy alapvető jog, a jogorvoslathoz való jog sérül, amelyet mind az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*, mind az *Európai Emberjogi Egyezmény* 13. cikkelye megfogalmaz. Felhívom azonban a figyelmet arra, hogy ebben a helyzetben a magyar kisebbséghez tartozó személyek (a magukat magyaroknak vallók) esetleges diszkriminációjáról, a jogorvoslat jogától való megfosztásáról van szó, s nem a román többség vagy egy másik kisebbség hátrányos megkülönböztetéséről. A magyar kedvezménytörvénytől eltérően más jogi szabályozások – például a szlovák vagy a bolgár törvény – sokkal konkrétabb előírásokat tartalmaznak arra vonatkozóan, hogy ki milyen származásának vallhatja önmagát, s a vonatkozó törvények mind jogi, mind bíróságon kívüli eljárást megfogalmaznak a bizonyításra vonatkozóan.

b) A családok mint a törvény kedvezményezettjei

A román hatóságok azt állítják, hogy a státustörvény hatályának kiterjesztése a házastársra – ha az nem magyar –, valamint a kiskorú gyerekekre ellentmond a nemzeti kisebbségek védelméről szóló normáknak. Egy, a *Népszabadságnak* 2001. szeptember 19-én adott

interjújában Adrian Năstase kormányfő kifejtette, hogy mit kifogásolnak a kedvezménytörvényben a román hatóságok. Köztük azt is, hogy „léteznek a más nemzetiségű házastársra és kiskorú gyerekekre vonatkozó cikkelyek, holott ezeknek semmi közük sincs a kisebbségvédelemhez”. Ez a megközelítés teljes mértékben abszurd. Ha megnézzük a kisebbségvédelemmel kapcsolatos dokumentumokat, főleg a *Keretegyezményt*, azt látjuk, hogy a védelem tekintettel van a családra, még akkor is, ha ez nem nyilvánvaló. Máskülönben ebből az következne, hogy a házastársat nemzetiségi hovatartozása alapján diszkriminálnánk, ami elfogadhatatlan. Képzeliük el – például –, hogyan alkalmaznák a gyakorlatban az anyanyelv használatának a jogát a magánéletben (*Keretegyezmény*, 10. cikkely): gyakorlása megengedett lenne azokban a családokban, amelyekben a házastársak azonos nemzetiségűek, de tiltott lenne a vegyes családokban. Ami a gyerekeket illeti, mondanunk sem kell, hogy az oktatáshoz való jog inkább rájuk vonatkozik, mint a szülőkre, a *Gyermekek Jogairól Szóló Keretegyezmény* pedig nemcsak a két szülő felelősségét állapítja meg gyerekeik nevelésében (18. cikkely), hanem a gyermek jogát is, hogy az oktatás révén kifejllessze kulturális identitását (29. cikkely, c. pont).

c) Magyar igazolvány?

Többen elmondták, nevetséges az az igazolvány, amely a nemzetiségi hovatartozást igazolja. Még ha így lenne is, mindenképpen legitimnek számítana, amennyiben nem diszkriminálná birtokosát. Valószínűleg más megnevezést is lehetett volna találni rá, a Velencei Bizottság például „kedvezményekre jogosító okiratról” beszél. Ugyanakkor legyünk realisták, és fogadjuk el, hogy az okirat alapja, megnevezésétől függetlenül, birtokosának nemzetiségi hovatartozása.

Ami a dokumentum jellegét illeti, a Velencei Bizottság elemzése kimutatta, hogy a magyar törvény a többihez hasonló: „a »Magyar Igazolvány« tartalmazza a tulajdonos fényképét és valamennyi személyi adatát”.

„A görög szabályozás értelmében ennek az okiratnak a megnevezése (a tulajdonos fényképét és ujjlenyomatát tartalmazó) személyi igazolvány, melynek érvényességi ideje három év (meghosszabbítható); ez az igazolvány tartózkodási és munkavállalási engedély is egyben.”

„A szlovák »Külhoni Igazolvány«, amelyet meghatározatlan időre adnak ki, tartalmazza a tulajdonos személyi adatait, állandó lakhelyének címét (a kiskorú gyermekek adatait szintén fel lehet tüntetni az érintett személy kérésére, ha az összeegyeztethető a hatályos nemzetközi egyezményekkel). Ez az igazolvány önmagában nem tekinthető személyi igazolványnak, ugyanis csak a lakóhely szerinti állam által kiállított egyéb, a személyazonosság igazolására alkalmas igazolvánnyal együtt érvényes. Az igazolvány tulajdonosa azonban bebocsátást nyer Szlovákiába írásos meghívás, vízum vagy tartózkodási engedély nélkül is.”

Ugyanakkor a jelentés leszögezi: „Abban a mértékben, amennyire a kérdéses igazolványok megkönnyítik a szóban forgó kedvezmények igénybevételét, a Bizottság elismeri, hogy az igazolványok hasznosak lehetnek. Ugyanakkor észrevételezi azt is, hogy több országban ezek az igazolványok rendelkeznek a személyi igazolványok jellemzőivel: tartalmazzák a tulajdonos fényképét, valamennyi személyi adatát, és utalnak annak a származá-

sára. Nagyon valószínű, hogy ezeket az igazolványokat személyi igazolványként használják tulajdonosaik, legalábbis az anyaállam területén.

Ebben a formában az igazolványok politikai köteléket teremtenek az igazolványokat birtokló külföldiek és anyaállamuk között, ami érthető aggodalmat kelt a lakóhely szerinti államokban, amelyekkel a Bizottság véleménye szerint a kérdéses igazolványok megalkotására irányuló tevékenység előtt konzultálni kellett volna.”

Egy másik, aggodalomra okot adó körülmény az okiratok birtokosainak adatvédelmével kapcsolatos. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikkelye kimondja a magánélethez való alapvető jogot, az Európai Emberjogi Bíróság joggyakorlata pedig világosan leszögezi, hogy a személyes adatok védelme a magánélet területére tartozik. Elfogadhatatlan lenne, hogy a magyar kormány, mely összegyűjti a szomszédos államokban élő magyarokra vonatkozó adatokat azzal az egyedüli céllal, hogy biztosítsa számukra a törvény által előírt kedvezményeket, átadja ezeket az információkat más államok hatóságainak, köz- vagy magánintézményeinek, beleértve a pártokat vagy kisebbségi szervezeteket, hogy azok más célra használják fel ezeket az adatokat (a közösség belső megszervezése, belső választások stb.).

Ugyancsak ezen okmány kidolgozásáról szólva, érdemes megemlíteni, hogy a román kormány kinyilvánította egyet nem értését mind a kisebbségi szervezetek, mind a magyar kormánynak tulajdonított szereppel kapcsolatban. 2001. október 19-i sajtónyilatkozatában kifejti: „Módosítani kellene a törvény azon előírásait, amelyek alapján a magyar állam megbízásával rendelkező szervezetek ajánlásokat adnak szomszédos államok polgárainak etnikai hovatartozására vonatkozóan... Felül kellene vizsgálni az okirat kiadására vonatkozó eljárást, amely jelenleg kapcsolatok sokaságát írja elő az egyes személyek és a magyar állami hatóságok közt.” Valójában, a kérdés mindkét vonatkozását vizsgálva, a Velencei Bizottság egészen más következtetésre jutott: „A Bizottság véleménye szerint az ilyen szervezetek szerepét nem lehet kizárni, ha azok az anyaállam által kért pontos, jogszabályokban meghatározott és egyéb bizonyító erejű okiratok hiánya miatt szükséges információk megadására szorítkoznak, vagy nem kötelező erejű informális ajánlást tesznek az anyaállam konzuli hatóságainak”. Ami pedig a magyar állami hatóságok szerepét illeti, a Bizottság megállapította, hogy épp azoknak a feladata – és nem más intézményeké –, ezeknek az okiratoknak a kibocsátása.

d) Szociális előnyök

Bár bizonyos árnyalatokkal, de alapjában véve a román kormány is egyetért az oktatás és a kulturális identitás támogatásával, viszont vehemensen ellenzi azokat az előírásokat, amelyek lehetővé teszik a három hónapos magyarországi munkavállalást, valamint a társadalom- és egészségbiztosítást. A budapesti hatóságok azzal érveltek, hogy elsősorban a valóság készítette őket arra, hogy munkalehetőséget ajánljanak a szomszédos országokban élő magyaroknak, és pedig az az ismert tény, hogy mindenképpen sokan jönnek Magyarországra dolgozni, de főleg „feketemunkát” végeznek. Ebben a helyzetben a szociális intézkedéscsomag meghozatala nem jelent egyebet, mint e személyek gazdasági és szo-

ciális jogainak a tiszteletben tartását, azon jogokét, amelyek a mindkét állam által elfogadott *Európai Szociális Chartában* is szerepelnek.

4. A területenkívüliség és a kétoldalú szerződések

„A Bizottság megítélése szerint az a pusztán tény, hogy egy adott jogszabály címzettjei külföldi állampolgárok, nem jelenti a területi szuverenitás elvének megsértését.” Másrészt a Velencei Bizottság megerősítette, hogy vannak nemzetközi jogi elvek, amelyeket tiszteletben kell tartani. A Keretegyezmény 2. cikkelyére hivatkozik: „Jelen Keretegyezmény előírásait jóhiszeműen kell alkalmazni, a megértés és tolerancia szellemében, valamint a jószomszédság, az államok közti baráti és együttműködési kapcsolatok elveinek megfelelően”. Ami a kétoldalú egyezményeket illeti, egy nemzetközi jogi elv, a *Pacta sunt servanda* elve azt kéri az államoktól, hogy ezen egyezményeket jóhiszeműen teljesítsék. Ez azt is magában foglalja, hogy kétoldalú konzultációkra kell sort keríteni a közös érdekű kérdésekben. A jelentés leszögezi: „A kisebbségeknek nyújtott kedvezményes bánásmódot szabályzó egyoldalú intézkedések, a lakóhely szerinti állam azokba történő kifejezett beleegyezése vagy azok hallgatóságos, de egyértelmű elfogadása nélkül nem érinthetnek olyan területeket, amelyeket kétoldalú szerződések már nyilvánvalóan szabályoznak”. És ennek komoly oka van: „A kétoldalú szerződések végrehajtását vagy értelmezését érintő viták esetén a rendelkezésre álló valamennyi vitarendezési eljárást jóhiszeműen igénybe kell venni, és egyoldalú intézkedések csak annyiban hozhatók az anyaország részéről, amennyiben ezek az eljárások nem bizonyultak eredményesnek.”

Milyen kihatásai lesznek a törvény alkalmazásának? Hogy előírásai bizonyos mértékben papíron maradnak vagy alkalmazásra kerülnek, azt, tekintettel a vele járó nagy költségekre is, hamarosan megtudjuk. Főleg ha figyelembe vesszük azt is, hogy egyes előírások – mint például a munkavállalásra és a társadalombiztosításra vonatkozóak – időben korlátozott érvényűek, csupán Magyarország EU-taggá válásáig hatályosak, amire 2004-ben biztosan sor fog kerülni.

Fordította: Bakk Miklós

Forrás: *Provincia*, 2001. 12. sz., 10.

A státustörvény és a Velencei Bizottság: reflexiók a kisebbségvédelemre

A státustörvény gondolata 1999 őszén merült fel, és végül 2001. június 19-én szavazta meg a magyar országgyűlés. A törvényhozási folyamatban a központi kérdés a törvény koncepciója, a jogalanyok meghatározása („ki a magyar”) és az ajánlóirodák hatásköre. Mindez a magyar nemzetpolitika, a román–magyar viszony és az európai kisebbségvédelem keretében értelmezhető.

Nem tisztzem eldönteni, hogy a Velencei Bizottság jelentése melyik félnek adott (inkább) igazat. Viszont a jelentés és annak háttere – megadott szempontok szerinti – elemzése megengedi néhány következtetés levonását.

Nézetem szerint a román diplomácia magát a kedvezménytörvényt ellenezte, amelyet – jogosan – a magyar nemzetpolitika eszközének tekint, és amely a kisebbségi nemzet- és társadalomépítést támogatja. A törvény elfogadását megelőző, illetve az azutáni időszakban Románia több kifogást emelt a kedvezménytörvény ellen, amelyeket végül a Velencei Bizottsághoz 2001. június 21-én beadott dokumentumban összegez.¹ A dokumentumban a román fél elsősorban a státustörvény pozitív diszkriminációra, a törvény extraterritoriális hatályára, valamint a szociális jellegű rendelkezésekre vonatkozóan fogalmazza meg a fenntartásokat. A magyar diplomácia, ellenlépésként, egy másik beadványt fogalmaz meg, amelyet 2001. június 19-én nyújt be a Velencei Bizottsághoz, amelyben a bizottság véleményét kéri a státustörvényhez hasonló európai törvényekre vonatkozóan.² A Velencei Bizottság 2001. október 19-én hozta nyilvánosságra jelentését³, amelyet mind a román, mind a magyar fél saját győzelmeként értelmezett.

Fontos kiemelnünk, hogy a magyar diplomácia – amellet, hogy ügyesen reagált a román fél lépésére – gyakorlatilag kemény, akár támadónak is nevezhető, kisebbségvédelmi lépést tett. Nem csupán a kedvezménytörvényt vette védelmébe, hanem a határokon túl élő kisebbségek támogatása európai gyakorlatának a kérdését is felvetette. Habár nem mozgok otthonosan a kisebbségvédelemben, az a benyomásom, hogy a magyar beadvány meglepetésszerű volt, és miután a Bizottság a magyar beadvány logikája mentén kivizsgálta a kérdést, elemzése és javaslatai új kisebbségvédelmi korszak kezdetét jelentik.⁴ Jelen

1 *The Official Position of the Romanian Government on the Law on Hungarians Living in Neighbouring Countries.*

2 *Paper Containing the Position of the Hungarian Government in Relation to the Act on Hungarians Living in Neighbouring Countries.*

3 European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission): *Report on the Preferential Treatment of National Minorities by their Kin-state.*

4 Ezzel nem állítom, hogy ennek hatása a közeljövőben érződni fog, csupán azt, hogy a jövőben nem lehet nem létezőnek tekinteni a Velencei Bizottság jelentését.

tanulmányunk szempontjából az igazán lényeges kérdés az, hogy a Velencei Bizottság legitimnek tekinti azt az elvet, hogy az anyaországnak támogatnia kell a határain kívül élő kisebbségeket, és azt nem tekinti sem pozitív diszkriminációnak, sem extraterritoriális hatályúnak.⁵ Ezzel implicit módon elismeri – ellentétben az eddigi kisebbség-meghatározásokkal –, hogy a nemzeti kisebbségeknek van (lehet) anyaországuk.⁶

Az anyaország, anyaállam egyetlen kisebbség-meghatározásban sem jelenik meg. Szemléltetésképpen, nézzünk meg két kisebbség-meghatározást. Az egyiket épp a Velencei Bizottság dolgozta ki 1991-ben: „Olyan csoport, amely számban kisebb, mint azon állam népességének fennmaradó része, amelynek tagjai, bár az adott állam polgárai, olyan etnikai, vallási vagy nyelvi ismérvekkel rendelkeznek, amelyek különböznek a népesség többségétől, és az az akarat vezérli őket, hogy megvédelmezzék kultúrájukat, hagyományait, vallásukat vagy nyelvüket.”

A leginkább elfogadott, Capotorti-féle nemzeti kisebbség-meghatározás pedig így hangzik: „Olyan nem domináns csoport, amely lélekszámban kisebb az állam népességének többi részénél, s amelynek tagjai – mint az adott állam szülöttei (nationals) – olyan etnikai, vallási vagy nyelvi jegyekkel rendelkeznek, amelyek különböznek az állam népességének többi részétől, és olyan szolidaritásérzést tanúsítanak, még ha csak burkolt formában is, amely kultúrájuk, hagyományaik, vallásuk vagy nyelvük megőrzésére irányul.”

Láthatjuk, hogy egyik meghatározás sem említi az anyaországot. Természetesen nem mindegyik kisebbség rendelkezik anyaországgal, ezért általános meghatározó tényező sem lehet ez. Viszont a térségünkben de facto nagyon sok kisebbség rendelkezik anyaországgal, és ez az anyaország valamilyen módon támogatja a határaikon túl élő nemzeti kisebbségeit. A „gond” elsősorban azokkal a nemzeti kisebbségekkel van, amelyek nemzetépítési politikát folytatnak, s ehhez az anyaország általában – valamilyen formában – támogatást nyújt. Ilyen kisebbség a romániai magyarság, és ugyanez elmondható a szlovákiai magyarokról is.⁷ Ezek a kisebbségek olyan nemzetállamokban élnek, amelyek a maguk részéről ugyancsak nemzetépítő politikát folytatnak. A két párhuzamos nemzetépítési politika gyakorlatilag – ha nem is erőszakos, de – feloldhatatlan konfliktust eredményez. Ezért, ha az anyaország – bármilyen formában is – támogatja a nemzeti kisebbséget, egyben annak nemzetépítését is támogatja. Az európai kisebbségvédelem nagy hangsúlyt helyez a kétoldalú együttműködésre és az ezen belüli problémakezelésre. Viszont, meglátásom szerint, ezek a „jószomszédságon” alapuló egyezmények nem működnek. Az állam és a nemzeti kisebbségek közötti viszonyban nem arról van szó, hogy a kisebbségek egyszerűen megőrizni akarják nyelvüket és kultúrájukat (természetesen azt is), hanem meg akarják teremteni azokat az intézményeket, kereteket, amelyek biztosítják a nemzeti kisebbség fennmaradását és prosperálását. Ha csupán megőrzésről lenne szó, az gyakorlatilag a lassú, de biztos asszimilációt eredményezné. Ezért a kisebbségek számára nem elégséges a jelen-

5 Ezt az elvről állítom, a státustörvényre később kitérek.

6 A jogban „kin-state”, a szociológiában pedig a „external national homeland” (Rogers Brubaker) fogalmak felelnek meg – habár nem egészen pontosan – az anyaország fogalomnak.

7 Nem véletlenül épp Románia és Szlovákia kifogásolja a leginkább a státustörvényt.

legi kisebbségvédelmi szabályozás. Az külön kérdés, hogy az állami álláspontokat előtérbe helyező EU-s kisebbségvédelmi politika gyakorlatilag nem a kisebbségek szémszögéből, hanem az elképzelt stabilitásra tekintettel határozza meg a kisebbségi jogokat.

A következőkben megvizsgálom a Velencei Bizottság általam legfontosabbnak tartott következtetéseit.

Az állam és az anyaország viszonyáról a Bizottság megállapítja, hogy mind a két fél rendelkezik jogosultságokkal.

„A kisebbségek védelméért elsősorban a lakóhelyük szerinti állam tartozik felelősséggel. A Bizottság tudomásul veszi ugyanakkor, hogy az anyaállamok szintén szerepet játszanak kisebbségeik védelmében és megőrzésében, az őket összekötő nyelvi és kulturális kötelek szorosan tartásának céljával.”

Kisebbségvédelmi alapelv, hogy a területén élő kisebbségekkel szemben az illető állam tartozik felelősséggel. De ha nem is tekinthető a kisebbség-meghatározás részének, a Bizottság kimondja azt az alapvető elvet, hogy az anyaállam szerepet játszhat kisebbségeinek védelmében. A kérdés úgy is feltehető, miért szükséges, hogy az anyaállam szerepet vállaljon ebben. Minden túlzás nélkül állíthatjuk, hogy térségünkben éppen azért, mert az illető állam, amelyben a kisebbségek élnek, nem biztosítja megfelelően a kisebbségek védelmét. Ezt a kérdést meg lehet közelíteni jogilag, és hivatkozni lehet a különböző kisebbségvédelmi dokumentumokra. De ez nem visz közelebb a kérdés megértéséhez és megoldásához. Könnyűszerrel bebizonyítható – például Románia esetében éppen a magyar kisebbségre vonatkozóan – az is, hogy megfelelő módon védelmezi azt, és az is, hogy igen keveset tesz annak érdekében. A romániai magyar kisebbség és a magyar állam szubjektív módon azt érzi, hogy a romániai magyar kisebbség jogai nem biztosítottak Romániában. Egyéni szinten talán igen, és a kisebbségekhez tartozó *egyének* társadalmi integrációjára vonatkozóan sem lehet túl sok kifogást emelni. De ez nem elégséges a kisebbségek kulturális (értsd: nemzeti) reprodukciójához, ami minden kisebbségpolitika alapvető célja. Ilyen értelemben a nemzeti kisebbség elvárja, hogy az anyaország kompenzálja valamilyen módon, és ezt az anyaország meg is teszi. Státustörvénnyel vagy anélkül.

Alapjában véve a Velencei Bizottság elfogadhatónak tartja a kedvezményeket, de csak bizonyos megszorításokkal.

„Az államok által elfogadott, a kisebbségeikhez tartozó személyek részére kedvezményeket megállapító egyoldalú intézkedések – aminek gyakorlata a Bizottság véleménye szerint még nem rendelkezik elégséges hagyománnyal (*diuturnitas*) ahhoz, hogy nemzetközi szokássá váljék – csak akkor jogszerűek, ha az államok területi szuverenitásának, a megkötött szerződések betartásának (*pacta sunt servanda*), az államok közötti baráti kapcsolatok és az emberi jogok és alapvető szabadságok tisztelete, különösen a diszkrimináció tilalmának alapelveit tiszteletben tartják.”

Érdemes felfigyelni a megfogalmazásra, miszerint ezek az intézkedések *még nem rendelkeznek elégséges hagyománnyal*. Ezzel a Bizottság jelzi, hogy ebben az irányban történhet elmozdulás, és szerintem nem kizárt, hogy általánosan elfogadott kisebbségvédelmi alapelvvé válhat. Viszont a jelentés hangsúlyozza, hogy ezek a kedvezmények csak akkor jogszerűek, ha a területi szuverenitást, a megkötött szerződéseket, az államok közötti bará-

ti kapcsolatokat tiszteletben tartják. Hasonlóan érvényes ez az emberi jogokra és a diszkrimináció tilalmára. Tehát ez az a keret, amelyben az anyaország kedvezményekben részesítheti a határain túl élő kisebbségeit. Ha azt pusztán jogilag értelmezzük, akkor nem jutunk előre. Gondolok itt elsősorban a baráti kapcsolatokra. Mit ért a jog ezalatt? Az alapszerződés aláírása azt jelenti, hogy létrejött a baráti viszony? Baráti viszonyt nem lehet szerződéssel teremteni. Szociológiailag, politológiailag vizsgálva a kérdést talán egy kicsit világosabban láthatunk. Abból lehet kiindulni, hogy a magyar kisebbségek helyzete miatt Magyarország és szomszédai között valamilyen feszültség létezik. Mint ahogy létezik a magyar kisebbségek és azon államok között is, amelyben élnek. Ezt természetesen lehet történelmi okokkal is magyarázni, de jobban megközelíthető a kérdés, ha a különböző nemzeti – kisebbségi vagy többségi – csoportok nemzeti alapon való intézményesülését (nemzetépítést) vizsgáljuk. Így beemelhetjük az elemzésbe a kisebbségeket is, amelyekről a Velencei Bizottság nagyon keveset mond.⁸ Ezzel eljutunk ahhoz az alapvető megállapításhoz, hogy az európai kisebbségvédelem nem tekinti összefüggésében a kérdést. A kisebbség ezekben a dokumentumokban mint védelemre és támogatásra szoruló csoport jut szerephez, de a kisebbségek belső dinamikájáról, az általuk folytatott politikának a jogosultságáról nincs szó. Míg a meghatározásokban láttuk, hogy a nemzeti kisebbségek megőrizhetik identitásukat, és a Velencei Bizottság javaslataiból azt is láttuk, hogy milyen keretek között támogathatják őket, arra vonatkozólag semmi sincs, hogy egy nemzeti kisebbség milyen intézményeket, jogokat (természetesen kollektív jogokra gondolok) követelhet annak érdekében, hogy ezt megvalósítsa.

Az anyaország és a törvény alkalmazásáról a következőképpen fogalmaz a Bizottság: „Az állam nem ruházhat kvázi hivatalos feladatokat egy más államban bejegyzett civil egyesületre. Bármilyen igazolás az állampolgárság szerinti államban (*in situ*) csak a konzuli hatóságok közbejöttével szerezhető meg, ez utóbbiak általánosan elfogadott rendeltetését is figyelembe véve. Előnyös, ha a vonatkozó törvények és rendeletek pontos kritériumok felsorolásával határozzák meg alkalmazási körüket. Az egyesületek tájékoztatással szolgálhatnak e kritériumok tekintetében az azokat alátámasztó hivatalos dokumentumok hiánya esetén.”

Elméleti szempontból ez talán a legérdekesebb paragrafus, főleg a második része. Az első része tulajdonképpen megkönnyíti a magyar állam dolgát. Az mindig is problematikusnak tűnt, hogy egy közigazgatási ügyben nem magyarországi tisztviselők vegyenek részt. Viszont a konzulátusok felhasználása ebben a kérdésben politikailag igen kockázatosnak tűnt. Ezt a problémát gyakorlatilag megoldotta a Bizottság. A határon túli magyar szervezetek által létrehozott „ajánlóirodák” ezáltal „tájékoztató irodák” lesznek, de gyakorlatilag ugyanazt a funkciót fogják betölteni, mint ahogy az a törvényhozó elképzeléseiben szerepelt.

Az igazán izgalmas kérdés a személyi hatály meghatározása. A szabad identitásválasztás elve alapján a státustörvény került az objektív kritériumok meghatározását. A Velencei Bizottság pedig épp ezt javasolja. Érdekes, mivel gyakorlatilag ezt teszi.

8 Igaz ugyan, hogy nem a kisebbségek jogairól kérték ki a Bizottság véleményét, de a fentebb említett kisebbség-meghatározásoknál azt láttuk, hogy az anyaország nem szerepel, a Velencei Bizottság javaslatában pedig a nemzeti kisebbségekről nincs szó.

Ennek szellemében a 2001. október 15–16-i MÁÉRT-konferencián⁹ a résztvevők a jogosultak körét úgy határozták meg, hogy az kerülhet a törvény hatálya alá, aki magát magyarnak vallja, tud magyarul, illetve eleget tesz a következő három kritérium egyikének: 1. valamely bejegyzett magyar szervezet nyilvántartott tagja; 2. valamely egyházi nyilvántartásban magyarként tartják számon; 3. az állampolgársága szerinti állam magyarként tartja nyilván.

Továbbra is alapvető a felvállalt önidentifikáció. A magyar nyelv ismerete a legfontosabb objektív kritérium, de mint azt Renan óta tudjuk, ez nem meghatározó kritérium. Emellett valamilyen magyar intézményhez való tartozást kell bizonyítani, vagy azt, hogy az illetőt az állam magyarként tartja nyilván. Romániában ez utóbbi igen kevés hivatalos dokumentumban jelenik meg, de ismereteim szerint például Jugoszláviában ez eredményesen használható.

Végeredményben továbbra is a „ki a magyar” kérdés marad a központban, és továbbra is szimbolikusan a magyar állam és az illető nemzeti kisebbség határozza meg a kisebbségi magyarokat.

A kedvezményekről és a vitás kérdésekről a következőképpen fogalmaz a Bizottság: „A kisebbségeknek nyújtott kedvezményes bánásmódot szabályozó egyoldalú intézkedések, a lakóhely szerinti állam azokba történő kifejezett beleegyezése vagy azok hallgatólagos, de egyértelmű elfogadása nélkül nem érinthetnek olyan területeket, amelyeket kétoldalú szerződések már nyilvánvalóan szabályoznak. A kétoldalú szerződések végrehajtását vagy értelmezését érintő viták esetén a rendelkezésre álló valamennyi vitarendezési eljárást jóhiszeműen igénybe kell venni, és egyoldalú intézkedések csak annyiban hozhatók az anyaország részéről, amennyiben ezek az eljárások nem bizonyultak eredményesnek.”

Első olvasatra egyértelmű ez a paragrafus, viszont, hogy melyik fél mit ért eredményes eljárás alatt, az nagyon könnyen megjósolható. Míg Románia megoldottnak tekinti a kisebbségi kérdést, addig Magyarország (és az RMDSZ) kételyeit fejezi ki ez iránt.

A kultúra és az oktatás területén nyújtott kedvezményes bánásmód elfogadott, de nem az az egyéb, például a szociális kérdések és a munkavállalás terén: „A kisebbségekhez tartozó személyeknek az oktatás és a kultúra területén az anyaország annyiban biztosíthat kedvezményes bánásmódot, amennyiben ez a kulturális kapcsolatok erősítésének legitim célját követi, és e célhoz mérten arányos. Az oktatáson és a kultúrán kívüli területeken kedvezményes bánásmód csak kivételes esetekben adható, ha ez legitim célt követ, és a célhoz mérten arányos.”

A paragrafus végén a szövegezők engedékenyebben fogalmaznak, és egy kiskaput teremtenek. Hogy mi a legitim cél, az megint interpretáció kérdése. Például ha legitim célnak fogadható el, hogy az identitás megőrzéséhez a személyek anyagi jóléte is szükséges, akkor akár legitim célnak is tekinthető az egyéb, kultúrán és oktatáson kívüli területeken nyújtandó kedvezmény. De a kérdés mélyebb boncolgatása túlmutat ennek a cikknek a keretein.

⁹ A Magyar Állandó Értekezlet negyedik ülésének Zárónyilatkozata. Budapest, 2001. október 26.

A Velencei Bizottság javaslataira vonatkozóan a magyarországi álláspont az, hogy a kedvezménytörvényen nem kell módosítani, és az mindenképpen hatályba lép 2002. január 1-jén. Viszont a Bizottság egyes javaslatai megkérdőjelezzik a törvény néhány paragrafusát, ezeket a magyar kormány a végrehajtási utasításoknál fogja figyelembe venni. Természetesen vitatható, hogy a törvényt kellene-e módosítani, vagy elég azt a végrehajtási utasításokban korrigálni, de ez már inkább a bel- és külpolitikai presztízsharc területe.

Fentebb azt állítottam, hogy maga a törvény, valamint a Velencei Bizottság javaslatai új korszakot nyithatnak a kisebbségvédelemben. Az utóbbiak hivatkozási alapul szolgálnak majd a továbbiakban. És ki kell mondanunk, hogy a javaslatok túlmutatnak az eddigi kisebbségvédelmi paradigmákon. Csak így érthető meg a kisebbségi főbiztos heves reakciója, amelyet egyértelműen a Velencei Bizottság javaslataira tett.¹⁰ Nehéz megjósolni, hogy ez milyen hatással lesz a politikai stabilitásra, amely az európai kisebbségvédelem kulcsfogalma, de valamilyen formában megkérdőjelezi a kisebbségi kérdéshez való eddigi hozzáállást. A státustörvény és a Bizottság javaslatainak értelmezése további viták tárgya lesz Magyarország és a szomszédos államok között, de ez nem olyan lényeges kérdés, mint az, hogy a határon túli kisebbségek támogatásának elve európai kérdéssé vált.

Forrás: *Provincia*, 2001. 12. sz., 11.

10 Rolf Ekeus: *Sovereignty, Responsibility, and National Minorities*. 2001. október 26. (www.osce.org/news/generate.php3?news_id=2095)

Bizalomerősítő válságtörvény

Miközben a régióban kisebb vihart okozott a magyar státustörvény, illetve kedvezménytörvény, Szerbiában – legalábbis kormány szinten – kivárára jellemző rezignációval fogadták, ami természetesen nem magyarázható makulátlan kisebbségpolitikával. Tudnunk kell ugyanis, hogy – miközben a magyar kisebbség egyik pártja kormányzati szereppel bír – továbbra is mintegy kétszáz kisebbségellenes diszkriminációs törvény, illetve kormányrendelet van életben. Szerbiai kormánykörökben megoszlanak a vélemények, a szövetségi külügyminiszter, Koštunica elnök véleményét is tolmácsolva, parlamenti felszólalásában alkotmányellenesnek minősítette, az ugyancsak szövetségi kisebbségügyi miniszter pedig példamutatónak. Hasonló ellentmondások jelentkeznek köztársasági szinten is.

Nem biztos tehát, hogy végleges elfogadást nyer, akkor sem, ha átmenetileg elfogadhatónak minősül. A zavar a szerbiai politika belső ingadozásaiból következik, továbbá abból a bizantikus stratégiából, amely megmutatkozik például a hágai ENSZ bírósággal való együttműködési huzavonában is. Ez a bizonytalanság első magyarzata.

Nem képvisel veszélyt?

A bizonytalanság második magyarázata a vajdasági magyarság szerény demográfiai súlya. A tömeges áttelepülések következményeként becslések szerint a magyarok száma jóval háromszázezer alá zuhant. Ezt csak tetézi az értelmiségiek kivándorlása, a kisebbségi intézményrendszer napjainkban is tartó radikális eróziója, aminek folytán képtelen a közösség vitális energiáit mozgósítani. A státustörvény nem állítja le ezt a folyamatot, tehát ebben a helyzetben a törvény nem képvisel semmiféle veszélyt.

A harmadik magyarázat az, hogy Szerbia az elmúlt években sokkal radikálisabb státusmegoldásokat ratifikált, vagyis elismerte a kettős állampolgárság intézményét, amit Vajdaságban csak egy parlamenten kívüli magyar kisebbségi párt és egy német civil szervezet kér, miközben a kormánypártok, köztük a magyar is, immár nemcsak személyes, hanem etnikai alapú csoportjogként ismerik el a kettős állampolgárságot. A magyar kedvezménytörvény ehhez viszonyítva szerény gesztusnak számít, és valójában nem sok vizet zavar. A kisebbségi kormánypárt ilyesféle diszkrét magatartása érthető, ha tudjuk, hogy a választási törvény teljes mértékben többségfüggő: vagyis az a párt képviseli a magyarokat, amelyeket a domináns többségi párt partnerként elfogad.

A negyedik magyarázat mindenképpen abban keresendő, hogy a szerbiai hatóságok a legvérszerűsebb időkben rokonszenveztek az áttelepülést célzó gesztusokkal. Milošević titkosrendőrsége például soha egyetlen megtorló lépést sem tett az 1991-ben kezdődő tömeges áttelepüléssel járó valutakivitel megfékezésére. A magyarok tömegesen szabadultak meg ingatlanjaiktól, majd az értük járó készpénzt formai-jogi szempont-

ból törvényellenesen juttatták át a határon. Ennek köszönve hatalmas vagyon jutott dömpingáron a menekültek kezébe. Radikális nacionalista politikusok erre célozva többször is kijelentették, hogy ebben nincs semmi kivetnivaló, hiszen „minden madár a saját fészke felé repül”. Ettől függetlenül a jugoszláv hadügyminiszter asztalára olyan tervezet került, amely négy-ötezer értelmiségi kitelepítését irányozta elő. A tervezet szerzői szerint ez véglegesen megoldotta volna Szerbiában a magyarkérdést. A volt Čosić-kormány pedig nyíltan beszélt a humánus lakosságcseréről. Az ezekkel a kérdésekkel való szembe-sülés mindmáig elmaradt, ami egyértelműen utal arra, hogy az önkéntes áttelepülés ellen senkinek sincs kifogása. Ha a státustörvényben ilyen intenciót ismernek fel, akkor a továbbiakban sem merül fel semmiféle kifogás.

Az ötödik pont alá sorolható, hogy a politikai elit disputáját fékezi az ország gazdasági és politikai helyzete. Magyarország fontossága a szerb politikában felfelé ível, tehát nem szükséges beárnyékolni az államközi viszonyt. Ugyanakkor a kormányzat tisztában van azzal, hogy a kedvezménytörvény határfokát végül is a szerbiai társadalom visszhangja dönti el, az elmúlt évtizedben pedig a társadalom sokszor represszívebb volt, mint az állam.

A társadalom állásfoglalása egyelőre nyílt kérdés. Máris elhangzanak olyan vélekedések, hogy az elkövetkező nehéz időkben az új munkahelyek elosztásakor szem előtt kell tartani a magyarok előnyét a magyarországi munkapiacon. A jelenlegi hisztérikus helyzetben ilyesféle hátulütővel számolni kell akkor is, ha az állam semleges marad. A szerb közvélemény keveset tud a kedvezménytörvényről, tehát túlbecsüli a kedvezményeket. Nehéz remélni, hogy a vajdasági magyarok tömegesen szembeszállnak a helyi közvéleménnyel: eddig sem tették, ezután sem teszik. Az állami tiltásokkal előbb dacolnának! Várható tehát, hogy a „magyarigazolvány” kiváltása megható érzelmi azonosulást vált ki bennük, amit nem becsülnék le, ám nem lépnek életbe azok az identitáspolitikai következmények, amelyek a kedvezménytörvényt igazolják.

A nemzeti identitás megőrzésének érzelmi megalapozottsága azonban csak tragikus konfliktushelyzetben perdöntő – valljuk be a kegyetlen tényt: sajnálatos próbatételek árán –, máskülönben csak egy szálat képez a gazdag szöttesben. Sokrétű, időnként paradoxális helyzetekről van szó. Emlékeztetnék arra, hogy a kommunista rendszerben Jugoszláviában az asszimilációs mutató százalékokban kifejezve nagyobb volt, mint Romániában, holott a titói rendszer távolról sem volt annyira kisebbségelnyomó, mint a Ceaușescué. Tegyük hozzá: Ausztriában még a jugoszláviainál is erőteljesebb volt a beolvadás, tehát fenntartással kell értelmeznünk a kisebbségelnyomás és az asszimiláció közötti mechanikus ok-okozati összefüggést. Már ezek a párhuzamok is elgondolkodtatnak bennünket, amit még tovább árnyalhatunk azzal a meglátással, hogy a vajdasági magyarság éppen a miloševići elnyomó rendszer idején nem kis bátorsággal és nagy bölcsességgel állt ki nemzeti identitásának védelmében, sokkal határozottabban, mint a titói rendszerben. Ezeket a jelenségeket azért tettem szóvá, hogy az okozatok és a következmények bonyolultságára mutassak rá. Egy jó szándékú politikai gesztus bizonyos helyzetekben hatásos, más esetekben viszont nem az. A kérdés, hogy merre billen a kedvezménytörvény mérlege.

A premodern kisebbségi társadalmaknak szánt törvény

Nem vonható kétségbe a kedvezménytörvény elvi létjogosultsága, hiszen a magyar kormány nyilvánvalóan szem előtt tartotta a Magyar Köztársaság alkotmányának 6. cikkelye 3. bekezdését, amely arra kötelezi, hogy felelősséget vállaljon a határon kívül élő magyarok sorsáért. Ez így van rendjén! A fenti bekezdés igenis nemzeti szempontú mércét feltételez, tehát nem írható a kedvezménytörvény rovására az sem, hogy a kisebbségi magyarok nemzeti érdekeit helyezi előtérbe. A törvény az alkotmányjogi kötelezettségre alapoz, és mint ilyen, az érzelmi azonosulás szintjén bizonyára pozitív hatásokra számíthat. A kisebbségi lét elkerülhetetlenül érzelmi traumákkal jár, a törvény ezeket nem gyógyítja, inkább enyhíti. Ez is méltánylandó. De vajon csupán erre van-e szüksége a kisebbségi polgárnak, vagy pedig máris – a nagy európai átrendeződés folyamatában – sokkal korszerűbb szemléletű törvények szükségesek?

Szerintem jobb lett volna az alkotmányjogi kötelezettséget a továbbiakban államszerződésekkel szabályozó kerettörvénnyel rendezni. Ez biztosítaná, hogy egy-egy kisebbségi társadalom sajátosságainak figyelembevételével jöjjenek létre a helyzetjavító akciók, ugyanakkor szem előtt tartaná az illető államok adott feltételeit, amelyek az adott kisebbség sajátosságainak egyik (sokszor sajnálatos és felháborító) dimenzióját képviselik.

A jelenlegi általános érvényű kedvezménytörvény megfogalmazója sajnálatos minimummal köti meg saját kezét. Úgy látom, ez esetben a román maximumról van szó. Viszont Szerbiára vonatkoztatva például nem biztos, hogy a román maximum elégséges, a kettős állampolgárság elismerése sokkal többet jelentene, mivelhogy Szerbia ezt egyik vagy másik állammal szemben kollektív kisebbségi jogként alkalmazza már. A rugalmasabb hozzáállás az egyik vagy a másik állam esetében többet engedélyezett volna, arról nem is szólva, hogy ez esetben az ausztriai magyarok is részesei lehetnek volna az identitásmegőrző törvénynek. A kerettörvényre építkezve lehetőség nyílna az új helyzetek gyors és hatásos beépítésére. Nagyobb térrel rendelkezne az európai hatósugarú magyar diplomácia is, hiszen az európai politika tapasztalhatta, hogy a kisebbségi kérdés távolról sincs megoldva. Bár az európai politika szőnyeg alá szeretné seperi, azért előbb vagy utóbb szembe kell nézni vele, mivelhogy ez továbbra is tehertétele – tragikus példák erre külön figyelmettetnek! – a demokratizálódó és integrálódó, de mégis a versailles-i megalapozású Európának.

Elképzelésem kétségtelenül azon a feltételezésen alapul, hogy a kelet-európai demokratikus folyamatok, igaz, meg-megszakadva, akadozva, de erősödni fognak, tehát ezekbe kell modernebb törvényekkel mérvadóan beleszólni. Bele kell szólni, mert egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy a régió demokratizálása, a liberális demokrácia nem biztosítja a kisebbségi jogokat, sokszor éppen a kettő aszinkronjával manipulálva a liberális demokrácia szószólói az asszimilációit szentesítik. Érdemes lenne a politikai filozófia mezejében nagyobb figyelmet szentelni Kis János remek tanulmányának (A nemzetállamon túl), amelyben a kollektív kisebbségi jogok érvényesítésével korrigálja a liberális teória kezdeti (XIX. századbeli) hiányosságait, továbbá Schöpfung György sokatmondó megállapításának, mely szerint a kisebbségeknek „kollektív jogokat kell biztosítani, s ezt akkor is meg kell tenni, ha az egyéni jogok rovására történne”. Nem az akadémiai eszmecsere kedvéért

teszem szóvá ezt, ami a mindennapi politikai viták tárgya: minden gyakorlati megoldás attól függ, hogy a két szélső pont között merre billen a mérleg nyelve. A nagyszámú kisebbséggel rendelkező posztoszocialista államokban nemcsak a többségi nacionalizmus rohama-
inak kell ellenállni, hanem kinos párbeszédet kell folytatni azokkal a liberálisokkal is, akik a kommunista kollektívizmus elleni őszinte harcuk során mindenféle kollektív jog érvénye-
sítésében a demokratikus folyamatok kerékkötőjét látják. Nem akadémiai vita azért sem,
mert – megdöbbenésemre – a jelenlegi kedvezménytörvényből kimarad a kollektív jogok-
ból fakadó autentikus kisebbségi intézményrendszer „jogának” leírása. Pedig – szerintem
– ez lenne a kedvezménytörvény tengelye.

Ezzel eljutottam fejtegetésem sarkalatos pontjához. Egy törvény mindig gyakorlati
jellegű, de mögötte szükségszerűen egy politikai filozófia húzódik meg. Nos, ez a filozófia
nyilvánvalóan jó szándékú, de bizonytalan, mivelhogy sokkal inkább a segélyezésre, mint-
sem a felemelkedésre alapoz, ami pedig nem jelent távlatos megoldást. Szükségszerűen
a segélyezésre alapul, mert nem a kisebbségi társadalomra alapoz, hanem a kisebbségeket
mint egyéneket veszi célba azzal a feltételezéssel, hogy ily módon a kisebbségi társadalmat
támogatja. Paradox helyzet elé kerülünk: a liberális Schöpflin gondolatmenete nyomán
derül ki, hogy a nemzeti irányultságú kedvezménytörvény a nemzeten belül a XIX. századi
liberális politikaszemléletből indult ki.

A változó Európa gondolatából kiindulva szóvá kell tenni, hogy a kisebbségi társa-
dalmak is ludasak a lépésvesztésben, saját lehetséges előnyeik lefaragásában, mert
a jogos védekezési stratégiával nem tudják párosítani a modernizációs stratégiát, ennek
következtében a demokratikus állam szépszerivel befejezi azt, amire a diktatórikus nem
volt képes. Ez a veszély idővel növekedni fog. Kirajzolódik tehát a kedvezménytörvény
sérülékeny pontja: olyan premodern kisebbségi társadalmakkal számít, amelyek szüntel-
en védekezésre vannak berendezkedve, de a saját államukban alig van esélyük aktív sze-
repre. Nem az a fő kérdés ugyanis, hogy Magyarországon a kisebbségek ideiglenes (sze-
zonális) munkahely birtokába jussanak, hiszen ez bekövetkezik a kedvezménytörvény
nélkül is, mi több, az egész régió láthatárán megfogalmazódott a munkaerő szabadabb
mozgásának igénye, tehát a munkaerő-vándorlásra számítani kell. Minden esetben
a befogadó ország azt az egyént fogadja be, akire szüksége van, ezért nem tartanék
a „román munkaerő-veszélytől”. A hangsúlyt arra helyezném, hogy a kisebbségi polgár
modernizációs többleténél fogva elsősorban a saját államának munkaerőpiacán (lehet ez
a piac termelői, szolgáltatási, szellemi stb.) versenyképes legyen, ebből kifolyólag más-
hol is: Magyarországon, vagy tételezzük fel, Nyugaton. A versenyképességét megtartó
egyén mindig visszatérhet szülőföldjére, nem szakítja meg a családtörténeti folyamatos-
ságot, főleg nem a kulturális, illetve az identitásmegőrző szálakat. De ha pusztán lehető-
ségként sem találja helyét, akkor első alkalommal megszakítja kötelékrendszerét, csak
vendégként tér haza. Ennek ismeretében különös csapda előtt találjuk magunkat. Szerbiá-
ban például az első külföldi befektetői tőkeérdekeltség a Vajdaság felé irányul. Ez egyelő-
re csak intenció, de ha valóság lesz belőle, akkor a Vajdaságban tömeges, új, modern fel-
fogású munkaerőre lesz szükség. A szerb kormányzat máris észleli ennek hiányát és nem-
zetközi támogatással egész Szerbiára nagyméretű átképzési stratégiát dolgozott ki,

ennek kezdete hónapok kérdése csupán. Kimaradnak-e ebből a magyarok? Elégedjenek-e meg a szezonális munkával?

A veszély nem kicsiny, nemcsak azért, mert a fiatal, szakképzett réteg áttelepült Magyarországra, hanem azért is, mert a kisebbség modernizációs tartalékai szerények, továbbá nem áll rendelkezésére olyan kulturális, vele párhuzamosan olyan képzési, átképzési stratégia, amely ötvözi a helyi környezetbe való integrálódást és a nemzeti identitás megőrzését. Úgy tapasztalom, hogy újabban a vajdasági magyar kisebbségiek szüntelenül a vagy-vagy helyzet előtt találják magukat, egyszerűen azért, mert az uralkodó nemzeti ideológiának nincs elképzelése a többnyelvű és többkultúrájú magyar kisebbségről. Miközben Európa virágzó nemzeteinek életében egyre inkább meghonosodik a „második nyelv”, kiderül, hogy a kisebbségnek három nyelven kell érintkeznie, hogy belépjen a globalizáció folyamatába, saját államának szociális és gazdasági valóságába, s egyben őrizze nemzeti identitását. Hogyan lehet ezeket a folyamatokat egyenrangúan és párhuzamosan kezelni? Tisztáznunk kell a kérdést, csupán azon dől vagy bukik nemzeti hovatartozása, hogy milyen nyelven fejezi be az egyetemet, és milyen közegben tevékenykedik. Jelenleg ugyanis fennáll az a veszély, hogy a kisebbségi közösséget nem csupán kívülről zsugorítják, hanem belülről is. Kimunkálható-e valamilyen más, a különböző jellegű folyamatok között megfelelő egyensúlyt létrehozó értékrend? Mert ha az előbbi állítás igaz, akkor nem segít semmiféle kedvezménytörvény, az ennél sokkal jobb és célszerűbb sem. Ha pedig nem tartható arany szabálynak, akkor a jelenlegi kedvezménytörvény a kisebbségen belül diszkriminál, hiszen nem kap iskoláztatási támogatást az a magyar szülő, akinek a lakhelye közelében nincs megfelelő magyar tagozat, de anyagi feltétele sincs arra, hogy valamelyik távolabbi város magyar tagozatára írassa be gyermekét, tehát a szociális szempontok eleve sérülnek.

Így lesz, mert még a legnemesebb álmainkban sem gondolhatunk arra, hogy az egyre drágább oktatási folyamatban méltányos ösztöndíjazási rendszer segítségével a hátrányos helyzetűek esélyei növelhetők legyenek. Visszatérve gondolatom kiindulópontjára, félve szólok arról, hogy a magyar kisebbség modernizációs tartalékai igen szerények, nem csupán az elmúlt évtized keservei miatt, hanem a modernizációtól szorongó hagyományos kisebbségi paradigma miatt is. Ezt már tapasztalhattuk a hatvanas évek folyamán, azokban az években, amikor Jugoszláviát elérte a felülről irányított kommunista modernizációs hullám, aminek következtében a Vajdaságban alapjaiban megváltozott a foglalkoztatási struktúra. Vele együtt változtak az etnikai arányok is. A vajdasági magyarság beolvadása felerősödött, nyilvánvalóan azért, mert a hagyományokhoz ragaszkodva a változásokkal szemben nem volt képes kialakítani egy immúnissá tevő modern kultúrát. Efféle újabb hullámra, ha Szerbia valóban ki akar lábalni a zsákutcából, mindenképpen számítani kell, mint ahogy az is biztos, hogy a nemzetközi közösség, vele együtt a nemzetközi tőke, ebben támogatni fogja. Ha a magyarság nem képes belépni ebbe a folyamatba, annak az lesz a következménye, hogy Vajdaság etnikai arculata újabb nagy változáson megy át. Az információs társadalomban a kisebbségi társadalom tovább zsugorodik, a világváltozások lezárják azt a folyamatot, amelyet a modernizációellenes diktatúra nem fejezett be.

Európaizálni a nemzet határokon kívül rekedt részét

Szerintem ezen a prizmán keresztül kellene megvizsgálni a kedvezménytörvény erényeit és hibáit. Miből induljunk ki, akár a törvény szavával is? A kisebbségi társadalmak közel nyolc évtizedes tapasztalatait összegezve kiderül, hogy a megmaradási stratégia legértékesebb hagyománya a hiteles kisebbségi intézményalapítási készség volt. A magyar kisebbségek nem a lázadással vagy a zendülésekkel védekeztek, hanem intézményekkel. A legtöbbször kényszerhelyzet diktálta védekezésről volt szó. Ez eredményesnek bizonyult, hiszen kialakította a közösség mindennapi életében felmerülő kérdésekre válaszoló elitjét. Ezt nem pótolhatja sem az anyaországi kultúra, sem az anyaországi intézményrendszer, hiszen az egyszerű átvétel túlfeszíti a kisebbségi polgárban az élet és a kultúra szüntelenül romboló kettősségét. A sajátos kisebbségi intézményrendszer és kulturális értékrend hozzájárult a kettősség feloldásához, a viszonylag tűrhető egyensúly létrehozásához. Következménye a magyar kultúra mozaikos rendszere, aminek a jelentőségét Németh Lászlótól Mészöly Miklósig a legkülönbözőbb világnézeti elkötelezettségű magyar értelmiségiek méltányolták és elismerték. Nemcsak a kisebbségek hasznára vált ez, hanem a magyar kultúra is gazdagabb lett általa. Ezt a nyolc évtizedes túlélési stratégiát semmiképpen sem szabad felszámolni, hanem tovább kell fejleszteni. Az Európához csatlakozó Magyarországnak mindent meg kell tennie, amit csak lehet, hogy modernizálja, európaizálja a nemzet határon kívül rekedt részét, nehogy létrejöjjön egy „archaikus perem”, amely a belpolitikai játéktérbe kerülve a magyar modernizáció kerékkötője is lesz. Nem szólva arról, hogy a magyar kisebbségi társadalmak lemaradása vagy a modernizációs európai folyamatokból való kiszakadása nemhogy integrálja a Kárpát-medence magyarságát, hanem növeli a szakadékokat és a feszültségeket, a magyarországi választópolgárban pedig jogos ellenszenv támad fel e kérdés iránt.

A közép-európai átalakulás küszöbén a kisebbségi társadalmak elitjei gyorsan felismerték a kisebbségi csapdát. A diktatórikus rendszerek ezt a csapdát elfüggönyözték, az államszocializmus bukása feltárta. A politikai diszkrimináción túl létezik egy civilizációs csapda, amelyben a kisebbségi nem bontakoztathatja ki szabadon saját képességeit, akkor sem, ha a politikai elnyomás (esetleg) a minimálisra korlátozódik. A csapdát érzékelő réteg, amelybe a kisebbségi közösség előzőleg a legtöbbet fektette be, eltávozott a közösségből. Nem a parasztfiatalság menekült, amely örökösen ki volt zsákmányolva, továbbá a kilencvenes években is a legjobban ki volt szolgáltatva a nacionalista megtorlásoknak, hanem az előzőleg előnyösebb helyzetet élvező, tehát szociálisan mobilis réteg. Éppen ezért sürgősen fel kellene hagyni a Pesten meghonosodó mártírológiai demagógiával, józanul szembe kell nézni a tényekkel, azzal, hogy a szabadpiacon alapuló többpártrendszer kilátása, a demokratikus átalakulás kezdete rendkívül nagy mértékű áttelepülésre készítette – szerintem indokoltan! – a kisebbségi eliteket. Sokkal inkább, mint az egypártrendszerű diktatúrák. Ennek a mérete megdöbbentő, következményei beláthatatlanok. Az exodust külön ösztönözte a magyarországi felvirágzás, a kiváló európai esélyek, amelyekben a személyes értékek szabadon kibontakozhatnak. Nem róható meg senki azért, mert saját személyes érdeke, jóléte, gyarapodása, érvényesülése érdekében kilépett a kisebbségi közösség-

ből, vagyis Magyarországra települt át. Senkinek a fejére nem olvasható Reményik „eredj, ha tudsz” erkölcsi mementója. A távlatokban gondolkodó közpolitika ezzel ellentétben jó törvényekkel a kiváltó okokat, vagyis a demokratikus átalakulás válságát gyógyítja. Szembenéz tehát a klientúrarendszer kiépítésére nézve kedvező, spontán, minden szabály és elképzelés nélkül lejátszódó tegnapi folyamattal. Hogy ez, mármint a klientúrarendszer, milyen mélyen belevésődött a köztudatba, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy azonnal megkezdődött a Nagyidai cigányok világát megidéző marakodás a kedvezménytörvény keretében létrejövő javaslattevő bizottsági tagság ürügyén, ami nem is csoda, hiszen új színekúrák, hatalmi mechanizmusok feletti rendelkezésekről van szó.

A rendszerváltás válsága – kivezető utak

A külön nehéz helyzetben levő vajdasági magyarok esetében jól láthatóak a rendszerváltás válságának következményei. Ez a kisebbségi társadalom elvesztette önbizalmát, azt a reményét, hogy támogatással ugyan, de önerejére, saját értékrendszerére támaszkodva gondolja át lehetőségeit. Az anyaországra egyre nagyobb büszkeséggel tekint, ez azonban nem növeli az önbizalmát, hanem a kishitúságát domborítja ki. Arra gondol, hogy végérvényesen elmarad, leszakad, keresi az áttelepülési alkalmat. Nem véletlen, hogy a polgárok jelentős része abban reménykedik, hogy a kedvezménytörvény a schengeni vízum fedőneve. Időnként elképesztő ábrándokba ringatja magát, közben sebezhető és sértődékeny lesz. Mi mást tehetne? Intézményei romokban hevernek, értékrendje minden ízében elbizonytalanodott. Belső tekintélyeket nem tud létrehozni. Úgy érzi, választút előtt áll: vagy az áttelepülést választja, vagy az asszimilációt. Saját kisebbségi kultúrája iránt bizalmatlan, az anyaországi kultúra tekintélye azt a keveset is elnyomja, ami megmaradt. Az anyaországi kultúra értékrendjét viszont nem tudja élni, ez inkább a nosztalgiáját erősíti fel. Ennek következményét mindennél ékebben szemlélteti az, hogy még a rossz hírű miloševići rendszer is többet engedélyezett a magyarok számára, mint amennyit ők kihasználtak. Az is jellemző, hogy az oktatási rendszer alapvető megroppanása éppen a klientúrarendszer központjában, Szabadkán a leglátványosabb. Ami ma az iskolákban történik, az történik az életben holnap.

A kedvezménytörvény az elmúlt tíz nehéz esztendő utóreflexe, a válságos évtizedet próbálja keretek közé helyezni, ám szándéka ellenére az elmúlt évtized válságtrendjeit fogalmazza meg. Érdeme, hogy kereteket alkotott meg, ami biztos, hogy emberségesebb és méltányosabb is, mint az elmúlt tíz év improvizációja, tehát nem egy jó dolgot rombol le, hanem építeni akar, ám a tegnapi improvizációra húzza fel a falakat. Amit eddig csak a klientúrahálózat tagjai élvezhettek, az most – legalább részben! – a szélesebb rétegek birtokába kerülhet. Így tehát a státustörvény demokratizálva konzerválja azokat az állapotokat, amelyeket elvi céljai szerint meg kellene változtatni.

Ha megadatott volna, hogy a kezdet kezdetén kifejtsem a véleményem, akkor azt javasoltam volna, hogy a törvény szavával (is) – Szerbiára vonatkoztatva – a kisebbségi átalakulási válság orvoslására helyezzük a hangsúlyt, még annak árán is, hogy a korlátozott költségvetési erőforrások miatt lemondjunk néhány rokonszenves és vonzó támogatási formá-

ról. Egyszer ki kell bontani a gordiuszi csomót. Erre léteznek kedvező alapok, hagyományok. Az első az, hogy a vajdasági magyarság átesett már egyféle modernizációs folyamaton. Megtapasztalta és megszenvedte ezt a drámát. A második az, hogy jóval kevésbé épült be az állam parazita nagyrendszereibe, mint a többségi polgárok. A kilencvenes években még a maradék kevés is kihullott onnan. Ebből kifolyólag megtanulta, hogyan kell saját erejéből túlélni a nehéz időket. Az elszegényedett állam szükségszerű „karcsúsítása”, az állami bankok, elosztási rendszerek, az élösködő, az etnoprotekciónizmus melegágyaként számon tartott állami vállalatok, a paternalista állam intézményeinek felszámolása nem mér nagy csapást a kisebbségre. A vállalkozói éthosz fejlett, csak a hozzá való tudás elégtelen. A harmadik pedig, mint már említettem, a felbecsülhetetlen értékű társadalmi tőkének nevezhető intézményalapítási hagyomány, készség és fegyelem.

Ezeknek az érveknek a birtokában mindenekelőtt a sajátos kisebbségi intézmények revitalizációját helyezném törvényes keretekbe, amelynek köszönve a vajdasági magyar kisebbség erőteljesen és versenyre készen léphet fel Szerbia szellemi, kulturális, gazdasági, politikai életében, elfoglalhatja helyét a modernizációs folyamatok meghatározásában. Ezek azok a megkerülhetetlen útszakaszok, amelyek a Kis János által konzekvensen átgondolt társnemzeti viszony küszöbe elé vezetnek. Alkotmányjogi csoda (egyelőre) nem játszódik le a régióban, ami azonban nem jelenti azt, hogy a de jure ellenében de facto ne érvényesítsük ezt – szinte naponta. Ez is ugyanis a mindennapi (kisebbségi) népszavazás kérdése, amit a kedvezménytörvénynek kellene támogatnia, annak méltányolásával, hogy létezik egy csoport, amely a magyar kultúra része, de mindennapi küzdelmeit Szerbiában kell megvívnia. Nem elegendő ennek érdekében a budapesti továbbképzés, a legjobbkat Londonba, Berlinbe, Párizsba kell küldeni, akárcsak magyarországi kollégáikat, hogy ennek köszönve Szerbiában versenyképes legyen a szerb kollégáival. A klasszikus egyetemi oktatás helyett a szükségleteknek megfelelő, de a preferenciákat is befolyásoló permanens oktatási és átképzési lokális intézmények megalapítását sürgetném, amelyek tudásanyaga a helyi követelményekből és körülményekből merít. A különböző magyarságigazoló irodák helyett a nagyobb városokban azonnal beindítanám a vajdasági magyarság tömeges átképezését. Legalább az első impulzusokat kezdeményezném, arra ösztönözném a kisebbségi polgárokat, hogy kapcsolódjanak be a szerbiai átképzési intézményekbe. Nem arra buzdítanám a magyarokat, hogy vonuljanak be a nemzeti kuckóba, hanem arra, hogy a többségi nemzettel versengve bizonyítsanak. A társnemzeti terepet a versennyel készítik elő. Ehhez a versenyhez kell az anyaországi, törvényerejű támogatás. Nem a meddő, gyakran hurrápesszimizmusban szenvedő kisebbségi váteszeket helyezném a figyelem központjába, nem ezt támogatnám, mint ez az anyaországban gyakran tapasztalható, hanem a szerbiai magyar sikertörténeteket.

A magyarok bebizonyították, hogy Szerbiában képesek szellemi, anyagi tőke és tekin-tély megteremtésére. Számomra nem példaértékű az a főfoglalkozású kisebbségi magyar, aki borongós tekintettel a magyarság sorskeresztjéről méltázik, inkább az a magyar paraszt, aki a válságos időben tizenhat hold földjét harminckettőre növelte, s természetesnek tartja, hogy otthon, környezetében magyarul beszél, s a magyar kultúrához sorolja magát, amivel szívósan növeli a kisebbségi szabadság kis köreit. Számomra példaértékű az a vajdasági

magyar orvosprofesszor, aki megtartja zürichi előadását, magyar pácienseivel magyarul beszél, magyar hallgatóit magyarul vizsgáztatja, s szakmai tekintélye folytán ebbe senki sem mer belekötni. Szerb kollegájával természetesen előnyös helyzetből disputál, mert egyaránt jártas a magyar és a szerb kultúrában. Nem attól tartanék, hogy a magyarok kiválóan megtanulnak szerbül, ellenkezőleg: elvárnám, hogy legyenek kompetensek a többségi kérdésekben is. Egyszóval: tudjanak élni többletükkel, illetve előnyükkel. Egyben arra biztatnám őket, tanuljanak angolul is. Még akkor is, ha csak elárúsítók akarnak lenni! Hiszen ezzel előnyös helyzetbe kerülnek: a külföldi vállalkozó várható térfoglalása után fizetésük magasabb lesz, nem fognak örökösen kisebbségi helyzetükön rágódni, hiszen tudják, hogy az sohasem előnyös, és képesek ezen felülemelkedni.

Csak a sikerélmény, a teljesítmény képes megalapozni a modern magyar kisebbségi tudatot, hiszen igencsak rossz tapasztalataink vannak a „csendes sóhajtozásból és mély légvételtől” élősködő nemzeti érzésről, amelyről Illyés Gyula joggal állította, hogy „a töprengésnek szomorú legyintések vetnek véget, jelezve, hogy jobb nem is beszélni”.

Forrás: *Élet és Irodalom*, 2002. január 11., 4–5.

A szándék-buborék

„A kisebbségi jogok védelme annak az államnak a kötelezettsége, amelynek a területén a kisebbség él. A történelem azt mutatja, hogy ha a nemzeti összetartozás alapján államok egyoldalú lépéseket tesznek az adott állam joghatóságán kívül élő nemzeti kisebbségek védelmére, akkor ez olykor feszültségre és súrlódásokra, sőt, erőszakos összecsapásra vezet. Ezért az a kötelességem, hogy különleges figyelmet szenteljek azoknak a helyzeteknek, amelyekben ilyen lépéseket mérlegelnek a lakóhely államának beleegyezése nélkül.”

(Rolf Ekeusnak, az EBESZ kisebbségi főbiztosának nyilatkozata a szuverenitásról, a felelősségről és a kisebbségekről, 2001. október 26.)

Ne aggódjunk, nem történt semmi! Aggódjunk, nem történt semmi!

Nem történt semmi, amennyiben a kedvezménytörvény szövege és területi vagy személyi hatálya nem változott sem az Európa Tanács úgynevezett Velencei Bizottságának tavaly októberi állásfoglalása, sem az Orbán Viktor és Adrian Năstase kormányfők aláírásával ellátott, kizárólag angol nyelven megfogalmazott, 2001. december 22-i Memorandum of understanding (Egyetértési nyilatkozat) nyomán. Jogi értelemben egyik dokumentum sem kötelezi a Magyar Köztársaságot, egyiktől sem változik meg a szomszédos államokban élő magyarokról szóló 2001. évi LXII. törvény és a végrehajtására kiadott jogszabályok érvényessége, tartalma és alkalmazandósága. Ugyanez igaz az Egyetértési nyilatkozat preambulumban megemlített két további, a törvényt kritizáló nemzetközi megnyilvánulásra, ti. az Európai Unió bizottságának – szokásos éves jelentésében foglalt, éppen a Velencei Bizottságra is visszautaló – megjegyzéseire, illetve az EBESZ nemzeti kisebbségi főbiztosának 2001. októberi nyilatkozatára. Mondhatjuk, nem kell félteni a törvényt, hiszen nem történt semmi, azaz a törvények megalkotására és módosításra jogosult magyar parlament semmilyen konzekvenciát nem vont le a bírálatokból és nem változtatta meg a kedvezménytörvény kritikus pontjait.

De aggódhatunk is, hiszen a törvény érintetlenül hagyása nyilvánvalóan nemzetközi bonyodalmakat okoz. Orbán Viktor és Adrian Năstase karácsony előtti megbeszéléseiről a felek feltehetően azzal távoztak el, hogy egyetértésre jutottak afelől, mit írhatnak elő és mit nem a magyar jogszabályok magyar–román relációban. Alighanem a Velencei Bizottság tagjaként az Alkotmánybíróság volt elnöke, Sólyom László is azt remélte, a plenáris ülésen elfogadott szöveg nem marad hatástalan.

A dilemma

Nézzük akkor meg közelebbről, milyen jogi ellentmondások veszik körül a kedvezménytörvényt! Szándékosan összpontosítok a jogi kérdésekre. A (bel)politikai összefüggéseket – nem csupán e lap hasábjain – sokan, aprólékosan elemezték.

Mind a Velencei Bizottság jelentése, mind a két kormányfő Egyetértési nyilatkozata megkérdőjelezi a törvény néhány rendelkezésének alkalmazhatóságát. Egyiknek sem kötelező eleget tenni, de ha az Európai Unió bizottságának egyetértésével találkozott európa-tanácsi szerv ajánlását hagyjuk figyelmen kívül, akkor nyilvánvalóan lassítjuk a csatlakozási folyamatot, és rontjuk hírünket az Európa Tanács 43 tagállamának politikusai szemében, ha a magyar–román kétoldalú szándéknyilatkozatban tervezett lépéseket nem tesszük meg, akkor kétoldalú kapcsolatainkat rongáljuk, s minden bizonnyal az erdélyi magyar kisebbség helyzetét is nehezítjük.

Eleget tenni a kritikának a törvény módosítása nélkül viszont nem lehet, vagy csak súlyos alkotmányos sértés, a jogállam alkotmányos parancsának megszegése révén. Nem könnyű dilemma.

A Velencei Bizottság jelentéséből és az Orbán–Năstase-nyilatkozatból adódó feladatok

A Velencei Bizottság hosszú jelentése bolgár, görög, lengyel, magyar, olasz, orosz, osztrák, román, szlovák és szlovén jogszabályokat vizsgált meg, amelyek mind az adott állam határain kívül élő nemzeti kisebbségek, illetve diaszpórák támogatására születtek. A bizottság ezek áttekintése után vonta le általános, tehát nem közvetlenül a magyar törvényhozónak címzett következtetéseit az anyaország által egyoldalúan nyújtott kedvezmények és a nemzetközi jogi szabályok összeegyeztethetőségéről.

A kisebbség lakóhelyeül szolgáló állam szuverenitásának tiszteletben tartása a bizottság szerint megköveteli, hogy ha a kedvezményeket az anyaország nem a saját területén és nem az anyaországhoz, illetve annak kultúrájához kapcsolódó tanulmányokhoz nyújtja, akkor bírja a területi állam kifejezett beleegyezését. Ugyanígy a szuverenitás tiszteletben tartása zárja ki, hogy a kisebbség államában bejegyzett, nem kormányzati szervezet az anyaállam javára állami, közigazgatási funkciókat lásson el. Ha az anyaállamnak (esetünkben a magyarigazolványt kiállító BM Központi Adatfeldolgozó, Nyilvántartó és Választási Hivatalnak) a kisebbség államában kiállított igazolásra van szüksége, akkor azt konzulátusai révén szerezheti be – de azt is csak akkor, ha az ilyen igazolás kiállítása a szokásos konzuli funkciókon belül marad.

A kötelezettségek jóhiszemű teljesítésének elvéből a bizottság szerint az fakad, hogy a kétoldalú egyezményekben szabályozott területeken egyoldalú változtatásokat csak konzultációk után szabad bevezetni, vagy akkor, ha ezek a konzultációk eredménytelenek, és az előírt nemzetközi vitarendező mechanizmusok igénybevételét sem kísérte siker. Nem kétséges, hogy a magyar–román megértésről, együttműködésről és jószomszédságról 1996-ban aláírt alapszerződés 12 bekezdésből álló kisebbségvédelmi cikkére alkalmazandóak

a fenti megfigyelések, csakúgy, mint a 2000 májusában aláírt, a szezonális munkások foglalkoztatására vonatkozó kétoldalú egyezményre.

A harmadik nemzetközi jogi elv, amellyel a bizottság a jogszabályokat összemérte, a jószomszédság elve volt. Ennek kapcsán témánkban a magyarigazolvány jellegét korlátozta: nem lehet személyazonosító irat, és nem fejezhet ki politikai kapcsolatot birtokosa és a kibocsátó állam között; egyedüli funkciója az lehet, hogy igazolja: felmutatója jogosult egy adott kedvezményre.

Negyedikként a diszkrimináció tilalmát vizsgálták a szakértők. Az emberi és a kisebbségi jogok világában különbséget tenni szabad, hátrányosan megkülönböztetni azonban nem. Mindig az a kérdés, ha az emberek egy csoportjának az állam megad valamit, amit a többieknek nem, akkor az előbbieket részesítette-e megengedett kedvezményben, avagy az utóbbiakat diszkriminálta. A bizottság – támaszkodva az Emberi Jogok Európai Bíróságának megszilárdult gyakorlatára – úgy vélte, hogy a privilegizáló bánásmódnak objektíven és ésszerűen igazolhatónak kell lennie, ami csak akkor lehetséges, ha a különbségtétel célja legitim, azaz egy demokratikus társadalomban elfogadható, és a cél és az eszközök között nincs aránytalanság. Elfogadták, hogy az etnikai különbség indoka lehet differenciáló bánásmódnak, de csak akkor, ha kulturális vagy oktatási területen mutatkozik és az anyaország kultúrájához kapcsolódik. Kedvezményt etnikai alapon más területeken (pl. utazás, munkavállalás stb.) csak egészen kivételes esetben adhat az anyaállam, és csak akkor, ha az valóban az anyaállammal való kapcsolattartást szolgálja.

Összefoglalva: az Európa Tanács jórészt alkotmánybírákból álló eminens testülete jelentésében az egyoldalú állami lépéssel szemben elsőbbséget adott a többoldalú és a kétoldalú kisebbségvédelmi szerződéseknek. Ebből adódóan az ország területén kívül élő kisebbségek/diaszpórák javára mégiscsak megalkotott nemzeti jogalkotást csak az áttekinthető feltételek teljesülése esetén hajlandó a nemzetközi joggal összhangban állónak minősíteni. A Velencei Bizottság intenciói szerint a kulturális és oktatási kapcsolatok erősítése legitim cél, az ezen túlmutató preferenciák megadása (különösen, ha azokat a kisebbség lakóhelyén élvezik) azonban megkívánja a kisebbség lakóhelye szerinti állam hozzájárulását, s lehetőleg a kétoldalú szerződések keretében kell rendelkezni azokról. A kulturális és oktatási kérdésekhez nem kapcsolódó ügyekben etnikai/nemzeti alapon csak kivételesen szabad különbséget tenni külföldi állampolgárok között, amennyiben ez a megkülönböztetés anyaállam és a kisebbség kapcsolattartásának érdekében indokolt, ésszerű és arányos.

A Határon Túli Magyarok Hivatala és a Külügyminisztérium honlapján nem hivatalos magyar fordításban – parányi eltéréssel – közzétett, az angol eredetivel egyik esetben sem teljesen egybevágó Egyetértési nyilatkozat konkrétan kiiktatni vagy módosítani szándékozik a kedvezménytörvény több rendelkezését, amennyiben „megállapítja [a törvény] román állampolgárookra vonatkozó végrehajtási feltételeit”.

Így: eltörli a magyar kisebbséghez tartozó személy és hozzátartozója azon előnyét, hogy akkor is munkavállalási engedélyt kaphat, ha a munkaerőpiac ezt nem indokolja, míg az igazolvánnyal nem rendelkező román munkavállaló az engedélyt csak akkor kaphatja meg, ha nincs hazai foglalkoztatható személy; eltörli a magyar kisebbségi személy nem magyar hozzátartozói (házastársa és háztartásában élő kiskorú gyermekei) javára a törvény-

ben biztosított összes kedvezményt; megfosztja a törvény szóhasználatában „ajánlószervezetnek” nevezett kisebbségi tömörülést az igazolványhoz szükséges ajánlás megadásának vagy megtagadásának jogától; megtiltja, hogy a magyarigazolvány feltüntesse birtokosának magyar mivoltát; a román hatóságok előzetes értesítésétől és a tőlük kapott engedélytől teszi függővé a romániai magyar politikai szervezetek támogatását; „kötelezte” a Magyar Köztársaság hatóságait, hogy tíz napon belül hozzák meg a magyar–román megállapodásban foglaltakat tükröző végrehajtási szabályokat, a magyar kormány pedig hat hónapon belül kezdeményezze a törvény felülvizsgálatát és szükséges módosításait.

A bizottság jelentéséből és a magyar–román politikai megállapodásból tehát az következnék, hogy a törvény módosuljon, és e módosított tartalom megvalósításáról rendelkezzenek a végrehajtási szabályok.

Jogállami megoldás vagy „driblik”? (Vessen a törvények elsőbbsége?)

A törvény módosításához két út vezethet: vagy magát a kedvezménytörvényt veszik újra napirendre (ahogyan azt az SZDSZ kezdeményezte és Orbán Năstăsescu megígérte), vagy kötnek egy magyar–román államközi szerződést, amely tükrözi a múlt decemberi szándékokat, és a parlamenti ratifikáció után, törvényként kihirdetve alkalmassá válik arra, hogy a korábbi törvényt – mint vele egyenrangút – megváltoztassa.

A kormány a jelek szerint egyikre sem készül a választások előtt, legfeljebb egy magyar–román-jegyzékváltásra, amely nem kerül a parlament elé – ha jól értettem Orbán Viktor közelmúltban adott interjúját. Akkor viszont nem marad jogállami megoldás, csak „driblizés”, cselek, melyeknek az eredménye, mint a színjátészó buborék, mindenfelől nézve mást mutat: ha akarjuk, kemények voltunk, álltunk a vártán, de ha akarjuk, lám, mennyi mindent változtattunk. A cselezés lényege: a törvény tartalmát alacsonyabb szintű jogszabállyal – így a parlament beleegyezése nélkül – megváltoztatja a kormány, vagy éppen ellenkezőleg, bár úgy nyilatkozik, hogy a nemzetközi kritikát megfogadta és a kétoldalú szándékok végrehajtásán munkálkodik, valójában a miniszeri rendeletekben, amennyit lehet, megőriz a bírált megoldásokból. Kiegészítő sport: a jogi helyzet átláthatatlanná tétele, megtévezve a kisebbik rosszat hozó megoldás kulisszák mögötti vad keresésével (ki látja tisztán végül is, mit kell teljesítenie annak, aki munkavállalás céljából Magyarországra készül?!).

Néhány példa, a teljesség igénye nélkül:

A törvény nem határozta meg, ki a magyar, s kell-e magyarul tudnia, csak annyit kívánt meg, az igazolványt kérelmező vallja magyarnak magát, és az adott szomszédos államban élő magyar nemzeti közösség nevében eljáró (tehát sem valamelyik „magyar” pártot, sem egy adott egyházat nem képviselő), a magyar kormány által ajánló szervezetként elfogadott entitás ajánlásával tanúsítsa ezt a nyilatkozatot, valamint a kérelmező aláírásának hitelességét. A törvény végrehajtására kiadott kormányrendelet (318/2001 [XII. 29.]) ennek az ajánlásnak a helyébe – nem csak Romániában, hanem mind a hat érintett államban – a magyar diplomáciai és konzuli képviselő által kiállított „igazolást” teszi, amely viszont olyasmit is fog bizonyítani, amiről a törvény egyáltalán nem szólt, a magyar–román megállapodás annál

inkább, azt ti., hogy a kérelmező tud magyarul. Ha nem tud, akkor pedig azt, hogy a lakóhelye szerinti állam magyarként tartja nyilván, vagy magyar nemzetiségűeket tömörítő szervezet nyilvántartott tagja, vagy valamely egyház nyilvántartásában magyarként szerepel. Amikor a kormányrendeletet alkalmazzák, akkor tehát a területi állam belügyminisztériuma, magyar szervezetei, egyházai lesznek a mérvadóak a magyarságról való döntésben. Esetleg a konzuli tisztviselő nyelvvizsgáztató képessége (és előítéletmentessége)! Ezt szavazta meg az Országgyűlés 93 százaléka? Nem kell lélekébúvárnak lenni ahhoz, hogy az ember elképzelhesse, milyen érzelmeket vált ki a nyelvtanári megbízás a kis létszámú, agyonterhelt konzuli szolgálatból, amelynek feladatai között az idén elfogadott konzuli törvény ezt a funkciót nem nevezte meg, és azok körét, akik javára tanúsítványt készíthet, a magyar állampolgárokra, korlátozta. Alighanem ezt a törvényt is módosítani kell ahhoz, hogy a magyarságot tanúsító „igazolást” a konzul – illeték fejében(?) – kiadhassa.

A kormányrendelet – elővigyázatosan, ki tudja, mit hoznak a magyar–szlovák tárgyalások – általánosságban jelenti ki, hogy a magyar hozzátartozói igazolvány akkor adandó ki, ha „nemzetközi szerződés a kiadását nem zárja ki”. Ilyen szerződés ez idő szerint nincs, hiszen a magyar–román szándéknyilatkozat nem szerződés, ahogyan azt Martonyi János és Orbán Viktor is többször kijelentette, de az egyszerű olvasó is felismeri, ha látja, hogy nincs benne hatályba léptető rendelkezés, s nem is emlékezik meg arról, hogy jóváhagyásra vagy megerősítésre szorul-e. (Ha szerződés lenne, az ENSZ főtítkáránál is be kellene iktatni, amire tudtommal senki sem készül, ráadásul megkötésére a Határozatok Tárában olvasható kormányhatározattal felhatalmazást kellett volna kapni.) Ezért meglepő, hogy a HTMH részletes tájékoztatójában semmibe veszi a két magyar politikus kijelentéseit, s azzal hárítja el a hozzátartozói igazolásokra vonatkozó kérelmek átvételét a romániai magyarok családtagjaitól, hogy azt az Egyetértési nyilatkozat „kizárja”. Abszurd. Az alkotmány és a magyar jogalkotás rendje szerint törvényt nem szabad kormányrendelettel módosítani, az utóbbi pedig a miniszteri rendeletekkel szemben sérthetetlen. Alkotmányos előírás ide vagy oda, a kedvezménytörvényt aprópénzre váltó miniszteri rendeletek helyenként szintén semmibe veszik a jogforrási hierarchiát: a nemzeti kulturális örökség minisztere például négyszakaszos rendeletében két kormányrendeletet „ír felül”, kiterjesztve a múzeumokat és a könyvtárakat kedvezményesen látogatók – és így bevételüket csökkentők – körét.

A törvény és általában a jogállamiság alapját alkotó jogforrási hierarchia lerontása után nézzük az ellenállás példáit! Az oktatási minisztert nem törték meg a már idézett nemzetközi dokumentumok, ő kitartóan telepíti az állami, olykor hatósági funkciókat külföldre, ígéri az ösztöndíjakat az anyaországhoz nem kapcsolódó, nem is Magyarországon folytatott tanulmányokhoz, nem is beszélve a tisztán etnikai háttérhez kötődő és a diákigazolvánnyal igénybe vehető gazdasági kedvezményeiről. A szomszédos államokban működő „regionális ösztöndíjtanácsokat” hoz létre, amelyek magának a miniszternek „javaslattevő, véleményező” szervei, a határon túli magyar pedagógusszervezetek képviselőiből oktatási tanácsot kreál, amely például javasolhatja, ki tanítson, és ki vehessen részt bizonyos továbbképzéseken, a pedagógusigazolványokat kiállító hatóság eljárásába szakértőként határon túli eseti tanácsadó szervezetet von be stb. Hát, a Velencei Bizottság tagjai nem erre bízottak!

Kitérő a foglalkoztatásra

Végül néhány szót a foglalkoztatásról – nem a belpolitikai vitához csatlakozóan, hiszen ígértem, attól tartózkodom – csak a ködoszlatás szándékával. A munkavállalási engedély kevés a magyarországi munkavállaláshoz, ahhoz a 2002. január 1-jén hatályba lépett idegenrendészeti szabályozásnak megfelelő tartózkodási vízumra is szükség van. Elsorolnám akkor, mi mindenre lesz szüksége annak, aki évente egyszer 90 napot Magyarországon akar – legálisan – dolgozni. A tevékenység ellátásához szükséges szakképzettséget igazoló okirat hiteles másolatára, valamint, ha azt idegen nyelven állították ki, annak hiteles magyar fordítására; a leendő munkavállaló munkaköri alkalmasságáról szóló orvosi igazolásra, valamint annak hiteles magyar fordítására. Nincs vége a sornak. Ezekre a – bőséges illeték lerovása árán – beszerezhető okiratokon kívül szükség lesz úgynevezett tartózkodási vízumra, amelyről a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal hatvan nap alatt dönt, miután kikérte a Nemzetbiztonsági Hivatal véleményét. A vízumkérelemben ki kell tölteni a leendő munkakörre és fizetésre, valamint a foglalkoztatás kezdetére és befejezésére vonatkozó kérdést is, azaz nem elképzelhető, hogy valaki „csak úgy” – előre nem ismert munkaadóhoz – pénzt keresni érkezzen. Ezen kívül szükség van olyan útiokmányra, amely hat hónappal tovább érvényes, mint a vízum, valamint – egy 2001 végi BM-rendelet szerint – arra, hogy havonta a minimálbér kétszeresét (százezer forintot) keresse, vagy annyi-val rendelkezzen a leendő foglalkoztatott. Ezen felül már csak a tartózkodási vízum díját, ötven dollárnak megfelelő összeget kell a zsebébe gyűrtie annak, aki a kedvezményes munkavállalás lehetőségével élni akar. Hányan lesznek, tényleg?

Ki tudja merre, merre ...

Szemléli az ember a jogi tájképet, s amit lát: zűrzavar és késő bánat. Az út, amelyen a kormány elindult, nem termékeny. Egyrészt figyelmen kívül hagyja azokat a nemzetközi dokumentumokat, amelyeknek szavakban nagy jelentőséget tulajdonít, s amelyekkel már is összhangban állóként szereti beállítani a jogszabályokat, másrészt az orvoslást a törvény burkolt módosítása révén a jogállamisággal összeegyeztethetetlen jogforrási hierarchia-sértések árán akarja megteremteni. Holott lenne az alkotmánynak megfelelő megoldás is: a szuverén nép okos gyűlekezetében – a parlamentben – kellene az elkerülhetetlen változtatásokat szentesíteni, akár a szomszédokkal megkötendő kétoldalú egyezmények ratifikációja és az azzal összekapcsolt törvénymódosítás révén, akár egyszerűen a kedvezménytörvényhez benyújtandó módosító javaslat minősített többségű elfogadásával. Az Egyetértési nyilatkozatban a felek vállalták is, hogy tárgyalásokat kezdenek az egymás területén élő kisebbségeik kulturális identitásának megőrzését célzó, a kisebbségeknek kedvezményes elbánást biztosító, a Velencei Bizottság és az EBESZ kisebbségi főbiztosa útmutatásaival összhangban álló szerződés kidolgozására. Megmutatkozhat hát, mi az igazi szándék, s mi a szemképráztató buborék.

Forrás: *Élet és Irodalom*, 2002. január 25., 3–4.

Státusmagyarkodók (Egy) erdélyi szempont a státustörvényről

Ingoványos talajra tévedt a magyar kormány, amikor a kultúrnemzeti eszméről és a neki megfelelő „területenkívüliség”-re épülő, azaz a jelenlegi status quót megtartó politikáról megpróbált (burkoltan bár) lemondani egy zavaros nemzetállami eszme javára. A paradoxon erősen hasonlít az erdélyi autonómiavitákban időről időre fellángoló, területi és etnikai elvet összekapcsolni vágyó „Fidesz-támogatta” etnonacionalista kezdeményezésekre. Ha ez utóbbiak mára szinte mindenestől csődbe is jutottak – mint látható –, semmi sem állítja meg az anyaországi kormányt, hogy e sikertelen modellel kísérletezzon, akár a határon túli kisebbségek bőrét véve a vásárra, akár Magyarország európai megítélésének kárára.

Fordulatot jelent a státustörvény a határon túliakkal kapcsolatos eddigi, hallgatólagos politikai egyezség felrúgásának tekintetében is. Bár a határon túliakra irányuló anyaországi politikai ténykedés sosem volt mentes bizonyosfajta paternalizmustól, de facto beavatkozó, „súgó” magatartástól, minden eddigi kormány alapvetően azt mondta: „amit ti [értsd határon túli magyar politikai formációk] programotokba foglaltok, amit elérni szeretnétek, mi azt támogatjuk”. Meglehet, voltak preferenciák, árnyalatnyi eltérések a különféle határon túli magyar formációk, platformok stb. nézeteinek támogatását illetően, de lényegében a magyar alkotmány vonatkozó passzusára épülő alapkonszenzus nem sérült. Megváltozott a helyzet, amikor a jelenlegi kormány kormányozni kezdett. Ez először talán a 2000-es romániai helyhatósági választásokkor vált láthatóvá. Történt ugyanis, hogy – különösképpen Székelyudvarhelyen, ahol a magyar kormány kedvencének számító „független” jelölt polgármesteri székben való megtartása volt a tét – a magyar kormány nemcsak áttételesen és a háttérből, hanem közvetlen módon és nyíltan beavatkozott a politikai folyamatokba. A helyi politikai vélemény- és akaratképző folyamatok legfőbb konkurensévé a „magyar kormány támogatása”, az egyik fél baráti viszonya és – következésképpen – pénzszerző tehetsége vált. Érdemes lenne hosszabban kielemezni azt is, hogy ezzel párhuzamosan hogyan váltak a civil szervezetek a magyar kormány „foglyává” ebben a beavatkozásban, hiszen mindezek hosszú távú következményeivel számolnunk kell. Többek között a nyíltan beavatkozó politikai magatartás következményeként érthetjük meg – véleményem szerint – a státustörvény körül kialakult erdélyi politikai helyzetet a maga bonyolultságában.

Nem kevés energiát követelt annak a politikai helyzetnek a kialakítása, minek következtében az RMDSZ olyan helyzetbe „kormányozta” saját magát, melyből szinte bármilyen színezetű (kivételt nyilván a Nagyrománia Párt képezne) román kormány partnereként, részese lehet a román politikai hatalomnak. A szövetségnek nemcsak a román politikai mezőny ellenállásán kellett átverekednie magát, hanem a belső etnonacionalista politikai csoportosulások, azok karizmatikus vezetőjének makacs ellenállásán, időnként

megújuló támadásain is. Különösen akkor vált ez érzékelhetővé, amikor az anyaországi kormány anyagi és szellemi háttérrel biztosított az „autonomistáknak” kivihetetlen céljaik követéséhez. Mire gondolok? Szó sincs arról, hogy a szövetség jelenlegi, stabilnak mondható helyzete örökre így marad, vagy mindent megvalósított volna, mit célként fogalmazott meg, csupán azt rögzíteném, hogy szemmel láthatóan jó úton halad egy stabil helyzet fele. Különösen nem állítom, hogy a belső egyensúlyozások jelenlegi módozatai hatékonyak lennének, paradox módon az RMDSZ „külső” megítélésben stabilabbnak és erősebbnek tűnik, mint „belső” nézőpontból. Melyek a jelei mégis annak, hogy jó úton halad? Miután a szövetség az elmúlt kormány legstabilabb összetevőjének bizonyult, sikerült az új hatalommal is olyan megegyezést kötnie, mely biztosítja számára a hatalomban való (részleges) részvételt, és ezzel egy olyan politikai lokuszt alakított ki saját maga számára a romániai (erősen erodálódott) politikai palettán, mely eddig egyetlen más pártnak sem sikerült. Ez a kétségtelen siker egyfelől annak a képességének tudható be, hogy tudatosan igyekezett politikai ténykedéseit kivonni a román politikai szélfűvásoknak kitett kényes kisebbségpolitikai mezőnyből és áthelyezni az országos politika szintjére. Másfelől pedig annak, hogy megőrizte a kisebbségpolitikai aduk jó részét és alkalomadtán használta is azokat, politikai érdekeinek megfelelően.

Az első esetben arra gondolok, hogy az RMDSZ a kisebbségekkel kapcsolatos politikát – a megfelelő minisztérium és a két volt miniszter révén – „kiszabadította” a „magyar kérdés” fogságából, mégpedig azért, hogy nyitott a többi kisebbség, elsősorban a cigányság fele. A hivatal egységes egészként kezelte a kisebbségpolitikát, figyelmet fordított mindegyik romániai kisebbség problémáira, és ezzel kifogta a szelet a magyarelles fellelések vitorláiból, sőt szimpátiákat szerzett nemcsak külföldön, hanem (végre) a többi romániai kisebbség elitjének körében is. Másrészről a szövetség politikai vonalvezetése a 2000-es választások kapcsán igen sok román szavazó szimpátiáját elnyerte, egyfelől Kolozsváron, ahol az RMDSZ jelöltje a második helyet szerezte meg az első fordulóban, és ahol minden bizonnyal román szavazatokat is szerzett, másfelől azzal, hogy az elnökjelöltje igen pozitív benyomást keltett országszerte. A szövetség immár a román politikai elit számára sem csupán kisebbségi vagy állandó sérelmi politikát folytató ál-politikai formáció: valódi partner, illetve ellenfél.

Az RMDSZ kisebbségi jogvédelemmel kapcsolatos politikáját, addigi célkitűzéseit nem adta fel, hiszen minden esetben közbeavatkozott, amikor kisebbségi jogok sérülését észlelte (ne feledjük, egy diszkriminációellenes törvényt is sikerült a múlt mandátum legvégén elfogadtatnia), és folytatta azokat a társadalom- és kultúraszervező feladatokat, melyek programjából következnek.

A szövetség politikája akkor és addig lehet sikeres, míg az említett két típusú diskurzust szerencsésen összeegyezteti vagy ügyesen váltogatja, felhasználva mindkét regiszter eszközeit az előnyös kompromisszumok megkötésére a román politikai erőkkal való tárgyalássorozataiban. Bármelyik így kiépített pillér elvesztése, meggyengülése felboríthatja a törekeny és kényes egyensúlyt, magyarán defenzívába kényszerítheti a politikai képviselést. Ez történhetett volna a státustörvény kapcsán is, hiszen az újabb konfrontáció beindítása máris defenzívába szorította az RMDSZ-t.

Többszörös csapdahelyzetbe került az RMDSZ, amikor egyfelől a magyar kormány szorongatja, feltétlen hűségre kötelezi, másrészt a román kormány használja a státustörvény és végrehajtási rendeletei kínálta politikai magas labdákat zsarolásra (gondoljunk csak a felállított „információs irodák” monitorizálására). Harmadik oldalról pedig – nyilván hathatós fideszes háttérrel – a magát belső ellenzéknek kikiáltott etnonacionalista csoportosulás, melynek vezetője (balkáni báj) maga a tiszteletbeli elnök, nemegyszer magyarországi kommisszárijai révén követeli a feltétlen kitartást a státustörvény és paktum mellett. Ezt teszi többek között a Duna Tv napi rendszerességgel, amikor kaján mosollyal kísért színvallásra készíti a szövetség vezetőit, figyelve minden apró „szösszenést”, mely kételyt vagy ellenérzést árulna el.

Nos, alapvetően ez a médium, amelybe a státusvita berobbant és hatásait egyre felerősítve a mai napig zajlik.

Számomra nem kétséges, hogy – hosszú távú következményeit tekintve – önmagában is elhibázott politikai lépésre szánták el magukat a kétpólusú magyarországi politikai mezőny kialakítását erőltető kormányzati politikusok, amikor a státustörvényt kezdeményezték, és még inkább akkor, amikor az ismert módon készítették elő és „kommunikálták”. Azzal, hogy a magyar kormány magához ragadta a kezdeményezést a határon túli kisebbségek politikájának kialakítását illetően, megnyitott egy újfajta politikai kurzust, most már a magyar kisebbségek és a környező országok politikai establishmentje vonatkozásában. Tartok tőle, hogy ezáltal támadhatóbbá, kiszolgáltatottabbá és nem önállóbbá és erősebbé tette a kisebbségeket jogos követeléseik kivívásában.

A magyar kormány eddig hallatlan lehetőséget adott a román kormány számára, hogy beleszóljon (értsd: akadályokat gördítsen) a magyar-magyar kapcsolatok alakulásába, hogy újfent „helyére tegye” a romániai magyar politikát, azaz maga alá gyűrje azt. Hogy az RMDSZ kényszerhelyzetben, politikai nyomás hatására vállalta fel a státustörvény ügyét, mi sem bizonyítja jobban, minthogy kezdeti kifogásainak egy azután elhallgatott kezdeményezéssel próbált hangot adni, nevezetesen a kettős állampolgárság megadásának joga melletti aláírásgyűjtéssel. Biztosan vitatható, hogy helyesen járt-e el, amikor nem állt ellent a magyar kormány nyomásának, de egy dolog bizonyos, azóta következetesen kitart kényszerhelyzetben vállalt kötelezettségei mellett. Ezért is immorális magatartását érvként felhasználni a jelenlegi áldatlan politikai vitában. Ha visszatekintünk az elmúlt évekre, kiderül, hogy kezdetben a ma magyarságismérvként a státustörvényt, illetve az ahhoz való folyamodást tekintő belső ellenzék először keveselte azokat a kedvezményeket, melyeket egy státustörvény adhat, és ezért a kettős állampolgárságot mint programot hirdette. Majd, miután a szövetség aláírásgyűjtésbe kezdett a – nyilván – népszerű ügy mellett, diverzióról kezdett el beszélni, és a státustörvényt támogatta. Miután a státustörvényt követő román-magyar egyezmény még tovább szűkítette a törvényben rögzített kedvezményezettek és kedvezmények körét, ugyanaz az ellenzék most árulónak bélyegzi azt, aki elégedetlen a törvény és a memorandum nyújtotta lehetőségekkel. Következetesség dolgában újfent elégtelenre vizsgáztak etnonacionalista barátaink a státustörvény kapcsán. Ismerve a szereplőket, nem csodálnám, ha éppen következetessége okán támadnák a szövetséget, majd ha „átfordul” a közvélemény, és csalódottságának ad hangot a romániai magyar társa-

dalom, a státuskodás kapcsán azok, akik ma nyomást gyakorolnak rá, hogy kitarson a státustörvény feltétlen végrehajtása mellett. Bár egyetlen vezető sem hajlandó nyíltan kimondani: a román-magyar memorandum fölött érzett „öröm” mesterkéltnél, mitől teremtett volna jobb helyzetet a romániai magyarság számára, mint maga a kedvezménytörvény, kérdezhetné bárki. Fogas kérdés, de költői ugyanakkor.

Hiteltelen lenne, ha ma a kormány képviselői arra hivatkoznának, hogy nem ismerék-ismerik a határon túli magyarok helyzetét, politikai környezetét stb., annál is inkább, mert a dicsekvésig vitték az önmutogető, hencegő „szakértőiséget”, nem utolsósorban a „bálványosi”/„tusványosi” [sic!], nyári kampányolások során. Ki ne emlékezne a külpolitikai államtitkár tavaly nyári győzelemittas felkiáltására, mellyel mondandóját – csápolva – kezdte: „Győztünk”, mondta, persze a státustörvény kapcsán. Ezzel szemben – tudatosan vagy csak partikuláris politikai érdekeiknek megfelelően – elzárkóztak a társadalmi, gazdasági, politikai folyamatok mélyebb megismerésétől. Nem vették észre, vagy nem is akarták észrevenni, hogy a határon túli (itt Erdélyre utalok, hiszen ezt ismerem jobban, de nem kétkem, hogy ez érvényes lehet más környező országok vonatkozásában is) magyarságot gyakorlati-hétköznapi dolgok foglalkoztatják. Ezek közül is minden bizonnyal két – szabályozásra, rendezésre váró – kérdés emelhető ki: a munkavállalással kapcsolatos kérdéskör és az utazási feltételek problémája, azaz a fenyegető vízumkényszer (mely számunkra, a Romániával szembeni vízumkényszer eltörlését követően, mára már nem igazi probléma).

Az elsővel kapcsolatban szabadjon megjegyeznem, hogy többször is próbálkoztam-próbálkoztunk (még a jelenlegi kormány mandátumának kezdetén) kutatási ajánlatot tenni e kérdéskör vizsgálására, éppen a szabályozást megalapozandó. Az „illetékesek” (felelős politikai államtitkár) olyannyira fontosnak tekintették a témát, hogy soha még csak tárgyalni sem hívtak az esetleges kutatás ügyében.

A magyarországi munkát vállaló erdélyiek „státusának” rendezése elsőrendű fontosságú, hiszen egy komplex társadalmi jelenségről – és korántsem csupán az ottani munkaerőpiac felvevőképességének bővítéséről van szó. „Nincs tudomásunk arról sem, hogy a vendégmunkának milyen egyéni és főként milyen közösségi kihatásai vannak azokra, akik ebben érintettek (különféle státusú vendégmunkások, családjaik, szűkebb közösségük és régiójuk, melyben laknak), milyen életmódbeli mintákat terjesztenek, milyen gazdasági, szociális és kulturális változásokat idéznek, illetve idézhetnek elő környezetükben. Csak sejtések vannak arról is, hogy hogyan reagálnak rájuk az »itthoniak« és hogyan az »ottaniak«, melyek ennek a következményei stb. Ennyi ismeretlen mellett érthető: egy rájuk irányuló, illetve az ő sajátos problémáikat figyelembe vevő átgondolt politika kialakítása ez idő tájt szinte elképzelhetetlen” – írtam akkor (1999 júliusában), és nem látok okot véleményem megváltoztatására. Készültek viszont esettanulmányok, többek között Kalotaszegen, melyekből kiderült: nincs olyan család, mely valamilyen vonatkozásban ne lenne érintve a vendégmunka kérdésében. Más, a székelyföldön végzett felmérésekből viszont megtudhatjuk, hogy magyar honfitársaink „kisebbségi mivoltukat” legközvetlenebbül és legmegalázóbb módon a Moszkva téren munkát keresve élik meg, paradox módon nem a román többség, hanem az anyaországi magyar (félíg vagy teljesen illegális) munkaközvetítőktől.

Csak egyetérteni tudok Törzsök Erika kijelentésével, miszerint: „Azon gondok kezelésére, tehát amelyekre a »státustörvényt« a Fidesz elképzelte, a jogszabály nem alkalmas, ugyanakkor azonban problémák sorát váltja ki.” Igaznak tűnik ez a törvény „szimbolikus” hozama (lásd nemzetegyesítés) tekintetében is.

Ha el is tekintek attól, hogy nem világos és legalábbis egyre problematikusabb a „magyar” kedvezményezettek körének meghúzése (erről nálam színvonalasabban értekezik Szilágyi N. Sándor, ezért nem ismétlem az általa mondottakat), érdemes a szabályozás által teremtett különféle kedvezményezett körökre-csoportokra reflektálni. A törvény látszólag minden határ menti országban élő (valahogyan) magyarnak tekintett egyénre vonatkozik, de ezen belül különféle juttatásokat kínál a különféle társadalmi csoportoknak. Ha közelebbről vizsgáljuk e csoportokat, rájövünk, hogy kialakításukkor szociális és nemzeti kritériumok keverednek, és szinte teljesen átláthatatlanná teszik, hogy ki mit is kap majd, ha státusmagyarrá lesz. A szociális kritériumokat viszont merőben másképpen képzeltek el, mint azt a környező országok szociálpolitikái tekintik. Itt ugyanis nem a valós anyagi rászorultság, hanem a nemzeti elkötelezettség (mennyire hasonlít ez az elhíresült csurkai „magyarságteljesítményre”, nemde?) és egyfajta rászorultság egyszerre figyelembe veendő. Magyarán, két kiskorú, magyar iskolába járó gyerek után vehető igénybe a tanulmányi támogatás. Tekintettel arra, hogy a legtöbb valóban rászoruló, azaz a magyar nyelvű oktatásból kimaradó gyerekeknek lehetősége sincs magyar tananyagra iskolába járni, éppen ők maradnak ki a kedvezményezettek köréből. Mennyivel egyszerűbb és világosabb lenne, ha – mondjuk a csángó magyar – közösségek arra kaphatnának támogatást, hogy akár magánalapon, magyar nyelvű iskolát hozhassanak létre, vagy iskolabuszt bérelhessenek stb.

A státustörvény „nemzetegyesítő” szándéka ellenére a valóságban új demarkációs vonalakat, illetve osztályozási eljárásokat indít be a határon túli kisebbségek körében. Erdélyben máris elindult a „státusmagyarkodás”, melynek célja a politikai lejárás azokkal szemben, akik nem kérik elég gyorsan az igazolványukat. Így a neofasiszta ihletésű irdondászok álpolitológusai újabb kategóriát is bevezetnek kiskátéjukba: a (igazolható vagy várományos) státusmagyart (lásd a Borbély család szövegezése: Borbély Imre – Borbély Zsolt Attila: RMDSZ: érték, érdek és hatalom 1989–1998, Magyar Kisebbség, 1998/2.), stigmatizálva a nem státusmagyarakat. Az újfajta megbélyegzés előjárói – sajátos módon – egyházi és közéleti személyiségek, akik (egyelőre!?) Székelyudvarhelyen indítottak hadjáratot és aláírásgyűjtést a helyi szenátor, RMDSZ- és státusiroda-vezető ellen, azon a címen, hogy kijelentette: ő nem folyamodik igazolványért.

Végezetül a szabályozás és memorandum cinizmusa, paternalista és a határon túliakat lekezelő jellege talán a legfájdalmasabb sokunk számára. S mintha ez önmagában nem volna elég, folyton-folyvást hűségnyilatkozatokra, a magyar-román megegyezés dicséretére és nem utolsósorban a magyar kormány teljesítményének magasztalására „kényszerítik” a csapdába kerített határon túli magyar szervezetek vezetőit. Ugyan mitől lenne üdvözlendő a státustörvényt módosító, amúgy is sovány engedményeit megnyirbáló, Nástase–Orbán-paktum, minek is kellene öröndenünk?

Olyan „nesze nektek, ahogy sikerül, az nektek úgyis jó lesz” típusú gesztust vélek felfedezni a státustörvénykezni fedőnevű játékban, melynek vajmi kevés köze van ama

(egyébként is rossz szájízű és zavaros) „erdélyi gényusok” egyesítéséhez, melyről a vitaindító¹ szól.

Kísérleti nyulaknak vagy patkányoknak tekintenek bennünket – bennünket romániai, szlovákiai, vajdasági, kárpátaljai, horvátországi magyarokat (ja, a burgenlandiakat kevésbé!) – holott jól tudják, a széles körű társadalmi kísérletezésnek számtalan veszélye mellett alig van hasznos hozadéka.

Forrás: *Élet és Irodalom*, 2002. március 1., 10.

1 Salat Levente: Erdély státusa. *Élet és Irodalom*, 2001. november 16. (a szerk.)

Státustörvény Magyarország válaszában

A státustörvény a Fidesz-kormány dédelgetett gyermeke. Ha van valami, amit Orbán és társai meggyőződésből csináltak, ez az. A sors iróniája, hogy kormányra kerülésük óta semmiért nem fizettek akkora árat, mint kedvenc teremtményükért. Ha a választásokon elbuknak, vereségük okai közt előkelő helyen lesz a nemzetközi zűrzavar, melybe a státustörvény Magyarországot sodorta.

Orbánék a jelek szerint abban bíztak, hogy a Nyugatot hidegen hagyja az ügy, a magukra maradt szomszédok zúgolódásával pedig nem kell törődni. Elszámították magukat. Az Európai Unió, ha késve is, nyomatékosan leszögezte, hogy a törvény elfogadása előtt konzultálni kellett volna a szomszédos országok kormányaival, s hogy a konzultációra és megegyezésre legalább utólag sort kell keríteni.¹ A kormány tehát tárgyalásokra és engedményekre kényszerült. Megalázó vereségét leplezendő magát a törvényt érintetlenül hagyta: csupán végrehajtási rendeletekkel írta felül.² Csakhogy jogállamban törvényt nem lehet rendeleti úton átdolgozni. A nemzetközi jog megsértését alkotmányosság tetézte. A jelenlegi állapot tarthatatlan. A státustörvényt óhatatlanul módosítani kell.³

Mint a vitás ügyeket általában, Orbánék ezt is erőfitogtatással kívánták elintézni. A belpolitikában ezt – amíg a választók le nem váltják őket – megtehetik, ha el vannak szánva rá, hogy rendre felőrlik túlhatalmuk alkotmányos ellensúlyait.

A külpolitikában azonban nincs túlhatalom a magyar erőpolitika mögött. A kudarc be volt programozva a kísérletbe.

Ha státustörvényt akartak, tárgyalni kellett volna a szomszédokkal, méghozzá az indítvány beterjesztése előtt. Azonban lássunk tisztán: az a törvény, mely kétoldalú szerződések alapján születik, nem lett volna azonos az előttünk lévővel.

Ennek a törvénynek az erőpolitika nem esetleges kísérő jelensége. Lényegéhez tartozik a nézet, mely szerint a magyar állam és a szomszéd országok magyar ajkú állampolgárai közt létesített jogi kapcsolat: magyar belügy. Ha így van, akkor persze nincs miről megkérdezni a szomszédokat. Akkor csak az a kérdés, vajon a magyar kormány elég erős-e,

1 Ld. Commission of the European Communities: „2001 Regular Report on Hungary's Progress Towards Accession”. Brussels 13.11.2001. SEC (2001) 1748.

2 Bauer Tamás több kitűnő cikkben mutatott rá, milyen súlyos politikai árat fizetett Magyarország azért, hogy a törvény módosítását presztízsokból elhalasszák. Ld. Az Orbán-Nástase-paktum, *Magyar Hírlap*, 2002. január 4.; valamint „A státustörvény: kisebbségvédelem helyett »nemzetpolitika«”, ez utóbbi tanulmány (mely közben megjelent a *Magyar Kisebbség 2002. I.sz.* erdélyi magyar folyóiratban – a szerk.) sok mindennel segítette saját álláspon-tom végiggondolását.

3 A jelenlegi jogi helyzet képtelen és hazug voltárról ld. Nagy Boldizsár: *A szándék-buborék*. Élet és Irodalom, 2002. január 25.

hogy odavágja tiltakozó szomszédainknak: „Magyarország nem zsarolható a nacionalista indulatoknak a felkorbácsolásával, magyarellenes kirohanásokkal”⁴. Ha viszont nincs így, akkor a státustörvényt nem másképp kellett volna megcsinálni – egészen mást kellett volna csinálni helyette.

Írásom ezt a megállapítást járja körül. Először a törvény által teremtett jogintézmény, a kedvezményezett státus (röviden: státus) értelmezését adom. Aztán megvizsgálom, hogy melyek a státus létrehozásának céljai, s hogy igazolhatók-e ezek. Majd azzal foglalkozom, hogy ha a célok igazolhatók, hatékony eszköz-e a státus az elérésükre. Ezután veszem szemügyre a döntő kérdést: ha a státus alkalmas eszköz volna is, megengedhető-e az igénybevétele – nem sért-e olyan érdekeket, melyeket a magyar állam (bármely állam) köteles tiszteletben tartani. Innen már csak egy lépés a gyakorlati tanulságok levonásáig. De azt a lépést csak akkor tudjuk megtenni, ha egyetértünk a kritériumokban, melyeknek fényében a vizsgálódás eredményeit értékeljük.

A magyar politikai gondolkodásból jelenleg hiányzik a szükséges egyetértés. Két nagy hagyomány küzd egymással. Az egyik a liberalizmusból eredeztethető, a másik a nacionalizmusból. Igyekszem jellemezni ezeket, s rámutatni, hol tartanak most Magyarországon. Bizonyítani próbálom, hogy a státustörvény nacionalista szempontból is hiba volt.

A harmadik státus

A státustörvény meghatározza a juttatások egy körét, mely a kedvezményezetteknek (többnyire) alanyi jogon jár. És meghatározza azoknak a körét, akik e juttatásokat alanyi jogon igényelhetik. A célcsoportot hat szomszédos ország magyar kisebbségei alkotják.⁵ A kisebbségi helyzetben élő magyarok eleve jogosultak a kedvezményekre, bár ahhoz, hogy jogosultságaikkal élni tudjanak, ki kell váltaniuk a „magyarigazolványt”⁶.

Az igénylő a magyar állammal kötött személyes megállapodás alapján válik az igazolvány birtokosává. Ő maga a kérelem benyújtásával fejezi ki készségét a státus vállalására. Az állam azonban – ez nagyon fontos – nem esetről esetre dönti el, hogy megadja-e a státust. A kiállító hatóság nem mérlegelhet: aki hitelt érdemlően bizonyítani tudja, hogy a törvényben felsorolt országok valamelyikének állampolgára, hogy a szülőföldjén él, és hogy magyar, annak a nevére további fontolgtatás nélkül ki kell állítani a státust igazoló dokumentumot.

A magyar állam a hat szomszédos országban élő minden magyarral szemben egyszeri aktussal, törvényben kötelezte magát a „magyarigazolvány” kiállítására. Így az igazolvánnyal járó státus mellett mindjárt egy alapvetőbb státust is létrehozott: azokét, akiknek

4 Németh Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára, 2002. február 17-i sajtótájékoztatóján.

5 Ausztria kivételével valamennyi szomszéd állam magyar ajkú polgárai. Az osztrák állampolgárságú magyarokat az Európai Unió szabályaira való tekintettel kellett kihagyni a kedvezményezettek köréből: a törvény ugyanis olyan juttatásokat is kilátásba helyez, melyeket az unióban nem lehet etnikai megkülönböztetés alapján osztogatni.

6 A törvény „magyar hozzátartozói igazolvány” kiállításáról is rendelkezik, a „magyarigazolvány” birtokosának nem magyar nemzetiségű hozzátartozója számára. Az Orbán-Nástase egyetértési nyilatkozat szerint ezt a kiterjesztést Romániára nem alkalmazzák, ami kérdésessé teszi jövőjét a többi ország vonatkozásában is.

a „magyarigazolvány” alanyi jogon jár. Ők maguk döntenek el, hogy kérik-e, de kérésre meg kell kapniuk. Új alkotmányos jogalany teremtett.

A Magyar Köztársaság alkotmánya kétféle jogalanyt ismer. A benne felsorolt jogok egy része a magyar állampolgárokat illeti meg (róluk mondja az alkotmány, hogy külföldről bármikor hazatérhetnek, hogy nagykorúságuk elérése után országgyűlési és helyi választásokon szavazhatnak, hogy részt vehetnek a közügyekben és közhivatalt viselhetnek, és így tovább). A többi alkotmányos jog alanya „mindenki”, „minden személy”, „minden ember” (például mindenkinek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz). A második státus a magyar állampolgárokon kívül kiterjed a külföldi állampolgárok és állampolgárság nélküli személyek összességére is, feltéve, hogy a magyar állam joghatósága alá kerülnek.

A rendszerváltás óta minden magyar kormány jelentős erőfeszítéseket tett a határon túli kisebbségek megsegítésére. A nemzetközi politika színterén tett kezdeményezéseken és a szomszédos államokkal kötött megállapodásokon, valamint fontos szimbolikus gesztusokon túl ez a törekvés mindenekelőtt abban öltött testet, hogy az állam közalapítványok útján támogatta a határon túli magyar sajtót, könyvkiadást, művelődést és oktatást. Az ilyen támogatások címzettjei nagyrészt nem egyének voltak, hanem kiadók, oktatási intézmények, kulturális létesítmények. És bárki volt a címzett, nem számított eleve jogosultnak. Pályázni kellett, a kérelmet pedig szabad elbírálás alapján teljesítették vagy utasították vissza. Mivel ez a gyakorlat nem ismert eleve jogosult személyeket, ezért arról sem kellett döntenie, hogy ki lehet a jogosultságok alanya. A státustörvény előtti – és persze utána is tovább élő – hagyományos támogatási formák nem tették szükségessé, hogy a kedvezmények adományozója kijelölje a kedvezményre jogosultak sajátos osztályát, mely nem is a magyar állampolgárok összessége, de nem is „minden ember”.

A státustörvény fordulatot hozott. Kedvezményezettjei nem válnak magyar állampolgárrá, segítséget nem ahhoz igényelhetnek, hogy Magyarországon beilleszkedjenek. A törvény abban ígér nekik támogatást, hogy egy másik állam polgáraiként, egy másik állam területén boldoguljanak. De mégis kiemeli őket a Magyarország határain kívül – a szomszédos országok valamelyikében – tartózkodó nem magyar állampolgárok összességéből. A „magyarigazolvány” viselője a Magyarország területére lépő bármely külföldit megillető bánásmódon túl is különféle kedvezmények igénybevételére jogosult; ezek egy részét anélkül élvezheti, hogy magyar földre tenné a lábát. Az igazolvánnyal járó juttatások közt ráadásul olyan is van, mely maguknak a magyar állampolgároknak sem jár.

Így tehát a törvény egy harmadik kategóriát létesít a magyar állampolgárok és „minden ember” mellett. Ez nyomban fölveti a kérdést, hogy megáll-e egyáltalán az alkotmány módosítása nélkül.

Első pillantásra úgy tűnik föl: igen. Hisz az alkotmány az alapvető jogok alanyait jelöli ki – azon jogok alanyait tehát, melyeket törvényhozó nem adományozhat és nem vonhat el tetszése szerint, melyekkel minden ember rendelkezik – részben bármely tetszőleges állammal szemben, melynek a joghatósága alá kerül (emberi jogok), részben azzal az állammal szemben, melynek a polgára (állampolgári jogok). A státustörvény ellenben nem

alapvető jogokról szól, hanem olyan jogosultságokról, melyeket a törvényhozás alkot meg, szabad belátás alapján.

Vannak kézenfekvő analógiák: így például a törvény is utal a gyakorlatra, mely szerint az államok kétoldalú szerződésben vállalják, hogy egymás polgárai számára ingyenesen biztosítják a sürgős orvosi ellátást, ugyanúgy, mintha a rászoruló a saját polgáruk volna. Az ilyen megállapodások kedvezményezettjei is kívánnak a „minden ember” általános köréből, miközben nem válnak a fogadó ország polgáraivá. Mégsem gondolnánk, hogy a kedvezményezett kört az alkotmányban kellene körülírni.

Csak hogy a kétoldalú megállapodással nem az a célja a szerződő államoknak, hogy a másik állam polgárait támogassák. Saját polgáraik számára kívánják ily módon biztosítani a sürgős orvosi segítséget, amikor azok külföldön tartózkodnak. A külföldiek feljogosítása hasonló segítség igénybevételére csupán eszköz a saját állampolgárok érdekeinek hatékony szolgáltatáshoz. A státustörvény logikája más. Akárcsak az alkotmány az alapjogok alanyát, a státustörvény is önmagáért részesíti kitüntetett bánásmódban a kedvezményezettjét. Nem azért, mert ez – közvetve – a magyar állampolgároknak jó, hanem azért, mert neki jó. A kedvezményezés az ő érdekét hivatott szolgálni. Az ő java, az ő boldogulása a jogosultság alapja.

A törvény deklarálta, hogy a magyar állammal szemben saját polgárain kívül egy másik embercsoport tagjai – nevezetesen, a környező országok magyar ajkú lakosai – is megkülönböztetett jogokkal rendelkeznek. A jogok általánosságban arra vonatkoznak, hogy az állam segítse őket. Hogy pontosan milyen segítséget kínál nekik, arról a törvényhozó dönt. De azt nem választhatja a törvényhozó, hogy semmilyen kedvezményt nem társít a „magyarigazolványhoz”; miként azt sem, hogy – mondjuk – az erdélyi magyarok egy részétől, noha romániai állampolgárok, szülőföldjükön élnek és magyarok, megtagadja a külhoni magyaroknak megítélt támogatást.

Ez csak első pillantásra tűnik szokatlan konstrukciónak. A magyar alkotmányjog több hasonló esetet ismer. Az Alkotmánybíróság állandó értelmezése szerint ugyanilyen „a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez” és „a szociális biztonsághoz” való jog szerkezete. E jogok létéből kötelezettségek háramlanak az államra, mely nem háríthatja el magától a feladatot, hogy egészségügyi, nyugdíjbiztosítási és munkanélküli-segélyezési intézményeket teremtsen és tartson fenn. Hogy milyen intézményeket létesít, és ezek milyen szintű támogatást nyújtanak a jogosultaknak, ez az állam belátásán múlik. A törvényhozás választhat a kínálkozó intézményi megoldások között, és eldöntheti, hogy milyen egészségügyi vagy szociális célú kiadásokat bír el a költségvetés. De amikor jogosultságokat teremt, a polgárok alanyi jogain alapuló kötelezettségének tesz eleget. S miután a jogosultságokat létrehozta, minden állampolgár alanyi jogon igényelheti ezeket.⁷

A státustörvény logikája semmiben sem más.

Szögezzük le: a törvény arra a hallgatóságos föltevése épül, hogy a magyar állam szempontjából a környező országokban élő magyarok egy harmadik alkotmányos státust töltenek be. A feltételezés mögül azonban hiányzik az alkotmányos rendelkezés.

7 Ld. a 31/1990., 26/1993., 43/1995., 44/1995., 56/1995. sz. alkotmánybírósági határozatokat.

De hiszen, vetheti közbe valaki, az alkotmány kimondja, hogy „A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását”! Nem elegendő ez a külhoni magyar státus alkotmányos megalapozásához? Nem, nem elegendő. Az idézett hely egy alkotmányos célt határoz meg. Semmit sem mond arról, hogy a célhoz milyen úton kell az államnak közelítenie. Ha a magyar állam megmarad a kisebbségek hagyományos támogatásánál, a határokon kívül élő magyarok segítségének kötelezettségét akkor is teljesíti.

A felelősségvállalásból csak az következik, hogy az államnak tennie kell a határain kívül élő magyarokért, az nem, hogy a környező országok magyar ajkú állampolgárainak alanyi joga volna arra, hogy a magyar állam személy szerint őket támogatásban részesítse. Ezt a jogot ismerte el a törvény, s ezt a jogot – ha az Országgyűlés megfelelő többsége úgy tartja helyesnek – az alkotmányban volna helyes elismerni.

Am ez, mondhatnánk, a probléma egyszerűbb, viszonylag könnyen megoldható vetülete. Az alkotmány módosítása a magyar Országgyűlésre tartozik, s a parlament szuverenitásának körén belül végrehajtható. Az igazi nehézséget az okozza, hogy a törvény olyan személyeknek biztosít alkotmányos státust a magyar állam joghatóságán belül, akik kivétel nélkül más államok polgárai, és más államok területén élnek, most és a jövőben is. A harmadik státus létrehozásával a magyar állam olyan egyénekre terjeszti ki a joghatóságát, akik ugyanakkor egy másik állam joghatósága alá tartoznak.

Ha így van, akár rá is térhetnénk a tanulságok levonására. Mégis azt javaslom, ne ugorjunk előre. Tisztábban fogunk látni, ha előbb szemügyre vesszük a törvény céljait, az eszközül létrehozott jogintézményt, és fölbecsüljük a működésétől várható előnyös és hátrányos hatásokat.

A törvény céljai

A státustörvény preambuluma úgy fogalmaz, hogy a cél „a szomszédos államokban élő magyaroknak az egységes magyar nemzethez való tartozása, szülőföldjükön való boldogulása, valamint nemzeti azonosságtudata biztosítása”.

Érdemes felfigyelni rá, hogy e célok kölcsönösen támogatják egymást. Ha a szomszédos államokban élő magyarok boldogulnak a szülőföldjükön, csökkenni fog a Magyarországra (vagy harmadik országba) való áttelepülés üteme. Ha nemzeti azonosságtudatuk megerősödik, lefékeződik a többséghez való asszimiláció lendülete. A két hatás együtt meglassítja a régió magyar ajkú népességének visszahúzódását a mai magyar állam területére. Ha pedig ez a népesség nem válik szét annyi különálló magyar közösségre, ahány ország közt megoszlik, hanem a helyi közösségek megőrzik összetartozásukat, akkor az „egységes magyar nemzet” fennmarad, méghozzá nagyjából ugyanazon földrajzi hazában, melyet a történelmi magyar állam feldarabolása előtt lakott.

Az összefüggés fordított irányban is fennáll. Ha a szomszédos országokban élő magyarok nem csupán helyi közösségükhöz, hanem egy tágabb magyar nemzethez is kötődnek, egy olyan nemzethez, melynek legnagyobb közössége saját állammal rendelkezik, akkor könnyebb megőrizni azonosságtudatukat. Ha a helyi magyar közösségek tagjai

megőrzik azonosságtudatukat, s ennek következtében gyengül a kifelé irányuló asszimiláció, akkor közösségeik nem zsugorodnak a kritikus méret alá – még képesek lehetnek saját értelmiséget és más szakmai eliteket fenntartani. Ha pedig van saját értelmiségük és szakmai elitjük, akkor kulturálisan gazdag környezetet biztosíthatnak tagjaik számára, azaz javulnak az esélyek ahhoz, hogy a szomszédos országokban élő magyarok a szülőföldjükön boldoguljanak.

Nem mindegy azonban, hogy mi ad végső értelmet e célegyüttesnek. Kiindulhatunk abból, hogy a végcél a kisebbségi helyzetű magyarok – hús-vér emberek, egyének – boldogulása, tehát az, hogy államuk egyenragú polgárai lehessenek, s magyarként is a többséggel azonos esélyük legyen a sikeres életre. De abból is ki lehet indulni, hogy a végcél az „egységes magyar nemzet” megmaradása és felvirágzása. Ha a végcél a nemzetegész javához kötjük, kollektivista világképben gondolkodunk. Ha a magyarként élő egyének javában horgonyozzuk le a végcél, világképünk egyénközpontú.⁸ Az egyénközpontú szemléletet a liberalizmus vitte be a modern politikai gondolkodásba. Ma már nemcsak liberálisok osztják. De a liberalizmus vetélytársai még ma is könnyen tévednek kollektivisták vizekre. Ez a nacionalista gondolatról is igaz. Alább, némi egyszerűsítéssel, az egyénközpontú szemléletet a liberalizmus, a kollektivistát a nacionalizmus megközelítésével azonosítom.

Amikor fölteszük a kérdést, hogy legitimek-e, igazolhatók-e a törvény céljai, szem előtt kell tartanunk ezt a megkülönböztetést. Ha ugyanis a célokat a szomszédos országokban élő, magyar ajkú egyének érdekében alapozva határozzuk meg, van mód az igazolásukra. Ha azonban a nemzeti kollektívum felvirágzásában jelöljük meg célegyüttesünk alapját, az igazolás kivihetetlen.

Politikai célokat nem azok számára kell igazolni, akik amúgy is egyetértenek velük. Az igazolásnak azt kell megszólítania, akinek a célok megvalósítása az érdekét sértheti: esetünkben azt az adófizető magyar állampolgárt, aki a kedvezményteremtés költségeit viseli, a szomszéd országok többségi polgárait és államukat, akiktől a jogalkotó azt várja, hogy fogadják el a kisebbségi magyarok és a magyar állam közt kialakuló kapcsolatot és a vele járó kedvezményeket, végül pedig az európai demokratikus államok közösségét, mely abban érdekelt, hogy a nemzetközi jog elvei és szabályai hathatósan érvényesüljenek az egész kontinensen.

Kezdjük a magyar polgárokon. Mit mond a nacionalista érvelés annak a magyar adófizetőnek, aki nem azonosul a határokat átszelő nemzetegésszel? Azt mondja neki, hogy magyar vagy, kötelességed áldozatot vállalni az egységes magyar nemzetért. Ez azonban olyan, mint ha azt mondaná: Magyarország keresztény ország, kötelességed, hogy áldozatot vállalj a hazai kereszténységért. Mindkét követelés megsérti az állam világnézeti semlegességének elvét. Aki a magyar állampolgárok közösségére korlátozza lojalitását, arra nem lehet törvényes kötelezettségeket róni azon az alapon, hogy van egy tágabb magyar

8 Az individualizmus nem azonos sem azzal a vélekedéssel, hogy az egyénnek csak a saját személyes javával kell törődnie (egoizmus), sem azzal, mely szerint az egyének akkor élnek jó életet, ha nem tartoznak közösséghez (atomizmus). Az individualizmus a kollektivizmus tagadása: tézise úgy szól, hogy önmagában csak az egyének boldogulása jó – a közösségek gyarapodása csak akkor értékes dolog, ha ezáltal a tagjaik mint egyének jobb életet élnek.

nemzet, s neki inkább azzal kellene azonosulnia. Jogunk van a szabad identitásválasztáshoz: ez pedig nemcsak azt foglalja magában, hogy magyarnak valljuk-e magunkat, hanem azt is, hogy magyarként a magyar állampolgárok közösségéhez kötődünk-e, vagy az állam határain átívelő nemzethez.

A liberális érvelés azt mondja az adófizető magyar polgárnak: lehet, hogy kötődéseid nem terjednek túl a magyar állam határain. Azonban vedd számításba, hogy a határokat nem a térség lakosainak választása alapján húzták meg. Nem az került a határon innenre, aki Magyarországot választotta, s nem az a határon túlra, aki Romániát, Csehszlovákiát, és így tovább. Magyar vagy te is, magyarok ők is, csak neked szerencséd volt, nekik nem. Ők fizetik meg az egykori Magyarország feldarabolásának árát – helyetted is. Ha ez így van, akkor a magyar állam – a te államod – nem csak érted felelős; értük is felelősséget visel. Köteles erőfeszítéseket tenni azért, hogy határon túli magyarnak lenni ne legyen hátrány, hogy a kisebbségi helyzetű magyar ugyanúgy teljes életet élhessen, mint te. A te nevedben is – a magyar állampolgárok közösségének nevében – viseli ezt a kötelezettséget. Ez a megállapítás összefér a világnézeti semlegesség elvével.

A szomszédos államok többségi polgárainak azt mondja a nacionalista érvelés: a magyar nemzet egy és oszthatatlan volt a magyar állam feldarabolása előtt. Joga van hozzá, hogy megőrizze egységét országhatárokon át is. Mi elfogadtuk a határokat – neked viszont el kell fogadnod, hogy a magyar állam jogosultságokat ad a te hazádban élő magyaroknak a nemzet megőrzése érdekében. Ezt az okoskodást még annak a románnak vagy szlováknak sincs oka elfogadni, aki nemhogy magyarellenes nacionalista volna, a hazájában élő magyarokat magával egyenlő honpolgárnak ismeri el. Miért volna joga a magyar nemzetegésznek a határokon túli fennmaradáshoz? – kérdez vissza. Ha a velem egy államot alkotó magyarok az itt élő magyar közösségre szűkítik a kötődésüket (ahogy a svájci vagy belgiumi franciák sem azonosulnak az „egységes francia nemzettel”), miféle joga marad az „egységes magyar nemzetnek”, hogy az én államom felségterületén működő intézményeket hozzon létre, csak azért, hogy lojalitásuk hatósugarát kitágítsa? Azt mutasd meg nekem, hogy ez magyar ajkú polgártársaim javát szolgálná.

A liberális érvelés éppen ezzel, a szomszédos államok magyar ajkú polgárainak érdekében érvel. Azt mondja a többséghez tartozó polgároknak: az itt élő magyarok ugyanannak az államnak a polgárai, mint ti, ugyanazok a jogok illetik meg őket. Joguk van hozzá, hogy pusztán azért, mert magyarok, ne szenvedjenek el hátrányt közös hazátokban. Márpedig a kisebbségi helyzet hátrányokkal jár; ezeket a hátrányokat a nyílt diszkrimináció főlétszámolása önmagában nem törli el; ahhoz, hogy a kisebbségben élők veletek egyenlő esélyekkel rendelkezzenek, s hogy ezért cserébe ne kényszerüljenek feladni kötődésüket a kisebbséghez, induló hátrányaikat ellensúlyozni kell. Ti magatok is áldozatot kell vállaljatok ennek érdekében – nem ellenezhetitek, hogy a magyar állam is vállalja a maga részét.

Végül a demokratikus államok közösségét is a liberális érvelés tudja megszólítani, nem a nacionalista. A nemzetközi jog ismer nemzeti, etnikai kisebbségeket; elismeri, hogy a kisebbségi helyzet eleve induló hátrányokat rejt magában, s hogy ezeket nem minden esetben lehet az egyénekhez telepített jogokkal ellensúlyozni – egyszóval, elismeri, hogy a kisebbségvédelemnek szüksége van a kollektív jogok eszköztárára is. De ettől a kisebbsé-

gi kollektívum nem válik az egyénhez hasonló, végső jogalannyá. Az egyén jogait azért kell védeni, mert önmagáért fontos, hogy az ember szabadon, méltóságban, másokkal egyenlő személyként vezethesse életét.

A kollektívumokat azonban nem önmagukért kell jogokkal felruházni, hanem – ha ez indokolt – azért, hogy tagjaik, a hús-vér emberek szabadon, méltóságban, egyenlő személyként élhessék életüket. A demokratikus államok közössége nem ismer ezen túlmenő kollektív jogokat; a nemzeti kollektívumok önérdekére hivatkozó okfejtést nem fogadja el.

Vegyük most e belátások birtokában szemügyre a preambulumban megfogalmazott célokat.

A célok értékelése

A három fordulat közül a második a legkönnyebben értelmezhető. A Magyarország határain kívül rekedt magyarok kisebbségi helyzetben élnek; a kisebbségi helyzetű egyéneknek joguk van hozzá, hogy többségi társaikkal egyenlő esélyeik legyenek a boldogulásra; ezért induló hátrányait ellensúlyozni kell; ebben a feladatban az anyaország is felelősséget vállalhat, amíg intézkedései tiszteletben tartják a kisebbség saját államának szuverenitását. Nevezzük az így értelmezett célt a hátránykiegyenlítés céljának.

A harmadik fordulatot, „a nemzeti azonosságtudat biztosítása”-t szintén viszonylag könnyű értelmezni. Az, hogy valakinek magyar az anyanyelve és az anyanyelvi kultúrája, még nem foglalja magában, hogy az illető magyarként azonosítja magát. Az azonosulás egyébként sem olyasmi, ami vagy van, vagy nincs – fokozatai vannak, erősebb vagy gyengébb lehet. Márpedig a kisebbségi helyzet polarizálja az azonos anyanyelvű és kultúrájú emberek sokaságát. Egy részükből szokatlanul erős – pontosan írjuk le a jelenséget, ha azt mondjuk: dacos – azonosságigényt vált ki; minél nagyobb nyomás nehezedik a kisebbségre, annál eltökéltebbet. Másokat viszont elbizonytalanít. Ők könnyebben asszimilálódnak a többséghez, vagy legalább a gyermekeik asszimilálódása ellen tesznek kevesebb erőfeszítést. Ez a kettéválás fenyegeti a kisebbség öntudatos részét, mert az ingadozó külső gyűrű folyamatos leolvadása demoralizálja a megmaradó közösséget, és rontja a teljes értékű kisebbségi lét demográfiai feltételeit. Eljöhét az idő, amikor a kisebbség a kritikus méret alá zsugorodik, s ezért már abban az esetben sem lehet saját egyeteme, ha a többségi állam nem áll az egyetemalapítás útjába, abban az esetben sem lehetnek saját ügyvédei, orvosai, közgazdászai, ha tagjait sem diszkrimináció, sem más nem akadályozza a fölemelkedésben, abban az esetben sem tud saját színházakat fenntartani, ha a pénzügyi eszközök rendelkezésre állnak. A kisebbségi sorban való megmaradás és a többségbe való beolvadás közti választás az egyének és családok alapvető joga; ebbe kényszerrel beavatkozni akkor sem volna szabad, ha lennének hozzá eszközök. De kényszermentes eszközökkel ösztönözni lehet a kisebbségi öntudat erősödését, fékezve a kisebbségi népesség leolvadását, s ezáltal javítva a kilátásokat azok számára, akik a megmaradást választják. Az identitásmegőrzés céljának nevezném ezt a célkitűzést.

Keményebb dió a preambulumban foglalt célmeghatározás első fordulatának értelmezése (a törvény biztosítani kívánja „a szomszédos államokban élő magyaroknak az egysé-

ges magyar nemzethez való tartozása”-t). A Fidesz-kormány szóhasználatát ezt nevezi nemzetpolitikának. A nemzetpolitikai cél azonban mást és mást jelent, attól függően, hogy mit kell „egységes magyar nemzet”-en értenünk.

Az egyik értelmezésben az „egységes magyar nemzet” kifejezés egy nyelvi és kulturális közösségre utal. Azoknak az összességét jelöli, akik a magyar nyelvet tekintik a saját nyelvüknek, a magyar kultúrát a saját kultúrájuknak, a magyar történelmet a saját történetüknek, s akik ezen az alapon magyarként határozzák meg önmagukat és egymást. Ebben az értelmezésben a magyar nemzet egysége azt jelenti, hogy a magyar nyelv és kultúra földrajzilag és politikailag elkülönült hordozói (a magyarországi, romániai, szlovákiai magyarok, és így tovább) a régióban élő magyarok összességéhez sorolják magukat. Másképpen szólva, noha óhatatlanul létrejönnek helyi magyar közösségek – noha, mondjuk, a romániai magyarok külön közösséget alkotnak a tágabb térség magyar népességén belül –, ezek nem lépnek az átfogó közösség helyébe, csupán színezik a hozzá való viszonyt. Aki erdélyi magyarnak tekinti magát, azért még a térség egész magyar népességével is azonosul. Az első fordulatban megfogalmazott cél, így értelmezve, abban áll, hogy a törvény fékezze a kifelé irányuló asszimilációt és erősítse meg az egész – nyelvi és kulturális szempontból összetartozó – magyar népességre irányuló lojalitást. Ezt a célt úgy nevezhetjük: a kulturális nemzet fenntartásának célja.

Másik olvasatában „az egységes magyar nemzet” nem csupán kulturális, hanem egyzersmind politikai képződményt jelent. Így értelmezve az idézett fordulatot, a magyar nemzet összetartozása nem kizárólag nyelvi és kulturális természetű. Ha ez a népesség „lélekben” többé-kevésbé együvé tartozik is, attól még nem alkot egységes nemzetet. Az „egységes magyar nemzet” csak azáltal válik élő valósággá, hogy politikailag is újfent egységesül. A feladatot ebben az olvasatban a magyar nemzet politikai szétagoltsága adja. Még hozzá nem közvetve, nem a kisebbségi helyzet hátrányain keresztül, hanem közvetlenül, azért, mert nemzet és állama úgymond elválaszthatatlanok.

Az „egységes magyar nemzet” politikai értelmezése közjogi kapcsolatot feltételez a térségben élő magyarok és a magyar területi állam között. Ezt a kapcsolatot a törvény nem a magyar állam területi joghatóságának kiterjesztése útján teremti meg. Személyekkel létesít közjogi kapcsolatot, függetlenül attól, hogy államunk területi joghatósága kiterjed-e rájuk. S ezáltal a térségben élő magyarokat egymással is közjogi viszonyba hozza. A törvény ugyanannak a jogi kategóriának tagjává teszi a szlovákiai, ukrainai, romániai, jugoszláviai, horvátországi és szlovéniai magyart: valamennyien rendelkeznek a joggal, hogy kérjék és megkapják a külhoni magyar státust. Ami összeköti őket – s ez az „egységes magyar nemzet” most tárgyalt olvasatának második sajátossága –, az a magyar államhoz fűződő jogi kapcsolat. A kulturális nemzetnek nincs központja; különböző országokban élő tagjai nem okvetlenül Budapesten keresztül kapcsolódnak egymáshoz. A közjogiasított nemzet központja Budapest, fókusza a magyar állam. A célt, hogy egy ilyen közjogi struktúrát hozzanak létre, a politikai nemzetegyesítés céljának nevezném.

Sem a törvény szövegéből, sem a körülötte zajló vitából nem derül ki egyértelműen, hogy melyik olvasat felel meg a jogalkotó szándékának. Amikor a román miniszterelnök levélben követelte Orbán Viktortól, hogy a preambulumból töröljék egyebek közt az „egy-

séges magyar nemzet”-re tett utalást, a válasz úgy szólt, hogy ez szükségtelen, hiszen „a törvény a »nemzet« kulturális felfogására alapoz, a szomszédos államokban élő magyarok a magyar nyelvhez, kultúrához tartozónak vallják magukat, anélkül azonban, hogy ez politikai köteleket jelentene az anyaországgal”.⁹ Amikor azonban ugyanez az Orbán Viktor a hazai közönség számára értelmezte a törvényt, egészen más szellemben fogalmazott: „Nyolcvan éve várunk arra, hogy létrejöhessen egy jogi értelemben is létező kötelek a magyar nemzet egymástól elszakított részei között. Létrejöhessen újra egy kötelek a létező lelki kötelekeken túl.”¹⁰

A kulturális nemzetfenntartás célja lefordítható az egyének érdekeinek nyelvére; úgy is értelmezhető, mint a kisebbségi helyzetű egyének javát szolgáló eszköz. Ha a magyar nemzeti identitás helyét több kisebbségi magyar identitás venné át, akkor valószínűleg minden egyes kisebbség nehezebben állna ellen az asszimilációs nyomásnak, ez pedig megnehezítené azok helyzetét, akik magyarként kívánnak a hazájukban élni. Erről már volt szó korábban. Nem említettem még egy másik típusú egyéni érdeket. Sokak számára önmagáért is fontos, hogy a közösség, amellyel azonosulnak, ne korlátozódjék a helyi magyar kisebbségre, hanem fogja át az egész magyar ajkú, magyar kultúrájú népességet. Az eddig szemügyre vett céloktól eltérően ez olyan emberek érdekét is tükrözheti, akik maguk nincsenek kisebbségi helyzetben – vagyis a magyar állam polgáraiét. Ők is kívánhatják, hogy a kulturális magyar nemzet terjedjen ki a régió egész magyar ajkú népességére, hogy tehát egy olyan közösséggel azonosulhassanak, mely minden irányban túlnyúlik a magyar állam határain.

Véleményem szerint az „egységes magyar nemzettel” való azonosulás vágya méltányolható vágy; aki azt várja a magyar államtól, hogy segítse őt óhajának beteljesülésében, nem valami képtelen vagy elfogadhatatlan dolgot kíván. De nagy különbség van az ő érdeke és a kisebbségi helyzete miatt hátrányt szenvedő ember érdeke közt. Annak, aki a hajdan egységes magyar nemzetből leszármazó magyar ajkú közösségeket ma is egy nemzetnek szeretné látni, kétségkívül rossz, ha nemzete szétagyolódik, összezsugorodik. Ha állama erőfeszítéseket tesz azért, hogy mindazok, akikkel azonosulni óhajt, valóban egy nemzetet alkossanak vele, a javát szolgálja. De az nem állítható, hogy a jogát védené. Nincs olyan jogunk, hogy mindazok, akiknek az ősei egy kulturális nemzetet alkottak a mi őseinkkel, ma is egy kulturális nemzetet kívánjanak alkotni velünk (ahogy a nagynémet eszme kései hívének sincs joga hozzá, hogy a mai osztrákok az „egységes német nemzethez” sorolják magukat). A jogokhoz kötődő érdekek erős igazolást adnak a velük kapcsolatos céloknak: ezek csak különlegesen erős ellenérdekekkel szemben engednek. A jogokhoz nem kötődő érdekek csak gyenge igazolást nyújtanak; már viszonylag gyenge ellenérdekek előtt is meg kell hajolniuk.

Ennyit a kulturális nemzetfenntartás céljának igazolásáról. Megindokolható-e hasonló módon a politikai nemzetegyesítés célja is? Kétségtelen, ha minden egyes magyart jogi és politikai kötelek fűz a magyar államhoz, akkor mindenki számára könnyebb megmarad-

9 Bukarestben egyelőre nem kommentálják Orbán Viktor válaszlevelét. *Magyar Hírlap* 2001. november 30. (Nem szó szerinti idézet.)

10 Kossuth rádió, Reggeli Krónika, 2002. január 9.

ni öntudatos magyarnak. A jogi és politikai kapcsolatok kiépítése azonban többet feltételez, mint a kulturális nemzet megőrzése. A kulturális nemzet megmaradásáért anélkül is tenni lehet, hogy ez a szomszéd államok szuverenitását bármi módon kérdésessé tenné. A politikai nemzetegyesítés programjáról ez nem állítható.

A magyar állam nem teremthet a szomszédos országokban élő s ott állampolgársággal rendelkező emberekkel közjogi kapcsolatot államuk előzetes jóváhagyása nélkül. Ha ezt mégis megteszi, akkor olyasvalamit cselekszik, amire nem a kedvezményezett emberek segítéséhez van szükség, hanem a saját pozíciójának megváltoztatásához. Őket akkor is segíteni tudja – sőt, akkor tud igazán segíteni nekik –, ha megszerzi a szomszédos államok beleegyezését a szuverenitásukat érintő jogintézmény létrehozásába.

Korábban az írtam, sokan szeretnék a magyar kulturális nemzet egészéhez tartozni, s hogy ez méltányolható kívánság. Bizonyára sokan vannak olyanok is, akik legszívesebben a politikailag egyesített magyar nemzethez tartoznának. Az ő kívánságuk talán nem legitim? De igen, feltéve, hogy a „politikai nemzetegyesítés” a szomszédos államok beleegyezésével megy végbe. Ha azonban azt kívánják, hogy „a nemzet politikai újraegyesítését” a magyar állam a saját belügyeként hajtsa végre, akkor a válasz az: ez az óhaj nem egyszerűen gyöngye igazolást nyújt a státustörvénynek, mint az egységes kulturális nemzethez való tartozás vágya – ez az óhaj semmilyen igazolást nem ad. Véghetetlen.

De hisz nincs olyan állam a szomszédságunkban, mely önként beleegyezne „a magyar nemzet politikai újraegyesítésébe”! Valóban nincs. A tanulság azonban nem az, hogy a célt csak így, kész helyzetet teremtve lehetett elérni. A tanulság az, hogy a politikai nemzetegyesítés célját nem lett volna szabad napirendre tűzni.

Ám mielőtt közelebről megindokolnánk ezt az állítást, vizsgáljuk meg, vajon a többi cél számára legitim eszköz-e a státus létrehozása.

Az eszköz: előnyök és hátrányok

Ha egy jogintézmény céljai legitimek, akkor magának az intézménynek a legitimitása attól függ, hogy hatékonyan szolgálja-e mögöttes céljait, s hogy közben nem sért-e más érdekeket, melyeket az állam köteles tiszteletben tartani. Lássuk hát, hatékony megoldás-e a „magyarigazolvánnyal” járó státus megteremtése. Remélhetők-e előnyök a státusteremtéstől, és számolni kell-e hátrányos mellékhatásokkal? Az előnyökkel kezdem.

Az állam – akár a magyar, akár a kisebbség saját állama – kétféleképpen támogathatja a kisebbségi helyzetű magyarokat. Az egyik lehetőség az, hogy a támogatást nem állami szervezeteknek, jogi személyeknek juttatja, s azok vagy tovább osztják, vagy közvetlenül felhasználják a rendelkezésükre bocsátott összegeket.

A másik lehetőség, hogy a támogatás szervezetek közvetítése nélkül jut el a címzettekhez, akik maguk természetes személyek, hús-vér egyének (esetleg családok).

A közvetett út megkerülhetetlen: vannak kisebbségi igények, melyek csak szervezett cselekvés útján elégíthetők ki – ezek megvalósulását nem is lehet az egyéneknek címzett juttatás útján előmozdítani. Így például a kisebbségi iskolák, felsőoktatási intézmények, könyvtárak, színházak finanszírozásához csak részben lehetne a diákok, olvasók, színház-

látogatók támogatása útján hozzájárulni. Mindazonáltal szükség lehet olyan támogatásokra is, melyek végső címzettje az egyén vagy a család. Ezekben az esetekben a szervezetek közbeiktatásának komoly hátulütői vannak. Egyrészt sok ember van, akit a köztes szervezetek egyszerűen nem érnek el. Másrészt ha elérik is a reménybeli címzettet, a közvetítők arra használhatják ki helyzetüket, hogy tetszés szerint válogassanak az igénylők között; előnyt adhatnak saját embereiknek, klientúraépítésbe foghatnak. Ezek jól ismert, komoly hátrányok; kiküszöbölésük kézenfekvő módja, ha az állam közvetlenül az egyénnek nyújt támogatást, aki ezt alanyi jogon igényelheti.

Az eddig tárgyalt megfontolások egyformán érvényesek a hátránykiegyenlítés és az identitásörzést célzó támogatásokra. Van egy további megfontolás, mely kifejezetten az utóbbira vonatkozik. Annak, aki hovatarozásában elbizonytalanodik – sőt, annak is, aki nem –, szimbolikus megerősítésre is szüksége van. S a státus megteremtése nem csupán jogtechnikai eszköz a támogatások célba juttatására, hanem ilyen szimbolikus gesztus is egyben. Aki a „magyarigazolványt” kiváltja, mintegy megerősíti nemzeti kötődését. Kedvező esetben sokan teszik meg ezt a lépést az ingadozók közül, s akkor a törvény hathatósan járult hozzá a magyar identitás megerősítéséhez.

Ennyit előzetesen a lehetséges előnyökről. Vessünk most egy pillantást a hátrányokra.

Ezek mind ugyanarról a töről fakadnak. A státus nem általában a magyar kulturális közösséghez, hanem a magyar államhoz köti alanyát, s nem „lelki” szálakkal, hanem jogi kötelekekkel. Ahogyan Németh Zsolt külügyi államtitkár írja: a „magyarigazolvány” „közokirat, melynek kiállítása azt jelenti, hogy a magyar állam közösséget vállal a határon túli magyarral. Személyesen övele. Ugyanúgy személyesen, ahogy saját állampolgáraival is”.¹¹ Ez óhatatlanul aggályokat ébreszt annak az országnak többségi polgáraiban és állami vezetőiben, melynek kisebbségi polgárait a törvény hatálya kiterjed. Az aggodalmak, gyanakvások és kételyek pedig számos nem kívánt mellékhatással fenyegetnek.

Erősödik a kisebbséggel szembeni bizalmatlanság a mindennapi élet színterein. Fűtőanyagot kap a politikai magyarellenesség. A magyar szervezetek védekezésre kényszerülnek, mozgásterük beszűkül.

A magyar állam cselekvési lehetőségei is romlanak.

A mindenkori magyar kormányok nem csupán anyagi támogatások és szimbolikus gesztusok révén mozdítják elő a határon túli kisebbségek boldogulását. Megkockáztatom: nem is ez a legfőbb eszközük. A kisebbségi lét rendezésének kulcsa annak az államnak a kezében van, melynek a területén a kisebbség él. Az elkerülhetetlen áldozatokat is nagyjából annak az államnak – és polgárainak – kell viselnie. A magyar állam elsősorban azzal tud segíteni, hogy a szomszéd államokat ráveszi a kisebbségi jogok tiszteletben tartására, a nacionalista retorika visszaszorítására, a kisebbségi szervezetek partnerként való kezelésére. Ezt a célt kétféleképpen tudja előmozdítani. Közvetlenül azzal, hogy ő maga partneri viszonyt terem a szomszédaival; kétoldalú szerződések, megállapodásokat köt velük, s ezek keretében a kisebbségi jogokat is elismerteti. Közvetve pedig azzal, hogy nemzetközi fórumokon ébren tartja a kisebbségvédelem ügyét, hozzájárul az idevágó

11 Németh Zsolt: Bontsuk le a nemzetet megosztó korlátokat. *Magyar Nemzet*, 2001. január 4.

jogelvek továbbfejlesztéséhez, és szorgalmazza, hogy a demokratikus államközösség – mindenekelőtt az európai – valóban számon kérje ezeket az elveket azokon az országokon (is), ahol magyarok élnek.

A demokratikus köztársaság első évtizedében a magyar kormányok mindkét szintén komoly eredményeket értek el, még ha igaz is, hogy távolról sem mindent sikerült elérniük, amire a kisebbségeknek szükségük volna. A státustörvény mindkét szintén rontotta a magyar állam pozícióit. Kiváltotta az Európai Unió rosszallását. Megzavarta viszonyunkat azzal a két szomszédos állammal – Romániával és Szlovákiával –, ahol a legtöbb magyar él. A magyar kormány magyarázkodásra, védekezésre, utólagos engedményekre kényszerült. Többek közt olyanokra, melyek túlmennek a törvény néhány pontjának visszavonásán. Az Orbán-Nastase egyetértési nyilatkozat kimondja például, hogy a Magyar Köztársaság a jövőben csak a román hatóságok előzetes értesítése után és hozzájárulásával nyújt támogatást romániai magyar szervezeteknek.¹² Ilyen kikötésre 1989 óta nem volt példa. Másrészt gyengült a magyar állam helyzete az európai intézményekkel szemben. 1990 és 2001 közt mi voltunk a kezdeményező fél a kisebbségpolitika terén, és szomszédaink álltak nyomás alatt, ők kényszerültek magyarázkodni és engedni. Most a mi kormányunk magyarázkodik, ő tesz engedményeket.

Ezekkel a hátrányokkal kell a törvénytől remélt előnyöket összevetni. Ami a „magyar-igazolványhoz” kötődő támogatások várható hasznát illeti, ez nem tűnik túlzottan jelentősnek. A kedvezmények egy része – a munkavállalási, orvosi ellátási kiváltságok – nem segíti az anyanyelv, az anyanyelvi kultúra vagy a Magyarországhoz fűződő kapcsolat ápolását, és egyébként sem jelentős. Ha ezeket félretesszük, marad az ingyenes könyvtárlátogatás, a kedvezményes múzeumlátogatás, utazási kedvezmény Magyarországon, némi pénzügyi segítség a magyar iskolába járó gyerekek családjának a szülőföldön. Meglehetősen szerény hozadék. Komolyabb előny volna az igazolvány pusztá birtoklásának identitásmegerősítő hatása – feltéve, hogy valóban sok ingadozó váltja ki a dokumentumot. De az elmérgesedett légkörben éppen ez válik rendkívül valószínűtlenné. A gyanakvás és ellenségeskedés körülményei közt az igazolvány igénylője úgy érzi, komoly kockázatot vállal – s erre minden valószínűség szerint épp azok lesznek kevésbé hajlamosak, akiknek szükségük volna rá, hogy identitásukban megerősödjének. Könnyen lehet, hogy a „magyarigazolvány” nem csökkenti, hanem növeli és szimbolikusan is megjeleníti a kisebbségi közösség kettészakadását: igazolványa annak lesz, aki dacosan vállalja magyar mivoltát, a többiek pedig újra kifejezésre juttatják szándékukat, hogy ők inkább kerülik a nyílt azonosulást a magyarok közösségével.

A mérleg a legjobb indulattal sem minősíthető pozitívnak. S még nem vizsgáltuk meg közelebbről a kérdést, hogy a törvényhozó csak taktikai hibát vétett-e, csak a szomszédok érzékenysége iránt volt-e tapintatlanul közömbös, vagy olyan érdekekbe gázolt, melyek a nemzetközi jog oltalmát élvezik.

¹² Ld. A Magyar Köztársaság Kormányának és Románia Kormányának egyetértési nyilatkozata, 10. pont. 2001. december 22.

A jelenlegi kormány hivatalos álláspontja szerint a szomszéd államok jogos érdekeit nem érte sérelem. A törvénynek úgymond nincs területen kívüli hatálya. A magyar állam a saját területén ad kedvezményeket a szomszéd országokban élő magyaroknak; ez magyar belügy, más államokra nem tartozik.¹³

Kénytelen vagyok leszögezni, hogy ez nem igaz.

A törvény és a szomszéd államok szuverenitása

A státustörvény által kilátásba helyezett kedvezmények egy részét lakóhelyén veheti igénybe a „magyarigazolvány” birtokosa.¹⁴ Továbbá, az igazolvány kiadásának eljárási rendjéről szólván a törvény úgy rendelkezik, hogy a Magyar Köztársaság kormánya ajánló szervezetnek ismeri el az adott országban a „magyar nemzeti közösség képviselőjében” fellépő szervezetek valamelyikét.¹⁵ Az ajánló szervezet a saját állama szemszögéből magánjogi képződmény, a magyar állam szemszögéből azonban hatóság.

Azonban tegyük fel, hogy az Országgyűlés törli a szülőföldön igénybe vehető támogatásokat, az igazolvány kiállításának procedúráját pedig az első lépéstől kezdve az itthoni hatóságok kezébe teszi le. Akkor sem állítható jóhiszeműen, hogy a törvény biztosan nem érinti a szomszéd államok joghatóságát. Polgáraik összességén belül meghatároz egy kört – a magyar nemzetiségűeket és hozzátartozóikat –, akik pusztán e meghatározás alapján jogot szereznek arra, hogy Magyarországon státusba vétessenek, s ha ez megtörtént, különféle támogatásokat vegyenek igénybe. Felhatalmazza a magyar hatóságokat, hogy adatokat gyűjtsenek és tároljanak a szomszédos országok lakosairól, nevezetesen azokról, akik a státusba vételt kérik. Személyazonosításra alkalmas igazolvány kiállításáról rendelkezik, melyet a szomszéd országok lakosainak egy része kap meg. Ezek az intézkedések akkor is az érintett államok jóváhagyását igényelnék, ha igaz volna, hogy végrehajtásuk elejétől a végéig a magyar állam területén zajlik.¹⁶

De mi következik ebből? Az egyik lehetséges válasz úgy szól, hogy egyetlen állam sem rendelkezhet olyan ügyekben, melyek egy másik állam joghatósága alá tartoznak. Az ilyen lépés a szuverenitás megsértésének számít, amit tilt a nemzetközi jog. A státustörvény olyasvalamit próbált meg, ami eleve megengedhetetlen.

Az alternatív válasz szerint egyetlen állam sem rendelkezhet egyoldalúan olyan ügyekben, melyek egy másik állam joghatósága alá tartoznak. Azonban bármely állam fel-

13 „[J]ogi értelemben Magyarország kizárólagos belügye, hogy Magyarország területén, bárki számára, milyen kedvezményeket nyújt.” Németh Zsolt külügyi államtitkár interpellációra adott válasza az Országgyűlés 2002. február 19-i ülésén.

14 Ld. „A szülőföldön nyújtható oktatási támogatás” c. alfejezetet.

15 Ld. „A »Magyar igazolvány« és »Magyar hozzátartozói igazolvány«” c. alfejezetet.

16 Ld. a Velencei Bizottság jelentését: Report on the Preferential Treatment of National Minorities by their Kin-State, adopted by the European Commission for Democracy Through Law at its 48th Plenary Meeting. Velence 2001. október 19-20. A jelentés egyértelműen kimondja, hogy a kisebbség tagjainak mint egyéneknek jogosultságokkal való felruházása, valamint az igazolvány kiállítása az érintett államok előzetes jóváhagyását kívánta volna meg. Nem beszél az adatgyűjtésről, melyet Adrian Năstase román miniszterelnök Orbán Viktorhoz intézett, 2001. november 23-i levele tett szóvá (MTI, 2001. november 24.).

hatalmazhat bármely más államot, hogy a saját joghatósága alá tartozó ügyekben rendelkezék. Egy állam szuverenitását nem korlátozhatja egy másik állam.¹⁷ De bármely állam korlátozhatja a saját szuverenitását akár az államok tágabb közössége, akár egy államfölköti politikai intézmény, akár egy másik állam javára. Az első típusú önkorlátozásra jó példa az Európai Unióhoz való csatlakozás. A másodikra az ENSZ-közgyűlés határozata alapján felállítandó Nemzetközi Törvényszék joghatóságának elismerése szolgál példával. A harmadikat az a megállapodás példázza, mely megosztotta az Északír Tartomány belső rendje fölköti felügyeletet az Egyesült Királyság és az Ír Köztársaság között.

Nehéz volna vitatni, hogy az a válasz, mely szerint a szuverenitás semmi módon, tehát még a szuverén állam önkéntes beleegyezésével sem korlátozható, téves. Az államok szuverén jogkörei magukban foglalják a szuverenitás önkéntes korlátozásához való jogot is. A második világháború utáni történelem egyik legfeltűnőbb sajátossága, hogy az államok önkéntes önkorlátozásával létrehozott államfölköti intézmények és közösségek egyre kiterjedtebb és egyre sűrűbb szövésű hálót terítenek a világra. Noha a hozzájárulás elvben visszavonható, a tendencia gyakorlatilag megfordíthatatlan. S minél több nemzetközi szervezetben társulunk a szomszédainkkal, annál jobb az esélyek arra, hogy a kétoldalú kapcsolatokban is kölcsönösen korlátozzuk a szuverenitásunkat.

A szuverenitás tehát egyfelöl korlátozható, másfelöl azonban egyoldalú döntéssel, kívülörl korlátozni nem lehet. A szomszéd országokban élő magyarok jogi státusát nem módosíthatja a budapesti Országgyűlés – kivéve, ha az általa hozott törvény egy államközi szerződést cikkelyez be, vagy előzetes államközi egyezmény felhatalmazásával születik.

Tavaly tavasszal, jóval a magyar-román és magyar-szlovák vita kirobbanása, jóval az EU elmarasztaló országértékelése előtt azt írtam, hogy ha a státustörvény a környező államokkal való előzetes megállapodás alapján jönne létre, ez megnyugtató szomszédainkat. Megerősítené az alapszerződések üzenetét, mely szerint Magyarország hátsó gondolatok nélkül elfogadta a status quót. Ha viszont – ez akkor már napnál világosabb volt – a törvény egyoldalú aktussal, a környező államok megkérdezése nélkül születik meg, az provokálni fogja a szomszédokat. Az lesz az üzenete, hogy bármi álljon az alapszerződésekben, Magyarország nem törődött bele egykori területeinek elvesztésébe. Az előbbi a nemzetközi jog megengedi, az utóbbit tiltja. A tilalmazott dologra mégis sor került. Ennek köszönhetjük, hogy hazánk 1990 óta először komoly külpolitikai krízisbe sodródott.¹⁸

17 Kivéve azokat a szélsőséges helyzeteket, amikor az állam a saját területén tömegesen és durván megsérti az emberi jogokat, népiirtásba vagy etnikai tisztogatásba kezd, vagy amikor más államok biztonságát fenyegeti, végül, amikor összeomlik, illetve más módon képtelenné válik arra, hogy polgárainak életét és biztonságát megóvja. A nemzetközi jog ilyenkor is megköveteli, hogy a beavatkozásra az ENSZ Biztonsági Tanácsának felhatalmazása alapján kerüljön sor.

18 Ld. Kis János: Liberalizmus Magyarországon II. *Élet és Irodalom*, 2001. március 23. Ezt a megállapítást maradéktalanul érvényesnek tartom. Megjegyzem azonban, hogy cikkem olyan vélekedéseket is megfogalmazott, melyeket ma tévesnek vagy pontatlannak gondolok. Azt írtam például, hogy a törvény nem teremt státust – ez nem így van. Nem fogalmaztam kellő körültekintéssel a státusteremtés célját illetően; elmulasztottam külön hangsúlyozni, hogy a státus létrehozása, a magyar állam és a határon túli magyarok közötti közjogi kapcsolat megalkotása nem lehet öncél, csak eszköz egyébe – más úton el nem érhető – célok szolgálatában.

A magyar állam válaszáut előtt áll. Ha továbbhalad a státustörvény útján, teljesen elszigeteli magát a régió belül, és kockára teszi csatlakozásunkat az Európai Unióhoz. Ha ezt nem akarja, vissza kell térnie az alapszerződések által kijelölt útra.

Ez a magyar liberálisok számára evidencia. A szocialisták számára sem nehéz elfogadni, jóllehet pártjuk megszavazta a státustörvényt, míg az Orbán-Nastase egyetértési nyilatkozatot élesen támadta – miközben magának a törvénynek újra hűséget fogadott.¹⁹ Én azonban többet állítok. Véleményem szerint az ésszerűen gondolkodó nacionalistáknak ugyanerre a belátásra kell jutniuk. Gondolom, ez nem következik be a választások előtt, s a választások után sem egy csapásra. Idő kell hozzá, hogy a nacionalista jobboldal feldolgozza a státustörvény keserves tapasztalatait. Nem biztos, hogy megteszi. De jó oka van rá, hogy megtegye.

Együttműködés vagy elzárkózás

Az 1989 utáni magyar külpolitikának két szilárd sarktétele van. Aki bármelyikkel nyíltan szembefordul, kiiratkozik a kormányképes politikai tényezők közül. Az első úgy szól, hogy a szovjet világrendszer összeomlása után Magyarország számára nincs más alternatíva, mint csatlakozni a demokratikus államok közösségéhez. Az Európa Tanácsba már felvételt nyertünk, a NATO-ba is beléptünk, mindent meg kell tennünk azért, hogy – a lehető legelőnyösebb feltételekkel – csatlakozzunk az Európai Unióhoz is. A második sarktétele az előbbiből következik. Új szövetségeseink hallani sem akarnak Magyarország határainak módosításáról. A jugoszláviai háborúk kirobbanása előtt ideig-óráig hitegethette magát a jobboldal azzal, hogy a szomszédos államok egy részének felbomlása egy új, átfogó békeszerződés kiindulópontja lehet. 1992 óta ezt senki nem hiheti. Minden magyar kormánynak abból kell kiindulnia, hogy az adott országhatárok kétségszövegbevonhatatlanok.

Hacsak a nemzetközi helyzet gyökeresen nem módosul – akár úgy, hogy megjelenik egy másik, a nyugati demokráciák befolyását ellensúlyozni képes hatalmi központ, akár úgy, hogy az unió bezárja kapuit Magyarország előtt –, Magyarországnak nem lehet olyan kormánya, mely határrevízióról szónokol.

Liberális szemszögből nézve ez a fejlemény kedvező.

A liberálisok nem hisznek abban, hogy az immár nyolc évtizede fennálló határok újbóli módosítása megnyugtató rendezéshez vezetne. Közvetlenül az 1920-as békekötés

19 Az MSZP köztudomásúlag a nyilatkozatnak azt a pontját vette tűz alá, mely szerint nemcsak a romániai magyarok vállalhatnak korlátozás nélkül háromhavi időmunkát Magyarországon, hanem ezt a kedvezményt etnikai megkülönböztetés nélkül minden román állampolgárra kiterjesztik. Ugyanakkor leszögezte, hogy magával a törvénnyel nincs problémája. Ez azonban nehezen tartható álláspont. Orbán azért engedett a munkavállalás kérdésében, mert az Európa Tanács Demokrácia a Jog Által elnevezésű bizottsága (a Velencei Bizottság) diszkriminatívnak minősítette az etnikai alapú megkülönböztetést minden olyan kedvezmény ügyében – így a munkavállalási kedvezmények ügyében is –, mely nem közvetlenül a kisebbség nyelvének, kultúrájának, az anyaországgal való kapcsolatának ápolását szolgálja, s ezt a minősítést az Európai Unió országjelentése is átvette. Nem lehet egyszerre elutasítani a román kormánynak tett engedményt, kitartani a státustörvény mellett, és helyeselni az EU álláspontját: ha az MSZP nem változtat a magatartásán, az EU-val kerül szembe. Ld. Bauer Tamás: Kelletlen kérdés az MSZP-hez. *Magyar Hírlap*, 2002. január 17.

után még volt értelme igazságosabb határok kialakításán gondolkodni. Ezt az esélyt azonban tönkretette, hogy a náci Németország vált a határrevízió motorjává; hogy Magyarország Hitler kezéből kapta vissza elvesztett területeinek visszakövetelhető részét; s hogy ez Hitler csatlósává tette a következő háborúban. A liberális álláspont szerint ma, nyolcvan évvel a határok meghúzása után már csak azon az alapon remélhetünk méltányos megoldást a magyar kérdésre, hogy őszintén és komolyan elismerjük a status quót. Ebből pedig nemcsak az következik, hogy lemondunk az elvesztett területek visszacsatolásáról. Nem is csupán az, hogy tudomásul vesszük a szomszédos államok szuverén fennhatóságát e területek fölött. Hanem az is, hogy az ott élő magyarokat nem csupán magyarnak – s ennyiben hozzánk tartozónak – tekintjük, hanem például romániai honpolgárnak – s ennyiben az ottani honpolgárok összességéhez tartozónak – is. Ha pedig így van, akkor a szomszéd államok joghatósága alá került magyarok helyzetét egyetlen módon lehet tartós és igazságos módon rendezni: úgy, hogy a saját hazájukban a honpolgárok közösségének egyenrangú részeseivé váljanak.

Ez természetesen magában foglalja, hogy ha úgy kívánják, magyarként válnak az államalkotó közösség egyenrangú részeseivé. Mivel a kisebbség csak külön intézményi és anyagi kedvezmények birtokában kerülhet a többséggel egyenlő induló helyzetbe, ezért az, hogy a többség magyarként fogadja el polgártársaknak a kisebbségi magyarokat, magában kell foglalja a támogató intézmények és juttatások vállalását is. A polgártárssá fogadásnak az sem lehet akadálya, hogy a kisebbség egy tágabb kulturális nemzethez és egy másik országhoz – Magyarországhoz – is kötődik.

Azonban mindeme megszorítások csupán a feltételeket rögzítik, melyeknek teljesülniük kell ahhoz, hogy a szomszéd államok magyar polgárai valóban a többséghez tartozó egyének polgártársaivá válhassanak, a célt – a magyarok felzárkózását az állampolgárok közösségébe – nem hatálytalanítják. Ezért a magyar kisebbségek belső összetartozását és a határokon átívelő kötődéseit is oly módon kell óvni és ápolni, hogy ez ne akadály, hanem elősegítője legyen a másik távlati célnak: annak, hogy a kisebbségi magyarok országukban hazát, a többség tagjaiban polgártársakat találhassanak.

Így fest a magyar kérdés rendezésének liberális elgondolása. Ez az álláspont a többséghez való közeledésben, a szívós bizalomépítésben látja a probléma megoldásának kulcsát.

Tisztában vagyok vele: ezzel az állásponttal nem könnyű érzelmileg azonosulni. A kisebbségi magyarok mai problémái igazságtalan békediktátumokból erednek. A két háború között a kisebbségi magyarság valamennyi szomszéd országban félreszorítandó elem volt, hátrányt szenvedett az élet szinte minden területén. A kommunizmus évtizedeiben módszeres beolvasztási politikának esett áldozatul. A szovjet világrendszer összeomlása után egyfelől roppant lehetőségek nyíltak meg önszerveződése előtt, pártjai politikai tényezővé, több helyütt a kormánykoalíció tagjává váltak – másfelől a kommunizmus eltűnése nyomán keletkezett ideológiai vákuumba majdnem mindenütt benyomult a militáns nacionalizmus, melynek a magyar etnikum lett a természetes céltablája. Nem csoda, hogy a közeledés politikáját sokan nehezen teszik magukévá. Ők adják a magyar nacionalista gondolkodás természetes közönségét.

A nacionalista jövőképben a kisebbség külön testként szervezi meg magát az államon belül; nem köt szövetségeket a többség szervezeteivel, s kivált nem képviselteti magát semmilyen kormányban; a sérelmekre sorainak szorosabbra zárásával válaszol; nem ott keres magának politikai hazát, ahol él, hanem a virtuális magyar hazába igyekszik visszatérni. Együttműködés helyett elkülönülés, bezárkózás a magyar kisebbségi közösségbe és a befelé építkező kisebbségi közösség visszaintegrálódása a történelmi magyar nemzetbe – ebben a vízióban gondolkodnak a közeledési politika elutasítói.

A bezárkózás és elkülönülés újratermeli a többség és a kisebbség közti feszültségeket, semmi kétség. De aki a kölcsönös bizalom kiépülését reménytelennek, az együttműködésen alapuló jogszerzést lehetetlennek tartja, az nem okvetlenül fogadja el, hogy az etnikai ellenségeskedés fennmaradása baj volna. Abból indul ki, hogy csak harc hozhat eredményt; a többségi állam csak akkor enged, ha kényszerhelyzetbe kerül. Ehhez pedig vállalni kell a konfrontációt s a vele járó áldozatokat is.

A hivatalos magyar kormánypolitika szintjén a liberális politikának az alapszerződésekkel elindított folyamat felel meg; a nacionalista politikának pedig az egyoldalú aktuálisan meghozott státustörvény.

Csak hogy a státustörvény még hatályba sem lépett, s máris megbukott.

Kudarca látványosan bizonyítja: a bezárkózás és elkülönülés politikája tarthatatlan – még hozzá nem csupán hosszú távon: egészen rövid távon is az. Az Orbán-kormány tüntetően ignorálta szomszédait, akikkel végül mégis tárgyalni kényszerült. A kapkodva tett engedmények árán talán megvásárolhatja a jóváhagyást a státustörvény névleges fenntartásához. Az így keletkező látszatot kihasználva továbbra is megpróbálhatja elhitetni a magyar közvéleménnyel, hogy az Európai Unió helyesli a törvényt, s csak megveszegett román és szlovák nacionalisták ágálnak ellene. A törvény hazai és határon túli hívei esetleg abba a hitbe ringathatják magukat, hogy ha itt-ott engedni kellett is, a végső győzelem mégiscsak a magyar kormányé: a lényeg az, hogy a státus megvan, s később újra neki lehet látni a hozzá köthető kedvezmények bővítésének-alakításának.²⁰ Ám ez súlyos tévedés. A kormánynak talán sikerül feledtetnie megalázó külpolitikai vereségét, ő maga azonban egy percre sem feledkezhet meg róla, hogy az Orbán-Nastase-megállapodástól fogva gúzsba van kötve a keze. Még egyszer nem kísérelheti meg, hogy egyoldalú döntéssel olyan szabályokat alkosson, melyekről a szomszédok alapos okkal állítják, hogy területen kívüli hatályúak. Ha csak moccanni próbál, a román és a szlovák kormány fennhangon tiltakozik, és az Európai Unió nem fog késlekedni az állásfoglalással.

Tarthatatlan a bezárkózás és elkülönülés kísérlete a kisebbségek mindennapi életének szintjén is. Hiába zárkózik be önmagába a kisebbség, életét akkor sem a virtuális magyar hazában fogja élni, hanem a szülőföldjén, többségi szomszédai között. Velük kell elfogadtatnia szervezetei, intézményei létjogosultságát. Őket kell rávennie, hogy nyugodjanak bele a kétnyelvű utcanévtáblák, kétnyelvű hivatalok gyakorlatába. Az ő adógarasait kell elnyernie az állami magyar iskolák, főiskolák, egyetemi karok, esetleg egyetemek működtetésé-

20 Ld. Orbán Krisztián: Aki mer, az nyer. *Magyar Nemzet* 2001. december 26.; Tihanyi Örs: Medgyessy és a szülőföld. *Magyar Nemzet* 2002. január 14.; Csekő Árpád: Státustörvény, az alapkö. *Magyar Hírlap* 2002. február 7.

hez. Az állandósult ellenségeskedés légkörében a papíron kivívott engedmények is kiüresednek. Növekszik a kisebbség tagjaira nehezedő asszimilációs nyomás. Ebben a helyzetben – hiába minden erőfeszítés – óhatatlanul tovább folytatódik a „kemény mag” és a „puhuló burok” szétválása; a kisebbség öntudatos része egyre inkább önmagának beszél, a peremen pedig gyorsul a leolvadás. Ha komolyan gondoljuk, hogy az országhatárok változatlanok maradnak, akkor a bezárkózás politikája nacionalista szempontból is irracionális.

A státustörvényhez vezető politika nem folytatható tovább. Ami megmarad belőle, az a kormány és a „magyarigazolványt” igénylő kevesek – a magyar kisebbségen belüli kisebbség – közötti illúziójáték, a képzelt politikai összetartozás szertartásos felmutatása. Közben a többség és a kisebbség közötti viszony egészen más színtereken fog alakulni, ahová a státuscseremóniák nem hatolnak el. Nemcsak a magyar állam érkezett válaszut elé, hanem a magyar nacionalizmus is.

Ha folytatni próbálja a státustörvény kalandját, szembe kell fordulnia az Európai Unióhoz való csatlakozás céljával. A mai világhelyzetben ezt lehetetlen végrehajtani a nacionalista jobboldal egészének kompromittálódása, félreszorulása nélkül. Ha a politikai közép megszólítására ma még képes nacionalisták nem vállalják a marginalizálódást, akkor nekik maguknak is le kell vonniuk a csőd tanulságait.

Amikor a nacionalista jobboldal először 1990-ben, majd 1998-ban kormányra került, egyfelől sok ellenszenves hagyományt felmelegített: kultuszt csinált a Horthy-korszaknak, elővette a magyar neobarokk áporodott díszleteit és jelmezeit, és ami a legnagyobb baj, sem érzelmileg, sem politikailag nem határolódott el a szélsőséges – irredenta és antiszemita – nacionalizmustól. Így hát a státustörvény kalandja nem volt véletlen. De másfelől a jobboldal tanult is 1989 óta. Megtanulta, hogy a demokratikus államok közössége nem tűri a határrevízió nyílt emlegetését, viszont sikerrel mozgósítható a kisebbségvédelem célkitűzése mellett. Megtanulta, hogy a határon túli magyarok ügyét az egyéni és kollektív jogok fogalmaiban célszerű előadni. Elindult azon az úton, melynek a végén a közeledés és együttműködés szomszédsági politikája van.

A liberálisok véleményem szerint helyesen teszik, ha meglátják és értékelik ezt a haladást, akkor is, ha közben rámutatnak – ez a dolguk – a felemásságokra és visszaesésekre.²¹

A státustörvény kalandja a legsúlyosabb a visszaesések sorában. De nagy tévedés volna feltételezni, hogy az Orbán-kormánynak az EU provokálása volt a célja. Ha kész lett volna vállalni az összeütközést az unióval, akár a külhoni magyar állampolgárság intézményét is törvénybe foglalhatta volna; tudjuk, hogy a Magyarok Világszövetsége ezt követelte tőle. A kormány azonban elzárkózott ettől, s helyette a jóval kevesebbet jelentő „magyarigazolványt” adta. Abban a hiszemben helyettesítette be a külhoni magyar állampolgárságot a „magyarigazolványhoz” társított státussal, hogy olyan megoldást talált, mely kielégíti saját konstituenciáját, és közben a nemzetközi jog követelményeinek is megfelel.

21 Áttekintettem a magyar politikai nacionalizmus fejlődését *Nation-Building and Beyond* c. esszémben, mely a *Can Liberal Pluralism Be Exported? Western Political Theory and Ethnic Relations in Eastern Europe* c. kötetben jelent meg, szerk. Will Kymlicka és Magda Opalski, Oxford University Press, 2002. Az írás 2000-ben keletkezett, és a státustörvény ügyét még nem érinti. (Magyarul megjelent a *Beszélő* 2002. 4. sz. – a szerz.)

Helyesen érzékelté, hogy a jövő a nemzeti szuverenitást korlátozó és keresztező jogintézményeké. Azonban súlyosan tévedett, amikor azt hitte, hogy az új világrendben a szomszéd államok joghatóságát átfedő státus létrehozása magyar belügy lehet.

Képes lesz-e korrigálni tévedését? Egyelőre makacsul megy tovább az elszigetelődés útján. Amikor ezt írom, Magyarország már a visegrádi négyek közt is magára maradt.

A státustörvény kalandja a szélsőjobb kormányképtelen álláspontja felé tolja a kormányra jutott jobboldalt. A magyar állampolgárok közösségének és a tágabb magyar közösségnek azonban nem az az érdeke, hogy a jobboldal hosszú időre kizárja magát a kormányzás lehetőségéből. A magyar nemzeti érdek az, hogy a kormányok váltsák egymást, az állam pedig kormányról kormányra szilárdan kövesse az alapszerződések politikáját.

Mi a teendő?

A legfontosabb tennivalók ezek után már röviden összefoglalhatók. A státustörvényt alaposan át kell dolgozni. Az Európai Unió jogfelfogása szerint minden etnikai alapú megkülönböztetés diszkriminatív és ezért tilos, kivéve, ha arra szolgál, hogy segítse a kedvezményezett csoportot nyelvének és kultúrájának ápolásában, anyanyelvi művelődésében és abban, hogy az anyaországgal kapcsolatot tartson. Ezért a törvényből törölni kell azokat a kiváltságokat, melyek nem ilyen célokat szolgálnak. Ha ez megtörtént, akkor természetesen értelmüket veszítik az Orbán-Nastase egyetértési nyilatkozat azon megállapításai, melyek a munkavállalási és egészségügyi kedvezményekre való jogosultságot minden román állampolgárra kiterjesztik, s melyek annyi nemtelen huzavona tárgyát képezik azóta is.

Mihelyt leszűkítették a jogosultságokat azokra, melyekben a környező államok magyar polgárai magyarként – nem munkavállalóként, betegként, ellátásra szorulóként – érdekeltek, magától eszik a kérdés, hogyan lehet igazolni, hogy a kérelmező magyar. Ez a kérdés attól olyan zavaró, hogy bármilyen kritériumegyüttest állítson föl a törvény a magyar mivolt ellenőrzésére, mindenképpen szembekerül a szabad identitásválasztás elvével.²² Ha azonban a „magyarigazolvány” birtoklása csak olyan kedvezményekre jogosít fel, melyek igénybevétele kizárólag a magyar nyelv gyakorlásában, a magyar nyelvű oktatásban és a magyar kultúra elsajátításában érdekelt emberek számára jelent előnyt, akkor szükségtelen ellenőrizni, hogy magyar-e a kérelmező. Ily módon eszik két további nehézség is. Feleslegessé válik a „magyar hozzátartozói igazolvány”, mely ellen a román kormány hevesen tiltakozott. És funkciójukat veszítik az úgynevezett ajánló szervezetek, melyekről a végrehajtási rendeletnek szintén meg kellett feledkeznie. Csupán a kérelmező személyazonosságát és a kérelemben foglalt adatokat kell hitelesíteni, ezt azonban bármely magyarul tudó közjegyző elvégezheti.

El kell oszlatni a preambulumban szereplő kétértelműséget is. Vagy törölni kell az „egységes magyar nemzet”-re tett utalást, vagy be kell helyettesíteni a „magyar kulturális nemzet” fordulatával.

22 Ld. Öllős László: Hová tartozhatunk? *Fundamentum*, 2000/3. sz.

A hatályos törvényszöveg preambuluma külön megemlíti a Magyar Állandó Értekezletet mint a jogalkotás kezdeményezőjét. Csak annál feltűnőbb, hogy azon államok kormányai, melyeknek szuverén joghatósága alá tartozó ügyekben dönt a törvény, nem szerepelnek az előkészítésben részes tényezők között. Ezt a hiányt is pótolni kell. Magában a törvényben kell kimondani, hogy módosított szövegét az érintett kormányok előzetes egyetértése alapján terjeszti a kormány az Országgyűlés elé.

A krízis lezárásaképpen átfogó tárgyalást kell kezdeményezni a szomszéd államokkal – mindenekelőtt Romániával és Szlovákiával – kötött alapszerződésekről. Meg kell erősíteni az egyetértést a szerződések szellemével, lehetőleg új, kiegészítő jegyzőkönyvet csatolva az eredeti megállapodáshoz, mely újra rendezi az együttműködés elveit, semmit vissza nem véve abból, ami az eredeti szerződésben már benne van, viszont hozzátéve azt, ami a státustörvényből túléli a konfrontációt.

Mi jönne ezután? A részletek tárgyalása szétfeszítené ennek az írásnak a kereteit. Egy általános taktikai szempontot azonban megfontolásra javasolnék. Egyszer – a kollektív kisebbségi jogokról írva – már előterjesztettem ezt a gondolatot. 1996-ban terjedelmes tanulmányt szenteltem annak a tézisnek, mely szerint a liberalizmus egyénközpontú szemléletével nem ellentétes a kollektív jogok elfogadása. A kisebbségi helyzetben élő egyéneknek, így szólt az érvelés, vannak olyan érdekei, melyek megérdemlik, hogy az állam jogokkal védje őket, de a védelmükre szolgáló jogokat nem mindig lehet magukhoz az egyénekhez telepíteni. Ezért azt javasoltam, hogy a liberálisok vegyék fel politikai gondolatkincsükbe a kollektív kisebbségi jogok eszméjét. De azt is hozzátettem, hogy a kisebbségi helyzet javítását nem lehet a kollektív jogokon kezdeni, mert ezek elismerése mindenütt különleges nehézséget okoz a többség számára. Előbb azokat a jogokat célszerű követelni, melyeket a többség – vagy legalább annak a szabadság és egyenlőség ideálja iránt fogékony része – viszonylag könnyen magáévá tesz, és ezek a klasszikus egyéni jogok. Csak amikor ezek begyakorlása megfelelően előkészítette a talajt, csak akkor helyes a kollektív jogok követelésével előállni.²³

Hasonló taktikai megfontolás szól amellett, hogy a magyar állam a kisebbségi magyarok támogatásában a fordított sorrendet kövesse. Könnyebb elfogadtatni szomszédainkkal, hogy a magyar kisebbségi szervezeteknek és intézményeknek juttatunk – nem jogként igényelhető – támogatást, mint hogy a magyar ajkú állampolgárok egyénenként válnak magyar állami juttatások jogosultjaivá.

A mindenkori magyar kormány még nagyon sokat tehet a kisebbségi magyarokért, mielőtt komolyan fölmerülne az egyének alanyi jogon való támogatásának szükségessége.²⁴ A bizalom is meg kell szilárduljon, messzire kell jusson az együttműködés Magyaror-

23 Kis János: Túl a nemzetállamon, I-II. *Beszélő* 1996. március, 1996. április. E tanulmány továbbgondolt változata Az állam semlegessége c. kötetemben jelent meg. Budapest: Atlantisz, 1997.

24 Tamás Gáspár Miklós írja, és igaza van, hogy amit a magyar kormánynak ma elsősorban adnia kellene, azt nem szükséges (legtöbbször nem is lehet) közvetlenül egyénekhez juttatni. Ld. A magyar külpolitika csödjé c. cikkét, *Népszabadság*, 2001. június 30.

szág és szomszédai közt, mielőtt fontolóra vehetnénk, nincs-e itt az ideje a státustörvény továbbfejlesztésének.

A státustörvénnyel nemcsak az a baj, hogy egyoldalú aktussal született; ha az Orbán-kormány államközi szerződéseket kezdeményezett volna a határon túli magyar státus megteremtésére, kezdeményezése akkor is túl korán jött volna. Ha már az Országgyűlés elfogadta, s ezzel jogot és jogosultságokat teremtett, visszavonása nem tartozik az ésszerű célok közé. De tudnunk kell, hogy miután hozzáigazították az európai joghoz és a szomszéd államok jogos érdekeihez, hosszú-hosszú ideig nem lehet újra elővenni.

Forrás: *Beszélő*, 2002. 3. sz., 42–56.

IV.
PUBLICISZTIKA

Ara-Kovács Attila

Státusigények és lehetőségek

„A jelek szerint tehát 1996 óta alig változott valami; a jobboldal egy része továbbra is a nagypolitika sikereit kockáztató nemzeti ábrándokat kerget, miközben a liberálisok igyekeznek józan belátásra inteni az érintett feleket. Ilyen körülmények között viszont eléggé nehéz igazságot tenni abban a kérdésben: vajon ki viseli a felelősséget az ország kormányzásáért – pontosabban kormányozhatóságáért.”

A múlt hét kiemelkedő eseménye volt a második Magyar Állandó Értekezlet. Ez egyrészt hivatott volt megerősíteni a magyar állampolitika közösségteremtő elkötelezettségeit, ugyanakkor alkalmat kínált arra, hogy a pártok a külpolitikai – és nem utolsósorban integrációs – céljai szempontjából is mérlegeljék az ország lehetőségeit.

Valljuk be, az Orbán-kabinet eddigi elképzelései meglehetősen kiegyensúlyozatlanra tették a honi tényezők és a határon túl élő magyar kisebbségek pártjainak kapcsolatát. Az említett elképzeléseket ugyanis nem csak belpolitikai okok szülték, de egyfajta helyzeti kényszer is, amellyel a Fidesz gyakorlatilag kibújni igyekszik a kisebbségeknek – főként még ellenzékben, illetve a választási kampány hevében – tett korábbi ígéretei alól.

Ne feledjük, 1996 júliusában a még ellenzékben lévő ifjú demokraták mondhatták magukénak a botrányos első magyar-magyar csúcs összes – mellesleg meglehetősen kétes – hasznát. Akkor az MSZP kisebbségpolitikai szakértőjének melléfogása segítette hozzá a Fideszt egy olyan „nyilatkozathoz”, amelynek gyakorlati értéke ugyan nem volt, de felbátorított jó néhány határon túl megfogalmazott, teljesíthetetlen elvárást. Egyben mérhetetlen visszatetszést keltett a Magyarországra akkreditált diplomaták körében, akik attól tartottak: az ellenzéki demagógia hatására a szocialista-liberális koalíció talán újrafogalmazza addigi kiegyensúlyozott külpolitikájának prioritásait, előnyt adva a nacionalista felhangoknak. Hogy nem ez történt, az legkevésbé az akkori jobboldali ellenzéken múlt, annak ellenére, hogy az – az eset kapcsán – illúziókeltésével learathatta a tanácskozás minden lehetséges babérját.

A múlt csütörtöki-pénteki tanácskozás szerencsére közel sem okozott hasonló károkat a mostani külpolitikának, és ez főként annak a konstruktív hozzáállásnak volt köszönhető, amelyet az ellenzék képviselt. A tartalmatlan, ám súlyos költségekbe vágó ígéreteknek, elképzeléseknek az értekezlet első napján Szent-Iványi István, a második napon Eörsi Mátyás eltökéltsége szabott határt. Határozott fellépéseiket aztán az MSZP-delegáció is magáévá tette.

A koalíció ezzel szemben lényegében hajlott a nyugati magyarság választójogának garantálására, illetve a környező államokban élő kisebbségeink magyarországi „státusigényeinek” (ingyenes egészségügyi ellátás, munkavállalás) maradéktalan kielégítésére. Ugyanakkor a tanácskozások hangneme – az olykor indulatos érvek ellenére – arra engedett következtetni, hogy a józanabb kormánypárti delegátusokat elrettentette az ígéretek

ben rejlő lehetőség, és bár nem merészelték saját pártjukkal szembeszállni, mégis eléggé látványosan jelezték abbéli reményeiket, hogy a szabad demokraták és a szocialisták talán majd megmentik őket korábban vállalt, felelőtlen elkötelezettségeik következményeitől.

A jelek szerint tehát 1996 óta alig változott valami; a jobboldal egy része továbbra is a nagypolitika sikereit kockáztató nemzeti ábrándokat kerget, miközben a liberálisok igyekeznek józan belátásra inteni az érintett feleket. Ilyen körülmények között viszont eléggé nehéz igazságot tenni abban a kérdésben: vajon ki viseli a felelősséget az ország kormányzásáért – pontosabban kormányozhatóságáért.

Ma kompromisszumként tűnik fel az, amit az értekezlet közös állásfoglalása tükröz. Meglehet, valóban kompromisszumot kötöttek egyrészt a határon túli pártok, amelyek lényegében a magyar állampolgárokkal azonos jogokat próbáltak megszerezni közösségeik tagjainak, illetve azok, akik felhívták a figyelmet a jogok teljesítésének törvényi és – főként – anyagi korlátaira. Igaz, a kormánypártok igyekeztek úgy feltűnni, mint a határon túli elvárások feltétel nélküli támogatói, valódi érdekeltségeiket azonban mégsem sikerült maradéktalanul elrejtetniük. Például azt, hogy a vitás kérdések révén a kisebbségeket és a magyarországi ellenzékét szembeállítsák. Persze sok mindent elárul a tényleges állapotokról, hogy a választójog kiszélesítését elutasító és a nagyon feltételes kisebbségi státustörvény elfogadását pártoló, józanabb deklaráció elfogadásáért maga Martonyi János külügyminiszter is aktívan lobbizott a határon túli pártok vezetőinél.

Ez persze messze nem jelenti azt, hogy a magyarországi vezetés – a realpolitika jegyében – hajlandó lenne meghúzni a kisebbségekkel szembeni szimpátia és az anyagi támogatásuk közötti nélkülözhetetlen, ám ésszerű határt. Meglehet, Orbán Viktor abban reménykedik: az ellenzék majd csak megteszi ezt helyettük. Tehát a honi jobboldal elfogultságából nem vész majd kárba semmi. Ez azonban aligha teszi boldoggá azokat a magyar állampolgárokat, akiket a kormány naponta szólít fel az ésszerű spórolásra, akik közalkalmazottként csak akkor számíthatnak méltányos béremelésre, ha munkatársaik közül többeket elbocsátanak, és akik ugyanakkor kénytelenek azzal szembesülni, hogy a határokon túlra nyúló orbáni vonzerő gyarapítására viszont van pénz elég. Bár nincs rá sok esély, mégis reménykedjünk abban, hogy a Magyar Állandó Értekezlet mostani találkozójaival talán visszafogottabbá válik a kormányoldal kettős játéka; illetve hogy előtérbe kerülnek azok a technikák, amelyeknek kimunkálására épp ez az értekezlet lenne – már 1999. július 7., azaz létrehívásának törvényes pillanatától fogva – hivatott.

Mellesleg a közel sem egyértelmű státustörvény messze áll attól, hogy valódi, reális megoldásokat kínáljon. Egyrészt céljai közt szerepel a Magyarországra látogató külföldi magyarok ingyenes egészségügyi ellátása egy olyan helyzetben, amikor a magyar állampolgárok ebbéli jogos igényeit sem tudják a szakszolgálatok maradéktalanul kielégíteni. Ugyanakkor kilátásba helyezi a külföldiek magyarországi munkavállalásának nagyvonalú liberalizálását, ami a gazdasági realitásoknak épp úgy ellentmond, miként annak a kormányzati prioritásnak, amely a kisebbségi magyarok jogi, kulturális, gazdasági boldogulását szülőföldjükön szeretné garantálni.

Nem véletlen, hogy az értekezleten – e törekvéssel szemben – gyakran hangzott el Bauer Tamás immáron közmondássá vált megfogalmazása: a kisebbségi problematika

„üzletivé tétele”. Azaz olyan – a tényleges gazdasági lehetőségek révén – megvalósítható kisebbségi lét megteremtése a szülőföldön, amely egyszerre ruházná fel szubjektív és objektív vonzerővel az adott országok magyarjait. Ekként egyszerre csökkentené a velük szemben érzett hagyományos ellenszenvet, ugyanakkor olyan gazdasági-politikai tényezővé tenné őket, amely szükségképpen nélkülözhetetlen szerepet vállalhat az adott ország uniós kötődéseiben, illetve majdani csatlakozásában. Ez a kisebbségi magyarnak épp olyan jó lenne, mint Magyarországnak; és kifizetődő lenne az adott szomszédos országnak is.

A második Magyar Állandó Értekezleten összhangot egyelőre csak a kompromisszum teremthetett. Remélhetőleg a következőn ennél már többre vállalkoznak majd azok is, akik figyelmét ma még csak az köti le, hogy szimbolikus gesztusokat tegyenek. Ám azokat – egyre hangosabban.

Forrás: *Népszava*, 1999. november 16.

Németh Zsolt*

Mi nem szégyelljük a határon túli magyarságot

Az 1999. február 20-án létrehozott Magyar Állandó Értekezlettel (MÁÉRT) kellemes kötelezettségét teljesítette a magyar kormány. A határon túli magyarokkal való kapcsolattartásra létrehoztunk egy intézményesített, rendszeres fórumot, amelyen egyenrangú félként tárgyalnak egymással a magyarországi és a határon túli magyar politikai élet vezetői. A MÁÉRT létrejöttét az Országgyűlés egyhangú határozatban üdvözölte. A kormány pedig az 1079/1999-es számú határozatában létrehozta a MÁÉRT hat szakbizottságát, amelyek a szakmai háttérét biztosítják a jelen politikai fórum munkájának. A MÁÉRT megalakulását nagyon pozitívan fogadta a nemzetközi közvélemény, mind nyugati partnereink részéről, mind szomszédainktól kedvező visszajelzéseket kaptunk. Meggyőződésem, hogy a megváltozott külpolitikai környezeten és a gondos diplomáciai előkészítésen kívül ennek legfőbb oka, hogy a MÁÉRT létrehozásával sikerült tisztázni a viszonyokat, egy átlátható, világos struktúra jött létre. A magyar kormánynak sikerült jeleznie a nemzetközi közvélemény felé, hogy nem szégyelli a határon túli magyarokat, hogy őszintén akar tárgyalni a problémás kérdésekről is, kompromisszumra törekedve keresi a megoldásokat, és aknázza ki az adottságokban rejlő lehetőségeket. Kijelenthetem, hogy a MÁÉRT az egyetemes magyarságnak nemzetközileg is elfogadott intézménye lett. Úgy vélem, hogy mára helyreállt a Magyarország három fő külpolitikai célkitűzése közötti egyensúly. A millennium évébe úgy léphet a magyar nemzet, hogy történelmileg páratlanul kedvező

* Elhangzott a MÁÉRT II. ülésén, Budapesten (1999. november 12.).

külpolitikai konstelláció alakult ki körülötte. Az euroatlanti integrációban az előző MÁÉRT óta Magyarország a NATO teljes jogú tagjává vált. Zajlanak az EU-tárgyalások. Új minőségű szomszédkapcsolatokat építettünk ki. Mindez azt jelenti, hogy a magyar külpolitika fő célkitűzései között lényegi összhang jött létre, amelynek fenntartása nemzeti érdek. Tekintsük most át röviden a régió helyzetét, a legfontosabb aktuális kérdéseket.

Jugoszlávia, Vajdaság

A határon túli magyarság több mint fele abban a délkelet-európai régióban él, ahol a stabilitás megteremtése alapvető nemzeti érdek. A magyar kormány kezdetektől fogva különleges aktivitást fejtett ki a délkelet-európai stabilitási egyezmény céljainak megfogalmazásában és megvalósításában. A stabilitási egyezmény első fontos rendezvénye a szegedi konferencia volt, ahol a szerb ellenzéki önkormányzatok vezetői találkozhattak a stabilitási egyezményben részt vevő kormányok, intézmények, nyugat-európai önkormányzati szervezetek képviselőivel. Ezen a konferencián konkrét problémákról, kérésekről tudtunk beszélni, és a magyar kormány csatlakozott a szegedi önkormányzat által tett alapítványhoz. Az így létrehozott másfélmillió dolláros alap az ellenzéki szerb önkormányzatokat és a szabad médiát hivatott segíteni, különös tekintettel a humanitárius segítségnyújtásra. A szegedi folyamat azért is fontos, hogy mutassa Magyarország elkötelezettségét a magyar–szerb viszony jövője iránt. Magyarország továbbra is komoly szerepet kíván játszani a stabilitási paktum munkálataiban, a jövő év első felében a demokrácia és az emberi jogok kérdésével foglalkozó munkaszal társelnöki tisztjét töltjük be, amely munkatervet hamarosan benyújtjuk az SP főkoordinátorának. A magyar külpolitika, szoros együttműködésben a VMSZ és a VMDP politikusaival, az eltelt egy évben mindent megtett azért, hogy a Vajdaság kérdése kezelhető maradjon, hogy a nemzetközi közösségben kellő szinten és mértékben ismert legyen. Határozottan kiálunk a vajdasági magyar pártok egysége, hármasonautómia-konceptiója mellett, s azon dolgozunk, hogy ezzel kellő nemzetközi támogatást szerezzünk. Örömeinkre szolgál a nyugati közvéleményből érkezett sok pozitív visszajelzés. Ezek közül is kiemelkedik az amerikai szenátusnak az a most elfogadott határozata, amely még a sajtóból sem válhatott ismertté. November 4-én az USA szenátusa egyhangúlag elfogadta azt a törvényjavaslatot, amelynek egyik cikkelye a vajdasági magyarok által kidolgozott koncepció támogatására szólítja fel az amerikai kormányzatot. A hármasonautómia-konceptió megvalósítása létérdeke a vajdasági magyarságnak. Ezek a törekvések a szerb ellenzék egyetértése mellett hatékonyabban képviselhetők. Többek között ezért is tartjuk fontosnak a szerbiai ellenzéki pártokkal való folyamatos kapcsolattartást. Hasonlóan más országokhoz, a két ország kapcsolatait a szerbiai rendszerváltozást követően is új alapokra kell helyezni. Ennek azonban feltétele a vajdasági magyarság helyzetének megnyugtató rendezése.

Románia, Erdély

Üdvözljük Románia átsorolását azon országok közé, amelyekkel az Európai Unió megkezdte a tagsági tárgyalásokat. Ez azt jelenti, hogy Bukarestnek esélye van az euroatlanti felzárkózásra. Az idei október 6. különleges nap volt Aradon. A szabadságharc 150. évfordulóján kiszabadult 75 éves fogságából a Zala-féle Szabadság-szoborcsoport.

Nemcsak az erdélyi magyarság, hanem Magyarország felé is gesztusértékű volt a román kormánynek ez a döntése. Meg kell említeni, hogy a polgári kormány kiemelt célkitűzése volt a szoborcsoport kiszabadítása. Külön köszönetet kell itt mondani Dávid Ibolya miniszter asszonynak fáradozásaiért. A romániai magyarság megmaradásának alapvető feltétele a Románián belüli anyanyelvi oktatás teljes spektrumának megteremtése. Azoknak a fiataloknak a többsége, akik Magyarországon végzik el az egyetemet, sohasem tér vissza szülőföldjére. Az RMDSZ régi követelése az önálló magyar nyelvű felsőoktatás. Továbbra sem mondtunk le az állami magyar egyetem létrehozásáról, de látjuk, hogy a megteremtéséhez vezető úton lévő adminisztratív akadályok legyőzése még hosszú éveket vesz igénybe. Ezért a magyar kormány üdvözli és támogatja az erdélyi történelmi egyházak kezdeményezését egy alapítványi egyetem létrehozására. A jövő évi költségvetésben kétmilliárd forintot különítettünk el erre a célra. A nyugati magyarságot arra kérem, hogy álljon mellénk, és kezdjen gyűjtést az erdélyi magyar egyetem megteremtésére. Az erdélyi magyarságnak kell meghatároznia, milyen felsőoktatási struktúrát kíván létrehozni. Az erdélyi magyarságtól várjuk azt, hogy megfogalmazza, mire is van szüksége. Az ezzel kapcsolatos hivatalos egyeztetések rövidesen elkezdődnek. Amit eddig is tudtunk: építeni szeretnénk a már meglévő magyar világi és egyházi intézményekre, s újakat is létre kívánunk hozni. Elsősorban olyan szakok és tudományágak tanítását kívánjuk elősegíteni, amelyek az erdélyi magyarságot képessé teszik, hogy a 21. századi kihívásokkal a szülőföldjén tudjon eredményesen szembenézni. A magyar kormány örömmel üdvözli az EU-bizottság ajánlását, hogy az unió kezdje meg a csatlakozási tárgyalásokat Romániával. Reméljük, hogy ez a döntés hozzájárul az európai értékek iránt elkötelezett erők megerősödéséhez, az aggasztóan elszabadult nacionalista erők visszaszorulásához, a belpolitikai helyzet stabilizálódásához, a román kormány önbizalmának és határozottságának növekedéséhez.

Szlovákia, Felvidék

Szlovákia euroatlanti integrációjának elősegítése volt az egyik célja annak, hogy Magyarország komoly diplomáciai erőfeszítéseket tett azért, hogy a visegrádi együttműködés feléledjen tetszhalott állapotából. Úgy vélem, hogy Szlovákiának komoly esélye van arra, hogy felzárkózzon az integráció első köréhez, amit az EU-bizottság kedvező országjelentése is alátámaszt. Fontos, hogy a kétoldalú kapcsolatok az előző kormányok alatt létrejött történelmi mélypontról elmozdultak, és ma már elmondhatjuk, hogy mind politikailag, mind emberileg jó kapcsolat alakult ki a két kormány között. Ennek jele az a kiemelten kezelt egyezmény, amelyet az ötvennégy évvel ezelőtt lerombolt párkányi híd újjáépítéséről kötöttünk. Így lehet a szétszakítottság szimbólumából az újbóli összekapcsolódás szimbóluma. Sajnos a kisebbségek hivatali nyelvhasználatáról szóló törvény elfogadásának módja azt jelzi, hogy mélyek a szlovák politikai életben a magyarellenességek. A törvény elfogadásakor pont a Magyar Koalíció Pártja, a legérzékenyebb véleményét nem vették figyelembe. Budapestről egyértelműen jelentik, hogy ez ellentétes azzal a szellemiséggel, amit a két ország között meg kívánunk valósítani. Ígéretet kaptunk, hogy a magyarság jogos követeléseinek teljesítésére más törvények (például a kulturális) nyelvhasználati fejezeteiben sor fog kerülni. Az MKP tényleges koalíciós partneri szerepének

biztosítása sarokköve lesz az eljövendő szlovákiai jogszabály-alkotási folyamat magyar kormányzati megítélésének.

Ukrajna, Kárpátalja

A magyarság a legrosszabb anyagi körülmények között Kárpátalján él. Nem elég a szovjet múlt öröksége, tavaly hatalmas árvíz sújtotta az ott élőket. A magyar kormány tényleges segítségnyújtással sietett a bajbajutottakat támogatni. Jó volt látni az össznemzeti szolidaritás spontán megnyilvánulását mind Magyarországon, mind a világ bármely táján élő magyarok között, amihez hasonlót az 1989-es romániai forradalom idején élhattünk meg. A nagymértékű elvándorlás megállítására a magyar kormány igyekszik segíteni a kárpátaljai magyarok szülőföldjükön maradását, gyarapodását. Kiemelt támogatást nyújt a beregszászi főiskolának, és komoly forrásokkal segíti körülbelül tizenkétezer ember termőföldre jutását. Előrehaladtak a magyarországi munkavállalási feltételek javításáról szóló tárgyalásaink. Érdekünk, hogy az elnökválasztás nyomán Ukrajna szuverenitása tovább erősödjön, Kijev fenntartsa azt a párbeszédet az euroatlanti intézményekkel, amelyet évek óta folytat. Ehhez Budapestről minden lehetséges támogatást megadunk. A magyar–ukrán kapcsolatokban szimbolikus jelentéssel bíró fontos előrelépés lenne az, ha 2000 nyarán sikerülne felavatni a vereckei emlékművet, amelynek építése 1996-ban félbeszakadt.

Schengen

A csatlakozási tárgyalások az EU-val már olyan szakaszba jutottak, hogy lassan tárgyalnunk kell mindazon kérdésekről, amelyek azzal kapcsolatosak, hogy magyarországi határaink többsége taggá válásunk esetén az unió külső határa lesz. Köztudomású: a csatlakozás alapvető követelménye, hogy Magyarország megfeleljen az úgynevezett schengeni egyezmény által létrehozott szigorú határellenőrzési követelményeknek és vízumpolitikának. Mindezen követelményeknek Magyarország úgy kíván eleget tenni, hogy ez ne okozzon törést a határon túli magyarsággal fenntartott kapcsolatokban, illetőleg a jószomszédi viszonyban. A csatlakozási tárgyalások jelenlegi szakaszában számos kérdést még nem lehet előre látni. A helyzet csak egy olyan többletényezős egyenlettel írható le, amelynek minden eleme változhat. Olyan ez, mintha egy mozgó vonatra kellene felszállnunk, hiszen még az EU maga sem dolgozta ki ezeken a területeken a közösségi előírásokat. Van néhány dolog, amit azonban valószínűsíthetünk. Mindenekelőtt azt, hogy van esélye annak, hogy Szlovákia és Szlovénia velünk együtt váljon az EU tagjává. Ez a kérdés azért lényeges, mert az uniónak sem lehet érdeke olyan rendkívül költséges, a schengeni követelményeknek megfelelő határellenőrzési rendszer kiépítése, amelynek alkalmazására csak rendkívüli időszakra, esetleg néhány évre van szükség. Ugyanígy van esélye, hogy az EU Romániát (Horvátországhoz hasonlóan) leveszi a vízumkötelezett országok listájáról, amit a magyar kormány erőteljesen támogat. Ukrajna és Jugoszlávia vonatkozásában pedig azt tudom mondani, hogy az EU-csatlakozásig nem vállalunk semmilyen kötelezettséget az unió felé, azt követően pedig speciális vízumpolitika bevezetését mérlegeljük. Ezért ebben a kérdésben egyelőre bizalmat és türelmet kérünk a határon túli magyarságtól. A magyar kormány olyan megoldásra törekszik, amely minden érdekelt fél elvárásának megfelel.

Státustörvény

A huszadik században a magyarságnak mozaiknemzet-létre kellett berendezkednie. Velejárója volt ennek a szétszakítottság élménye, a nemzeti összetartozás intézményi-jogi megjelenítésének hiánya. Az ezredforduló elhozta annak lehetőségét, hogy mozaiknemzetből szerződéses nemzetté váljunk. Mindannyian ismerjük azt a pólót, amelyre nagy betűkkel annyi van felírva: Magyar vagyok, nem turista! A határon túli magyarság valóságos és szimbolikus sérelme, hogy az anyaországban nem tekintik őket másképp, mint a világ bármely országából jött turistákat. Ezen a helyzeten változtatott a magyar alkotmány, a MÁÉRT megalakulása, az ezt kísérő országgyűlési és kormányhatározat. Ebbe a folyamatba illeszkedik a határon túli magyarok jogállásáról szóló jogszabály, az úgynevezett státustörvény megalkotása. A következő hónapok egyik legfontosabb feladata ennek a kérdésnek az alapos vizsgálata, minden körülmény gondos felmérése, hogy a lehető legjobb törvényt alkothassuk meg. Talán nem tévedek, ha azt mondom, hogy nincs fontosabb feladata a MÁÉRT-nak és szakbizottságainak ennél!

Forrás: *Napi Magyarország*, 1999. november 18.

Szarka László**Szerződéses nemzet**

Tízpontos zárónyilatkozatot fogadott el az ez év február 20-án alakult Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) múlt heti második ülésszaka. A minden jelen lévő szervezet képviselője által aláírt nyilatkozat hangsúlyozza, hogy a múltból tanulva számvetést kell készíteni. A jövőbe tekintve pedig arra kell törekedni, hogy a magyarság hagyományait, szellemi és tárgyi hagyatékát tovább örökítve felkészülhessen a következő évezredre. A nyilatkozat leszögezi, hogy a magyar kormány a magyarországi és a határon túli magyarság jövőjét, boldogulását az egységesülő Európában a térség többi nemzetével közösen képzei el. Olyan Európában, ahol a nyelvi, kulturális örökség, a nemzeti önazonosság megőrzése és fejlesztése minden nemzet elidegeníthetetlen joga, egyben a megújuló Európa alapvető érdeke. A jelenlegi magyar kormány s e tekintetben a mostani, egyébiránt az utólagos nyilatkozatok szerint többségében tárgyyszerű és célratörő viták ellenére az elmúlt tíz évben tartós konszenzus látszik kialakulni a határon túli magyarok egyéni és közösségi jogainak legszélesebb körű biztosítását külpolitikájában alapvető nemzeti érdekként határozza meg. Alapító nyilatkozata szerint a magyar miniszterelnök meghívása alapján évente legalább egy alkalommal tanácskozó MÁÉRT-ot a parlamenti, illetőleg tartományi képvisellel rendelkező határon túli magyar szervezetek, a magyarországi parlamenti pártok, a magyar kormány, valamint a nyugati magyarság képviselői alkotják, de minden esetben biztosítva

a térség valamennyi magyar nemzeti közösségének részvételét. Senki sem vitathatja, hogy a legitim politikai képviselet szintjén intézményesült magyar-magyar kapcsolattartásnak óriási a tétje. A Magyarországgal szomszédos hét országban a legutolsó hivatalos statisztikai adatok szerint is 2,75 millió magát magyar anyanyelvűnek valló, de a többség nyelvét is jól beszélő személy él. Mellettük, velük együtt sok százezer magyar származású, magyarul beszélő, kettős kötődésű szlovák, szerb, román, ukrán. Minden fogyatkozás, asszimiláció, elvándorlás ellenére még mindig 1410 olyan magyar település van Magyarországon kívül a Kárpát-medencében, ahol a magyarság helyi többséget alkot. Ugyanakkor az elmúlt két évtizedben Erdélyből, a Vajdaságból és Kárpátaljáról különböző okok miatt sok ezren települtek át hazánkba, s megbecsülni is nehéz azoknak a számát, akik külföldi állampolgárként élnek, dolgoznak tartósan Magyarországon. A kárpátaljai szociális helyzet, a jugoszláviai háborús krízisek, a romániai és magyarországi kereseti lehetőségek közötti különbségek tízezreket késztetnek arra, hogy megélhetésüket magyarországi vendég- vagy idénymunkával biztosítsák. A minden tömeges vándormozgalom kibontakozásában meghatározó taszító hatások mellett a szívó tényezőt Magyarország megnövekedett vonzereje jelenti, és kétségtől egyre fontosabb tényezője nemcsak a magyar migrációnak, bevándorlásnak, hanem az élet minden területén megélénkült magyar-magyar kapcsolattartásnak, oktatási, kulturális, tudományos integrációnak. Fontos felismerése az elmúlt évtizednek, hogy a határon túli magyarok számára a szülőföldön maradás csak akkor jelenthet teljes értékű alternatívát, ha szűkebb pátriájukban legalább megközelítően azonos feltételek között élhetnek, mint Magyarországon. S ami legalább ilyen fontos: Magyarországnak valóban anyaországgént kell viselkednie velük szemben, hogy a trianoni határok között magától értetődően otthonosan érezhessék magukat a szomszéd országokban élő magyarok. Az elmúlt hónapokban megkezdtek munkájukat a MÁÉRT oktatási, kulturális, gazdasági, egészségügyi, szociális, állampolgársági és önkormányzati, illetve az európai integrációval foglalkozó szakbizottságai. Nem volt tehát teljesen előzménytelen, előkészítetlen az a javaslat, amely a határon túli magyarság magyarországi törvényben rögzítendő különleges státusának meghatározását tűzte az értekezlet napirendjére. A magyar kormány képviselőinek nyilatkozatai, valamint a sajtóvisszhangok alapján talán nem is olyan nagy baj, hogy az úgynevezett státustörvény előkészületeire több idő maradt. Ahhoz, hogy ez a rendkívül fontos törvény valóban betölthesse a 21. századi magyar nemzetfogalom megalapozásában öt megillető funkciókat, a pártpolitikai összhang, a magyarországi és szomszéd országokban érvényes törvényi szabályozás mellett sok minden másra is szükség lesz. Németh Zsolt politikai államtitkár az új magyar nemzetfogalom kialakításában a magyar-magyar kapcsolatrendszer szerződéses alapokra helyezését, s ezáltal egyfajta új magyar nemzeti szerződés, illetve a szerződéses magyar nemzet fogalmának meghonosítását reméli a most elkezdett munkától. Minden résztvevőnek nagyon komolyan kell vennie ezt a munkát, hiszen a politikai feltételek csak a kereteit tudják megteremteni ennek a nemzeti jövőképeknek. Mindazonáltal a látványosan újraéledő visegrádi együttműködés, az első komoly integrációs sikerek mellett nem lehet elfeledkezni a szomszéd országok egymástól igencsak eltérő bel- és külpolitikai sajátosságairól, a térség keleti és déli peremrégióiban, még inkább szomszédságában feszülő konfliktusokról, a régi és új törésvonalakról, tartó-

san rendezetlen válsághelyzetekről. Mint ahogy a zárónyilatkozat aláírói is hangot adtak aggodalmuknak a szlovákiai, romániai negatívumok, nacionalista jelenségek miatt, s nyomatékosan kifejezték szolidaritásukat a folyamatos fenyegetettség légkörében élő vajdasági magyarokkal. A 20. századi magyar diplomácia és nemzetpolitika a tragédiák árnyékában a kevéske siker mellett igen sok komoly tanulságot halmozott fel. Talán a legfontosabb közülük: akkor van remény sikerre, előrelépésre, ha a nemzeti érdekeket tartósan sikerül a meghatározó európai folyamatokkal, áramlatokkal összhangba hozni. Az európai integráció erejét a kelet-közép-európai kulturális, regionális, gazdasági, nemzeti megújulásra felhasználó kismemzeti külpolitika azonban alighanem akkor teszi igazán jól a dolgát, ha a fonolva haladás múlt századi bölcsességét is szem előtt tartja.

Forrás: *Napi Magyarország*, 1999. november 20.

Neumann Ottó

Ki a magyar, és mennyit ér, ha az?

Nehéz feladattal szembesülnek azok a szakbizottságok, amelyeknek hamarosan meg kell fogalmazniuk, hogy ki a magyar, és mennyit ér, ha tényleg az. Természetesen a határon túli nemzettag azonosításához szükséges tulajdonságokat gyűjti majd csokorba a definíció. A törvény-előkészítő tevékenység azért vált időszerűvé, mert a budapesti politikai elit – a rendszerváltó évtized végén – eljutott a nagy felismerésig: a szomszédos országokból hozzánk érkező magyarokat a számukra biztosított kedvezmények segítségével ki kell emelni a felségterületünkön megforduló egyéb külföldi állampolgárok tömegéből.

A Magyar Állandó Értekezlet döntése alapján véve a megvalósíthatatlan kettős állampolgárság intézményét pótolná. A törvény filozófiájának igazához kétség sem férhet. Abszurd komédiába (a szenvedő alanyok szemszögéből: tragédiába) illő elbánásban részesítette mind ez ideig a magyarországi hatalom azt, akinek a feje fölött átvonult a határ.

Visszafordíthatták a szomszédos országból érkezőt, ha be akart utazni, mert feltételezték róla, hogy feketemunkát keres tájainkon. Mikor beengedték, törvényes munkavállalási kísérletei elé olyan akadályokat gördítettek, hogy megfutamodott vagy vállalta az illegális alkalmazás kockázatait. Ha ideiglenes letelepedésre pályázott az anyaországban, egészségi állapotáról, megélhetési lehetőségeiről, lakáshelyzetéről és büntetlen előéletéről bizonylatok garmadáját kellett összeszednie. Magyar állampolgárral kötendő házasságát eleve megtevesztő manővernek tekintették, és a minisztériumi jóváhagyáshoz olyan igazolást kértek tőle úgymond a poligámia kizárása érdekében, amilyent a szomszédos országok anyakönyvi hivatalai nem állítanak ki. És akkor még meg sem említettük az egészségügyi ellátáshoz vagy az iskoláztatáshoz vezető út csapdáit.

Az elméletileg néha indokolt állami óvatosság tapasztalataim szerint szinte mindig csődöt mondott. A bűnöző akadálytalanul jött, látott és győzött Magyarországon, míg a törvénytisztelő kisember sok esetben nehezen gyógyuló traumákkal menekült haza. Ha mégis volt ereje sorba állni, kilincselni, kérvények tucatjait szerkeszteni, hivatalosságokkal levelezni és néha megalázó magyarázkodásba bonyolódni előttük, akkor végül eleget tehetett azoknak a követelményeknek, amelyeket egy valódi külföldi percek alatt – esetleg némi kenőpénz segítségével – könnyedén teljesített. Az anyaországi közvélekedés is egyre barátságosabb lett a magyarul beszélő külföldiekkel szemben. Sokan hajlamosak olyan nem kívánt vendégeknek tekinteni őket, akiknek nem lenne szabad Magyarország amúgy is nyomasztó gondjait tovább súlyosbitani.

A sérelmek kései orvoslása céljából kezdeményezett törvényt a határon túli magyarok jogállásáról a Magyar Állandó Értekezleten kijelölt hat szakbizottság – benne az anyaország kormányának és parlamenti pártjainak, a kisebbségek érdekvédelmi szervezeteinek a képviselői – készíti elő. Az első erőpróba mindjárt az ominózus meghatározás elkészítése lesz: ki tekinthető magyarnak? Az eddigi viták során szerencsére mindenki élből elvetette a már elfogadott, hasonló jellegű szlovákiai jogszabály követelményét, mely a státust kérő külföldivel három nemzedékig visszamenőleg igazoltatja nemzeti hovatartozását. Súlyos diszkriminációra alkalmas javaslat mégis maradt az asztalon. Diplomáciánk vezetője, Martonyi János gondolkísérletében kifejtette ugyan, hogy a nyelvtudás volna az alapfeltétel, de a Külügyminisztériumból kiszivárogtak más nézetek is. Az egyik elképzelés szerint a határon túli érdekvédelmi szervezet tagja pályázhatna csupán a „státusmagyarságra”. A Duna Televízió vitaestjén egy pozsonyi akadémikus már a javított változatra voksolt: nem kell tagkönyv, csak egy igazolás, amelyből kiderül, hogy az illető buzgón tevékenykedett a szervezet rendezvényein. Ebben a műsorban egyébként többen is figyelmeztettek: nagyon kell vigyázni, nehogy illetékteleneket ruházzon fel többletjogokkal a magyar állam.

Félek, végül olyan rendelkezés születik, amely az idegenrendészeti szőrszálhasogatás helyébe valamiféle nacionalista bürokráciát helyez. Rossz belegondolni például, hogy erdélyi településeken mondjuk helyi RMDSZ-vezetők hatalmában áll majd megtagadni a magyarságigazolást. Azért, mert a kérelmező visszahúzódik a közösségi élettől. Vagy túl sok román barátja van, esetleg gyermekét román iskolába adta. Vagy egyszerűen, mert a másik jelöltre szavazott az érdekvédelmi szövetség helyi tisztújításakor.

Mindenképpen kerülni kellene a kirekesztő jellegű nemzettag-meghatározást. A határaink mentén létező etnikai térkép egészen más, mint amilyenek a könyvtárból egyesek látni vélik. Rengeteg a valójában kettős identitású román, szlovák, jugoszláv vagy ukrán állampolgár. Nevük sokszor mást sugall, mint amit ők vallanak magukról. Vegyesházasságokból származók vagy kibogozhatatlanul kusza ágazatú családfával rendelkezők, akik talán nem is tudják, melyik nemzethez kötődnek szorosabban.

Amúgy is az élet dönti el majd, milyen nagy az igény határainkon túl a státus iránt. Lehetséges, hogy csak az a 20 ezerre becsülhető csapat fog ragaszkodni hozzá, melynek tagjai mostanáig is legális körülmények között dolgoztak Magyarországon, és az új jogállás több szempontból megkönnyíthetné életüket. Elképzelhető viszont a másik véglet: még

az a nyolcvan éves székelly parasztasszony is követeli majd a jussát, aki életében sohasem jutott el a határig.

Egyébként Románia lakossága számára a készülő törvény különleges jelentőségű lehet. Hivatalosan hiába hangoztatjuk, hogy a státusmagyarságnak nincs köze a majdani EU-tagsághoz. Köznépi szinten a schengeni fal átlépését megkönnyítő dokumentumnak tekintetik az új igazolványt. Külpolitikánk arra épít, hogy az Európai Bizottság javaslata alapján Romániát leveszik a vízumkötelezett országok listájáról. De mi lesz, ha az uniós tagállamok valamelyike megvétőzza a könnyítést? Elképzelhető, hogy akkor olyan románok is magyarokká szeretnének válni, akik eddig kiutálták volna a magyar kisebbséget az országból.

A törvény előkészítőinek el kell dönteniük, hogy érdemes-e körülbástyáznunk magunkat az ilyen lehetőségek kivédésére. Tényleg senki sem örülne nálunk annak, ha magyaroknak álcázott szélsőséges román nacionalisták halásznák el a munkalehetőségeket a hazai állástanak elöl, és esetleg még államellenes aknamunkát is folytatnának szabadidejükben.

„Bár szegényen, és bár iszonyat / Magyaroként állni gáton, / Azt is, hogy nem vagyok magyar/ Csak magyarul kiáltom” – írta az emigrációba kényszerített Gábor Andor vagy nyolcvan évvel ezelőtt. Tudunk pár helyet, ahol ma is iszonyatosan nehéz a nemzeti önazonosság bevallása és megtartása. De ha valaki mégis románul vagy szlovákul kiáltja, hogy ő magyar? Ha a konjunktúrát meglovagolva, ha előrelátásból vagy hirtelen támadt meggyőződésből lesznek határon túliak, akik soha be nem vallott magyarságukat most felfedezik, vajon célszerű útjukat állni?

Azt hiszem, a státustörvény nagy nyeresége lenne, ha a magyarság vállalását valamelyik (vagy szinte mindegyik) szomszédos országban felértékelné. Tanfolyamok szervezhetőnének olyanok számára, akik nyelvünket szeretnék megtanulni és a részvételről igazolást is kaphatnának. A mostanáig elítélt vagy félresöpört kisebbségi törekvések az anyanyelvű oktatás megerősítéséért rögtön több megértésre találnának. Az új előírások ilyen módon nemcsak a kisebbségi ember anyaországi tartózkodását tennék könnyebbé, hanem hazai életminőségét is javítanák.

A törvény jogalanya pedig lehetne – minden más megkötés nélkül – az a határon túli állampolgár, aki magyarnak vallja magát, vagy bizonyíthatóan magyarrá akar válni.

Forrás: *Magyar Hírlap*, 2000. január 18.

Hódi Sándor

Állampolgárság vagy státustörvény?

Az elszakított nemzetrészek jogállásának rendezési lehetőségei

Kereken 80 esztendeje, hogy a nagyhatalmak Trianonban nyolc részre osztották a magyar nemzet addig egységes politikai testét. Azóta a nemzet számottevő része, több mint egyharmada, Magyarország határain kívül él. Az idők során többféle elgondolás született arra vonatkozóan, hogyan lehetne a nemzet politikai, gazdasági és kulturális egységét helyreállítani, és ezzel együtt a külföldi magyarok problémáit megoldani. Az erre vonatkozó elképzelések nagyjából három kategóriába sorolhatók:

1. A nemzet integrálásának és a külföldi magyarok problémáinak a megoldása szempontjából a maximumot a határok békés úton történő módosítása jelentené.

2. Közbülső megoldás lehetne az elcsatolt nemzetrészek részleges szuverenitásának biztosítása, vagyis az autonómiák létrehozása.

3. A minimumot a magyar állampolgárság alanyi jogon való kiterjesztése jelentené a nemzet egészére.

A fenti logika szerint az állampolgárság kiterjesztése, mint látjuk, már afféle hiánypótló megoldásként jön csak szóba, amely a nemzeti integráció vitathatóbb és kockázatosabb formáit lenne hivatott helyettesíteni. Nem véletlen, hogy az állampolgárság kiterjesztésének gondolata akkor vetődött fel, amikor a határon túli magyar autonómiák kérdése gyakorlatilag lekerült a napirendről.

A Magyarok Világszövetsége, amely korábban határozottan kiállt a magyar autonómiák létrehozása mellett, 1997-ben közzétett indítványában javasolta a teljes körű állampolgárság kiterjesztését az egész nemzetre. A javaslat szerint a magyar állampolgárság alanyi jogon minden magyart megilletne, aki erre igényt formál. Az indítvány nagy vitát váltott ki a magyar politikai életben, főként Magyarországon, de a kérdés hónapokon át foglalkoztatta – és megosztotta – a határon túli magyarságot is.

Az állampolgárság általában születés vagy származás alapján szerezhető meg. Mint-hogy a magyarok többsége vagy az egykori Magyarország területén született, vagy magyar állampolgárok leszármazottja, az alanyi jogon való állampolgárság megszerzésének elvileg nincs akadálya. Az akadály inkább politikai természetű. Az állampolgárságot például Németország kiterjesztette minden németre, Horvátország minden horvatra, de hasonlóképpen járt el Bulgária, Spanyolország, Olaszország, és – a zsidó anyától születettek esetében – Izrael is. Úgy tűnik, hogy az állampolgárság kiterjesztése a nemzet egészére az Unió tagországaiban jól kitapintható európai trend, a magyar belpolitikai helyzet azonban egyelőre nem kedvez a hasonló jellegű lépéseknek.

Erre enged következtetni az a körülmény is, hogy a Magyar Állandó Értekezlet legutóbbi ülésén a teljes körű állampolgárság kiterjesztésének gondolata helyett „a határon

túli magyarok anyaországi jogállása törvényi szabályozásának megteremtésére” tett kezdeményezést. Az elgondolás szerint a határon túli magyarok anyaországi státusának az lenne a célja, hogy erősítse a szülőföldön maradás esélyeit és lehetőségeit, szemben a teljes körű állampolgársággal, amely – állítólag – serkentő hatással lenne a Magyarországra történő áttelepülésre.

Nehéz lenne az állampolgárság kiterjesztésének minden várható demográfiai hatását megjósolni. De jóslatokra talán nincs is szükségünk. A jugoszláviai magyarság tömeges elvándorlása ékesen példázza, hogy a migráció vagy maradás leginkább a jövő perspektívájának a függvénye, amin a státustörvény vajmi keveset fog változtatni. Ha a gazdasági helyzet kilátástalanná válik, s valamely népesség veszélyeztetve érzi magát a többség által, a migrációnak semmi sem képes gátat vetni.

Az állampolgárság kiterjesztésének akár pozitív hatása is lehetne, amennyiben növelné az emberek mozgásterét, javítaná életesélyeiket, bizakodóbbá tenné őket, és a jövő generációra kivetített kilátásokat illetően erősítően hatna.

Magyarország belátható időn belül teljes jogú tagja lesz az Európai Uniónak. Vele ellentétben Ukrajna, Jugoszlávia, esetleg Románia is, ahol a magyar nemzet számottevő része él, minden bizonnyal sokáig kívül marad a schengeni határokon. Ebben a helyzetben a teljes körű magyar állampolgárság a nemzeti integráció fontos lépése lenne, amely megakadályozná az említett nemzetrészek teljes leszakadását. Ugyanakkor tisztában kell lennünk azzal, hogy ez a lépés a jelenlegi politikai viszonyok közepette nem látszik ma keresztlívihetőnek Magyarországon.

Akkor hát mi a teendő? Helyettesíthető-e valamivel az állampolgárság? Milyen eredmény várható a határon túli magyarok magyarországi státusának rendezésétől? Mit fog tartalmazni a „státust rendező törvény”? Milyen jogosultságokra terjed majd ki?

Egyelőre senki sem tud még pontos válasszal szolgálni, hiszen a státustörvény a jelen pillanatban alig több egy politikai fórum kijelentésénél, egy találgatásokra okot adó szándék bejelentésénél.

Minél bizonytalanabb, körülhatárolatlanabb a státustörvény, annál sokfélébbek a vele szembeni tartalmi elvárások és találgatások. Emiatt elképzelhető, hogy sok hiábavaló vitára kerül sor, sokféle magyarázat fog napvilágot látni, amelyek végeredményeként az egyelőre neve nincs státusz bizonyára sokaknak csalódást fog okozni.

A tervezett státustörvénnyel kapcsolatos bizonyos feszültségek már most is megfigyelhetők a határon túli magyarság körében. Híre ment például, hogy magyarországi jogosultságokkal kizárólag azok fognak rendelkezni, akik nemzetszági igazolvánnyal rendelkeznek, amit valamelyik külhoni magyar párt állít ki részükre. Nem tudni, hogy mi a valóság alapjuk ezeknek a találgatásoknak, a „nemzeti kataszter” illetén összeállítása azonban kimondottan káros és veszélyes lenne a határon túli magyar közösségekre nézve. Bármely pártot vagy szervezetet ruházzon fel a magyar törvényhozó a tagsági igazolványok kiadására, az veszélyes politikai eszközzé válna azok kezében, amely még jobban aláásná a magyar nemzeti közösségek különben is nélkülözött belső békéjét és egyetértését.

A határon túli magyarok státusát rendező törvénnyel szembeni legfőbb ellenvetés azonban abból származik, hogy az nem oldja meg a határon túli magyarok Trianon óta létező

problémáját. Nevezetesen azt, hogy kisebbségi sorsban élnek. A státustörvény, bármilyen jogosultságokkal ruházza is fel a határon túli magyarokat, kisebbségi mivoltukon semmit sem változtat. Ellenkezőleg, míg korábban csak a többségi néphez képest minősültek kisebbségnek, a státustörvénnyel a magyar nemzeten belül is kisebbségnek minősítik őket. Az eddigi „jugókból”, „románokból”, „szlovákokból”, „ukránokból” „státus magyarok” lesznek Magyarországon.

Összefoglaló

Területrendezés, önrendelkezés, autonómiák nélkül nem lehet megnyugtató módon rendezni a határon túli magyarok helyzetét, amit a schengeni sorompó még súlyosabbá tesz számukra. A magyar politikai színtéren láthatóan morzsolódik, aprópénzre váltódik az autonómia igénye. A teljes körű magyar állampolgárság biztosítása már pótmegoldásként merült fel a Világszövetség részéről, ám valójában erre sincs készség.

Azok az elképzelések, amelyek a szülőföldön való megmaradás esélyeit és lehetőségeit a határon túli magyarok anyaországi jogállásának a szabályozásától remélik, vajmi kevésbé számolnak a szórványosodás, a nemzetrészek felmorzsolódásának a veszélyével. A státustörvény bizonyos partikuláris problémák megoldására alkalmas lehet ugyan, a magyar nemzet szétszakítottságából fakadó problémák kezelésére azonban nem alkalmas, mivel nem szünteti meg a kisebbségi helyzetből fakadó hátrányokat.

Az MVSZ JOT a Magyarok Világszövetsége 1997-es indítványát tartja mérvadónak, azaz úgy véli, hogy a nemzet integrációja és a kisebbségi helyzetből fakadó hátrányok megszüntetése érdekében alanyi jogon biztosítani kellene a magyar állampolgárságot mind azok számára, akik ezzel a lehetőséggel élni kívánnak.

Ugyanakkor politikailag üdvös lenne a státustörvény meghozása is, amellyel azonban azoknak a személyeknek a jogállását kellene rendezni, akik – függetlenül nemzetiségüktől – őshonos lakóként a határmenti övezetben élnek. Egy ilyen, esetleg csak az utazást és munkavállalást megkönnyítő törvénnyel jelentősen befolyásolni lehetne a többségben magyarok által lakott határmenti térségek megtartó erejét, ugyanakkor szorosabbá lehetne tenni a történelmi Magyarország egykori népei közötti kapcsolatot is.

Forrás: *Magyar Szó*, 2000. február 13.

Törzsök Erika

Státus

*„Jogaink nem azért vannak, mert mások adják,
hanem azért, mert létezőnk.”*

Ezzel a mottóval kezdődött az SZDSZ *Elvi nyilatkozat a kisebbségi kérdésről* című dokumentuma 1990-ben. Majd a következő módon folytatódott: „Harcolunk a természetes közösségek önrendelkezéséért, (...) a származási közösségek önszerveződésének és önmeghatározásának jogáért, olyan állami jogi státusban, amelyet igényelnek.” Az Elvi nyilatkozatnak A helyi autonómiák, intézmények című fejezetében továbbá ez áll: „Az SZDSZ álláspontja az, hogy miközben a kisebbségek az adott országok egyenrangú polgárai, az adott állam alkotói, ugyanakkor a magyar kisebbségek a magyar nemzet részei. A nemzethez tartozás ugyanis alapvető emberi jog. Az egyén minden jog hordozója, így a kollektív nemzeti jogoké is, tehát a nemzeti kisebbségeket, etnikumokat kollektív jogok illetik meg.” A nemzetközi kisebbségvédelmi rendszer című alfejezetben az Elvi nyilatkozat szerint: „Nem határrevíziókkal kell a kisebbségi kérdést rendezni, de félreérthetetlenül le kell szögezni, hogy az adott határokat akkor lehet véglegesnek tekinteni, ha azok elvesztik jelentőségüket, azon belül „átjárhatóvá” válnak. Ez a feltétele [a térség] Európához való integrálódásának.”

Amikor ezeket a pontokat tíz évvel ezelőtt leírtam, sem én, sem más nem láthatta előre, hogy Közép- és Délkelet-Európában milyen változások fognak végbemenni. Bár remeltük a gyors integrációt, annak részleteit, megvalósíthatóságát nem ismerhettük. Az eltelt idő, ha a mindennapok megélését tekintjük, igen hosszú, csalódásokkal terhelt, fájdalmas folyamatokkal járt. Ha viszont történelmi összefüggéseiben nézzük, ebben a periódusban hihetetlenül felgyorsult az idő, és számos olyan adottság állott elő, ami, úgy vélem, szinte napról napra újragondolandóvá teszi helyzetünket, Magyarország határain belül és kívül élő magyarokét, többségét és kisebbségét egyaránt.

Mielőtt megpróbálnám a mai helyzetet röviden jellemezni, idézzük meg a tágabb történelmi előzményeket, különös tekintettel a magyar népesség migrációjára. Az első világháború után az úgynevezett történelmi Magyarország területeiről az újraszabott ország határai közé mintegy 350-400 ezer ember érkezett menekülteként, és ugyanez ismétlődött meg a második világháború után. Az új határokat 1949-ben, a szocialista internacionalizmus jegyében rögzítették olyan szigorúan, hogy azokon keresztül a továbbiakban többé-kevésbé csak a kivételezettek mozoghattak normális gyakorisággal. A költözésnek, egyik országból a másikba, még a gondolata is alig merült fel. A helsinki záróokmány (1975) határozatainak gyakorlati megvalósulása – többek között a gondolatok, emberek, áruk szabad mozgása – ebben a térségben az egyes országok keményebb vagy lágyabb diktatúráinak működésébe ütközött. Éppen ezeknek a diktatúráknak egyre durvább volta, a perspektíva teljes elvesztése, a legális mobilitás teljes hiánya vezetett ahhoz, hogy a 80-as években a határon

túli magyarság köréből a végső döntésre kényszerült emberek egyre nagyobb számban menekültek át Magyarországra, a keményebb diktatúrákból a lágyabb diktatúrába.

A felvázolt korszakokban a magyar kormányok más-más módon viszonyultak a migrációnak is tekinthető mobilitáshoz. A két világháború közötti kisebbségpolitikának az alapját az a tudat adta, hogy a helyzet nem fog úgy maradni, ahogy Trianonnál eldőlt, s a magyar kisebbségek visszatérhetnek a „történelmi határok” közé. A második világháború után a problémák négy évtizedes tagadása, lefojtása következett, ami részben az asszimiláció, részben a konfliktusok lehetősége, részben a világ különböző tájaira menekülés felé taszította a kisebbségben élőket. A magyar kisebbségpolitika csupán 1990-től kezdte hangsúlyozni a mindenkori kormány felelősségét a határon túli nemzetrészekért, és a feladatot elsősorban a szülőföldön maradás lehetőségének elősegítésében vélte megvalósítandónak. Ez önmagában is döntő előrelépés volt a kisebbségi sorsok kezelése ügyében.

Az integrálódó Európában azonban, mely a szabad mozgás tekintetében gyakorlatilag már megvalósította a helsinki záróokmány határozatait, de az eltelt tíz év tapasztalatai alapján is úgy vélem, helyénvaló megalapozni egy új paradigma pilléreit. Két párhuzamos stratégiára gondolok: 1) minden érintett számára biztosítani kell a magyar állampolgárság elnyerésének egyszerűsítését, és 2) elő kell segíteni a határon túli magyar közösségek versenyképes kibontakozását a szülőföldjükön.

Ezúttal elsősorban az első pontról beszélnék részletesebben. Eddig is közhímr volt a kisebbségi kérdés kezelésének ez a modellje, hiszen a második világháború utáni Németország például azt az elvet követte, amely szerint német állampolgárrá válhat bárki, aki igazolni tudja német származását. (Távoli analógia ugyan, de megemlítem, hogy az egykori angol birodalom különböző etnikumú lakosainak a birodalom szétesése után módjukban állott, ha akarták, felvenni a brit állampolgárságot. Nagyságrendben összehasonlíthatatlan, de a mi esetünkben is egy szétesett ország részeiről van szó.) Ezt a lehetőséget Magyarországon eddig nem gondoltuk végig. Most talán ennek is itt van az ideje, hiszen 1999-ben a NATO tagjává lettünk, jó esélyünk van arra, hogy a 2000-es évek elején az Európai Unióba is bekerüljünk. Szomszédaink közül Szlovákia és Románia helyzete sem kilátástalan, hiszen 1999 vége óta ők is az Európai Unió tagjelöltjei. Ezek a változások megengedik, hogy felvessük: kollektív jognak kellene nyilvánítani a Magyarországon élés lehetőségét az állampolgári státusz elnyerésének egyszerűsítésével.

Ideje, hogy kimondassék az az alapelv, hogy „akiket a határ hagyott el”, magyar állampolgárságot élvezhetnek, azaz Magyarországon élhetnek, ha azt választják. Hogy ki a magyar? Ez ügyben mintegy közmegegyezés született: magyar az, aki annak vallja magát.

Miért időszerű ez éppen most?

Abban a kitáguló versenyben, mely a globális folyamatok során elérte a kelet-közép-európai térséget – éppen a stabilitás, a biztonság érdekében –, figyelembe kell venni, hogy megjelent az identitások új szerkezete. Miközben a térség szinte minden államának törekvése, hogy csak szerb, vagy román, vagy magyar legyen – azaz a nemzetállam etnicizálása –, az európai integrációs folyamatokkal együtt előáll egy új politikai identitás: a nemzetállamok fölötti európaiság. A másik oldalon pedig, ha úgy tetszik, mintegy alulról

érintve a nemzetállamot, megjelenik a regionális területi identitás. Ily módon az identitások struktúrájában egyszerre létezik európai identitás, nemzeti identitás, állami identitás, területi identitás és etnikai identitás. Ezek mellett – a vegyes házasságok és a multikulturalitás természetes közegeiben – számolni lehet a különböző származásból eredő, avagy önként választott identitások párhuzamos jelenlétével. Erdélyben például igen gyakori a „fele apá, fele víz” típusú válasz, ha megkérdezzünk valakit identitásáról. Ő az, aki mind a magyar, mind a román nemzeti öazonosság hordozója, otthonosan mozog a két kultúrában. És vannak háromféle identitású (magyar-német-román, örmény-magyar-román stb.) emberek is. Nem törvényszerű, hogy ebből a helyzetből, amint az Boszniában, Koszovóban történt, fegyveres konfliktusok támadjanak.

A közép-kelet-európai térségben az öazonosság megválasztásának szabadsága sokáig hiányzott. Kiegyensúlyozatlanságaink ebből is adódnak, s ezért kerülhetett és kerülhet sor zavaros politikai filozófiák befolyására. Magam úgy gondolom, hogy az etnikai kisebbségek nem csupán a probléma, hanem a megoldás részei is: ha az etnikai elvet tudomásul vesszük, az egyben az intolerancia ellen is hat és megakadályozza, hogy a szélsőséges politikák – kiragadva azt az identitások szerkezetéből – konfliktusok szítására használják.

Ebből következik, hogy a jövőre csak úgy tudunk felkészülni, ha a magyar kormányok is számolnak ezekkel a jelenségekkel. A nagy programírások és törvénygyártások korszakában jó lenne következetes koncepciót kialakítani, az állampolgárság elnyerésének egyszerűsítését biztosítandó, az érintettek körében. Világosan ki kellene mondani, hogy nem csupán azoknak a kiváltsága ez, akiknek kapcsolatrendszerükön keresztül eddig is megvolt a lehetőségük a viszonylag gyors magyarországi áttelepülésre. Aki egy kicsit is ismeri a szomszédos országokban élő magyar közösségek világát, pontosan tudja, hogy elsősorban éppen legjelesebb ottani költőink, íróink, illetve az értelmiségi elit küldte át gyermekeit és kezdett áttelepülni maga is. S ők nem a Moszkva téri „rabszolgapiacra” próbálták munkaerejüket eladni. Gondos, baráti kezek egyengették – éppen az apák teljesítménye okán – útjukat, helyüket, életkörülményeiket, s segítették a hosszú évekig tartó várakozások, procedúrák lerövidítését. Nem ellenük szólók. Csupán azt mondom, hogy ha a Magyarországon mindenki számára ismeretlen zselati, énlakai Nagy Péter, vagy a brassói, dévai, nagyszebeni, ungvári, löcsei, iglói, újvidéki „nemecek ernő” kíván magyar állampolgárrá lenni, neki is meglegyen ez a joga, normális feltételek mellett. Nem biztos, hogy élni fog ezzel a jogával, de ezeknek a közösségeknek a lelki felszabadulásához, lelki emancipációjához ennek a jognak a tudata is szükségeltetik. Fonak az a mai helyzet, hogy gyakran éppen a kivételezettek hangoztatják legerőteljesebben a szülőföldön maradás erkölcsi imperatívuszát, miközben – úgymond – a szülőföldön élés elviselhetetlensége miatt jöttek át. Közülük jó néhánynak – az államigazgatásban és a médiában szerzett előnyös pozíciójukból, az átlagot messze meghaladó jövedelemmel bebiztosítva –, úgy tűnik, lehetetlen még annak gondolata is, hogy rájuk is vonatkozzék a szülőföldön élés íratlan parancsa. Igencsak alacsony a visszatelepülők aránya is, akik jobbára már a kettős állampolgárság előnyeit is élvezik. Ugyanakkor gyakran közülük kerülnek ki azok, akik a problémát jelenleg a magyarországi belpolitika részévé kívánják tenni.

A jelzett kiváltságok is hozzájárulhattak az anyaországi magyarok újabban kialakult kétélyeihez, aggodalmaihoz. Mi lesz e kicsire szabott ország határai között, ha ők is idejönnek? Versenytársaink lesznek a munkaerőpiacon, az egyetemeken? És mi lesz a földdel, amit elhagynak? Az végleg elveszett? (Ugyanakkor mások a mai Magyarország lélekszámának csökkenését látva a határon túli magyarok különböző csoportjainak Magyarországra való telepítését látnak megoldásnak.)

Miközben zajlik a spontán migráció, a magyarországi kormányok nagylelkűnek szánt megoldási kísérletei sorra kontraproduktívak, féloldalasak, és elsősorban a szomszédos országok magyar elitjének „elszívását” eredményezik. A Magyarországon állami ösztöndíjjal tanulók nyolcvan százaléka nem tér vissza szülőföldjére, a Széchenyi-ösztöndíj is magyarországi munkavégzést ír elő. Ez a folyamat valószínűleg mindaddig így fog működni, amíg a szülőföldön maradásnak nincs perspektívája, és aki nem lát esélyt erre, az különösebb tortúra nélkül, állampolgári státusban, Magyarországra költözhet. Hamis és káros minden olyan szimbolikus, vagy akár megvalósított politikai akarat vagy gesztus, amelyek nem a közösség minden tagja számára kínál egyenlő esélyeket.

Annak, hogy a Magyarországra települtek ne büntudattal, vagy annak kompenzációjával kelljen élnie, feltétele, hogy a magyar kormány új álláspontra helyezkedjék. Ha a politikai gondolkodás eljutott addig a felismerésig, hogy a Magyarországra látogató kisebbségi magyaroknak különleges státust kell biztosítani, ezzel természetesen együtt kell járnia, hogy az ehhez való jogot is kimondjuk. Azaz meg kellene teremteni annak törvényes kereteit, hogy az állampolgárság elnyeréséért a kisebbségi magyaroknak ne az összes többi betelepülő külföldi bevándorló közé kelljen sorolódnia, és hosszú évekig várakoznia. Igen, ez minden más bevándorlóval szemben pozitív diszkrimináció, de csak így szüntethető meg az a tűrhetetlen helyzet, amely idegenrendészeti problémaként kezeli ezeket az ügyeket. Legyen ez minden érintett számára biztosított kollektív jog a „jogaink nem azért vannak, mert mások adják, hanem azért, mert léteünk” szellemében.

Ennek a jognak a megfogalmazása ma már nem nagy bátorság. Hiszen a környező országok az integrálódó Európa részeként így is, úgy is kötelesek biztosítani a szabad mozgást.

A koszovói háború után, önfenntartó életmechanizmusként, nemzetközileg elfogadottá – bár még nem gyakorlattá – vált a politikai autonómia. Az új körülmények között a mobilitás folyamatának kiszélesedésére is fel kell készülni, ha Romániát és Szlovákiát is az Európai Unió keretei közt üdvözölhetjük. A globalizációs mobilitás a kisebbségi létet már ma sem hagyja érintetlenül. A kritikusan alacsony létszámú magyar közösségek asszimilációs kiszolgáltatottsága (Horvátország, Szlovénia), vagy nehéz gazdasági és politikai helyzete (Ukrajna, Szerbia) szintén hasonló megoldást sürget.

Megengedem, de nem osztom azt az ellenvetést, hogy ettől olyan helyzet következne be, melyben a határon túli magyarság hárommillió tömege egyszerre Magyarországra zúdulna. Közismert, milyen nehéz új feltételek, új elvárások, új szokások között újakezdeni az életet. Az ember nem házas csiga. Valójában mindenki elsősorban a biztonságot keresi. Az 1990 utáni helyzetben, sokan azok közül, akik addig át akartak települni, meggondolták magukat és szülőföldjükön maradtak. A marosvásárhelyi márciusi események, majd a szerbiai háborúk megrendítették ugyan ezt a bizalmat, de ma ismét okunk van arra, hogy

reménykedjünk: a környező országokban, különösen az EU-jelöltség helyzetében fel fog gyorsulni a demokratizálás folyamata, amely az asszimilációval szemben lehetőséget ad az identitás megőrzésére.

A javasolt új paradigma, az új szemlélet másik pillére egy hosszú távú stratégia lenne a szülőföldön maradás, a kisebbségi nemzeti lét feltételeinek megszilárdítására a határon túli közösségek ösztönzőbb jövőképek kialakításával és egy célszerűbb támogatási rendszerrel. Ami ma folyik, az a csendes agyelszívást, a szellemi áruközvetítést szolgálja a határon túlról az anyaországba. A szellemi tőke felhalmozása érdekében – ami egyedüli biztosítéka a szülőföldön maradás jövőjének – komoly források bevitelére, hosszú távú fejlesztésekre van szükség. Nem csupán rögtönzött, hanem tervezhető fejlesztésekkel, tudásátadással, áttekinthető finanszírozással kell jelen lennünk elsősorban az adott kisebbségek gazdasági élete és oktatása területén, ami több biztonságot adna az embereknek gyermekeik jövőjét tekintve is. Ott kell fizetőképes keresletet teremteni a munkaerőpiacon és felkészülni a fokozódó versenyhelyzetekre. Ez teremtheti meg annak a feltételét, hogy érdemes lesz a szülőföldön maradás választása. A jelenlegi finanszírozással szemben ez nem a bezárkózásra, „kis inkubátorházakba” való visszahúzódásra, szűk klientúrák kialakítására elégséges, többé-kevésbé Magyarországra visszafolyó támogatás kell, hogy legyen. Inkább kisiskolás kortól adható ösztöndíjakkal, kollégiumok építésével, a korszerű tudásnak helyet adó intézményekkel, munkahelyek teremtésével hosszú távra tervezetten, nemzetközileg versenyképes tudást kell, hogy kínáljon mindenkinek Ocfalvától Pozsonyig, Újvidéktől Kassáig.

A csupán egy évre szóló költségvetésben való gondolkodás nem teszi kiszámíthatóvá és beláthatóvá a jövőt. Az évi költségvetés minden 1000 forintjából 90 fillérrel támogatott kisebbségpolitika legfeljebb az egyszerű, önfenntartó életmechanizmusok meghosszabbítását, de nem az élet- és versenyképesség kiteljesítését segíti elő.

Az európai integráció körülményei között az identitások, a biztonság és a mobilitás, valamint a többség és kisebbség fogalmának ártértekeldése folyik. Itt tíz-húsz éven belül, felváltva, folyamatosan mindenki kisebbségi vagy többségi szerepbe kerül. Az Európai Unión belül például minden nép kisebbségben lesz. Az átjárható határookra kell felkészülni, ahol a szülőföldön maradás vagy a szabad mozgás, az ingatlanvásárlás, a munkavállalás lehetősége mindenki számára biztosított.

Már most el kellene kezdeni annak az áldatlan állapotnak a megszüntetését, hogy kialakult a magyarországi „völegények-menyasszonyok árfolyama”, hogy elfogadottá vált a berendezkedés az állampolgárság elnyerésének hosszú procedúrájára, ami csak évekig tartó várakozás után teszi lehetővé a „bevagonírozást”. 1990 előtt szomorú glóriája, páto-sza volt ezeknek az átköltözéseknek. Sok esetben a hosszú lelki gyötörődés után hozott döntés búcsúesttel és könnyekkel zárult az adott közösségen belül, és érkezéskor jobb esetben ugyancsak könnyek, ölelések, rosszabb esetben a nagyváros tátongó szürkésege, elnyeléssel fenyegető világa fogadta a menekültöt, a bevándorlót. Mára a magyar kisebbségiként is öntudatos európai polgárnak joga kell, hogy legyen a magyar állampolgársághoz, ha úgy dönt, hogy itt akar élni. Ha óhajtja, Marosvásárhelyről Hódmezővásárhelyre költözik, és reméljük, meglesz annak az esélye is, hogy Szombathelyről Csíkszeredára vagy Kassára távozzék, ha úgy határoz, hogy annak van értelme.

Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy a jog kimondása és a joggal való élés lehetősége különbözik, és mindig előnyösebb helyzetben lesznek a joggal való élest illetően azok, akik konvertálhatóbb tudással rendelkeznek. Ugyanakkor azonban, ha hosszú távú stratégiában gondolkodunk, a szülőföldön maradás melletti döntés is valódi választás és nem a helyzet szülte kényszer eredménye lesz.

Jó lenne megnyugtató választ adni a minduntalan feltörő kérdésre: mi a fontosabb, a föld – a táj, a fenyevesek, a folyópartok – vagy az ember, aki dönthet, hogy hol akar élni.

Forrás: *Élet és Irodalom*, 2000. március 17., 15.

Aczél Endre

Örvény

„Senki sem tudja, ki számít határon kívüli magyarnak.” A közlés, amely e lapban jelent meg, kegyes csalás. A „határon kívüli” megszorítás nyugodtan mellőzhető. A kérdés az, ki számít magyarnak. Akárhon éljen is.

Ezt a státustörvénynek kellene hamarosan rögzítenie. Érdekes lesz. Éspedig azért, mert a státusra (hogy ti. „magyarnak” számít-e valaki) pályázni kell. Vagy azzal, hogy magyarnak vallja magát, vagy azzal, hogy „bizonyos fokon” beszéli a magyar nyelvet. Vagy mindkettővel – ez a könnyebb. Ha a pályázat eredményes, annak haszna lesz. Anyagiakban mérhető. A státustörvénynek rendelkeznie kell mindama előnyökről, amelyeket a határon túli magyarok élvezhetnek. Ha nem tenné, értelmetlenné válna. Az egész törvény az előnyökről szól majd.

Ennek szól az alábbi kommentár. Gyarló emberek vagyunk. Mutassanak nekem olyan románt, aki nem hajlandó adott esetben magyarnak vallani magát csak azért, hogy a honi nyomorúságból elmenekülve munkát vállalhasson nálunk vagy ingyen elmehessen egy múzeumba, esetleg megnézni a koronát. (Plusz spórolás = plusz hamburger) Szíveskedjék mindenki levetni a maga romantikus képzeit. Nincs olyan, hogy büszkén vállalom az idegenségemet Magyarországon, még ha pénzbe kerül is. Kevés ugyanis a pénzem. Ha nekem azt mondták volna hajdanán, hogy ha bevallom az egyetlen német nagymamát, akkor az NSZK-ban ingyen jutok ehhez vagy ahhoz a lehetőséghez, megtettem volna.

Na most, Romániában vagy Szlovákiában elég nagy tömegben lelhetők fel olyan állampolgárok, akik (a német meg az izraeli mintából indulok ki) fel tudnak mutatni egy-egy magyar felmenőt. Lehet, hogy ezt eddig eltitkolták, de ha haszon származik belőle, büszkélkedni fognak vele. Magyarnak vallják magukat, és még csak levegőt se vesznek. Minálunk néhányan úgy képzelik, hiábavalóan, mert majd az RMDSZ meg a SZMK vagy VMSZ megmondják, hogy eddig semmi köze sem volt az illetőnek a magyarsághoz. Remek, de bajos. Bajos ilyen jogosítványt adni a határon túli magyarok szervezeteinek.

Mert ha „kétségek” merülnek föl, akkor majd az illetők „hálások lesznek” e szervezetek funkcionáriusainak, hogy számukra kedvező döntést hozzanak. Láttunk már ilyet.

Profán és cinikus, ha nem épp blaszfém érvelés, mondhatják erre önök. Igen, az, mert a probléma ilyen. A státustörvény alkotóit le fogja rántani a dilemmák örvénye. Főként, ha a nyelvről van szó. Tucatjával ismerek olyan, „fajilag” kifogásolhatatlan, másod- vagy harmadgenerációs magyarokat, akik nem vagy alig-alig értik a felmenőik nyelvét; igaz, már a szüleik se igen értették. (És tucatjával olyan szlovákokat, románokat, szerbeket, akik anyanyelvi fokon beszélnek magyarul. De maradjunk az előbbieknél.) Ők készek „magyar származásúnak” vallani magukat, főként olyan helyeken (például Amerikában), ahol ebből se hátrány, se előny nem származik. Sőt még arra is készek, hogy megtanulják az elfeledett ősök nyelvét – ezt például a lengyelek magas fokon gyakorolják. Az ilyeneket – általában nyugatiak lévén – nem a haszonszerzés vezeti, hanem a romantikus gyökérkeresés.

De kiböktem, hogy éppenséggel vezetheti. Ha például egy kifogástalanul magyar származású, ámde magyarul alig beszélő tengerentúli magyar (ő is határon túli, nemde?) a maga középiskolai végzettségével, de cége erős támogatásával állást akar itthon vállalni egy olyan poszton, ahová számos, felsőfokú végzettséggel bíró magyarországi magyar is jelentkezne, akkor a hatóságunk – a státustörvény bevezetése után – mit is tenne? Alkalmazná a külföldiekre vonatkozó előírást, amely az illetőt – ma még – diszkvalifikálná? Vagy magyarnak tekintené, és szemet hunyna a diplomahiány fölött? De fölösleges e kacífántos példa, hiszen elég egy zsebszerződés, ha majd a legalizáláson múlik a földdarab – irány a hivatal a státuspapírokért!

Csak figyelmeztetni akarom a jogalkotót, hogy millió buktató, rés, szakadék van ebben az ügyben. Hangsúlyozni szeretném: állampolgársági, útlevél-juttatási, letelepedési előnyök nélkül semmit sem ér az egész. Ha ezek nincsenek, semmi sincs.

Aki magyarnak érzi, gondolja, vallja magát, jöjjön ide, települjön le, kapjon állampolgárságot, útlevelet, indulási segílyt. Van itt elég hely. Egyébiránt pedig a magyar állam ne tegyen különbséget a romániai román és a romániai magyar között, mert akkor – mint az EU bölcsei megmondták nekünk – egy szép nap arra ébred, hogy a román hatalom is származás szerint fog különbséget tenni a román állampolgárok között, s majd arra hivatkozik, hogy ez jogszerű reváns.

Forrás: *Népszabadság*, 2000. április 1.

Neumann Ottó

Magyarságot igazoló hivatal

Komoran tekint ülnökeire az ítélőszéki elnök – nehéz a döntés. Az írásbeli nyelvvizsga sikeresnek bizonyult, ám a környezettanulmányból kiderül, hogy a jelölt baráti körében a többségi nemzetet képviselők aránya az elvártnál magasabb mértékű. Sőt, óvodás gyermekét három év múlva nem magyar iskolába készül beíratni. Az ítélőszék végül úgy határoz, hogy nem adhatja meg az ajánlást, amely a különleges igazolvány megszerzéséhez kellene a jelöltnek.

Mindez ma még rémálom, de beteljesüléséhez a feltételek adottak. A Magyar Állandó Értekezlet olyan koncepciót alakított ki a státustörvényről, mely szerint a határon túli magyar szervezetek jelölik ki a nemzettag meghatározására felhatalmazott testületeket. Aztán az lesz a magyar, akit egy ilyen bizottság ajánl az anyaországi hatóságok figyelmébe.

Az abszurd tragikomédiába illő kilátásokat szépitgette egy tévés összeállításban a Határon Túli Magyarok Hivatalának az elnöke. Szabó Tibor kifejtette: a státustörvényhez a jogalanyok körét kell meghatározni, és nem azt, hogy ki tekinthető magyarnak a környező országokban. Ez átlátszó kibúvó, amolyan fából vaskarika. A jogszabály bevallott célja és kizárólagos értelme, hogy a kisebbségben élő magyarok számára olyan kedvezményeket teremtsen, amelyek megkülönböztetik őket a hazánkkal kapcsolatba kerülő más külföldi állampolgároktól. Tehát amikor a törvény jogalanyait kijelölik, akkor elkerülhetetlenül a szomszédos országban élő magyar nemzettag fogalmát töltik meg tartalommal.

Magukról a kedvezményekről talán most még szükségtelen éles vitákba bonyolódni. Kétségtelen, hogy az előzetes ígéretekre emlékezve a kisebbségi közösségek barátságosabb előírásokra számítottak a most elkészült koncepcióban felvázoltaknál. Itthonról viszont olyan megállapításokat lehet hallani, hogy a készülő törvény az anyaországi állampolgárok érdekeit sérti: például a szomszédból érkező magyarországi munkavállalásának megkönnyítése miatt néhány ellenzéki szakértő a hazai állástalanság növekedésétől tart. Szerintem el kell fogadni Németh Zsolt külügyi államtitkár érvelését, mely szerint egyelőre csak az első lépés tétel meg egy hosszú folyamatban: a kedvezmények száma később még növekedhet. Valószínű, hogy ha foglalkoztatási feszültségek alakulnának ki idehaza a törvény alkalmazása nyomán, jogszűkítő korrekciók is alkalmazhatók.

Hanem a magyarságvizsgálati ítélőszékek felállítása mindent elronthat, visszájára fordítva a jó szándékú ötletből származó előnyöket. Még januárban írtam ezen az oldalon: félő, hogy a határon túliakat mostanáig sújtó idegenrendészeti szőrszálhasogatás helyébe a státustörvénnyel egyfajta nacionalista bürokrácia kerül. Pont ilyesmi körvonalazódik a koncepcióban, még ha nem is ítélőszék lesz a neve az ajánlásokat kibocsátó majdani testületnek.

A Külügyminisztérium politikai államtitkára egyik nyilatkozatában rámutatott arra, hogy a magyar joggyakorlat az identitásválasztás szabadságából indul ki. Németh Zsolt szerint mégsem elegendő, ha valaki magyarnak vallja magát – állítását hitelt érdemlő

módon alá kell támasztani. Erre a feladatra a határon túl élő közösségeknek bizonyos szervezeteket kell majd megbízniuk, amelyek az ajánlást egy-egy kérelmező estében megadják. A nemzettag-kijelölő testület aztán valamilyen anyaországi hatósággal szerződéses viszonyt létesít, és a kapcsolat végeredménye lesz a magyarságot bizonyító igazolvány.

Kevés a helyem arra, hogy ecseteljem, mennyi visszaélésre ad alkalmat ez a magyarra avatási procedúra. Csak példaként emelem ki a magyar szülő vegyes házasságból származó gyermekeire vagy élete párjára leselkedő megpróbáltatásokat. A lényeg, hogy a joggyakorlatot és az egyén lelkiismereti szabadságát megcsúfolva egy hivatal dönti el, ki vallhatja magát magyarnak. A készülő törvény tehát a befogadás alapelvének alkalmazása helyett a kirekesztés mechanizmusára épít. Görcsösen vigyáz arra, nehogy „méltatlan önjelöltek” pályázhassanak sikerrel a szerény kis kedvezménycsomagra.

A tét azonban növekedhet. Most minden illetékes azt hangsúlyozza, hogy a státustörvény jogosítványai és a „schengeni belépő” között – valamikori uniós tagságunk esetén – semmiféle kapcsolat nincs. Ezt a magyarázatot nehéz lesz elhíttetni a szomszédos országokban, ahol – indokolatlanul vagy némi logikával? – feltételezik majd, hogy akinek státusa lesz, az könnyebben juthat az EU-országokba érvényes vízumhoz.

Ilyen körülmények között szerintem a magyarságigazolást mindenkinek oda kell ítélni, aki a környező országokban pályázik rá. Ha nem tud magyarul, mindössze azt jelentse ki, hogy kész megtanulni nyelvünket. Az egyetlen megkövetelhető igazolás valamelyik határon túli iskolától származhatna, és azt bizonyíthatná segítségével a magyarul még nem beszélő jelölt, hogy szorgalmasan részt vesz a nyelvtanfolyamon.

Halvány fogalmam sincs, hogy mennyien kívánnak majd élni a státussal. Biztos viszont, hogy bűn volna idegenként visszalökni azt, aki saját akaratából magyarnak vallaná magát.

Forrás: *Magyar Hírlap*, 2000. július 11.

Magyar Bálint

Európai és nemzeti integráció

A huszadik században a szomszédos államokban élő magyarság helyzete – a ritka sikerek és gyakori tragédiák szempontjából – mindig véglegesnek tűnt. És persze mégsem bizonyult soha annak, hiszen rendkívül ellentmondásos és ideiglenes drámai események sorozatai követték egymást állandóan. Most fordulni látszik a helyzet, mert az EU-csatlakozás és a határok légiesítése – nem is beszélve a közös intézmények megteremtéséről vagy a közös pénz bevezetéséről – olyan keretet teremt, amelyben új lehetőségek és esélyek nyílnak meg számunkra. A térségben korábban a nemzeti ambíciók mindig nemzetállami keretben fogalmazódtak meg. Ma is vannak olyan radikális-nacionalista politikusok, akik valóságtól elrugaszkodott céljaikat továbbra is a nemzeti határok megváltoztatásával kívánják elérni. Ugyanakkor minden józanul gondolkodó ember tisztában van azzal, hogy egy ilyen program alkalmatlan tényleges nemzeti érdekeink érvényesítésére.

Eközben azonban egy másfajta, nagy „határmódosítási” folyamat van kibontakozóban a kontinensen, amelynek részesei lehetünk, sőt részeseinek kell lennünk, hiszen az egybevág alapvető nemzeti érdekeinkkel; és ez nem más, mint az Európai Unió külső határainak kiterjesztése és belső határainak felszámolása. Ez olyan „határrevíziós program”, amelynek keretei között Magyarország valóban megvalósíthatja mindazt, amire a 20. században – tulajdonképpen esélytelenül – vágyott, és amely beteljesítheti a magyarság több generációjának óhajait. Épp ezért nem kétséges, ebből a folyamatból országunk semmi képp sem maradhat ki.

A nemzeti integráció eszközeként a nemzetállam önmagában egyre inkább elégtelen eszköznek mutatkozik. Az európai nemzetállami határok békésen aligha módosíthatók, de módosításuknak amúgy sem lenne értelmük vagy jelentőségük. A birodalmak összeomlása következtében létrejött új helyzetek – a jugoszláv és részben a szovjet is ilyen volt – éppoly kevésbé bizonyultak békésekként, mint stabilaknak.

Ha az EU határainak jelentékeny kiterjesztése – mélyen érintve a környező országokban élő magyar kisebbségek jövőendő sorsát – egy emberöltőn belül megvalósul, akkor a nemzeti határoknak a mi térségünkben is erősen leértékelődik az eddigi jelentőségük; a nemzeti kultúra viszont felértékelődik ebben a globalizációs versenyben, és új jelentőségre tesznek szert az úgynevezett szociológiai határok is. A nemzeti kultúra kohéziós hatása, a régiók, a helyi közösségek összetartó és esélyeket teremtő ereje tehát rendkívüli mértékben megnő.

Általuk pedig olyan egyedi megoldások válnak perdöntökké, amelyek esélyt kínálnak újrafogalmazni a nemzeti sajátosságok ihlette célokat. Ennek megfelelően óhatatlanul leértékelődik a nemzetállam absztrakt összetartó ereje is, és kölcsönös párbeszédbe kezdenek majd egymással az addig – az állami centralizmusnak – alárendelt és kiszolgáltatott

vidékek. Ezért olyan fontos odafigyelnünk arra, hogy az uniós „határrevízió” időszaka milyen állapotban is találja majd a határon túli magyar közösségeket.

Egy kormánynak, amely valódi nemzeti érdekeket követ, s belátja, hogy a szociológiai határok át- meg átrajzolják a hagyományos térképeket, szükségképpen el kell fordulnia, el kell határolódnia minden erőszakos, a sovinizmus jegyében fogant szándéktól, sőt vissza kell utasítania őket. Viszont még idejekorán fontos, hogy kellő és nagyvonalú segítséget nyújtson a nemzeti kultúrában gyökerező helyi kezdeményezéseknek, kulturális min táknak, illetve támogatnia kell a határon túli magyar gazdasági tevékenységet is.

Ezért egy felelős és értelmes nemzeti programnak erre az „átmeneti emberöltőre” azt a célt kell maga elé tűznie, hogy egyrészt nyelvében és kultúrájában szilárdítsa meg az érintett közösségeket; másrészt hogy az adott országokban megerősítse vállalkozásaik gazdasági helyzetét. A magyar határon túli politikának – eszközei tekintetében – erre a két célra kell irányulnia.

Ezért oly ellentmondásos és helytelen a magyar kormány külpolitikájának kétarcúsága. Mintha a külügyminiszter és politikai államtitkára nem is ugyanazt a külpolitikát képviselné, mintha nem is ugyanazt a nyelvet beszélné. Az előző kormányzatot a Fidesz azzal vádolta, hogy a kisebbségpolitikai célok elé helyezi az európai uniós integrációt. Annak idején többször rámutattunk – és ma is ezt az álláspontot tartjuk helyesnek –, hogy az uniós és a szomszédos államokkal kialakított korrekt, együttműködő kapcsolat nélkül a határon túli magyarság életét jobbitani nem lehet, esélyeiket nem gyarapíthatjuk. Az ezredforduló realitása, hogy európai integráció nélkül a magyarság számára nincs nemzeti integráció.

A Külügyminisztérium politikai államtitkára által megszemélyesített gyakorlat a határon túli magyarok ügyét már egy ideje közvetlenül a magyarországi belpolitikai játszmákban igyekszik felhasználni. Így pedig inkább az indulati és konfrontatív elemek kerülnek előtérbe, minthogy a konzervatív oldal úgy véli, hogy belpolitikailag ennek a magatartásnak van hozadéka.

Ez a politika erőszakos igyekezettel akarja fideszesíteni a határon túli magyar szervezeteket, s a magyarországi belpolitikai harcokat próbálja exportálni a határon túlra is. Nem veszi észre – vagy nem hajlandó figyelmet szentelni annak –, hogy míg Magyarországon a politikai tagoltság a demokrácia fejlettségét és erejét mutatja, addig a határokon túli politikai közösségekben ennek a tagoltságnak a kieroszakolása csak gyengítheti a nemzeti kisebbségek érdekérvényesítési erejét. Beszédes példák bizonyították e buzgalom áldatlan hatását a június eleji romániai önkormányzati választások időszakában.

A státustörvénnyel kapcsolatos kormányzati kezdeményezést is átlengi a belpolitikai indíték és az irreális ígéretek szelleme. A határon túli magyarságban hamis illúziókat kelteni pedig, ha lehet, még felelőtlenebb, mint ha a hazai polgároknak tett választási ígéretek teljesítése marad el, mert számukra nincs meg a négyévenkénti válasz lehetősége. Végül, de nem utolsósorban az úgynevezett státustörvény több kitétele ellenkezik az európai uniós normákkal is. Ezért a Szabad Demokraták Szövetsége javaslatokat fogalmazott meg a határon túli magyar közösségek helyzetének jobbitására, amelyet országgyűlési határozati javaslat formájában terjesztett a parlament elé. Az abban foglaltak a kulturális-nyelvi megmaradást és megerősödést emelik ki prioritásként.

Rendkívül fontosnak tartjuk, hogy a kisebbségi területeken magyar nyelven oktató pedagógusok jó néhány, a magyarországi kollégáikhoz hasonló juttatásban részesüljenek (minőségi bérpótlék, támogatás szakirodalom-vásárláshoz, a felsőoktatásban vezető oktatói illetménypótlék és a diákokéhoz hasonló utazási kedvezmények stb.). És ehhez hasonló intézkedésekkel látjuk helyesnek segíteni a határon túl magyarul tanuló diákságot is; hogy például diákigazolvánnyal Magyarországon igénybe vehessék mindazokat a szolgáltatásokat, amelyek itteni társaiknak kijárnak.

Ugyanakkor hozzá kell őket segíteni magyar tankönyvekhez, bővíteni kell – kezdetben legalább száz-másfélszáz iskola bekapcsolása révén – a Sulinet internethálózatot; és a tanároknak csakúgy, mint a felsőoktatásban magyarul tanuló diákoknak lehetővé kell tenni, hogy kedvezményesen juthassanak számítógépekhez.

Ugyancsak életbevágóan fontosnak tartjuk a helyi magyar nyelvű elektronikus média, valamint a könyvtárak, könyvkiadók és a művészeti intézmények támogatásának bővítését.

Gazdasági szempontból pedig nem lehetetlen megtalálni azokat a kölcsönös érdekeket, amelyek szellemében az oly tökeszegény vidékek vállalkozásai esélyt kaphatnának arra, hogy kiaknázzák a regionális helyzet adta előnyöket, és később ezek révén, nem alárendelt félként – de nyilvánvalóan magyarországi közvetítéssel – „csatlakozhatnak” az európai gazdasági térséghez.

Az anyaországból érkező támogatásnak nem az elvándorlást, az értelmiség elcsábítását, hanem a szülőhelyen való maradást kell szolgálnia. A kisebbségiek és az anyaország érdeke egyaránt az, hogy ne szakadjon meg kultúránk folytonossága ott, ahol történelmünk kezdetei óta magyarok élnek.

Egyszerűen, világosan és az európai uniós normáknak megfelelően kell meghatározni, hogy kik is a támogatás kedvezményezettjei.

Végül, de nem utolsósorban az SZDSZ különös fontosságot tulajdonít annak, hogy az anyaországi támogatás ne lehessen a határon túli magyar politikai és szakmai szervezetek életébe való beavatkozás eszköze.

Ezt azért kell külön hangsúlyozni, mert a mai magyar kormány gyakorlatilag nem fejez ki egyértelmű rosszallást azon sovén törekvésekkel szemben, amelyek a kormánykoalíciót „kívülről” támogató, Európa-ellenes szélsőjobbboldali politikai táborból nap mind nap megfogalmazódnak.

Félő, hogy e magatartás nemcsak a Fidesz-politikát minősíti, de korlátozza annak a kormánynak a mozgásterét is, amelyre a jövőben Magyarország tényleges uniós integrálásának feladata fog hárulni. Az EU-bővítés időpontja kétségkívül bizonytalan, a bővítés maga azonban elkerülhetetlen imperatívusz, s ennyiben egyetemes nemzeti érdek is. Ez az, amit egy, a határon túli kisebbségi közösségek és a határainkon belül élő többség érdekeit szem előtt tartó kormány sohasem kockáztathat.

Forrás: *Magyar Hírlap*, 2000. augusztus 25.

Kincses Előd

A külhoni állampolgárságról

A Magyarországtól elválasztott magyar milliók nyolcvan éve hiába álmodnak arról, hogy szülőföldjükön magyarként, egyenjogú polgárként emberhez méltó életet élhessenek.

Az 1989. decemberi romániai fordulat óta eltelt időszakban céljainkat sem ellenzékben, sem a kormánykoalíció tagjaként nem tudtuk megvalósítani. Ebben a helyzetben a schengeni határok felállítása Magyarország és Románia között, a magyarság ismételt bezárása Romániába (és más utódállamokba) – olyan kitelepedési hullámot indítana el, amely a magyarság történelmi szálláshelyeinek kiürülését idézné elő.

Ezért merült fel évekkel ezelőtt a kettős állampolgárság megadásának a lehetősége. Tudjuk, ez jogilag lehetséges lépés, de bevezetése nem csak magyar döntést igényel, és még a magyarországi politikai akarat sincs meg hozzá.

A határon túli magyarok gondjainak enyhítésére különböző törvénytervezetek készültek-készülnek. Ezek közül igencsak figyelemre méltó a Magyarok Világszövetsége által kidolgozott „A külhoni magyar állampolgárság jogintézményének létrehozására” vonatkozó tervezet. Ismerem ellenzőinek érvrendszerét: Magyarország EU-csatlakozását nehezítené, a magyar munkaerő piacon feszültséget gerjesztene ez a jogintézmény, más megoldást kell keresni: vegyék le Romániát a vízumköteles országok listájáról. Ez azonban nem Magyarországtól függ.

Az ellenérvek eléggé szubjektívek és elsősorban politikaiak, nem szakmaiak, nem jogiak.

Helyesebb lenne objektíven, közösségi felelősségérzettel elemezni a külhoni állampolgárság intézményét.

Egy politikai okokból a határon kívülre kényszerített magyar író, Szabó Zoltán szerint: „A nemzetek közösségek. A közösségek emberekből tevődnek össze... A közösségi felelősségérzet tárgya tehát a közösséghez tartozó emberek összessége. A magyar közösségi felelősségérzet tárgya: minden magyar.”

Ami az EU-mumussal való riogatást illeti: az EU-tag Spanyolország 2000. január 11-én a 4. számú törvény 39. szakaszának (2) bekezdésében rögzítette azt, hogy nincs szüksége munkavállalói engedélyre annak a külföldi munkavállalónak, akinek felmenője vagy utóda spanyol állampolgár. Ez a kitétel sok millió dél- és észak-amerikai potenciális munkavállalót érint! Írország is minden olyan személynek azonnal megadja az állampolgárságot, aki igazolni tudja, hogy egyik nagyszülője ír állampolgár volt. Ezek az emberek azonnal munkát vállalhatnak az EU területén.

Megállapíthatjuk: az Európai Unión belül számos – álláspontunkat alátámasztó – megoldást alkalmaznak.

A külhoni magyar állampolgárság megszerzésének feltételeit az MVSZ tervezetének 4. §-a szabályozza: a magyar nyelv ismerete, büntetlen előélet, a kérelmező felmenője valamikor bármilyen jogcímen magyar állampolgárságot szerzett és a kérelmező jelenleg valamelyik utódállam területén lakik. Az 5. § rögzíti, hogy a bizonyítás ellehetetlenülése (bizonyító iratok hiánya) esetén a kérelmezőnek egyértelműen ki kell fejeznie a magyar nemzethez való kötődését, a magyar nyelvnek a családi és lehetőség szerint közéleti használatával és az utódok magyar nyelvű iskoláztatásával. (Gondolom, az anyanyelvi vallásgyakorlás is beletartozik a „közéleti használat” fogalmába.) Ezt a szakaszt még ki kellene egészíteni annak a lehetőségnek a biztosításával, hogy a kérelmező határozottan, felelőssége elismerésével nyilatkozthasson: az államhatárok módosulása előtt felmenői magyar állampolgárok voltak.

A 6. § (1) bekezdés kimondja, hogy születésénél fogva külhoni magyar állampolgárrá válik a külhoni magyar állampolgár gyermeke. Ezt a bekezdést ki kellene egészíteni azzal, hogy a korábban megszületett kiskorú gyermek – szülei nyomán – automatikusan külhoni állampolgárrá válik.

A 8. § szabályozza azt, hogy a külhoni magyar állampolgárságot a belügyminiszter határozata alapján kiadott magyar útlevél vagy külhoni személyi igazolvány tanúsítja. „Az útlevél azonos a mindenkori magyar útlevéllel.” A külhoni állampolgárt megillető igen lényeges jog a magyarországi munkavállalás joga. Ez válthatja ki a legtöbb ellenérzést, vitát, noha a magyar GDP emeléséhez való hatékony hozzájárulásunk nem vitatható. A munkához való jogot a politikától mentesíteni kell. A munkához való jog a piacgazdaság alaptétele, hiszen a munkaerő is áru, miért kellene akadályozni a forgalmát? Az áruforgalomra a piac törvényei vonatkoznak, a munkaerőre miért ne vonatkoznának? A különböző korlátok lebontása uniós törekvés, az áru, a tőke és a munkaerő szabadon áramlik az uniós országok között. Miért pont a határon túli magyar munkaerőt zárja ki Magyarország (ha anyaország)? Ugyanakkor a külhoni magyar munkaerőt ki lehet rekeszteni a kötelező munkanélküli segélyből, mivel az alap megteremtéséhez a külhoni munkavállaló nem járult hozzá. A szociális ellátás kérdéskörére egyébként a tervezet készítői nagyon szellemes és kivihető megoldást találtak: létrehozzák a Külhoni Magyar Állampolgársági Közalapítványt. (17. §: „A külhoni magyar állampolgárok egészségügyi, oktatási, munkavállalási, vállalkozási és jogállásukkal összefüggő jogainak és jogos érdekeinek képviseletére...”)

A 19. § a külhoni magyar állampolgárság megszűnését szabályozza (halál, visszavonás). Ide be kellene iktatni a lemondás lehetőségét. A (2) bekezdés az állampolgárság visszavonásával bünteti azt, aki valótlan adatok közlésével szerezte azt meg – tehát az általam javasolt nyilatkozási bizonyítás hamissága esetén a szankcionálás lehetősége adott. A bekezdés b) pontja szerint az állampolgárság visszavonható akkor is, ha a jogosult harmadik ország területére költözik. Ide be kellene iktatni, hogy kivételt képeznek a 4. §-ban rögzített utódállamok. Vagyis ha egy külhoni magyar állampolgár Romániából Szlovákiába költözik, nem veszti el külhoni magyar állampolgárságát.

A törvénytervezet javasolja a Magyar Köztársaság alkotmányának módosítását azért, hogy a külhoni állampolgárság jogintézményét az alkotmány szavatolja, s így „nagy legyen a legitimációja”. A nagyobb legitimáció hasznos lenne, de kétharmados alkotmánymódosítást igényelne. A jelenlegi magyar parlamenti viszonyok között a kétharmados

alkotmánymódosítás megszavazása elérhetetlen vágyálom és megcélózása évekkel kitolná a törvény megalkotását. A magyar alkotmány 6. § (3) bekezdése kimondja a Magyar Köztársaság felelősségét a határon túli magyarokért – ez a passzus megfelelő jogalap a külhoni magyar állampolgárságnak felelő törvényben való szabályozására.

Befejezésül örömmel nyugtázom: annyi év után végre az MVSZ az összmagyarság céljainak megfelelő, fontos kezdeményezést tett. Az RMDSZ Kolozs megyei szervezete támogatólag foglalt állást. Példáját minél több helyi szervezetnek követnie kellene. Az RMDSZ országos vezetése sem kerülheti el a külhoni magyar állampolgárság intézményének testületi támogatását – ha nem akar tagság nélkül maradni.

Forrás: *Népszabadság*, 2000. szeptember 1.

Szimeonov Todor

A státus és a magyarok

A státustörvény körül folyó vitát értelemszerűen a jogi–közigazgatási–politikai kérdések uralják. A mélyebb társadalmi–történelmi összefüggések kevésbé foglalkoztatják a közvéleményt és formálóit. Pedig ez volna az alkalmas pillanat a nemzet és az állam viszonyának tisztázására.

Ez a vizsgálgatás első látásra fölöslegesnek tűnik, hiszen – látszatra – nyilvánvaló dologról van szó, ugyanakkor roppant veszélyesnek is, hiszen mély érzelmeket érint. Hát akkor minek? Azért, hogy észrevegyük azt, amit elfednek az érzelmek és az evidenciák.

Megkockáztatunk egy (provokatív?) kérdést: mit akar a törvényalkotó ezzel a törvénnyel, mire tesz kísérletet – a nemzet önazonosulására vagy a nemzet

államosítására? Ha körülnézünk a történelemben, ezer példát láthatunk arra, hogy a „haza” – prózaian: az állam – roppant érzelmes, amikor a keblére igyekszik ölelni lehetőleg minél több lelket, de igen nyersen képes bánni alattvalóival, ha birtokon belül van. Ki tud jobban kizsákmányolni, szigorúbban büntetni, ki tud jobban kibújni a felelősség alól, mint az isten adta állam, és végül: ki tud jobban elárulni egy nemzetet, mint az állam?

Oktalanság lenne egyszerűen gonosznak tekinteni az államot. Csupán arról van szó, hogy ennek az intézménynek, amelyet a történelmi fejlődés most és a belátható jövőben nem tud nélkülözni, az az eredendő tulajdonsága, hogy hatalmának kiterjesztésére törekszik és hajlamos visszaélni a kiterjesztett hatalmával.

Ezért a nemzet érdekében éppen arra kellene törekedni, ha tetszik, azért kellene harcolni, hogy az állam ne rendelje maga alá, ne államosítsa a nemzetet. Hanem ellenkezőleg: minden nemzet vívja ki a maga önállóságát, önkormányzatát – minden állammal szemben. Ez korunk egyik alapvető követelménye. Ma már a Föld minden talpalatnyi részét – sok-

szor igen esetlegesen kialakult – államok foglalják el, az esetek többségében a határok legcsekélyebb módosítása is irdatlan véráldozatot követel(ne), ugyanakkor százszámra vannak elnyomott, hazátlan vagy el nem ismert nemzetek (például a kurdok, a cigányok). A globalizáció

korszakában elkezdődik a nemzetek világméretű vándorlása-keveredése, ami rövid időn belül teljesen megváltoztathatja sok állam nemzeti-nemzetiségi összetételét.

Ha ezzel tisztában vagyunk, bizonyára nagyobb felelősségtudattal és némiképp más koncepcióval közelíthetünk a státustörvényhez. Arra az összetett kérdésre kellene itt válaszolni, hogy ki számít magyarnak, és ha valaki annak számít, mi következzen ebből. Az illetékesek és szakemberek viszonylag szűk körén belül, gyér tájékoztatás mellett komoly viták zajlanak erről, ám megnyugtató eredmények nélkül.

Anélkül, hogy sorra vennénk a lehetséges megoldásokat, felvázolnánk azt, amelyik a legmegfelelőbbnek tűnik. Eszerint: a státustörvény szempontjából az számítana magyarnak, aki magyarnak vallja magát, ő vagy egyenes ági felmenője rendelkezett magyar állampolgársággal, vagy a magyar állam területén született, vagy ott élt legalább tíz évig, és végül kezdeményezi magyarkénti elismerését.

Ez a javaslat az önkéntességre és önrendelkezésre épül, nem tartalmaz mérlegelési jogot, nem ad hatáskört senkinek mások magyarságának elbírálására, a nemzethez tartozás történelmi jellegére épít, megfelel az állammal egyenrangú, partneri viszonyra törekvő nemzet önmeghatározásának, s nem egyedi magyar konstrukció, hanem egyetemesen is követhető modell.

A státustörvény másik, „rendelkező” részét illetően a jelenlegi helyzetben nem lehet más vezérelv, mint megfontoltság és türelem. Kézenfekvőnek tűnik az állandó beutazási vízum megadása, tekintettel arra, hogy a győzedelmes szabad világ (éppen győzedelmessége miatt) lépésről lépésre visszaállítja a vízumok uralmát. Más kedvezmények és juttatások viszont feszültséget gerjesztenének, és önkényes megoldásokra vezetnének. Az Országgyűlés azonban minden évben áttekinthetné a nemzet helyzetét, igényeit, és határozhatna arról, hogy ezekből mit tud eseti vagy állandó jelleggel felvállalni.

A legfontosabb azonban az lenne, ami eddig fel sem merült, hogy milyen hatásköröket, intézményeket, egyszóval hatalmat tudna az állam átruházni a nemzetre.

Világos, hogy értelmetlen erről beszélni addig, amíg a nemzetnek nincs önálló képviselete. Azok a jelenleg létező (vagy létezést szimuláló) szervezetek, amelyek erre a képviseletre jelölnék magukat, finoman szólva alkalmatlanok. Mivel azonban nem hiszünk a nemzethalál (agy)rémében, nyugodtan bízhatunk a jövőben.

Forrás: *Népszabadság*, 2000. október 20.

Duray Miklós

Státustörvény, kettős állampolgárság vagy külhoni állampolgárság

A nemzethez tartozás egyik legbiztosabb ismertetőjegye a tudat és a lélek mélyrétegeiben megbúvó összetartozás-érzés. Néha érzékelhetővé, sőt láthatóvá válik lelkünknek ez a rejtett síkja, ha például olimpikonunk a győzteseknek kijáró emelvény legmagasabb fokára lép, majd ezt követően felhangzik nemzeti himnuszunk. Ilyenkor akár több ezer kilométerre egymástól egyszerre szökik könny a szemekbe.

A XX. században nemcsak a sportsikerek hallatán, hanem a lélekben közösen átélt gyászok nyomán is sok millió ilyen egyszerre könnyezés kerítette hatalmába a magyar embereket. Ennyire és ennyi felé szakítva egymástól még sohasem élt nemzetünk. Az újbóli együvé tartozás vágya főleg az elszakítottakban él folyamatosan olyan jelképként, mint a zsidó egyetemességben a jeruzsálemi siratófal. Akik egy tömbben maradtak Magyarországon állami keretei között, azokban ez az érzés különbözőképpen hullámozik, de sokukban már lecsengett.

A magyar nemzet összetartozási vágyát kiölő kommunista hatalom bukásával a legnagyobb felszabadulás azáltal következett be, hogy megszűnt a nemzeti érzést elnyomó államhatalmi gépezet. A hatalmi elnyomás megszűntével pedig keresni kezdtük nemzeti önmagunkat is, tervezni kezdtük azokat a társadalmi, közéleti, művelődési, jogi szerkezeteket, amelyek enyhíthetnek szétszóródottságunkon.

A rendszerváltozást követő öt-hat év alatt ezen a nyomvonalon jutottunk el a Magyarországon határain túl élő magyar nemzetrészek közösségi létét a velük számbeli többségben élő nemzetekhez viszonyító partneri kapcsolatok megfogalmazásáig, amely alapján kialakulhatna a Kárpát-medencei nemzetek és az egész magyar nemzet közötti társnemzeti kapcsolatrendszer. Ebben a tervezési folyamatban fogalmaztuk meg az össznemzeti lét paradigmáit: a családközpontúságot, a tudásközpontúságot és a szülőföld megtartó erejének növelését. Ha ezek az egyetemes célok nem válnak vezéreszmévé, a XXI. században veszélybe kerülhet az egész nemzet. Ezzel összefüggően kerestük azokat a szervezeti kereteket, amelyek a nemzetközi jog megsértése nélkül, a belső jog korlátainak némi tágításával lehetőséget nyújtanának az elszakított nemzetrészek képviselői számára helyet foglalni egy közös magyar parlamentben. Ehhez kapcsolódva fogalmaztuk meg az alulról építkező nemzetszerkezetet, ami elvezethetne a politikailag föderális, kulturálisan egységes magyar nemzet kialakulásához. E gondolkodási folyamat eredményeként jutottunk el a magyar nemzetrészeknek az államhatárok módosítása nélküli újraintegrálása eszméjéhez, amelyet először 1996-ban fogalmaztunk meg.

Eközben vált egyre valószínűbbá Magyarország NATO-tagsága és közeledő lehetőségé az európai uniós csatlakozás, amelyhez az a közös óhajunk kapcsolódik, hogy áldásos következményei terjedjenek ki az egész nemzetre, államhatároktól függetlenül.

A Magyarország európai uniós csatlakozásához fűzött vágyak képernyőjén azonban hirtelen föltűnt a schengeni egyezmény, egy új lehetséges vasfüggöny rémeként, amelyet már nem a kommunista rendszer eresztene le élénk, hanem a Nyugat. Megtörténhetne, hogy a schengeni egyezmény kiterjesztésével Magyarországra nem a román „secu”, a szovjet KGB vagy a csehszlovák STB akadályozná meg a magyar határ átlépését, hanem az új szűrővizsgálat vagy a vízumkényszer. És láttuk a rémképeket, hogyan vesztegelnek az elszakított magyarok a magyar határ szlovákiai, ukrainai, romániai, szerbiai oldalán. Felvillant előttünk annak a virtuális élménynek a képe, hogy a román vagy ukrán állampolgárságú magyarok együtt akarnak utazni Bécsbe rokonaikkal, de az osztrák határon kényszerűen szétválnak útjaik. A reális félelmek képei voltak ezek, mert az, hogy Kolozsvár, Szabadka, Szombathely és Kassa egy fejlődési program szerint gyarapodhat – már a múlté.

Az elmúlt évszázadok során a magyarság akármennyi hányattatáson ment is keresztül, még nem ért meg olyan helyzetet, hogy a Kárpát-medenceieket eltérő rendszerek között húzódoó határok választották volna el egymástól. Ennek a veszélye először éppen Trianon következményeként, a kommunizmus alóli felszabadulás után, az európai integráció lehetőségével rémlett fel.

Ezzel a lehetséges veszéllyel szemben találtuk ki védekezésül a kettős állampolgárság intézményét, amely alapján, alanyi jogon minden magyar számára hozzáférhetővé vált volna a Magyar Köztársaság, azaz a mindenkori magyar állam állampolgársága. Kezdetben én is a kettős állampolgárság híve voltam, mivel ez a legegyszerűbb jogi megoldás olyan esetek rendezésére, mint a magyar nemzet szétszakítottsága, mert egyenjogúsítja a különböző országokba szakadt, tehát egymás viszonylatában jogilag idegen, de egy nemzethez tartozó személyeket. A kettős állampolgárság jogi körülményei tisztázottak, és létezik rá számos precedens a világban, még ha az egyes államok nem is kedvelik. Egyedül a fegyveres erők kötelékeiben végzett szolgálat körül merülnek fel fenntartások, illetve a választójog megfogalmazása jelenthet fennakadást. De rá kellett jönnöm, hogy azok számára nem jelenthet megoldást a kettős állampolgárság, akik a leginkább rászorulnának az ebből származó előnyökre.

A kettős állampolgárság kérdése a Kárpát-medencei magyarok esetében kimondottan a XX. századhoz, szintén Trianonhoz kötődő probléma. A történelmi Magyarország szétdarabolásával az utódállamokba került magyaroknak választaniuk (optálniuk) kellett, hogy maradnak-e magyar állampolgárok, vagy vállalják az új állam jogi kötelekeit. A kettőt egyszerre nem lehetett választani. A magyar állampolgárságot választó magyart akár kitoloncolni is lehetett az utódállam területén lévő lakóhelyéről.

Az optálás emléke köszöntött vissza 1960 tájékán, amikor Magyarország és az egyes szomszédos országok (államok) között megszülettek a kettős állampolgárság lehetőségét egymás viszonylatában eltérő kétoldalú egyezmények. A kommunista hatalomhoz kapcsolódó, de Trianon szellemében megfogalmazott kétoldalú szerződések a mai napig érvényben vannak, annak ellenére, hogy Magyarországon már nem hatályosak. Szlovákiában akár megfoszthatnák állampolgári jogaitól a Magyarország viszonylatában kettős állampolgárságú felvidéki magyart. Csehországban pedig törvény akadályozza a kettős állampolgárság létrejöttét. Ukrajnában minden állam irányába törvény tiltja a kettős állam-

polgárságot. Romániában a kettős állampolgárokat a törvény eltiltja a közhivatalok betöltésétől, valamint a közélettől. Ha elképzeljük ez utóbbinak a következményét például a moldvai csángókra, Erdély, Partium és Bánát magyarságára nézve, akkor kiderül, hogy a kettős állampolgárságú magyarok Romániában kiszorulnának a közéletből.

Ha másért nem is, de ezen körülmények és következményeik miatt el kellett állni a kettős állampolgárság szorgalmazásától. De éppen e nyilvánvalóvá vált lehetséges következmények miatt érthetetlen, hogy a Magyarok Világszövetsége néhány romániai magyar tisztségviselőjének követelődése miatt síkra szállt a kettős állampolgárság bevezetése mellett. A Magyarok Világszövetsége stratégiai bizottságának 1996 és 2000 között én voltam az elnöke, de a fenti tények miatt elutasítottam ennek az igénynek a képviselését.

A magyar reintegráció eszmeiségének fejlődésében történelmi határkövet jelentett az 1996. július elején megrendezett első magyar–magyar csúcsertekezlet. Nemcsak azért, mert a rendszerváltozás óta ez volt az első teljes képviselőtű magyar gyűlés, hanem az ott megfogalmazott állásfoglalás miatt is. Ebben egyformán helyet kapott az elszakított magyarság autonómiaigénye, a szülőföldön maradás feltételeinek megteremtése, Magyarország európai uniós integrációjának és a Magyarországgal szomszédos országok európai uniós csatlakozási terveinek a támogatása és a csúcsertekezlet intézményesítésének az igénye, azaz a Kárpát-medencei magyar integrálódás intézményének a megteremtése. Ez a rendezvény reprezentativitása és az ott megfogalmazott célok miatt történelmi fordulópont volt a Trianon utáni magyarság életében. Erre lehetett rákapcsolni a folytatást jó két évvel később, amikor megszületett a Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) intézménye, majd néhány hónap múlva az integrálódás további eleme, a határokon túl élő magyarok magyarországi jogállásáról meghozandó törvény iránti igény kinyilvánítása.

Már 1996-ban láthatóvá vált, hogy az akkori magyarországi szocialista-liberális kormánykoalíció nem igazán örül a fejleményeknek. Amennyiben a Határon Túli Magyarok Hivatalának akkori elnöke és a hivatal felügyeletével megbízott államtitkár nem tart ki a csúcsertekezlet sikerre vitele mellett, talán csonka eredménnyel végződött volna a találkozó. De később az 1998-as kormányváltás után megrendezett csúcstalálkozón, amelyen megalakítottuk a MÁÉRT-et, majd az azt követő MÁÉRT-csúcstalálkozón megfogalmaztuk a státustörvénnyel kapcsolatos elvárásunkat, nyilvánvalóvá vált, hogy mind a szocialisták, mind a szabad demokraták ellenzik a nyilatkozatnak főleg a státustörvényre vonatkozó kitételeit.

Bonyolult lenne annak elemzése, hogy ezek a pártok miért gördítenek akadályokat a magyar újintegrálódás törvényekkel is szabályozott útjába. A figyelmet ezért inkább arra kell fordítani, hogy a státustörvény felvetésével párhuzamosan, a Magyarok Világszövetségének Erdélyi Tanácsában a státustörvény ellenpontosításának a szándékával egy más elképzelésen kezdtek dolgozni. Ennek eredménye 2000 tavaszára érlelődött meg a „külhoni magyar állampolgárság jogintézménye létrehozására” készített javaslat nyilvánosságra hozatalával.

Tekintsük át, mi az alapvető különbség a státustörvény javaslata és a külhoni magyar állampolgárságról készített javaslat között.

1. A parlamenti eljárásban a státustörvény elfogadása egyszerű többséghez van kötve. A külhoni állampolgárságról meghozandó törvény elfogadásához viszont a képviselők kétharmadának a támogatása szükséges, mégpedig kétszer is. Először az alkotmány módosításakor, mivel alkotmányba kellene foglalni a külhoni állampolgár kategóriát. Másodszor pedig a törvényjavaslat elfogadásakor a képviselők 66,6 százalékának igenlő szavazására lenne szükség, mivel a javaslat megkülönböztetve érvényesíti az állampolgári jogokat a külhoni állampolgárok esetében. Az 1990-es alkotmánymódosítás óta nagyon kevés kétharmados törvényt fogadott el az Országgyűlés, alkotmánymódosítást pedig egyszer sem.

2. A státustörvény a napi élet szükségleteivel foglalkozik, a munkavállalással, a gazdasági kérdésekkel, egészségügyi ellátással, oktatási és közművelődési jogok kiterjesztésével a határon túli magyarok számára stb. A külhoni magyar állampolgárságról szóló javaslatnak viszont egyetlen kitűzött célja van: a Magyar Köztársaság útlevélének megszerzéséhez. Az útlevél birtoklásával kapcsolatosan csupán annyit kell megjegyezni, hogy az útlevél mint igazolvány, azonos értékű a személyi igazolvánnyal, amelyre csak az állampolgár jogosult. Nyilvánvaló, hogy a javaslat megfogalmazói annak a szándékuknak adtak hangot, hogy a magyar útlevél megszerzésével könnyen átléphessék az európai uniós határokat. Elképzelhetetlen, hogy az ilyen jogosultságot adó igazolványt a mintegy tízmilliónyi magyar állampolgár mellett további, körülbelül hárommilliónyi nem magyar állampolgár birtokolja. Ez nem csupán az államigazgatást feszítené szét, de egy csapásra veszélybe sodorná Magyarország uniós esélyeit is. Vagy talán az útlevél is külhoni lenne? Ha bármi-ben eltérne a nemzetközileg elfogadott magyar útlevéltől, nem tölthetné be azt a célját, amire a javaslat fogalmazói gondoltak. Akkor pedig elég a státusigazolvány is, és nem szükséges ilyen nagy gerjedelmeket keltetni a külhonisággal. A státusigazolvány ugyanis a magyarországi beutazás megkönnyítéséhez elegendő eszköz lehet, csupán egy miniszteri rendelet kell hozzá.

3. A státustörvény kapcsán többen és többször emeltek kifogást az elnevezése miatt. Igazuk van, de a határon túli magyaroknak Magyarországon nyújtandó jogokról és kedvezményeikről szóló törvényt egyszerűbben elnevezni aligha lehet. Viszont mit jelent a romantikusan hangzó külhoni magyar állampolgárság? Elsősorban szemantikai zűrzavart tár elénk, mert a három szóból csupán kettőnek van egymáshoz fűződő jelentéstani kapcsolata: a magyar állampolgárságnak. Márpedig a javaslattevők ezt a külhoniság vetületében gondolták végig, tehát ez benne az újdonság. De mit jelent a külhon kifejezés? Ez egy XIX. századi köznyelvi képzavar, amely a helytelen szóösszetételből származik. A pontatlan fogalmazásban sokszor szinonimaként használják a haza, a hon, a szülőföld fogalmat. De ha nem tudunk eligazodni magyar nyelvünkben, és nem ismerjük a szavak pontos értelmét, akkor folyamodjunk segítségért Petőfi Sándorhoz. Petőfi pontosan meg tudta különböztetni egymástól a szülőföld és a haza fogalmát (lásd: A nép, A nép nevében című verseit). Petőfi haza fogalma, azonos a honnal, de nem azonos a szülőfölddel. Petőfi minden kétséget kizáróan fogalmaz: „haza csak ott van, ahol jog is van”. Ez a megfogalmazás egyértelmű, nem a szülőfölddel kapcsolatos, hanem azzal az országgal és államalakulattal, ahol a nemzet honos. A haza, illetve a hon kifejezés ezért egyszerre nem illeszthető két országra vagy államra, és nem pontosítható semmiféle helyhatározóval, tehát nem bővíthető sem

külhaza, sem külhon kifejezéssé. Mert ha lenne külhon, akkor lennie kell belhonnak is. Tehát a törvénytervezet patetikus és nyelvileg zavaró címe így lenne magyarra fordítható: idegen állampolgárságú magyarok korlátozott állampolgári jogai Magyarországon.

A javaslat tehát az állampolgári jogok vetületében vizsgálándó, ezért először hatástanulmányt kellene végezni arról, hogy mennyire kereszteznek a kettős állampolgársággal kapcsolatos jogi normákat Magyarországnak a szomszédos országokkal kötött szerződésai. Ilyen hatástanulmány nem készült. Annyi azonban nyilvánvaló, hogy az úgynevezett külhoni magyar, ha csak útlevelet kapna, és nem nyerne letelepedési jogot, akkor ugyanolyan helyzetben lenne, mint a kettős állampolgárságú külföldön élő magyar, aki kiválthatja a magyar útlevelét, de lakóhelye továbbra is Magyarországon kívül van. Ez tehát a kettős állampolgársággal azonos problémát vet fel, amelyről már szóltunk. A külhoni magyar állampolgárságról szóló javaslattal nem is kellene többet foglalkozni, ha ez az ügy nem vált volna a közéleti piacpolitika témájává. A Magyarok Világszövetsége Erdélyi Tanácsának és az RMDSZ reformszárnyának egyes megjelenítői azonban petíciót szerveztek Romániában, szerveznek Szlovákiában, és hasonló szándékaik vannak a Vajdaságban is a külhoni magyar állampolgárság javaslatának támogatására. A petícióval a magyar kormányt célozták meg. A petíció politikailag csak úgy értelmezhető, hogy a megvalósítható státustörvény ellenében szorgalmazzák a megvalósíthatatlan és az uniós csatlakozásra nézve veszélyes külhoni magyar állampolgárságot. Ezzel a státustörvény ellenzőit támogatják, és veszélyeztetik a magyarság újraintegrálódását, mint ahogy általuk szűnt meg a Magyarok Világszövetségének a nemzetet integráló funkciója is. Arról nem is beszélve, hogy erkölcstelen a külhoni magyar állampolgárság ügyében elindított petíció, mert a jóhiszemű magyar kormányt akarják rákényszeríteni olyan lépésekre, amelyek akár belpolitikai válságot is eredményezhetnek, és veszélyeztethetik Magyarország európai integrációs törekvéseit. Ilyen célokat ellenséges titkosügynökségek szoktak megfogalmazni és nem a nemzet felemelését hangoztató szervezetek. A petíciót inkább a román vagy a szlovák kormánynak kellett volna címezni annak érdekében, hogy szüntessék meg a kettős állampolgárságot lehetetlenné tevő jogi korlátot.

A külhoni magyar állampolgárság szorgalmazói veszélybe sodorhatják a státustörvény megalkotását. Elsősorban azért, mert arról győzik meg ellenzőit, hogy a MÁÉRT és a magyar kormány által kidolgozott jogi megoldás a határon túli magyarság idegen voltának a megszüntetésére nem nyerte el a határon túli magyarok támogatását. Ez egyforma eredménnyel fog lecsapódni azokban a magyarországi politikai körökben, amelyek még a státustörvényt is soknak tartják, és azokban is, amelyek azt túl akarják lícitálni.

Pedig ha elfogadják a státustörvényt, ez lesz Trianon óta az első olyan magyarországi törvény, ami megszünteti azt a máig létező megalázó állapotot, amelyben egy magyargyűlölő idegent és egy magyarságáért akár meghurcolt határon túli magyart egyformán idegenként kezel.

Több mint hárommillió magyar vált idegenné egyik napról a másikra a trianoni békeszerződés következtében a maradék Magyarország viszonylatában, s köztük számos, egy családba tartozó személy is volt. Az elmúlt nyolcvan év alatt az így elszakított magyarok súlyos árat fizettek a közös magyar múltban elkövetett politikai hibákért. A státustörvényt

ezért parányi jóvátételként is lehet értelmezni az irányukban. Az elszakítottság és a magyarok iránt ellenségesen viseltető új államokon belüli kiszolgáltatottságot, az ebből származó szenvedéseket, az üldöztetést, a folyamatos társadalmilag és gazdaságilag hátrányos helyzetet úgysem lehet semmivel kárpótolni.

A státustörvénynek azonban van egy jövőt formáló tartalma is. Benne rejlik a lehetőség az olyan gazdasági és társadalmi szervezési szerkezetek határok fölötti összekapcsolására, amely erősítheti a határ mindkét oldalán élő magyarokat, sőt bekapcsolhatja a magyarokkal együtt élő szomszéd nemzetek egyes részeit is az így létrejött keringési körökbe.

Forrás: *Magyar Nemzet*, 2000. november 18.

Csurka István

Magyar szemmel

A MÁÉRT 2000. december 12-e és 14-e között megtárgyalta a kormány által tervezetként bemutatott úgynevezett státustörvényt, és a későbbi országgyűlési megtárgyalás számára javaslatokat tett. A hozzászólásokban sok bíráló megjegyzés hangzott el a részleteket illetően, de az ügyet, „a dolgot magát” mindenki támogatta. Az MSZP, mint már annyiszor, csak különvéleményének megfogalmazása kíséretében írta alá a közös dokumentumot, és az utólagos értékelések során elsősorban a magyarországi magyar adófizetőkre a törvény bevezetése után nehezedő terhekkel riogatja a dolog lényegét alig ismerő hazai társadalmat. Ez a megszokott, kádárista nemzetbomlasztás tünete. Az MSZP a saját maga évtizedes internacionalista, kozmopolita működése és a saját sajtója és kulturális igazgatása által elrontott, anyagiassá és belátástalanná, nemzeti tudat nélkülivé tett belföldi tömegek szavazatára, ösztönös irigységére és nemzeti közönyére játszik. Aki itt nem szavaz, aki csak magyar, akárhol, az ezt a hatalommániás társaságot nem érdekli. Egyelőre még csak szordí-nósan, de ahogy következnek a választások, majd még harsányabban is fújni fogja a nótáját: „saját szánktól vesszük el a falatot?”

A törvénytervezet kétségtelenül sok tekintetben fogyatékos, ám ezek a hibák a betervezés előtt a kormány által is kijavíthatók, és az Országgyűlés is pontosabbá és körültekintőbbé tehet egyes vonatkozásokat. A Kárpát-medencében, a magyar hazából kiszorult magyaroknak nyújtandó kedvezmények, jogok és lehetőségek és ugyanakkor az itteni, a belföldi kötelezettségek törvénye komoly szolgáltatásokat tehet az összmagyar megmaradásnak. Ezért a MIÉP helyesli, támogatja a kezdeményezést, és igyekezni fog az országgyűlési tárgyalás és a végső formába öntés során hozzájárulni a lehető legtökéletesebbé tételéhez.

A fentebb említett szavazatszedési indítékú, rosszízű MSZP-ellenálláson, avagy inkább – betartáson kívül, amelybe az SZDSZ is hivatalból bekapcsolódik, fel kell hívnunk a figyelmet még két körülményre:

A magyar élet idebent, belföldön is súlyos mértékben veszélyeztetve van. A globalizmus előrenyomulása és a pénzügyi politika változatlansága mellett annyira elromolhat néhány év és egyetlen nemzedék életideje alatt is a magyarság helyzete, hogy az ideérkező erdélyi, felvidéki, kárpátaljai magyar már nem magyar Magyarországot talál itt, hanem a plazák országát, amelyben a magyar nép másféle kiszolgáltatottságban, alávetésben él, idegenek és az idegeneket kiszolgáló bankárelit uralma alatt, és sem oktatásban, sem kultúrában nem kapja meg azt a magyar megerősítést az ide érkező és odahaza, a szülőföldjén ilyen vagy olyan mértékben üldözött magyar, amiért idejött, amit a törvény ígér neki.

Ha odaát, ahonnan jött, üldözött ember volt, kiszorított, hátrányos helyzetű a magyarsága miatt, itt nem lesz az, itt csak éppen annyira lesz másodrendű, mint az új szomszédja, a foglalkoztatója, kisiparos, akit háttérbe szorítanak a nemzetközi nagyvállalatok. Egyik sem kap valódi magyar kultúrát, hanem nemzetközi kotyvaléket és idegenszerűséget. Nyílt üldözésben nem lesz része, de valamiért nemsokára ugyanúgy rosszul fogja érezni magát, mint az anyaországi magyar.

A MIÉP véleménye tehát az, hogy a helyes törvénynek elsősorban a belső viszonyok rendbetételével, a hazai magyar oktatás, kultúra, sajtó megmagyarításával, megtisztításával, és a dolgozó magyar emberek, a kisemberek életének rendezettebbé tételével kell utat csinálni, alapokat lerakni. Magyarország legyen a magyaroké! Az MSZP és az SZDSZ pedig lássa be súlyos felelősségét – felelőtlenségét – a magyar érdekek eladása, elárulása tekintetében. Öntsünk tiszta vizet a pohárba: az MSZP és az SZDSZ most is elsősorban a globalizmus szolgálatában áll, szálláscsináló az idegenek számára.

Még meg sem száradt a tinta az aláírt közös nyilatkozaton, a Népszabadság, mint az SZDSZ–MSZP közös szócsöve és a bankárbal politikájának kimunkáló műhelye, már elő is állt egy pocsék címkével. Fellőtték az „etnobiznisz és az etnokorrupció” kalmár fogalmát. A törvénytervezet szerint ugyanis a határon túli szervezeteknek, egyházaknak, pártoknak, egyesületeknek lehetőségük lesz mintegy levizsgáztatni az embereket, és javaslatot tenni, hogy ideát kinek állítsa ki a magyar hatóság a Magyar Igazolványt, amelyhez a kedvezmények társulnak, és amellyel el lehet jutni Hegyeshalomig. Tehát egy picinyke kis hatalom kerül kis magyarok kezébe, válogathatnak és értékelhetnek, és a Népszabadság kufárjai mindjárt bizniszt kiáltanak. Kétségtelenül van tapasztalatuk az ilyesmiben: hatalmuk, javaik nagy részét szerencsétlen milliók halálának üzletével szerezték. Eszközzé tették a holokausztot, amint arra éppen egy, a múlt évben lezajlott németországi vita, a Walser–Bubis-perlekedés mutatott rá, amit itthon természetesen elhallgattak. Van tehát etnobiznisz, de szerintük a magyar ne merjen még igen szerény előnykéket se faragni, kovácsolni mérhetetlen szenvedéseiből és esetleges kitartásából.

A másik meggondolás súlyos. Váratlan és mellbevágó. A magyarságnak most, a globalizmus előretörése és éppen az előretörés közben okozott természeti és emberi, társadalmi károkozások, pusztítások miatti megingásai, válságai és esetleges azonnali összedőlése idején – ez évtizedes zűrzavart és háborúkat jelent világszerte, különösen a Közel-Ke-

leten – számba kell vennie megmaradása esélyeit mind a megmaradt hazában, a Magyar Köztársaságban, mind pedig egykori teljes élettere, három és fél millió magyar szülőföldje térségeiben. Az esélyek nem egyformák. A magyarellenesség Trianon óta ugyan körös-körül jelen van, de korántsem egyforma mértékben és különböző megjelenési formákban. A Kádár-korszak legnagyobb bűne nemzeti tekintetben az volt, hogy túlteljesítve a szovjet utasítást, szemet hunyt a magyarság megnyomorítása fölött, sőt még bátorította is a magyarirtókat. Egyetlen lépést sem tett, hogy a világ elé tárja a magyar sérelmeket, erre a célra nem áldozott, és nyugati kapcsolatait nem használta fel magyarvédelemre. Ez ma már szinte jóvátehetetlen. Ebbe a hibába az Antall-kormány is beleesett, amikor elkezdte előkészíteni az alapszerződések politikáját, és egy-két kijelentésen túl a gyakorlatban csak bátortalan lépéseket tett. A halmazati büntetés most az, hogy immár vannak a magyar életnek olyan helyei, ahol a magyarként való megmaradás csak illúzió. Az Erdélyben és másutt, idegen nép tömegében, szórványban, szétszórtságban élő, magukra maradt magyarok százazrei foszlanak ki a magyarságból nyomtalanul. S ha ezt összevetjük azzal, hogy az anyaországban is vannak már kiürülő elzárványosodott falvak, ahol szinte csak öreg magyarok élnek, sokszor rettegésben, akkor felvetődik egy változtatás szükségessége a megmaradási stratégiában. Idegeneket, idegen kultúrák embereit, sokszor magyarellenessé indulatú elemeket fogadjunk-e be, vagy olyan magyar családoknak adjunk munkát, földet, életlehetőséget, akik ott, ahol most élnek, biztosan elvesznek a magyarság számára, itthon pedig hasznos, erős, esetleg boldog magyarok lehetnének.

Valószínű, hogy az egy tömbben élő székelység még sokáig meg tudja védeni magát, különösen, ha segítjük ebben. És ha kiállunk értük! De nem valószínű, hogy a szétszórtságban, ellenséges nép tömegei között élő más még-magyarok sokáig húzzák és nem illeszkednek be, nem váltanak nemzetiséget. Ilyenek minden égtáj magyarjai között élnek és lehet, hogy csak hívó szóra várnak. Egy ilyen tudatos behívási, életkerethez juttatási politika elejét vehetné annak is, hogy olyan idegenek szálljanak meg bennünket, akikhez semmi közünk.

Vannak idők egy nemzet életében, amikor a számvetés: szembenézés. Szembenézés önmagunk korábban mélyen rögzült nézeteivel, programjaival és sokszor figyelmetlenségeivel.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk most meg van ígérve. Bensőnkben azonban nincs kellő tisztasággal elrendezve semmi, ami ezzel kapcsolatos. Hol vannak Európa és az unió határai? Ha Biharkeresztesnél és Csapnál lesznek, meg Szegednél és Makó alatt, a Maros mentén, akkor hiába hozunk státustörvényt, s a szórványokban senyedő magyarokat bizonyosan elveszítjük. Most az a feladat, hogy az unió határait kereső, tágitó európai hatalmakkal tudassuk, hol vannak a keresztény Európa valódi, természetes határai. Nem Biharkeresztesnél, mert ott csak trianoni határ van, s onnan még száz kilométerekig, a Kárpátokig keresztény Európát lehet találni. Még ha szegényt és lerongyolódottat is. Az Európához csatlakoztatható területnek a Kárpátok gerincén fut a határa, az erdélyi hétmillió ott született és oda telepített románnal együtt. Kolozsvár még mindig európai város, Brassó is és Gyulafehérvár vagy Zenta is. Miként Horvátország, Szlovákia és Szlovénia is. Nem lehet megmondani, hogy az elanyagiasodott európai vezetők, s az egész európai közvéle-

mény mikor fogja ezt belátni. Lehet, hogy lehúzzák a képtelen határt Magyarország és a Partium között, Magyarország és Erdély és Kárpátalja között, mert így a legegyszerűbb és így a legstátuskvósabb. Nekünk, magyaroknak, és józan románoknak, szlovákoknak és ukránoknak sohasem szabad megszűnnünk Európa értésére adni, hogy ez így nemcsak igazságtalan, hanem természetellenes is. A Kárpát-medence, miként azt gróf Apponyi Albert is elmondta a párizsi békekonferencián 1920 januárjában, kivételes természeti, földrajzi egység, kulturális és gazdasági egység, amelyben csak a benne élő népek sokfélék. Ha mindegyiknek önrendelkezése is van, s egy nagy európai államszervezetben miért ne lehetne, akkor értelmetlen és káros dolog ezt a sokszínű, természetes egységet nem egyszerre, együtt bevinni a közösbe. Erdélyt és Kárpátalját, Szlovákiát és Horvátországot egyszerre, együtt. Azért, mert egyszer, 1920-ban, a Trianon Palotában egy rossz döntéssel Erdélyt Romániának adták és ezzel hárommillió magyart megfosztottak az önrendelkezésétől, és életképtelen államokat hoztak létre, az ott lévő őslakos románokkal is nagyon rosszat tettek. Mindenesül a Keletbe tolták Erdélyt. Most pedig csodálkoznak a választási eredményeken, és rosszalják azt. Mindaz, ami most történik Romániában, Trianon egyenes következménye, és azért történik, hogy Erdélyt soha ne lehessen Európához csatolni. Maradjon a Kárpátokon túli Románia eltartója, táplálója, dicsősége és a moszkvaiság mellvédje bent, Európa testében.

A Nyugat ezt a tényt csak akkor fogja felismerni, ha mi, magyarok, ráébresztjük. Ez sokkal nehezebb feladat, mint egy jó státustörvényt összekalapálni. De ezt is meg kell tenni.

A magyaroknak érezniük kell, hogy várjuk őket, és idehaza, magyar földön várjuk őket. Jöjjenek tanulni, dolgozni, a munka után tisztességesen járulékokat is fizetni, élni, szeretni, boldogulni és ha akarnak, megtelepedni. Választaniuk kell az áttelepedés kétségtelen fájdalmai és az ott-maradás fájdalommentes eutanáziája között.

Így aztán néhány évtized, talán század múltán mégiscsak lesz Európa közepén egy nagy állam, amelyet újra többségben magyarok laknak, békességben együtt élve románokkal, szlovákokkal és másokkal, egy nagy európai család megbecsült tagjaként.

Igen, most egy új státustörvényről van szó, de elsősorban a saját élet-halálstátusunkról.

Forrás: *Magyar Fórum*, 2000. december 21., 2.

Máthé Éva

Ki a magyar?

Mostanában (inkább, mint valaha) azon muszáj itt, Erdélyben elgondolkozni, hogy mit is jelent majd nekünk státusmagyarnak lenni. Azt mondják a határon inneni és túli fő korifeusok, hogy magyar az, aki tud magyarul, és annak vallja magát. Ezzel kapcsolatban rögtön feltevődik a kérdés: ki, mikor és miért vallotta, vallja magát magyarnak, romának például kies, szép szülőföldünkön. Mert látok például a magyar televíziók műsoraiban sok olyan, az „átkosban” levitézlett egyént, akik ma Budapesten „jó magyarok”, esetleg „díszmagyarok”, miközben itt jó románok voltak, annyira jók, hogy nem átalították tövig kiszolgáltatni a múlt rendszert, amelyről sok jót elmondani igazán nem lehet. Nagyon gyakran látom azt a szakmabeli társamat, akiről székelyföldi kollégák mondták a kilencvenes évek elején: a helyi román pártlap román újságírója volt, azok közül is a csahosabb fajta, aki saját munkatársait jelentgette fel a belügyéreknél. S láttam azt a férfit is, aki most alapítványi vonalon lett főnök, harcosan védelmezi a magyar érdeket, egyházi érdeket, miközben jól emlékszem, hogy az RMDSZ 1990-es első országos összejövetelén úgy kerülgették, mint aki fertőző betegségben szenved, egyesek heves kirohanást intéztek ellene, mondván: ha ő itt van, menten távoznak. De minderre ráterült az időbeni, térbeni messzeség jótékony fátyla. Az új hazában – úgy látszik – mindenki lehet jó fiú, aki csak akar. Hogy hány olyan konjunktúramagyar él ma Magyarországon, aki korábban emitt konjunktúraromán volt, annak csak a Fennvaló a megmondhatója, vagy talán még ő sem.

Tehát ki a magyar? Úgy tűnik, ezután (ha majd az Országgyűlés is úgy akarja!) érdekesebb lesz magyarnak lenni, mint eddig. Értem én azt, amit Tabajdi Csaba mond az etnobizniszről, etnokorrupcióról. Nem kell emiatt úgy felháborodni. Mert szép számmal lesznek olyanok, akik nemcsak a korábban fenn hangoztatott más jellegű nemzettudatot, de pénzt is hajlandók majd áldozni azért, hogy könnyedén átlépjék a Nyugat-Európa és Románia közé esetleg ismét bekeményedő vasfüggönyt.

Az embernek, ha romániai magyar, néha olyasmi is eszébe jut, hogy mi lesz akkor, ha a többségében nacionalista román parlament kitalálja: aki „határon túli magyar” igazolvánnyal rendelkezik, az – teszem azt – köteles megkülönböztető jegyet viselni, no nem sárga csillagot, az már „foglalt”, hanem esetleg piros tulipánt. (Hess, madár! Micsoda hülye gondolat!) A sértődöttség, a gyanakvás (mi ez már megint, amit Budapesten kifőztek?) képtelenebbnél képtelenebb ötleteket is szülhet.

Mindezt egybevetve, és főleg félretéve, jó az, amikor a határon túli magyar ilyesmit hall: „határmódosítás nélkül egyesül a nemzet.” Azt hiszem, ebben mi vagyunk (lennénk!) a történelem úttörői, pionírai. Remélhetőleg a nemzet nem veti el az ötletet. Vajon ha referendumot szervezne a magyar kormány a témával kapcsolatban, a nép hogyan vélekedne a határon túliaknak nyújtandó kedvezményekről?

Nem vagyok meggyőződve arról, hogy simán átjutna a szűrőn a státustörvény. De ezért nem a nép lenne a hibás. Hanem a rendszer, amely sok évtizeden át tízmillió magyarral számolt.

Forrás: *Magyar Hírlap*, 2000. december 27.

Dobrovits Mihály

Létszámmellenőrzés a magyarelosztóban: *státustörvény és nemzeteszme*

Ha a magyar szabadelvű választópolgár a jelenlegi magyar kormányzat és az intranzigens nacionalista körök közötti együttműködés gyanúját érzi, felsikolt. A magát liberálisnak gondoló magyar közírás folyamatosan igyekszik azt a benyomást kelteni, hogy a jelenlegi középpjobb koalíció zsákjából kilóg a szélsőségesek patás lába. Tény, hogy a Fidesz–MPP vezette koalíció számos verbális és nem verbális engedményt tett a Fidesz egykori ösellen-ségeinek, azt azonban bajosan állíthatnánk, hogy a jelenlegi kormányzat szomszédságpoli-tikájában vagy a határon túli magyar kisebbségek ügyeinek intézésekor engedett volna az etnikai bajkeverésben utazó erőknél. Az MVSZ nem rúg már többet se labdába, se kor-mányba, a kiscgazdák körül ólálkodó revizionista hadastyánok a fasorban sincsenek, és a magyar külpolitika szótárából – legalábbis nyilvánosan – kikoptak az első ciklusra oly jel-lemző, gyanús célzásokkal teli kettős beszéd nyomai is. Az Orbán-kormány e kérdésben is szokott módján járt el. Hangzatos ígéretei után voltaképpen nem adott semmi különlege-set, és a végén éppen azoknak a nagyhangúaknak mutatott ajtót, akik már birtokon belül érezték magukat. Az utolsó kérdés most az, hogy a Fidesz–MPP Antalltól örökölt holdud-vara meddig lesz képes a szekéren maradni. Mindezek ellenére szükséges megismerked-nünk a történet legújabb fordulatával, amely ezúttal a külhonban élő magyarok és az anya-ország viszonyát igyekszik törvénnyel szabályozni. A helyzet az állatorvosi tankönyvek beteg lovaként mutatja be közgondolkodásunk rögzült hibáit.

*

Ezek elsőbbike természetesen az, hogy a nemzeteszme ezúttal legyőzte az állameszmét – még akkor is, ha e diadal jobbra szimbolikus, és államigazgatási következményei kevésbé változtatnak a határon túli magyarok jelenlegi magyarországi létkörülményein. Ám, minthogy a nemzeteszme elsőbbsége az állameszmével szemben a magyar nacionalis-ta jobboldal egyik kedves vesszőparipája, ezen meglepődni nincs okunk. Némiképp aggasztóbb viszont a törvény azon kiindulása, amelyet szinte mindenki axiómaként fog-a-dott el. E szerint pedig e törvény létrejöttének oka a „schengeni határok” okozta helyzet.

Túl azon a tényen, hogy az EU-tagság nem jelenti azonnal a schengeni egyezmény részességét, a klebersbergi magyar kultúrfőlény gondolata keveredik itt sajátos eleggyé a kádári életszínvonal-nacionalizmussal. Miközben az Európai Uniót kelet felől védő határ jelenleg Magyarország nyugati határa, Magyarország úgy tesz, mintha máris a Záhony–Csenger-sima–Nagylak–Horgos–Tompá vonalon állna vagy bukna az unió határrendészeti biztonsága. Eközben kiderül az is, hogy a jelenlegi magyar politika- és véleményformáló osztály számára az Európai Unióhoz való csatlakozás nem gazdasági és politikai lépés, hanem szimbolikus aktus, öngazolás és elégtétel, amely elsősorban önmagunkról szól. Miközben hisztérikus frusztráció fogadja azt aényt, hogy Magyarország jelenleg nem tagja az unió-nak, és a legvidámabb barakk egykori képét helyettesítő „élenjáró tagjelölt” nem nemzetközi jogi kategória, a magyar közgondolkodás kéjeleg annak boncolgatásában, hogy mi a különbség Magyarország és szomszédai nem tagsága között, és már annak tudatában próbál kegyet osztani meg fenyegetőzni, hogy Magyarország csatlakozása s az ezzel járó kép-zelt és valós privilégiumok tartós fölényt jelentenek számára a szűkebb térségében. Holott a tizenötös tagjelöltmezőny létrejötte világosan mutatja, hogy Brüsszelnek e kérdésben mások az elképzelései. Ha a kelet-közép-európai kisállamok nyomorúsága egyszer véget ér, akkor az együtt ér véget – vagy nem ér véget soha. Az EU-t ebben döntőbíró-nak tartani vagy éppen hatalmi játékszernek használni teljesen felesleges.

Magyarország perverz viszonyát szomszédai-val nem magyarázhatja egyszerűen a trianoni sokk. A Magyarországgal szomszédos országokba került magyarság sorsának meg-ítélése inkább tükrözi az adott ország megítélését, mint a tényleges helyzetet. A Romániához került és a magyarországi közbeszédben tévesen Erdéllyel azonosított területen élő magyarság gyakran pars pro toto azonosul az utódállamok magyarságának szenvedéseivel. A jelenlegi tervezet is elsősorban Románia, Szerbia és Ukrajna magyarjait célozza meg. Jellemző módon, ha a határon túlra került magyarság sorsáról van szó, a Lajta és a mai magyar határ között, az egykori Nyugat-Magyarországon élő magyarságról senki sem beszél. Nyilvánvaló, hogy honfitársaink általános vélekedése szerint jobb Ausztriában élni, mint Romániában. Mindezek ellenére megdöbbentő, hogy a Biharkereszttestől keletre eső imaginárius Erdély magyar neveihez ragaszkodó köztudatunk milyen magától értetődően veszi át a világháború utáni osztrák-német terminológiát. Honfitársunk „Burgenlandba” utazik, s Nickelsdorfnál (Miklóshida) lépi át a határt, általában nem tudja, hogy Eisenstadt az Kismarton, s hogy Ruszton (Rust) született Liszt Ferenc; Pinkafeldnek (Pinkafő) és Oberwartnak (Felsőőr) nevezi a területen utoljára még magyarnak maradt két falut, és nem is tudja, hogy e falvak az Őrségből vétettek el. Azt, hogy az olaszokkal és a horvátokkal ellentétben a magyar kisebbség csak a kilencvenes években került be az osztrák alkotmány bástyái mögé, bátran elengedi a füle mellett minden honfitársunk. (Kivételt legfeljebb a MIÉP képez, amely párt viszont konzekvensen a néhány napra kikiáltott Lajta-bánság emlékét ápolja. A hab e tortán az, hogy miközben a MIÉP a nyíltan magyarellenes osztrák Szabadságpárt választási győzelmét ünnepelte, propagandájában területi igényeket jelen-tett be Ausztriával szemben. Furcsa párt.)

E névhasználati gondok jellemzők még a kádári korszak másik presztízsállamára is. A „Jugóba” rekkent magyarság esetleges gondjai itt nem sokakat érdekeltek. Magától érte-

tödően vettük tudomásul a Schwarzenberg herceg hagyományaként a mai világra maradt egykori Srbska Wojwodina, azaz a mai Vajdaság létét, amelyet egyféle magyar autonóm területnek képzeltek a tájékozatlanabb anyaországi emberfők. Azt, hogy az ottani magyarok tulajdonképpen bácskaiak, még a kilencvenes évek sem tudták a Kosztolányi és Csáth Géza kultuszát bőfögő agyvelőkbe táplálni. Mindenesetre a *Cezar vinjak*, a képeslapok meztelen cicái és a palicsi avantgárd a szabadság megkérdőjelezhetetlen aurájával vonták be e földdarabot. Tőlünk északra pedig a cseh kultúra mítosza takarta el a magyar kisebbségi sorsot.

*

E földrajzi szimbolikát nem véletlenül hangsúlyoztam ennyire. A kilencvenes évek kezdetének kedvelt tanulmányi terepe volt az „ellenőrizhetetlen” kelet-európai nacionalizmusok rémképe. A szocialista rendszerek Közép-Ázsiától a Kárpát-medencéig szorgosan üldözték a burzsoáziává és modern értelmiséggé válás csíráját magukban hordozó rétegeket, igencsak szívesen állították szolgálatukba a paraszti nacionalizmusokat. Az egykori szovjet térség urai mesterien használták ki az etnikai alapú hatalmi játszmákat saját befolyási övezetük féken tartására, igaz, azután éppen ebbe pusztult bele az uralmuk. 1968 Csehszlovákiájában például az első bécsi döntés forgatókönyvével lehetett sikert aratni. Miközben a magyar és a lengyel csapatok az 1938 tavaszán számukra kijelölt vonalakon álltak, Prága ellenállását éppen a szlovák nacionalizmust felvállaló Bilák-féle csapattal lehetett térdre kényszeríteni. Ceaușescu látványos távolmaradása a csehszlovákiai akciótól és a romániai magyar kisebbség 1968-ban kezdődő öt fényes éve sem a pártvezér kezdeti demokratizmusával, netán magyarbarátságával magyarázhatók, hanem azzal, hogy a tanácsadói között akadhatott olyan, aki emlékezett arra, hogy az első bécsi döntéseket tájainkon követni szokta egy második is.

Mindezek ellenére a kilencvenes évek – egyetlen, igaz, annál véresebb kivétellel – nem hozták el az etnikai polgárháború poklát. A nyugat-európai kisnemzeti nacionalizmusok minden izzásuk ellenére tudomásul veszik, hogy ellenfeleikkel azonos térben mozognak. A Bécs-től Isztambulig terjedő sávban viszont más a helyzet. Nem alakultak ki olyan tisztán elhatárolható nyelvi és etnikai tömbök, mint Nyugat-Európában, viszont a mozaikszerűen összekényszerült etnikumokat a szimbolikus térhasználat is elválasztja egymástól. Ha egy térképre vetítjük a Közép-Duna-medence szerb, magyar és német térhasználatát és a hozzá kapcsolódó földrajzi nómenklatúrát, akkor az a benyomásunk támadhat, mintha e nemzetiségek nem egy térben és nem egy uralom alatt éltek volna. Hasonló helyzetet látunk a Kárpát-medence keleti végein magyar, német és román viszonylatban, a Balkánról nem is beszélve. A szocialista korszak telepítési politikája pedig azzal is súlyosbította ezeket a nem egyszerű viszonyokat, hogy a korábbi szimbiozis kialakult rendjét nem ismerő – s azt értelemszerűen be sem tartó – tömegeket telepített egyik napról a másikra új etnikai közegbe. Így válik igazzá, hogy térségünkben számos helyzetben felesleges kisebbségről vagy többségről beszélni: célszerűbb az egymás felett átnyúló nemzetalakulások létét elfogadni.

A kilencvenes évek nacionalizmusának térségünkben az a sajátossága, s éppen ebben tér el akár a nyugat-európaítól, akár a térségünkben korábban lejátszódott hasonló folyama-

toktól, hogy a szimbolikus tér birtokbavételére törekszik. Nem feltétlenül akar leszámolni a másik térhasználó preferenciáival, inkább, ha teheti, megkísérli függetleníteni magát tőle. A romániai (és délvidéki) magyar intranzigensek autonómiatörekvéseinek egyik sajátossága is éppen az, hogy a saját etnikai közösségüket szeretnék önálló entitásként kiemelni országuk többi lakóinak sorából, és erre Budapesttől várnak garanciákat. A jelenlegi magyar státustörvény voltaképpen e törekvésre adott válasz, amely jócskán kilúgozta az eredeti követeléseket.

*

A magyar fogyasztói nacionalizmus eleve elképzelhetetlennek tartja, hogy Magyarország relatív jólétét holmi románokkal osztozkodják, így bolond lesz területi revíziót követelni. A jelenlegi magyar–román és magyar–szlovák viszonyban éppen a nacionalizmusok időeltolódása figyelhető meg. A szlovák és a román álláspont ahhoz ragaszkodik, hogy az adott állam területén élő magyar kisebbség viselkedjék kisebbségként, azaz ismerje el a többségi nemzethez képest alárendelt voltát, és fogadja el, hogy elsősorban az adott állam polgára, s csak azon belül magyar nemzetiségi. A félelem mozgatórugója nyilvánvalóan az, hogy a lakossággal együtt a terület is elveszhet. A magyar válasz erre tipikusan posztmodern. Nem kérdőjelezi meg sem a terület hovatartozását, sem pedig a lakosság állampolgárságát: egyszerűen felülemelkedik a kérdésen.

Mindez lehetne a magyar kormányzat különleges nagyvonalúságának példája is: úgy oldani meg a kárpát-medencei magyarság összetartozásának problémáját, hogy ezzel ne kelljen átalakítani a terület jelenlegi politikai földrajzát. A valóság azonban nem ilyen egyszerű: az az elvi, ideológiai alap ugyanis, amelyből e megoldás szárba szökött, legalább két súlyos gondot felvet.

Először is a magyar kormányzat rendre úgy kísérel meg az utódállamok magyarságának sorsába avatkozni, hogy nem kéri ki az illetékes kormányok véleményét. Semmilyen előzetes hatástanulmány nem elemezte, milyen válaszreakciók várhatók, ha a magyar kormányzat esetleg megkülönbözteti szomszédai magyar és nem magyar állampolgárait. Magyarország úgy tesz, mintha nem is létezne ez a kérdés. Ráadásul az Európai Unió állami pertinencia alapján felépülő rendjét igyekszik etnikai alapúvá alakítani.

A másik gubanc pedig a felelőtlenül megígért kedvezmények jogosultjainak kiválasztásában van. A jelenlegi magyar politika ugyanis nem abból indul ki, hogy az adott állam hatóságai előtt ki vallotta magát magyarnak, hanem más megoldáshoz nyúl. Tucatszerű szervezet ajánlkozott már önkéntes mérvadónak e téren, leginkább az egyházak, s legfőképpen Erdélyben. Ebből az következik, hogy magyarnak nem az számít majd, aki annak vallja magát, hanem az, akit önjelölt szervezetek magyarnak minősítenek. Ez pedig máris a korrupció melegágya lehet. Ráadásul a magyarok és magyarabbak közötti különbségtétel, a magyarságteljesítmény igazolásának jelszava határozott itthoni emlékeket ébreszt. És ezzel máris eljutottunk a magyar és a nyugat-európai szélsőjobb kedvelt alaptételéhez. Ahhoz, hogy egy magát erkölcsi többségnek, pars seniornak tartó civil közösség magára ruházzon olyan jogosítványokat, amelyek az államot illetik, és megfoszthatja az általa nem kívánatosnak bélyegzettéket azoktól a közszolgálatoktól, amelyek segítségével jobbra for-

díthatná sorsát – arról nem is beszélve, hogy ily módon sérül az egyház és az állam szétválasztásának elve is. Jellemző módon ez már gyakorlat az üléseit a miatyánkkal kezdő RMDSZ-ben. És ez a gondolkodás nemcsak, sőt talán nem is elsősorban azért aggasztó, mert a határon túli magyarokat egy olyan, újabb függőségi viszonyba kényszeríti, amit sokan közülük a hátuk közepére sem kívánnának; vagy mert úgy nem ad nekik semmit, hogy ezenközben nyíltan szembeállítja őket hazájuk többségi lakosaival. Hanem azért is, mert ez az identitáspolitikai – ami mögött most teljes súlyával ott áll a magyar állam – hajlamos arra, hogy egy idő után szem elől té vessze eredeti célját, és ne tegyen különbséget a külhoni és a magyarországi magyarok között. A jelenlegi törvénytervezet minden látszat ellenére nem kifelé, hanem befelé beszél. A magyar állam befelé demonstrálja a nemzetesszeme iránti elkötelezettségét, miközben megerősíti polgáraiban a legvidámabb barakk kispolgári illúziójának maradékát.

Forrás: *Magyar Narancs*, 2001. január 4., 42–43.

Németh Zsolt

Bontsuk le a nemzetet megosztó korlátokat

A politika nem tud csodát tenni, de ez nem baj. A csoda már a világ teremtésekor megtörtént, amikor Isten olyannak teremtette az embert, hogy alkotni, formálni, gazdagítani akarja és tudja környezetét, illetve közösségeit. A politika akkor áll a helyzet magaslatán, ha elhárítja ennek a csodának, az ember alkotóképességének útjából az akadályokat, és segíti e képességek kibontakozását. A határon túli magyarokról szóló törvény ezt a célt szolgálja. A történelem sajnálatosan úgy alakult, hogy 15 millió magyar átlagon felül – hárommillió pedig súlyosan – korlátozva van abban, hogy alkotóképességeit kihasználja saját maga, szűkebb környezete, nemzete, illetve annak az országnak és annak a régióknak a javára, amelyben él. Amikor a határokon átívelő nemzeti újraegyesítés szükségességéről beszélünk, akkor ezeket a korlátokat kívánjuk lebontani. Az emberi alkotóerő ugyanis javarészt az emberi kapcsolatokban gyökerezik. Nem véletlen, hogy soha nem sikerült kedvezőbb közösségi modellt kitalálni az alkotás számára, mint a családi és a nemzeti közösség.

Személyes kapcsolatok

Két évvel ezelőtt a Magyar Állandó Értekezlet létrehozása a politikai kapcsolatokat intézményesítette Magyarország és a határon túli magyar közösségek között. Ennek az intézményes politikai közösségnek a döntése nyomán mára elkészült egy olyan törvény tervezete, amely elsősorban a személyes kapcsolatépítést könnyíti meg. A személyes kapcsolat első szá-

mú feltétele, hogy el lehessen jutni fizikailag az anyaországba. Ezt mozditják elő a törvény talán leglátványosabb rendelkezései: egyrészt annak a garantálása, hogy a magyarok mindenkor a lehető legelőnyösebb feltételek mellett utazhatnak be Magyarország területére, másrészt az utazási kedvezmények a tömegközlekedési eszközökön. A törvény kerettörvény, rendelkezéseit további jogszabályok ültetik át a gyakorlatba. Ez lehetőséget teremt arra, hogy az uniós csatlakozást is figyelembe véve Magyarország mindenkor a lehető legkedvezőbb adminisztratív feltételeket (például a vízumdíj elengedését, könnyített vízumkiadást) biztosítsa a határon túli magyarok beutazásához és magyarországi tartózkodásához. Az utazási kedvezmények azt jelentik, hogy például egy nagyváradai magyar évente kétszer, normális körülmények között – tehát nem a mindenféle alkalmi mikrobuszokon „gyűrődve” – úgy tud elutazni a határtól Budapestre és vissza, hogy ez (mai áron) 330 forintjába kerül. Ez tulajdonképpen a pozitív diszkrimináció iskolapéldája, hiszen a magyar állampolgárok nem élveznek ilyen kedvezményt pusztán magyarságuk miatt. És ezt az évi négyszeri utazást kiegészíti a diák- és nyugdíjas, illetve a tanári kedvezmények kiterjesztése a határon túli magyarokra. Jó példa ez arra, hogy nem csupán az állampolgári jogok egy részét kapják meg, hanem azon túlmutató kedvezményekben is részesülnek.

Kulturális, oktatási, szociális kedvezmények

A határon túli magyarság elsősorban a kulturális azonosság miatt kötődik Magyarországhoz, ezért a törvény különösen nagy hangsúlyt helyez a kulturális kapcsolatok és az identitásörzés támogatására. A határon túli magyarok a kulturális élet lényegében összes területén hozzájutnak azokhoz a kedvezményekhez, amelyekhez a magyarországiak. Szövegszerűen is kimondja a törvény, hogy ezen a téren a magyarországi és a határon túli magyarok jogai teljesen azonosak. Az oktatásban a diákkedvezmények szintén kézzel foghatóan éreztetik majd hatásukat. A törvény lehetőséget teremt arra, hogy az anyaország honorálja a határon túli magyar pedagógusok erőfeszítéseit a magyar kultúra fenntartásáért. Ők osztozni fognak magyarországi kollégáik kedvezményeiben – amelyeket a magyarországiak is azért kapnak, mert egyébként bérezésük még ma sincs arányban az általuk végzett munkával. Ez hatványozottan így van a keleti és délkeleti szomszéd országokban tevékenykedő tanárok esetében. A szociális kedvezmények közül kiemelkedik az oktatási-nevelési támogatás. Ez a magyarországi családi pótlékhoz lesz hasonló, és olyan határon túli családok igényelhetik, amelyek több gyermeket nevelnek, és magyar nyelvű iskolába járatják őket. A családtámogatásnak ezzel a formájával két célt tűzünk magunk elé. Egyrészt reméljük a népesedési mutatók javulását, másrészt erősítjük a magyar nyelvű oktatási rendszert.

Munkavállalás

A személyesen igénybe vehető kedvezmények következő fontos területe a munkavállalás legalizálása. Itt a magyarok abban különböznek majd a külföldiektől, hogy a munkavállalási engedély kiadásánál az ő esetükben nem kell vizsgálni a munkaerő-piaci vonzatókat. Bérezés és szociális juttatások (például egészségügyi ellátás) tekintetében a határon

túliai számára a magyar állampolgárokéval azonos jogokat biztosít a törvény, pusztán a munkavállalás időtartamát limitálja. Vannak hangok, amelyek ebben a kedvezményben az anyaország önérdékű hozzáállását vélik felfedezni, mondván, hogy ez nem juttatás, hanem kényszer, mert fogytán fogy a dolgos kéz Magyarországon. Ez tévedés. A munkanélküliség örvendetes csökkenése nem vezet még sokáig ahhoz, hogy ne lenne kit munkába állítani, hacsak egyes régiókban és szakágakban nem alakul így. A határon túli magyarokról szóló törvény nem az anyaország állítólagos szükségletéből indul ki, hanem a végek magyarságának Magyarország iránti kötődéséből. Az országnak és a nemzetnek, az egyéneknek és a közösségnek közös érdeke, hogy ehhez ne kelljen a határon túli magyarnak megalázó és veszélyes körülmények között feketemunkára szerződnie, ne kelljen huzamosan elhagynia szülőföldjét, ne kelljen lemondania már megteremtett egzisztenciájáról, és hozzájárulhasson az egyre látványosabban növekedő magyar gazdaság sikereihez.

A magyar igazolvány

Mi jogosítja fel ezekre a kedvezményekre, erre a kedvezményes kapcsolattartásra a határon túli magyarokat? Egy egyszerű papírdarab: a magyar igazolvány. Egy olyan közokirat, amelyet a magyar állam állít ki az ezt igénylő határon túli magyarnak személyesen. Egy közokirat, amely elsősorban nem arról szól, hogy valaki határon túli, hanem arról, hogy magyar. Egy közokirat, amelynek kiállítása azt jelenti, hogy a magyar állam közösséget vállal a határon túli magyarral. Személyesen övele. Ugyanúgy személyesen, ahogy saját állampolgáraival is. Erre a közösségvállalásra évtizedek óta várt a határon túli magyarság. Ennek intézményesítése és papírra fektetése a törvénytervezet legnagyobb érdeme és legalapvetőbb politikai hozadéka, ami akkor is óriási áttörés lenne, ha az igazolvánnyal az égvilágon semmihez sem lehetne hozzájutni.

A közösségek megerősítése

A fentiekben felsorolt kedvezményeket mind személyesen vehetik igénybe a határon túli magyarok. Vannak azonban olyanok is, amelyekhez csoportosan, a magyar közösségeken keresztül lehet hozzájutni, amelyek az egész közösséget együttesen látják el valamivel. Ilyen például a határon túli magyarok számára és a róluk készített, közszolgálati hírközlés. Ilyen a közhasznú gazdasági vállalkozások támogatása. Ide tartozik az identitásörzésben jeleskedő szervezetek számára juttatandó támogatások törvényes biztosítása. Ezek közül a kedvezmények közül kiemelkedik az a „félíg közjogi” szerep, amelyet a határon túli magyar közösségeket képviselő, úgynevezett „ajánló” szervezetek kapnak, hogy a magyar igazolvány kiállítására vonatkozó igényt az állam az ő ajánlásuk alapján bírálja el. Miért kell ezeket a közösségileg igénybe vehető kedvezményeket ugyanabban a törvényben megjeleníteni, amely a határon túli magyarok személy szerinti kapcsolatát mozdtítja elő az anyaországgal? Azért, mert ez a kapcsolat a határon túli magyar közösségeken keresztül létesül.

A magyar állam az egyes határon túli magyarokkal úgy vállal közösséget, mint az autonóm magyar közösségek tagjaival. A magyar állam közösségi azonosulása nemcsak

az egyén, hanem a közösség számára is támogatást kíván nyújtani. A csoportosan igénybe vehető támogatásokkal a törvénytervezet arra törekszik, hogy megerősítse azokat a közösségeket, amelyek közvetítésével a határon túli magyar személy és a magyar állam között a kapcsolat kiépül. Ennek érdekében arra biztatjuk a határon túli magyarokat, hogy ne egzisztenciájuk áthelyezésével szerezzenek a magyar állampolgárokkal azonos jogokat, hanem ennek a törvénynek az igénybevételével részesüljenek a magyarországi fejlődés gyümölcseiből saját közösségeik és szülőföldjük javára.

Konszenzus az alapelvekben

Ezek nagyon fontos alapelvek, mint ahogy a változás is mélyreható lehet, amelyet ezeknek az alapelveknek az alapján véghezvihetünk. Olyan fontosak, hogy messze a csoport- és pártérdekek fölé emelkednek. Az ilyesmit elvi célként szoktuk kitűzni, most azonban nem célról, hanem mintha élő valóságról lenne szó. Az alapelvek tekintetében, úgy tűnik, konszenzus uralkodik a magyar politikai elitben. Könnyen azt hihetnénk, hogy csak az ünnepi hangulat hatása alá kerültünk, hiszen Betlehemben karácsony éjszakáján állítólag a farkas és a bárány is békésen egymás mellé telepedett. Csakhogy ez a konszenzus nem az év végi kötelező kiengesztelődés következménye, hanem megérlelte azt az elmúlt egy év. Minden éles hangú vita ellenére is megnyugtató volt végigélni, hogy a vita csak a részletekről folyt. (Persze az ördög a részletekben van.) De az alapkérdésekben (hogy szükség van erre a törvényre, és a cél az, hogy a határon túli magyarság saját szülőföldjén boldoguljon) a hat parlamenti párt és a határon túli magyar szervezetek, azaz a magyar politikai elit végig egyetértett. Tegyük hozzá, a nemzetközi közvélemény előtt a törvény sikere meg is követeli a lehető legnagyobb nemzetpolitikai konszenzust.

Az EU-csatlakozás miatt szorít az idő

De ha ennyire nagy és szerteágazó kérdés megoldásába vágtuk a fejszénket, amelynek oly sok érdekeltje és érintettje van, jogos lenne a kérdés, hogy megengedhető-e az a sietség, amellyel a törvényt előkészítettük? Hiszen csak egy éve múlt, hogy erre a kormány megkapta a MÁÉRT felhatalmazását, és egy év múlva a törvényt életbe is akarjuk léptetni. „Standard körülmények között” ez nem lenne célszerű, és minden bizonnyal másként történt volna. Most azonban nincsenek „standard körülmények”, mert ennek a törvénynek mindenképpen még Magyarország EU-csatlakozása előtt működésbe kell lépnie, hogy precedenst teremtsen számunkra a csatlakozás utáni időkre. Ez az EU érintett biztosának is kinyilvánított elvárása. Az unió bővítése ma már egy száguldó vonat, amelyet ugyan lefékezhetett volna, ha a nizzai „állomáson” pirosra állítják a szemafor, de a szemafor zöldet jelzett. Magyarország ennek a száguldó vonatnak az első kocsija – amennyiben lesz bővítés, abban Magyarország biztosan benne lesz. Nizza igazolta a korábbi magyar munkahipotézist. 2003. január 1-jét követően bármelyik nap felvételt nyerhetünk az unióba. Rövid számolás elég tehát annak megértéséhez, hogy a határon túli magyarokról szóló törvénynek 2002. január 1-jén mindenképpen életbe kell lépnie. Minthogy azonban itt

nagyon sok konkrétumról van szó, a hatályba lépéshez nem elég a normaszöveget elfogadni, hanem rengeteg gyakorlati szervezőmunkát kell véghezvinni. Úgyhogy a törvény elfogadása és életbe léptetése között körülbelül egy évre van szükség. A legnagyobb magyar, aki közismerten a „fontolva haladás” híve volt, egész biztosan összevonta volna szemöldökét ennek a lóhalálában végzett munkának a láttán. De ha ott lehetne, amikor a törvényt elfogadja az Országgyűlés, akkor reményem szerint újra csak azt állapítaná meg, hogy „a magyar nemzet nem volt, hanem lesz”.

Forrás: *Magyar Nemzet*, 2001. január 4.

Bíró Béla

Itt-hon vagy ott-hon?

A határon túli magyarság helyzetének rendezése jó ideje várat magára. Volt idő, amikor úgy tűnt, az anyaország végképp lemondott rólunk, idegenbe szakadt polgáraitól, sőt az is egészen nyilvánvaló, hogy a határokon belül élők többsége ma is úgy véli, nem sok köze van hozzánk, „románokhoz”, „szerbekhez”, „szlovákokhoz” vagy „ukránokhoz”.

Mindezt joggal éreztük sérelmesnek. Hiszen a magyar állam létrehozásában és fenntartásában a mi őseink is kivették részüket. Budapest köveiben és épületeiben az ő verítékük is benne van. A mi őseink is vérüket áldozták azért, hogy ezer év múltán legyen ország, melyet Magyarországnak lehet nevezni. A mi őseink szellemi, anyagi, politikai teljesítményei nélkül a magyar kultúra, a magyar ipar, a magyar politikai élet megközelítőleg sem lenne az, ami. Mi maradna a magyar kultúrából Arany, Madách, Mikszáth, Ady, Kosztolányi, Munkácsy, Bartók és mások nélkül?

Ok a veszélyvállalásra

Persze azt is be kellett látnunk, bár korántsem volt egyszerű, hogy a csaknem százszázéves külön fejlődés mássá is tett bennünket. A magyar társadalom helyes önvédelmi ösztönnel tette zárójelbe a trianoni traumát. Ha nem lett volna képes rá, ugyanoda vagy még siralmasabb helyzetbe juthatott volna, mint szomszédai.

De mi, határon túli magyarok is helyes ösztönnel őriztük meg a magyar kulturális nemzethez való tartozás öntudatát, hiszen a történelem menete ma már egyre inkább a kisebbségi kultúrák felértékelődésének irányába mutat. Az Európai Unió perspektívája a kulturális nemzet széttagoltságának kérdését is – szinte már automatikusan – megoldhatja.

A magyarországi és a határon túli kulturális közösségek politikai fejlődése azonban minden kétséget kizáróan eltérő, sőt számos vonatkozásban egymást kizáró irányokban haladt.

A határon túli kisebbségek körében a nyugati értelemben vett állampolgári nemzet fogalma ki sem alakulhatott. Hiszen a magyar nyelvű és kultúrájú embert az adott államok másodrangú polgárnak tekintették. Számára a nemzethez való tartozás csakis a magyar kulturális nemzethez, s – a magyar kultúra egyedüli letéteményesének tekintett – Magyarországhoz való (képzeltbeli) tartozást jelenthette. A magyar és az idegen fogalmi számunkra átnyúltak a határokon. A kisebbségi polgár saját országának határain belül látta az „idegeneket” és Magyarországon a valóságos „honfitársakat”.

A magyarországi polgár mindezt éppen ellentétes előjelekkel élte meg. A „magyar” – „idegen” megkülönböztetés számára, akárcsak a nyugati államok polgárainak többsége számára, a „magyar állampolgár” – „idegen állampolgár” fogalmaival esett egybe. A nem magyar származású, de magyarra asszimilálódott honfitársait (ha a sokszor rendhagyóan kezelt zsidókérdéstől eltekintünk) nem érezte idegeneknek. Igaz, ennek fejében teljes asszimilációt követelt meg. A kulturális együvé tartozás fogalmi (egy viszonylag szűk értelmiségi csoporttól eltekintve) nem játszottak számára különösebben fontos szerepet, hiszen ha mindenki magyar, a magyar volt természetes állapot, ami csupán a valóban idegenek (azaz a külföldiek) jelenlétében értékelődik fel. Ebben az értelemben azonban a határon túli magyar ugyanúgy idegennek minősült, mint a határon túli román, szerb, szlovák... Az úgynevezett nemzeti értelmiség ezt az attitűdöt mindig élesen elutasította, de a közvéleményre komoly befolyást nem gyakorolhatott, igaz, a lelkiismeret-furdalás bizonyos formáit sikerült fenntartania. De ez a lelkiismeret-furdalás is csak a helyzetet súlyosbította. A kognitív disszonanciát az átlagember a határon túli magyarok iránti ellenszenvvel kompenzálta. Az eredmény közismert: a határon túli kisebbségek problematikájával a mai Magyarországon aligha lehet szavazatokat szerezni.

Ilyen körülmények között az igazi kérdés, mely az úgynevezett státustörvény kapcsán felmerül a következő: mi készítette a magyar politikai kormányzatot arra, hogy a magyar közvélemény nagyobbik részének közömbössége, sőt erős ellenérzése dacára is napirendre tűzze a határon túli magyarok problémáját? Hiszen nyilvánvaló: a kérdés pusztán felvetésének is komoly politikai kockázata lehetnek.

A Duna Tv Orbán Viktorral készült interjújában olyan bejátszást is láthattunk, melyben Tabajdi Csaba, az MSZP határon túli ügyekben illetékes szakembere a hazai átlagember érdekeire apellálva elfogadhatatlannak tartotta, hogy miközben a magyarországi költségvetés szűkös lehetőségei miatt a magyarországi családok sem kaphatják meg azt a családi pótlékot, mely megilletné őket, a miniszterelnök a határon túli magyar családokat a magyarországi adófizetők pénzéből szeretné támogatni. A kifogás egy részletkérdésre vonatkozott, de ugyanezeket az érveket korábban Tabajdi úr az egészségügyi ellátás, a munkavállalás és egyéb kapcsán is megfogalmazta. S hogy nem magánvéleményről volt szó, azt az is sugallja, hogy Tabajdi Csaba egyike azoknak a politikusoknak, akik korábban a határon túli magyarok kérdésköre iránti érzékenység kialakításában komoly szerepet játszottak. Álláspontjának módosulása a kérdés háttérében álló politikai motívumok megváltozásáról árulkodik.

A kérdés, mely az emberben mindezek után fölvetődik, az, vajon nem politikai öngyilkosság-e egy ilyen törvényt a magyar parlament elé terjeszteni? Nem jár-e mindez a törvényjavaslat megfogalmazóinak, illetve támogatóinak politikai bukásával, sőt ami a mi

szempontunkból is súlyosan kedvezőtlen lenne, a határon túli magyarok iránti ellenérzések fokozódásával?

Lehetséges volna, hogy ezeket a veszélyeket a kormánypártok nem érzékelik, vagy van valami, ami a kockázatot mérsékelheti, vagy éppenséggel ellensúlyozhatja?

A belül élők önös érdeke

Orbán Viktor említett tévéinterjújában a szeretetre, a családi értékekre, a nemzeti összetartozásra, az elesettek iránti együttérzésre apellált. Elmondotta, hogy a nyilas és a kommunista diktatúrák az emberek alantas ösztöneire alapoztak, ideje, hogy a politikát mostantól a nemesebb ösztönök irányítsák. Gyönyörű, sőt megható mondatok! Sajnos túlságosan is jól tudjuk a távolabbi és a közelebbi múltból, hogy amikor egy politikus erkölcsről, szeretetről, szolidaritásról, nemes ösztönökről kezd szónokolni, fokozottan résen kell lennünk, óriási az esély rá, hogy valami huncutságon töri a fejét. Különben is, hihet egy mai politikus komolyan abban, hogy az erkölcsre, a szeretetre, a szolidaritásra való hivatkozás semlegesítheti az egyéni érdeket, az önzést, a közösségtől való elzárkózást? Aligha.

Ráadásul Orbán Viktor közelről sem naiv idealista, aki a mennyek országára függesztett tekintettel az e világi kísértéseket elutasítva próbálna meg politizálni. Hatalomra jutása óta keménykezü és pragmatista politikusnak mutatkozott, aki pontosan tudja, mit és miért tesz, aki kitűnően ismeri a hatalom megszerzésének és megtartásának módszertanát.

A dolog hátterében tehát az erkölcsnél, a szeretetnél és a szolidaritásnál jóval ridegbb argumentumoknak kell meghúzódnuk. Ezekre az argumentumokra az interjúban csupán utalások történtek, azok azonban – ha az ember továbbgondolja őket – teljesen félreérthetetlenek. A magyarság számaránya a Duna-medencében folyamatosan apad, közölte a miniszterelnök. (Egyébként, bár erre a miniszterelnök nem utalt, éppen a magyar társadalom tagjainak évszázadokra visszamenő „önzése” következtében.) Egy, a kormányzat által (mit ad Isten, éppen a státustörvény gondolatának megfogalmazódásával egyidejűleg) megrendelt tudományos prognózis ki is mutatta, hogy a jelenlegi népesedési trendek fennmaradása esetén a magyarországi népesség már a következő egy-két évtizedben is többmilliós nagyságrenddel fog csökkenni. A gazdasági összeomlás csak akkor lesz megelőzhető, ha az – már ma is elöregedett – országba, többmilliós nagyságrendben, idegeneket fognak betelepíteni.

Az pedig, amitől a magyar átlagember még minálunk, határon túli magyaroknál is jobban retteg, az az idegen. Érthető. Néhányszor már megégette, úgymond, a száját. A Szent István-i birodalom elvesztését például a magyar királyok és földesurak által betelepített idegeneknek „köszönheti”.

Amiről tehát valójában szó lehet, az nem a határon túli magyarok kérdése, hanem az, hogy távlatilag kiket telepítsenek be Magyarországra: magyarokat vagy idegeneket? Ha már idegen és idegen közt kell választani, a határon túli magyar mégiscsak megbízhatóbb, lévén kevésbé idegen. Amire tehát a kormányzat a határon túli kisebbségek iránti szeretetet valójában alapozhatja, közlőről sem a szolidaritás, hanem egy jóval kevésbé fennkölt és ünnepi érzés: a magyar átlagpolgár xenofóbiája. A határon túli magyarok megsegíté-

se valójában a jövő virtuális magyar állampolgárainak a megsegítését jelenti, azaz nem a határon túli magyarok iránti testvéri érzéseken, hanem a határon belüli magyarok meglehetősen önös érdekein alapul. S a dolog ezzel érthetővé is válik. Orbán Viktor, ha minket támogat, egyáltalán nem biztos, hogy a politikai jövőjét kockáztatja.

Kérdés, miért nem lehet mindezt világosan elmondani?

Egyrészt azért, mert a magyar közvélemény egy naivabb, de a mai kormányzat számára fontos része még mindig mélyen hisz a nemzeti szolidaritás érzéseiben. Sem ezek az emberek, sem mi, határon túli magyarok, nem értünk meg még arra, hogy a történelmi Magyarország mítoszával vagy a szülőföldön való megmaradás álmával végképp leszámoljunk. Ma még nem mondhatjuk ki azt – amit önmagukról az erdélyi szászok, illetve a svábok világosan kimondtak –, hogy a magyarságnak ezeken a területeken megvolt a maga történelmi küldetése, ezt a küldetést teljesítette, visszatérhet a „hazájába”. Mi ugyanis nem úgy kerültünk ezekre a területekre, mint a szászok vagy a svábok, nekünk ez a föld a hazánk, s annak a hazának Magyarország is egy része csupán. És az sem teljesen bizonyos, hogy „történelmi hivatásunk” véget ért. Lehet, hogy az egyetemes magyar kultúra –, a némethez, az angolhoz, a spanyolhoz némileg hasonlóan – eltérő államkeretek közt is fennmaradhat. Azokkal, akik ebben a lehetőségben sokszor a kétségbeesés határán imbolyogva reménykednek, nehéz – sőt az európai integráció előestéjén meglehetősen kínos is – lenne vitába szállni.

Másrészt azonban, s nézetem szerint ez a legfontosabb szempont, a határon túli magyarok áttelepítése rendkívül komoly politikai következményekkel is járna. A hozzánk fűződő viszony kérdésében a szocialisták és a liberálisok évtizedeken át olyan (szűk látókörű, bár számos vonatkozásban indokolt) politikát folytattak, mely eltávolított tőlük bennünket, Csúrkának és társainak felelőtlen politikai jelszavai viszont sokunkat megszedítették. S amint azt a bevezetőben jeleztem, a romániai magyarság állampolgári tudata is csaknem egy évszázados lemaradásban van a magyarországihoz képest.

Az anyaországba való áttelepítésünk következeként az ország politikai viszonyainak nagyszabású átalakításával – sőt azt is mondhatnám: felforgatásával – járna. A magyar politikai életben hosszú távon a jobboldali politikai irányzatok dominanciája rögzülne.

De ha a betelepülők a környező államok többségi népességéből vagy a harmadik világ államaiból kerülnének ki, azok nagyon rövid idő alatt és szükségszerűen a szocialista-liberális táborba integrálódnának, az úgynevezett nemzetiek xenofóbiája ugyanis ebbe a táborba kényszerítené őket. Ez esetben tehát hosszú távon az utóbbi két politikai irányzat dominanciája rögzülhetne. A kérdés tehát mindkét táborban erős politikai érdekeket, s következeként szenvedélyeket polarizálhat.

Gátolni a kintiek fogyását

A határon túli magyarság megnyerése, illetve politikai orientációjának megerősítése távlatilag stratégiai fontosságú mozzanattá válhat. Mindennek pedig az ellenzék, melynek nemzeti vonatkozásban sikerült önmagát kilátástalan helyzetbe lávározni, kénytelen alá is játszani. (Lásd Tabajdi úr nyilatkozatát!)

Ezért kell e pillanatban arra hivatkozni, hogy a törvény célja a szülőföldön való megmaradás, de ezért kell az adott kontextusban a magyarországi népesség fogyásának – egyébként oda nem illő – kérdését is sugallatosan meglebegtetni, ahogyan azt a miniszterelnök úr tette. E pillanatban ugyanis a legfontosabb feladat mindenképpen a határon túli magyar népesség apadásának megállítása. A többit elég majd akkor szóba hozni, ha a betelepítések kérdése akuttá válik. Mindez persze feltételezés, de – mint láttuk – komoly érvek szólnak mellette.

Számunkra, romániai magyarok számára, óriási dolog a státustörvény tervezetének előzetes elfogadása. Az áttelepülni szándékozók azt is magától értetődőnek tartanák, hogy előnyben részesítsék őket más – kulturális vonatkozásban is idegen – külföldiekkel szemben. De be kell látnunk, hogy a tét nem ez, legalábbis nemcsak ez. Ha a fölösleges csalódásokat el akarjuk kerülni, tudnunk kell, hogy a történet – pestiesen szólva – nem mirőlunk, hanem a magyar belpolitikáról szól.

Mi otthon is, akárcsak itthon, gyalogok vagyunk a politikai sakktáblán.

Forrás: *Népszabadság*, 2001. január 6.

Bauer Tamás

A hazátlanság tartósítása

A *Népszabadság* vezércikkében olvasom: „A magyar kisebbségeknek nyújtandó kedvezménytörvény alapelveivel nagyon könnyű egyetérteni, vitára ezek nemigen adnak okot.” (Kis Tibor: Az etnokorrupció árnya. 2000. december 15.) Vajon valóban „nagyon könnyű egyetérteni” azzal a javaslattal, amelyet Martonyi külügyminiszter újabban szívesebben nevez státustörvény helyett kedvezménytörvénynek, de amelyről Orbán Viktor miniszterelnök kerek pereg kimondta a Duna Tv december 17-i műsorában: „Ez nem kedvezménytörvény. Nem arról szól ez a törvény, hogy adunk itt-ott valamifajta kedvezményt a magyaroknak, hanem meghatározzuk azt a státusukat, amely megkülönbözteti őket az egyébként más állampolgárságú, de nem magyar származású, magukat nem magyarnak valló külföldiektől.”

A státustörvény lényege szerintem a következő. A szomszédos országokban élő, azok állampolgárságával rendelkező magyaroknak kérésükre a magyar állam úgynevezett „magyar igazolványt” állít ki. Az érintettnek ehhez be kell szereznie az ottani magyarság politikai és civil szervezeteiből, egyházaiból létrejövő, a magyar kormány által erre felhatalmazott új testület ajánlását. Az igazolvány birtokosa különféle kedvezményekhez jut Magyarországon: évente négyszer 90 százalékkal csökkentett menetdíjjal veheti igénybe a (távolsági) tömegközlekedést, három hónapig munkát vállalhat, egyes közhasznú szervezeteknél egészségügyi ellátásban részesülhet, egyetemen tanulhat, magyar diákigazolványt kap akkor is, ha szülőföldjén tanul, pedagógusként továbbképzésben vehet részt, és

igénybe veheti a közművelődési intézményeket, az MTA tagja lehet, állami kitüntetésekben részesülhet. E hosszú ideje tárgyalt, Magyarországon igénybe vehető kedvezményekhez (ne feledjük: a törvény címe eredetileg az érintettek „magyarországi különleges jogállásáról” lett volna) a miniszterelnök hozzátett még egyet, aminek nincs köze magyarországi tartózkodáshoz: a magyar költségvetésből folyósítandó családtámogatást azok számára, akik gyerekeiket otthon magyar iskolába járatják.

A magyar sajtóban többször szóvá tették már, hogy a bevezetendő kedvezmények egy része nem jelent érdemi változást. A szomszéd országokban élő magyarok, ha akartak, eddig is részt vehettek a magyarországi kulturális életben, tanulhattak magyar felsőoktatási intézményekben, részt vehettek magyarországi pedagógus-továbbképzésen. Ennek alanyi jogként való rögzítése inkább formai, mint tartalmi változást jelent (ami persze nem mellékes). Ami valóban új, az a magyarországi utazási, munkavállalási és gyógykezelési lehetőség bevezetése. Romániai, kárpátaljai magyarok eddig is dolgoztak ugyan Magyarországon, de többnyire feketén, ezután viszont legálisan tehetik. Különleges esetekben eddig is segített a magyar egészségügy a határon túli magyarokon, ezentúl viszont rendszereszerűen juthatnának orvosi kezeléshez Magyarországon.

Alkotmányos zsákutca

Vajon mi lehet ennek az új lehetőségnek a következménye, összhangban áll-e majd a hirdetett céllal?

A legális magyarországi munkavállalás lehetősége azért fontos, mert egyelőre növekszik a szakadék Magyarország, illetve Ukrajna, Románia és Jugoszlávia gazdasági helyzete között. Ha a határ túloldalán élő magyarok egy része egész évben megélhet abból, amit három hónap alatt itt keres, miért ne tehesse ezt legálisan?

Ez a helyzet nem ismeretlen Európában. A nyolcvanas években lengyelek százezrei éltek úgy, hogy évente néhány hónapot az NSZK-ban dolgoztak feketén, s amit ott kerestek, abból egész évben megélhettek Lengyelországban. Egy kisebb részük le is telepedett Németországban, nagy többségük azonban Lengyelországban maradt, hiszen Németország számukra idegen világ maradt, Lengyelországhoz kötötte őket a nyelv, a kultúra, a hagyomány.

Kisebbségi magyarok számára azonban a három hónapos legális magyarországi munkának más lehet a végkifejlete. Sokan lesznek közülük, akik a legális három hónapot illegálisan meghosszabbítják, akik előbb-utóbb gyökeret vernek Magyarországon. Az ő esetükben nincs nyelvi, kulturális korlát. Az következhet be, amit a törvény kezdeményezői állítólag éppen el akarnak kerülni: a szomszéd országok magyar kisebbségeihez tartozók legmobilibb részének Magyarországra települése. Folyik ez persze évek óta státustörvény nélkül is, de az új lehetőségek minden bizonnyal inkább gyorsítani, mintsem fékezni fogják az áttelepülést.

Félreértés ne essék: nem vagyok híve az áttelepülés erőszakos korlátozásának. Kinek-kinek magának kell döntenie abban, hogy hol kíván élni, hogy maga, s különösen gyermekei jövőjét szem előtt tartva, vállalja-e az áttelepülést akár valamely szomszéd

országból Magyarországra, akár onnan vagy éppen Magyarországról Nyugat-Európába vagy Amerikába. Nem helyeslem, ha a magyar állam különféle nehézségeket támaszt az áttelepülni szándékozók számára (mint ahogy az amerikai beutazási és bevándorlási korlátozásokat is helytelenítem). Ismeretes, hogy miféle tortúrának voltak kitéve azok, akik a háború sújtotta Jugoszláviából kívántak Magyarországra bevándorolni – ez szégyenletes. De nem hinném, hogy az áttelepülést a státustörvény tervezetében szereplő módon ösztönözni kellene. S kiváltképp nem hiszem, hogy szabad volna nemzetiségi alapon különbséget tenni a Magyarországon munkát vállalni, orvoshoz fordulni kívánók között. A nyelvtudás maga is differenciálja a szándékokat – miért kell erre megkülönböztető szabályozással ráerősíteni? Ez az, ami nem egyeztethető össze az Európai Unió jogfelfogásával, amint az Michael Lake EU-nagykövet interjújából (Népszava, 2000. december 27.) egyértelműen ki is derül. Lake nagykövet szerint „ha a jogszabály diszkriminatív a környező országokban élő állampolgárokkal szemben, akkor nem lesz eurokonform”. Diszkrimináción „a szomszédos országok állampolgárai közötti megkülönböztetést” érti „például azon az alapon, hogy ennek vagy annak az embernek magyar, szlovák, román vagy szerb neve van-e”. Meggyőződésem szerint nemcsak az Európai Unió jogfelfogásával, de a magyar alkotmánnyal sem egyeztethető össze, hogy két potenciális munkavállaló vagy orvosi ellátást kereső között a szerint tegyen különbséget magyar törvény, hogy magyar vagy román, szlovák, szerb nemzetiségű-e.

Az effajta megkülönböztetés szándéka teszi fontossá a következő kérdést: kit is kell határon túli magyarnak tekinteni. Ez a törvénytervezet legtöbbet vitatott kérdése. A koncepció szerint a kedvezmények igénybevételére jogosító „magyar igazolvány” megszerzéséhez a magyar nyelvtudás vagy a magyar nyelvű iskolalátogatás igazolása, magyar egyházhoz vagy magyar szervezethez tartozás, vagy a magyar nemzetiség hivatalos dokumentumban való rögzítése, magyar nemzetiségű szülő vagy magyar igazolvánnyal már rendelkező házastárs szükséges. E kritériumok közül kell legalább kettőnek megfelelnie ahhoz, hogy az ajánlást és ennek alapján az igazolványt valaki megkapja.

A magyar jog a szabad identitásválasztás elvéből indul ki, vagyis kire-kire rábízta Magyarországon, hogy eldöntse: milyen nemzetiségűnek vallja magát. A státustörvény tervezete viszont a szomszéd országok polgárai tekintetében szakít a szabad identitásválasztás elvével. Ez eleve elfogadhatatlan. Mi több, hatósági jogosítvánnyal, a kedvezményre jogosító ajánlás kiadásával ruház fel egyházakat és politikai pártokat – hiszen az RMDSZ, a VMSZ, a KMKSZ nemcsak érdekképviselői szövetség, hanem a választásokon induló párt is. Ez pedig ellentétes az alkotmány 3.§ (3) bekezdésével, amely szerint „a pártok közhatalmat közvetlenül nem gyakorolhatnak”, illetve az állam és egyház elválasztásának elvével (60.§ (3) bekezdés).

Ebbe az alkotmányos zsákutcaiba nemcsak azért kényszerültek bele a törvénytervezet kidolgozói, mert alanyi jogon kívánnak kedvezményeket nyújtani a szomszéd országokban élő magyaroknak, hanem azért is, mert – mint az Orbántól idézett szavakból kitűnik – a magyar állam és a szomszéd országokban élő magyarok közötti személyre szóló, „nemzetpolgárinak” is nevezett kötelék megteremtése önálló cél a Fidesz vezette magyar jobboldal számára. A kiválasztott kedvezmények voltaképpen legalább annyira eszközei az iga-

zolvánnyal jelképezett „nemzetpolgári” viszony megteremtésének, mint amennyire az igazolvány juttatása eszköze a kedvezmények igénybevételének. E „nemzetpolgári” viszony megteremtése az, amit Orbán „a magyarság határmódosítás nélküli újraegyesítésének” szeret nevezni. És ez az, amit alaposan át kell gondolnunk.

Amikor a kilencvenes évek közepén a mai jobboldali kormánypártok ellenzékből támadták az alapszerződések politikáját, s az autonómia igényéről való lemondás miatt tettek szemrehányást a korábbi kormánykoalíciónak, gyakran emlegették pozitív példaként a dél-tiroli németek és a finnországi svédek helyzetét. Nos, a finnországi svédek nem kapnak személyre szóló „svéd igazolványt” a svéd államtól, s hasonlóképpen nem kapnak igazolványt sem az osztrák, sem a német államtól a dél-tiroli német kisebbség tagjai. Amit az Orbán-kormány készül bevezetni, arra nincs példa Európában. Pedig a dél-tiroli németek is az első világháborút követő határmódosítás során lettek Olaszország nemzeti kisebbségévé.

A valódi hazát ...

Hogyan is képzeljük a szomszéd országokban élő magyar kisebbségek helyzetének rendezését? A távlati megoldás – szavakban ezzel szinte mindenki egyetért – a határok „légiesítése”, amikor is közömbössé válik, hogy valaki a magyar vagy a román, szlovák, szerb vagy ukrán államban él-e magyarként. A kérdés csak – mint oly sokszor – az, hogy „addig mi lesz”. Mi lesz „addig”, amíg Románia, Jugoszlávia, Horvátország, Ukrajna vagy Szlovákia nem tagja az Európai Uniónak, s amíg Magyarország keleti és déli határa schengeni határ, és ugyanakkor éles gazdasági-szociális választóvonal is?

A dél-tiroli németek és finnországi svédek számára az elmúlt évtizedekben a válasz úgy hangzott, hogy Olaszország, illetve Finnország állami keretei között jöttek létre olyan nyelvhasználati, iskoláztatási és kulturális feltételek, továbbá Olaszország és Finnország gyors gazdasági felzárkózása nyomán olyan gazdasági és szociális feltételek is, hogy a dél-tiroli németek és a finnországi svédek szülőföldjükön, az olaszországi, illetve finnországi gazdasági, szociális és politikai közösség tagjaiként élhetnek németként, illetve svédként méltó életet.

Az a politika, amelyet az elmúlt években az RMDSZ, illetve a Magyar Koalíció Pártja folytat, hosszú távon ehhez hasonló állapot elérésére irányul. Mindkét párt nem csak parlamenti képviselőre törekszik, de kormánykoalícióra lépett a többségi népesség demokratikus politikai pártaival, minisztereket, Szlovákiában miniszterelnök-helyettest és parlamenti alelnököt, Romániában még államelnök-jelöltet is állít, kifejezve, hogy a kisebbségi magyarok a romániai, illetve a szlovákiai politikai közösség tagjainak tekintik magukat. Az RMDSZ, illetve a Magyar Koalíció Pártja nem csak kisebbségpolitikai, de gazdaságpolitikai, társadalompolitikai programot is kínál országá választóinak, s szakminisztereket, államtitkárokat is küld a koalíciós kormányba, kifejezve, hogy a kisebbségi magyarok országuk gazdasági-szociális közösségében keresik a maguk boldogulását. Ne féljünk kimondani: a romániai, illetve szlovákiai politikai nemzet tagjai. Ugyanakkor elvárják országuk többségi társadalmától, hogy tegye számukra lehetővé, hogy magyar nyelvi, oktatási és kulturális környezetben, a Kárpát-medencei magyar

nyelvi-kulturális közösség, ha tetszik, a magyar kulturális nemzet tagjaiként lehessenek tagjai a szlovákiai, illetve a romániai politikai nemzetnek. Erről szól állhatatos harcuk a kétnyelvű utcanevekért, helységnevtáblákért, magyar iskolákért és egyetemért, magyar nyelvű rádió- és televízió-adásokért.

Ugyanerre irányult a szocialisták és szabad demokraták kormányának szomszédsági politikája, az alapszerződések politikája is, ami egyfelől adottságként abból indult ki, hogy a szomszéd országok magyar kisebbsége az adott állam gazdasági, szociális és politikai közösségének része, másfelől konkrét követeléseket fogadtatott el annak érdekében, hogy felépülhessen számukra a magyar nyelvű, oktatási és kulturális környezet.

Az Orbán-kormány státustörvény-tervezete s a mögötte meghúzódó koncepció, „a Kárpát-medencei magyarság határmódosítás nélküli újraegyesítése” ettől eltérő, sőt ezzel ellentétes jövőképet lebegtet a kisebbségi magyarok előtt. Az orbáni koncepcióban a magyar állam nemcsak nyelvi-kulturális identitásuk megőrzésében segíti a szomszéd országok kisebbségi magyarjait, nemcsak a magyar kultúrnemzet tagjaiként áll mellettük, hanem a magyarországi munkavállalás és egészségügyi ellátás lehetővé tételével a magyarországi gazdasági-szociális közösségbe – a MÁÉRT létrehozásával, a magyar igazolvány kibocsátásával pedig a Magyarországgal való politikai-közjogi közösségbe, tehát – korlátozott mértékben ugyan, de – a magyarországi politikai nemzetbe vonja be őket.

Ez azonban fölöttébb kockázatos vállalkozás. Arra ugyanis a magyar államnak nincs módja, hogy a szomszédságban élő magyarok százezreit valóban bebocsássa a magyarországi gazdasági-szociális közösségbe. Nem tud nekik százezrével képzettségüknek megfelelő munkaalkalmat, egészségügyi ellátást nyújtani. Nem is törekszik arra, hogy tömegesen Magyarországon folytassanak egyetemi tanulmányokat. Mindez ugyanis ellentétes lenne azzal a határozott szándékkal, hogy a magyarok ott maradjanak Erdélyben, Dél-Szlovákiában, a Vajdaságban és Kárpátalján, hogy a ma magyarlakta területek a jövőben is azok maradjanak. Tömören fogalmazva: nem képes rá, és nem is áll szándékában, hogy valódi hazát adjon nekik.

Annak a gesztusnak azonban, amit státustörvényként ismerünk, mégis valami efféle az üzenete. Azt üzeni a kisebbségi magyaroknak: a ti voltaképpen hazátok a magyar állam, és nem az, amelynek polgárai vagytok. Azt üzeni, hogy a magyar állam szíve szerint megadná, és korlátozott mértékben máris megadja nektek azt – munkahelyet, orvosi ellátást –, amit attól az államtól, amelynek fennhatósága alá Trianon rendelt titeket, hiába vártok. Ne is reméljétek integrálódást annak az államnak a politikai közösségébe, amelynek polgárai vagytok, ne reméljétek a dél-tiroli németek, finnországi svédek helyzetét a magatok számára – továbbra is reménykedjétek valami másban, holott az valójában sohasem valósulhat meg.

A szomszéd országokban élő magyaroknak nyolcvan éve nincs hazájuk. Nem hazájuk Magyarország, hiszen támaszt nem tud és nem is igazán kíván nekik nyújtani, de nem érezhetik hazájuknak azt az államot sem, amelynek többségi elitje többnyire megtúrt idegenként kezelte őket. Egy-egy rövid korábbi epizód után az elmúlt évtized politikai fejleményei kínálták fel először a reményt, hogy Szlovákia, Románia előbb-utóbb nemcsak lakohelye, de hazája is lehet kisebbségi magyar polgárainak. Nem egy-két év, nem is egy-két

parlamenti ciklus, hanem hosszabb idő kell ehhez – jól tudják ezt a messzire tekintő kisebbségi magyar politikusok –, de a folyamat elindult.

Legyetek idegenek

A státustörvény és a benne megjelenő politikai koncepció ezt a folyamatot törné meg. Más utat kínál fel a kisebbségi magyaroknak: a lakóhelyük többségi népességétől való tartós gazdasági, szociális, politikai elkülönülés útját. A szomszéd országok többségi lakosságának pedig azt üzeni: a veletek élő magyarok nem hozzátok tartoznak, tekintsétek őket továbbra is idegeneknek, jöttmenteknek, mint Funar, Slota vagy Seselj hirdeti. Nem véletlenül figyelmeztet a marosvásárhelyi újságíró, Máthé Éva: „Az embernek, ha romániai magyar, néha olyasmi is eszébe jut, hogy mi lesz akkor, ha a többségében nacionalista román parlament kitalálja: aki ‘határon túli magyar’ igazolvánnyal rendelkezik, az – teszem azt – köteles megkülönböztető jegyet viselni, no nem sárga csillagot, az már ‘fog-lalt’, hanem esetleg piros tulipánt.” (Magyar Hírlap, 2000. december 27.) A státustörvény-tervezetben testet öltő politika a maga gesztusai és konkrét intézkedései révén óhatatlanul szembeállítaná a magyar kisebbséget a többségi népességgel, és ezzel a szomszéd országokban élő magyarok hazátlanságát tartósítaná.

Forrás: *Népszabadság*, 2001. január 10.

Farkas János László

A politikai nemzet és az állam

Ne féljünk kimondani – biztat Bauer Tamás, hogy a szomszédos országok kisebbségi magyarjai „a romániai, illetve szlovákiai politikai nemzet tagjai. Ugyanakkor elvárják országuk többségi társadalmától, hogy... a magyar kulturális nemzet tagjaiként lehessenek tagjai a szlovákiai, illetve romániai politikai nemzetnek.” (*A hazátlanság tartósítása*, január 10.) Tartok tőle, hogy a Bauer által javasolt megkülönböztetést csak kimondani egyszerű. A magyar költészetben például, amely bizonyosan része a magyar kultúrának, hol lehet megvonni a határt a kulturális és a politikai nemzetiség között? Lehet a Nemzeti dal úgy olvasni, hogy csak a kulturális magyar akarjon talpra ugorni tőle, a politikai nem? Hiszen a vers azzal hat ma is, hogy a szabadság és a magyar haza hívása oly tisztán egy tud lenni benne.

De nemcsak a kultúra oldaláról történnek ilyen határátlépések, hanem megfordítva is. Ha van olyan, hogy politikai kultúra, akkor már nevet is találtunk e határátlépések egész tömkelegére. Egy közösség kultúrájához az is hozzátartozik, ahogy tagjai közös dolgaikat

intézik, megformálják közös akaratukat, kiválasztják vezetőiket és képviselőiket, létrehozzák és működtetik intézményeiket. Egy liberális számára nem lehet kétséges, hogy egy nemzet politikai kultúráját nem egyöntetű képződménynek kell tekinteni, hanem plurális és nyitott alakulatnak, amely jó esetben a különbségek változatosságát képes magába fogadni – akár a határon innen és túl különbségét is.

Amikor a romániai forradalom kitört, az ottani magyar közösség rögtön hozzákezdett önmaga politikai megszervezéséhez. Az RMDSZ nem kulturális egyesület, hanem politikai párt: romániai, magyar és demokrata – tanúságául, hogy ez a közösség akarja és tudja érdekeit és igényeit politikailag képviselni. A szomszédos országok magyar közösségeinek mérvadó politikai pártjai demokratikusak, mindenütt a többségi nemzet demokratikus erőivel keresik az együttműködést, és bebizonyították, hogy az illető ország demokratikus kibontakozásának fontos és konstruktív tényezői. Ezeknek a teljesítményeknek ott a helyük a magyar politikai nemzet évkönyveiben.

Bauer Tamás kifogásolja, hogy a Magyar Állandó Értekezlet és a tervezett „magyar igazolvány” a szomszédos országok kisebbségi magyarjait a Magyarországgal való „politikai-közjogi közösségbe” vonja be. Mielőtt azonban a dolgokra ráborítanánk az ilyen kötőjeles fogalom-összevonások átlátszatlan buráját, tanácsos külön-külön is megvizsgálni őket. A Magyar Állandó Értekezletnek, amely politikai egyeztető fórum, tudtommal nincs közjogi státusa, intézményes volta részvevőinek egybehangzó szándékán alapul; a magyar igazolvány pedig nem ad Magyarországon politikai jogokat, hanem jól körülhatárolható területeken, például a munkavállalás, az egészségügyi ellátás, az iskoláztatás és a művelődés terén hoz létre korlátozott jogközösséget tulajdonosaik és a magyar állampolgárok között.

Bauer legsúlyosabb ellenvetését a következő mondat tartalmazza: „Meggyőződésem szerint nemcsak az Európai Unió jogfelfogásával, de a magyar alkotmánnyal sem egyeztethető össze, hogy két potenciális munkavállaló vagy orvosi ellátást kereső között a szerint tegyen különbséget a magyar törvény, hogy magyar vagy román, szlovák, szerb nemzetiségű-e.” Mivel a nemzetiség és állampolgárság fogalma erősen hajlamos arra, hogy egymásba csússzon, célszerűnek látszik némi pontosítás. A magyar állampolgárok között a státustörvény semmilyen nemzetiségi megkülönböztetést nem tesz, tekintve, hogy nem rájuk, hanem külföldi állampolgárookra vonatkozik. A külföldiek között pedig nem tesz különbséget a szerint, hogy az illető román, szlovák, szerb vagy más nemzetiségű, hanem kizárólag a magyar és a nem magyar nemzetiségűek között tesz különbséget azzal, hogy míg az előbbieknél Magyarországon bizonyos többletjogokat ad, az utóbbiak meglévő jogait változatlanul hagyja. A kérdés tehát az, hogy ez az utóbbi megkülönböztetés igazolható-e.

Bauer szerint nem, mert a státustörvény tervezete „a szomszéd országok polgárai tekintetében szakít a szabad identitásválasztás elvével”. A tervezett törvény koncepciója több kritériumot felsorol, ezek közül legalább kettő teljesítése jogosítana az igazolványra. Én csak egy olyat látok köztük, amely egészen kívül esik az egyén döntési hatalmán (magyar nemzetiségű szülők; ez azonban önmagában sem nem szükséges, sem nem elégséges feltétel). A többi részben vagy egészen alá tartozik, és elérhető azoknak, akik szabad elhatározásuk alapján választják a magyar identitást (például a magyar nyelvtudás vagy a magyar szervezethez tartozás). Arról sincs szó, hogy azokat, akik nem vallják magukat

magyarnak, vagy annak vallják magukat, de nem kívánják kiváltani az igazolványt, emiatt Magyarországon valamilyen joghátrány sújtaná. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy a javasolt törvény úgy jó, ahogy van, ennek megítéléséhez nincs elegendő ismeretem és szakértelmem. De nem látom, mire gondol Bauer, amikor sommás ítéletét kimondja.

Épp a szabad identitásválasztás elvére hivatkozhat a magyar állam a nemzetközi közösség előtt, amikor a külföldi állampolgárok között megkülönböztetetten bánik a magyar nemzetiségűekkel. Senki sem hivatkozhat arra, hogy az első világháború után szabad elhatározásuk folytán kerültek jelentős magyar népcsoportok a román, a csehszlovák vagy a jugoszláv állam szuverenitása alá. Őket akkor senki sem kérdezte meg, és nevetséges volna azt állítani, hogy több nemzedéken át csak külső kényszer ragasztotta volna őket magyarságukhoz. Ezeket a történelmi evidenciákat nem teszi semmivé, hogy gyakran hivatkoztak rájuk békebontó, revizionista szándékkal. Bibó István 1946-os következtetése ma is megállnak: „Nekünk az a dolgunk, hogy fenntartás nélkül berendezkedjük erre a [küszöbön álló párizsi] békeszerződésre mind fizikailag, mind lelkiileg. Fenntartásunk egy ponton lehet: abban, hogy a határon túli magyarság sorsával szemben nem válhatunk közömbössé.” S hozzáteszi: az adott nemzetközi jogi feltételek mellett „a kisebbségek életét másképp, mint politikai erőfeszítéssel, alig lehet elviselhetővé tenni, ez a politikai erőfeszítés pedig közvetve vagy közvetlenül nem lehet másnak a gondja, mint a rokon államé, vagyis a miénk”.

Ezt az álláspontot azóta már az alkotmány 6. (3) bekezdése is rögzíti: „A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.”

A határokon kívüli magyarok fogalmának tehát az alkotmány ad közjogi érvényt. Világos, hogy a magyarság fogalmának ez a kiterjesztése nem jelentheti, hogy a Magyar Köztársaság kiterjeszti a szuverenitását külföldi állampolgárokra, és nem ad szabad utat olyan intézkedéseknek, amelyek sértik a nemzetközi együttélés elfogadott elveit, az érvényes két- vagy többoldalú szerződéseket vagy más magyar alkotmányos rendelkezéseket. Az általános politikai felelősség jelöli ki a határokat. Ez azonban nem zárja ki eleve az olyan intézkedéseket, amelyek részleges jogi-politikai közösségeket létesítenek, hanem arra kötelez, hogy esetről-esetre megvizsgáljuk jogi és politikai minőségüket. Jogosnak érzem például Bauer Tamás aggályát, hogy az igazolvány kiadásának eljárási rendjében pártok vagy egyházak közhatalmi szerephez juthatnak, és érdemes volna a javítás módjait gondolkodni.

Míg Bauer a politikai nemzetet az egyik oldalon élesen megkülönbözteti a kulturális nemzettől, a másik oldalon lényegében azonosítja az állammal, s szerintem ez merevíti meg gondolatmenetét. A politikai nemzet lazább és szerteágazóbb képződmény, mint az állam, mert egy nemzet politikuma nemcsak szuverén államiságában nyilvánul meg, hanem önkormányzataiban, pártjaiban, civil szerveződéseiben, publicisztikájában is. Kötése eszeibb természetű, erejét a politikai erény dimenziójában méri, abban, amit rendesen hazafiságnak nevezünk. Ezért aztán nem feltétlenül úgy táncol, ahogy a felette hivatalban levő állam fütyül, itt valóban a szabad és felelősségteljes identitásválasztás a szuverén. És miért ne kötődhetne valaki két hazához? És miért ne lehetnének az elágazó fonalak más-más sodrásúak? Lehet, hogy az efféle viszonyok nem az előre elgondolt sémákhoz iga-

zodnak, de léteznek, és élhető formákra várnak. Jobboldalról ebben az ügyben gyakran hallani olyan retorikai futamokat, amelyek nekem se tetszenek. De ahhoz, hogy helyes szavakat találjunk, magát a dolgot kell nézni.

Forrás: *Népszabadság*, 2001. január 31.

Surján László

Hazátlanság helyett két hazát

Bauer Tamás a *Népszabadság* január 10-i számában sorra veszi a státustörvény tervezetének általa ismert főbb pontjait. Nem tekinti érdemi változásnak, hogy a szomszédos országokban élő magyar részt vehet a honi kulturális életben, tanulhat felsőoktatási intézményekben, és ha pedagógus, továbbképzést kaphat. Ha mindezek alanyi joggá válnak, az szerinte csak formai változás. Zárójelben azért megjegyzi, hogy ez sem mellékes. Nem ám. Épp ez a dolog lényege. Hogy mennyit ad az anyaország az elszakított területek magyarjainak, azt a mindenkori gazdasági helyzet szabja meg. A kérdések kérdése: ad-e bármit alanyi jogon.

Nemzetünknek határon túli része – származása miatt – nyolcvan éven át csak megáláztatásban, hátrányban részesül. Amikor az MSZMP volt hatalmon, megpróbálták kimosni az anyaországi tudatából, hogy magyarok élnek – születésük és ősük születése jogán – a határokon túl is. A hajdani nyugatnémetek kiírhatták a szögesdrótos, őrtornyos határra: Odaát is Németország van. Mit tettek volna azzal, aki egy ilyen táblát Ártándnál helyezett volna el? Németország azóta egyesült, nekünk meg azon is vitáznunk kell Bauerrel és társaival, hogy adhatunk-e jogot. Nem alamizsnát, jogot. Ez a jog megilleti a határon túl élőket. Megilleti mint fájdalomdíj. Megilleti mint ami a sajátjuk. A magyar állam köteles kárpótolni a határon túl élőket. Magyarország ugyanis nem háborúban veszítette el határon túli területeit, hanem a háború utáni békében. Ez azért volt lehetséges, mert államunk a háború előtti időkben nem volt jó „gazdája” ezeknek a területeknek, illetve az ott élő népeknek. Nem a területszerző hatalmaknak, hanem a területvesztő magyar államnak kell helytállnia. Talán épp ezért rögzíti az alkotmány a határon túliak iránti felelősségünket. Aki az alanyi jog megadását csak formai változásnak tekinti, nem érti, hogy miről van szó. Itt a mai magyar jobb- és baloldal közötti nagy különbség! A kétféle szemlélet között áthidalhatatlan a szakadék, bár van a baloldalnak is néhány reprezentánsa, aki ugyanúgy értetlenül fogadja Bauer okfejtését, mint a jobboldal.

Bauer emlékeztet, hogy egy időben a lengyelek Németországba jártak dolgozni. Szerinte természetes, hogy nem maradtak tömegesen ott. Úgy véli, hogy a nyelvi különbségek miatt nem tudtak beilleszkedni. Az erdélyi vagy kárpátaljai magyar esetében nincs nyelvi különbség, tehát az áttelepedés veszélye nagy. Nem a nyelv húzta haza Németországból a len-

gyeleket. Nem a nyelv, hanem a haza, sőt a Haza a vonzerő. A Haza pedig, noha országnyi méretben képzeljük el, először házként, utcaként épül be lelkünkbe. A gyermek horizontja fokozatosan távol ki a település egészére, s csak azután tovább. Szülőfalum, szülővárosom, iskolám helye beleég a lelkembe, vele azonosulok, hozzá vonzódok. Sajnálom Bauert, hogy ezt nem érzi. Ezért nem is számol azzal, hogy ez csak nagy, komoly okkal felnyitható kapocs.

Ezek a kapcsok mégis túl gyakran nyílnak meg a Kárpát-medencében. Felelős kormány részére minden ilyen esemény: halálos sikoly. Tennünk kell, hogy ne ürről üres ki a nógrádi vagy zalai falvak, de azért is, hogy szülőföldjén boldoguljon nemzetünk minden tagja. Nem a jobbágyság rögöz kötésével, hanem az emberi élet lehetőségének megteremtésével. Elvárjuk például Romániától, hogy minden állampolgára, ha tud és akar, tanulhasson. Kolozsvárt, Temesváron, Nagyváradon, Marosvásárhelyt, Aradon, Iaşiban vagy Bukarestben. Tehesse ezt, ha magyar, ha nem. Azt azonban nem várhatjuk el, hogy az utódállamok magyar származású polgáraikat Debrecenben, Szegeden, Győrött, Pécsen vagy Budapesten taníttassák. Ezt nekünk kell lehetővé tennünk. Kárpótlási kötelességünk nem a szomszéd nemzetekre, hanem az ott élő magyarokra terjed ki.

Itt a másik kulcskérdés. Kik és hogyan dönthetnek arról, hogy ki a magyar? Magyar-nak lenni vállalat dolga – mondjuk, s ilyenkor Petőfire és másokra, például az aradi tizenhármakra gondolunk. Ám a világon mindenütt, ha előny származik valamiből, megjelennek azok, akik csak az előnyt akarják. Akik, bár odaát élnek, magyarok csak itt lennének. Az olcsó utazásért, a kórházi ellátásért, egyéb előnyökért. Az egyén döntését, hogy magyar-nak vallja magát, nem lehet megkerülni. Ezt azonban valakinek az illető környezetében hitelesítenie kell. Nem a vezetéknev csengése, nem a származás, hanem a kisebbségi létben való hiteles élet jogosít a magyar igazolványra. A törvény olyan megoldást keres, amelyben ezek a szintek egymásra épülve érvényesülnek.

Bauer szerint a tervezett kedvezmények kifelé húzzák a magyarságot szülőföldjéről, s ezáltal hontalanná tesznek, pedig már milyen szépen beépültek alapszerződéses új hazájukba...

Aki kisebbségben él és magyar iskolába jár, két nyelvet, két kultúrát ismer meg, s ezáltal gazdagabb lesz, mint többségi társa. Gazdagabb lesz az anyaországi magyarnál is. Ezt a gazdagságot többletmunkával, többletenergiával szerzik meg. Nem kifelé húzzuk, épp az otthonmaradás irányába tereljük tehát azokat, akiknek – ha magyar iskolába járnak – kiegészítő családi pótlékot nyújtunk. Egyetemre évszázadokkal ezelőtt is külföldre jártak Erdélyből és a Felvidékről. Miért lenne csábítás, ha külföldre, de mégis haza jönnének? Ráadásul „visszakérhetnék az iskolapénzt”, ha elcsábulnának. A törvény célja, hogy kiegyensúlyozottabb, a nemzet egészéhez való tartozás látható jeleit élvezve boldogabb legyen minden magyar, ha határainkon kívülre született, akkor is.

Bauer büszkén vallja, hogy az ő politikájuk a gondoskodást a szomszéd országoktól várja. Ne tudná, hogy ezzel kiszolgáltatja a magyarokat a többségi nemzetnek? Helyes, ha a többségi nemzet minél többet nyújt a kisebbségeinek. Mi azonban olyant is adni akarunk, amelyre a többségi nemzet soha nem kötelezhető. Ez a többlet viszont csak szülőföldjén illeti meg az érintetteket, ezért nyakatekert és erőltetett Bauer siráma a hazátlanság tartósításáról. A romániai választási kampány során kiderült, hogy a legkisebb erdélyi magyar

közösségekben is tudnak a tervezett státustörvényről, és örülnek neki. Örömük rokoni-baráti szálakon átsugárzik Magyarországra. Ne vegyük el ezt az örömet senkitől!

Bauer átértelmezi a dolgokat, kifordítja valójukból, majd az általa létrehozott torzót támadva próbál híveket szerezni. Régi módszer ez, de sajnos még mindig nem hatástalan. Ha Bauer egy képzeletbeli nemzeti minimum talaján állna (ami jelen esetben valószínűleg annyit tesz, hogy nem formai, hanem tartalmi kérdésnek tekintené, hogy a határon túli magyarnak legyenek kézzelfogható jogai), akkor felismerné, hogy a státustörvénnyel csak alkotmányos kötelességünket teljesítjük. Ha olyan ötletekkel állna elő, amellyel csökkenthető lenne az általa feltételezett kár: a kitelepülés megnövekedése, talán értelmes párbeszéd indulhatna meg.

Vajon az alapszerződések megkötése csökkentően hatott-e a kivándorlásra? Nem. Bauer aggályainak nincs valós alapjuk. Az bekövetkezhet, hogy akik eddig messzre idegenbe futottak, itt maradnak nálunk. Ez viszont nem veszteség, hanem nyereség.

Adja Isten, hogy az új évszázadban ne legyen indoka egyetlen magyarnak sem elhagynia szülőföldjét.

Forrás: *Népszabadság*, 2001. január 31.

Ungváry Rudolf

A hibás érvelés tartósítása

Bauer Tamás a tervezett státustörvény bírálatával foglalkozva ezt írja: „A szomszédos államokban élő magyaroknak nincs hazájuk” (*A hazátlanság tartósítása*, január 10.). Ebben igaza van. Hazájuk akkor volna Erdély, a Felvidék, Kárpátalja és a Délvidék, ha ott a magyar is államalkotó nemzetnek számítana. Akkor a magyarok nyelvének és kultúrájának ugyanolyan súlya volna, mint a most államalkotó románok, szlovákok, ukránok és szerbek nyelvének és kultúrájának. Ma erre semmi kilátás.

Akit etnikai megkülönböztetés sújt, az joggal védekezik – például kivándorlással. De se a közgondolkodásban, se a jogban nem fogalmazódik meg nyíltan, hogy a nemzetállam tényéből eleve következik az etnikai diszkrimináció. Sőt: a politikai nemzet fogalmának megalkotásával sikerült még jobban elrejteni az etnikai elnyomást. Ha ugyanis valakinek például magyarként a román, a szlovák stb. politikai nemzet a sorsa, akkor ezt asszimiláció nélkül hosszabb távon képtelenség megélni. A politikai nemzet fogalma elválaszthatatlan attól a felfogástól, hogy a nemzet politikai közösség. Ami azt jelentené, hogy ami etnikai és kulturális (a nemzet), az „politikai”, ami meg politikai (az állampolgárok összessége), az „nemzet”. Ennél az ellentmondásnál csak a fogalom használóinak jóhiszeműsége vagy ostobasága nagyobb.

Baloldali és liberális körökben a politikai nemzetnek még ma is pozitív csengése van. Úgy vélik, hogy nemzetállami körülmények között is elég a politikai jogegyenlőséget biztosítani, a nyelvi, kulturális egyenlőség másodlagos.

Ennek a jogfelfogásnak az alapján nem különösebb sérelem, hogy például Erdélyben a menetrend, a pénz, a villamosjegy, az orvosi recept és a szakmunkásképző iskolák nyelve nem magyar. Nem tartozik bele ebbe a jogfelfogásba, hogy az etnocentrista fogantatású nemzetállam, *horribile dictu* a „politikai nemzet” beolvasztási kényszere elleni nyílt védekezés az alapvető emberi jogok egyike.

Akik ilyen körülmények között pusztán a hagyományos politikai jogegyenlőséget követelik, azok a nemzetállam, az egyetlen államnyelv tényéből nem hajlandók etnikai diszkriminációra következtetni. Talán nem igazán tekintik szenvedésnek azt, ha valaki beolvadásra kényszerül. Ez nem csak öntévesztő, de lelketlen magatartás.

A szomszédos országokban élő magyarok migrációját ma elsősorban a nacionalista jobboldal tartja nyilván mint etnikai választ az etnikai elnyomásra. Számukra az asszimiláció kényszere azért gyalázatos, mert magyarok asszimilálódnak például románná, és nem fordítva. Bauer azon az alapon bírálja a készülő törvényt, hogy az nem vet számot azzal, hogy a szomszéd államokban élő magyarok a romániai stb. politikai nemzet tagjai. Ezzel eleve az erkölcsi vesztes helyzetébe lavírozza magát, hisz alig van magyar, aki magát politikailag akár románként, akár romániként – és nem erdélyiként – szeretné azonosítani (ahogy például a dél-tiroli németeknek sincs kedvük ahhoz, hogy az olasz politikai nemzethez tartozzanak). Bauer azzal is érvel, hogy a dél-tiroli német kisebbség tagjait sem részesítik Ausztriában és Németországban kedvezménytörvényben. Ez meg logikai vereség: minek nekik kedvezmény, ha autonómiájuk következtében az olasz állam lemondott abban az országrészben a nemzetállami jogokról (az állami jogokról nem), és teljes a kétnyelvűség?

Bauer védelmébe veszi az alapszerződések politikáját. Erre a politikára azonban nemcsak a nagyfokú pragmatizmus a jellemző (adott esetben erre szükség lehet), hanem az a szemlélet is, amely szerint az asszimiláció elleni védekezés alapvető emberi jogáról nemcsak azért nem beszélünk, mert nem merünk, hanem azért sem, mert nem is létezik ilyen jog.

Abban ugyan igaza van Bauernak, hogy a kormány által tervezett törvény „azt üzeni a kisebbségi magyaroknak: a ti voltaképpeni hazátok a magyar állam”, de többségük számára ez ettől függetlenül is lényegében így van – lévén, hogy az embernek nemcsak egyetlen hazája lehet. Az is igaz, hogy a státustörvény a „lakóhelyük többségi népességétől való tartós gazdasági, szociális, politikai elkülönülés útját” kínálja föl a szomszéd államokbeli magyaroknak. Az elkülönülés azonban státustörvény nélkül is mindenütt lejátszódik, ahol valamiféle autonómia megvalósul, mert az asszimilációs kényszer ellen más védekezés nincsen. A humánus okokból szükséges, de politikailag eltérített státustörvényre éppen az jellemző, hogy gyengíti ezeket az autonómiatörekvéseket. A baj ugyanis nem az elkülönülés, mert elkülönülni semmivel se rosszabb, mint egyesülni. A baj ott van, hogy az elkülönülés egyaránt indulatokat vált ki a nemzetállam és a politikai nemzet asszimilációpárti híveiből, a másságot elvető rasszistákból, meg a testvériség fundamentalistáiból. Jogos elkülönülés esetén nem lehet suba alatt, álságos módon fenntartani az asszimilációs nyomást, nem íté-

hető el a másság, és nem tekinthető mindennek fölötti értéknek a nagy, szent és boldogító egység – amely sohasem volt, sohasem lesz. Legfeljebb azok fejében, akik a világot erőszakkal meg akarják váltani egy rasszista vagy humanista eszmény nevében.

De attól, hogy egy alapvető emberi jog indulatokat vált ki, elvileg talán mégis meg lehetne követelni a teljesítését.

Megtagadni valakitől, hogy azért települhessen át, mert asszimilációs kényszernek van kitéve, embertelenség. Ha nem akarjuk szemén köpni magunkat, akkor valamit tenni kell azok érdekében, akik ma olyan diszkriminációnak (az asszimiláció kényszerének) vannak kitéve, amely ellen a védekezés joga még nem jutott el sem a polgári, sem pedig a nemzetközi jog kodifikátorainak füléhez. A hagyományos politikai jogegyenlőségen alapuló módszerekkel és az eddigi alapszerződésekkel az asszimiláció dolgában nem sokra jutunk, mert mire – ha egyáltalán – kifejtenék a hatásukat, már nincs szükség rájuk: nem maradnak nagyobb számban határon túl magyarok.

A készülő státustörvényt a nemzetet kisajátító jobboldal javasolja: a saját érdekeit szem előtt tartva és a rá jellemző kétértelmű „nyelvpolitikai” körítéssel. E körítés legalább annyira hazug és esztelen, mint amilyen álságos és logikátlan a hagyományos baloldali és liberális ellenérvelés. A státustörvény hívei a „politikai nemzet” fából vaskarikája helyett kiöltötték a „nemzetpolgár” vasból fakarikáját, és a nagy magyar nemzetállam etnocentrista híveire bandzsítva „határmódosítás nélküli újraegyesítésről” beszélnek. Ausztriában semmiféle státustörvényt nem hoztak. Évtizedekkel ezelőtt azzal kezdték, hogy a nemzetközi szinten világosan kimondták: államilag is közük van ahhoz, hogy a dél-tiroli németek nyelvi egyenjogúsága nincs biztosítva. És nem kellett hozzá semmiféle státustörvény, hogy bármelyik dél-tiroli munkát vállalhasson Ausztriában vagy áttelepülhessen. Megvolt hozzá a politikai kultúra.

A jobboldali kormányzat mindent elkövet, hogy a nemzet szomszédos államokban élő tagjait olyan törvényben részesítse, mely saját politikai térnyerését, klientúrája erősítését támogatja. Arra számít, hogy akiknek e törvény következtében könnyebb lesz az áttelepülés, rá fog szavazni.

Ez a kormány azért hozhat majd ilyen státustörvényt, mert ebben az ügyben a terepet kezdettől fogva a jobboldalnak engedték át. Azoknak a hibás érveknek az alapján, melyekre Bauer Tamás e törvényt bírálva hivatkozott.

Forrás: *Népszabadság*, 2001. február 1.

Bauer Tamás

Puha irredentizmus vagy kisebbségi jogok?

Hárman is hozzászóltak *A hazátlanság tartósítása* című cikkemhez, melyben az úgynevezett státustörvénynek súlyosan ártalmas voltát elemeztem. Kifogásoltam, hogy a törvényjavaslat szerint a magyar állam alanyi jogon nyújtana bizonyos kedvezményeket a szomszéd országokban élő magyaroknak, jogilag megkülönböztetve őket más nemzetiségű polgártársaitól, és ezáltal szembeállítaná őket a többséggel, Magyarországot pedig az európai jogelvekkel. A hozzászólók közül ketten is védelmükbe vették a státustörvényt. Egyikük, Farkas János László (január 31.) nem érti a gondolatmenetemet, és azért vitatja, Surján László pedig (január 31.) szemlélatomást nagyon is érti, és azért. Harmadik vitapartnerem, Ungváry Rudolf (február 1.) hozzám hasonlóan elutasítja ugyan a státustörvényt, de érvelésemet elveti, és feltehetően a teendőket is másképpen látja.

Farkas János László nem érti, miért mondom, hogy a tervezett „magyar igazolvány” a szomszédos országokban élő magyarokat bevonja a Magyarországgal való politikai-közjogi közösségbe. Arra hivatkozik, hogy a MÁÉRT-nak nincs közjogi státusa, az csupán „részevőinek egybehangzó szándékán” alapuló „politikai egyeztető fórum”, a magyar igazolvány pedig nem politikai jogokat ad, hanem „jól körülhatárolható területeken, például a munkavállalás, az egészségügyi ellátás, az iskoláztatás és a művelődés terén hoz létre korlátozott jogközösséget”. Mint látható, Farkas akaratlanul is alátámasztja, hogy a státustörvény valóban azt jelenti, amit én gondolok róla, s amit cikkemben helytelenítettem: közjogi köteléket a magyar állam és a szomszédos országok magyar nemzetiségű állampolgárai között.

Idézi azt a kifogásomat is, mely szerint sem az európai jogelvekkel, sem a magyar alkotmánnyal nem fér össze, hogy a szomszédos országok polgárai között a munkavállalás vagy az egészségügyi ellátás tekintetében a szerint tegyen különbséget a magyar állam, hogy magyarok-e vagy szlovákok, románok stb. Azzal mentegeti velem szemben a státustörvényt, hogy abban csak a magyar és nem magyar nemzetiségűek közötti különbségtételről van szó, magyarok és magyarok között nem történik megkülönböztetés, mint ahogy szlovákok, szerbek, románok és ukránok között sem. Tényleg nem értené Farkas, hogy én a szlováknak a magyartól, románnak a magyartól, szerbnek a magyartól, ukránnak a magyartól való jogszabályi megkülönböztetését kifogásolom?

Farkas – mint a státustörvény kidolgozója is – az alkotmánynak arra a megállapítására hivatkozik, miszerint „A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.” Nos, a vita az alapszerződések politikájának hívei és a státustörvény hívei között nem abban van, hogy érezzen-e felelősséget a Magyar Köztársaság a határon túli magyarok sorsáért, és előmozdítsa-e az anyaországgal való kapcsolatuk ápolását, hanem abban, hogy miként tegye ezt. Az előbbi álláspont képviselői államközi szerződésben fogadtatták el a szomszéd államokkal a kisebbségi jogok biztosítását, és számos eszközzel mozdították elő a kisebbségi intéz-

mények, kisebbségi kultúra és kisebbségi vállalkozások fejlesztését, az utóbbi álláspont képviselői pedig „nemzetpolgári” jogot adnának a kisebbségben élő magyaroknak, ami nem egyeztethető össze az államok szerveződésének a nyugati liberális demokráciákban elfogadott logikájával. A státustörvény hívei számára a dolognak nem a segítség, hanem éppen ez a „nemzetpolgári” státus a lényege, ahogy azt oly világosan leírja Németh Zsolt államtitkár a Magyar Nemzet január 4-i számában: „Mi jogosítja fel ezekre a kedvezményekre... a határon túli magyarokat? Egy egyszerű papírdarab: a magyar igazolvány. (...) Egy közokirat, amelynek kiállítása azt jelenti, hogy a magyar állam közösséget vállal a határon túli magyarral. Személyesen övele. Ugyanúgy személyesen, ahogy saját állampolgáraival is. (...) Ennek intézményesítése és papírra fektetése a törvénytervezet legnagyobb érdeme és legalapvetőbb politikai hozadéka, ami akkor is óriási áttörés lenne, ha az igazolvánnyal az égvilágon semmihez sem lehetne hozzájutni.” Ezzel jön létre – Farkas kifejezésével – a korlátozott jogközösség, amivel – ezt már én mondom – a magyar állam egy ponton kiterjeszti joghatóságát a szomszéd országok magyar lakosságára. Mint ahogy kiterjeszti joghatóságát egy másik ponton is, amikor a magyar állam hívja életre azt az intézményt a szomszéd országokban, amely a magyar igazolványhoz szükséges ajánlásokat kiadja. Ez az, amit én kifogásolok, s amit Farkas szemléletmódját nem akar érteni.

Surján László, az Országgyűlés külügyi bizottságának fideszes alelnöke bezzeg érti. Németh Zsolt-hoz hasonlóan világosan látja, hogy a dolog lényege nem a segítség – annak mértékét szerinte a gazdaság mindenkori lehetőségei szabják meg –, hanem az alanyi jog. Az alanyi jog megadását illetően van „a kétféle szemlélet között áthidalhatatlan szakadék”. Így igaz. Míg szerintem a szomszéd országokban élő magyarokat a magyar államnak abban kell támogatnia, hogy magyar nyelvi-kulturális környezetben élhessenek, szocializálódhassanak, hogy magyar intézményrendszert építhessenek ki maguknak, Surján szerint a magyar állam által nyújtott kedvezményekhez való alanyi jog „fájdalomdíj”, „kárpótlás”. Miért is? Azért, mert a magyar állam „a háború előtti időkben nem volt jó ‘gazdája’ ezeknek a területeknek, illetve az ott élő népeknek”, mert hagyta elveszni ezeket a területeket. Kinek jár ez a „fájdalomdíj”, ez a „kárpótlás”? Azoknak, akik „nemzetünk tagjai”, akiket nem a nyelv, hanem „a Haza” köteleke köt hozzánk. S akiknek magyar voltát „valakinek az illető környezetében hitelesítenie kell”, kiszűrendő azokat, „akik csak az előnyt akarják”. Elvégre: „Nem a vezetéknév csengése, nem a származás, hanem a kisebbségi létben való hiteles élet jogosít a magyar igazolványra.” Erre a hitelesítésre pedig a státustörvény szerint a Fidesz-kormány által kijelölt intézmény jogosult.

Surján azért neheztel, hogy míg „a hajdani nyugatnémetek kiírhatták a szögesdrótos, őrtornyos határra: odaát is Németország van”, nekünk ezt tilos volt Ártándnál kiírni, s míg „Németország azóta egyesült”, neki most velem s másokkal kell minderről vitatkoznia. Mi mást jelentene ez a párhuzam, mint azt, hogy Surján Ártándnál azt szeretné kiírni, hogy odaát is Magyarország van, s arról ábrándozik, hogy egyszer mi is újra egyesülhetünk?

Előző cikkemben rámutattam: az egyik álláspont – melyet magam is képviselek – az államuk politikai közösségébe magyarként való integrálódásnak a (dél-tiroli németek, finnországi svédek történetéből ismert) perspektíváját kínálja a magyar kisebbségeknek. A másik álláspontról – mely a státustörvény mögött meghúzódik – azt írtam: semmilyen

reális perspektívát nem kínál. Surján cikke felfedi, hogy miféle perspektíva lebeg valójában e másik álláspont képviselőinek szeme előtt. Előbb a lélekben történő „reintegráció”, amiről Orbán Viktor évek óta beszél; utána a státustörvénnyel a „magyar nemzet újraegyesítése határmódosítás nélkül”, de intézményes formában, amiről manapság beszél Orbán, s aminek érdekében tesz is. Ezt a formulát fordíthatjuk le világos politikai nyelvre Surján László segítségével úgy: irredentizmus területi igények nélkül.

Ungváry Rudolf hozzám hasonlóan viszolyog ettől a „puha irredentizmustól”, de az én érvelésemtől is idegenkedik, mert alaposan félreérti azt. Annak elismerését, hogy a szomszéd országok magyar kisebbségei alkotórészei az azokban az országokban fennálló gazdasági, szociális és politikai közösségnek – melyet a szemléletesség kedvéért romániai, szlovákiai stb. politikai nemzetnek neveztem –, összekeveri valami egészen mással: annak elfogadásával, hogy a román, a szlovák stb. államot nemzetállamként, a románok, szlovákok stb. államaként fogja fel valaki. Ennek nálam nyoma sincs. Ezt akkor fogadnám el, ha lebeszelném a kisebbségi magyarokat nyelvi-kulturális identitásuk megőrzéséről, vagyis az asszimilációval szembeni védekezésről – amiről Ungváry is beszél. Ha az asszimilációt vagy a kivándorlást tekinteném perspektívának, ha nem sérelmezném a kétnyelvűség hiányát, ha csupán a hagyományos politikai jogegyenlőséget szorgalmaznám, mint ezt Ungváry feltételezi. De az általam kifejtett álláspont egyáltalán nem ez, hanem az ellenkezője: a kisebbség saját nyelvi-kulturális környezetének megőrzése és fejlesztése kétnyelvűséggel, magyar könyvekkel és televízióval, magyar oktatási rendszerrel és kulturális intézményekkel és azzal, hogy a magyar állam mindezt a maga eszközeivel – diplomáciai eszközökkel, sok-sok pénzzel, szakemberekkel, intézményes továbbképzéssel, műholdas televízióval, az internet-hozzáférés terjesztésével stb. – támogatja. Mert én is szenvedésnek tekintem, ha valaki beolvadásra kényszerül.

Abban azonban téved Ungváry, hogy „alig van magyar, aki magát politikailag akár románként, akár romániaiként – és nem erdélyiként – stb. szeretné azonosítani”. Aki Románia (vagy Szlovákia, legújabban Jugoszlávia) kormányában miniszterséget vállal, aki magát Románia államelnökének jelölteti és mindazok, akik a Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a többi kisebbségi párt aktivistájaként vagy szavazójaként e politikusokat segítik a választásokon, azok bizony politikailag romániaiként (szlovákiaiként, jugoszláviaiként) azonosítják magukat. Tőkés László is, aki elindult az RMDSZ államelnök-jelöltségéért. És persze romániaiként, szlovákiaiként, jugoszláviaiként magyarok akarnak maradni. Vagy megfordítva: magyarként akarnak országuk gazdasági, szociális és politikai közösségébe integrálódni.

Azt állítom, hogy a státustörvény ezt az integrálódást akadályozza. Ungváry szerint a kisebbség elkülönülése a többségtől természetes, és nekem nincs igazam, amikor az elkülönülést a státustörvény káros következményének tekintem. Nos, próbáljunk pontosabban fogalmazni: a nyelvi, kulturális különbözés természetes, és ma ennek velejárója a politikai elkülönülés is – de ha ezt a státustörvényben jogi megkülönböztetéssel tetézzük, akkor az óhatatlanul magával hozza a többségi népességgel való szembekerülést.

„Megtagadni valakitől, hogy azért települhessen át, mert asszimilációs kényszernek van kitéve, embertelenség.” Ungvárynak teljesen igaza van. Aki át akar települni, az tehes-

se ezt meg. A magyar államnak pedig a magyar kisebbségi pártokkal együtt azért kell felépnie, hogy ne legyen asszimilációs kényszer. Ez – szemben Ungváry feltételezésével – már eljutott a polgári és a nemzetközi jog kodifikátorainak füléhez, erről szólnak az Európa Tanács ismert határozatai, erre támaszkodnak az alapszerződések. És erre támaszkodhat az a liberális politika is, amely olyan helyzetet akar egy sokcsatornás jogvédelmi és támogatási rendszerrel kialakítani, amelyben mindenki, aki kisebbségiként születik, szabadon választhat aközött, hogy áttelepül abba az országba, ahol a többségi lakosság tagjaként élhet, vagy megmarad szülőföldjén és ott élhet teljes értékű anyanyelvi kulturális környezetben. Nem értem Ungváryt: miért volna – mint cikkének címével mondja – hibás ez az érvelés? S amit kiváltképp nem értek: ha nem fogadja el egyfelől a státustörvényt, mint a magyar kisebbségek problémájának egyfajta megoldását, és nem fogadja el másfelől az alapszerződések és a rájuk épülő jogvédelmi és támogatási rendszer politikáját, mint a megoldás másik lehetséges, a kisebbségek megmaradásával és ugyanakkor integrációjával jellemezhető útját, akkor mit ajánl?

Forrás: *Népszabadság*, 2001. február 5.

Ungváry Rudolf

A státustörvény homálya

A státustörvény nemcsak azért elfogadhatatlan, mert közszolgáltatásokat származás alapján juttatna román, szlovák, ukrán, szerb és horvát állampolgároknak, hanem azért is, mert nem világos beszéden alapszik. Be nem vallott célja a kormány határon túli klientúrájának kialakítása, áttételesen szavazóbázisának növelése. Azáltal ugyanis, hogy határon túli magyarok szervezeteire bízzák annak eldöntését, ki részesüljön e törvény által származás alapján járó előnyökben, függőségi viszony alakul ki e szervezetek meg az általuk előnyben részesített külföldi magyarok és a kormány között. A határon túli magyarokkal politikai játszma folyik.

A baj azonban az, hogy a törvény liberális és baloldali ellenzői sem beszélnek világosan, és ezért képtelenek érthető alternatívát nyújtani.

Egy részük megelégszik a felvilágosodásból következő hagyományos politikai jogegyenlőség követelésével. Szerintük a nemzetállami nyomásra lejátszódó asszimiláció se nem súlyos, se nem rossz dolog. Természetes valami. A politikai egyenlőség és az életszínvonal a fontos. Ezt azonban nem mondják ki, nehogy elidegenítsék maguktól azokat, akik az asszimiláció kényszerének vannak kitéve.

Másik részük ugyan elismeri, hogy ez a fajta asszimiláció lelki szenvedést okoz. Elvileg azzal is egyetértenek, hogy alapvető emberi jog a nemzetállami lét következtében fenn-

álló asszimilációs nyomás elleni védekezés. Mégsem értenek egyet azzal, hogy ezt politikailag nyíltan és következetesen hangoztassák, nehogy kiváltsák vele a vadállatot a szomszéd államokban élő, a rasszizmus és nacionalizmus archaikus befolyása alatt élő tömegekből. Szerintük Erdélyből is lehet ilyen követelések hatására „Bosznia”.

A jogok világos megfogalmazásának akadálya lehet, hogy úgyse lehet őket érvényesíteni? Az ilyen álláspont erkölcsileg tarthatatlan, de gyakorlatilag is haszontalan. „Miért foglazzam meg a jogaimat, asszimilálódnom kell úgyis? Miért ne foglazzam meg a jogaimat, asszimilálódnom kell úgyis?” Nem volna szabad engedni, hogy a nemzetet kiséjítani akaró rasszista jobboldal határozza meg a határon túli magyarságot illetően a beszédmódot; már csak azért sem, mert a határon túli magyarok között a magyarországinál semmivel sincsenek kevesebben azok, akik a rasszizmust elutasítják.

1. Az asszimilációs nyomás elleni védekezés jogával liberális politikai szintén nem elég hallgatólagosan egyetérteni. Eddig legjobb esetben ez történik. Ezt a jogot jól hallhatóan és egyértelműen meg kell fogalmazni. Világos liberális bel- és külpolitikai üzenetté kell válnia e jog követelésének, mert nem lehet különbséget tenni szenvedés és szenvedés, az anyagi és a kulturális (nemzeti) nyomorúság között.

2. Elfogadhatatlan a politikai nemzet fogalmának pozitív értelmezése, mert a nemzet nem politikai, hanem kulturális képződmény. Ha nem ez volna, akkor léteznék majd „európai politikai nemzet”? Ahogy nem volt „osztrák-magyar”, „jugoszláv” és „szovjet” politikai nemzet, úgy az „európai” sem fog megszületni, mert a nemzet francia, német, magyar, román stb. Állampolgárok vannak, akik különböző nemzetek tagjai. Akár több nemzeté is. Több hazája is lehet valakinek – ehhez nem szükséges több állampolgárság, mert a haza sem azonos az állammal. Nem valamiféle „európai nemzet”, hanem az európai állampolgárság, s vele az európai politikai közösség az alternatívánk. Ez nem nemzeti közösség, ahogy nem volt az a jugoszláviai, és nem az az olaszországi: egy dél-tiroli német nem az olasz politikai nemzet, hanem az olasz politikai közösség tagja.

Egy erdélyi magyar az esetek túlnyomó többségében még akkor se nagyon fogja magát a román politikai nemzet tagjának érezni, ha netán megszűnnék a román állam nemzetállami volta. Ő is csak a romániai politikai közösség tagja, és ha egyszer kettős állampolgársága lehet, akkor a magyarországi politikai közösségé is. Európában, különösen pedig annak középső és keleti felén a „nemzet” fogalmát lehetetlen abban a semleges értelemben használni, mint az amerikai földrészen. A „politikai nemzet” fogalma a nemzetállamokban megszületett múlt századi fából vaskarika a beolvasztás liberális szentesítésére.

A politikai nemzet fogalma a rasszistának csak arra való, hogy az államalkotónak tekintett nemzet asszimilációs erejét növelje. A liberális számára meg az a siralmas szerepe, hogy találjon a maga számára végre valami „nemzetit” abban, aminek a nemzethez tartozáshoz semmi köze: az állampolgári létben. Állampolgárként azonban nem magyar vagy román, hanem ember vagyok. Ebben a minőségemben tartozom egy vagy több ország politikai közösségéhez. S mint állampolgárnak kell ottani magyarként nyelvíleg ugyanolyan jogaimnak lenni például Romániában, akár egy ottani románnak: többek között a szakmunkásképzők, orvosi rendelők, postabélyeg, pénz, országgyűlés, menetrend, közszolgálati adók, állami intézmények stb. nyelvén. Az ehhez fűződő nyelvi jogban ugyanis semmi

nemzeti nincs, mert teljesen emberi: minden emberre egyformán vonatkozik, nemzethez tartozástól függetlenül, hogy nyelvileg (is) egyenlő legyen.

3. Csak a látszatot szolgálják azok az alapszerződések, melyekben hallgatólagosan lemondanak arról, hogy a teljes kulturális egyenlőséget írják elő, és nem fogalmazzák meg egyértelműen a nemzetállami asszimilációs nyomás elleni védekezés jogának elismerését. Arról lehet tárgyalni, hogy ezeket a jogokat milyen időtartamon belül lehet megvalósítani: 1, 5 vagy 25 év múlva. Akármilyen távoli időpontban valósulhatnak meg ezek a jogok: nyílt megfogalmazásuk és elismerésük önmagában is az asszimiláció kényszerhatását csökkenti az adott állam nem államalkotó nemzeteinek tagjaiban.

A jelenlegi alapszerződésekben legfeljebb általánosságban beszélnek a nyelvi-kulturális környezet megőrzéséről. Az asszimiláció elleni védekezés jogáról semmiféle konkrét szó nem esik. A „kisebbség” szó használata még lefegyverzőbb: eleve azt sugallja, mintha a többségnek lennének természetes jogai (például az államnyelv), melyek a kisebbségnek nem járnak.

4. Mindaddig, amíg a szomszéd államokban a nemzetállami asszimilációs nyomás fennáll, elfogadható, hogy aki magyarként át akar települni, az egyszerűbben kapja meg az állampolgárságot. Lévé, hogy politikai diszkrimináció elől menekül.

Az erre vonatkozó törvényben világosan le kell szögezni, hogy ezt a törvényt azért hozták, mert a nemzetállamokban élő magyarok nemzeti voltukban hátrányos megkülönböztetést szenvednek. És azt is ki kell mondani az ilyen törvényben, hogy e törvény csak addig marad fenn, ameddig a szomszéd államokban a teljes kulturális egyenlőség (televízió, szakmunkásképzők, orvosi rendelők stb.) meg nem valósul, és el nem ismerik, hogy az asszimiláció elleni védekezés ezeken az államokon belül törvényes jog. Mert akkor már senki sem kényszerül arra, hogy az asszimilációs nyomás ellen kivándorlással védekezze, hiszen helyben maradva sem kényszerül beolvadni.

Hogy egy ilyen státustörvény reménytelen? Attól még indokolt.

Forrás: *Magyar Hírlap*, 2001. február 8.

Bauer Tamás

Magyar állam – magyar kisebbségek

Az első világháború végéig a magyar állam számára a nemzetiségi kérdés volt az egyik fő politikai kérdés. Elnyomás és asszimiláció, vagy autonómia, sőt föderáció – ezzel a dilemmával küszködtek a politikai erők és politikai gondolkodók Kossuthtól Tiszáig és Jásziig. Az Osztrák–Magyar Monarchia és vele a történelmi Magyarország felbomlása nyomán a magyar állam nemzetiségi problémáját felváltotta a szomszédos államokban a magyarkér-

dés. A második világháborúig a magyar állam a területi revíziót tekintette az egyetlen lehetséges megoldásnak, s uralkodó elitje ennek érdekében kereste és találta meg a tengelyhatalmak támogatását. Tudjuk, hogy ez hova vezetett.

A második világháborút és az 1920-ban megvont határok helyreállítását követően a magyarkérdés négy évtizedre „lekerült a napirendről”, hiszen Magyarország és szomszédai egyaránt a szocialista blokk részévé váltak, s a Szovjetunióknak alárendelt magyar állam elismerte, hogy a magyar kisebbségek sorsa az egyes szomszéd államok belügye. A magyarkérdés 1989 után kerülhetett újra napirendre, amikor helyreállt Magyarország és szomszédai szuverenitása.

A szomszéd országok magyar kisebbségei az elmúlt nyolcvan évben ellenálltak a rájuk nehezedő asszimilációs nyomásnak, megőrizték és megőrzik magyar tudatukat. Ez számukra folyamatos áldozatvállalást, sőt harcot jelent, hiszen az érvényesülés útja a többségi nyelv és kultúra elsajátításán keresztül vezet. Érdeemes emlékeznünk ugyanakkor arra, hogy a magyar nyelv és kultúra megőrzése a magyar kisebbségek számára nem jelenti magától értetődően a magyar államhoz fűződő kapcsolatot: a két világháború között Romániában a (többek között Kós Károly által képviselt) transzszilvanizmus koncepciója a magyar államtól független erdélyi magyar identitást kívánt felkelteni. Újra meg újra felbukkant ez a lehetőség mindig, amikor a kisebbségi magyarok meg akarták magukat különböztetni Horthy vagy Kádár magyar államától (utoljára például 1968-ban).

A szuverenitását visszaszerzett magyar állam nem követheti a Szovjetunióknak alárendelt magyar államot, amely a közömbösség álláspontjára helyezkedett, hiszen a

demokratikus állam emberjogi elkötelezettsége és a közös történelmi tudat egyaránt azt követeli meg, hogy tiszteletben tartsa a kisebbségi közösségek magyar elkötelezettségét, és bizonyos felelősséget vállaljon a szomszédságban rekedt magyarok sorsáért. Ezt a felelősséget mondja ki az új magyar demokrácia 1989-ben elfogadott alkotmánya is.

Nem követheti a két világháború közötti magyar állam irredenta hagyományát sem. Bécsi döntéseket Ribbentrop és Ciano nélkül nem lehet kierőszakolni, márpedig a Ribbentropok és Ciano-k korának egyszer s mindenkorra vége. Magyarország ahhoz a demokratikus államközösséghez csatlakozott, amely kizárja az effajta politikát az államközi kapcsolatokból, s amely éppen ezt erősítette meg a magyar állam által is támogatott jugoszláviai beavatkozásaival.

Milyen politika adódik a magyar állam számára a közömbösség és az irredentizmus között?

A magyar állam csak abból indulhat ki, hogy a szomszédságban rekedt magyarok mindaddig, amíg az államhatárok valóban el nem veszítik jelentőségüket (s ez Európa e részében a ma élő nemzedék életében aligha következik be), a szomszéd országok polgárai maradnak, anyagi boldogulásuk annak az államnak a gazdasági és szociális viszonyaitól függ majd, amelyben élnek. Őket a második világháború után egy ideig még formálisan is diszkriminálták (elvették tulajdonukat, áttelepítették őket stb.), és az ezt követő évtizedekben is hátrányt szenvedtek a szakmai előmenetelben, ki voltak zárva bizonyos állami foglalkozások gyakorlásából. Most arra kell törekedni, hogy végre egyenrangú polgároként emancipálódhassanak és integrálódhassanak az adott ország gazdaságába, társadalmá-

ba, intézményeibe. A szomszéd országok magyar pártjainak, szervezeteinek politikája erre az emancipációra irányul, legyen szó akár a nevesítetlen földek sorsáról Szlovákiában, akár az egyházi tulajdon visszaadásáról Romániában. Míg a nacionalista pártok és mozgalmak a Szlovák Nemzeti Párttól a Nagy-Románia Pártig és a Matica Slovenskától a Vatra Româneascăig a magyarok idegen voltát, a társadalomból való kiszorítását, az országból való elűzését hirdetik, a magyar kisebbségek politikai mozgalmainak célja a szülőföldön maradás és az integráció.

A kisebbségi magyar közösségek az asszimiláció elutasításával, magyar nyelvük és kultúrájuk megőrzésével egyrészt gazdagabbá teszik életüket, másrészt viszont komoly áldozatot is vállalnak. A magyar államnak támogatnia kell őket ebben. Ez a támogatás szükségképpen kettős: politikai támogatást jelent ahhoz, hogy a szomszéd államok elismerjék és biztosítsák a magyar kisebbségek jogát a magyar nyelv használatához, a magyar nyelvű oktatáshoz és a magyar kultúrához, ugyanakkor anyagi támogatást is jelent a magyar oktatási és kulturális intézményrendszer fenntartásához és fejlesztéséhez. Sok-sok pénzt, forint milliárdokat és tízmilliárdokat kíván ez a magyar állam költségvetéséből, a magyar adófizetők pénzéből. Meg kell őrizni, és tovább kell fejleszteni a magyar óvodákat és iskolákat, létrehozni vagy megerősíteni a magyar nyelvű felsőoktatást, támogatni a magyar könyvtárakat, színházakat, rádió- és televízióadásokat. Szakembereket kell képezni és küldeni ezeknek az oktatási és kulturális intézményeknek a működtetéséhez.

A rendszerváltás utáni magyar kormányok számos lépést tettek ebben az irányban. Az Antall-kormány által létrehozott magyar–ukrán, magyar–horvát és magyar–szlovén, majd a Horn-kormány által megkötött magyar–szlovák és magyar–román alapszerződés elismertette a partnerekkel, hogy a magyar kisebbség jogainak rendezése nem belügy, hanem Magyarországgal kötött szerződés tárgya. Az egyes alapszerződések különbözőképpen ugyan, de rögzítették a magyar lakosság kisebbségi jogait. Ezzel egyidejűleg a magyar kisebbségeknek a rendszerváltást követően létrejött, parlamenti pártként működő szervezetei három országban is kormányzati tényezővé váltak, és kormányprogramok részévé tettek fontos kisebbségi követeléseket, mindenekelőtt a kisebbségi nyelvhasználatot az utcákon és a közigazgatásban, valamint a kisebbségi nyelvű oktatás bővítését. A magyar kisebbségek pártjai mindenütt a demokratikus, nyugati orientációjú politikai erők partnerei voltak a belpolitikában, s a nyelvi és kulturális jogokért folytatott harc eredményei összekapcsolódhattak a magyar kisebbség gazdasági-szociális integrációjával. Egyelőre persze csak kezdeti eredményeket könyvelhetünk el, de a korábbi helyzethez képest ezek is becsülendők. Igaz az is, hogy a korábbi sérelmek orvoslásával, a magyar nyelvű felsőoktatás megteremtésével szemben még mindig nagy az ellenállás.

Egy évtized elteltével a kérdés az, hogy mi a továbblépés útja, s miképpen járuljon hozzá ehhez a magyar állam. Az egyik lehetőség az emancipáció és a nyelvi-kulturális jogok politikájának folytatása. A kisebbségi magyarok számára hozzáférhető magyar nyelvi-kulturális környezet bővítésében sok teendő hárulhat a magyar államra. Tekintettel például a televíziónak az információszerzésben és kultúráközvetítésben játszott kiemelkedő szerepére, kívánatos lenne, ha a szomszéd országok magyarjai számára hozzáférhetővé válna műholdon mind az öt magyarországi országos tévéadás. Ez azt jelentené, hogy nemcsak

a magas kultúra, de a populáris kultúra is hozzáférhetővé válna az anyanyelven. Lehet fanyalogni a kereskedelmi televíziók műsorán, de érdemes tekintetbe venni, hogy ha szatellitantennán, illetve kábelen csak a Magyar Televízió kettes programja és a Duna TV nézhető a határon túl, akkor kommersz műsorokat keresve a nézők óhatatlanul a román, szlovák stb. magántelevíziókra kapcsolnak át. Az eddiginél sokkal több magyar könyvet és videokazettát kellene a magyar könyvtárakba és iskolákba juttatni. Többszörösére kellene növelni a magyar iskolahálózatnak juttatott pénzbeli támogatást és a pedagógusok helyi és magyarországi továbbképzését. A határon túli magyar felsőoktatást pedig oktatók kiküldésével kell segíteni, e nélkül ugyanis a színvonalas önálló egyetemi képzésnek nincsenek meg a feltételei. A magyar felsőoktatás fejlesztésének formáit (önálló egyetem, önálló kar vagy magyar nyelvű kurzusok a meglevő szervezeti keretek között) nem Budapestről, hanem a helyszínen kell kiválasztani, s a magyar államnak azt a pénzbeli és/vagy szakmai segítséget kell nyújtania, amelyre a magyar kisebbség intézményei igényt tartanak.

Hamarosan eljőhet az ideje az alapszerződések egyfajta „második kiadásának”, amelyet nem két, hanem három fél: a magyar állam, a szomszédos állam és az ott működő magyar párt vagy pártok kötnek meg, s amelyek a felek jogait és kötelezettségeit rögzítik a magyar nyelvű oktatás és kultúra fejlesztésében. (Egyfajta újabb megállapodás gondolatát az itt javasoltnál szélesebb tartalommal Kis János vetette fel az És március 23-i számában.) A magyar pártok kormányzati részvétele – remélhetőleg visszafordíthatatlanul – újfajta partneri viszonyt teremtett a fontosabb szomszéd államokban a többségi politikai elit és a kisebbségi magyarság politikai képviselte között, amely – mint a romániai példa mutatja – akkor is megmarad, ha a parlamentben képviselt magyar párt kikerül a kormányból. Emlékeztet még, hogy öt évvel ezelőtt hogyan zárta ki a Mečiar-kormány a szlovákiai magyarok legitim képviselőit még az alapszerződés végrehajtásának az ellenőrzéséből is; ezen az állapoton már minden jel szerint túl vagyunk. Az alapszerződések második, háromszereplős kiadásának létrehozása természetesen hosszú tárgyalásokat kíván, de megérné a munkát, mert egyszerre alapozná meg a két célt, amelyre a szomszéd országok magyar kisebbségei törekednek: az integrálódást saját államuk társadalmába és nyelvi-kulturális intézményrendszerük megerősítését a magyar állam tevőleges segítségével.

A magyar állam által nyújtott támogatásoknak háromszereplős szerződéses keretbe helyezése, a különféle intézkedések terheinek a magyar és a román állam közötti megosztása (hol ötven-ötven, hol akár kilencven-tíz százalékos arányban) nemcsak együttműködési igényt és kényszert jelentene, hanem azt is kifejezné, hogy a kisebbségi magyarok nem mondanak le arról, hogy a szomszéd ország polgáraként a szomszéd ország költségvetéséből kapjanak támogatást a magyar intézmények fenntartásához. Ez lenne az a politika, amellyel a magyar állam – alkotmányos köteletségét teljesítve – valóban a kisebbségi magyarság felemelkedését szolgálhatná.

Az 1990-ben, majd 1998-ban kormányra került magyar jobboldal eleinte még bizonytalan volt a magyar kisebbségekkel kapcsolatos politikájában: egyszerre tett a nyílt irredentizmus határát súroló politikai gesztusokat és kötött alapszerződéseket. Az ukrán alapszerződés ügyében a jobboldal még megosztott volt: a Torgyán-féle kizsákmányoló és a későbbi MIÉP már elutasította, de a Fidesz és az antalli MDF még támogatta.

Az MSZP–SZDSZ-kormány szomszédsági politikájával való kategorikus szembehe-lyezkedés azonban olyan politikára készítette az egész, immár a Fidesz vezette jobboldalt, amely az imént vázolttól gyökeresen eltér. A Horn-kormány által kötött alapszerződéseket kategorikusan elutasították. A magyar kisebbségek politikusai közül a Tőkés, Duray és Ágoston által képviselt radikálisokat tekintették viszonyítási pontnak, és velük együttmű-ködve – az MSZP-s Tabajdi Csaba asszisztenciájával – már ellenzékben kikényszerítették az úgynevezett „magyar–magyar csúcstalálkozókat”, majd kormányra kerülve Magyar Állandó Értekezletté fejlesztették azt tovább. Ennek keretei között alakították ki a státustör-vény koncepcióját.

Miben tér el ez a politika az alapszerződések politikájától? Először is abban, hogy a nyelvi-kulturális intézményrendszernek a kisebbségek integrációjával egyidejű fejlesztése helyett személyre szóló közjogi kapcsolatot teremt a kisebbségi magyarok és a magyar állam között, s ebben a keretben a támogatást a határon túli magyar közösségi intézmények helyett az egyes személyekre, családokra szabja. Több magyar könyv, több magyar tévéműsor, több magyar szakember helyett magyar igazolványra és az ahhoz előírt ajánlást kibocsátó appará-tusra költenék a költségvetési tartalékból kihasított néhány milliárd jelentős részét.

Másodszor: a juttatások súlypontja a kisebbségi magyarok szülőföldjéről Magyaror-szágra helyeződik át. A törvény által kínált kedvezmények között nagyobb a súlya azoknak – a munkavállalási lehetőségnek, az egészségügyi juttatásnak és családtámogatásnak –, amelyek gazdaságilag kötik a szomszéd államok magyar polgárait a magyar államhoz, mint azoknak, amelyek a szülőföldön hivatottak számukra a magyar nyelvi és kulturális környezetet biztosítani.

Harmadszor: a jobboldali kormány látványosan figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy az érintett magyarok a másik állam polgárai, az ottani gazdasági, szociális és politikai közösség a tagjai. A státustörvény előkészítésekor a Fidesz-kormány – amint ezt Martonyi külügyminiszter román partnerének minapi budapesti látogatása kapcsán kényszerült elismerni – nem is konzultált azoknak az államoknak a kormányá-lyával, amelyeknek milliónyi polgárára a törvény vonatkozna. A jobboldali kormány a kedvezményeket, a támogatást a szomszéd állam „háta mögött” nyújtja a magyar kisebbség tagjainak és intézményeinek, s meg sem kísérli elnyerni ehhez a szomszéd állam együttműködését, a többségi népesség egyetértését. (Mi több, még a szomszéd országbeli magyarság legitim képviselőjének akaratát is kész olykor figyelmen kívül hagyni a támogatási formák és címzettek megválasztásában, mint például a romániai magyar felsőoktatásra szánt kétmilliárd forint esetében.) Ez a politika demonstratív jel-zéssel kiszakítja a kisebbségi magyarságot abból a politikai közösségből, amelyben él. Ezzel pedig óhatatlanul rontja annak az esélyeit, hogy a kisebbségi magyarság államá-nak politikai közösségébe integrálódhasson.

Az effajta politika az öröklött görcsökre, a kölcsönös bizalmatlanságra épít, és újra is termeli azt. Egy másfajta kormánynak helyre kell majd hoznia azokat a károkat, amelyeket a magyar jobboldal státustörvény-politikája a magyar kisebbségek és a szomszéd országok többségi népessége közötti viszonyban okozhat. Az alapszerződések második kiadásának politikája, a magyar államhoz fűződő közjogi kötelék helyett a magyar nyelvi-kulturális

intézmények építése esélyt ad erre, és közelebb visz ahhoz, hogy a Kárpát-medence népei között is olyan viszonyok alakuljanak ki, amilyenek Nyugat-Európában az elmúlt fél évszázadban magától értetődővé váltak.

Forrás: *Népszabadság*, 2001. április 20.

Tibori Szabó Zoltán

Státus – egyik magyarországi választási kampánytól a másikig

A magyar országgyűlés a múlt héten megkezdte a státustörvény néven közismertté vált jogszabály vitáját. Bár az 1998-as magyarországi választási kampány idején az Orbán–Torgyán-koalíció pártjai még a kettős állampolgárság biztosítását lebegtették, az anyaország határain kívül élő magyarok magyarországi jogállásának rendezését a későbbiek során előbb „különleges jogállásra”, ún. státusra szelídítették, majd csupán „egyes kedvezményekről” beszéltek, hogy aztán a benyújtott T/4070. számú törvényjavaslat már csak „a szomszédos államokban élő magyarokról” szóljon. Státusról és kedvezményekről tehát már a törvény címében sem esik szó, s ez emblematisztikus a jogszabály egészére nézve.

Nem szólok most azokról a várakozásokról, amelyeket a különféle ígéretek a „határon túli” magyarság soraiban keltettek, hiszen ezekről már jó előre megfogalmaztam a véleményemet. A legmagasabb helyeken is kifogásolták „státusmagyar” kifejezésemet és több megállapításomat, csak az elkeseredés szülte öniróniát nem érezték meg ezekben. Korábbi véleményem talán csak annyiban változott, hogy manapság már azt remélem, az erdélyi, a vajdasági, a felvidéki és a kárpátaljai magyarság világosan látja: számára a beígért előnyökből – miért ne mondjuk ki őszintén – mindinkább hátrányok kerekednek, ezért levonja a megfelelő következtetéseket, s megpróbál végre a saját lábára állva boldogulni.

De milyen hátrányokról is beszélek?

A jelenlegi jogszabályok értelmében, megfelelő anyaországi munkáltatói bizonylatok birtokában a határon túli munkavállalók a magyar külképviseletektől egyéves munkavállalói vízumot kaphatnak. Ezt a jogot a törvénytervezet három hónapra csökkentené. Az ellenzékben lévő Magyar Szocialista Párt (MSZP) ezzel szemben azért kardoskodik, hogy a munkavállalási időszakot a készülő törvényben évi öt-hat hónapra növeljék.

Persze, ez utóbbi javaslat is visszalépést jelentene, de a mindenféle mostohasághoz hozzászózott „határon túliaknak” még mindig megmaradna a lehetőség: hat hónapig munkavállalói vízummal kint tartózkodni, a másik hat hónapon át pedig havonta átlépni a határt egy-két órára, pecsételést végett. Az Orbán–Torgyán-kormány velünk szemben tanúsított képmutatás-politikájáról azonban végképp árulkodik az az új idegenrendészeti jogszabály,

amelynek tervezete nemrég készült el, s amely – az euro-jogharmonizációra és a Schengen-konformitásra hivatkozva – a külföldi állampolgárok Magyarországon való tartózkodását is jelentősen korlátozná. Magyarán: a „határon túli” magyar, a többi idegen állampolgárhoz hasonlóan, egy naptári évben csak bizonyos, meghatározott számú hónapot tölthetne az anyaország területén, attól függetlenül, hogy mi célból vágyakozna vagy utazna oda.

A rólunk szóló törvényjavaslatot a magyar Alkotmány 6. paragrafusának 3. bekezdésében foglaltakra alapozták, miszerint „a Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását”. Mivel a jogszabály kerettörvény lenne, elképzelhető, hogy a keretet majd kitöltő törvények, kormány- és miniszteri rendeletek olyan konkrét jogokat fognak tartalmazni, amelyek az anyaországon kívül élő magyar közösségek előnyére válnának. Ehhez azonban tucatnyi törvény megalkotására vagy meglévő törvény módosítására lenne szükség, s még ennél is több rendelet elfogadására. Ez időben igencsak kitolná az élvezhető előnyök és kedvezmények tényleges biztosításának pillanatát, ami pedig szinte bizonyossá teszi, hogy a törvényt jövő év januárjától nem fogják tudni alkalmazni.

A fenti logika azonban szintén sántít. Orbán–Torgyánék ugyanis nyíltan bevallották: a határátlépés és a munkavállalás tekintetében a tervezetben biztosított kedvezmények „érintik az EU közösségi joganyagát”. Németh Zsolt külügyi államtitkár arra is felhívta a figyelmet, hogy „a magyar EU-belépést követően természetesen e törvényt is a majdani csatlakozási szerződéssel összhangban kell alkalmazni”. Ami, ugyebár magyarul azt jelenti, hogy – amennyiben a román, szerb és ukrán állampolgárok Schengen-földi vízumkötelezettsége addigra nem szűnik meg – mindenkinek vízumra lesz szüksége a határátlépéshez, s mindenki annyit tölthet majd az anyaországban, amennyit az EU előír. Másodsorban pedig azt, hogy a munkavállalás az uniós kvóták szerint történik majd. Amint tudjuk, a magyarok az EU-csatlakozást követően öt-hét évig nem vállalhatnak majd munkát Schengen-földön, s ezt Budapestnek, a kilátások szerint, azokra az idegen állampolgárokra is ki kell majd terjesztenie, akik Magyarországon vállalnának munkát. Ennek alkalmazására pedig, a legutóbbi magyar csatlakozási remények fényében 2004. januárjától sor kerülhet.

Ezek alapján azonnal megállapíthatjuk: a munkavállalási jogot tulajdonképpen a jelenlegi gyakorlathoz képest csökkentő törvény legjobb esetben is csakis 2002-re és 2003-ra lenne érvényes. Tehát mire az Erdélyben tervezett tíz (a Kárpát-medencében összesen 25) „státusirodát” 555 millió forintért megnyitnák, csinos titkárnőikkel együtt felvennék az alkalmazottakat, és azok a szükséges bizonylatokat kiállítanák, amíg e bizonylatok alapján az illetékes magyar hatóságok a „magyar kártyát” elkészítenék, s amíg azt Jancsi és Juliska kézhez kapná, a szóban forgó kedvezmények már érvényben sem lennének. (Egyébként, tessék kiszámítani: hány perc jutna a tíz erdélyi státusirodában dolgozó három-négy alkalmazott valamelyikének arra, hogy a mondjuk 1,5 millió erdélyi kérelmező egyikéről eldöntse, magyar-e vagy sem? Öt perc?) A törvény tehát ilyen szempontból teljesen fölöslegesnek mutatkozik, s csupán évi néhány milliárd forint megokolt elköltésére bizonyulna hasznosnak.

Téved viszont az, aki úgy gondolja, hogy ez nem fontos szempont az Orbán–Torgyán-kabinet számára. Egy év maradt a magyarországi általános választásokig, s a hatalmon

lévőknek, korábbi ígéreteik kipipálása mellett a választási kampány is egyre fontosabbá válik. S hogy nehogya valaki azt képzelje, valami különösebb bajom van Orbánnal vagy Torgyánnal, inkább a *Frankfurter Allgemeine Zeitung* kommentárjára hivatkozom. Ez leszögezte, hogy „Orbán Viktor miniszterelnököt nem pusztán az a nemes szándék indította a tervezet benyújtására, hogy segítse a magyar népcsoportok összetartozását, és gátolja a diszkriminálásukat, hanem sokkal inkább politikai propagandáról van szó, már a következő választásokra való készülődés jegyében”. A tekintélyes német lap megneszelhetett valamit, amiről eddig nekünk sem Orbán, sem Torgyán nem beszélt.

– Ah, ezek a németek! – legyinthetnének. Csakhogy a vélemény nem elszigetelt. Érdekes módon, hasonlóképp látja a dolgokat a brit *The Economist* is, amely ezzel kapcsolatban a következőket írta: „Orbán Viktor miniszterelnök abban bíz, hogy sok ezer hálás (határon túli) magyar kérvényez majd ilyen különleges jogokra felhatalmazó igazolványokat még a következő választások előtt”. Az angolok a nyers igazságot is kimondták: „A (készülő) törvény kétségtelenül kényes problémát érint az európai uniós csatlakozásra törekvő Magyarország számára. Jelenleg a tekintélyes magyar kisebbséggel rendelkező szomszédos országok valamennyi állampolgára szabadon utazhat ki és be Magyarországra. Amint azonban Magyarország belép az EU-ba, több környező ország állampolgárainak – talán csak Szlovákia tűnik biztos kivételnek – vízumra lehet szükségük.”

Nos, ami igaz, igaz. Az Orbán–Torgyán-kabinet egyes tagjai ha nyíltan nem is, de háttérbeszélgetésekben elmondták: nem lehet tízmillió magyar Schengen-útlevélét hárommillió határon túli magyar magyarországi látogatásra alkalmas útlevél érdekében kockára tenni. Mivel tehát a szabad utazás és a munkavállalás terén a törvénytől sok jót nem remélhetünk, maradnak az oktatási, egészségügyi ellátási és társadalombiztosítási reményeink. Ezek zömét eddig is biztosította a magyar állam, s amint erről a tervezet rendelkezik, ezeket ezentúl is alapítványi szférában kívánják kezelni. Igaz, talán több pénz jut majd mindezekre, de hogy mikor és mennyi, arról senki sem mer konkrétumokat mondani.

Az Orbán–Torgyánék által végzett felmérésekkel ellentétben, a készülő törvénynek eddig egyetlen hatását fedeztem fel. Éspedig azt, hogy a magyar állampolgárok egyre idegesebbek, amikor rólunk és az ő pénzükből nekünk biztosítandó többletjogokról hallanak. Meg is fogalmazták: a „határon túliak” mellett a magyar állampolgároknak is biztosítani kellene az évi négyszeri, 90 százalékos utazási kedvezményt, illetve a gyermekenkénti 20 ezer forintos iskolakezdési támogatást. Elgondolkoztatónak tartom azt is, hogy olyan emberek, akik 1989 előtt a saját zsebük terhére utaztak Erdélybe, s minket könyvekkel, élelemmel és jó szóval elláttak, manapság ingerülten legyintenek a legalizált erdélyi munkavállalók s az alanyi jogon a magyar állami költségvetésből, tehát ugyancsak saját zsebükből biztosított kedvezmények gondolatára.

Az ingerültség, persze, nem kimondottan nekünk szól, de az egyenes következménye a törvény által a költségvetésre rótt terhek lebegtetésének. Kezdetben ugyanis 2–2,5 millió kérelmezőről és 2–3 milliárd forintról, később már azonban 4–4,5 milliárd forintról volt szó, legutóbb azonban 750–800 ezer kérelmezőről és 6–8 milliárd, illetve 8,5 milliárd forintról beszéltek. Valójában senkinek sincs göze arról, hogy a nem sok közvetlen haszonnal kecsegtető „magyar kártyák” kibocsátása és a beígért kedvezmények biztosítása

menyibe fog kerülni. Az ellenzék szerint akár 20–30 milliárd is rámehet. A magyar adófizető pedig közben ekképpen panaszkodik: nem volt hárommilliárd a tiszai gátak megépítésére, s közben ötmilliárd elúszott országimázsra, most pedig újabb nyolc és felet dobna ki az ablakon státusra...

A törvénytervezettel azonban más bajok is vannak, ám ezek inkább a nemzetközi jog szférájába tartoznak. Bár a kisebbségvédelem princípiumai változófélben vannak világszerte, az anyaországi védelem még nem jutott el a kodifikáció szintjéig. Az érvényben lévő nemzetközi szerződések és normák viszont kimondják: adott állam nem diszkriminálhatja etnikai alapon sem saját, sem pedig egy másik állam polgárait.

Az ENSZ Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya 2. cikkelyének 2. bekezdése világosan rögzíti, hogy a szóban forgó jogokat nemzeti és társadalmi származásra való tekintet nélkül kell alkalmazni. De az Európai szociális charta is úgy rendelkezik, hogy a szociális jogokat nemzetiségre való tekintet nélkül kell biztosítani.

Fennáll tehát az a veszély, hogy a Magyarországgal szomszédos országok – amelyekben a jogszabály kedvezményezettei élnek – diszkriminációt fognak a tervezettel kapcsolatosan emlegetni, mint ahogyan ez Románia esetében már meg is történt. Persze, Magyarország majd hivatkozhat arra, hogy a maga során Románia is megszegte a fenti egyezményeket, amikor kizárólag a moldovai románoknak adott román állampolgárságot. Nem felel meg azonban a jogi normáknak az a fajta védekezés, hogy én amiatt szegtem meg a törvényt, mert azt már a szomszéd is megszegte. Arról sem fölösleges talán szólnunk, hogy a magyar–román alapszerződés a kisebbségi kérdéseket a felek saját államában élő kisebbségek védelmeként kezeli, s a készülő jogszabály ebbe a keretbe nehezen illeszthető be.

Orbán–Torgyánék fordítva ültek a lóra. Bár Martonyi János külügyminiszter kezdetől fogva visszafogottan viszonyult a kérdéshez, s több alkalommal is felhívta a figyelmet Magyarország euro-kötelezettségeire, az EU-csatlakozás megszabta keretekre és lehetőségekre, a párttámogatás nélküli külügyminiszter véleményével a Fidesz–kiszgazdapárti koalíció nem sokat törődött. Pedig Martonyi tudhatta a legjobban, miről is van szó tulajdonképpen. Azt azonban ő sem merte kimondani nyíltan, hogy szemfényvesztés az egész ígéretés, és hogy legfőbbképpen belpolitikai célokat szolgál. Ha valóban tisztességes szándékok vezérelték volna, a magyar kormány Brüsszelben kezdte volna a státustörvény egyeztetését, s csakis azt követően dolgozta volna ki a végleges tervezetet, hogy az EU által elfogadott változatot a szomszédos országok kormányaival is egyeztette. Nem így történt, s így most utólag kell majd az elképzelésért Bukarestben és Pozsonyban, de Brüsszelben, Párizsban és Berlinben is magyarázkodni, s aztán meglátjuk-alapon megszületik egy valamilyen jogszabály, amelyik valakiknek talán jó is lesz.

Ha másoknak nem, feltételezhetően annak a határon inneni politikai klientúra tagjainak mindenképpen, amelyik kiemelt juttatásokért fogja majd működtetni a tervezett „státusirodát”. De az országimázs okán nagy pénzköltési tapasztalatra szert tett Fidesz-vállalkozások is jól járnak majd, hiszen azok mindjárt felépíthetik a mi imázsunkat is (mondjuk, néhány milliárdért), és ugyanakkor elkészíthetik a „plasztikmagyarságunkat” igazoló kártyát (további milliárdokért). De várhatóan jól járnak majd a magyarságom igazolására alkalmazottak is, akik – s erre már többen többször felhívták a figyelmet – az etnokorrupció és az etnobiznisz

valóságos melegágyait fogják itt működtetni. Arról nem is szólva, hogy az adataim biztonságát ezek a hivatalok semmiképpen sem tudják szavatolni, s ebből számomra akár ma még beláthatatlan hátrányok is származhatnak.

Budapesten azt mondják: mindez azért történik, hogy maradjunk a szülőföldünkön. Más szóval, hogy ne menjünk a nyakukra. Bár elismerik, hogy az anyaországi demográfia mutatói igen rossz tendenciát mutatnak, s hogy néhány éven belül Magyarországnak egy-millió munkavállalóra lesz majd szüksége, mi csak maradjunk itt a... helyünkön. A megüresedett helyeket majd bizonyára kínaiakkal és vietnamiakkal kívánják kitölteni. (Csurka becsületesebb volt: nyíltan azt javasolta, hogy a szórványban élőket telepítsék át az anyaországba, mert különben azok néhány éven-évtizeden belül a nemzet számára elvesznek.) Ennek ellenére, Budapesten úgy tűnik senki sem gondolkozott el kormány szinten azon, hogy vajon mit is kellene tenni annak érdekében, hogy a „határon túli” magyarság a szülőföldjén boldoguljon.

A válasz pedig kézenfekvő: vállalkozásait, oktatási és kulturális intézményeit kellene megerősíteni. Ám mindaddig, amíg az egész romániai magyar írott és elektronikus sajtó, szaktestületen keresztül támogatására évi 28 millió forint jut, miközben – a fennhangú ígérek ellenére – Budapesten egyetlen kuratóriumi ülésen, a határon túliak megkérdezése nélkül ezen összeg többszörösének kifizetéséről döntenek, aligha beszélhetünk olyan politikai akaratról, amely itthon maradásunk feltételeinek megteremtését tűzte zászlójára. Tévedés ne essék: nagyon hálásak vagyunk a kapott támogatásért, legfeljebb azért pörölünk, hogy a nekünk szánt összegeket tudomásunk nélkül mások osztják el másoknak.

Meg kellene azt is vizsgálni, hogy milyen valós hasznót hoztak és hoznak az anyaországi és az erdélyi magyarságnak olyan intézmények, mint például a Corvinus Befektetési Alap, az Új Kézfogás Közalapítvány, az ITD Hungary. Milyen hasznót remélnek abból, hogy ez utóbbi intézmény tervezett erdélyi irodáinak működtetését ismét a politikai klientúrára bíznák, s nem pedig a szakemberekre. Talán nem lenne fölösleges ezen intézmények működését átláthatóbbá tenni, s nekik adni a tervezett nyolcmilliárdnak a felét, hogy okosan befektessék, az itt élő magyarság hasznára és boldogulására. Esetleg el lehetne gondolkozni azon az arányon is, miszerint a budapesti Határon Túli Magyarok Hivatalának működtetése évente ugyanannyiba kerül (422 millió forintba), mint amennyi a határon túli magyarok gazdasági megerősítésére szolgál (450 millió forint).

Mert ha lesz az erdélyi magyarnak pénze, ha gazdaságilag sikeres lesz, majd megveszi a vízumot is. Ha nem, akkor amúgy is el fog vándorolni. Akár körberajongják az erdélyi püspök urak háromhavonta Orbán Viktort fényes fogadásokon, mindenféle törvényre és intézkedésre sűrűn bólogatva, akár nem. Mert az elvándorlás folytatódik, s a cél már nem kizárólag Magyarország. Sokan, nagyon sokan választják Németországot, Kanadát, Ciprust, Spanyolországot, Olaszországot és más országokat. S csodák csodája, ezek az államok nem finnyáskodnak befogadásukkor. Mert nekik kell a munkaerő, s mert semmilyen mögöttes szándék őket nem vezérli.

Ezek nem lebegtetnek, nem ígérnek húszezer forintos iskolakezdési támogatást a televízióban, amikor tudják, hogy erről a törvénytervezetben egyetlen szó sincsen. Miattuk

nem kell tehát magyarázkodniuk az RMDSZ-irodáknak, amikor az egyszerű emberek másnap már a támogatást azzal követelik, hogy X. korifeus az este a Dunában ezt meg azt ígérte, adják hát ide a pénzt! S nem kergették bele az RMDSZ-t külhoni állampolgárságok elnyerésére végzett aláírásgyűjtésbe, amelyről előre tudták, hogy tulajdonképpen semmi sem lehet belőle.

Örvendünk tehát annak, hogy az anyaország politikai elitje megfogalmazta annak szükségességét, hogy a Magyarország határain kívül élő magyarok magyarországi státusát jogilag rendezze. Míg egyfelől azonban az országgyűlésben vitára bocsátott tervezetet nem kellőképpen átgondoltnak tartjuk, s úgy véljük, az a legkisebb mértékben szolgálja csupán a szülőföldön maradási és boldogulást, másfelől elvi kifogást kell megfogalmaznunk. Ez arra vonatkozik, hogy ismét a fejünk fölött döntenek el mások, hogy mi hol maradjunk, és hol boldoguljunk. Ahelyett, hogy a törvény preambulumban kinyilvánítanák: mindenkinek elismerjük azt a jogát, hogy ott éljen és ott boldoguljon, ahol akar. Ha netán ehhez a szülőföldjét választja, akkor számára a következő gazdasági, oktatási és kulturális előnyöket és jogokat biztosítjuk... stb. Ezt a fajta megközelítést talán a szomszédos államoknak is könnyebb lenne eladni.

Még nem késő, hogy az országgyűlés – amely őszinteségünkért remélhetőleg nem szándékszik nehezíteni ránk – korrigálja ezeket az általunk említett hiányosságokat. Abban reménykedünk, hogy mindezek figyelembe vételével olyan jogszabály születhet, amely valóban jövendőnk szolgálatában áll. Ehhez azonban elengedhetetlenül szükséges, hogy az anyaországon kívül élő magyarság ügye lekerüljön a magyarországi választási kampány és a magyar belpolitikai érdekek érvényesítését célzó pártcsatározások napirendjéről.

Forrás: *Szabadság*, 2001. április 24.

Harrach Gábor

A román buletin és a magyar igazolvány

Nem először ragad tollat Bauer Tamás, hogy papírra vesse ellenérveit a készülő státustörvénnyel szemben. Legutóbb a törvény parlamenti tárgyalásának első napján jelent meg erről egy terjedelmes cikk (Magyar állam – magyar kisebbségek, április 20.). De mi is tulajdonképpen Bauer problémája a státustörvénnyel? Kezdjük talán az egyik leggyakrabban hangoztatott kifogással, miszerint „a juttatások súlypontja a kisebbségi magyarok szülőföldjéről Magyarországra helyeződik át”, ami többek szerint – amint azt egy korábbi cikkében Bauer Tamás is megfogalmazta – a szülőföldön való megmaradás helyett az áttelepülést serkentené. A szociológiai kutatások azonban ennek az ellenkezőjéről tanúskodnak. A Balázs Ferenc Intézet tavalyi év végi felmérése szerint az anyaországgal való kapcsolatok

elsorvadása esetén az erdélyi és vajdasági magyarok egyharmada, a kárpátaljai magyarságnak pedig fele települne át Magyarországra. Vagyis az anyaország és a nemzetrészek kapcsolatát intézményesítő státustörvény – amint azt a felmérés készítői is hangsúlyozzák – nem az elvándorlást, hanem a szülőföldön maradást segítené elő. A kedvezmények várható gyakorlati hasznát egyébként már most lemérhetjük a romániai horvátok példáján, akik az anyaországuk által nyújtott juttatásoknak köszönhetően az asszimiláció végső szakaszáról visszafordulva mind nagyobb számban vállalják identitásukat, s a horvátországi idénymunkával szerzett keresetükből anyagilag a romániai átlag fölé emelkedtek.

De más kifogást is felhoz Bauer a státustörvény ellen. Például azt, hogy Budapest „a státustörvény előkészítésekor nem is konzultált azoknak az államoknak a kormányával, amelyeknek milliónyi polgárára a törvény vonatkozna”, és „a jobboldali kormány a kedvezményeket, a támogatást a szomszéd állam »háta mögött« nyújtja a magyar kisebbség tagjainak és intézményeinek, s meg sem kísérli elnyerni ehhez a szomszéd állam együttműködését, a többségi népesség egyetértését”. Nos, ami az egyetértést és főképp az együttműködést illeti, ez a jelek szerint eleve reménytelennek tűnik. Románia például – lásd Iliescu elnök és Năstase kormányfő kirohanásait – kifejezetten ellenségesen reagált a státustörvény hírére, s újabban olyan nacionalisták is csatlakoztak a tiltakozókhoz, mint Vadim Tudor vagy Vladimír Mečiar. Bukarestnek (és most már Pozsonynak) azonban aligha az a problémája, hogy Budapest előzetesen nem konzultált velük. A régi-új román hatalmat – amely 1990 márciusában a marosvásárhelyi pogrommal mutatta be kisebbségpolitikai elképzeléseit – egyszerűen az zavarja, hogy a státustörvény kedvezményeinek köszönhetően felértékelődik a magyarsághoz való tartozás Erdélyben, ami gátat szabhat az eddigi asszimilációs folyamatoknak. Năstase miniszterelnök legutóbb egy őszinte pillanatában ezt kertelés nélkül ki is mondta. Ha valóban csak maga az elv zavarná őket, miszerint Magyarország – Bauer kifejezésével élve – a hátuk mögött ad támogatást az országukban élő magyaroknak, bizonyára nem vigyáztak volna a legutóbbi horvát választások napján egyenruhás román rendőrök annak a hét bánsági falunak a szavazóhelyiségeire, ahol az ott élő horvát kisebbség tagjai – a Zágrábtól kapott kettős állampolgárság jogával élve – leadhatták voksaikat a szábor jelöltjeire.

A szomszédos országok egyébként kivétel nélkül megalkották a maguk „státustörvényét”. Közismert tény, hogy Románia már bő évtizede igen intenzíven építi kapcsolatait a szomszédos Moldáviában élő románokkal, a kötelező útlevélhasználat eltörlésétől kezdve a román állampolgárság tömeges biztosításáig, ráadásul mindezt Chișinău többszöri és határozott kérése ellenére. A Năstase-kormány, amely most oly hevesen tiltakozik a státustörvény ellen, programjában új prioritásként említi a határon túli – így többek között a Magyarországon élő – románokkal való kapcsolatok szorosabbra fűzését. Szlovákiában is érvényben van egy jogszabály, amely az anyaországi és a határon túli szlovákok viszonyát rendezi egyénekre lebontva, s többek között a hazánkban élő szlovák kisebbség tagjai is igénybe vehetik a kedvezményeket. Már említettük Horvátországot, de említhetnénk Szlovéniát is. Vagy itt van Szerbia, amely a Boszniai Szerb Köztársasággal létesített „különleges viszony” révén ápolja a maga kapcsolatait az ottani szerbséggel. Ukrajnában is prioritásként kezelik a határon túli ukránok ügyét, az erre vonatkozó törvény most van

készülőfélben. Ausztria egyenesen védőhatalmi státust vállalt a dél-tiroli osztrákok fölött, természetesen Olaszország megkérdezése és beleegyezése nélkül. (Bécs egyébként egészen az ENSZ-ig vitte az ügyet, aminek köszönhetően Dél-Tirol területi autonómiát kapott Olaszországon belül, az ott élő osztrákok pedig a legszélesebb körű kisebbségi jogokat élvezik.) Láthatjuk tehát: szomszédaink egyikének sincs erkölcsi alapja arra, hogy kifogásokat emeljen a magyar státustörvény ellen.

Mint tudjuk, azokban az utódállamokban, ahol a legnagyobb magyar kisebbségek élnek, a Trianon óta eltelt több mint nyolc évtized alatt egyetlen stratégiai jelentőségű, tehát a magyarság megmaradása és gyarapodása szempontjából releváns kisebbségpolitikai döntés sem született. A Bauer Tamás által ismertetett előrelépések – „kisebbségi nyelvhasználat az utcákon és a közigazgatásban, valamint a kisebbségi nyelvű oktatás bővítése” – a gyakorlatban nem léteznek. A kisebbségi megmaradás alapvető feltételeinek biztosítására ugyanis nincs meg a politikai akarat a szomszédos országokban. Sem az RMDSZ négyéves, sem az MKP eddigi kormányzati részvétele nem hozott áttörést, és az államközi tárgyalások sem jártak értékelhető eredményekkel a kisebbségpolitika terén. A státustörvény lesz nyolcvan év alatt az első jogszabály, amely anélkül képes javítani a magyar kisebbségek helyzetén, hogy igényelné az utódállamok hozzájárulását. Éppen ez a tény adja a törvény nagyszerűségét. Képzeljük el, ha Bukarest, Pozsony vagy Belgrád dönthetné el, milyen kedvezményeket biztosíthatunk a magyar kisebbségeknek! Természetesen hasznos, ha a diplomáciai udvariassági szabályoknak megfelelően Magyarország tájékoztatja szomszédjait e lépéséről – noha ők ezt hasonló helyzetben nem tették meg –, ám nekik is tudniuk kell azt, hogy ez a kérdés nem rájuk, hanem kizárólag a magyar államra és a magyar kisebbségekre tartozik.

Persze vannak, nemcsak szomszédjainknál, hanem itthon is, akik ezt nem akarják megérteni. „Ez a politika – írja Bauer Tamás – demonstratív jelzéssel kiszakítja a kisebbségi magyarságot abból a politikai közösségből, amelyben él. Ezzel pedig óhatatlanul rontja annak az esélyeit, hogy a kisebbségi magyarság államának politikai közösségébe integrálódhasson.” A státustörvény és az integrálódás hiánya között azonban csak az keres ok-okozati összefüggést, aki nincs tisztában a magyar kisebbségek történelmével. Hiszen az elmúlt nyolcvan évben nem volt státustörvény, mégsem volt hajlandó egyetlen szomszédos ország sem a magyar kisebbségek integrálására, illetve az integrálódás előfeltételének, a kisebbségi jogoknak a biztosítására. Ami pedig a politikai közösséget illeti, ezt egyetlen dolog, az állampolgári kötelék, s természetesen az ezzel járó jogok és köteleességek sokasága tartja össze. Vagyis a magyarokat csak úgy lehetne kiszakítani e „közösségből”, ha román, szlovák, jugoszláv stb. állampolgárságuktól is megfosztanák őket. Márpedig a státustörvény esetében ilyesmiről szó sincs. A politikai nemzethez való tartozás és a kultúrnemzeti identitás egyáltalán nem zárja ki egymást. A román buletin és a magyar igazolvány minden további nélkül megfér egymás mellett, ugyanabban a zsebben.

Bauer a bírálat mellett alternatívát is kínál a státustörvénnyel szemben: hozzáférhetővé tenni az egész Kárpát-medencében a kereskedelmi tévécsatornákat, több könyvet és videokazettát juttatni az iskolákba és könyvtárakba, pénzbeli és szakmai eszközökkel emelni a határon túli magyar oktatás színvonalát. Ez persze majdnem mind szép és jó, ám két kérdés

mindenképpen ide kíváncsozik. Először is: miért kell ezeket az elgondolásokat szembeállítani a státustörvénnyel? Hiszen a törvényben szereplő kedvezmények és a Bauer által javasolt lépések nem egymás alternatívái, hanem kiegészítői kellene hogy legyenek. Másodsor: ha Bauer és pártja ennyire szíven viseli a magyar kisebbségek művelődésének ügyét, miért nem valósították meg ezeket az elképzeléseket 1994–1998 között, amikor kormányon voltak, és többek között éppen az oktatási és művelődési tárcát birtokolták? A státustörvénnyel szemben felmutatott másik alternatívát, az „alapszerződések második, háromszereplős kiadását”, amelyet „nem két, hanem három fél, a magyar állam, a szomszédos állam és az ott működő magyar párt vagy pártok kötnek meg, s amelyek a felek jogait és kötelezettségeit rögzítik a magyar nyelvű oktatás és kultúra fejlesztésében” – nos, ezt akár elszólásnak is vehetjük, beismerésül annak, hogy az alapszerződések egyáltalán nem rendezték a kulcsfontosságú oktatási kérdést, valamint a leginkább érintett fél, a magyar kisebbségek beleegyezése nélkül készültek el.

Már csak egy dologról nem esett szó: maguknak az érintetteknek, vagyis a magyar kisebbségeknek a véleményéről. A Balázs Ferenc Intézet előbb említett felméréséből megtudhatjuk, hogy döntő többségük – Erdélyben például 80, Kárpátalján pedig 87 százalékuk – élni kíván a státustörvény adta lehetőségekkel. A határon túli magyarság tehát nem osztja a nevükben aggodalmaskodó Bauer nézeteit. A jobboldali kormány, írja a szabad demokrata képviselő, „még a szomszéd országbeli magyarság legitim képviselőinek akarátát is kész olykor figyelmen kívül hagyni”. Amikor Bauer Tamás, egy platformra ereszkedve a román és szlovák nacionalistákkal, támadást indít a készülő státustörvény ellen, vajon nem ugyanezt teszi?

Forrás: *Népszabadság*, 2001. május 7.

Csapody Miklós

A minimális csomag

Mit hozhat a státustörvény? Sokkal többet, mint ami „írva van” benne. Nemcsak a jogosítványokra és a kedvezményekre gondolok, de remélhető asszimilációgátló hatására és pozitív érzelmi-lélektani következményeire, sőt mindenek visszasugárzásaként a hazai magyar társadalom nemzettudatának és szolidaritásának erősödésére is.

Ennél persze bővebben is válaszolhatunk a sokakat foglalkoztató kérdésre. A törvénynek elméletileg 3,5 millió határon túli magyar a lehetséges jogalánya, akiknek az előzetes becslések szerint 70–80 százaléka igényli majd a magyar igazolványt (összesen 2,2–2,6 milliónyian). Ha azt is tekintetbe vesszük, hogy a kedvezményeket csupán 30–35 százalékuk venné igénybe (főként az aktív, családfenntartó korosztályok), akkor várhatóan mintegy 750 000 ember kíván majd élni az egyes oktatási, munkavállalási, utazási könnyítések-

kel is – szemben az igazolványt inkább érzelmi okokból kiváltó, sokkalta nagyobb népességgel. A Külügyminisztérium számításai szerint kezdetben 150–200 ezer, 2002 és 2004 között pedig évente mintegy 250 ezer igazolvány kiadására kerülhet sor.

Nem igaz, hogy a javaslat „egyetlen előnye, hogy létezik”. Sajnos az SZDSZ szerint még ez sem érdem, mi több, hiba, mondván, hogy „rossz a koncepció”, és nincs a törvény „finansziálisan átgondolva” (lásd a Külügyminisztérium nyilvános háttéranyagát a státustörvény végrehajtásának költségvetési vonzatairól, melynek mérlege mindössze 4 milliárdos többletkiadást mutat). Úgy tűnik, az SZDSZ fölmérte, hogy a státustörvény támogatásával szavazatokat szerezni már nem tud, de maradék bázisából veszíteni még igen. Kár, hogy mindebből – az anyaország „költségvetési terhei indokolatlan fokozásának” és a „külmagyarság” támogatásának hamis ellentétéből – súlyos következmény származik majd: a jelképesnél talán többet érő parlamenti konszenzus hiánya. Volt már olyan kormányfőnk, aki csak tíz és fél millió magyar miniszterelnökének mondta magát – de hagyjuk a pártpolitikát.

Nem igaz tehát, hogy a státustörvény fő érdeme pusztá léte. Nem, mert nemcsak jogviszonyt teremt, fölszámolva a Kárpát-medence magyar közösségei közti teljes trianoni „jogidegenséget” – hanem ad is. Ad (még ha egyelőre keveset is), és úgy, hogy senkitől sem vesz el semmit. Az új évezred egységesülő (és regionalizálódó) Európájában, hazánk uniós csatlakozásának küszöbén, Trianon Schengen-unokái között ez (is) a „pozitív diszkrimináció” távlatos programfejezete.

Maga a szöveg, a „kerettörvény” persze korántsem hibátlan parlamenti alkotás (ugyan hány ilyen törvényünk lehet?), s jóval vékonyabb is, hiszen kevesebbet kínál annál, mint amit (korántsem az ideálisat célba véve) egykori kezdeményezőjeként szükségesnek tartottam volna „megadni” benne. Igaz, hogy túl sok benne a „később szabályozandó” elem, hogy jóval több a Magyarországon igénybe vehető, mint a szülőföldön „hasznosítható” kedvezmény, és hát hogyan különböznének egymástól az elszakított területek magyar közösségei helyzetben és lélekszámban, erőben és tartalékban? Különbséget kell(ene) tenni benne a kétmillió erdélyi és a húszeszes szlovéniai magyarság között is, bár úgy hiszem, az eltérő viszonyokból fakadó különbségeket majd maguk az érintettek, a való élet reális igényei fogják megmutatni, a gyakorlatban. Számos részletkérdés tehát ma még nem látható benne tisztán, mégis: az egyedüli természetes megoldást, a szülőföldön boldogulást szem előtt tartó magyar nemzetpolitika tükrében a javaslat mindenképpen támogatandó.

A törvény tehát olyan minimális csomag, amely kiindulópontul kell hogy szolgáljon a továbbiakhoz. Míhez? Mit hozhat még a státustörvény azon túl, ami benne írva van? Elvezethet – és általa mielőbb el is kell hogy jussunk – a határon túli magyarság stratégiai-nemzetpolitikai „szakterületének” új, kiteljesített intézményrendszeréhez. Melyek a rendszer szükséges elemei?

1. A legfőbb politikai fórum: a korábbi „magyar-magyar csúcstalálkozók” intézményesített szervezete, a Magyar Állandó Értekezlet már létezik, benne a határon túli magyarok legitim érdekvédelmi-politikai közképviselői (pártjai), a magyar parlamenti pártok és a magyar kormány képviselőivel.

2. Kormányzat, államigazgatás: a még az Antall-kormány idején felállított határon túli magyarok hivatala is (1998 óta a Külügyminisztérium felügyeletében) „megvan”, az egyes tárcák „külmagyar” szakfőosztályaival kooperációban.

3. Parlament: a kérdéssel alkalmanként csak a külügyi bizottság, ritkábban más testületek is foglalkoznak, 1990 óta hiányzik azonban a határon túli magyarok bizottsága (ilyen parlamenti testület másutt is van). Ennek új, állandó bizottságként való felállítását a státustörvény végrehajtásának parlamenti ellenőrzése, a magyar közösségek helyzetének folyamatos figyelemmel kísérése és a stratégiai kérdések megvitatása céljából egyaránt elkerülhetetlennek tartom.

4. Létre kell hoznunk a határon túli magyarok országgyűlési biztosának intézményét is. A magyar parlamentnek 1995 óta vannak választott ombudsmanjai: az állampolgári jogok, a nemzeti és etnikai kisebbségek és az adatvédelem országgyűlési biztosai. A határon túli magyarok ombudsmanjáról szóló törvény szükségességét maga „a probléma”, alapját pedig a státustörvény megléte jelenti a végrehajtásával kapcsolatos mulasztások, sérelmek, visszasságok vizsgálata és orvoslásuk kezdeményezése érdekében. A javaslatot nemrég egy szocialista képviselő, Tabajdi Csaba nyújtotta be, akinek kezdeményezését a Fidesszel együtt megfontolandónak, a magam részéről támogatandónak tartom, mégpedig kiterjesztő érvennyel, hiszen fontos, hogy ne csak a törvény hatálya alá eső magyar (az, aki rendelkezik a magyar igazolvánnyal), hanem szükség esetén minden kisebbségi magyar az ombudsmanhoz fordulhasson.

5. Alapítványok, civil szféra: a Kárpát-medence magyarságának nemzeti identitásörzését, egzisztenciáját, egészségügyét támogató közalapítványok működő rendszere a státustörvényben előírt, később felállítandó új közalapítványokkal, alapokkal és a társadalmi önszerveződés minden egyéb alapítványával, szervezetével, testületével együtt.

Ennek a teljes, ötpilléres intézményrendszernek a felállítása és működtetése jelentheti ma a határon túli magyarok ügyének optimális hazai rendezését – természetesen a „klasszikus” külpolitikai prioritásokra (az integrációra, szomszédsági és „külmagyar” politikára) épülő magyar diplomácia és köztájékoztatás mással nem pótolható tevékenységével együtt.

Ez is a státustörvény szükségességét fölismerő nemzeti felelősségérzetből és politikai akaratból következik.

Forrás: *Heti Válasz*, 2001. május 11., 80–81.

Duray Miklós

Sosemvolt törvényünk lesz!

Valószínűleg 2001 júniusában olyan törvényt fogad el az Országgyűlés, amilyen még soha sem volt a magyar jogrendben, és amihez csak hasonló – de nagyon távolról hasonlító – létezik néhány más államban. A különböző idegen állampolgárságú magyarok készülő magyarországi jogi kodifikálását egymás között státustörvénynek nevezzük, de hivatalosan „a szomszédos államokban élő magyarokról” szóló törvény nevet viseli.

Lássuk, miért kapta a készülő törvény a műhelymunka során a státustörvény elnevezést? Amikor a Szlovákiával és a Romániával kötendő alapszerződések tárgyalása folyt 1995-ben, és előrelátható volt, hogy végrehajtásukra aligha lehet rákényszeríteni Szlovákia és Románia kormányát (a végrehajtás számonkérését csak elméleti lehetőségként tartalmazzák ezek az alapszerződések), az ún. magyar-magyar kapcsolatok akkor még nem hivatalos, nem kormányzati keretben kialakuló elképzelése új irányt vett – meg kell teremteni az alapszerződéseket kiegészítő és várható negatív hatásukat ellensúlyozó jogi normát. Ennek következményeként is fogalmaztuk meg azt az igényt, amely szlogenként felkerült a pólokra: magyar vagyok, nem turista. Azaz szűnjön meg az az állapot, hogy a Magyar Köztársaság állampolgárságával nem rendelkező magyar, főleg a trianoni határokon túli szülőföldjén élő magyar ugyanolyan (sőt eljárásilag még mostohább) bánásmódban részesüljön Magyarországon, mint egy bárhonnan jött idegen vagy akár egy magyargyűlölő külföldi. A maival rokonítható elképzelést már 1996-ban megfogalmaztuk: meg kell határozni a külföldi magyarok jogállását Magyarországon. A jogállás latin eredetű kifejezéssel státust jelent.

Egy nemzet külföldön, más állampolgárként élő részeiről különböző államokban léteznek jogi előírások. Horvátországban, Szlovákiában, Németországban és a volt gyarmatbirodalmak anyaországaiban is kezelik ezt a kérdést. A kérdés kezelésének az óhaja és megvalósítása tehát nem példátlan, talán csak a magyarság XX. századi sorsa az. Éppen ez utóbbi tény miatt nem egyszerű ügygel állunk szemben. Ha más miatt nem, de amiatt biztosan, hogy a mögöttünk lévő évszázadban több ízben is válhattak magyarok külföldivé akaratuk ellenére úgy, hogy átlépte őket az államhatár, vagy a politikai változások miatt és az erőszak elől kellett menekülniük.

Éppen a magyarság helyzetének a XX. században kialakult szerencsétlen sajátossága, minden ellenvetést vagy magyarázatot fölülmulva, elégséges ok egy ilyen törvény meghozatalára. Nyilvánvaló, hogy a nemzetnek ez a sajátos helyzete arra is elégséges okot szolgáltat, hogy a Magyarországgal szomszédos országoknak a magyarellenességgel kívülről vagy belülről motivált politikai köreiből már a törvényjavaslat is elutasítást, bírálatot vagy fenntartásokat váltson ki. Hiszen a magyarság megsegítésére alakult magyarországi közalapítványok és szervezetek is, a szomszédos államok hírszerzői tevékenységének figyelmében állnak. Az Illyés Közalapítványt például a szlovákiai katonai hírszerzés is megfigyeli.

De az 1996 júliusában megrendezett első magyar-magyar csúcstalálkozó teljes, szó szerinti hanganyagát is megszerezték a szomszédos országok kémszervezetei. A magyar diplomácia, a magyar politikusok ugyan tájékoztathatják és tájékoztatják is a Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) tevékenységéről és a készülő törvényről a szomszédos országok diplomatáit, politikusait, azok mégis negatívan fognak viszonyulni mindehhez, ha az ilyen megnyilvánulásuk belpolitikai haszonnal járhat.

A szomszéd országok politikai köreiből (sőt a hivatalban lévő vagy exminiszterelnökeiktől) elhangzott harcos vagy mérsékelt vélemények már most értékelhetők és értelmezhetők. Az elutasító, a fenntartásokat kifejező vagy dühödt megnyilvánulások egy része abból ered, hogy évtizedeken keresztül – a második világháborútól számítva negyvenöt éven át – elszoktak attól, hogy Magyarországon kormány szinten nyilatkoztassák ki a különböző államokban élő magyar nemzetrészek összetartozását, illetve ahhoz voltak hozzászokva, hogy ha ennek a csíráját észlelték, a proletár internacionalizmus és a kizárólagos belügyek doktrínája szellemében könnyen elfojthatták. És attól is elszoktak, hogy a különböző államokban élő magyarok túlnyomó többsége a magyar-magyar összetartozással nyíltan, természetesen és közösségi keretek között egyetért. Az ellenvélemények másik csoportja már komolyabb okokra vezethető vissza. A Magyarországgal szomszédos államok némelyike az etnokratikus nemzetállam korszakát éli, vagy ilyen hagyományokkal viaskodik. Emellett tény, hogy mindegyik szomszédos államban, a számbeli többségben élő nemzet tagjainak egy jelentős része, közösségként is, az ott élő magyarok rovására jutott többletjavakhoz a magyar adófizetők kárára, vagy úgy általában a magyarok számlájára azáltal, hogy szervezeten kizsárolták a magyarokat a közéletből, gazdasági életből, a hatalomból és mindenből. Ez folyik mintegy nyolcvan éve. A státustörvény teremtene először lehetőséget arra, hogy egy csöppnyi kárpótláshoz jussanak ezek a szerencsétlen, kismimizett magyar tömegek, mintegy hárommilliónyi, önhibáján kívül külföldivé vált magyar. A törvény adta lehetőségeket számba véve, hatása inkább lélektani lesz, mintsem más. A veszteségek pótlására ugyanis Magyarország 2001. évi teljes költségvetésének a tízszerese sem lenne elegendő, nem az egy százaléka, amibe kerül majd a státustörvény végrehajtása. Etnobizniszről beszélni ilyen körülmények között kimondottan nevetséges. Viszont mindazok, akik a magyarok rovására nyereszkedtek és nyereszkednek a szomszédos államokban, a státustörvény hallatán attól kezdtek félni, hogy hatására esetleg az anyagi vagy etnikai jellegű térhódítási lehetőségük mérséklődik. Netán a törvény hatására a még nem teljesen asszimiláltak ismét visszamagyarosodhatnak. Ennek a lehetőségét nem is kevesen rémképként élik meg a Magyarországgal szomszédos országokban. Egy ilyen háttérrel arra hivatkozni a törvénytervezettel szemben, hogy figyelembe kell venni a szomszédos államok érzékenységet, az ott élő magyarok számára szintén érzelmeket sértő megjegyzés.

Mint említettük, a törvény szükségességét a magyar nemzet Trianon után kialakult sajátos helyzete magyarázza a legegyszerűbben. Ezért logikus, hogy az eredeti elképzelés, miszerint szülessen törvény a külföldi magyarok magyarországi jogállásáról, fokozatosan módosult. Egyrészt kedvezménytörvénné szelídült, ami nemzetközileg könnyebben értelmezhető. Másrészt gazdagodott a szülőföldön is igényelhető támogatások elemével. A törvénytervezetben foglalt elképzelés szerint a szülőföldi támogatás felülmúlja

a Magyarországon élvezhető kedvezményeket és jogosultságokat. Szövegszerűen azonban az utóbbival többet foglalkozik a tervezet, mint a szülőföldön igényelhető támogatásokkal. A szülőföldi támogatások működtetéséről szóló alacsonyabb rendű jogszabályok kidolgozásánál majd azt kell figyelembe venni, hogy a támogatás felhasználási módja ne ütközzön az adott ország törvényeibe, illetve elkerülhető legyen, hogy az adott ország törvényhozása vagy végrehajtó hatalma csapdát állítson a támogatottak elé. Ennek érdekében akár menet közben is módosítani kell majd a végrehajtási utasításokat.

A tervezet legvitatottabb és legtöbb változáson átesett része a törvény személyi hatályára vonatkozó meghatározás. Az eredeti elképzelés szerint a státustörvény mindenkre vonatkozott volna, aki magyarnak vallja magát, nem él Magyarországon, és nincs magyar állampolgársága. A személyi hatállyal kapcsolatos első változás 2000 tavaszán következett be. Eszerint a volt emigrációra, azaz a nyugati magyarokra nem vonatkozna a törvény. Ez logikus módosulása volt a jogalanyok körének, hiszen azok, akik Magyarországról emigráltak, visszaszerezhetik a magyar állampolgárságot, illetve az '56-osok azt törvényileg soha nem veszítették el. Eszerint a törvény jogalanyaivá a Trianonban, illetve az 1947-es párizsi békeszerződés által elszakított magyarok, azok leszármazottai és családtagjai válhattak volna. Ez azt jelentette volna, hogy mindazok, akik a szülőföldjükkel, illetve lakóhelyükkel együtt váltak külföldivé, a törvény hatálya alá tartoztak volna. Némi érzelmi aláfestéssel ezt úgy határozhatnánk meg, hogy azok a magyarok, akiket a nemzetközi jog megfosztott a hazájuktól, a törvény következtében az egyéb külföldiekhez képest kevésbé lennének idegenek Magyarországon. Azaz az 1920-ban és 1947-ben a békeszerződések által egy csapásra kialakult jogi idegenség magyar és magyar között, a törvény következtében mérséklődne.

A törvénytervezetnek a parlamentben beterjesztett szövege ugyan tartalmazza ezt az eredeti szándékot, de mivel 1992-től számítva megváltozott a Magyarországgal szomszédos államok területi státusa, ezért az 1920-as és az 1947-es állapot szerinti szomszédos állam a törvényjavaslat beterjesztésének idején már nem létezett. Ezért a volt Jugoszlávia, Szovjetunió, Csehszlovákia egész területén erőszakkal széttelepített vagy különböző kényszerek hatására széttelepült magyarokra nem terjed ki a törvény hatálya. Így a Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Csehország, a balti államok stb. területére került magyarokra nem fog vonatkozni a törvény. Az ezeken a területeken élő magyarok száma kb. 60 ezerre tehető, közülük mintegy harmincezen élnek Csehországban. Kiszorulnak a törvény hatálya alól a szomszédos országokból emigrált magyarok, és a Jugoszláviából elmenekült magyar tömegek is. Ezek száma mintegy 200 ezerre tehető. E két csoportnak nincs esélye a magyar állampolgárság visszaszerzésére sem, mert elődeiknek 1920-ban le kellett mondaniuk róla, hacsak a magyar Országgyűlés nem kap észbe, és nem módosítja gyorsan az állampolgárságról szóló törvényt.

A törvénytervezetnek tehát a személyi hatályra vonatkozó része bírálható leginkább. Ezen túlmenően egyelőre nem lehet felelősségteljesen meghatározni, hogy mi lesz a törvény gyenge pontja. Annyit azonban tudunk, hogy az eddigi helyzethez képest két nagy előnyt jelent a törvény. Törvénybe foglalja az eddigi támogatások rendszerét. A jelenleg külön-külön és összehangolatlanul működő közalapítványok és támogatások ezután átte-

kinthetőbbek lesznek. A másik előnye, hogy egyáltalán megszületik a magyar jogtörténet első törvénye az államhatárokkal elválasztott nemzetrészekről – nyolcvankét évvel Trianon után. Hatálybalépését követően fog kiderülni, hogy mit kell a jövőben módosítani benne. Reméljük, lesz elegendő politikai akarat és szolidaritásérzés a magyar Országgyűlés padosaiban helyet foglaló képviselőkben, hogy nemcsak megszavazzák ezt az első ilyen törvényt, de ha kell, majd javítják is.

Forrás: *Beszélő*, 2001. 5. sz., 29–31.

Surányi Zoltán

Ki a magyar most?

Egy évvel ezelőtt, 2000 márciusában óriási vitát váltott ki Miskolci József *Elátkozott ifjúság az Ígéret földjén* című írása a Szabad 7 Nap hasábjain. A szerző nem ismeretlen a vajdasági magyar közvélemény előtt, újságíró volt, jelenleg vállalkozó, a Vajdasági Magyar Szövetség egykori képviselője a vajdasági Képviselőházban. Magánvéleményét mondta el közügyben, de neve, társadalmi helyzete külön súlyt adott írásának, melyben arra kereste a választ: „Szülőanyai vagy mostohaanyai szeretettel viszonyul-e (majd) Magyarország a vajdasági fiatalokhoz?” Cikkében leginkább azt nehezményezte, hogy a Fidesz, a fiatalok pártja által irányított magyarországi politika „alaposan bekeményített a határon túli magyar tanulóifjúsággal szemben. Néhány tucatnyira korlátozza a magyarországi egyetemeken a számukra előirányzott tandíjmentes helyeket. (...) Megtiltja, hogy az ott tanuló fiataljaink letelepedési engedélyért folyamodjanak a tanulmányi idejük alatt... a tanulmánya befejeztével azt is hazakényszeríti, aki nem szeretne itthon munkanélküli lenni.” Reménykedve jegyezte meg, hogy „a készülő (és ki tudja, mikor elkészülő) státustörvény majd barátságosabb lesz a vajdasági és a más országokban élő magyarokkal”.

Várakozása azonban aligha igazolódik be. A bajok ott kezdődnek, hogy a Vajdaságban élők többsége eleve nem sokat tud a státustörvény tervezetéről. Igaz, a vajdasági magyar sajtó foglalkozott a témával a Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) ülése és a parlamenti vita kezdete kapcsán, de a törvénytervezet teljes szövegét nem közölte egyetlen lap sem. Az átlagpolgár hallomásból csak annyit tud róla, hogy készül, hogy majd valamilyen kedvezményekre jogosít fel, de pontos és részletes információi nincsenek. A Vajdasági Magyar Szövetség 2001. március 21-i hírlevelében ugyan a VMSZ Körképben megjelentette a státustörvény internetes levelezőlistáról levett, tájékoztató jellegű szövegét, és ez a honlapjukon is megtalálható, de a pártközlönyt kevesen járatták, és internetes kapcsolatuk is csak keveseknek van.

A közvélemény tehát alulinformált, a magánvélemény pedig leginkább arra korlátozódik, miért arra használják ezt a törvényt is, hogy eltérítsék az embereket a Magyarországra való átköltözés szándékától. A jogászok sérelmezik, hogy a törvényalkotás folyamatá-

ban csak a környező országokban működő magyar politikai pártok véleményét kérték ki, a jogászszakmáét nem.

Az embereket a státustörvény kapcsán öt témakör izgatja. Az első: mi lesz velünk, ha Magyarországot felveszik az Európai Unióba, és be kell vezetnie a vízumot a jugoszláv állampolgárokkal szemben? A második: ki dönti el, hogy ki számít magyarnak? A harmadik: hogyan támogatja Magyarország az anyanyelven való tanulást? A negyedik: milyen gazdasági támogatást nyújt a határon túli vállalkozóknak, és hogyan lehet majd Magyarországon munkát vállalni? Az ötödik: milyen egészségügyi szolgáltatásokra és gyógykezelésre jogosít fel a státusmagyar igazolvány?

A főkérdés tehát: hogyan utazhatunk Magyarországra holnap, ha bevezetik a vízumot a jugoszláv állampolgárok számára? Alkalmaz-e majd valamilyen pozitív diszkriminációt Magyarország a határon túli magyarokkal szemben? Milyen kritériumok alapján és ki dönti el azt, hogy ki jogosult a kedvezményes, esetleg tartós beutazási vízumra? Mivel az ilyen jogszabálynak nincs előzménye sem a magyar, sem a nemzetközi joggyakorlatban, nagy a bizonytalanság a kilátásba helyezett kedvezmény gyakorlati értékét illetően. Nem látszatsegítség-e ez az anyaországon kívül rekedt magyaroknak? Nem keltenek-e hamis illúziókat? Nem olyan ígéretetek-e ezek, amelyeket a magyar állam úgysem tud teljesíteni, ha belép az Európai Unióba?

A következő kérdéskör: ki kaphat magyar igazolványt, ki a magyar? Az, aki magyarnak vallja magát, az, aki beszéli a nyelvet? Az, aki iskoláit magyar nyelven végzi, vagy végezte? Vagy aki valamilyen magyar történelmi egyházhoz tartozónak vallja magát? Az, aki ismeri a magyar nemzeti kultúrát és eddig is vállalta a sorsközösséget nemzettársaival? Az, aki mindig is annak tartotta magát, vagy az, akinek ma jutott eszébe, hogy ismét érdemes magyarnak lenni?! Mi lesz a vegyes házasságban született felnőttekkel, akik esetleg csak törlik a magyart?

Ki adhat ajánlást a magyar igazolvány megszerzésére?

A vajdasági magyar politikai pártok? Párthovatartozás alapján? Az egyházak? Mi lesz a szekularitás elvével? Akik nem aktív hívők, nem is kaphatnak ajánlást?

Az iskoláskorú gyerekek szülei általában hallottak arról, hogy valamilyen ösztöndíjakra, tanulmányi segélyekre jogosultak azok a családok, ahol legalább két gyermek jár magyar tannyelvű iskolába. De jár-e támogatás minden gyerek után, vagy csak családonként? Hogyan igényelhetik a tanulmányi segélyt a szórványban élő magyar családok, akik olyan helyen élnek, ahol nincs is magyar tagozat az iskolákban (mint Szerémség és Dél-Bánát)? Mit kapnak azok, akik, még ha akarnák, sem tudnák gyermekeiket magyar osztályba járatni?

Fontosnak tartják az emberek a gazdasági támogatást. Ha már a magyar igazolvány igénylőinek le kell mondaniuk az áttelepedésről és a magyar állampolgárság megszerzéséről, akkor a magyar állam legalább abban segítsen, hogy a tíz háborús év alatt elszegényedett emberek otthon is tisztességesen megélhessenek. Fontosnak tartják, hogy a vállalkozókat, a mezőgazdasági termelőket segítsék odaátrol. A Vajdaságban nagy a munkanélküliség, és nem csak a szakképzetlenek körében: a képzettebbek igen elégedetlenek a státustörvény által felkínált munkavállalási lehetőségekkel.

A háborús évek alatt teljesen elszegényedett az itteni egészségügy, gyakran nincsenek gyógyszerek a gyógyszertárakban, kórházakban, és ha vannak is, az átlagpolgár számára megfizethetetlenek: nem véletlen, hogy nagy az érdeklődés a határon túli gyógykezelés lehetőségei iránt.

A vajdasági magyar pártok üdvözölték a magyar kormány státustörvény meghozatalára irányuló kezdeményezését. A Vajdasági Magyar Demokrata Párt (VMDP) például tudatában van annak, hogy a mostani politikai és gazdasági körülmények között ez a maximum, amit a magyar parlament elfogadhat, de továbbra is a kettős állampolgárságot tartja a legjobb megoldásnak.

A közvéleménynek szánt VMSZ-közlemény az elnökségi ülésről már zárójelben a párttagoknak a hivatalostól eltérő magánvéleményéről is hírt ad, bár a vezetők státustörvénnyel való „megelégedése” kapott elsősorban hangsúlyt, azzal a megszorítással, hogy „az időnként meglehetősen indulatos, érzelmi kitörésektől sem mentes vita után csakis arra az állásfoglalásra helyezkedhetett a VMSZ elnöksége, hogy a státustörvény elméletileg sem tekinthető a kisebbségi magyarság minden elvárásait méltányoló dokumentumnak, de erős gesztusértéke van. A státustörvénnyel felkínált lehetőségek aligha segíthetik majd komolyabban a kisebbségi magyarság anyaországi boldogulását, még kevésbé az annyi és oly keményen hangoztatott otthonmaradását, de – ahogyan a felvidékiek és az erdélyiek is megfogalmazták – mi már hozzászoktunk ahhoz, hogy a kicsinek is örülni kell. Igenis méltányolnunk kell, hogy a mindenkori magyar kormányok sorozatában ez a mostani végre intézményesen is törvénybe foglalta a Kárpát-medencei magyarság egészének szellemi, kulturális, nemzeti együtvé tartozását. (...) Csöppnyi öröm a visszafogott örömben, hogy a státustörvény parlamenti elfogadása után oly megszorító és elutasító viszonyulás várható az áttelepülést fontolgató, a magyar állampolgárság megszerzését tervezgető kisebbségi magyarokkal szemben, ami csak nagyon kevesek számára lesz leküzdhető akadály.”

Hivatalos szerb politikai reakciók még nem voltak a készülő státustörvénnyel kapcsolatban, de amikor Szent-Iványi István, a parlament külpolitikai bizottságának elnöke, Goran Svilanović jugoszláv külügyminiszterrel tárgyalt Belgrádban, a külügyminiszter elkérte a törvénytervezet szövegének angol nyelvű fordítását, hogy áttanulmányozhassák. A szerbek – nem hivatalosan – attól félnek, hogy a törvény diszkriminatív lesz velük szemben: azaz, ha Magyarország EU-tagsága esetén bevezetik a vízumkényszert a jugoszláv állampolgárokkal szemben, a magyarok sokkal könnyebben kaphatnak beutazási engedélyt, esetleg schengeni vízumot is, mint a más nemzetiségűek.

A pozitív diszkrimináció etnikai alapon történő megkülönböztetés, amit esetleg a többségi szerb nemzet tagjai nem néznének jó szemmel, különösen egy fordulat, visszarendezés esetén, amikor is a 2000 októberében megbukott nacionalista erők kerülnének újból hatalomra. A magyar igazolványt kérelmezőket valószínűleg hazafiatlannak fogják megbélyegezni a szerb nemzetállam eszményének hívei. Így is gyakran elhangzik az a kijelentés, hogy könnyű a magyaroknak, nekik van egy tartalék hazájuk! Nem kizárt, hogy ha a hivatalos politikában nem is, de a mindennapi életben súrlódásokat válthat ki a vajdasági magyarokkal szembeni pozitív diszkrimináció.

Egyvalamiben a vajdasági magyarság egyetért: egyetlen törvénnyel nem lehet megoldani a határon túli magyar kisebbség gondjait. A státustörvény csak enyhíteni tud a szomszédos államokban élő magyarok sorsán, de megnyugtatóan rendezni nem tudja, és nincs is szándékában. Az európai integrációs folyamatok a XXI. században már nem a XIX. és XX. századba visszahúzó nemzetállami eszmék alapján képzelik a nemzetek közötti viszonyokat. A magyar Országgyűlés elé terjesztett dokumentum egy lépés afelé, hogy határmódosítások nélkül is megvalósuljon a nemzeti integráció. Ehhez azonban az európai nagyhatalmak, az EU és a környező országok politikai jóindulata és megértése is szükséges.

Forrás: *Beszélő*, 2001. 5. sz., 33–34.

Tóth Mihály

Magyarságvizsga

A határon túli magyarságot, minden kétséget kizáróan, manapság az úgynevezett státustörvény körüli viták foglalkoztatják leginkább. Mivel a kettős állampolgárság kérdése több oknál fogva is keresztülvihetetlennek bizonyult, ettől az okmánytól várjuk, ha nem is a magyar állampolgárral való egyenjogúsításunkat a kulturális, gazdasági és szociális, netán politikai jogok összessége területén, de legalábbis valamilyen pozitív megkülönböztetést a többi Magyarországra látogató külfölditől.

Napjainkra befejező stádiumához érkezett a végül is a címben megjelölt néven nevezett okmánytervezet különböző szintű megvitatása. Közeli hetekben várható parlamenti elfogadása. Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség kimaradt a tervezet vitájából. A Magyar Állandó Értekezletben (MÁÉRT) való közös munkálkodásra nem kaptunk meghívást. Önként jelentkezésünk válasz nélkül maradt. Talán ezért is érzem úgy, tartózkodnom illik a tervezet konceptuális szintű értékelésétől, és mindössze egynéhány, testületi üléseinken megfogalmazódott észrevételnek adnék hangot.

A legtöbbet vitatott kérdés a kedvezményezettségre jogosult alanyok meghatározása, más szóval a támogatásokat igénybe vevő személyek kiválasztásának módja. Szerintünk alapján elhibázott a kollektív, testületi zsűrizés elvének az alkalmazása a személy „magyarságának” megállapításánál. Úgy véljük, bizalmas adataink kiszolgáltatása – egy hivatali titoktartásra nem kötelezhető társadalmi testületnek – sérti személyi jogainkat, éppúgy mint a kérelem-elbírálás objektív kritériumainak meg nem határozása, és a testület döntésének megfellebbezhetetlensége. Hogy aggályaink súlyát érzékeltessük, próbálja magát bárki azon személy helyébe képzelni, akitől egy publikus testület, apelláció lehetősége nélkül, bármi oknál fogva, megvonja a magyarsághoz tartozás jogát és lehetőségét.

Megválaszolatlan kérdést jelent számunkra, hogyan szándékozik a Magyar Köztársaság kormánya kijelölni azt a szervezetet, amely „képes képviselni az adott államban élő magyar nemzeti közösség egészét” [21. § (3)]. Amennyire kétséges számunkra az egész közösség képviseletének megoldhatósága, annál egyértelműbb az egész közösség kiszolgáltatása a kiválasztott szervezetnek.

Más elemzők is rámutattak, hogy a törvénytervezet ilyen megoldása nem illeszkedik a magyar államigazgatás mechanizmusába, mivel az államigazgatás hatálya alá nem tartozó személyek számára biztosít államigazgatási lehetőségeket. Egyetértünk azokkal, akik szerint ez a típusú megoldás már csak azért is felesleges, mert a jelenleg érvényes 1993. évi LXXXVI. törvényhez kapcsolódó 64/1994. (IV. 30.) kormányrendelet: A bevándorlás egyes feltételei alóli felmentés 27. § (2) pontja szerint: „a tv. 17. §-ának (1) bekezdésében meghatározott felmentésre való jogosultság a kérelmező születési, házassági anyakönyvi kivonatából, maga vagy felmenői egykori magyar állampolgárságát igazoló vagy valószínűsíthető okiratból és a magyar nemzetiségre vonatkozó nyilatkozatából állapítható meg”. Vagy talán a magyar jogrendben bevándorlás és magyar igazolvány megszerzésekor különbözőek a kritériumok az egyén magyarságának a megállapítását illetően?

Érthetetlen számunkra, miért kell az igazolvány tulajdonosának ötévente a fent említett ajánló szervezetnél ismételten ajánlást kérnie, hacsak nem azt várjuk tőle, hogy periodikusan tanúbizonyságot tegyen a szervezet iránti lojalitásáról [22. § b)]. Jogszerűtlennek véljük a magyar igazolvány visszavonását azokban az esetekben, ha annak tulajdonosát a Magyar Köztársaság területéről kiutasították, vele szemben beutazási és tartózkodási tilalmat rendeltek el, vagy vele szemben Magyarországon büntetőeljárás van folyamatban [22. § (4) c), d)]. Egyrészt mert ez a magyarságból való kizárásként is értelmezhető, másrészt, mert vétlen személyeket is sújthat. Például a vele (az igazolványától megfosztott személlyel) együtt élő nem magyar nemzetiségű házastársat és a közös háztartásukban nevelt kiskorú gyermeket, akik nem élhetnek a törvényben számukra mint családtag számára meglévő kedvezményekkel. Ez esetben nem egyértelmű, mit igazol az igazolvány, az egyén magyarságát vagy erkölcsi feddhetetlenségét.

Végezetül egy általános megállapítás. A tervezet túlhalad más országok hasonló tárgyú törvényein. Ez elsősorban a szülőföldön alanyi jogon igényelhető szociális jellegű (nevelési-oktatási, valamint tankönyv- és taneszköz-) támogatásokra vonatkozik. Ilyen jellegű támogatást másik állam polgárainak, a létező gyakorlat szerint, kétoldalú nemzetközi szerződések alapján szokás nyújtani.

Forrás: *Beszélő*, 2001. 5. sz., 32.

Popély Gyula

Státustörvényre várva

Felvidéki magyarként fölöttébb érdekeltnek és érintettnek érzem magam a magyar Országgyűlésben elfogadás előtt álló státustörvény mielőbbi hatályossá válásában és hatékony gyakorlati alkalmazhatóságában. Ezt persze az anyanemzetétől erőszakkal elszakított magyarok többmilliós tábora is így érzi. De így is van ez rendjén. Mindannyian tudatosítjuk, hogy a státustörvénnyel az anyaország öleli magához gondoskodó szeretettel a huszadik század sorstragédiái következtében a hazától elszakított és a szomszédos államok elnyomó, elsorvasztó és beolvasztó politikájának egykor prédaként odadobott nemzettestvéreit.

A „státustörvény” elnevezés mellett – amint tapasztaljuk – egyre népszerűbbé válik a „határon túli magyarokról szóló törvény” szakkifejezés. Megítélésünk szerint azonban ez a meghatározás nem éppen a legmegfelelőbb. Elvégre ez a törvény csakis a szomszédos országokban – tehát hozzávetőlegesen a történelmi haza elcsatolt részein – élő magyar nemzettöredékekre fog vonatkozni, tehát nem valamennyi „határon túli” magyarra. Bizonyára találóbb lenne az elszakított, esetleg elcsatolt magyarokról szóló törvény kifejezés. Persze az már más kérdés, hogy az elrabolt területeinket bitorló szomszédos országok kormányai ebben az esetben még hangosabban kiáltoznának a magyar irredentizmus veszélyes újrakezdetéről, mint ahogy azt jelenleg teszik. Mert bizony teszik ők ezt most is, ha ilyekeznek is félelmüket és nemtetszésüket aggályoskodó szép szavak mögé rejteni.

A Magyarországgal szomszédos országok kormányai, valamint azok egyes vezető pártkorifeusai szerint a magyar kormány nagy hibát követ el a státustörvény megalkotásával és majdani alkalmazásával. Persze az ő szemükkel nézve megbocsáthatatlan bűnnek számít minden olyan politika, amely a magyar nemzeti szolidaritáson és összetartozás-érzésen alapszik. Szerintünk azonban nem lehet szentebb kötelessége a mindenkori magyar politikai törekvéseknek, mint a magyar nemzeti egységtudat megszilárdítása. Jóleső érzéssel vesszük tudomásul, hogy a budapesti kormány – a balliberális ellenzék minden gáncsoskodása ellenére – ezt az utat járja.

A státustörvény hatályba lépése azonban – megalkotói és alkalmazói minden nemes szándéka ellenére – helyel-közzel viszályokat is szíthat, és így problémákat okozhat az elszakított magyarság soraiban. Leginkább annak meghatározása adhat majd okot vitára, hogy egyáltalán ki is esik a törvény személyi hatálya alá, ki minősülhet, illetve minősíthető magyarnak és ki nem? Nem szabad ugyanis felednünk azt a szomorú tényt, hogy az elszakított magyarok egy jelentős része már beolvadt mind nyelvében, mind kultúrájában, mind pedig identitástudatában az őket bekebelező államok többségi nemzeteibe. A magyarságnak egy másik jelentős hányada pedig ugyancsak folyamatosan és látszatra visszafordíthatatlanul sodródik a nemzeti önfeladás felé. Tehát ki a magyar az elszakított területeken, illetve meddig ér el a még magyarnak nevezhetőség mércéje?

Nagyon sokan vallják – trianoni határokon innen és túl –, hogy az a magyar, aki vállalja magyarságát, aki „akar” magyar lenni, illetve annak maradni. Szerintünk azonban normális, szabad viszonyok közepette a nemzeti identitás nem választás és akarat kérdése, mivel az spontán, természetes érzület, amely magába foglalja a nemzet múltjával, jelenével és jövőbeli feladataival való azonosulni tudás képességét is. „A magyar nemzet nem egyesület, amelybe be lehet lépni, amelyhez tartozást hangsúlyozni lehet, vagy ha kilépünk, azt lehet mondani, hogy most már nem ide tartozunk” – vallotta ezzel kapcsolatban gróf Teleki Pál magyar miniszterelnök. Még világosabban és egyértelműbben fogalmaz József Attila, amikor kijelenti: „Magyarnak lenni nem jog, nem kötelesség, hanem megmásíthatatlan tény...” Tehát egy olyan egybetartozás-tudat, amelyet a múltban gyökerező hagyományok táplálnak, de amely alkalmas arra is, hogy – Gáll Ernő, a jeles kolozsvári filozófus és szociológus szavaival élve – „a jelen és a jövő problémáival való szembesülést szolgálja”.

Kisebbségi helyzetben a magyar identitástudatnak azonban különböző mércéi lehetnek, az intranzigens sorsvállalástól, a kisebb-nagyobb megalkuvásokkal járó lappangó magyarságtudaton át egész a többségi nemzetbe való beolvadás ellenére is még alkalmanként elő-előbukkanó magyar származástudatig. És ha Teleki szerint a magyarságba nem is lehet belépni, illetve onnan kilépni, vagy ha József Attila szerint magyarnak lenni megmásíthatatlan tényt jelent is, a kisebbségi magyar élet nyomorúságát ismerők azt is jól tudják, hogy a magára maradt, társtalan és kallódó ember vagy embercsoport előbb-utóbb áthasonul a többségi társadalomhoz, mind szokásaiban, mind nyelvében, mind pedig nemzeti identitásában.

Szükség van tehát az anyanemzet törődésére, szükség van a státustörvényre, mert ezáltal a szomszédos országokban egyre több elszakított nemzetestvérünk veszi majd jól-esően tudomásul, hogy nincs magára hagyatva amúgy talán reménytelennek látszó kisebbségi helyzetében. Ha pedig esetenként a már félig-meddig asszimiláltak is élni akarnának a törvény nyújtotta kedvezményekkel, akkor lássuk őket is szívesen. Szolgáljon örömünkre, hogy nekik legalább ebben a formában sikerült felfedezniük magyar gyökereiket. Ahol pedig gyökér van, ott előbb-utóbb a lombozat is meglesz.

Forrás: *Magyar Fórum*, 2001. június 7., 4.

Bodó Barna

Státustól státusig

Bármely határokon túli közösség anyaországi jogállását szabályozó (szabályozni kívánó) törvény legalább három dimenzióban kínál elemzési pályát: mint közösségi jövőkép, mint jogi intézmény és mint politikai kihívás. A politikai kihívás természetszerűen hatja át és

tagolja a törvényt alkotó anyaország politikai életét – e kérdéskör vizsgálata nem célom. Az is természetes, hogy a határon túli magyarság célközösségként élénken érdeklődik a törvény és főleg alkalmazásának körülményei iránt – aminek szintén van politikai-közületi kihatása. Ezzel a kérdéssel sem kívánok foglalkozni. Harmadsorban – mint ismeretes: igen komoly – kihívásként élték meg a státustörvény kapcsán kialakult politikai folyamatot azon többségi nemzetek politikai szereplői, ahol a törvény életbeléptetésének következményeivel számolni lehet/kell. Ez alkalommal is szűkítem az elemzési területet, csak a romániai visszhanggal, reagálásokkal foglalkozom.

A magyar státustörvénnyel kapcsolatos első megjegyzés: az utóbbi időben hajlamosak voltunk azt hinni, hogy a romániai politikai erők viszonyulása a kisebbségi kérdéshez megváltozott – de nem. Bár az RMDSZ kormányzati szerepvállalásával kapcsolatosan egyfajta partnerség körvonalazódik, illetve látszott körvonalazódní, minek okán a kisebbségi kérdés korábbi „politikai éle” csorbulni látszott, a státustörvény-tervezet fogadtatása megmutatta: nem változással, csak konjunkturális váltással van dolgunk. A kisebbség egyfajta elfogadása, át(fel)értékelése csak a kormányzás aktusához kapcsoltan jelentkezett. A többségi politikusok állásfoglalásai mögött továbbra is, kimondatlanul is ott van az elmarasztaló ítélet: a magyarság illojális. Az ma is, amikor a „legtöbbit” kapta – kormányzati szerephez jutott –, mégis felrúgja a hallgatólagos megállapodást, és az anyaország felé fordul. Bár a többség politikusai nem ezt teszik szová, az árulás-pszichózt az állásfoglalások áttételesen igazolják: a tengernyi elmarasztaló megnyilvánulás során semmilyen tételes, jogilag okadatolt kifogást nem fogalmaztak meg. A törvény ténye fájó és zavaró. Heteken át üzenték a média csatornáin a román politikusok választópolgáraiknak, hogy a magyar törvénytervezet elfogadhatatlan – a jogi érvekkel mindmáig adósok. Mi több: a politika szereplőit ez alkalommal mintha nem érdekelte volna, hogy politológusok, jogászok, elemzők sokkal árnyaltabban fogalmazznak – bár köztük is alig akad, aki teljességében elfogadja a státustörvény intézményét. A politikai végjátzmában, a törvény várható megszavazása előtt, miként elvárható ilyen helyzetben, végső lépésre a román kormánypárt szánta el magát, megszületett hát a – különben az RMDSZ-szel kiválóan együttműködő – PDSR nyilatkozata (június 11-én adták közre), amely irredentizmusról szól, Trianont emleget, felelőtlenséggel vádol. A kormányfői támogatás által külön súlyt kapó nyilatkozat olyan politikai hívószavakkal él, amelyekről azt hittük, az elmúlt öt esztendő fejleményei kiiktatták a román–magyar kapcsolatok szótárából.

Különben a Budapesthez, a magyar politikához való román viszonyulás változni látszott az utóbbi időben – román közéleti szereplők hajlandók pozitívan, értsd: tárgyyszerűen, viszonyulni magyar kezdeményezésekhez –, a mostani helyzet azt jelzi, a román–magyar politikai kapcsolatok terén Bukarestben továbbra is létezik ingerküszöb. Az elutasítás az anyaország-kisebbség szerves, törvényben rendezett és távlatot nyitó kapcsolata ellen, illetve okán lép működésbe, lévén egy ilyen élő és erős kapcsolat nyilvánvalóan disszimiláló hatású.

A törvény fogadtatását befolyásoló tényezők közül az egyik első: milyen a tervezet mint jogi normaszöveg. Kezdetben volt olyan hang, miszerint a törvénytervezetben előírt, gazdasági téren nyújtandó támogatás aggályokat ébreszt, hiszen a versenyszférába való beavatkozásnak minősül – s mint ilyen, a szabad piaci elvet sértő. Csakhogy nem mellékes,

hogy a gazdasági támogatás formája milyen leendő: ha a versenyszféra szereplőinek nyújt támogatást a felkészülésben, a tájékozottságukat javítja, ha tehát az emberi tőke oldalán lép be a folyamatba, akkor ellenvetése senkinek nem lehet, hiszen ma mindenki rákészül valamilyen formában a gazdasági-társadalmi szerepre, s a felkészülés feltételeinek minőségi biztosítása nemhogy nem sérti a versenyszféra érdekeit, de a szubsztantív demokrácia egyik előfeltétele.

A PDSR-nyilatkozat Trianon emlegetésével és kapcsán azt állítja – áttételesen –, hogy a törvénytervezet destabilizálja a térség különben sem rózsás helyzetét. Ha a törvény várható disszimiláló hatását említénék – ez bevallhatóan célja a tervezetnek, miként a határon túli nemzettársak iránti politikai felelősség is végső soron ide vezet el – akkor igazat szólnának. Ez a jelenlegi trenddel valóban ellentétes, tehát többségi szempontból zavaró hatás. Ezáltal még a legdemokratikusabb rendszerben is fennálló asszimilációs folyamat iránya változik meg, amit a kisebbségek létét alkotmányosan el nem ismerő román politika értékelhet – saját hosszú távú terveit illetően – destabilizációként. Nevetséges volna érvek felsorakoztatása amellet, hogy az egységesülő Európában két, egyformán uniós tagságra törő, ráadásul szomszédos ország esetében semmiféle feszültséget nem kelthet, ha egymillió munkát kereső polgár átvándorol a szomszéd ország befogadó munkaerőpiacára. Ha a közös Európában a munkaerő mozgása szabad, akkor miért nem EU-konform, ha Magyarország – a gazdasági helyzetének megfelelően – munkát kínál annyi határon túli magyarnak, ahányan ezt akarják?

Bizonyosra vehető, hogy a státustörvény hatására a határon túli kisebbségi nemzet-társ a jövőben nem – vagy: kevésbé – fogadja el a társadalmi kiszolgáltatottságot, önnön életének sokkal inkább alakítója lesz, mint kisebbségiként eddig bármikor. Ez valós belpolitikai kérdés minden országban, ahol megszokták: a kisebbséginek parancsolni lehet. És a többségi demokrácia ebben a vonatkozásban tökéletesen működött.

A helyzet furcsasága abból fakad, hogy az egységesülő Európa országai éppen ilyen státustörvény-típusú keretprogramokkal érhetik el az igazi stabilitást. Egy ilyen törvény ugyanis világos politikai program. A felelősség pontos kijelölése és vállalása. Ez még Európa demokratikus felén is fontos, hát még ott, ahol tegnap Marosvásárhely-típusú diverzióra került sor. A század- és ezredvég etnikai reneszánsza idején azon túl, hogy rákérdezzünk – jogosan – a miéltre, arra is gondolni kell(ene), hogy a kialakuló folyamatok miként (lesznek) kezelhetők. Éppen a sokak által értetlenül fogadott reneszánsz jelzi a tegnapi megoldások tarthatatlanságát.

Ha a státustörvény tervezetét kisebbségvédelmi koncepcióként kívánjuk vizsgálni, a komparatisztika eszközéhez érdemes nyúlnunk. Mi történik az Európai Unióban, abban a világban, amelynek a megoldásait – akarva-akaratlanul – figyelembe kell vennünk, mivel oda szeretnénk tartozni. Nyugat-Európában a határon túli nemzettárs iránti felelősségvállalásnak vannak intézményes formái. Ezek közül kettőre utalnék mindössze: az egyik nem érinti, a másik pedig érinti a közép-kelet-európai térséget.

Olaszország a legutóbbi évekig nem vette tudomásul, hogy a külföldön élő olaszok milyen jelentős összegekkel támogatják otthon maradt rokonaikat, áttételesen az anyaországot – az 1998-as külügyminisztériumi fehér könyv szerint 3933 milliárd lírát tettek ki

a hazautalások –, amihez járul még a visszalátogató turizmus és a közvetett, valamint közvetlen szolgáltatások haszna. A külföldön élő olaszok iránti érdeklődés első jele a 368/1989-es törvény volt, ez létrehozta a külföldön élő olaszok tanácsát, amely tanácsadói szerepet kapott a kormány és a parlament mellett. Ez a szervezet nem csupán azt tekintette feladatának, hogy a mintegy 20 millió, külföldön élő olasz számára érdekképviselőt biztosítson, de nyomásgyakorló csoportként elérte, hogy 1992-ben olyan törvényt fogadjon el a római parlament, amely lehetővé teszi az olasz állampolgárság viszonylag egyszerű visszaszerzését mindazoknak az országból eltávozottaknak a számára, akik ezt igénylik. 1999 szeptemberében pedig módosították az alkotmányt, amely minden külföldön élő olasz számára szavazati jogot biztosít. A szavazati jog pedig azt jelenti, hogy az alkotmányos norma szerint növelik mind az alsó-, mind a felsőházi helyek számát, és a nemzeti parlamentbe a külföldön élők saját képviselőiket küldik.

Az idevágó német politika sokkal ismertebb (lehetne). Igaz, hogy napjainkban a posztkommunista térségben alig 2 millió német él, de számuk a II. világháború végén még 18 millió volt. A külföldön élő állampolgárok, illetve a korábbi német területek lakosságának a kérdését a kelet-európai országok gyakorlatától teljesen eltérően kezelik, ugyanis az egykori Ostgebiet német polgárainak és leszármazottaiknak állampolgári viszonya Németországgal változatlanul fennáll, illetve az anyaország köteles hozzájárulni ahhoz, hogy a volt keleti területein élő németek állampolgársági helyzete tisztázódjék. A német állampolgárság akkor szűnik meg, ha valaki saját elhatározásából válik más állam polgárává – opciós jog –, vagyis a német jog szerint azok, akiket a határ választott le, 1990-ig beföldinek minősültek. A német nemzetiséghez tartozás (deutscher Volkzugehörigkeit) bizonyos ismérvek megléte – származás, nyelvismeret, neveltetés, kultúra – mellett attól függ(ött), hogy az illető ahol él, ott is németnek vallja magát. A hovatartozás megvallása és a feltételek teljesítése alapján állították ki a Volksdeutsch, vagyis népi német igazolást, amely komoly jogosítványokat biztosít tulajdonosának. A népi németek számára az anyaországba (értsd: a schengeni térségbe) való beutazást lehetővé tevő vízum megszerzéséhez nem kell meghívólevél, nem kell a meghívó részéről semmilyen anyagi helyzetet igazoló bizonylat. Nem kell semmiféle román irat, továbbá nem kell fizetni sem azért a vízumért, amit azonnal és minden további nélkül kiadnak a számára. Ez a gyakorlat ma is érvényes a romániai németek esetében is. Bár nem vízumügy, de ide tartozik, hogy a német állam a külföldi németek számára megannyi alapítványt és (gazdasági tevékenységet folytató) társaságot jegyzett be – Temes megyében fél tucat működik – a célból, hogy segítsék nemzetársaikat megmaradni jelenlegi lakóhelyükön.

Az olasz példa ismerete politikai szempontból fontos, mihez képest a magyar szabálytervezet „puha”. A német példa elhallgatása – ezt a román politika szereplőinek kötelességük ismerni – már erkölcsi kérdéseket vet fel. És akkor még nem szóltunk a romániai ketős állampolgársággal rendelkező horvátokról, miként nem utaltunk a szlovák státustörvényre sem, amelyet 1997-ben fogadtak el Pozsonyban, s amely például sokkal megengedőbb a munkavállalás vonatkozásában, mint az e tekintetben keményen bírált magyar törvénytervezet. Azt már csak a teljesség kedvéért érdemes megjegyezni, hogy készül a lengyel státustörvény – a magyarhoz igen hasonló a koncepciója –, és létezik a 150/1998-as

román törvény, amely ugyan nem hoz létre jogviszonyt a külföldi románokkal, de a felelősségvállalás jegyében tételezi, milyen juttatások illetik meg őket, és külön jogállást biztosít a moldáviai románok részére.

Ezek a példák két következtetés megfogalmazását teszik lehetővé:

- szó sincs az európai normák megszegéséről – ilyenek nem léteznek, illetve van olyan ország, amely a magyar tervezetnél sokkal erősebb jogviszonyt alakít ki a határon túli nemzettársakkal;

- a Romániában is érvényes határon túliakkal kapcsolatos német-szlovák-horvát gyakorlat alapján egyértelmű: a magyar státustörvény miatti román aggály-megfogalmazás egyedüli értelmezése a létező román magyarellenesség, jelzése annak, hogy a magyar „mumus” a román politikában mindmáig működik, legalábbis a román politikusok többsége részére.

Végezetül pedig még egy megjegyzés: Budapestnek nem azért nem kell egyeztetnie státustörvény-ügyben Bukaresttel, mert a kifogások-aggályok alaptalanok, hanem mert erre soha és sehol nem volt példa, nincs rá nemzetközi precedens. A tájékoztatás más kérdés: a rossz szándékú érdeklődővel is közölhető, mire számíthat.

Forrás: *Krónika*, 2001. június 16.

Fey László

Politikai nemzet és kultúrnemzet

A magyarországi Törvény a szomszédos államokban élő magyarokról a politikai viták központjában áll. Ezzel újból és újból felvetődik az identitás, a valamely nemzethez való tartozás kérdése. A baj csak az, hogy a nemzet fogalmát nem egyértelműen használják, egyik ilyen, másik olyan jelentéssel, de az is előfordul, hogy ugyanaz a személy hol egyik, hol másik értelemben említi.

A francia forradalom bevezette a politikai nemzet fogalmát, amely szerint Franciaország minden állampolgára a francia politikai nemzet tagja, tehát francia. Ez megfelelt a központosított állam körülményeinek, a franciák ma is így használják. A németek viszont sok kis önálló fejedelemségben, hercegségben éltek, őket a közös kultúra, elsősorban a közös nyelv kapcsolta össze; a bajor és a porosz egyaránt németnek, a német kultúrnemzet tagjának tartotta magát. Főleg az arról vitázni, hogy e két fogalom közül melyik a helyes, mivel két különböző, egyaránt létjogosult dologról van szó, amelyek nem zárják ki egymást. A magyar politikai nemzethez Magyarország minden állampolgára hozzátartozik, ilyen értelemben használta Eötvös József és Kossuth Lajos is, ezért beszéltek „szerb és oláh ajkú magyarokról”. A magyar kultúrnemzethez tartozik viszont minden magyar anya-

nyelvű és kultúrájú személy, függetlenül attól, hogy hol él. Matematikai nyelven kifejezve: két, eltérően definiált halmazról van szó, amelyeknek a keresztmetszete, közös része a Magyarországon élő és a magyar kultúrnemzethez is tartozó személyek halmaza. A kultúrnemzet nem jelent feltétlenül vérségi kapcsolatot, különösen a kevert lakosságú területeken. Ezért téves Dan Oprescu állítása (22, 2001. V. 29 – VI. 4), miszerint „...az ‘egységes magyar nemzet’, amelyre a budapesti tervezet hivatkozik, ‘vér szerinti’, és nem ‘állampolgári’ jellegű. Ebben az értelemben, a ‘magyar nemzet’ jellegzetesen XIX. századi fogalom, amely a nemzeti kisebbségeket kizárja a (politikai F. L.) nemzet testéből, és elveti a multikulturalizmust egy rasszista beütésű etnikai romanticizmus javára”. Hasonló tévedésbe esik Cristian Preda is, különben nagyon jó írásában (id. lapszám), mikor azt írja: „...ennek a bürokratikus szerkesztett ‘magyarságnak’ a tartalma tisztára etnikai, mivel az egyetlen ‘lényeges’ támpontja az anyai ágon való leszármazás. A magyar igazolvány ezáltal etnikai jellegűvé teszi az állampolgárságot és a magyar nemzetet az állampolgárok testületéből egy nagy biológiai családdá alakítja át”. Ugyanabban a lapszámban Valeriu Stoica – zavaros és erősen politikai ízű – cikkében kultúrnemzet helyett az etnikai nemzet kifejezést használja, ami azért lehet félrevezető, mivel egyesek az etnikum fogalmát a vérrokonsággal, genetikai leszármazással hozzák kapcsolatba. Ugyanakkor Stoica a politikai nemzet fogalmát „modernnek, európainak” nevezi, mintha a kultúrnemzet nem volna az. A kultúrnemzethez való tartozás egyéni opció kérdése is, ezt mindenki maga dönti el. Például azt, hogy zsidó vallású (eredetű) magyarnak vagy magyar anyanyelvű zsidónak tartja magát. Örménynek tarthatja magát az is, aki már nem beszéli ősei nyelvét és a környezetének a szokásait, kultúráját vette át.

Az ember egyidőben több közösséghez is tartozik: egy családhoz, faluhoz, egy felekezethez, egy sportegyesület szurkolóihoz stb. Ez a sokféle kötődés általában nem okoz konfliktust, bár előfordulhat, hogy a családom nem helyesli, hogy az adott felekezethez tartozom vagy nem tartozom. Hogy Románia polgára vagyok, az ténykérdés; hogy ezt úgy is ki lehet fejezni, hogy a román politikai nemzet tagja vagyok, ez csak megfogalmazás kérdése. Ezt a terminológiát bizonyára sokan helytelenítik, ebben elnemzetlenítést, asszimilációt vélnek felfedezni. Ugyanakkor anyanyelvemnél, műveltségemnél fogva a magyar kultúrnemzethez is tartozom. Mások ezt kifogásolják: nacionalizmust, szeparatizmust sejtnek mögötte; azt gyanítják, hogy ezzel gyengül, vagy meg is szűnik az ország iránti lojalitásom. Pedig ez a két kötődés nem zárja ki egymást. Igaz, hogy az intenzitásuk nem feltétlenül egyforma, de az egyik nem a másik rovására erős, hanem más tényezőktől függ. Minél inkább érzem, hogy egyenjogú és egyenrangú polgárnak tekintenek, annál inkább lojális vagyok az állammal, a többségi nemzettel szemben. És fordítva, minél több bizalmatlansággal, ellenséges magatartással, diszkriminációval, gyűlölettel, támadással találkozom magyarságom miatt, annál kevésbé kötődöm a politikai nemzethez. Finnországban, ahol egy svéd nő honvédelmi miniszter lehetett, fel sem tevődik a lojalitás kétségbevonásának kérdése.

Említett cikkében Valeriu Stoica azt mondja, hogy a „nemzet etnikai fogalma konfliktusos” és azt állítja, hogy ez okozza a Balkánon immáron tíz éve folyó háborúskodást. Valóban, a kultúrnemzet fogalma kiindulópontja lehet a nacionalizmus különféle megnyilvánu-

lásainak. De a politikai nemzet is csak akkor mentes ettől a veszélytől, ha – Alexandru Zub szavaival élve (22, 2001. VI. 5, melléklet) – elfogadja a „polifonikus egységet” és nem akarja erőszakkal beolvasztani a nemzetiségeket. Márpedig erre erős kísértést érez, hiszen sok minden leegyszerűsödik, ha minden állampolgár egy nyelvet beszél, egyformán gondolkodik, érez. A klasszikus politikai nemzet, a francia, a forradalom után beolvasztotta az ország lakosságának 5/6-át kitevő okszitán, breton, baszk, elzászi, korzikai lakosságot, akik átvették az Île-de-France nyelvét, a mai francia nyelvet (Tóth Sándor: A nemzet európai modelljéről, Kritérium, 1993, 108. o.). Ezt a jelenséget figyelembe véve, Cristian Preda – Alain Dieckhoff nyomán – megkülönbözteti a nemzeti államot (stat național) a nemzetállamtól (stat-națiune). Az első egy olyan eszköz, amely az etnikai/nyelvi/kulturális többséget arra használja fel, hogy a etnikai/nyelvi/kulturális kisebbségnek diktáljon; a második egy semleges eszköz, egyformán védi a polgárait, etnikumuktól, nyelvüktől, kultúrájuktól függetlenül. Márpedig Románia, az alkotmánya szerint is, nemzeti állam...

Bár más nyelvektől (franciától, angoltól) eltérően a magyar nyelv megkülönbözteti a nemzetiség és az állampolgárság fogalmát, a nemzeti jelző gyakran a politikai nemzetet jelöli. Mikor például Magyarország nemzeti jövedelméről beszélünk, nyilvánvaló, hogy ebben a Magyarországon élő kisebbségek is benne vannak. Hasonló a helyzet a román nyelvben is, bár mikor a magyar országot mond, a román ezt is inkább a național szóval fejezi ki. A baj ott van, hogy a fogalmak, kifejezések kétértelműségével, pontatlanságával sokan visszaélnek. Egyrészt Funar kinyilatkoztatja, hogy Romániában nincsenek is magyarok, legfeljebb magyarul beszélő románok, másrészt az ő hívei üvöltik dühödten, hogy Afară, afară/cu unguri din țară! (Ki a magyarokkal az országból). Ez az, ami konfliktusokhoz vezet, és kérdésessé teheti a politikai nemzethez való kötődésünket.

Forrás: *Romániai Magyar Szó*, 2001. június 22.

Eörsi Máttyás

Egy érzés béklyójában

A státustörvényről

Az elnök még ki sem hirdette az eredményt, feldübböngött a vastaps. De nem ám holmi egyszerű, átlagos vastaps! A Fidesz képviselői felpattantak, hogy állva ünnepeljék magukat. Az MDF, az erre a pillanatra újra egy táborba forrott összes kisgazda, valamint a MIÉP-esek lelkesen követték őket, bár kissé sajnálták, hogy az ötlet megint nem nekik jutott az eszükbe. A szocialista párt többsége, kelletlenül bár, de feltápáskodott, csak néhányan maradtak ülve. A szabaddemokraták ülve maradtak. Leszavaztak minket, nem volt okunk az ünneplésre. De különben sem szokás a parlamentben állva ünnepelni.

Az Országgyűlés páholyában ott álltak a határon túli szervezetek képviselői. Ők is állva tapsoltak. Tomka György, a Muravidéki Magyar Önkormányzat elnöke – igen jó szándékú kisebbségi vezető – megragadta a mellette álló Tőkés László kezét, hogy a magasba emelje. Tőkés azonban kihúzta a kezét Tomkáéból: nem akarta senkivel sem megosztani örömét és elégedettségét. Ez az ő napja volt. Az elfogadott törvény ismét napirendre veszi a magyar kérdést Erdélyben. Magyarországon pedig lehet nemzetárulózni. Azzal, hogy az MSZP a kormány mögé állt, gyakorlatilag lehetetlenné vált a státustörvényről értelmes vitát folytatni. A kormánypártok és az MSZP nem győzik sulykolni: itt nemzeti konszenzus jött létre. Öröm látni a két nagy párt egyetértését abban, hogy az SZDSZ nem része a nemzetnek. És ahol konszenzus van, ott vitára nincs lehetőség.

A kérdések márpedig megmaradtak, még akkor is, ha feltenni őket a továbbiakban senkinek sem lesz módja.

*

Az alkotmány 6. § (3) bekezdése szerint „(A) Magyar Köztársaság felelősséget érez a határainkon kívül élő magyarság sorsáért, és előmozdítja Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását”. Egy szomszédos országba akkreditált valamikori nagykövet egyszer azt a kérdést tette fel: ő szeretne alkotmányosan eljárni, de akkor neki most mi pontosan a teendője? A rendelkezés első részének az állítmánya: „érez”. Ő ennek maradéktalanul eleget tesz, de van-e még teendője?

Fogas kérdés. A „magyarság sorsa” kifejezés sem kifejezetten precíz, és nem is mernék belefogni értelmezésébe. A határon túli magyarsággal kapcsolatos deklarált politikai célok tekintetében széles körű egyetértés állt fenn. Egyetértés volt abban, hogy a határon túli magyarságnak a szülőföldjén célszerű boldogulását megtalálnia, hozzá kell segíteni ahhoz, hogy magyar identitásának megfelelő élete legyen, illetőleg ahhoz, hogy a magyar identitását meghatározó feltételek – nyelvhasználat, kultúra, oktatás stb. – javuljanak. Végül egyetértés volt abban, hogy szükséges a történelmi kiegyezés a szomszédos országok többségi nemzete és kisebbségi nemzetei, köztük a számunkra legfontosabb magyarság között. És egyetértés volt abban, hogy „a magyarság sorsa” akkor válik jobbá, ha ezeken a területeken eredmények mutatkoznak. Nem volt egyetértés viszont abban, hogy ezeknek a céloknak az eléréseért Magyarországnak mit kell adnia (lásd például a trianoni határok elismerésével kapcsolatos vitákat).

Még különösebb a „felelősséget érez” alkotmányos kitétel. Hogyan kerülhetett az alkotmányba egy olyan rendelkezés, amelyről különösebb érvelés nélkül is belátható, hogy nem számon kérhető, így jogilag nem értelmezhető? Vajon mi lehetett az oka annak, hogy a jogalkotó nem állapított meg konkrétabb kötelezettséget a Magyar Köztársaság számára? A jogtörténészek feladata lesz, hogy a kérdést megnyugtatóan megválaszolják, az alkotmányra annak idején az „igen” gombbal szavazó képviselő pedig spekulálni kényszerül. És arra a következtetésre jut, hogy nem lehetett ennél határozottabb kötelezettséget az alkotmányban megállapítani. Nem lehetett, mert minden, az „érez” igénél erőteljesebb és főleg konkrétabb ige („intézkedik”, „gondoskodik arról, hogy”) minden valószínűség szerint a szomszéd kormányok heves reakcióit váltotta volna ki. Okkal: a Magyar Köztársaság-

nak nincs semmilyen jogi lehetősége arra, hogy más államok területén a diplomácia kapcsolatokról szóló megállapodásokon és egyezményeken túl intézkedjék vagy bármiről is gondoskodjék. S valóban: fogadjuk el, hogy nemcsak nekünk van nemzeti büszkeségünk, hanem szomszédainknak is. Mi sem szeretnénk, ha bármelyik szomszédos (vagy távolabbi) ország kormánya a Magyar Köztársaság területén megjelenne, és mindenfélét intézkedne. Ha megállapítaná, hogy ennek és ennek a magyar állampolgárnak több joga van, mint a többinek. Te és te jöhetsz, kapsz kosztot meg kvártélyt, a többiek maradjanak. Ugye, tiltakoznánk? Belügyekbe való durva beavatkozásnak minősítenénk?

*

A státustörvényben sok a furcsaság. Ki tudja például megmagyarázni, hogy miért jár le a magyar igazolvány érvénye öt év elteltével? Képzeljük el, hogy elmegy a magyar beszerezni az igazolványt. Bemutatja sokadízigleni felmenőit, elkápráztatja a bizottságot ízes magyar beszédével, meg is kapja magyarságát bizonyító igazolványát, ahogy dukál. De mi az ördög történhet a következő öt évben, amitől kevésbé magyarrá válik, sőt magyarsága esetleg olyan mértékűre csökkenhet, amely indokolttá teszi az újabb vizsgát? Mert a magyar igazolvány öt évig érvényes – ezt mondja ki a törvény. Látszólag nincs sok értelme ennek a szabálynak. Valójában azonban, ha belegondolunk, bepillantást nyerhetünk egy nagyon is végiggondolt fideszes ésszerűségbe. Arról van szó, hogy a törvény alapján a határon túli magyar szervezetek kompetenciát kapnak abban az eljárásban, amelynek a végén a magyar igazolvány odaítéltetik. Más szóval a határon túli magyar szervezetek magyarországi közhatalmi jogosítványt kapnak. De mit ér az a közhatalom, amellyel csak egyetlen alkalommal lehet élni? A magyar igazolványnak azért kell öt évenként lejárnia, hogy a határon túli magyar szervezetek hatalmi befolyása az ott élő közösségekre állandó lehessen. Ilyen jogosítványokról a határon túli magyar szervezetek álmodni sem mertek. De most a Fidesztől megkapták. Ne legyen kétségünk afelől, hogy többségük kész az érte járó politikai árat megfizetni.

A státustörvényben sok a furcsaság – de maradjunk a fő kérdéseknél.

Nem véletlenül hoztam szóba az alkotmányt. Láttuk, hogy az alkotmány szó szerinti értelmezése nem vezet minden szempontból megnyugtató eredményre. Mégis, ha hiszünk abban, hogy az alkotmány célja a közjó szolgálata, az alkotmányba nem feltétlenül illő szavakkal megfogalmazott rendelkezésből kihámozható közjó megfelelő támpontokkal szolgálhat arra, hogy véleményt mondjunk a státustörvényről.

Az első probléma az, hogy a törvény – és erre gondosan becsomagolt, már-már kínosan udvarias kritikái észrevételek még a határon túli magyar szervezetek részéről is elhangoztak – nem a szülőföldön maradást, hanem az elvándorlást segíti elő. Hiába cáfolja ezt százezerszer a kormány propagandagépezete, a képlet egyszerű. Ha magyar költségvetési pénz az ottani iskolákhoz, az ottani színházakhoz, az ottani könyvtárakhoz és általában a magyar identitást szolgáló ottani intézményekhez jut el, akkor ezek az összegek a helyben maradást szolgálják. Ha viszont magyarországi oktatási, egészségügyi intézmények, magyarországi közlekedési vállalatok kapnak költségvetési pénzt arra, hogy a határon túli magyarok magyarországi életkörülményei jobbak legyenek, akkor ez azt fogja elősegíteni,

hogy többen hagyják el szülőföldjüket, és telepedjenek át Magyarországra. A magyarországi jogi szabályozásnak lehetővé kell tennie a bevándorlást, de nem célszerű ezt elősegítenie, úgy, ahogy azt az elfogadott státustörvény teszi. S ha már az urak annyira szeretnek dobálózni olyasmi szavakkal, mint „nemzetpolitika”, ugyan árulják már el, miféle magyar „nemzetpolitika” az, amely azt segíti elő, hogy a Felvidéken, Erdélyben a magyarok aránya tovább romoljék?

Másodszor, egy ilyen törvényt, még ha az a meghirdetett célokat a lehető legjobban oldja is meg, a lehető legnagyobb tapintattal és óvatossággal kell előkészíteni és elfogadtatni. A közvélemény Magyarországon is igen élénken figyel oda minden szomszéd állambeli magyarellenos történésre, legyen az egy olyan hétköznapi vandalizmus, mint a magyar nyelvű helységnévtáblák átfestése. Nos, Romániában és Szlovákiában ugyanolyan élénken figyelnek oda minden olyan magyarországi gesztusra, amely az ottani irredentizmus-fóbia táplálására alkalmas. Tudomásul kell venni, hogy Magyarországon van románellenesség, és Romániában van magyarellenesség. A bölcs politika mindkét országban arra törekszik, hogy minél kevesebb gyúanyaggal lássa el a másik ország nacionalista köreit.

Az alkotmány hivatkozott kifejezésével élve, egészen bizonyos, hogy „a magyarság sorsa” jobb a szomszédos országokban akkor, ha a magyarellenesség és a nacionalizmus latens marad, és szintén aligha vitatható, hogy „a magyarság sorsa” rosszabbra fordul akkor, amikor a nacionalizmus erőre kap. Általánosságban igaz az is, hogy „a magyarság sorsa” jobb akkor, amikor a két ország kormánya között jók a kapcsolatok, és megfordítva. Nézzük, mit ért el ebből a szempontból a státustörvény: hogyan érzett felelősséget a határon kívül élő magyarok sorsáért?

*

A magyar kormány azt állítja, hogy mindent megtett annak érdekében, hogy a státustörvény ne zavarja meg kétoldalú kapcsolatainkat a szomszédos országokkal. Egy kívülálló persze nem tudja megítélni, hogy voltak-e, és ha igen, milyen konzultációk a szomszédos országokkal. A kívülálló csak a végeredményt látja, és az bizony siralmas. A kormány egyik érvelése szerint lám, Szlovénia és Horvátország még támogatja is a státustörvényt, de Szlovákiát és Romániát kivéve a többi szomszéd sem emelt kifogást. Ez az érvelés nem meggyőző. Szlovéniát érhetően nem izgatja a státustörvény, Jugoszlávia és Horvátország pedig nemigen van abban a helyzetben, hogy kisebbségi ügyekben Magyarországgal szemben erőlesen fellépjen, még akkor sem, ha valami egyébként nem tetszik neki. De ez az okfejtés is spekulatív, el kell ismerni.

Tény ugyanakkor, hogy főképp Románia, de nem kis mértékben Szlovákia is erőteljesen reagált. Lehet erre mondani azt, hogy a román nacionalizmus leleplezte magát. Lehet értetlenkedni a szlovák reakció miatt arra hivatkozva, hogy ők is valami hasonló törvénnyel próbálkoztak. (Nota bene: meglehetősen abszurd a magyar kormánynak a mečiari megoldásra mint etalonra hivatkozni.) Az is tény azonban, hogy a jelenlegi szlovák kormány egyébként nagy barátja Orbán Viktor kormányának. Szlovákiának nem érdeke, hogy Magyarországgal megromoljon a viszonya. (A rossz viszonnal próbálkozott a NATO-bő-

vítés előtt, amikor látta, hogy nincs esélye a belépésre, de azt hitte, ezzel Magyarországot is visszatárhathatja.) Szlovákia nem egyszerűen aggályait hangoztatja, hanem tényt állít: Dzurinda miniszterelnök azt kifogásolja, hogy kormányával nem egyeztetett a magyar diplomácia.

Mindebből számomra az következik, hogy a magyar kormánynak nem volt fontos az, hogy a státustörvény elfogadása ne borzolja a szomszédok idegeit. Az eredményről naponta olvashatunk az újságokban: a magyarellenos támadások és dühkitörések ismét mindennaposá váltak. Más szavakkal: a magyarok életkörülményei az érintett országokban nem javultak, hanem romlottak. Átmenetileg csupán – juthatunk erre a naiv következtetésre, ha arra gondolunk, hogy ami ma szenáció, az holnapra már nem is hír. De a státustörvény tartósan hozza kedvezőbb helyzetbe a magyar identitású polgárokat a többségi nemzethez tartozókhoz képest, ami tartós feszültséget képes teremteni a többséghez és a kisebbséghez tartozók között. Állíthatjuk persze azt, hogy mindezért kizárólag a többségi nemzethez tartozók a hibásak, hisz a kedvezmények miatt ők fenekednek, ők nem képesek nagylelkűen elfogadni azt, hogy egyes honfitársaik olyan kedvezményekben részesülnek, amelyekben ők nem. Megfogalmazhatjuk ezt a gondolatot elvárásként is: ne fenekedjenek, és ne gondolják azt, amit gondolnak. Vagy ha azt gondolják, az az ő bajuk, és magukra vessenek – és ez már a konfliktus logikája. Amely konfliktusnak más választása, mint a súlyosbodás, épp e logika szabályai szerint aligha van. Hiszen ebben a szituációban az egymással mindeddig kiegyensúlyozott viszonyt fenntartó és párbeszédet folytató felek – mivel hirtelen olyan kérdésről kezdenek vitatkozni, amelyben gyökeresen ellentétes álláspontot képviselnek, és amelyben nem lehetséges kompromisszum – szinte automatikusan a radikalizálódás felé mozdulnak el.

Annak pedig, aki hajlamos az effajta konfliktusokért automatikusan a szomszédokat hibáztatni, felhívom a figyelmét arra, hogy a státustörvényt nem csupán ez a két szomszédunk, hanem az Európai Unió is bírálta, nem beszélve a nemzetközi sajtóról. Mert igaz, hogy nemritkán szembesülnünk kell velünk szemben fennálló előítéletekkel, de aligha állítható, hogy az Európai Unió vagy az El Pais lenne előítéletes Magyarországgal szemben.

*

A magyar külpolitika „legnagyobb hibája a premodern doktriner ideologizmus, amely szándéka szerint az elmúlt időszak nemzetietlen politikáját volt hivatott korrigálni, azonban elsősorban szimbolikus túlkompensálás következtében Magyarországot a békétlen bajkeverő szerepében tünteti fel mind a szomszédok, mind a Nyugat előtt. A Trianon-fóbia [...] olyan szimbolikus gesztus, amely semmilyen gyakorlati haszonnal nem jár, ellenben annál nagyobb kárt okoz.” Az éles és értelmes bírálat az Antall-kormány külpolitikájáról 1991. április 13-án a Népszabadságban jelent meg. Szerzője Rockenbauer Zoltán, ma miniszter Orbán Viktor kormányában. Ezek az idők azonban elmúltak. Azóta a fiúk túlszaladtak mesterrükön. Akkori bírálatuk viszont itt maradt velünk, és érvényesebb, mint valaha.

Forrás: *Magyar Narancs*, 2001. június 28., 42–43.

Tibori Szabó Zoltán

Státusmentés

Bármelyik oldalról is néznénk, kellemetlen helyzetbe jutottunk. Kezdetről sejtettük, hogy a státustörvényt a román politika nem fogja szó nélkül lenyelni. Eleve tudtuk: a magyar igazolvánnyal az anyaországban és a szülőföldön biztosított jogokat, kedvezményeket Románia a magyar szuverenitás egyféle ránk történő kiterjesztéseként értelmezi majd. Tudta ezt a magyar kormány is. Éppen a napokban vallották be, ugyanis, hogy a jogszabály elfogadása előtt hirtelen több cikkelyt is a román fél igényei szerint módosítottak.

A beindult nagyarányú román politikai és diplomáciai offenzíva, a vita hevében körvonalazódó román pártösszefogás, az Európa Tanács parlamenti közgyűlésén betervezett határozattervezet egyaránt azt bizonyítja – ha ez bárki számára még bizonygatásra szorult volna –, hogy bajainkhoz Bukarest nem képes kellő empátiával viszonyulni. Nástaseék képtelenek megérteni, hogy a Schengen-függöny közelgő leereszkedésével az Erdélyben és a Magyarországon szétválasztva élő magyar családok számára a kapcsolattartás rendkívül nehézkessé válhat, s hogy ez a rémkép óriási feszültségeket gerjeszt. Mint ahogyan azt sem nagyon értik, hogy az erdélyi munkaerő fű alatt történő lassú elszivárgásával nem csupán az erdélyi magyarság gyengül, Románia is veszít.

Vagy talán éppen ennek a fordítottja igaz: tökéletesen értik ők mindezt. Csakhogy nacionalista alapállásukból megítélve a dolgokat, mindez nagyszerűnek tűnik, s legszebb álmaik valóra váltását látják benne. Az utóbbi idők történéseiből, a tizennégymillió kárpát-medencei magyar munkaerő-tartalékokról szóló Orbán-kijelentésből ugyanis könnyen arra a következtetésre juthattak, hogy Magyarország végre eldöntötte: áttelepíti Erdélyből a magyarokat saját földjére.

Vége megvalósulhatna a nagyromán álom – a magyarok nélküli román Erdély. Vagy legalábbis annyira lecsökkenne az erdélyi magyarság lélekszáma, hogy az már semmilyen hús százalékos küszöbhez kötött vagy attól független jogok biztosítását nem tenné indokolttá.

Ránk nézve azért is módfelett kellemetlen a helyzet, mert egyik fél sem kívánja észrevenni, hogy az erdélyi munkaerő státustörvénnyel vagy anélkül is másfelé orientálódik. Ez a folyamat természetes olyan körülmények között, amikor a szülőföldön a megélhetés nem biztosított, napról napra nehezebb; Magyarországon azonban – az uniós országokról vagy az óceánon túli lehetőségekről nem is beszélve – van munka, igaz, főképp szakképzettséget nem igénylő, s az itteni bérek többszörösét lehet megkeresni, és eközben az etnikai alapú pszichológiai nyomást sem kell elviselni.

Nem kellemes azt sem végignézni, hogy a magyar diplomácia ez alkalommal is gyengébbnek bizonyul a románinnál. Fáj azt látni, hogy ismét erőtlen és hatástalan tűzoltás folyik magyar részről Strasbourgban, hogy a magyar kormány politikáját és a magyar diplomácia teljesítményét elsősorban a magyarországi ellenzék bírálja nyilvánosan. Más kérdés, hogy erre több mint valószínű, rászolgáltak.

Az utóbbi napok bizonygatásai ellenére az igazságot mindenki ismeri: a törvény előkészítésének időszakában az európai fórumokkal és a szomszédos országokkal meg sem próbáltak egyeztetni. Egyféle nagymagyar gög lengte át ezt a minket segíteni hivatott törvény kidolgozását – annak tudata, hogy Magyarország integrációs és gazdasági szempontból Romániánál és Szlovákiánál egyaránt jobban áll. Hiába figyelmeztettünk idejekorán, féltésből született szavunkra fabatkát sem adtak.

Ami azonban ennél sokkal kellemetlenebb: maga az a tény, hogy miközben a világ egyfelé halad, mi magyarok, ellenkező irányba tartani látszunk. Pedig eleve tudhattuk, hogy az általunk is elfogadott közös európai építkezés távolról sem az etnikai, hanem az állampolgári elveken nyugszik. S bár magyar politikusok is számtalanszor elismerték: a magyar integráció a közös Európában feloldódó nemzetállami határok, a regionális együttműködés útján érhető el, a gyakorlatban mégis az etnikai alapú szempontokat részesítették előnyben. Nem akarták tudomásul venni, hogy ezt sem Brüsszelben, sem Strasbourgban, de egyik nyugat-európai fővárosban sem lesz könnyű elfogadtatniuk.

Ha erre felkészítették volna az uniós tagországokat, ha idejekorán újra és újra elmagyarázták volna a magyar ügyet, a strasbourgi képviselők talán nem írták volna alá a Magyarországot elítélő román tervezetet. Akkor a románok egyedül maradtak volna javaslatukkal, s ma nem érvelhetnének országnak-világnak azzal, hogy lám-lám, francia, dán, angol, finn és német képviselők is aláírták és támogatják a dokumentumot.

Mindezek után merő álmodozás abban reménykedni, hogy Európa nekünk ad majd igazat. Európa ugyanis számtalanszor bebizonyította, hogy nem érti a kontinens kelet-középső oldalán zajló nemzeti-nemzetiségi viszályokat, és azok kezelésére teljesen képtelen.

Mi a megoldás? Magyarázzuk naponta román szomszédainknak, munkatársainknak és barátainknak, hogy tulajdonképpen a magyar igazolvány nekik semmit sem árt, az jó dolog, csak éppen a politikusok érdekei kívánták meg ezt az újabb feszültségkeltést? A felkorbácsolt indulatok ezt már aligha teszik lehetővé. Most már a megoldásnak is „fentről” kell jönnie, ám nem úgy, ahogyan egyik RMDSZ-képviselőnk mondta, hogy a szövetségnek ki kell vonulnia a státustörvény vitájából, intézze el azt a román és a magyar kormány egymás között. Nem feledhetjük ugyanis, hogy a szövetségnek éppen az a szárnya kényszerítette bele az RMDSZ-t előbb a külhoni állampolgárságért történő aláírásgyűjtő kampányba, majd a státusügybe is, amelynek egyik tagja most a hátra arcot hirdeti.

Ha már benne vagyunk a slamasztikában, a felelősséget végig vállalnunk kell. Együtt. Pillanatig sem feledve, de attól függetlenül, hogy kinek az ötlete volt. Megnyugtató megoldást most már csakis a közvetlen magyar–román kormányközi tárgyalás hozhat. Persze, a magyar félnek kellemetlen ezt kezdeményezni: felér egy beismeréssel. Az RMDSZ-nek azonban ott kell lennie, és mindent meg kell tennie a megegyezés és a béke érdekében. Nem hozhatja Jancsit és Juliskát olyan helyzetbe, hogy ősei elkobzott földjének, illetve házának visszaszerzése és a budapesti ingyenes múzeumbelépő között kényszerüljön választani. Azt sem engedheti meg, hogy megint csak a fejünk fölött történjék meg a kiegyezés, hiszen az számunkra esetleg nem a legjobb megoldást jelentheti. Egyszóval: a szövetségnek most már minden erejével részt kell vennie a mundér és a státus mentésében.

Forrás: *Szabadság*, 2001. június 29.

Balló Áron

A román külpolitika várható kudarca

Minden más, érdektől hajtott, vagy téves észlelésen alapuló értékelés ellenére az úgynevezett státustörvény körüli vita a vihart okozók szándékaival fordítva süllhet el.

A törvény ellen indított román hadjárat olyan alapvető tévedésre épít, amelynek következménye hamarosan egyre erősebben mutatkozik meg. A megszokott kettős mércével mérést ugyanis most egy kicsit összekeverték: a máskor belföldnek szánt, sajnos még mindig nem elenyésző méreteket öltő nacionalista érzelmekre hangolt göggel átítatott retorikát valamilyen meggondolásból – vagy épp annak hiányában? – kivitték nemzetközi szintésre. Ahol éppen a nacionalizmus látszatának az elkerülésével arathat valaki manapság babérokat. Miközben Románia is integrálódni akar Európába, meglehet anakronisztikusnak és ellenproduktívnak hat egy majd minden román politikai erőt felölelő megmozdulás, amely bármilyen kisebbség érdekei ellen irányul. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a nemzetközi testületek – nem csak az Európa Tanács – kevés kivetnivalót találnak majd egy olyan jogszabályban, amely nem etnicizmusra, hanem éppen a nemzetközileg is teljes mértékben elfogadott, sőt egyedül elfogadott, saját bevalláson alapuló nemzetiségvállalásra épít.

Ennek az első jelei már meg is mutatkoztak. Miután jeles Európa Tanácsi tisztviselő először kedvezőtlenül fogadta magánvéleményében a státustörvényt, Günther Verhaugen EU-főbiztos már nem tartotta az unió elveivel szembehelyezkedőnek, az Európa Tanács miniszteri bizottságának soros elnöke, Ernst Walch pedig már nem volt hajlandó a jogszabályt tendenciózusan beállító román fél játékába belemenni, ellenben a kisebbségek védelmének általános európai értékrend szerinti fontosságára hívta fel a figyelmet. Ahogy telik az idő, a román diplomáciai offenzíva egyre inkább azt az eredményt szülheti, hogy ellen-szenvessé teszi azt a hevet, amellyel egy kisebbségeknek valamit juttatni akaró rendelkezés ellen kapálózik, másrészt egyre nagyobb reklámot csap a magyar törvénynek, ezen keresztül a romániai magyarság létének és kérdéskörének, amivel lassan, de biztosan saját maga ellen fordíthat mindenkit. Lám, a törvényt támadni óhajtó román kezdeményezést korábban aláíró ET-tagok némelyike máris visszavonta nem kellő tájékozódás alapján adott aláírását, és névjegyével látta el azt az újabb magyar kezdeményezést, amely az ET házbizottsága elé terjesztett javaslatában a kisebbségek védelmét határokon átnyúló együttműködés keretében ajánlja a nemzetközi szervezetek figyelmébe.

Korai volt tehát a román diplomácia ismételt sikere miatt bánkódni, mert úgy látszik, a sokat bírált magyar külügy is eredményes tud lenni. Külön biztató jel, hogy nemcsak a státustörvény támogatottsága volt 92 százalékos, tehát, mondhatni, majdnem egyöntetű a magyar országgyűlésben – miután a határon túli magyar szervezetek egytől egyig mellette álltak (mindenki megtévesztett lenne?) –, de a főleg román részről ért támadások elleni harcban is kiveszik a részüket, nem is akárhogyan, azok, akik korábban elleneztek a státustörvényt. A román sajtó nem tudja megbocsátani Tabajdi Csaba magyar szocialista párti

képviselőnek ez irányba tett fellépését. A törvényt egyetlen parlamenti pártként elutasító Szabaddemokraták Szövetsége részéről pedig nagyon jó érzés volt Eörsi Mátyást 28-án, csütörtökön reggel a Kossuth Rádióban hallani, amint Strasbourgban megfogalmazta felelősségteljes álláspontját: a magyar kormányt majd otthon bírálják, amiért jónak látják, de addig a magyar külpolitikát egységesen jelenítik meg, és védelmezik, ha kell, külföldön.

A magyar parlament külügyi bizottságának elnökét, a szintén SZDSZ-es Szent-Iványi Istvánt pedig, akinek a státustörvény országgyűlési vitájakor hangoztatott kifogásait érvként ez újság hasábjain is volt, aki átvette, íme, a román fél aggályait eloszlatni hivatott hivatalos küldöttség vezetőjeként láthatjuk viszont. Az ő helyzetmegítélése is, amelyet tegnapi lapszámunkban interjú keretében fejtett ki, egyezik e cikk alapvető mondanójával, és pedig: Románianak nagyobb mértékben árt, de Magyarországnak sem érdeke, hogy ebben a kérdésben ilyen vita alakuljon ki közöttük.

Tény, hogy ezt a mindannyiunkat érintő jogszabályt annyit vitatták, készítették elő a megszavazása előtti hónapokban-években, hogy ebbe egy megfontoltabb, a valószínű fogadtatását jobban előrelátó, vagy azzal törődő tálalás, csomagolás is belefért volna. E sorok írója személyesen is rákérdezett kormányilletékeseknél a magyar igazolvány román fogadtatását illető felkészülésre egy év eleji budapesti sajtóbeszélgetésen. De az is igaz, hogy a román fél is, éppen a megelőző nagy nyilvánosság okán, részleteiben ismerhette – meggyőződésem, hogy ismert is – mindent a kérdésről, csak kívárta, hogy neki mikor és hányszor szólnak, ki és hogy mondja.

Végezetül talán annyit: a román fél hamarosan rájöhet melléfogására. A magyar kormány jóhiszeműségéhez és segítő szándékához kétség nem fér, a különböző szomszéd országok hozzáállásában továbbra is számíthat meglepetésekre. A romániai magyarság pedig a kérdés tárgyalásos és gyors rendezésében érdekelt, de nem biztos, hogy a nemzetközi hírverés árt neki.

Forrás: *Szabadság*, 2001. június 30.

Tamás Gáspár Miklós

A magyar külpolitika csődje

Az a súlyos nemzetközi válság, amelybe Orbán Viktornak és hatalomittas klikkjének az ostoba és felelőtlen politizálása sodorta a magyar államot és a kárpát-medencei magyar kisebbségeket, szorosan összefügg a magyarországi belpolitika aggasztó helyzetével.

Ha Magyarországon lehetséges volna az őszinte és demokratikus vita – a legnagyobb nyilvánosság előtt – a legfontosabb kérdésekről, akkor a közvélemény megakadályozhatta volna, vagy legalább fölkészülten fogadhatta volna az előrelátható, a szakemberek által réges-rég megjósolt csődöt. Miután a jobboldali-szélsőjobboldali kormánytöbbség gyakor-

latilag fölszámolta a parlamentarizmust, megszállta (vagy megfélemlítette) a rádiót és a televíziót, defenzívába szorította a szocialista ellenzéket, titkosrendőri provokációkkal és propagandablöffökkel foglalkoztatja a médiák megmaradt szabad zugait, a cenzúra és az agitprop füstköde mögött nyugodtan folytathatja mesterkedéseit. A központilag irányított hazugságáradattal a budapesti kormánynak sikerült megtévesztenie, félrevezetnie a kisebbségi magyarság közvéleményét is, pedig éppen az utódállamokban élő magyar kisebbségek Orbán Viktor és egységpártja lelkiismeretlenségének fő áldozatai.

Magyarország „európai” és „szomszédsági” politikájáról csak kis példányszámú és méregdrága intellektuális folyóiratokban folyik színvonalas vita, amelyről a nagyközönség úgyszólván semmit sem tud. A radikális jobboldal gyűlöletkampányaitól megszéppent ellenzéki lapok „a nemzeti egység” butító és antidemokratikus téveszméje jegyében csak szordinósan mernek írni a magyar külpolitikáról, erőfeszítéseiket a példátlan kormányzati korrupció föltárására összpontosítják, amelyre – az „ügyek” elképesztő mennyisége miatt – az olvasók már immunisak. Az „összetartás” elvtelen és erkölcstelen parancsolata eltompítja a demokráciában nélkülözhetetlen kritikai érzéket, szabad kezet ad a nagyvilággal nem ismerős kis diktátorjelölteknek, hogy nagyzási hóbortjaikhoz és manipulációikhoz kísérleti egerekként használják a magyarokat.

Győzelemnek tüntetik föl azt a sajnálatos tényt, hogy az Európai Unió bővítése csak másodosztályú tagságot tesz lehetővé a kelet-közép-európai jelölt államoknak. A magyarországi dolgozók nyugati munkavállalásának lehetetlenné tétele, a mezőgazdasági juttatásokból való kimaradásunk, a külföldiek földvásárlási jogának ránk kényszerítése, a forgalmi adó emelésének ránk oktrojálása tovább növeli Magyarország függőségét, és hátrányos helyzetét tovább rontja. A magyar export majd kétharmadát vámszabad területen állítják elő transznacionális konzorciumok, amelyek javítják ugyan a foglalkoztatási statisztikát, de adókedvezményeik és egyéb kiváltságaik kivonják őket a demokratikus állam ellenőrzése alól. Az üzleti tömegkultúra – no meg az elfogult jobboldali kultúrafinanszírozás és tömegkommunikációs cenzúra, valamint a művészeti intézmények nacionalista propagandaközpontokká alakítása – egyesített csapásai alatt haldoklik a magyar nemzeti műveltség. Az egyetemi autonómia fölszámolásával megszűnnek a szabad tudomány bástyái, az egyetemek vagy jobboldali pártfőiskolává alakulnak, vagy épületeik válnak a minisztériumi ingatlanspekuláció martalékává.

A külpolitika is alá van rendelve az ideológiai indoktrináció és a hatalmi önzés szükségleteinek. Az Orbán-féle új jobboldal „világnézeti” preferenciák szerint válogatja ki szövetségeit. Ezek a Schüssel/Haider-kormányzat Ausztriában, Berlusconi populista-neofasiszta koalíciója Olaszországban és Stoiber hiperreakciós bajor kabinetje – a legrosszabb hagyományok jegyében. Ezek a kormányzatok – finoman szólva – a magyar népnek nem barátai, az EU-bővítést pusztá bevándorlási kérdésnek tekintik, s ezért ellenzik, fékezik, késleltetik, korlátozzák. A magyar külpolitika hagyományos (és hagyományosan hátrányos) német–osztrák–olasz orientációját vakon folytatják annak ellenére, hogy ez nyilvánvalóan ellentétes nemzeti érdekeinkkel. A magyar külpolitika ellenszenvet kelt maga iránt Nyugat-Európában George W. Bush problematikus fegyverkezési terveinek szolgálai (és öncélú, mert tét nélküli) támogatásával.

A budapesti kormányzó jobboldal súlyos hibáitól és hibbant szövetségkereső manőveitől eltekintve is Magyarország részvétele az euroatlanti integrációban önmagában nehéz problémákat vet föl, amelyek megoldására sehol, az úgynevezett baloldalon sem történik kísérlet. Az euroblabla és az euománia narkózisában senki se látszik törődni vele, hogy részvételünk abban a szövetségi rendszerben, amelynek döntéseire gyakorlatilag nincs befolyásunk, szembeállít bennünket a kelet-európai szomszéd népekkel, ami a történelemben már sokszor okozott tragédiát. Szerepünk a két világháborúban aligha képesít bennünket a regionális csendőr amúgy sem túl rokonszenves szerepére. Furcsa, hogy állítólagos konzervatívokat kell figyelmeztetni a történelmi emlékezet, a hagyomány, a beidegződések, előítéletek, félelmek, kulturális sztereotípiák jelentőségére.

Figyelemre méltó, hogy a mindenkori magyarországi uralkodó osztály újra és újra elköveti ugyanazokat a vétségeket. Ezek az uralkodó osztályok ismételten külső hatalmakra támaszkodva próbálták sakkban tartani a magyar népet és a régió többi etnikumait. 1914 előtt Ausztria a két világháború között Német- és Olaszország, 1945 után a Szovjetunió, ma pedig a NATO és az EU segítségével. Ez a külpolitika eddig kivétel nélkül mindig kudarcot vallott.

Hiába áll ma Magyarország közelebb a Nyugathoz, mint a szomszédai, a nyugati hatalmak Kelet-Európában semmi mást nem akarnak, csak nyugalmat, csendet, közrendet, az alárendelt fogyasztói piacok, az alacsony bérek, a beszállítói és alvállalkozói szorgalom és engedelmesség hangyaboly fegyelmét. Nyilván nem bánják a magyar állam regionális befolyásának növekedését, ha nem okoz bonyodalmakat.

Arra azonban nem számíthatott a Nyugat, hogy az újjgazdagok budapesti kormánya a fölkapaszkodott senkiházi pökhendiségével rúgja szét a nehezen kiküzdött regionális egyensúlyt, amelyet a balkáni instabilitás úgyis törékennyé tett már. Orbán Viktor ugyan elnémíthatta a magyarországi közvéleményt, de a romániai, szlovákiai, jugoszláviai, ukrainai parlament és sajtó még nem az ő kezes ölebe.

A hírhedt státustörvény az átlátszó szemfényvesztés tipikus példája. A törvény simán alkalmazható intézkedéseiben nincsen semmi új, a nagy garral beharangozott kedvezmények – amelyekhez nem kell „magyar igazolvány” – eddig is zömmel megvoltak, mint például az ingyenes könyvtárhasználat, az akadémiai tagság és az állami díjak. A többi privilégiumhoz valóban igazolás kellene, amelynek a kiállítása nemzetközi jogot sért, nem beszélve a szomszédos államok valuta- és adójogszabályairól, a kétoldalú megállapodások tucatjairól, meg arról, hogy extraterritoriális jogokat csak konzuli szervek gyakorolhatnak, amelyek joghatóságát csak diplomáciai, szerződéses úton lehet kibővíteni. Egyébként a magyar kormány eddig is folyton visszaélt a diplomáciai mentességekkel, kiváltságokkal és szokásjoggal: magyarországi miniszterek és képviselők gyújtó szónoklatokat tartanak erdélyi, bácskai, felvidéki politikai összejöveteleken – más államok szuverén területén!

A státustörvény szemfényvesztés. Senki és semmi nem akadályozza meg a budapesti kormányzatot abban, hogy baksis helyett átlátható közalapítványi rendszerben támogassa a kisebbségi magyar kultúrákat. Kolozsvárt van német, francia és brit kulturális intézet, de magyar nincs, csak a nélkülözhető főkonzulátus, amelynek a haszna legfőljebb jelképes. A kisebbségi magyar kultúrák elszakadása a magyarországitól nemsokára befejezett tény lesz, hiszen arról

senki nem gondoskodik, hogy olcsó magyarországi könyv, folyóirat, hanglez, videokazetta álljon az utódállamok magyarságának a rendelkezésére. De miért is terjesztené Erdélyben a magyarországi jobboldal azt a modern magyar kultúrát, amelyet gyűlöli?

Nem hihető, hogy a budapesti külügy ne tudta volna, hogy a státustörvény végrehajthatatlan – erre minden tekintélyes szakember nyilvánosan figyelmeztette. De evvel Orbánék aligha törődnek. Ha a dolog „bejött” volna, az jó piár (PR) lett volna. Ha nem sikerül, a kialakult konfliktus miatt fölkorbácsolt sovíniszta közhangulat hasznos lesz a jövőre esedékes magyarországi választásokon. Orbán Vikornak így is jó, úgy is jó – csak a magyar népnek rossz, az pedig ugyebár nem számít. A magyar kisebbségek politikai szervezetei tartósan tarthatatlan helyzetbe kerülnek, gondosan kiépített pozícióik veszélybe sodródnak. A felelőtlenül meglebegtetett reménnyel azonban nyíltan nem szállhatnak szembe. A bírálat főadata olyan emberekre marad, mint e sorok írója, akit nyilván jól szervezett kórus fog hazaárulónak kinevezni. (A jóhiszemű, félrevezetett önkéntes énekkari tagoknak előre megbocsátok.) Senki nem rombol szívesen illúziókat, de valakinek sajnos ezt a munkát is el kell végeznie, ha van lelkiismerete. Nekem sem esik jól, hogy saját hazám kormányával szemben külföldieknek van igazuk, ráadásul olyan külföldieknek, akiknek a jóhiszeműségéről nem vagyok meggyőződve. Semmi kétség, a státustörvény keltette zűrzavart szomszédaink többségi nacionalizmusa, etnicizmusa kíméletlenül ki fogja használni, miközben a magyar önvédelem pozíciói – hála Orbán Vikornak – minden eddigénél előnytelenebbek. A magyarországi jobboldal úgy tesz, mintha nem tudná, hogy más államok honpolgárai felől törvényileg nem rendelkezhet, hogy más államok szuverenitása és függetlensége határt szab befolyásának, hogy Magyarország gazdasági előnye szomszédjaival szemben nem jogcím a nemzetközi jog és a kétoldalú megállapodások (valamint a magyarországi jogrendszer!) durva megsértésére.

A helyzetet tetemesen súlyosbítja, hogy a vélt népszerűsége sandító Magyar Szocialista Párt a törvénytervezetet – saját tanácsadói egy részének véleménye ellenére – megszavazta, amiből arra is lehetne következtetni, hogy a kelet-európai demokrácia, a kelet-európai népek kiengesztelődése, a Duna-völgyi magyarság ügye szempontjából az MSZP még mindig nem teljesen megbízható. Az MSZP „igen” szavazata a magyar progresszió elárulása. Csak egykori pártom, az SZDSZ tett bátor kísérletet a magyarországi parlament becsületének megmentésére. De a 92 százalékos többség kísértetként fog visszajárni, hogy bűnös gyávaságára, erő előtti behódolására emlékeztesse a magyar balközép opportunistáit és karrieristáit.

Végezetül: a státustörvény Magyarországra magára nézve is végzetes. A törvény – szemben alkotmányunk szellemével – újradefiniálja a „nemzet” fogalmát, etnicista módon, a szalonképtelen szélsőjobboldal újmutatását követve. Ebben a nemzetfogalomba a vérségi leszármazás és a kulturális hovatartozás függvényében tartoznak bele fizikai személyek, tekintet nélkül állampolgárságukra. Ez a magyarországi nemzeti/etnikai kisebbségekre nézve azt jelenti, hogy az egyenes honpolgári méltóságot és jogigényt letromfolja az etnikulturális önazonosság, hogy a politikai közösség (a honpolgárok nemzete) elválik az etnikulturális közösségtől. Ez egyrészt visszaveszi – egyelőre jelképesen – a honpolgári emancipáció évszázados vívmányait, másrészt pedig kirekesztő, etnikulturális-vérségi

jelentésárnyalattal ruházza föl a „magyarság” képzetét. Mivel a kisebbségi magyarság úgyszemint fogja élvezni a státustörvény képzelt, illuzórikus előnyeit, a törvényi aktus hatása csak „befelé” fog érvényesülni. A honpolgárság eszményének visszaszorítása az erkölcsileg, jogilag, politikailag értelmezhetetlen etnokulturális identitás javára égő sebet ejt a jogegyenlőség gondolatán – s minap talán, Isten őrizz, a valóságán is. Ha tekintetbe vesszük a magyarországi jobboldal (és az államilag támogatott szélsőjobboldali sajtó, rádió- és tévé-műsorok) szponzorált rasszizmusát, nem értelmezhetjük jóindulatúan a magyar nemzet új országgyűlési meghatározását. Ez a rémséges jogszabály romba dönti az eddig elért eredményeket, elmélyíti a magyar demokrácia ijesztő válságát. Szülővárosomban róva e sorokat egy régi jóbarátom roskatag íróasztalánál, tudom, ki fogja a leginkább megszenvedni ezt a gyalázatos örültséget.

Kolozsvárt, 2001. június végén

Forrás: *Népszabadság*, 2001. június 30.
Szabadság, 2001. június 30.

Bakk Miklós

Két nemzetkonceptió európai versenye zajlik

Szelíd európai nyomásra a státustörvényről szóló román–magyar vita – kis strasbourgi és brüsszeli kitérő után – visszatért a kétoldalú kapcsolatok medrébe. Ez a meder pedig most egyre inkább a magyar érdekek medre: Magyarország élhet mind nyilvánvalóbbá váló integrációs előnyével, jobb gazdasági teljesítményével, a NATO-tagságából adódó nagyobb befolyással. Az utóbbi napok diplomáciai eseményei, a magyar Országgyűlés külügyi bizottsága romániai látogatásának hatása, az egyszerre több területen is kilátásba helyezett pragmatikus lépések – amelyek a státustörvénnyel szembeni román ellenkezést a gazdasági-politikai kapcsolatok jóval tágabb kontextusába helyezve kívánják feloldani – mind-mind ezt látszanak bizonyítani: az előnyök kihasználására irányuló magyar stratégia hasznát.

A román–magyar viszony távlatait vizsgálva azonban nem tekinthetünk el attól, hogy azt nem csupán az – integrációs perspektívában akár történelmi léptékkal is mérhető – előnyök okos kihasználása szabja meg, hanem két gyökeresen eltérő nemzetfelfogás kompetíciója is. A két nemzetkonceptió „európai versenye” pedig mindeddig távolról sem tűnt olyan előnyösnek Magyarországnak és a magyarság számára, mint amilyen egyértelmű a nyugat–kelet irányú lejtőn Magyarország előnye Romániával szemben. A státustörvény kapcsán kibontakozó román–magyar disputa azonban a koncepciók versenyét is új perspektívába helyezi.

Ha csak a nemzet mibenlétéről szóló irodalom hagyományos fogalmaival élünk, könnyű vázolni a két nemzetkonceptió közötti különbséget. A magyar köztudatban az első világháborús terület- és lakosságvesztések traumája nyomán mára a kulturális nemzet koncepciója vált uralkodóvá: a magyar nemzetet a Magyarország határain belül és kívül élő, magyarul beszélők közössége alkotja. E közösség megóvása, érdekeinek védelme központi helyen áll a magyar politika szótárában, de ugyanakkor, mivel eszközeihez a nemzettel nem azonosítható magyar állam kül- és gazdaságpolitikai pozíciói révén jut, e szótár nyitott maradt a modernizációs folyamatok fogalomvilága felé is.

Ezzel szemben a román nemzetkonceptiót az a feszültség jellemzi, amely a múlt században meghonosodott államnemzeti ethosz és a Nagy-Románia 1918-as megteremtését követő nemzetállami „kulturkampf” gyakorlata között kialakult. Az előbbit a francia állammodell bővületét meghonosító, XIX. századi nagy politikusi és államférfiúi nemzedék képviselte, a másodikat az Erdélyt és Besszarábiát 1920 után megszálló, levantei „erényekben” bővelkedő bürokratahad. Talán nem túlzás megállapítani: e feszültség szinte végzetesen összekapcsolta a politikai modernizáció kérdéseit s annak liberális szótárát a román nemzet kollektív mibenlétének kérdéseivel. Egy sajátos modernizációs perspektíva vált uralkodóvá a román értelmiségi közgondolkodásban, amely igazából nem fordult szembe a harmincas évek második felének ortodox miszticizmusból kinövő nemzeti ideológiáival, s nem ítélte el a kommunizmus homogenizációs nemzetépítő gyakorlatát sem. Mindebből mára egy szótár és egy politika tehetetlenségi állapota maradt fenn.

Az uralkodó román nemzetkonceptió politikai tehetetlensége annak következménye, hogy a kulturális homogenitást és nem a különbözőséget kultiválja, és ez komoly akadály abban a folyamatban, amellyel a romániai társadalomnak – és nem utolsósorban a román államnak – alkalmazkodnia kellene megváltozott környezetéhez és az európai integrációs folyamathoz. A homogenitás kultiválásának szótára azonban egyezik az „európai beszéd” szótárával és a klasszikus republikanizmus beszédmódjával. És ez az, ami a státustörvény vitájában egyetlen arcvonalba szervezte a törvény ellen szóló teljes román politikai elitet (a liberális pártvezér Valeriu Stoicától a nagyromániás Vadim Tudorig) és a kedvezménytörvény magyar ellenzőit (legutóbb éppen Tamás Gáspár Miklóst – lásd a Népszabadság június 30-i, szombati Hétvége mellékletét). Csakhogy az egységes szótár mögött az intenciók különbözősége húzódik meg. A román politikai elit, amikor a státustörvény ellen az „etnikai megkülönböztetés” vádját hozza fel, s vele szemben az Európába integrálódó polgári nemzet koncepcióját helyezi, valójában nem arra az egyenlőségre gondol, amelynek célja „a személyek, a javak, a szolgáltatások és a tőke teljesen szabad forgalma” az európai térségben, hanem a román nemzetpolitikai koncepció homogenizációs terveinek továbbtételére. És Tamás Gáspár Miklós, amikor a „klasszikus állampolgári ideál” feladásáról beszél, valójában globalizmus-ellenességének ad hangot, úgy vélvén feltehetőleg, hogy a klasszikus (liberális) nemzetállam megerősítésével ellensúlyozhatók a globalizációs folyamatok.

Csakhogy e különböző intenciók találkahelyeként működő szótár valójában alkalmatlan annak megértésére és megértetésére, mi történik Kelet-Közép-Európában, és milyen folyamatokba illeszkedik bele a státustörvény. A státustörvény eredetisége abban rejlik, hogy miközben deklaratív nemzetpolitikai és kisebbségvédelmi célokat fogalmaz meg,

valójában azt az utat jelöli ki, amelyen térségünkben megkezdődik a területi állam – a vesztfáliai paradigma – leépülése. A státustörvény eredetisége – ebben az összefüggésben – az, hogy nem a területén belüli politikai homogenitás „kiteljesítésével” készül az európai integrációra, hanem a területén kívüli kulturális-szimbolikus terek szervezésével. Talán nem véletlen, hogy ezt éppen az a fiatal román író, Caius Dobrescu vette észre, aki a törvényt mind a román (államnemzeti) modelltől, mind pedig a sajátos magyar céljaitól („a nemzet békés újraegyesítése”) függetlenül tudta szemlélni. Amint a *Provincia* című, kétnyelvű erdélyi folyóirat idei 6–7. számában írja, a státustörvény azon eszközök közé tartozik, amelyek a nemzeti egységét klasszikus eszközökkel megvalósítani nem képes magyar társadalom „rendkívüli alkalmazkodási és megújulási képességeként” jönnek számításba. Dobrescu szerint nem a törvény „etnikai tartalma”, hanem az általa létrehozott, határokon túlnyúló kapcsolatháló „tranzakciós jellege” az, ami figyelemre méltó. Vagyis az, hogy nyitott, hogy többféle jövőbeli politika eszköze lehet. Hozzátehetnénk: eszköz lehet azoknak a „modernizációs pufferezónáknak” a létrehozásában is, amelyekkel a majdani EU-tag Magyarország a környező térségek (a Kárpát-medence jó része) fejlődését a magáéhoz kapcsolja.

Hogy mindez európai és nem „Európa-ellenes” folyamat (ahogy a státustörvény kritikusai mondják), azt a bírálók két érve kapcsán is vizsgálhatjuk. Az egyik szerint a magyar kedvezménytörvény „etnikai alapú” megkülönböztetést vezet be, miközben Európa nem az etnicitás felé halad. Valójában azonban – amint Schöpflin György írta *Közép-Európa: felemás modernitás?* című esszéjében (*Provincia*, 2001. 4. szám) – csupán az történt, hogy a Nyugat „megpróbálta rákényszeríteni a térségre azt, amit a hatalomgyakorlás etnicitásmentes szemléletének gondolt”. Azonban, teszi hozzá, ezzel hibát követett el. Egyrészt azért, mert saját politikai és pénzügyi hatalma biztos tudatában azt akarta elfogadtatni Közép-Európával, ami egyébként nem igaz. Másrészt azért, mert teljességgel félreértette, hogy Közép-Európa miért épít az etnicitásra; úgy gondolta, a jelenség oka valami ősi gyűlölet, „a régió lakosságának valamiféle közös vagy éppenséggel genetikai fogyatékosága”, holott nem erről van szó.

A bírálat másik érve szerint a törvény területen kívüli hatályú, mivel előírásai más államok polgáraitól rendelkeznek. Csakhogy ez az érv akkor támasztható alá, ha az állampolgárokat az állam „tulajdonaként” fogjuk fel, s nem szabad polgárokként, akik államuk – hazájuk – területén jogokkal és kötelességekkel rendelkeznek, annak területén kívül pedig csupán államuk általános jogvédő kötelezettsége az, ami az állampolgári jogviszonynak tartalmat ad. A területenkívüliség érve – amely egyaránt megtalálható Adrian Năstase román kormányfőnél és Tamás Gáspár Miklós magyar filozófusnál – így nem az „európaiság érve” (személyek szabad mozgása, „európai polgár” stb.), inkább abból a republikánus hagyományból ered, amely az állampolgári lojalitásnak olyan mély erkölcsi dimenziót tulajdonított, hogy abból a tulajdonlás fentebb említett képzete is kialakult.

Mindezek után nem alaptalan kijelentenünk: az unió bővülésével talán nemcsak az EU mint szervezet alakul át, hanem maga az „európaiság” is. Ebben a folyamatban pedig bizonyos, hogy a kelet-közép-európai állam szuverenitásának lebomlása más, mint amilyen a nyugati államoké volt. Míg Nyugat-Európában az Európai Unió e folyamatot egy „vertikális modell” alapján gyorsította fel, amelyben a nemzetállamok feletti (Brüsszel) és

a nemzetállam alatti szint (a régiók) megerősödése volt meghatározó, mindez a fokozatosan felzárkózó Kelet-Közép-Európában egy kissé másképp megy végbe. Térségünkben a „vertikális modell” mellett egy „horizontálissal” is számolni kell, ugyanis a kelet-közép-európai államok egyrészt nem egyszerre, hanem történeti fáziskülönbségekkel lépnek be az EU-ba, másrészt pedig a belépés vagy a felzárkózás a le nem zárult nemzetépítési folyamatokkal párhuzamosan történik meg. Olyan körülmény ez, amelynek folytán az egymással szomszédos államoknak szuverenitásuk „korlátozódásában” e határokon átnyúló – kulturális teret szervező – „státustörvényes” móddal is számolniuk kell.

Forrás: *Magyar Nemzet*, 2001. július 7.
Krónika, 2001. július 7.

Asztalos Lajos

Az összetartozás elvtelen és erkölcstelen?

Sok magyargyűlölettől lihegő nagynemzeti szerző irigykedve olvasná, ha értene magyarul, Tamás Gáspár Miklós mifelénk szokatlan, leginkább a közvetlenül a kommunista hatalomátvétel utáni időkre jellemző, enyhén szólva minősíthetetlen hangvételű írását (*A magyar külpolitika csődje*, Szabadság, június 30.). Persze, a szabad véleménynyilvánítás korát éljük, mindenkinek joga van kifejezni a maga véleményét. A valótlanságoknak azt a tömegét azonban, amit szerzőnk az olvasóra zúdít, s amivel többek között arról akar meggyőzni, hogy Magyarországon valamiféle szélsőséges, parancsuralmi rendszer kaparintotta magához a hatalmat, hogy a magyar külpolitika csődbe jutott, nem lehet szó nélkül hagyni.

1. „Orbán Viktor és hatalomittas klikkje”. Semmi jele annak, hogy a magyar kormány, a *klikk* jelentése szerint, „néhány személyből álló, önző célok érdekében egyesített érdekszövetség” lenne. Az ország gazdasági helyzete, a lakosság életszínvonala, az ország nemzetközi megítélése töretlenül javul, sikeresen folynak az EU-csatlakozási tárgyalások, ez az első magyar kormány, amelyik lehetőségeihez mérten jelentős anyagi támogatást nyújt a határ túlsó oldalára szakadt magyarságnak (például erdélyi magyar egyetem).

2. Meglepődve értesülhetünk arról, hogy a mostani, „jobboldali-szélsőjobboldali” kormánytöbbség úgymond „gyakorlatilag fölszámolta a parlamentarizmust”. Ebből annyi igaz, hogy a jelenlegi kormánytöbbség alkotói, a Független Kisgazdapárt (FKGP) és a Magyar Demokrata Fórum (MDF) valóban jobboldali pártnak tartja magát. A „szélsőjobb” címkét az ellenzéki Magyar Szocialista Párt (MSZP) és a Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) igyekszik a nyakukba varrni, mégpedig azért, mert úgymond összejátszanak a Csurka István által vezetett Magyar Igazság és Élet Pártjával (MIÉP). Ebből megint csak annyi igaz, hogy ennek az Országgyűlésben mindössze tizennégy képviselővel jelenlévő ellenzéki pártnak a véleménye néha

közeli vagy azonos a kormánysszövetség pártjainak a véleményével. E véleményazonosság más pártokkal is előfordulhat, mégsem mondja senki rájuk, hogy szélsőjobbaldaliak vagy baloldaliak. Ugyanakkor hallott-e valaki arról, hogy a MIÉP gépfegyverrel akarja kormányozni Magyarországot? Hogy börtönnel, főbelövással, akasztással, karóba húzással fenyegeti valamelyik kisebbség vezetőit? Hogy fegyveres gárda, gyűjtőtáborok szervezésével fenyegeti valamelyik nemzetiség létét? Amint mifelénk a legnagyobb ellenzéki párt, az NRP vezetői teszik?

Ami a parlamentarizmus fölszámolását illeti, ha ennek csupán a tört része igaz, a nyugati tömegtájékoztatás, hajaj, már rég nagydobra veri.

3. Ismét bevezették a cenzúrát, derül ki. Való igaz, nemrégiben egyik tévé-híradóban bűbajos jelenetben „gyönyörködhattunk”: a „cenzúra” elleni tüntetésen, a tévékamerába mosolyogva, részt vett az MSZP vezetősége. Tüntetnek, cenzúráról szónokolnak, miközben a sajtó jelentős része, beleértve a legnagyobb példányszámú lapokat, ma is MSZP és SZDSZ érdekeltségű kézen van. Miközben e lapok többségében a kormányt nem bíráló, hanem támadó cikkek jelennek meg naponta. Ezek az urak vajon ugyanígy tüntettek a létező cenzúra idején is? Akkor, amikor a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) ilyen-olyan tagjaként a hatalom részesei voltak?

4. „Központilag irányított hazugságáradat”, mondja Tamás Gáspár Miklós, miközben az ellenzék, hogy egyebet ne mondjak, valótlanságokra épített lejárató kampányt folytat a kormány ellen, amelynek részeként külföldi lapokban kígyót, békát igyekeznek a kormánysszövetség nyakába varrni — egyebek mellett a mondvacsinált zámolyi „menekültek” körül kavargják a port. Amint utólag kiderült, külföldi személy pénzelte „menekülésüket”. Persze csak úgy, „szintiszta felebaráti szeretetből”.

5. Tamás Gáspár Miklós szerint „a »nemzeti egység« butító és antidemokratikus”, „az »összetartozás« elvtelen és erkölcstelen”. Vagyis az, hogy a magyar kormány végre elszánta magát, és szép szavak helyett most már anyagilag támogatja például az erdélyi magyar magánegyetem létrehozását, a csángók körében a magyar nyelv oktatását, kidolgozta a státustörvényt, nemzetközi fórumokon fellép a határon túlra szakadt magyarság érdekeiért.

Ezzel szemben az MSZMP által évtizedekig folytatott, majd az MSZP és az SZDSZ által átvett elnemzetlenítő, a nemzeti érzést elsűrűkítő, majd az összetartozással együtt a lelkekből kiömlő, a határon túlra szakadt magyarságot lényegében leíró, a nagy nemzetköziség elvét hirdető politika a bölcs, a demokratikus, az elvszerű, az erkölcsös, az egyedül üdvözítő? Az, ahogyan az MSZP–SZDSZ kormány 1994 és 1998 között időnként a határon túliak számára a vízumkényszer bevezetésével, a Kossuth rádió teljesítményének a csökkentésével, a Duna Tv felszámolásával fenyegetőzött? Az, ahogyan ugyanez a kormány 1996-ban a magyar–román alapszerződés előkészítése közben minduntalan meghátrált a román fél követelése előtt, miközben azzal hitegette a romániai magyarságot, hogy ilyesmiről szó sincs? Az, ahogyan a Határon Túli Magyarok Hivatalának egykori vezetője, az SZDSZ-es Törzsök Erika, 1997 januárjában a Bolyai Egyetem ellen tett kijelentésével lényegében megtorpedózta az önálló magyar egyetem újrálétesítését? Az a politika, amiből csak az utóbbi időben és meglehetősen kényszeredetten, persze részben és csupán az MSZP enged?

6. Egyenlőségi let tesz az egykori, Ausztriától való függés, a két világháború közti Olasz-, majd Németországgal kötött szövetség, a második világháború utáni szovjet megszállás és a már létrejött Észak-atlanti Szövetségbeli meg az Európai Unióbeli közeli tag-ság között. Mi több, a magyar népet fenyegető vészként tünteti föl azt, hogy Magyarország az Észak-atlanti Szövetség tagja lett, hogy nemsokára belép az Európai Unióba. És persze, mindezt a jelenlegi magyar kormány a felelős. Ezek szerint például Spanyolország és lakossága a Franco-féle szélsőjobboldali parancsuralmi rendszerben elért „felvirágzás” után az Észak-atlanti Szövetség és az Európai Unió tagjaként az utóbbi tizenöt-tizenhét évben teljesen a „tönk szélére jutott”.

7. „Az újjazdagok budapesti kormánya fölkapaszkodott senkiházi pökhendiségével rúgja szét a nehezen kiküzdött regionális egyensúlyt”. Az ún. egyensúly tehát az, hogy Magyarország meghúzza magát és hallgat, mint a csuka, bármi történik is a határ által elválasztott magyarsággal, ne adj isten, eszébe se jusson, hogy őket támogassa, mert ezzel ingerli a szomszédos államok érzékenységet, megbontja az „egyensúlyt”. Úgy látszik, TGM nem veszi vagy nem akarja észrevenni, hogy a szomszéd államok „jámbor”, „egyen-súlyra törekvő” politikája semmi egyebet nem akar, mint a náluk nyolcvan év múltán is meglehetősen szép számban élő, és nyelvükhöz, műveltségükhöz, nemzeti azonosságuk-hoz jogosan és kitartóan ragaszkodó magyarok mielőbbi és zajtalan beolvasztását. E kor-mányok szemében nem a státustörvény, hanem az országukban élő magyarok egyszerű léte a legnagyobb szálka. E törvény nélkül is mondhatni menetrendszerű pontossággal minden alkalmat megragadnak az újabb és újabb, hisztérikus vagy kevésbé hisztérikus magyarelle-nes kitérésre, hadjáratra. Ez a törvény csak egy újabb kedvező alkalom a számukra, amit kéjelegve ragadtak meg. De majd lecsillapodnak és megszokják.

8. A „senkiházi” valósággal kiemelkedő „gyöngyszeme” TGM írásának. A „demok-rácia” játékszabályai szerint talán a pufajkások, az ávosok, a pártkáderek meg a hasonsző-rűek, és persze vérbeli meg szellemi leszármazottaik a „valakik”, a „kékvérűek”, a magyar nép „egyedül jogos és fölkent vezetői”? Akiknek a hatalma nélkül vége a demokráciának, a tisztességnek, a magyar népnek, Magyarországnak, mindennek? E „valakik” uralma ide-jén egy rájuk vonatkozó, a magyar történelmet két szóban összefoglaló vicc járta, amely-nek csattanója így hangzott: „Az Árpád-háziaktól a Szarháziakig”.

9. Azt mondja, hogy a „hírhedt” státustörvényben nincs semmi új, „beharangozott kedvezményei” eddig is *zömmel* megvoltak, mint például „az ingyenes könyvtárhasználat, az akadémiai tagság és az állami díjak”. Elhinni sem lehet, hogy ezt komolyan gondolja. Nekem például a Széchenyi könyvtárba évi belépőt kellett váltanom. És váltottam, amíg szaporán emelkedő árát erszényem engedte. Utána, még az MSZP–SZDSZ kormány ide-jén, le kellett mondanom róla. Ami az akadémiai tagságot meg az állami díjat illeti, egysze-rűen elfogja az embert a nevetés. Vagy inkább a sirás: ez volt eddig az egyik legalapvetőbb támogatás? Ugyan bizony hány százezer akadémiai tag és állami díjas nyüzsög az erdélyi magyarság soraiban?

10. Melyik magyarországi politikus hol és mikor tartott gyűjtő szónoklatot például Erdélyben? Mert ha ilyennek csak a gyanúja is fölmerül, az illetékesek nyomban gondoskod-nak arról, hogy szokásukhoz híven, a bolhát legalább elefántá fűjják. Mint most, a státustör-

vény kapcsán, amikor meglepetést színlelnek, támadásról, a státustörvény egyedülvalóságáról, területen kívüliséget biztosító voltáról meg egyéb valótlanságokról locsognak, nemzetközi felhajtást szerveznek. Miközben tudnak a saját, a szlovák, a bolgár, a horvát hasonló törvényről, miközben a magyar illetékesek a törvény kidolgozása során minden érdekeltet több ízben tájékoztattak, a beérkezett javaslatok egy részét beépítették a törvénybe.

11. A kolozsvári főkonzulátus „nélkülözhető”, mert „haszna legfőljebb jelképes”. Akik csak egyszer is megfordulnak a főkonzulátus épületében, a munkavállalási engedélyért, az itt-tartózkodás meghosszabbításáért vagy másért minden nap sorban állók, akiknek nem kell Bukarestbe utazniuk, másképp beszélnek. Az intézmény haszna tehát csöppet sem jelképes. Mellesleg nem a jelenlegi, hanem az MSZP–SZDSZ kormány idején, 1997 nyarán nyitották meg. Kolozsvárt „természetesen” mindenféle művelődési intézet létezhet, kivéve a magyart. Nagyon kicsi a valószínűsége annak, hogy a román kormány ilyesmi létébe belemegy.

12. A státustörvény körül, főleg a román illetékesek által kavart por, lassan leülepedik. A szlovén, a horvát, az ukrán kormány eleve nem tiltakozott, sőt utóbbi támogatta a státustörvényt, a jugoszláv kormány visszalépett, a szlovák is mérsékelte ellenvetését. A román kormány nem csupán egyedül maradt heves támadásával, hanem a hazai közvélemény előtt be nem ismert kudarcot vallott: az osztrák elnöki hivatal, a román elnök állítását cáfolva közölte, hogy Klestil nem osztja a státustörvényt kifogásoló román álláspontot; az európai keresztény és konzervatív pártokat tömörítő Európai Néppárt főtitkára szerint a törvény tiszteletben tartja az európai előírásokat, így az Európai Néppárt számára teljességgel elfogadható; ugyane párt elnöke szerint a magyar kormány gondoskodása a szomszédos országokban élő magyarokról törvényes és dicséretes, a román kormány tiltakozása pedig képtelen túlzás. Mondhatni ezzel egyidejűleg az Európa Tanács elutasította a törvény vizsgálatának a román küldöttség által javasolt napirendre tűzését, ehelyett elfogadta azt a magyar indítványt, amelyik a tagországoknak a szomszédos államokban élő kisebbségei támogatására hozott törvényei vizsgálatát javasolta.

Forrás: *Szabadság*, 2001. július 11.

Tőkéczi László

Mitől vitatott a státustörvény?

Románia és Szlovákia él a kétszínűség ügyes balkáni módszereivel

A XX. században kétszer is szinte az életképtelenségig tönkretett Magyarország hivatalosan is magyarnak megmaradt lakosai nyolcvan év után végre, nagyon fontos szimbolikus gesztusok után a szimbolikusanál valamivel többet tettek az akaratuk és az éppen aktuális fennhangon hirdetett „emberi jogok” vagy „európai normák” ellenére az igazság sárba tiprásával elszakított nemzettestvéreiért. S mi az eredmény? Egy különös vegyes kórus, amelyben hazai, szomszédos és „európai” tényezők dalolnak teljesen hamisan együtt. A hamis nóta lejtmotívja egyszerű: minek itt megzavarni a nyugalmat, az úgylis az egységesülés jegyében élő világban a különbözőségek fenntartása felesleges, illetve csak bizonyos „másságok” létezése helyes, s a magyarság nincs ezek között.

Alig érthető a hazai törvényellenesek táborra és érveik. Ők tulajdonképpen egy lépést sem tennének a kisebbségi magyarokért, hiszen azok természetes multikulturális állapota valóságos „liberális” paradicsom, amelybe gyorsan beolvadva meg lehet oldani a veszedelmes magyarságszindrómát, a „kirekesztést”, az „antiszemitizmust” stb. Hogy a szlovákká vagy románá lett magyarok mentesek lesznek-e a problémáktól? Nos, ezt a kérdést a „liberális magyarok” nem teszik fel, mivel őket csak a „nacionalista” magyarság zavarja. Számukra persze így nincs is olyan kapcsolat, amely indokolná a határon túliak támogatását, legfeljebb ha azok csatlakoznak az emberiség szintű humanizmus hadjáratához, s az obskurus magyarság, vagyis önmaguk ellen fordulva rezidenskedni kezdenek szülőföldjükön. Ennek a hazai politikai hangnak nincs szüksége öntudatos és szolidáris magyarságra, mert akkor az itthoni politikai vezetésért olyan versenyre kényszerülnének képviselői, amely ellentétes a valóságos magyarság zömének magától értetődő tendenciáival. Régóta közelebb volt és közelebb van egy olyan értelmetlen kozmopolita utópizmusoz és doktrinérizmusoz, amelynek jegyében Trianon egyáltalán létrejött.

S itt van az érintkezési pont a két legnagyobb trianoni haszonélvező ország – Románia és Szlovákia – sovinsztái és a kozmopolita magyar „haladó erők” nézetei között. Ez utóbbiak nyolcvan éve szívósan követett célja szintén az öntudatos és szolidáris magyarság felszámolása minden eszközzel. A „haladó erők” szokásos vádaskodásai és a szomszédos sovinizmus magyarellenes szlogenjei között félelmetes a konvergencia. Ami persze nem csoda, hiszen – sajátos módon – mindkét erő a nyugati baloldali hatalmi tényezőknek akarta és akarja eladni a zömmel hazugságokra építő elemzéseit. Régóta természetes az, hogy a szomszédok leprimitívebb gyűlölködéseinek tartalmát a baloldali „tudományos” magyar kritikák hitelesítik.

A magyar státustörvény jelenlegi formájában is inkább egy óriási jelentőségű szimbolikus gesztus, az anyaország nyolcvan év utáni első lépése afelé, hogy felszámolja a kisebb-

ségi magyarság folytonos megalázottságát, magyarságának állandó teherként való megélését, és annak kinyilvánítása, hogy egy történelmi véletlen erőszakos nyertesei – több évtized büntetlen garázdálkodása után – immáron az áleurópai jelszavak jegyében sincsenek abban a helyzetben, hogy a magyar anyaország „haladó erőinek” csendes asszisztenciája mellett tüntethessék el a nekik adományozott területek magyar őslakosságát. A kétszínűség ügyes balkáni módszerei – mindkét említett ország a maga érdekében természetesnek tartja a saját nemzettársak előnyeit! – lassan végükhöz közelednek, s az ügyesen ordibált európai egységességi meg „diszkriminációmentességi” közhelyek varázshatása is elvész – néhány tévedésben leledző kozmopolitán kívül.

Itt érintkezik a materialista, pusztán a gazdasági hatékonyságra épülő európai szatócs-gondolat és szomszédaink kisállami imperializmusa, amely elhiszi azt, hogy a gazdaságon túli mechanikus jogi egységesítéssel a lelkek és agyak is szabványosíthatók. Elég szépeket mondani az emberi jogokról meg holmi „reális hatalmi tudattal” alátámasztott közös európai hazáról, s a világ rohan a „jó” felé. S mindezt akkor, amikor a híres amerikai olvasztótéglégy sem működik már, legfeljebb külföldön, az elbutított és sznob tévéműsor-zabálók között. S mindez hangzik akkor – magas erkölcsiséget prédikálva kifelé –, amikor bent, az EU-ban kemény küzdelmek folynak a pénzekért, előnyökért, s a kicsiket azért fenytik meg, amit a nagyok megengedhetnek maguknak...

Óriási gondolat az is például, hogy az európai állampolgárok között nem szabad nemzetiség szerint különbséget tenni. A valóság persze az, hogy a népek különbséget tesznek egymás között, pedig micsoda erkölcsi fejlődés az, ha – mondjuk – a Coca-Cola-fogyasztók nyerhetnek, míg a Pepsit ivók ugyanakkor és ugyanabban a versenyben nem. „Fogyasztói idiotizmus” szerint – úgy látszik – lehetséges különbséget tenni az „európai polgárok” között. Mellékesen a magyar kisebbségek ilyen jellegű támogatására nem lenne szükség, ha az állampolgárságuk szerinti állam tisztességesen biztosítaná emberi jogait, ami természetesen kompenzációs, „többletjellegű” lenne, hiszen egy kisebbségi állampolgár még egy „rendes” országban is eleve hátránnyal indul. De ezt nem teszik meg az európai normákra hivatkozó szomszéd államok! Ezért lenne érdekes az, ha – mint egy szocialista honatya vélelmezi – a román kormány például beleszólhatna a magyar pénzek elköltésébe. S mit ad Isten, például a hátrányos helyzetű erdélyi vatrások európai színvonalra hozására kérne pénzt az antidiszkrimináció jegyében – meg azért, nehogy újabb pogromot csináljanak. Meg egyébként is; a vatrások például a magyar bezárkózás és elszigetelődés ellen harcolnak, úgyszólván tehát a nyitott társadalomért.

S ezen túl is: csak ne kavarják fel az indulatokat a magyarok, nem akarunk újabb „balkáni válságot”. Itt csak egy baj van: a balkáni válságot a nagy nyugati demokráciák alapozták meg egykori igazságtételeikkel, tudatlan vagy nagyon is tudatosan hazug érdekhát-húzásakkal. Nem tisztességes dolog felcserélni az okokat az okozatokkal... Másrészt kedves európaiak: hogyan van az, ha valaki erőszakot alkalmaz, és erőt mutat, akkor azzal magas szinten foglalkoznak, másnak azonban a szóban olyan hangosan hirdetett kisebbségvédelemre sincs joga, ha békésen viselkedik?

Az ember könnyen megérti persze szomszédaink dühét és félelmeit. Ők mindig magukból indulnak ki, s nem hiszik el azt, hogy a méltatlanul megtiport magyarság „csak”

fenn akar maradni, másrészt némely tisztességesebb szlováknál vagy románnál valószínűleg a nem jó lelkiismeret is szerepet játszik a szokásos kompenzációs agresszióban. A modern európai politika jó részét viszont minden értékelvűségi konfliktus zavarba ejti, mivel az nem konzumálási probléma. Minek akar valaki úgy más lenni, hogy zavarja a technokrata osztozkodást, amikor lehetne úgy és annyiféle módon más, hogy az a kutyát sem bántaná – hiszen a piac mindent kínál, s mindennek az ellenkezőjét is nyújtja. Nem is szólva arról, hogy angolul minden jobb – a zene, a reklám, a szubkultúra, a bank. Az utóbbiak szakemberei „mélyen”, a nagy problémáknál nálunk már úgyis csak angolul tárgyalnak. Szóval: legyen már vége az obskurantizmusnak.

Az igaz ugyan, hogy Európáról beszélve a sokszínűségről kell szólni, de ha Európa egy közös piac, akkor győzzön a jobbik, hiszen egyébként is mindenki a jobbik akar lenni. Hogy ehhez a többségnek a valós életében semmi köze nincs, s nem is lesz – bizonyos kényszereket leszámítva? Nos, az senkit nem érdekel. A lényeg az, hogy az európai állampolgárságban különbséget tenni nem szabad, legfeljebb a védett kereskedelmi márkák hívei szerint – piackutatásilag, ugye. Az ugyanis szent magánérdekeltségi profittényező, míg a nyelv, a hit, a haza, a történeti- közösségi szolidaritás stb. csak zavarja a nagytérési maximális profitversenyt, s gazdaságtalan ízlésbeli és hagyománykorlátokat állít a nagy szériák homogén „bölcsessége” elé. Minek, kérem, ez az egész? De ha már kell, akkor az a jobb, hogy faltól falig, határtól határig előbb legyen homogén minden, aztán majd a „homogénezési nyertesekre” is sor kerül. A jövő úgyis a direkt marketing steril fogyasztójáé. Minek kellene nemzeti piackutatás?

Forrás: *Magyar Nemzet*, 2001. július 12.

Szilágyi Mihály

A liberális modell és a román nacionalizmus

*Fey László*ban nem csak a tudós tanárt tisztелеm, hanem a civil embert is, aki komolyan veszi a nyilvános vitát. A *Tamás Gáspár Miklós* cikkére írott válaszában valójában csak egyetlen kijelentését vitatom, azt, amely a politikai nemzet és a kollektív jogok között állít fel ellentétet. Három mondatról van szó. „A politikai nemzet fogalmába nem illeszthetők be ilyen kisebbségek, tehát a kisebbségi jogok sem. Mi több, a szigorúan egyénekben gondolkodó liberális gondolkodással nem egyeztethetők össze a kollektív jogok sem. Ezért van az, hogy a román nacionalisták előszeretettel hivatkoznak a politikai nemzet fogalmára és a liberális nézetekre.”

Egyáltalán nem igaz, hogy a politikai nemzet fogalmába nem illeszthetők be a kisebbségek és jogaik. Az ellenkezőjét nem csak szakirodalom bizonyítja, hanem liberális demok-

rációk politikai gyakorlata is. A politikai nemzet mint az együttélés alapmodellje éppen az egyén tisztelete révén valósítja meg a kulturális jólétet egyazon állam keretein belül. A modell alapgondolata ugyanis a következő: minden egyénnek annyira kell korlátoznia saját értékrendje gyakorlását, amennyire ezt a többiek értékrendjének a tiszteletben tartása megköveteli. Szükségképpen korlátozott lesz tehát az értékrendek és életformák tere, de az adott körön belül alkotmányosan biztosított. Elképzelhető például, hogy valakit zavar azoknak a jelenléte a társadalomban, akik más vallási felekezethez tartoznak, mint ő; ám megkérdőjelezni a más felekezetűek létjogosultságát, annyit tesz, mint kérdésessé tenni magát a keretet, amelyben ő maga is a hite szerint élhet. Vagy: az állam nem abba szól bele, hogy a heteroszexuális vagy a homoszexuális életforma a helyesebb, de beleszólhat bárkinek az életébe, aki a mások életformája fölött akar rendelkezni. Az ilyen típusú alkotmányos keretek között élő állampolgárok olyan szélesebb közösséget alkotnak, amely – mint közös társadalmi értéket – éppen a különböző emberek együttélésének feltételeit fogja saját kultúrájának tekinteni. A párhuzamos értékrendek együttélése egy sajátos, alkotmányos patriotizmust teremt. Ez Nyugaton, mint az egyéneket és kisebbségeket összehangoló jogi kultúra is valóság. Németországban is valóság, ahol mint ösztöndíjas, nem csak elméleti tanulmányokat folytatok. S ez nem azt jelenti, hogy nincsenek szélsőséges megnyilvánulások a társadalomban: a Nyugat tele van bevándorló és hazai fundamentalizmusokkal. Azt jelenti, hogy a fundamentalizmus visszautasítható: a törököknek a neonácik által való megverésére (vagy agyonverésére), zsidó temetők meggyalázására olyan válasz érkezik a társadalom részéről, amely a mindenki érdekében, a – majdnem – mindenki által elfogadott jogi kultúra egyetlen elviselhető válasza.

A Fey László által idézett *Tóth Sándor* ennek a politikai nemzetmodellnek a francia példáját elemzi, állítja, hogy a francia nemzetállam végül is egy többségi kultúra és az ezt támogató jogi alapstruktúra által asszimilált kisebbségekre épült fel. Ez igaz, de több modell is van, például az amerikai, az eddig legtisztább történelmi megvalósulása az alkotmányon alapuló, kisebbségi identitásokat jogilag egyazon állam területén egyesíteni tudó közös politikai identitásnak. És ez még akkor is igaz, ha ezt az angol gyarmatból, bevándorlókat integrálva – és rabszolgákat szegregálva – alakuló demokráciát erre mifelénk szemforgató naivitással a kisebbségi lojalitás példajaként emlegetik, anélkül, hogy rámutatnának eredetére, történetére, különbözőségének módjára. De nem célom történelmi és jogi fejtegetésekbe bonyolódni. Visszatérek a Fey Lászlótól idézett mondatok közül az első kettőhöz.

Jóllehet a liberális hagyomány a kulturális csoportokat, kisebbségeket jogi alanyoknak tekinti, csakis az egyént tekinti etikai alanynak. A liberalizmus szerint ugyanis az ember mindig egyénként vállalja a többiekkel megosztott identitását. Ennek vállalásában mindig etikai alanyokként és egyénekként cselekszünk. Akkor is, ha egy csoport tagjaként követünk el valamit. Ha egy népirtás során megölik valakit, a gyilkosságot mindenképpen én követtem el. Ezzel szemben éppen egy olyan modell volna képtelen a kollektív identitásokat védeni, amely mint végső etikai alanyból nem az egyénből indulna ki. Ugyanis egy ilyen modell nem tudja megvédeni az egyént abban, hogy az szabadon vállalhassa hovatartozását. Az egyént védő politikai rendben látom végső soron a jogi garanciát arra, hogy erkölcsileg az lehessenek, akinek érzem magam. Ennek modellje a politikai nemzet.

Ami román nacionalisták hivatkozását illeti liberális értékekre, belföldi felmérések-ből is közismert, hogy a román lakosság körében erősebb az etnikai tudat, mint az alkotmányos-politikai tudat. E felmérések során a romániai magyar lakosság politikailag kulturál-tabbnak bizonyult. Sokkal nagyobb bizalmat tanúsítanak a kisebbségek olyan intézmények iránt, mint az alkotmánybíróság és a parlament, szemben a román lakosság nagy többségével, amely inkább az egyházban és a hadseregben bízik. A Fey László által említett, „ki innen a magyarokkal” vagy a „hazátlan” (bozgor), minden az ilyen módon megnyilatkozó románok etnikai szembehelyezkedésére utalnak. Vagyis arra, hogy akik a nyelvi agresszióknak ezzel a módjával élnek, nem mint román állampolgárok sajátos csoportjához viszonyulnak a magyarokhoz, hanem mint etnikai csoporthoz. Ez ugyanakkor a szóban forgó szélsőségesek állampolgári tudatának alacsony fokát bizonyítja. Ezért kételkedem abban, hogy a Fey László által említett román szélsőségesek tudják, illetve tudni akarják, hogy mi a politikai nemzet és együttélés liberális modellje. És ezért tartok tőle, hogy a státustörvény néven ismert intézkedéscsomag jóval több magyarellenessé válhat ki (és váltott ki már eddig is), mint Tamás Gáspár Miklós cikke. Amivel nem a státustörvényt minősítem, hanem a körülötte kialakult hangulatot.

Egyébként: a vázolt liberális modellnek magam sem vagyok feltétlen híve. Korántsem állítom, hogy a liberalizmus teljesen megoldotta volna a nagy feladatot: hogyan lehet megteremteni olyan emberek számára a jólétet, akiknek a kulturális és a gazdasági identitása nem esik egybe az útlevelük identitásával. De ezt a problémát a státustörvény sem oldja meg.

Forrás: *Szabadság*, 2001. július 14.

Löffler Tibor

A liberális doktrínák perben állnak a valósággal

Nemzettudat és kirekesztés című, a Magyar Nemzet 1992. november 3-i számában megjelent cikkemben azzal foglalkoztam, hogy az – akkori – magyar liberalizmusnak a „politikai nemzet” koncepciójára alapozott nemzetfelfogása eredendően alkalmatlan arra, hogy a határon túli és inneni magyarságot egységes nemzetként kezelje. A *státustörvény* körüli ideológiai viták most arról győztek meg, hogy ez a nemzetfelfogás nemcsak hogy tovább él, de kritikus helyzetekben inkább lelkiekben leszereli a más államokhoz tartozó magyarokat, és ideológiai érvekkel szolgál azok jogkorlátozásához.

Az újabban honpolgárinak nevezett politikai nemzetfelfogás híveinek szilárd meggyőződése, hogy modern nemzetet csak állampolgárok közössége képezhet, ezért szélsőjobboldali ihletésű, „eticista” nemzetfogalomnak tartják azt, amelybe a „vérségi leszármazás és a kulturális hovatartozás függvényében” lehet beletartozni – tekintet nélkül az egyé-

nek állampolgárságára. A magyar nemzethez eszerint csak az tartozik és általában magyar az, aki magyar állampolgár. Ez a látszatra végtelenül egyszerű és modernnek tetsző felfogás tele van logikai és politikai, kisebbségellenes és – kimondom – magyarellenos csapdák-kal. A legfőbb gond az, hogy a liberálisok nem hajlandók az álláspontjukat nyilvános diskurzusokban végiggondolni, és az eredményt nyíltan kimondani. Ha következetesek és bátrak lennének, azt kellene mondaniuk, hogy például a romániai magyarok, ellentétben a magyar nemzet hagyományos felfogásával, nem tartoznak a magyar nemzethez vagy a magyarsághoz, mert nem magyar állampolgárok. Azt sem merik kimondani, hogy doktrínájuk szerint Romániában is politikai vagy honpolgári nemzetfelfogásnak kell érvényesülni, amelynek alapján Románia állampolgárai a román nemzetet vagy a románságot alkotják. A romániai magyarok ennek szellemében, fogalmilag és logikailag, a román nemzet és a románság részei, vagyis a magyarországi magyarokkal nem alkothatnak közös nemzetet. (A témában Kolozsvárott háborgó Tamás Gáspár Miklós is gyáva a Funartól szenvedő kolozsvári magyarok szemébe vágni brutális elméleti igazságát: ti nem vagytok a magyar nemzet részei, ti a románsághoz tartoztok!)

A liberálisok, legalábbis azok, akik tagadják a nemzeti liberalizmus létjogosultságát, a politikai nemzet (a nemzet csak mint állampolgári közösség) elvét mindig csak Magyarországra és a magyarokra tartják érvényesnek, csak az államtól, és jelesül csak a magyar államtól követelik meg a politikai (állampolgári) nemzetfelfogást, és nem terjesztik ki azt a szomszéd országokra és a magyarországi nemzetiségekre. Nem dicsérik a szomszéd országok példásan modern nemzetfelfogását, mert a kisebbségi magyarok feladhatják magyar nemzeti identitásukat, és „honpolgárként” tagolódhatnak be a román, szlovák stb. nemzetbe. De nem támadják ugyanakkor a szomszéd államokat, mert azok nem tagadják ki a román, szlovák stb. nemzetből a magyar állampolgárságú nemzettársaikat. A liberálisok és doktrínáik perben állnak a valósággal, mert egy nemzet mibenléte mindenekelőtt a nemzetet alkotó individuumok és közösségek empirikus nemzettudatától függ. Attól, hogy hús-vér emberek milyen szempontok szerint érzik magukat és másokat egyazon nemzeti közösség tagjának. A romániai magyarok mind ez ideig dacolnak a magyarországi liberálisok követelményeivel: a magyar nemzet részének, Románián belül államalkotó társnemzetnek (!) és magyarországi magyarok nemzettársának tekintik magukat. A sors kegyetlen fintora, hogy egy határon túli magyar számára magától értetődő, hogy nemzettársának tartson egy magyarországi liberálist, aki ezt a gesztust azért képtelen viszonzni, mert nem ugyanannak az államnak a polgára, ezért nem alkothatnak politikai (állampolgári) nemzetet.

Ha a liberális elmék szerint működne a világ, akkor a magyar állam nem tekinthetné a nemzet tagjainak a határon túli magyarokat, és ennek megfelelő külpolitikát kellene folytatnia, miközben a magukat magyaroknak valló emberek szívből és lélekben egy nemzetet képeznének. Az meg kifejezetten paranoid lenne, hogy a trianoni határok miatt kettészakított családok határon túli részének a liberálisok ideája adott esetben a román, a Magyarországon élőknek a magyar, meg a szerbiai rokonaiknak a szerb nemzeti identitást engedélyezné. A politikai (állampolgári) nemzetfelfogás életidegen alkalmazása (a romániai magyarok románok, a román nemzet részei) igen közel vinne vissza a Ceaușescu-korszak politikailag korrekt megnevezéseihez: a romániai magyar nemzetiséget „magyarul beszél-

lő”, „magyar nyelvű” vagy – jobb esetben – „magyar származású” románok alkotják. Ez pontosan azoknak lenne kielégítő, akik arra játszanak, hogy a különböző országokban élő magyarok közötti mentális köldökzsinór elszakadjon, és végre-valahára megoldódjon a „magyarkérdés” a Kárpát-medencében.

A liberálisok látványosan féltik a magyarországi kisebbségeket is, mely félelem szintén hamisnak tűnik, ha az ő fejükkel gondolkodva kimondjuk a másik végeredményt: magyarországi románok sem képezhetnek a romániai románsággal „etnikulturális” közösséget vagy nemzetet. Azon egyszerű oknál fogva, hogy magyar állampolgárok, s mint ilyenek, csak magyar állampolgárokkal alkothatnak „honpolgári” nemzetet. A magyarországi kisebbségek előtt elhúzott ideológiai mézesmadzag az, hogy ha az „etnikulturális” magyar nemzetfelfogás szerint minden etnikai magyar része a magyar nemzetnek, akkor az fenyegeti a magyarországi kisebbségek egyenlő honpolgári méltóságát és jogigényét, mert a magyarság és a magyar nemzet képzetét kirekesztő etnikulturális-vérségi árnyalattal ruházzák föl. Ezzel pedig sebet ejtenek a jogegyenlőség gondolatára, és minap talán – a valóságára is. Magyarra lefordítva: Magyarország nemzeti és etnikai kisebbségei veszélyben vannak, ha a kisebbségekhez nem tartozó többség magát a kultúra és a származás szerint etnikai magyarnak vallja.

A liberális nemzetfelfogás ezzel büntudatot gerjeszt az etnikai magyarokban, pusztán azzal a logikai képtelenséggel, hogy magyar identitásuk etnikai jellege sérti az amúgy meg etnikai kisebbségeket. A kisebbségeket viszont liberális ideológiai harapófogó fenyegeti: elvileg nem azonosulhatnak a román, szlovák stb. nemzettel, és ideológiai harcot kell vívniuk a többségi magyarok nemzeti identitásával szemben. A liberálisok elfeledkeznek felvilágosítani a hazai románokat arról, hogy ők tulajdonképpen nem részei a román nemzetnek vagy a románságnak. Csakhogy józan ésszel belátható, hogy magyarországi románok, szlovákok vagy svábok közé bizony „eticista” módon, „a vérségi leszármazás és a kulturális hovatartozás függvényében”, nem pedig állampolgári jogon tartoznak emberek! Akik éppen a lesajnált „etnikulturális önazonosság” alapján tekintik magukat – és tekintik mások őket – románoknak, szlováknak vagy svábnak. Na már most, ha magyar állampolgársággal rendelkező magyarországi románok az „etnikulturális önazonosság” alapján románnak tartják magukat, mert hát mi más módon tekinthetnék magukat annak, akkor a liberális logika szerint az ő „etnikulturális” román önazonosságuknak is kirekesztő, etnikulturális-vérségi árnyalata van! A liberális észjárás ott bicsaklik meg, hogy egy magyar állampolgár, túl az állampolgári státusán, csak „etnikulturális” alapon, azaz etnikai származás és kultúra szerint tartozhat nemzeti vagy etnikai kisebbséghez. A liberálisok vagy kétségbe vonják szívük mélyén a nemzetiségi és etnikai kisebbségek létjogosultságát (legyenek csak állampolgárok), vagy csak Magyarország magát etnikai értelemben magyarnak tartó lakosságával, azaz a többséggel van bajuk. Csak ez nem alkothat „etnikulturális” közösséget, csak ennek kirekesztő és veszélyes az etnikai identitása. Ez a többségi embertömeg egyszerűen csak mint nem kisebbségi (nem román, nem szlovák stb.) határozható meg. Magyarán: nem más, mint egy identitás nélküli massa, amely állandóan azzal fenyeget, hogy etnikai identitásra tesz szert...A liberális doktrínák igazi kritikusa természetesen a valóság. 1998-ban a kisebbségi önkormányzati választások után komoly diplomáciai

bonyodalmak keletkeztek az identitás szabad megválasztása miatt. Olyan román kisebbségi önkormányzatok alakultak meg, amelyeket sem a magyarországi románok hagyományos szervezete, sem a román kormány nem ismert el románnak, mert – indoklásuk szerint – nem románok (cigányok) hozták létre azokat. A legitimitásukban támadott testületek cigánynak tartott tagjai persze váltig bizonygatták románságukat, román származásukat vagy identitásukat, míg végül a román külügyminiszter is szükségét érezte, hogy közbelépjen. Feltételezem, hogy nemcsak a magyar kormány, hanem a liberálisok is jogosnak érezték a román aggodalmakat. Csakhogy a liberális felfogás szerint ez az eset egyben az identitás szabad megválasztásának (román az, aki románnak tartja magát) lábbal tiprása is. Iliescu szemüvegén át nézve meg Európa-ellenes diszkrimináció volt, hiszen magyarországi cigányokat megakadályoztak abban, hogy intézményesítsék román „etnokulturális önazonosságukat”, és kivegyék részüket a románokkal való „identifikáció” előnyeiből.

A szabad demokratáktól nagyon-nagyon független Hetek nevű hetilap a hangzatos Föld és vér elve címmel foglalkozott a magyar *státustörvénnyel*, amivel burkoltan, de jól érthetően (lásd Blut und Boden) lenácizták a határon túli magyarok (!) és a szocialisták által is elfogadott törvényt. Utóbb beigazolódni látszik a liberálisok félelme: a román állam és a magyarországi román szervezetek náci elvek alapján fosztottak meg magyar állampolgárságú cigányokat a román identitás szabad megválasztásának jogától.

Forrás: *Magyar Nemzet*, 2001. július 25.

Bucur Ildikó

Néhány gondolat a státustörvényről

Szándékosan idézem a törvény nevében szereplő elnevezését. Hiszen az eredeti megfogalmazással, a valamiféle állampolgári jogokat, egyfajta „státust” sugalló elvárásokat, ígéreteket idéző elnevezésekkel szemben híven tükrözi azt a távolságot, amely az eredeti szándékot (jóhiszeműen feltételezve, hogy ez létezett) a megszületett jogszabálytól elválasztja. Mert mi történt? Az előrevetülő elszigeteltségtől megrettent és jószerevével félrevezetett határon túli magyarok egy része még nem olyan rég kétségbeesetten kapaszkodott a kettős állampolgárság, majd a külhoni állampolgárság intézményének gondolatába. Paradoxális módon, éppen Magyarország uniós csatlakozásának közeli perspektívája – amely a határon kívül rekedt magyarokat az anyaországtól való elszigeteléssel fenyegeti – határozta meg azokat a korlátokat, amelyek keretében a törvényhozó mozoghatott. Ismerjük el, hogy a megszületett „kedvezménytörvény” messze nem szünteti meg a Magyarország határain kívül élő magyarok, esetünkben az erdélyi magyarok anyaországtól és Európától való elszigetelődésének rémét. Valójában – szem előtt tartva az esetleges Schengen-határt is – nem

ez a törvény célja. Mi több, ez utóbbi esetben nem sok hasznát vesszük majd magának a törvénynek sem. Mindez csak akkor oldódhat fel, ha időközben valamiféle csoda, bölcsesség, avagy nagylelkűség folytán az Európai Unió feloldja a vízumkényszerszert Romániával szemben. Majd újabb csoda, avagy bölcsesség és komoly hozzáállás folytán Romániának is sikerül betagozódnia az Unióba.

Tagadhatatlan, hogy a törvény egyes kedvezményeket és támogatást biztosít a határon túli magyaroknak, és mint ilyen üdvözlendő. Szabályba igyekszik foglalni az eddig is nyújtott és az eddigieken felül ezután nyújtandó támogatások sorát. Ezek hasznossága a Magyarország határain túl kisebbségben élő magyarok nemzeti identitásának és kultúrájának megőrzésében, szülőföldön maradása ösztönzésében tagadhatatlan. Ugyanakkor a törvény, igen helyesen, szabályozza a szomszédos államokból beáramló dolgozók munkaviszonyát, egészség- és nyugdíjbiztosítását, felszámolni igyekszik azt a fekete munkaerőpiacot, amely egyrészt visszatetszést kelt az anyaországbeli munkavállalók körében a külföldi magyarokkal szemben, másrészt pedig bevételkiesést jelent a magyar államkasszáknak.

A jogszabályt a törvényhozó kerettörvénynek tekinti. Mint ilyennek gyakorlati jelentőségét a törvényben megszabott, utólag meghozandó jogszabályok, azaz kormány- és miniszteri rendeletek, évente meghatározott keret- és költségvetési számok és egyéb szabályozók szolgáltatják.

A törvény értelmében több mint 20 ilyen utólagos szabályt (zömükben kormány- és miniszteri rendeletek) kell meghozni ahhoz, hogy a törvényt alkalmazni lehessen, nem beszélve a törvény rendelkezései értelmében létrehozandó, a különböző támogatásokat lebonyolító közhasznú szervezetek és az azonos vagy hasonló céllal már évek óta működő közhasznú szervezetek és a vonatkozó jogszabályok összehangolásáról. Nyilván, a törvény gyakorlati jelentőségét nem ezek fogják megszabni.

Ami magát a kerettörvény szövegét illeti, nos, a tervezet olvasásakor az első benyomásom az volt, hogy végre, hál' Istennek, törvénybe iktatták azt, amit régóta tudok, vagyis hogy a magyarok többfélék: anyaországbeliek és határon túliak, akik a maguk rendjén szintén kétfélék: nyugatiak és keletiek, avagy tehetősek és szegények. Előbbieknek állampolgárság jár (mondja minap a magyar miniszterelnök), utóbbiaknak támogatás, kedvezmények és korlátozott munkalehetőség. Mondjuk úgy, „a keleti régió” szempontjából a baj ott van, hogy bár valóban több szempontból segítségre szorul, a szegény ember még ráadásul büszke is. És bár a segítséget megköszöni, nem igen veszi jónéven az ilyenfajta megkülönböztetést. Ez a megkülönböztetés, mint kiderült, más érzékenységeket is sért. De erről talán később.

Nyilván, a törvényhozónak nem volt könnyű dolga. A törvényben előírt támogatási keret, amelynek nagyságrendje számunkra ismeretlen, az anyaországi magyarnak mindenképpen költséget jelent, a keleti magyarnak segítséget, a nyugaton élő magyart pedig hidegen hagyja. Ha mármost egységes magyar nemzetről beszélünk, akkor abba minden magyar beletartozik: az anyaországbeli, a szomszédos államokban élő, valamint a világ más részein élő személyek is. Ha pedig valamilyen okból csupán a szomszédos államokban élő magyarokra szorítkozunk, akkor is Ausztria mindenképpen ott van.

A közelmúltban a törvénykezdeményező részéről elhangzott hivatalos magyarázat szerint Ausztria azért maradt ki (földrajzi szempontból igencsak szokatlan módon) a szomszédos államok köréből, mivel az ott élő magyarok egyrészt nem szorulnak támogatásra, másrészt pedig nem veszélyeztetik Magyarországot azzal, hogy átözoñlenek, nos ez így, főleg a „veszélyesek” fülében elég rosszul hangzik. Másfelől köztudott, hogy az ausztriai magyarok természetes asszimilációja nagymértékű. Miért ne kaphatnák meg azok, akik ezt esetleg el akarják kerülni, az identitásuk megőrzéséhez szükséges erkölcsi és anyagi támogatást? Vajon nem másról van-e szó, amiről nem szívesen beszélünk? Szóval kicsi dió, de kemény.

Másodsorban, a törvényt végigvizsgálva azt lehet érzékelni, hogy ha a törvényhozó sok mindent tud is rólunk, válogatott, szomszédos államokban élő magyarokról, valójában nincs teljesen tisztában az itteni viszonyokkal. Ezekre a tisztázásokra azért lett volna szükség, hogy a törvény a gyakorlatban minél közelebb kerülhessen a kinyilvánított szándékhoz. Ebben nyilván a törvényalkotó, de ugyanakkor a határon túli magyar szervezetek is ludasok. De lássuk, hogy mik is lennének azok a konkrét kifogások, ha már az említett fenn tartásokon elegánsan átléptünk. Csupán egy néhányat említek azok közül, amelyek bennem és sokunkban megfogalmazódtak.

(1) Az önazonosság megőrzésének szempontjából nem célszerű éppen azokat kizárni a támogatottak köréből, akik a legnehezebb helyzetben vannak. Értem ez alatt azokat a szórványban élő magyar családokat, akik gyermeküket nem magyar iskolába járatják egész egyszerűen azért, mert ilyen nem létezik a környéken. Vagy azokat a magyar egyetemi oktatókat, akik olyan szakokon tanítanak, ahol nem létezik magyar nyelvű oktatás (ez utóbbit korrigálták).

(2) A tervezett határon túli kihelyezett képzéssel kapcsolatban: amennyiben a kihelyezett felsőoktatási tagozatok csupán Magyarországon akkreditáltak, akkor nem a helyben maradást, hanem éppenséggel a kivándorlást ösztönzik. Ahhoz, hogy ez ne így működjön, a külhoni akkreditációt előzetesen egyeztetni kell az érintett országok illetékes hatóságaival. Tehát, van egyeztetni való! És nem az egyetlen.

(3) A magyarországi munkavállalással kapcsolatban sokan nehezményezik azt, hogy a törvény korlátozó jellegű a határokon kívüli (illetve egyes, határokon kívüli) magyarokra nézve. Az eddigi, meghatározott körülmények között engedélyezett, egy éves munkavállalás 3 hónapra fogyatkozik, amihez a magyar igazolványon kívül ugyancsak külön engedély kell majd. Ez az évenkénti, korlátozott időtartam szerintem helytelen, és nem is célszerű. Hiszen egyfelől negatív diszkriminációt jelent a törvény „haszonélvezői” számára azokkal szemben, akik nem esnek a törvény hatálya alá, azaz nem rendelkeznek magyar igazolvánnyal. Másfelől pedig köztudott, hogy a Magyarországra áttelepültek zöme nem a munkaengedéllyel ott dolgozók közül kerül ki. És még nem beszéltünk egy ilyen korlátozó előírás negatív hatásáról a fekete munkaerőpiac alakulására, valamint az időnként megszakított munka és munkaviszony minőségéről. Aggódva gondolunk arra, hogy a rövid időszakos munkára főleg alacsony képzettségű munkaerő jelentkezése éppen a legkisebb bérek alacsony szinten tartását eredményezheti.

(4) Az az úgymond kedvezményező előírás, miszerint a magyar igazolvánnyal rendelkezők „a magyar munkaerőpiac vizsgálata nélkül” kaphatnak munkavállalási enge-

délyt, enyhén szólva különös. Hiszen ha a piac nem igényli, hol fog a külhoni magyar munkavállaló dolgozni?

(5) Furcsa módon, a törvényhozó azokat zárja ki a magyar igazolványra jogosultak köréből, akik ellen Magyarországon büntetőeljárás folyik (áthágva ezzel az ártatlanság vélelmének elvét), nem pedig esetleg azokat – ha a törvényhozó úgy dönt, hogy nem kíván bűnözőt importálni, illetve támogatni –, akik bizonyítottan bűnöztek, azaz magukat a bűnözőket. Arról nem is beszélve, hogy a magyar mivoltot nem igen lehet a bűnöző vagy nem bűnöző minőséghez kötni.

(6) Felesleges és költséges bonyodalomnak tűnik az igazolvány 5 évenkénti felújítása.

(7) Gond van az ajánló szervezetekkel is, mivel a törvény kimondja, hogy ajánló szervezetként fogadtasson el az, „amely képes képviselni az adott államban élő magyar közösség egészét”. Nos, ilyen szervezet nincs. Még az olyan átfogó ernyőszervezet, mint az RMDSZ sem tekinthető ilyennek. Tehát ebben a kérdésben további pontosításra van szükség. Véleményem szerint a kedvezményt nyújtó magyar állam diszkrecionális joga eldönteni, hogy ebben a kérdésben hogyan jár el. Lehetőleg oly módon, hogy a magyar mivolt ne válhasson politikai játék függvényévé.

Összehasonlítva a tervezet és a törvény végleges szövegét, kiderül, hogy számos, a magyarországi ellenzék vagy éppen külhoni magyar szervezetek által fenntartott módosító javaslatot a magyar parlament elfogadott. A további szükséges pontosításokra (amint azt a fenti példák illusztrálják) az alkalmazási jogszabályok nyújthatnak majd konkrét lehetőséget. Ugyanakkor, egybehangzó vélemények szerint szükség van arra, hogy a Magyar Köztársaság Kormánya és Országgyűlése az érdekelt belső és külső politikai erőkhöz jóhiszeműen viszonyuló intézkedésekkel helyt adjon azoknak a korrekcióknak, amelyek elháríthatják a nemzetközi kapcsolatokban fellépő feszültségeket, és az ezek nyomán fellépő, különösen a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyar kisebbséget hátrányosan érintő, esetleges következményeket.

Csatlakozom azokhoz, akik úgy értékelik, hogy valójában a törvény nem igazolja sem az egyesek részéről megnyilvánuló kitörő lelkesedést, sem a túloldalon felviharzó ellenkezést. Mégis, miért történik mindez? Kinek a javára válik ez a néha elhalkuló, majd újra hangossá váló cirkusz? Óhatatlanul egy verssor motoszkál a fejemben: „Egy-egy szárnyat-combot nyújt a kicsinyeknek” (és ezt azért mondom nagyon halkán, mert tisztelem a magyar adófizetőt, akinek a pénzére megy az egész), minekutána – nesze neked egy nagy szimbólum. Az elszakított országrészek anyaországgal való újraegyesítésének szimbóluma „először Trianon óta”, „a határok módosítása nélkül”, ahogyan azt a magyar miniszterelnök diadalmasan bejelentette. Valójában, ez a szimbólum lelkesít egyeseket, aggaszt, vagy éppen bosszant másokat. Természetesen, szimbólumokra néha szükség van. Hogy örömmel töltsenek el. De ez nem Trianon. A szimbólum emlegetése ez esetben szerintem nem szerencsés. Nyilván, mondani akármit lehet. De minek? Hiszen éppen ez készítet sokakat arra, hogy anélkül, hogy a törvény szövegét ismernék, teljesen érzelmi oldalról közelítsék meg a kérdést. Ugyancsak ez lehet az egyik fő oka a román hatóságok vehemens ellenkezésének, a szlovák hatóságok ellenvetéseinek (bár itt nyilván más is közrejátszik). Ugyancsak ez vezet a magukat büszkén megrázó nacionalisták diadalmas zászlólengetésé-

hez, sovén és xenofób megnyilvánulásaihoz, veszélyeztetve azt a nehezen alakuló egyensúlyt, aminek előbb-utóbb mindannyiunk érdekében meg kell szilárdulnia a szomszédos országok, a szomszédos és egyben egymásra utalt népek között. Az ellenkezések már-már az ésszerűség határát súrolják. De mit ad Isten, itt van egy elszánt magyar kormány, amely ezt a törvényt tűzön-vízen keresztülviszi. Kinek az érdeke az érzelmek ilyen fokú felkorbácsolása? Döntse el ki-ki saját maga. Egy dolog biztos: az erdélyi magyaroké nem.

Az tűnne ésszerűnek – amennyiben a törvény valóban rólunk szól, és bennünket kíván segíteni –, hogy az érdekelt felek, esetünkben a magyar és román fél, minden propagandisztikus sallangot elhagyva üljenek le tárgyalni, és ne a sajtón keresztül üzenessenek egymásnak. Mondjuk, hogy az első lépés megtörtént. Várjuk a folytatást!

Forrás: *Krónika*, 2001. augusztus 11.

Tamás Pál

Státuscsont

Amikor bejelentkeztek az ARTE-től, az európai kulturális csatorna híradójától, már tudtam, hogy baj van. A státustörvény érdekelte őket és a magyar politikusok, akiket eddig nem a régió bajkeverői között tartottak számon. Már beszereztek valamilyen román anyagot, hallották a hivatalos Bem rakparti nyilatkozatot, beszéltek Kecskeméten valamilyen városközi tisztviselővel a Trianon-emlékműről. Éppen most, amikor az etnoindulatok a szélesebb régióban megnyugodni látszanak, kezdi valaki újra. S mi fáj éppen most nekünk, miért ebben a pillanatban, és így kellett ingerelnünk a szomszédainkat?

Azt hittem, hogy a státustörvényről már mindent elmondtunk egymásnak. Elmondtuk, hogy mit hiszünk, kik mennyire érintettek és mi módon, ha bevezetik. Figyeltük a becsléseket a költségekről. Reménykedtünk, hogy a szomszédos többségi nemzetek majd csak lenyelik a dolgot, és féltünk az intézkedések ostobább forgatókönyveitől.

Ezt az etnocsontot mintha már körberágtuk volna. De legalább magunkat nem kellené azzal áztatnunk, hogy ezek az izgalmak igazán a kisebbségi ügynek szólnak. S a státustörvény nem is egyszerűen a kormány nemzeti neofitáinak ideológiai hátszélgenerátora. Minden rendelkezésre álló vizsgálat szerint a hazai lakosság érdeklődése a Kárpát-medencei kisebbségi magyar közösségek helyzete iránt igen mérsékelt. Ha úgy tudja, hogy e közösségek fizikai veszélyben vannak vagy identitásukat alapvető veszélyek fenyegetik, mint Ceaușescu uralmának záró szakaszában vagy a jugoszláv sorozások idején, megjelenik valamilyen mozgósíthatónak tűnő szolidaritásszerűség is. Ilyen helyzetek múltával az érdeklődés elolvad, és az úgy szakosodott csoportok kezébe kerül. De mert jelenleg környé-

künkön, szerencsére, nincs „helyzet”, nem igazán aktívak. Legalábbis nem annyira, hogy valamilyen radikálisnak tűnő kormányzati lépést kikényszerítsenek.

A státustörvény másként fontos, s nem véletlenül robbant ki körülötte szenvedélyes vita. Az összecsapásoknak igazán nem a kisebbséghez, hanem a magyarországi politikai elitek önképéhez, jövővízióihoz van közük. A státustörvény magyarországi többségi teszt. A játékban természetesen valamennyi magyarországi elitcsoport részt vesz. A kezdeményezés kétségtelenül a konzervatívoké.

A parlamenti pártok, a szabaddemokraták kivételével, biztonsági játékra törekedtek. A közvéleményt kormányzati és ellenzéki oldalon egyaránt nemzetibbnek és hagyományörzőbbnek vélték, mint ahogyan az a kutatásokban megjelenik.

A magyarországi többségi társadalom az elmúlt nyolcvan évben igen eltérő módokon tájékozódhatott a többi Kárpát-medencei magyar társadalomról. Így menekülthullámokból. De az 1920 után, 1945 és 1948 között vagy 1988-tól érkező talán együtt 700-900 ezer ember gyorsan beolvadt, és személyében és környezetében a közbeszédet a „Kárpát-medencei közös magyarságképről” igen eltérő formákban és hangszerelésben tartotta csak fenn. A frissen, vagyis az utolsó tíz-tizenöt évben érkezettek túl ezek a csoportok általában már csak igen kevésbé látszanak. A hazai többségnek lehetett információja természetesen a turizmusból is. Itt a csúcspontot a ’80-as évek jelentették. Ekkor a friss magyar közép- és alsó-közép osztály már mozoghatott, de Nyugatra csak korlátok közé szorítva mehetett. Erdély a rossz infrastruktúrából következően inkább a kalandot keresőket, vagy az ottani magyarokat „felfedezni szándékozókat” vonzotta. Szlovákiát azonban valóban milliók keresik fel. A ’90-es években lanyhult a keleti felfedezőkedv. A mai huszonéveseknek, harmincasoknak e térségekből nagyobbbrészt ismét nincsenek közvetlen élményeik. A személyes érintettség háttérbe húzódásával, leépülésével párhuzamosan nyilvánvalóan felértékelődnek az ideológiai képződmények – a „csonka Magyarország”-képektől az alapszerződési kisebbségvédelmi klauzulákon át a mostani státustörvény-vitáig.

A kisebbségpolitika ebben a miliőben végső soron egyfajta gigantikus kisegítő iskolaként, egy történelmi igazságtalanság áldozatainak járó, gazdaságilag és kulturálisan többszörösen hátrányban levők számára felajánlott esélyjavító lépéssorozatként fogalmazódik meg. Erre az indoklásra a magyarországi közvéleménynek különösebben már azért sincs füle, mert egyébként sem az a tapasztalata, hogy a történelem általában igazságos volna.

A ráfordított összegeknek leginkább látható, szimbolikus része mindeközben elhanyagolható. Az egész térségben néhány ezer értelmiségi létfeltételeinek minimális javítása, néhány tucat magyar lap kiadása, a Duna Tv fenntartása, néhány száz ösztöndíj a költségvetés szempontjából érdektelen. A státustörvény a költségeket persze emeli, de nem drámaian.

A státustörvény valójában csak akkor tud kezdeni valamit a kisebbségekkel, ha azok gazdaságilag is a padlón vannak. Ha valakinek éppen jól megy a sora (Burgenland, Szlovénia), akkor e megközelítés egyszerűen működésképtelen. Következésképpen ez a kisebbségkezelési stratégia paternalista, tehát aszimmetrikus, magyarországi szociálpolitikai párhuzamokban gondolkodik.

Mindez tulajdonképpen az egész ügy szempontjából másodlagos. Hiszen a kisebbségvíziókat – nem önmagukban, hanem más elemekkel együtt – elsősorban a magyarországi

politikai osztálynak a szélesebb dunai régió belüli szerepe lehetőségeinek kitapintására használja. A magyar politikai gondolkodásnak a kilencvenes évek óta egyik főproblémája a nyugati integráció és a kelet-közép-európai hatalmi ambíciók egyeztetése. Hol kerülnek ezek szembe egymással, s hol egészítheti ki esetleg az egyik a másikat? A jelenlegi jobb- és a baloldal egyformán a kettő valamilyen elegyet kedvelné. Orbánék annyira szeretnének Kárpát-medencei kisfőnökök lenni, hogy ezért egy bizonyos határig akár a nyugati integrációs lehetőséget is kockáztatnák. Egyébként mulatságos, hogy azok az ideiglenes előnyök, amelyeket a konzervatívok különféle módokon – ezek egyike a státustörvény – most be szeretnének a következő időszakra is fagyasztani, olyasmiből következnek, amelyet egy valódi nemzetnek elvben utálnia kellene.

Régióbeli gazdasági pozícióink egykori kádársta reformokból és a multik jelenlétéből vezethetők le. Politikai pozícióink – ha ilyenek valóban vannak – szomszédaink szemében pedig egyszerűen a német érdekek feltételezett képviselőjét jelentik. Egy friss román liberális írás például azért hívja fel az ottaniakat a státustörvény elfogadására, mert Románia számára a francia patronátus határfoka nem kielégítő, s végül is a térségben a németek a meghatározó „európai” játékosok. Hozzájuk pedig – a román elemző szerint – éppen a magyarokon keresztül lehet közel kerülni. Azt mondja, hogy a pesti politikusok egy határig csinálhatnak a magyarjainkkal, amit akarnak, ha cserébe valóban helyzetbe hoznak bennünket müncheni vagy berlini patrónusaiknál.

A státustörvény végrehajthatóságát végül is nagymértékben az ilyen vélt vagy valóságos különalkuk rajzolja majd ki. Nem regionális kapcsolataink függenek majd kisebbségpolitikai vállalásainktól, hanem fordítva, azok rendelődnék alá szükségszerűen a pesti elit öngazdálási szükségleteinek.

Forrás: *Magyar Hírlap*, 2001. augusztus 15.

Harrach Gábor

Státustörvény: hogy megérje magyarnak lenni

Amióta a Magyar Állandó Értekezlet 1999 novemberében bedobta a közéletbe a státustörvény témáját, cikkek ezrei jelentek meg a kérdésről a kárpát-medencei magyar, valamint a többségi médiumokban. Mivel egy sajtóelemzés kapcsán magam is behatóan foglalkoztam az elmúlt évek státustörvénnyel kapcsolatos híradásaival és elemzéseivel, nyugodt szívvel állíthatom, hogy jól ismerem a törvényt támadó írások szinte minden típusát, amelyek között tudatlanság szülte vagy rosszindulat motiválta írások éppúgy megtalálhatóak, mint a többségi nacionalizmus gőzétől elvadult, vagy éppen építő szándékkal írt kritikák.

Bucur Ildikó írása (*Néhány gondolat a státustörvényről. Krónika, 2001. augusztus 11.*) alapvetően a korrekt és jóindulatú vélemények közé tartozik. Mégis, jó néhány olyan kitévelt tartalmaz, amely arról tanúskodik, hogy a szerző nem ismeri vagy félreismerte a törvényalkotók eredeti szándékait. Az RMDSZ Szociáldemokrata Tömörülésének elnökszövege nehezményezi, hogy amíg a nyugati magyaroknak Budapest állampolgárságot kínál, addig a „keleti, szegény” rokonok csak a státustörvény kedvezményeiben részesülhetnek. „Bár a segítséget megköszöni, nem igen veszi jónéven az ilyenfajta megkülönböztetést” – írja az utóbbiak nevében Bucur Ildikó.

A dolog azonban nem erről szól. A magyar kormány (egyelőre még csak az elképzelések szintjén) azért szeretne állampolgárságot adni a nyugaton élő magyaroknak – köztük hangsúlyosan az utódállamokból elvándoroltaknak –, hogy a Magyarországon való letelepedésre készítse őket. Össznmzeti érdek ugyanis, hogy a második, vagy legkésőbb harmadik generációban biztos beolvadásra ítélt nyugati magyarság ne vesszen el a nemzet számára, hanem megőrizze identitását. Ez pedig középtávon csak anyaországi környezetben képzelhető el. Természetesen az Erdélyből, Vajdaságból, Kárpátjáról nyugatra távozott magyarokra is ez vonatkozik. Ők már egészen biztosan nem mennek vissza a szülőföldjükre, ugyanakkor a természetes anyanyelvi és kulturális környezetet biztosító Magyarországra történő költözésük elvileg elképzelhető. Sokszor elhangzott: ha már elvándorolnak a kisebbségi magyarok, legalább ne Nyugat-Európában vagy a tengerentúlon telepedjenek le. A magyar állampolgárság tömeges biztosítása a nyugati szórvány részére többek között éppen ezt az áldatlan állapotot kívánja orvosolni.

S hogy miért nem ajánlja fel ugyanezt a lehetőséget Budapest az elszakított részekben élő magyarok számára? Nos, egyáltalán nem azért, mert a „gazdag nyugati” magyaroktól eltérően a „szegény magyarok” nem kellene az anyaországnak. Sokkal egyszerűbb és tisztább dologról van szó: amíg a nyugaton élő magyarság esetében az anyaországba való hazatérés, avagy áttelepülés, addig – szem előtt tartva az össznmzeti érdekeket – az őshonos kárpát-medencei magyarság esetében éppen a szülőföldön maradás az elérendő cél. Ez utóbbival a Fidesztől az RMDSZ-en át a szabaddemokratákig mindenki egyetért. Ha a kárpát-medencei magyar kisebbségeknek állampolgárságot adna az anyaország – amely, mint tudjuk, alanyi jogon lehetővé teszi az áttelepülést –, az egyenlő lenne a magyarlakta területek szándékos kiürítésével.

A félreértések elkerülése végett: szó sincs arról, hogy meg kellene akadályozni a kisebbségi magyarok átköltözését az anyaországba. A magyar állam – az alapvető emberiesség követelményeinek és a az össznmzeti érdekeknek egyaránt megfelelően – kétirányú politikát folytat: egyrészt tiszteletben tartja az áttelepülni vágyó magyarok egyéni döntését, sőt még pozitív diszkriminációt is alkalmaz irányukban, ugyanakkor kollektív szempontból a szülőföld-stratégiát, vagyis az otthonmaradást támogatja.

Menjünk tovább. A státustörvényt bírálva Bucur Ildikó leszögezi: „Az önazonosság megőrzésének szempontjából nem célszerű éppen azokat kizárni a támogatottak köréből, akik a legnehezebb helyzetben vannak. Értem ezalatt azokat a szórványban élő magyar családokat, akik gyermeküket nem magyar iskolába járatják egész egyszerűen azért, mert ilyen nem létezik a környéken”. Nos, ezt a problémát – ha nem is a törvény betűjében rögzítve

– már tisztázta az anyaország. Orbán Viktor idei tusnádfürdői előadásakor egy szórványhelyzetben élő magyar kérdésre válaszolva leszögezte: amennyiben a szülő igazolni tudja, hogy nincs lakóhelyének közelében magyar iskola, nem esik el automatikusan a nevelési-oktatási támogatástól. (Az automatikus szót azért írom ide, mert ez a támogatási forma, amely gyermeklétszámhoz és az utódok magyar nyelvű iskoláztatásához kötött, nem jár automatikusan. A jogszabály ugyanis világosan megkülönbözteti egymástól az alanyi jogon járó kedvezmények, és a pályázati úton elnyerhető támogatások fogalmát. A nevelési-oktatási támogatás az utóbbi kategóriába tartozik.) Mindent egybevetve: a magyar miniszterelnök ígérete talán megfelelő garancia arra, hogy a státustörvény nem akarja kizárni a támogatottak köréből a legnehezebb etnikai helyzetben élő magyarokat.

Kétségtelenül igaza van viszont Bucur Ildikónak abban, hogy azok a kihelyezett felsőoktatási tagozatok, amelyek nincsenek akkreditálva, szinte ugyanúgy a kivándorlást ösztönzik, mintha valaki az anyaországban végezné tanulmányait. Csak egyetérteni lehet azzal, miszerint „ahhoz, hogy ez ne így működjön, a külhoni akkreditációt előzetesen egyeztetni kell az érintett országok illetékes hatóságaival”. Azonban az is kétségtelen, hogy a kihelyezett tagozatok – természetesen az adott ország által is elfogadott diplomával – az anyanyelvi oktatás fő pilléreivé váltak, ugyanis hiánypótló intézményekként működnek, többnyire korszerű, az európai elvárásoknak megfelelő tudást nyújtanak, s tekintettel a kilencvenes évek közepén megkötött, a diplomák kölcsönös elismerését rögzítő magyar-román egyezményre, már középtávon is inkább a szülőföldön maradáshoz, mint az elvándorlást segítik elő. A státustörvény pedig, amely nem egy-két évre, hanem hosszabb távra tervez, nem kerülhette meg ezeket a tényeket.

Arra a kifogásra, miszerint „felesleges és költséges bonyodalomnak tűnik az igazolvány 5 évenkénti felújítása”, nagyon egyszerű a magyarázat. A magyar igazolványokat azért cserélik ötvenként, mert ugyanezt teszi a magyar állam a személyi igazolványokkal is. Egyes légből kapott állításokkal ellentétben – és ez most nem Bucur Ildikónak szól – az ötvenkénti csere egyáltalán nem jelenti azt, hogy ekkor ismét kérvényezni kellene a magyar igazolványt. Ami viszont a három hónapban maximált munkavállalási lehetőséget illeti, itt valóban fel lehet tenni néhány kritikus és kényes kérdést. Ugyanakkor az idénymunka, mint anyaországi kedvezmény nagyon jól bevált az erdélyi magyarsághoz hasonló helyzetben lévő bántási horvátok esetében, akik szezonális munkával szerzett jövedelmüket hazavitték, tehát a gazdasági okokból történő kivándorlás helyett inkább szülőföldjükön gyarapodtak. Szerencsés esetben hasonló hatások várhatóak magyar vonatkozásban is. Az a nem csekély különbség, ami a román és a magyar jövedelmek között húzódik, jócskán felértékeli ezt a csekély háromhónapi lehetőséget is. (Ugyanez pedig sokszorosan igaz a komoly gazdasági problémákkal küszködő Kárpátalja esetében.)

Elfogadhatatlan viszont az az érvelés, amely szerint a három hónapos munkavállalás „negatív diszkriminációt jelent a törvény hasznélvezői számára azokkal szemben, akik nem esnek a törvény hatálya alá, azaz nem rendelkeznek magyar igazolvánnyal”. Ha Bucur Ildikó következetes lenne a Nástase szájából egyébként már ezerszer megismételt érvehöz, rögtön cikke elején el kellett volna ítélnie magát az egész státustörvényt.

Csakhogy a jogszabály, benne az anyaországi munkavállalás lehetőségével, nem elvenni, hanem adni akar – ahogy azt már sokan, sokszor és sok helyen elmondták. S habár a pozitív és a negatív diszkrimináció látszólag ugyanaz a fogalom, két különböző oldalról megközelítve, a pragmatizmus talaján állva elmondhatjuk, hogy a kisebbségek megmaradása érdekében nyújtott kedvezmények alkalmazása Európa toleránsabb államaiban elfogadott, mindennapos gyakorlat. A magyar kisebbségek – Brassótól Pozsonyig – nem csak kulturális, hanem gazdasági szempontból is a hátrányosan megkülönböztetett népcsoportok közé tartoznak. Gondoljunk csak a szándékosan lepusztított székelyföldi infrastruktúrára, a mindent eldöntő erdélyi autópálya tervezett nyomvonalára, a magyarságnak a privatizációból és a döntési folyamatokból való kiszorítására, a magyar vezetőknek egészen az alsó középszintig történő leváltására stb. – nem folytatom tovább. Ezek után a magam részéről cseppnyi lelkiismeret-furdalást vagy neheztelést sem érzek, amiért Budapest előnyt biztosít saját határon túli kisebbségeinek. Sőt: még a státustörvény kedvezményei sem lesznek képesek – sem egyéni, sem kollektív szinten – orvosolni azokat a diszkriminációkat, amelyeket az elmúlt nyolcvan év hozott a magyarság számukra.

Bár, tehetnénk hozzá, talán ez utóbbi állítás érvénye sem tart örökké. Reméljük, hogy az anyaország, politikai és gazdasági erősödésével egyenes arányban, fokozatosan bővíteni fogja a kedvezmények körét és nagyságát – hogy tényleg megérje magyarnak lenni a Kárpát-medencében. Mert pillanatnyilag, bármit is mond az ultranacionalista Adrian Năstase, „státusigazolvánnyal” a farzsebben is hátrányosabb magyarnak, mint az egyetemekkel, alkotmányban rögzített politikai támogatással és székelyföldi hegyivadász alakulatokkal „védett” többségi nemzet tagjának lenni.

Forrás: *Krónika*, 2001. augusztus 25.

Bucur Ildikó

Nekem mindenképpen megéri

Ennek az informatizálódó, globalizálódó, felmelegedő stb. – egyszóval bonyolult – világnak a kellős közepén (hisz mindenki a saját világa közepe) számtalanszor az jut eszembe, micsoda privilégium számomra háromszorosan kisebbségben élni: mint magyar, mint nő és mint (közép-)kelet-európai. Az átélt viszontagságon és igazságtalanságon, esetleges fenyegetettségen vagy netán nélkülözésen túl úgy érzem, hogy tartalmas és izgalmas élet jutott részemül, paradoxális módon, éppen a fent említett hátrányos helyzethalmazból kifolyólag. Azt hiszem, halálra unnám magam, ha máshol és másként kellene élnem. Mindenképpen gazdagabbnak érzem magam, mint, teszem azt, az az amerikai férfi, aki Bushra (vagy másra) szavaz. Persze, ez egy személyes vallomás, bővebb kifejtésére most nem is

vállalkozom, de úgy gondolom, elegenden vannak határokon kívülre születettek, akik hasonlóképpen gondolkoznak. (Mindenesetre a téma szociológusnak való. Hacsak nem pszichológusra, netán pszichiáterre tartozik.)

Mindezt bevezetőnek szántam ahhoz, hogy megfogalmazhassam válaszat Harrach Gábor címként kiugrasztott szintagmájára: „Státustörvény – hogy megérje magyarnak lenni” (Krónika 2001. augusztus 25.). Nos, nekem mindenképpen megéri. Státustörvénnyel vagy anélkül.

Mindezek ellenére, őszintén megörültem, hogy az említett törvényről elmondott véleményem (Krónika 2001. augusztus 11.) nem maradt „pusztába kiáltott szó”, hogy valaki érdemesnek tartotta foglalkozni vele. Annál is inkább, mert a megszokott dicshimnusz zengőktől vagy a túlsó parton vagdalkozóktól eltérően megpróbáltam tárgyilagosan, a törvény szövegének ismeretében olyan vonatkozásokat megvilágítani, amelyekkel eddigelé nemigen találkoztam.

Harrach Gábor, bár elismeri, hogy írásom „alapvetően a korrekt és jóindulatú vélemények közé tartozik”, úgy értékeli, hogy annak néhány kitétele arról tanúskodik, „hogy a szerző nem ismeri vagy félreismerte a törvényalkotók eredeti szándékát”. Ez természetesen megtörténhet, hiszen én nem „eredeti szándékot” próbáltam elemezni, hanem a Tisztelet Ház által elfogadott törvény paragrafusait, az előrelátható következményeket, jókat és kevésbé jókat egyaránt, és ehhez fűztem néhány gondolatot. Mindezt a jobbítás, a törvény alkalmazhatóvá és hatékonyabbá tétele szándékával. Számomra a szerzőnek ez a megállapítása igazolja azt az írásomban megfogalmazott véleményt, ha nem is pontosan ebben a formában, hogy sok minden másképp látszik odaátról, mint innen. Én a „különféle magyarok”, ergo, az anyaország által is különféleképpen kezelt magyarok létezésének a tényét állapítottam meg, nem tagadom, egy kis keserűséggel. De nem is magam miatt kesergek, mert velem, lám, törődik valaki, hanem teszem azt azért a burgenlandiért, aki esetleg nehezettel, hogy az ő identitását senki sem oltalmazza, pedig szomszédos országban él, talán nem is olyan pompásan, de mindenképpen egyre kevésbé magyarul.

A számunkra (majdnem) mindenki által jól ismert okokból elérhetetlen „tömeges” magyar állampolgárságot az Európai Unióba igyekvő Magyarország a nyugati magyaroknak kínálja fel. Azoknak is, akik az utódállamokból menekültek külföldre. Ám tegye. Hiszen eddig is tette, mindenféle beharangozás nélkül. Szóval a harangozással van a baj. Azt a szerző által idézett, állítólag gyakorta hangoztatott véleményt pedig, miszerint „ha már elvándorolnak a kisebbségi magyarok, legalább ne Nyugat-Európában vagy a tengerentúlon telepedjenek meg”, végképp nem értem. Ugyanis hozzánk biztosan nem jönnek, nyugatra ne menjenek, Amerikába se. De hát kérdelem én, hová menjenek, ha egyszer lehetnénekük van? Vajon nincs ebben az egész történetben valamiféle mesterkélttség és egy óriási következetlenség?

A szülőföldön maradás stratégiájának (amellyel szinte mindenki egyetért) gyakorlatba ültetése komoly próbára tette és teszi a rendszerváltás utáni magyar kormányokat. És ideátrol úgy látszik, hogy a maga sajátos módján és stílusában mindegyik próbált is tenni valamit. Ez egy rettenetesen nehéz kérdés, melynek morális súlya van, és ugyanakkor történelmi felelősséggel jár. Túllépve a történelmi érveken, a németek, például, az embert,

a német embert állították igyekezetük középpontjába, és akit csak lehetett, kimenekítettek a kommunista pokolból. Erről csak elismeréssel lehet szólni. De ugyanakkor látni kell azokat a szomorú következményeket, amelyeket egy-egy jellegzetes táji-nyelvi kultúra eltűnése jelentett ezáltal. Hogy a példával itthon maradjak: nevetséges és egyben fájdalmas volt látni, nemrégiben, Segesvár ízig-vérig szász környezetében a giccses-miccses-sörös Dracula-dáridót. Mire Németország a rendszerváltás után megpróbálta az itt élőket segíteni, már nemigen volt kit.

Nyilván, Magyarország nem Németország. Valójában pedig az út járatlan. Éppen ezért kellene rajta nem középkori módi szerint, kardot (akár jelképeset is) villogtatva közlekedni, hanem megfontoltan és okosan. Kevesebbet csörtetni – és többet tenni.

Harrach Gáborral egyetértve a „Szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény” igenis, szolgálhatja a szülőföldön maradást. De csakis akkor – teszem én hozzá –, ha majd sikerül működtetni. Nem volna kíváncsi, ha a sajnálatos módon egyre inkább elmérgesedőnek látszó magyar–román viszony lenne az ok (netán ürügy) a törvény alkalmazásának elnapolására. Innen úgy látszik, hogy míg Adrian Năstase román miniszterelnököt a saját pártjának nagyromániás részlege és személyes rémlátomásai lökdösik előre, addig a magyar politikusokat a választások ördöge reszeli. Sokadmagammal nem hiszem, hogy mindez jóra vezet.

Meglepő viszont számomra, ahogyan a törvénnyel kapcsolatban megfogalmazott egyes kifogásaimat Harrach Gábor „mindenáron” ki akarja védeni. Akár az evidenciával szemben is. Vegyük sorjába.

Arra az észrevételemre, hogy egyes szórványban – adott esetben az identitás elvesztésének határán – élő családokat, önhibájukon kívül, a törvény kizárja a nevelési- oktatási támogatásban részesülhetők köréből, a szerző Orbán Viktor Tusnádfürdőn tett nyilatkozatára hivatkozik, amely szerint a magyar miniszterelnök azt ígérte, hogy ez nem így lesz. Hogy akik igazolni tudják, hogy lakóhelyük közelében nincs magyar iskola, megkaphatják a támogatást. És hogy erre – Harrach Gábor szerint – a magyar miniszterelnök ígérete megfelelő garancia kellene hogy legyen. Nos, remélem, nem vádolnak meg sem felségsértéssel, sem istenkáromlással, ha azt mondom: nemhogy a miniszterelnök, de a Jóisten sem alkalmazhat egy törvényt annak egyértelmű rendelkezése ellenében. Hacsak a törvényhozó nem módosítja azt. Ezen kicsit előbb kellett volna elgondolkozni.

Az anyaországból kihelyezett egyetemi tagozatok hasznosságával tökéletesen egyet tudok érteni (hogy milyen mértékben lehetnek „pillérek”, az a jövő titka, mindenesetre kíváncsiak), csakhogy – és ebben, nagy öröömre, Harrach Gábor egyetért velem – itteni akkreditációjukat kell biztosítani, mégpedig megegyezés alapján az érintett országok illetékes hatóságaival.

A magyar igazolvány törvény által előírt ötvenkénti felújítását, amelyet írásomban főlegesennek minősítettem, Harrach Gábor a magyarországi személyi igazolvány szintén ötvenkénti cseréjével magyarázza. Bár a határon túliak magyar igazolványa elsősorban magyar mivoltukat hivatott igazolni, ami általában nem változik ötvenként, amennyiben az igazolvány számos személyes adatot, fényképet is tartalmaz (márpedig tartalmaz), időnkénti felújítása valóban indokolt lehet. Harrach Gábornak arra az állítására viszont, hogy

az öt évenkénti cserével járó újabb kérvényezés kényszere légből kapott állítás lenne (igaz, ezt a szerző nem nekem rója fel, de kap az alkalmon), csak azt tudom mondani, hogy egyáltalán nem légből kapott, hanem egyenesen „törvényből kapott”. Idézek: „Amennyiben az igazolvány érvényessége ideje lejár, a 19–20. paragrafusban meghatározott eljárást – kérelemre – ismételten le kell folytatni.” Az egész procedúrát.

Végtelenül elszomorít, hogy az évi három hónapra korlátozott munkavállalásról szóló egyes megállapításaimat a szerző nemcsak hogy félreértelmezte, hanem egyenesen a visszájára fordította, ami aztán alkalmat adott egy személyes politikai nyilatkozatra, mely utóbbit nem óhajtom kommentálni.

Annál inkább a félreértést. Világosan és magyarul fogalmaztam: a magyar igazolvánnyal rendelkezők számára évi három hónapra korlátozott munkavállalási lehetőség, abszolút paradoxális módon, a törvényhozó kinyilatkoztatott szándékával ellentétben, éppen a „kedvezményezetteket” hozza kedvezőtlenebb helyzetbe mindenki mással (románokkal, németekkel, cigányokkal, hottentottákkal stb.) szemben. Tehát ez esetben éppenséggel a törvény haszonélvezői kerülnek hátrányos helyzetbe, azaz negatívan diszkrimináltak. Én ezt állítottam, magyaráztam, és ezt fenntartom. De ugyanakkor végtelenül sportszerűtlennek tartom egy olyan személy állítását az én szájamba gyömöszölni, aki ennek épp az ellenkezőjét mondja-mondogatja.

Harrach Gábor elismeri, hogy a három hónapban maximált munkavállalási lehetőséggel kapcsolatban fel lehet tenni néhány kényes kérdést. Ugyanakkor ódákat zeng a szezonális munka (mint a szabályozás egyenes következménye) vélt előnyeiről. Megértettük: mehetünk „eperszedni”, „barackszedni”, „almaszedni”, minekutána hazajövünk „pityókaszedni” (a gyengébbek kedvéért: burgonyát begyűjteni).

De nekem akkor is megéri.

Forrás: *Krónika*, 2001. szeptember 15.

Kiállta a próbát a státustörvény

Sólyom László a Velencei Bizottság jelentéséről

A magyar státustörvényt júniusi elfogadása óta szünet nélkül bírálja a román politika és sajtó zöme, s igyekszik minden követ megmozgatni azért, hogy az ne lépjen hatályba 2002. január 1-jén, de legalábbis ne eredeti formájában. Milyen hatással lehet a Velencei Bizottság jelentése és ajánlása a státustörvény jövőjére nézve? – erről kértük a nagy tekintélyű nemzetközi testület egyik tagja, Sólyom László jogászprofesszor szakvéleményét.

- *Mielőtt arról tájékoztatna, mit tartalmaz a Velencei Bizottság múlt pénteken elfogadott jelentése, illetve kisebbségvédelmi ajánlásai, kérem, mutassa be ezt a nálunk nem nagyon ismert szakértői grémiumot.*

A Velencei Bizottság hivatalos nevét – Európai Bizottság a Demokráciáért a Jog Által – minden nyelven nehéz kimondani, ezért vált általánossá a működése helyére utaló rövid elnevezése. A bizottságot 1990-ben alapította az Európa Tanács, hogy konzultatív testületként segítsen a közép- és kelet-európai új demokráciáknak jogi és politikai intézményeik kiépítésében, illetve erősítse a már létező demokratikus struktúrákat. Az egyezmény nyitott minden állam számára. Jelenleg az Európa Tanács 42 tagállama csatlakozott hozzá (de például Oroszország nem vesz részt benne, az Egyesült Királyság is csak egy éve), viszont több dél-amerikai állam, az USA és Kanada, Japán, Korea, sőt még a Vatikán is képviselteti magát. A Velencei Bizottság független szakértőkből áll, akik – bár a kormányok delegálják őket –, nem kormányukat, hanem saját véleményüket képviselik. A testület jogi szakvéleményt ad alkotmányjogi kérdésekben, szemináriumokat szervez, továbbá működteti Strasbourgban azt az óriási adatbázist, amely több mint ötven ország alkotmánybírószági határozatait gyűjti össze s teszi hozzáférhetővé.

- *Hogyan került a bizottság elé a magyar státustörvény, és kik készítették el a jelentés tervezetét?*

Románia számos európai intézménynél megkísérelte, hogy a magyar státustörvénnyel szembeni kifogásaihoz nemzetközi megerősítést kapjon, így az Európai Uniónál és az Európa Tanácsnál is. Az utóbbi keretében mind a Parlamenti Közgyűlés jogi bizottságának, mind a Velencei Bizottságnak a véleményét kérte. A magyar ellenjavaslat arra irányult, hogy a bizottság általában, az összes olyan európai törvény bevonásával vizsgálja a kérdést, amelyben egy anyaország kedvezményeket ad más állampolgárságú kisebbségeinek. A Velencei Bizottság ez utóbbi javaslatot fogadta el. Bizottságot küldött ki a szakértői jelentés elkészítésére, amely az osztrák, az andorrai, a svájci és a holland tagból állt.

- *Melyek voltak a magyar státustörvénnyel szemben benyújtott román politikai és jogi természetű kifogások?*

A románok – a régi francia iskola szellemében – vitatták, hogy a „nemzet” fogalma a határokon túli kisebbséget is felöleli. Az állam szuverenitásának sérelmét látták abban, hogy a törvény más állam polgárai számára nyújt jogosítványokat. A magyar szervezeteknek a „magyar igazolvány” (magyarországi) kiadásához adott ajánlása szerintük magyar hatósági jogosítványokkal ruházza fel a román joghatóság alá tartozó szervezeteket. Sérelmezték, hogy a nem magyar nemzetiségű családtagok is igényelhetik a kedvezményeket, ha megfelelő igazolványt kérnek; továbbá azt, hogy a magyar igazolvány több adatot tartalmaz, mint az útlevél, hogy ezeket az adatokat Magyarországon nyilvántartják, és az igazolvány szerintük a román személyi okmány helyett használható Magyarországon. Diszkriminatívnak tartották a kisebbségi magyaroknak adott kedvezményeket, úgy is, mint az anyaországbeli és a kisebbségi magyarok közötti megkülönböztetést, és úgy is, mint a román állampolgárok közöttit.

- *A terület mennyire vizsgálta a más európai államokban a határon túli kisebbségeknek adott kedvezményeket, azok jogi szabályozását és az eddigi politikai tapasztalatokat?*

A kiküldött szakértők a magyar mellett még tíz hasonló jogszabályt vizsgáltak meg. A Velencei Bizottság jogi szakvéleményt ad, tehát az ilyen törvények megengedhetőségét és annak határait vizsgálja a nemzetközi jog tükrében. Politikai következményekkel és hatásokkal csupán annyiban foglalkozik, hogy érvényesíti a jószomszédi kapcsolatok követelményének alapelvét. Bár a szakvélemény tárgya általános volt, mégis a magyar státustörvény állt az előtérben. Mind a román, mind a magyar kormány terjedelmes előterjesztésekben fejtette ki álláspontját és küldött jogi és ténybeli háttéranyagot a bizottságnak. A szakértők szeptemberben, Párizsban külön meghallgatták a két országot, és kérdéseket tettek fel. Mindennek következtében a szakértői jelentés annyiban aránytalan, hogy példáit túlnyomóan a magyar törvényből veszi, még ha más törvényekben is van hasonló, sőt az adott kérdést jobban illusztráló rendelkezés. Ez – főleg a negatív példánál – optikai csalódást okoz. Ám a szakértői jelentésből egyértelmű, hogy a magyar törvény – a román állítással szemben – egyáltalán nem rendkívüli, „nem lóg ki a sorból”. Az olvasó nem is értheti, hogy miért éppen a magyar törvény váltott ki ilyen szenvedélyes ellenzést. Persze a bizottság izlandi vagy akár olasz tagjának aligha vannak releváns történelmi ismeretei. A jelentés tervezetét a Velencei Bizottság kisebbségekkel foglalkozó albizottsága az október 19-i plenáris ülés előtt egy teljes napon át vitatta. Bármennyire előtérben állt a magyar törvény, az albizottság tudatában volt annak, hogy nem román–magyar döntőbíráskodást végez, hanem egy nyilvánvaló, új nemzetközi trenddel foglalkozik, s úgy kell nyilatkoznia, hogy a nemzetközi jog elveit érvényesítse, de egyben a fejlődést se gátolja merev tételekkel. Igen sok kérdésben éles és makacskodó vita volt. Ám nem politikai elfogultságok csaptak össze, hanem nemzetközi jogi iskolák, amelyek közül egyeseknek a nézetei a román álláspontnak kedveztek, másokéi a magyarnak. Érdeemes megemlíteni, hogy a Velencei Bizottság román tagja visszafogottan, korrekt jogi érveléssel élt, s nem követte kormánya anyagainak stílusát. Végül az albizottság konszenzusra jutott. Az egyeztetett szöveg került 19-én a plénum elé. Mint várható volt, itt is indítványoztak módosításokat, köztük olyanokat is, amelyek a jelentés koherenciáját megbontották

volna, például a szabály és a kivétel felcserélésével. A plénum azonban ezeket rövid vita után, mint várható is volt, óriási többséggel – 32:3 arányban – elvetette.

■ *Önnek milyen szerepe volt a jelentés végleges változatának kialakításában?*

Néhány nappal az ülés előtt megkaptam a szöveget, azzal, hogy kommentálhatom. Természetesen nem a magyar álláspont védelme volt a feladatom, hanem hogy a helyzet közelebbi ismerőjeként nyilatkozzam a tervezetről. Az általam készített anyagból a technikai javításokat és néhány érdemi formulát már a titkárság bedolgozott az albizottság elé kerülő szövegbe. A kommentárt az ülés előtt minden tag megkapta. A tervezet – a román állásponttal egyezően – láthatóan abból indult ki, hogy az anyaország egyoldalú intézkedésére csak akkor kerülhet sor, ha a másik állam nem tesz eleget a területén élő kisebbség védelmére vonatkozó kötelességeinek.

Rámutattam, hogy az anyaországnak jogos érdeke fűződik ahhoz, hogy a természetes asszimiláció ellensúlyozására is támogatást nyújtson a kisebbségnek, a kedvezményezés tehát akkor is jogos, ha a másik országban a kisebbségvédelem mintaszerű. A modern társadalmakban továbbá a kisebbség fennmaradásához nem elég a nyelv és a kulturális hagyományok őrzése, hanem a kisebbség fejlődőképes társadalmi szerkezetét kell kiépíteni. Ez a gondolatmenet fontosnak bizonyult azokkal az érvekkel szemben, amelyek a szociális jogokat (munkavállalást, egészségügyi ellátást) tekintve vagy az anyanyelvi kultúrával össze nem függő témákban megengedhetetlennek tartották a csak a kisebbségnek szóló kedvezményeket. Több szövegváltoztatást is sikerült elérni, amelyek a Velence Bizottság ajánlásait rugalmasabbá tették. Többek között szűkebb lett az a terület, amelyen az anyaországtól jövő kedvezményekhez a másik állam egyetértése szükséges. Ennek egyik aspektusa a kétoldalú egyezmények és az anyaország egyoldalú intézkedéseinek viszonya. Szövegszerű alapja lett az olyan értelmezésnek, amely az egyezményekkel lefedett területet a legszűkebben határozza meg, azaz több tér nyílt az egyoldalú kedvezmények számára. Másrészt támogattam azokat a nézeteket, amelyek szerint a kedvezménytörvénynek a kisebbséghez tartozás objektív ismérveit kell előírnia, a pusztá nyilatkozat – aminél többet a magyar törvény nem kíván meg – nem elégséges. Mivel a magyarként való elismerés, a „magyar igazolvány” kiadásának megtagadása végső soron (magyar) bíróság elé vihető, a státustörvény megoldása az Alkotmánybíróság egy 1997-es határozatával is ellentétes.

■ *A Magyar Köztársaságra és a szomszédos országokban élő magyar kisebbségekre nézve milyen kedvező, illetve kedvezőtlen megállapításokat tartalmaz a jelentés és az ajánlás?*

A bizottság nem a magyar–román vitában döntött, hanem az európai standardot fogalmazta meg az anyaország és külföldi kisebbségei kapcsolatáról. Ezért van különös jelentősége a magyar–román viszonyban is annak, hogy a jelentés elismerte: az anyaországnak joga van egyoldalúan védeni és támogatni más államban élő, más állampolgárságú kisebbségét, amennyiben ez a nyelvi és kulturális kapcsolatok fenntartását szolgálja. Ezek után nem lehet kétségbe vonni a Magyar Köztársaság jogát erre a támogatásra, s a szomszédos államok esetleges ellenkezése csak az elvek alkalmazására, javarészt technikai érdekű témákra szorítkozhat.

- *A jelentés közzététele után mind a magyar, mind a román vezetés álláspontja igazolásáról beszélt. A testület jelentése és ajánlása a két ellenérdekű fél közötti „arany középutat” választotta-e, vagy pedig közelebb áll az egyik álláspontjához?*

A politikai játszmában szaporodni fognak a nyilatkozatok és győzelmi jelentések. Látható, hogy részletezik egyre jobban a román nyilatkozók azokat a kérdéseket, ahol a Velencei Bizottság a román álláspont alátámasztására használható. Ám ezek csupán részletkérdések, s nem fedhetik el, hogy az alapkérdésben a Velencei Bizottság állásfoglalása a magyar kisebbségek és a magyar törvény számára is kedvező. A testület gondosan egyensúlyozott a nemzetközi jogban ma fő eszköznek számító, több- és kétoldalú egyezményeken alapuló kisebbségvédelem, illetve az anyaországok egyoldalú preferenciáinak lehetősége között. Ez utóbbit legitimnek és megengedhetőnek tartotta; megállapította azokat az alapelveket, amelyeket az egyoldalú lépések esetén is tiszteletben kell tartani, majd konkretizálta ezeket azon kérdésekre, amelyek az anyaállam és a kisebbség állampolgárságának állama viszonyában különösen kényesek lehetnek. Ilyen érzékeny kérdés, ha az anyaország intézkedése túlmegy a kultúra és oktatás területén; ha a támogatás a másik ország területén hatályosul; ha kétoldalúan már szabályozott kisebbségvédelmi témákat és az egyoldalú intézkedések tárgyát kell elhatárolni. A Velencei Bizottság csupán szakvéleményt adott, de ez a jelentés az alapelveket, az anyaországi támogatás legitimitását tekintve nyilván irányadó lesz más, az ügyben véleményt mondó nemzetközi testületek számára is.

- *A szakértői testület ajánlása alapján kell-e úgy módosítani a státustörvényt, ahogy azt a románok szeretnék?*

Az ajánlások alapján nem egy, már korábban meghozott törvényt módosítani lehetne. A magyar jogalkotás úgy hozhatná összhangba a törvényt a Velencei Bizottság véleményével, ha meghatározná a magyar kisebbséghez tartozás objektív ismérveit. Elsősorban az jöhet szóba, hogy az igazolványt kérő tudjon magyarul. A bizottság például elégnek tartotta az anyaország nyelvének csupán passzív ismeretét is, vagy „a bolgártudat” objektív ismérvének vette a bolgár ortodox egyházhoz tartozást. A testület különösen jó ismérvként említi a felmenők anyaországbeli állampolgárságát – ez kiegészítőleg nálunk is használható lenne. A Velencei Bizottság szerint a kisebbségi szervezetek csak „információt” adhatnak a kérelmező nemzetiségéről, s ezt is csak formális dokumentumok hiányában, de nem „tanúsíthatják” azt. Az utóbbi a konzulátusok dolga lenne. A magyar nyelv-tudás mint ismerv igen jól összhangba hozható ezzel az ajánlással, hiszen azt az esetek többségében nem magyar iskolai bizonyítvánnyal, hanem valamely nemzetiségi szervezettől származó „információval” lehet igazolni. Összefoglalóan azt mondhatom, hogy a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény „megtámadása” nemzetközi fórumokon végül is hasznunkra vált: alapvetően megerősítette a törvény nemzetközi jogi megengedettséget, részletkérdésekben pedig segítséget adott ahhoz, hogy a magyar törvény minden követelménynek megfeleljen.

Forrás: *Heti Válasz*, 2001. október 26., 9–10.

Mircea Geoană

Túl a státustörvényen

A román–magyar kapcsolatok nem korlátozódnak a Magyarországgal szomszédos államokról szóló törvény körüli nézetkülönbségekre. Ezek sokkal összetettebbek, s szeretném aláhúzni, hogy a különböző területeken kialakított együttműködések szép eredményeket hoztak. Jól példázza ezt az a tény is, hogy a Martonyi Jánossal idén folytatott tárgyalásokat követően megállapodtunk a kormányközi vegyesbizottság 11 testülete munkájának aktivizálásában. Ezt követően ugyanis átfogóan értékelhetjük a kétoldalú viszony rendszerét.

Az említett fórumok egyik legfontosabbika, a kisebbségi szakbizottság október 19-én be is fejezte munkáját, aminek eredményeit jegyzőkönyvbe is foglalták. A szakbizottságban folytatott párbeszéd a nemzeti, nyelvi, kulturális és vallási identitás megőrzését és fejlődését célul kitűző projektek, kezdeményezések és sikerek értékelésére összpontosult. Együtt ajánlásokat fogalmaztak meg a kormányok felé, amelyek elmélyíthetik a kisebbségvédelem terén már kialakult struktúrát.

Ami a státustörvényt illeti, júniusban Bukarestben abban egyeztünk meg partneremmel, hogy e kérdésben a párbeszéd a kisebbségi vegyesbizottság keretein belül folyjék. A döntést e testület kormányközi jellege indokolta.

Sajnálattal tapasztaltam, hogy a tárgyalásokon a magyar fél a jogszabályt formálisan vitatta meg, általános és olykor homályos magyarázatokat adva olyan fontos pontokra, amelyekkel kapcsolatban nem csupán Romániában, hanem más szomszédainál, illetve európai szinten is kérdőjelek vetődtek fel. Továbbra is várjuk tehát a valódi párbeszéd megkezdését olyan érzékeny témákról, mint a jogszabály területen kívüli hatálya vagy a gazdasági-szociális téren jelentkező etnikai diszkrimináció. Reméljük, hogy az egyeztetésekre a közeli jövőben sor kerül.

Az összes létező csatornán – beleértve a kormányfők találkozóját is – jeleztük, hogy az európai szellemiség jegyében nyitottak vagyunk a dialógusra és az együttműködésre, hogy célunk a nemzetközi normarendszer, illetve a két ország jogi kereteinek tiszteletben tartása. Nem kaptunk más választ, mint azt, hogy „Bukarestben nem helyesen értelmezik a törvényt”, „elkészült a végrehajtási rendeletek legnagyobb része”, vagy „fordítási eltérések vannak”. Így azután a kisebbségi vegyesbizottság jegyzőkönyvében sem sikerült közös megfogalmazásokat beiktatni a státustörvényről, illetve az ezzel összefüggő további tennivalókról. Azt kell tehát mondanom, hogy ha ez csak kirakat jellegű párbeszéd az európai partnerek számára, míg a kétoldalú viszonyban a magyar fél azt hangoztatja, hogy „bármilyen is történjen, a jogszabály életbe lép, nem módosul, és nem függesztődik fel” – miként az egyes magyar tisztségviselők részéről el is hangzott –, úgy azt hiszem, egészen másként értelmezzük a törvényről szóló konzultációk gondolatát. A közelmúltban a román miniszterelnök javaslatcsomagot is előterjesztett, hogy segítse a megoldáskeresést, ám ennek, sajnálatos módon, nem volt pozitív fogadtatása a magyar oldalon.

Kitérnék a velencei bizottság jelentésére is, különösen néhány vonatkozására. A testület ugyanis elismerte az államok lehetőségét a területén kívül élő kisebbségek javát szolgáló jogi eszközök elfogadására, rögzítette azonban a határokat, amelyeket nem lehet átlépni anélkül, hogy e kezdeményezés ne kompromittálódna. A bizottság ugyanakkor aláhúzta, hogy el kell kerülni politikai kapcsolat kialakulását a kisebbségek és az anyaállam között. Ezzel magától értetődően elutasítottak egy esetleges lépést, amely a kisebbségvédelemre hivatkozva, a határon túli nemzeti rész ügyevezett egyesítésére irányulna.

Lényegesnek vélem azt a tényt, mely szerint Velencében hangsúlyozták, hogy a kisebbségek identitásának védelmében az elsődleges szerep azé az országé, amelyben élnek. Ugyanakkor megerősítették, hogy alapvető támpontul szolgálnak azok a normák, amelyeket a multilaterális szerződések, illetve a kétoldalú egyezmények rögzítenek. Ezek a standardok pedig lehetővé teszik a több szinten kialakult „örökség” átvételét. Ebben az összetett és funkcionális rendszerben pedig távolról sem az anyaállamok egyoldalú intézkedései jelentik a hiányzó láncszemet. A lépéseket a kisebbségvédelem terén már létrejött kerethez kell igazítani, ide kell besorolni, hogy valóban hatékonyak legyenek.

Valóban azt szeretnénk, hogy olyan egyoldalú intézkedéseket hozzunk, amelyek ellentétesek a vonatkozó, a nemzetközi közösség megfelelő működéséhez elengedhetetlen elvekkel: a diszkrimináció elkerülésének elvével, az államok területi szuverenitásának elvével, az együttműködésen alapuló, baráti államközi viszony elvével? A velencei bizottság nagyon világos választ adott a kérdésre.

Ki kell mondanunk, hogy a magyar státustörvény – jelenlegi formájában – nem tartja tiszteletben ezeket az elveket, s emiatt nem mutatható fel pozitív példaként. Romániának például van egy hasonló jogszabálya, az azonban teljes mértékben megfelel az aktuális normarendszernek.

Meglepődve tapasztaltam a magyar tisztségviselők könnyedségét a velencei bizottság jelentésének elfogadását követően. Az ilyen politikai nyilatkozatok nem fedhetik el a valóságot, azt, hogy a magyar státustörvény – mostani tartalmával – nincs összhangban a jelenleg érvényes normákkal. És gondolok itt az eljárásra, amelyben kibocsátják az igazolványt, ennek tartalmára, a törvényben biztosított jogok természetére, illetve a kedvezményes bánásmód feltételeire. A jogszabályról folyó román–magyar egyeztetéseket minél előbb megtartjuk, s kívánatos lenne, hogy ezeken mindkét fél objektíven viszonyuljon a velencei bizottság jelentéséhez.

Visszatérve a kisebbségi vegyesbizottság rendkívül jelentős szerepére, fontosnak tartom megjegyezni, hogy ennek utolsó ülésén elismeréssel nyugtázták, hogy Romániában elfogadták a helyi közigazgatásról, az oktatásról, illetve a tulajdonok visszaszolgáltatásáról szóló jogszabályokat. A testület nyugtázta a budapesti hatóságok hozzájárulását is a magyarországi román iskolák fenntartásához, ám azt is megállapította, hogy e téren akadnak még problémák. Csakúgy, mint az itt élő nemzeti kisebbségek parlamenti képviselőinek ügyében. Bátorító jelnek tartjuk ugyanakkor, hogy a magyar fél elfogadta azt a javaslatot, amelyik kormányzati szintű vizsgálatot helyez kilátásba a Gozsdu Alapítvány vagyona ügyében.

A román–magyar kapcsolatok általános értékelésénél meg kell említeni azt is, hogy a kétoldalú kereskedelmi forgalom jelenlegi értéke egymilliárd dollár. Egyértelmű jele ez egy nagyon jó gazdasági, kereskedelmi partneri kapcsolat lehetőségének. De emlékeztetni kell a két ország jó együttműködésére az európai, illetve euroatlanti integráció terén, illetve az infrastrukturális, valamint a helyi közösségek együttműködését célzó projektek iránti közös érdeklődésre.

Várjuk a román és a magyar miniszterelnök e havi találkozóját a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás bukaresti csúcstalálkozója alkalmából. Meggyőződésem, hogy nyílt és hatékony párbeszédük új dimenziót mutat a különleges partneri viszonyban két ország között, amelyek a jövőben atlanti szövetségesek is lesznek.

Optimistán szemlélem kétoldalú kapcsolataink jövőjét. Képzeljék el egy pillanatra, mennyire felhőtlen lenne e viszony ege, ha a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény nem született volna meg.

Fordította: Nagy Iván Zsolt

Forrás: *Magyar Hírlap*, 2001. november 9.

Duray Miklós

Egy törvény vesszőfutása

A Magyar Köztársaság Országgyűlése 2001. június 19-én fogadta el a Szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvényt (továbbiakban törvény), amelyet előzetes címén státusztörvénynek, utólagosan – röviden – kedvezménytörvénynek neveztünk el. A törvény elfogadásának pillanatától kezdve példátlan méretű nemzetközi visszhangot váltott ki. Az ilyen visszhang egy törvénnyel kapcsolatban szokatlan. Feltehetőleg azon okok miatt alakult ki, amelyek miatt ez az első ilyen jellegű törvény a magyar jogalkotásban az előző ezer év során, de nincs sok hozzá hasonló a világ más országaiban sem. Ez már önmagában arra utal, hogy a törvény egy sajátos helyzetet kezel, és ha ezer éven keresztül nem volt szükség ilyen törvényre, akkor ez a különleges helyzet nyilván új helyzet – sőt kétszeresen is új.

Először is új helyzet abból a szempontból, hogy a 20. század elején a trianoni békeszerződés nyomán (1920) az eredeti területének egyharmadára kicsinyített Magyarország kárára keletkező szomszédos államokhoz került 3,4 millió magyar (szülőföldjével együtt), ami 49 százaléka volt a Trianon utáni Magyarországon maradt magyarok lélekszámának. Tény, hogy a törvény elfogadásának időpontjához képest 81 évvel korábban jött létre a magyaroknak az a csoportja, akiről a törvény szól.

Másodszor, az új helyzet abból adódik, hogy már korábban is szükség lett volna egy ilyen vagy hasonló törvényre, de mivel mindeddig hiányzott, az a látszat keletkezett, mint-

ha már nem is születhetne meg. Létrejötté ezért egyes körökre sokkoló hatással volt. Elsősorban azokra, akiknek így vált egyértelművé, hogy mások is tudják azt, amit ők gondolnak, remélnék vagy tesznek. Az első világháború után elcsatolt magyarok csoportjának lélekszáma ugyanis 2,7–2,8 millióra csökkent az 1990-es évekre, ami 20 százalékos fogyást jelent, ugyanakkor a trianoni békeszerződéssel érintett területen a többi nemzet lélekszáma az 1910-es állapothoz képest legkevesebb 250 százalékkal gyarapodott. A magyarok számának ilyen méretű abszolút és relatív fogyását a „fogyasztás” módjának függvényében különbözőképpen nevezhetjük: népfogyásnak, asszimilációnak, etnocídiumnak, etnikai tisztogatásnak stb.

A törvény teremtette helyzet továbbá azért is nevezhető újnak, mert koncepcióváltást jelez a magyar politikában. A két világháború között azért nem született ilyen törvény, mert akkor a magyar politika az elcsatolt területek és az ott élő magyarok, illetve azok egy része visszaszerzésére törekedett. Ez a törekvés szükségtelemmé tette az ilyen törvény meghozatalát. A második világháború után pedig évtizedekig semmilyen koncepciója nem volt ebben az ügyben a magyar politikának, mert a túlélésre összpontosított. Ez azzal is magyarázható, hogy 1945-től 30 éven keresztül Európa keleti felén a kizárólagos belügyek doktrínája uralkodott, ami megakadályozta, hogy a Magyarország határain túl élő nemzetrészekkel kapcsolatban bármilyen aktív lépés vagy akár elképzelés születhessen. A belügyekre vonatkozó doktrínát szétrombolta ugyan az 1975-ben az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia Helsinkiben aláírt zárónyilatkozata, de a világ kommunista térfelén ezt alig vette tudomásul a hivatalos politika. Csupán a kommunista hatalmi rend bukását követően vált nyilvánvalóvá, hogy a világ már más irányban halad: a „mindannyian felelősek vagyunk mindenkiért” elve szerint a környezetvédelemtől az emberi jogokig. A magyar politika – a magyarországi és a szomszédos államokban élő magyarokra vonatkozó politika – mai álláspontja szerint a nemzetközi stabilitás és az integráció függvényében kell viszonyulni a kulturálisan egységes, de államilag szétdarabolt magyar nemzet jövőjéhez.

A törvény előkészítésének utolsó fázisában és elfogadása után tehát elsősorban azokban a körökben csaptak magasra a megbotránkozás és az elutasítás hullámai, amelyekben a rendszerváltozás nem hozta magával a szemléletváltást.

A törvény szempontjából így két nagy csoport alakult ki. Az egyiket a törvény elutasítói alkotják, akiknek egyik része a nemzeti kollektivizmus, másik része az individualizmus (illetve a doktriner neoliberalizmus) eszméje alapján utasítja el a törvényt. A hazánkkal szomszédos államokban kialakult ellenvélemény elsősorban abból a nemzeti kollektivistá hagyományból eredeztethető, amely szerint az állam polgárai fölött az állam gyakorolja a tulajdonjogot, illetve az állam területén számbeli kisebbségben élő magyarok fölött a számbeli többségben élő nemzet gyakorolhatja a tulajdonosi jogot. A második világháború után 45 éven keresztül ez valóban így is volt.

A másik nagy csoportba azok tartoznak, akik kérték, hogy szülessen meg a törvény – tehát a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyarok 80 százaléka. Továbbá a törvényt megszavazó parlamenti képviselők, azaz a magyar parlament 93 százalékos többsége, illetve a törvényt támogató magyarországiak, akik az állampolgároknak nagyjából a 60–70 százalékát alkotják, valamint azok, akik természetesen tudomásul vették a törvényt, mert semmi kivetnivalót nem találtak benne.

A két csoportból a törvényt elutasítók csoportja az érdekesebb, mert a törvény támogatóinak motiváltsága kiolvasható a törvényből.

A Magyarországgal szomszédos államok közül leginkább Romániában és Szlovákiában alakult ki ellenvélemény a törvénnyel szemben. Ennek a véleménynek a hevesége attól függött, hogy a két állam közül melyiket vehetik fel hamarabb az Európai Unió tagjainak sorába. Emiatt volt Szlovákiában mérsékeltebb a törvény bírálata, és ezért sorakozott fel a szlovák politika a román álláspont mögé mintegy politikai fedezékbe húzódva.

A szlovák véleményben, de a románban is főleg két áramlat jelent meg: a tévedéseken alapuló jogi érvelés és az utóbbi évtizedek hagyományaiban gyökerező politikai vélemény. A szlovák elutasítás leghangosabb szóvivője a külügyminisztériumnak a Demokratikus Baloldal Pártjából származó államtitkára volt, aki – nyilván pártpolitikai okok miatt – tromfolt a külügyminiszter, a kormányfő, sőt az államfő jóval körültekintőbb hangvételét.

A jogi fenntartások olyan, a törvényből nem kiolvasható hamis állításokat tartalmaztak, miszerint a törvény hatályos a szomszéd államokban is, vagy diszkriminatív, mert nemzetiségileg megkülönbözteti az állampolgárokat. Ez utóbbi érvelésben ugyancsak a szlovák külügyi államtitkár nyújtott csúcsteljesítményt, amikor a pozsonyi Új Szónak 2001. november 8-án azt nyilatkozta, hogy a törvény azért diszkriminatív, mert nemcsak a magyaroknak nyújt kedvezményeket, hanem a nem magyar nemzetiségű hozzátartozóknak is. A jog köntösébe bújtatott kritika arra is vonatkozott, hogy állítólag a magyar kormány Szlovákia területén a törvény hatálya alá tartozó jogi személyeket hoz létre, ami Szlovákia belügyeibe való beavatkozást jelent.

Ahelyett, hogy vitatkoznánk az állításokkal, fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a törvény előkészítésében részt vettek a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarok parlamenti képviselői is, akik nemcsak jártasak az adott ország törvényalkotásában, hanem képviselői esküjük kötelezi őket államuk törvényeinek betartására. Ők sajátos feladatuknak tartották, hogy semmilyen összeütközésre ne kerüljön sor a törvény és az adott ország jogrendje között. Egyetlen olyan területet érint a törvény, amely igényli a kétoldali egyeztetést: ez a magyarországi munkavállalás lehetősége és az ehhez kapcsolódó egészségügyi, valamint nyugdíjbiztosítás. Az egyes szomszédos államok joggal tarthatnak igényt a Magyarországon munkát vállaló állampolgáraik kilétének ismeretére, hogy például elkerülhető legyen a munkanélküli segéllyel vagy más szociális juttatásokkal összefüggő visszaélés.

A jogi jellegű kifogásoknak eredendően politikai okai voltak, ugyanis a kifogást tevő politikusok mindaddig nem jelölték meg, hogy a törvény melyik mondata vagy része ellen emelnek kifogást. A legkörmönfontabb politikai színezetű ellenvetés a törvénnyel szemben szintén a szlovák külügy részéről hangzott el: meg kell vizsgálni, hogy a törvény nem hozhatja-e hátrányos helyzetbe a magyarországi nemzeti kisebbségeket, mert féltő, hogy a határon túli magyaroknak nyújtott támogatásokra a pénzt tőlük fogják elvonni. Még a törvény ellenzőinek táborában sem bírálta ilyen rosszhiszeműen a törvény alkotóit.

Nagyon látványosan alakult a szlovák–román együttműködés a törvény ellen. Az együttműködésnek azonban van némi előtörténete.

Az egyik együttműködési kísérlet 1994–1995-re datálható, a magyar–szlovák és a magyar–román alapszerződés előkészítésének idejére. A szlovák és a román kormányfő,

Mečiar és Iliescu között létezett egy íratlan egyezség, hogy késleltetni fogják az alapszerződés megkötését, mivel a késlekedés akadályozhatja Magyarország felvételét a NATO-ba. Szlovákia részéről e célból titkosszolgálati tevékenység is folyt Magyarország ellen. Mečiar megtett mindent az időhúzásért, de amikor kilátásba helyezték, hogy a szerződést Párizsban kellene aláírni, a nemzetközileg elszigetelt szlovák politika gyorsan lezárta a szöveg szerkesztését. A szöveg parafálása után, 1995. március 17-én éjszaka rendkívüli katonai repülőgéppel Pozsonyba érkezett a román külügyminiszter, hogy kérdőre vonja Mečiar, miért nem tartotta be ígérését. Ekkor a szlovák kormányfő újabb ígéretet tett román partnerének: elutazik Párizsba, de nem írja alá az alapszerződést. A szlovák külügy ezért azt ötlötte ki, hogy az aláírást megelőző egy-két percben a szlovák külügyminiszter átnyújtja magyar kollégájának a szerződés 15. paragrafusával kapcsolatos szlovák különvéleményt tartalmazó diplomáciai jegyzéket, remélve, hogy emiatt Horn Gyula eláll a szerződés aláírásától. A szlovák külügyéreknek ez a reménye nem vált valóra, így végül Mečiar is aláírta a dokumentumot, és emiatt a románok felé szószegővé vált.

Ennek a játéktérnek a részét alkotja az 1993 márciusában megválasztott szlovák köztársasági elnök kezdeményezése. Első külföldi útja Kijevbe vezetett, ahol azt javasolta az ukrán államfőnek, hogy szervezzenek konferenciát azon államok részvételével, amelyek területén magyarok élnek kisebbségben, hogy összehangolhassák politikájukat a magyarok ellenében. Az ukrán partner elutasította a szlovák köztársasági elnök javaslatát, ugyanis néhány nappal azelőtt ratifikálta a magyar Országgyűlés az ukrán–magyar alapszerződést.

A szlovák–román együttműködés a magyar kedvezménytörvény ellen, úgy tűnik, mint ha a korábbi sikertelen próbálkozások kompenzálására alakult volna ki. Az Európa Tanács parlamenti közgyűlésében előzetes szlovák egyetértéssel (információink szerint a dániai szlovák–román egyeztetés után) a román parlamenti delegáció nagyobbik része Corneliu Vadim Tudor vezényletével 2001. július 25-én határozati javaslatot terjesztett elő Strasbourgban abból a célból, hogy az Európa Tanács parlamenti közgyűlése szólítsa fel a magyar kormányt a törvény végrehajtásának felfüggesztésére. A javaslatot aláírták nyugat-európai képviselőkkel is, akik később – Vadim Tudor személye miatt – visszavonták aláírásukat. Viszont a szlovákiai delegáció nyolc tagja közül heten szintén aláírták az indítványt. Ezért tulajdonképpen román–szlovák közös álláspontnak is tekinthető a javaslat. Az ET elvetette ezt a kezdeményezést. Viszont az ezzel szemben beadott magyar javaslatot támogatta, aminek eredménye lett az úgynevezett velencei bizottság október 19-én kiadott jelentése.

Az Európa Tanácsban kialakult szlovák–román együttműködésben azonban nem maga az együttműködés tartalma és célja a lényeges. Mind a romániai, mind a szlovákiai delegációnak van egy-egy magyar tagja is (Kelemen Attila az RMDSZ és Duka Zólyomi Árpád az MKP részéről), akik nem társultak román és szlovák kollégáik kezdeményezéséhez. Ellenkezőleg, a magyarországi parlamenti delegáció javaslatát írták alá. Ez a helyzet matematikailag így fejezhető ki: létrejött a magyar nemzetiségű képviselők halmaza, valamint ezzel szemben a szlovák és a román nemzetiségű képviselők halmazának az egyenlősége. A magyar halmaz és a szlovák–román halmaz között a metszés kizárttá vált.

E helyzetből levonható néhány egyszerű következtetés. A magyarok törekvése nemzeti identitásuk megőrzésére ellentétes a román és a szlovák nemzet nevében a politikusok

által megjelenített nemzethatalmi és nemzetállami érdekekkel. Szlovákiában és Romániában a többségi nemzet nevében a politikusok által megfogalmazott állami és nemzeti érdek felülemelkedik az állampolgári egyenrangúság követelményén.

A kezdeményezők között mind román, mind szlovák részről helyet foglaltak kormányparti és ellenzéki képviselők, ami azt jelenti, hogy a közöttük lévő kérlelhetetlen belpolitikai ellentétek háttérbe szorulnak, ha a magyarokkal szemben kell együttesen fellépniük.

A szlovák és a román politikusok által megfogalmazott nemzetpolitikai álláspont a szlovákiai és a romániai parlamenti delegáció magyar tagjait a magyarországi parlamenti delegáció soraiba irányította.

Ezen a helyzeten érdemes lenne elgondolkodni mindazoknak, akik a szlovák és a román nemzet és államiság jövőképevel foglalkoznak. Ha a kulturális nemzeteszmére épülő, befogadó jellegű magyar kedvezménytörvény ilyen érdekütközést váltott ki, akkor a román és a szlovák nemzeti érzékenység és nemzeti veszélyeztetettség érzés nem alapul-e valamilyen koncepcionális tévedésen. Ugyanakkor ha a magyarokkal szemben a szomszédos két nemzet köreiben ilyen reakciókat vált ki a törvény, elegendő lesz-e ez azon hiányosságok megszüntetésére, amelyek miatt a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarok az állampolgárságuk szerinti állam szerveinek mulasztásai (elutasításai) miatt szenvednek.

A törvénnyel szemben felmerülő kifogások kapcsán egy nemzeti párti szlovák politikus fogalmazott a leglényegretörőbben 2001. november 2-án Pozsonyban: a törvény veszélyezteteti mindazt az eredményt, amit az előző 80 évben elértünk a magyarokkal szemben (azaz a magyarok kárára).

Lám, lesz elegendő dolga a 21. században a modern, illetve a posztmodern elkötelezettségű magyar, szlovák, román értelmiségieknek, politikusoknak, civil aktivistáknak, hogy kimozdítsák a Kárpát-medencei társadalmakat a 20. században kövületté merevedett 19. századi gondolkodásmódból.

Forrás: *Magyar Nemzet*, 2001. december 1.

Márványi Péter

A remény rabjai

I.

A magyar értelmiségi általában Magyarországon, itteni politikai intenciókban keresi a státustörvény magyarázatát, pedig a magyarázat ugyanúgy a határon túl van, mint maga a kedvezményezett. Elég könnyű lenne elintézni – értelmiségi körökben sok helyen meg is teszik – a státustörvényt azzal, hogy a jogszabály egy nacionalista magyar kormányzat kreációja, a határon túli magyarok kegyeinek megnyerése érdekében és a hazai szélsőségesek revizionista álmainak udvarolva – erősen korlátozott formában persze. A helyzet ennél jóval bonyolultabb, jóval tragikusabb, így is mondhatom: függetlenül attól, mennyire jó vagy nem jó, sikeres vagy nem sikeres, támadott vagy kevésbé támadott: a törvény elsősorban menekülési esély egy kegyetlen csapdahelyzetből.

Talán van, aki emlékszik rá: nem státussal és kedvezményekkel kezdődött, hanem kettős állampolgársággal. A kérdést 1997 őszén az RMDSZ legradikálisabb szárnyának vezetője, Katona Ádám vetette fel egy székelyudvarhelyi fórumon a Fidesz Erdélyben fellépő vezetőinek, és Orbán Viktort akkor szemlátomást meglepte a kérdés: „Mikor kapnak az erdélyi magyarok kettős állampolgárságot?” Minket, újságírókat is meglepett. Két hét múlva Bukarestben Horn Gyulát egyenesen kihozta a sodrából a felvetés. Kellett néhány hét, amíg megértettük, hogy többről van szó, mint egy erős megfogalmazásairól ismert erdélyi magyar politikus meglepő ötletéről – alig egy hónap múlva az erdélyi magyar közbeszéd egyik legfontosabb témájává vált a dolog. A kettős állampolgárságból aztán az évek során – ahogy az aktuális magyar kormányzat szembesült az európai igényekkel – külhoni állampolgárság, majd státus lett, ebből aztán a ma valóban tévesen emlegetett, a státust nem érintő kedvezménytörvény. A lényeg azonban, hogy a romániai magyarok már 1997-ben megérezték, mi vár rájuk a két ország széttartó fejlődése miatt.

Ahogy egyre inkább világossá vált, hogy Magyarországot valóban felveszik a NATO-ba és Romániát akkor nem, ahogy egyre inkább világossá vált, hogy Magyarország az uniós tagság egyik legesélyesebb várományosa, Románia pedig nem, annál inkább erősödött a tudósító számára is érzékelhetően a feszültség Erdélyben a magyarok körében. A feszültség egyik oka volt csak az a fenyegetés, hogy ha Magyarország és Románia közé leereszkedik a schengeni határ, akkor Magyarországra a magyaroknak éppoly nehéz lesz eljutni, mint Nyugat-Európába. Ez is nagyon keserves kilátás, ha belegondolunk, hány család él most is két országban, hány gyerek próbál mostanság szerencsét vagy tanul a magyarországi egyetemeken, hány ember dolgozik feketén vagy fehéren nálunk, hogy fenntartsa az otthoniakat. Működött emögött valami általánosabb elkeseredés: a perspektívák teljes hiányának érzése, valami olyan kilátástalanság, amit a magyarországiak nagyon nehezen

tudnának felfogni, megérteni, mert ilyen lehetetlen jövőképe gyaníthatóan utoljára '56 után lehetett a magyarországiaknak, amikor megnyílt a kapu – majd be is zárult.

Románia egyedülálló ívet járt 1996 és 2001 között – e sorok írójának megadatott, szerencséjére vagy szerencsétlenségére, hogy épp ezt a különleges tapasztalatokkal terhelt periódust figyelhette közről. Nem volt olyan európai állam az egykori szocialista táborban, amely ennyire hangos kampánnyal indult volna az integráció csapásán Európa felé – hogy aztán ennyire látványosan megtorpanjon, egyes jelek szerint talán vissza is forduljon, de legalábbis megálljon ezen az úton. Olyan mindig volt, hogy lelassultak folyamatok, de ez az ország négyéves lelkes Európa-propaganda után 2000-ben beszavazta a hatalomba azt a pártot, amely ellenzékként kifejezetten NATO- és Unió-ellenes politikát képviselt egészen a választásokig. Igaz, utána ez a formáció is gyorsított integrációt hirdetett, de az ehhez szükséges folyamatok továbbra is rendkívül lassúak, vontatottak. Reform, decentralizáció, gyors privatizáció, közigazgatási szerkezetváltás és sok minden más helyett legutóbb például az Amerika-ellenes terrorakció lett a román integráció fő faktora: sok politikus hetekig terjesztette, hogy ha a NATO – ahogy vezetői mondják – a terrorizmus elleni harcra készülve erősödni akar, ez nem jelenthet mást, mint a NATO kiterjesztését, tehát Románia felvételét a szövetségbe.

A magyar külpolitika természetesen nem gondolkodhat és cselekedhet másképp, mint hogy őszintén – mert valóban elemi érdeke – támogatja Románia integrációját. Az viszont egészen más a kérdés, hogy ennek a folyamatnak mi a valószínű esélye. 1996-tól 2000-ig sikertelen volt az európai fordulat végrehajtásában a jobboldal vezette koalíció, amely kifejezetten ezzel a programmal kezdett kormányozni, de a tétova lépések csak a gazdaság leromlását és a társadalom elszegényedését gyorsították fel, nem futottak együtt azok a szerkezetváltozások, a piacosodásnak azok az elemei, amelyek miatt hosszú távon megérte volna a társadalmi áldozatvállalás. Most egy jóval pragmatikusabb társaság vezeti az országot, amely egyszerre ígér gazdasági növekedést, szociális biztonságot és gyökeres reformot, integrációt. Nem akadt a térségben olyan állam, ahol ez így együtt sikerült volna.

Hosszú-hosszú elemzés témája e legalábbis megrekedni látszó folyamatnak az okait behatárolni: benne volt a történelmi tévedés, hogy az elmúlt évtizedek folytatásaképp az ügyes diplomáciai játék, az okos kirakatpolitika is elég a nemzetközi célok eléréséhez; benne volt a tavaly bukott vezetésnek a tévedése, hogy a pusztán tény, hogy ők, a kommunizmus ellenségei kerültek hatalomra, megnyit előttük minden kaput; benne van egy felemásan kialakult gazdasági elit, amelynek inkább erősek a kapcsolatai a túlsúlyos kormányzati szférához, mint a nemzetközi tőkéhez, amellyel nem biztos, hogy versenyezni akar; benne van a nagyipari proletariátusnak a továbbélése, amely sokszor erőszakos fellépéssel és vállalkozói teljes egyetértésével akadályozza meg egy-egy alig termelő cég privatizálását. Sőt benne van ebben a kudarcban az a magyarellenos hagyomány is, amely az állam egységének veszélyeztetéseként fogja fel a decentralizációt, a regionális szemléletet, amely nélkül nincs integráció.

Nos, a mi témánkkal kapcsolatban a lényeges az, hogy ebben a végtelenül bonyolult közegben az elmúlt öt évben annyi mindenestre kiderült, hogy az egyetlen pontosan körülírható, behatárolható társadalmi csoport, réteg, közösség, amelynek egész biztosan létérde-

ke az integráció, az a romániai magyarság. Nem feltétlenül valamiféle „huntingtoni” jellegű teória a magyarázat. A romániai magyar számára a kisebbségi léthelyzet könnyebbé válna a regionalitás, az önkormányzatiság erősödése. Az európai normák természetessé tennék, hogy legyen saját oktatása teljes vertikumban, egyszersmind értelmetlenné válna bármiféle gyanakvás is vele szemben: egy uniós országban, ahol minden területnek megvan a maga önzagzatása, és alig van jelentősége a határoknak, miért is lenne veszélyes a magyar többségű tanács a magyar többségű városban, a magyar egyetem vagy egyáltalán a magyar nyelvhasználat? Míg a románok körében a felmérések szerint a túlnyomó többség nem vállalja a versenyt, a kockázatot, inkább az államtól követeli az alacsony szintű, de biztos megélhetést – gyakorlatilag ezért történtek az évszázad végi bányászjárások, de ezért zajlott néhány hete a legutóbbi privatizáció- és szegénységellenes tüntetés is Bukarestben –, addig a magyarok jelentős része próbálkozik, céget alapít, küszködik, valahogy úgy, ahogy nálunk a nyolcvanas évek géemkás korszakában.

Még egyszer mondom, nem feltétlenül csak kulturális és hagyománybeli, mentalitásbeli különbségek dolgoznak ebben. A romániai magyarok talán azért is hagyatkoznak kevésbé az állam kényelmes, de alacsony szintű gondoskodására, mert nem bíznak benne. Miért is bíznának abban a román államban, amely elvette, majd most is vonakodik visszaadni kisebbségi jogaik jelentős részét éppúgy, mint egyetemüket, intézményeiket, föld- és erdővagyonukat, egyházaik ingatlanjait, és ez a vonakodás akkor is jellemző, ha a magyarok képviselői benne vannak a kormányzásban, akkor is, ha nem.

A csapdahelyzet lényege tehát, hogy a romániai magyar a romániai románnál kevesebb esélyt lát az európai betagozódásra, egyáltalán az ország fejlődésére, a lényegi változásokra, és ez talán sokkal nagyobb baj neki, mint a romániai románnak. Közben persze ő is ennek az országnak a gyermeke, ahol a valóságos, bár keserves átalakulás helyett a varázslatos, de verejtékmentes fordulatok csodájában bíznak az emberek. A románok abban, hogy valami káprázatos nemzetközi konstelláció beviszi őket Európába, a gazdagságba – míg a magyarok számára a maguk helyzetében a kettős állampolgárság csillantotta meg a mesés menekülés esélyét a realitásból.

Egyébként többek közt épp ez magyarázza azt az elképesztő ingerültséget, amivel a románok a státustörvényt figyelik: miután Magyarország számukra megmagyarázhatatlan módon – biztos, mert jobban lobbizott – bekerült a NATO-ba (pedig a román hadsereg mennyivel erősebb, Románia stratégiai helyzete mennyivel fontosabb), polgárai isten tudja, milyen ügyes trükk révén szabadon mászkálnak nyugaton, és talán a németek támogatása révén (a románokat a franciák támogatják) esélyes az Unióra is (pedig Románia mennyivel nagyobb piac, mennyivel gazdagabb természeti kincsekben) – ebbe az érthetetlen és érdemtelen előrehaladásba most bele akarják vonni a romániai magyarokat is! Elfogadhatatlan ez annak a románnak, aki számára eleve elfogadhatatlan volt, hogy az elmúlt években – ellentétben az előző évtizedekkel – Magyarországnak sok minden „bejött”, míg Romániának nem. Ma már kevesen emlékeznek, mikor és miért indult be egyáltalán Romániában az integrációs kampány. Mikor vált a NATO-tagság váratlanul elsőrendű kérdéssé, a nyugatbarát szövegek után sürgető gyakorlati igényné? Akkor, amikor kiderült, hogy Magyarországot meghívják a tagságra. Akkor kezdődött a romániai vezetők ugyancsak

heves nyilatkozatháborúja, amelynek az volt a lényege, hogy a stratégiai egyensúly felborulása fenyeget, a térség békéje kerül veszélybe, ha Magyarország a NATO tagja lesz, de Romániát nem veszik fel ugyanakkor.

A már most is igen komoly átáramlás a romániai magyarok körében az anyaország felé nem magyarázható egyszerűen anyagi okokkal, a jobb megélhetés reményével, a kisebbségi lét nehézségeivel. Az igazi kérdés: hol lát valaki perspektívát, biztató vagy legalábbis elfogadható jövőt magának és a gyermekeinek. A romániai magyarok válasza erre a kérdésre: az útlevelük és a lábuk vagy az autójuk négy kereke. A státustörvény ehhez képest működőképes kompromisszum: amíg eldől az ország sorsa, próbáld átvészelni a bizonytalan helyzetet úgy, hogy közben nem kell végleg kivándorolnod. Gyere át egy időre, tanulj vagy dolgozz, szedj össze valamennyi tőkét, hátha aztán otthon is beindulnak a dolgok.

A státustörvény körüli viharokban a magyar külpolitika abban a kellemetlen kommunikációs helyzetben szorong, hogy minderről nemigen beszélhet a törvény védelmében. Ha a státustörvényt azzal magyarázná, hogy Romániának nem megy, vagy nehezen megy az integráció, ezzel magára szabadítaná azt a vádat is, hogy nem ért egyet Románia integrációjával, pedig Magyarország számára Románia felzárkózása ugyanolyan természetes mód könnyítené az életet, mint a romániai magyarok számára.

II.

Az előzőekből következik, hogy a román politika ellenállását sem lehet azzal elintézni, hogy nyilván tiltakoznak, mert a magyar fél nem tárgyal velük. A státustörvény körüli hatalmas botrány mellett ősszel ismét beindult, még hozzá nagyon durván, nagyon erőszakosan egy másik botrány is: a kampány az erdélyi magyarok ellen. Kezdődött az emlékezetes tankönyvvüggel, folytatódott azzal, hogy maga a belügyminiszter mutatott be a kormánypárt Kolozs megyei elnökeként olyan programot, amelynek lényege a magyar önkormányzatok megfékezése, a magyar tőke kiszorítása, a román állam hatalmának helyreállítása a többségben magyarok lakta területeken. Jött még ehhez egy hasonló tartalmú jelentés a titkosszolgálat részéről, amelyet a parlamenti felügyelőbizottság tett közzé. Bakóban a helyi hatóságok a minisztériumok asszisztálása mellett próbálják felszámolni a csángók otthoni magyaroktatását. Majd megtörtént az, amit nehéz másképp minősíteni, mint provokációnak: Románia és Erdély egyesülésének évfordulóján, december elsején nem a 18-as egyesülési nagygyűlés helyszínén, a többnyire románok lakta Gyulafehérváron tartották az eddigi szokások szerint a központi emlékünnepséget, hanem a túlnyomórészt magyarok lakta Csíkszeredán. Átfogó, erőteljes magyarelles fordulat mutatkozott, amelynek csak egyik eleme volt a státustörvény elleni fellépés.

Ami pedig a törvény körüli kétoldalú történéseket illeti, hát van ezeknek néhány furcsa mozzanata. Az ügy az után került a Velencei Bizottság elé, még hozzá román kezdeményezésre, hogy a két fél megállapodott abban, nem viszi nemzetközi fórumokra a vitát. A román kifogások hónapokon keresztül kizárólag általánosságokra szorítkoztak: a törvény extraterritoriális, diszkriminatív és az európai normákkal ellentétes; de hogy konkrétan

miért, mennyiben, ez még a kétoldalú vegyes bizottság vagy a kisebbségi albizottság ülésein sem derült ki, egészen október végéig, a velencei bizottság dokumentumáig. Volt, hogy a román tárgyaló fél, akivel a törvény munkaügyi passzusait akarták megbeszélni, inkább vidékre utazott, amikor Bukarestbe érkezett a magyar delegáció, és akadt olyan kormánytag, aki elismerte, hogy nem is olvasta a törvényt, amelynek gyökeres megváltoztatását követeli.

Közben az is kiderült, hogy egyáltalán nem csak a jogszabályról van szó: a Năstase-féle dokumentum, amit a román kormányfő Orbán Viktornak adott át, nem egyszerűen a státustörvényt akarja gyakorlatilag minden pontjában megsemmisíteni, hanem súlyos kitételei vannak a törvénytől teljesen függetlenül, általában a román-magyar viszonyra, ezen belül arra, hogy Magyarország támogathatja-e a romániai magyarokat. Már a Velencei Bizottság dokumentumának értékelésekor elhangzott az a figyelemre méltó megállapítás, miszerint az ajánlások legfőbb üzenete, hogy a romániai magyarok a román nemzet részét képezik. Nos, innentől kezdve a pusztá tény, hogy a romániai magyarok magyarul beszélnek, gondolkodnak, magyarként próbálják szervezni mindennapi életüket, elfogadhatatlan. Hogy érzékeltessem, mi ennek a felfogásnak a lényege, íme egy idézet egy bukaresti lapból december 1-jén, reagálás arra, hogy a magyarok nem óhajtának e napon együtt ünnepelni a románokkal: „A magyarok, miután többségben vannak az őket megtűrő [kiemelés tőlem – M. P.] Románia néhány megyéjében, úgy hiszik, joguk van arra, hogy megalázzák az ország nemzeti ünnepét.”

Ahogy egy konferencián Varga Attila RMDSZ-képviselő fogalmazott: amikor az ajánlások megjelenésekor Budapest és Bukarest egyszerre fogott győzelmi ünnepsébe, akkor kezdtek ők, a romániai magyar politikusok szorongani. Varga egyébként 5:3-ra értékelte a meccset a magyar fél javára, de hozzá kell tenni, ebből még a magyar közvélemény nem érzékelt teljes győzelmet, többek közt azért, mert furcsa mód napokon át még a magyarországi magyar sajtó is jelentős részben román forrásból értékelte az ajánlásokat.

Ezen a ponton a gondolatmenetet cáfolni látszanak az események: a cikk már jó ideje várt megjelenésre, amikor e sorok írásának napján megszületett az egyetértési nyilatkozat, amely ebben a pillanatban – úgy tűnik – elcsitítja az ellentéteket, lecsendesíti a vihart. A román fél eljutott addig, hogy már saját nemzeti céljai ellen szolgál a konfliktus továbbélése. Belpolitikai helyzete sem stabilizálható a romániai magyarok segítség nélkül, nemzetközi porondon sem volt hozadéka a cirkusznak. A magyar kormány is hajlandó volt néhány fontos passzusban engedni, nyilván szintén saját jól felfogott érdekei miatt. Az aláírás pillanatában megjósolható, hogy csak úgy, mint a velencei döntést, ezt a dokumentumot is mindkét vezetés saját győzelmeiként találja. Mivel a vitát kiváltó, de a törvényen túli tényezők nem sokat változtak, nem állítható biztosan, hogy ezzel lezárult ez a történet, vagy hogy más alkalmas ügy kapcsán nem válhat újra feszültté a helyzet a román–magyar–romániai magyar kapcsolatrendszer bonyolult háromszögében. Năstase Budapesten jelezte, a státustörvény továbbra is döntő tényezője a kétoldalú kapcsolatoknak.

III.

A státustörvény megvalósításának egyik legvitatottabb pontja a „ki a magyar” kérdés, ami mögött az az olykor ki is mondott félelem áll, hogy ha nem húzunk egyértelmű határt, nemcsak magyarok lesznek a kedvezményezettek. Nos, a túlzott felháborodás elkerülése végett a következő bekezdéseket fogja föl az olvasó egyfajta gondolat kísérletnek, amely ha nem is egykönnyen megvalósítható programot vázol, de legalább valamelyest jelzi, merrefelé kellene elmozdulni a státustörvény kapcsán, de azon túl is, ebben a konfliktusos állapotban.

A törvény érthető mód kifejezetten a szomszédos országok magyarjaira vonatkozik, és eddig a romániai példával épp azt fejtegettem, miért nagyon is jogos ily mód megkísérelni segíteni őket. Most pedig arra térnék rá, miért nem tartom bajnak, sőt, miért gondolom bizonyos mértékig egyenesen kívánatosnak, hogy ne csak a magyarok jussanak kedvezményekhez. Gondolom pedig ezt nem egyszerűen a liberalizmus logikája szerint – hiszen minthogy a törvény a szabad identitásválasztáson alapul, miért ne lehessen románoknak is szabadon választani, ha úgy érzik: változtatni identitásukat –, hanem nagyon is pragmatikus megfontolásokból. Arról van ugyanis szó, hogy valami kiutat kellene keresni a jelenlegi helyzetből, valami esélyt arra, hogy ez a szerencsétlen szembenállás, ez az elképesztő gyanakvás, ez a zsigeri ellenérzés – hogy finoman fejezzem ki magam – feloldódjék végre a románság körében irántunk.

Itteni értelemmel nehezen elképzelhető, miféle magyarságkép él odaát – különösképp azokon a területeken, ahol nincsenek magyarok, különösképp azoknak a többségieknek az agyában, akik életükben nem találkoztak még magyarral. Először is van olyan bukaresti, aki úgy tudja, hogy ha ő megjelenne a Székelyföldön, akkor súlyos veszélyeknek tenné ki magát, köztöködnének vele, megvernék, és már előre fel van háborodva, hogy saját országában nem mozoghat szabadon a veszélyes magyarok jelenléte miatt, akik amúgy is el akarják szakítani a két székely megyét (tényleg, hová is cipelhetnék Románia legközepéből?). Ennél sokkal elrugaszkodottabb elképzelések élnek magáról Magyarországról és a magyarok habitusáról. Ha valaki kizárólag román lapokból értesül, meg lehet győződve róla, hogy a magyarországi magyarok veszedelmes és agresszív népség, Ázsiából származó kultúrálatlan társaság, legfontosabb ügyük Erdély visszafoglalása, ezzel kelnek és ezzel fekszenek, erre gondolnak, ha sportolnak, erre gondolnak, ha erősítik gazdaságukat, ha a NATO-ban és az európai intézményekben tevékenykednek – egyáltalán nem kell, hogy a dolog konkrétan kapcsolódjék Romániához, elég, ha csak Magyarország nemzetközi súlyát és szerepét érinti. Apropó sport: itt egy-egy román-magyar focimeccs történelmi sérelmek jóvátétele, a magyar sportoló ellenség, a cél a megalázása, a legyőzése nemzeti ügy, történelmi tett. Tudom, elfogult gonoszkodásnak tűnik ez a beállítás, de sajnos nem az: román lapok címdalairól származik.

Mindeközben véletlenül sem kerül elő a médiában pozitív információ velünk kapcsolatban. A román tévék lehetőség szerint nem sugároznak felvételeket magyarországi városokról, tájakról, abszolúte nem érdekes számukra, hogy szomszédságukban – abban az integrációs közegben, amely felé olyannyira törekednek, abban az országban, amelynek fejlődési pályáját kellene követni – milyen a mindennapi élet, a gazdaság, a kultúra, a való-

ságos világ. Ami ennél veszélyesebb, a román sajtó hajlamos az igazán fontos mozzanatok tudatos eltussolására is. Életre szóló élményem volt, amikor a bukaresti újságok többsége második oldalon, alul, két rövid hasámban számolt be Constantinescu és Göncz történelmi találkozójáról, mind a lapok, mind a tévék gyakorlatilag lenyelték a Marosvásárhelyen elmondott beszédek üzenetét, a kézfogásokat, a két nép egymásrautaltságának és megbékélésének kinyilvánítását az első államfői találkozón, az egykori etnikai összecsapás helyszínén. De nem kell 1997-es példáiig visszanyúlni: a CEFTA-csúcs után tartott közös miniszterelnöki sajtóértekezlet olyan békés hangnemben zajlott (még nem lehetett tudni, mit kapott Orbán Năstăsetől a státustörvény-csomagban), hogy a román lapok túlnyomó többsége szokatlan mód egyáltalán nem kommentálta: ezzel a helyzettel, ezzel a békés hangulattal nem tudtak mit kezdeni. Tudom, Magyarországon is előítéletes a közvélemény, de legalább lehetősége van az embereknek, hogy mást is megtudjanak Romániáról. Romániában viszont akinek nincs konkrét személyes tapasztalata Magyarországról, az szinte csak előítéletesen megszürt információkat kaphat.

Hát legyen konkrét személyes tapasztalata. Ez az egyetlen mód arra, hogy Románia távolabbi tájaira is átszivároghjon a csendes felismerés: a magyarok Magyarországon nem szarvval és patával közlekednek román vért szomjazó késekkel övükben. Nagy vívmány lenne, ha csak annyi derülne ki sok román számára, hogy néhány kis létszámú társaságon kívül – akiknek munkásságát egyébként bő terjedelemben népszerűsítik odaát – az átlag magyar állampolgárnak nincsenek olyan intenciói, hogy bármilyen adódó alkalommal tankra üljön Erdélyért (kétfmillió magyaréért – és hétfmillió románért). Ha pedig a státustörvény valóban törvényes és értelmes kereteket ad az itteni létezésnek, legyen konkrét és személyes tapasztalata egy valóságos piacgazdaság működéséről, rossz és jó oldalairól egyaránt, értse meg, hogy Európába jutni valamivel több, mint deklarációk kérdése, de az esetleges hozama (meg a kockázata) is több lehet, mint egy öreg Merdzsó a ház előtt. Lássa a jó és a rossz oldalait egyaránt annak, ha egy ország felvállalja a keserves folyamatokat. Igen, jöjjön ide, legyenek konkrét és személyes tapasztalatai – különben sosem lesz megbékélés, értse meg, hogy ez itt egy (többé-kevésbé) normális világ, különben sosem lesz két szomszéd nép között normális kapcsolat. Iliescuék a francia-német megbékélési modellt szokták emlegetni, amikor számon kérnek valamit rajtunk, egyébként meglehetősen hamisan, mert ott nem rekedt ekkora kisebbség az egyik határ mögött. Az viszont valóban nyilvánvaló, hogy ha nem lett volna szabad átjárás a két ország között, ha franciák és németek nem tudnák egymásról, hogy nincs mitől tartaniuk, ott sem indult volna be a ma oly természetes megbékélési folyamat.

Kétségtelen, hogy az ilyen típusú kapcsolatoknak nem tesz jót, ha az egyik érintett ország legújabb intézkedéseként több száz dollár felmutatásához köti állampolgárai szabad mozgását a szomszédság irányába. Létező munkaviszony esetében azonban az átjárás is könnyebb. Ha egy romániai román a Moszkva tér világán keresztül ismerkedik a magyar valósággal, az nyilván nem változtat sokat előítéletein, de ha egy európai mód szabályozott, rendezett munkavállalási és társadalombiztosítási szisztémába kerül, az már sokat alakíthat a gondolkodásán.

Nem hiszem egyébként, hogy annyival több román jönne, amennyit a megfelelő tartalékokkal rendelkező költségvetés ne tudna még elviselni, a dolog hozadéka viszont nagyon nagy lehet. Gyanítható, hogy amikor egyes szélsőséges román politikusok azzal riogatják a közvéleményt, hogy a státustörvény miatt Erdélyben sok román magyar lesz, nem annyira az erdélyi etnikai helyzet visszafordításától félnek, mint attól, hogy a magukat átmenetileg magyarnak valló románok egy kis kiruccanás után már ismét románként ugyan, de mégsem lesznek olyan könnyen meggyőzhetők a magyarok gonosz szándékairól, a nemzetállam egységét és szuverenitását fenyegető veszélyekről. Márpedig, ha csak annyi történik, hogy a legközelebbi politikai, esetleg választási kampány során több román nem hiszi el, hogy a magyarok el akarják csatolni országa egy részét, ha saját szemével látja, mennyire nem okoz nemzeti gyötrelmeket a kétnyelvű feliratozás (ráadásul nincsenek is átmázolva a feliratok), ha nem szavaz feltétlenül olyan jelöltre, akinek pusztá jelenléte is megkérdőjelezi hazája európai jövőjét, már nagyon sokat segített magán – de rajtunk, magyarokon is, határokon belül és túl. Akkor kevesebb lesz a játéktere annak a politikának, amely a státustörvény vagy bármi más ügy kapcsán hergeli a romániai belső közvéleményt, növeli a feszültséget a kétoldalú kapcsolatokban, és nehezíti mindezzel Magyarország integrációját.

Forrás: *Élet és Irodalom*, 2002. január 4.

Dobrovits Mihály

Magyarfelvétel igényeseknek

Státustörvény és nemzetkép

Ami a kedvezménytörvénynek átkeresztelt státustörvény történetének legutóbbi fordulóját illeti, akár elégedettek is lehetnénk. Semmi olyan nem történt, ami újdonság lett volna. A határon túli magyarok idáig is élvezhettek kedvezményeket Magyarországon, amit az Országgyűlés most törvénybe is foglalt. Érzelmi alapon ezek nehezen kifogásolhatók: egy magyar nemzetiségű külföldi polgár igenis érezze magát otthon Magyarországon. Az ugyanis valóban vérlázító, ha például „bagázs!” csatakiáltással magyarokat szállít le a vonatról a magyar határőr. Szánalmas kisnemzeti büszkeség, ha egy nemzet éppen a saját tagjaival érezteti a maga anyagi felsőbbrendűségét.

Amiatt sem kell sírnunk, hogy a magyar munkaerőpiac megnyílt minden román munkavállaló előtt: olyanok ugyanis nem fognak jönni, akik idáig sem jöttek. Sőt a magyar–román egyezség egy olyan regionális munkaerőpiac képét vetíti előre, amelyre már régóta szükség lenne. A délkelet-európai országok regionális együttműködését már az Európai Unió is sürgette.

A gond inkább az, hogy e lehetőség csak egyirányú: a külföldre települő magyar vállalatok magyar irányítói ugyanis nem élvezhetik e szabályozás előnyeit.

Nem arról van szó, hogy a térségben a legerősebbnek tekinthető magyar gazdaság kikényszerítene a szomszédos gazdaságok együttműködését – éppen ellenkezőleg, a szomszédok kényszerítették ki Magyarországból azokat az engedményeket, amelyek az ő javukat szolgálják. Még pontosabban: a szimbolikus kedvezményekért cserébe a magyar-román egyetértési nyilatkozat legalizálta ugyan a korábban illegális munkavállalást, ám továbbra sem magyarázta meg senki e kilencvenháromezer négyzetkilométernyi ország lakóinak, miért lesz nekik jobb, hogy a státustörvényt bevezetik – és nem véletlen, hogy senki.

Semmi nem lesz jobb. Megkezdődhet viszont a társadalom megfélemlítése: e törvény ugyanis egy középjobb kormány által bevezetett szélsőjobboldali szellemiségű törvény. Nem azt jutalmazza ugyanis, hogy valaki azon ország hatóságai előtt vallja magát magyarnak, ahol él, hanem a külhoni magyarság egy-egy Budapestnek tetsző közössége általi elfogadottsághoz köti mindezt. Nem az magyar tehát, aki annak vallja magát, hanem az, akit a magyarországi kormány által preferált határon túli szervezet annak „ajánl”. A státusiródák működése és az ötévente megújítandó magyar igazolvány léte azt jelenti: hiába vállalja valaki hazája (nemegyszer magyarellenés) hatóságaival szemben kisebbségi voltát, azt még egyszer meg kell erősítenie valamely intézménynek. Mindez azt is sugallja: magyarnak lenni nem is lehet az adott intézmények keretein kívül. Ráadásul a magyarnak elfogadottságot egy kívülről (Budapestről) sugallt magatartási kódex követéséhez is köti: ennek lényege elsősorban a gyermeknevelés mikéntje. Az ideális magyar tanuló olyan iskolába jár, amelyet a magyar kormány is jónak lát; a magyar kormány költségén szerez diplomát, majd betölti azt az állást, amelyet a honi vagy a határon túli magyar politikai elit, netán egyháza szánt neki. Felnőtt életében továbbra is alkalmazkodni fog a közösség elvárásaihoz, ellenkező esetben elveszíti magyar igazolványát; folyamatosan választania kell a nemzeti és az állampolgári lojalitás között. És ezzel voltaképpen a mindenkor magyar politika kliensévé válik. (Ezzel párhuzamosan hazája hatóságai számára gyanús lesz.) A magyar státustörvény első posztulátuma éppen az, hogy egy csoportba kategorizálható magatartási mintával kapcsolja össze a magyarságot: az a magyar, aki a meghatározott kisebbségi magatartási mintát követi, s gyermekeinek is ezt igyekszik átadni.

Ez egyébként a hetvenes évek klasszikus, a magyar szervezetekbeli tevékenységet, az oktatást és a magyar színházat támogató magatartási mintáján alapul, beleértve természetesen az egyházi aktivitást is. Nem az a probléma, hogy ezek ne lennének fontosak; ha némiképp a 19. század hagyománya is mindez, nyilvánvaló ezen intézmények közösségteremtő ereje. A nagy baj az, hogy e mintakövetés kényszere kizárólagos. Úgy vélem, lehet magyar a gyermekét szlovák, ukrán vagy román iskolába járató analfabéta és templomkerülő alkoholista is; és őt is vállalni kellene. Ad absurdum: a magyar állam természetesen megteheti, hogy egy ilyen embert alapos okkal távol tart a saját területétől, azt azonban nem teheti meg (s remélhetőleg nem is teszi), hogy magyar igazolványának megtagadásával kétségbe vonja az identitását.

A törvény egyik legveszélyesebb pontja éppen az, hogy az identitás és a jó gyerekeknek járó kedvezmény összemosására játszik. A törvény másik sajátossága pedig az, hogy

adhatóvá teszi azt, ami *van*: az egyén számára a nemzeti identitás szabad megválasztását. E módszer nem lehet alkalmas a vállalt identitás megőrzésére (ráadásul a magyarként való elismerést egy, a kérelmező számára idegen állam szavatolja). Igaz, a törvény tolerálja, ha valaki több csoporttal vagy intézménnyel is próbálkozik; de identitásának elismerését nem teszi e vállalás automatikus következményévé. Vagyis újra csak oda lyukadtunk ki: nem az a magyar, aki annak vallja magát, hanem az, akit *valahogyan* elfogadnak magyarnak.

És akit végső soron a budapesti kormány is elfogad magyarnak.

Így fordulhat elő, hogy – konkrét példa – a magyarságukért és magyar nevükért a múltban mindig kiálló, valóban konzervatív, saját költségükön magyar nyelvű cserkészetet, templomot, kiadót, irodalmi életet teremtő magyarok sikítófrászt kapnak a gondolatra, hogy a jelenlegi, konzervatívnak mondott magyar kormány magyar igazolványáért folyamodjanak. Nem mintha nem kapnák meg; de felháborítónak tartják, hogy rendőrpofonokkal megszenvedett magyarságuk igazolásáért most olyan honfitársaikhoz forduljanak, akik a nehéz időben biztos menedéket keresve lapultak a magas fűben.

*

Azon, hogy a törvényt szélsőjobb szellemiségűnek tartjuk, az alábbiakat értjük. A magyar politikai gondolkodásban a „jobbboldaliság” általában az antiszemitizmussal konnotálódik. A jelenlegi politikai elit valóban nem vádolható antiszemitizmussal. Sőt a tökéletes asszimilánsok és a hangos disszimilánsok egyaránt kedves gyermekeik. A kettő közötti magatartásra nincs igény, mivel csak ez a két magatartás értelmezhető közösséginek. A magyar (és nemzetközi) szélsőjobbboldaliság manapság nem az antiszemitizmusban nyilvánul meg, hanem az egyéniséggellenességben. Az ellensége nem „a zsidó”, mint évtizedekkel ezelőtt, hanem bárki, aki egyéniség; igaz, gyenge pillanatainkban kézenfekvő megoldásként mindenkit lezsidóznak, aki egyéniség. Úgy vélem, erről kell várni a támadást: nem az amúgy is már rég szalonképtelen antiszemitizmus felől, hanem a *csoportba kategorizálhatatlanság* bűnként való elkönyvelése felől.

A filozófia jól ismeri a semmiből mindent elvét: ha sikerül hamis premisszák alapján valós konklúzióra jutnom, akkor a logika egészét kiküszöbölhetem. Ha a határon túl elfogadtathatóak egy torz, kontrollálhatatlan közösségi politizálás elvei, akkor azok hamarosan feltűnnek itthon is. A kötelező mintakövetésre átállított társadalom kialakítására tett kísérletek jelei már a határokon belül is mutatkoznak. Bár első pillantásra nem látszik az összefüggés a státustörvénnyel, a kormány azon legújabb rendelete, miszerint nem kaphat jogosítványt a katonának alkalmatlan, pontosan ebbe a vonulatba illeszkedik.

E közösségi politizálás másik torz jellegzetessége az, hogy azokat alázza meg, akikkel a határon túli magyarság kénytelen együtt élni. E szemléletnek az a tévhit az alapja, hogy a határon túli román, ukrán, szerb polgár eleve bukásra ítéltetett, s magyar honfitársát az ő bukásának következményei alól akarjuk mentesíteni. Ez a fajta stratégia szükségszerűen hazárdjáték, mivel kizárja azokat, akiknek az együttműködése nélkül nem működhet e törvény.

Végül, de nem utolsósorban érdemes elgondolkodnunk a törvényhez kötődő jelképeken is. A magyar igazolványok belső oldalán szereplő törvénytövege, miszerint Szent Ist-

ván a „keresztény Európa” tagjává tette a magyarságot, történetileg kétséges, s a ma ember számára legalábbis vitatható kijelentés. „Keresztény Európa” ugyanis már rég nem létezik; a mai Európa gondosan igyekszik elkerülni minden vallásos konnotációt. Nem értem ugyanakkor, hogy 1000 környékéről nézve miért nem a keresztény Európa része az ortodox világ. A Hagia Sophia építése idején még a „keresztény impérium tagjaiként” (*membra Imperii Christianae*) fogadtak hűséget a mai nyugat-európai államok őseiként elfogadott germán királyok a konstantinápolyi császárnak; a magyar korona alsó része, a *Corona Graeca* bizánci eredetű.

A korona ábraként is szerepel a magyar igazolványokon. Nem tévedésből. Annak a torz elképzelésnek a következményeként, amely a rég megcáfolt Szent Korona-elv továbbélésében képzelel el a határon túli magyarság és az anyaország kapcsolatát. A határon túli magyarság e szerint megszűnt ugyan a magyar állam polgárának lenni, nem szűnt meg viszont a kapcsolata a Szent Koronával, amely egy, az államtól független nemzet egységének a megtestesülését jelenti. Tény, hogy a nagyszombati szerződés (1615) elfogadta, hogy a magyar koronához való tartozás nem jelenti egyúttal a magyar állam fennhatóságát, ez azonban nehezen fogadható el a jelenlegi helyzet precedenseként. A korona etnikai jelképpé stilizálása merőben ellentétes a magyar történeti hagyománnyal. A „koronához tartozók” és a magyar állampolgárok kettősségének képe pedig nem egyszerűen anakronizmus, hanem közjogi és nemzetközi jogi képtelenség.

A magyar szabadelvűség nem eshet a kádári életmód-sovinizmus csapdájába: nem a romániai, szerbiai, ukrainai vagy éppen szlovákiai szerencsétlenektől kell féltenuünk a magunk sovány jólétét. Nem lesz a saját kenyereünk kisebb attól, ha elismeri a törvény azt, hogy ők is megkereshetik itt a télirevalót. Megkeresték ők azt már törvény nélkül is; éppen úgy, ahogy gyermekeik közül is jó néhányan ide jártak már iskolába, egyetemre.

Még egyszer: a probléma az a mód, ahogyan mindezt az új törvény szabályozni akarja; a nemzethez tartozás attribútumainak kötelező rögzítése, a magyarok és a magyar állampolgárok értelmetlen szembeállítás az, ami ellen tiltakoznunk kell. És az ellen a szemlélet ellen is, amely ezt a kérdést a kenyérharc szintjére akarja lealacsonyítani.

És hogy mi következik mindebből? A Fidesz–MPP vezetése a jelek szerint egy olyan nemzetkép szellemében ügyködik, amely már a harmincas években sem volt korszerű. Abból, hogy e nemzeti romantikát újjáélesztik, szomorú következtetés vonható le: a tapasztalatok szerint csodagyerekből ritkán lesz nagy felnőtt. Nem a szellemi, hanem az érzelmi képességei miatt. A nagy tudású, de érzelmileg felkészületlen személyiség hajlamos arra, hogy öntörvényűvé válva a valóságtól elszakadt vágyálmokat hajkurásszon. A jelenleg uralmon levő magyar politikai elitet ez jellemzi. A kedvezménytörvény s az annak megvalósítására rendelt eszközrendszer a realitásoktól elrugaszkodott érzelmi politizálás és a voluntarista társadalomalakítás eredménye.

Forrás: *Magyar Narancs*, 2002. január 10., 42–43.

Tamás Gáspár Miklós

A „státustörvény” bukása

Amint azt brutálisan kemény hangvételű írásomban (T. G. M.: „A magyar külpolitika csődje”, Népszabadság [Budapest], Szabadság [Kolozsvár], 2001. június 30., 22 [Bukarest], 2001. július 24–30.) tavaly nyáron megjósoltam, az ún. „státustörvényből” (vagy „kedvezménytörvényből”) nem lett semmi, hiszen eredeti formájában ellentmondott a nemzetközi jognak, a kelet-európai politikai realitásoknak, az érintett országok nemzeti érdekeinek – és főleg semmi érdemlegesen nem kínált az utódállamokbeli magyar kisebbségeknek. Mindezt eltakarta a megtévesztésből, szemfényvesztésből, illúziókból, tudatlanságból, nemzeti pózolásból összeállt szmog. A törvényszöveg szinte azonnal feledésbe merült, amikor a nyomán kialakult veszedelmes regionális helyzet szembeállította a térség etnikai sovinizmusait egymással és a józan bírálattal, a megvásárolt médiák csaholása közben pedig nyom nélkül eltűnt szem elől a százalmas valóság.

Nem maradt más hátra, mint hogy a Nyugat (hogy úgy mondjam, „az euroatlanti integráció”) közbelépjen. (Az utóbbi hetekben igen alaposan tájékoztam külföldi szakemberektől, diplomáktól, politikusoktól, vezető nyugati külpolitikai újságíróktól, eurokratáktól és NGO-emberektől arról, hogy mi folyt, folyik a színpalak mögött.) A Nyugat ránk még figyelő hivatalaiban hamar létrejött a konszenzus: a lényeket illetően teljes mértékben a román kormánynak van igaza; Magyarország a regionális instabilitás tüzfészke; ugyanakkor „az euroatlanti integráció” ingatag presztízse nem engedi meg, hogy valamely NATO-tagállam (és – talán – EU-tagjelölt) és valamely kívülálló vitájában ne a NATO-tagállamnak legyen igaza formálisan. Tehát Adrian Năstase román miniszterelnöknek bele kellett nyugodnia abba, hogy a „státustörvény” („kedvezménytörvény”) hatályban marad (presztízszvesztés), Orbán Viktor magyar miniszterelnöknek viszont abba, hogy a „státustörvény” lényegi tartalmát – néhány jelentéktelen dekorációtól eltekintve – érvénytelenítik (megsemmisítő politikai vereség).

A kínos és ostoba epizód akár feledésbe is merülhetett volna (ez volt az Orbán-Năstase-egyezség voltaképpeni értelme és célja), ha a Magyar Szocialista Párt, amely sajnálatos módon megszavazta az Országgyűlésben a „státustörvényt”, nem kezdett volna – átlátszó választási okokból – kampányba az Orbán-Năstase „egyetértési nyilatkozat” ellen, amely irányában sovén, populisták és demagóg (közelebbről bevándorló-ellenes, xenofób és etnicista), tartalmi állításait tekintve pedig hamis.

A szocialisták nem veszik tekintetbe – nem is vehetik, hiszen eredeti „igen” szavazatukat tennék nevetségessé –, hogy a külföldiek munkavállalására vonatkozó, rendkívülien szigorú szabályok a „státustörvénytől” függetlenül érvényben vannak, tehát a romániai (ezen belül az etnikailag román) munkaerő tömeges betódulásának állítólagos veszedelme: papírtigris. (Természetesen: az ún. „státustörvény” vélelmezett „kibővítésének”, „kiterjesztésének” hamis híre egy időre majd földuzzasztja az igénylések – a többségükben persze majd elutasított igénylé-

sek – számát.) A Fidesz-MPP-MDF viszont nem cáfolhatja nagyon hangosan (bár Pokorni „pártelnök” diszkréten megtette) a románok betódulásának rémhírét, mert ha bevallja, hogy a szokásos munkavállalási, áttelepülési, bevándorlási, állampolgári stb. szabályok útját állják a „román ajkú” munkakeresők beözönlésének, akkor azt is be kellene vallania, hogy ezek a jogszabályok az erdélyi magyarok tömeges magyarországi munkavállalásának is útját állták volna, tehát az ún. „státustörvény” kezdettől fogva és mindvégig blöff volt.

Tehát abban a pompás helyzetben vagyunk, hogy mind a jobboldal (MPP-MDF), mind az ellenzéki szocialisták állításai hamisak. Sem a riogatásnak, sem a megnyugtításnak nincs tárgyi alapja. (Abban persze igazuk van a kormány bírálóinak, hogy a „státustörvény” megmaradt előírásai – pl. a magyar nyelvű „beiskolázás” anyagi támogatása – zömükben végrehajthatatlanok, alkalmazhatatlanok.)

Alföldi László, a Magyar Köztársaság kolozsvári főkonzulja, az „Esti Krónika” (Kossuth rádió) 2002. január 7-i, hétfői adásában kifejtette, hogy hivatala eddig is kiállított egy évre szóló munkavállalási vízumokat, tehát a „státustörvény” által lehetővé tett, három hónapra szóló munkavállalási engedélyeknek semmiféle gyakorlati jelentőségük nincsen.

Sok hühó semmiért.

Aki a Magyarországon ideiglenes munkavállalásért, tartózkodási engedélyért, áttelepülésért, állampolgárságért folyamodik (elsöprő többségükben magyar nemzetiségűek) viszontagságait, megaláztatásait ismeri – mint e sorok írója –, aki tud a macerákról és végzetúrákról, a szifilisz- és AIDS-vizsgálatokról, az emelkedő „árfekvésű” hatósági korrupcióról, a hivatali brutalitásról, közönyről, szisztematikus halogatásról, a legális és „fekete” munkaadók visszaéléseiről, az erdélyi magyarokat az ún. „anyaországban” övező össznépi ellenszenvről, az azt is tudja, hogy a „státustörvény” körüli, többirányú zavarkeltés és hazudozás mennyire ártott és árt az ötlet állítólagos, reménybeli „haszonélvezőinek”, tudja, hogy tovább szaggatja „a kulturális nemzet” megfakult foszlányait. Mindennek következtében az erdélyi magyar középosztály, értelmiség gyermekei nem Magyarországra, hanem nyugatra igyekeznek, a magyarországi egyetemeket, kulturális intézményeket legfőljebb ugródeszkának tekintik. A Magyarország és Erdély közötti kulturális kapcsolatok – a könyvek, filmek, lemezek forgalma híján – tartalmatlanabbak, silányabbak, nivótlanabbak, mint a hetvenes években. Az „etnikai önérzet” bizonyára intenzívebb, mint volt, de a színvonalas magyar magaskultúrának (és a tőle ma elválaszthatatlan, modern, demokratikus eszmélkedésnek) nincs közönsége Erdélyben, és ezen – egyelőre – az eszköztelen egyházi és magánegyetemek sem segítenek.

Erkölcsei és politikai értelemben pedig súlyos, talán jóvátehetetlen kárt jelent hazánknak az immár a Magyar Szocialista Párt által is szított románellenes sovén hisztéria. Azt nem lehet rossznéven venni az ellenzéki párt vezetőitől, hogy örülnek ádáz, kíméletlen és gátlástalan ellenségük, Orbán Viktor kudarcának. De ez nekik is – mint a „státustörvény” társtetteseinek – kudarc. Be kellett volna látniuk, hogy a „státustörvény” kiherélésével senki nem veszített semmit, a nemzetközi jogi status quo érvényesült. Igaz, az utódállamok kisebbségi magyarságának problémái megoldatlanok, de az Orbán-Nástase „egyetértési nyilatkozat” nélkül is, a „státustörvény” esetleges „sikere” esetén is megoldatlanok lennének.

A de iure hatályos, de facto (lényeges intézkedéseiben, középponti szimbolikájában) „euroatlanti” nyomásra hatályon kívül helyezett „státustörvénynek” mindenképpen, kezdettől fogva az lett volna a fő funkciója, hogy a ius sanguinis németországi vagy izraeli típusú érvényesítését megakadályozza (ezért kellett „lenyomni” a kettős állampolgárság ötletét lebegtető Magyarok Világszövetségét is), magyarul: hogy megakadályozza annak a kimondását, hogy a Magyar Köztársaság minden magyar nemzetiségű, származású, anyanyelvű, kultúrájú, hagyományú személynek a (potenciális) hazája – amit Magyarországon (gazdasági, politikai és ideológiai okokból) senki sem támogat, de ami nagyon sok kisebbségi magyar (többé-kevésbé titkos) óhaja. A „státustörvény” ötlete nem volt „puha irredentizmus”, mint az ÉS-ben olvashattuk, hanem extraterritoriális jogok, hatalmi bázis szerzése a magyar kormánynak, amely immár nem a regionális középhatalom, hanem a regionális nagyhatalom szerepére pályázott a szomszéd államok meggyöngyítésével.

A valódi hatalom (az euroatlanti központ) leintette az elbizakodott magyar kormányt. Az érdekelt kelet-európai népek és népcsoportok valódi életérdekeit mindeközben úgyszólván senki nem képviselte. (A méltányosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy a „státustörvény” kritikájában kezdettől fogja az SZDSZ-nek volt igaza; alternatívát a magyarországi liberálisok se kínáltak – nem is könnyű –, de az ebben az esetben kivételesen bátor viselkedésük nem csak elismerésre méltó, hanem minden bizonnyal ki is fizetődik.) Az ellenzéki publicisztika némely jeles képviselői is meggondolhatnak: tartható-e nyugatra kozmopolita, keletre nacionalista retorikájuk, szép dolog-e a szláv népek és a Balkán iránti lenézés kinyilvánítása, tartható-e a sorstársainkkal való (objektíve meglévő) sorsközösség sovén, „kultúrfölnéző” megtagadása, a Szűcs Jenő-féle (1945 utánra kiterjeszthetetlen) régióelmélet hunningtonizálása (azaz a faji determinizmus kulturális-civilizációs determinizmussá való „légiesítése”), amely illuzórikussá teszi az idegengyűlölő, fajüldöző szennyhullámmal szembeni ellenállást.

Hiszen a jelenlegi rasszizmus-etnicizmus fő célpontjai a munkakeresők, az áttelepülők, a bevándorlók, a menekültek, akiket világszerte és NATO-szerte üldöznek és gyötörnek. Ebben a tekintetben a mostani románellenes sovén hisztéria „európai” és „posztmodern”. Gratulálok.

Forrás: *Élet és Irodalom*, 2002. január 11., 3.

Csepeli György

Képzelt magyarság

A közvélemény-kutatások eredményei, a napi beszélgetések alapján levont következtetések, valamint semleges külföldi megfigyelők szavai alapján a kormánytól független, de a kormánnyal nem feltétlenül szemben álló elmék számára is felrémlik a lehetőség, hogy a közelgő választásokból netán a jelenlegi hatalom vesztésként kerül ki. Megjelent az írás a falon.

Voltaképpen semmi különös nem történt. Az ellenzék nem lépett elő zseniális kampánnyal, a kormánypropaganda sem lépett túl az elmúlt négy évből jól ismert disneylandes nemzeti mesevilág adta kereteken.

A hideg ugyan megtizedelte az otthontalanokat, néhány megégett csecsemő belehalt a sokórás fölösleges utaztatásba, itt egy ház égett el, ott egy bankot raboltak ki, egyébként minden és mindenki hozta a maga formáját.

A politikai helyzet mégis megváltozott. Az Orbán–Năstase-paktum sajátos kollektív félelmeket szabadított fel, amelyek nem horgadnak le. Sőt, mintha minden nap, amikor is a kormány a félelmek lehorgasztásával kísérletezik, mintha csak tovább korbácsolná a szorongást.

Magyarországnak elvégre sok szomszédja van, s csak az egyik szomszéd Ausztria. Valószínű, hogy sem Szlovénia, sem Horvátország nem lesz az támaszpont, ahonnan kiéheztet, egészségileg tönkrement, mindenre kapható olcsó munkaerő áramlana be Magyarországra. Ugyanez már nem mondható el se Szerbiáról, se Ukrajnáról. Szlovákia külön eset. Egyébként ez az ország lehetett volna a Kárpát-medencében élő magyarok lelki komfortjának előmozdítását célzó törvény alkalmazásának ideáltípusa. De nem lett az. A közeli jövő pedig, amikor a jelenlegi magyarbarát kormány lelép majd a színről, semmi jót nem tartogat magyar szempontból.

De mit is jelent az a szó, hogy magyar? A Kárpát-medencében élő magyarokra vonatkozó törvénynek már a neve sem bizonyos, hiszen hol státustörvényként, hol kedvezménytörvényként emlegetik. Ezen kívül zavaró, hogy minden Kárpát-medencei magyarra vonatkozik, kivéve a burgenlandiakat, akik ugyan nincsenek sokan, de hát a horvátországi vagy szlovéniai magyarok száma sem nagy. Az ausztriai magyarok kimaradása a törvény gyógyíthatatlan genetikai hibája. S ha már egy törvény a Magyarország határain kívül élő magyarokról szól, miféle érv zárhatja ki az Amerikában, Ausztráliában s ki tudja még merre szórt magyarságot azon körből, amelyre a törvény egyébként vonatkozhatna? (A szóba jöhető érvbe jobb nem belegondolni.) A kormány rengeteg pénzt fordít magyarság- és kisebbségkutatásra, szakértők légióit foglalkoztatja a magyar állampolgárok által befizetett adókból fenntartott alapítványi intézeti műhelyekben.

Igaz, a neki nem tetsző hasonló profilú intézményt már hivatalba lépése első esztendejében felszámolta, amit figyelmeztetésként szánhatott azoknak, akik akkor még haboztak, beálljanak-e vagy sem a hivatalos magyarságideológia által meghatározott sorba.

Nem tudjuk, a szakértők beálltak-e a sorba vagy sem, de azt tudjuk, hogy a kormány által kezdeményezett és az Országgyűlés hatalmas többsége által elfogadott magyarságtörvény fércmű lett. Egyedül a Szabad Demokraták Szövetségének volt mersze a törvény ellen szavazni. Az SZDSZ dicséretére válik, hogy nem érez kárörömet most, amikor a törvényt kiagyaló államtitkár legodaadóbb híveit leszámítva mindenki számára kiderült, hogy a törvény nemhogy a magyarság javát nem szolgálja, hanem hatása mind belföldön, mind külföldön katasztrofális.

A törvény zavaros ideológiára épül. Nem derül ki belőle, hogy szerzői voltaképpen kikre is gondolnak, amikor magyarokról beszélnek. Ennél is nagyobb baj, hogy magyarság-fogalmuk primitív, etnocentrikus. Miközben az elmúlt években a kormány mást sem tett, mint a magyarok ezredéves államalapítását ünnepelte, nem vett tudomást arról a tényről, hogy az ezer év el is múlt. Időközben hatalmas változások mentek végbe a világban és a tudományban, különös tekintettel a nemzet jelentésére.

Anélkül, hogy a részletekbe belemennénk, legyen elégséges utalnunk arra, hogy világszerte létrejött az állampolgári és a kulturális keretek szabta nemzeti hovatarтоzás, mint a nemzeti identitás két egymástól jellegzetesen különböző ideáltípusa. Ez a fejlemény különösképpen jellemezte a magyarokat, akiket az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása részekre szakított. A részek egyikéből lett a magyar állam, mely állampolgárságot adott a magyaroknak (és a határain belülre került nem magyaroknak), míg a többi rész tagjai olyan állampolgárságot kaptak, amilyen országba kerültek.

A magyar állam ezer évéből az utolsó 80 év már a magyarság szétszakítottságának jegyében telt el, noha korábban is bőven akadtak időszakok, amikor a magyarság csak fikatív egység volt. A státustörvény kiagyalói nem vetettek számot azzal, hogy a magyar állampolgárság idővel ugyanolyan erejű identitásképző tényező lett, mint korábban volt a magyar érzés. A különbség nem jelentéktelen. Az állampolgárság jogilag reális, bizonyítható, mások számára egyértelmű tény, míg a magyar érzés meglétét vagy hiányát csak a szív magyarsága bizonyíthatja. Abszurdum, hogy az utóbbit dokumentummal igazolni, különösen egy olyan dokumentummal, amelyet ötévente meg kell újítani.

A státustörvény által képzett képzelt magyarság-kategória szembe került az állampolgárság által képzett nem képzelt magyarság-kategóriával, s a kettő összeütközött. Az összeütközés lehetőségét egyébként a Társi kilencvenes években végzett vizsgálatai egyértelműen előre vetítették. Sik Endre több nemzetközi tudományos konferencián is előadta azt az e sorok írójával együtt beigazolt tételt, miszerint „a születés által konstituált nemzeti identitás nem teremt szolidaritást a magyar állampolgárok között azok iránt, akik magyarnak tartják magukat, de nem magyar állampolgárok. A bevándorlókkal szemben megnyilvánuló xenofóbia ereje mindenkivel szemben érvényesül, függetlenül attól, hogy kiről van szó”.

A történelem ironiája, hogy egy etnocentrikus kormányt a xenofóbia buktat meg, mely rendszert az etnocentrizmus ikerpárja. Nem baj, lesz idő könyvtárba jární, tanulni, tanulni, tanulni.

Forrás: *Népszava*, 2002. január 28.

Matúš Petrík

Semmit sem sért a státustörvény

Hozzá kell azonban tennünk: sajnos. A szlovák politikusok minősítéseinek rengetegéből kikristályosodó érv, úgy tűnik, elvi kérdéssé akar válni. A törvény állítólag területen kívüli, azaz hatáskörével Szlovákiát is érinti, megsértve az ország szuverenitását; az állam kizárólagos jogát arra, hogy határain belül hatalmat gyakoroljon állampolgárai fölött.

Az extraterritorialitás nemzetközi jogi fogalom, a védettséghez való kizárólagos jogot fedi; azt jelenti, a helyi törvények hatásköre alól felment néhány, az adott országban élő személyt. Ez többnyire az éppen külföldön tartózkodó államfőkre, a diplomatákra és családtagjaikra, az ENSZ képviselőire vagy az állami hajók legénységére vonatkozik. Az extraterritorialitás érvényes az amerikai monopolelleses törvényalkotásban, valamint azokra a törvényekre vonatkozik, amelyekkel a Líbiában és Iránban befektető (nem kizárólag amerikai) cégeket sújthatják.

Extraterritoriális hatályú törvény akkor sérti a nemzetközi jogot és a másik állam szuverenitását, ha az egyik ország vagy közvetlenül az idegen állam területén, vagy a saját területén ugyan, de az idegen országban lejátszódó események hatására gyakorolja hatalmát (természetesen, ha az egyik állam tette szemben áll a másik jogrendjével, egyéb körülmények közt idegen állam bírósági ítéleteinek elismerése és végrehajtása bevett szokás). A törvény azért törvény, hogy az állami hatalom szankcionálni tudja azokat, akik kötelesek megtartani, de megszegik. Tiszteletben tartását ki lehet kényszeríteni. Az államok mint szuverén szubjektumok természetéből adódik, hogy az egyik ország hatalma nem kényszerítheti törvényeinek betartását a másik országban, mert nincs erre módja. Ha ezt szeretné elérni, el kellene foglalnia a másik országot. Egyetlen lehetőség van: az idegen szubjektumokat, amelyekre nem vonatkozik törvénykezésük, saját területükön – országhatárukon belül – szankcionálják, ahol megtehetik. A magyar szerveknek azonban nem ez a célja a külföldi magyarokról szóló törvénnyel. Ha ez lenne, a következő szellemben alkották volna: „ha a külföldi magyarok nem igénylik a magyarigazolványt, vagy nem akarnak élni azokkal az előnyökkel, amelyeket a törvény szavatol, cselekedeteiket (illetve mulasztásukat) a Magyar Köztársaság területén büntetéssel sújtják”. Meglehetősen abszurd dolog, de pontosan kifejezi az idegen állam törvényének extraterritoriális hatályát. A külföldi magyarokról szóló törvény ezzel szemben felhatalmazza az idegen ország lakóit, hogy saját szabad elhatározásukból elfogadják az ebből eredő előnyöket és jogosultságokat. Ezzel senki nem büntet meg senkit, és Szlovákiára gyakorolt extraterritoriális hatásai körülbelül olyanok, mintha egy, Székesfehérvárott szlovákra fordított és ott kiadott könyvet Losonc főterén árusítanának. A szlovákiai magyarok Szlovákiában szabad állampolgárként cselekednek, alapítványokat, polgári társulásokat hozhatnak létre, ajándékokat és anyagi támogatást szerezhetnek a magyar kormánytól vagy akár az ugandai vállalkozóktól. Az, hogy az ajánló szervezetek hitelesítik a magyarigazolványt kérelmező aláírását (ami a szlovák külügyminisztérium egyelőre egyetlen konkrét, nyilvánosságra hozott

kifogása), nem sérti a területen kívüliség elvét. A Szlovák Köztársaságban ugyanis az ilyen fajta hitelesítésnek nincs jogi megfelelője, és a magyar kormány dolga, hogy elfogadja ezt a nem törvényszerű hitelesítést. Elvégre ezt az elvet tartalmazza a nemzetközi magán- és perviteli jogról szóló szlovák törvény 4. paragrafusa, tehát a hitelesítés következményei Magyarországon érvényesülnek.

A szlovák Alkotmánybíróság volt az, amely kimondta, hogy „a szuverenitás (önállóság) jogi fogalom az állami hatalom más hatalmaktól való függetlenségének megjelölésére. Az Alkotmány 1. és 2. cikkelye egyértelműen kifejezi és leszögezi, mi a Szlovák Köztársaság szuverenitásának lényege”. Hogy a szlovákiai magyarok tettei nincsenek nagyobb ellentétben a Szlovák Köztársaság jogrendjével, mint bármi más, alátámasztja a szlovák alkotmánybírók képviselőinek kijelentése, mely szerint a Szlovák Köztársaság olyan intézkedéseket hoz, hogy területén ne érvényesüljön a határon túli magyarokról szóló törvény. Ha e törvény leple alatt a szlovák állampolgárok olyan tettekre ragadtatnák magukat, amelyekkel megsértenék a szlovák törvényeket, nem kellene sem törvényes, sem más rendelkezéseket hozni, elég lenne a meglevőket alkalmazni. Mind a szlovák kormánynak, mind a parlamentnek ügyelnie kellene arra, nehogy az ellenrendelkezések elfogadásával megsértsék az alkotmány 12. cikkelyének 2. bekezdését, azaz diszkriminálják a magyar nemzetiségű állampolgárokat, mert kisebbséghez tartoznak. A határon túli magyarokról szóló törvény is diszkriminatív, mint minden törvény, amely nem vonatkozik mindenkire, csupán a lakosság egy csoportjára. Annyi a különbség, hogy a más országban élő kisebbség pozitív diszkriminációját ez esetben objektíven magyarázzák azzal, hogy jogszerűen érdeklődnek nemzeti identitásuk fejlődése és támogatása iránt, a nemzetközi jog szempontjából pedig megengedett a megfelelő mértékű kedvezményezés. A Szlovák Köztársaság ellenintézkedései egyoldalúan hátrányos helyzetbe hoznák a magyar nemzetiségűeket, akik vállalják a külföldi magyar státusát, anélkül hogy valamilyen törvényes célok lebegnének a szemük előtt.

A határon túli magyarokról szóló törvény olyan, amely senkinek sem árt, aki Magyarország határain kívül él, és sok embernek segít. Előnyeit minden ország elfogadta, melynek lakosait érinti, sőt a román kormány elérte, hogy minden román állampolgárra vonatkozzon. A szlovák kormány azonban olyan egyedi, hogy saját állampolgáraival vette fel a harcot. Noha minden időben érvényes volt az „amilyenek a polgárok, olyan a kormány” mondás, most azt gondolom, ilyen rossz kormányt nem érdemeltünk.

Forrás: *Új Szó*, 2002. február 7.

V.
A TÖRVÉNY LÉTREJÖTTÉNEK
KRONOLÓGIÁJA

Készült a HTMH Observer, a Népszabadság Online, az MTI, a Gondola és más internetes honlapok információi, valamint Bakk Miklós és Bodó Barnának a 2001-es Romániai Magyar Évkönyvben megjelent kronológiája alapján. A gyakran szereplő szervezetek nevét rövidítve használtuk (feloldásukat lásd a kronológia végén).

1999

1999. február 20. A „Magyarország és a határon túli magyarság – 1999” konferencián megalakul a MÁÉRT, melynek tagszervezetei: a parlamenti képvisellel rendelkező magyar politikai pártok, a határon túli magyarság szervezetei, pártjai közül a szövetségi, tehát parlamenti képvisellel, vagy helyi tartományi képvisellel rendelkező parlamenti pártok, az MVSZ, mint a nyugati magyarság képviselője.

1999. február 27. Az RMDSZ marosvásárhelyi SZKT ülésén a kettős állampolgárság kérdése körül robban ki vita. Tőkés László sürgeti a határon túli magyarság számára a különleges státus biztosítását. Korábbi kijelentéseit pontosítva kifejti, hogy amennyiben az RMDSZ a kettős állampolgárságot nem kéri, a magyar kormány ezzel a kérdéssel nem is foglalkozik. Katona Ádám, az RMDSZ Erdélyi Magyar Kezdeményezés nevű platformjának elnöke is a különleges státus megadása mellett foglal állást.

1999. március 23. A parlament elnökével és a magyar külügyminiszterrel folytatnak megbeszélést Budapesten a határon túli magyar pártok vezetői. A Martonyi Jánossal tartott találkozáson a kettős állampolgárság kérdése is szóba kerül.

1999. március 26. Az Országgyűlési határozatot hoz (26/1999.) a MÁÉRT megalakulásához kapcsolódó feladatokról.

1999. július 7. A magyar Országgyűlés határozatot hoz a MÁÉRT megalakulásáról, melynek keretén belül a kormány 1079/1999. számú határozatával létrejön hat szakbizottság (gazdasági, oktatási, kulturális, európai integrációs, szociális és egészségügyi, állampolgársági és önkormányzati).

1999. október 29. A *Népszabadság* megírja, hogy Orbán Viktor kanadai látogatásán kijelentette, meg fogják találni a módot a határon túl élő magyarok szabad beutazására, például azzal, hogy 5-10 évre szóló vízumokat adnak majd ki. „Státustörvény” van születőben, amely a határon túl élő magyarok Magyarországhoz való viszonyát, a választójog, a munkavállalás és beutazások ügyét szabályozná.

1999. november 11–12. A MÁÉRT határozatot hoz a státustörvény megalkotásáról. A MÁÉRT II. ülésén az aláírók „felkérlik a Magyar Köztársaság Kormányát, hogy Magyarország és a határon túli magyarság együttműködéséből fakadó előnyök érvényesülése érdekében, megerősítve a nemzeti önazonosság tudatát, Magyarország és a szomszédos országok közös integrációs törekvésével összhangban vizsgálja meg a határon túli magyarok magyarországi jogállása törvényi szabályozásának megteremtését.”

1999. november 19. Az MVSZ Erdélyi Társasága állásfoglalásában meglelégedéssel nyugtázza, hogy a MÁÉRT 1999. november 11-12-i ülésén tárgyalta a külhoni magyarok és a magyar állam jogviszonyának kérdését. „A külhoni magyarok magyarországi jogállásának kérdését nem szabad a politikai szélfuvallatok gyakori változásainak kitennti. Ez a kérdés nem a napi politikára tartozik, hanem a nemzetpolitika része. Az idő múlása mára nyilvánvalóvá tette, és a MÁÉRT napirendje is sugallta: a kérdés rendezése halasztást nem tűr. Annak, aki e kérdéshez nyúl, nem csak a máért, sokkal inkább a holnapért kell cselekednie” – áll az állásfoglalásban.

1999. november 26. Martonyi János kijelenti, hogy a határon túli magyarok anyaországi jogállását szabályozó majdani „státustörvény” nem vízumpolitikai kérdés. Magyarország azok számára kívánja a későbbiekben is biztosítani az akadálymentes beutazást, akik családi, gazdasági vagy kulturális szálon kötődnek Magyarországhoz – attól függetlenül, hogy magyar nemzetiségűek-e. Az ún. tagállami („nemzeti”) vízumra lehetőséget ad az uniós joganyag – emlékeztetett Martonyi. Hozzátette: a magyar külpolitika várakozásai szerint EU-csatlakozásunkig Románia lekerül a „fekete” vízumlistáról.

1999. december 1. Az Országgyűlés külügyi bizottságának ülésén a jelenlevő szocialista képviselők támogatásukról biztosítják, Szent-Iványi István, a bizottság szabad demokrata elnöke pedig a „pozitív semlegesség” álláspontjára helyezkedik Csapody Miklós indítványával kapcsolatban. Az utóbbi a státustörvény parlamenti előkészítéséről önálló törvényjavaslatot fogalmazott meg. Csapody a MÁÉRTen ismertette álláspontját, mely szerint a határon túli magyarokat elsősorban az egészségügy, az oktatás, illetve a beutazás területén illetné meg különleges jogállás az anyaországban.

1999. december 8. Az Országgyűlés külügyi bizottságában Németh Zsolt külügyi államtitkár a státustörvény tervezetéről szólva hangoztatja, hogy ebben a határon túli magyarság helyben maradását kell segíteni, nem pedig az elvándorlást. Bejelenti: Magyarország nem kíván vízumkötelezettséget bevezetni a szomszédos országok vonatkozásában, egészen Magyarország EU-csatlakozásig.

1999. december 27. A határon túli magyar érdekvédelmi szervezeti tagsághoz és a magyar nyelv ismeretéhez kell kötnie a leendő jogszabálynak a határon túli magyarok magyarországi különleges státusát – jelentette ki a Kolozsváron megjelenő *Krónika* című napilapnak adott interjújában Lőrincz Csaba, a Külügyminisztérium stratégiai tervezési főosztályának vezetője.

2000

2000. január 17. A Reform Tömörülés elnöksége „Magyarország és a határon túli magyarok az ezredfordulón” címmel fórumot szervez Kolozsváron, amelynek középpontjában a Magyarországon körvonalazódó, a határon túli magyarok jogállásáról szóló törvény áll. A rendezvényre meghívták Szabó Tibort, a HTMH elnökét, Misovicz Tibor alelnököt, valamint a hivatal fősztályvezetőjét, Bálint Pataki Józsefet. Szabó Tibor elmondta: még nem tudni, hogy ezzel a kérdéssel kapcsolatban egyetlen törvény, vagy pedig egy törvénycsomag születik majd, ellenben a törvény – a kivitelezés formájától függetlenül – augusztusig kész lesz. A kilátásba helyezett előnyök sorában szerepel: a beutazási kedvezmény; a hivatalos munkavállalási lehetőség megteremtése, ami visszaszorítaná a feketemunkát, és végül az oktatás, az egészségügy, és a szociális ellátás területén foganatosítandó változások.

2000. január 26. Az RMDSZ bukaresti Szövetségi Elnöki Hivatalában tanácskoznak a MÁÉRT szakbizottságainak RMDSZ-képviselői. Jelen van többek között: Antal Attila, Asztalos Ferenc, Böndi Gyöngyike, Márton Árpád képviselők, Péter Pál gazdasági ügyvezető alelnök és Székely István szakértő. Az RMDSZ vezetőségét Markó Béla szövetségi elnök és Takács Csaba ügyvezető elnök képviseli. A tanácskozás témája az esedékes februári MÁÉRT szakbizottsági üléseinek előkészítése, valamint a határon túli magyarok státusáról szóló törvénytervezetre vonatkozó RMDSZ-álláspont kialakítása.

2000. február 14-18. Eckstein-Kovács Péter kisebbségvédelmi miniszter meghívására magyar kormányküldöttség élén Romániába látogat Németh Zsolt, a KÜM politikai államtitkára. Bukarestben találkozik Markó Béla szövetségi elnökkel, Kolozsváron az ÜE tagjaival. Markó Béla a találkozón kifejti: a szülőföldön való megmaradás érdekében az RMDSZ nagyon fontosnak tartja, hogy az anyaország segítse a magyar közösség gazdasági felemelkedését.

2000. március 20. Az Országgyűlés plenáris ülésén a határon túli magyarokra vonatkozó politikai feladatok végrehajtásáról szóló jelentés, különös tekintettel a MÁÉRT ajánlásaira, valamint az ehhez kapcsolódó országgyűlési határozati javaslat együttes általános vitája zajlik.

2000. március 24. „A szocialisták vizsgálják, hogy milyen jogszabályok módosítására lenne szükség ahhoz, hogy Magyarország kedvezményekben részesíthesse a vízum, az egészségügyi ellátás és a munkavállalás tekintetében a határon túli magyarokat” – derül ki Tabajdi Csaba MSZP-s képviselő budapesti sajtótájékoztatóján. A szocialista frakció illetékes munkacsoportjának vezetője szerint kérdéses, hogy egy, a határon túli magyarok jogállásáról szóló törvény elégséges megoldást jelenthet-e a probléma megoldására. Szerinte a konkrét – például a munkavállalással, a foglalkoztatással, az egészségbiztosítással kap-

csolatos – törvényi területeken kell megoldást keresni, nehogy a státustörvény egy kiüresedett jogszabály legyen. Kifogásolta, hogy a szocialisták ez idáig nem láttak írásos koncepciót a határon túli magyarok jogállásáról szóló törvényjavaslatról. Szóvá tette azt is, hogy mindmáig tisztázatlanok az olyan alapfogalmak, mint például az, hogy ki legyen a törvény jogalánya, azaz ki a „magyar” a határon túl.

2000. március 29. A „Határon túli magyar támogatások 2000-ben” címmel tart kerekasztal-beszélgetést a HTMH, amelyen kiderül, hogy a határon túli szervezetek részéről eddig csupán az RMDSZ fogalmazta meg írásban javaslatait. Az RMDSZ képviselői szerint a státustörvény a művelődés területén fog egyenlő jogokat, kedvezményeket biztosítani, de a kettős állampolgárság sajátos státusát is magába foglalhatja. Tőkés László szerint a cél az összmagyar integráció, a státustörvényhez nyújtott javaslatokról az SZKT képviselőivel is tanácskozni kell. A határon túli szervezetek szerint fontos lenne megfogalmazni a „határon túli magyar” definícióját, a meghatározásnak azonban nem kizárónak, hanem megengedőnek kell lenni.

2000. április 25. „Aki a határon túliak magyar vagy kettős állampolgárságáról beszél, olyasmint ígér, ami teljesíthetetlen, mivel az elképzelés jogi és politikai akadályokba ütközik” – jelenti ki Kovács László a kolozsvári *Krónika* című napilapban megjelent interjújában.

2000. június 9. „A bevándorlási politika és stabilitás dilemmája az európai uniós csatlakozás folyamatában” című konferencián, melyre a Friedrich Ebert Stiftung szervezésében került sor, Törzsök Erika kifejti: a határon túli magyarok jogaival foglalkozó, jelenleg készülő státustörvény már most látható hiányosságai indokolják a bevándorlás-politikai koncepció kidolgozását. Ennek során tisztázni kellene azt is, hogy csatlakozása után alkalmazhat-e Magyarország pozitív diszkriminációt a határon túli magyarok bevándorlása ügyében. A státustörvény kizárólag a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarokra vonatkozik majd. Arról, hogy ki esik a törvény hatálya alá, a határon túli magyarok országonként egy-egy – még megalakításra váró – intézményének ajánlása alapján döntenek az illetékes magyarországi hatóságok.

2000. június 22. Kövér Lászlónak, a Fidesz-MPP elnökének meghívására Budapestre látogat a KMKSZ vezetősége: Kovács Miklós elnök, Milován Sándor és Brenzovics László alelnökök, valamint Gulácsy Géza elnökségi tag. A találkozón jelen volt többek között Németh Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára, Pokorni Zoltán oktatási miniszter, Várhegyi Attila, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának politikai államtitkára, Szájer József, a Fidesz-MPP parlamenti frakciójának vezetője. A felek, többek közt, a tárgyaláson megvitatták a határon túli magyarokról szóló törvény koncepcióját.

2000. június 27. „Még nem körvonalazódott az RMDSZ álláspontja a státustörvénnyel kapcsolatban – mondja Markó Béla a kolozsvári *Szabadságnak*. – Ez csupán egy keretdokumentum, amelyet később kell feltölteni tartalommal. Sok vita lesz még arról, hogy ki

a magyar, illetve, hogy ki dönti el azt, ki esik a törvény hatálya alá. Az RMDSZ-nek van megfelelő apparátusa az ehhez szükséges hivatali munka lebonyolítására.”

2000. június 28. „A VMDP elfogadhatónak tartja a határon túli magyarok jogállásáról szóló, úgynevezett státusztörvényt, viszont az anyaország Európai Unió csatlakozása után szükségesnek tartja a kettős állampolgárság intézményének bevezetését” – mondja a VMDP „Nyitott ajtó” fórumán Sepsey Csaba, a párt alelnöke.

2000. június 30. Elkészül a határon túli magyarok státusztörvény-tervezete „A szomszédos államokban élő magyarokat megillető egyes kedvezményekről szóló törvény koncepciója” címmel.

2000. július Elkezdődik a törvénykoncepció közigazgatási egyeztetése.

2000. július 2. A marosvásárhelyi SZKT-n Varga Attila képviselő a státusztörvény alakulásáról számol be, hangsúlyozva: valójában nem a státus, a jogállás, hanem bizonyos jogosítványok, kedvezmények megadása a tervezet tárgya: „Alapelv a szülőföldön való megmaradás. A törvény nem támogatja a tartós magyarországi tartózkodást, és nem arról rendelkezik, ki a magyar, hanem arról, hogy ki igényelheti a kedvezményeket”. A jogász-politikus azt javasolja, hogy ahol van megfelelően reprezentatív társadalmi szervezet, ott azt nevezze meg a törvény ajánlástevőnek.

2000. július 11. „A szocialista párt szükségesnek tartja, hogy a leendő státusztörvény tervezetében jelöljék meg a határon túli magyarok kedvezményeinek forrásait” – hangzik el az MSZP elnökségi ülést követő sajtótájékoztatón Budapesten. Kovács László pártelnök elmondja: végleges álláspontjukat a jogszabálytervezet megismerése után tudják kialakítani a határon túli magyaroknak nyújtandó kedvezményeket érintő kormányzati elképzelésekről. A témával kapcsolatos koncepció alapján a szocialisták leszögezik: álláspontjuk szerint a törvény kedvezményezettjeinek azokat a határon túl élőket kell tekinteni, akik magyarnak vallják magukat. Kovács László közölte: pártja támogatja, hogy a határon túlról az anyaországba látogatók kedvezményekben részesüljenek, de ezt elsősorban oktatási és kulturális területeken tartják indokoltnak. Az MSZP a határon túli magyarok munkavállalása kapcsán fontosnak ítéli, hogy az érintett kör a munkaerőpiacon ne kerülhessen a magyar állampolgároknál kedvezőbb feltételek közé. A pártelnök hangsúlyozza: a státusztörvénynek a határon túli magyarok szülőföldjükön való boldogulását kell elősegítenie.

2000. július 12. „Az MKP alapján véve egyetért a státusztörvénnyel” – nyilatkozza a pozsonyi *Új Szónak* Duray Miklós. A párt ügyvezető alelnöke szerint a magyarországi magyarok és a külföldi magyarok egyenjogúsítása helyes elképzelés. Ebben az esetben ugyanis kiegyenlítődnek az esélyek a munkaerőpiacon. „Nagyon fontos szempont, hogy élesen elváljanak egymástól a kedvezmények és a jogok. Tehát: a státuszigazolvány birtokosa ne kerülhessen olyan helyzetbe, ami arra csábítaná, hogy Magyarországra költözzön”.

„Nem státustörvény, nem jogállásról szóló törvény, hanem egyes kedvezményekről szóló törvény készül” – jelenti ki Martonyi János. A külügyminiszter a szocialista párti Tabajdi Csaba nyilatkozatára reagált, aki azt mondta, hogy a készülő státustörvény „etno-bizniszre”, sőt „etnokorrupcióra” ad lehetőséget. Martonyi szerint Tabajdi utalása az etnobizniszre már azért is téves, mert „a magyarság nem etnikum, hanem nemzet”. Ha persze valaki a magyarságot etnikumnak tekinti, akkor valóban gondot okozhat számára a „ki a magyar” kérdés. Martonyi véleménye szerint Tabajdi abból indult ki – a különböző határon túli szervezetek fogják eldönteni azt, hogy ki a magyar, és ki nem az. Ez nem így van, tette hozzá, ezek a szervezetek nem dönthetnek e tekintetben, ők egyszerűen csak egy ajánlást állítanak ki annak alapján, hogy az illető magyarként regisztráltatta magát. A külügyminiszter úgy fogalmazott: ez egy automatikus aktus kell hogy legyen, és nem függ semmiféle mérlegeléstől. „Nem hiszem, hogy itt ilyen veszélyek fennállnának, egyébként a törvénynek most már körvonalazódik a pontos címe, ez úgy szól, hogy a szomszédos országokban élő magyarokat megillető kedvezményekről szóló törvény. Tehát nem státustörvény, nem jogállásról szóló törvény, hanem egyes kedvezményekről szóló törvény.” „Továbbra is azt mondom, hogy a ki a magyar téma jelentősége eltúlzott, továbbra is azt tartom, hogy az a magyar, aki annak tartja magát, alapvetően az a magyar, aki tud magyarul”.

2000. július 13. Markó Béla, az RMDSZ elnöke szerint nem volt szerencsés túl nagy reményeket kelteni a határon túli magyarokban a státustörvény felvetésekor, hiszen most kiderül, hogy a konkrét kedvezmények jóval visszafogottabbak. Markó ugyanakkor fontosnak nevezi a jogszabály megalkotásának gondolatát. „Nyilvánvaló, hogy a romániai magyarságnak, a határon túli magyar közösségeknek minden kedvezmény jól jön. Meg kell mondanom azonban, hogy mostani állapotában ez a tervezet jóval alatta marad az erdélyi magyarság igény szintjének” – nyilatkozta az RMDSZ szövetségi elnöke Martonyi János külügyminiszter azon nyilatkozata kapcsán, miszerint a magyar kormány nem jogállást szabályozó státustörvényt, hanem kedvezményeket biztosító jogszabályt készül kidolgozni a határon túli magyarság számára. „Csak egy dolog nem fogadható el: az elmúlt hónapokban sokan – szerintem nem eléggé átgondolt nyilatkozatokkal – felbízatták az erdélyi magyarokat, sokkal többet ígértek, mint amennyi most megvalósulni látszik. Megmondom őszintén, ez nekem nem tetszik.” Az RMDSZ köszönettel tartozik a státustörvény gondolatáért, hiszen ez egy lépést jelent afelé, hogy a szomszédos országokban élő magyarok ne érezzék magukat idegennek Magyarországon. Annak kérdésében, hogy miképpen lehetne eldönteni, ki a magyar, ki jogosult az új törvény kedvezményeire, az RMDSZ és Martonyi álláspontja nagyon közeli. Egyetértenek abban, hogy a törvénynek megengedőnek kell lennie, nem pedig kizáró jellegűnek. „Magyar az, aki annak vallja magát, ehhez természetesen valamilyen nyelvismeretet bizonyítania kellene. Semmi esetre sem gondolhatunk a származásra, eredetkutatásra.”

2000. július 16. „A schengeni határok leereszkedésének perspektívája a külhoni állampolgárság biztosítása nélkül kétségbeesésbe és reménytelenségbe taszíthatja a határon túli magyarságot, és ez tömeges áttelepüléshez vezethet” – áll az erdélyi magyarok budapesti

találkozóján elfogadott nyilatkozatban. A Magyar Reformátusok IV. Világtalálkozójához kapcsolódó szabadtéri eseményt, amelyen Németh Zsolt külügyi államtitkár is jelen volt, az Erdélyi Gyülekezet központjában, a Reménység Szigetén rendezték meg.

2000. július 18. „A magyar állampolgárok többsége, ötvenhét százaléka szerint szükség van a határon túli magyarok anyaországi jogállását rendező státustörvényre, negyvenegyszázalékuk viszont feleslegesnek tartja a helyzet törvényi rendezését” – derül ki abból a felmérésből, amelyet a Miniszterelnöki Hivatal a TÁRKI-től rendelt meg. A státustörvénnyel egyetértők háromötöde úgy véli, hogy a jogszabály elősegítené Magyarország és az itt élők számára a határon túliak helyzetének javítását.

2000. augusztus 19. „Az MVSZ eljuttatta a külhoni magyar állampolgárság jogintézményének létrehozásáról szóló törvény tervezetét Mádl Ferenc köztársasági elnökhöz, Orbán Viktor kormányfőhöz, Áder János házelnökhöz és Dávid Ibolya igazságügyi miniszterhez” – jelenti be Patrubány Miklós elnök a szervezet budapesti sajtótájékoztatóján.

2000. augusztus 20. Az augusztus 20-i ünnepi rendezvénysorozat keretében Orbán Viktor miniszterelnök az Országgyűlés Gobelin termében találkozik a MÁÉRT képviselőivel. A tanácskozáson Orbán Viktor miniszterelnök arra kéri a határon túli magyar szervezetek képviselőit, fogalmazzák meg elgondolásaikat az MVSZ által kidolgozott külhoni állampolgárság jogintézményével kapcsolatban.

2000. augusztus 21. „Az MDF támogatja a külhoni magyar állampolgárság jogintézményének gondolatát, és szükségesnek tartja, hogy az szerves része legyen a különleges jogállásról szóló törvénynek” – jelenti ki Csapody Miklós budapesti sajtótájékoztatóján.

2000. augusztus 28. A KMKSZ Elnöksége a határon túli magyarokról megalkotandó törvény ügyében feljegyzést intéz Orbán Viktor miniszterelnökhöz. A Szövetség, mint a törvény egyik első kezdeményezője, kifejezte azon kérését, hogy minél előbb kerüljön elfogadásra egy olyan, a kárpátaljai magyarság megmaradása szempontjából létfontosságú jogszabály, amely figyelembe veszi a határon túli magyarság igényeit, illetve az anyaország teherbíró képességét.

2000. augusztus 31. Kiadják a romániai magyar történelmi egyházak vezetőinek állásfoglalását a határon túli magyarok különleges jogállásáról szóló törvény tervezetének tárgyában. Az állásfoglalás szerint a 2000. augusztus 21-én tartott kolozsvári tanácskozás alkalmával, a romániai magyar történelmi egyházak vezetőinek, illetve képviselőinek Állandó Értekezlete keretében foglalkoztak a határon túli magyarok különleges jogállásáról szóló törvény tervezete által felvetett kérdésekkel, és Szabó Tibor, a HTMH elnöke által nyújtott tájékoztatás nyomán állásfoglalást juttatnak el a Magyar Kormányhoz, a MÁÉRThez, valamint az RMDSZhez. „(...) Megítélésünk szerint a magyarországi és a határon túli magyarok viszonyainak jogi, politikai rendezése a határmódosítás nélküli összmagyar integráció

megvalósulását szolgálja az európai integráció keretében. A státustörvényt ért bírálatokkal, sőt támadásokkal szemben egyetértésünkről és támogatásunkról biztosítjuk a Magyar Kormányt és a Magyar Állandó Értekezletet. (...) Javasoljuk, hogy a nemzeti hovatartozás megállapításának kiemelt kritériuma legyen a vallási hovatartozás, illetve az egyháztag-ság. Az erdélyi magyar történelmi egyházak hitbeli kötelességüknek és hivatásuknak tartják hívő népük és a társadalom közérdekének szolgálatát.” Az állásfoglalást aláírják: Jakubinyi György érsek, Tőkés László püspök, Csiha Kálmán püspök, Szabó Árpád püspök, Mózes Árpád püspök, Reizer Pál püspök és Tempfli József püspök.

2000. szeptember 16. A KMKSZ konferenciát szervez Beregszászban a kárpátaljai történelmi egyházak és a magyar társadalmi szervezetek képviselőinek részvételével, amelyen megvitatják a határon túli magyarokról szóló törvény koncepcióját. A tanácskozáson jelen van Szabó Tibor címzetes államtitkár, a HTMH elnöke.

2000. szeptember 26. Az RMDSZ Operatív Tanácsa úgy dönt, hogy támogatja azt a VET által kezdeményezett aláírásgyűjtést, melynek célja alátámasztani a külhoni állampolgárságra vonatkozó igényt. Markó Béla szerint az RMDSZ központi vezetése azért vállalta fel a külhoni állampolgárságért folyó aláírásgyűjtés támogatását, mert több területi szervezetben jelentkezett ez az igény.

2000. október 16. A KMKSZ Elnöksége aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy a határon túli magyarokról szóló törvény kapcsán olyan folyamatok indultak el, amelyek veszélyeztetik a törvény elfogadását. Ezért a Szövetség aláírásgyűjtést kezdeményez a határon túli magyarokról szóló jogszabály mihamarabbi elfogadása érdekében, valamint felhívja a kárpátaljai történelmi egyházakat és magyar társadalmi szervezeteket, hogy támogassák az aláírásgyűjtési akciót.

2000. október 19. Orbán Viktor magyar miniszterelnök hivatalában fogadja Markó Bélát, az RMDSZ elnökét és bejelenti: december elején a MÁÉRT napirendjére tűzi a státustörvénnyel, a külhoni, illetve a kettős állampolgársággal kapcsolatos kérdéseket.

2000. november 19. A határon túli magyarok különleges jogállását rendezni hivatott státustörvényről tart nyílt fórumot Révkomáromban Csapody Miklós országgyűlési képviselő, a Magyar Demokrata Fórum alelnöke és Duray Miklós, a Magyar Koalíció Pártjának ügyvezető elnöke, a párt parlamenti képviselője.

2000. november 20. A Magyarok Világszövetségének elnöke sajtótájékoztatón jelenti be, hogy az MVSZ támogatja a státustörvény megalkotását, de mindenképpen szükségesnek tartja, hogy a külhoni magyar állampolgárság intézménye még Magyarország uniós csatlakozása előtt megszülessen. A Budapesten tartott sajtótájékoztatón Patrubány Miklós megemlíti: a globalizáció a kisebb nemzeteket újabb kihívások elé állítja, éppen ezért szükség van a magyar integrációra. „Magyarországnak hárommillió határon túli magyarral együtt kell az Európai Unióhoz csatlakozni” – szögezi le az MVSZ elnöke.

2000. november 22. Az Országgyűlés külügyi bizottságának ülésén, a szomszédos államokban élő magyarokat megillető egyes kedvezményekről szóló törvény tervezetének vitáján Szabó Tibor „Az anyaország és a határon túli magyar közösségek közötti jogviszony kiépítésének első lépése” felszólalása hangzik el. Szabó felhívja a figyelmet arra, hogy az elfogadandó törvény nem kerülhet ellentétbe az Európai Unió jogrendjével; a törvényalkotók igyekeztek minden tekintetben megfelelni ennek a követelménynek. Duray Miklós (MKP) örömdetesnek nevezi, hogy a közeljövőben megszülethetik a törvény, amely rendkívül pozitív fogadtatásra talált a szlovákiai magyar közösségekben. Varga Attila (RMDSZ) úgy fogalmaz, hogy félelmek és nagy várakozás előzi meg az egész erdélyi magyar társadalomban az úgynevezett státustörvény elfogadását. Elmondja: miután Magyarország hamarabb lesz az Európai Unió tagja, mint a szomszédos országok, félő, hogy a schengeni határok újabb vasfüggönyt jelentenek majd. Józsa László (VMSZ) arra hívja fel a figyelmet, hogy a túlzott várakozások nem tesznek jót senkinek; figyelembe kell venni az anyaország gazdasági és pénzügyi teherbíró képességét. Brenzovics László (KMKSZ) szintén arra hívja fel a figyelmet, hogy kompromisszumot kell kötni az igények és a valós lehetőségek között. Tabajdi Csaba az MSZP külügyi munkacsoportjának álláspontját ismertetve kijelenti: nem lehetséges a három és fél millió Kárpát-medencei magyar számára alanyi jogon biztosítani a magyarországi egészségügyi ellátást, az oktatás és a munkavállalás engedélyezését. „A határon túli magyarok érdekeit képviselő parlamenti szószóoló intézményének a megteremtését és a határon túli magyarok ügyeivel foglalkozó állandó parlamenti bizottság létrehozását kezdeményezi az MSZP parlamenti frakciója” – közli Tabajdi Csaba. A külügyi bizottság – Patrubány Miklós, az MVSZ elnöke előterjesztésében – meghallgatta a világszövetség szakértői által elkészített, a külhoni magyar állampolgárságról szóló törvény tervezetét is.

2000. november 28. A státustörvény koncepciójáról, ezen belül a határon túli magyarok egészségügyi ellátásának tervezett magyarországi támogatásáról tanácskoznak a határon túli magyar egyházak vezetői, illetve képviselői Budapesten, a Határon Túli Magyarok Hivatalában. A zárt ajtók mögötti megbeszélésen a katolikus, a református, az evangélikus és az unitárius egyházak összességében mintegy húsz magyar képviselője van jelen Erdélyből, a Felvidékről, a Kárpátaljáról, a Vajdaságból, továbbá Horvátországból. A találkozón részt vesz Németh Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára, Oberfrank Ferenc, az Egészségügyi Minisztérium közigazgatási államtitkára, valamint Szabó Tibor, a HTMH elnöke is. A HTMH vezetője a határon túli magyarok egészségügyi ellátása kapcsán közli: az ellátás magyarországi támogatása egy, Magyarországon létrehozandó közalapítványon keresztül történne, az itteni költségvetés mindenkor teherbíró képességétől függően. Hangsúlyozta, hogy nem a magyarországi egészségbiztosítási rendszert nyitnák meg a határon túli magyarok előtt, hanem a közalapítványon keresztül, pályázatok útján ítélnének oda támogatást. Tőkés László közölte, hogy a határon túli magyar egyházak szeretnének hozzájárulni ahhoz, hogy minél szélesebb körű konszenzus alakuljon ki a tervezett státustörvény kapcsán. „A határon túli magyarok helyzetének rendezésére irányuló más elképzeléseket káros és veszélyes volna kijátszani a státustörvény ellen. Éppen ezért a kettős vagy külhoni

állampolgárságra vonatkozó terveket nem szabad szembeállítani a különleges jogállásról szóló törvénnyel, hanem mindezeket a fokozatosság és a folytonosság elve alapján kell kezelni” – olvasható az állásfoglalásban. Az egyházak a dokumentumban javasolják, hogy a nemzeti hovatartozás megállapításának egyik kritériuma a vallási hovatartozás, illetve az egyháztagság legyen. „A státustörvény nem fogja tartalmazni a nemzeti hovatartozás kritériumait – nyilatkozta Németh Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára. – Azt azonban rögzíti majd, hogy a határon túli magyarok szervezeteinek ajánlása lesz az előfeltétele annak, hogy a magyar hatóságok úgynevezett státusigazolást adjanak ki a határon túli magyaroknak. A határon túli magyar szervezetek az ajánlás során figyelembe vehetik, hogy ki milyen egyház tagja.” Tabajdi Csaba országgyűlési képviselő, az MSZP kisebbségi ügyekben illetékes szakértője a javaslatot kommentálva hangsúlyozta: a készülő státustörvényben megkerülhetetlen alapelv, hogy az egyének szuverén joga eldöntenie, nemzetiségi szempontból hová tartozónak tekinti magát. E kérdésbe beleszólni sem világi, sem egyházi hatóságoknak nincs joguk.

2000. november 30. Magyarország határain túli magyar egyházi vezetők Budapesten állásfoglalást fogadnak el. A dokumentumban a vallási vezetők felajánlják részvételüket a státustörvény jogalanyainak kiválasztásában. A püspökök javasolják: a „nemzeti hovatartozás megállapításának egyik kritériuma legyen a vallási hovatartozás”. Béres Károly újvidéki református lelkész szerint elvileg két útja van a vallási hovatartozás igazolásának. Vagy egyházi keresztlevéllal tanúsíthatják, hogy a kérelmező reformátusnak született, illetve áttért a református hitre, vagy az egyházi adó rendszeres fizetéséről adhatnak bizonylatot. A Délvidéken gyakorlatilag minden református magyar, ennek ellenére nincs rá mód, hogy a gyakorló lelkészek a kérelmezők nemzetiségét közvetlenül igazolhassák. Erdélyi Géza, a Szlovákiai Református Keresztény Egyház püspöke elmondta: gyülekezeteikben kis létszámban ugyan szlovákok is vannak, ám az egyház tagjai minden településen lelki közösséget alkotnak, amelyben ők maguk határozzák meg nemzeti hovatartozásukat, és ezt meg is vallják. „Ezeknek az ismereteknek a birtokában mi is a határon túli legitim ajánlók között kívánunk szerepelni” – hangsúlyozta. Bándy György, a pozsonyi Evangélikus Teológiai Egyetem dékánhelyettese viszont rámutatott: adatokat nem vezetnek a hívek nemzetiségéről. Ezért nem tartja valószínűnek, hogy az evangélikus egyház előjárói kedvezően fogadnák az ilyen jellegű felkérést. Hasonlóan nyilatkoztak Ján Sokol metropolita, nagyszombat-pozsonyi római katolikus egyházmegye érsekének titkárságán is. Szabó Árpád erdélyi unitárius püspök elmondja: a budapesti tanácskozáson megszületett javaslat célja az volt, hogy nyilvántartásaik alapján, a hozzájuk fordulóknak az egyházak is kiadhas-sák a megfelelő bizonyítványt. Kelemen Hunor művelődési államtitkár, az RMDSZ Szövevetségi Egyeztető Tanácsának elnöke kifejti: nem tartja kielégítőnek, hogy kizárólag az egyházhoz való tartozást vegyék alapul a nemzetiség megállapításakor. A Határon Túli Magyarok Hivatalában ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy a vallási hovatartozás nem feltétel és nem is kritérium annak megállapításában, hogy ki a magyar.

2000. december 1. A KMKSZ vezetői közel 39 ezer aláírást adnak át Rockenbauer Zoltán kultuszminiszternek, a kormány képviselőjének a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumában. Az aláírásokat annak érdekében gyűjtötte össze a Szövetség, hogy a magyar Országgyűlés mihamarabb alkosson törvényt a határon túli magyarokról.

2000. december 5. A *Krónika* című kolozsvári napilap beszámol arról az egyeztetésről, amelyet a hét végén tartott Németh Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára és Szabó Tibor, a HTMH vezetője a határon túli magyar szervezetek vezetőivel a MÁÉRT december 13-14-én Budapesten sorra kerülő 3. ülésének előkészítéséről. Az egyeztetésen a fő téma a státustörvény tervezete volt. Németh Zsolt elmondta, hogy ebben a jogszabályban kell biztosítani a határátlépéssel és a magyarországi tartózkodással kapcsolatos jogsultságokat is.

2000. december 13–14. A III. MÁÉRT Budapesten megtartott tanácskozásán megvitatják és elfogadják a státustörvény tervezetét. A záródokumentumban foglaltak szerint a határon túli magyarok magyar igazolványt kapnak, melyhez ajánló szervezetek adnak ajánlást. Az ajánló szervezet eltekinthet a magyar nyelvtudástól, ha a kérelmező személyt az állampolgársága szerinti állam magyarként tartja számon, ha szülei közül egyik magyar nemzeti-ségű, ha házastársa rendelkezik magyar igazolvánnyal, ha egy magyar szervezet tagja, ha egyházi nyilvántartásban magyarként szerepel, ha magyar iskolába járt legalább négy évet, illetve ha gyermekei magyar iskolába járnak vagy jártak. A kedvezményezett magyar igazolványt kap, és ezzel veheti igénybe a különböző juttatásokat. Az MSZP és SZDSZ fenntartásokkal fogadja a tervezetet, de a záródokumentumot végül ők is aláírják.

2001

2001. január 10. A pozsonyi Új Szónak Szent-Iványi István a következőket nyilatkozta: „Az, amit a státustörvény kínál majd, Magyarország teherbírása szempontjából sok, a határon túli magyarok várakozásait tekintve pedig nagyon kevés lesz”.

2001. január 11. Szabó Tibor, a HTMH elnöke, prágai útja alkalmával elmondja: a csehországi magyarok esetében egyelőre nyitott a kérdés, hogy fog-e rájuk vonatkozni a státustörvény, vagy pedig a nyugati régió szórványmagyarságaként fogják őket kezelni.

2001. január 18. A Határon Túli Magyarok Hivatalában a kormány és a határon túli magyar szervezetek képviselői véglegesítik a törvénytervezet szövegét. A megbeszélésen a jogszabály több részletét pontosították, így például kitértek a kedvezményezettek körére, a majdani magyar igazolvány érvényességi idejére, illetve egyes juttatásokra. A megbeszélésen, amelyen a kormányzatot többek között a HTMH elnöke, és Lőrincz Csaba helyettes külügyi államtitkár képviselte, azokról a javaslatokról tárgyaltak, amelyeket a kisebbségi szervezetek a MÁÉRT decemberi ülésén fogalmaztak meg. Az RMDSZ-t Markó Béla szövetségi, Takács Csaba ügyvezető és Tőkés László tiszteletbeli elnök képviseli a megbeszélésen. „Tisztázódott, milyen alapon juthatnak magyar igazolványhoz a határon túli magyarok: a tervezet szerint mindenki magyar, aki annak vallja magát, és az öt kritériumból legalább egyet teljesít: a magyar nyelv ismerete, magyar iskolai végzettség, magyarok a felmenő rokonai, magyar egyház vagy valamely, a magyar közösség által létrehozott civil vagy szakmai szervezet tagja. A kedvezményeket biztosító jogszabály kidolgozásakor a szülőföldön maradást, boldogulást tartották szem előtt. A munkavállalási lehetőség a jobb megélhetést szolgálja, anélkül, hogy az illető végleg áttelepülne” – mondta el Takács Csaba.

2001. január 22. Mádl Ferenc köztársasági elnök a magyar parlamenti pártok képviselőivel hatpárti egyeztető megbeszélést tart a státustörvényről. Az SZDSZ kivételével a magyar parlamenti pártok mindegyike kifejti, hogy támogatja a státustörvény tervezetét.

2001. január 22–25. A III. MÁÉRT-en a határon túli magyar szervezetek vezetői által benyújtott, módosító javaslatokkal kiegészített tervezet közigazgatási egyeztetését tárgyalják. A törvény-előkészítésnek ebben a szakaszában a különböző tárcák kialakították álláspontjukat és megtették észrevételeiket, javasolataikat.

2001. január 24. Csurka István, a Magyar Igazság és Élet Pártja elnöke, budapesti sajtótájékoztatóján élesen bírálja a Szabad Demokraták Szövetségét a szomszédos országokban élő magyaroknak kedvezményeket biztosító úgynevezett státustörvény előkészítése kapcsán. Az ellenzéki politikus szavai szerint „az SZDSZ azért utasítja el a státustörvény elfogadását, mert nemzetellenes erő, és teljes mértékben kiszolgálja a globalizmust, az internacionalizmust”. A MIÉP álláspontja szerint a végoráit élő szórványmagyarság tagjainak végső esetben lehetőséget kellene adni a Magyarországra való áttelepülésre is.

2001. február 3. „Igénylem, mert magyar vagyok. Státustörvény: így látják olvasóink” címmel a *Kárpáti Igaz Szó* számol be arról a közvélemény-kutatásról, amelyet olvasóik körében végeztek. „Bebizonyosodott felvezető írásunk állítása, mely szerint alig van olyan magyar család Kárpátalján, amelyiket ne foglalkoztatná, ne érintené a határon túl élő magyarok státusát meghatározó magyarországi törvénytervezet.”

2001. február 6. Kárpátalján a szóránymagyarság is fellendülést vár a határon túli magyarok jogállásáról szóló törvény elfogadásától, de a nem magyar nemzetiségűek közül is sokan fűznek hozzá reményeket – derül ki az ungvári *Kárpáti Igaz Szó* huszti riportjából. Puka Éva, a KMKSZ helyi szervezetének elnöke kifejti: az elmúlt év során 504-ről 604-re nőtt az alapszervezeti tagok létszáma. A magyarországi státustörvényről szóló hírek hatására sok helybeli ukrán és orosz nemzetiségű lakos is belépett a KMKSZ-be.

2001. február 12. Orbán Viktor kormányfő az Országgyűlés tavaszi ülészakát megnyitó plenáris ülésén elmondott felszólalásában a parlament tagjait arra kéri, hogy a státustörvény vitájakor vegyék figyelembe, hogy a státustörvény a Kárpát-medencei összefogás talán legfontosabb jogszabálya lesz, és reményét fejezte ki, hogy a környező országokban élő magyarok számára kedvezményeket biztosító törvény elnyeri majd szinte minden képviselő támogatását.

2001. február 28. Az Országgyűlés külügyi bizottságának ülésén az MSZP-s és SZDSZ-es képviselők vitatták, hogy konszenzus lenne a parlamenti pártok között a határon túli magyarságot érintő alapvető kérdésekben. Úgy vélekedtek, hogy a konszenzust 1995–1996-ban az akkori ellenzék rúgta fel a szomszédos országokkal való alapszerződés-kötés előkészületeinél. Szent-Iványi István (SZDSZ) szimbolikus politizálásnak nevezte azt, ahogyan a kormány a határon túli magyarság ügyét kezeli. Mint mondta, a státustörvény tervezete nem más, mint szemfényvesztés.

2001. március 1. Ion Iliescu román államfő egy sajtóértekezleten burkoltan bírálja a státustörvényt, de megjegyzi, hogy a „megfelelő megoldás” kialakítása a magyar parlament feladata.

2001. március 2. A magyar kormány első olvasatban megtárgyalja a státustörvény tervezetét. Az ülést követő szóvivői tájékoztatón elhangzik, hogy a törvény alkalmazásához 2002-ben 6-6,5 milliárd Ft-ra lesz szükség. Borókai Gábor kormányzóvivő szerint ennek az összegnek a nagy részét a határon túli munkavállalók után fizetendő járulékok fedezik.

2001. április 10–11. A magyar Országgyűlés bizottságaiban vitatták a szomszédos országokban élő magyarokról szóló T/4070. sz. törvényjavaslat, azaz a státustörvény általános vitára való alkalmasságát a HTMH vezetői, illetve a külügyminisztérium illetékes államtitkárai részvételével. Ugyanígy a költségvetési és pénzügyi, illetve a gazdasági bizottságokban a HTMH gazdasági elnöke, Misovicz Tibor az egészségügyi és szociális bizottságban, Jakab

András HTMH elnöki tanácsadó, a foglalkoztatási és munkaügyi bizottságban pedig Bába Iván, a külügyminisztérium államtitkára, a külügyi bizottságban Németh Zsolt külügyi politikai államtitkár, továbbá az alkotmány- és igazságügyi, illetve önkormányzati és rendészeti bizottságokban Jakab András, az európai integrációs ügyek bizottságában Dienes Oehm Egon a külügyminisztérium képviselője részvételével. A kulturális és sajtó, illetve az oktatási és tudományos bizottságok vitáján Szabó Tibor, a HTMH elnöke vesz részt, az emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság vitáján pedig a HTMH új általános elnökhelyettese, Gál Kinga. Tabajdi Csaba szocialista képviselő javasolja a határon túli magyarok ügyeivel megbízott országgyűlési biztosi poszt létrehozását és a tervezetben szereplő három hónapos magyarországi munkavállalási lehetőség öt-hat hónaposra való növelését. Az SZDSZ frakcióvezetője, Szent-Iványi István szemfényvesztésnek nevezi a jogszabályt, és leszögezi, hogy a szabad demokraták nem fogják megszavazni a javaslatot. Németh Zsolt államtitkár hangsúlyozza, hogy 2001–2002-ben a státustörvény megvalósítása 8-9 milliárd forintba kerül majd, ezt az összeget a költségvetés általános tartalékából biztosítják.

2001. április 11. Közzéteszik a Socio-Balance Közvéleménykutató Intézet ezer fő megkérdezésével készített felmérését a státustörvény fogadtatásáról. A felmérés szerint a megkérdezettek többsége, 61 %-a inkább egyetért azzal, hogy külön törvényben szabályozzák a határon túli magyarok magyarországi jogait, és csak 22 %-a ellenzi azt, 17 %-a pedig nem tudja megítélni. A pártválasztók körében a legelutasítóbb az SZDSZ-szavazók hozzáállása, de még ők is 49:46 arányban támogatják a státustörvényt.

2001. április 19. A magyar Országgyűlés megkezdi a státustörvény általános parlamenti vitáját.

2001. április 20. Romániának komoly ellenvetései és kételyei vannak a tervezett magyar státustörvénnyel kapcsolatban, s erről konzultálni kíván a magyar féllel – jelenti ki Mircea Geoană román külügyminiszter. Elmondja: Petru Cordoș, Románia budapesti nagykövete már megtette a szükséges lépéseket a magyar hatóságoknál annak érdekében, hogy kijelöljék a törvénytervezetről folytatandó kétoldalú konzultációk idejét. A román külügyminisztérium bejelenti egy minisztériumközi speciális bizottság felállítását a tervezett magyar státustörvénnyel kapcsolatos kérdések megfogalmazására, a román álláspont kidolgozására.

2001. április 23. Eltérően ítéli meg a szlovák és a magyar miniszterelnök a magyarországi státustörvény hatását – derül ki a tárgyalásaikat követő budapesti sajtóértekezleten. Míkulás Dzurinda szlovák miniszterelnök aggályainak ad hangot a készülő státustörvénnyel kapcsolatosan, amikor magyar partnerével, Orbán Viktorral folytatott megbeszéléseket budapesti látogatása alkalmával.

~ A Magyarországon készülő státustörvény diszkriminatív lehet abban az értelemben, hogy a magyar nemzetiségűeknek biztosított kedvezmények hátrányos megkülönböztetést jelenthetnek a többiekkel szemben – jelenti ki Adrian Năstase. A román miniszterelnök szerint a magyarokkal szemben alkalmazott pozitív megkülönböztetés etnikai alapon történő diszkri-

mináció másokkal szemben. Nástase szerint további problémát jelent, hogy a tervezett törvény szerint elegendő, ha a román állampolgárok saját maguk kijelentik: ők magyar nemzeti-ségűek. Előfordulhat, hogy arra ébredünk: Erdélyben hétmillió magyar él – fogalmazott.

2001. április 24. Ukrajna addig nem foglal állást a készülő státustörvényről, amíg az Országgyűlés el nem fogadja – mondja az *MTI* kérdésére válaszolva budapesti sajtótájékoztatóján Orest Klympush, Ukrajna budapesti nagykövete.

2001. április 25. Bugár Béla, a szlovákiai MKP elnöke nem érti Mikulás Dzurinda miniszterelnöknek a státustörvény kapcsán Budapesten hangoztatott aggodalmait. Pártja pozsonyi sajtótájékoztatóján kijelenti: nem volt szerencsés Dzurinda Budapesten elhangzott kijelentése arról, hogy a magyar törvényhozásban vita alatt álló státustörvény a szlovákiai délvidéken „megronthatná” a légkört. Bugár szerint a szlovák kormány jobban tenné, ha ahelyett, hogy kifogást emel a magyar státustörvény ellen, inkább maga is törődne a határon túli szlovákok művelődésével. Arra emlékeztet, hogy annak idején, amikor a szlovák törvényhozás a határon túli szlovákokról szóló törvényt megalkotta, senki, így az MKP sem tiltakozott a jogszabály ellen.

2001. április 27. A parlamenti ellenzékhez tartozó SNS bejelenti, a készülő magyar státustörvényre „licitálva” olyan törvényt készül a parlament elé terjeszteni, amelynek értelmében a szlovák állam hatezer koronát fizetne azoknak a Szlovákia vegyesen lakott területein élő szülőknek, akik szlovák állami iskolába járatják a gyerekeiket. A pártot az is aggasztja, hogy a státustörvény tervezete szerint „a határon túli magyar státusát a nem magyar személyek is megkaphatnák”, ezért attól tart, hogy „az anyagi előjogokat a szlovákok is csábítónak találnák”.

~ Vladimír Meciar volt szlovák miniszterelnök, a HZDS elnöke „a Szlovák Köztársaság belügyeibe való durva beavatkozásnak” nevezi a készülő magyar státustörvényt. „E mögött egy másik ország etnikai arányait megváltoztatni kívánó szándék áll” – mondja.

2001. május 4. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség politikusai közül egyesek pozitívan vélekednek a státustörvény által biztosított kedvezményekről, mások szerint azonban a jogszabály viszonylag „szerény” előnyökben részesíti a határon túli magyarokat – foglalja össze a romániai sajtó annak a körkérdésnek a válaszait, amelyet a *MEDIAFAX* hírügynökség intézett az RMDSZ több parlamenti képviselőjéhez. Székely Ervin Bihar megyei képviselő a hírügynökségnek kijelentette: valamely nemzethez való tartozás az állampolgárnak kizárólagos, személyes ügye, amit törvényben nem lehet szabályozni. Magyar igazolvány nélkül is magyarnak tartja magát. A képviselő a törvénytervezet egyik hibájának tekinti, hogy ezáltal lehetőség nyílik az „álmagyarok” megjelenésére, akik a jogszabály biztosította kedvezmények reményében vallják magyarnak magukat. Kovács Csaba Brassó megyei képviselő szerint a státustörvény a Fidesz választási ígéreteinek a megvalósítását jelenti. A politikus emlékeztetett arra, hogy a kampány idején a Fidesz kettős állampolgárságot ígért, a jelenlegi jogszabály azonban az eredeti elképzelésnek sokkal visszafogottabb változata. Úgy vél-

te, hogy a törvénytervezetben foglalt kedvezmények nem hatnak ki jelentősen a Magyarországgal szomszédos államokra. Kelemen Attila Maros megyei képviselő, az RMDSZ képviselőházi frakciójának az elnöke úgy vélekedett, hogy a román és a magyar diplomácia közti egyeztetésre azelőtt kellett volna sor kerülnie, mielőtt a magyar Országgyűlés napirendre tűzte volna a törvénytervezet vitáját. Ezért, szerinte, Romániának is követnie kellene a példát. Asztalos Ferenc Hargita megyei képviselő szerint a kedvezmények biztosításával a magyar állam elsősorban a szülőföldön való maradást kívánja elősegíteni. Kónya-Hamar Sándor úgy fogalmazott, hogy a jogszabály egy olyan politikai és történelmi helyzetet próbál orvosolni, amelyben a nemzet határai nem esnek egybe az anyaország hatáiraival.

2001. május 7. Rodica Stănoiu román igazságügyi miniszter aggódik a magyar igazolvány miatt – derül ki a román sajtóból. A *Jurnalul Național* című napilap a román igazságügyi tárca vezetőjének egy hétvégi nagyváradi nyilatkozatára utalva azt írja, hogy Stănoiu véleménye szerint „a magyar hatóságoknak együtt kell működniük a román féllel a határon túli magyarok státusára vonatkozó törvény tekintetében.”

2001. május 10. Adrian Năstase miniszterelnök a NATO-jelölt tagországok pozsonyi kormányfői összefojtalán Mikulás Dzurinda szlovák kormányfővel megtárgyalja a státustörvénnyel kapcsolatos problémákat.

2001. május 12. Adrian Năstase miniszterelnök sajtónyilatkozatban jelenti ki, hogy a román hatóságokkal való konzultálás és megfelelő kétoldalú megállapodás nélkül Románia területén nem alkalmazhatják a határon túli magyarok státusára vonatkozó törvényt.

2001. május 15. Megállapodás születik Pozsonyban Bába Iván, a magyar külügyminisztérium közigazgatási államtitkára, valamint Ján Figel, a szlovák külügyminisztérium államtitkára (Szlovákia integrációs ügyeiben illetékes brüsszeli főtárgyaló) között arról, hogy szakértői szintű megbeszéléseket tartanak státustörvényről annak érdekében, hogy keresék „az európai kérdésekre elhangzó európai válaszokat.”

~ Eduard Kukan szlovák külügyminiszter hangot ad a státustörvény bevezetése felett érzett aggodalmának.

2001. május 16. Ion Iliescu román államfő felhívással fordul a politikai és civiltársadalmi szervezetekhez és kéri, ne helyezkedjenek „ultranacionalista álláspontra” a magyar státustörvénnyel kapcsolatban.

2001. május 18. A román külügyminisztérium közleményben fejti ki: ha Magyarország azt akarja, hogy Románia területén is alkalmazni lehessen a határon túli magyarok státusáról szóló törvényt, késznek kell lennie kétoldalú konzultációk folytatására Romániával.

2001. május 23. Az Országgyűlés külügyi bizottsága a státustörvényhez benyújtott 129 módosító javaslatról tárgyal. Bauer Tamás módosító elképzelései között szerepel az, hogy

ne vezessék be a magyar igazolvány intézményét, és hogy a kormány biztosítsa az országos kereskedelmi tévék adásainak a továbbítását a szomszédos országokba. Szabó Tibor, a HTMH elnöke a kormány nevében kifejti, hogy a szomszédos országok kormányai nem kívánnak együttesen föllépni a magyar státustörvény ellen, mi több, a horvát és az ukrán kormány kifejezetten üdvözli a készülő törvényt. „Eredeti formájában támogatja a kormány javaslatát a MIÉP” – jelenti ki Bogdán Emil. Tabajdi Csaba szocialista képviselő úgy nyilatkozik, pártja is tisztázatlannak tartja a magyar igazolvány elnyerésének kritériumait. Szent-Iványi István, a külügyi bizottság szabaddemokrata elnöke azt mondja, hogy a kormány által előterjesztett törvényjavaslat egészében rossz, ezért azt nem lehet módosításokkal alapvetően megváltoztatni.

2001. május 24. A státustörvényről határon túli magyar szervezetekkel folytatandó konzultáció jegyében a VMDK vezetőivel cserél eszmét a vajdasági Óbecsén a MSZP küldöttsége. Az MSZP-t Újhelyi István, az MSZP országos elnökségének tagja és Géczi József Alajos országgyűlési képviselő, a VMDK-t Páll Sándor elnök és Tari István alelnök képviselte.

~ Román-magyar konzultáció Budapesten a státustörvényről. A konzultáción a román fél ismerteti észrevételeit a törvénytervezetről: a törvény területen kívüli hatályú és alkalmazása során diszkriminatív rezsim kialakulásához vezet Románia területén.

~ Lendván az MSZP parlamenti frakciójának küldöttsége Vancsik Zoltán képviselő vezetésével tárgyal a státustörvényről a Tomka György vezette Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösségi Tanács küldöttségével.

2001. május 25. A magyar státustörvény-javaslatot kicsit elhamarkodottnak, az „elkülönülési törekvéseket bátorítónak” nevezi Ion Iliescu román államfő abban az interjúban, amelyet a Magyar Televízió világhíradójának adott.

2001. május 26. Toró T. Tibor, a Reform Tömörülés elnöke a szervezet Sepsiszentgyörgyön tartott kongresszusán a magyarországi státustörvényről szólva, úgy véli, hogy a készülő jogszabály az asszimiláció visszafordításának első igazi törvényi eszköze lehet, amennyiben okosan, politikamentesen alkalmazzák.

2001. május 27. „Az RMDSZ és a szlovákiai Magyar Koalíció Pártja egyaránt szükségesnek tartja a MÁÉRT őszi összehívását” – közlik a két szervezet vezetői kolozsvári találkozójukat követően.

2001. május 28. Valeriu Stoica, a román Nemzeti Liberális Párt (PNL) elnöke szerint a készülő magyar státustörvény etnikai koncepción nyugszik, ami a volt Jugoszláviában történetekhez hasonló méretű konfliktusokat robbanthat ki. Valeriu Stoica szerint meg kell akadályozni, hogy a magyar státustörvény jelenlegi formájában alkalmazásra kerüljön.

2001. május 29. Az ukrajnai magyar érdekvédelmi szervezetek vezetőivel a készülő státustörvényről folytat konzultációs megbeszéléseket Kárpátalján a Magyar Szocialista Párt küldöttsége. A delegációt vezető Lendvai Ildikó MSZP-alelnök és Csabai Lászlóné, Nyíregyháza polgármestere, valamint Búzáné Szabó Mária, a párt jogi szakértője Ungváron a KMKSZ és Beregszászon az UMDSZ és a KMSZF vezetőivel tanácskozik.

2001. május 30. Mádl Ferenc, a Magyar Köztársaság elnöke az Országházban fogadja a MÁÉRT Magyarországgal szomszédos államaiban működő tagszervezeteinek vezetőit. A Magyarországgal szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény tervezete alkotja a tanácskozás fő témáját. A jelenlévők megállapítják, a Magyar Országgyűlésben azóta növekedett a törvénytervezetet támogató képviselők tábora, hogy az államfő a magyarországi parlamenti pártokkal tartott ezévi első találkozásán arra kérte őket, ne kormánypártként és ellenzékként viszonyuljanak ehhez az ügyhöz. Egyetértés alakult ki abban, hogy a státustörvény elfogadását követő hónapokban a végrehajtást szabályozó jogi normák kidolgozásán kell munkálkodni, valamint az elkövetkező egy-két éves időszakban a határon átnyúló gazdasági együttműködésre kell helyezni a hangsúlyt.

~ A státustörvény alkalmazásának ügyében és a határon túli magyaroknak nyújtott támogatási rendszer kérdésében szorgalmazza a MÁÉRT őszi összehívását a Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a szlovákiai Magyar Koalíció Pártja – közli Markó Béla, az RMDSZ elnöke.

~ Az ausztriai magyarok magas életszínvonaluk miatt nem szorulnak az anyaország támogatására, és az sem várható, hogy tömegesen Magyarországra akarnának költözni, ezért rájuk nem fog vonatkozni a státustörvény. A módosítás után, a korábbi hét ország helyett csak hat országra lesz érvényes a törvény, ha azt elfogadja a magyar parlament – fejt ki Németh Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára az *MTI*-nek. Német azzal indokolja még Ausztria törlését a törvényből, hogy az Európai Unióval kapcsolatban is vetődtek fel kérdések, illetve a törvény megzavarhatná az ausztriai magyarok belső életét, mert mintegy 90 százalékuk nem részesülhetne kedvezményekben, miután emigráns, aki saját akaratából vándorolt Ausztriába.

2001. június 1. A státustörvény tervezetéhez benyújtott módosítói javaslatairól folytat véleménycserét az RMDSZ ügyvezető elnökségével az MSZP küldöttsége. A határon túli magyarokkal folytatott konzultációk keretében az MSZP küldöttsége Kolozsváron, illetve Nagyváradon járt. A háromtagú küldöttségben Baráth Etele, a szocialisták országgyűlési csoportjának frakcióvezető-helyettese, Kocsi László képviselő, a külügyi bizottság tagja és Hadnagy Miklós tanácsadó kapott helyett. Az RMDSZ ügyvezető elnöksége mellett a szövetség Kolozs és Bihar megyei vezetőivel találkoztak. Az MSZP küldöttsége elmondta, hogy a szocialisták mintegy ötven módosítást javasoltak, s ezekkel az RMDSZ is egyetért. A szocialista indítványok között szerepel egyebek között az, hogy a munkavállalási engedély tervezett időtartamát az eredeti három hónapról hat hónapra növeljék, a magyar igazolvány érvényessége ne öt, hanem tíz évre szóljon.

2001. június 5. „Nem tudok róla, hogy az Európai Unió egyik magas rangú tisztségviselője éles hangú levelet intézett a magyar külügyminiszterhez a tervezett státustörvény miatt” – mondja Orbán Viktor miniszterelnök a közszolgálati televíziónak adott interjújában. Orbán közli: az uniónak egyetlen fenntartása van, az, hogy EU-polgárok között ne tegyenek különbséget a tagországok vagy a csatlakozni készülő. Ezért Magyarország sem biztosíthat pluszkedvezményeket Ausztria magyar nemzetiségű lakosainak. A miniszterelnök kijelenti: a kormányülésen Ausztriát ki is vették a státustörvény kedvezményezett országai közül. Orbán úgy gondolja, hogy a többi szomszédos országgal kapcsolatban akkor kell újragondolni a törvényt, amikor azok is tagjai lesznek az Uniónak.

~ A szlovák fél egészében és részleteiben is alaposan elemezte a készülő magyar státustörvényt, amelyről a hivatalos álláspont rövidesen várható kialakítása után közleményt tesz közzé – tájékoztatja Boros Miklós pozsonyi magyar nagykövetet Ján Soth, a kétoldalú kapcsolatokért felelős külügyi főosztály igazgatója. Pozsonyi értékelés szerint a találkozó kifejezte a jogszabállyal kapcsolatos eddigi szlovák aggodalmakat. Az erről adott szövivői tájékoztatás szerint Pozsonynak nem érdeke a kérdés dramatizálása. Szlovákia a szlovák-magyar alapszerződésben kínálgató diplomáciai csatornákon keresztül kíván tárgyalni a törvényről.

2001. június 6. A státustörvényhez benyújtott módosító indítványokat vitatja meg az Országgyűlés Külügyi Bizottsága. A 29 javaslatból 26-ot a kormány és a bizottság egyaránt támogatott. A testület SZDSZ-es képviselői minden indítványra nemmel szavaztak, vagy tartózkodtak. Az indítványok jó része az ellenzéki párt képviselőitől érkezett. Tabajdi Csaba indítványozza a határon túli magyarok országgyűlési biztosa posztjának létrehozását. A bizottság a javaslatot elvetette, ezért nem is kerülhet a parlament elé.

~ „Szimbolikus jelentőségűnek ítélte meg a MSZP küldöttsége és a VMSZ vezetése Szabadkán a határon túli magyarok kedvezményeiről szóló törvényt” – mondja Juhász Ferenc MSZP-alelnök. A Juhász Ferenc vezette küldöttség az MSZP által a határon túli magyar szervezetekkel a státustörvény ügyében felvett kapcsolat, a törvényre vonatkozó MSZP-álláspont ismertetése és a határon túli szervezetek véleményéről való tájékozódás jegyében találkozott a legnagyobb vajdasági magyar pártnak számító VMSZ vezetőivel.

~ Brüsszelben megbeszélést folytat Németh Zsolt, a külügyminisztérium politikai államtitkára Günter Verheugen bővítési biztossal. Szóba került a státustörvény kérdése is. „Az Európai Unió elkésettnek találja a magyar státustörvényt” – hangoztatja Verheugen. A biztos leszögezi: a 90-es évek elején lett volna értelme a törvénynek, hiszen akkor az unió nem utolsó sorban a magyar panaszok hatására felkarolta a kisebbségek védelmének ügyét. „Szerencsésebbnek találja, ha a magyar kormány szintén az EU-s keretek között próbálna meg orvosolni a határon túli magyarok problémáit” – hangzik a brüsszeli vélemény. Jogi, technikai szempontból az aggályok arra vonatkoznak, hogy a státustörvény ne kerüljön összeütközésbe az EU rendelkezéseivel.

2001. június 7. Az MSZP Pozsonyban járt küldöttsége a státustörvényt érintő módosító indítványairól tájékoztatja a szlovákiai Magyar Koalíció Pártját (MKP) és a felvidéki

magyarság szervezetét, a Csemadokot. Szabó Vilmos, az Országgyűlés külügyi bizottságának alelnöke és Vastagh Pál, a párt jogi kabinetjének vezetője, a parlament alkotmányjogi bizottságának tagja a pozsonyi találkozón a státustörvény június 19-én esedékes zárószavazása előtt ismertette az MSZP-nek a státustörvénnyel kapcsolatos álláspontját.

~ A szlovák vezetés hivatalos véleménye szerint a nemzetközi jog általánosan elismert alapelveinek szellemével ellenkezne, ha magyar parlament elfogadná a szomszédos országokban élő magyarokat érintő státustörvényt. Ezt Jaroslav Chlebo külügyi államtitkár közli Boros Miklós pozsonyi magyar nagykövettel, és emlékeztető jegyzékben is átadja neki a szlovák álláspontot. A magyar diplomatát a héten immár másodszor kérték be a státustörvény miatt a szlovák külügyminisztériumba. Chlebo, magyar-szlovák alapszerződés végrehajtásában illetékes kisebbségi vegyes bizottság szlovák társelnöke, közölte Boros Miklóssal, hogy a szlovák álláspont szerint a státustörvény parlamenti szentesítése több, jelenleg is hatályos kétoldalú egyezmény rendelkezéseinek megkérdőjelezését jelentené. A szlovák diplomata egyszersmind „sajnálkozásának adott hangot amiatt, hogy a magyar kormány a státustörvény parlamenti előterjesztését megelőzően nem élt a két ország közti alapszerződés létező mechanizmusaira támaszkodó kölcsönös konzultáció lehetőségével” – írja a szlovák külügyminisztérium sajtóosztályának tájékoztatására hivatkozva a *TASR* szlovák hírügynökség.

~ Orbán Viktor magyar miniszterelnök az Amerikai Kereskedelmi Kamara budapesti üzleti ebédjén egy kérdésre válaszolva kifejti: „Hogyha fent akarjuk tartani a gyors gazdasági növekedést Magyarországon, ehhez 10 millió magyar nem elég, a soron következő néhány évben be kell fogadnunk néhány millió embert munkaerőként a szomszédos országokból. Több mint 4 millió magyar él a határokon túl, fontos, hogy olyan országot teremtsünk, amely vonzó a régióban. Tehát mi nem tíz, hanem 14 milliós munkaerő-kapacitással rendelkezünk.”

2001. június 8. Az ausztriai magyarokkal tartott találkozón Németh Zsolt tájékoztatást ad a magyar kormány programjairól és a határokon túli magyarokkal való törődésről. Mint elmondta, az ausztriai magyarok megértéssel fogadták, hogy rájuk nem vonatkozik a státustörvény, de kérték, hogy a magyar kormány elsősorban politikai eszközökkel támogassa az ausztriai magyarság megerősödését és megmaradását szolgáló törekvéseket. Deák Ernő, az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetségének elnöke elmondta: az ausztriai magyarság tudomásul veszi, hogy rá nem vonatkozik a státustörvény, bár ez így különbséget tesz magyar és magyar között.

~ A közép-európai államfők verbániai csúcstalálkozóján részt vevő Mádl Ferenc köztársasági elnök Stresában külön találkozik Ion Iliescuval, Románia elnökével. Iliescu a megbeszélésen felvetette a státustörvénnyel kapcsolatos román fenntartásokat. Mádl részletes tájékoztatást adott a törvény céljairól, kifejtve, hogy az nem hoz létre extraterritoriális jogokat és nem teremt közjogi státust.

2001. június 10. Markó Béla, az RMDSZ elnöke kijelenti: aggasztónak tartja azt az elképzelést, hogy a Magyarország gazdasági növekedésének fenntartásához szükséges többletmunkaerőt a szomszédos országokból biztosítsák.

2001. június 11. Pozitívan értékeli a Magyarországon készülő státustörvényt Hennagyij Udovenko, az ukrán parlament nemzeti kisebbségi és emberi jogi bizottságának elnöke. A volt külügyminiszter Kijevben kijelenti: minden államnak – az adott esetben tehát Magyarországnak is – joga van olyan törvényeket kidolgozni, amelyek a külföldön élő magyarok érdekeit szolgálják.

~ A román kormánypárt, a PSD megfogalmazza aggodalmát a készülő magyar státustörvény következményei miatt. Különösen aggasztónak tartja azt, hogy hivatalos magyar személyiségek a készülő törvénynek „jóvátételi aktus” jelleget tulajdonítanak az 1920. június 4-én aláírt trianoni béke-megállapodásokkal kapcsolatosan.

2001. június 12. Bába Iván, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára bekéri Milan Kurucz tanácsost, a Szlovákia budapesti nagykövetségének ügyvivőjét, akivel ismerte-ti a magyar álláspontot az elmúlt héten Pozsonyban Boros Miklós nagykövetnek átadott, a státustörvény-javaslatra vonatkozó szlovák emlékeztetővel kapcsolatban. Az államtitkár a találkozón kifejti: a szomszédos államokban élő magyarokról szóló, előkészületben lévő törvényről a magyar Külügyminisztérium folyamatosan tájékoztatta az EU és a NATO-tagállamok, valamint a szomszédos államok hivatalos képviselőit. „Ez teljes mértékben összhangban áll kétoldalú és nemzetközi szerződéses kötelezettségeinkkel” – hangsúlyozza a közlemény. Bába Iván megismételte azt a korábban már Orbán Viktor miniszterelnök és Németh Zsolt politikai államtitkár által a szlovák partnereknek tett javaslatot, amely szerint a magyar fél a lehető legrövidebb időn belül kész szakértői szintű konzultációra a szlovák féllel.

2001. június 13. „Az RMDSZ akkor vállalhatja a státustörvénnyel kapcsolatos politikai felelőséget, ha rálátása lehet a törvény kivitelezésére, felügyelheti az előkészületeket” – jelenti ki Markó Béla, a szövetség elnöke a *Krónika* című erdélyi lapban megjelent nyilatkozatában. Markó a lap kérdésére elmondta, a szövetség és személy szerint ő maga is úgy véli, hogy a törvény (romániai) megvalósulásának gyakorlati előkészítését, az igénylések begyűjtését az RMDSZ-nek kellene elvégeznie.

~ A magyar kormány elutasítja a PDSR vádjait, miszerint a státustörvénnyel „revizionista álmokat” követne.

2001. június 14. Nagy Sándor, a Bukarestbe látogató MSZP-küldöttség vezetője kijelenti, pártja támogatja a státustörvényt és nem érti a PDSR ellenérzéseit.

2001. június 15. Budapesten Németh Zsolt magyar és Jaroslav Chlebo szlovák külügyi államtitkár közös sajtótájékoztatón számol be megbeszélésükről: „Megállapodtunk arról, hogy a státustörvény vonatkozásában a két ország nem a sajtón keresztül üzenget egymásnak, hanem a bevett diplomáciai csatornákon keresztül rendezi esetleges problémáit” – közli Németh. Kifejti: a magyar-szlovák kapcsolatok kisebbségpolitikai és általános vonatkozásában egyaránt közös felfogás, hogy a státustörvénnyel kapcsolatos viták nem okozhatnak kezelhetetlen problémát. Pozsony a jogszabály várható jövő heti budapesti parlamenti

elfogadását követően jelzi majd konzultációs igényét. Chlebo kiemelte: folytatódnak a konzultációk a félreértések tisztázása érdekében.

~ Anna Malíková, az SNS elnöknője értésre adja, hogy fel kívánja jelenteni Magyarországot „a párizsi békeszerződés megszegéséért, a fasizmus és az irredentizmus terjesztéséért”. Malíková pártja felszólítja a szlovák kormányt, hogy állítsa le a szlovákiai magyar kisebbség támogatására irányuló állami pénzek folyósítását, és szorgalmazza a nyelvi charta parlamenti ratifikálását célzó szavazás elhalasztását.

~ „Semmilyen összefüggés nincs a státustörvény és a trianoni békeszerződés között; az sem állja meg a helyét, hogy a határon túli magyaroknak kedvezményt biztosító törvénynek joghatásai lennének a szomszédos országokban” – nyilatkozza a *Krónikának* Szabó Tibor, a HTMH elnöke.

2001. június 18. „Öröndetes, hogy Ukrajna nem csatlakozott a státustörvénnyel kapcsolatban kifogásokat megfogalmazó Romániához és Szlovákiához” – mondja a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség által Beregszászon kiadott *Kárpátalja* című hetilapban megjelent nyilatkozatában Kovács Miklós, az ukrán parlament egyetlen magyar képviselője. A kárpátaljai magyar politikus azt is elmondta: az ukrán-magyar kisebbségi vegyes bizottság legutóbbi ülésének jegyzőkönyvében szerepel egy olyan kitétel, mely szerint az ukrán és a magyar fél kölcsönösen támogatja egymás törekvéseit abban, hogy a magyar státustörvény tervezetéhez hasonló jogszabályok mindkét országban megszülethessenek. A KMKSZ választmánya röviddel a törvény parlamenti végszavazása előtt ismételt levélben kérte a magyarországi parlamenti pártokat, hogy szavazatukkal támogassák a törvény elfogadását.

2001. június 19. A magyar Országgyűlés 306 igen szavazattal, 17 nem ellenében, 8 tartózkodás mellett elfogadja „A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényt”. Csak az SZDSZ szavazott a törvény ellen.

~ Éles hangú nyilatkozatban reagál a magyar státustörvény elfogadására a szlovák külügyminisztérium. A pozsonyi közlemény szerint a magyar státustörvény „nem modern európai megoldás, inkább visszalépésnek kell azt tekinteni”. A Ján Figel külügyi államtitkár által jegyzett dokumentum leszögezi: a státustörvény olyan kööttségeket és indítékokat teremt, amelyek hatással vannak más független államok pénzügypolitikájára és szociális politikájára. A nyilatkozat szerint Szlovákiában csakis a Szlovák Köztársaság törvényeit fogják alkalmazni, és az ország azoknak a nemzetközi kötelezettségeinek kíván eleget tenni, melyeket önszántából és függetlenül vállalt.

~ Ion Iliescu államfő szerint Románia területén nincs semmi keresnivalója a magyar igazolványnak. Iliescu közli: a román kormány kérni fogja a magyar kormánytól, hogy vegye figyelembe Románia észrevételeit a határon túli magyarok kedvezményeiről hozott törvénnyel kapcsolatban.

~ Mircea Geoană román külügyminiszter „alapjában véve anakronisztikusnak és nem európainak” nevezi a magyar törvényt, amely ellentétben áll mindazzal, amit a Göteborgban tartott EU-csúcson elhatároztak, s „nem egyezik az európai időszámítással”. Ennek

bizonyítására Geoană felrója, hogy – az Európai Unió közbelépésére – Ausztriát kivonták a törvény földrajzi hatásköréből, majd arra emlékeztetett, hogy két érintett országnak, Szlovéniának és Szlovákiának esélye van rá, hogy EU-tagok legyenek, miközben Romániának valószínűleg néhány évig még várnia kell erre. Ennél fogva középtávon a törvénynek „első-sorban Románia lesz a célpontja”, ami a román fél számára elfogadhatatlan.

2001. június 20. „Max van der Stoel, az EBESZ kisebbségi főbiztosa néhány nappal ezelőtt rövid levelet küldött Martonyi János külügyminiszternek a státustörvénnyel kapcsolatban, ám abban nincs szó bíráló észrevételekről” – közli a külügyi szóvivő. A szóvivő Mircea Geoană külügyminiszternek a román rádióban tett kijelentésére reagált, miszerint Max van der Stoel a magyar hatóságokhoz intézett levelében aggodalmát és fenntartásait fogalmazta meg a magyar státustörvénnyel kapcsolatban. Horváth Gábor közölte: rövid levelében az EBESZ kisebbségi főbiztosa arra kérte a magyar felet, hogy folytassa a szomszédos országok tájékoztatását és a konzultációt a státustörvénnyel és annak végrehajtásával kapcsolatban.

~ A Munkáspárt állásfoglalást ad ki Budapesten a státustörvényről, mely szerint a státustörvény nem oldja meg a környező országokban élő magyarok gondjait. A párt szerint a nemzetiségek jólétének, gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésének biztosítása nem az anyanemzet feladata, hanem azon országé, amelynek az állampolgárai, és amely országban az adót fizetik; a státustörvény semmibe veszi, hogy Magyarország néhánysszázezer gazdagra és sok millió szegényre szakadt, és a törvény jelentős anyagi és más erőket von el a magyar társadalom valóságos belső problémáinak megoldásától, a szegénység, a cigány-probléma leküzdésétől, az ország általános fejlesztésétől, valamint növeli a bizalmatlanságot Magyarország iránt, akadályozza a bizalom és megértés kialakulását az adott ország többsége és a magyar kisebbség között. Az állásfoglalás szerint a Munkáspárt kezdeményezni fogja a sokba kerülő és igazságtalan státustörvény érvénytelenítését.

~ A szlovákiai MKP elnöke, Bugár Béla szerint Eduard Kukan szlovák külügyminiszter „főlöskégesen borzolja a kedélyeket a magyar státustörvény kapcsán olyan dolgokkal, amelyeket a törvény voltaképpen nem is tartalmaz.”

~ A státustörvénnyel szembeni román kifogásokat, ellenérveket felsoroló szóbeli jegyzéket nyújtott át a román külügyminisztériumban Cristian Diaconescu államtitkár Íjgyártó István bukaresti magyar nagykövetnek – közölték román hírforrások. Hasonló tartalmú jegyzéket nyújtott át Románia budapesti nagykövete a magyar Külügyminisztériumban – jelentette a román rádió, amely arról is beszámolt, hogy Mircea Geoană, a román diplomácia vezetője közölte: Max van der Stoel, az EBESZ kisebbségi főbiztosa a magyar hatóságokhoz intézett levelében aggodalmát és fenntartásait fogalmazta meg a magyar státustörvénnyel kapcsolatban.

~ „Az RMDSZ üdvözli és fontosnak tartja a státustörvény országgyűlési elfogadását, mert a jogszabály egységes keretbe foglalja mindazokat a szándékokat, amelyek kifejezik azt, hogy Magyarország segíteni kíván a határain kívül élő magyar közösségeknek és magyar nemzetiségű személyeknek” – mondja Markó Béla, az RMDSZ szövetségi elnöke. Markó a bukaresti parlament palotájában megtartott sajtóértekezletén rámutat: a törvényben kife-

jezésre jutó segítőszándék közös ebben a térségben, más országok is ugyanígy keresik a megoldásokat, például Szlovákiának is van hasonló kerettörvénye. Éppen ezért nem érti a törvénnyel kapcsolatos román ellenkezést, amikor Románia is ugyanúgy gondoskodni próbál a Szerbiában, a Moldovai Köztársaságban, Ukrajnában és más országokban élő románokról.

~ A PD elnöke, Traian Băsescu kijelenti, hogy a státustörvény elfogadásával Magyarország az alapszerződés ellen vét, s ezt az tette lehetővé, hogy a kormánypárt – az RMDSZ-re mint partnerre való tekintettel – „túl szelíden” kezelte ezt a kérdést.

~ A PNL szerint a státustörvény alapjaiban „európaellenes”, etnikai alapon diszkriminál és az egyensúly felborulásához vezet a gazdasági életben. A PNL elnöke, Valeriu Stoica engedékenynek véli a PSD-t, amit szerinte az magyaráz, hogy szüksége van az MSZP nemzetközi támogatására.

2001. június 21. Kolozsváron Adrian Năstase miniszterelnök sajtóértekezleten kifejti: a román kormány nem akadályozhatja meg törvények elfogadását és alkalmazását Magyarországon, viszont egyetlen Budapesten elfogadott törvény sem alkalmazható Románia területén, a magyar igazolványra vonatkozó előírásai ugyanis az országhatáron túli hatással és alkalmazással is rendelkeznek. Az újságíróknak átadott sajtónyilatkozatban többek között ez áll: a román kormány tudomásul veszi a magyar parlament által elfogadott törvényt és azt, hogy a román fél észrevételeit nem vették figyelembe. „A törvény jellege diszkriminatív és ellentmond az idevágó nemzetközi dokumentumoknak. A román fél maximális hajlandóságot mutatott arra, hogy megfelelő szöveg szülessen meg. Elejétől kifejtette: nem kíván egyezkedni a törvény előírásait illetően, hisz ez magyar belső jogszabály, de azt szeretné, ha észrevételeit figyelembe vennék annak érdekében, hogy a kétoldalú egyeztetések ne csupán formálisak legyenek.”

~ Az 1996-ban kötött román-magyar alapszerződésen kívül – Románia kész felbontani minden kétoldalú megállapodását Magyarországgal a státustörvény miatt – jelenti be Adrian Năstase román miniszterelnök. Hangsúlyozta: Románia nem gyarmati terület, ahonnan Magyarország munkaerőt biztosíthat magának. A miniszterelnök kijelenti, hogy levelet küldött Günter Verheugennak, az Európai Unió bővítési biztosának, Romano Prodinak, az Európai Bizottság elnökének és Chris Pattennek, az EU külügyekért felelős biztosának. Ebben a levélben megfogalmazta, milyen hátrányosan megkülönböztető elemeket tartalmaz a magyar státustörvény, és hangot adott a térségbeli biztonsággal kapcsolatos félelmeinek.

~ A román ellenzéki pártok közül kizárólag a Nagy-Románia Párt (PRM) támogatja a kormányzó PSD Magyarországgal szembeni kemény irányvonalát. A PRM elnöke szerint a Năstase-kormány már eddig is bűnös módon elárulta a hazát, mert nem vette figyelembe pártja figyelmeztetéseit. Véleménye szerint a helyzeten némileg javíthatna, ha a kormánypárt azonnal és nyilvánosan felmondaná az RMDSZ-szel kötött „titkos megállapodását”, a miniszterelnök pedig menesztene a belügyminisztert, aki bebizonyította, hogy „Budapest parancsait hajtja végre”.

~ Eduard Kukan szlovák külügyminiszter úgy ítéli meg, hogy a magyar státustörvény elfogadása nem rontja meg a két ország jó viszonyát. Kukan sajtótájékoztatón elhangzott kérdé-

sekre válaszolva a szlovák diplomácia fenntartásainak két okát jelölte meg, amikor azt mondta, hogy Pozsony nem szeretné, ha a státustörvény által legális, intézményes viszony jönne létre a magyar kormány és egy másik ország állampolgárai között, mint ahogy azt sem tartja elfogadhatónak, ha a most elfogadott magyar jogszabály nyomán a diszkrimináció elve érvényesülne. A határon túli magyarok magyarországi státusáról és a külföldi szlovákok szlovákiai kedvezményeiről szóló törvény közti különbséget Kukan abban látja, hogy míg a szlovák jogszabály kínálta lehetőségekkel az összes külföldön élő szlovák élhet, addig a magyar státustörvény csakis a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyar kisebbségre vonatkozik.

2001. június 22. Mircea Geoană és Martonyi János külügyminiszter milánói megbeszélései a státustörvényt is érintik.

~ Mikulás Dzurinda szlovák miniszterelnök szerint a magyar státustörvény nem jó, nem felel meg az Európai Uniói jogi normáinak, de Szlovákiát úgy sem fogja érinteni, hiszen Pozsony két és fél év múlva esedékes EU-csatlakozásáig Magyarország már aligha tudja érvénybe juttatni. A beszercebényai Kereskedelmi Akadémián a szlovák miniszterelnök úgy tájékoztatja a hallgatókat, hogy a státustörvénnyel kapcsolatban kollégáját és barátját, Orbán Viktort intette: egyetlen törvény is nagyon sokat árthat azoknak a vívmányoknak, amelyeket a legutóbbi két év alatt sikerült elérni Magyarország és Szlovákia viszonyában.

~ Ion Iliescu román államfő nem zárja ki annak lehetőségét, hogy Románia a magyar státustörvény elfogadása miatt felfüggeszti a Magyarországgal 1996-ban kötött alapszerződést. A román elnök újságírók kérdéseire válaszolva annak a reményének ad hangot, hogy a magyar kormány figyelembe fogja venni azokat az észrevételeket, amelyeket Románia és más országok fogalmaztak meg a státustörvénnyel kapcsolatban.

~ Goran Svilanovic jugoszláv külügyminiszter a határon túl élő magyarok kedvezményeiről szóló státustörvény kapcsán országa alkotmányával ellentétesnek mondja a jogszabály több vonatkozását. A TANJUG jugoszláv hírügynökség jelentése szerint Svilanovic erről a jugoszláv parlament ülésén beszélt egy ellenzéki képviselő kérdésére válaszolva, amely azt hiányolta, hogy a jugoszláv kormány nem reagált a magyar státustörvényre. Svilanovic a diszkriminációt tiltó jugoszláv alkotmánnyal ellentétesnek nevezte, hogy a státustörvény révén a magyar nemzetiségű jugoszláv állampolgárok kiváltságos helyzetbe kerülnek más állampolgárokhoz képest. „Nagyon kényes” kérdésnek minősítette, hogy a törvény szerint egyes szervezetek, személyek vagy nem kormányzati szervezetek igazolásokat adnának ki arról, hogy ki magyar nemzetiségű (az úgynevezett „magyar igazolványt”). Ezzel kapcsolatban jogi problémát is megemlített, arra hivatkozva, hogy a jugoszláv alkotmány értelmében senki nem köteles válaszolni a nemzetiségét firtató kérdésre.

2001. június 23. Józsa László, a VMSZ alelnöke üdvözli a magyar parlament által a határon túli magyarok kedvezményeiről elfogadott státustörvényt. Az alelnök közli, hogy a VMSZ rendelkezik olyan pártstruktúrával, amely segíthet e szervezetek felállításában.

2001. június 24. Első ízben jelenik meg a státustörvényt a szomszédos országok belügyeibe való beavatkozás miatt bíráló cikk a kárpátaljai ukrán nyelvű sajtóban azt követően, hogy a magyar Országgyűlés elfogadta a jogszabályt. Az Ungváron megjelenő, ukrán nacionalista szellemiségű *Sztribna Zemlja* hetilap „A kis Magyarország nagy geopolitikája” című, aláírás nélküli írása megállapítja: a kárpátaljai magyarok nem panaszkodhatnak, hogy anyaországuk és anyanemzetük megfeledezett róluk.

~ Goran Persson, az Európai Unió soros elnöki tisztét ellátó svéd miniszterelnök Bukarestben kijelenti, hogy a lehető legrövidebb időn belül kapcsolatba lép a magyar külügyminiszterrel a státustörvény elfogadását követő helyzet tisztázása érdekében. Persson a román miniszterelnöki hivatalban tartott sajtótájékoztatón újságírói kérdésekre válaszolva leszögezte: az Európai Unió tagállamainak és a tagjelölteknek egyaránt előzetes konzultációk után kell döntéseket hozniuk, hogy ne okozzanak gondot a többi államnak. Fontos, hogy a szomszédos államok konzultációkat folytassanak egymással és ilyen döntések esetén együttműködve cselekedjenek – fogalmazott a svéd miniszterelnök.

~ Ion Iliescu román államfő reményét fejezi ki, hogy Magyarország átgondolja a státustörvény elfogadásának következményeit és „végül baráti megegyezésre lehet jutni” ebben a kérdésben. A román elnök megismétli azt a véleményét, hogy egyetlen állam sem hozhat olyan törvényeket, amelyek egy másik ország állampolgárait érintik és ezzel megsértik a jó szomszédság szabályait.

~ Mikulás Dzurinda szlovák miniszterelnök a szlovák közszolgálati rádióban kijelenti, hogy szóba sem jöhet a szenvedélyek felkorbácsolása a státustörvény miatt.

2001. június 25. Adrian Năstase román miniszterelnök kijelenti, hogy a magyar státustörvényt fel kell függeszteni addig, amíg Magyarország be nem fejezi a csatlakozási tárgyalásokat az Európai Unióval. Hangsúlyozta, a román kormány nem akadályozhatja meg a magyar kormányt abban, hogy mit tesz Magyarország területén, de a viszonyosság elve alapján a magyar kormány sem akadályozhatja meg, hogy mit tesz a román kormány Romániában.

~ Az ET ötnapos ülésszakának megnyitása előtt tartott sajtókonferencián Lord Russell-Johnston, a közgyűlés elnöke egy román újságíró kérdésére válaszolva úgy nyilatkozik, hogy „nem tartja hasznosnak a magyar kisebbség szempontjából” az Országgyűlés által elfogadott státustörvényt. Az állásfoglalással kapcsolatban Surján László, az ET-közgyűlés alelnöke magánvéleménynek nyilvánította Russell-Johnston szavait. Óvott attól, hogy az ET részéről a státustörvény címére megfogalmazott kritikaként értékeljék az elhangzottakat. Hangsúlyozta: az ET nem bírálta a státustörvényt, mert nem tartozik a hatáskörébe. Eörsi Mátyás, az ET parlamenti közgyűlésének képviselője sajnálatát fejezte ki az ET-elnök aggályai kapcsán. Emlékeztetett, az SZDSZ már a státustörvény budapesti parlamenti vitája során felhívta a figyelmet arra, hogy Magyarország akkor tud segíteni a határon túli kisebbség sorsán, ha ehhez megszerzi a nemzetközi szervezetek támogatását. Az állásfoglalás az SZDSZ-es képviselő szerint arra utal, hogy az Európai Unió és az ET legfontosabb szervei nem értik a magyar kormány szándékait, ami előnytelen a határon túli kisebbség és a magyar kormány nemzetközi megítélése szempontjából is.

~ Ráduly Róbert, az RMDSZ képviselőházi frakciójának helyettes vezetője kijelenti: az RMDSZ kivonul a státustörvénnyel kapcsolatos román-magyar kormányközi vitából.

2001. június 26. Az ET munkájában részt vevő román küldöttség határozattervezetet készített elő, amelyben szorgalmazza: az ET parlamenti közgyűlése szólítsa fel Magyarországot, hogy ne alkalmazza a gyakorlatban a státustörvény előírásait. Az ET parlamenti közgyűlésének szlovákiai tagjai, Duka-Zólyomi Árpád (MKP) kivételével, mind aláírták a román javaslatot, amelyet támogatott néhány skandináv országból származó képviselő is. A román javaslatot 37-en írták alá – főleg a szocialista és az „európai demokrata” frakció tagjai –, de néhányan visszavonták aláírásukat azt követően, hogy később aláírták a magyar javaslatot is.

~ Ioan Mircea Pașcu román védelmi miniszter kijelenti, hogy a státustörvény vitája nem akadályozza Románia NATO-integrációját.

~ A státustörvény kapcsán megfogalmazódott negatív nemzetközi reagálásokkal foglalkozik napirend előtti felszólalásában Szent-Iványi István. Emlékeztet: az SZDSZ a törvényjavaslatot nem fogadta el, és már akkor felhívta a figyelmet arra, hogy a jogszabály több problémát okoz majd, mint amennyit megold. Pokorni Zoltán úgy vélte, hogy a határon túli magyarság ügye nem lehet pártpolitikai kérdés: „Bízunk abban, hogy a román kormány, külügyminisztérium megérti e törvény lényegét és nem félreérti, félreértelmezi azt”.

~ Válságtanácskozást hívtak össze a magyar parlamenti pártokat és a határon túli magyarságot képviselő küldöttek részére az ET strassbourgi közgyűlésén, hogy megakadályozzák egy Magyarországot elítélő román határozattervezet beterjesztését, amihez a bukaresti képviselők sikeresen gyűjtik az aláírásokat. A román delegáció határozati indítványában azzal vádolja Magyarországot, hogy etnikai alapon feszültséget szít, s ezzel növeli az instabilitást a térségben. A román fél által körözött állásfoglalás tervezet kéri a státustörvény felfüggesztését, mert az „megkülönböztetést alkalmaz az illető országokban élő magyar kisebbség és a többségi lakosság között, területenkívüliséget visz be a törvény alkalmazásába, amely vélhetően új feszültségeket kelt a népcsoportok között, és fokozza a régió instabilitását”. A kormánypárti küldöttek időleges távolléte miatt a válságtanácskozást Eörsi Máttyás SZDSZ-es képviselő és Tabajdi Csaba MSZP-s honatya hívta össze, hangsúlyozva: a jelenlegi helyzetben a magyar küldöttség az otthoni vitákat félretéve arra törekszik, hogy a lehetőség szerint el lehessen kerülni Magyarország elmarasztalását. Mint Eörsi rámutatott, Magyarország szempontjából különösen aggasztó, hogy az indítványhoz olyan (dán, finn, angol, német) képviselők is csatlakoztak, akik eddig kisebbségi kérdésekben mindig a magyar törekvéseket támogatták. Az elmúlt évek során nem volt példa arra, hogy az ET parlamenti közgyűlésén nyílt vita lett volna Magyarország és szomszédai között – emlékeztetett Tabajdi Csaba. Tabajdi szerint a magyar diplomáciának azonnal cselekednie kellene. A képviselő úgy látja, hogy az ET illetékeseit a magyar diplomácia nem tájékoztatta időben és megfelelő formában a státustörvény tartalmáról, céljáról, körülményeiről, s így most Magyarországnak magyarázkodnia kell.

~ „Az Európai Bizottság még nem fejezte be a magyar státustörvény elemzését, de úgy tűnik, hogy a jogszabály összhangban van Magyarországgal és az Európai Unió társulási szerző-

désével” – mondja Günter Verheugen, a bizottság bővítési ügyekért felelős tagja. Verheugen az EU-Szlovák Társulási Tanács luxembourgi ülése után a sajtó képviselőinek elmondta: az Európai Bizottság azt vizsgálja a magyar státustörvényben, hogy összhangban van-e Magyarországgal és az EU társulási egyezményével. A bizottság felhívta a magyar kormány figyelmét, hogy az érintett államokkal továbbra is folytasson részletekbe menő konzultációkat a szomszédos országokban élő magyaroknak kedvezményeket biztosító törvényről.

~ „A magyar fél üdvözlí, hogy Günter Verheugen, az Európai Bizottság bővítési biztosa helyzetértékelése szerint a státustörvény összhangban áll az Európai Megállapodással” – nyilatkozza Németh Zsolt, a külügyi tárca politikai államtitkára az *MTI*-nek. Hozzáfüzi: az Európai Bizottság időben jelezte észrevételeit a státustörvény kidolgozásának folyamatában, így azokat a magyar fél be tudta építeni a törvényjavaslat végleges változatába.

2001. június 27. A MÁÉRT parlamenti, illetve tartományi képvisellel rendelkező tagszervezetei nyilatkozatban üdvözlí a Magyar Köztársasággal szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényt, amelyet a Magyar Országgyűlés 2001. június 19-én 92%-os többséggel fogadott el.

~ Az ET parlamenti közgyűlésének munkájában részt vevő magyar országgyűlési delegáció munkáülésen alakítja ki a státustörvényt kifogásoló román indítvánnyal kapcsolatos álláspontját, javasolva, hogy hívják össze a két ország kisebbségi vegyes bizottságának ülését, amelyre a román fél húzódozása miatt fél éve nem került sor – közli az *MTI*-vel, Surján László, a magyar ET-küldöttség vezetője. A magyar delegáció, amelynek tanácskozásan részt vett a határon túli magyarok két parlamenti képviselője is, egységesen visszautasította azokat a román vádakat, amelyek a területenkívülségi elv érvényesítését és diszkriminatív jelleget vélnek felfedezni a státustörvényben.

~ Martonyi János magyar külügyminiszter levelet küld román kollégájának, Mircea Geoanának, melyben javasolja, hogy kétoldalú konzultációkkal és a kisebbségi vegyes kormányközi bizottság tárgyalásaival oldják meg a kialakult konfliktust.

~ Adrian Năstase román miniszterelnök elismeri, hogy az Európai Unió nem tekinti prioritásnak a magyar státustörvény kérdését. A román kormányfő azt követően nyilatkozott román újságíróknak, hogy Brüsszelben részt vett azon az informális konferencián, amelyet egy belga kutatóintézet rendezett a tagjelölt országok miniszterelnökeinek, külügyminisztereinek részvételével. Năstase annak a véleményének adott hangot, miszerint a kisebbségek védelme azt jelenti: kulturális jogokat biztosítanak számukra etnikai önazonosságuk megőrzése érdekében. Gazdasági és társadalmi jogok biztosítása azonban már a diszkrimináció-ellenesség elvének tagadásával egyenlő. Egy kérdésre válaszolva Năstase veszélyes precedensnek nevezte azt, hogy az anyaország próbálja megoldani a kisebbségek problémáit. Mint mondta, ennek alapján Oroszország azt követelhetné, hogy ő oldja meg a balti államokban élő oroszok problémáit, Szerbia pedig arra tarthatna igényt, hogy igazolványt adjon ki a szerbeknek a Balkánon.

~ Adrian Năstase miniszterelnök és Markó Béla RMDSZ-elnök tárgyal a státustörvény körül kialakult helyzetről. Markó Béla úgy nyilatkozott, van lehetőség a feszültség csökkentésére.

2001. június 28. Ellentámadásba mentek át az Európa Parlament magyar képviselői, amikor a magyar státustörvényt támadó román kezdeményezés ellensúlyozására több javaslatot terjesztettek a parlament házbizottsága elé az a nemzeti kisebbségek önazonosságának védelmét szolgáló, határokon átnyúló együttműködés kérdésének tanulmányozását ajánlva. Közben strassbourgi tájékoztatás szerint elszigetelődni látszik az a korábbi román kezdeményezés, amely a magyar státustörvénnyel kapcsolatos kifogásokhoz kívánt egyetértő véleményeket összegyűjteni.

~ Orbán Viktor miniszterelnök és Martonyi János külügyminiszter Budapesten fogadja az RMDSZ elnökét, Markó Bélát, aki arra kéri a magyar kormányfőt, hogy a két kormány közötti dialógussal próbáljon oldani a kialakult feszült helyzetet.

~ „A román fél szerint hasznos lenne, ha a román-magyar kormányközi bizottság valamennyi albizottsága összeülne, hogy párbeszédet folytassunk a magyar státustörvénnyel kapcsolatos kérdésekről” – jelenti ki Cristian Diaconescu román külügyi államtitkár, miután Bukarestben találkozott a magyar Országgyűlés Szent-Iványi István által vezetett külügyi bizottságának küldöttségével.

2001. június 29. Magyarországnak kompromisszumot kell találnia Szlovákiával és Romániával a státustörvény életbe léptetése előtt – jelenti ki Eneko Landaburu, az Európai Bizottság bővítési ügyekért felelős főigazgatója.

~ A státustörvény „olyan menet közbeni baleset” a román-magyar kapcsolatokban, amelyet sem Bukarestben, sem Budapesten nem szabad érzelmileg kezelni – jelenti ki Radu Podgoreanu, a román képviselőház külügyi bizottságának elnöke Bukarestben azon a közös sajtóértekezleten, amelyet Szent-Iványi Istvánnal, a magyar Országgyűlés külügyi bizottsága elnökével tartott. A magyar parlamenti képviselők hivatalos bukaresti látogatását lezáró sajtóértekezleten mindkét fél azt hangsúlyozza: a két ország közötti kapcsolatrendszer jelentősége megkívánja, hogy a felmerült nézeteltéréseket a kétoldalú kapcsolatok szintjén oldják meg. Podgoreanu azt a véleményét fejt ki, hogy a státustörvény kérdésében egyik oldalról sem volt megfelelő az indulás. Kifogásolja, hogy a törvény előkészítése folyamán nem voltak lényegi szakértői konzultációk a két ország között. A román politikus üdvözli, hogy a két kormány készségét fejezi ki a konzultációkra, amelyekhez véleménye szerint megfelelő keretet biztosít a román-magyar kormányközi vegyes bizottság. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a konzultációk megkezdéséhez Budapestnek világos jelzést kell küldenie arra vonatkozóan, hogy ettől konkrét eredmények várhatók.

~ Az ET parlamenti közgyűlésének állandó bizottsága úgy dönt, hogy a magyar és a román indítványt véleményezésre a Velencei Bizottságnak küldi meg.

~ Kovács László a Szocialista Internacionálé lisszaboni tanácsülésén kétoldalú megbeszélést tart Adrian Năstase román miniszterelnökkel, a PSD elnökével. Kovács László, az MSZP elnöke és Adrian Năstase román miniszterelnök egyetértettek abban, hogy a státustörvény okozta feszültség kétoldalú magas szintű találkozó segítségével, valamint a kisebbségi vegyesbizottság keretein belül feloldható.

2001. június 30. Adrian Năstase román kormányfő levelet intéz az EU bővítési főbiztosához, Günther Verheugenhez. Năstase azt kéri, hogy a főbiztos mindaddig támogassa a státustörvény alkalmazásának felfüggesztésére vonatkozó román javaslatot, amíg Magyarország be nem fejezi csatlakozási tárgyalásait.

2001. július 1. A VMDP közleményben üdvözli a státustörvény elfogadását.

~ Mircea Geoană román külügyminiszter késeinek, de nem megkésztetnek értékeli a státustörvény kérdésében Martonyi János magyar külügyminisztertől kapott levelet.

~ Kovács László, az MSZP elnöke szerint a magyar kormány a státustörvény ügyében az összes lehetséges hibát elkövette, olyannyira, hogy a nemzetközi politikával foglalkozó kurzusokon rövidesen tanítani fogják, mint a ballépések példáját. Kovács felrója az érdemi konzultáció elmaradását a szomszédos országokkal és az európai intézményekkel.

~ Németh Zsolt külügyi államtitkár elutasítja az MSZP elnökének, Kovács Lászlónak a vádjait. Kifejti, hogy a törvény előkészítése során a magyar kormány közel két éven át folyamatosan tájékoztatta a szomszédos és európai országokat, továbbá a nemzetközi szereplőket a törvény kidolgozásának minden részletéről, minden alkalommal hangsúlyozva a magyar fél készségét a konzultációra.

~ A *Curentul* című lapnak adott interjújában Lord Russell-Johnston, az ET parlamenti közgyűlésének elnöke elmondja, hogy korábbi véleménye a státustörvényről csupán magánvélemény volt.

2001. július 2. A magyar-román kapcsolatok sokkal gazdagabbak és sokrétűbbek annál, semhogy az Országgyűlés Külügyi Bizottsága delegációjának csak a státustörvény ügyében mesterségesen keltett feszültségről kellett volna tárgyalnia román partnereivel – jelenti ki Csapody Miklós (MDF), a külügyi bizottság tagja a testület romániai látogatásáról szóló budapesti sajtótájékoztatóján. Csapody a magyar álláspontot összegezve hangsúlyozza: a státustörvény nem hozott létre közjogi kapcsolatot a határon túli magyarok és a magyar állam között, a magyar igazolvány nem nemzeti vízum. Szólt arról, hogy a törvény nem extraterritoriális jellegű, mivel Magyarországon kívül nincs joghatálya és kedvezményeket csak az anyaország területén biztosít. Szerinte a MÁÉRT plenáris ülésének összehívására nincs szükség, indokolt viszont a szakbizottságok munkájának felgyorsítása.

2001. július 2. Az RMDSZ Területi Elnökök Konzultatív Tanácsának (TEKT) ülésén Markó Béla kifejti, a státustörvény kérdésében már nincs válsághelyzet.

~ A Királyhágómelléki Református Egyházkerület üdvözli a magyar státustörvény elfogadását, és felszólítja híveit, hogy minél szélesebb körben vegyék igénybe a törvény nyújtotta jogokat és kedvezményeket. A közgyűlés egyöntetűen támogatja a romániai magyar egyházak tavaly augusztusi felajánlását, melynek értelmében az erdélyi történelmi magyar egyházak – az RMDSZ-szel és a civil szervezetekkel együttműködve – készek szolgáltatást vállalni a státustörvény gyakorlati végrehajtásában, az ún. magyar igazolványok kiadásához szükséges ajánló szervezet felállításában.

2001. július 3. A pozsonyi kormány felhatalmazza Jaroslav Chlebo külügyi államtitkárt, a magyar-szlovák alapszerződés végrehajtását felügyelő vegyes bizottság szlovák társelnökét, hogy a státustörvényről konzultációt kezdeményezzen magyar partnerével, Németh Zsolttal, a Külügyminisztérium politikai államtitkárával, a vegyes bizottság magyar társelnökével.

2001. július 3. Nyilatkozatban üdvözli a magyar Országgyűlés által a határon túli magyarok jogállásáról elfogadott státustörvényt a MÉKK.

~ Surján László (Fidesz-MPP), a magyar ET-küldöttség vezetője sajtótájékoztatón kijelenti, hogy az ET román delegációja a Nagy-Románia Párt elnökének stílusával azonosult, amikor a szervezet parlamenti közgyűlésének múlt heti ülésén a státustörvény kapcsán kétoldalú kérdéseket próbált meg nemzetközi szintre vinni.

~ Az európai kereszténydemokrata és konzervatív pártokat tömörítő EPP főtitkára, Alejandro Agag Longo az *MTI*-nek nyilatkozva kifejti, hogy a státustörvényt az EPP elfogadja, „teljesen korrektnek” tartja. Megjegyzi, az Európai Bizottság több magas rangú tisztségviselője szerint a törvény nem ütközik európai normákba.

2001. július 4. Jaroslav Chlebo szlovák külügyi államtitkár bejelenti, hogy Szlovákia konzultációkat kezdeményez Magyarországgal a státustörvény alkalmazásáról.

~ Wilfried Martens, az EPP elnöke kijelenti, hogy a magyar kormánynak „minden joga” megvan arra, hogy a szomszédos országokban élő több mint 3 millió magyart tőle telhetően támogassa.

2001. július 5. A Fidesz-MPP elnöksége örömmel nyugtázza, hogy Wilfried Martens, az Európai Néppárt elnöke a híradások szerint öröndetes és legitim törekvésnek minősítette a magyar státustörvényt.

~ Frunda György RMDSZ-szenátor úgy véli, hogy a magyar kormány Romániával szemben lehetett volna körültekintőbb és barátságosabb is, amikor a státustörvényt kidolgozta. Frunda szerint a törvény nem ütközik európai normákba.

~ Goran Svilanovic jugoszláv külügyminiszter Belgrádban arról biztosítja Bába Iván magyar külügyi államtitkárt, hogy a magyar státustörvény kapcsán a jugoszláv álláspont nem változott negatív irányban, és Belgrád nem kíván kritikai hangot megütetni a törvénnyel kapcsolatban. Ezt a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára mondta el, miután Belgrádban megbeszélést folytatott a jugoszláv diplomácia irányítójával. (Belgrádi híradások szerint Svilanovic a minap a jugoszláv parlamentben egy ellenzéki képviselő kérdésére válaszolva a jugoszláv alkotmánnyal ellentétesnek nevezte a törvény több vonatkozását.)

~ Adrian Năstase román miniszterelnök levélben kéri Günter Verheugent, az Európai Unió bővítési biztosát, hogy támogassa azt a román javaslatot, amely a magyar státustörvény végrehajtását mindaddig felfüggesztené, amíg Magyarország be nem fejezi a csatlakozási tárgyalásokat az EU-val.

~ Horváth Gábor magyar külügyi szóvivő szerint Magyarország üdvözli azt a konstruktív hangnemet, amely Mircea Geoană román külügyminiszter levelét jellemzi. A szóvivő sze-

rint a román levél összhangban van Magyarország szándékával, miszerint folytatni kell a konkrét párbeszédet, a konzultációkat.

2001. július 6. Több hónapos sajtóvitát követően a kárpátaljai magyar szervezetek és történelmi egyházak közös nyilatkozatot írnak alá Ungváron a magyar igazolvány kiadását segítő ajánló testületben való részvételükről. A nyilatkozatot a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, a Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség, a Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma, a Kárpátaljai Református Egyház, a Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság és a Munkácsi Görög Katolikus Püspökség vezetői írták alá. A felsorolt szervezetek és egyházak kinyilvánítják: az ukrainai magyarság sorsa iránt érzett felelősségük tudatában részt kívánnak venni a státustörvényben foglaltak érvényesítését biztosítani hivatott ajánló testület munkájában. E célból megbízottjaik által képviseltetik magukat a magyar szervezeteket és történelmi egyházakat magában foglaló ajánló testületben.

~ „A kisebbségek iránti sokrétű törődés, szülőföldjükön való megmaradásuk és boldogulásuk a kétoldalú kapcsolatokat és így térségünk stabilitását erősíti. Ez teljes mértékben egybevág a magyar-román alapszerződés szellemével és betűjével” – jelenti ki Martonyi János magyar külügyminiszter az *Adevărul* című román lapnak adott interjújában. Martonyi hangsúlyozta, hogy a magyar kormány közel két éve folyamatosan tájékoztatta a szomszédos országokat és más nemzetközi partnereit a törvény kidolgozásának minden részletéről, kész volt érdemi konzultációt és eszmecsere-t folytatni a partnerek konkrét észrevételeiről, felvetéseiről. Azt is felajánlotta, hogy kész konkrétan megfogalmazott szövegjavaslatokat is figyelembe venni a törvény véglegesítésekor. A magyar külügyminiszter leszögezte, hogy a törvénynek területen kívüli hatálya nincs, magyar hivatalos szervek államigazgatási tevékenységet nem végeznek a szomszédos ország területén.

~ Martonyi János külügyminiszter román partneréhez, Mircea Geoanăhoz írt levelében megerősíti azon meggyőződését, hogy a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvénnyel kapcsolatos kérdésekben a közös európai értékeken alapuló párbeszéd képes eloszlatni a nézeteltéréseket. A két külügyminiszter közötti levélváltások sorában a magyar diplomácia vezetője román partnerének július 3-i válaszlevelére reagált.

~ Martonyi János külügyminiszter – a kisebbségek identitása védelmének általános európai elemzésére vonatkozó – javaslatát fogadja el az ET rangos jogi szaktekintélyekből álló testülete, a Velencei Bizottság, s nem azt a korábbi indítványt, amelyben Adrian Năstase román kormányfő csupán a magyar státustörvényről kért állásfoglalást. A Velencei Bizottság – hivatalos nevén az ET Joggal a Demokráciáért Európai Bizottsága – az ET tagországaik neves jogi szaktekintélyeiből álló testület. Magyarországot Sólyom László alkotmányjogász képviseli a bizottságban.

2001. július 7. Csurka István, a MIÉP elnöke a státustörvényről szólva kifejti: az is fontos, hogy hosszú-hosszú idő után először az európai országok – az Európai Parlament döntése alapján – a magyarságnak egy kicsi igazságot szolgáltattak.

2001. július 9. „A románok valamivel több mint fele úgy véli, hogy a magyar státustörvény elfogadása kedvezőtlenül érinti mind a Romániában élő román többség és magyar kisebbség, mind pedig a két ország kapcsolatait” – derül ki egy Bukarestben közzétett felmérésből. Az Insomar román közvélemény-kutató intézet július 4. és 6. között készített felmérést arról, hogy a román közvélemény miként viszonyul a román belpolitika „forró” kérdéseihez.

~ A román külügyminisztérium sajtónyilatkozatban kérdőjelezi meg azokat a kijelentéseket, amelyeket Martonyi János magyar külügyminiszter a *Krónika* című erdélyi napilapnak adott interjújában tett a státustörvényről folytatott kétoldalú konzultációkat illetően. Martonyi elmondta, hogy a magyar fél az elmúlt időszakban nyolc alkalommal adott tájékoztatást, illetve folytatott konzultációt a román illetékesekkel a státustörvény elfogadása előtt, illetve azt követően. A román külügyminisztérium ennek kapcsán meglepetését fejezte ki „az egyes közös román-magyar külpolitikai akciók értelmezését” illetően és a következőket tartotta szükségesnek leszögezni: a jelenlegi román kormány hivatalba lépésétől kezdve számos alkalommal kért tájékoztatást és konzultációt a magyar kormánytól a státustörvényről, ám a válaszok mindannyiszor kitérők voltak. Mircea Geoană román külügyminiszter június 7-én küldte el magyar kollégájának kommentárjait a törvényről. Ezekből egyetlen lényeges elemet sem vettek figyelembe a törvény parlamenti vitája és elfogadása során.

~ A román külügyminisztérium szerint a Velencei Bizottság elfogadta a magyar külügyminiszter javaslatát, de elfogadta a román miniszterelnökét is. A kérdésről nyilatkozó román politikusok többsége az *MTI*-t félretájékoztatással vádolja.

~ Günther Verheugen bővítési főbiztos a Ion Iliescu román államfővel folytatott megbeszéléseket követően kijelenti, hogy Magyarországot „bátorítani kell” a szomszédaival folytatott, státustörvénnyel kapcsolatos tárgyalásokban. „Magyarország a maga részéről teljesen készen is áll erre, így a probléma nyugodtan rendezhető” – tette hozzá a bővítési főbiztos.

2001. július 10. Gheorghii Prisăcaru, a szenátus külügyi bizottságának elnöke szerint a román külügyminiszternek kérnie kell a magyar féltől, hogy függessze fel a státustörvény alkalmazását.

2001. július 11. Az Európai Parlament külügyi bizottsága brüsszeli ülésén olyan módosító indítványt fűz a parlament készülő magyar országjelentéséhez, amely elfogadása esetén megbízná a külügyi bizottságot, hogy vizsgálja meg: összeegyeztethető-e a magyar státustörvény az Európai Unió jogszabályaival, a tagállamok közti jó szomszédság és együttműködés szellemével. Az alig ötszoros módosítást a zöldek parlamenti csoportjának néhány tagja terjesztette elő a román és a szlovák kormány aggodalmaira hivatkozva, és ez volt az egyetlen javaslat, amelyet a külügyi bizottság támogatott, hogy bekerüljön a Luis Queiró által szerkesztett jelentésbe. A parlament plenáris ülése a tervek szerint szeptemberben tart vitát és szavazást a jelentésről és a módosításról. A státustörvény ügyében három módosító indítványt nyújtottak be képviselők: a másik kettő arra buzdította volna Magyarországot, hogy csak olyan törvényt hozzon a környező országokban élő magyarok vonatkozásában, amelyek nem sértik a hátrányos megkülönböztetést kizáró uniós elveket és tiszteletben tartják a szomszédos országokat. E két másik indítvány helyett a bizottság azt az indítványt

fogadta el, amely nem gyanúsítja hátrányos megkülönböztetéssel a magyar törvényt, hanem annak tárgyilagos elemzésére kéri a bizottságot. Az eddig ismert mértékadó értékelések szerint magyar kormány gondoskodása a környező országokban élő hárommilliós magyarságról teljesen legitim, sőt dicséretes. Az Európai Bizottság, az unió végrehajtó szerve már szintén vizsgálja a státustörvényt és Günter Verheugen bővítési biztos az elmúlt napokban többször is kijelentette: eddig semmi kivetni valót nem találtak benne. Így az indítványnak kevés az esélye a jóváhagyásra.

2001. július 13. Négyszemközti megbeszéléssel kezdődnek meg a magyar-román külügyminiszeri tárgyalások. Martonyi János és Mircea Geoană találkozájának fő napirendi pontja a magyar státustörvény kérdése. A román fél a tárgyalások során adta át azt az emléketetőt, amely a törvénnyel kapcsolatos hivatalos román álláspont legfontosabb elemeit tartalmazza.

2001. július 14. Mircea Geoană román és Martonyi János magyar külügyminiszter megbeszéléseket folytat Bukarestben a státustörvény kapcsán kialakult helyzetről. Ezt követően Martonyi Adrian Năstase román kormányfővel is találkozott. A megbeszéléseken előre lépés nem történt: a magyar fél felajánlotta, hogy Románia vegyen részt a státustörvény végrehajtási rendeleteinek a kidolgozásában, Románia pedig a törvény alkalmazásának a felfüggesztését kérte. A felek megegyeztek abban, hogy a kérdéssről szeptemberben folytatnak tárgyalásokat a román-magyar kormányközi vegyes bizottság keretében. Năstase szerint a magyar státustörvény olyan új koncepciót vezet be a nemzeti kisebbségek védelméről szóló európai elvárásokba, amely megváltoztatja az ET vonatkozó keretegyezményének alapját jelentő filozófiát.

2001. július 16. Pozitívan értékeli a magyar parlament által elfogadott státustörvényt a magyarországi szlovák és román kisebbségi vezetők. Fuzik János, az Országos Szlovák Önkormányzat elnöke szerint értékelendő, hogy az Orbán-kabinet gondoskodik a határain túl élő magyarokról. Kreszta Traján, a Magyarországi Románok Országos Önkormányzatának elnöke kijelentette: ilyen, vagy hasonló intézkedéseket kellene bevezetnie minden olyan országnak, amelynek a határain túl élnek nemzetrészei.

2001. július 17. Romániát nem az nyugtalanítja, hogy Magyarország törődik a határain kívül élő magyar nemzetiségűekkel, hanem azt a módot tartja nyugtalanítónak, ahogy ezt a kérdést a státustörvénnyel megközelíti – jelenti ki Ion Iliescu román államfő a román közszolgálati televíziónak adott interjújában. Iliescu hangsúlyozza: Románia nem ítéli el önmagában azt a tényt, hogy Magyarország foglalkozik a határain túl élő honfitársaival, hiszen Románia is ezt teszi. Véleménye szerint ezen a téren Románia még tanulhatna is Magyarországtól olyan értelemben, hogy nagyobb figyelmet kell fordítania a határon túl élő románokra. A román államfő szerint a nyugtalanító az, hogy Magyarország a törvénnyel a határain túli magyar kisebbséggel kapcsolatos felelősséget kívánja átvenni. Mint mondta, európai szinten az az általánosan elfogadott kritérium, hogy minden állam különál-

lóan felelős a területén élő nemzeti kisebbséggel való törődésért, a megfelelő demokratikus keretek létrehozásáért.

~ Teodor Meleşcanu volt román külügyminiszter, a Szövetség Romániáért (ApR) párt elnöke a román sajtóban megjelent nyilatkozatában azt sürgeti, hogy a román kormány fogjon össze Magyarország szomszédaival a státustörvénnyel szemben. Meleşcanu szerint „a félkudarcként minősíthető” legutóbbi román-magyar külügyminiszteri találkozó tapasztalata az, hogy a kétoldalú konzultáció mechanizmusai nem elegendőek a probléma megoldására. Ráadásul ha Románia „egyedül folytatja a harcot”, azzal a veszéllyel kell számolnia, hogy olyan ország benyomását kelti, mely örök vitában áll Magyarországgal.

2000. július 21. A kolozsvári *Krónikában* „Az egyenlő esélyekért. Mit kínál a Szabad Demokraták Szövetsége a határon túl élő magyaroknak nemzeti kultúrájuk megőrzéséhez?” fejléccel hirdetés jelenik meg Magyar Bálint, az SZDSZ elnöke aláírásával, amely összefoglalja a párt elképzeléseit a határon túl élő magyarság támogatásával kapcsolatban, kiemelve: „Az SZDSZ szerint alapvető cél, hogy a szomszédos államokban élő magyar kisebbség az európai uniós csatlakozás idejére számában ne megfogyatkozzon, hanem erős, az anyanyelvhez kötődő értelmiségi bázissal rendelkező közösségként maradjon fenn. Az anyaország politikai erőinek hiú reményeket keltő, teljesíthetetlen ígéretek helyett felelős, megvalósítható javaslatokat kell tenniük.

2001. július 24. Rolf Ekeus, az EBESZ kisebbségi főbiztosa abból az alkalomból, hogy fogadta őt Ion Iliescu elnök, kijelenti, hogy Romániában megvan az akarat arra, hogy tisztelben tartsák a nemzeti kisebbségek jogait. Ugyanakkor javasolta, hogy a román parlament fogadja el a kisebbségekkel szembeni diszkrimináció megelőzését szolgáló 137-es kormányrendeletet. A státustörvénnyel kapcsolatosan a főbiztos konzultálni kíván a budapesti kormánnyal is. A főbiztossal találkozó kérésére a státustörvény kapcsán Verestőy Attila szenátor, az RMDSZ frakcióvezetője kifejtette: a törvény túlságosan nagy illúziókat keltett a magyar közösség soraiban és túlságosan nagy aggodalmakat a román közösség soraiban. A reakciók egyike sem indokolt, éppen ezért a törvény alkalmazásának vetületeire vonatkozóan szükség van a román és magyar kormány közötti további egyeztetésre, amely folyamatban az RMDSZ-nek is sajátos szerepet kell vállalnia.

2001. július 25. A román kormány nem tartja természetesnek és szükségesnek, hogy az RMDSZ részt vegyen azokon a konzultációkon, melyeket a magyar kormánnyal folytat a státustörvény kérdéséről – közli a román kormány szóvivője.

~ „A státustörvény alkalmazását meg lehet akadályozni – jelenti ki egy rádióinterjúban Orbán Viktor magyar miniszterelnök –, de az nem felel meg az európai gondolkodásnak és gyakorlatnak. Egy olyan államnak, amelyik a NATO-hoz és az Európai Unióhoz akar tartozni, értékközösséget kell vállalnia azokkal az államokkal, amelyek ma a NATO-t és az Európai Uniót alkotják.” A kormányfő a román miniszterelnökkel sorra kerülő megbeszéléséről szólva jelezte, hogy jó szándékkal megy Romániába, és örül a találkozonak.

~ Romano Prodi, az Európai Bizottság elnöke levélben biztosítja Adrian Năstase román miniszterelnököt arról, hogy a bizottság folytatja a magyar státustörvény elfogadása után kialakult helyzet monitorizálását. A július 20-án keltezett levelet 25-én hozta nyilvánosságra a román kormány. Prodi hangsúlyozta, hogy a törvény elfogadása előtt a bizottság „nyugtalanágát fejezte ki a diszkriminációt tiltó elv betartását illetően mind az EU tagállamokkal, mind az unióhoz közeledő, elsősorban a tagjelölt országokkal szemben”. Emlékeztetett arra, hogy a törvény elfogadása napján Martonyi János magyar külügyminiszter arról tájékoztatta a bizottságot: „a törvény végső változatát olyan értelemben módosították, hogy összeegyeztethető legyen az Európai Megállapodással, valamint Magyarország más nemzetközi kötelezettségeivel”. A bizottság elnöke üzenetében hangsúlyozta, hogy a magyar jogszabály kerettörvény, addig nem alkalmazható, amíg a végrehajtási utasításokat el nem fogadják. A bizottság azt várja, hogy a végrehajtási utasítások kidolgozása során a diszkriminációt tiltó elvet tiszteletben tartják.

2001. július 26. A Metro Media Transilvania közvélemény-kutató intézet által a hónap elején végzett reprezentatív felmérés szerint a románok túlnyomó többsége, 86,9 % nem fogadja el, hogy a romániai magyarok kedvezményekben részesüljenek a magyar kormány részéről. A megkérdezettek 46 %-a szerint a román kormány helyesen reagált a státustörvényre, 32 % szerint nagyon helyesen cselekedett és csak 22 % helyteleníti, illetve erősen helyteleníti a reakciót. Arra a kérdésre, hogy igényelné-e a magyar igazolványt, a megkérdezettek 82 %-a nemmel és igennel 10 % válaszolt. A minta viszonylatában 34 % nem fogadná el, hogy családjában valaki rendelkezzen magyar igazolvánnyal, 24 % rossz néven venné ezt legjobb barátjától, 21 % a munkatársától. A válaszadók fele szerint a magyar kisebbség túl sok jogot élvez Romániában, 44 százalékuk úgy véli, a magyarok nem lojálisak a román államhoz, 47 százalékuk úgy látja, hogy az erdélyi magyarok Magyarországgal és nem Romániával szemben lojálisak. Ugyanez a közvélemény-kutatás kimutatta: a románok 85 százaléka elégedetlen életszínvonalával, 51 százalékuk pedig más országban szeretne élni. Ezért nem lenne meglepő, ha a magyar igazolványt igénylők 40 százaléka román nemzetiségű lenne.

2001. július 27. A tusnádi nyári szabadegyetemen a státustörvényről szóló vitában Vasile Dîncu román információs miniszter, illetve Németh Zsolt magyar külügyi államtitkár egymással ellentétes véleményt fejtenek ki. A román miniszter szerint a törvény ellentmond a multikulturalizmus elvének és nem alkalmazható Románia területén. „Magyarország célja a határon túli nemzetrészek homogenizációja, ezzel szemben Románia célja az ország területén élő közösségek diverzitásának megőrzése” – állította a miniszter, majd azzal folytatta, hogy az ilyen kérdéseket nem szabadegyetemi vita keretében kell megoldani. Németh Zsolt államtitkár azt fogalmazza meg, hogy a törvény a magyar nemzet számára egy új típusú egység kialakítását teszi lehetővé, és ha Európa ezt az eljárást elfogadja, talán Románia sem talál kivetni valót benne. A státustörvény vitájában Tőkés László püspök, az RMDSZ tiszteletbeli elnöke kifejti, hogy szükség van e dokumentumra, ugyanis segít csökkenteni a határon túli magyarok nyolcvan éve tartó asszimilációját.

~ Fordulat, paradigmaváltás történt a román külpolitikában az elmúlt négy esztendőhöz képest, a státustörvény kapcsán a magyar fél érvelését Bukarest nem vette figyelembe – hangzik el azon a budapesti háttér-tájékoztatón, amelyre Orbán Viktor miniszterelnök romániai látogatása előtt került sor. A háttér-tájékoztatón Szilágyi Mátyás külügyminisztériumi főosztályvezető elmondja: a magyar fél az elmúlt fél év során összesen kilenc alkalommal folytatott érdemi konzultációt Romániával a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvényről. Hozzáfűzi: ezek között külügyminiszteri (április) és politikai államtitkári (február) szintű találkozó is volt. A magyar értelmezés szerint az érdemi konzultációk részét képezte továbbá a külügyminiszterek júniusi-júliusi levélváltása is. „A román fél a státustörvényt és az ehhez kapcsolódó propagandakampányt egyfajta negatív önmeghatározáshoz használta fel Magyarország-politikájában” – fogalmaz a külügyi főosztályvezető. Szilágyi Mátyás kitért arra is, hogy a magyar fél konkrét problémafelvetései nem találtak meghallgatásra Bukarestben.

~ Ismételten azt javasoljuk majd a magyar félnek, hogy mindaddig függesszék fel a magyar státustörvény végrehajtását, amíg Magyarország az Európai Unió tagja nem lesz – jelenti ki Adrian Năstase román miniszterelnök, azt megelőzően, hogy Marosvásárhelyen találkozott volna Orbán Viktor magyar miniszterelnökkel. A román miniszterelnök leszögezte: a magyar törvényalkotási lépés érthetetlen Románia számára akkor, amikor a romániai magyarság társadalmi-politikai helyzete – még a román kormánypárt és az RMDSZ kapcsolatainak szemszögéből nézve is – felemelkedő szakaszban van. A hírügynökség kérdésére válaszolva Adrian Năstase hangsúlyozta, hogy a magyar státustörvénnyel szembeni román elutasító álláspontnak nincs hatása Románia EU-csatlakozási folyamatára.

~ A közelmúltban elfogadott magyar státustörvényt lehet szeretni vagy nem szeretni, a kisebbségek védelmének jogát semmilyen kormánytól nem lehet elvitatni – állapítja meg a pozsonyi *Új Szóban* közölt tanulmány. A szerzők, Gál Gábor és Jarábik Balázs ismertetik a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyaroknak kedvezményeket kínáló jogszabályt, összehasonlítják azt más országok, elsősorban Szlovákia hasonló célokat szolgáló törvényével.

2001. július 28. Románia lát lehetőséget arra, hogy szakértői szinten megoldásokat találjanak a státustörvénnyel kapcsolatos kérdésekre, jelenti ki Marosvásárhelyen Adrian Năstase román miniszterelnök, Orbán Viktor magyar kormányfővel folytatott tárgyalásai után. A találkozót követő sajtóértekezleten Năstase az *MTI* kérdésére elmondja, hogy a román fél egyelőre eláll attól a kérésétől, hogy a magyar státustörvény végrehajtását mindaddig függesszék fel, amíg Magyarország az EU tagja nem lesz. Mint mondja, a mostani megbeszélések lehetőséget adtak arra, hogy a tárgyalásokat szakértői szinten folytassák, mégpedig a magyar-román kormányközi vegyes bizottság keretében. Năstase kijelenti, ha szeptember közepéig a vegyes bizottságban nem sikerül érdemi megállapodásra jutni, a kérdés a román parlament elé kerül.

~ Markó Béla, az RMDSZ elnöke Tusnádon tartott előadásában úgy fogalmaz, hogy az erdélyi magyarságnak szüksége van a státustörvényre, ugyanakkor kijelenti: „Nem kívá-

nunk olyan döntési helyzetet, amikor a státustörvény és a román föld között kell választanunk. Részt kívánunk vállalni a romániai társadalom reformjából.”

2001. július 29. Románia semmilyen formában nem tudja elfogadni a határon túli magyarokról szóló törvény végrehajtását saját területén – jelenti ki Adrian Năstase román miniszterelnök. A kormányfő vasárnap Râmnicu Vâlceában részt vett a román himnusz napja alkalmából szervezett ünnepségen, s beszédében kitért a magyar miniszterelnökkel előző nap folytatott tárgyalásaira. Határozottan visszautasítja Tőkés László püspök legutóbbi kijelentéseit.

2001. augusztus 7. A román felsőház külügyi bizottságának elnöke, Gheorghi Prisăcaru leszögezi: Románia parlamentje nem vitatja meg a státustörvényt. Prisăcaru úgy vélekedett, hogy a törvény romániai alkalmazását megakadályozó intézkedésekről szóló esetleges vita nem kelt majd feszültséget a kormányzó PSD és az RMDSZ között, s nem áll fenn annak a kockázata, hogy megromoljon a két párt közötti viszony.

2001. augusztus 9. Ráduly Róbert csíki parlamenti képviselő helyi népszámlálást javasol annak megállapítására, hogy Csíkban hányan esnek a kedvezménytörvény hatálya alá.

2001. augusztus 18. A szabadkai konzulátus megnyitásakor Orbán Viktor kifejti: Magyarország érdekelt abban, hogy jó legyen a viszonya szomszédjával, s Szerbia ismét erős és nagy reményű országgá váljon, amelyben a magyarok megbecsült polgárokként élhetnek. Zoran Djindjic, Szerbia miniszterelnöke és Orbán Viktor egyetértettek abban, hogy a magyaroknak Szerbiában kielégítő politikai jogaik vannak és valóban saját államuknak tekinthetik Szerbiát, amely garantálja jogaikat.

2001. augusztus 20. Az augusztus 20-ai ünnepi rendezvénysorozat keretében Orbán Viktor miniszterelnök az Országgyűlés Gobelin termében találkozik a MÁÉRTben részt vevő romániai, szlovákiai, kárpátaljai, jugoszláviai, horvátországi és szlovéniai magyar politikai szervezetek képviselőivel. A találkozón jelen volt Németh Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára és Szabó Tibor, a HTMH elnöke.

~ A román parlament képviselőházának jogi bizottsága elnapolja a magyar státustörvénnyel kapcsolatos állásfoglalásának kialakítását.

2001. augusztus 22. Markó Béla bírálja azt az elképzelést, amely szerint a román parlamentnek meg kell vitatnia a státustörvényt.

2001. augusztus 28. Markó Béla, az RMDSZ szövetségi elnöke találkozik a Romániába látogató Medgyessy Péterrel, az MSZP miniszterelnök-jelöltjével. A találkozón kifejti: a szövetség érdeke, hogy a magyar politikai erők között konszenzus legyen a státustörvény kérdéseiben és a jogszabály végrehajtásában.

~ A státustörvényről is tárgyal Bukarestben Medgyessy Péter. A MSZP miniszterelnök-jelöltje, aki kétnapos romániai látogatásra érkezett Bukarestbe, első programpontként megbeszélést folytat Adrian Năstase román kormányfővel, aki egy személyben a PSD elnöke is.

2001. szeptember 4. „Románia nem kíván más országokkal közösen fellépni a státustörvény kérdésében, ebben az ügyben a maga útját járja, ami azt jelenti, hogy közvetlen tárgyalásokat folytat Magyarországgal” – jelenti ki Mircea Geoană román külügyminiszter.

~ „A román parlament nem fogja megvitatni a magyar státustörvényt” – közli Cozmin Gușa, a kormányon levő PSD főtitkára. A párt szóvivői tisztségét is ellátó főtitkár elmondja, hogy a román képviselőház jogi bizottsága megvizsgálta a magyar törvényt.

2001. szeptember 5. Victor Micula román külügyi szóvivő kijelenti: Románia kidolgozta a státustörvénnyel kapcsolatos álláspontját tartalmazó dokumentumot, melyet a román-magyar vegyes bizottság találkozáin fog ismertetni. Micula közli: a dokumentum olyan szabályok kidolgozására apellál, melyek biztosítják, hogy a magyar státustörvény alkalmazása nem kerül összeütközésbe a román törvényekkel.

~ A magyar szempontból aggályos módosító indítványokat elutasítva – kompromisszumos megfogalmazásokat fogad el a státustörvényről az EP plenáris ülése az országjelentések megszavazásakor. Az Európai Parlament „tudomásul veszi a státustörvényt csakúgy, mint a román és a szlovák kormány által hangoztatott aggodalmakat; felkéri az unió bizottságát, hogy készítsen értékelést általában az ilyen típusú törvényekről, felmérve, hogy ezek mennyiben állnak összhangban a közösségi joganyaggal, valamint a jó szomszédsággal és a tagállamok közötti kapcsolatok szellemével”.

~ Ion Iliescu elnök, az ország külföldön akkreditált nagyköveteivel és konzuljaival lezajlott találkozóján, a státustörvényről kijelenti, hogy „diszkriminatív jellegű és Európa-ellenes”. Ezzel kapcsolatban állítja: „Erdély nem Románia és Magyarország közötti társszuverenitási terület”, hiszen Erdély Románia alkotórésze, következésképpen „saját állampolgárai, köztük erdélyi állampolgárai számára Románia alkotja meg a törvényeket”.

~ Az RMDSZ sajtóértekezletén elhangzik: az RMDSZ kéri a parlament két házának állandó bizottságát, hogy ne tűzze napirendre a magyar státustörvény vitáját, hiszen a házszabállyal ellentétes más ország törvényeinek az elemzése.

~ A státustörvény készülő végrehajtási utasításaival kapcsolatban kezd tárgyalásokat Bukarestben Öry Csaba, a Miniszterelnöki Hivatal államtitkára és Szabó Tibor, a HTMH elnöke.

2001. szeptember 6. Az anyaország latolgatja a kettős állampolgárság bevezetését, és a megoldásnak Magyarországon kell megszületnie – mondja az *MTI*-nek nyilatkozva Kasza József, a VMSZ elnöke. A nyilatkozat előzménye, hogy Ágoston András a VMDP elnöke felszólította Kaszát, hogy hívja össze a vajdasági magyar pártokat a kettős jugoszláv-magyar állampolgársággal kapcsolatos igény felmérésére és kinyilvánítására. Ágoston szerint a találkozóra ahhoz is szükség van, hogy az új szerb alkotmányba beépíthessék majd a vajdasági magyarság érdekeit kifejező törvényeket. E célból a VMDP elnöke aláírásgyűjtést szorgalmazott a vajdasági magyarok körében. Kasza kifejti: a VMSZ eddig is nagyon jól

tudta, és ezután is tudni fogja, hogy mit kell tennie a vajdasági magyarság érdekében. Szerinte ebben a pillanatban semmilyen aláírásgyűjtésre nincs szükség. Továbbá, ha a VMSZ úgy értékeli, hogy a többi magyar vajdasági párttal tárgyalóasztalhoz kell ülni, mert tudnának valami érdemlegeset is tenni a vajdasági magyarság érdekében, akkor lépéseket is tesz ebben az ügyben. Megjegyezte még: sem ő, sem a VMSZ nem kapott levelet Ágostontól, ezért nem tartja korrekt eljárásnak, hogy a sajtón keresztül kell értesülnie a VM DP óhajáról. Mint mondta, ha valaki igaz szándékkal levelezni kíván, akkor a címzettnek küldi legelőször a levelet, legfeljebb utána tájékoztatja róla a nyilvánosságot.

2001. szeptember 7. „A státustörvénnyel kapcsolatban a román félnek eddig sokkal inkább politikai, mint szakmai problémái vannak” – jelenti ki Őry Csaba, a Miniszterelnöki Hivatal államtitkára a román fővárosban folytatott konzultációi után.

2001. szeptember 10–11. A magyar-román kormányközi vegyes bizottság kisebbségügyi együttműködési szakbizottságának budapesti tárgyalásán szót ejtettek a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvényről. Szabó Tibor HTMH elnök elmondta, a román fél elsősorban az eljárási rend, a munkavállalás és a támogatások célba juttatása iránt érdeklődött. Cristian Diaconescu, a szakbizottság román társelnöke hangsúlyozta, hogy a térség szempontjából kiemelkedő fontosságú Magyarország és Románia viszonya, és ennek meghatározó része a kisebbségek helyzete.

2001. szeptember 11. A PSD és az RMDSZ folytatja együttműködését – jelentették be a két politikai szervezet vezetői, miután áttekintették a 2000. decemberben egy évre kötött együttműködési megállapodás eddigi teljesítését. A miniszterelnök főleg arra helyezte a hangsúlyt, hogy a felek között a politikai és parlamenti párbeszédet olyan külső tényezők befolyásolták, mint a határon túli magyarok jogállásáról hozott státustörvény. Adrian Năstase leszögezte: a külkapcsolatokban a román kormány képviseli a romániai magyar kisebbséget. A kormányfő úgy fogalmazott, hogy a státustörvény lényegét tekintve nacionalista jellegű, mivel „a kiterjesztett nemzet eszméjét” tartalmazza.

~ A RMDSZ elnöke a szövetség székházában fogadja Rolf Ekeust, az EBESZ kisebbségi főbiztosát. Ekeus reményét fejezte ki, hogy a státustörvény kérdésében az érintett kormányok és közösségek tárgyalások útján jutnak megegyezésre egymással.

2001. szeptember 14. „Romániát meglepte, hogy Magyarországon a román féllel történt konzultációk nélkül fogadták el a határon túli magyarokról szóló státustörvényt” – hangsúlyozza Ion Iliescu román államfő a román-magyar alapszerződés aláírásának ötödik évfordulója alkalmából nyilvánosságra hozott közleményében.

~ A Romániai Magyar Egyházak Elöljárói Állandó Értekezletének kolozsvári tanácskozásán elfogadott közlemény szerint az RMDSZ-szel és a civil szervezetekkel közösen szerepet vállalnak a státustörvény végrehajtásában. Ennek megfelelően részt vesznek a magyar igazolványok kiadását előkészítő ajánló szervezetek létrehozásában.

2001. szeptember 18. „Románia nem kíván a kisebbségekről szóló törvények új generációjának kísérleti terepévé válni” – jelenti ki Mircea Geoană a román törvényhozás és az Európai Parlament vegyes bizottságának bukaresti ülésén a magyar státustörvény kapcsán. A román külügyminiszter leszögezi, hogy elfogadja azt, ha az Európai Unió általános érvényű egyezményt kíván elfogadni a határon túl élő nemzeti kisebbségek kérdéséről. „Azt azonban Románia nem fogadja el, hogy kizárólag a magyar nemzeti kisebbségek esetében létezzen a térségben egy törvény, amely új jogokat fogalmaz meg a kisebbségek számára. A román kormány nem érthet egyet azzal, hogy Romániában kísérletezzék ki a kisebbségeknek szóló törvények új generációját, mielőtt ezeket európai fórumokon megvitatnák” – szögezi le.

2001. szeptember 19. A Románia-EU vegyes bizottság ülésén több Európa Parlamenti képviselő ajánlja a román honatyáknak: tanúsítsanak nagyobb megértést a magyar státustörvény iránt. Astrid Thors finn képviselő, a vegyes bizottság társelnöke hangsúlyozza: az euro-honatyák tudomásul vették, hogy Románia bírálja a törvényt, de fontosnak ítélik Románia és Magyarország kulturális együttműködését. Mircea Geoană román külügyminiszter kijelenti: „ha Európa többletjogokat fogad el a kisebbségek számára, Románia is kész elfogadni ezeket”, mivel „ami jó Európának, jó Romániának is”.

2001. szeptember 21. Markó Béla RMDSZ-elnök sajtóértekezleten bejelenti: a budapesti hatóságok beleegyeztek, hogy a magyar igazolványokat, a státustörvénynek megfelelően Magyarországon, és nem a szomszédos országok területén adják ki. Markó Béla pontosított: bár a végrehajtási rendelkezéseket még nem fogadta el a magyar kormány, ez a megoldás körvonalaazódik.

2001. szeptember 24. Öt témakörben kezdődtek meg a tárgyalások Bukarestben magyar-román kormányközi vegyes bizottság kisebbségügyi együttműködési szakbizottság ülésén. A két héttel ezelőtt Budapesten tartott ülés folytatását jelentő tanácskozáson mindkét fél részéről népes küldöttség ült tárgyalóasztalhoz a román külügyminisztérium épületében.

~ Egyelőre nincs egyetértés a magyar igazolványok kiadásához előírt ajánlások kérdésében a RMDSZ és az erdélyi történelmi egyházak között. Az RMDSZ keretén belül működő Szövetségi Egyeztető Tanács (SZET) a közeljövőben kívánt határozatot hozni az ajánló irodák tevékenységéről, de a kolozsvári ülésen az egyházak képviselői nem vettek részt. Takács Csaba, az RMDSZ ügyvezető elnöke a szövetség elképzeléseit ismertetve hangsúlyozza, hogy a tervezett irodák csak a magyar igazolványokért jelentkezők regisztrálását, személyazonosságuk igazolását végezhetik el, a kérelmezők magyarságáról nem áll módjukban dönteni. „Ebben egyedül a magyar hatóságok illetékesek” – hangsúlyozza. Markó Béla, az RMDSZ elnöke ehhez annyit tesz hozzá, hogy mivel a magyar és a román kormány véleménye még nagyon eltér egymástól, az alkalmazásról hozott döntések csak feltételes módon érvényesek addig, amíg a nézeteltérések meg nem oldódnak. Tőkés László református püspök, az RMDSZ tiszteletbeli elnöke a *Krónika* című erdélyi lapnak adott nyi-

latkozatában hangsúlyozza, hogy az erdélyi egyházfők nem a SZET ülésén tervezték ennek a kérdésnek a megvitatását, hanem az autonóm egyházi intézmények vezetőiként külön találkozáson kívánnak az RMDSZ-szel és a romániai magyarság jelentős civil szervezeteinek képviselőivel tárgyalni. Tőkés püspök azt is leszögezte: értelmezése szerint az ajánló szervezeteknek mérlegelési joggal is rendelkezniük kell, ellenkező esetben „tranzitírodáknak” nevezte volna ezeket a törvényt.

2001. szeptember 25. „A magyar-román kisebbségvédelmi szakbizottság bukaresti ülésén sajnos nem sikerült megegyezésre jutni a státustörvény konkrét kérdéseiben” – közli Cristian Diaconescu román külügyi államtitkár, a bizottság társelnöke. A román államtitkár elmondja, hogy az ülésen hét pontban foglalták össze a román fél konkrét észrevételeit a státustörvénnyel kapcsolatban. Ezek között Diaconescu megemlíttette a magyar igazolványok kiadásával összefüggő román fenntartásokat, azt az elvárást, hogy a törvény ne terjedjen ki a nem magyar nemzetiségű családtagokra. Román részről azt várják, hogy a törvény végrehajtása ne eredményezze személyekre vonatkozó adatbázisok létrehozását. Ugyancsak észrevételeket fogalmaztak meg a munkavállalással kapcsolatos kérdésekben. Diaconescu szerint van remény a megállapodásra, mivel a jelek szerint mindkét fél kész az engedményekre.

2001. szeptember 29. Az SZKT előtt mondott beszédében Markó Béla RMDSZ-elnök kifejti, az erdélyi magyarságnak nemcsak a magyarországi, hanem elsősorban a romániai státusa körül vannak gondjai.

~ A Reform Tömörülés Elnöksége Marosvásárhelyen Állásfoglalást tesz közé a határon túli magyarokról szóló törvény végrehajtását összehangoló ajánló szervezet létrehozásáról. Amelyben kinyilvánítják: „1. A státustörvényben, annak végrehajtási rendelkezéseiben, valamint az erre vonatkozó MÁÉRT-határozatokban foglaltak végrehajtására, a végrehajtás felügyeletére és koordinálására az RMDSZ külön társadalmi szervezet (továbbiakban ajánló szervezet) létrehozását kezdeményezze. 2. Az ajánló szervezet a magyar történelmi egyházak, a magyar civil társadalmi szervezetek és a politikai-érdekvédelmi szövetség képviselőiből álljon. 3. Az ajánló szervezet vezető testületeinek összetételében érvényesüljön a hármas paritás elve. 4. Az ajánló szervezet országos és területi/megyei szinten szerveződjön, minden szinten tiszteletben tartva a hármas paritás elvét. 5. Az ajánló szervezet három pillérének személyi összetételében az alábbi testületek döntsének: a. az egyházak esetében a Romániai Magyar Egyházak Elöljáróinak Állandó Értekezlete; b. a civil társadalmi szervezetek esetében a Romániai Magyar Civil Szervezetekért Alapítvány által összehívott Civil Tanács; c. az RMDSZ esetében a Szövetségi Képviselők Tanácsa.”

2001. szeptember 30. A VMDP szerint a státustörvény jelentősen megváltoztatta a Kárpát-medencében élő magyarság helyzetét, de a jogszabály megvalósítása nehézségekkel jár. „Az Orbán-kormány visszafordíthatatlanná tette a határmódosítás nélküli nemzeti egységesülés folyamatát, s legalább ilyen fontos az is, hogy a nemzetközi közösség Magyarországot a határon túl élő magyar kisebbségekkel együtt, de legalább is azok figyelembevétel-

lével kívánja befogadni az Európai Unióba” – írja Ágoston András, a VMDP elnöke közleményében.

~ A VMSZ tevékenységével nem egyeduralomra tör, hanem élvezi szavazópolgárainak bizalmát – közli az *MTI*-vel Kasza József, a VMSZ elnöke reagálva a VMDP elnökének, Ágoston Andrásnak a vádjaira. Ágoston az újvidéki *Magyar Szóban* közzétett nyilatkozatában azt állította, hogy a VMSZ „egyeduralomra” tör, ellenőrizni akarja a státustörvényben előírt ajánlási testület összetételét és munkáját. A VMSZ azt javasolja, hogy a vajdasági magyar pártok, a történelmi egyházak és a legfontosabb civil szervezetek által delegált húsz személyből alakuljon meg a testület, amely végrehajtja a státustörvényben megfogalmazott célokat. „A jogszabály előírja, hogy az ajánlattevő szervezeteknek ajánlattételi, de nem mérlegelési joga van” – szögezte le Józsa László, a VMSZ elnöke.

2001. október 2. „Az Európai Unióhoz kapcsolódó közös jövő fogja megoldani a státustörvény problémáját” – jelenti ki Valer Dorneanu, a román képviselőház elnöke, miután tárgyalásokat folytatott Áder Jánossal, a magyar Országgyűlés elnökével. A státustörvény kérdésében továbbra is teljesen eltérő a román és a magyar álláspont. Dorneanu szerint a törvény sérti Romániai szuverenitását, területen kívüli jellege van, egyenlőtlenségeket gerjeszt, diszkriminációt alkalmaz, ami nem felel meg sem az európai normáknak, sem a két ország közötti alapszerződésben rögzített jószomszédi kapcsolatok elveinek. Áder viszont azt hangsúlyozta, hogy a magyar kedvezménytörvény olyan megoldást jelent, amely minden szempontból kiállja a nemzetközi jog próbáját és semmilyen módon nem sérti Románia szuverenitását.

2001. október 5. Megállapodás születik a román-magyar kisebbségi szakbizottság ülését lezáró jegyzőkönyv aláírásáról Németh Zsolt magyar és Cristian Diaconescu román külügyi államtitkár csíkszeredai nem hivatalos találkozásán. A román külügyi államtitkár a román-magyar szakbizottság társelnökeként részt vesz a Sapientia erdélyi magyar tudományegyetem csíkszeredai részlegének megnyitásán, s ebből az alkalomból javasolt nem hivatalos találkozót az ünnepi eseményre meghívott Németh Zsoltnak.

~ Adrian Năstase román kormányfő megerősíti: a státustörvényt továbbra is olyan jogszabálynak tekinti, amely nem felel meg a korszerű európai integrációs követelményeknek, megkülönböztetéseket gerjeszt a román állampolgárok között, sérti gazdasági és szociális jogaitak.

2001. október 8. „Az ország európai uniós és NATO-csatlakozását igyekeznek meggátolni azok a külső és belső erők, amelyek azt terjesztik, hogy Romániának problémái vannak szomszédaival” – jelenti ki Gheorghe Prisăcaru, a román szenátus külügyi bizottságának elnöke. A román sajtónak adott nyilatkozatában a kormánypárti politikus nem pontosította, hogy milyen erőkre gondol, de leszögezte, ennek az akciónak az a célja, hogy a nemzetközi közvéleményben az a kép alakuljon ki, miszerint Románia nem stabil ország és már nem jelenti a stabilitás elemét a térségben. Prisăcaru hangsúlyozta, hogy Romániának nézeteltérései vannak Magyarországgal, a Moldovai Köztársasággal és Ukrajnával, de ezek a nézeteltérések minden esetben a szomszédos ország magatartása miatt keletkeztek.

2001. október 9. „Szlovákia nem változtatott a magyar státustörvénnyel szemben elfoglalt kritikai álláspontján” – jelenti ki Jaroslav Chlebo külügyi államtitkár, miután több tárca képviselőjével tárgyalt a kérdéssel kapcsolatos szlovák álláspontról. „Vannak bizonyos kifogásaink a területen kívüli hatállyal, a joghatóság túllépésével, s azzal kapcsolatban, hogy egyes dolgokat arra való tekintet nélkül igyekeznek megfogalmazni, hogy léteznek bizonyos kétoldalú szerződéses kötelezettségek” – idézte Chlebot a *SITA* hírügynökség.

2001. október 10. Horvátország támogatja a szomszédos országokban élő magyarokról szóló státustörvényt – állapítják meg Zágrábban a horvát-magyar kisebbségi vegyes bizottság társelnökeinek tanácskozásán. A Szabó Tibor, a HTMH elnöke és Nenad Prelog horvát külügyminiszter-helyettes találkozájáról kiadott közlemény szerint a felek egyetértenek abban, hogy a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény elősegíti a horvátországi magyarok önazonosságának megőrzését, szülőföldjükön maradását, és kedvező hatást gyakorol a térség stabilitására.

~ „A magyar státustörvény által érintett országoknak meg kell vitatniuk a közös fellépés szükségességét” – jelenti ki Adrian Năstase miniszterelnök, miután tárgyalásokat folytatott Dragisa Pesic jugoszláv kormányfővel, aki háromnapos hivatalos látogatást tett Romániában. Adrian Năstase azt javasolja, hogy mindazok az országok, amelyek területén a státustörvény által esetleg érintett magyarok élnek, vitassák meg, szükség van-e egy közös akcióra.

2001. október 12. A magyar státustörvény végrehajtási rendelkezéseinek egyeztetésével kapcsolatos munkatalálkozót tart Ungváron Szabó Tibor, a HTMH elnöke, a magyar-ukrán kormányközi kisebbségi vegyes bizottság társelnöke ukrán kollégájával, Hrihorij Szeredával, Ukrajna nemzetiségi és migrációs állami főhatóságának vezetőjével. A HTMH elnöke köszönetét fejezte ki Ukrajnának a státustörvény elfogadásával kapcsolatos megértő, pozitív álláspontjáért. Szereda elismeréssel szólt arról, hogy a magyar kormány tanulmányozásra átadta az ukrán félnek a státustörvény végrehajtási rendelkezéseinek szövegét.

2001. október 15. Az RMDSZ Operatív Tanácsa megvitatja a státustörvény alkalmazásával kapcsolatos kérdéseket. Markó Béla szerint Romániában az RMDSZ rendelkezik azzal a tapasztalattal és apparátussal, amely a státustörvény alkalmazásának előkészítéséhez szükséges. A határozatot Tőkés László, az RMDSZ tiszteletbeli elnöke nem szavazta meg.

2001. október 16. Orbán Viktor miniszterelnök közelgő jugoszláviai látogatásának előkészítéséről, közös kisebbségvédelmi megállapodás aláírásáról tárgyalt Belgrádban Lőrincz Csaba külügyminisztériumi helyettes államtitkár. Megbeszélést folytat Radojko Bogojevic jugoszláv külügyi helyettes államtitkárral, Zoran Novakovic külügyminiszter-helyetessel és Rasim Ljajic kisebbségügyi miniszterrel. A helyettes államtitkár átadja jugoszláv tárgyalopartnereinek a kétoldalú kisebbségvédelmi megállapodás magyar tervezetét. Az egyezmény előíranyozza egy kisebbségi vegyes bizottság felállítását, amely ellen-

örizné a szóban forgó jogok betartását, illetve javaslatokat fogalmazna meg a kisebbségek helyzetének javítására. Lőrincz Csaba megköszöni a jugoszláv fél „korrekt” hozzáállását a magyar státustörvényhez.

2001. október 17. Markó Béla RMDSZ-elnök sajtóértekezleten bejelenti: a Szövetség Operatív Tanácsa megvitatta a státustörvény alkalmazásának kérdéseit, s a Szövetség kész vállalni a státustörvény végrehajtásának előkészítését. Markó szerint az RMDSZ nem vállal ajánló szerepet a magyar igazolványt igénylők esetében, mindössze a kérelmek beiktatását hajlandó elvégezni. Markó leszögezi, hogy az igazolványokat Magyarországon és nem Romániában fogják kibocsátani.

~ „Komoly ellentétek alakultak ki az RMDSZ operatív vezető testületének tanácskozásan a státustörvényben szereplő ajánló szervezetek létrehozásával kapcsolatban” – közli Tőkés László református püspök, az RMDSZ tiszteletbeli elnöke. A kolozsvári *Szabadság* című lapban megjelent nyilatkozatában Tőkés László püspök elmondta, hogy az RMDSZ Operatív Bizottságának ülésén ő nem támogatta a testület határozatát, de nem szavazott ellene, hanem különvéleményt fogalmazott meg. „Az Operatív Tanács döntése viszont azt mutatja, hogy az RMDSZ országos vezetői inkább jelképes szerepet szánának az egyházaknak és a civil szervezeteknek” – mondta Tőkés László püspök.

2001. október 18. Pozsonyban megbeszéléseket folytat Mádl Ferenc köztársasági elnök, aki vendéglátójával, Rudolf Schuster szlovák államfővel ült tárgyalóasztalhoz. A sajtótájékoztatón a köztársasági elnök külön hangsúlyozza: a magyar státustörvény kizárólagos célja, hogy segítse a határon túli magyarságot kulturális identitásának megőrzésében, anyanyelvének ápolásában, abban, hogy jól érezzék magukat szülőföldjükön. Rudolf Schuster arra kérte Mádl Ferencet: hasson oda, hogy e törvény ne mondjon ellent a hatályos szlovák törvénykezésnek.

2001. október 19. A kisebbségvédelemért mindig azt az államot terheli az elsődleges felelősség, amelynek területén e kisebbségek élnek, emellett azonban az anyaországoknak is joguk van kisebbséget támogató törvényeket hozni – ezt az elvet vallja a Velencei Bizottság által elfogadott dokumentum, amely ajánlásokat tartalmaz a határon túli kisebbségeket kedvezményben részesítő törvényekkel kapcsolatban. A bizottság állásfoglalása szerint csakis a nemzetközi törvények tiszteletben tartása mellett szabad végrehajtani a határon túli kisebbségekre vonatkozó jogszabályokat. Emellett azonban az anyaország is szerepet játszhat a határon túli kisebbség megsegítésében, ha az hozzájárul ez utóbbi nyelvi-kulturális identitásának a megőrzéséhez. A dokumentum emlékeztet: Európa éppen a különböző nyelvek és kulturális hagyományok alapján fejlődött egységes egésszé. Ezért a Velencei Bizottság szerint ez a különbözőség és sokszínűség gazdagságot jelent a földrész számára, s egyben előfeltétele a békének és a stabilitásnak. A bizottság elsőbbséget tulajdonít a kisebbségvédelem jelenleg létező kereteinek. Utal arra, hogy e téren a különböző európai kezdeményezések égisze alatt két- és többoldalú egyezmények születtek. Az egyezményeken alapuló megközelítés azonban csorbát szenvedhet, ha ezeket a szerződéseket esetleg

nem a jóhiszeműség és a jószomszédi viszony elvei szerint értelmezik vagy alkalmazzák. A bizottság szerint a határon túli kisebbségeket kedvezményező anyaországi törvények gyakorlata még nem tekint vissza olyan hosszú időszakra, hogy azt már „nemzetközi szokásjognak” lehessen minősíteni. Az ezzel kapcsolatos egyoldalú lépéseket csakis a nemzetközi jogi alapelvek tiszteletben tartása mellett lehet megtenni, nevezetesen a területi szuverenitás, az egyezmények betartása (*pacta sunt servanda*) alapján, illetve az államok közötti baráti kapcsolatok fenntartása, valamint az emberi és alapvető szabadságjogok figyelembe vételével, különös tekintettel a hátrányos megkülönböztetés tiltására. A határon túli civil szervezeteket a bizottság szerint nem lehet valamiféle „kvázi hivatalos” hatáskörrel felruházni az anyaország részéről. Bármiféle igazoló okmányt csakis a konzuli hatóságok adhatnak ki. Az ajánlások értelmében az adott kisebbségeknek kulturális és oktatási területen lehet kedvezményeket nyújtani az anyaország részéről, az ezen kívül eső területeken nem, vagy csak kivételes esetekben.

~ Sólyom László, a Velencei Bizottság magyar tagja kedvezőnek nevezi, hogy a testület által készített jelentés kimondja: a magyar státustörvény „nem lóg ki” a többi országban hozott hasonló, határon túli kisebbségeket érintő törvények sorából. A bizottság nem vállalhat fel döntőbírói szerepet két állam vitájában, tehát olyan tanulmányra törekedett, amely minden jövőbeni, hasonló európai törvénynek utat mutathat.

~ Mircea Geoană román külügyminiszter a Velencei Bizottság által elfogadott jelentést nem tekinti az egyik vagy a másik fél győzelmének, illetve kudarcának. Geoană emlékeztet: a Velencei Bizottság helyesnek ítélte azt a román döntést, hogy a legtekintélyesebb szakértők véleményét kérje ki a kisebbségvédelmi törvényi szabályozást érintő európai kérdésekben.

~ Adrian Năstase román miniszterelnök örömét fejezi ki Bukarestben, hogy a Velencei Bizottság jelentése nagyon kedvező formában tükrözte a státustörvénnyel kapcsolatos román álláspontot, legnagyobb részt megalapozottnak találta a román fenntartásokat. Năstase felhívta a figyelmet arra, hogy a bizottság állásfoglalása nagyon fontos szerepet fog játszani annak a jelentésnek az összeállításában, amelyet román és magyar kezdeményezésre az ET parlamenti közgyűlésének jogi bizottsága készít.

2001. október 20. A vajdasági Ideiglenes Magyar Nemzeti Tanács (IMNT) kanizsai ülésén felkér 18 ismert vajdasági személyt, hogy alakítsák meg a státustörvény által előírt ajánló szervezetet. Az Ágoston András vezette VMDP, a Páll Sándor vezette VMDK és Varga Tibor vezette KDEM a felhívás ellenére nem jelölt képviselőt a megalakuló ajánló szervezetbe.

2001. október 22. A szlovák külügyminisztérium jog értelmezése egyezik a Velencei Bizottság jelentésével, beleértve azt is, ami a magyar státustörvénnyel kapcsolatos megállapításokra vonatkozik. A szlovák külügyi tárca állásfoglalása szerint a bizottság úgy ítéli meg, hogy „az idegen állampolgárookra vonatkozó törvényeknek csak a jogszabályt megalkotó ország területén lehet hatályuk, és a jelzett polgároknak kínált kedvezmények kizárólag a kulturális kötődés szolgálatában, az oktatás és művelődés területeire terjedhetnek ki”. Pozsony külön aláhúzta, hogy „a Velencei Bizottság felhívta a figyelmet arra a tényre, miszerint a kedvezményezett bánásmóddal összefüggő egyoldalú intézkedések az érintett ország kimondott

egyértékesen nélkül nem vonatkozhatnak azokra a területekre, amelyeket már a felek között érvényben levő kétoldalú szerződésekben lefedtek”. A magyarellen eszmerő kihozásairól ismert ellenzéki erő, az SNS azonnal nyilatkozatban reagált a külügyi véleményre. Az SNS elnöke, Anna Malíková követelte, hogy a szlovák kormány az ország érdekeinek határozottabb védelmére használja fel a Velencei Bizottság véleményét, és egyértelműen mondja ki: a magyar státustörvény Szlovákiában nem lehet hatályos, és a szlovákiai magyar kisebbség politikai pártjai és intézményei nem vehetnek részt annak végrehajtásában.

~ Kolozsváron, a Református Diakóniai Intézetben munkaülésen találkoznak történelmi egyházak vezetői, az RMDSZ képviselője és a jogi személyiséggel rendelkező, országos hatáskörű civil szervezetek megbízottai. A megbeszélés tárgya a Magyar Köztársasággal szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény alkalmazása volt.

2001. október 24. Az Ideiglenes Magyar Nemzeti Tanács által felkért személyek a szabadkai Nép kör épületében megtartották az ajánlattevő szervezet alakuló közgyűlését. A Concordia Minoritatis Hungaricae (CMH) polgárok egyesületének alapító tagjai elfogadták a létrehozandó szervezet alapszabályát, aláírták az alapító okiratot és megválasztották a szervezet öttagú elnökségét és háromtagú Felügyelő Bizottságát. Az alapító tagok döntése alapján az Elnökség a történelmi egyházak és az ajánlattevő szervezet munkájában résztvevő civil szervezetek által delegált tagokból tevődik össze. Ennek értelmében a CMH elnöke Dudás Károly (Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség) lett, alelnökök pedig Békássy Andor (Jugoszláviai Református Keresztény Egyház), Matlári György (Vajdasági Evangélikus Keresztény Egyház), Tordé Rozália (Római Katolikus Egyház) és Fejsztámer Róbert (Vajdasági Ifjúsági Tanács). A titkári teendőket Bús Ottó látja majd el. A vajdasági magyar politikai szervezetek számára fenntartott helyeket az alapító tagok továbbra is nyitva hagyták, egyben nyilvános felhívással fordulnak a VMDK, a VMDP és a KDEM vezetőihez, hogy nevezzék meg képviselőiket, akik teljes jogú tagokként kapcsolódhatnak be a szervezet munkájába.

~ Csurka István a másnap kezdődő MÁÉRT-ülés kapcsán, a MIÉP-elnökség nyilatkozatát ismertette szól a státustörvénnyel kapcsolatos magyar-román vitáról. „A román vezetés számára siker a vita elhúzása, siker a megalázó körülmények közötti tárgyalás, de a legnagyobb siker, ha a magyar kormány elbizonytalanodik, és engedményeket tesz. Románia jól látja, hogy az Európai Uniótól valódi segítséget, támogatást nem kap a magyar kormány. Csurka közli: ha az Országgyűlés meghozta a törvényt és azt saját felségterületén akarja végrehajtani, akkor minden befolyástól függetlenül hajtsa végre.

2001. október 25. Adrian Năstase román miniszterelnök kijelenti: két héten belül Románia intézkedéscsomagot fog elküldeni a budapesti hatóságoknak, melynek célja a státustörvény jövő évi hatályba lépése által kiváltott román-magyar diplomáciai nézeteltérés megszüntetése. A román miniszterelnök javasolja, hogy a román-magyar kétoldalú munkavállalási szerződésből töröljék a munkavállalók számát korlátozó előírásokat, a státustörvényből pedig a magyar etnikumúaknak nyújtott munkavállalási jogról szóló közvetlen hivatkozásokat. Năstase másik javaslata a magyar igazolvány kibocsátására vonatkozott:

szerinte ennek az RMDSZ tagsági könyvvel való helyettesítésével gyakorlatilag megszűnne a törvény területen kívüli jellege.

~ A Reform Tömörülés sepsiszentgyörgyi csoportjának elnöksége sajtóközleménye szerint rendkívül aggályos az RMDSZ és a kormányzó PSD vezetőinek megbeszélésén a státustörvénnyel kapcsolatban elhangzott javaslat.

2001. október 26. A Reform Tömörülés csíkszeredai csoportja sajtóközleményben meglepetéssel és aggódva veszi tudomásul Markó Béla szövetségi elnök kedvező véleményét Adrian Năstase román miniszterelnök kedvezménytörvénnyel kapcsolatos javaslatáról. „A javaslatot, melynek értelmében a kedvezménytörvény ajánlása RMDSZ-monopóliummá válna, cinikusnak és jogtalanoknak, az erdélyi magyar közösségre nézve veszedelmesnek találjuk” – áll a sajtóközleményben.

~ „A Velencei Bizottság jelentése mindenképpen győzelem, de nem feltétlenül magyar vagy román győzelem, hanem az európai kisebbségek arattak győzelmet” – összegzi a MÁÉRT negyedik ülése után megtartott sajtótájékoztatón a munkálatok eredményét Németh Zsolt külügyi államtitkár. Az államtitkár bizakodását fejezi ki, hogy 2002. január elsején a jogszabály életbe léphet, s az első igénylők már februárban megkaphatják magyar igazolványukat. A kialakult konszenzus szerint az ajánlásokat a magyar konzulátusok igazolják. „Az kaphat magyar igazolványt, aki magyarnak vallja magát, vagy aki magyarul beszél, vagy pedig tagja valamelyik magyar társadalmi szervezetnek, történelmi egyháznak és ha az illető állam magyarként tartja nyilván” – közölte az államtitkár.

~ A megyei kormány megbízottakkal (prefektusokkal) lezajlott szokásos heti távkonferenciája keretében Adrian Năstase a státustörvényről szólva ismét megelégedéssel nyugtázta, hogy „a Velencei Bizottság nagy mértékben megerősítette a román kormánynak a jogszabállyal kapcsolatos elemzéseit és szempontjait”. Azzal a saját korábbi javaslatával kapcsolatban, miszerint az RMDSZ tagkönyvével rendelkező személyek élvezhessék a határon túli magyarok számára biztosított kedvezményeket, Năstase kifejtette: e formula alapján a státustörvény kedvezményeire jogosult személyek megállapítása nem Budapesten történne, hanem az RMDSZ jelölné ki őket.

2001. október 29. Az EBESZ Magyarország név szerinti megemlézése nélkül konfliktusok forrásaként bírálja a határon túli magyarok és Magyarország viszonyát szabályozó státustörvényt. A magyar külügyminisztérium szóvivője néhány órával később cáfolta, hogy a dokumentum Magyarországra vonatkozik.

~ A státustörvényben foglaltak végrehajtásához nagyon megfontoltan és bölcsen kell majd megosztani a munkát a jugoszláviai magyar külképviseletek és az ajánlószervezetek között – közli Józsa László, a vajdasági Ideiglenes Magyar Nemzeti Tanács elnöke.

~ „A román kormány úgy vélekedik, hogy amennyiben nem történik meg a státustörvény módosítása annak hatályba lépéséig, végrehajtását mindaddig fel kell függeszteni, amíg meg nem szerzik a szomszédos országok beleegyezését és meg nem teremtik a módosításhoz szükséges feltételeket” – szögezi le a román kormány Bukarestben nyilvánosságra hozott közleménye. A közlemény szerint Bukarest tartja magát diplomáciai lépéseiben

a Velencei Bizottság ajánlásaihoz, s fenntartja azt az álláspontját, hogy a státustörvény módosításra szorul. A román kormány tudomásul vette, hogy a MÁÉRT legutóbbi ülése hivatalosan elutasította a román miniszterelnök azon javaslatait, amelyeket Adrian Năstase az RMDSZ vezetésének tett. Úgy értékeli, a MÁÉRT ülésén elfogadott álláspont annak elutasítását jelenti, hogy iktassák ki a törvényből az igazolások mechanizmusát és kétoldalú tárgyalásokon rendezzék a gazdasági-szociális jogokkal kapcsolatos kérdéseket.

2001. október 30. Komoly ellentmondásokat kell majd feloldani Kárpátalján a felállítandó ajánlószervezetnek azzal kapcsolatban, hogy kit minősítenek magyarnak, amikor a jövő év januárjától elkezdődik a státustörvény végrehajtása – írja vezércikkében az Ungváron megjelenő *Kárpáti Igaz Szó*. Az újság szerint a határokon túl élő magyaroknak nyújtandó kedvezményekről szóló törvény meghatározó hatása lesz a „haza a magasban” illúziós gondolat gyakorlati magvalósítását tekintve. A cikk szerint Kárpátalján a magyarsághoz való tartozást bizonyítani hivatott kritériumok ellenére adódhatnak bizonytalan helyzetek.

2001. október 31. Eduard Kukan külügyminiszter álláspontjáról levélben értesítette Walter Schwimmt, az ET főtítkárá, Günter Verheugent, az Európai Unió bővítési biztosát és Rolf Ekeust, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet kisebbségügyi biztosát, a budapesti szlovák nagykövet, Jozef Markuš révén pedig Magyarországot is. A szlovák sajtóirodának adott nyilatkozatában a pozsonyi külügyminisztérium továbbra is arra az álláspontra helyezkedik, hogy Budapestnek összhangba kell hoznia a kedvezménytörvényt a Velencei Bizottság ajánlásával.

~ „Nincs szükség a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény életbe léptetésének elhalasztására” – jelenti ki Horváth Gábor külügyi szóvivő Budapesten. Erik Jürgens holland jelentéstevő az ET Jogi és Emberi Jogi Bizottságának párizsi ülésén viszont azt jelentette be, hogy a státustörvénnyel, illetve a hasonló jellegű európai jogszabályokkal foglalkozó dokumentum január közepére készül el, és szükségesnek mondta, hogy addig a magyar kormány ne léptesse életbe a törvényt.

~ Közös nyilatkozatban bírálja a romániai demokratikus ellenzék azt a módot, ahogyan Adrian Năstase a státustörvény kérdését kezelte. A dokumentumban felszólítják a miniszterelnököt, vonja vissza az RMDSZ-tagkönyvekre vonatkozó javaslatát, és a parlament előtt részletezze a kormány álláspontját a státustörvény romániai alkalmazásával kapcsolatban. Az aláírást követő sajtótájékoztatón kiderült, a parlamenti ellenzéki pártok vezetői elsősorban a státustörvényt, a parlamenten kívüliek pedig főként a román kormány következetlen és nacionalista hangvételű külpolitikáját kifogásolják.

~ Az MKP a státustörvénnyel kapcsolatos álláspontját ismerteti Pozsonyban az újságírókkal Duray Miklós, a párt ügyvezető alelnöke, aki kijelenti: a magyar jogszabály nem ellenkezik sem a nemzetközi joggal, sem az érintett államok belső jogrendjével. Romániának és Szlovákiának a státustörvénnyel szemben hangoztatott kifogásai „jogilag nem értelmezhetők, politikailag azonban annál inkább” – mondta az *MTI*-nek Duray. Ellentétben Eduard Kukan szlovák külügyminiszterrel, aki diszkriminatív jellegűnek nevezte a magyar kedvez-

ménytörvényt, Duray inkább a külföldi szlovákok hazai jogállását szabályozó szlovák jogszabályt látja diszkriminatívnak.

~ A magyar státustörvény ügyében ellenkampányra szólítja fel a szlovák külügyminisztériumot a Ján Slota vezette Valódi Szlovák Nemzeti Párt (PSNS).

~ A magyar státustörvénnyel kapcsolatos tartalmi kérdéseket vitatja meg Pozsonyban Szabó Tibor, a HTMH elnöke és Jaroslav Chlebo szlovák külügyi államtitkár. Szabó Tibor szerint a szlovák külügyi államtitkár kedvezően fogadta a magyar fél tájékoztatóját a státustörvény végrehajtásáról. Az ismert szlovák ellenvetésekkel kapcsolatosan Szabó Tibor szlovák partnerének elmondta: a magyar állam a támogatásokat – köztük az oktatási-nevelési célzatúakat is – kizárólag alapítványokon és civil szervezeteken keresztül bonyolítja le, tehát „nem közvetlenül ad támogatásokat.”

~ A VDMK szerint számos kérdést kell tisztázni a státustörvénnyel kapcsolatosan, s a jogszabály szerint előírt ajánlótestületeket megalapítását és működtetését nem a határon túli magyar szervezetekre, hanem a magyar állam külképviseleteire kell bízni. Páll Sándornak, a VMDK elnökének komoly fenntartásai vannak a Vajdaságban nemrég megalakult ajánlószervezettel kapcsolatosan. Vitatja egyebek mellett a testület összetételét és megalapítási módját, s általában a legitimitását is. Páll szerint a határon túli szervezetek nem alakíthatnak semmilyen ajánlószervezetet, mert akkor – mint mondta – tulajdonképpen egy olyan testület jön létre, amely egy idegen állam törvényeit hajtja végre egy másik ország területén. A vajdasági magyar politikus szerint az ajánlótestületeket a magyar államnak kell felállítania saját külképviseletein, s e testületeknek kell fogadnia a kérelmeket, illetve eldöntenie, kinek ad és kinek nem magyar igazolványt. A vajdasági magyar politikus azt is nehezményezte, hogy a pártját nem hívták meg a MÁÉRT-ra, noha – mondta – „a VMDK a második legnagyobb vajdasági magyar párt, s ráadásul van képviselője a köztársasági parlamentben, így eleget tesz a részvételi kritériumnak is”. A VMDK-nak van képviselője – maga a pártelnök – a szerbiai parlamentben, de nincs a vajdasági törvényhozásban.

2001. november 7. Martonyi János külügyminiszter Strasbourgban megbeszélést folytat Bruno Hallerrel, az ET parlamenti közgyűlésének főtitkárával és Rolf Ekeus-szal, az EBESZ kisebbségügyi főbiztosával a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvénnyel kapcsolatban. Martonyi kéri a két szervezetet, hogy politikai síkon tegyenek meg mindet azért, hogy a magyar törvényt általánosságban bíráló szomszédos országok konkrét kérdésekben mutassanak készséget a Budapesttel való érdemi konzultációra és megállapodásra. Martonyi javasolta a főbiztosnak, tartson rendszeres kapcsolatot a határon túli magyar szervezetek vezetőivel, hogy megismerje véleményüket a magyar törvényről és az annak keretében nekik nyújtott és általuk fontosnak tartott kedvezményekről. Az EBESZ főbiztosa a közelmúltban kiadott nyilatkozatával kapcsolatban hangsúlyozta, hogy az állásfoglalás csak annyiban szólt Magyarországnak, mint a szervezet félévszáznál több más tagállamának.

~ Megegyezés születik Romániában az érintett magyar szervezetek között a státustörvény végrehajtásának módjáról. Az országos felügyelő testület a tervek szerint november második felében ül össze először. Az igénylések összegyűjtését jövő év januárjában kezdi meg. Az RMDSZ, az erdélyi magyar történelmi egyházak és különböző civil szervezetek veze-

tői kolozsvári tanácskozásukon megállapodtak abban, hogy Romániában az ajánlások folyamatát egy olyan felügyelő testület irányítja, amelyben az egyházakat, az RMDSZ-t és a civil szervezeteket kilenc-kilenc küldött képviseli. A tulajdonképpeni munkát az RMDSZ apparátusa végzi majd. Az irodák a szövetség területi szervezeteinél működnek. Ezek mellett is létrejönnek a felügyelő testülethez hasonló védnökségek.

2001. november 9. Az EP Európai Néppárt-Európai Demokraták (EPP-ED) frakciójának vezetősége kétnapos, budapesti ülésén egyetértett abban, hogy a magyar státustörvény hozzájárul a kulturális-nyelvi sokszínűség fenntartásához, amely Európa nagy erőtartaléka. Az ülést követő sajtótájékoztatón Wim van Velzen, a néppárti frakció elnökhelyettese kijelentette: az ülésen meggyőződtek a státustörvény fontosságáról, megismerték annak hátterét és célkitűzéseit.

~ Martonyi János magyar külügyminiszter is Strasbourgban találkozott az ET parlamenti közgyűlésének főtítkárával, valamint az EBESZ kisebbségügyi főbiztosával. A velük folytatott eszmecsereén kérte a két szervezetet, nyújtson politikai támogatást ahhoz, hogy a kedvezménytörvényt bíráló szomszédos országok tanúsítsanak készséget a Magyarországgal való érdemi konzultációra a konkrét fenntartásaikkal kapcsolatos megoldások kidolgozása érdekében. Mihnea Moțoc román külügyi államtitkár elmondta, hogy ő is megbeszéléseket folytatott Rolf Ekeusszal, az EBESZ kisebbségügyi főbiztosával, de erről nem közölt részleteket.

~ „A szlovákiai magyarok közül megkérdezettek 72 százaléka tudott a státustörvényről, a többi nem is hallott róla” – derül ki abból a felmérésből, amelyet egy szlovákiai magyar intézmény, a Fórum Társadalomtudományi Intézet készített a nyáron. A 800 felvidéki magyar felnőtt megkérdezésével készített felmérés most közzétett adatai szerint az érintettek 45 százaléka a magyar igazolvány kiváltására készül, 44 százalék pedig még nem döntött erről, és csupán 11 százalékot tesz ki azok aránya, akik nem tartanak igényt a magyar igazolványra. A megszólítottak 55 százaléka vállalkozott arra is, hogy a saját szavaival fogalmazza meg a státustörvény lényegét. A legtöbben – az úgynevezett tömören fogalmazók (43 százalék) – azt mondták: a kedvezménytörvény a megsegítésükre szolgál. A konkrétabb válaszokkal szolgálók 24 százaléka szerint a törvény más külföldi állampolgárokhoz képest a szlovákiai magyaroknak kedvezményeket, előnyöket biztosít Magyarországon. A válaszadók 11 százaléka úgy vélte, hogy a törvény a határon túli magyarságnak kínál olyan jogokat, amelyek a magyarországi állampolgárok jogaival egyenlőek. A válaszolók 8,2 százaléka szerint a magyar kedvezménytörvény a Kárpát-medence magyarságának egyesítését, a magyarok összetartásának erősítését, az egységes nemzettudat kialakítását szolgálja. A felmérés szerint a státustörvényt többen (67 százalék) tartják fontosnak azoknál, akik a jogszabály céljait is meg tudták fogalmazni. A válaszadók 29 százaléka nem tudta megítélni, vajon kell-e vagy sem ez a törvény a szlovákiai magyaroknak, és nem egészen 4 százalékuk képviselte azt az álláspontot, amely szerint nincs szükség a magyar kedvezménytörvényre. Ezzel szemben a törvényt fontosnak ítélik 46 százalék a minden körülmények között fontos szerepet tulajdonított a magyar jogszabálynak. „A megkérdezettek 14 százaléka szerint a törvény ma még nem fontos, de azzá válik majd akkor, amikor Szlovákia még nem, de Magyarország már az EU tagja lesz. Hét százalékuk azonban úgy

látja, hogy a törvény most fontos, és kevésbé lesz az majd akkor, amikor már mindkét ország az EU tagja lesz”.

2001. november 13. Magyarországnak legkésőbb EU-csatlakozása idejére hozzá kell igazítania a státustörvényt az uniós joganyaghoz, mert a törvény jelenleg nincs összhangban a diszkriminációmentességnek az EU alapszerződésében szereplő elvével – figyelmeztet az Európai Bizottság Magyarországról készített idei országjelentésében. Juhász Endre magyar főtárgyaló az *MTI* érdeklődésére azt mondta, magyar részről korainak tartanak még annak eldöntését, valóban nincs-e összhangban a törvény a közösségi joganyag vonatkozó rendelkezéseivel. Utalt ugyanakkor arra – a bizottsági jelentésben is említett – mozzanatra, hogy a jogszabály egyik paragrafusa közvetlenül is kilátásba helyezi ennek az összhangnak a csatlakozás idejére történő megteremtését. Magyarország úgy véli – s ezt a bizottság sem vitatja –, hogy a törvény nem mond ellent az EU-magyar társulási szerződés rendelkezéseinek, márpedig az unióhoz fűződő kapcsolataira nézve alapvetően ez számít a hatályban lévő és irányadó jogforrásnak.

~ Az unió bővítési biztosa szerint az országjelentésből félreértés arra következtetni, hogy a Brüsszeli Bizottság véleménye megváltozott volna a magyar kedvezménytörvényről. Günter Verheugen Strasbourghban kijelentette: a státustörvényről csak végrehajtása során fog kiderülni, hogy megfelel-e az Európában érvényes kisebbségvédelmi normáknak.

2001. november 14. A szlovén parlament Külügyi Bizottsága folytatja a státustörvény megvitatását. Jelko Kacin elnök, a kormányzó LDS képviselője úgy foglal állást, hogy a szlovéniai magyarságra vonatkozó jogszabály végrehajtásának feltételeit a két állam között létrejött egyezmények, a kisebbségek védelméről megkötött kétoldalú szerződések, valamint a kisebbségügyi vegyes bizottság tevékenysége teremti meg.

2001. november 16. Megjelenik az *Élet és Irodalomban* Salat Levente Erdély státusa című vitaindító tanulmánya. A vita 2002. március 8-án zárul Kis János tanulmányával. A vitához hozzászólnak: Szilágyi N. Sándor, Sz. Nagy Csaba, Hushegyi Gábor, Márványi Péter, Papp László Tamás, Törzsök Erika, Tamás Gáspár Miklós, Végel László, Nagy Boldizsár, Hetényi László, Egry Gábor és Magyarai Nándor László.

2001. november 20. Az Európai Bizottság Romániával kapcsolatos országjelentésével kapcsolatban közleményt juttat el a napilapok szerkesztőségébe a Királyhágómelléki Egyházkerület. „A Közgyűlés mélységes sajnálattal állapítja meg, hogy a Román Kormánynak az RMDSZ hathatós támogatásával sikerült teljességgel félrevezetnie az unió tagországait, illetve az Európai Bizottságot – olyannyira, hogy az EB országjelentés a kisebbségvédelem terén nem lát különösebb panaszra okot Romániában, s a magyar nemzeti közösség súlyos helyzetét még csak említésre sem érdemesíti.” Az Egyházkerületi Közgyűlés ugyanakkor „határozottan elítéli és visszautasítja a többségi nacionalizmus és a román hatalom egyre gyakoribbá váló magyarellenos megnyilvánulásait, valamint a státustörvény végrehajtásának megakadályozására irányuló megfélemlítési kísérleteit. (...) Elvárjuk, hogy az

RMDSZ felemás irányba vivő protokollum-politikáját felülvizsgálva egyértelműen kötelezze el magát a státustörvény, illetve annak 2002. január 1-jével történő végrehajtása mellett. Ennek megfelelően a státustörvényt tekintse a szociáldemokrata román kormánnyal való szerződéses együttműködésének szakítópróbájának”.

2001. november 21. Megjelenik a 222/2001. (XI. 21.) Korm. rendelet a Határon Túli Magyarok Hivataláról szóló 90/1992. (V. 29.) Korm. rendelet módosításáról, és a 2332/2001. (XI. 21.) Korm. határozat a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény hatálya alá tartozó személyek egészségügyi ellátásával kapcsolatos egyes feladatokról.

2001. november 22. „A Belügyminisztérium saját felelősségi körében a kedvezménytörvény végrehajtásának minden feltételét teljesítette” – számol be Konrád Károly, a BM államtitkára a Fidesz-frakció által a státustörvény kapcsán rendezett konferencián. Mint mondta: a tárca a jogszabállyal összefüggésben elkészítette a végrehajtási rendeleteket, és lezárult a magyar igazolványok gyártását és szállítását célzó közbeszerzési eljárás is. Szabó Tibor, a HTMH vezetője az ET Velencei Bizottságának október közepén született állásfoglalását fordulópontnak minősítette.

~ Közeledtek az álláspontok Pozsonyban a kedvezménytörvénnyel kapcsolatos magyar-szlovák konzultációkon. A magyar küldöttséget vezető Németh Zsolt külügyi államtitkár szerint a magyar-szlovák kapcsolatokban nincs feszültség.

2001. november 23. Kolozsváron megalakul a kedvezménytörvény romániai végrehajtását felügyelő 28 tagú központi testület, amelyben az RMDSZ, a romániai magyar történelmi egyházak, valamint a romániai magyar civil szervezetek 9-9 fővel képviseltetik magukat. Az elnöki tiszteet Markó Béla, az RMDSZ elnöke látja el. A megállapodások értelmében a kolozsvári központi iroda mellett létrehoznak területi felügyelő testületeket, valamint területi irodákat. Ezek az RMDSZ helyi irodái mellett működnek majd. A területi irodáknak számos helyi kirendeltsége lesz annak érdekében, hogy a jogosultságot igazoló magyar igazolványt kérőkhöz földrajzilag minél közelebb kerüljenek. Ezek az irodák látják el a szükséges információkkal az igénylőket. A központi felügyelő testület fogja megállapítani, hogy a kritériumokat miként kell alkalmazni, hogyan kell értelmezni sajátos helyzetekben. Felügyeli az irodák tevékenységét, a tervek szerint havonta ülésezik majd, beszámolókat hallgat meg és véleményezi azokat. A tevékenység harmadik fontos területe az esetleges panaszok, óvások elbírálása. Markó kitért arra, hogy a kedvezménytörvény kapcsán egyelőre nem láthatók a javulás jelei a román belpolitikában. Ezért is nagyon fontosnak tartja, hogy a két ország között megkezdődött konzultációk mihamarabb megtörténjenek.

2001. november 29. Adrian Năstase miniszterelnök a prefektusokkal tartott távértekezleten figyelmeztette az RMDSZ képviselőit: nincs szükség a magyar státustörvény végrehajtását felügyelő testületek megalakítására. Hangsúlyozta: a bukaresti találkozón magyar kollégájának, Orbán Viktornak a státustörvénnyel kapcsolatos román fenntartásokat ismertető levelet adott át, amelyre még nem kapott választ.

~ Pozsony azt várja Budapesttől, hogy vegye figyelembe a kedvezménytörvénnyel szembeni szlovák kifogásokat, és ennek megfelelően tegyen engedményeket, különben valószínű, hogy a szlovák parlament decemberben ellenlépésre szánja el magát. A szlovák parlament külügyi bizottsága Jaroslav Chlebo külügyi államtitkár beszámolójának meghallgatása után ajánlást fogadott el, amely szerint a pozsonyi törvényhozás várhatóan decemberben napirendre tűzi a magyar kedvezménytörvény ügyét, és nyilatkozatban mondja ki: a január első napjától hatályos jogszabállyal Budapest a szlovák jogalkotás és a jogrend felségterületére lép, ha a magyar fél nem tesz olyan lépéseket, amelyekkel figyelembe veszi a szlovák kifogásokat. A szlovák parlamenti bizottság úgy értékelte, hogy „a kedvezménytörvény szándékában, jelentőségében és lehetséges következményeiben túllép Magyarország határain, nem tartja tiszteletben a nemzetközi jog alapelveit és normáit, egyszersmind területen kívüli hatállyal bír, így módon tehát a Szlovák Köztársaság állami függetlenségét sértő beavatkozás képét vetíti előre.” Chlebo újságíróknak nyilatkozva úgy vélekedett, hogy a magyar politikusok megnyilatkozásaiban erősödik a nacionalizmus.

2001. november 30. „A polgári törvénykönyvvel összhangban jogi személyek társulása alakult az MKP, a Csemadok, a Cserkészszövetség, a Szlovákiai Magyar Szülők Szövetsége (SZMSZSZ) és a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége (SZMPSZ) tagjaiból” – tájékoztat Duray Miklós, az MKP ügyvezető alelnöke. A szervezet öttagú elnökségébe az SZMPSZ Dolník Erzsébetet, az SZMSZSZ Mézes Rudolfot, a Csemadok Kvarda Józsefet, a Cserkészszövetség Vitéz Lászlót, az MKP Duray Miklóst delegálta. Elnöknek Mézes Rudolfot választották. Az elnökségen kívül a szövetségnek közgyűlése is van, melyben az alapszervezeteket három-három személy képviseli. Duray elmondta: a szervezet egy irodahálózatot alakít ki az egyes régiókban; összesen 11 iroda végzi majd a közgyűlés és az elnökség által megfogalmazott feladatokat, és egyfajta „szervíz” lesz a szövetséget létrehozó jogi személyek számára.

2001. november 30. A Magyar Köztársaság pozsonyi nagykövetsége eljuttatja a szlovák külügyminisztériumhoz annak a végrehajtó rendeletnek a tervezetét, amely a magyar igazolványok kiadását szabályozza. A tervezetet Štefan Markuš, Szlovákia budapesti nagykövete is megkapta Horváth magyar külügyi szóvivőtől. Horváth Gábor megerősítette: Budapest összeállította azt a szakértői csoportot, mely magyar-szlovák munkacsoport keretében kész megvitatni a nézetkülönbségeket.

2001. november 30. A Teleki László Intézet Közép-Európa Tanulmányok Központja és a XXI. Század Intézet közös szervezésében „A státustörvény: előzmények és következmények” címmel konferenciát rendeznek a Teleki László Intézetben. A konferencia főbb témakörei: Nemzetközi látószögek; A státustörvény a jogalkotásban; A státustörvény végrehajtása és a magyar kisebbségpolitikák. Az ajánlóirodák; Kerekasztal: A státustörvény és a kisebbségi társadalmak.

2001. december 1. „Magyarország módosíthatja a kedvezménytörvény néhány előírását, de csakis a jogszabály életbe lépése után” – idézi az Adevărul Németh Zsolt magyar külpolitikai államtitkárt, aki a Horia Rusu Alapítvány által rendezett kerekasztal-konferencián vett részt Bukarestben. Az államtitkár hangsúlyozta: magyar részről már korábban javasolták, hogy a magyar-román kisebbségi szakbizottságban próbáljanak meg közös értelmezést adni a Velencei Bizottság állásfoglalásának, illetve a kisebbségi szakbizottság már sok nehéz kérdést megoldott, és alkalmas keret arra, hogy a megállapodás körvonalait felrajzolja. Németh közölte, magyar részről elfogadták Adrian Năstase román miniszterelnök azon javaslatát, miszerint a magyar igazolvány kiadásához az RMDSZ tagsági igazolványa szolgáljon alapként. Németh kitért arra, hogy Románia épp a napokban szigorította meg állampolgárai számára az országból történő kiutazás feltételeit. Ez nyilvánvalóan rendkívül megnehezíti a törvény potenciális jogalanyainak Magyarországra utazását is. „Ez indokoltta teszi, hogy a konzulátusokon is mód legyen az igazolványok kézbesítésére. Egyben indokolja, hogy új konzulátusokat nyithassunk. Reményeink szerint a csíkszeredai konzulátus régóta húzódo ügye elmozdulhat a holtpontról, illetőleg már korábban is jeleztük, hogy konzuli irodákat szeretnénk a Bánságban és Partiumban létrehozni” – mondta. „Bár a munkavállalás kérdésében egyáltalán nem beszélhetünk diszkriminációról, azt a politikai fogantatású román igényt, hogy találjunk valami megoldást a román állampolgárok teljes körére, javaslat szintjén elfogadtuk, és készen állunk a tárgyalásra. Ha jól értelmezzük a román jelzéseket, olyan kérdésről van szó, amelyről ők nem tudnak eltekinteni, a mi tárgyalókészségünk leginkább ezzel függ össze.”

2001. december 3. Markó Béla RMDSZ-elnök az EBESZ nemzeti kisebbségi főbiztosával, Rolf Ekeusszal találkozik Bukarestben. A találkozó fő témája a kedvezménytörvényről szóló megegyezés lehetősége.

~ A magyar kedvezménytörvény végleges formájával kapcsolatos álláspontom világos megfogalmazásához megvárom a magyar és a román kormány közötti megbeszélések eredményeit – jelenti ki a román fővárosban Rolf Ekeus, aki közli: a két fél biztosította arról, hogy a kétoldalú párbeszéd „diszkrét légkörben és nem a nyilvánosság előtt fog lezajlani”. A kijelentés azt követően hangzott el, hogy az EBESZ nemzeti kisebbségi főbiztosa és az RMDSZ elnöke találkozott egymással az RMDSZ bukaresti székházában.

2001. december 4. „Szlovákia nem biztosítja a határain belül élő magyar kisebbség nemzeti önazonosság-tudatának megőrzését. A státustörvény éppen azt szolgálja, hogy a szlovákiai magyarok úgy tudjanak megmaradni lojális szlovákiai állampolgárnak, hogy szülőföldjükön nemzetükhöz hű magyarok tudjanak lenni” – nyilatkozza Kövér László, a Fidesz alelnöke a szlovákiai *Új Szó* című lapnak.

2001. december 5. Az RMDSZ és a PSD vezetősége az együttműködés folytatásáról tárgyal. A találkozó után az RMDSZ elnöke leszögezte, hogy a kedvezménytörvény alkalmazásának kérdését nem lehet feltételként kötni az újabb együttműködési megállapodáshoz.

2001. december 6. A Fidesz-Magyar Polgári Párt budapesti székházában fogadja a Vajdasági Magyar Demokrata Párt (VMDP) küldöttségét. A találkozón a Fidesz részéről Pokorni Zoltán elnök, Kövér László ügyvezető alelnök, Németh Zsolt alelnök és Várhegyi Attila, az országos választmány elnöke, a VMDP részéről pedig Ágoston András elnök, Sepsey Csaba alelnök és Guszton András, a temerini önkormányzat végrehajtó bizottságának elnöke vett részt. „A VMDP elnöke történelmi jelentőségűnek nevezte a státustörvény megszületését, amely elősegíti a határon túli magyar kisebbségek identitásának megőrzését. Jelezte, hogy pártja minden lehetséges eszközzel közreműködik a törvény végrehajtásában” – áll a közleményben.

~ Martonyi János külügyminiszter Brüsszelben rövid megbeszélést tartott Hubert Védrine francia külügyminiszterrel és Günter Verheugennel, az EU bővítési biztosával. A beszélgetés során röviden szóba került a kedvezménytörvény kérdése. A bizottságnak a törvény ellen sohasem volt kifogása, csak azt szorgalmazza, hogy a végrehajtás módjáról a magyar kormány állapodjon meg az érintett szomszédokkal. Martonyi úgy véli, hogy az Európai Bizottság ebben előmozdíthatja a felek közti megegyezést.

2001. december 10. A státustörvény végrehajtásához kapcsolódóan megjelenik a 239/2001. (XII. 10.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kiváló Művésze, a Magyar Köztársaság Érdemes Művésze, a Magyar Köztársaság Babérkoszorúja díj alapításáról szóló 99/1996. (VII. 10.) Korm. rendelet módosításáról, és a 242/2001. (XII. 10.) Korm. rendelet a közforgalmú személyszállítási utazási kedvezményekről szóló 287/1997. (XII. 29.) Korm. rendelet módosításáról.

2001. december 12. A Moldvai Csángómagyarok Szövetsége felhívást intéz az RMDSZ-hez, amelyben kéri, hogy a csángómagyarok által lakott moldvai megyékben választásokkor az RMDSZ listáin moldvai magyarok szerepeljenek, s hogy a státustörvény alkalmazását felügyelő bizottságban a moldvai magyarok is helyet kapjanak. Az RMDSZ tagszervezeteként a szövetség kéri továbbá, hogy az Ügyvezető Elnökségen alkalmazza-e egy, a csángómagyar ügyekért felelős személyt, „hogy az RMDSZ informált lehessen a moldvai eseményekről”.

2001. december 15. Marosvásárhelyen a SZKT és a SZET nyilatkozatban üdvözli a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény elfogadását. Az SZKT és a SZET reményét fejezi ki, hogy a Román kormány részéről az utóbbi időben tapasztalt megegyezési szándék nyomán, a két kormány közötti egyeztetések eredményeként mihamarabb kedvező megállapodás születik a törvényt illető vitás kérdésekben.

2001. december 17–18. A szlovák parlament külügyi bizottsága egy olyan indítványról tárgyal, amely azt szorgalmazza, hogy még decemberben vigyék a parlament plénuma elé a magyar kedvezménytörvénnyel kapcsolatos kérdést, és a törvényhozás alkossa meg a szlovák ellenvetéseket rögzítő határozatát. A bizottság magyar tagja, Duka Zólyomi Árpád, az MKP képviselője miután hasztalan indítványozta, hogy a bizottság egyáltalán ne

tárgyaljon a magyar státustörvényről, kivonult a bizottság üléséről mondván: „semmi okát sem látom, hogy jelen legyek egy olyan fórumon, ahol egy más állam parlamentjében megszületett törvényről akarnak tárgyalni”. Duka Zólyomi javaslatával csak egyetlen szlovák honatya, a független Frantisek Sebej, az integrációs bizottság elnöke azonosult. A magyar képviselő kivonulása miatt határozatképtelenné vált bizottság másnap újra kísérletet tesz a szavazásra.

~ Ha áttörésről még nem is lehet beszélni, jelentős haladás történt a kedvezménytörvénnyel kapcsolatos bukaresti találkozón – jelenti ki Németh Zsolt külügyi államtitkár, miután a magyar miniszterelnök személyes megbízottjaként tárgyalásokat folytatott Cristian Diaconescu külügyi államtitkárral, a román kormányfő képviselőjével. A találkozón megállapodás született arról, hogy hamarosan egyetértési nyilatkozatot dolgoznak ki, és ezt a dokumentumot remélhetőleg még ebben az évben aláírja a két miniszterelnök Budapesten. A tárgyalások után tartott közös sajtóértekezleten Németh Zsolt úgy fogalmazott: már látszik az alagút vége. Elmondta, hogy a készülő egyetértési nyilatkozat három részből áll majd. Tartalmazni fogja, hogy mindkét ország kölcsönösen támogatja egymás európai és euroatlanti integrációs erőfeszítéseit, azokat semmiképpen nem gátolja. Külön rész foglalkozik majd a kedvezménytörvény közös értelmezésével, és végezetül megerősítik, hogy a két ország a jövőben minden téren fejleszteni kívánja kapcsolatait Németh Zsolt hangsúlyozta, hogy a nézeteltérés megoldását szolgáló kompromisszum keresésében nagy segítséget jelentett az Európai Unió, az ET Velencei Bizottsága és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet a maga állásfoglalásával. A kompromisszum megfogalmazásában nagyon komoly szerepe volt az RMDSZ-nek. A Velencei Bizottság állásfoglalását Németh Zsolt elsősorban a magyar igazolványok kiadásának módját és a kulturális, oktatási, valamint a gazdasági és szociális jogok közti különbségtételt illetően nevezte igen fontosnak. Úgy vélte, hogy adottak a kompromisszum körvonalai a konzulátusok és az ajánlószervezetek jogkörével, az igazolványok adattartalmával és az igazolvány kiadásának feltételeivel kapcsolatban. A magyarországi munkavállalás lehetőségét illetően Budapest készen áll arra, hogy Románia állampolgárait egyenlő elbánásban részesítse. Cristian Diaconescu azt hangsúlyozta, nagyon közeli a megállapodás, de román részről továbbra sincsenek teljes mértékben meggyőződve arról, hogy a magyar törvény nem tartalmaz etnikai alapú diszkriminatív elemeket és annak nincs területenkívüli jellege. A készülő egyetértési nyilatkozaton az utolsó simításokat is a két államtitkár végzi majd el, tárgyalásaik a tervek szerint Budapesten folytatódnak.

2001. december 18. Nem tűzte napirendre a szlovák parlament a magyar kedvezménytörvény ellen szóló határozat tervezetének megvitatását, és erre várhatóan az év hátralévő részében már nem is kerül sor, mert véget ér a szlovák törvényhozás utolsó idei ülészaka. Bárdos Gyula, az MKP frakcióvezetője az *MTI*-nek azt mondta, hogy csodával lenne egyenlő, ha az utolsó ülésnapon valamilyen képviselői indítvány alapján mégis tárgyalni kellene az ügyről. A külügyi bizottságban szentesített tervezet szerint a szlovák parlamenttel egy olyan határozatot akarnak elfogadtatni, amely elítéli a magyar kedvezménytörvényt, és azt a szlovák elvárását fogalmazza meg, hogy Budapest igazítsa „a szlovák jogrendbe beavatkozó” magyar jogszabályt Pozsony elvárásaihoz.

2001. december 20. Eduard Kukan külügyminiszter a *Markiza TV* híradójában kijelentette: „Olyan intézkedéseket teszünk, hogy Szlovákia területén ne érvényesülhessenek a határon túli magyarokról szóló törvény egyes részei.”

2001. december 21. Megszületik az elvi megállapodás a magyar-román egyetértési dokumentum szövegéről, de a kedvezménytörvényre vonatkozó részletek kidolgozása még folyamatban van. Amennyiben a két miniszterelnök személyes megbízottja sikerrel zárja tárgyalásait, Orbán Viktor és Adrian Năstase kormányfők december 22-én Budapesten aláírhatják a magyar-román egyetértési megállapodást.

2001. december 22. Orbán Viktor magyar és Adrian Năstase román miniszterelnök Budapesten aláírja a két kormány közötti egyetértési nyilatkozatot a kedvezménytörvényről és a kétoldalú együttműködés kérdéseiről. Budapest a munkavállalásban elfogadta a Bukarest által követelt egyenlő elbírálás elvét az összes román állampolgárra nézve. Vagyis Romániából nemcsak a magyar igazolvány tulajdonosai, hanem mindenki egyenlő jogokkal vállalhat majd munkát Magyarországon három hónapig. Medgyessy Péter szocialista miniszterelnök-jelölt üdvözölte a kedvezménytörvénnyel kapcsolatos román-magyar megállapodás tényét, ugyanakkor tartalmát illetően aggályokat fogalmazott meg a kedvezményes munkavállalással kapcsolatban.

2001. december 23. Magyarországon a külföldiek munkavállalása szabályozott, tehát minden polgár munkahelye biztosított lesz úgy a jövőben, mint a múltban is – tartalmazza az a közlemény, amelyet Németh Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára juttatott el az *MTI*-hez. Németh arra reagált, hogy Medgyessy Péter szocialista miniszterelnök-jelölt Adrian Năstase román miniszterelnökkel folytatott budapesti találkozóját követően kérdésesnek nevezte, hogy a Magyarországon alkalmi és idegymunkából élő félmillió ember talál-e majd munkát a kedvezményes munkavállalásról szóló szabályok életbe lépése után. Medgyessy abbéli félelmének is hangot adott, hogy ezt követően „nincs megállás”, mert igényt tarthat hasonló megállapodás megkötésére például Ukrajna, Szerbia vagy Szlovákia is. Németh Zsolt közleménye szerint sajnálatos, hogy Medgyessy Péter az emberek felesleges rítogatásával saját rövid távú kampánycéljait fontosabbnak tartja a nemzetpolitikai érdekeknél.

2001. december 27. Az MSZP aggályosnak tartja, hogy a státustörvényről szóló, román-magyar megállapodás aláírása előtt a kormány nem kérte ki sem a szociális partnerek, sem a pártok véleményét. A szocialisták mellett a szakszervezetek is tiltakoznak amiatt, hogy a román munkaerő szabad bebocsátást nyer a magyar munkaerőpiacra. ~ Az MKDSZ felháborodva utasítja vissza az ellenzéki pártok és a hozzájuk csapódott szakszervezetek összehangolt támadását, amely a kedvezménytörvényre, illetve az annak kapcsán megszületett magyar-román egyetértési nyilatkozatra irányul – mondja Császár Attila, a szervezet sajtófőnöke. A sajtófőnök közli: a szövetség súlyos hibának tartja, hogy az ellenzék nemzetközi térre is kiterjeszti a kormánnyal folytatott, belpolitikai indítatású vitákat. A magyar-román egyetértési nyilatkozat alkalmas arra, hogy a kedvezménytör-

vénnyel kapcsolatos kétoldalú viták véglegesen lezáródjanak – fogalmazott. Császár Attila szerint az ellenzék a román állampolgárok ellen gyűlöletet szít, és feleslegesen riogatja a magyar munkavállalókat.

2001. december 28. A román kormány elfogadta a magyar fővárosban december 23-án a román és a magyar kormányfő által aláírt egyetértési nyilatkozatot, amelynek alkalmazása 2002. január elsején elkezdődik – jelenti be Bukarestben Cristian Diaconescu, a román külügyminisztérium államtitkára. Adrian Năstase román miniszterelnök szerint a magyar kedvezménytörvény így már beilleszkedik a nemzetközi jogi keretekbe, ugyanis nem ad gazdasági és szociális előnyöket etnikai alapon. Năstase hangsúlyozza: az egyetértési nyilatkozat kormányközi megállapodás, alkalmazását tehát nem befolyásolhatja egy esetleges magyarországi kormányváltás sem.

~ Az Országos Munkaügyi Tanács (OMT) rendkívüli ülésének összehívását kezdeményezi öt szakszervezeti szövetség, mert elfogadhatatlannak tartják a magyar munkaerőpiac korlátozás nélküli, egyoldalú megnyitását a román munkavállalók számára – közölték a szövetségek pénteki közleményükben. Az Autonóm Szakszervezeti Szövetség, az Értelmiségi Szakszervezeti Szövetség, a Liga Szakszervezetek, az MSZOSZ, valamint a Szakszervezetek Együttműködési Fóruma úgy véli: a kedvezménytörvény tovább súlyosbítja a helyzetet a foglalkoztatási gondokkal küszködő keleti országrészben. A kormányfői paktum figyelmen kívül hagyja a magyar munkások érdekeit, lehetővé teszi a kollektív szerződésen kívüli foglalkoztatást, ezen túl kétségesse teszi a bérek felzárkózását az EU tagállamaihoz – állítják a szakszervezeti szövetségek.

~ Ilyen alkut csak egy legyőzött kormány köt – mondja Horn Gyula volt szocialista miniszterelnök, a diplomácia csődjének nevezve a kedvezménytörvény kapcsán kötött magyar-román megállapodást. Ismételten sürgeti a kormányt, hogy függessze fel a jogszabály végrehajtását.

~ Nincs lehetőség a tömeges munkaerő-beáramlásra, ez ügyben semmifajta veszély nem fenyeget – közli a vonatkozó jogszabályokra hivatkozva a magyar miniszterelnök, a kabinet ülését követő sajtótájékoztatón, Budapesten. Orbán Viktor szerint a közte és a román kormányfő között létrejött egyetértési nyilatkozatot követő „hangzavar és zűrzavar” a tények nem megfelelő ismeretéből fakad. A kormányfő ismertetése szerint a kedvezménytörvény egyetlen könnyítést ad a munkavállalók számára, mégpedig azt, hogy a magyar igazolvánnyal rendelkezők a munkaerő-piaci helyzet vizsgálata nélkül kaphatják meg munkavállalási engedélyüket. Az összes többi törvény, szabály, előírás a határon túli magyarokra is vonatkozik. Orbán Viktor szólt arról is, hogy a kormány megalkotta a magyar igazolvány igénylést szabályozó rendeletet.

2001. december 29. Megjelenik a 318/2001. (XII. 29.) Korm. rendelet a magyar igazolvány és a magyar hozzátartozói igazolvány kiadásával kapcsolatos eljárásról, a 319/2001. (XII. 29.) Korm. rendelet a szomszédos államokban élő magyarokról szóló 2001. évi LXII. törvény hatálya alá tartozó személyek diákkedvezményeiről, a belügyminiszter és a külügyminiszter 49/2001. (XII. 29.) BM-KÜM együttes rendelete a szomszédos államokban

élő magyarokról szóló 2001. évi LXII. törvény hatálya alá tartozó személyek igazolványának tartalmi és formai követelményeiről, a nemzeti kulturális örökség miniszterének 23/2001. (XII. 29.) NKÖM rendelete a szomszédos államokban élő magyarokról szóló 2001. évi LXII. törvény hatálya alá tartozó személyeket megillető kulturális kedvezményekről, és az oktatási miniszter 47/2001. (XII. 29.) OM-rendelete a szomszédos államokban élő magyarokról szóló 2001. évi LXII. törvény oktatást érintő rendelkezéseinek végrehajtásáról.

~ A parlament haladéktalan összehívását fogja kezdeményezni az SZDSZ, ha legkésőbb január 11-én, a külügyi bizottság rendkívüli ülésén sem kapnak érdemi választ a kedvezménytörvénnyel kapcsolatban feltett kérdéseikre. Közleményükben a szabad demokraták emlékeztetnek arra, hogy december 29-én benyújtották az Országgyűlésnek javaslatukat a státustörvény azonnali módosítására. Utalnak rá, hogy az SZDSZ javaslatára, valamint az abban felvetett kérdésekre a mai napig semmilyen válasz nem érkezett a kormány részéről. A közleményből kiderül, hogy az SZDSZ ezzel a javaslattal kívánja elhárítani azt az álláspontja szerint súlyos veszélyt, amit az Orbán-Nástase megállapodás idézett elő.

2001. december 30. A Fidesz elnöke szerint tudatosan félelmet kíván kelteni a magyar munkavállalók körében, sőt hazudik az, aki azt állítja, hogy a magyar-román egyetértési nyilatkozat korlátlan román munkavállalást engedélyez Magyarországon. Pokorni Zoltán erről budapesti sajtótájékoztatóján beszél, az MSZP által megfogalmazott kifogásokra célozva. Az egyetértési nyilatkozat aláírásának előestéjén a miniszterelnök jelenlétében ötpárti egyeztetés történt a szövegről, és Kovács László szocialista pártelnök akkor még azt mondta, hogy a megállapodás az erdélyi magyarság érdeke, és nem látja aggályosnak a munkavállalásról szóló részt – hangsúlyozza Pokorni, aki szerint az MSZP-t választási kampánycélok mozgatják „a mostani hecckampányban”. A pártelnök elmondta: a Fidesz arra kéri a kormányt, hogy január 10-ig hívja össze az Országos Munkaügyi Tanácsot, és ezután minden hónapban tegyék közzé, hány munkavállalási engedélyt adtak ki külföldiek számára, és ezek közül mennyit román állampolgároknak.

2002

2002. január 1. Hatályba lép a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény.

2002. január 2. Orbán Viktor álláspontja szerint a magyar-román kormányfői megállapodás nem fenyegeti a magyar munkaerőpiacot. A miniszterelnök szokásos szerda reggeli rádióinterjújában elmondta, hogy örömmel írta alá a magyar-román egyetértési nyilatkozatot és nagy sikernek tartja azt. Az egyetértési nyilatkozat nyomán fellángolt vitával kapcsolatban Orbán arra hivatkozott, hogy a parlamenti pártok egyeztetésén az ellenzéki pártvezetők is kíváncsian tartották a megállapodást, mert annak nyomán a határon túli magyarok könnyebben, ellenállás és akadályok nélkül juthatnak majd magyar igazolványhoz. Mint mondta, a parlamenti pártok vezetői nemhogy nem tiltakoztak, hanem koccintottak is a megállapodás sikerére. Egyedül a MIÉP elnöke volt némileg tamaskodó annak szükségességét illetően. Az MSZP szerdán nyilvánosságra hozott közleménye ugyanakkor cáfolja, hogy a magyar-román egyetértési nyilatkozat aláírása előtt a miniszterelnök egyeztetést tartott volna. Kovács László, az MSZP elnöke szerint, a kormányfő nem egyeztetett a parlamenti pártok vezetőivel, hanem csak tájékoztatta őket az egyezmény tartalmáról. Az MSZP elnöke szerint a találkozon igenis elhangzottak aggályok valamennyi ellenzéki párt részéről a románok tömeges munkavállalásával kapcsolatban. Orbán Viktor ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a kedvezménytörvény ez év január 1-jei hatályba lépése után is csak tartózkodási vízummal vállalkozhatnak munkát nem magyar állampolgárok Magyarországon és kizárólag a magyar állam mérlegelésétől függ annak kiadása. Kitért arra is, hogy az érintetteknek rendelkezniük kell munkavállalási engedéllyel és adószámmal is, valamint be kell jelentkezniük a társadalombiztosításnál. A miniszterelnök közölte: megfelelő időközönként nyilvánosságra fogják hozni, hogy az adott héten vagy hónapban hány munkavállaló érkezett külföldről Magyarországra, hány engedélyt adtak ki, ez mely szakmában és az ország melyik részén történt. Szavai szerint akkor mindenki láthatja majd, hogy a riogatások, a félelmet keltő nyilatkozatok megalapozatlanok voltak, mert a magyar munkaerőpiac komoly védelemben részesül.

~ Ágoston András, a Vajdasági Magyar Demokrata Párt elnöke a Fidesz és az MSZP között kialakult vita kapcsán levelet intéz Kovács Lászlóhoz, az MSZP elnökéhez, amelyben közli, hogy a VMDP aggodalommal figyeli a mindannyiuk számára káros vitát. Távlati jó megoldásnak a vajdasági magyarság szempontjából a kettős állampolgárságot tartja, de a VMDP ennek ellenére támogatja a státustörvényt, és mindent megtesz következetes alkalmazásáért.

~ A pozsonyi magyar nagykövetség átvette a magyar igazolványért folyamodók első kérelmeit – adja hírül az *MTI*. Amint azt Ágh András tanácsos elmondta, az első napon hat kitöltött kérdőívet nyújtottak be a nagykövetséghez, ezen kívül több személy kérte ki a kérelemhez szükséges űrlapot, és sokan érdeklődtek telefonon.

2002. január 3. „A státustörvény munkaerőpiacra gyakorolt negatív hatásaitól nem kell félni, semmilyen aggodalomra semmilyen okunk nincs” – jelenti ki a gazdasági miniszter a kabinet ülését követő sajtótájékoztatón Budapesten. Matolcsy György szavai szerint kizárható, hogy a magyar munkaerőpiacon számottevő hatása lenne a kedvezménytörvénynek, illetve az azt kiterjesztő, miniszterelnökök közti megállapodásnak.

~ Vajdaságban, Újvidéken megnyílt az első, magyar igazolványokat kiadó iroda, és egy-két héten belül összesen hat olyan hivatal lesz, amelynek az a célja, hogy segítse a kedvezménytörvény végrehajtását – jelenti az *MTI*.

2002. január 4. A magyar kedvezménytörvény elleni „közös fellépésre” készül a pozsonyi kormánykoalícióhoz tartozó szlovák KDH. A párt elnökségi ülése után jelezték: az elkövetkezendő héten felszólítják a kormánykoalíció szlovák pártjait, hogy közös ellenintézkedésekkel akadályozzák meg a január elsejétől hatályos magyar kedvezménytörvény szlovákiai alkalmazását. Az elnökség a párt alelnökét, Ján Figel külügyi államtitkárt, Szlovákia brüsszeli főtárgyalóját és Frantisek Miklosko frakcióvezetőt bízta meg azzal, hogy a kormánykoalíció pártjainak rendszeres keddi találkozóján tűzzék napirendre a kérdést. A szlovák kereszténydemokraták szándéka szerint Szlovákiában a magyar kedvezménytörvény hatályát törvényes intézkedésekkel kell megakadályozni. A párt szóvivőjének indoklása szerint erre a magyar jogszabály „diszkriminatív jellege” miatt van szükség.

~ Horvátországban megkezdődik a magyar igazolványok igénylése. Kezdeti szervezési gondok miatt az első nap még csak 2 kérelmező űrlapját töltötték ki, de jövő héttől már teljes kapacitással dolgozik a horvátországi ajánlótestület eszéki irodája négy foglalkoztatottal a Magyar Oktatási és Művelődési Központban – mondja az *MTI*-nek Jankovics Róbert irodavezető. Az eszéki iroda egyelőre a drávaszögi és a kelet-szlavóniai kérelmezőkre összpontosítja a fő figyelmet, és csak később veszi fel a kapcsolatot a zágrábi és a távolabbi (nyugat-szlavóniai és tengerparti) szóránymagyarsággal.

~ Kárpátalja valamennyi magyarok lakta településén elkezdődhet a magyar igazolvány kiadására vonatkozó kérelmek benyújtása. Az *MTI* tudósítójának érdeklődésére a kedvezménytörvény ukrain végrehajtását segítő Konzultatív Tanács ungvári irodájában elmondják: a magyar igazolvány és a hozzátartozói magyar igazolvány kérelmező űrlapjait már eljuttatták a több mint száz kárpátaljai magyarlakta településre. Az ukrain megyében 156 ügyintéző fogadja az igénylőket, és tölti ki az űrlapokat.

2002. január 5. A romániai magyar közvélemény elégtétellel fogadja a magyar és a román miniszterelnök által aláírt egyetértési nyilatkozatot, mert a két kormány közötti megállapodással elhárultak az akadályok a kedvezménytörvény romániai alkalmazása előtt. Ezen túlmenően a nyilatkozat általában is hozzájárul a két ország közötti kapcsolatok fejlesztéséhez – szögezik le az RMDSZ területi elnökei. A TEKT Marosvásárhelyen lezajlott ülésén részt vett Markó Béla, az RMDSZ szövetségi elnöke, Takács Csaba, a szervezet ügyvezető elnöke, Nagy Zsolt ügyvezető alelnök és Székely István, a magyar kedvezménytörvény romániai alkalmazását felügyelő bizottság vezetője is. A tanácskozáson ismételtlen megfogalmazódott, hogy az RMDSZ-szervezetek nem tesznek ajánlatokat a magyar iga-

zolvány megszerzésére vagy odaítélésére, csupán begyűjtik és továbbítják az igénylésekkel kapcsolatos információkat. A TEKT-ülésem döntöttek arról, hogy a területi RMDSZ-szervezetek egységesen január 21.-től fogadják azokat, akik a határon túli magyarokról szóló törvényben biztosított kedvezményekkel kapcsolatos igényük továbbításáért fordulnak a szövetséghez. Az RMDSZ területi szervezeteinek vezetői marosvásárhelyi ülésükön megvitatták a Romániában parlamenti kisebbségi helyzetből kormányzó PSD való területi együttműködés kérdéseit is. Megállapodtak abban, hogy miképpen jelenjen meg ez a téma az RMDSZ és a PSD közötti esetleges újabb együttműködési megállapodásban.

~ A KMKSZ kezdettől fogva az volt az álláspontja, hogy a kedvezménytörvény lényege maga a jogállás, vagyis a „határon túli magyar” jogi kategória megteremtése, amihez igazolvány járul – jelenti ki Ungváron Kovács Miklós elnök azzal kapcsolatban, hogy az MSZP szerint a budapesti kormány a magyar-román egyetértési nyilatkozat aláírásával félrevezette a határon túli magyarokat. Kovács úgy vélte: az a tény, hogy a magyarigazolvánnyal kedvezmények is járnak, csak „hab a tortán”. Reményei szerint Magyarország gazdasági helyzetének javulásával és külpolitikai pozícióinak erősödésével a kedvezmények köre bővülni fog.

~ A román-magyar egyetértési nyilatkozat azt bizonyította, hogy a megegyezésnek igenis van járható útja – vélekedik Pozsonyban Duray Miklós arra reagálva, hogy az MSZP szerint a magyar kormány az egyetértési nyilatkozat aláírásával „félrevezette és elárulta” a határon túli magyarokat. Az MKP ügyvezető alelnöke teljesen alaptalannak nevezte „a magyarországi belpolitika nem kormányzati részének ideges reagálását”. Szerinte a román-magyar egyetértési nyilatkozat „eredeti állapotához képest semmivel sem változtatja meg Magyarországon a kedvezménytörvényt, tehát a magyar munkaerőpiac ma sem veszélyeztetettebb, mint korábban volt”. Duray úgy látja, hogy a kedvezménytörvény eddigi szlovákiai végrehajtása az elvárásoknak megfelelően folyik. Bugár Béla, az MKP elnöke az MSZP véleményre reagálva hangsúlyozta, hogy „ha a szlovákiai magyarok segítségére szorultak, akkor az Orbán-kormány mindig segített, és mindig következetesen tartotta magát ahhoz az elvhez, amely szerint abban segít, amit a szlovákiai magyarok kérnek, és ami nem ellenkezik az európai normákkal”. „Nincs tudomásom olyasmiről, ami az MSZP elhangzott vádját alátámasztaná” – fogalmazott a politikus.

2002. január 6. Medgyessy Péter szocialista miniszterelnök-jelölt a kedvezménytörvénnyel kapcsolatban megkötött román-magyar egyetértési nyilatkozat végrehajtásának felfüggesztését szorgalmazza az MSZP Budapesten tartott sajtótájékoztatóján. Véleménye szerint az Orbán-Nástase-paktum megkötésekor már megfogalmazott súlyos aggályai jogosnak bizonyultak, és beigazolódott, hogy a paktum rossz. Horn Gyula korábbi miniszterelnök úgy fogalmaz: nem lenne értelme az ügygel kapcsolatban rendkívüli parlamenti ülés összehívásának, mert ebben a helyzetben csak a kormány tudna tenni, „ha módosítaná ezt az elcsesztett, két bal kézzel összehozott egyezményt”. Kovács László pártelnök azt hangsúlyozza, hogy az MSZP mindig egyetértett a kedvezménytörvény alapelveivel. Kovács szomorúnak nevezi, hogy a kormány a román-magyar egyetértési nyilatkozat kapcsán a határon túli magyarokat is mozgósítja – többek között a szlovákiai Magyar Koalíció

Pártjának vezetőit, illetve vajdasági magyar politikusokat –, holott a megállapodás miatt kialakult problémák csak a két ország munkavállalóit érintik – jelenti az *MTI*.

~ Szlovákiában azok a pártok ágálnak a magyar kedvezménytörvény ellen, amelyek a parlamenti küszöb határán egyensúlyoznak – vélekedik Pozsonyban Bugár Béla, az MKP elnöke, a szlovák parlament alelnöke. Hamis hazafiság az olyan, amely a magyar kedvezménytörvény ellen lázítva, magyarellenes hangulatot gerjesztve próbálja védelmezni a Szlovák Köztársaság érdekeit – vélekedik a szlovákiai magyar politikus azzal kapcsolatban, hogy két szlovák parlamenti erő, a kormánykoalícióhoz tartozó KDH és az ellenzéki SNS „ellentörvénnyel” akarja megakadályozni a magyar jogszabály kínálta kedvezmények szlovákiai érvényesítését.

2002. január 7. A VMDP felhívja tagságát, a párttal rokonszenvezőket és a vajdasági magyarokat, hogy minél nagyobb számban váltsák ki magyar igazolványt. Közleményében a VMDP megfogalmazta, hogy a magyar igazolvány a Kárpát-medencében élő magyarság határmódosítás nélküli politikai integrációjának a bizonyítéka.

~ Az SZDSZ szerint a kedvezménytörvényt a legfontosabb pontjain módosítani kell, az így feleslegessé váló magyar-román egyetértési nyilatkozatról pedig vissza kell vonni a magyar miniszterelnök aláírását. Fodor Gábor és Gusztos Péter szabad demokrata ügyvivő Budapesten tartott sajtótájékoztatóján kifejtette: a kedvezménytörvényből – amelyet szerintük nem lett volna szabad elfogadni – törölni kell a hozzátartozói igazolványra vonatkozó rendelkezéseket, a foglalkoztatási és társadalombiztosítási kedvezményeket, valamint az ajánló szervezet intézményét.

~ „Semmi sem indokolja az SZDSZ kezdeményezését a státustörvény módosítására” – adja tudtul Németh Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára, a Fidesz alelnöke az SZDSZ sajtótájékoztatóján elhangzottakra reagáló közleményben. A román-magyar egyetértési nyilatkozat nem teszi szükségessé a kedvezménytörvény módosítását, hiszen a romániai munkavállalókra vonatkozó kétoldalú megállapodás nem is érinti a törvényt.

~ Pozsonyban az MKP nyilatkozatban ad hangot nyugtalanságának amiatt, hogy egyes szlovák politikai pártok tisztességtelen eszközökkel félrevezető kampányt folytatnak a magyar kedvezménytörvény ellen s ezzel magyarellenes hangulatot gerjesztenek.

2002. január 8. Az erdélyi történelmi egyházak vezetői Isten iránti hálaadással vették tudomásul, hogy hatályba lépett a kedvezménytörvény, és elégtétellel üdvözltek a törvénnyel kapcsolatos magyar-román egyetértési nyilatkozatot – hangsúlyozza a Romániai Magyar Egyházak Elöljáróinak Állandó Értekezlete. A nyilatkozatot Jakubinyi György katolikus érsek, Tempfli József és Reizer Pál katolikus, Pap Géza és Tökés László református, Szabó Árpád unitárius, valamint Mózes Árpád evangélikus püspök írta alá. Az aláírók értetlenséggel és csalódottsággal tapasztalták, hogy egyes magyarországi politikai erők a törvényt belpolitikai – választási – érdekeiknek rendelik alá, veszélybe sodorva ezáltal nem csupán magának a törvénynek a végrehajtását, hanem éppen úgy a határon túli magyar, illetve általában a magyar nemzeti érdekeket. Az erdélyi magyar történelmi egyházak a törvény egykori elfogadásakor tapasztalt pártpolitikai konszenzus szellemében arra kéri a magyarországi politikai pártokat, hogy továbbra is egységesen támogassák a tör-

vényt, illetve annak életbe léptetését. Súlyos hibának, sőt egyenesen politikai kudarcnak tartanák a végrehajtás felfüggesztését, és a maguk részéről készek szorosan együttműködni a magyarigazolványok kibocsátásának folyamatában – hangsúlyozza a nyilatkozat.

2002. január 9. Az MVSZ támogatja a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény alkalmazását; arra buzdítja a kormányt, hogy kerülje el a naponként felállított újabb politikai csapdákat, a politikai pártokat viszont felkéri, ne használják fel kampánycélokra a kedvezménytörvényt. Minderről Patrubby Miklós, az MVSZ elnöke beszélt budapesti rendkívüli sajtótájékoztatóján.

~ A határon túli magyar politikai vezetők meglegedettségüket kifejező közös nyilatkozatot adnak ki a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény hatálybalépése alkalmából

~ „Elmozdulás, beszűkült kérdéskörök, átláthatóbbá vált a kép” – jellemzi Lőrincz Csaba magyar külügyi államtitkár-helyettes pozsonyi tárgyalásait az *MTI*-nek, azok után, hogy Mikulás Dzurinda előtte való nap váratlanul bejelentette: kormánya kérni fogja, hogy Magyarország vonja ki Szlovákiát a kedvezménytörvény hatálya alól, ugyanúgy, ahogyan ezt Ausztriával tette. Lőrincz részletek ismertetése nélkül úgy nyilatkozott, hogy a magyar küldöttség több javaslatot terjesztett a szlovák partner elé. Jaroslav Chlebo szlovák külügyi államtitkár Lőrincz szerint kijelentette: a szlovák fél nyitott a tárgyalásokra.

2002. január 10. A kedvezménytörvény szlovákiai alkalmazásának meggátolására törvénytervezetet terjeszt a pozsonyi parlament elé a szélsőséges ellenzéki erő, az SNS. Számtalan kifogásának egyike az, hogy a magyar igazolvány fedőlapján szereplő „Szent István-i korona után most már akár bárki kiadhat horogkeresztes igazolványokat is”.

~ Walter Schwimmer, az ET főtitkára közleményben üdvözlí, hogy Magyarország és Románia egyetértési memorandumot írt alá a határon túl élő magyar kisebbségről elfogadott kedvezménytörvény nyomán. A Strasbourgban közzétett főtitkári állásfoglalás emlékeztet arra, hogy a magyar Országgyűlés által megszavazott törvénnyel kapcsolatban a szomszédos országok részéről kérdések merültek fel, s ezért Magyarország és Románia egyaránt az ET Velencei Bizottságához fordult véleményezésért. Megállapítja, hogy a magyar-román memorandumban érvényesülnek azok az ajánlások, amelyek az ET-bizottság „Az anyaországok által a nemzeti kisebbségeknek nyújtott kedvezményes elbánásról” szóló dokumentumában fektetett le, figyelembe veszi a jelentés megjegyzéseit, s ennek révén úgy biztosítja a törvény alkalmazását, hogy az nem diszkriminatív a nem magyar eredetű lakossággal szemben.

~ Kovács László szocialista pártelnök az álláspontok kölcsönös tisztázása érdekében Budapesten megbeszélést folytat Markó Bélával, az RMDSZ elnökével. A szocialista pártelnök elmondta: tájékoztatta Markó Bélát arról, hogy az MSZP miért bírálja az Orbán-Nástase megállapodást. „Hangsúlyoztam, hogy a magyar munkaerő-piac megnyitása a román munkavállalók számára elsősorban a határ menti területeken veszélyezteti azoknak a magyarországi magyar munkavállalóknak munkához jutását, akik alkalmi és idénymunkából próbálják eltartani magukat és családjukat” – közölte Kovács László.

~ Mádl Ferenc köztársasági elnök átadja az első magyar igazolványokat az Országház Munkácsy-termében. A kedvezménytörvényhez kapcsolódó okmányokat a 15 ezer lakosú, 20 százalékbán magyarlakta felvidéki Szencről Takács Róbert és családja vehette át Budapesten. Az ünnepségen jelen volt Orbán Viktor miniszterelnök, Stumpf István kancelláriaminiszter, Martonyi János külügyminiszter, Pintér Sándor belügyminiszter és Szabó Tibor, a HTMH elnöke.

~ A Magyarországon engedéllyel munkát vállaló külföldiek járulékbefizetése fedezetet nyújt majd egészségügyi ellátásukra – szögezi le Mikola István egészségügyi miniszter az Országgyűlés egészségügyi bizottsága előtt a kedvezménytörvény lehetséges hatásairól szólva. A magyar-román egyetértési nyilatkozat karácsonyi előtt aláírását követően a Parlament Egységügyi és Szociális Bizottságának tíz szocialista és szabad demokrata képviselője kezdeményezte Mikola István meghallgatását, mert véleményük szerint a megállapodás újabb terheket ró a magyar egészségügyre.

2002. január 11. Megjelenik a 2002/2002. (I. 11.) Korm. határozat a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény végrehajtásának költségeiről.

~ A Fidesz-frakció sajnálattal veszi tudomásul, hogy az MSZP ismét szembe fordult Európával; az MSZP mára odáig jutott, hogy hadban áll nemcsak a magyar kormánnyal, hanem Európa több vezető politikusával, az Európa Tanáccsal, a határon túli magyar szervezetekkel, saját korábbi álláspontjával, valamint saját, a nemzet iránt elkötelezettséget érző tiszteletes tagjaival és a nemzetben gondolkodó minden emberrel – tartalmazza a legnagyobb kormánypart parlamenti képviselőcsoportjának közleménye. Hozzáteszik: az MSZP a kedvezménytörvény alaptalan bírálatával a Kárpát-medencei magyarsággal is szembehelyezkedik; korábbi álláspontjával ellentétben támadja az ország által elért összemzeti sikert és kétségbe vonja a határon túli magyar szervezetek azon jogát, hogy az általuk képviselt magyarok ügyében állást foglaljanak, csak azért, mert véleményük ellentétes az MSZP álláspontjával.

~ Az Országgyűlés Külügyi Bizottsága rendkívüli ülésén meghallgatja a külügyminiszter tájékoztatóját a magyar-román egyetértési nyilatkozatról és annak várható hatásairól. A nyilatkozat eljárási könnyítést jelent, ami nem érinti Magyarország munkaerőpiacának befogadóképességét – hangsúlyozza Martonyi János. Martonyi szerint a decemberben aláírt magyar-román egyetértési nyilatkozat nem módosítja a kedvezménytörvényt, az MSZP és az SZDSZ viszont úgy látja, a dokumentum nem felel meg az ország nemzeti érdekeinek és az ügyben szemfényvesztés folyik. Molnár Gyula (MSZP) kijelenti: a törvény és a nyilatkozat szövege tételesen ellentétes egymással. Szent-Iványi István (SZDSZ), a bizottság elnöke az Országgyűlés januári rendkívüli ülésének összehívását szorgalmazza, hogy a kedvezménytörvényt – az SZDSZ indítványa alapján – még ebben a kormányzati ciklusban módosítani lehessen. Az ellenzék egy része sikamlós, szélsőjobboldali talajra lépett és választási kampányt folytat azzal, hogy a vendégmunkások elleni nyilatkozatokat fogalmaz meg – hangoztatja Surján László (Fidesz), a bizottság alelnöke.

~ Martonyi János külügyminiszter Budapesten, a parlamentben rendezett ünnepségen átnyújtotta a magyar igazolványt Duray Miklós szlovákiai magyar politikusnak. A külügy-

miniszter hangsúlyozza: a felvidéki politikus volt a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény egyik kezdeményezője és megalkotásának fő szorgalmazója. Az *MTI* kérdésére válaszolva Duray kijelenti: nem a kedvezmények miatt igényelte az igazolványt, hanem azért, mert az a nemzeti összetartozást sugallja és erősíti. Duray Miklós úgy fogalmazott, hogy a magyarigazolványt nem lehet összehasonlítani egyetlen más kitüntetéssel vagy érdemrenddel, mert az többet ér mindennél.

~ A Független Kisgazdapárt (FKGP) jónak tartja a kedvezménytörvényt, de úgy véli, Orbán Viktor miniszterelnök nem a magyar érdekeket képviselte a magyar-román egyetértési nyilatkozat aláírásakor – jelentette ki G. Nagyné Maczó Ágnes alelnök a párt budapesti sajtótájékoztatóján. A nyilatkozattevő szerint az Orbán-Năstase megállapodásnak kölcsönösségi alapon kellett volna létrejönnie, ám a magyar miniszterelnök nem harcolt ki előjogokat a romániai magyaroknak.

2002. január 12. Budapesti tanácskozásán az SZDSZ Országos Tanácsa állásfoglalást fogad el, amely szerint a kedvezménytörvény elfogadásával és a magyar-román egyetértési nyilatkozat kiadásával a Fidesz-kormány súlyos károkat okoz Magyarországnak, a szomszédsági kapcsolatoknak, az ország nemzetközi megítélésének. Ezért az SZDSZ szerint a kedvezménytörvény alapvető pontokon módosítani kell.

2002. január 14. A szlovák külügyminisztérium meglepetésének ad hangot amiatt, hogy Orbán Viktor miniszterelnök a magyar kedvezménytörvény kérdését összekapcsolta Szlovákia NATO-felvételének kérdésével. Az *MTI* pozsonyi tudósítójához eljuttatott rövid nyilatkozat szerint a szlovák fél a legnagyobb mértékben helyteleníti, hogy a magyar fél feltételeket próbál szabni. A szlovák külügyi tárca arra emlékeztet, hogy vezető politikai képviselői révén Magyarország mindeztidáig feltétlen támogatásáról biztosította Szlovákia NATO-tagságot célzó törekvéseit. Orbán Viktor szokásos szerdai rádióinterjújában a kedvezménytörvény ügyében kialakult magyar-szlovák vitával kapcsolatos kérdésre válaszolva azt mondja: „A státustörvényen kívül ugyanis van még jó néhány közös ügye Szlovákiának és Magyarországnak. Itt van például a NATO-bővítés kérdése. Szlovákia szeretne bekerülni a NATO-ba, Magyarország pedig NATO-tag, nekünk majd erre vonatkozóan részt kell vennünk egy döntésben, illetve majd a magyar parlamentnek Szlovákia NATO-tagságát meg kell vitatnia és ha helyesnek tartja, akkor jóvá kell hagyni”.

~ Kovács László szocialista pártelnök budapesti sajtótájékoztatóján kifejti: a kormányoldal nem bízik a saját választási győzelmében, ezért készített be egy időzített bombát, amellyel a következő kormánynak okoznak majd gondot, hiszen a tavaszi-nyári időszakban fognak az országba áramlani a román vendégmunkások a román-magyar megállapodás alapján. Kovács szerint a kedvezménytörvénnyel kapcsolatos román-magyar megállapodás aláírása a törvényhozói szándékot tekintve négy helyen, a konkrét szövegszerűséget figyelembe véve három helyen módosította a jogszabályt, a magyar munkavállalók, illetve a határon túli magyarok hátrányára. Ez a parlament jóváhagyása nélkül történt, ami ellentétes az alkotmányos renddel – fűzte hozzá a pártelnök.

~ A Fidesz véleménye szerint a szocialisták kedvezménytörvény kapcsán tett nyilatkozatában Jörg Haider gondolatai köszönnek vissza, aki a magyar munkavállalóktól féltette Ausztriát.

~ Rudolf Schuster elnök azon az új évi találkozón, melyen Szlovákia nemzeti kisebbségeinek képviselőivel találkozott, kijelenti: „Októberben jeleztem Mádl Ferenc úrnak, a Magyar Köztársaság elnökének, hogy összhangba kell hozni a szlovák jogrenddel a törvénynek azt a részeit, melyek ellentmondanak neki. Nem lehet csak azért előnyben részesíteni egyes szlovákiai állampolgárokat, mert magyar nemzetiségűek”.

~ A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia tagjai nagy örömmel és megelégedéssel fogadják a január 1-jén érvénybe lépett úgynevezett státustörvényt – olvasható az MKPK közleményében.

~ A Magyarországi Református Egyház örömmel és várakozással fogadta a kedvezménytörvény életbelépését – olvasható abban a körlevélben, amelyet az egyház vezetői fogalmaztak meg a kedvezménytörvény életbe lépése kapcsán az egyház gyülekezeteinek és intézményeinek címezve.

~ Meggyőződésük szerint csak olyan feltételek mellett lehetett a törvényt hatályba helyezni, amelyek nem sértik a külföldön élő magyarok otthoni életérzését és más nemzetiségekhez való viszonyát. A Magyar Evangélikus Egyház imádkozik, és mindent megtesz azért, hogy „társadalmunk minél több tagjában a határainkon túl élő magyarok iránt elfogadó és befogadó felelősség ébredjen”.

~ Üdvözlí a törvényt az evangélikus egyház, hiszen 80 esztendő után a határon kívül élő magyarok „megtapasztalhatták felelős magyar politikusok és az egész magyar társadalom irántuk érzett szeretetét, és az összetartozás jeleként értelmezhetik az elfogadott törvényt”.

2002. január 15. A szlovák értelmiségi szervezeteket egyesítő szövetség független közgazdászokat tömörítő szervezete, a NEZES nyilatkozatban ad hangot véleményének, miszerint a magyar kedvezménytörvény szlovákiai hatályát célzó törekvés a „rejtett agresszió és a nemzetközi jogrend elvszerű megszegésének” minősíthető. A szövetség közös állásfoglalását megfogalmazó NEZES szerint minden egyoldalú lépés a régió stabilitását veszélyeztető körülménynek tekinthető.

~ Szájer József szerint épp ezért sajnálatos, hogy a szocialisták kivonulnak a státustörvény mögül, hiszen nem csak az Orbán-Năstase nyilatkozattal szemben emelnek kifogásokat, hanem a kedvezménytörvény egészével kapcsolatban is, szembefordulva saját korábbi döntésükkel. Szájer József hangsúlyozza: a Fidesz a maga részéről a vitát lezártnak tekinti, vagyis az ellenzéki felvetésekre ezt követően csak számokkal és tényekkel fog visszavágni. A sajtótájékoztatón Balsai István is a státustörvénnyel és az egyetértési nyilatkozattal kapcsolatos ellenzéki észrevételekre reagál. Az MDF frakcióvezetője elképesztőnek nevezte, hogy a szocialisták a nemzeti politikai alapkérdésekben élnek a kampányolás eszközeivel.

~ A romániai magyar egyházak Körlevelet adnak ki a Magyar Köztársasággal szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény tárgyában, amelyben üdvözlí annak hatályba lépését.

~ A Magyarországon munkát vállaló külföldiek száma idén nem haladhatja meg a 81 ezer 320-at – közli a kormány ez ügyben hozott döntését Borókai Gábor a kabinet ülését követő sajtótájékoztatón, Budapesten.

~ Pozsony tovább tárgyal Budapesttel és egyezsége törekszik – mondja Kukan, aki a szlovák alapállásnak hangsúlyt adva ismét azt mondta, hogy a magyar kedvezménytörvényből eredő probléma nem a szlovák, hanem a magyar térfélen alakult ki, ott, ahol a jogszabály megszületett, következésképpen: az egyezés érdekében a magyar félnek kell kezdeményeznie. Visszautasítja azt a szemléletet, mely szerint a szlovák fél lenne a felelős a kialakult helyzetért. Kukan szerint Európában mindenki tudja, hogy ebben a helyzetben ki a hibás.

2002. január 16. Jaroslav Chlebo szlovák külügyi államtitkár levelet juttat el magyar partneréhez, Németh Zsolt külügyi államtitkárhoz, amelyben tételesen felsorakoztatja Pozsony ellenvetéseit, egyszersmind „megoldási módokat” kínál és a tárgyalások folytatását javasolja.

2002. január 17. Az SZDSZ és a szlovák Liberális Demokraták Szövetsége (LDU) Budapesten közös nyilatkozatot ír alá, amelyben a felek kifejtik: a magyar kedvezménytörvény növekvő konfliktushoz vezetett magyarok és szlovákok között.

~ Mikulás Dzurinda szlovák miniszterelnök továbbra is úgy látja, hogy a magyar kedvezménytörvény körül kialakult nézetkülönbségeket a leghatékonyabban úgy lehetne feloldani, ha Magyarország, miként Ausztria esetében tette, Szlovákiát is kivonná a törvény hatálya alól. A magyar jogszabályt bíráló és a megegyezést sürgető Rudolf Schuster szlovák államfő Dzurindával konzultál, aki kormánya ezzel kapcsolatos stratégiájáról tájékoztatja az elnököt.

2002. január 18. Pozsony nem azt várja Budapesttől, hogy Ausztriához hasonlóan Szlovákiát is vonja ki a kedvezménytörvény hatálya alól, de a szlovák ellenvetések így is a törvény lényeges céljai ellen szólnak – jelenti az *MTI* megbízható szlovák külügyi forrásokra hivatkozva. A szlovák fél elvárásainak lényege az, hogy Budapest a kedvezménytörvényből törölje az „összes extraterritoriális hatályú elemet”, köztük azokat is, amelyek által „etnikai alapon, mi több, a gyermekek száma alapján diszkriminálják”

~ A Centrum Párt közleménye szerint komoly alkotmányossági aggályokat vet fel az a módszer, ahogy a kormány a státustörvénnyel kapcsolatban külön megállapodást kötött a román kormánnyal. Kupa Mihály, a párt elnöke szerint az ilyen, nagy horderejű ügyeket szakmai alapon és a törvényhozás szintjén kell elemezni. Ezért a Centrum Párt azt javasolja, hogy külön parlamenti bizottság vizsgálja meg, minden tekintetben törvényesen járt-e el a magyar miniszterelnök, és az általa aláírt megállapodás teljes mértékben megfelel-e a státustörvény betűjének és szellemének. Választ kell kapni arra is, hogy a külföldi munkavállalók tömeges Magyarországra érkezése mennyire jelent valós problémát a munkaerőpiacra, amikor az ország keleti részében a feketemunka napi gyakorlat. A Centrum Párt véle-

ménye szerint a kormányfői megállapodás sok feszültséget okozott a társadalomban és a Romániával kialakult sajátos helyzeten túl megterheli a magyar-szlovák viszonyt is.

2002. január 21. Nem hivatalos ukrán forrásból származó értesülés szerint a magyar-ukrán kisebbségi vegyes bizottság ukrán tagozatának legutóbbi ülésén a magyar-román egyetértési nyilatkozat tanulmányozása kapcsán felvetődött az a javaslat, hogy Ukrajna kérje a magyar féltől: Kárpátalja valamennyi lakosa – ne csak a magyar nemzetiségűek – munkavállalási engedélyt kaphassanak három hónapra Magyarországon. Az ülésen olyan javaslat is elhangzott, hogy valamennyi ukrán állampolgárt vonják be a megkötendő megállapodás hatálya alá, de ezt végül elvetették. Hrihorij Szereda, a magyar-ukrán kisebbségi vegyes bizottság ukrán társelnöke, az Ukrán Migrációs és Kisebbségi Hivatal vezetője ezt az értesülést nem kívánta kommentálni. Mint mondta, az ukrán fél – a Magyar Köztársaság kijevi nagykövetségével folyamatos kapcsolatot tartva – dolgozik a kedvezménytörvény megvalósításán. A vegyes bizottság keretein belül külön albizottságot hoztak létre, amely ezekkel a problémákkal foglalkozik. Hivatalos ukrán javaslat ebben a kérdésben eddig még nem született – hangsúlyozta a bizottság ukrán társelnöke.

~ Romániában megkezdik tevékenységüket a magyar igazolványok igénylésében közreműködő helyi irodák. A 21 területi irodához további helyi irodák, illetve időszakonként működő tájékoztatási pontok csatlakoznak. A jelenlegi állapotok szerint összesen 260 olyan hely – iroda, tájékoztatási pont – van, ahova az igazolványt igénylők fordulhatnak.

2002. január 22. Eddigi hallgatását megtörve Vladimír Meciar is állást foglal a magyar kedvezménytörvénnyel kapcsolatban. A HZDS elnöke más szlovák pártok véleményével egybecsengően Szlovákia jogrendjébe való beavatkozásnak tartja a magyar jogszabályt – jelenti az *MTI*. A HZDS elnöke elmarasztalta Mikulás Dzurinda kormányát és a szlovák diplomáciát, mert „elaludt, csődöt mondott”, amikor a magyar jogszabály előkészítése során nem tette meg a kedvezménytörvény alkalmazásának megelőzését szolgáló lépéseket. Meciar elsősorban azt kifogásolta, hogy a jogszabály beavatkozik más országok jogrendjébe, egyszersmind sérti a magyar-szlovák alapszerződést, és a kisebbségvédelmet szolgáló európai dokumentumok rendelkezéseit. Meciar úgy véli: ha a két ország nem jut egyezségekre, akkor a tárgyalások az alapszerződésben kínálkozó mechanizmusok igénybe vételével folytathatóak.

2002. január 23. A magyar és a szlovák külügyi államtitkár egyaránt úgy vélekedik, hogy budapesti tárgyalásukon érzékelhető elmozdulást sikerült elérniük a kedvezménytörvénnyel kapcsolatos magyar-szlovák vita rendezése irányában. Németh Zsolt a sajtótájékoztatón elmondja, hogy a tárgyalásokat tovább folytatják, és a nap végére minden bizonnyal elkészül az a dokumentumtervezet, amely egy későbbi megállapodás alapját képezheti. Mint fogalmazott, a magyar fél üdvöztetőnek tartaná, ha a végleges dokumentum egy kétoldalú kormányközi politikai nyilatkozat lenne.

~ A román kormány által létrehozott szakértői bizottság megkezdte a kedvezménytörvénnyel kapcsolatban aláírt román-magyar egyetértési nyilatkozat betartásának ellenőrzé-

sét. A román közszolgálati rádió híradása szerint négy csoport kezdett helyszíni vizsgálatot. A három napra tervezett ellenőrzés során elsősorban Arad, Bihar, Fehér, Hargita, Kovászna, Maros, Szatmár és Szilágymegyer megyét keresik fel.

~ Pálkás József oktatási miniszter átadja az első pedagógus- és diákigazolványt, valamint oktatói kártyát Budapesten. A szaktárca vezetője szerint a kedvezménytörvényhez kapcsolódó okmányok tükrözik a magyar igazolványok arculatát. Az első pedagógusigazolvány birtokosa Hlavács Mária magyar nyelv és irodalom szakos tanár, a kassai Magyar Tannyelvű Középfokú Ipariskola igazgatóhelyettese, az első oktatói kártyát Mikuska József, a biológia tudományok doktora, az eszéki Josip Juraj Strossmayer Tudományegyetem Pedagógiai Karának egyetemi tanára vette át. Az első diákigazolvány tulajdonosa Lokodi Csaba, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának másodéves nappali tagozatos hallgatója.

~ A kormányfő – szokásos szerda reggeli rádióinterjújában – jelzi: az Országos Munkaügyi Tanács ülésére kötött mandátummal küldték a gazdasági minisztert, azzal, hogy a Magyarországon egy időben külföldiek által betöltött álláshelyek száma nem lehet több mint 81 ezer 300. Reményei szerint a határon túli magyarok is néhány hét elteltével úgy fogják érezni, hogy ismét egységesen áll mögöttük és mellettük az anyaország. Szavai szerint vissza lehet térni a nemzeti összefogás politikájához akkor is, ha egy politikai erő egy meggondolatlan akcióval több millió embert sértett meg.

2002. január 24. A Szlovák Köztársaság kész aláírni a magyar kedvezménytörvénnyel kapcsolatosan körvonalazódó dokumentumot, ha annak alapján nyilvánvalóvá válik, hogy a törvénynek nem lesz területen kívüli hatálya, és nem diszkriminál másokat – jelzi a szlovák miniszterelnök, aki úgy látja: körvonalazódik a megállapodás.

2002. január 25. Megjelenik a 2012/2002. (I. 25.) Korm. határozat a szomszédos államokban élő magyarokról szóló 2001. évi LXII. törvényben meghatározott támogatási feladatok végrehajtásáról.

~ A hasonló európai törvények között precendensértékűnek nevezi a magyar státustörvényt Pozsonyban tárgyalást folytató Rolf Ekeus. Az EBESZ kisebbségi főbiztosa szerint a nemzeti kisebbségekért az az ország felelős, amely területén élnek. Ekeus Eduard Kukan külügyminiszterrel folytatott megbeszélései után elmondta: „Kifogásaim vannak az ellen, ha az anyaország a másik ország beleegyezése nélkül olyan törvényt fogad el, amely egy másik országban hatályos, és esetleg diszkriminatív elemeket is tartalmaz. Azt hiszem, éppen a törvény területen kívüli hatálya lehet káros. Ha az ilyen lépések megszokottá válnának, nyugtalansághoz vezethetnének Európában.” Ekeus természetesnek tartja, hogy támogatják a kisebbségek nyelvét és kultúráját, a kulturális sokszínűséget, de – bár hangsúlyozta, hogy nem konkrétan a kedvezménytörvényről beszél – ha bármilyen kisebbségvédelmi törvényt fogadnak el, annak meg kell felelnie egy alapkövetelménynek: a nemzeti kisebbségekért az az ország a felelős, amelynek területén élnek. „Ebből a szempontból a szlovák-magyar megegyezésnek mindenképpen a nemzetközi jog alapján kell megszületnie.”

~ A nacionalista SNS feljelentést tesz a strasbourgi emberjogi bíróságon a Magyar Köztársaság ellen a magyar kedvezménytörvény miatt – jelenti be Anna Malíková, a magyarellenességéről ismert ellenzéki párt elnöke Pozsonyban.

2002. január 29. A státustörvény végrehajtásával kapcsolatban megjelenik a gazdasági miniszter, a külügyminiszter, valamint az ifjúsági és sportminiszter 2/2002. (I. 29.) GM-KÜM-ISM együttes rendelete – a külföldiek magyarországi foglalkoztatásának engedélyezéséről szóló 8/1999. (XI. 10.) SZCSM rendelet, az áruk, szolgáltatások és anyagi értéket képviselő jogok kiviteléről, illetőleg behozataláról szóló 112/1990 (XII. 23.) Korm. rendelet végrehajtásáról rendelkező 6/1990. (XII. 29.) NGKM-rendelet módosításáról; valamint a melléklet a 2/2002. (I. 29.) GM-KÜM-ISM együttes rendelethez (5. számú melléklet a 8/1999. (XI. 10.) SZCSM-rendeletéhez).

~ A szlovák parlament úgy dönt, hogy egy héttel elhalasztja a magyar kedvezménytörvény ellen szóló határozat tervezetének vitáját, megvárja a kétoldalú egyeztetések végeredményét. A törvényhozás külügyi bizottsága még decemberben megfogalmazta ellenvetéseit. A szlovák parlament az egy héten belül várható megállapodás ellenére sem kíván lemondani a dokumentum elfogadtatásáról, csupán a halasztásra szánta el magát – jelenti az *MTI*.

~ A román kormánypárt a magyarországi választási kampány részének tekinti azt, hogy az ellenzékben lévő magyar szocialisták bejelentették: kormányra kerülésük esetén felmondják a kedvezménytörvény végrehajtásáról kötött román-magyar egyetértési nyilatkozatot – közli Cozmin Guşa, a román PSD főtitkára. Guşa azt a véleményét fogalmazza meg, hogy „nem hisz azokban az érvekben”, amelyeket a magyar szocialisták az egyetértési nyilatkozattal szemben hangoztatnak. A főtitkár azt hangsúlyozza, hogy a román kormány az egyetértési nyilatkozatot az MSZP-vel szembenálló magyar kormánypárt képviselőivel írta alá. A PSD ezzel a kérdéssel akkor kíván foglalkozni, ha az MSZP befolyásos kormányzati erő lesz – tette hozzá. Guşa elmondta, hogy a PSD tárgyalásokat folytatott egy együttműködési megállapodás aláírásáról az MSZP-vel. A tárgyalások egyelőre szünetelnek, a román kormánypárt a magyarországi választások után szeretné azokat felújítani.

~ Közel tízezen kérvényezték Romániából a magyar igazolványt a kedvezménytörvény végrehajtásában közreműködő irodák megnyitását követő első héten – közli Székely István, a kolozsvári központi tájékoztatási iroda vezetője az *MTI*-vel. Romániában január 21-től működnek a kérelmezőknek felvilágosítást, segítséget nyújtó közreműködő irodák. A műszaki feltételek biztosítását még nem sikerült teljes mértékben megoldani. A nyitáskor a 21 területi iroda közül csupán négy rendelkezett az információk továbbításához szükséges ISDN vonalakkal, s már csak öt iroda várt arra, hogy bekössék ezeket a vonalakat.

2002. január 30. A nacionalista SNS két parlamenti képviselője bűnvádi feljelentést tesz Duray Miklós ellen. A két ellenzéki szlovák honatya azt állítja, hogy a kedvezménytörvény kérelmezőit segítő szlovákiai irodák törvényellenes tevékenységet fejtenek ki, mert a magyar titkosszolgálat számára szlovákiai állampolgárokról gyűjtenek adatokat. Viliam Oberhauser és Miroslav Kotian váratlan „képviselői terepszemlét” tartott a Szövetség a Közös Célokért (SZKC) nevű szervezet által működtetett közvetítőirodák egyikében,

a területen kívüli hatály szerintük például abban nyilvánul meg, hogy a törvény értelmében olyan struktúrák jönnek létre Szlovákia területén, amelyek e törvény tartalmát és céljait valósítják meg. A törvény „egyértelműen nincs” a bevett (standard) európai színvonalon. A közvetítő irodák nem a szlovák fél egyetértésével működnek, a Szövetség a Közös Célokért társulás rendben bejegyzett szervezet, de alapszabálya „olyan eufemisztikus módon van megfogalmazva”, hogy ez alatt csakugyan bármi rejtőzhet.

~ A kedvezménytörvény végrehajtásában közreműködő irodák tevékenységükkel semmiben nem sértik a román-magyar kormányfői egyetértési nyilatkozat előírását – szögezi le Markó Béla, az RMDSZ elnöke a *MEDIAFAX* román hírügynökségnek adott nyilatkozatában. Az RMDSZ elnöke hangsúlyozza, hogy ezek a tájékoztató irodák szükség esetén igazolást adnak a magyar igazolványt igénylők RMDSZ-tagságáról, illetve segítik a kérelmezőket az igénylési űrlapok kitöltésében és továbbításában. Az ügy előzménye, hogy a Kovászna megyei prefektúra közleményben hozta nyilvánosságra, miszerint a román közigazgatási minisztérium képviselői a megyében folytatott helyszíni vizsgálat során megállapították: az irodák tevékenységükkel sértik az egyetértési nyilatkozatot. Markó hangsúlyozta, hogy feltehetően olyan értelmezési gondról van szó, amelyre az egyetértési nyilatkozat végrehajtását ellenőrző bizottság megoldást talál majd. A kormányon lévő PSD és az RMDSZ kedden kötött újabb együttműködési megállapodása értelmében ebben az ellenőrző bizottságban helyet kapnak az RMDSZ képviselői is.

2002. január 31. Amint megállapodás születik a kedvezménytörvényre vonatkozó magyar-szlovák közös politikai nyilatkozat szövegéről, azonnal rögzíteni lehet az aláírás részleteit is – nyilatkozta Horváth Gábor külügyi szóvivő az *MTI* érdeklődésére. A szóvivő ezzel a szlovák külügyi államtitkárnak arra a nyilatkozatára reagált, amelyben Jaroslav Chlebo jelezte, hogy szerdán levél kíséretében eljuttatta partneréhez, Németh Zsolt külügyi államtitkárhoz a közös nyilatkozat szlovák részről ajánlott szövegének végleges változatát, és egyúttal kifejezte reményét, hogy a nyilatkozatot a két külügyminiszter, Martonyi János és Eduard Kukan keddig aláírhatja. Horváth Gábor közölte, hogy a közös politikai nyilatkozat szövegének egyeztetése diplomáciai úton folyik. Ami a szlovák államtitkárnak azt a kijelentését illeti, hogy Pozsony magyar részről helyénvaló gesztusnak tartaná, ha a kedvezménytörvény vitás kérdéseinek tisztázásig Budapest szüneteltetné a magyar igazolványok kiadását, a szóvivő rámutatott: a szlovák fél levele ilyen hivatalos javaslatot vagy felvetést nem tartalmaz. A szóvivő emlékeztetett arra, hogy Chlebo és Németh budapesti megbeszélésén a nyilatkozat elvi kérdéseiben megállapodtak. Most a konkrét megfogalmazásokat kell formába önteni. A két fél abban is megállapodott, hogy a kedvezménytörvény alkalmazásával kapcsolatos konkrét kérdéseket a két ország közötti alapszerződés végrehajtási mechanizmusának keretében kezelik majd.

~ A magyar igazolványok kiadásának szüneteltetésére vonatkozó szlovák javaslat teljesítésére nincs mód, hiszen január 1-jén megkezdődött a kedvezménytörvény végrehajtása – reagál Németh Zsolt, a külügyi tárca politikai államtitkára Jaroslav Chlebo szlovák külügyi államtitkár felvetésére, amit a *TASR* hírügynökség érdeklődésére tett.

2002. február 1. „Megfelelő, alapos konzultációval a magyar kormány megelőzhette volna a státustörvény körüli huzavonát a szomszédos országokkal” – véli egy interjújában Rolf Ekeus. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet kisebbségügyi főbiztosa szerint a törvény területen kívüli, diszkriminatív jellegével kapcsolatos aggodalmak továbbra is fennállnak. A magyar-román kétoldalú egyetértési nyilatkozattal kapcsolatban elmondja: „A nyilatkozatot pozitív fejleménynek tartom. Különösen azért, mert az nemcsak a munkaerőkérdésre terjed ki, hanem más konkrét témakörben is közelebb hozta egymáshoz a feleket. Azt is előrelépésként értékelem, hogy a magyar kormány vállalta a nyilatkozat aláírásával: hat hónap múlva áttekinti a kedvezménytörvény alkalmazásának addigi tapasztalatait, és ha szükséges, a megfelelő korrekciókat is elvégzi”. Arra a kérdésre, hogy hasonló megoldás elképzelhető-e a szlovák-magyar státusvitában, Ekeus így válaszolt: „Nem bocsátkoznék találgatásokba, elég kiélezett a helyzet. Mindenesetre a megoldást kétoldalú alapon, a nemzetközi normákkal összhangban kell megtalálni”. „Azzal semmi gond nincs, hogy egy állam törődik a határokon kívül élő kisebbségekkel. A nemzet és az állam határai ritkán esnek egybe. A keserű történelmi tapasztalatok ugyanakkor azt mondatják velem: vigyázni kell azzal, ahogy ezt a törődést az adott állam kifejezésre juttatja. Ezért különös figyelmet szentelek a státustörvény azon rendelkezéseinek, amelyek a nemzetközi joggal ellentétben diszkriminatív, vagy területen kívüli tartalmat hordozhatnak” – mondta a főbiztos. A magyar kormány a jogszabály szövegében elkötelezte magát, hogy a státustörvényt az uniós csatlakozási szerződéssel összhangban felülvizsgálja.

2002. február 2. Az RMDSZ belső parlamentjének számító SZKT marosvásárhelyi ülésén tartott politikai elemzésében a szövetségi elnök úgy fogalmazott: az egyetértési nyilatkozat példaértékű a térség számára, mivel egy rendkívül nehéz konfliktusokkal terhelt kérdésben – a nemzetiségek problémájában – a román és a magyar kormány nem az ütközés, hanem a párbeszéd és az együttműködés stratégiáját választotta. Markó külön kitért arra a szerepre, amelyet az RMDSZ az egyetértési nyilatkozat előkészítésében játszott. Precedensértékűnek nevezte, hogy mindkét fél elfogadta a vitában közvetlenül érintett RMDSZ részvételét. A magyar-román kormányfői egyetértési nyilatkozat teremtette meg azt a politikai légkört és környezetet, amely lehetővé tette a román kormánypárttal tavaly kötött együttműködési megállapodás meghosszabbítását erre az évre. Markó szerint mind a magyar-román egyetértési nyilatkozat, mind a kormányon lévő PSD és az RMDSZ együttműködési megállapodása abba a kooperatív stratégiába illeszkedik, amelyet az RMDSZ vezetése, a szövetség jelentős többsége szorgalmaz és támogat.

2002. február 7. A Külügyminisztérium szokatlannak és sajnálatosnak ítéli a szlovák fél arra irányuló magatartását, amellyel a közös nyilatkozatról folyamatban lévő diplomáciai egyeztetés eredményét azzal próbálta befolyásolni, hogy a kedvezménytörvény kérdését a törvényhozás elé vitte. Ugyancsak sajnálatos, hogy szlovák részről előbb az államtitkári megbeszéléseken már elért egyetértéstől alapvetően eltérő felvetésekkel, majd a törvényhozási nyilatkozattal lényegében kitolták a megállapodás lehetőségét. A magyar fél megütközéssel tapasztalta, hogy a törvényhozási vitában olyan érzelmi töltésű, nacionalista felszólá-

lások is elhangzottak, amelyek méltatlanok a magyar-szlovák kapcsolatok eddigi eredményeihez és egyaránt sértőek Magyarországra és Szlovákia magyar nemzetiségű állampolgáira nézve. Ezek a megnyilvánulások ellentétesek a szlovák részről hangoztatott európai értékekkel, az alapvető kisebbségvédelmi normákkal és a jószomszédi kapcsolatok légkörével. A Külügyminisztérium ismételten megerősíti a magyar fél változatlan megegyezési szándékát, valamint a közös nyilatkozat véglegesítését célzó egyeztetések folytatása és a kisebbségi vegyesbizottságnak a konkrét kérdések megvitatása céljából történő mielőbbi összehívása iránti készségét. A magyar fél ennek érdekében továbbra is várja a szlovák fél érdemi válaszát a következetesen konstruktív javaslataira. A Külügyminisztérium változatlanul nyitottnak látja a politikai megegyezés lehetőségét és kifejezi reményét azzal kapcsolatban, hogy a szlovák kormány az elkövetkező napokban visszatér erre az útra.

2002. február 11. Elkészül a státustörvény végrehajtásához kapcsolódó NKÖM-, OM-rendelet, valamint a magyar igazolvány és a magyar hozzátartozói igazolvány tartalmi és formai követelményeiről szóló BM-KÜM együttes rendelet. A Magyar-Román Együttműködési Nyilatkozatba foglalt munkavállalási kérdések az idénymunkáról szóló kétoldalú szerződésben kerülnek szabályozásra.

~ 23 ismert szlovák személyiség (az aláírók között szerepel Miroslav Kusý, Grigorij Mese níkov és Soňa Szomolányi politológusok, Juraj Stern, Pavel Traubner és Miroslav Urban professzorok, Dušan Kováč történész, Šarlota Pufflerová emberjogi aktivista, illetve néhány közismert művész: Július Satinský, Štefan Skrúcaný, Marián Labuda, Rast'o Piško, Emília Vášáryová) látta el kézjeggyével azt az értelmiségi felhívást, amelyben felszólítják a szlovák pártokat, hogy ne veszélyeztessék Szlovákia nemzetállami érdekeit. „Mi, a felhívás aláírói aggodalommal kísérjük figyelemmel a nacionalista tendenciák szítását a Szlovák Köztársaság életében. A szlovák politikai pártvezetők jelentős részének a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényre adott válasza alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy céljuk a magyar kártya felhasználása saját pártjuk választási preferenciáinak növelésére. Sajnos, nem csupán a nemzeti és populisták pártokról van szó. A magyar kedvezménytörvénnyel kapcsolatos nyilatkozatról folytatott parlamenti vita során a szlovák képviselők felszólalásaiban olyan kemény magyarelles és idegengyűlölő állásfoglalások hangzottak el, amelyek Szlovákia valamennyi kulturált állampolgárát sértik. (...) Ma a szlovák politikai pártokhoz fordulunk, hagyjanak fel a magyarelles hangulatkeltéssel és a magyar kedvezménytörvény körüli ügy pártcéljaikra való felhasználásával. (...) Csak az ilyen felelősségteljes hozzáállás járulhat hozzá integrációs szándékaink és országunk fejlődési esélyeinek megőrzéséhez, teljesüléséhez.”

2002. február 15. A Vajdaságban robbantással fenyegetik meg a kedvezménytörvény végrehajtását végző zombori információs irodát és a becsei kihelyezett ügyfélfogadás helyszínét. Ugyanez történt Becsén (Becej) is, ahol kihelyezett ügyfélfogadást tartottak.

2002. február 17. Az SNS arra szólítja fel Bugár Bélát, hogy mondjon le a szlovák parlament alelnöki posztjáról, amiért egy nappal előtte Budapesten átvette a magyar igazol-

ványt. Bugár elmondta: nem a kedvezmények érdekében, hanem annak igazolására folyamodott a magyar igazolványért, hogy a magyar kultúrkörhöz tartozik. Megdöbbenőnek nevezte, hogy szlovák politikusok alkotmányellenesnek tartják a magyar igazolványt.

2002. február 18. Budapesten Martonyi János külügyminiszter és Mircea Geoană Románia külügyminisztere a magyar-román kormányközi vegyes bizottság ülésén folytat megbeszéléseket. „Románia és Magyarország kapcsolata kiállta a kedvezménytörvény próbatételét” – hangoztatja Mircea Geoană. A két külügyminiszter a sajtótájékoztatón közös nyilatkozatot ír alá a vegyes bizottság létrehozásának ötödik évfordulója alkalmából, amelyben kifejezték elégedettségüket a kétoldalú kapcsolatok példa nélküli fejlődése miatt.

2002. február 20. Csáky Pál miniszterelnök-helyettes a kormányülés után az *MTI*-nek elmondta: a külügyi tárca nagyon rövid, civilizált hangnemben megírt anyagot terjesztett a kormány elé. Ez négy pontban foglalja össze azokat a lépéseket, amelyeket Szlovákia meg kíván tenni. A szlovák kormány a megállapodás szándékával folytatni akarja a kedvezménytörvénnyel kapcsolatos tárgyalásokat, ugyanakkor a saját diplomácia csatornáin keresztül továbbra is hangoztatni fogja a magyar jogszabályt érintő fenntartásait. Ezzel együtt a szlovák belügyminisztérium kezdeményezni fogja, hogy a területileg illetékes (nyitrai) kerületi hivatal bíróság által vizsgálta meg, vajon összhangban áll-e a szlovákiai törvényekkel a szlovákiai közvetítőirodákat működtető Szövetség a Közös Célokért (SZKC) nevű szervezet tevékenysége, s az SZKC alapszabályának megfelelő tevékenységet fejt-e ki akkor, amikor gyűjti és Magyarország felé továbbítja a magyar igazolványokért folyamodók kérelmeit. „A dokumentum negyedik pontja leszögezi: ha ez év júniusáig a magyar és a szlovák kormány között mégsem jön létre megegyezés, akkor a szlovák kormány egy újabb dokumentumban tájékoztatja a parlamentet arról, hogy milyen konkrét lépéseket és milyen törvénytervezeteket kezdeményezett a magyar státustörvény szlovákiai hatásának semlegesítése érdekében” – fogalmazott Csáky. Mint mondta: mindenképpen áttörésnek tekinti azt, „amit és amilyen hangnem” szerdán a szlovák kormány elfogadott. A kormány egyrészt az ellenzéki pártok, másrészt a KDH indítványa nyomán foglalkozott a kérdéssel.

~ „Szlovákia azt szeretné elérni, hogy a kedvezménytörvényt ne érvényesítsék a Szlovák Köztársaság területén” – jelenti ki Peter Weiss, a szlovák parlament külügyi bizottságának elnöke Budapesten. Ezt – kérdésre válaszolva – azon a sajtótájékoztatón mondta, amelyre Szent-Iványi Istvánnal (SZDSZ), az Országgyűlés Külügyi Bizottságának elnökével közösen tartott megbeszélést követően került sor. Peter Weiss rámutat arra, hogy a szlovák parlamentnek a kedvezménytörvényről szóló nyilatkozata teljes mértékben összhangban áll a szlovák kormány tárgyalási pozíciójával. Hozzáfűzi: semmi kifogásuk az ellen, hogy a magyar-szlovák alapszerződés szellemében erősödjön a szlovákiai magyarság nyelvi és kulturális identitása. Közli: a szlovák fél a problémát „a törvény ideológiai indoklásában és területen kívüli hatályában látja”.

2002. február 22. Németh Zsolt megnyugvással fogadja a szlovák kormány döntését, miszerint júniusig nem kíván a magyar kedvezménytörvénnyel a szlovák politikai nyilvánosság elé lépni, s ugyancsak üdvözli a szlovák kormány azon határozatát, miszerint nem kívánnak egyfajta ellen-státusztörvényt a parlament elé terjeszteni. A külügyminisztérium politika államtitkára, egy szlovákiai magyar pedagógusok részvételével Egerben megtartott tanácskozáson hangsúlyozta, hogy mindez egybecseng a magyar kormány immár minden érintett szomszédos ország viszonylatában eredményes törekvésével. Németh Zsolt felhívta a figyelmet arra is, hogy a kedvezménytörvénynek köszönhetően már most növekszik a határokon túl működő magyar iskolákba jelentkezők száma.

2001. február 23. Megtárgyalta és elutasította a szlovák kormány azt a törvénytervezetet, amelyet az SNS nyújtott be a parlamentbe, s amely a magyar kedvezménytörvény szlovákiai alkalmazását lenne hivatott megakadályozni. A tervezet szerint a magyar törvény diszkriminálja Szlovákia nem magyar nemzetiségű polgárait, ezért „ellen-státusztörvénnyel kell biztosítani a polgárok egyenjogúságát”. A javaslat kilátásba helyezi, hogy a magyarigazolvánnyal rendelkező szlovákiai magyarokról nyilvántartást vezetne a szlovák rendőrség, s ezt minden állami szervnek és közügyi hivatalnak a rendelkezésére bocsátaná, amelyek megvonják a gyermekgondozási segélyt, a családi pótlékot, az egészségügyi támogatást és minden hasonló juttatást a „jogszabály hatálya alá eső polgáruktól”.

2002. február 25. Németh Zsolt külügyi államtitkár, megbeszélésüket követően, Budapesten közös sajtótájékoztatót tart Peter Weiss-szel, a szlovák parlament külügyi bizottságának elnökével. A tárgyalópartnerek ismertették egymással álláspontjukat a kedvezménytörvényről.

2002. február 26. „Minőségi előrelépés történt 1998-ban a magyar-magyar kapcsolatrendszerben és most már a magyar kormány nemcsak együtt érez a határon túli magyar közösségekkel, hanem felelősséget is vállal értük” – hangzik el a Jobboldali Ifjúsági Közösség és a Rákóczi Szövetség közös rendezvényén, Budapesten. Tőkés László református püspök, az RMDSZ tiszteletbeli elnöke utal arra, hogy a kedvezménytörvény elfogadása új távlatokat nyitott a határon túli magyarok számára, és a magyar közösségek nem csak a kedvezményekért igénylik a magyar igazolványt, hanem az eszmei értékért, amely tanúsítja, hogy ismét a magyar nemzet egyenrangú tagjai lettek.

2002. február 28. Eduard Kukan jelzi, hogy a kedvezménytörvény ügyében Pozsony fenntartja eddigi kifogásait, ugyanakkor folytatni kívánja a tárgyalásokat Budapesttel. Sajtótájékoztatóján Kukan kijelenti: Magyarországnak írásban kell köteleznie magát, hogy a kedvezménytörvénynek nincs területen kívüli hatálya, és hogy a jogszabállyal sem Szlovákia személyi, sem területi joghatóságába nem avatkozik be. Kukan szerint ha a magyar fél ezt szóban többször megtette, ugyan mi akadályozza abban, hogy írást is adjon róla. Mint mondta, „ebben a tárgyalási alapelvben nem alkuszunk.” Németh Zsolt magyar külügyi

államtitkár legutóbbi válaszlevelének ismeretében Kukan úgy ítéli meg, hogy rövidesen létrejöhet a megállapodás.

2002. március 1. A *The Economist* „Orbán Viktor, az öntudatos magyar” címmel egész oldalas cikket közöl a magyar kormányfőről. A brit lap úgy fogalmazott, hogy megrázta a románokat Orbán kedvezménytörvénye, amely körülbelül 2,5 millió romániai magyarnak (és további 2,5 milliónak a többi környező országból) különleges jogokat ad, ezzel egyesek számára feltámasztja az irredentizmus kísértetét, mivel 1920 előtt a ma Nyugat-Romániában lévő Erdély Magyarországhoz tartozott. „A szlovákokat ugyanez a törvény gyújtotta haragra. A csehek azért sértődtek meg, mert Orbán közölte: vissza kell vonni a II. világháború utáni azon dekrétumokat, amelyek alapján kiutasították Csehszlovákiából a magyar és német nemzetiségűeket, és megfosztották őket javaiktól is. Václav Klaus, vezető cseh konzervatív politikus már a Prága-ellenes Berlin-Bécs-Budapest-tengelytől tart” – írja a londoni hetilap.

2002. március 4. „A rendkívül jól alakuló magyar-román kapcsolatrendszer beláthatatlan módon befolyásolhatná az, ha sikerülne valóra váltani az Orbán-Năstase nyilatkozat felmondásáról szóló kampányígéreteket” – vélekedik Németh Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára Budapesten. Az államtitkár erről azon a sajtótájékoztatón beszélt egy kérdésre válaszolva, amelyet Adrian Severin volt román külügyminiszterrel, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet Parlamenti Közgyűlésének elnökével, megbeszélésüket követően közösen tartottak. Németh Zsolt elmondta, a kedvezménytörvény végrehajtása problémamentesen zajlik Románia esetében.

2002. március 5. „Kárpátalján nincs és nem lesz semmilyen akadálya a magyarországi státustörvény végrehajtásának, mivel az ukrainai megye vezetése üdvözlö minden olyan kezdeményezést, amely a kárpátaljai magyarok támogatására irányul” – hangsúlyozza Hennagyij Moszkal, Kárpátalja kormányzója Ungváron a kárpátaljai látogatáson tartózkodó Németh Zsolt külügyminisztériumi politikai államtitkárral folytatott megbeszélésen. A kormányzó azt is kifejti: ő maga biztatja magyar nemzetiségű beosztottjait, hogy igényeljék a magyar igazolványt.

~ Beregszászon a szomszédos országok közül elsőként nyújtanak át 10 családnak értesítést arról, hogy a magyar kedvezménytörvény alapján oktatási- nevelési támogatásban részesülnek, mert legalább két gyermekük magyar oktatási nyelvű iskolába jár.

~ A magyar kedvezménytörvényt érintő kérdésekről is szó esik a Pozsonyba látogató Mircea Geoană román külügyminiszter és szlovák kollégája, Eduard Kukan között. A találkozót követő sajtóértekezleten Geoană csupán annyit mondott: e tekintetben Bukarest a többi érintett országhoz viszonyítva előnyös helyzetben van, mert Romániában az idén nem lesznek választások.

2002. március 7. Szabó Tibor, a HTMH elnöke Budapesten átnyújtotta a magyar igazolványokat a vajdasági kérelmezőknek.

~ Jaroslav Chlebo szlovák külügyi államtitkár nem tartja valószínűnek, hogy Pozsony a kedvezménytörvény kérdésében a magyarországi választásokig meg tudna állapodni Budapesttel. Sajtótájékoztatóján a szlovák diplomata ismételten Pozsony tárgyalókészségét hangsúlyozza, de mint mondta, a vitás ügyben az utóbbi hetekben a személyes egyeztetés helyett inkább csak levelezés folyik. Jelzi: magyar tárgyalópartnere, Németh Zsolt külügyi államtitkár legutolsó levelére a napokban válaszolt. A szlovák válaszlévél tartalmáról szólva Chlebo csak annyit árul el, hogy Pozsony nem a kedvezménytörvény szlovákiai hatályának feltételeiről akar tárgyalni, hanem arról, hogy a magyar jogszabályt ne alkalmazzák Szlovákiában.

~ „A román-magyar egyetértési nyilatkozatnak köszönhetően Románia számára a magyar kedvezménytörvény eredeti formájában megszűnt létezni” – jelenti ki Mircea Geoană külügyminiszter a román szenátusban. A román törvényhozás felsőháza heves vita után két tartózkodás mellett 69-47 szavazataránnyal elutasítja a Nagy-Románia Párt által a magyar kedvezménytörvénnyel kapcsolatosan tavaly decemberben Budapesten aláírt magyar-román egyetértési nyilatkozat ellen benyújtott egyszerű indítványt, amelyet liberális és demokrata párti szenátorok is támogattak. Az „Erdély feladása” című indítvány vitájában felszólal Mircea Geoană külügyminiszter is. Geoană a beadvány kezdeményezőivel és támogatóival vitatkozva rámutat: az egyetértési nyilatkozat aláírása révén a román kormány nem vonta ki magát a parlamenti ellenőrzés alól, a megállapodás pedig Románia számára nem jár semmilyen politikai vagy pénzügyi kötelezettséggel, az kizárólag Magyarországra ró kötelezettségeket.

2002. március 9. „Jó húszezer érvényes kérvényt nyújtottak be eddig a Felvidéken a magyar igazolvány kiváltására” – hangzik el Balatonalmádiban, a szlovákiai magyar szervezeteket egyesítő Szövetség a Közös Célokért társulás tanácskozásán. Duray Miklós, az MKP ügyvezető alelnöke, pozsonyi parlamenti képviselő szerint: Szlovákiában, ahol hat-százazres a magyar kisebbség, akár négyszázezerre is fölmehet a magyar igazolványt kiváltók száma. Duray Miklós közli, hogy a magyar igazolvány kérvényezése akkor fog felgyorsulni, amikor a diákok és a pedagógusok kedvezményei azt időszerűvé teszik.

2002. március 12. Martonyi János külügyminiszter Budapesten találkozik Erik Jürgens-szel, az ET raportörével. A budapesti megbeszélésén a felek egyetértenek abban, hogy az európai kisebbségi problémák eltérőek, ezért kezelésük az általánosan elfogadott emberi és kisebbségi jogokkal összhangban álló, ugyanakkor egyedi megközelítéseket igényel. A találkozóról beszámoló Horváth Gábor szóvivő hozzátette: ebből kiindulva az ET Parlamenti Közgyűlése Jogi és Emberi Jogi Bizottságának raportöre kérésére a külügyminiszter átfogó tájékoztatást adott a kedvezménytörvény történelmi háttéréről; hangsúlyozta, hogy a törvényben nyújtott kedvezmények tartalma és módozatai is azt teszik egyértelművé, hogy a határon túli magyarokkal kapcsolatos gondolkodás, összhangban az emberi jogi és kisebbségvédelmi elvekkel az önazonosság megőrzésének és a szülőföldükön való boldogulás támogatását szolgálja, abban semmilyen területei elem nem jelenik meg. A külügyminiszter rámutatott: a törvény megalkotásához

egyes szomszédos országok, így például Szlovákia hasonló törvénye is ösztönzést nyújtott. „Az MSZP támogatta és támogatja a kedvezménytörvényt, de csak a törvény megszavazása után derült ki, hogy a kormány, ígérete ellenére, elmulasztotta a szükséges egyeztetést a szomszédos államokkal” – közölte Kovács László MSZP-elnök Erik Jürgens-szel. A szocialista pártelnök szerint az Orbán-Nástase megállapodással a magyar miniszterelnök felhatalmazás nélkül változtatta meg a 92 százalékos többséggel megszavazott törvényt. Kovács jelezte: az MSZP kormányra kerülve olyan megoldásra fog törekedni, amely összhangban van a törvény eredeti céljaival, Magyarország és a határon túli magyarok érdekeivel, az európai normákkal, és elfogadható a szomszédos országok számára is. Erik Jürgens Szent-Iványi Istvánnal, az SZDSZ frakcióvezetőjével, a parlament külügyi bizottságának elnökével folytatott megbeszélése után azt mondta, hogy a kedvezménytörvény elfogadása ebben a formában, ilyen háttérrel nem volt bölcs dolog. Hangsúlyozta: gátat kell vetni annak, hogy a kérdés belpolitikai viták témája legyen, illetve táptalajt adjon a térségben a nacionalizmusnak. Szent-Iványi István elmondta vendégének, hogy az SZDSZ már a törvény megszületése előtt, annak vitája során jelezte koncepcionális kifogásait, és előre figyelmeztetett a várhatóan kedvezőtlen nemzetközi fogadtatására, ami szerinte be is következett.

~ Délvidéken több mint negyvenezen kérelmeztek eddig magyar igazolványt, és változatlanul sokan érdeklődnek a kedvezménytörvény által nyújtott lehetőségek iránt – tájékoztatja Dudás Károly, a vajdasági ajánlószervezet (CMH) elnöke az *MTI*-t. Hamarosan Horgoson és Bácsszőlősen (Bacski Vinogradi) is megkezdődik a kihelyezett ügyfélfogadás, ugyanakkor napokon belül üzembe helyezik a vajdasági információs irodákban a számítógépes rendszert, miután sikerült a végére járni a több hétig tartó vámügyintézésnek. Dudás szerint a vajdasági magyarságot megnyugvással töltötte el, hogy a múlt héten Szabó Tibor, a HTMH elnöke átadta Budapesten az első magyar igazolványokat.

2002. március 13. Az MKP képviselői nem szavazták meg a szlovák parlament napirendjét, mert két koalíciós partnerük a magyar kedvezménytörvény ellenében készülő előterjesztés kérdésében szöszegően viselkedett. A kormánykoalícióhoz tartozó szlovák Kereszténydemokrata Mozgalom (KDH) és az ellenzéki Szlovák Nemzeti Párt (MKP) egy-egy olyan parlamenti határozat elfogadását szorgalmazza, amely szándékuk szerint „a magyar kedvezménytörvény szlovákiai hatályát lesz hivatott semlegesíteni”. A KDH a Szlovákiába érkező magyar támogatások elkobzásának törvényi feltételeit akarja megteremteni. A kormánykoalíció pártjai – a saját indítványáról lemondani nem kívánó, ám az SNS hasonló kezdeményezésének mellőzését pártoló KDH kivételével – már korábban megállapodtak: egyikük sem fogja támogatni, hogy a javaslatokat a parlament plénuma megtárgyalja. A két kormányerő, a Demokratikus Baloldal Pártja (SDL) és a KDH a megállapodással ellentétet magatartást tanúsított. Válaszul a magyar párt a napirend megszavazásakor kedden is, szerdán is tartózkodott. A napirend meghiúsítását célzó MKP-kísérlet kedden sikerült, szerdán viszont nem, így az április derekáig üléselő szlovák törvényhozás a KDH és az SNS kedvezménytörvény ellen szóló indítványáról tárgyalni és szavazni fog.

2002. március 14. Erik Jürgens, az ET jelentéstevője a pozsonyi *Új Szónak* adott interjújában többek közt elmondja: „Bennünket az ET-ben az lepett meg, hogy Magyarország elhátározta, törvényt hoz a határain kívül élő magyarok segítésére. Az országok a másik államban élő kisebbségekkel kapcsolatban általában szerződéseket szoktak kötni, szükség esetén esetleg később születnek csak törvények, amelyek a szerződések megvalósítását szabályozzák. Ez a gond a státustörvénnyel. Mi az ET-ben attól félünk, hogy Magyarország egyoldalú lépése ellenreakciókat vált ki a másik országban, esetünkben Szlovákiában, de Romániában is. Ez végeredményben ahhoz vezethet, hogy a kisebbségek helyzete rosszabbodik. Ennek első jelei már most megmutatkoznak. Azokra a törvénytervezetekre gondolok, amelyekről most tárgyal a szlovák törvényhozás.”

2002. március 18. „A magyar kedvezménytörvénynek eddig sem területenkívüli, sem diszkriminatív hatásai nem voltak Szlovákiában, és nem áll fenn a veszély, hogy a jövőben lesznek ilyenek” – állapítja meg a szlovák miniszterelnök. Mikulás Dzurinda Brüsszelben nyilatkozik, miután megbeszélést folytatott Romano Prodival, az Európai Bizottság elnökével és Günter Verheugen bővítési biztossal országa EU-csatlakozásáról. Verheugen azt hangsúlyozta, hogy a kedvezménytörvényt illetően a bizottság véleménye nem változott. Brüsszel kezdettől fogva arra az álláspontra helyezkedett, hogy a törvény csak abban az esetben hajtható végre, ha Magyarország és Szlovákia megállapodásra jut ennek feltételeiről.

2002. március 19. Vladimír Meciar, az ősszel esedékes szlovákiai választások legesélyesebb pártvezetője, az ellenzékben politizáló Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom – Néppárt (HZDS LS) elnöke a Pozsonyban megjelenő *Vasárnap* című magyar családi magazinnak nyilatkozva azt állítja, hogy a magyar kedvezménytörvény megalkotását annak idején még ő javasolta Horn Gyulának.

~ „Szlovákia elfogadhatatlannak tartja a magyar kedvezménytörvény területen kívüli hatályát és hátrányos megkülönböztetést tartalmazó elemeit” – jelenti ki az Európai Parlamentben a szlovák miniszterelnök. Mikulás Dzurinda a képviselőtestület külügyi bizottságában tartott meghallgatáson fejti ki kormánya álláspontját a törvényről, amely szerinte e két vonása miatt különbözik alapvetően a határon túli szlovákokra vonatkozó jogszabálytól. Ez utóbbi értelmében szlovákigazolványokat kizárólag Szlovákia területén működő hatóságok adhatnak ki, míg magyar igazolványokat Magyarországon kívüliek is – Szlovákiában például 11 ilyen működik. „Semmi kétség tehát afelől, hogy a magyar törvénynek területen kívüli hatása van” – mondja. Az általa diszkriminatívnak nevezett hatások példaként azt említette meg, hogy a kedvezménytörvény alapján támogatásban részesülnek azok a szlovák állampolgárok, akik magyar tannyelvű iskolába íratják a gyerekeiket.

2002. március 20. Az Európai Liberális Demokraták (ELDR) parlamenti csoportjának elnöke fenntartja azt a véleményét, amely szerint a kedvezménytörvény „nem segíti” Magyarország uniós csatlakozását, a Beneš-dekrétum körüli vita pedig régi gyűlölködéseket támaszthat fel. Graham Watson, az Európai Parlament bel- és igazságügyi bizottságnak elnöke, aki részt vesz a Liberális Internacionálé budapesti kongresszusán, s ebből az alka-

lomból nyilatkozott Brüsszelben dolgozó magyar újságíróknak a bővítési folyamatról, valamint a magyarországi bel- és szomszédságpolitikával kapcsolatos kérdésekről, utalt arra, hogy szerinte a státustörvénynek területen kívüli hatálya van, és léte nem segíti Magyarország európai integrációját. A brit liberális politikus elsősorban azt tartja aggályosnak, hogy a törvény a nemzetállamiság etnikai alapú felfogására épül, az unióban viszont az állampolgári jogegyenlőségből kiinduló felfogás az irányadó. Watson korábban a *Curierul Național* című román lapnak adott nyilatkozatában bírálta a kedvezménytörvényt.

2002. március 23. Beregszászon tartja tisztújító XIII. közgyűlését az ukrainai magyarság 40 ezer tagot számláló legnagyobb érdekvédelmi szervezete, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség. Elnöki beszámolójában Kovács Miklós, az ukrán parlament képviselője az utóbbi idők legnagyobb magyar történelmi eseményének a státustörvény megalkotását nevezi. A politikus szerint a státustörvény hatályba lépése megerősítette a KMKSZ mindig is hangoztatott vélekedését, hogy a partnerekkel, így az ukrán állammal is lehet tisztességes, az egyenjogúságon alapuló viszonyt kialakítani. Pozitívként értékeli, hogy az ukrán állam nem gördített akadályt a státustörvény elé. Úgy véli, hogy megkezdődött az áttörés a kárpátaljai magyarság és az ukrán politikai élet szövetséges szereplői közötti együttműködés kiépítésében.

2002. március 26. A *SITA* hírül adja, hogy – amint azt a szlovák miniszterelnök román kollégájával megtartott bukaresti találkozója után elmondta – Szlovákia nem fogja kopírozni Románia eljárását a státustörvény ügyében. Hangsúlyozza, hogy az exterritorialitás és az etnikai alapú diszkrimináció nem érvényesülhet.

2002. március 27. „Kisért a múlt Kelet- és Közép-Európában” címmel közöl bukaresti keltezésű írást a *The Washington Times*. A cikk szerint a térség kormányai azzal szembesülnek, hogy a NATO-n és az Európai Unión belüli fényes jövőről szőtt álmaikat besározzák a nacionalista múlttal kapcsolatos csatározások. A lap szerint az a magyar törvény, amely az ország határain kívül élő magyar nemzetiségűeknek kedvezményeket kínál, „feldühít több szomszédos kormányt”.

2002. április 4. Bírálóan nyilatkozik a magyar kedvezménytörvényről Jozef Migas, a szlovák parlament elnöke Bécsben. Újságírók előtt Migas kijelenti: a törvény sérti a nemzetközi jog elveit, beavatkozást jelent Szlovákia belügyeibe, és teherterhel a kétoldali kapcsolatokban. „Ráadásul a törvény belpolitikai feszültségeket okoz Szlovákiában, mivel általa felhajtó erőhöz jutnak a nacionalisták” – mondja.

~ A Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közösségének székházában berendezett ungvári információs irodában megtartott ünnepségen Szakács Zoltán ungvári magyar főkonzul Kárpátalján elsőként a helyi magyar közélet 12 jeles képviselőjének nyújtja át a magyar igazolványokat. Fodó Sándor nyugalmazott egyetemi tanár, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség örökös tiszteletbeli elnöke a magyar igazolványt átvett személyek nevében hangsúlyozza, hogy a kárpátaljai magyarok nyolcvan éve vártak erre a pillanatra, hiszen a státus-

törvénynek és a magyarsághoz való tartozást igazoló magyar igazolványnak köszönhetően a 15 milliós magyar nemzet tagjainak érezhetik magukat.

2002. április 6. „Romániában a hét végéig 130 ezren töltötték ki a magyar igazolványt igénylő kérsüket” – jelenti be Takács Csaba, az RMDSZ ügyvezető elnöke. A kedvezménytörvény romániai vonatkozású alkalmazását felügyelő RMDSZ-bizottság ülése után Takács közli: a testület azzal a kérsel szándékszik fordulni a magyar belügyminisztériumhoz, hogy találjon megoldást a magyar igazolványt igénylők tájékoztatására.

2002. április 7. A magyar országgyűlési választások első fordulója.

Rövidítések

BM = Belügyminisztérium
CMH = Concordia Minoritatis Hungaricae (Jugoszláviai ajánlószervezet)
EBESZ = Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet
EP = Európa Parlament
ET = Európa Tanács
Fidesz-MPP = Fidesz - Magyar Polgári Párt
FKGP = Független Kisgazda Párt
GM = Gazdasági Minisztérium
HTMH = Határon Túli Magyarok Hivatala
HZDS = Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom (Hnutie za Demokratické Slovensko)
IMNT = Ideiglenes Magyar Nemzeti Tanács (Jugoszlávia)
ISM = Ifjúsági és Sportminisztérium
KDEM = Kereszténydemokrata Európa-Mozgalom
KDH = Szlovák Kereszténydemokrata Mozgalom (Krestansko Democraticke Hnutie)
KMKSZ = Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség
KMSZF = Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma
KÜM = Külügyminisztérium
MÁÉRT = Magyar Állandó Értekezlet
MDF = Magyar Demokrata Fórum
MEDIAFAX = Romániai hírügynökség
MÉKK = Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége
MIÉP = Magyar Igazság és Élet Pártja
MKDSZ = Magyar Kereszténydemokrata Szövetség
MKP = Magyar Koalíció Pártja
MKPK = Magyar Katolikus Püspöki Konferencia
MSZOSZ = Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége
MTI = Magyar Távirati Iroda
MVSZ = Magyarok Világszövetsége
NKÖM = Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
OM = Oktatási Minisztérium
OMT = Országos Munkaügyi Tanács
PD = Demokrata Párt (Partidul Democrat)
PDSR = Társadalmi Demokrácia Romániai Pártja (Partidul Democrației Sociale din România)
PSD = Szociáldemokrata Párt* (Partidul Social Democrat)
PNL = Nemzeti Liberális Párt (Partidul Național Liberal)
PRM = Nagy-Románia Párt (Partidul România Mare)

* A PDSR időközben fevette a PSD nevet.

RMDSZ = Romániai Magyar Demokrata Szövetség
SITA = Szlovákiai hírügynökség
SNS = Szlovák Nemzeti Párt (Slovenska Narodna Strana)
SZDSZ = Szabad Demokraták Szövetsége
SZET = Szövetségi Egyeztető Tanács (RMDSZ)
SZKC = Szövetség a Közös Célokért (Szlovákiai ajánlószervezet)
SZKT = Szövetségi Képviselők Tanácsa (RMDSZ)
TEKT = Területi Elnökök Konzultatív Tanácsa (RMDSZ)
UMDSZ = Ukrajnai Magyarok Demokratikus Szövetsége
ÜE = Ügyvezető Elnökség (RMDSZ)
VET = Világszövetség Erdélyi Társasága
VMDK = Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége
VMDP = Vajdasági Magyar Demokrata Párt
VMPP = Vajdasági Magyar Polgári Mozgalom
VMSZ = Vajdasági Magyar Szövetség

VI.
IRODALOM

Összeállította:
Varannai Zoltán

Kiegészítette:
Hunyadi Attila
Kántor Zoltán

- A magyar közvélemény a státustörvény tervezetéről. *Pro Minoritate*, 2001. Tavasz, 100–103.
- Achim, S.: Relațiile dintre români și maghiari sunt prea importante. *Adevărul*, 2001. július 6.
- Aczél Endre: Örvény. *Népszabadság*, 2000. április 1.
- Aczél Endre: Orbánnal úszni. *Népszabadság*, 2002. január 12.
- Aczél Endre: Van viaszhang. *Népszabadság*, 2002. január 17.
- Ágoston Albert: Még meddig ítélkeznek felettünk a trianoni szerződést aláíró államok politikusai? *Romániai Magyar Szó*, 2001. augusztus 8.
- Ágoston András: Tíz év múlva alkalmazzák a kisebbségi törvényt? *Magyar Szó*, 2001. június 8.
- Ágoston Hugó: Ártalmas a vita túllihegése. *Krónika*, 2001. június 30.
- Ágoston Mihály: Vajon „külhoni”, azaz külföldi, idegen...? *Magyar Szó*, 2000. november 26.
- Ágoston Mihály: Az alkalmazás nehézségei. *Magyar Szó*, 2001. szeptember 30.
- Andreescu, Gabriel: A határon túli magyarokról szóló törvény. *Provincia*, 2001. 5. sz., 4–5.
- Apró István, Dobos Ferenc: Integrációs esélyek és veszélyek *Pro Minoritate*, 2000. Ősz–tél, 19–43.
- Ara-Kovács Attila: Státusigények és lehetőségek. *Népszava*, 1999. november 16.
- Ara-Kovács Attila: Egy szintre süllyedve. *Magyar Narancs*, 2001. 49. sz., 17–18.
- Ara-Kovács Attila: Paktumpatt. A Fidesz-RMDSZ viszony a státustörvény után. *Magyar Narancs*. 2002. március 7., 42–43.
- Asztalos Lajos: Státustörvény és a halálmadarak huhogása. *Kapu*, 2001. 5. sz., 28–29.
- Asztalos Lajos: Az összetartozás elvtelen és erkölcstelen? *Szabadság*, 2001. július 11.
- Atzél Ferenc: Bennszülöttek a Duna mentén. *Erdélyi Magyarorság*, 2000. 44. sz., 4–6.
- Avar János: Szomszédok. *Vasárnapi Hírek*, 2001. 34. sz., 8.
- Bakk Miklós: Kisebbségi státus és állampolgárság. *Krónika*, 2000. augusztus 14.
- Bakk Miklós: Kisebbségi státus és állampolgárság. *Kis Újság*, 2000. 34. sz., 6.
- Bakk Miklós: Német kérdés – német modell. *Krónika*, 2000. szeptember 1.
- Bakk Miklós: Státusmagyar és átlagmagyar. *Krónika*, 2001. február 9.
- Bakk Miklós: Egy törvény és jövőképei. *Provincia*, 2001. 5. sz., 1.
- Bakk Miklós: Két nemzetkonceptió európai versenye zajlik. *Krónika*, 2001. július 7.
- Bakk Miklós: Két nemzetkonceptió európai versenye zajlik. *Magyar Nemzet*, 2001. július 7.
- Bakk Miklós: A konszenzus útjai. *Krónika*, 2001. december 14.
- Bakk Miklós: Velencei rajzolatok 1. *Provincia*, 2001. 12. sz., 9.
- Bakk Miklós, Bodó Barna: A státustörvény mint erőpróba. In Bodó Barna (szerk.): *Romániai Magyar Évkönyv 2001*. Temesvár, Kolozsvár: Polis, 2001., 317–340.
- Bakk Miklós: A menetközbeni paradigma. *Magyar Kisebbség*, 2002. 1. sz., 21–26.
- Balassa Júlia: Mint kenyér héja a kenyérre. *Magyar Szó*, 2001. július 15.
- Bálint István: Az igazi kisebbségi törvényért. *Magyar Szó*, 2001. május 6.
- Balla D. Károly: Hivatásos magyarok. *Mozgó Világ*. 2000. július, 3–7.
- Balla D. Károly: Mégis, kinek a státusa? *Beszélő*, 2001. szeptember, 42–50.
- Balló Áron: A román külpolitika várható kudarca. *Szabadság*, 2001. június 30.
- Barak László: Státuskampány. *Új Szó*, 2001. június 16.

- Bárdi Nándor: A kedvezménytörvény mint támogatáspolitikai lehetőség: segélyezés vagy építkezés? In Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: előzmények és következmények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002., 117–126.
- Bauer Tamás: A hazátlanság tartósítása. *Népszabadság*, 2001. január 10.
- Bauer Tamás: Puha irredentizmus vagy kisebbségi jogok? *Népszabadság*, 2001. február 5.
- Bauer Tamás: Magyar állam – magyar kisebbségek. *Népszabadság*, 2001. április 20.
- Bauer Tamás: Rendezni végre... *Népszabadság*, 2001. június 18.
- Bauer Tamás: „Csigavér” balról. *Népszabadság*, 2001. július 31.
- Bauer Tamás: Európa és a magyar státustörvény. *Magyar Hírlap*, 2001. november 17.
- Bauer Tamás: Az Orbán–Nástase-paktum. *Magyar Hírlap*, 2002. január 3.
- Bauer Tamás: „Kelletlen kérdés az MSZP-hez”. *Magyar Hírlap*, 2002. január 17.
- Bauer Tamás: Eldurvult kampány? *Magyar Hírlap*, 2002. február 21.
- Bauer Tamás: A státustörvény: kisebbségvédelem helyett „nemzetpolitika”. *Magyar Kisebbség*, 2002. 1. sz., 27–39.
- Bayer Zsolt: Új moralisták, farizeusok (9. rész). *Magyar Nemzet*, 2001. december 8.
- Beke György: Hangváltás a csángó kérdésben? *Új Ember*, 2001. 28. sz., 7.
- Bene Éva: Miért fáj szomszédainknak a státustörvény? *Magyar Fórum*, 2001. 31. sz., 4.
- Benyhe István: Kettős állampolgárság a Kárpát-medencében. *Magyar Kisebbség*, 1999. 2–3. szám., 3–8.
- Berényi Szabolcs: Balra zárva – Eörsi-gyűlés. *Magyar Nemzet*, 2001. október 31.
- Bilkei-Gorzó Borbála: Kijevi vélemény a státustörvényről. *Magyar Hírlap*, 2001. december 4.
- Bíró A. Zoltan: Státusok, kedvezmények – és a határon túli belgák. 2000, 2002. április, 5–10.
- Bíró Béla: Lélekátvilágítás? *Magyar Hírlap*, 2000. július 25.
- Bíró Béla: Itt-hon vagy ott-hon? *Népszabadság*, 2001. január 6.
- Bíró Béla: Arany középút. *Krónika*, 2001. március 31.
- Bíró Béla: Státus és törvény. *Népszabadság*, 2001. május 17.
- Bíró Béla: Diszkrimináció és asszimiláció. *Magyar Hírlap*, 2001. május 18.
- Bíró Béla: Diszkrimináció és diszkrimináció. *Provincia*, 2001. 6. sz., 5–6.
- Bíró Béla: Fókuszban. *Brassói Lapok*. 2001. július 6., 5.
- Bíró Béla: „Határokon innen és túl”. *Krónika*, 2001. július 7.
- Bíró Béla: Kooperáció és konfrontáció. *Népszabadság*, 2001. július 24.
- Bíró Béla: Politikát sport helyett. *Magyar Hírlap*, 2001. július 24.
- Bíró Béla: A hazafiság próbája. *Brassói Lapok*, 2001. augusztus 3., 1.
- Bíró Béla: „Lényegében”. *Magyar Hírlap*, 2001. október 29.
- Bíró Béla: Kedvezmény a vizálykodásnak. *Népszabadság*, 2001. november 9.
- Bíró Béla: Előrelépés. *Brassói Lapok*, 2001. november 23., 5.
- Bíró Béla: Fogalmak és indulatok. *Esély*, 2002. 1. sz., 21–43.
- Bíró Béla: Megkülönböztetett diszkrimináció? *Magyar Kisebbség*, 2002. 1. sz., 40–44.
- Bíró Károly: Magánvélemény. *Magyar Szó*, 2001. október 12.

- Bod Tamás: Román állampolgárok magyarországi munkavállalása. *Magyar Narancs*, 2002. január 10., 16–17.
- Bódis András: Változó magyar státus. *Heti Válasz*, 2001. 12. sz., 8–10.
- Bodó Barna: Schengen, a kihívás. *Kisebbségkutatás*, 2000. 1. sz., 51–59.
- Bodó Barna: Státustól státusig. *Krónika*, 2001. június 16.
- Bodó Barna: Eseménytörténet és szellemrajz. *Magyar Kisebbség*, 2002. 1. sz., 45–53.
- Boér Károly: Minden magyar felelős minden magyarért. *Brassói Lapok*, 2001. augusztus 27.
- Bogdán Emil: Haza a magasban. *Magyar Fórum*, 2001. 29. sz.
- Bogdán Tibor: Markó kevesli a kedvezményeket. *Magyar Hírlap*, 2000. július 14.
- Bognar, Peter: Zwist um die Förderung der Exil-Ungarn prolongiert. *Die Presse*, 2001. október 27.
- Borbély Imre: Ki tudja meddig? A magyar állampolgárság alanyi jogként való kiterjesztéséről. *Szabadság*, 1998. május 20.
- Borbély Imre: A magyar állampolgárság alanyi jogának kiterjesztése minden magyarra. *Magyar Kisebbség*, 1999. 2–3. sz., 9–26.
- Borbély Imre: Külhoni állampolgárság vagy státustörvény. *Kapu*, 2000. 8. sz., 30–34.
- Borbély Imre: Külhoni magyarok: egy nemzetpolitikai szükségmegoldás. *Demokrata*, 2000. 37., 38., 39., 40. sz.
- Borbély Imre: Szerződéses magyar nemzet, szerződéses magyar nemzetszerkezet. In Bodó Barna (szerk.): *Romániai Magyar Évkönyv 2001*. Temesvár, Kolozsvár: Polis, 2001., 11–25.
- Borbély Zsolt Attila: Puha irredentizmus. *Kapu*, 2001. 3. sz., 22–23.
- Borbély Zsolt Attila: A státustörvény mint a magyar (re)integráció eszköze. *Provincia*, 2001. 5. sz., 5–6.
- Borbély Zsolt Attila: A státustörvény a „határon átívelő magyar újraegyesülés” szempontjából. *Kapu*, 2001. 5. sz., 24–28.
- Borbély Zsolt Attila: A magyar politika törésvonalai és a státustörvény. *Kapu*, 2001. 6–7. sz., 13–16.
- Borbély Zsolt Attila: A józan ész kapitulációja. *Kapu*, 2001. 8. sz., 30–34.
- Borbély Zsolt Attila: A státustörvény: magyar nemzetstratégiai alapvetés és nemzetpolitikai lakmuszpapír. *Magyar Kisebbség*, 2002. 1. sz., 54–67.
- Borbély Zsolt Attila: A státustörvény mint nemzetstratégiai eszköz s mint nemzetpolitikai indikátor. *Magyar Demokrata*, 2002. 4. sz., 16–17.
- Bozóki Antal: Státustörvény – Felemás értékelés Velencéből. *Családi Kör*, 2001. november 8.
- Bögözi László: Kapóra jött igazolvány. *Romániai Magyar Szó*, 2001. június 22.
- Brăileanu Răzvan: Legitimația de membru UDMR. 22, 44. sz.
- Bratoșin, Andrea: Legea statutului maghiarilor este conformă cu legislația europeană. *Adevărul*, 2001. július 6.
- Brössler, Daniel: Mehr für die Minderheit. *Süddeutsche Zeitung*, 2001. augusztus 2.
- Bucur Ildikó: A státustörvény margójára. *Szabadság*, 2001. július 13.
- Bucur Ildikó: Néhány gondolat a státustörvényről. *Krónika*, 2001. augusztus 11.

- Bucur Ildikó: Nekem mindenképpen megéri. *Krónika*, 2001. szeptember 15.
- Chirieac, Bogdan: Capra ungurilor. *Adevărul*, 2001. április 21.
- Chirieac, Bogdan: A magyarok kecskéje. *Romániai Magyar Szó*, 2001. április 23.
- Chirieac, Bogdan: Legitimația de maghiar – o problemă pentru Europa. *Adevărul*, 2001. június. 21.
- Chirieac, Bogdan: Legitimația de european în locul celei de maghiar. *Adevărul*, 2001. július 30.
- Chirieac, Bogdan: In Europa de azi, nimeni nu mai face ce vrea. *Adevărul*, 2001. november 15.
- Chirieac, Bogdan: Legea legitimației de maghiar – golită de conținut. *Adevărul*, 2001. december 24.
- Cistelean, Alexandru: Magyar törvény román bonyodalmakkal. *Provincia*, 2001. 5. sz., 8.
- Cs. Nagy Ibolya: Státustörvény – pergőtűzben. *Reformátusok Lapja*, 2001. 44. sz., 5.
- Csapó Endre: A nemzetegyesítés első törvénye. *Ausztráliai Magyar Élet*, 2001. 16. sz., 1, 4.
- Csapó Endre: A nemzetegyesítés további feladatai. *Ausztráliai Magyar Élet*, 2001. 17. sz., 1, 4.
- Csapó Endre: Jól vizsgázott az Országgyűlés. *Ausztráliai Magyar Élet*, 2001. 24. sz., 1, 4.
- Csapó Endre: A kedvezménytörvény életbe lép. *Ausztráliai Magyar Élet*, 2001. 43. sz., 1, 4.
- Csapó I. József: Szabadon választott nemzeti önazonosság, önként vállalt kettős állampolgárság. *Magyar Kisebbség*, 1999. 2–3. sz., 27–31.
- Csapó József: Észrevételek a státustörvényről (A 2001/LXII. számú törvény a szomszédos államokban élő magyarokról). *EMK közlemény*, 2001. november 21.
- Csapody Miklós: Ezredvégi magyar létünk közös kérdései – A ma kezdődő kétnapos Magyar Állandó Értekezlet elé. *Napi Magyarország*, 1999. november 11.
- Csapody Miklós: A minimális csomag. *Heti Válasz*, 2001. május 11., 80–81.
- Csapody Miklós: Mindenki autóbusza. *Vasárnapi Hírek*, 2001. 27. sz., 8.
- Csapody Miklós: Státuskinok... „nemzetmentők”, bajkeverők. *Népszava*, 2001. július 13.
- Cseke Gábor: A képviselő bennünket igazolt. *Romániai Magyar Szó*, 2000. szeptember 19.
- Csekő Árpád: A státustörvény és fogadtatása a magyar közéletben. *Magyar Hírlap*, 2001. december 6.
- Csekő Árpád: Még egyszer a státustörvényről – Mi rejlik a külföldi bírálatok mögött? *Magyar Hírlap*, 2001. december 22.
- Csekő Árpád: Státustörvény, az alapkő. *Magyar Hírlap*, 2002. február 7.
- Csepeli György: Képzelt magyarság. *Népszava*, 2002. január 28.
- Csergő Zsuzsa, James M. Goldgeier: Virtuális nacionalizmus. *Pro Minoritate*, 2001. Ősz, 3–5.
- Csuday Balázs: A státus- avagy kedvezménytörvény: a törvény koncepciójának létrejötte. *Pro Minoritate*, 2000. Ősz–tél, 5–18.
- Csuday Balázs: Félúton a kedvezménytörvény elfogadása és életbelépése között. *Esély*, 2002. 1. sz., 44–52.
- Csurka István: Magyar szemmel. *Magyar Fórum*, 2000. 51. sz., 2.
- Csurka István: Magyar szemmel. *Magyar Fórum*, 2000. 52. sz., 2.
- Csurka István: Magyar szemmel. *Magyar Fórum*, 2001. 48. sz., 2.

- Dan, Vasile: Ce este un maghiar? *Revista 22*, 2001. 44. sz.
- Danó Anna: Egészségügy: szabályozás évek múlva. *Népszabadság*, 2001. november 27.
- Deme Dezső: A szlovák kedvezménytörvény sok évtizedes. *Magyar Nemzet*, 2001. július. 25.
- Dévavári D. Zoltán: A kedvezménytörvénytől az állampolgárságig. *Hét Nap*, 2002. 8., 9., 10. sz.
- Dobai István: Lelki Trianon készül: hozzászólás a státustörvény tervezetéhez. *Erdélyi Napló*, 2000. szeptember 26., 6.
- Dobos László: A vádlott megszólal. *Szabad Újság*, 2001. augusztus 8.
- Dobos László: A vádlott megszólal. *Magyar Nemzet*, 2001. augusztus 14.
- Dobrescu, Caius: Regionális törekvések és identitáspolitikák. *Provincia*, 2001. 6. sz., 4–5.
- Dobrovits Mihály: Létszámmellenőrzés a magyarelosztóban. Státustörvény és nemzeteszme. *Magyar Narancs*, 2001. január 4., 42–43.
- Dobrovits Mihály: Magyarfelvétel igényeseknek: státustörvény és nemzetkép. *Magyar Narancs*, 2002. január 10., 58–59.
- Dobszay János: „Népességpótlás” bevándorlókkal? Importpolgárok. *HVG*, 2000. 11. sz., 99–103.
- Dóri Ferenc: A státustörvény – egy pódiumon. *Kapu*, 2001. 10. sz., 31.
- Dragotescu, Corina: Românii se opun în masă. *Adevărul*, 2001. július 27.
- Dudás Károly: Státustörvény. *Hét Nap*, 2001. november 28.
- Dunay Pál: Státustörvényzűr. *HVG*, 2002. január 12., 40.
- Duray Miklós: Státustörvény, kettős állampolgárság vagy külhoni állampolgárság. *Magyar Nemzet*, 2000. november 18.
- Duray Miklós: Sosemvolt törvényünk lesz! *Beszélő*, 2001. 5. sz., 29–31.
- Duray Miklós: Sosemvolt törvényünk lesz! *Szabad Újság*, 2001. június 13.
- Duray Miklós: Egy törvény vesszőfutása. *Magyar Nemzet*, 2001. december 1.
- Dusza Erika: Telepítsünk vagy gyűljünk. *Magyar Hírlap*, 2000. március 6.
- Dusza Erika: Össze státustörvény-tervezet. *Magyar Hírlap*, 2000. március 29.
- E. Fehér Pál: A kisebbségek és az EU-tagság. *Új Szó*, 2001. október 19.
- Egry Gábor: Beszéljünk végre magáról a törvényről! *Magyar Hírlap*, 2002. január 15.
- Egry Gábor: Státustörvény és nemzetpolitikai stratégiák. *Élet és Irodalom*, 2002. február 15., 8.
- Elek István: Év végi hisztéria – A planéta és a kertalja. *Heti Válasz*, 2002. január 4., 82.
- Eörsi István: Címzett kerestetik. *Magyar Hírlap*, 2001. október 30.
- Eörsi István: A visszavonulás pancserei. *Népszabadság*, 2002. január 12.
- Eörsi Mátyás: Egy érzés béklyójában. *Magyar Narancs*, 2001. június 28., 42–43.
- Eörsi Mátyás: Ítélet Velencében. *Magyar Hírlap*, 2001. október 25.
- Farkas János László: A politikai nemzet és az állam. *Népszabadság*, 2001. január 31.
- Farkas Jenő: A határon túli magyarok. *Új Szó*, 2001. február 7.
- Farkas Zsolt: Justitiának kiegyensúlyozatlan a mérlege. *Magyar Nemzet*, 2001. június 8.
- Fehér István: Státusban. *Magyar Szó*, 2001. június 19.
- Fehérpataky Balázs, Petri Zsolt: A határon túli magyar közösségért. *Magyar Felsőoktatás*, 2001. 10. sz., 14–15.
- Fejtő Ferenc: Nem értem! *HVG*, 2001. 26. sz., 48.

- Felföldi Géza: Schengen nem választhat el minket. *Kis Újság*, 2000. 37. sz., 6.
- Félmagyarok. *Magyar Narancs*, 2000. 50. sz., 3.
- Ferencz L. Imre: „Fontos érdekünk a Nagy-Románia Párt elszigetelése”. *Romániai Magyar Szó*, 2001. április 20.
- Fey László: Adrian Năstase okoskodása. *Szabadság*, 2001. április 27.
- Fey László: Politikai nemzet és kultúrnemzet. *Romániai Magyar Szó*, 2001. június 22.
- Fey László: Egy dühös írás. *Szabadság*, 2001. július 3.
- Fey László: Nincsen új a nap alatt. *Romániai Magyar Szó*, 2001. augusztus 20.
- Fey László: Miért a trambulínról? *Romániai Magyar Szó*, 2001. december 7.
- Fodor Sándor: Célegyesenben. *Szabadság*, 2001. június 27.
- Fodor Sándor: Morfondírozás — a magyar igazolványról. *Szabadság*, 2001. július 11.
- Fodor Sándor: Bekiabálás a partvonalról. *Szabadság*, 2001. október 31.
- Forgács Miklós: Státustörvény és tolerancia. *Új Szó*, 2001. június 19.
- Forró Evelyn: Magyarságot igazoló hivatal. *Magyar Hírlap*, 2000. július 11.
- Forró Evelyn: Martonyi szerint a státusvita vihar egy pohár vízben. *Magyar Hírlap*, 2000. július 13.
- Forró Evelyn: Minek nevezzetek? *Új Szó*, 2000. július 15.
- Forró Evelyn: Megfelelni a várakozásoknak. *Új Szó*, 2001. január 10.
- Forró Evelyn: Elkerülni a békétlenségeket. *Új Szó*, 2001. február 7.
- Forró Evelyn: Közös ügy a kisebbségek ügye. *Új Szó*, 2001. február 26.
- Fowler, Brigid: Fuzzing citizenship, nationalising political space: A framework for interpreting the Hungarian ‘status law’ as a new form of kin-state policy in Central and Eastern Europe. One Europe or Several? Programme Working Paper 40/02. Brighton: Sussex European Institute, University of Sussex, 2002., 2–60.
- Fowler, Brigid: Hozzászólás Kántor Zoltán vitaindító írásához. *Magyar Kisebbség*, 2002. 1. sz., 68–73.
- Friedrich Anna: Státustörvény – szoronganak a szomszédok: Trianoni szindróma, avagy félelem a „magyar szomszéd” különjogaitól. *Családi Kör*, 2001. június 28.
- Friedrich Anna: Státustörvény – nyilatkozatháborúk után szakértők. *Családi Kör*, 2001. július 5.
- Fuzik János: A tények makacs dolgok. *Magyar Nemzet*, 2001. augusztus 10.
- G. Fehér Péter: Kedvezmény a gyakorlatban. *Heti Válasz*, 2001. 29. sz., 26–27.
- G. Fehér Péter: Változatlanul alapelv az egyéni elbírálás. *Heti Válasz*, 2001. 37–38. sz., 34–35.
- Gaál László: Szabadon választott identitás. *Új Szó*, 2001. február 14.
- Gál Gábor, Jarábik Balázs: Mégis, kinek a státustörvénye? *Új Szó*, 2001. július 27.
- Gál Gábor, Jarábik Balázs, Adriana Lamacková: A magyar és a szlovák státustörvény összehasonlító jogi elemzése: Státushatár. *OS*, 2001. szeptember
- Gál Mária: Külhoni álmok. *Népszava*, 2000. szeptember 6.
- Galló Béla: Amatőrök. *Magyar Hírlap*, 2001. június 28.
- Gazda Árpád: A kiszámíthatóság értéke. *Krónika*, 2000. július 31.

- Gazda Árpád, Moldován Árpád Zsolt: Eltérő a koncepció a külhoni magyarokról. *Krónika*, 2000. augusztus 4.
- Gazda Árpád: Részt kérnek az egyházak. *Krónika*, 2000. szeptember 12.
- Gazda Árpád: Jogok lépcsőzetesen. *Krónika*, 2000. október 5.
- Gazda Árpád: Magyar dilemma. *Krónika*, 2001. június 11.
- Gazda József: Ami az elutasítás mögött van. *Krónika*, 2001. július 14.
- Gazda József: Státusgondok, gondolatok. *Magyar Fórum*, 2001. 42. sz., 10.
- Geoană, Mircea: Túl a státustörvényen. *Magyar Hírlap*, 2001. november 9.
- Gereben Ágnes: Státustörvény orosz módra. *Magyar Hírlap*, 2001. július 28.
- Gerő András: 2001. augusztus eleje (Egy polgár naplója). *Magyar Hírlap*, 2001. augusztus 4.
- Gombos Endre: A státustörvényről. *Magyar Hírlap*, 2001. december 14.
- Gombos Endre: Már nincs szükség tirádákra. *Magyar Hírlap*, 2001. december 26.
- Gömöri Endre: Albert Einstein, a Közel-Kelet, a Balkán – és mi. *Népszabadság*, 2001. szeptember 1.
- Gömöri Endre: Óriásországtól Liliputig. *Népszabadság*, 2001. december 29.
- Gömöri Endre: Se frakk, se kamásni, se vitézkötés – Szubjektív pillantás a magyar külpolitikára. *Népszabadság*, 2002. március 9.
- Granasztói György: Macedónia és a magyar státustörvény. *Magyar Nemzet*, 2001. július 16.
- Grüber Károly: Pozitív, nemzeti alapú intézkedések a kisebbségek és határon túli nemzetpolgárok identitásának megőrzésére Európában. *Pro Minoritate*, 2001. Ősz, 52–65.
- Gui Angéla: Puha revizionizmus vagy nemzeti összetartozás? *Magyar Nemzet*, 2001. február 16.
- Gui Angéla: A státustörvény megállíthatja az asszimiláció folyamatát (interjú Kocsis Károllyal). *Magyar Nemzet*, 2001. március 9.
- Gui Angéla: Nem kifogásolhat az unió. *Magyar Nemzet*, 2001. június 11.
- Gui Angéla: Posztmodern megoldás a státustörvény? *Magyar Nemzet*, 2001. július 20.
- Gui Angéla: Bukarestnek váltania kell. *Magyar Nemzet*, 2001. november 23.
- Gui Angéla: Előremutató a kedvezménytörvény. *Magyar Nemzet*, 2001. november 26.
- Gui Angéla: Nem térhetnek vissza a mečiari idők. *Magyar Nemzet*, 2001. december 11.
- Gui Angéla: Erősödött a határon túliak iránti elkötelezettség. *Magyar Nemzet*, 2001. december 17.
- Gulyás Erika: Alapvetően magyarok. *168 Óra*, 2001. 22. sz., 8–9.
- Gusztos Péter – Ónody Tamás: Korona az igazolványon. *Népszabadság*, 2002. január 10.
- Guther M. Ilona: Integrációs esélyek és veszélyek. *Romániai Magyar Szó*, 2000. december 6.
- Guther M. Ilona: Újabb egyeztetések zajlottak a státustörvényről. *Romániai Magyar Szó*, 2001. január 20.
- Guther M. Ilona: Gyűrűznek a viták a státustörvényről. *Romániai Magyar Szó*, 2001. február 10.
- Gyarmath János: Fejünk fölött se ne egyezzenek meg, se ne vesszenek össze. *Romániai Magyar Szó*, 2001. június 27.
- Gyarmath János: Kevés a száz nap az ítélethez. *Romániai Magyar Szó*, 2001. május 2.
- Gyarmath János: A magyar porszívó. *Romániai Magyar Szó*, 2001. június 29.

- Gyarmath János: Ki kell lépni a státustörvény büvös köréből. *Romániai Magyar Szó*, 2001. augusztus 6.
- Gyarmath János: A mi türelmünk is véges. *Romániai Magyar Szó*, 2001. szeptember 27.
- Györffy László: A hal találja meg a horgászt és nem fordítva. *Magyar Nemzet*, 2001. július 31.
- H. Gábor Patrik: A nemzeti integráció rögzös útján. I. *Kis Újság*, 2001. 1. sz., 6.
- H. Gábor Patrik: A nemzeti integráció rögzös útján. II. *Kis Újság*, 2001. 2. sz., 6.
- Halász Csilla: Újabb négy év reményében. *Heti Válasz*, 2001. 37–38. sz., 23–25.
- Halász Iván, Majtényi Balázs: A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény. *Prágai Tükör*. 2001. 2. sz., 62–70
- Halász Iván, Majtényi Balázs: A magyar és a szomszédos államok „státustörvényei”. *Kisebbségkutatás*, 2001. 3. sz., 470–479.
- Halmi Katalin: Útban a fejlettek felé. *Népszava*, 2000. július 8.
- Halmi Katalin, Kiss Andrej: Szombati randevű. Nem vihető be a pártpolitika az Európai Unió bővítésébe. *Népszava*, 2001. május 12.
- Hargitai József: A belső jogalkotás és a más állam belügyeibe történő beavatkozás. *Magyar Jog*, 2001. 12. sz., 705–725.
- Harrach Gábor: Autonómia vagy különleges státusz? *Napi Magyarország*, 1999. május 21.
- Harrach Gábor: Különleges státuszt a határon túli magyaroknak! *Kis Újság*, 1999. 25. sz., 8.
- Harrach Gábor: Kalandozás vagy nemzeti érdekvédelem? *Napi Magyarország*, 1999. szeptember 10.
- Harrach Gábor: Különleges státusz és nemzetgyarapodás. Demográfiai tendenciák és anyaországi szerep. *Magyar Kisebbség*, 1999. 2–3. sz., 32–39.
- Harrach Gábor: Státustörvény és megmaradás. *Magyar Nemzet*, 1999. november 26.
- Harrach Gábor: Státustörvény és megmaradás. *Erdélyi Magyarok*, 1999. 40. sz., 8–10.
- Harrach Gábor: Kisebbségpolitika és európai normák. *Magyar Nemzet*, 2000. január 6.
- Harrach Gábor: Kinek nem kell a státustörvény? *Magyar Nemzet*, 2000. július 15.
- Harrach Gábor: A csatlakozás és a magyar kisebbségek. *Kis Újság*, 2000. augusztus 11., 6.
- Harrach Gábor: A román buletin és a magyar igazolvány. *Népszabadság*, 2001. május 7.
- Harrach Gábor: Státustörvény: hogy megérje magyarnak lenni. *Krónika*, 2001. augusztus 25.
- Hárs Gábor: A magyar külpolitika csődje? *Népszabadság*, 2001. július 12.
- Hegy Gyula: Határon túli határok. *Magyar Hírlap*, 2000. július 4.
- Hegy Gyula: Higgadjunk le, urak és elvtársak. *Népszabadság*, 2001. július 10.
- Hegy Gyula: Néppárti csörték. *Népszabadság*, 2001. augusztus 10.
- Hegy Gyula: A nagy újvidéki csúszda. *Magyar Hírlap*, 2002. január 28.
- Heiszler Vilmos: Mégis, kinek az élete? *Magyar Hírlap*, 2002. január 5.
- Hering József: Kárpátaljai vélemények a státustörvényről. *Magyar Fórum*, 2001. 3. sz., 7.
- Hetényi László: Kiegészítés a státustörvény-vitához. *Élet és Irodalom*, 2002. január 18., 5.
- Hódi Sándor: Állampolgárság vagy státustörvény? *Magyar Szó*, 2000. február 13.
- Hollai Hehs Ottó: Törvények jönnek, mennek, az élet megy tovább. *Krónika*, 2001. április 7.
- Hollai Hehs Ottó: Politika és értelem. *Romániai Magyar Szó*, 2001. augusztus 11.
- Horváth Péter: A státustörvény az MKP szémszögéből. *Köz-Politika*, 2001. 8. sz., 8–10.
- Hushegyi Gábor: Státuskomisszárok kora. *Élet és Irodalom*. 2002. február 1., 6.

- Hushegyi Gábor: Kényszerstátusmagyarságra ítélve. *Új Szó*, 2002. március 1.
- Illés József: Köszönöm szépen, de én nem kérek magyar igazolást. *Romániai Magyar Szó*, 2001. január 16.
- Illés József: Mégiscsak kérek magyar igazolványt. *Romániai Magyar Szó*, 2001. augusztus 1.
- Iordachi, Constantin: A nemzet újrajazolt határai: A magyar „státustörvény” és Románia kettős állampolgárságra vonatkozó politikája a Moldovai Köztársaságban. In Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: előzmények és következmények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002., 90–116.
- Irházi János: Forintmagyarok. *HVG*, 2001. május 5., 52–53.
- Jakab András: Jogalkotói töprengés a kedvezménytörvényről: a kodifikáció szakmai szabályai tükrében. In Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: előzmények és következmények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002., 29–35.
- Józsa László: A vajdasági ajánló/partner szervezet működtetésével kapcsolatos elképzelések, továbbá a Vajdaságba irányuló támogatási rendszer perspektívái. In Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: előzmények és következmények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002., 133–144.
- Juhász László: Határon túli felmérés a készülő státustörvény jelentőségéről. *Új Szó*, 2001. június 18.
- Juhász László: Nagyon bizonytalanok vagyunk. *Új Szó*, 2001. június 18.
- Juhász László: Ez Magyarország státustörvénye. *Új Szó*, 2001. augusztus 17.
- Kabók Erika: A kettős állampolgárságot kérni kell. *Magyar Szó*, 2001. augusztus 19.
- Kalmár Csaba: Státustörvény – határon innen és túl. *Komáromi Lapok*, 2001. június 15.
- Kántor Zoltán: A státustörvény és a magyar nemzetpolitika. *Provincia*, 2001. 5. sz., 6–7.
- Kántor Zoltán: A magyar nemzetpolitika és a státustörvény. In Bárdi Nándor és Lagzi Gábor (szerk.): *Politikai és nemzeti identitás Közép-Európában*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2001., 57–77.
- Kántor Zoltán: A státustörvény és a Velencei Bizottság: reflexiók a kisebbségvédelemre. *Provincia*, 2001. 12. szám, 11.
- Kántor Zoltán: A státustörvény: nemzetpolitika vagy a kisebbségvédelem új megközelítése? *Magyar Kisebbség*, 2002. 1. sz., 3–20.
- Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: előzmények és következmények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002.
- Kántor Zoltán: Státustörvény és nemzetpolitika: elméleti szempontok. In Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: előzmények és következmények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002., 18–28.
- Kardos Béla: 10 vagy 20 milliós magyarságban gondolkozunk? *Ausztráliai Magyar Élet*, 2000. 29. sz., 11.
- Kardos Béla: A készülő státustörvény. *Ausztráliai Magyar Élet*, 2000. 14. sz., 5.
- Kéri J. Tibor: Az arrogancia torz gyermeke. *Népszabadság*, 2002. január 7.
- Kertész Ákos: Szocialista taktika ma. *Magyar Hírlap*, 2001. július 11.
- Ki a magyar most? (MH-álláspont). *Magyar Hírlap*, 2001. október 27.

- Kiállta a próbát a státustörvény. Sólyom László a Velencei Bizottság jelentéséről. *Heti Válasz*, 2001. október 26., 9–10.
- Kincses Előd: A külhoni állampolgárságról. *Népszabadság*, 2000. szeptember 1.
- Király Gábor: Elbocsátott légió. *Népszabadság*, 2002. március 1.
- Kis János: Liberalizmus Magyarországon II. *Élet és Irodalom*, 2001. március 23.
- Kis János: Státustörvény. *Élet és Irodalom*, 2002. március 8., 3–4.
- Kis János: Státustörvény. Magyarország válaszüton. *Beszélő*, 2002. március, 42–56.
- Kis Tibor: „Státuskisebbség”. *Népszabadság*, 1999. november 18.
- Kis Tibor: A státus státusa. *Népszabadság*, 2000. július 5.
- Kis Tibor: Pótcselekvők. *Népszabadság*, 2000. október 9.
- Kis Tibor: Az etnokorrupció árnya. *Népszabadság*, 2000. december 15.
- Kis Tibor: Szülőhelyén segíteni a kisebbséget. *Népszabadság*, 2001. január 27.
- Kis Tibor: Egy illúzióval kevesebb. *Népszabadság*, 2001. március 5.
- Kis Tibor: Különleges jogállás vagy szemfényvesztés? *Népszabadság*, 2001. április 10.
- Kis Tibor: A státus kerete. *Népszabadság*, 2001. április 19.
- Kis Tibor: Egy magyar tabu. *Népszabadság*, 2001. április 23.
- Kis Tibor: Státusaggodalmak. *Népszabadság*, 2001. május 21.
- Kis Tibor: Státusaggodalmak. *Népszabadság*, 2001. június 23.
- Kis Tibor: Csigavér? *Népszabadság*, 2001. július 16.
- Kis Tibor: Romagyarak. *Népszabadság*, 2001. július 25.
- Kis Tibor: Győzelemről győzelemre. *Népszabadság*, 2001. október 22.
- Kis Tibor: Kármentés vagy konfrontáció. *Népszabadság*, 2001. november 19.
- Kis Tibor: Státusamputáció? *Népszabadság*, 2001. november 23.
- Kis Tibor: Képtelen ár. *Népszabadság*, 2001. december 27.
- Kis Tibor: Hókuszpókusz. *Népszabadság*, 2002. január 7.
- Kis Tibor : „A rendszer működik”. *Népszabadság*, 2002. január 10.
- Kis Tibor: Státuspiár. *Népszabadság*, 2002. január 22.
- Kis Tibor: Státusmellény. *Népszabadság*, 2002. január 29.
- Kis Tibor: Státustörvény az elfekvőben? *Népszabadság*, 2002. február 8.
- Kis Tibor: Kormányzati bagatellek. *Népszabadság*, 2002. április 4.
- Klein András: Gondolatok a státustörvényről. *Pro Minoritate*, 2001. Tavasz, 94–99.
- Kókai Péter: Az ajánlattevő szervezet, egyelőre nem egészen világos feladatokkal – februártól magyar igazolvány? *Képes Ifjúság*, 2001. november 7.
- Kokes János: Európai integráció, Schengen és a határon túli magyarság. *Magyar Kisebbség*, 1999. 2–3 sz., 50–56.
- Korhecz Tamás: Otthon legyen magyar. *Fundamentum*, 2000. 3. sz., 106–108.
- Kosztai Erika: „Van megoldás, ha van politikai akarat hozzá”. *Romániai Magyar Szó*, 2001. július 16.
- Kovács László: Vélemény a státustörvényről. *Magyar Fórum*, 2000. 39. sz., 8.
- Kovács Péter: Schengen és a határon túli magyarság. *Magyar Napló*, 1998. szeptember, 47–52.

- Kovács Péter: A schengeni együttműködés és a határon túli magyarság kapcsolattartása Magyarországgal. *Kisebbségkutatás*, 1999. 1. sz., 17–24.
- Kovács Péter: Schengen és a határon túli magyarság. *Magyar Kisebbség*, 1999. 2–3 sz., 57–70.
- Kovács Péter: *A schengeni kérdés*. Budapest: Osiris, 2000.
- Kovacs, Stéphane: Budapest dorlote les Magyars de l'étranger. *Le Figaro*, 2001. május 23.
- Kovacs, Stéphane: Viktor Orban: „Les candidats á l'UE doivent être jugés selon leur mérites”. *Le Figaro*, 2001. december 10.
- Kozma Blanka: A romák és a státustörvény. *Népszabadság*, 2002. február 5.
- Körmendy Zsuzsanna: Időlagútban az ellenzéki sajtó. *Magyar Nemzet*, 2001. augusztus 8.
- Kövesdi Károly: A bűnös nemzet? *Új Szó*, 2001. június 14.
- Kuntavi Ács János: A pofonok fájnak. *Erdélyi Magyar Szó*, 2001. 45. sz., 16–17.
- Kuszálík Péter: Joghézag. *Romániai Magyar Szó*, 2000. augusztus 8.
- Kuszálík Péter: Naugyebárkéremszépen. *Romániai Magyar Szó*, 2000. augusztus 30.
- Kuszálík Péter: A szegény rokon. *Romániai Magyar Szó*, 2001. január 23.
- Kuszálík Péter: Kázmér munkát keres. *Romániai Magyar Szó*, 2001. április 20.
- Küpper, Herbert: Kisebbségek, kapcsolattartás és a nyugati integráció. *Kisebbségkutatás*, 2000. 1. sz., 59–77.
- Lagarde, Dominique: La diaspora magyare chouchoutée. *L'Express*, 2001. június 14.
- Lázár Ildikó: Megéri a feketefoglalkoztatás. *Világgazdaság*, 2001. június 14.
- Lipták Béla: Magyar jövőnk formálása. 2. *Amerikai Magyar Szó*, 2000. 33. sz., 5.
- Lovas István: Védtelenség és kilátástalanság. *Magyar Szó*, 2001. november 1.
- Löffler Tibor: A liberális doktrínák perben állnak a valósággal. *Magyar Nemzet*, 2001. július 25.
- Ludușan Ana: Egy törvény perverz hatásai. *Provincia*, 2001. 10. sz., 11.
- Lukács Csaba: Magyarság és macskaeledel. *Magyar Nemzet*, 2001. április 25.
- Lukács Csaba: Újra mernek jövőt álmodni a határon túli magyarok. *Magyar Nemzet*, 2001. május 28.
- Lukács Csaba: „Tartsák ő véreknek”. *Magyar Nemzet*, 2001. június 20.
- Lukács Csaba: Státustörvény: nyeresre állva. *Magyar Nemzet*, 2001. július 6.
- Lukács Csaba: Változó idők. *Magyar Nemzet*, 2001. július 24.
- Lukács Csaba: A gombaárus státustörvénye. *Magyar Nemzet*, 2001. július 26.
- Lukács Csaba: Az adogató előnye. *Magyar Nemzet*, 2001. július 30.
- Lukács Csaba: Elhalasztott halasztás. *Magyar Nemzet*, 2001. november 26.
- Lukács Csaba: Kétszázötven euró. *Magyar Nemzet*, 2001. december 4.
- Lukowsky Richárd: Meddig marad Bukarest román főváros? *Kis Újság*, 2001. 32. sz.
- Mádi László: Megalapozatlan riogatás – A vasfüggönytől a kedvezménytörvényen át az unióba. *Népszabadság*, 2002. január 17.
- Magyar Bálint: Európai és nemzeti integráció. *Magyar Hírlap*, 2000. augusztus 25.
- Magyar Balázs: Újra nacionalista szelek fújnak. *Romániai Magyar Szó*, 2001. június 26.
- Magyari Nándor László: Státusmagyarkodók. *Élet és Irodalom*, 2002. március 1., 10.
- Majláth Mikes László: Felső, a túlpárt a miénk. *Magyar Hírlap*, 2001. július 13.

- Majtényi Balázs: A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény vitás jogi kérdései. *Magyar Kisebbség*, 2002. 1. sz., 74–79.
- Makay Botond: Kettős állampolgárság, külhoni állampolgárság vagy státustörvény? *Romániai Magyar Szó*, 2000. december 4.
- Malinák István: Veszélyes játszma. *Új Szó*, 2001. november 2.
- Marian, Mircea, Ruse, I.: Năstase, convins că a băgat dihonla în UDMR. *Adevărul*, 2001. október 27.
- Martin József: Csodák és csödések nélkül. *Vasárnapi Hírek*, 2001. 28. sz., 8.
- Martonyi János: Nu desparte, ci reunește. *Adevărul*, 2001. május 3.
- Márványi Péter: A remény rabjai. *Élet és Irodalom*, 2002. január 4., 10–11.
- Máté József: A kisebbséget ott védjük, ahol él. *Népszabadság*, 2001. augusztus 3.
- Máthé Éva: Erdélyben a jövő? *Magyar Hírlap*, 2000. november 8.
- Máthé Éva: Ki a magyar? *Magyar Hírlap*, 2000. december 27.
- Máthé Éva: Jószomszédi duzzogás. *Magyar Hírlap*, 2001. június 30.
- Máthé Éva: Közvetíteni és nem uszítani! *Romániai Magyar Szó*, 2001. szeptember 12.
- Máthé Éva: Kirakattörvény. *Magyar Hírlap*, 2001. november 5.
- Matúš Petrik: Semmit sem sért a státustörvény. *Új Szó*, 2002. február 7.
- Mészáros Tamás: Mutassuk meg nekik. *Élet és Irodalom*, 2001. 27. sz., 10.
- Mészáros Zoltán: A kedvezménytörvény (státustörvény): Mitől érdekes, miért jó, mitől újszerű. *Képes Ifjúság*, 2001. október 24.
- Mihalicz Csilla: A kötéltánc törvény. *168 Óra*, 2000. 29. sz., 12–14.
- Miklós Gábor: A konszenzus vége – egy gondolat kezdete. *Népszabadság*, 2002. március 4.
- Mitruľy Miklós: Nem félreértés! *Romániai Magyar Szó*, 2001. július 25.
- Molnár Gusztáv: A státustörvény és az erdélyi kontextus. *Provincia*, 2001. 5. sz., 8–9.
- Molnár Gusztáv: Fővárosok és tartományok. *Heti Válasz*, 2001. 3. sz., 69.
- Molnár Gusztáv: „Nemzet” és „ország”. *Magyar Hírlap*, 2002. április 5.
- Molnár Norbert: Zsinórmérték az állásfoglalás. *Új Szó*, 2001. október 29.
- Molnár Norbert: Kövér: nem kell új megközelítés. *Új Szó*, 2001. december 4.
- Molnár Patrícia: Kedvezménytörvény-fordulatok. Munka hadának a lépése. *HVG*, 2002. január 12., 87–89.
- Nagy Boldizsár: A szándék-buborék. *Élet és Irodalom*, 2002. január 25., 3–4.
- Nagy Iván Zsolt: Kérdőjelek az alakuló státustörvény körül. *Magyar Hírlap*, 2000. május 17.
- Nagy Iván Zsolt, Forró Evelyn: Magyar nagyhét Budapesten. *Magyar Hírlap*, 2000. május 20.
- Nagy Iván Zsolt: Kedvezmények a státustörvény koncepciójában. *Magyar Hírlap*, 2000. június 17.
- Nagy Iván Zsolt: Státuscspadák. *Magyar Hírlap*, 2000. június 17.
- Nagy Iván Zsolt: Státustervek. *Romániai Magyar Szó*, 2000. június 21.
- Nagy Iván Zsolt: Ígérők földje. *Magyar Hírlap*, 2000. augusztus 5.
- Nagy Iván Zsolt: Státustörvény: várjunk az örömmel és lelkesedéssel. *Magyar Hírlap*, 2001. május 14.
- Nagy Iván Zsolt: Nehéz ügy. *Magyar Hírlap*, 2001. június 21.
- Nagy Iván Zsolt: A státustörvény csapdájában. *Magyar Hírlap*, 2001. november 16.

- Nagy Iván Zsolt: Velencei Salamonok. *Magyar Hírlap*, 2001. október 22.
- Nagy Iván Zsolt: Ámítás. *Magyar Hírlap*, 2001. október 30.
- Nagy Iván Zsolt: A nagy meggyőző hadművelet. *Magyar Hírlap*, 2002. január 5.
- Nagy József: Státusszimbólum. *168 Óra*, 2001. 28. sz., 8–9.
- Nagy N. Péter: A közvélemény magányos fele. *Népszabadság*, 2002. február 14.
- Németh Zsolt: Mi nem szégyelljük a határon túli magyarságot. *Napi Magyarország*, 1999. november 18.
- Németh Zsolt: Tízéves elmaradást pótol a törvényhozás. *Magyar Nemzet*, 2000. július 31.
- Németh Zsolt: Bontsuk le a nemzeteket megosztó határokat. *Magyar Nemzet*, 2001. január 5.
- Németh Zsolt: Győzelem vagy vereség? *Népszabadság*, 2001. november. 5.
- Németh Zsolt: Ne kergessünk fantomokat! *Népszabadság*, 2002. március 8.
- Németh Zsolt: A határokon átvívelő nemzeti integráció jegyében – hozzászólás Kántor Zoltán tanulmányához a státustörvényről. *Magyar Kisebbség*, 2002. 1. sz., 80–86.
- Neszméri Sándor: Munkaerő-piaci kilátástalanság a Felvidéken. *Magyar Nemzet*, 2001. június 1.
- Neszméri Sándor, Wagner T. István: Félremagyarázott elvek Szlovákiában – „Van haladás, de minden törekeny”. *Magyar Nemzet*, 2001. július 6.
- Neumann Ottó: Ki a magyar, és mennyit ér, ha az? *Magyar Hírlap*, 2000. január 18.
- Neumann Ottó: Szerencsétlen kivételek. *Magyar Hírlap*, 2002. március 2.
- Neumann Ottó: Magyarorságot igazoló hivatal. *Magyar Hírlap*, 2000. július 11.
- Neumann Ottó: Feketesereg. *Magyar Hírlap*, 2002. április 4.
- Novák Ilona: Mostoha anyaország. *Magyar Szó*, 2000. december 9.
- Nyilas Gergely: „Várjuk a levegőt, mint egy zsákban”. *Hetek*, 2001. 28. sz., 10.
- Oláh István: A státustörvény és az iskola. *Romániai Magyar Szó*, 2001. június 9.
- Oplatka, Andreas: Ungarns umstrittenes „Statusgesetz”. *Neue Zürcher Zeitung*, 2001. április 27.
- Oplatka, Andreas: Annahme des „Status-Gesetzes” in Budapest. *Neue Zürcher Zeitung*, 2001. június 20.
- Oplatka, Andreas: Rumäniens Regierungschef kritisiert Ungarn. *Neue Zürcher Zeitung*, 2001. június 23.
- Oplatka, Andreas: Ungarn wehrt sich für das Statusgesetz. *Neue Zürcher Zeitung*, 2001. július 4.
- Oplatka, Andreas: Keine rumänisch-ungarische Annäherung. *Neue Zürcher Zeitung*, 2001. július 14.
- Oplatka, Andreas: Rumänien weiter gegen Ungarns Statusgesetz. *Neue Zürcher Zeitung*, 2001. július 23.
- Oplatka, Andreas: Die Venedig-Kommission zur Hilfe an Minderheiten. *Neue Zürcher Zeitung*, 2001. október 22.
- Oplatka, Andreas: Rumänisch-ungarische Differenzen. *Neue Zürcher Zeitung*, 2001. október 30.

- Oplatka, Andreas: Befriedigte mitteleuropäische EU-Bewerber. *Neue Zürcher Zeitung*, 2001. november 15.
- Oplatka, Andreas: Rumäniens Probleme mit Nachbarländern. *Neue Zürcher Zeitung*, 2001. november 17.
- Oplatka, Andreas: Rumänisch-ungarische Irritationen. *Neue Zürcher Zeitung*, 2001. november 29.
- Oplatka, Andreas: Ungarisch-rumänischer Kompromiss. *Neue Zürcher Zeitung*, 2001. december 24.
- Oplatka, Andreas: Ungarns Regierung im Kreuzfeuer der Kritik. *Neue Zürcher Zeitung*, 2001. december 28.
- Oprescu, Dan: Primejdia „dreptului comunitar” al minorităților. *Revista 22*, 2001. 22. sz.
- Oprescu, Dan: Despre legitimația de maghiar. *Sfera Politicii*, 2001. 95–96. sz.
- Orbán Ferenc: Dögöljön meg a szomszéd kecskéje is. *Magyar Szó*, 2001. május 29.
- Orbán Ferenc: Oda a kisebbségvédelmi kirakatpolitika. *Magyar Szó*, 2001. július 22.
- Orbán Krisztián: „Aki mer, az nyer”. *Magyar Nemzet*, 2001. december 26.
- Osszián: Kétezer leütés. *Magyar Nemzet*, 2000. december 15.
- Öllös László: Hova tartozhatunk? *Fundamentum*, 2000. 3. sz., 97–102.
- Öllös László: Szomszédmagyarok. *HVG*, 2001. május 26., 56–57.
- Ördög I. Béla: Remény a reményre. *Szabadság*, 2001. július 12.
- P. Vonyik Erzsébet: Beszükülő státustörvény. *Új Szó*, 2000. július 12.
- Pap András László: Státus és identitás. *Élet és Irodalom*, 2001. június 1., 5.
- Pápay Endre: A státustörvény színe és fonákja. *Kapu*, 2002. 1. sz., 21–25.
- Papp Annamária: Schengen-rém. *Szabadság*, 2001. július 16.
- Papp Imre: Státusjogok és idegenrendészeti kötelességek. *Fundamentum*, 2000. 3. sz., 91–96.
- Papp László Tamás: Puha irredentizmus. *Élet és Irodalom*, 2002. január 4., 11.
- Parragi Mária: A magyar állampolgársági jog és a külföldön élő magyarság. *Kisebbségkutatás*, 2000. 1. sz., 37–50.
- Pásztor Zoltán: „Lerogytunk az EU akarata előtt”. *Magyar Nemzet*, 2001. június 22.
- Pásztor Zoltán: „Érvelő pártnak kell maradnunk”. *Magyar Nemzet*, 2001. július 3.
- Pataki Gábor Zsolt: Közép-európaiság és többes állampolgárság. *Magyar Kisebbség*, 1999. 2–3. sz., 40–44.
- Pataki Zoltán: Húszezer forint és magyar útleveél. *Romániai Magyar Szó*, 2001. április 18.
- Pataky István: Lesz státustörvény. *Napi Magyarország*, 1999. november 13.
- Pataky István: Akarat kérdése. *Napi Magyarország*, 1999. november 15.
- Pataky István: Bizniszelők. *Magyar Nemzet*, 2000. július 17.
- Pataky István: Szorít az idő. *Magyar Nemzet*, 2000. augusztus 8.
- Pataky István: Erkölcsatáron túliak. *Magyar Nemzet*, 2000. december 16.
- Pataky István: Státus, diplomácia. *Magyar Nemzet*, 2001. április 26.
- Pataky István: Iliescu a rengetegben. *Magyar Nemzet*, 2001. május 26.
- Pataky István: Mellőzhető hisztéria. *Magyar Nemzet*, 2001. június 22.
- Pataky István: Kárörvendők és kötözködők. *Magyar Nemzet*, 2001. június 28.

- Pataky István: Baljós barátkozás. *Magyar Nemzet*, 2001. július 2.
- Pataky István: Régi-új román kódrendszer. *Magyar Nemzet*, 2001. augusztus 2.
- Pataky István: Sötétség Bukarestben. *Magyar Nemzet*, 2001. szeptember 29.
- Pataky István: Érett korban a Máért. *Magyar Nemzet*, 2001. október 29.
- Pataky István: Csomag Bukarestből. *Magyar Nemzet*, 2001. november 19.
- Pataky István: A címzett: Bukarest. *Magyar Nemzet*, 2001. november 29.
- Pataky István: Nem fogyhat el a maradék hitünk. *Magyar Nemzet*, 2001. december 24.
- Péterfi István: Fiktív státus és valóságos helyzet. *Hetek*, 2001. 17. sz., 6.
- Péternagy Miklós: Miért szükséges egy státustörvény? *Amerikai Magyar Szó*, 2001. 9, 10, 11, 12. sz.
- Pethő Zoltán: Legea, autismul și litost-ul. Receptarea în mass-media maghiară din România a Legii Statutului Maghiarilor de peste Hotare. *Sfera Politicii*, 2001. 95–96. sz.
- Pikó András: „Majd kijavítjuk, ha kell.” *Beszélő*, 2001. 7–8. sz., 68–74.
- Pilhál György: Magyar igazolvány. *Magyar Nemzet*, 2001. február 6.
- Pilhál György: Nem frankó. *Magyar Nemzet*, 2001. június 16.
- Pilhál György: Kettős látás. *Magyar Nemzet*, 2001. június 30.
- Pilhál György: Majd Watson úr segít. *Magyar Nemzet*, 2002. március 22.
- Plugor Magor: A státustörvény vitája a Magyar Hírlapban. *Magyar Kisebbség*, 2002. 1. sz., 113–119.
- Pogany-Falkenhausen, Eugen: Zank über Minderheiten. *Die Presse*, 2001. július 17.
- Popély Gyula: Státustörvényre várva. *Magyar Fórum*, 2001. június 7., 4.
- Preda, Cristian: Forme de antiliberalism. *Revista 22*, 2001. 22. sz.
- Purvis, Andrew: The Empire Stikes Back. Hungary's new status law. *Time*, 2002. 8. sz.
- Puskás Attila: Kirekesztünk vagy berekesztünk? *Romániai Magyar Szó*, 2000. augusztus 5.
- Puskás Attila: Ajánlom magam... *Romániai Magyar Szó*, 2001. szeptember 5.
- Réti Tamás: Egyedül nem megy. *Népszabadság*, 2002. január 17.
- Révész Máriusz: Történelmi lehetőségünk. *Népszabadság*, 2001. április 11.
- Révész Máriusz: Ez már egy másik Magyarország... *Magyar Nemzet*, 2001. július 17.
- Rézsó Vince: Fekete-fehér, igen-nem. *Heti Válasz*, 2001. 18. sz., 13.
- Riba István: Csonka koncepció: kedvezmények a határon túli magyaroknak. *HVG*, 2000. július 22., 79–83.
- Riba István: Új polgárok: törvénytervezet a határon túli magyarokról. *HVG*, 2000. december 16., 88–91.
- Riba István: Státustörvény után. A végek dicsérete. *HVG*, 2001. június 23., 7–10.
- Riba István: Magyar szomszédságpolitika. Körkörös támadás. *HVG*, 2001. augusztus 4., 7–10.
- Riba István: Megállapodás a státustörvényről : Kiemelés tőlünk. *HVG*, 2001. november 3., 83–87.
- Ripp Zoltán: Az Orbán-doktrína. *Népszava*, 2000. augusztus 16.
- Rostás Szabolcs: Státustörvényt konszenzussal. *Krónika*, 2000. július 29.
- Rudas Dóra: Határon túli szegény rokonok. *Új Szó*, 2001. augusztus 2.

- Ruse, L.: Valeriu Stoica dă sfaturi guvernelor de la București și Budapesta. *Adevărul*, 2001. november 16.
- Rüb, Matthias: Der Statusungar, sein Ausweis und seine Heimat. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2001. június 20.
- Sághy Erna: Magyarságpasszus. *168 Óra*, 2001. 7. sz., 25–27.
- Salat Levente: Erdély státusa. *Élet és Irodalom*, 2001. november 16., 5.
- Sárközi János: Újjáéledő kisantant? *Új Szó*, 2001. június 27.
- Sárközi János: Történelmi időzavar. *Új Szó*, 2001. december 14.
- Schöpflin György: A magyar státustörvény: politikai, kulturális és szociológiai kontextusok. In Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: előzmények és következmények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002., 9–17.
- Sidó Árpád: Élénk a törvényes lehetőséggel. *Új Szó*, 2000. november 29.
- Sike Lajos: Valami elindult. *Romániai Magyar Szó*, 2001. január 26.
- Sike Lajos: Válaszra várva. *Romániai Magyar Szó*, 2001. szeptember 7.
- Sike Lajos: Talán unokáink is énekelik. *Romániai Magyar Szó*, 2001. november 9.
- Simon Endre: Társnemzeti jogok nélkül nincs megbékélés. *Szabadság*, 2001. augusztus 28.
- Simon Hunor: Nem zökkenőmentes, de hasznos. *Új Szó*, 2001. június 12.
- Simon Hunor: Ezért ez a nagy cirkusz? *Új Szó*, 2001. június 23.
- Simon Hunor: A románok és a magyarok örökké szomszédok maradnak. Budapesti egyeztetés. *Új Szó*, 2001. június 29.
- Simon Istvánné: Státustörvény: eddig hol volt Európa? *Magyar Nemzet*, 2001. június 29.
- Simon Judit: Román státustörvény. *Krónika*, 2000. szeptember 12.
- Simon Judit: Segít a fiataloknak. *Krónika*, 2000. október 9.
- Sinkovits Péter: Státustörvény vagy állampolgárság? *Kis Újság*, 2000. 9. sz., 6.
- Sinkovits Péter: Belső vita. *Magyar Szó*, 2001. január 28.
- Sinkovits Péter: Magyarország és az EU. *Magyar Szó*, 2001. március 1.
- Sinkovits Péter: Az értelmezhető szándék. *Magyar Szó*, 2001. március 25.
- Sinkovits Péter: Kedvezményeikről közösen. *Magyar Szó*, 2001. április 22.
- Sinkovits Péter: Átgondoltabban és szervezettebben. *Magyar Szó*, 2001. június 10.
- Sinkovits Péter: Bizakodást kiváltó dokumentum. *Magyar Szó*, 2001. június 15.
- Sinkovits Péter: Ez így már más. *Magyar Szó*, 2001. június 17.
- Solymosi Frigyes: Beszéljünk végre az igazi kérdésekről. *Magyar Nemzet*, 2001. november 7.
- Stanyó Tóth Gizella: Autonómiát Vajdaságnak! *Magyar Szó*, 2001. június 6.
- Ștef, Traian: Magyar igazolvány. *Provincia*, 2001. 5. sz., 4.
- Stier Gábor: Új lendületet vett Európa egyesítése. *Magyar Nemzet*, 2001. december 22.
- Stier Gábor: Új minőségek a magyar külpolitikában. *Magyar Nemzet*, 2002. április 5.
- Surányi Zoltán: Ki a magyar most? *Beszélő*, 2001. május, 33–34.
- Surján László: Hazátlanság helyett két hazát. *Népszabadság*, 2001. január 31.
- Surján László: We aim to heal wounds. *The Budapest Sun*, 2001. 33. sz., 4.
- Súrlódás a nemzetátlulás határán. *A Szabadság*, 2001. 26. sz., 3.
- Sütő András: A nemzet részei vagyunk. *Szabad Föld*, 2001. 45. sz., 3.

- Sz. Nagy Csaba: A státustörvény és környéke. *Élet és Irodalom*, 2001. 48. sz., 4.
- Szabó A. Ferenc: Tízmilliónál kevesebben. *Magyar Napló*, 2001. 1. sz., 61–68.
- Szabó Tibor: A határon túli magyarság és az európai integráció. *Romániai Magyar Szó*, 1999. május 19.
- Szabó Tünde: Kedvezmények csokra. *Krónika*, 2000. augusztus 9.
- Szakács Árpád: A szószegés árnyékában. *Magyar Nemzet*, 2001. december 3.
- Szále László: Azt írja Nastase... *Magyar Hírlap*, 2001. november 27.
- Szamoskin, V.: Zabota o szootecsesztvennikah ili „revansizm”? *Nyezaviszimaja Gazeta*, 2001. június 29.
- Szarka László: Szerződéses nemzet. *Napi Magyarország*, 1999. november 20.
- Szász Attila: Összhangban a kedvezménytörvény ellen. *Romániai Magyar Szó*, 2001. június 29.
- Szász Jenő: A státustörvény nemzetstratégiai lépés. *Magyar Nemzet*, 2001. augusztus 22.
- Székedei Ferenc: Igazolványosok. *Romániai Magyar Szó*, 2001. április 18.
- Székely István: A kedvezménytörvény romániai végrehajtásának alternatívái. In Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: előzmények és következmények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002., 141–148.
- Szentgáli Anikó: Beszélgetés Mádl Ferencsel. *Új Szó*, 2001. október 22.
- Szentgáli Anikó: Nem segédfogalom a szlovákiai magyarság. *Új Szó*, 2001. december 20.
- Szentimrei Krisztina: A határontúli magyarok külföldi állampolgársága mint nemzetstratégiai célkitűzés. *Kapu*, 2000. 1. sz., 20–22.
- Szentimrei Krisztina: Külföldi állampolgárság. *Erdélyi Magyarság*, 2000. 3. sz., 4–7.
- Szentimrei Krisztina: Magyar integráció. *Kapu*, 2000. 4. sz., 39–41.
- Szent-Iványi István: A kedvezőtlen kedvezmények. *Népszava*, 2001. július 27.
- Szent-Iványi István: Most mi van és mi lesz? *Népszava*, 2001. december 7.
- Szentmihályi Szabó Péter: Magyar külpolitika: új fejezet? *Magyar Fórum*, 2001. 28. sz., 4.
- Szerbhorváth György: A meghívás fennáll. *Magyar Narancs*, 2000. 29. sz., 6–7.
- Szerbhorváth György: Nemzettestépítés. *Magyar Narancs*, 2000. augusztus 31., 14–15.
- Szerbhorváth György: Nesze nektek: III. Magyar Állandó Értekezlet. *Magyar Narancs*, 2000. december 21., 16.
- Szerbhorváth György: Ezt nem tekintem klientúraépítésnek. *Magyar Narancs*, 2001. 9. sz., 6–7.
- Szikinger István: Státusmagyarok. *Népszava*, 2001. július 20.
- Szilágyi Balázs: A státustörvény európai szemmel. *Magyar Hírlap*, 2001. december 31.
- Szilágyi Mihály: A liberális modell és a román nacionalizmus. *Szabadság*, 2001. július 14.
- Szilágyi N. Sándor: Módosító javaslat a státustörvényhez. *Élet és Irodalom*, 2001. november 23., 5–6.
- Szilvássy József: Konszenzus nyolcvan év után. *Új Szó*, 2001. május 24.
- Szilvássy József: Keret és tartalom. *Új Szó*, 2001. június 21.
- Szilvássy József: Elcsitul a román ellenkampány. *Új Szó*, 2001. június 30.
- Szilvássy József: Kinek a győzelme? *Új Szó*, 2001. október 29.

- Szilvássy József: A státustörvény nem alkalmazható Szlovákiában. *Népszabadság*, 2001. november 7.
- Szilvássy József: Chlebo: kiutat csak az újabb tárgyalások jelenthetnek. *Új Szó*, 2001. november 8.
- Szilvássy József: Ködösítések és tények. *Új Szó*, 2001. november 8.
- Szilvássy József: Weiss a szlovák parlament elé vinné a státustörvényt. *Új Szó*, 2001. december 17.
- Szilvássy József: Státuskomédia. *Új Szó*, 2001. december 20.
- Szilvássy József: Lármázás Pozsonyban. *Új Szó*, 2002. január 7.
- Szilvássy József: Hangoskodás Pozsonyban. *Népszabadság*, 2002. január 7.
- Szimeonov Todor: A státus és a magyarok. *Népszabadság*, 2000. október 20.
- Szőcs Géza: Kommentárok a nemzetfogalomhoz. *Provincia*, 2001. 6–7. sz., 7–8.
- Szűcs Ferenc: A státustörvény kerékkötőjéhez, bizalmasan. *Magyar Szó*, 2001. december 21.
- Szűrös Mátyás: Milyen is a „fogadjisten”? *Népszabadság*, 2001. november 29.
- Tabajdi, Csaba: Our Status Law concerns. *The Budapest Sun*, 2001. 28. sz., 4.
- Tabajdi Csaba: Újragondolt közép-európaiság. *Népszabadság*, 2001. november 2.
- Tabajdi Csaba: A kedvezménytörvény az 1989-ben kezdődött kisebbségi rendszerváltozás folyamatában. *Magyar Kisebbség*, 2002. 1. sz., 87–102.
- Tamás Gáspár Miklós: A magyar külpolitika csődje. *Népszabadság*, 2001. június 30.; *Szabadság*, 2001. június 30.
- Tamás Gáspár Miklós: A „státustörvény” bukása. *Élet és Irodalom*, 2002. január 11., 3.
- Tamás Pál: Státuscsonst. *Magyar Hírlap*, 2001. augusztus 15.
- Tamás Pál: Etnobüfé. *Magyar Hírlap*, 2002. január 5.
- Tamás Sándor: Pro és contra a kettős állampolgárságról. *Magyar Kisebbség*, 1999. 1. sz., 169–181.
- Tamás Sándor: Nyílt levél a miniszterelnöknek. *Magyar Nemzet*, 2001. december 22.
- Tamás Tibor: A státustörvényt hazaszeretetből bíráljuk. *Magyar Hírlap*, 2001. december 14.
- Tamás Tibor: Udvariasság, határozottság – de mindennekfelett béke. *Magyar Hírlap*, 2001. december 28.
- Tamás Tibor: Konfrontatív vagy építkező stílus? *Magyar Hírlap*, 2002. január 4.
- Tanács István: Hátbaszúrás. *Népszabadság*, 2002. február 7.
- Tarics Péter: Előbb-utóbb eltűnnek a határok. *Új Szó*, 2001. december 20.
- Thanei, Christoph: Kritik unter Freunden. *Die Presse*, 2001. október 20.
- Tibori Szabó Zoltán: Státus – egyik magyarországi választási kampánytól a másikig. *Szabadság*, 2001. április 24.
- Tibori Szabó Zoltán: Státuskampány. *Beszélő*, 2001. május, 35–38.
- Tibori Szabó Zoltán: Pontozhatatlanok. *Szabadság*, 2001. június 7.
- Tibori Szabó Zoltán: Státusmentés. *Szabadság*, 2001. június 29.
- Tibori Szabó Zoltán: Fáramászás. *Szabadság*, 2001. július 13.
- Tibori Szabó Zoltán: Győzelmeink. *Szabadság*, 2001. október 23.
- Tibori Szabó Zoltán: A kínlódásba keseredtünk bele. *Új Szó*, 2001. november 28.
- Tibori Szabó Zoltán: Az álom vége. *Népszabadság*, 2002. január 30.

- Tihanyi Örs: „Medgyessy és a szülőföld”. *Magyar Nemzet*, 2002. január 14.
- Tóth Ákos: Budapest kész a konzultációra. *Népszabadság*, 2001. június 28.
- Tóth Gy. László: Politikai és közéleti abszurdítások. *Magyar Nemzet*, 2001. november 19.
- Tóth Judit: A diaszpóra jogállása a Magyar Köztársaság jogrendjében. *Magyar Kisebbség*, 1999. 2–3. sz., 71–92.
- Tóth, Judit (szerk.): *Schengen: a magyar–magyar kapcsolatok az uniós vízumrendszer árnyékában*. Lucidus, Budapest, 2000.
- Tóth Judit: Státusmagyarság. *Mozgó Világ*, 2001. 4. sz., 12–19.
- Tóth Judit: Sem nemzetpolitika, sem kisebbségvédelem. *Magyar Kisebbség*, 2002. 1. sz.
- Tóth Judit: A státustörvényről – a Velencei Bizottság véleménye és a magyar jog tükrében. In Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: előzmények és következmények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002., 57–69.
- Tóth Mihály: Magyarságvizsga. *Beszélő*, 2001. május, 32.
- Tóth Mihály: Bukaresti ügyeskedés. *Új Szó*, 2001. október 26.
- Tóth Mihály: Határon túli medvebőr. *Új Szó*, 2002. január 7.
- Tóth Pál Péter: Az állampolgárságtól megfosztva. *Kisebbségkutatás*, 2000. 3. sz.
- Tökéczki László: Különös álarcosbál – Vita a külföldi magyarok jogairól. *Magyar Nemzet*, 1999. november 22.
- Tökéczki László: Kik beszélnek etnobizniszről? *Magyar Nemzet*, 2001. január 9.
- Tökéczki László: Mitől vitatott a státustörvény? *Magyar Nemzet*, 2001. július 12.
- Törzsök Erika: Státus. *Élet és Irodalom*, 2000. március 17., 5.
- Törzsök Erika: Ragaszkodás a kelet-európai konstrukciók hagyományához. *Élet és Irodalom*, 2001. június 29., 29.
- Törzsök Erika: Látványpolitika – Széljegyzetek a „státustörvény” kapcsán. *Élet és Irodalom*, 2001. december 14., 9.
- Törzsök Erika: Ismét a státustörvényről. *Magyar Hírlap*, 2002. március 23.
- Udvarvölgyi Zsolt: Porhintés nélkül. *Magyar Hírlap*, 2000. szeptember 11.
- Udvarvölgyi Zsolt: Az ún. státustörvényről. *Esély*, 2002. 1. sz., 53–58.
- Ugró Miklós: Munka-erőfitogtatás. *Magyar Nemzet*, 2001. december 28.
- Újvári Miklós: Az ész féltékéje. *Magyar Hírlap*, 2001. december 28.
- Ungváry Rudolf: A hibás érvelés tartósítása. *Népszabadság*, 2001. február 1.
- Ungváry Rudolf: A státustörvény homálya. *Magyar Hírlap*, 2001. február 8.
- Ursu, Adrian: Legitimă imperia. *Adevărul*, 2001. június 21.
- V. Krasznica Melita: Státus, magyarok. *Új Szó*, 2001. november 27.
- Várad Szilárd: A státustörvény, mint pusztai fontoskodás. *Kis Újság*, 2000. 26. sz., 6.; *Kapu*, 2000. 8. sz., 29.
- Várad Szilárd: Újjáéled a kisantant? *Kis Újság*, 2001. 21. sz., 7.
- Várfalvi Attila: Státus, szimbólum. *Magyar Hírlap*, 2000. július 22.
- Varga Attila: Néhány észrevétel a kettős állampolgárság vitájához. *Magyar Kisebbség*, 1999. 2–3. sz., 45–49.
- Varga Attila: A jogállástól a kedvezményekig (Megjegyzések a „státustörvény” koncepciójáról). *Szatmári Friss Újság*, 2000. november 17.

- Varga Attila: Státustörvény vagy vándorbot. *Romániai Magyar Szó*, 2001. május 16–17–18.
- Varga Attila: A jogállástól a kedvezményekig. *Fundamentum*, 2000. 3. sz.
- Varga Attila: Jogalkotási szempontok és politikai kifogások: magyar – román véleménykülönbségek a kedvezménytörvénnyel kapcsolatban. In Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: előzmények és következmények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002., 70–89.
- Varga Béla: Lesz státustörvény. *Kárpáti Igaz Szó*, 1999. november 20.
- Varjú Márta: Az alkalmazáshoz hatmilliárd forintot terveztek. *Magyar Szó*, 2001. február 25.
- Varjú Márta: A kettős állampolgárság egyelőre nem aktuális. *Magyar Szó*, 2001. november 11.
- Varjú Márta: Kedvezmény és támogatás a határon túli magyaroknak. *Magyar Szó*, 2001. február 22.
- Varjú Márta: Ki számít jogosultnak? *Magyar Szó*, 2001. február 23.
- Varjú Márta: Kedvezmények és juttatások alanyi jogon. *Magyar Szó*, 2001. február 24.
- Várkonyi Tibor: Szeszélyes diplomácia. *Magyar Hírlap*, 2002. február 25.
- Végel László: Csak mértékkel! *Családi Kör*, 2001. november 1.
- Végel László: Bizalomerősítő válságtörvény. *Élet és Irodalom*, 2002. január 11., 4–5.
- Veres István: Az „eredeti” román gondolkodás újabb szép példája: A státustörvény mint a „hátrányos” megkülönböztetés lehetősége. *Szatmári Friss Újság*, 2001. április 25.
- Veress László: Határon túli támogatások – elmélet és gyakorlat. In Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: előzmények és következmények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002., 127–132.
- Weber, Renate: Opinii despre proiectul de lege privind maghiarii din țările vecine. *Revista 22*, 2001. 22. sz.
- Weber, Renate: Törvény a határon túli magyarokról. *Beszélő*, 2001. július–augusztus, 76–77.
- Weber, Renate: A kisebbségek védelme az európai normák szempontjából. *Provincia*, 2001. 12. sz., 10.
- Weber, Renate: Az anyaország és kisebbségei: európai standardok? In Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: előzmények és következmények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002., 36–56.
- Wright, Robert: Neighbours bridle at Hungarian welfare hand-outs. *Financial Times*, 2001. augusztus 22.
- Zsebők Csaba: Külhoni állampolgárság: egyesülő magyarság (interjú Borbély Imrével). *Demokrata*, 2000. 44. sz.
- Zsebők Csaba: A magyar nemzet jogi közösség (interjú Németh Zsolttal). *Demokrata*, 2001. 2. sz., 30–34.
- Zsebők Csaba: Státustörvény a külpolitika viharában. *Demokrata*, 2001. 32. sz., 26.

A KÖTETBEN MEGJELENT ÍRÁSOK SZERZŐI*

Aczél Endre, újságíró, *Népszabadság*
Andreescu, Gabriel, a Romániai Helsinki Bizottság elnöke
Ara-Kovács Attila, külpolitikai szakértő
Asztalos Lajos, kisebbségi közíró, Románia
Bakk Miklós, politológus, a *Krónika* felelős szerkesztője, Románia
Balló Áron, újságíró, a *Szabadság* főszerkesztője, Románia
Bauer Tamás, politikus, az SZDSZ parlamenti képviselője
Bíró Béla, irodalomtörténész, Románia
Bodó Barna, politológus, BBTE, Románia
Borbély Imre, politológus, az MVSZ Kárpát-medencei elnöke, Románia
Borbély Zsolt Attila, politológus, Románia
Bucur Ildikó, politikus, az RMDSZ parlamenti képviselője, Románia
Csapó József, jogász, az RMDSZ parlamenti képviselője, Románia
Csapody Miklós, politikus, az MDF Országgyűlési képviselője
Csepeli György, szociológus, ELTE
Csergő Zsuzsa, politológus, Egyesült Államok
Dobrovits Mihály, történész, egyetemi adjunktus
Duray Miklós, politikus, MKP ügyvezető elnöke, Szlovákia
Eörsi Mátyás, politikus, az SZDSZ parlamenti képviselője
Farkas János László, MTA Filozófiai Kutatóintézet
Fey László, közíró, Románia
Gál Gábor, a Kalligram Alapítvány Jogi Elemző Központjának munkatársa
Geoană, Mircea, Románia külügyminisztere
Goldgeier, James M., politológus, Egyesült Államok
Harrach Gábor, szociológus
Hódi Sándor, pszichológus, Jugoszlávia
Jarábik Balázs, a Kalligram Alapítvány Jogi Elemző Központjának munkatársa
Kántor Zoltán, szociológus, Teleki László Intézet
Kincses Előd, jogász, Románia
Kis János, filozófus, Közép Európai Egyetem
Korhecz Tamás, jogász, Vajdasági Tartományi Kisebbségi Ügyek titkára, Jugoszlávia
Kovács Péter, jogász, tanszékvezető egyetemi tanár, Miskolci Egyetem
Lamacková, Adriana, a Kalligram Alapítvány Jogi Elemző Központjának munkatársa
Löffler Tibor, politológus, SZTE
Lőrincz Csaba, külpolitikai szakértő
Magyar Bálint, politikus, az SZDSZ Országgyűlései képviselője

* Csak a külföldi szerzők esetében jelöltük az országot

Magyari Nándor László, szociológus, BBTE, Románia
Márványi Péter, újságíró, *Magyar Rádió*
Máthé Éva, újságíró, *Romániai Magyar Szó*, Románia
Matúš Petrik, jogász, Szlovákia
Molnár Gusztáv, politológus, Teleki László Intézet, a *Provincia* főszerkesztője
Nagy Boldizsár, jogász, ELTE ÁJK
Németh Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára, 1998-2002
Neumann Ottó, újságíró, *Magyar Hírlap*
Öllös László, politológus, Fórum Intézet alelnöke, Szlovákia
Pap András László, jogász
Popély Gyula, történész, Károli Gáspár Református Egyetem
Salat Levente, politológus, BBTE, Románia
Sólyom László, jogász, Alkotmánybíróság
Surányi Zoltán, újságíró, az *Újvidéki Televízió* magyar nyelvű szerkesztőségének producere
Surján László, politikus, az MKDSZ társelnöke, a Fidesz Országgyűlési képviselője
Szarka László, történész, MTA Kisebbségkutató Intézet
Szilágyi Mihály, filozófus doktorandus, Közép-Európai Egyetem
Szilágyi N. Sándor, nyelvész, BBTE, Románia
Szimeonov Todor, politológus
Tabajdi Csaba, politikus, az MSZP Országgyűlési képviselője
Tamás Gáspár Miklós, filozófus, MTA
Tibori Szabó Zoltán, újságíró, *Szabadság*, Románia
Tóth Judit, jogász, MTA Kisebbségkutató Intézet
Tóth Mihály, szociológus, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöke
Tőkéczi László, történész, ELTE
Törzsök Erika, szociológus, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Intézete
Ungváry Rudolf, író
Varga Attila, jogász, az RMDSZ parlamenti képviselője, Románia
Végel László, író, Jugoszlávia
Weber, Renate, jogász, Romániai Nyílt Társadalomért Alapítvány elnöke, Románia

Nyomdai előkészítés: KALONDA Bt.

Készült a ProPrint Rt. nyomdájában
Felelős vezető: Burus Endre igazgató
Műszaki szerkesztő: Botár Emőke

Csíksereda, Temesvári u. 19.